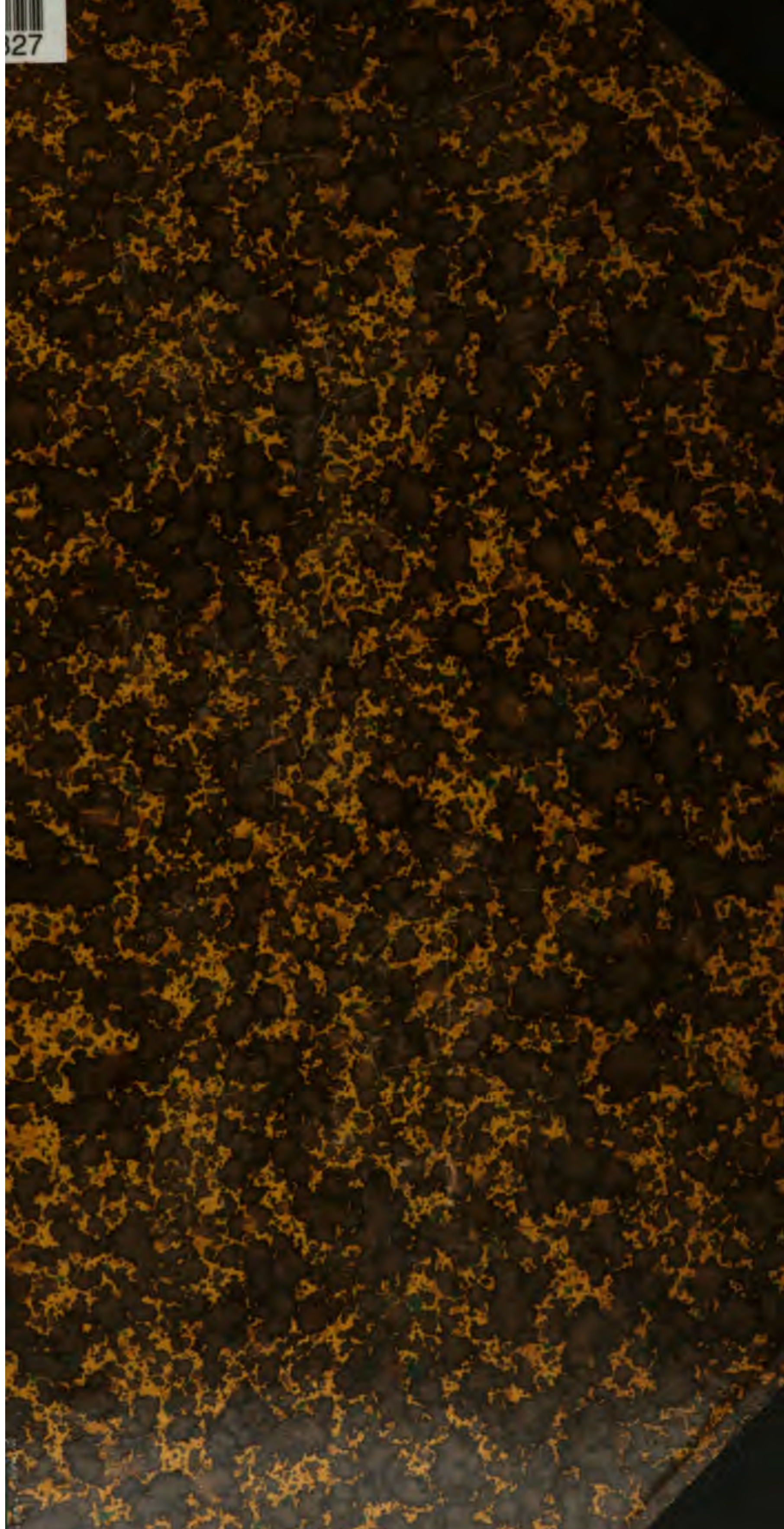

VE
RI
TAS

Czechoslovakia

VŠEOBECNÝ SLOVNÍK PRÁVNÍ.

PŘÍRUČNÍ SBORNÍK PRÁVA SOUKROMÉHO I VEŘEJNÉHO ZEMÍ NA RADĚ ŘÍŠSKÉ ZASTOUPENÝCH.

SE ZVLÁŠTNÍM ZŘETELEM NA NEJNOVĚJŠÍ ZÁKONODÁRSTVÍ A POMĚRY PRÁVNÍ

ZEMÍ KORUNY ČESKÉ

POŘÁDÁ A VYDÁVÁ

J. U. DR. FRANTIŠEK XAVER VESELÝ.

SE SVOLENÍM PP. RADY ZEM. VÝB. KARLA BARETTY, J. U. Dra. VÁCLAVA RYT. BĚLSKÉHO A J.U.Dra. BEDŘICHA DUCHENESE VOLNĚ POUŽITO PRÁVNÍHO SBORNÍKU JIMI REDIGOVANÉHO A VYDÁVANÉHO.

DÍL DRUHÝ. — Kabel - Otcovství.

V PRAZE.

NÁKLADEM VLASTNÍM. — V KOMISI KNIHKUPECTVÍ F. TOPIČE.

1897.

Tiskl Alois Wiesner v Praze.

OBSAH.

Strana

Strana

Kabel.

I. První podmořské telegrafní spojení založeno bylo r. 1850 mezi Dovrem a Calais. Největší z podmořských telegrafních vedení jest mezi Evropou a Amerikou. Aby kabel v dobrém stavu byl zachován, vydržuje Anglie, Francie, Italie, Dánsko a Čína kabelové lodě, jichž úkolem jest zdokonalovati kabelovou síť kladením nových podmořských drátů a opravovati části poškozené. Jakožto důležitý prostředek dopravní, požívá kabel ochrany všech vlád. Za tím účelem uzavřena byla roku 1884 mezinárodní smlouva k ochraně kabelu mezi všemi většími státy evropskými a řadou států zámořských, směřující k tomu, aby poskytnuta byla dostatečná ochrana kabelu telegrafnímu proti zlomyslnému poškozování. Ku této smlouvě přistoupilo též Rakousko-Uhersko; vyhlášena byla smlouva ta v č. 40 ř. z. z roku 1888.

II. Zákonem ze dne 30. března 1888 č. 41 ř. z. vydána byla trestní ustanovení na ochranu podmořského kabelu. Tento zákon trestá poškození kabelu buď jako přestupek neb jako zločin.

1. Jako přestupek se trestá:

a) neuposlechne-li kdo výstražných znamení lodníkových, jenž kabel klade nebo opravuje, aneb

b) když lodník nebo průvodce lodi, jenž znamení slyší nebo slyšeti může, se nevzdálí, aneb lodi, která kabel klade, se nevyhne alespoň na vzdálenost jedné mořské míle, aneb

c) vidí li boje a nevyhne se jim alespoň na čtvrtinu mořské míle. Trest v těchto případech jest pokuta až do 150 zl.

d) Zakotví-li loď ve vzdálenosti menší $^1/_4$ mořské míle od podmořského kabelu.

e) Zadrží-li se loď na boji, který vyznačuje, kde kabel leží.

f) Nevzdálí-li se (alespoň na 1 mořskou míli) nářadí a sítě rybářského člunu od lodi, která kabel klade neb opravuje, neb od bojů (alespoň na $^1/_4$ mořské míle), jež určeny jsou ku vyznačování polohy kabelu. Trestem ve případě *d)* až *f)* jest vězení do 1 měsíce, neb trest peněžitý do 200 zl.

g) Kdo z nedopatření kabel roztrhne nebo tak poškodí, že se tím buď úplně nebo částečně přeruší telegrafické spojení, trestá se vězením do 2 měsíců nebo na penězích pokutou do 300 zl.

h) Nevydání nationálu lodi trestá se vězením do 14 dnů, na penězích pokutou do 100 zl.

2. Jako zločin trestá se úmyslné přetržení nebo poškození podmořského kabelu, ač bylo-li tím telegrafické spojení úplně nebo částečně přerušeno. Trestem jest žalář od 3 měsíců do 5 let.

III. Řízení a rozhodování přísluší řádným soudům, ohledně osob vojenských úřadům vojenským. Spáchán-li skutek na širém moři nebo v cizích vodách, příslušným jest soud domácího přístavu rakouské lodi,

na které skutek byl spáchán, nebo soud rakouského přístavu, ve kterém loď přistane, nebo konečně soud toho místa, kde pachatel byl postižen. Ohledně trestných činů spáchaných ve vodách rakouských příslušným jest soud místa, kde skutek byl spáchán. Trest ukládá se, ač nevydá-li se pachatel státu cizímu, bez ohledu na státní občanství pachatelovo a na místo spáchaného činu; trest vytrpěný v cizině se vpočte.

Kabotáž znamená v širším slova smyslu plavbu pobřežní a pobřežní obchod. Dříve byla dovolena toliko lodím domácím. V novější době stala se však kabotáž volnou hlavně smlouvami mnohých států; pařížská konference prohlásila, že za války nepřipouští se obmezení kabotáže státy neutrálními. Rakouská plavba námořská dělí se na plavbu pobřežní — kabotáž — a na plavbu po širém moři. Plavba pobřežní (kabotáž) dělí se zase na malou a na velkou kabotáž. Malá kabotáž opravňovala dříve toliko ku plavbě uvnitř určitého námořského okresu; později připuštěny byly výjimky (dv. d. ze dne 15. prosince 1815 a 6. června 1821, řád kabotážní z roku 1825 a min. výn. ze dne 30. července 1850 č. 347 ř. z.). Malá kabotáž jest nyní rozšířena na celé adriatické moře (výn. ústř. úřadu ze dne 7. února 1854, č. 8 z. z. pro Dalmacii; nař. min. nám. ze dne 29. července 1863, č. 69 ř. z.; nař. min. obch. ze dne 31. ledna 1854 č. 2013). Plavci, kteří provozují malou kabotáž a chtějí provozovati kabotáž takto rozšířenou, jakož i ti, kdož budoucně lodivody této rozšířené kabotáže státi se chtějí, musí míti k tomu svolení úřadu přístavního a námořského úřadu zdravotního, za kterýmž účelem musí prokázati:

a) dokonaný rok dvacátý,
b) bezúhonný život,
c) tříletou skutečnou službu nálodní buď jako námořníci, kadeti neb lodníci na lodích rakouských a
d) zkoušku s dobrým prospěchem odbytou.

Každý plavec, který by, nejsa k tomu oprávněn, provozoval malou kabotáž ve zmíněném rozšířeném obvodu, dopouští se přestupku kabotážního řádu. Právo ku provozování plavby pod rakouskou vlajkou udílí se pro malou kabotáž licencemi, pro velkou kabotáž námořními pasy a pro dalekou plavbu patenty. Trestní zákon obsahuje ohledně práva ku kabotáži ustanovení, že právo toto může býti odňato příslušným úřadem tomu, kdo odsouzen byl pro zločin, nebo po případě také pouze pro přečin nebo přestupek; ztrátu tohoto práva vyslovuje ústřední námořní úřad (§§ 30 a 268 tr. z. a § 54 voj. tr. z.). Práva provozovati rozšířenou kabotáž pozbývá se odsouzením pro zločin (čl. II. b. min. nař. ze dne 29. července 1863 č. 69 ř. z.).

Kalendáře.

I. Právo živnostenské.

Obchod kalendáři patří ku živnostem tiskovým a udílí se tudíž do odvolání pro obvod určitého okresu na základě zvláštní licence úřadu bezpečnosti toho místa, kde obchod má se provozovati (§ 3 tisk. z. ze dne 17. prosince 1862 č. 6 ř. z.). Sporná jest otázka, k jakým živnostem obchod kalendáři patří. Mínění jednotlivých obchodních a živnostenských komor se různí. Některé komory prohlásily, že knihaři nemají potřebí zvláštního živnostenského listu ku provozování obchodu kalendáři, jestliže obdrželi policejní svolení (obchodní a živnostenské komory ve Vídni, Linci a Celovci), kdežto obch. a živnost. komora v Praze knihařům právo ku

prodeji kalendářů odpírá. Též papírníci a obchodníci zbožím galanterním oprávněni jsou provozovati obchod kalendáři, má-li tento ráz živnosti vedlejší a děje-li se v menších rozměrech (obch. a živnost. komora v Chebu). Obchodníkům posvěcenými předměty (devocionáliemi) nemůže býti zakázán prodej katolických kalendářů, když obdrželi licenci úřadu bezpečnosti (obch. a živnost. komora v Linci). Obchodníci smíšeným zbožím a kramáři mohou obyčejné kalendáře prodávati, pokud toho místní potřeba vyžaduje (obch. a živnost. komora v Celovci a Bolzanu), zajisté ale též všichni ti živnostníci, kteří ohlásili živnost dle § 38 živ. ř. Všichni obchodníci kalendářů jsou však povinni opatřiti si zmíněnou licenci úřadu bezpečnosti.

II. Právo poplatkové.

Ustanovení zákona o kolcích a taxách ze dne 27. ledna 1840 byla, co se týká kalendářů, změněna prozatímním ustanovením cís. pat. ze dne 6. září 1850 č. 345 ř. z.

1. Dle tohoto patentu jsou předmětem poplatku kalendáře určené pro potřebu uvnitř území státního, ať již jsou samostatným celkem aneb jen částí jiných tiskopisů, ať jsou většího či menšího obsahu, na jednom či více listech, ať prodávají se samostatně, nebo jako součástka jiných předmětů (§ 1 jmen. pat.). Poplatek, který při všech kalendářích bezvýminečně obnáší 6 kr. z jednoho exempláře, odvádí se ve formě kolku (§§ 3 a 16 pat. a § 8 cís. nař. ze dne 8. července 1858 č. 102 ř. z.), a sice tam, kde jest úřad se signaturou, v ten způsob, že se kolek vytiskne; jinde se přilepí známka kolková (§ 1 instr. ze dne 20. května 1894 č. 22.769, č. 19 nař. l.). Je-li v některém tiskopisu více kalendářů, musí se též kolek vícekrát zapraviti (výn. min. fin. ze dne 2. dubna 1851 č. 94 ř. z.). (O vybírání kalendářních známek kolkovních viz výn. min. fin. ze dne 15. července 1858 č. 103 ř. z.; o zavedení nové značky výn. min. fin. ze dne 16. ledna 1891 č. 41.708, č. 3 nař. l.).

2. Známka kolková musí se připojiti, sestává-li kalendář toliko z jednoho listu, na přední straně tohoto, sestává-li z více listů, na listě titulním (§ 17 jmen. pat.). Při útržkových kalendářích sluší kolek umístiti buď na zadní pevné stěně, nebo na posledním oddělitelném listu (31. pros.) (§ 21 instr. ze dne 20. května 1894). Dokud nebyl připojen zákonný kolek, nesmí se kalendáře jako zboží prodejné ani do obchodu dáti, ani jiné osobě odevzdati (§ 18 jmen. pat.).

3. Poplatek tento zapraviti povinni jsou při kalendářích tuzemských nakladatelé, při kalendářích cizozemských každý, kdokoliv je z ciziny přivezl, nebo kdo je buď pro sebe nebo jiné osoby z ciziny objedná. Dále ručí za zaplacení poplatku ten, kdo kalendář buď nedostatečně neb vůbec nekolkovaný uschovává neb ho užívá, jakož i ten, komu lze přičísti vinu neb účastenství v přestupku zkracování důchodkového (§§ 28 a 29 jmen. pat.). Až do posledního září toho roku, pro který jest kalendář určen, lze poplatek za neprodané kolkované kalendáře, nebylo-li jich užito, tím způsobem nahraditi, že se stejný počet nových kalendářů bezplatně okolkuje (t. zv. překolkování). Této výhody lze však užiti toliko jednou a pro všechny neprodané kalendáře současně. Kolkovní značky na neprodaných kalendářích se v tomto případě u přítomnosti strany prorazí nebo přetrhnou a za příčinou účtování podrží se list titulní a listy, na kterých jest kalendář, ostatní části tiskopisu se však straně navrátí (§ 19 jmen. pat.).

4. Kalendáře určené pro cizinu osvobodí se od poplatku, když je osoba ku zapravení poplatku zavázaná odevzdá nejbližšímu celnímu, kolkovnímu nebo bernímu úřadu, zde poplatek zjistí a vyhoví předpisům platícím pro vývoz tuzemského zboží. Dále jest povinna podati důkaz ve lhůtě bolettou ustanovené, že odeslané zboží hranice státu překročilo (srovnej k tomu nál. spr. s. dv. ze dne 5. listopadu 1889 č. 3532, sb. »Budwinski« č. 4927). Kalendáře z ciziny přivážené a ku potřebě uvnitř státního území určené musí při pohraničním celním úřadě zvláště býti ohlášeny a poplatku podrobeny, aneb musí býti přikázány příslušnému úřadu za příčinou okolkování a zapravení poplatku (o poměru k Uhrám viz nař. min. fin. ze dne 2. října 1868 č. 135 ř. z., §§ 40 a 42, k Bosně a Hercegovině viz zák. ze dne 8. června 1882 č. 99 ř. z.).

5. Přestupky předpisů týkajících se kolku kalendářního trestají se dle předpisů trest. zák. důchodkového (§ 30 jmen. pat.). Bližší ustanovení o kvalifikaci těchto přestupků a o trestech obsahují §§ 31 a 36 jmen. pat.

6. O promlčení práva ku vyměření tohoto poplatku platí ustanovení zák. ze dne 18. března 1878 č. 31 ř. z. (nál. spr. s. dv. ze dne 5. listopadu 1889 č. 3532 sb. »Budwinski« č. 4927).

7. O kolkování a překolkování, o účtování poplatků kolkovních, o signatuře a strojích ku kolkování viz instrukci pro kolkování novin a kalendářů ze dne 20. května 1894 č. 22.769 č. 19 nař. l.

Kanalisace.

Kanály neb stoky jsou umělé průkopy ku přivádění neb odvádění vody za různým účelem. Dle účelu, jemuž stoky slouží, rozeznávati dlužno stoky odváděcí, odvádějí-li zbytečnou vodu, stoky přiváděcí ku př. mlýnské a jiné umělé průplavy ku plavení dříví, ku plavbě lodí a pod. Všechny stoky musí míti příkrý spád, což platí zejména o stokách, které vodu dešťovou neb nečistoty z místa odvádějí.

I. Právo stavební.

Se stanoviska práva stavebního jsou velmi důležity stoky uliční a domovní, sloužící k odvádění jednak atmosferických srážek, jednak odpadkův a různé nečistoty. Důležitost řádné soustavy kanalisační jmenovitě pro větší města leží na bíledni: počet jednotlivých úmrtí ve městech jeví nápadný poměr k úpravě kanalisace téhož. Řádná kanalisace jest kardinální podmínkou zdárného rozvoje měst a míst hustě obydlených. Většina stavebních řádů ukládá také obcím za povinnost péči o zakládání a udržování odváděcích stok.

Ovšem nelze s druhé strany popříti obtíže, kterých řešení této teprvé v novější době důtklivěji se hlásící potřeby vymáhá. Přede vším jsou to obtíže finanční. Dle všeobecného soudu jest však vydání určené na stavbu řádných stok nečistoty odvádějících tak neobyčejně důležitým, že jemu takořka všechna ostatní vydání, pokud se netýkají stejných existenčních podmínek, ustoupiti mají a tudíž nelze se těmto značným, avšak veledůležitým výdajům při sestavování obecního rozpočtu vyhnouti. Dosavadní starší systém stok jest neudržitelným a to jmenovitě ten, kde nečistoty celou sítí menších, pobočních stok z jednotlivých částí města odváděné v jednu hlavní do řeky ústící stoku se svádějí a tím vodu různým životním potřebám sloužící znečisťují. Proto se jeví v novější době snaha po racionelním, zdravotním poměrům hovícím zakládání stok, při čemž se hlavně

toho dbá, aby nečistoty pomocí zvláštních štol vedeny byly na místo, kde by lidské zdraví neohrožovaly. Toho se docílí tím, že hlavní odváděcí stoka ústí nikoli do řeky, nýbrž mimo ni na místě k tomu vhodném; kde pak takovýto způsob by činil nepřekonatelné obtíže a svádění nečistot do řeky vyhnouti se nelze, vyústěním stoky do řeky na takovém místě, kde to zdraví lidskému poměrně nejméně nebezpečno.

Ostatně jest úprava stok odvislá hlavně od terénu a ostatních místních poměrův.

Zřizování a udržování odváděcích stok v dobrém stavu (sem patří cídění) jest — jak již bylo řečeno — povinností obce. Výlohy s tím spojené nutno krýti z obecních příjmů. Tak ustanovuje většina stavebních řádů pro jednotlivé země a obce.

Ohledně zřizování a udržování d o m o v n í c h stok stanoví obecní stavební řády, že v místech, kde o odvádění atmosferických srážek a odpadků, nečistoty atd. hlavními stokami jest postaráno, dlužno při nových stavbách a při takových přestavbách, které novým stavbám se rovnají, vystavěti buď z kamene, buď z pálených cihel domovní stoku a to takovým způsobem, aby mohla býti ku hlavní stoce připojena. Shora zmíněné stavební řády obsahují další různá ustanovení ohledně rozměru a bližšího zařízení domovních stok. Tak stanoví zemský stavební řád pro království české, že odvádění nečistot pomocí stok při průmyslových podnicích tak zařízeno býti musí, aby okolí jimi netrpělo. Proto musí nečistoty, dříve než do stoky vypuštěny byly, býti podrobeny zvláštnímu řízení desinfekčnímu, které zdravotním úřadem za dostatečné uznáno bylo. Po případě může průmyslovým podnikům zapovězeno býti užívání veřejných stok, vyskytnou-li se v tomto směru závady.

II. P r á v o v o d n í.

Se stanoviska práva vodního dlužno lišiti kanály neb stoky jakožto zařízení sloužící k zavodňování neb odvodňování.

Pokud se týče vlastnictví takovýchto stok, rozlišují jednotlivé zemské vodní zákony následovně:

a) voda ve stokách za soukromým účelem zřízených jest výlučným vlastnictvím majitele pozemku, na němž stoka zřízena, z čehož plyne, že týž má právo všem třetím osobám spoluužívání vody zapověděti (§ 10 říšs. zák. vod.);

b) za jistých podmínek mohou však stoky i na cizím pozemku býti zřízeny, ve kterémž případě nabývá poživatel vody práva služebnosti na cizím pozemku. Zmíněnými podmínkami jsou: úřední svolení a zachování předpisů vyzývacího řízení ve právu vodním (§ 15 b. říšs. zák. vod.);

c) konečně může býti úředně dovoleno přivádění vody z veřejného toku do stoky pouze pro účely soukromé zřízené (§ 7 ř. z. vodn.). V tomto případě v pochybnosti platí pravidlo, že právo k užívání vody obmezeno jest potřebou oprávněného. Ohledně případného přebytku vody přísluší rozhodnutí správě státní (§ 15 a) říšs. z. vodn.).

Péče o udržování takovýchto stok v dobrém stavu, jakož i jich cídění náleží — jak zřejmo — jich vlastníku, po případě, je-li stoka zřízena na cizí půdě neb nelze-li vlastníka zjistiti, uživateli. (§ 483 a 839 o. o. z.)

III. P r ů p l a v y.

Další druh kanálů neboli stok tvoří průplavy sloužící buď ku spojení přirozených vodních cest (t. zv. t r a n s i t n í p r ů p l a v y), neb ku spojení

důležitých středisek vnitrozemského obchodu se splavným vodstvem (t. zv. obchodní průplavy). Starší zařízení tohoto druhu měla ponejvíce úkol zavodnění neb odvodnění jistých částí půdy a sloužila tudíž spíše zemědělství, kdežto novější průplavy hlavně levné obchodní spojení sprostředkují. Průplavy nalézáme již v nejstarších dobách u Indů, Číňanův a Egypťanů; nejznámější byl průplav spojující rudé moře se středozemním. Na počátek středověku padá Karlem Velikým zamýšlený průplav, který měl spojovati Rýn a Mohan s Dunajem, tudíž Černé moře se Severním, Orient, východisko tehdejšího obchodu se západem. Ve středověkém středisku světového obchodu, Italii, nalézáme již v 11. věku velmi rozšířenou síť průplavů. V novější době vyniká v ohledu tom zejména Francie a Nizozemí. Nejstarší průplav Německa spojuje Labe s mořem východním. S rozvojem obchodu po boku kráčí teprvé v nejnovější době snaha jednotlivých států po založení řádně rozvětvené sítě průplavů, jakožto nejlacinější dráhy dopravní, při čemž závažným činitelem jest zeměpisná poloha a tok přirozených vod. S tohoto hlediska se vysvětluje, proč Francie a Nizozemí ve směru tom jiné státy předčí. Z průplavů, které slouží ku zkrácení dlouhé dráhy, na předním místě jmenovati sluší průplav suezský. Podobný účel sledovala započatá a smutně skončivší práce spojení oceánu atlantského s velkým či tichým převlakou Panamskou.

Rakousko-uherská říše nemá dosud vzdor své výhodné poloze žádných větších průplavů. To co ve starších dobách bylo zbudováno, slouží toliko potřebám místním neb soukromým, jako průplav Švarcenberský ku plavení dříví spojuje Vltavu s Mühlou, průplav dunajský ve Vídni a pod. Ve směru tom dějí se v Rakousku dosud pouze kroky přípravné. Sem zařaditi sluší zamýšlený průplav Dunajsko-Vltavsko-Labský, kteréžto myšlénky ujal se výbor skládající se z finančníků francouzských. Elaborát jím shotovený byl již ministerstvu obchodu předložen, kteréž též přislíbilo účinnou pomoc po provedení jistých oprav elaborátu. Další průplav v Rakousku směřující ku spojení Dunaje s Odrou nalézá se dosud pouze ve stadiu projektu.

Kancelář informační.

K otevření informační kanceláře za účelem podávání zpráv o úvěrních poměrech firem jest dle nařízení ministerstva obchodu a vnitra ze dne 20. června 1885 č. 116 ř. z. zapotřebí koncesse. Ti, kdo o takovou živnosť se ucházejí, mají podle tohoto nařízení jednak splniti všeobecné podmínky ku nabytí koncessované živnosti vůbec předepsané (§§ 22, 23 zák. ze dne 15. března 1883, č. 39 ř. z.), jednak musí nad to prokázati před živnostenským úřadem dostatečné všeobecné a kupecké vzdělání. Propůjčování koncesse ku této živnosti bylo v první stolici svěřeno politickým úřadům zemským, kteří mají v konkrétním případě především přihlížeti ku místním poměrům. Nařízení ministerstva obchodu vydané ve shodě s ministerstvem vnitra dne 1. května 1891 č. 58 ř. z., jímž změněno resp. doplněno nařízení ze dne 28. června 1890, č. 157 ř. z., obsahuje tato ustanovení:

Majitelé koncessované informační kanceláře jsou povinni, korrespondence o úvěrních poměrech firem vedené, opisy zpráv o nich vydaných, jakož i svoje obchodní knihy uschovati nejméně po deset let od udělení zprávy resp. od posledního zápisu do kněh Po uplynutí této doby mohou majitelé informačních kanceláří tyto korrespondence, opisy a knihy dle svého volného uvážení buď zničiti, nebo dále uschovati. Bylo-li upuštěno od dalšího provozování živnosti, mají korrespondence, opisy a obchodní knihy býti

zničeny, i když uvedená lhůta deseti let ještě nebyla uplynula. Přestupky proti tomuto nařízení se trestají dle předpisů živnostenského řádu (nař. ze dne 28. června 1890, č. 157 ř. z.).

Před vydáním ministerského nařízení ze dne 20. června 1885 nebylo třeba koncesse ku zřízení informační kanceláře k účelu podávání zpráv o úvěrních poměrech firem a také za nesprávné bylo prohlášeno zařadění této živnosti mezi soukromé podniky sprostředkovací, o nichž mluví čl. V. lit. f, uv. zákona ku živnostenskému řádu (nál. spr. dv. s. ze dne 5. února 1885 č. 2884 z r. 1884, sb. »Budwinski« č. 2394 a ze dne 26. ledna 1887 č. 139, sb. »Budwinski« č. 3358).

Informační kanceláře z pravidla již předem odmítají jakoukoliv garancii za možný omyl ve zprávě, jakož i veškerou zodpovědnosť za ztráty následkem toho snad utrpěné. Než držitelé informačních kanceláří jsou povinni nahraditi škodu zprávami jich způsobenou, jsou-li tu náležitosti §§ 1299 a 1300 o. o. z., tedy lze-li jim přičísti vinu, jež ovšem i v zamlčení může spočívati. Obsahuje-li udělená zpráva okolnosti vytčené v § 488 tr. z., jest majitele informační kanceláře ku žádosti uražené strany potrestati dle §§ 493 a 494 tr. z.

Osnova nového trestního zákona v § 200 obsahuje předpis: »Ustanovení §§ 196 až 199 (urážka) platí také tehdy, byly-li tvrzeny nebo rozšiřovány (§ 195 č. 2) okolnosti, jež by mohly ohroziti úvěr jiného, nebo důvěru obecenstva, jíž on vzhledem ku vykonávání svého povolání má zapotřebí, zviklati.«

Kancelář kabinetní.

Nejvyšší kaninetní a vojenská kancelář má za úkol přijímati a upravovati všechny záležitosti, které mají se předložiti nejvyššímu rozhodnutí. Záležitosti rázu vojenského jsou ovšem vyhrazeny kanceláři vojenské. Kdo chce žádati za audienci, podá 3 dny napřed žádosť u kabinetní kanceláře, v níž uvésti nutno přesně účel, za kterým se audience domáhá. (Audience udílí se obyčejně v pondělí a ve čtvrtek.) V čele kabinetní kanceláře je ředitel, jemuž přiděleni jsou 1 přednosta odboru, 5 dvorních radů jako sekretáři, 9 dvorních sekretářů jako koncipisté a pomocné úřednictvo. Vedle toho jsou některé záležitosti kabinetní kanceláře vyhrazeny řediteli kanceláře nejvyššího dvorního maršálka a dvornímu pokladníkovi. Vojenskou kancelář řídí zvláštní představený, a náležejí k ní i generální pobočníci císařovi s ostatním pomocným úřednictvem.

Kandidáti advokacie jsou právníci, jichž budoucím povoláním má býti provozování advokacie. O těchto platí následující předpisy:

1. Výbor advokátní komory vede seznam neboli listinu kandidátů advokacie. Kdo chce býti zanesen do této listiny, musí to při vstupu do prakse u advokáta oznámiti výboru advokátní komory, při čemž musí se vykázati, že splnil podmínky nutné ku vstupu do prakse soudní. Proti odepření zanešení do této listiny, jakož i proti odepření výmazu nebo potvrzení prakse advokátní lze se odvolati ku vrchnímu, po případě ku nejvyššímu soudu. Advokáti jsou povinni každé vystoupení kandidátů advokacie, jakož i přerušení jich prakse trvající více než jeden měsíc témuž výboru oznámiti.

2. Substituční právo. Při jednáních, kde zákon nežádá osobní účasti advokátovy, může se týž dáti zastupovati kandidátem advokacie, který se u něho v praksi nalézá a za kterého advokát též zodpovědnost

při jednání onom na se béře. (§ 15 adv. ř.) Za tím účelem obdrží takový kandidát zvláštní legitimaci k substituci jej opravňující, která však vystoupením z prakse téhož advokáta moci pozbývá. (§ 31 adv. ř.) Kandidáti advokacie připuštěni jsou ku stáním v řízení ústním (výn. ze dne 4. března 1884, sb. »Gl. U.« č. 9916), nikoli však ku stáním inrotulačním v řízení písemním (výn. ze dne 9. října 1888 čas. »Ger. Zeitung« r. 1888 č. 51).

Dle nov. s. ř. (zák. ze dne 1. srpna 1895 č. 113 ř. z., § 31) mají právo substituce pouze ti kandidáti, kteří s prospěchem odbyli zkoušku advokátní, a kteří nebyli disciplinárně trestáni. Nedostatek zkoušky advokátní může býti však na žádost advokáta z důvodů uvážení hodných výborem komory advokátní a za souhlasu vrchního zemského soudu prominut kandidátům, kteří dosáhnouce doktorátu na tuzemské universitě vykázati se mohou aspoň jednoroční praksí u soudu sborového a dvouletou praksí advokátní neb u finanční prokuratury. Tato výhoda platí pouze potud, pokud kandidát zaměstnán jest u advokáta, který o to žádal.

3. Prakse advokátní záleží v

a) jednoroční praksi civilní a trestní u některého sborového soudu království a zemí na říšské radě zastoupených. Čas strávený ve praksi městského delegovaného okresního soudu včítá se sice do 6tileté prakse potřebné ku provozování advokacie, praksi tu nelze však rovnati praksi nabyté při soudu sborovém. (Výn. min. sprav. ze dne 9. června 1876 č. 7040.)

b) Šestileté praksi u soudu neb advokáta ve královstvích a zemích na říšské radě zastoupených, z čehož nejméně tři roky po odbytém doktorátu u advokáta stráveny býti musí.

c) Prakse nabytá u finanční prokuratury rovná se praksi u advokáta.

4. Advokátní zkouška.

a) Žádost za připuštění k advokátní zkoušce podati dlužno u vrchního zemského soudu, který o ní rozhodne. Proti rozhodnutí tomu lze podati stížnosť k nejvyššímu soudu. Termin zkoušky nemá býti pozdější než do dvou měsíců ode dne podání žádosti. Přeje-li si kandidát složiti zkoušku u jiného vrchního zemského soudu nežli toho, v jehož obvodu praksi svoji skončil, musí nicméně dotýčnou žádost podati u soudu poslednějšího. Soud ten zašle tuto žádost onomu soudu k rozhodnutí, kde zkouška má býti předsevzata, při čemž mu sdělí, zda snad žadatel u tohoto soudu se byl již zkoušce s nedostatečným prospěchem podrobil.

b) Zkušební komise advokátní zkoušky skládá se z předsedy, dvou radů vrchního zemského soudu a jednoho advokáta.

c) Zkouška odbývá se nejprvé písemně a pak ústně.

α) Při písemní zkoušce má kandidát vypracovati sporné spisy daného případu civilního práva, soudcovský nález s důvody rozhodovacími, dále odvolací spis z usnesení obžalovacího neb z trestního rozsudku. Volba úkolu nemá se vztahovati na předměty velkého objemu, nýbrž má se k tomu hleděti, aby daný úkol při střední schopnosti kandidátově úplně mohl býti skončen za 8 hodin.

Písemní zkouška obojího druhu nesmí trvati déle jednoho dne. Hotovou písemní práci odevzdá kandidát téhož dne před opuštěním úřední místnosti komisaři majícímu dohled, který ji za příčinou zamezení dodatků neb oprav parafuje, zapečetí a odevzdá předsedovi zkušební komise ku

prohlédnutí; od předsedy obdrží ji ostatní členové komise ještě před ústní zkouškou.

β) Ústní zkouška má býti předsevzata s každým kandidátem jednotlivě a má trvati asi 2 hodiny. Zkouší se pak ze všech odvětví civilního i trestního zákonodárství najednou, při čemž kandidát má projeviti znalost nejen všech důležitých zákonů a nařízení, nýbrž i zařízení jednacích řádů a pořadu práce při úřadech soudních.

γ) Jak při písemní tak i při ústní zkoušce musí se vedle uvedených již požadavků vyzkoumati zvláště obratnost kandidátova při prvním zahájení právních jednání a dalších krocích soudních ve věcech sporných i nesporných, dále sběhlost při spisování právních listin a při užívání opatrností tu nutných (kautelární právověda).

δ) Zkouška se skládá buď pouze v jazyku jednacím, obvyklém při vrchním soudu, aneb — žádá-li to kandidát — vedle toho částečně též v jiném jazyku zemském v obvodu vrchního soudu obvyklém. V dekretu způsobilosti potvrdí se kandidátu, ve kterých jazycích jest způsobilý úřadovati.

ε) Usnesení o výsledku obou zkušebních výkonů. Zkušební komisaři, kterým byla písemní práce odevzdána ku posouzení, sepíšou o ní svůj nález. Tyto nálezy, jakož i usnesení zkušební komise při zkoušce ústní přednáší rada vrchního zemského soudu od předsedy k tomu určený ve společné poradě, která se usnáší většinou hlasů, zda kandidát při zkoušce dle úhrnného výsledku písemní i ústní zkoušky obstál s prospěchem »výtečným«, »velmi dobrým« neb pouze »dobrým«, či má li pro nedostatečný výsledek zkoušku po určité době opakovati, neb konečně má-li ve praxi určitý čas pokračovati. O odbyté zkoušce vydá se kandidátu úřední vysvědčení, ve kterém zaznamená se výsledek zkoušky. Opakování zkoušky není nikterak obmezeno. (Nař. ze dne 11. října 1854 č. 264 ř. z.).

Kanovníci.

I. Pojem a vývoj.

Kanovníky zovou se členové kapitol. Jméno to odvozeno jest z řeckého kanon, jež znamená řád (reguli). Byliť v prvních dobách kanovníci nuceni žíti dle přísných pravidel (regulí), čímž podobali se klášterníkům, toliko slibu chudoby neskládali. Postupem času upouštěli kanovníci od těchto regulí a vedli život volný jako ostatní světští duchovní. Pouze u některých kapitol obnoven opět život řádový a kanovníci těchto kapitol nazývají se canonici regulares na rozdíl ostatních t. zv. canonici saeculares. Kanovníkům vyhraženy byly tučné praebendy. Ježto pak požadavky, kterým uchazeči musili vyhověti, nebyly tak značné, počali se záhy ponejvíce mladí členové šlechty k těmto úřadům hrnouti A skutečně bylo též ve stanovách mnohých a většinou nejbohatších kapitol vyhrazeno, že o kanonikáty mohou se ucházeti jenom šlechtici. V Rakousku zrušena tato výhrada konkordátem a ponechána jedině tam, kde toho vyžadovaly podmínky nadační.

Koncilem tridentským byly stanoveny tyto náležitosti pro hodnosť kanovnickou: dokončený 22. rok, resp. u kanonikátů, s nimiž spojena duchovní správa, rok 25.; aspoň polovice členů kapitoly mají býti kněží, ostatním je vykázati se aspoň jáhenstvím aneb podjáhenstvím; ode všech členů pak žádá se, aby byli doktory neb licenciaty theologie neb kanonického práva. Čl. 22 rak. konkordátu žádá, aby všichni kandidáti byli kněží,

a aby zastavali již před tím nějaký duchovní úřad. Pokud se akademické hodnosti týká, zachovávají se u kapitol všeobecné podmínky, jež stanoví konkordát, jenom u pražské kapitoly metropolitní žádá se, aby se kandidát vykázal aspoň dvěma rigorosy.

II. Obsazování kanonikátů.

Na každé uprázdněné místo vypíše se veřejný konkurs. Ohledně míst kapitolních, kathedrálních a kollegiátních pokládati lze za všeobecné pravidlo, že místa tato udílí císař. Výjimky jsou tyto:

a) Na základě čl. 22. konk., jenž v tom ohledu zákonem ze dne 7. května 1874 (§ 3) byl zachován v platnosti, udílí papež v kapitolách arcibiskupských a biskupských hodnosť první a, jestliže tato soukromému patronátu světskému podléhá, hodnosť druhou. Avšak papež slíbil, že bude i v tomto ohledu přihlížeti k návrhům císaře, oznámeným mu biskupem diecése, nebo ku návrhům kapitol tam, kde tyto samy dotčené hodnostáře volívaly.

b) Jiné výjimky zakládají se na zvláštních titulech právních. Tak osazuje některá místa kanovnická biskup volně (per liberam collationem), jiné kapitola volbou nebo per optionem, t. j. nejstarší kanovník může vzdávaje se svého místa žádati, aby mu bylo uděleno místo uprázdněné, jako na př. v pražské kapitole je 8 kanonikátů; uprázdní-li se jedno místo, postupují mladší kanovníci o stupeň výše, tak že nově dosazený kanovník nastoupí vždycky nejnižší kanonikát. Na jiná místa opět jmenují neb presentují korporace, neb osoby soukromé. Mimo to žádá zák. ze 7. května 1874, aby biskup oznámil kandidáta zemské vládě a může teprvé tenkrát uvésti ho v úřad, jestliže zemská vláda průběhem 30 dnů nepodá svého veta. Proti výnosu zemské vlády možno se odvolati ku ministerstvu osvěty.

III. Povinnosti kanovníků.

Kanovníci povinni jsou podporovati biskupa v plnění funkcí duchovních a jurisdikčních; mimo to mají povinnosť konati společné služby boží v kůru t. zv. kanonické hodinky, dále sloužiti společnou mši svatou tak, že když jeden slouží, ostatní na svých místech mají býti přítomni. Z té příčiny mají se kanovníci stále zdržovati v místě svého úřadu (povinnosť residenční).

IV. Práva kanovníků.

Kanovníci užívají praebend jim doživotně vyhražených. Nepostačí-li tyto praebendy ku řádné výživě kanovníků, doplňují se z veřejných fondů (viz čl. Congrua). Kanovníci požívají přednosti před ostatními kněžími diecése; jim vyhraženo je též zvláštní čestné místo v kostele (stallum). Oblek jejich upraven je dle různých ustanovení jednotlivých kapitol aneb též dle privilegií, jež byla jednotlivým kapitolám papeži udělena. Talár mají barvy černé, fialové nebo též bílé, nosí prsten a na stužce nebo řetízku kolem krku t. zv. numisma, t. j. odznak kapitoly v podobě hvězdice nebo medailonku. Kanovníci kathedrální a kollegiátní mohou od papeže ustanoveni býti též jako judices in partibus. Hodnostáři v kapitolách požívají hodnosti prelátů a titulují se »amplissimus« nebo »perillustris dominus«; ostatním kanovníkům přísluší titul »reverendissimus«. Jim přísluší i v úředních přípisech predikát »pán« a před soudem povoluje se jim, aby se posadili. (Soudní instrukce ze dne 9. září 1785).

V. Čestní kanovníci.

Při mnohých menších kapitolách kathedrálních aneb kollegiátních (jako ku př. při vyšehradské, staroboleslavské) bývají ustanovováni též čestní

kanovníci, které podle základních ustanovení jmenuje císař nebo biskup, aneb které volí kapitola. Tito čestní kanovníci mají titul a některé odznaky kanovníkův, ale obyčejně jako na př. v Rakousku ani členy kapitoly nejsou, a proto nepřísluší jim ani zvláštní práva ani zvláštní povinnosti kanovníků skutečných.

Kapitoly.

I. Pojem.

Kanovníci stanovení společně při jednom chrámu tvoří korporaci, jež nazývá se kapitolou. Rozeznáváme pak kapitoly kathedrální při kostelích biskupských a kapitoly kollegiátní při ostatních chrámech. Název kapitola pochází od capitulum t. j. úryvek, část z řehole, jež bývala druhdy shromážděným klerikům, kanovníkům předčítána, a odtud pak přešlo jméno to na celou korporaci.

II. Organisace.

V dřívějších dobách stál v čele kapitoly buď probošt (praepositus), jemuž bývala svěřena obyčejně správa jmění kapitolního, aneb děkan, který opět řídil bohoslužbu při kostele kathedrálním. Kromě toho byl tu primicerius č. kantor, který řídil pobožnosť chorovou, sacrista, jenž měl dozor nad kostelním náčiním atd. Později přešla většina těchto úřadů v hodnosti titulární. Nyní rozeznáváme pouze dvě kategorie míst kapitolních: hodnosti (dignitates neb praelature) a prosté kanonikáty. Hodnostáři čili preláti mají zvláštní insignie své hodnosti, některým pak z nich přísluší jako zvláštní privilej právo nositi mitru či infuli (infulovaní preláti). Co se týká nynější organisace kapitol, zakládá se tato nikoliv na právu obecném, nýbrž na zvláštních ustanoveních papežských a statutech, tak že bez mála v každé kapitole co do ústrojí panují jiné poměry. To platí jak o počtu prelatur, tak o počtu kanovnických míst skutečných či sídelních a čestných; tak ku př. je při pražské metropolitní kapitole 12 kanovníků, z nichž 4 jsou dignitáty. Biskupské kathedrální kapitoly mívají obyčejně jen 6 kanonikátův. Sněm tridentský žádá, aby v každé kapitole kathedrální zřízeny byly dva kanonikáty, totiž poenitenciarius a theologus. Úkolem poenitenciáře jest, aby zastupoval biskupa, co se týká přisluhování svátosti pokání; theolog má pak duchovenstvu kathedrálnímu předčítati a vykládati písmo a přednášeti o naukách theologických. Předpis tridentský nebyl ovšem všude proveden, ale papežové i v novějších dobách naléhají při každé příležitosti na jeho uskutečnění.

III. Práva.

Kapitoly jsou samosprávné korporace, jež své vnitřní záležitosti a své jmění spravují dle svých vlastních stanov. Mají-li založeny býti nové stanovy, žádá se nyní dle konkordátů a různých provinciálních synod, aby byly dříve biskupem příslušným schváleny. § 44 zák. ze dne 7. května 1874 vyhražuje státu právo dohledu nad správou jmění kapitolního.

Zvláštní důležitosti mají kathedrální kapitoly biskupské, jež pomáhají biskupu jak ve výkonech bohoslužebných, tak i ve správě diecése. Biskup totiž povinen jest určité záležitosti, jež právo kanovnické přesně vypočítává, vznésti na kapitolu a to s dvojím účinkem: někdy totiž nález kapitoly biskupa víže (consensus), jindy má jen povahu poradní (consilium) a je vůli jeho zůstaveno, chce-li se jím říditi či nic. V naší době, kdy veškerou správu diecése vlastně vedou kapitoly, nemají tato ustanovení valného praktického významu.

IV. Vikář kapitulní.

Uprázdní-li se biskupská stolice, jest kapitola povinna uvázati se bezprostředně po uprázdnění ve správu diecése do 8 dní a zvoliti do 8 dnů administrátora pro správu majetku (oekonomus) a kapitolního vikáře pro vykonávání ostatních s úřadem biskupským spojených povinností. Kapitolní vikář má býti nejméně 25 let stár a má míti dostatečnou znalosť církevního práva. Nenalezá-li se v kapitole kandidát vyhovující dotčeným podmínkám, má jej kapitola zvoliti přede všemi jinými; není-li ale takového v kapitole, může zvoliti někoho mimo kapitolu. Okamžikem, kdy kapitolní vikář je ustanoven, přechází jurisdikční moc biskupská s kapitoly na vikáře. Kapitolní vikář není však plnomocníkem kapitoly, nýbrž vykonává pravomoc mocí práva vlastního; proto také nemůže kapitola ustanovujíc vikáře obmeziti moc jeho ani co do rozsahu ani co do času Obor působnosti kapitolního vikáře, nebo kapitoly, pokud vikáře nezvolila, objímá všechna jurisdikční práva biskupská vyjma ta, jež zákon výslovně vyjímá aneb konečně, která vykonával biskup na základě papežské delegace.

Kardinálové.

Kardinálové jsou v církvi katolické nejvyššími duchovními hodnostáři po papeži. Původně udílel se tento název velmi často vynikajícím a zasloužilým duchovním vůbec, až papež Pius V. vyhradil název ten r. 1567 kněžím a biskupům, kteří měli své chrámy v Římě neb v nejbližším okolí; k nim počítalo se pak i 7 jáhnů, kteří měli na starosti správu chudinskou města Říma, která rozdělena za tou příčinou na 7 okresů. Počet kardinálů časem se měnil, až konečně Sixtus V. r. 1586 vydal v tom ohledu předpisy, které se až dosud udržely, a dle nichž je nyní 70 míst kardinálských a sice: 6 kardinálů biskupů, 50 kardinálů kněží, 14 kardinálů jáhnů; obyčejně však nebývají všechna místa obsazena. Stupeň kardinálský ovšem nemusí shodovati se s dotyčným svěcením, neboť může na př. biskup jako kardinál náležeti do třídy kardinálů-kněží a kněz do třídy kardinálů-jáhnů. Papež jmenuje všechny kardinály ze své moci jsa u volbě jich neobmezeným. Časem vyvinul se však obyčej, že větší mocnářství katolická: Rakousko, Francie, Španělsko navrhují kandidáty hodnosti kardinálské, což je vlastně jen vyslovené přání se strany vladařů, jehož šetřiti papež povinen není. Ve spojení se jmenováním kardinálů je t. zv. jus optandi, dle něhož může nejstarší kardinál vzdávaje se zároveň svého titulu, který dosud měl, žádati, aby mu udělen byl titul uprázdněný; toto právo přísluší však jen kardinálům v Římě sídlícím. Papež vyslechnuv zdání kardinálů prohlásí v tajné konsistoři jmenování (creatio) nových kardinálů. Při tom oznámí papež někdy, že ještě některé kardinály jmenovati obmýšlí, nejmenuje je však jménem, nýbrž jména jich uschována jsou v zavřené obálce. Tito kardinálové nazývají se cardinali in petto.

Kardinálové, jsouce rádci a pomocníci papežovi, jsou povinni sídliti v Římě, vyjímaje ovšem ty, kteří jsouce zároveň biskupy, mají svou diecési mimo okolí města Říma. Povinnosti své jakožto rádci a pomocníci papežovi plní kardinálové jednak tím, že bývají představenými různých církevních úřadů, z nichž skládá se kurie papežská, aneb že výminečně konají služby vyslanců (legátů), jednak tím, že dohromady tvoří konsistoria, v nichž papež se s nimi radí. V tajných konsistořích, k nimž přístup mají jen kardinálové, sděluje papež jména nových kardinálů, biskupů neb jiných církevních hodnostářů aneb pojednává — v allokucích — o časových otáz-

kách a záležitostech. Papež není v žádném případě radou kardinálů vázán. Veřejná konsistoria bývají odbývána, zavítá-li ke dvoru papežskému nějaký světský panovník nebo vyslanec. K těmto konsistoriím dovolen přístup i hodnostářům jiným.

Nejdůležitějším právem kardinálů je však právo voliti papeže, když se byl stolec papežský uprázdnil. Kardinálové mají dále právomoc rovnající se biskupské ve svých vlastních kostelích, mohou tedy tu udíleti svěcení nižší, beneficia i censury. Na shromážděních církevních zasedají kardinálové, třebas i biskupy nebyli, s hlasem rozhodujícím. Titul jejich je »Eminentissime princeps«, a v poměru k hodnostářům světským jsou na roveň postaveni s princi rodin panujících (při dvoře rakouském mají přednosť před arcivévody). K odznakům hodnosti kardinálské náleží především purpur t. j. roucho nachové a červený klobouk.

Katastr (pozemkový).

I. Pojem.

Katastry jsou v nejširším slova smyslu seznamy sloužící správě politické k udržování v patrnosti osob a věcí; rozeznávají se pak katastry živnostenské, školní, volební, popisné a j. v. Nejdůležitějšími jsou však katastry pozemkové, totiž seznamy předmětů a osob k dani povinných, na základě kterých daň se vyměřuje resp. rozděluje; máme tudíž katastry daně pozemkové, daně domovní a daně výdělkové. Zde pojednáno bude toliko o katastru daně pozemkové, která sahá až do dob nejstarších, tak že dějinný vývoj daně této, její utváření se a dnešní zařízení všeobecný zájem budí. Katastr daně pozemkové (stálý katastr) jest mapa pro každou obec zvláště zřízená, ve které obrazně vyznačen jest dle udaného měřítka a dle zeměpisné polohy její objem, ohraničení a každá jednotlivá plocha uvnitř obce této ležící podle způsobu zdělání, osoby vlastníka a dle přirozených neb umělých hranic. Názvem katastr označují se však též vůbec veškerá opatření za příčinou zjištění a vyměření daně pozemkové, na základě kterých vyšetří a zjistí se čistý výnos jednotlivých pozemků, jakož i výměra veškeré neplodné půdy a neplodných pozemků vůbec.

II. Dějiny.

Zdanění pozemků a půdy zavedeno bylo již v dobách nejstarších. První soustavný výkaz daní, jejž katastrem nazvati lze, vyskytuje se v Čechách r. 1654. R. 1650 usnesli se čeští stavové na zavedení řádné daně; jelikož šlechta toho času k daní povinna nebyla, přijaty byly do výkazu daní r. 1654 toliko pozemky venkovské, jež byly v držení poddaných, a usedlosti prostých poplatníků (farářů, důchodníků, občanů měst, svobodníků, svobodných soudců, lenních dvorů, mlýnů a ovčáren), při čemž vyznačeny byly pozemky selské a městské dle strychů a dle hodnoty půdy buď jako dobré, střední, neb špatné. Tento výkaz daní opravený r. 1674 až 1683 byl zároveň základem pro rozeznávání pozemků selských a panských. Když však také tyto poslední dani podrobeny byly, rozeznávalo se pak — a to již r. 1705 — přesně mezi daní z pozemků selských (militare ordinarium) a daní z pozemků panských (militare extraordinarium); název »militare« pochází odtud, že daní touto nejprvé uhrazován byl náklad válečný; militare extraordinarium nazývalo se odtud, poněvadž se stavové někdy dobrovolně uvolovali příspěvky na vojsko poskytovati. Takové extraordinarium spočívalo ku př. v usnesení se českého sněmu zemského r. 1706, na základě kterého poskytovaly vrchnosti příspěvek. R. 1713 byla již zřízena přiznání o všech pozemcích, ať nalézaly

se v rukou poddaných nebo vrchností. Dle těchto přiznání, která svěřena byla zvláštní komisi ku přezkoumání, zřízen byl výkaz daní r. 1748 a provedeno uspořádání daně v Čechách, jež vyhlášeno bylo patentem ze dne 6. září 1748. Extraordinarium rozdělovalo se od r. 1748 dle počtu statků selských. Nerovnosti, které tím povstaly, byly příčinou, že r. 1749 vyžádána byla přiznání panská za účelem vyrovnání (exaequace) statků panských (polí, zahrad, luk, vinic, pastvin, lesů, zahrad ovocných, chmelnic a zelnic). Toto vyšetřování ukončeno bylo r. 1756, a dílo takto povstalé nazývalo se exaequatorium dominicale, z něhož pak pro každé panství zřizovány byly výtahy (Exäquationsextracte). Zároveň byl přezkoumán a opraven výkaz daní z r. 1748 a tvořil zároveň s katastrem dominikálním velký úplný katastr všech v zemi ležících statků venkovských. Tereziánská oprava daní (1748—1756) zavedena byla v jednotlivých zemích různými zákony jako prozatimné opatření; hlavní oprava spočívala však ve stálém zdanění statků panských. Nestejné rozdělení daně podle zemí mělo býti odstraněno Josefinskou opravou daně vydanou pat. ze dne 20. dubna 1785. Zásady této opravy jsou: Všeobecným vyměřením vyšetřena býti měla plocha všech plodných pozemků, na základě bezpečných přiznání zjištěn měl býti užitek veškeré půdy (užitky rolí, pastvin, rybníků, luk, zahrad a alp, návrší, vinic a lesů, pak užitek z ryb v jezerách a řekách, dále výnosy úrokové v pozemků a z půdy). Užitek tento vyšetřen býti měl dle prostředního výnosu půdy, načež pak byl dle ceny tržní změněn v hodnotu peněžnou, kterýžto obnos byl základem daně pozemkové. Toto vyměření netýkalo se půdy skalní, holých návrší, močálů, kterých ani ku pastvě hospodářsky užiti nelze, silnic, cest a úvozů, vodních úžlabin, konečně míst určených pro kostely, fary a školy jakož i pohřebišť. Vyměřování toto dálo se dle obcí, jež prvé byly ohraničeny; pozemky větších obcí rozděleny byly na více niv, a pozemky náležející ku téže obci nebo nivě obdržely běžná čísla od 1 počínaje (numerus topographicus). Pro jednotlivé obce a jich nivy zřízeny byly seznamy, do kterých zaznamenány byly všechny k nim náležející pozemky dle topografických čísel s udáním jich polohy, názvu, velikosti a jich držitele. Výnos vyšetřen byl na základě přiznání a vyjádřen v penězích. Porovnal-li se docílený hrubý obnos s daní dosud placenou, objevilo se, že zdaněný kvocient obnáší 13% hrubého výtěžku. Dle těchto zásad zaznamenán byl do katastrálních seznamů pro každého poplatníka obnos jeho daně, a jeden zlatý tohoto obnosu nazýval se Josefinským zlatým daňovým. Patentem ze dne 30. června 1792 zrušen byl tento Josefinský systém daňový a zaveden byl složitý Tereziánsko-Josefinský systém daně pozemkové, dle kterého stejně zdaněna býti měla veškerá půda bez rozdílu, zda-li patří vrchnosti či poddaným, a sice na základě josefinského vyměření a vyšetření daně. Patentem ze dne 23. prosince 1817 zaveden byl nový systém daně pozemkové, dle kterého tato podle čistého výnosu byla vyměřena. Čistý výnos pozemků a domů zjištěn byl hospodářským vyměřením, mapováním a odhadem; výsledky tohoto vyměřování oznámeny byly interesentům, kteří pak mohli proti tomu činiti své námitky a stížnosti. Stabilní katastr byl tedy připraven a až ku jeho provedení prohlášeno bylo patentem ze dne 1. května 1819 pro některé země (Moravu, Slezsko, Horní a Dolní Rakousy, Solnohrady, Štýrsko, Korutany, Halič) prozatímné opatření daně pozemkové (Grundsteuerprovisorium). Rozdělení daně dle stálého katastru

následovalo pak v Dolních Rakousích (1834), ve Štýrsku, Krajině, Korutanech, Přímoří, Hor. Rakousích se Solnohrady (1849), na Moravě (1851), ve Slezsku, Dalmacii, Krakovsku (1852), v Čechách (1854, 1855, 1857, 1859).

III. Sdělání stálého katastru.

1. Práce předběžné.

K těmto patří vyměřování, t. j. popis hranic obcí; o způsobu a podrobnostech katastrálního vyměření vydána byla dne 28. března 1818 obšírná instrukce (opravena dne 28. února 1824). Jedná o ohraničení (Abmarkung) t. j. o vyznačení hranic jednotlivých pozemků v obcích, při čemž přítomni býti mají účastníci Vyznačení, rozdělení a číslování parcel tvoří část katastrálního vyměřování. Zeměměřič poznamenati má ve vyměřovacím protokole také vlastníka; toto označení nedotýká se však práva vlastnického, ježto výrazů »vlastnictví a vlastník« neužívá se v katastru v právním jich významu. Za vlastníka pokládá se tudíž ten, kdo pozemků a budov užívá, kdo tedy může užitky z nich dle svého uvážení upotřebiti a vlastnictví na jiné buď bezvýminečně, nebo za jistých podmínek převésti. Zároveň s vyměřením shotoviti se musí orientační nákres (Indikationsskizze) t. j. kopie skutečné mapy, jenž vyznačovati musí obrys každé parcely, a který obsahuje jméno vlastníkovo, číslo domu, zákonnou vlastnosť pozemku, název tratí a niv a čísla parcelních kůlův.

2. Sestavení map katastrálních:

Parcely oddělují se jemnými, černou tuží taženými čarami, pokud nejsou hranicí silnice neb zdi. Všechny stálé stezky a cesty jakož i umělé silnice vyznačí se dle své šířky dvojnásobnými černými čarami. Když byly mapy úplně dohotoveny a barvou provedeny, popíší se dobrou tuší. Na hranicích napíší se toliko jména přiléhajících obcí.

3. Hlavní kniha držebnosti (Besitzstandhauptbuch):

Do této zaznamená se držitel každého pozemku, každá parcela dle své polohy, čísla, zákonné vlastnosti, spůsobu zdělání, plošné míry a čistého výtěžku zcela přesně a obšírně, jakož i každá budoucí změna v držbě pozemku neb osobě vlastníkově V knize této má každý držitel statku v obci svou zvláštní stránku. Tato hlavní kniha opírá se o protokol parcel pozemkových, ve kterém všechny pozemky v obci dle arithmetického pořádku parcelních čísel jsou seřaděny, a o protokol parcel stavebních, který obsahuje všechny budovy obytné i jiné ku př.: kostely, budovy hospodářské a j. Oznámené změny vyznačí berní úřad ve zvláštním journálu změn a přenese je pak v posledních 14 dnech správního roku do katastrální hlavní knihy, aby se mohla dle toho počátkem příštího roku daň rozděliti.

IV. Udržování stálého katastru v patrnosti.

Tím rozumí se přihlížení k ustavičným změnám ve předmětu zdanění a v osobě držitelově. Účelem této péče jest upravovati daně dle stále se vyskytujících změn a odepisovati je v jednotlivých případech dle zákonných předpisů. Udržování patrnosti daní ve stálém katastru jest upraveno: cirk. nař. ze dne 26. března 1833, prov. sb. zák. pro Dolní Rakousy; dv. d. ze dne 25. května 1841 č. 14.077, prov. sb. z. pro Horní Rakousy, Solnohrady, Štýrsko, Krajinu; z. z. pro Moravu 1851 (návody o založení hlavní knihy držebnosti, o záznamu změn v osobě vlastníkově a v předmětu daňovém). Další předpisy o ukládání daní obsahují: dv. d. ze dne 26. srpna r. 1834 č. 2761, Gutta-Pichl sv. 60, prov. sb. z. pro Dolní Rakousy

Krajinu, Moravu; vl. dekr. ze dne 6. února 1845 č. 2000, prov. sb. z. pro Horní Rakousy a Solnohrady; výn. slezského řed. daní ze dne 5. září r. 1851 č. 2460 z. z. (předpisy o povinnosti držitele oznamovati nastalé změny v držbě); dv. d. ze dne 10. května 1842 č. 10.607, prov. sb. z. pro Krajinu; nař. haličské prov. kom. daně pozemkové ze dne 19. ledna r. 1825 č. 28 165; d. dv. kanc. ze dne 12. srpna a 8. prosince 1824 č. 1464 a 3313 hal. prov. sb. z. z r. 1825 (poučení pro berní vrchnosti v okresích ohledně udržování patrnosti prozatímního katastru daně pozemkové); instrukce tyrolské katastrální komise ze dne 1. února 1837 obsahuje předpisy o udržování patrnosti pro Tyroly; krajský úřední cirkulář ze dne 20. června 1820 prov. sb. z. pro Tyroly obsahuje instrukci pro vedení přepisných knih daně pozemkové ve Vorarlbergu. Tyto evidenční předpisy stanoví tyto zásady: Každý, kdo prodává neb kupuje nemovitost nebo jednotlivý pozemek, povinen jest ihned oznámení o tom učiniti. Jmenovitě kupující povinen jest prokázati důvod, na kterém se zakládá jeho právo nabývací, totiž smlouvu trhovou, směnnou, postupní aneb vyřízení pozůstalosti v záležitostech pozůstalostních, aneb, nemůže-li takových důvodů podati, musí se dostaviti s odstupujícím vlastníkem ku bernímu úřadu a zde za poznamenání změny požádati. Berní úřad přesvědčí se nejprvé o totožnosti pozemkův, o jichž změnu jde. Změny v daňovém předmětu obce jsou předmětem evidence, pokud:

a) změnilo se ohraničení obce nařízením správním;

b) pokud jednotlivé parcely zcela nebo z části přestaly býti pozemky plodnými, buď že zničeny byly zemětřesením, vodními proudy neb výlivem moře, nebo že věnovány byly účelům veřejným, jako silnice, veřejné stoky a pod.;

c) aneb naopak když změnou toku řeky, ustoupením moře, neb zrušením silnic a stok půda dříve neplodná plodnou se stává. Nejsou však předmětem evidence změny ve způsobu zdělání neb v zákonných vlastnostech pozemků. Přejde-li vlastnictví celého hospodářství na držitele, který v katastrální hlavní knize téže obce již jest zanešen, musí se o změně držby v katastrální hlavní knize nové stránky založiti a staré škrtnouti. Rozdělí-li se některá parcela tak, že jedna její část zůstane při staré držebnosti, odepíše se část oddělená na straně předávajícího a připíše se na stranu nabývajícího držitele. Ku dohledu a ku správě katastru daně pozemkové, jakož i k opatření všech technické stránky katastru se týkajících nařízení přidáni byli zemským úřadům berním zvláštní stálí katastrální dozorcové (nejv. roz. ze dne 17. ledna 1853 a výn. min. fin. ze dne 26. ledna 1854 č. 1030).

Dle § 12 zák. ze dne 23. května 1883 č. 83 ř. z. děje se nyní udržování v patrnosti katastru pozemkového, t. j. záznam a provedení nastupujících změn ve zvláštních spisech (Operaten) katastru pozemkového zvláště k tomu určenými technicky vzdělanými úředníky za dohledu ministerstva financí, po případě zemských úřadů finančních. Spisy tyto zřízeny byly na základě zák. ze dne 24. května 1869 č. 88 ř. z. ze dne 6. dubna 1879 č. 54 ř. z. a ze dne 28. března 1880 č. 34 ř. z. Úředníci evidenční dělí se v tyto kategorie: ředitely evidenční (VI. třída hodnostní), evid. vrchní dozorce (VII.), evid. dozorce (VIII.), evid. vrchní zeměměřiče (IX.), evid. zeměměřiče I. tř. (X.), evid. zeměměřiče II. tř. (XI.) a evid. elevy (zák. ze dne 28. prosince 1894 č. 6 ř. z. z r. 1895).

IV. Nahlížení do spisů katastrálních.

Každému jest volno nahlédnouti do katastrálních map a do spisů evidenčních (n ř. min. fin. ze dne 25. června 1888 č. 22.127 a § 58 zák. ze dne 23. května 1883 č. 83 ř. z.). Katastrální spisy slouží hlavně úkonům katastrálním v užším slova smyslu, pak administračním účelům předepisování daně, dále slouží při opravách hlavních kněh a při udílení vysvětlení poplatníkům (výn. min. ze dne 11. února 1853 č. 4598/1564 a výn. štýrs. zems. fin. řed. ze dne 28. února 1853 č. 3402). Vyžádá-li sobě okresní soud katastrální spisy ku předběžným pracem pro založení nových kněh pozemkových, které v úředních místnostech soudu musí se provésti, tu dlužno spisy tyto na žádost ihned vydati a to parcelní protokol i s přílohami, listy držebností, seznam držitelů a po případě též výkresy orientační (nař. min. ze dne 14. února 1885 č. 3446 a výn. min. fin. ze dne 21. července 1885 č. 22.137); tyto žádosti smějí se však týkati z pravidla pouze spisů jedné obce katastrální, a spisy ty vrátiti se musí v době nejkratší, po případě ještě téhož dne, kdy žádost za to došla; jednotlivé části spisů katastru pozemkového buďtež vydány knihovním soudům též pro úřední výkony dle zákonů ze dne 23. března 1883 č. 82 a 83 ř. z. za šetření shora vytčených náležitostí (nař. min. fin. ze dne 25. dubna 1892 č. 14.219, příloha k fin. nař. pro Čechy 1802 č. 32). Kopie map a opisy ostatních spisů vydávají se úřadem berním neb archivem map po zapravení poplatků, jež čas od času ministerstvem financí se stanoví a jež v místnostech úřadu berního ku veřejnému nahlédnutí jsou vyvěšeny.

Stížnost na odepření nahlédnutí ve spisy katastru pozemkového byla zamítnuta správním dvorem soudním, poněvadž není zákonem upraveno právo stran nahlédati ve spisy tyto a musí se tudíž za to míti, že zůstaveno jest úřadu bernímu, chce-li nahlédnutí povoliti čili nic (roz. sp. dv. s. ze dne 17. ledna 1888 č. 122, Mayerhofer vyd. 1895, str. 536). Aby se však pokud možno vyhovělo zájmům poplatnictva, bylo zemské finanční ředitelství v Praze výnosem min. fin. ze dne 25. června 1888 č. 22.127 z ohledů slušnosti výjimečně zmocněno povolovati stranám výpisky tužkou psané ze spisů odhadních, jakož i z listů držebnosti. Tyto výpisky nesmí se však díti ve způsobu formálního opisu. Úředníci berní mají tudíž k tomu přihlížeti, aby stranou práva jí uděleného nebylo zneužíváno; naproti tomu nepovolují se však výpisky z map katastrálních.

V. Co se týká soudní průvodní moci spisů katastrálních, byla vydána tato rozhodnutí nejv. soudního dvoru: Katastr nedokazuje ani vlastnictví ani držbu (roz. ze dne 9. prosince 1858, sb. »Gl. U.« č. 12.980). Knihy přiznávací jakožto listiny jednostranné nečiní důkazu (roz. ze dne 15. července 1863, sb. »Gl. U.« č. 4779). Průkaz výtahu ze spisu k účelu zdanění zřízeného nestačí ku zjištění skutečné držby (roz. ze dne 9. října 1862, sb. »Gl. U.« č. 6549). Spisy o daních zřízené a popisy sepsané bez přibrání osoby třetí nečiní důkazu (roz. ze dne 22. září 1858 »Gl. U.« č. 8281), (viz Mayerhofer vyd. 1895 str. 539).

Vláda usiluje nyní vzhledem k mnoha stížnostem o revisi katastru pozemkového. Revise ta byla nařízena zák. ze dne 12. července 1896 č. 121 ř. z.

Kauce.

I. Pojem a druhy.

Kauce (jistota, záruka) slouží k tomu, aby jednak chránila před po-

rušením právních poměrů, jednak aby porušené právo znova ku platnosti přivedla. Rozeznáváme následující druhy kaucí:

a) verbální kauci (slovní), zajistí-li sobě kdo již ve smlouvě určitý nárok pro případ, že by strana druhá jeho právo porušila (na př. pokuta konvenční);

b) reální kauci (věcnou), poskytne-li se jistota tím způsobem, že zaručí se schopní rukojmí, neb že dá se dostatečná zástava. Za dostatečného rukojmí pokládá o. o. z. toho, kdo má přiměřené jmění a kdo se v téže zemi zdržuje (§ 1374 o. o. z.). Dá-li se zástavou dům, jest příjemce zástavy povinen přijmouti jej zástavou pro pohledávku, která není větší než polovice ceny toho domu; jiné nemovitosti nebo věci movité jest povinen vzíti jako zástavu až do $^2/_3$ jich odhadní ceny (§ 1374 o. o. z.);

c) juratorní kauce jest přísaha, kterou ten, jenž na se vzal určité povinnosti, zajišťuje, že je bude řádně plniti (na př. úřední přísaha).

II. Právo soukromé.

1. Na poručníku žádá se jen kauce juratorní, t. j. slavný slib, že řádně bude plniti své povinnosti, i není třeba, aby nastupuje ve svůj úřad složil jinou kauci (§ 237 o. o. z.); on jest osvobozen od kauce na tak dlouho, pokud řádně zachovává předpisy, kterými chrání se jmění poručencovo a pokud pravidelně klade soudu účty ze správy. Totéž platí o opatrovnících (§§ 280, 282 o. o. z.).

2. Držitel nemovitosti nebo věcného práva může žádati kauci na tom, kdo novou stavbou pozemní, vodní aneb jiným způsobem, ku př bouráním budovy hrozí poškoditi jeho nemovitosti neb věcná práva (§§ 340—342 o. o. z.). O tom obsahují stavební řády podrobná ustanovení. Dle § 343 o. o. z. může držitel věcného práva, který dokáže, že cizí stavení nebo jiná věc (na př. socha, strom) je na spadnutí, a že mu z toho zjevná škoda hrozí, na držiteli nebo vlastníkovi žádati jistotu za náhradu škody té (cautio damni infecti).

3. Nechtějí-li někteří spoluvlastníci důležitým změnám, jimiž zlepšiti se má společná věc nebo zvýšiti její výnos a byli-li ostatními spoluvlastníky v tom směru přehlasováni, jsou tito povinni přehlasovaným zříditi kauci.

4. Zákonná ustanovení o služebnostech poskytují vlastníku služebné věci právo žádati jistotu od požívatele (usufruktuáře) a uživatele (usuáře), že podstata věci porušena nebude, ovšem jenom tehdy, je-li tu zřejmé nebezpečí. Nezřídí-li zavázaný kauci, jest povinen věc v nebezpečí se nalézající za přiměřenou náhradu postoupiti vlastníkovi, nebo dle okolností odevzdati do soudní správy (§ 520 o. o. z.).

5. Ve právu dědickém vyskytují se různé kauce, z nichž nejdůležitější jsou tyto:

a) Povinností fiduciáře (toho, jenž dědictví nabyté po své smrti aneb v jiném určitém případě po jistém čase t. zv. poddědici postoupiti má § 608 o. o. z.) jest, aby ihned cenu věcí takto zděděných pupilárně pojistil (§ 613 o. o. z. a § 158 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.).

b) Mucianská kauce. Dědic nebo legatář (odkazovník) pod výminkou rozvazovací nebo zápornou (to platí o všech výminkách záporných) stanovený musí dědictví neb odkaz ihned pupilárně zajistiti pro toho, kdo v případě splnění výminky stal by se na místě jeho dědicem neb odka-

zovníkem, a sice v tom rozsahu a způsobu jako fiduciář pro fideikomisáře v případě fideikomisní substituce.

c) Zjištění odkazů (cautio legatorum servandorum causa). Odkazy zbožným nebo všeužitečným účelům věnované a odkazy poručencův a opatrovanců nutno zaplatiti resp. k soudu složiti, nebo dostatečně zjistiti dříve, než pozůstalosť se odevzdá (§§ 159 a 160 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.). Rovněž může žádati odkazovník zjištění svého odkazu, má-li býti tento až později splněn, neb záleží-li v dávkách se opětujících (§ 161 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.); odkazovník vůbec je oprávněn žádati jistotu pro svůj odkaz ve všech případech, kde věřitel zjištění pohledávky na svém dlužníkovi žádati může (§ 688 o. o. z.).

d) Dědic není povinen zapravovati odkazy, dokud nebyla dána jistota, že pozůstalosť stačí k tomu, aby zaplaceny byly dluhy, neb jiné povinné dávky, jakož i všechny odkazy.

6. V obligačním právu může dle § 890 o. o. z. dlužník nedílné věci žádati jistotu, jestliže jeden ze spoluvěřitelů žádá za vydání její a nemůže se vykázati svolením ostatních spoluvěřitelův. Dají-li se při uzavření smlouvy cenné papíry, aby tím smlouva se zajistila, nelze je dle rozhodnutí ze dne 1. června 1876, sb. »Gl. U.« č. 6167 považovati za závdavek, nýbrž za kauci; naproti tomu ustanovuje dekr. dv. kanc. ze dne 12. srpna 1825 (Krop-Goutta sv. 21 str. 46), že každou kauci, jíž zajišťují se erární smlouvy, sluší považovati za závdavek ve smyslu § 908 o. o. z., ať již kauce složena byla v hotovosti, ve státních papírech nebo v soukromných obligacích.

7. Vzhledem k tomu, že věno po zrušení sňatku manželce resp. dárci (§ 1229 o. o. z.) připadnouti má, uděluje § 1245 o. o. z. těmto nápadníkům právo, žádati za zjištění věna (§ 1374 o. o. z.) a to i kdykoli později po odevzdání jeho, obzvláště nastane-li nebezpečí ztráty jeho. Zákonný zástupce nezletilé nevěsty jest dokonce povinen žádati za zjištění věna, obvěnění, vdovského platu, pokud vrchnoporučenský soud výslovně od toho neupustil.

Upadl-li manžel v konkurs, může manželka žádati na věřitelích konkursní podstaty jistotu, že bude jí věno vráceno a že jí vydáno bude obvěnění v případu zrušení manželství (§ 1260 o. o. z.).

8. § 1364 o. o. z. poskytuje rukojmí právo žádati jistotu na dlužníkovi, když s jeho svolením převzal na se ručení, a sice tehdy, jestliže v době, kdy dlužník měl platiti, věřitel na zaplacení nenaléhal. Dále může dle § 1428 o. o. z. dlužník, když platí svůj dluh, na věřiteli žádati, aby mu vydal dlužní úpis; ztratil-li jej věřitel, může dlužník žádati jistotu, neb obnos ten k soudu složiti, nebo konečně žádati, aby věřitel dal dlužní úpis dle předpisů soudního řádu amortisovati.

9. Směnečný řád zaručuje směnečnému věřiteli právo:

a) nebyla-li směnka přijata (čl. 25. sm. ř. a nař. min. sprav. ze dne 18. července 1859 č. 132 ř. z.) nebo

b) stal-li se příjemce nejistým, — žádati na vydateli směnky a na indossantech jistotu, že zaplacen bude obnos směnečný.

Směnečnému věřiteli přísluší ku věci za kauci dané zástavní právo, byť i mu toto výslovně vyhrazeno nebylo (čl. 25 sm. ř.). Dle směnečného řádu má vlastník ztracené směnky zavésti řízení amortisační, a žádal-li na akceptantovi zaplacení splatné směnky dříve, nežli amortisace byla vyhlášena, jest povinen dlužníkovi zříditi jistotu.

10. Zákon o zakládání železničních knih ze dne 19. května 1874 č. 70 ř. z. ustanovuje v § 39: Zjednává-li se právu nějakému průchod ve příčině pozemku železničního, jehož podnikatelstvo nenabylo způsobem vyvlastnění, a odvozuje-li se toto právo z nějaké závady, která se nehodí ku zápisu do kniby železniční, nezadrží se takovou opovědí zapsání pozemku do vkladby železniční. Straně opovídající zůstavuje se, aby náhradě své, kteréž z takové závady pohledává, pořadem práva proti podnikatelstvu průchod zjednala. Zná-li se podnikatelstvo k tomu, že tu je závada, budiž mu uloženo, aby zřídilo přiměřenou jistotu za škodu, která odejmutím pozemku železničního vzejde, ač nenalezne-li soud okresní, že třeba by se tento pozemek odejmul, zákonná jistota dle § 1374 o. o. z. pro hypotéku neztenčena zůstane.

11. Zákon ze dne 24. dubna 1874 č. 49 ř. z. jednající o společném zastoupení práv majitelů dílčích dlužních úpisů, zmocňuje soud, aby na majiteli, který žádá, aby zřízen byl společný kurator, žádal přiměřcnou jistotu za náklady s tím spojené (§ 3 cit. z.).

12. Horní právo (cís. patent ze dne 23. května 1854 č. 146 ř. z.) opravňuje podnikatele hor, jemuž politický úřad právoplatně přiznal, že mu za roční náhradu má býti přenechán určitý pozemek, žádati ihned za postoupení tohoto pozemku; podnikatel musí však ihned zříditi jistotu, že bude řádně platiti roční náhradu, a že po zrušení tohoto poměru uvede pozemek v dřívější stav (§ 103 cit. a roz. práv. s. dv. ze dne 12. října r. 1889 sb. »Budwinski« č. 4875). To platí též při expropriaci dolů solních. (Výn. fin. min. ze dne 20. července 1858 č. 25.222).

III. Řízení sporné.

1. Jistota žalobní (viz tento čl.)

2. Exekuce zjišťovací (viz tento čl.).

3. Kauce v řízení zjišťovacím:

a) Za uvěznění osobní (Personalarrest) může žádati pro svoji pohledávku jedině ten, kdo nemaje dostatečného důkazu složí přiměřenou kauci (Caution für Schimpf u. Schaden § 277 s. ř.). Sporno jest, zda-li může v odpůrčím sporu (§ 46 z. ze dne 16. března 1884 č. 36 r. z.) věrohodný důkaz, že je tu podezření z útěku, nahrazen býti složením kauce. Naproti tomu složí-li uvězněný ve prospěch svého odpůrce dostatečnou jistotu, vyhne se tím vězení a to i tehdy, když je podezření proti němu, že chce prchnouti nebo se skrýti.

b) Obstávka svršků povolí se žadateli, který nemá dostatečného důkazu, jen tehdy, složí-li přiměřenou kauci (§ 285 s. ř.). Jedná-li se o nároky na náhradu škody ze syndikátních žalob, skládá se povinná kauce ve prospěch státu (zákon ze dne 16. července 1872 č. 112 ř. z. § 25). Složení kauce nahražuje výjimečně ve sporu odpůrčím důkaz, že práva věřitelova jsou ohrožena, poněvadž dlužník nemá jiných prostředků, aby platil. Složí-li však žalovaný dostatečnou kauci pro pohledávku žalobcovu, jenž obstávky se domáhá, zbaví se tím obstávky (§ 289 s. ř.).

c) Kdo domáhá se sequestrace dle § 293 s. ř., má složiti dostatečnou kauci vzhledem ku škodám, které z toho pro žalovaného povstanou.

4. Ve sporu o rušenou držbu žádá se na žalobci kauce, má-li se žalovanému nařídíti, aby nepodnikl něčeho na věci sporné, co by ji v podstatě změnilo nebo poškozovalo (§ 9 cís. nař. ze dne 27. října 1849 č. 12 ř. z.).

Rovněž má soudce právo po dobu rozepře odevzdati spornou věc té straně, která svému odpůrci složí přiměřenou kauci a pojistí jej takto proti všeliké škodě (§ 10 cit. nař.).

5. V řízení nájemném může soudce ku žádosti ohrožené strany buďto bezvýjimečně aneb dle okolností nařídíti sequestraci sporného předmětu a svěřiti jej té straně, která odpůrci poskytne jistotu. Opatření takové učiní soudce, když některá strana zachází se spornou věcí způsobem. který odporuje smlouvě, aneb tak, že věc na své ceně ztrácí, nebo že jí hrozí škoda nenahraditelná.

6. Ve sporu excisním. Dle dv. d. ze dne 29. května 1845 sb. z. s. 889 může žalobce, který neprokáže vlastnického práva, držby neb jiného právního nároku ku věci excindované, složiti přiměřenou kauci pro exekventa a žádati, aby exekuce byla zastavena (§ 3 cit. z.). Právo chudých neosvobozuje žalobce od zřízení kauce (rozh. ze dne 30. prosince 1864, sb. Gl. U. č. 2044)

7. Majitel privilegia, který porušením tohoto škodu utrpěl, který však nežádá za soudní stihání, může žádati, aby zřízena mu byla dostatečná jistota, že rušitel nebude po dobu trvání privilegia ani užívati ani zcizovati věcí, které v tuzemsku byly napodobeny, a že vyveze padělané věci, které z ciziny sem ku prodeji byly zaslány (§ 40 cís. pat. ze dne 15. srpna 1852, č. 184 ř. z.). Naproti tomu může se opět na žalobci, který se domáhá, aby trestní nebo civilní soud bezodkladně zabavil padělané a napodobené věci i všechny nástroje k tomu sloužící, žádati složení přiměřené kauce k ochraně žalovaného (§§ 44 a 47 cit. pat.).

IV. Právo a řízení trestní.

1. Dopustí-li se kdo velezrády a povstane-li z toho státu nebo soukromým osobám škoda, má se dle nař. min. sprav. ze dne 5. října 1854, č. 255 ř. z. vyšetřující soudce o to starati, aby pojištěny byly ihned právní nároky na náhradu škody. Z té příčiny má vyšetřující soudce zříditi ze jmění obviněného kauci tím způsobem, že zajme nebo sequestrací stihne buď celé jmění obviněného, nebo jen část jeho movitého jmění.

2. Neznámým cestujícím, kteří dopustili se přestupku § 454 tr. z. tím, že jeli s pochodněmi lesem neb obcí, může obecní starosta naříditi, aby složili kauci, že nevyhnou se trestnímu stíhání (§ 456 tr. z.).

3. Trestní řád ze dne 23. května 1873 v §§ 192—195 ustanovuje, že zrušiti se má zjišťovací a vyšetřovací vazba uvalená na obviněného proto, že je podezřelým z útěku, když obviněný za to žádá a složí kauci, kterou jemu soud, uváživ všechny okolnosti, vyměří. Byl-li však na základě zákona ze dne 5. května 1869, č. 66 ř. z. suspendován čl. 8 zákl. z. st. ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z., nemůže nastati vyručení z vazby pro delikty v tomto zákoně uvedené (§ 36 cit. z.).

4. Prohlásí-li obviněný, který je nepřítomen, aneb který uprchl, že ochoten je postaviti se před soud, bude-li mu dán bezpečný průvod, může ministr spravedlnosti vyžádav si dobré zdání vrchního státního zástupce takový průvod uděliti, čímž zajišťuje se obviněnému, že až do rozsudku první stolice nebude vzat ve vazbu. Na obviněném může se po případě žádati kauce.

5. Zákon na ochranu známek vydaný ze dne 6. ledna 1890 č. 19 ř. z. ponechává soudu na vůli žádati kauci od poškozeného, užije-li tento svého práva ještě před vydáním rozsudku a zajme-li předměty v § 27 odst. I.

cit. zákona vyjmenované, neb žádal-li za opatření za tím účelem, aby se poškození takové neopakovalo (§ 28 cit. z.).

6. Cís. pat. ze dne 7. prosince 1858 č. 237 ř. z. vydaný k ochraně vzorků a modelů pro průmyslové výrobky ponechává politickým úřadům na vůli, žádati od poškozeného přiměřenou jistotu ve prospěch žalovaného, když žalobce ještě před rozhodnutím své stížnosti zabaví výrobky zhotovené dle chráněného vzorku a všechny nástroje, jichž ku výrobě jich se užívá (§ 24 cit. z.).

V. Právo správní.

1. Služební kauce státních úředníkův.

Při obsazování určitých správních úřadů, obzvláště při vrchních pokladních úřadech, žádá se na uchazeči služební kauce. Dekr. fin. dv. úřadu ze dne 1. června 1798 sb. z. pol. sv. 12 č. 47 nařizuje, že při účetních úřadech mají úředníci povždy skládati kauce, a dv. dekr. ze dne 16. února r. 1822 sb. z. pol. sv. 50 č. 15 obnovuje předpis, dle něhož ten, kdo uchází se o úřad, s nímž spojena jest povinnosť zříditi kauci, nesmí dříve býti připuštěn ku služební přísaze, dokud řádně neprokázal, že složil povinnou kauci. Dle dv. dekr. ze dne 21. května 1824 sb. z. s. č. 2008, sb. z. pol. sv. 52 str. 66, a dv. dekr. ze dne 10. ledna 1827, pol. sb. z. sv. 55 č. 6, ručí služební kauce úřední nejenom za pravidelné vykonávání služby, nýbrž i za všechny nároky, jichž kdy erár proti úředníku z poměru veřejné služby, kterou úředník zastává, nabude. Nároky státní správy proti úředníkům mající povahu soukromoprávní, jako ku př. zálohy na slušné, nároky ze smluv atd., nemohou býti kryty služební kaucí. Zemřel-li úředník, který složil kauci, nařizuje dv. dekr. ze dne 21. května 1824 č. 19112/1540, že, jakmile dojde zpráva o jeho úmrtí, má se ihned vyšetřiti, má-li erár za ním nějakou pohledávku, čili nic. Nařízení toto má chrániti nároky eráru proti nárokům jiných soukromých věřitelův. Zemřel-li úředník takový v jiné zemi, nutno to ihned dotyčnému úřadu ohlásiti. (Cís. pat. ze dne 9. srpna r. 1854 č. 208 ř. z. §§ 53, 85, 156). Byl-li úředník kauci složivší přesazen na jiné místo též s povinností kauce spojené, platí kauce prvé složená i pro místo nové, byť i nebyla ještě správnosť úřadování na dřívějším místě zcela zevrubně vyšetřena (dv. dekr. ze dne 23. září 1828 č. 40431; dv. dekr. ze dne 17. října 1828 č. 24010). Při substituci se kauce nevyžaduje, leč že by bylo výjimečně potřebí zvláštních bezpečnostních opatření. Úředníci, kterým úřad jen prozatímně udělen byl, jsou rovněž povinni složiti kauci. (Dv. dekr. ze dne 11. února 1833 č. 4092). Ohledně devinkulace kaucí služebních obsahuje dv. d. ze dne 29. května 1828 pol. sb. z. sv. 56 č. 53 zvláštní předpisy.

2. Kauce notářská. Notářský řád ze dne 25. července 1871 č. 75 ř. z. ukládá notářům povinnosť složiti kauci. Výše kauce určuje se dle místa sídla notářova; ve Vídni obnáší 8000 zl., ve městech, jež mají nejméně 30.000 obyvatelů, 5000 zl., v jiných městech, kde nalézá se sborový soud I. stolice, 2000 zl. a v ostatních místech 1000 zl. (§ 22 cit. z.). Klesne-li kurs cenných papírů, které za kauci byly složeny, není třeba, aby notář kauci doplnil (nál. ze dne 18. ledna 1876 časop. »Ger. Ztg.« r. 1876 č. 64) Kauce může býti složena v cenných papírech, jež způsobilé jsou sloužiti za jistotu pupillarní. (Viz čl. Jistota pupillarní.) Kaucí ručí notář za všechny nároky na náhradu škody a platy, jež z jeho úřední činnosti vzejdou (§ 25 cit. z.). a ručí dále za všechny záležitosti, jež strany na notáře byly

vznesly (roz. ze dne 30. srpna 1871 sb. »Gl. U.« č. 4255). Pro jiné pohledávky může kauce býti zajmuta teprv tehdy, byly-li nároky svrchu uvedené splněny, což se zjistí řízením ediktálním dle § 29 a 30 not. ř.

3. Kauce veřejných jednatelův. Koncesse ku veřejným agenturám může se uděliti, složí-li se napřed kauce 10.000 zl. konv. m. Dv. d. ze dne 16. dubna 1833 sb. pol. z. s. 59, str. 61). V Haliči žádá se kauce 4000 zl. konv. m. (dv. d. ze dne 29. května 1843 sb. pol. z. sv. 71, č. 58). Tato kauce ručí za všechny nároky na náhradu škody, které z jednání veřejného jednatele stranám vzejdou.

4. Kauce obchodních dohodcův. Čl. 66 obch. z. stanoví, že finanční ministerstvo má ve shodě s ministerstvem obchodu stanoviti, zda-li a v jakém obnosu mají složiti obchodní dohodci kauci. Má-li býti dohodce zřízen pro bursu, jest vyslechnouti správu bursovní, jinak pouze obchodní a živnostenskou komoru. Tato kauce musí zůstati stále nezmenšena. Zmenší-li se tato nápadně, má býti dohodce prozatím z úřadu svého složen. (Čl. 84 c) III. 2. cit. obch. z.)

5. Kauce ústavů úvěrních. Zákon ze dne 24. dubna 1874 č. 48 ř. z. chránící práva majitelů zástavních listů ustanovuje, že každý ústav, jemuž po vydání tohoto zákona státem povoleno bude vydávati zástavní listy, má všechny statky, jež výlučně ustanoveny jsou ku krytí zástavních listů, dáti jako kauci, že upokojeny budou všechny nároky ze zástavních listů plynoucí, a má toto ustanovení do svých stanov přijati (§ 4 cit. z.). Jsou-li předmětem kauce statky, k nimž může nabyto býti knihovní právo, jest závazek tento do knih vložiti. Má-li pak tento závazek kauce býti úplně neb částečně vymazán, postačí k tomu úřední potvrzení vládního komisaře, že stížený statek přestává býti buď úplně aneb částečně kaucí pro práva majitelů zástavních papírův (§ 5 cit. z.). Jsou-li předmětem kauce hotové peníze nebo cenné papíry, musí se od ostatního jmění ústavu odloučiti a za přítomnosti vládního komisaře řádně uschovati (§ 6 cit. z.).

6. Kauce majitelů zastaváren. Dle zákona ze dne 25. března 1885 č. 48 ř. z. jest povinen majitel zastavárny dříve nežli obchod zahájí, složiti u živnostenského úřadu I. stolice kauci, která pro Vídeň a její policejní obvod obnáší 8000 zl., pro města čítající aspoň 50.000 obyv. a jejich policejní obvod 4000 zl., pro města s 20.000 obyvateli 2000 zl. a pro ostatní města 1000 zl. Kauce tato ručí za všechny nároky na náhradu škody proti majiteli zastavárny z provozování této živnosti vzešlé. Nesloží-li ucházeč do určité lhůty, která se mu za tou příčinou povolí, kauci, ztratí koncesi. Rovněž ztrácí majitel zastavárny koncesi, jestliže zmenšenou kauci do určité lhůty nedoplní (§ 3 cit. z.).

7. Kauce při koncesích železničních. Dle zákona ze dne 14. září 1854 č. 238 ř. z. vyhrazeno je ministerstvu obchodu žádati dle okolností kauci od toho, kdo o koncesi žádá, za tím účelem, aby provedení zamýšleného podniku a opatření potřebných peněz bylo zajištěno (§ 5 odst. 5 cit. z.). Kauce propadá eráru, jestliže žadatel podnik neprovede nebo potřebných peněz si neopatří.

8. Kauce pastevní. Aby zaručeno bylo, že zachovány budou podmínky, pod nimiž povolena byla pastva i zařízení pastevní, a jmenovitě že nahrazeny budou škody tím povstalé, může se na podnikateli žádati kauce, kterou vyměří politický úřad dohodnuv se v té příčině s účastníkem a znalci (§§ 37 a 42 cís. pat. ze dne 3. prosince 1852 č. 250 ř. z.). Povo-

lení ku pastvě může se dáti též s výhradou, že kauce bude později vyměřena, nebo po případě, že bude později zvýšena (výn. min. orby ze dne 13. února 1877 č. 12.564). Tyto kauce pastevní nezaručují pouze nároky na náhradu škody, nýbrž užívá se jich prozatímně i ku zřízení nutných pastevních staveb zvláště takových, které nemohou se odložiti do té doby, až rozhodnuty budou spory o povinnosti konkurenční (výn. min. orby ze dne 22. února 1878 č. 13.849).

9. Kauce při zadávání prací a dodávek k veřejným účelům. V politické správě platí zásada, že všechny práce a dodávky pro veřejné účely mají býti zadány dražbou (dv. d. ze dne 7. prosince 1840). Obzvláště mají se dražbou zadati všechny stavby, jež podniká státní správa, jako stavby silnic a vodní stavby (dv. d. ze dne 6. července 1820). Každý účastník dražby jest povinen složiti 10% odhadní ceny dražebného předmětu jakožto kauci. Touto částkou ručí pak vydražitel za to, že řádně a dle smlouvy vyplní závazky, jež na se vzal, a že nahradí veškerou škodu, která by nesplněním závazků povstala.

10. Udílí-li se loterní sběrny nebo trafiky, žádá se přiměřená kauce.

VI. Právo finanční.

1. Rozhodne-li se finanční správa, že propachtuje vybírání různých veřejných dávek, jak se obyčejně stává s potravní daní na venkově a mýty na silnicích a u přívozů, děje se to obyčejně tím způsobem, že dotyčná smlouva pachtovní uzavře se ve veřejné dražbě s tím, kdo učiní nejlepší podání. Dražby zúčastniti se mohou jen ti, kdož podali písemné nabídky. Vydražitel složí vyměřenou kauci, kterou ručí, že řádně dodrží pachtovní podmínky. Neodvádí-li pak pachtýř naležitě pachtovné, jež má platiti v měsíčních lhůtách, aneb nedodrží-li v jiném ohledu smlouvu, může finanční správa ihned beze vší soudní intervence nedostatek takový z kauce nahraditi a na útraty liknavého pachtýře ustanoviti sekvestora, který pak dávky veřejné vybírá (zák. ze dne 16. června 1877 č. 60 ř. z. § 19; zák. ze dne 26. srpna 1891 č. 140 ř. z. §§ 26 a 27; nař. fin. min. ze dne 13. července 1877 č. 18.956).

2. Finanční správa může žádati kauci i tehdá, jestliže ohledně daně potravní stane se sjednání se všemi živnostníky aneb alespoň s velkou jich většinou, pokud tito bydlí v témže místě neb v témže okresu a dani této jsou podrobeni (zák. ze dne 16. června 1877 č. 60 ř. z. § 18; zák. ze dne 20. června 1888 č. 95 ř. z. §§ 31 a 34; nař. fin. min. ze dne 13. července 1877 č. 18.956). Tato kauce, jež rovná se 1—3měsíční částce ujednaného paušálu, ručí stejným způsobem jako kauce z pachtu, že dodrženy budou všechny podmínky sjednání, jmenovitě že bude sjednaná částka měsíčně řádně odváděna.

3. Složí-li se dostatečná jistota, dovolují berní zákony uvěření daně (Borgung). Tak uvěřuje se daň z piva na podkvasné pivo, které se nenechá mnoho měsíců ležeti, z pravidla na dva až tři měsíce, na ležák mající aspoň 11 stupňů saccharometru na 4 až 6 měsíců. Takového úvěru může dosíci sládek, který v jednom měsíci vyrobí tolik piva, že na každý druh piva připadající daň obnáší aspoň 100 zl. (Nejv. roz. ze dne 25. května 1829 a nejv. roz. ze dne 15. prosince 1852 č. 264 ř. z.) Při dani z kořalky může též za jistotu poskytnut býti úvěr. Dle zák. ze dne 20. června 1888 č. 95 ř. z. § 79 povoluje se podnikatelům lihovarů výrobní dani podro-

bených, kteří vyrábějí kořalku v takovém rozsahu, že výrobní daň dosahuje nejméně 600 zl. za rok, aby výrobní daň, kterou by povinni byli platiti při ohlášení výroby, zaplatili nejpozději 6 měsíců po dni splatnosti. Úvěr spotřební daně povoluje se na 4 měsíce proti dostatečné jistotě; vyrabitelům likérů povoluje se úvěr daně na přiměřenou jistotu až na dobu 12 měsíců. Též dle zákona ze dne 20. června 1888 č. 97 ř. z. povoluje se proti přiměřené jistotě, jejíž způsob určuje nař. min. ze dne 9. července 1888, podnikatelům cukrovarů úvěr daně spotřební tím způsobem, že obnosy v jednom měsíci předepsané zaplaceny býti mohou najednou, a sice až poslední den čtvrtého měsíce po uplynutí měsíce, kterého byly předepsány (§ 40 cit. z.). Zák. ze dne 26. května 1882 č. 55 ř. z. a prováděcí nařízení ze dne 23. června 1882 č. 78. ř. z. dopouštějí uvěření daně z petroleje, složí-li se kauce.

4. Jistota žádá se, aby zajistila se státní pokladna při náhradách vývozných a sice

a) při vrácení daně následkem vývozu piva a kořalky, pokud kořalka výrobní dani podléhá;

b) při náhradě vývozu za kořalku a cukr;

c) nevyzdvihne-li se spotřební daň ze zboží, jež ustanoveno je k vývozu z celního území, jako kořalka, pokud ovšem spotřební dani podléhá;

d) při náhradě cla ze zboží apretovaného. Kauce dává se tu při dovozu suroviny a při vývozu tovaru opět se vrací (cel. mon. ř. ze dne 11. července 1835).

5. Zákon ze dne 28. dubna 1889 č. 64 ř. z. žádá, aby při udělení koncese ku zřízení veřejného skladiště vyměřena a také před započetím živnosti složena byla kauce, která by pojišťovala důchodkovému eráru všechny pohledávky a po případě i nároky na náhradu, jež by z podniku toho nabyl stát proti podnikateli (§ 5 cit. z.). Podnikatelé skladišť, která zřízena byla na základě min. nař. ze dne 19. června 1866 č. 86 ř. z., mají v přiměřené lhůtě své kauce doplniti (§ 50 cit. z.). Veřejné korporace mohou býti od kauce osvobozeny (§§ 5 a 50 cit. z.). Podobnou povinnosť ku složení kauce mají podnikatelé svobodných skladišť, jmenovitě skladišť pro kořalku a cukr. Příloha *C* (regulativ pro svobodná skladiště lihu) prov. nařízení ku zák. ze dne 20. června 1888 č. 95 ř. z. a příloha *B* (regulativ pro svobodná skladiště cukru) prov. nařízení ku zák. ze dne 20. června 1888 č. 97 ř. z.

6. Při vymáhání realních daní sequestrací jsou sequestrové z pravidla povinni složiti přiměřenou kauci, aby byly takto kryty pohledávky a různé nároky na náhradu, jež by z toho pro erár vzešly. Jedině osobám, které požívají osvědčené důvěry, může se kauce sleviti. (Výn. min. fin. ze dne 26. května 1852 č. 17160 a ze dne 4. března 1878 č. 2702.)

7. Trestní zákon důchodkový ze dne 11. června 1835 ustanovuje v mnohých případech, že složiti se má kauce, aby takto pojištěny byly majetkové pokuty na přestupky důchodkové vydané, aneb aby pojištěno bylo vyšetřování úřadu důchodkového. (§ 538, 541, 566 tr. z. důch.)

VII. Vojenské kauce svatební. Vojenská kauce svatební záleží v zajištění určitého ročního vedlejšího důchodu, jejž důstojníci a úředníci vojenští v činné službě se nalezající prokázati musí, aby svolení vojenské správy ku sňatku dosáhli. Ve skutečnosti nelze tu však ani mluviti o nějaké kauci ve smyslu práva soukromého, ježto se tu jedná pouze o zajištění

jistého důchodu, což se může státi zřízením některého práva věcného (vlastnického, zástavního, služebnosti, práva požívacího), jehož výkon odpovídati musí důchodu, který má býti zajištěn. Při tom se vyhledává, aby důchod byl jistý, aby totiž předmět ku pojištění jeho sloužící poskytoval jistotu pupilární (22. kus. l. nař. pro voj. z r. 1887). (Bližší ve čl. **Sňatky vojínů.**)

Káznice (**nucené pracovny, polepšovací ústavy, útulny pro opuštěnou a zanedbanou mládež**) jsou ústavy zřízené pro osoby opětovně trestané a vůbec zanedbané za tím účelem, aby tam uvykly spořádanému způsobu života a práci. Význam těchto ústavů pro lidskou společnost byl teprve v novější době oceněn. Jsou pak tyto ústavy buď veřejné neb soukromé dle toho, kdo je založil a náklad na udržování jich nese. Mezi veřejnými sluší lišiti ústavy zemí, okresem neb obcí založené. Do ústavů veřejných přijímají se osoby tam patřící bez ohledu na jich bydliště nebo příslušnosť. Při zařizování těchto ústavů dlužno hleděti ku věku, jakož i ku předešlému způsobu života chovanců. Myšlénka zřízení káznic má původ svůj ve zkušenosti nabyté o tvrdošijných a nepolepšitelných trestancích. Byloť totiž zjištěno, že vychovávací prostředky v trestnicích zavedené s účelem svým, t. j. napravením trestanců z větší části se míjejí a že veliká většina trestanců, sotva že kobky žalářní opustila, nových zločinů se dopouští. O ústavech pro tyto nepolepšitelné zločince zřízených nelze tudíž říci, že prvotním zřetelem při jich zřízení byla lidumilnosť, ku vlastnímu prospěchu nešťastníkův, jimž nevyzpytatelný osud a tajemná moc přírody náklonosť ku zlému do srdce vložily, směřující; byla to spíše odůvodněná ochrana lidské společnosti proti zbůjníkům platného řádu společenského, kteří takto mají býti učiněni neškodnými.

Jiný účel sledují t. zv. polepšovací ústavy pro **mladistvé zločince**. Ústavy tyto zasazují se o polepšení mladistvých osob různých trestních provinění se dopustivších se zdárným výsledkem. Zařízení těchto ústavů musí býti tak upraveno, aby osobám tam chovaným vštípena byla láska ku spořádanému způsobu života. Prostředky, jimiž toho docíliti lze, jest zaměstnání pracemi přirozeným schopnostem chovanců odpovídajícími a vyučování těm předmětům, kteréž by na další zdárný vývoj jich vliv míti mohly a jim trvalý prospěch materielního zaopatření v budoucnosti přinesly. S prospěchem vyučuje se v takových ústavech různým řemeslným pracím, které jsou způsobilé, aby chovanci po opuštění ústavu jimi řádně se uživili, jako řemeslu krejčovskému, obuvnickému, knihařskému, soustružnickému, různým pracím při zaměstnání polním, opatrování dobytka atd.

S politováním dlužno uvésti, že počet těchto ústavů nevyhovuje hlásící se potřebě. Příčinou tohoto kormutlivého zjevu jest nedostatečné zákonodárství. Říšský zákon ze dne 24. května 1885 č. 90 ř. z. ukládá povinnost zřízení a vydržování těchto ústavů zemím, při čemž stát se zavazuje pouze ku částečné podpoře. Přirozeným důsledkem toho jest, že tyto samosprávné korporace povinnosti té různými cestami hledí se zbaviti a to tím spíše, čím více se uznává zřizování káznic a polepšovacích ústavů za úkol státu náležející

Zde dlužno zmíniti se o výnosu ministerstva spravedlnosti ze dne 10. listopadu 1893 č. 19.462, který péči o nezletilé osoby a jmenovitě mladistvé zločince soudům na paměť uvozuje a jim nařizuje tam, kde větší

nebezpečí hrozí, nad tím bdíti, aby takové osoby polepšovacím ústavům k napravení byly odevzdány.

Ku znázornění, jakým podílem mladistvé osoby na různých trestních proviněních podíl béřou, uvádíme tuto zajímavý přehled vzatý z díla prof. Zuckra »O zacházení se zločinnou a zanedbanou mládeží«.

Označení zločinu	Počet osob odsouzených pro vedle uvedený zločin od roku 1862 do roku 1889		
	vůbec	Z těch bylo osob ve stáří od 15 do 20 let	
		absolutní číslice	% všech odsouzených
Zneužití úřední moci a svádění k tomu (§§ 101—105)	325	9	2·8
Rušení náboženství (§ 122)	824	38	4·6
Urážka majestátu a členů cís. domu (§§ 63, 64)	2544	158	6·2
Nebezpečné vyhrožování	7180	582	8·1
Padělání veřejných úvěrních papírů (§§ 106 až 117)	93	8	8·6
Násilné zakročení nebo nebezpečné vyhrožování vůči vrchnostenským osobám při úředním jednání (§ 81)	13322	1172	8 8
Zpronevěra (§ 181)	5101	450	8·8
Podvod (§ 197)	21418	2067	9·6
Vražda (§§ 134–138)	1174	132	11·2
Vyhnání plodu (§§ 144—148)	275	32	11·6
Únos (§ 96)	187	23	12·3
Utrhání na cti (§ 209)	1372	173	12·6
Veřejné násilí a vydírání (§ 98)	3242	422	13·0
Těžké ublížení na těle (§§ 152—157)	37186	4843	13·0
Zabití (§§ 140—143)	1899	275	14·5
Velezráda (§§ 58–61)	59	9	15·2
Povstání, vzbouření, rušení veř. pořádku (§ 65)	55	9	16·3
Žhářství (§§ 166—170)	1798	295	16·4
Násilné vniknutí do cizího nemovitého majetku (§ 83)	1625	268	16·5
Vražda dítěte (§ 139)	894	158	17·7
Odložení dítěte (§§ 149—151)	248	45	18·1
Padělání mince (§§ 118—121)	315	60	19·0
Zlomyslné poškození cizího majetku (§ 85 a) b)	3347	657	19·6
Loupež (§§ 190—196)	1190	291	24·4
Krádež a účastenství (§ 171)	125355	28379	22·6
Nedovolené omezení osobní svobody (§ 93)	831	190	22·8
Násilné smilstvo, prznění a rozšiřování smilstva (§ 125—133)	6087	1840	30 2
Zlomyslné poškození částí železnic (§ 85 c)	251	76	30·2
Zlomyslná jednání a opominutí za zvláště nebezpečných okolností (§ 87)	238	90	37·8
Zlomyslné poškození neb přerušení státního telegrafu (§ 89)	41	22	53·6

Připočte-li se k těmto číslicím ještě počet zločinů mladistvými osobami spáchaných, které k úřední vědomosti nepronikly, shledáme, že procento zločinů osobami mladistvými spáchaných jest tak veliké, že jest nejvýš nutno, aby společnost lidská o jeho snížení způsobem shora zmíněným se zasazovala.

Osnova nového trestního zákona obsahuje řadu ustanovení, která v tomto směru jistý pokrok značí. Tak stanoví § 60.: Ustanovení trestního zákona netýkají se oněch nedospělých osob, které při spáchání deliktu 12. rok věku svého nepřekročily. Má-li však takový delikt objektivní povahu zločinu neb přečinu, může úřad bezpečnostní rodičům neb jiným osobám nařídíti náležité potrestání vinníkův a po případě za souhlasu poručenského neb opatrovnického úřadu i další vychování takových osob svěřiti polepšovacímu ústavu. Opatrování v ústavě nemá však trvati déle než do 18. roku.

Zákon ze dne 24. května 1885 č. 90 ř. z. obsahuje různá ustanovení ohledně zřízení a vydržování jak nucených pracoven, tak i polepšovacích ústavů.

1. Nucené pracovny.

a) Zřízení. Jak již bylo podotčeno, jest zřízení těchto ústavů povinností země, při čemž může se i více zemí spojiti ku zřízení společného ústavu. Náklad se zařízením a vydržováním jich spojený nese korporace, která ústav založila, tedy vedle země též okres neb obec. Povinností státu jest pouze k nákladům toho druhu přispívati potud, pokud toho nutnosť neb účelnost vyžaduje. Nebylo-li by v některé zemi takového ústavu vůbec, aneb kdyby ústavy potřebě nestačily, mohou osoby tam patřící odevzdány býti do ústavů jiné země, ovšem na útraty té země, kde se nalézá domovská obec chovancova. (§§ 1, 2, 3, 5 cit. zák.)

b) Podmínky přijetí. K odevzdání do káznice jsou způsobilými ony osoby, ohledně jichž na základě platných zákonných ustanovení byla soudem vyslovena přípustnost takového odevzdání. Následující osoby nemohou býti do káznic přijaty: Osoby duševně choré (blbci, šílenci), osoby stižené nakažlivými nemocemi, pokud nebyly vyhojeny, kojenci, ženy těhotné a konečně také osoby, jichž ani k nejlehčím pracem užiti nelze. (§ 6.)

c) Příslušnost a řízení. Výkon soudního nálezu ohledně odevzdání do káznice spadá v obor působnosti zemských politických úřadů; o každém jednotlivém případě rozhodne zvláštní komise, skládající se ze zástupců tohoto úřadu a nejméně jednoho zástupce zemského výboru, kterému ovšem též hlas přísluší.

Jedná-li se o ústav obecní neb okresní, jest zemský politický úřad oprávněn rozhodnutí toto vznésti na okresní politický úřad, kde se utvoří podobná smíšená komise s jedním aspoň zástupcem samosprávného orgánu.

Působnost těchto komisí vztahuje se bez ohledu ku příslušnosti na všechny osoby, ohledně jichž soud v zemi se nalezající uznal, aby po přestálém trestu byly dány do káznice. O usnesení této komise dlužno zpraviti výbor té země, kde káranec má právo domovské. Soudy pak mají povinnost o nálezu ohledně dání do káznice zpraviti onen okresní politický úřad, v jehož obvodu soud zprávu podávající se nalézá Nastoupil-li odsouzený svůj trest, stačí k tomuto sdělení, které se má státi bezodkladně, jestliže odsouzený se vzdal práva odvolacího, pouhé zaslání návěstní tabulky

(Auskunftstabelle). (§ 36 nař. ze dne 19. listopadu 1873 č. 152 ř. z. a výn. min. sprav. ze dne 22. prosince 1882 č. 19.540.)

Z rozhodnutí komise při zemském politickém úřadě, která rozhoduje o odvoláních z usnesení komisí při okresních politických úřadech, nelze se odvolati (§§ 5, 6, 7).

d) Trvání pobytu v káznici. Shora zmíněná komise usnáší se o propuštění kárancû z káznic, při čemž však jest obmezena zákonem, který delší pobyt než 3 roky nepřipouští. Byl-li káranec před uplynutím 3 roků propuštěn a ukáže-li se později, že se nepolepšil, může řečená komise nařídíti další pobyt v káznici po čas do lhůty tříleté zbývající (§ 9.).

e) Vnitřní zařízení upraveno jest stanovami a domácím řádem státní správou schváleným. Stanovy mají obsahovati ustanovení zejména o způsobu zaměstnání kárancû, jich roztřídění, jakož i o tom, kdy jich může býti užito ku pracem mimo ústav. Ustanovení o jmenování přednosty a úřadního personálu spadají v obor zákonodárství zemského.

2. Polepšovací ústavy.

A) Z veřejných ústavů toho druhu jmenovati sluší: Samostatný polepšovací ústav pro mladistvé kárance v Opatovicích u Pardubic; na Moravě: Polepšovací ústav zřízený při zemské káznici v Novém Jičíně a záchranný dům císaře Františka Josefa v Brně. Vedle těch jsou podobné ústavy v Eggenberku, Korneuburku a Wiener Neudorfu (v Dolních Rak.), Messendorfu, Lankovicích (ve Štýrsku) a v Lublani.

B) Ze soukromých polepšovacích ústavů nejznamenitější jsou: Útulek pro zanedbané hochy v Libni, založený městem Prahou, okresní vychovatelna zřízená okresem Král. Vinohrad, útulek pro zanedbané dítky nadaný manžely Olivovými a jiné v ostatních zemích předlitavských.

C) Zvláštní ustanovení zákonná. Pro osoby, které 18. rok věku svého ještě nepřekročily, mají se zříditi, pokud jsou tu zákonné podmínky chování jich v káznici, zvláštní polepšovací ústavy. Povinnost ku zřízení a vydržování těchto ústavů náleží rovněž zemím. Při zařízení jich má se pečovati o morální a náboženské vychování chovanců, jakož i o vyučování jich takovým pracem, kteréž hovíce osobním schopnostem chovanců jsou způsobilé, aby jim po opuštění ústavu trvalé zaopatření poskytly. Pobyt v těchto ústavech má trvati tak dlouho, pokud účel toho vyžaduje, nikoli však přes 20. rok věku chovanců̊v. Tam, kde zvláštních takovýchto ústavů není, mohou osoby pro polepšovací ústav kvalifikované, pokud 18. rok věku svého nepřekročily, dány býti do zvláštních, pro ně zřízených oddělení obyčejných káznic. Mimo zákonem stanovené případy nelze nikoho polepšovacímu ústavu odevzdati, vyjma onen případ, kde to úřad rodičům ohledně jich vlastních dětí povolí. V ostatním ohledu platí i pro tyto polepšovací ústavy zákonná ustanovení týkající se káznic. Nejvyšší policejní dohled nad veškerými druhy těchto ústavů vykonává stát svými orgány. (§§ 13, 14, 16, 17 cit. z.)

Klamání úřadů jest dle definice rakouského trestního zákona takové obelstění politických, nebo vůbec státních neb i obecních úřadů, kterým veřejný dohled se stěžuje.

I. Obelstění úřadu vzniklé udáním lživých okolností při trestním vyšetřování není zvláštním deliktem, nýbrž pouze přitěžující okolností (§§ 45 a 563 lit. m) tr. z.).

II. Děje-li se klamání úřadu lstivým předstíráním nebo jednáním s úmyslem, aby někdo, ať stát, obec neb jiná osoba na svém majetku neb jiných právech škodu vzala, jest jednání takové podvodem. (§ 197 po př. § 461 tr. z.) Škoda nemusí býti materielní, stačí tu úmyslné poškození veřejného práva dohledu. Křivě složené svědectví před správním úřadem za účelem obmezení jeho trestní pravomoci netrestá se dle § 320 lit. e) tr. z., nýbrž jako přestupek (§§ 197, 295 a 461 tr. z.), po případě, přistupuje-li k tomu předpokládání § 200 tr. z., jako zločin podvodu. (Nál. plen. ze dne 23. května 1889 č. 3167, Novák 1264.) Jako přestupek podvodu trestá se odpykání přisouzeného trestu osobou, která klamně za odsouzeného se vydala. (Nál. ze dne 16. prosince 1875 č. 6170, Novák č. 94.)

III. V ostatních případech podléhá klamání úřadů, jmenovitě též t. zv. klamné hlášení ustanovením § 320 lit. e) tr. z. Vedle přestupku § 320 e) může takové trestní jednání zakládati skutkovou povahu podvodu. Tak podrobeny jsou soudnímu posouzení nesprávná hlášení, kterých se dopustí lázeňský host na lístku ohlašovacím za účelem neoprávněného snížení dávek správě lázeňské náležejících, při kterémžto posouzení nutno vzíti zřetel vedle § 461 tr. z. na ustanovení § 320 lit. e). (Nál. ze dne 30. října 1890 č. 10317, Novák č. 1375.) Úmysl oklamati úřad není nutným požadavkem tohoto přestupku (II. odst. § 320. e.), nýbrž toliko přitěžující okolností. (Nál. ze dne 25. listopadu 1887 č. 11003, Novák č. 1111.) Naproti tomu jest nutno, aby pachatel hleděl positivní činností, klamným udáním, úřad obelstíti. Pouhé pasivní třeba předpisům odporující počínání nezakládá ještě skutkovou povahu přestupku § 320 lit. e) tr. z. a podléhá, pokud jsou tu všechny žádané náležitosti, pouze policejnímu stíhání (Nál. ze dne 5. června 1885 č. 3610, Novák č. 787.)

Předmětem klamání může býti každý úřad, pokud vykonává výsostní práva státu, aneb pokud na základě bezprostředního neb jiného veřejného nařízení jest povinen obstarávati záležitosti vládní. (§ 101 tr. z.) Tak klamná udání před úřady živnostenskými, četnictvem atd. Kdo, jsa pro trestní čin stíhán, orgánu bezpečnostního úřadu klamné jméno udá, dopouští se přestupku § 320 lit. e) tr. z. (Nál. ze dne 9. března 1883 č. 419, Novák č. 530.) Přestupek tento trestá se vězením v trvání ode tří dnů do jednoho měsíce, při úmyslném klamání žalářem stejného trvání. Ukáže-li se toho potřeba vzhledem k okolnostem neb k osobě pachatelově, může tento po odbytém trestu z místa a je-li cizincem, po případě i ze všech království a zemí na říšské radě zastoupených býti vypovězen.

Kláštery.

Kláštery jsou církevně schválené duchovní korporace, jichž členové buď slavnostním slibem, anebo určitými nařízeními vázáni jsou za společnými, zásadně náboženskými účely se spolčovati a jim výhradně se věnovati.

I. Právo církevní zná rozličná náboženská společenstva. Nejsou pak společenstva tato naprosto členy hierarchie, nýbrž jen konkretním prostředkem ku dosažení účelu církve v užším kruhu.

Vznik klášterů spadá do 3. století, a sluší hlavně v poustevnickém způsobu života Pavla a Antonína, jakož i ve spojení se egyptských poustevníků Panochiem († 348) počátek jich spatřovati. Místa, kde podobný život byl veden, nazývána byla coenobia, monasteria; v Německu pak dostalo se jim jména »Klöster« (kláštery), což patrně od latinského slova »claustrum« odvozeno jest. Členy mohli býti dle stanov buď muži

nebo ženy; kláštery mužské skládaly se pak buď výhradně z duchovních, nebo z duchovních a laikův.

Rozeznáváme:

1. Řády mnišské (monachia, monasteria, conventus), jichž členy nejen duchovní, ale i laikové býti mohou.

2. Kongregace duchovních řeholních jichž členy pouze duchovní býti mohou; laiků se tu užívá jen jako sil služebních. Ve skutečnosti přijaly však nyní všechny řády tuto zásadu.

3. Řády rytířské. U těchto jest hlavní podmínkou členství stav rytířský. Klerikové stavu měšťanského mohou jen jako členové asylující duchovní správu vésti.

Každý řád, má-li uveden býti v život, má zapotřebí schválení stanov papežem, kteréžto schválení ovšem předpokládá, že slib, jejž členové řádů složili, jest neodvolatelným a po celý život závazným (vota solemnia). Náboženské společnosti, jichž členové nesložili podobného slibu, nýbrž pouze slib dočasný, a které papežem buď vůbec schváleny nebyly, aneb aspoň ne jako řády, tvoří jen t. zv. kongregace a zovou se »Quasi regulares«.

4. Bratrstva (confraternitates) jsou společenstva mající za účel členům svým konáním určitých dobrých skutků, motlidbami, podporováním církevních misionářův, osvobozováním otrokův a zajatcův, ošetřováním chudých a nemocných a p. příležitosť poskytnouti, by jistěji cíle církevního dosáhnouti mohli. I tato bratrstva jsou rozličná a mohou pouze na laiky omezena býti, mohou však i kněze za členy přijímati. Postavení a práva jejich upravena jsou jich stanovami.

Od řádů, jakož i od kongregací rozeznávají se bratrstva:

a) Nedostatkem společného života (vita communis). Žije-li bratrstvo společně, není více bratrstvem, nýbrž congregací quasi regularis.

b) Absolutní svobodou vystoupení.

c) Naprostou nemožností donucovati členy ku konání bratrských povinností. Bratrstva stojí v církevním ohledu úplně pod mocí ordinaria; tomuto přísluší právo bratrstva zrušiti, ač není-li tu nějakého papežského privilegia.

Vzhledem k forum ecclesiae mohou bratrstva jen tehdy býti za korporace považována, připojí-li se k některému řádu jako pars annexa i s kostelem, anebo jsou-li výslovně za takové uznány. Pouze v tomto případě považuje se jmění jejich za jmění církevní.

II. Rakouské právo církevní.

Kláštery v Rakousku ve vývinu svém nikdy se valně od postupu dějin neodchýlily. Správa státní vindikovala si nejen právo zákonodárství, ale i ingerenci na poli církevním i náboženském, pokud ovšem toto nebylo povahy dogmatické.

Proudy proti klášterům směřující přicházely nejen v Rakousku, nýbrž v celé Evropě stále více a více ku platnosti a sekularisace klášterů za doby císaře Josefa II. nebyla úkazem v Evropě ojedinělým.

Platné právo přijalo zásadu, že volný vývin klášterův a celé jich zařízení ve svém rozsahu a důležitosti státního dohledu vyžaduje.

S osnovou zákona o upravení vnějších právních poměrů církve katolické předložena byla i osnova zákona o vnějších právních poměrech klášterů k příslušnému prozkoumání, jež však dosud platnosti zákona nenabyla. Zůstává tedy dosud pro kláštery v platnosti nař. min. kultu a vyuč.

a min. spravedlnosti ze dne 13. června 1858 č. 90 ř. z. Nařízení toto upravuje náležitosti zákonné existence duchovních řádův a kongregací, jakož i podmínky, jichž při právních činech řádům a kongregacím jest šetřiti, a obsahuje též předpisy o zakládání nových řádův a kongregací.

Biskup, v jehož dioecési nový řád založen býti má, má o úmyslu tom vyrozuměti politickou správu země, jakož i subsistenční prostředky vykázati, a neexistuje-li řád ten v Rakousku dosud dle práva, o církevním potvrzení, účelu a zařízení tohoto společenstva s přiložením stanov zprávu dáti.

Jde-li o založení konventů církevních, řádů nebo kongregací, jež v Rakousku již po zákonu platně existují, jest politická zemská správa zmocněna, není-li tu zvláštních překážek, svolení uděliti, musí však ministerstvo kultu a vyučování o tom zpraviti. (Výn. min. kultu a vyuč. ze dne 28. listopadu 1866 č. 68.)

Jedná-li se o založení duchovní korporace v Rakousku dosud dle zákona neexistující, nebo stojí-li zvláštní překážky založení tomu v cestě, jest celou záležitost předložiti ministerstvu kultu a vyučování, a v prvém případě jest si vyžádati nejvyššího rozhodnutí.

Konventy, jež po 5. listopadu 1855 založeny byly, musí dokázati, že založení jich stalo se za souhlasu vlády. Voliti opata dovoleno jest klášterům, jež opaty již před tím v čele měly, a které prokáží, že mají prostředky, aby opata způsobem stavu a důstojnosti jeho odpovídajícím vydržovati mohly. Volbě má předcházeti inventura. Všem orgánům, úřadům a osobám, jež při inventuře a volbě spolupůsobí, uloženo jest pečovati o urychlení těchto aktův. (Dvorní dekr. ze dne 6. července 1820 c. 19.635.) Volba opata budiž dle církevních předpisů předsevzata. Dekrety dv. kanc. ze dne 3. září 1804 č. 10.752 a ze dne 10. září 1805, ze dne 6. července 1820 č. 19.635 upravují obřadní stránku voleb těchto.

III. Správa jmění klášterního řídí se příslušnými stanovami, nařízeními a zvláštními zákonnými předpisy. Dle § 44 zák. ze dne 7. května 1874 jest státní správa kultu povinna nad zachováním základního jmění bdíti a jest oprávněna o jeho existenci každé chvíle se přesvědčiti a nutná opatření za tím účelem předsevzíti (§ 38).

1. Bližší zákonná ustanovení o správě jmění klášterního obsahuje na základě nejv. rozh. ze dne 3. srpna 1858 výnos min. kultu a vyuč. ze dne 5. srpna 1858 č. 1282; dále ustanovuje výn. téhož ministerstva ze dne 11. srpna 1857 č. 1891, že, uprázdní-li se úřad představeného, má politická správa zemská o přesném stavu jmění řádového býti zpravena a že táž přesvědčiti se má, zda toto jmění ve své podstatě zachováno zůstalo. Za příčinou zjištění těchto okolností jest předsevzíti inventuru resp. existující již inventář prozkoumati a opraviti.

2. Zcizení jmění klášterního.

Ke každému zcizení musí se vymoci svolení státní správy. Totéž platí i ve příčině zadlužení pozemků; vyňaty jsou jen jednotlivá jednání, jež mají svolení papežské kurie zapotřebí. Tato výjimka, (nehledě k tomu, že před konkordátem v Rakousku ustanovení práva církevního, pokud se týkala zcizování a onerace církevních statků, nikdy ku platnosti nepřišla) tím se odůvodňuje, že státní moc vždy jen s církví uvnitř státního území svého co činiti měla, při čemž ovšem biskupu nevadí, by dle všeobecných základních zásad ve všech případech, ve kterých to za nutné uzná, svolení

papežské kurie pro jednotlivá jednání ku zcizení neb obtížení směřující si vyžádal. Na tomto vnitřním aktu církevním není ovšem vnější právní platnost jednání závislou.

3. Pro správu řeholních beneficií platí ustanovení cit. zák. ze dne 7. května 1874 (§§ 1—14) (viz čl. Obročí a Úřady církevní).

Bez konkursu lze jenom řeholní beneficia obsaditi. Naproti tomu jsou ona beneficia, jež pouze patronátu některého řádu podléhají, všeobecnými ustanoveními vázána (dv. dekr. ze dne 11. září 1785).

Konkurs třeba však vypsati, když řád své inkorporované fary pro nedostatek qualifikovaných řádových kněží musí obsaditi světskými duchovními. V tomto případě jest pak řád navrženými mu terny vázán (dv. dekr. ze dne 21. srpna 1816). Z § 5 cit. zákona ze dne 7. května 1874 vyplývá, že tyto, jakož i podobné starší předpisy, i nadále v zásadě v platnosti zůstávají.

IV. Právo občanské.

1. Práva osobní.

a) Ku platnému vstoupení nezletilce do duchovního řádu třeba svolení otcova, nebo poručníka a vrchnoporučenského úřadu (dekr. dv. kanc. ze dne 26. ledna 1844 č. 780).

b) Složení slavných slibů čistoty se strany řádových osob jest překážkou manželství (§ 63 o. o. z.).

c) Kněží řádoví osvobozeni jsou z pravidla od povinnosti zastávati úřad poručenský.

2. Nabývání vlastnictví.

a) Kláštery.

Dle nynějších platných zákonů povinny jsou řády a kongregace obojího pohlaví při nabývání jmění dbáti příslušných ustanovení. Ke všem občanskoprávním jednáním, jež před veřejnými orgány se předsebéřou, mají představení řádů souhlas biskupův si zjednati.

Při nabývání vlastnictví má biskup zároveň potvrditi, že dotyčná korporace duchovní k tomuto nabytí dle stanov svých jest způsobilou. Úřadům, jimž vedení veřejných knih jest svěřeno, jest o každém nabytí nemovitých statků duchovními řády nebo kongregacemi politické správě zemské oznámení učiniti.

b) Členové řádů.

Členové řádů jsou následkem slibu chudoby nezpůsobilí nabývati vlastnictví (dv. dek. ze dne 25. října 1772, ze dne 21. a 24. května 1774, ze dne 30. května 1780, ze dne 9. listopadu 1781 č. 30, ze dne 30. července 1782 č. 72, ze dne 23. března 1809 č. 887, ze dne 27. dubna 1816 č. 1235 a ze dne 7. června 1833 č. 2618 sb. z. s.).

Výjimky z těchto pravidel tvoří:

a) Kněží řádoví, kteří následkem papežské dispense nebo zrušení jich řádu, ústavu nebo kláštera ze svazku řádu vystoupili (pat. ze dne 9. listopadu 1781 č. 80, dv. dekr. ze dne 26. ledna 1810 č. 898, ze dne 17. července 1835 č. 76, ze dne 28. prosince 1835 č. 111 sb. z. s.);

b) rytíři řádu německého (pat. ze dne 28. června 1840 č. 451 sb. z. s. § 10);

c) rytíři řádu maltánského (pragm. sankce ze dne 5. července 1767);

d) redemptoristé (dv. dekr. ze dne 9. ledna 1843 č. 670 sb. s.;

e) anglické panny (dv. dekr. ze dne 7. června 1774, Kropova sb. zák. sv. 5. str. 354);

f) redemptoristky (d. dv. kanc. ze dne 23. pros. 1830 č. 2498 a ze dne 24. března 1831 č. 2508 sb. z. s.);

g) milosrdné sestry (d. dekr. ze dne 13. ledna 1832 č. 2546, dv. dekr. ze dne 27. února 1743 č. 685 a dv. dekr. ze dne 13. července 1845 č. 90 sb. z. s.).

Kněží a jeptišky, jež po zrušení jich klášterů ku světskému stavu duchovnímu přestoupili, jsou ode dne, kdy jim zrušení ono oznámeno bylo, způsobilými nabývati vlastnictví (pat. ze dne 30. července 1782 sb. z. s. č. 72). Řeholníku, jenž složil slib chudoby mající za následek ztrátu svobodné správy jmění, jest ve příčině jmění, o němž tento mezi živými nepořídil, opatrovníka ustanoviti (§ 182 pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z).

3. Právo dědické.

Členové řádů nejsou z pravidla způsobilými k poslednímu pořízení; jednotlivé řády mohou si však vydobyti zvláštního povolení, že jeho členové smějí činiti poslední pořízení. Byli-li členové řádu sproštěni závazků ze slibu plynoucích, nebo jestliže po zrušení jich kláštera nebo ústavu z řádu vystoupili, anebo jsou-li v takovém poměru, že dle nařízení správních nemohou za příslušníky řádu považováni býti, nýbrž že úplného vlastnictví nabýti mohou, — jest jim dovoleno o jmění svém pořizovati (dv. dekr. ze dne 17. července a 28. prosince 1835 č. 76 a 111 sb. z. s., d. dv. k. ze dne 4. ledna 1836, sb. z. pol. sv. 64 str 4). Kněží řádoví za vojenské kaplany ustanovení nemají práva pořizovacího. (Cirkul. dvor. vál. rady ze dne 7. dubna 1818 č. 287, sb. voj. zák. str. 107.)

Členové kongregací redemptoristů mohou o svém jmění na případ smrti volně disponovati, poněvadž nejsou, jako členové jiných řádů, slavnými, nýbrž jen jednoduchými sliby vázáni, pročež každé chvíle z kongregace bez všelike vyšší dispense vystoupiti mohou (dv. dekr. ze dne 9. ledna 1843 č. 670 sb. z. s.).

Způsobilými k testamentu jsou rytíři řádu Johannitův (dv. dekr. ze dne 11. prosince 1795 č. 268 sb. z. s.).

Naproti tomu jsou členové řádu maltézského v Praze nezpůsobilými pořizovati (d. dv. kanc. ze dne 22. ledna 1818 č. 1408 sb. z. s.).

Členové duchovního řádu nemohou býti svědky posledního pořízení (§ 59 o. o. z.). Naproti tomu jsou saekularisovaní kněží řádoví platnými svědky testamentárními (dv. d. ze dne 20. května 1785 č. 433 sb. z. s.). Při výjimečných posledních pořízeních mohou i členové duchovních řádů jako svědci fungovati. Řeholníci nezpůsobilí vlastnictví nabývati jsou též nezpůsobilými děditi. Tato nezpůsobilosť dědická řeholníků nebyla zrušením zákonů amortisačních odstraněna (Výn. ze dne 7. ledna 1857 č. 12809, sb. 270) a nelze ji ani dispensí seslabiti (výn. ze dne 3. července 1867 č. 5384, sb. 2815).

V. Právo trestní.

Nař. min. ze dne 7. června 1869 č. 134 ř. z. přijalo za pevnou zásadu, že biskupský nález uvěznění kněze do duchovního ústavu polepšovacího nařizující jen potud a tak dlouho působiti může, pokud se dotyčný kněz jemu dobrovolně podrobí. Zásada tato platí pro všechny řehole obojího pohlaví, takže žádný příslušník řehole nesmí z nižádné příčiny proti své vůli v podobné vazbě držán býti. Ale i v příčině těch, již dobrovolně

vazbě se podrobí, musí zdravotních i lidskosti odpovídajících ohledů přesně dbáno býti. Proto jsou biskupové povinni předkládati politické správě zemské seznamy duchovních ve vazbě jsoucích. Zdráhají-li se biskupové tyto seznamy předkládati, jest povinností okresních hejtmanů tyto ohledně světských kněží zřizovati, ohledně kněží řeholních seznamy ty od představených jednotlivých konventů nebo kongregací si vyžádati, je prozkoumati a zemskému správci předložiti (nař. min. ze dne 7. srpna 1869 č. 135 ř. z.).

Bylo-li proti členu kláštera vyšetřování trestním soudem zahájeno, jest o tom duchovnímu představenému (§ 29 cit. zák. ze dne 7. května 1874) jakož i politické správě zemské zprávu dáti. (Výn. min. sprav. ze dne 25. ledna 1880 č. 1091).

VI. Daně

1. Daně z budov. Budovy ústavů a klášterů nejsou jakožto takové, beze zvláštního ustanovení zákonného, od daní osvobozeny a podléhají tudíž té dani domovní, která právě v místě, kde se budovy nacházejí, v užívání jest.

Zvláštními ustanoveními osvobozeny jsou od daní:

a) Klášterní budovy řádů žebravých, vyjma ony části, jež skutečně jsou pronajaty (nejv. roz. ze dne 10. srpna 1829; dekr. dv. ze dne 27. srpna 1829 č. 3930).

b) Při ostatních ústavech a klášteřích ony budovy neb jich části,

α) jež pro bohoslužbu určeny jsou,

β) jež dotyčnou korporací účelům nemocničním, chudinským a jiným dobročinným bezplatně věnovány byly (nejv. roz. ze dne 12. srpna 1820 č. 1842, d. dv. ze dne 22. srpna 1820);

γ) jež určeny jsou pro účely učební a k ubytování učitelů (d. dv. k. ze dne 22. července 1821 č. 1045, výn. min. fin. ze dne 5. ledna 1874 č. 34293);

δ) ubikace farního úřadu, byt pro duchovního správce fary a pro farní bohoslužbu ustanovené osoby (kostelník, kostelní sluha, nosič nebes, zvoník) (nejv. roz. ze dne 30. srpna 1827, dv. d. ze dne 18. září 1827 č. 2942).

2. Daně z příjmů. Příspěvky, jež obročím, klášterům nebo duchovním řádům ze státní pokladny, veřejných fondů, nebo od obcí plynou, podléhají daním z příjmů ve druhé třídě. (§ 4 pat o dani z příj.)

Osvobozeny jsou od povinnosti daňové příjmy žebravých klášterů a řádů duchovních, které zabývají se vyučováním, výchovou nebo ošetřováním nemocných. (§ 6 odst. 2 pat. o dani z příj.)

Klid nedělní a sváteční.

V neděli má býti každá živnostenská práce zastavena, tak aby dělnictvu každého závodu dopřán byl klid nedělní počínající 6. hodinou ranní každé neděle a trvající nejméně 24 hodin. (Čl. I. a II. zák. ze dne 16. ledna 1895, č. 21 ř. z. a § 1 nař. min. vn. a kultu a vyuč. ze dne 24. dubna 1895 č. 58 ř. z.)

Povinnost zachovávati klid nedělní vztahuje se však pouze na živnosti, které podléhají řádu živnostenskému, jehož § 75 zákonem ze dne 16. ledna 1895 č. 21 ř. z. zrušen byl.

Ve dni sváteční má býti dělníkům poskytnuto tolik času, aby každý dle svého vyznání náboženského dopoledním službám božím obcovati mohl.

(Čl. XIV. jmen. z.) Jelikož doba tato není zákonem určena, bude tu rozhodným místní obyčej nebo úmluva se zaměstnavatelem učiněná.

Vyjmuty z ustanovení těchto jsou následující práce.

1. Práce, které předseberou se v místnostech živnostenských a na strojních zařízeních za účelem čistění a udržování, a kterých bez podstatného přerušení chodu závodu, nebo bez nebezpečí života a zdraví dělníků všedního dne konati nelze.

2. Hlídání zařízení závodních.

3. Práce, které jsou potřebny ku předsevzetí inventury jednou za rok konané.

4. Práce neodkladné, jež buď z příčin veřejných, z příčin bezpečnostních anebo ve případech náhlé potřeby konati se musí.

5. Osobní práce živnostníkovy, pokud bez použití dělníka a ne veřejně konati se mohou. (Čl. III. jmen. z. a § 10 jmen. nař. min.)

Živnostníci, kteří dělníků v neděli ku těmto pracem užívají, jsou povinni vésti seznam, do něhož pro každou neděli se mají jména zaměstnaných dělníků, místo, doba a způsob jich práce zapsati. Tento seznam budiž na požádání předložen živnostenskému úřadu, jakož i živnostenskému dozorci. Kromě toho jest povinen živnostník o zamýšlených těchto pracích ve případě nutnosti ihned po jich skončení živnostenskému úřadu učiniti oznámení, kteréž jest kolku prosto, a při kterémž podání jeho na poštu platí tak, jako by se učinilo samému úřadu. (Čl. IV. jmen. z. a § 11. jmen. nař.) Bylo-li dělníku těmito pracemi zaměstnanému zabráněno v neděli navštíviti dopolední služby boží, jest živnostník povinen příští neděli jemu tolik volného času dopřáti, aby dopoledním službám božím obcovati mohl. Trvají-li tyto práce déle než 3 hodiny, má býti dělníkům povolen klid náhradní a sice 24 hodin příští neděli na to, nebo v den všední, nebo po 6 hodinách ve dvou dnech v týdnu. (Čl. V. jmen. z. a § 12. jmen. nař.)

Kromě prací pod č. 1—5 uvedených podléhají všechny ostatní práce živnostenské povinnosti ku zachování klidu nedělního. Leč nař. min. obch. vn., kultu a vyuč. ze dne 24. dubna 1895 č. 58 ř. z. dovoluje živnostenskou práci oněm druhům živností, které dle jich povahy nedopouštějí přerušení výkonu nebo odkladu dotyčné práce, nebo při nichž výkony pracovní v neděli hledě ku denní a zvláště v neděli se vyskytující potřebě obecenstva, aneb dopravy veřejné, jsou nutny. Provozování těchto živností v neděli připouští se jen s tou podmínkou, že dělníkům v neděli déle než 3 hodiny zaměstnaným se dostane v den jiný přiměřené náhrady klidu ku odpočinku potřebného

Náhrada ta může se státi těmito způsoby:

1. Dělníku dopřeje se každá druhá neděle (24 hodin), mohou-li práce v neděli alespoň na 6 hodin býti přerušeny, aneb může-li při výměně týdenní šichty jedna náhradní šichta v neděli vřaděna býti. Kdyby dělnictvu tímto způsobem náhradní klid poskytnut býti nemohl, platí 18hodinná doba odpočinku ve smyslu min. nařízení ze dne 27. května 1885 č. 85 ř. z. To platí pro železné hutě (s vysokými pecemi, s pecemi Bessemerovými a Martinovými), výrobu smaltovaného nádobí, vápenky, cementárny, magnesitové a sádrové pece, cihelny, sklárny, výrobu zboží hliněného, uhlíků pro elektrické osvětlování, pro výrobu dřevin, lepenky, papíru, nádobí ze dřeviny, pro mlýny silou vodní hnané, sušírny sladu, cukrovary, lihovary

výrobu succusu, syrobu, hroznového cukru a lisovaných kvasnic, výrobu lučebních výrobků, průmysl tukový, raffinerie minerálního oleje, výrobu svítiplynu a vodíku a pro ústřední zařízení pro výrobu a vydávání elektrického proudu.

2. Následující nebo každou druhou neděli dopřeje se dělníkům klid 24 hodin při těchto živnostech: sušárnách na semena, hutích železných (s pecemi svařovacími a pudlovnami), čistírnách střev, barvírnách, při potiskování látek, výrobě dřevin, lepenky a papírů (práce s holandrem a s koudely), sladovnách, pivovarech, sušírnách na chmel a síření chmele, sušírnách čekanky, řepy a ovoce, při výrobě konserv, octa, sodovky, umělého ledu, při průmyslu tukovém (při rozpouštění surového loje) a při ústředním topení parou nebo vodou.

3. Klid dopřeje se dělníkům následující neděli na to, nebo v některý den všední, nebo po 6 hodinách klidu ve dvou dnech v týdnu: při mořských solivarech, zahradnictví obchodním, mlýnech (rozesílání mouky), výrobě konserv (spracování čerstvých ryb), vinařství sklepním, prodeji sodovky, fotografii, veřejném osvětlování, podnicích omnibusů a dostavníků, při živnosti námezdních vozků pro dopravu osob (fiakristé a drožkáři atd.), pronajímání prostředků ku dopravě osobní (jízdeckých koní, mezků, člunů), živnosti plavební na vodách vnitrozemských, podnicích ústavů pohřebních, podnicích veřejných služeb (podniky posluhů, veřejných nosičů, vůdců), dopravě nákladů, živnosti hostinské a výčepní při lázních.

V závodech, které nejsou ve jmen. min. nař. uvedeny, dovolena jest s omezením na nezbytně potřebné dělníky práce nedělní, která jest nutná k osvětlování a vytápění pracoven a sušíren, udržování tepla a zatápění v pecích, v chladírnách a k ošetřování zvířat ku závodu náležejících. Dovoleno jest skládati v neděli z vozů drahou připojovací na kolej závodu dostavených, jakož i nakládati na vozy tyto potud, pokud by závod zachováváním nedělního klidu materielní škodu utrpěl. (Pokuty pro předržené užívání vozů atd.)

Provozování živností obchodních v neděli dovoluje se nejdéle po 6 hodin. Hodiny, po které se v neděli pracovati smí, ustanovují zemské úřady politické, slyševše o tom dříve příslušné obce a společenstva. Společenstva mají právo zemskému úřadu politickému prostřednictvím živnostenského úřadu I. stolice činiti v tom směru návrhy. Zemské úřady politické jsou též oprávněny slyševše dotyčnou obec a společenstvo povoliti zvýšení počtu hodin až na 10:

1. pro jednotlivé dny nedělní, ve kterých zvláštní poměry rozsáhlejší ruch obchodní mají v zápětí, jako v době vánoční, o svátcích patronů zemských a p.;

2. pro všechny neděle, nebo pro neděle určitých ročních období, hledě ku zvláštním místním poměrům (jako na př. ku prodeji devocionalií v poutnických místech, potravin v místech výletních, na nádražích atd.);

3. pro všecky neděle nebo pro neděle určitých ročních období v místech čítajících méně než 6000 duší, kteréž obyvatelstvem okolním v neděli za účelem nakupování navštěvována bývají. (Čl. IX. jmen. z.)

Klid náhradní má se poskytovati dělníkům, kteří jsou nepřetržitě od 12. hodiny polední počínaje až do otevření závodu nejbližšího dne zaměstnáni, tím způsobem, že se jim střídavě každá druhá neděle celá nebo polovice dne všedního k odpočinku dopřeje. (Čl. X. jmen. z.)

Pro jednotlivé druhy živností vyrobních, jichž provozování v neděli je třeba k uspokojení každodenních anebo zvláště v neděli se vyskytujících potřeb obecenstva, mohou zemské vlády slyševše dotyčné obce a společenstva vzhledem ku místním poměrům mravem a zvykem utvářeným stanoviti výjimky ze všeobecných předpisů o klidu nedělním. (Čl. VII. jmen. z.)

V tom smyslu vydána byla pro království České vyhláška míst. ze dne 2. května 1895 č 62.000, č. 34 z z. a pro markrabství moravské ze dne 27. dubna 1895 č. 41 z. z., kterýmižto vyhláškami stanoveny byly výjimky pro vázače přírodních květin, kadeřníky, holiče, vlásenkáře, pekaře, cukráře, koláčníky, mandoletáře, řezníky, zvěřináře, uzenkáře, uzenáře, mlékárny.

Pro živnosti výrobní, pro které nebyly stanoveny výjimky, platí ustanovení o živnostech obchodních.

Zákonem ze dne 28. dubna 1875 č. 60 ř. z. rozšířen klid nedělní též na obchod podomní.

Přestoupení předpisů o klidu nedělním tresce se dle trestních ustanovení živnostenského řádu.

Kněží pomocní.

I. Pojem.

Z povahy organisace duchovní správy plyne, že kněz v jistém místě za duchovního správce ustanovený má sám veškeré funkce s duchovní správou spojené vykonávati. Obyčejně však kněží, kteří k úřadu svému sami nestačili buď pro vzrůstající množství obyvatelstva, nebo pro tělesné vady, přibírali si kněze pomocné (vicarii coadjutores, cooperatores) a to ve středověku hlavně z řad řeholníků; později pak stalo se zvykem, že kněze pomocné v případech potřeby biskupové sami ustanovovali a přesazovali, jak tomu jest i nyní. Vedle toho jsou to »lokalisté« čili »místní kaplani« zastávající duchovní správu mimo sídlo farní, kteří se však od farářů liší toliko jménem a (původně) menší kongruou.

V Rakousku se pomocní kněží nazývají obyčejně »kaplany«, jestliže čerpají svou výživu z nějakého nadání nebo z výnosu farního beneficia, »kooperatory« pak, jsou-li vydržováni z náboženského fondu.

II. Ustanovení zákonná.

Zákonem ze dne 19. dubna 1885 č. 47 ř. z. bylo přiřknuto

1. samostatným katolickým správcům duchovním a
2. systemisovaným pomocným kněžím

doplnění kongruy (viz čl. Congrua) z náboženských fondů.

Za »kněze pomocné« jest dle § 1 odst. 2 cit. z. považovati duchovní, »kteří samostatným duchovním správcům ku podpoře u vykonávání duchovní správy od diecesálního biskupa byli přidáni.« Jestliže tedy v motivech jmen. z. do třídy pomocných kněží výslovně byli zařaděni též »všichni exponovaní kaplani. kuráti, vikáři a jak jinak se nazývají«, jest podotknouti, že bylo od té doby již vícekráte v poslední stolici rozhodnuto, že jen ty za samostatné duchovní správce jest pokládati, ohledně kterých byl podán důkaz (ku př. slovným zněním ustanovovacího dekretu), že skutečně ku samostatnému obstarávání duchovní správy jsou oprávněni, byť i jistá, spíše čistě hierarchická, podřízenosť vůči vlastnímu faráři s místem jejich byla spojena. (Tak nál. spr. dv. s. ze dne 24. října 1888 č. 3291; nál. říš. s. ze dne 19. ledna 1892 a zvláště ze dne 5. července

1890 č. 218.) Kromě toho byla dle zákona ze dne 13. dubna 1890 č. 116 ř. z. počínaje 1. červencem 1890 vůbec o 100 zl. zvýšena kongrua těch systemisovaných pomocných kněží, kteří obstarávají funkce duchovní správy při kostele ležícím mimo sídlo farní a tamtéž mají své sídlo. Za systemisované pomocné kněze považují se ti, jichž ustanovení v dotyčném místě také se strany státu bylo za nutné uznáno. Za podmínku tohoto uznání jest asi vždy ještě pokládati počet 1100 duší, kterýžto počet dle dvor. nař. ze dne 16. března 1789 jest pro otázku nutnosti druhého duchovního rozhodným. Potřeba druhého duchovního mlčky státem se uznává, když v přiznáních obrcčních dříve již od místodržitelství schválených obsaženy jsou výlohy na výživu pomocného kněze. Pro místa pomocných kněží, jež mají nově býti zřízena, musí však státní uznání nutnosti býti výslovně uděleno. Zřízením nadace pro pomocného kněze nestává se toto místo ještě systemisovaným.

III Právní postavení pomocných kněží určeno jest v celku podřízeným jich postavením vůči faráři, jemuž jsou přidělení a dle jehož nařízení nebo s jehož souhlasem mají se o úřední úkony s ním děliti, a dále tím, že mohou býti kdykoli přesazeni (ad nutum amovibiles, bez předchozího kanonického řízení). K zamezení rozepří v prvním ohledu jest ve mnohých diecesích nařízeno, že mezi faráři a nově nastupujícími pomocnými kněžími musí býti uzavřena náležitá smlouva o vzájemném plnění, která musí býti ordinariátu předložena ke schválení. Přesaditelnosť pomocných kněží nevadí nabytí domovského práva dle § 10 zák. o právu domovském ze dne 3. prosince 1863 v obci, kde jsou ustanoveni. Dle volebních řádů obecních a řádů volby do zemských sněmů přísluší jim ve všech rakouských zemích aktivní volební právo do obecního a zemského zastupitelstva.

Kniha judikátů a repertorium nálezů.

I. Část všeobecná.

Kniha judikátů a repertorium nálezů slouží k tomu, aby zachována byla konformita rozhodnutí nejvyššího dvoru soudního. § 12 o. z. praví sice, že soudní rozhodnutí se nesmí na jiné případy a osoby vztahovati. Přes to však, že nemají rozsudky vydané o jednotlivých sporných případech platnosti zákona, vyhledává toho nicméně právní bezpečnost, aby tytéž právní otázky způsobem stejným rozhodovány byly. Proto má dle § 36 cís. pat. ze dne 7. srpna 1850 č. 325 ř. z. ministr spravedlnosti, zví-li o nestejném užívání zákona v různých zemích korunních, navrhnouti, aby se odbývalo zvláštní plné sezení nejvyššího soudního dvoru za příčinou rozhodnutí sporné právní otázky, kteréžto rozhodnutí potom podřízeným soudům jako vodítko sloužiti má. Ježto pak právní život stále se rozvíjí a případy sporné ve všech oborech právních se množí, toto zařízení však ku zachování žádoucí konformity nevystačuje, byly na základě nejv. roz. ze dne 7. srpna 1872 založeny kniha judikátů a repertorium nálezů.

II. Repertorium nálezů.

Do této knihy zanášejí se rozhodnutí vydaná na základě usnesení se senátu o otázkách práva soukromého a soudního řádu civilního, které byly mezi stranami sporny, nebo které byly při poradě o věci v senátě předmětem důkladnějšího uvažování. Zanášení to děje se dle pořadí oddílů, kapitol, paragrafů, článků zákonníků, jakož i dle jednotlivých zákonů a nařízení. Každé rozhodnutí napíše se na zvláštní list, lithografuje se, jeden

otisk se pak založí do repertoria dle pořadí výše uvedeného, a po jednom otisku zašle se předsedům a všem členům nejvyššího soudního dvoru. Usnese-li se senát, že se od rozhodnutí zaneseného do repertoria odchýlí a že rozhodne jinak, nebo učiní-li dva senáty o téže do repertoria ještě nezanesené právní otázce usnesení sobě odporující, přidělí se tato sporná právní otázka senátu sesílenému, sestávajícímu z 15 členů nejvyššího soudního dvoru, počítaje v to i předsedu. Rozhodnutí těchto sesílených senátů zanáší se pak do knihy judikátů.

III. Kniha judikátů.

Kniha judikátů směřuje tedy k tomu, aby rozhodnutí v ní pojatá pro všecky senáty nejvyššího soudního dvoru potud byla závazna, pokud by nebyla suspendována dle předpisu nejv. roz. ze dne 7. srpna 1872. Usnese-li se senát, radě se o nějaké věci, jednohlasně na tom, že se nemá použiti rozhodnutí do knihy judikátů zapsaného, zastaví se jeho rozhodnutí, a otázka právní předloží se senátu sestávajícímu z 21 členů nejvyššího soudního dvora počítaje v to i předsedu. Tento senát rozhoduje o otázce právní, když byla tato dvěma zpravodaji přednesena. Souhlasí-li úplně rozhodnutí takto učiněné s rozhodnutím zaneseným v knize judikátů, připíše se k tomuto datum a běžné číslo souhlasného nálezu a kromě toho poznamená se souhlasnosť jak ve knize judikátů, tak i v repertoriu nálezů. V každém jiném případě zanese se obsah nového rozhodnutí do knihy judikátů a repertoria nálezů, ve kterémžto se však kromě toho též datum, běžné číslo a číslo nálezu již dříve v knize judikátů zaneseného připojí s poznámkou, že nález byl změněn. Uzná-li referent za dobré zastupovati náhled, který odporuje rozhodnutí pojatému do knihy judikátů, má o tom v čas t. j. před přednesením dotyčné věci vyrozuměti praesidenta nejvyššího soudního dvoru, kterému přísluší právo naříditi novou poradu v senátu sesíleném. Tento senát, který sestává z 21 členů nejvyššího soudního dvora, počítaje v to i předsedu, rozhoduje pak o dotyčné otázce, když byla dvěma zpravodaji přednesena; nález zanese pak se do knihy judikátů způsobem svrchu vylíčeným. Rozhodnutí zanesená do repertoria nálezů a knihy judikátů uveřejňují se od r. 1885 v příloze věstníku nařízení ministerstva spravedlnosti.

Knihkupectví.

I. Dějinný vývoj.

Základy knihkupectví nalézáme již ve starověku, kdež shledáváme se zvláště ve střediskách literární produkce se zvláštními trhy na knihy, jež provozovali tzv. βιβλιοπολαί. Sluší jmenovati především Athény a proslulou Alexandrii. Skladiště těchto knihkupců bylo zároveň střediskem starověkých učencův a vzdělancův. Bohatý Říman přijímal své přátely obyčejně ve své knihovně, a římští librarii byli původně opisovači knih, s nimiž provozovali obchod. Ve středověku, kdy rozvoj literární byl daleko chudší než ve starověku, shledáváme, že i obchod knihami vázl. Duševní plody byly tehda v západních zemích výhradním majetkem stavu duchovního, jediná Italie činila v tom výjimku. V jednotlivých klášteřích zabývali se řeholníci opisováním knih buď pro vlastní potřebu kláštera, neb aby za tyto opisy výměnou obdrželi knihy jiné. Na vysokých školách pařížských, bolognských a jiných pozorujeme zvláštní vývoj obchodu knihkupeckého: učitelé i četní posluchači potřebovali různých kommentářů a kompendií,

a tu bylo v jich zájmu, aby způsob prodeje a výměny knih byl co nejvhodněji upraven.

V Německu pozorovati bylo rozvoj knihkupectví teprve po vynalezení tisku, neboť tu bylo hlavní péčí nakladatelů a knihtiskařů, aby knihy tiskem rozmnožené nalezly kupců, a to zvláště když počala se vyvíjeti konkurence, která ceny knih značně snížila. Prvotní knihtiskaři byli zároveň knihkupci, prodávalíť pouze své vlastní výtisky a většinou jen na výročních trzích. Tím ovšem vyvíjeli jen nepatrnou činnosť obchodní. Teprve Antonín Koburger z Norimberku (1472—1513) zařídil si v různých zemích jako ve Francii, Polsku, Uhrách stálá skladiště, jež provozovala obchod nejen v místě samém, nýbrž i v zemích sousedních; týž stále cestuje zásoboval Německo a jiné země jak knihami svými, tak i knihami, jež měl v komissi. Přirozeným způsobem nejvhodnějšími místy pro prodej knih byla veliká tržní města. Nejproslulejší v tom ohledu byl Frankfurt n. M, jenž měl všechny podmínky velikého a bohatého tržiště; vedle něho sluší připomenouti Lipsko, jež reformatorským hnutím stalo se střediskem všeho duševního života německého. Teprve po míru r. 1815, kdy kulturní život v Německu utěšeněji se rozvíjeti počal, povstávala i v jiných menších městech knihkupectví. Avšak vládní kruhy počaly znenáhla knihkupectví věnovati větší pozornosť a stížily je přísnou censurou, která teprve r. 1848 odstraněna byla.

II. Druhy obchodu knihkupeckého.

1. Nakladatelství.

Toto je ku knihkupectví skladnímu (sortimentu) v témž poměru jako továrník k obchodníku. Nakladatel produkuje, dává pohnutky k různým podnikům, vchází ve spojení se spisovateli, vydává tiskem jich plody na svůj náklad a stará se k vůli odbytu o spojení s knihkupeckými skladišti. Nakladatel hledí dobyti nakladatelského práva k duševním plodům spisovatelův, umělců, skladatelův a stará se všemožně o povznesení svého obchodu vlastní podnikavostí.

2. Knihkupectví skladní (sortiment) jest obchodním sprostředkovatem mezi obecenstvem a nakladatelem. V Rakousku zřízena jsou dle způsobu německého ve větších městech knihkupectví, která, jsouce skladišti všech nových literárních plodů, stojí ve stálém spojení se všemi nakladatelstvími. Nakladatel poskytuje knihkupcům určitá procenta ze zisku, dává jim právo neprodané knihy zpět vrátiti, aneb je dále ve svém skladě ponechati, aniž by je dříve platiti museli, než by je prodali. Ovšem že napřed zaplacené knihy zpět zpravidla se neberou.

3. Knihkupectví antiquární provozuje prodej starších děl literárních, opotřebovaných knih za značně sníženou cenu, která stanoví se určitými pravidly. Antiquární obchod kupuje a prodává za hotové, neposkytuje úvěru ani přímým zákazníkům ani jiným obchodům. T. zv. moderní antiquariát, jehož povaha je dosud sporna, neváže se na určité ceny a provozuje antiquárnímu podobný obchod knihami i literatury nejnovější, čímž ovšem často přichází do rozporu s ostatními druhy obchodu knihkupeckého.

4. Knihkupectví komisionářské řídí se týmiž zákonnými ustanoveními, která platí pro komisionářské obchody vůbec. Ústřední stanoviště komisionářského obchodu knihkupeckého je v Lipsku. Komisionář přijímá v přední řadě zásilky i objednávky svých komitentů, zastupuje dále cizí nakladatele a stará se o výpravu knihovních zásilek. Vedle Lipska

vznikl během času značný počet komisionářských stanovišť jako na př. v Berlíně, Vídni, Pešti, Frankfurtě n. M., Norimberku, Augsburku, Stuttgartě, Curychu atd.

5. Kolportáže.

Prostředky i cesty, jimiž se tento obchod ubírá, různí se zcela od způsobu pravidelného knihkupectví. Kolportáž povstala teprve v nejnovější době. Nejoblíbenějším předmětem bývají romány, zvláště sensační, vydané s neobyčejnou reklamou, která ovšem i při knihkupectví řádném jeví často velké účinky, ale při kolportáži závisí na ní všechno. Ona zjednává neobyčejné rozšíření spisův autorů, kteří by jinak asi sotva docílili úspěchu. Příčina toho spočívá jednak v napínavosti dotčených, po většině krvavých románů, jednak v různých lákadlech, prémiích, jež po odebrání skončeného díla odběratelům se prostě darují, aneb za nepatrný doplatek přenechají. Prémiemi toho druhu jsou po většině obrazy, ale vedle toho i věci, jež rozhodně do oboru knihkupectví nepatří, jako hodinky, prsténky, řetízky a t. d Těmito lákadly ovšem otvírá se cesta nejrozmanitějším zlořádům. Naproti tomu nelze zneuznati, že kolportáží, kdyby zabývala se prodejem jen dobrých knih, dalo by se vykonati mnoho pro rozšíření dobré literatury.

III. Právo živnostenské.

Knihkupectví je živnosť koncessovaná, mající za předmět obchod literárními i uměleckými výrobky všeho druhu, jež buď způsobem mechanickým nebo chemickým rozmnoženy byly (§ 15 ad 1. živ. ř.); knihkupectví náleží ku tiskařským živnostem, které zpravidla povolují se jen v místech, kde sídlí politický okresní neb státní policejní úřad, v ostatních místech obmezuje se obchod tento jen na školní knihy, modlitby, kalendáře, obrazy svatých. Prodej předmětů posléze jmenovaných může pro určitý obvod až do odvolání povoliti i místní policejní úřad (§ 3 tisk. zák. ze dne 17. prosince 1862 č. 6 ř. z. z r. 1863). Tentýž předpis platí též pro prodej biblí (min. nař. ze dne 22. srpna 1871 č. 24669). Uchazečům o živnosť knihkupeckou jest prokázati vedle všeobecných náležitostí potřebných ku samostatnému provozování živnosti (§§ 2—10 živ. ř.) též spolehlivost (§ 23) a dostatečné povšechné vzdělání. (Nař. min. ze dne 17. září 1883 č. 151 ř. z.)

IV. Rozsah.

Vzhledem ku škodě, kterou trpí jak odběratelé, tak i kruhy živnostenské t. zv. prémiovými obchody provozovanými firmami domácími i cizozemskými, a se zřetelem na platné zákonné předpisy vydalo ministerstvo vnitra i obchodu následující vysvětlení ve příčině rozsahu živnosti knihkupecké:

1. Není dovoleno přislibovati neb dávati prémie, které nejsou předmětem knihkupeckého obchodu; porušení tohoto předpisu trestá se dle ustanovení živ. ř. Sbírání předplatitelů neb subskribentů jest dle § 23 tisk. z. povoleno jen osobám, které mohou se vykázati zvláštním policejním povolením; politické úřady jsou povinny před udělením dotyčného povolení zjednati si přesvědčení nahlédnutím do prospektů atd. o tom, že nejde o prémie, které nejsou předmětem obchodu knihkupeckého. Byl-li knikupec potrestán pro nedovolený obchod prémiový, odvolají se zároveň i povolení sběratelům jich udělená.

2. Ohledně otázky, smí-li knihkupec prodávati též mineralie, požádala vídeňská obchodní a živnostenská komora gremium vídeňských obchodníků a spolek vídeňských knihkupců za dobrozdání. Obě tyto korporace souhlasně přisvědčily k této otázce, ovšem s tou podmínkou, že nerosty prodávány býti mohou v těchto obchodech nikoli dle míry a váhy, nýbrž v malých kusech opatřených vědeckými označeními, jakožto učebné pomůcky a to ve všech obchodech bez rozdílu, mají-li tyto dovolení prodávati školní knihy čili nic. Tu ovšem rozhodovala okolnosť, že obchodů, které by se výhradně zabývaly prodejem nerostů, jest poskrovnu, a že udělením tohoto povolení stanou se pomůcky učebné přístupnějšími, čímž šíření užitečných vědomostí bude podporováno.

3. Ve příčině prodeje chromolithografií a fotografií s přitištěným textem podala vídeňská obchodní a živnostenská komora toto dobrozdání: Má-li knihkupec povolení prodávati knihy i rytiny a zeměpisné mapy s tištěným textem, sluší rytinám na roveň postaviti též výrobky, které rozmnožují se dle method vynalezených od r. 1806; neboť tyto výrobky u porovnání s měďorytinami mají daleko menší cenu a nepovažují se mnohdy ani za umělecké výrobky. Komora jest toho náhledu, že knihkupci oprávněni jsou prodávati lithografie, chromolithografie, fotografie, fototypie, heliogravury atd., je-li při nich vytištěn text.

Majitel koncesse knihkupecké jest bez dalšího povolení oprávněn dle § 36 živ. nov prodávati též periodické časopisy obsahu politického, poněvadž tyto též k literárním plodům počítati dlužno. Tu uznává i § 23 tisk. zák., jenž prodej tiskopisů zakazuje jedině mimo místnosti k tomu stanovené a nál. kas. soudu ze dne 8. května 1879 č. 3054, jenž dí, že za řádné místnosti ku prodeji tiskopisů jest pokládati ty, v nichž ten, kdo jest ku prodeji tiskopisů oprávněn, a tedy také knihkupec, svůj obchod provozuje. (Obch. a živ. komora v Plzni.)

V. Ustanovení tiskového zákona.

1. Každému je volno míti sklad svých vlastních spisů anebo spisů za pomoci jiných, ale dle svého vlastního určitého plánu sepsaných a prodávati je buď ve svém bytu, neb v místnostech výhradně k tomu určených a sice na vlastní účet Užívá li zvláštních místností, musí o tom učiniti předběžné oznámení policii. Porušení těchto předpisů trestá se jako přestupek pokutou od 10 do 100 zl. (§ 3 tisk. z.)

2. Ve příčině odnětí živnosti platí tytéž předpisy jako o živnost tiskařské.

3. Nakladatel neperiodického tiskopisu s obsahem závadným jest zodpověden za zanedbání povinné péče, jestliže při prvním soudním výslechu nemůže neb nechce udati spisovatele a nakladatele, neb dokázati, že týž v době, kdy spis nakladatelovi dodal, měl své stálé bydliště v obvodu zemí, v nichž platí zákon tiskový. (§ 29 tisk. z. ad 2.)

Knihy horní.

Pro práva horní, pokud jsou předmětem knihovního zápisu, vedou se zvláštní knihy pozemkové, jež se zovou knihy horní a jichž zařízení shoduje se se zařízením pozemkových knih tou měrou, že všechna ustanovení o knihách pozemkových platí též i pro knihy horní. Kromě toho šetřiti jest však též příslušných předpisů zákona horního ze dne 13. května 1854, č. 146 ř. z.

I. Předmět vlastnictví horního. (§ 100 hor. z.) Propůjčené míry důlní (§ 63), přebytky (§ 74), díla pomocná (§ 85) a revírní štoly (§ 93) tvoří majetek nemovitý a předmět zápisu do knihy horní.

1. Revírní štoly v knize horní zapsány buďtež na listu vlastnickém štolníka revírního jakožto práva, závazky tohoto ostatním vlastníkům důlním smlouvou zabezpečené jako břemena. Povinnosti majitelů později propůjčených důlních měr, kteří závazky ty proti štolníku revírnímu nabytím měr na se vzali (§ 96), jsou obsaženy v listinách propůjčovacích.

2. Knihovní zápis důlních měr, přebytků a pomocných štol (§ 111 hor. z.). Nově propůjčené míry důlní mohou býti zapsány samostatně v knize horní dle přání nabyvatelova, nebo připsány ku majetku již zanesenému. Vyměřené přebytky (§ 74) a samostatná díla pomocná, která se povolují majiteli dolu k jeho vlastnímu majetku (§ 86), připsány buďtež vždy ku hlavnímu statku, společné přebytky (§ 74) a samostatná díla pomocná (§ 87) však zvlášť pro sebe.

3. Scelování důlních měr. (§ 112 hor. z.) Jsou-li zapsána na různých dolech různá břemena zástavní, aneb též břemena v různém pořadu, jest scelení důlních polí jen tehdy povoliti, svolí-li k tomu všichni věřitelové a prohlásí-li, v jakém pořadu břemena na celkové držebnosti zanesena býti mají. Povolení ke scelení předchází vždy řízení dle ustanovení §§ 54 a 57 hor. z., jímž se vyšetří, zda li žádosť jest přípustnou; zároveň zhotoví se též nová polohopisná mapa. Leží-li jednotlivé důlní míry, které sceleny býti mají, v obvodech různých horních úřadů, může se scelení povoliti jen za srozumění všech těchto úřadů. Nerozhodnou-li tyto souhlasně, rozhoduje společný nadřízený úřad, který zároveň určí, do které knihy horní spojený celek zanesen býti má. Je-li žádosť povolena, vydá se nová listina propůjčovací, vztahující se k původním propůjčením a kniha horní se opraví.

4. Zrušení měr důlních. (§ 115 hor. z.) Jednoduchá míra důlní smí se jen tehdy co do prostornosti děliti, připojí-li se každá její část ku samostatnému sousedícímu majetku důlnímu. Břemena hypoteční na rozdělené míře důlní váznoucí přejdou na držebnosti, ku kterým části míry dolové připsány byly. Váznou-li na těchto již břemena jiná, neb v jiném pořadí, jest potřebí souhlasu věřitelů zástavních a jich prohlášení, jakým způsobem pohledávky jich převedeny býti mají. (§ 116 hor. z.) Návrh na rozdělení míry dolové budiž úřadu hornímu předložen ke schválení, a dostalo-li se mu tohoto, sdělen budiž soudu, který dle něho opraví knihy horní.

5. Části majetku důlního na povrchu ležící. (§ 117 hor. z.) Všechna stavení na povrchu, dílny a zařízení, která potřebna jsou ku provozování propůjčeného práva horního, nebo která majitelem dolu k tomu určena byla, tvoří s dolem celek. Věnování těchto nemovitostí za části hor musí býti zapsáno ve knize horní a poznamenáno v pozemkových knihách nebo v knihách veřejných, v nichž nemovitosti ty zapsány jsou. Vázne-li na nemovitostech těchto právo zástavní, může se připojení to státi jen za souhlasu zástavních věřitelův. Nedají-li tito k tomu svého svolení, má majitel na vůli buď zjištěnou pohledávku, nebo odhadní cenu její složiti k soudu. (§ 1181 hor. z.) Chce-li majitel hor, aby ještě jiné nemovité statky, kterých není ku provozování bání bezprostředně potřebí, k účelům dolu se užívaly a ve veřejných knihách jakožto části celku

označeny byly, jest dříve, než se povolení k tomu udělí, vyšetřiti, nepříčí-li se to politickým předpisům a nestaví-li se tomu spojení na odpor zápisy v knihách. Váznou-li na těchto nemovitostech pohledávky hypoteční, platí ustanovení § 117 hor. z.

II. Evidence knih veřejných. (§ 119 hor. z.)

Na realitu knihovně spojenou s dolem (§§ 117 a 118) nelze v knihách pozemkových neb jiných veřejných knihách, v nichž dotýčná nemovitosť jest zapsána, vydobyti knihovních zápisů tak dlouho, pokud spojení to trvá. Zápisy v knize horní učiněné vztahují se i na pozemky na povrchu ležící, v knize k dolu připsané. (§ 120 hor. z.) Jakmile však přestane věnování takých nemovitostí (§§ 117 a 118 hor. z.) ku provozování dolu, nastane odloučení jich od dolu i v knize horní a v pozemkových nebo jiných veřejných knihách, kamž dle své povahy náleží a kde obnoví se pro ně rubriky.

III. Výmazy.

Odejme-li se právo horní a prohlásí li se následkem toho za zašlé, má se to oznámiti soudu, aby právo to z horní knihy vymazáno bylo, a aby věřitelé zástavní o pominutí svých práv vyrozuměni býti mohli. Prohlásí-li majitel hor, že chce své důlní nebo denní míry zrušiti, tu, je-li důl zadlužen, musí věřitelé zástavní úřadem horním před výmazem o tom býti zpraveni, ježto mají tito právo do 60 dnů žádati za soudní odhad a dražbu, která se předsevezme dle předpisů §§ 251—258 hor. z. Nebylo-li do této lhůty žádáno za odhad, nebo zůstala-li dražba bez dostatečného výsledku, jest se zachovati dle §§ 260—262 hor. z. (§§ 263 až 265 hor. z.)

IV. Poznámky.

Založení těžířstva (§ 137 hor. z.) a plná moc ředitele a přednosty (§ 145 hor. z.) buďtež poznamenány v horní knize.

Bližší předpisy o vedení knih horních, o zápisu do nich, potom o zakládání, doplňování, obnovení neb změně knih horních obsaženy jsou v zákonech ze dne 25. července 1871 č. 95 a 96 ř. z.

Knihy obchodní.

I. Pojem a druhy.

Knihy obchodní jsou ony knihy, které kupec vésti musí, aby z nich bylo lze úplně seznati jeho obchody a stav jeho jmění. (č. 28 obch. z.) T. zv. hlavní čili základní knihy jsou: hlavní kniha, inventář, pokladní kniha a kniha prvních zápisků (primanota). (Rozh. nejv. s. dv. ze dne 12. června 1878 sb. »Adler a Clemens« č. 768 jmenuje hlavní knihu, primanotu a knihu snímků jakožto knihy, které se vésti musí.) Vedlejší čili pomocné knihy jsou velice rozmanity; nejdůležitější a nejpotřebnější jsou: knihy zboží, knihy lhůtní, výkaz zisku a ztráty, bilance a různá skontra na př. peněžní, mincovní, směneční skontra; knih vedlejších se užívá jak toho potřeba obchodu vyžaduje. Obchodní zákonník zavazuje kupce vésti jen knihu přepisnou (t. j. knihu, do které se zanášejí dopisy obchodníkovi zaslané a snímky dopisů jím odeslaných, jinak ponechává kupci na vůli, jaké knihy vésti chce. (čl. 28 odst. 2. obch. z.)

II. Způsob vedení knih.

1. Ustanovení všeobecná. Knihy musí se vésti jazykem živoucím a písmem jazyka živého. (čl. 32 odst. 1. obch. z.) (Jazyk hebrejský nenáleží mezi živoucí.) Těsnopis jakožto písmo jazyka živého jest připuštěn,

avšak prakse pro různost jeho soustav jej neodporučuje. Knihy musí býti vázány a list za listem běžícími čísly opatřeny (čl. 32 odst. 2. obch. z.); stačí tedy číslovati pouze listy (folia) a není potřebí číslovati stránky (paginy). Na místech, jež zpravidla popsány bývají, nesmí býti prázdných mezer; žádá-li toho však prakse kupecká, aby místa ta zůstala nepopsána, musí se tato přeškrtnouti. Původní obsah zápisu nesmí se přeškrtnutím, neb jiným způsobem učiniti nečitelným. Dále nesmí býti v knize nic radováno a nesmí býti předsevzaty změny, které by zavdávaly pochybnosť, zda byly učiněny při původním zápisu či teprve později (čl. 32 odst. obch. z.). Zápisy nesprávné jest přeškrtnouti způsobem takovým, aby i přeškrtnuty jsouce zůstaly čitelnými. Pouhé závorky nestačí, aby učinily zápis neplatným. Kupci povinni jsou uschovávati svoje knihy obchodní po 10 roků počítaje ode dne posledního zápisu; kupec protokolovaný musí knihy uschovávati, kupec neprotokolovaný, nejsa povinen knihy vésti, jest povinnosti této sproštěn. (Rozh. nejv. s. dv. ze dne 13. dubna 1887, ze dne 7. listopadu 1888, sb. »Adler a Clemens« č. 1339 a 1432).

2. Ustanovení zvláštní.

a) Společnosť veřejná: Každý společník má právo nahlédati do knih (čl. 105 obch. z.). Knihy veřejné společnosti likvidující mají se uschovávati jedním z bývalých společníků veřejných aneb osobou třetí, již určí jednohlasným usnesením společníci neb příslušný soud (čl. 145 obch. z.). Právo nahlédati do knih vyhrazeno jest společníkům a jich universálním sukcessorům, pročež sluší knihy déle než 10 roků uschovávati (rozh. nejv. s. dv. ze dne 27. září 1871 sb. »Adler a Clemens« č. 334); společníci, kteří vystoupili nebo kteří vyloučeni byli, zbaveni jsou práva nahlédati do knih (čl. 145 obch. z.).

b) Společnosť komanditní. Komplementáři jsou oprávněni nahlédati do knih právě tak, jako společníci veřejní (čl. 157 obch. z.). Naproti tomu komanditisté mají právo žádati jen za přepis bilance roční a nahlédnouti do knih jen potud, pokud jest toho potřebí ku posouzení bilance. Rovněž mohou z důležitých příčin, jež však musí dokázati, žádati soud obchodní, aby učinil opatření, aby jim byly knihy předloženy. O tom, jsou-li příčiny důležity, rozhoduje soudce dle volného uvážení (čl. 160 obch. z.).

c) Společnosť akciová. Péče ve příčině vedení knih přísluší předsedovi společnosti akciové. Bilance předložena býti musí valné hromadě akcionářů nejdéle v 6. měsíci po ukončení roku společenského. Jednotliví akcionáři nemají práva nahlédati do knih, nýbrž jen valná hromada. Členům představenstva a rady dozorčí přísluší právo nahlédati do knih i po zrušení společnosti (čl. 224, 225, 239 obch z.). Knihy zrušené společnosti uschovají se 10 roků na místě, jež určí soud obchodní (čl. 246 obch. z.).

III. Moc průvodní. Všeobecně platí zásada, že knihy obchodní, které jsou pořádně (dle čl. 31, 32 obch. z.) vedeny, činí v rozepřích o věcech obchodních mezi kupci důkaz neúplný, který doplniti se může přísahou (doplňovací) neb jinými průvody (čl. 34 odst. 1. obch. z.). Předpis tento jest však tak omezen, že odst. 2. čl. 34 obch. z. zůstavuje volnému uvážení soudcovu rozhodnouti, má-li se propůjčiti obsahu knih větší neb menší míra moci průvodní, neb nemá-li se k nim jako prostředku průvodnímu vůbec přihlížeti, jmenovitě když knihy stran sporných se neshodují, aneb má-li se knihám strany jedné dáti větší víra než knihám strany

druhé. Úkolem soudcovým jest především zkoušeti správnosť vedení knih předložených a, shledá-li některé nesprávnosti, uvažovati, jsou-li nalezené nesprávnosti na újmu důvěře ve knihy; nenalezne-li soudce žádných nesprávností, aneb jen nedostatky zcela bezvýznamné, pak rozhodují okolnosti, jež zákon všechny uvésti nemůže, které však byť i s okolností, již dokázati jest, nesouvisely, přece jsou s to, aby zvýšily neb oslabily důvěru ve knihy. Není-li tu okolností takových, neb jsou-li tu okolnosti svědčící jak pro věrohodnosť, tak i proti ní, jest soudce, předpokládaje, že knihy jsou pořádně vedeny, vázán nařízením 1. odst. čl. 34 obch. z. Knihám obchodním kupců přísluší moc průvodní i proti nekupcům po dobu 1 roku a 6 měsíců počínaje vznikem resp. zápisem pohledávky do knihy. (§ 19 uv. zák. k obch. z.) Táž lhůta moci průvodní vymezena jest vůči každému, tedy i vůči kupcům knihám, které jsou pořádně vedeny nekupci. (§ 20 uv. z. k obch. z.) Průvodní moc knih mezi kupci protokolovanými (plného práva) časem obmezena není.

IV. Edice č. předložení knih obchodních. Soudce může během rozepře na žádost strany nařídití, aby strana druhá svoje obchodní knihy předložila; nepředloží-li jich tato, považuje se určitý obsah knih odpůrcem tvrzený (na újmu zdráhajícího se) za dokázaný (čl. 37 obch. z.). Nařídíti předložení knih lze každému kupci, který jest povinen knihy vésti a to i tehda, byť knih vůbec nevedl (rozh. nejv. s. dv. ze dne 28. prosince 1869, sb. »Adler a Clemens« č. 271). Nevede-li knihy kupec, mající tuto povinnost, rozhodne soud o tom, mají-li jej stihnouti následky čl. 37 obch. z. Edice knih může býti nařízena jen kupci (rozh. nejv. s. dv. ze dne 19. února 1867, sb. »Adler a Clemens« č. 114.) Edici může žádati i nekupec (roz. nejv. s. dv. ze dne 3. července 1866, ze dne 5. dubna 1870, sb. »Adler a Clemens» č. 85 a 283.) Předmětem žaloby musí býti obchod, byť i jen jednostranný, t. j. na straně toho, komu edice byla nařízena (roz. nejv. s. dv. ze dne 9. července 1879, sb. »Adler a Clemens« č. 907 a ze dne 9. července 1879, sb. »Adler a Clemens« č. 848.) Nařízeno býti může, aby se předložily netoliko knihy, jež vedeny býti musí, ale i ostatní knihy, jež vůbec při provozování obchodu se vedly. (Roz. něm. vrch. obch. s. ze dne 17. března 1871 II. 127.) Prakse nejvyššího soudního dvoru jest na vahách, má-li se připustiti předložení knihy přepisné. (Roz. nejv. s. dv. ze dne 20. května 1879, sb. »Adler a Clemens« č. 843, ze dne 20. listopadu 1882, sb. »Adler a Clemens« č. 1050.) Za předložení protivníkových knih obchodních může se žádati jen ve příčině zápisu týkajícího se obchodu, který sporné strany uzavřely, nikoliv však ve příčině zápisu týkajícího se obchodu, který odpůrce s osobou třetí uzavřel. (Roz. nejv. s. dv. ze dne 5. července 1887, sb. »Adler a Clemens« č. 1349.) Sporno jest, může-li soudce nařídíti edici knih na pouhou žádost strany, aniž by stranu druhou vyslechl. (Roz. nejv. s. dv. ze dne 4. února 1874, sb. »Adler a Clemens« č. 485, ze dne 13. ledna 1880, sb. »Adler a Clemens« č. 867, ze dne 25. září 1879, sb. »Adler a Clemens« č. 911, ze dne 23. ledna 1885, sb. »Adler a Clemens« č. 711, ze dne 28. listopadu 1882, sb »Adler a Clemens« č. 1050, ze dne 24. dubna 1878, sb. »Adler a Clemens« č. 782.) Předložení knih jest nařídíti v ústním řízení po skončeném jednání a v písemném ještě před ukončením tohoto. (Roz. nejv. s. dv. ze dne 8. března 1866, sb. »Adler a Clemens« č. 70, ze dne 4. dubna 1866, sb. »Adler a Clemens« č. 71.) Povinnost edice vztahuje se jen k oné části obsahu knih, jež týká

se sporu; nahlédnouti do ní může soudce se stranami a po případě též zhotoviti výtah. V ostatní obsah knih může nahlédnouti jen soudce potud, pokud toho potřebí jest ku posouzení toho, zda-li knihy pořádně se vedou dle čl. 34 obch. z. (čl. 38 obch. z.). Knihy předložiti se mají u soudu, v jehož obvodu se nalézají; nalézají-li se knihy v místě, jež neleží v obvodu soudu procesního, dožádá tento soud dotyčný, aby si dal knihy předložiti, a jemu zaslal ověřený výtah s protokolem jednacím. (Čl. 39. obch. z.)

Sdělení se s knihami obchodními za účelem seznání celého jich obsahu může nařiditi soud (i bez žádosti stran) ve 4 případech čl. 40 obch. z. uvedených, a sice: ve věcech dědických, při společenství statků, v záležitostech dělení společnosti a při konkursu, pokud se týká knih úpadcových.

V. Poplatky.

Knihy obchodní a živnostenské, a sice: kniha hlavní, kontokorrentní a saldokontovní kupců, továrníků a živnostníků podléhají poplatku 25 kr. z archu; knihy ostatní, jež vedou se v obchodech aneb v jiných živnostech, v průmyslových podnicích (denník, kniha příruční, kniha pokladní, primanota, kniha fakturní, kniha skladní, kniha inventární a kniha bilanční) pak knihy vedené o zprostředkování obchodním, zvláště knihy obchodních dohodců (vyjma knihy přepisné) podrobeny jsou poplatku 5 kr. z archu. (p. s. 59 a. a b. popl. z.) Lhostejno jest, jsou-li knihy vázány, sešity nebo sestávají-li jen z pouhých listů. Knihy, jež vedou se jen o manipulaci neb o vnitřním provozování obchodu, jako zápisníky, které obchodníci a živnostníci s sebou nosí, nepodléhají žádné dávce. Knihy zápisné, jež dává zaměstnavatel dělníkovi o vydaných látkách aneb o vykonané práci, jsou kolku prosty i když zaměstnavatel výplatu do nich zanáší. (§ 11 popl. nov. ze dne 29. února 1864 č. 20 ř. z.) Jen knihy v § 11 jmen. nov. výslovně jmenované podléhají kolku 5 kr.; všechny ostatní knihy obchodní a živnostnické, které nejsou jmenovány ani v tomto paragrafu ani v p. s. 59 a popl. z. jsou kolku prosty. Při ustanovení poplatnosti knihy živnostnické přihlížeti třeba nejen ku jménu, kterým živnostník knihu označil, nýbrž spíše ku jejímu obsahu a souvislosti s ostatními knihami, jež vede živnostník; je-li pochybno, do které kategorie sluší knihu zařaditi, jest si vyžádati úsudek nestranného znalce nebo soudu obchodního. (Nař. min. fin. ze dne 20. října 1864 č. 42.340.) Indeksy jsou části zápisků živnostnických (nař. min. fin. ze dne 20. února 1863 č. 5680). Ministerstvo financí jest zmocněno dovoliti, aby poplatek v kolcích zapravoval se paušálně. (Pozn. 2. k p. s. 59 popl. z.)

Knihy pozemkové.

I. Pojem. Pozemkové knihy v nejširším smyslu slova jsou všechny veřejné knihy sloužící účelům obchodu nemovitostmi a právy ku věcem nemovitým, na které se všeobecný knihovní zákon ze dne 25. července 1871 č. 95 ř. z. vztahuje. Tato definice plyne z čl. I. úv. zák. ke knih. z., dle něhož se tento zákon vztahuje na všechny veřejné knihy (desky zemské a lenní, knihy pozemkové, městské a horní). Z tohoto zákonného ustanovení však vysvítá, že pojmu knih pozemkových přísluší také význam užší, ve kterém se knihy pozemkové staví specielně proti deskám zemským; dle toho jest rozuměti pozemkovými knihami ty knihy veřejné, jež slouží k zápisu nemovitostí a práv k nim se vztahujících, které nejsou zapsány v deskách zemských. Tento pojem má význam toliko historický.

II. Dějinný vývoj. Instituce pozemkových knih souvisí co nejtěsněji s velkým oním významem, jaký mělo vlastnictví pozemkové v právu německém. Jelikož tu s držením pozemku politická práva povýtečně byla spojena, byla již ode dávna věnována v německém právu obchodu nemovitostmi zvláštní pozornosť a vyvinulo se tak — rozdílně od římského práva, jež rozdílu takového neznalo — zvláštní immobilární právo věcné, jež zvláště pro převod nemovitostí žádalo zvláštních formalit. V nejstarší době dál se takový převod prohlášením převodcovým před obecním shromážděním a to původně na pozemku samém, později spokojováno se s odevzdáním symbolu nemovitosť zastupujícího (hrudy, stébla a pod.). Akt tento slul »sala«, později též »investitura«. V pozdější době byly o převodu zřizovány listiny (»Handfeste«) a za účelem převodu zároveň se symboly odevzdávány. Jelikož však převod před veškerou obcí stával se čím dále tím obtížnějším, dospělo se konečně k tomu, že byly převody konány před soudcem obec representujícím. Přirozený další krok pak byl, že vedly se u soudu o takových převodech záznamy, v nichž dlužno spatřovati původ knih pozemkových.

Týmže způsobem vyvíjel se ústav pozemkových knih i v Rakousku. V popředí kráčely tu Čechy a Morava, jejichž pozemkové knihy sloužily za vzor většině ostatních zemí rakouských. Od které doby již byly knihy pozemkové v těchto zemích vedeny, nelze vůbec s určitostí říci; v Maiestas Carolina Karla IV., pocházející z roku 1348 mluví se o pozemkových knihách jako o dávném zařízení. Původně omezovaly se pozemkové knihy ovšem toliko na statky zeměpánu bezprostředně podrobené, nemovitosti stavovské, jež tvořily předmět desk zemských. Později byly zřízeny t. zv. pozemkové knihy o nemovitostech poddanských (rustikálních) a konečně i knihy městské, jež se vztahovaly na domy a pozemky městské.

Z dřívějších zákonodárných prací ve příčině pozemkových knih jest nejdůležitějším patent o deskách zemských pro Čechy a Moravu ze dne 24. dubna 1794, kterého se v praxi užívalo i v ostatních zemích. Tento patent tvořil základ instituce knih pozemkových v Rakousku až do vydání nynějšího knih. z. ze dne 25. července 1871 č. 95 ř. z., jenž zase se zakládá na t. zv. provisorním uherském knihovním řádu (nař. min. sprav. ze dne 15. prosince 1855 č. 222, platné pro Uhry, Chorvatsko, Slavonii, vévodství srbské a temešský banát).

III. Prameny platného práva knihovního. Základ dnešního knihovního práva tvoří vedle všeob. knih. z. ze dne 25. července 1871 ještě následující zákony a nařízení: Cís. nař. ze dne 16. března 1851 č. 67 ř. z., zák. ze dne 6. února 1869 č. 18 ř. z. ohledně řízení při knihovním rozdělení nemovitostí; zák. ze dne 25. července 1871 č. 96 ř. z. o řízení při zakládání, doplnění, obnovení nebo změně knih pozemkových nebo horních; zák. ze dne 19. května 1874 č. 70 ř. z. o knihách železničních; nař. min. sprav. ze dne 15. června 1885 č. 36 z. z haličského ohledně vedení knih naftových; ob. horní z. ze dne 23. května 1854 č. 146 ř. z., jakož i min. nař. ze dne 24. února 1850 č. 73 ř. z. ohledně evidence knih horních a konečně jednotlivé zemské zákony o zakládání nových knih pozemkových. Dle toho platí knih. z. ve všech zemích vyjímaje Tyroly, Vorarlbersko a Dalmacii. V Tyrolsku a Vorarlbersku vyskytují se toliko knihy listin zv. »Verfachbücher«, v Dalmacii

pak knihy hypoteční a notifiční, které však nelze pokládati za pozemkové knihy ve smyslu ob. z. knih.

IV. Druhy knih pozemkových. V Rakousku máme nyní následující pozemkové knihy v širším smyslu:

1. zemské desky pro nemovitosti druhdy stavovské (viz čl. Desky zemské.);

2. knihy pozemkové v užším slova smyslu pro všechny nestavovské nemovitosti;

3. knihy horní pro oprávnění k dílům horním (viz čl. Knihy horní);

4. knihy naftové pro oprávnění naftová;

5. knihy železniční pro železné dráhy (viz čl. Dráhy C.).

V. Základní zásady. Všem těmto knihám, kteréž vedou výhradně soudové, jsou společny následující zásady:

1. Knihy skládají se z jednotlivých vložek (vkladeb), z nichž každá vztahuje se na jedno knihovní těleso, a z níž patrno býti má: objem, příslušenství a obtížení knihovního tělesa, takže každá knihovní vložka dělí se ve tři části, totiž v list podstaty statkové (podstaty železniční), list vlastnický a list závad.

2. Pozemkové knihy jsou veřejné, t. j. každý v ně může nahlédnouti a opisy a výtahy z nich si činiti (zásada formelní publicity).

3. Nabytí, převod, omezení a zrušení knihovních práv uskutečňuje se toliko zápisem v knihy pozemkové (§ 4 knih. z., obligatorní zápis); ovšem není tento princip všude důsledně proveden, zvláště ne co se týká zákonného práva zástavního.

4. Princip materielní publicity, dle něhož kniha pozemková požívá veřejné víry (publica fides), takže poskytuje ohledně práv ku knihovnímu tělesu plný důkaz a dále, že všechna práva v pozemkové knize vyznačená jest pokládati také za skutečně existující. Avšak ani tento princip není v plné příkrosti své proveden, nýbrž ustanoveními o žalobách za výmaz a o poznámkách spornosti podstatně prolomen.

5. Princip speciality, dle něhož věcná práva ve formě co nejurčitější mají býti zapsána, jmenovitě při právu zástavním jmenováním určité sumy peněžité.

VI. Zakládání nových knih pozemkových.

Knihy pozemkové, které mají v obchodě nemovitostmi úplné důvěry požívati, vykazovaly již takové podstatné nedostatky, že účel, který sledují (veřejnost, veřejná důvěra) tím velice trpěl. Obyvatelstvo nemohlo si v mnoha případech ani o jednotlivých částech knihovních těles, v knihy pozemkové vtělených, tím méně pak o závadách, jakož i o jiných podstatných okolnostech (odhadní ceně, výměře a. j.) spolehlivé zprávy zjednati. Ukázalo se tudíž naléhavou potřebou, aby se těmto nedostatkům odpomohlo a nový pořádek ve zřízení knih pozemkových byl zaveden, aby založeny byly takové knihy pozemkové, jež by všechny okolnosti a dáta, které se vztahují k jednotlivým právním poměrům vkladů, v knize pozemkové zanesených, jasně a zřetelně vyznačovaly. Aby však při tom práv účastníků a třetích osob dostatečně šetřeno bylo, jest pro zakládání nových knih pozemkových zákonem ze dne 25. května 1871 ř. z. č. 37 předepsáno následující řízení:

1. Otevření nové knihy. Příslušný vrchní zemský soud ustanoví den, od kterého návrh, dle předpisů všeobecného knih. řádu a v mezích příslušných zemských zákonů vyhotovený za knihu pozemkovou se považovati má a zároveň zahájí řízení opravné (§ 3). Staré knihy pozemkové se dnem otevření nové knihy pozemkové uzavrou a uloží, jakmile nová kniha pozemková na místo jejich nastoupí (§ 4). Den, od kterého jest návrh knihy pozemkové za novou knihu pokládati, jakož i zahájení řízení oznámí se ediktem (t. zv. edikt první) (§ 5). V ediktu má býti udáno území, pro které návrh knihy pozemkové byl sdělán, a místo, kde každému lze v novou knihu pozemkovou nahlédnouti, s tím poučením, že tímto dnem počínajíc nová vlastnická, zástavní a jiná knihovní práva na nemovitosti v této nové knize pozemkové vložená jen zápisem v tuto novou knihu nabýti, omeziti, na jiné převésti nebo zrušiti lze (§ 5). Tento edikt má dále obsahovati vyzvání k ohlášení nároků a stanoviti lhůtu (ne kratší 1 roku a ne delší 1 roku a 6 měsíců), během které nároky jest ohlásiti. Rovněž budiž v ediktu podotknuto, že nároky, které by v ustanovené lhůtě ohlášeny nebyly, pozbudou platnosti proti těm osobám, které důvěřujíce v knihy veřejné zápisy v nové knize sobě vydobyli (§ 6).

Účastníky, kteří k ohlášení nároků mají býti vybídnuti, jsou;

a) všechny ty osoby, které žádají na základě práva přede dnem otevření nové knihy pozemkové nabytého za změnu zápisů, týkajících se poměrů vlastnických a držebnostních;

b) všechny osoby, které již přede dnem otevření nové knihy pozemkové na nemovitosti v této knize vložené aneb na její části nabyly práv zástavních, služebností, neb jiných ku knihovnímu zápisu způsobilých práv, pokud tato jakožto staré závady zapsána býti mají, při zakládání nové knihy pozemkové však ještě vložena nebyla (§ 7).

2. Řízení o nároku ohlášeném. Ohlásí-li účastník během ustanovené lhůty nárok nějaký, poznamená se tento k vůli přehledu ve knize pozemkové (§ 8). Není-li prokázáno, že o nároku tom spor již zahájen byl, počne se s účastníkem vyjednávati. Nedohodnou-li se účastníci, odkázán budiž na pořad práva ten, jenž o změnu zápisu usiluje, a budiž jemu zároveň ku provedení nároku stanovena lhůta, která z důležitých příčin může se prodloužiti (§ 9). Zmešká-li účastník na pořad práva odkázaný lhůtu, neb zamítne-li soud žalobu, budiž poznámka ohlášky z knihy vymazána. Sjednotí-li se interessenti o změně v knize pozemkové, má se tato ihned předsevzíti (§ 9 odst. 2). Zákon právem žádá, aby každý interessent, který nárok ohlásil, nárok tento též listinami doložil aneb oznámil, kde listiny tyto uschovány jsou (§ 12) tak, aby soud nebyl zahrnován přihláškami, které žádného právního podkladu nemají.

3. Řízení o odporu. Jakmile lhůta k ohláškám prvním ediktem stanovená vypršela, vyzve vrchní soud t. zv. druhým ediktem všechny ty, kteří existencí neb knihovním pořadím učiněných zápisů se cítí ve svých právech poškozenými, aby podali během určité lhůty proti tomu svůj odpor, jinak, že zápisy ony platnosti knihovních zápisů nabudou. Lhůta nesmí býti kratší 6 měsíců a delší jednoho roku (§ 14). Každý odpor proti zápisu závady nebo proti jejímu pořadí podaný budiž ihned při dotyčné závadě poznamenán. Není-li o předmětu odporu spor již zahájen, zavede se ihned řízení jak s tím, kdo odpor podal, tak i s těmi, jichž dle obsahu knihy pozemkové odpor se týká. Nedocílí-li se shody,

určí soud, která strana pořad práva během určité lhůty nastoupiti má. Sjednotí-li se účastníci ve příčině změny v knize pozemkové, která jest předmětem odporu, jest tuto změnu ihned předsevzíti (§ 15). Když strana zamešká lhůtu k nastoupení pořadu práva určenou, aneb ztratí při, tu se má zápis, proti němuž protivníkem odpor podán byl, ve smyslu právoplatného odporu neb nálezu vymazati neb opraviti; jde-li o odpor strany samé, jest poznámku odporu vymazati (§ 16). Zápis, který předsevzat byl na základě sjednocení se účastníků, má platnosť knihovního zápisu. Stejnou platnosť mají zápisy, které na starém listu závad, při otevření nové knihy tu již byly, neb které po učiněné ohlášce předsevzaty byly, když žádný nárok jim odporující během ediktální lhůty ohlášen nebyl, neb když odpor podán nebyl, aneb když lhůta ku nastoupení pořadu práva zmeškána neb podaná žaloba právoplatně zamítnuta byla (§§ 11 a 17). Odpor proti vkladu práva vlastnického zákonem jest vyloučen a nemůže býti předmětem řízení, protože dle § 14. cit. z. jedná zákon pouze o ohlášení závad nových a o vkladu závad starých, takže odpor, který jednotlivým interessentům jest vyhražen, může se jen na závady, nikoli však na právo vlastnické vztahovati. (Rozh. ze dne 22. dubna 1879, sb. »Gl. U.« č. 59.)

4. Zákonodárství zemské. Zakládání nových knih pozemkových a s tím spojené řízení má místo, když zemským zákonem bylo nařízeno (§ 1 a jmen. z.). Tak byly nové knihy pozemkové založeny v Čechách na základě zákona ze dne 5. prosince 1874 č. 92 z. z., k tomu mimo nař. ze dne 8. února 1875 č. 13 z. z.; v Bukovině na základě zákona ze dne 8. března 1873, k tomu min. nař. ze dne 8. května 1873 č. 23 a 26 z. z.; v Haliči s Vladimirskem a Krakovem na základě zákona ze dne 10. března 1874, k tomu min. nař. ze dne 18. května 1874 č. 29 a 43 z. z.; v Gorici a Gradisce na základě zákona ze dne 5. listopadu 1874, k tomu min. nař. ze dne 26. února 1876 č. 2 a 9 z. z.; v Krajině na základě zákona ze dne 25. března 1874, k tomu min. nař. ze dne 18. května 1874 č. 12 a 13 z. z.; ve Štýrsku na základě zákona ze dne 25. března 1874, k tomu min. nař. ze dne 18. května 1874 č. 28 a 33 z. z.; dále následkem prorogace říšského zákonodárství zemskými sněmy: na základě říšských zákonů v Dolních a Horních Rakousích, Solnohradsku, Korutanech, Moravě a Slezsku (2. června 1874 č. 88, 89, 90, 91, 97, a 98 ř. z., k tomu min. nař. ze dne 10. července 1874 č. 103 ř. z.) a v Istrii (11. března 1875, k tomu min. nař. ze dne 16. března 1875, č. 29 a 30 ř. z.).

5. Poplatky. Poněvadž zakládání nových knih pozemkových děje se jedině v zájmu veřejném, jsou veškerá úřední jednání při zakládání knih konaná prosta poplatků: všechny protokoly, listiny, vyřízení, podání a přílohy, které se na zakládání knih pozemkových vztahují, jsou kolku prosty (§ 28 cit. z.).

VII. Doplnění knihy pozemkové má místo, jestliže má býti zanesena do pozemkové knihy (nebo do desk zemských, rozh. ze dne 3. ledna 1872 č. 15.320, sb. »Gl. U.« č. 4.423) nemovitosť, jež posud v knize pozemkové (zemských deskách) zapsána nebyla (§ 20 zák. ze dne 25. července 1871 č. 96 ř. z.). V takovém případě má dle tohoto předpisu místo řízení, jehož jest šetřiti dle §§ 1—19 cit. zák. při zakládání nových knih pozemkových s tou změnou, že ediktální lhůty ustanovené v §§ 6 a 14 jmen. z. (k ohlášení nároků) zkráceny býti mohou až na

3 měsíce. Za účelem doplnění pozemkové knihy má se především u reálního soudu vymoci, aby pozemek do knihy pozemkové byl zapsán (rozh. ze dne 26. června 1872 č. 6.493 sb. »Gl. U.« č. 4644), načež reální soud předloží spisy vrchnímu zemskému soudu ku zavedení opravného řízení (rozh. ze dne 4. dubna 1872 č. 3.326, sb. »Gl. U.« č. 4.556). Aby nemovitosť do pozemkové knihy zapsána byla, stačí dle rozh. ze dne 22. září 1873 č. 10.282, sb. »Gl. U.« č. 5.863 stvrzení obecního úřadu, že žadatel nemovitosť skutečně drží. Byla-li nemovitosť do knihy pozemkové nově zanesená statkem veřejným a jde-li z notorických nebo hodnověrným způsobem osvědčených okolností na jevo, že třetím osobám nepřísluší k této nemovitosti žádné věcné právo, může se vrchní zemský soud usnésti, že řízení opravné má odpadnouti. Vrchní zemský soud ustanoví pak zároveň den, kterým doplnění nabude účinků knihovního zápisu (§ 20 jmen. z.).

Knihy železniční viz čl. Dráhy odst. *C.*

Knížky pracovní viz čl. Dělníci odst. VIII.

Kodicil.

I. Pojem.

Kodicily byly původně dřevěné, voskem potažené psací desky, kterých se užívalo jako listů, zápisníkův a p. Na takových deskách byla u starých Římanů dědici (fiduciářovi) sdělována fideikomisní prohlášení, která jako taková žádné zvláštní formy nevyžadovala. Kodicily byla tedy jakékoli formy postrádající poslední pořízení, která vedle testamentu nebo bez tohoto se vyskytovala (testamentární a intestátní kodicily); prvnější považovaly se za části testamentu. Rozeznávaly se též codicilli testamento confirmati a non confirmati, dle toho byly-li v testamentu potvrzeny čili nic. Zůstavitel mohl také více vedle sebe platících kodicilů zříditi; později zřízený kodicil nezrušoval dřívější ipso jure, nýbrž pouze na základě výslovného vyjádření zůstavitelova. Týž mohl ku svému testamentu připojiti kodicilární doložku t. j. vyjádření, že jeho poslední vůle má míti aspoň platnosť kodicilu, kdyby jako testament platiti nemohla. Tato ustanovení římského práva byla jen z části přijata občanským zákoníkem; tento definuje totiž kodicily jako poslední pořízení, která neobsahují ustanovení dědice, nýbrž toliko jiná opatření (§ 553 o. o. z.). Právě jako v římském právu může i dle o. o. z. více kodicilů vedle sebe býti zřízeno, aniž by se pozdějším kodicilem zrušoval dřívější, leč by snad dřívější kodicil pozdějšímu odporoval (§ 714 o. o. z.). Naproti tomu nezná o. o. z. doložky kodicilární. Konečně není dle rakouského práva kodicil jednáním bezforemným, jako ve právu římském, nýbrž předpisy, které platí pro formu testastamentu, platí též pro kodicil.

II. Právní účinek kodicilů na zřízený testament.

1. Kodicil může býti zřízen vedle testamentu neb bez tohoto, dále zároveň s testamentem před nebo po tomto.

2. Otázka, zda dřívější kodicil zrušuje se pozdějším testamentem, jest sporna. Zeiller (Comment. sv. 2, str. 690), Nippel (Vysv. sv. 4, str. 424) a Füger (Děd. pr. sv. 2, str. 297) vyslovují se záporně; Winiwarter (Obč. pr., sv. 3, str. 257), Stubenrauch (Com. k obč. z. I. sv., II. od., str. 918) a Unger (Děd. pr. str. 271, pozn. 7) odpovídají kladně, neboť dle § 713 o. o. z. zrušuje pozdější testament nejen dřívější ustanovení dědice, nýbrž též všechna jiná nařízení, a při tom jest prý přece lhostejno, zda-li

tato vedle ustanovení dědice v testamentu, nebo pro sebe jako kodicil byla zřízena. Naproti tomu vyjadřují se v příčině té záporně nálezy ze dne 12. ledna 1886 č. 14.866; ze dne 5. května 1857 č. 2.963 sb. 335; 16. ledna 1851 č. 7.213. Doložka zrušovací, že každé pozdější poslední pořízení vůbec anebo pořízení, které není určitě označeno, jest úplně neplatným, má místo též při kodicilech (§ 716 o. o. z.).

Kojné.

Veškeré v zemích mocnářství rakouského narozené a skutečně chudé ženy těhotné, jež svou chudobu vysvědčeními dle předpisu doložiti mohou, naleznou bezplatné přijetí v porodnici, začež jsou povinny se dáti upotřebiti ku praktickým cvičením porodnickým a konati předepsanou službu, jakožto kojné. Šestinedělky, které v porodnici bezplatně ošetřovány byly, musí v nalezinci konati služby kojných; z toho jsou vyňaty šestinedělky nemocné a ty, jichž děti před vystoupením z porodnice zemřely, nebo které své děti s sebou vezmou, aby je bezplatně ošetřovaly. (Dv. d. ze dne 7. ledna 1836 pol. sb. z. sv. 64 č. 7.)

Osoba ženská, která ví, že stížena jest nemocí hanebnou neb jinak nakažlivou, a zamlčíc to neb zatajíc jde do služby za kojnou, dopustí se přestupku proti bezpečnosti života. Trestem jest tuhé vězení do tří měsíců (§ 379 tr. z., § 647 voj. tr. z.).

Dle osnovy nového trestního zákona dopouštějí se tohoto přestupku netoliko ženy, které jsouce si vědomy, že nakažlivou nemocí stiženy jsou, za kojnou do služby vstoupí, nýbrž také ty, které teprve po vstoupení do služby nemocí takovou stiženy byvše, jako kojné ve službě setrvají.

Komasace. (Arrondování č. scelování pozemků.)

I. Pojem.

Komasací nazýváme soujem předpisů, jimiž upravují se poměry vlastnické ku hospodářským (někdy i lesním) pozemkům způsobem, jakého vyžaduje účinnější hospodářství. Jeť známo, že usedlosti zejména menší mají pole svá rozkouskována a roztroušena, k nimž často i potřebných polních cest schází, kdežto zase jinde je přílišný nadbytek mezí, hranic i cest; hospodářství lesní trpí různými enklavami a špatně zaokrouhlenými hranicemi. Nelze v té věci žádati, aby vlastníci sami jako jednotlivci počali nedostatky takové odstraňovati a proto ujímá se iniciativy v té příčině samo zákonodárství. Rakouské zákonodárství pokoušelo se již několikráte o zlepšení agrárních poměrů v tomto směru, tak ku př. bylo zákonem ze dne 3. března 1868 č. 17 ř. z. prohlášeno, že, zaokrouhlují-li se pozemky hospodářské, nelze žádati ani poplatků ani kolků, dále vyhraženo je dle zákona ze dne 6. února 1869 č. 18 ř. z. knihovním interessentům právo, aby prohlásili odpor věřitelů, který tito proti zamýšlené výměně hospodářských pozemků podali, za bezúčinný, jestliže výměnou tou pozemky vyměňujícího se zaokrouhlí, aneb když tím způsobem umožněno bude zdatnější hospodaření; při tom ovšem se předpokládá, že výměnou tou nebude ohrožena jistota pohledávek, k vůli nimž odpor byl učiněn (§ 1374 o. o. z.). Kdežto zákony svrchu uvedené zaokrouhlení pozemků pouze podporovaly, předpokládajíce, že již tím hospodářské poměry se zlepší, přicházel stále více k platnosti názor, že, má-li se v té příčině nějaká vydatnější náprava agrárních poměrů přivoditi, nelze to ponechati jen dobré vůli jednotlivých interessentů, nýbrž že je třeba, aby majitelé pozemků za jistých okolností ku scelení pozemků mohli býti donuceni. Tento náhled přijal

zákon ze dne 7. června 1883 č. 92 ř. z., v němž stanoveny byly základní zásady, jimiž scelování pozemků se má říditi; vydání podrobných přípisů ponecháno zákonodárství zemskému. Doposud byly vydány zemské zákony o komasaci: na Moravě zák. ze dne 13. února 1884 č. 30 z. z., v Dol. Rakousích ze dne 3. června 1886 č. 39 z. z. a ve Slezsku ze dne 28. prosince 1887 č. 12 z. z. z r. 1888.

II. Základní zásady.

1. Pozemky, které již sceleny bylv dle tohoto zákona, podrobeny jsou proti vůli držitelově jen tehda opětnému scelení, když komasace nařízena bude zákonem zemským za účelem, aby zavodnění neb odvodnění větších obvodů zemských vhodněji mohlo býti vykonáno. (§ 1. odst. 2. zák. ze dne 16. června 1883 č. 92 ř. z.)

2. Jednání komasační jsou úplně poplatků i kolků prosta. (§ 4 a 5 jmen. z.)

Převody práv majetkových a nabytí jich na základě plánu scelovacího prosty jsou poplatků jen do 15 let ode dne, kdy zákon tento počne účinkovati.

3. Příslušnými orgány jsou:

a) přísežní místní komisaři;

b) zemské komise politických zemských úřadů;

c) ministerská komise při ministerstvu orby.

Tyto úřady jsou výhradně příslušnými ode dne, kdy vydána byla vyhláška, že úřední činnost místního komisaře započala.

Z pravomoci komasačních úřadů vyjmuty jsou:

aa) spory s komasací souvisící, které již před vydáním vyhlášky u řádného soudu zahájeny byly;

bb) spory o vlastnictví a držbu pozemků do řízení scelovacího pojatých;

cc) záležitosti týkající se železnic, neb upravené řádem stavebním; všechna rozhodnutí v záležitostech těchto vydobyta buďtež na úřadech, v jichž zákonnou působnost patří záležitosti tyto.

ad *a)* Působnosť místního komisaře: Tento má instruovati spory stran v řízení scelovacím, říditi předběžné práce pro komasaci, jakož i spolupůsobiti při sdělávání plánu scelovacího (§ 27), vyložiti plán tento veřejně v obcích, patřících k obvodu scelovacímu, podávati vysvětlení k němu a přijímati písemné i ústní odpory proti němu (§ 34), působiti při konečném usnesení přímých účastníků o plánu scelovacím (§ 37), oznámiti výsledek hlasování, přijímati stížnosti proti tomuto hlasování a předložiti pak scelovací plán, hlasovací protokol a stížnosti, které byly podány, komisi zemské.

ad *b)* Komisím zemským přísluší:

aa) rozhodovati o všech skutečných a právních poměrech, které nemohou zůstati ve svém dosavadním stavu, pokud nejsou příslušnými jiné úřady (§ 37);

bb) rozhodovati o odvoláních podaných proti komasačnímu plánu;

cc) zkoušeti komasační plán a rozhodovati, je-li k dalšímu řízení způsobilý, aneb má-li se opraviti;

dd) nedocílí-li se při hlasování o plánu scelovacím většiny, neschválí komise plán tento a prohlásí řízení za skončené. (§ 39.)

ee) Komisi dále přísluší: zrušiti komasační plán již sice potvrzený, ale neprovedený, jestliže poměry držby pozemkové, jež jsou základem plánu

scelovacímu, se značně změnily, po případě nařídíti nové práce předběžné a sestavení nového scelovacího plánu (§ 41);

ff) schvalovati prohlášení a narovnání na místě úřadu opatrovnického (§ 24); připustiti odvolání (§ 25);

gg) rozhodovati o sporech mezi účastníky;

hh) rozhodovati o tom, zda-li komasační plán beze spolupůsobení místního komisaře sestavený má býti přijat, či má-li se v řízení pokračovati (§ 33); rozhodovati o stížnostech podaných proti hlasování (§ 39); udělovati konečné potvrzení plánu a dáti ho provésti místním komisařem (§ 38);

ad *c*) Působnosť ministerské komise:

Tato rozhoduje o všech odvoláních proti rozhodnutím zemské komise, pokud odvolání vůbec je přípustno (ad *b* až ad *gg*). Komise rozhoduje dle předpisů příslušných zákonů a uváživši veškerý obsah jednání rozhodne, zda skutkové tvrzení pokládati jest za pravdivé čili nic, při čemž není vázána zákonitými pravidly průvodními. Okolnosti, jež pro její přesvědčení byly rozhodnými, mají v nálezu býti uvedeny. Konečné nálezy komasačních úřadů, jakož i narovnání jimi schválená mají právní účinek nálezů a narovnání soudních nebo politických, pokud jde o záležitosti politické správy a stejným způsobem, jako tyto vykonají se úřady, které nehledě ku komasaci jsou příslušnými. Při zápisech, které se v knihách veřejných dle těchto listin vykonají, není třeba, aby slyšeny byly osoby třetí, pro něž věcná práva jsou zapsána (§ 11).

III. Účastníci.

Každý vlastník, jehož pozemky pojmou se do scelení, nazývá se přímým účastníkem (§ 12), kdežto nepřímými účastníky jsou ty osoby, které jako pán lenní, čekatelé neb opatrovníci statků lenních, svěřenských neb substitučních, věřitelé reální nebo pachtýři scelením jen nepřímo dotčeny jsou ve svých právech, (§ 15). Jenom přímí účastníci mají právo hlasovati a usnášeti se o scelovacím plánu (§ 37), kdežto nepřímí účastníci nemohou svým odporem scelení zmařiti (§ 15), ale ovšem mohou jednání býti přítomni a činiti námitky proti vyšetření náhrady, proti odhadu věcí a meliorací pozemkových, jakož i proti zrušení nebo převodu služebností potud, pokud mají za to, že jejich práva tím jsou zkrácena (§ 15). Každý přímý účastník má dle hodnoty svých pozemků nárok na náhradu pozemků do scelení pojatých. Přihlédajíc při tom k úspěšnějšímu vzdělávání neb k lepšímu zaokrouhlení, mohou nepatrné rozdíly mezi starými pozemky a náhradními vyrovnány býti penězi. Vyrovnání toto nesmí se státi proti vůli osoby, jíž jest uspokojiti, jestliže by menší náhrada v pozemcích patrně měla v zápětí změnu jejího volebního práva do obecního nebo vyššího zastupitelstva. Pozemky v náhradu dané neb částky peněžité přímému účastníku přidělené nastoupí pak na místo jeho pozemků, které do scelení byly pojaty (§ 13).

IV. Práva osob třetích.

1. Služebnosti pozemkové (§ 474 o. o. z.) zaniknou bez rozdílu, zda-li panující nebo služebný pozemek aneb toliko jeden z nich podroben byl scelení, a sice bez nároku na náhradu, jestliže pozemku panujícímu následkem komasace služebnosti není více zapotřebí. Ne-níli tomu tak, zůstanou služebnosti pozemkové na pozemku služebném. Nepravidelné a zdánlivé služebnosti (§ 479 o. o. z.) mohou se přenésti z pozemku slu-

žebného na pozemek náhradný, je-li toho, hledě ku daným okolnostem potřebí. (§ 16.) Předpisy tyto platí rovněž o břemenech realních.

2. Výminek.

Nedohodnou-li se účastníci o něčem jiném, buď výminek převeden na pozemek v náhradu daný (§ 17).

3. Práva pachtovní a nájemní.

Je-li pozemek propachtován a není-li ničeho o komasaci ve smlouvě pachtovní ustanoveno, bude pachtýř užívati pozemků náhradných; dostal-li aneb zaplatil li propachtovatel nějakou náhradu peněžitou, zmenší nebo zvětší se pachtovné o 5% z obnosu této náhrady. Náklady scelovací a náklady na zařízení, jichž následkem komasace na scelených pozemcích je třeba (jako cesty, příkopy, napájedla, ohrady atd.), má zapraviti propachtovatel (§ 19). Byla-li provedena komasace, může pachtýř pacht vypověděti, třeba by nebyla ještě uplynula doba k tomu výslovně neb mlčky smluvená. V tomto případě nemá nárok na náhradu z důvodu předčasného zrušení smlouvy ani propachtovatel ani pachtýř (§ 21). Předpisy o pachtu platí též o nájmu (§ 22).

4. Je-li na pozemku komasaci podrobeném zapsána osobní služebnosť užívání nebo požívání (§ 478 o. o. z.), buď o právech těch obdobně užito předpisů o pachtu, leč že by zvláštní povaha práva užívacího překážela převodu služebnosti, aneb že by takovým převodem stížen byl výkon tohoto práva, ve kterýchžto případech zůstane právo užívací na pozemku služebném. Osobní služebnosť bytu (§ 478 o. o. z.) zůstane na služebném domě, jestliže se strany na něčem jiném neshodnou (§ 18).

V. Řízení scelovací.

1. Práce předběžné. Předběžné práce mohou býti vykonány buď beze spolupůsobení místního komisaře některým nebo několika vlastníky pozemků, jež mají býti sceleny, aneb za spolupůsobení onoho (§ 28—30).

Je-li k těmto přípravným pracem třeba konati vyšetřování a měření v celém obvodu scelovacím, jest si vyžádati k tomu svolení zemské komise (§ 31). Scelovací plán musí obsahovati ocenění pozemků a práv, k nimž přihlédati jest při náhradě nebo při vyrovnání, označení dílů starých a náhradných a ona společná zařízení, která byla uznána za potřebná ku hospodářskému užívání pozemků náhradných (§ 27). Nevyhovuje-li předložený scelovací plán zákonitým ustanovením, aneb má-li značné vady, dá zemská komise účastníkům na vůli, aby předložili zlepšený plán, šetříce při tom opět předpisů ediktálních obsažených v § 32 cit. z. V ostatních případech bude ustanoven zemskou komisí místní komisař. Den, kdy úřední jeho činnosť počíti má, buď veřejně vyhlášen úředními novinami zemskými, pak též v obcích onoho obvodu, k němuž činnosť místního komisaře se vztahovati má, a to s dodatkem, že počínajíc tímto dnem nabudou působnosti předpisy tohoto zákona o příslušnosti úřadů, o přímých a nepřímých účastnících, jakož i o prohlášeních jimi učiněných neb uzavřených smírech, konečně o závazku právních zástupců k uznání právního stavu k tomu zřízeného, aby komasace mohla býti provedena (§ 29). Na základě vyšetření, jež předsevezme komisař na místě samém, z čehož nelze odvolati se ku komisi ministerské, rozhodne se, zda-li přikročeno má býti k vyložení plánu scelovacího, nebo má-li se plán ještě v jistém směru opraviti.

Komise zemská má zříditi místního komisaře, aby předsevzal potřebné práce předběžné a sestavil scelovací plán, jestliže nejméně polovice vlastníků pozemků hospodářských za to žádá.

2. Konečné schválení plánu scelovacího.

Komasační plán, bez rozdílu zda zdělán byl za spolupůsobení místního komisaře, nebo bez něho, buď ve všech obcích náležejících ku komasačnímu obvodu po 30 dní vyložen s vyzváním, aby přímí jakož i nepřímí účastníci podali buď písemně neb ústně do protokolu komisaři místnímu své námitky proti tomuto plánu a sice do 45 dnů ode dne, kdy plán vyložen byl v obci (§ 34). O podaných námitkách rozhodne komise zemská, a bylo-li proti tomuto rozhodnutí podáno odvolání, komise ministerská. Nařídí-li se změna plánu scelovacího, má místní komisař uvésti tento plán dříve ve shodu s vydaným nálezem komise zemské nebo ministerské, a pokud komise zemská uzná, že třeba toho ku znázornění provedených změn, má ho znova vyložiti a opařiti konečným usnesením přímých účastníkův. Scelovací plán pokládá se za přijatý, přisvědčí-li k němu většina všech přímných účastníků a representují-li jich pozemky aspoň dvě třetiny čistého katastrálního výnosu celého komasačního obvodu (§ 37). Je-li vlastnictví pozemku sporným, má právo hlasovací toliko držitel; je-li držba spornou, mají sporné strany zříditi společného hlasovatele, a jestliže by toho opomenuly, zřídí jej komise zemská ku žádosti některého účastníka, neb po zprávě místního komisaře. (§ 14). Výsledek hlasování oznámí mistní komisař veřejně ihned po skončeném hlasování v obcích k obvodu scelovacímu náležejících s vyzváním, aby osoby ku hlasování oprávněné, které mají za to, že jsou stíženy řízením, jehož šetřeno bylo při hlasování, aneb počítáním hlasů, podaly příslušné stížnosti do 14 dnů ode dne tohoto oznámení a sice buď písemně neb ústně do protokolu. Po uplynutí této lhůty předloží místní komisař komisi zemské scelovací plán, hlasovací protokol a stížnosti, které byly podány (§ 38). Zemská komise rozhodne o těchto stížnostech s vyloučením stížnosti a potvrdí plán, anebo potvrzení jeho odepře dle toho, bylo-li dosaženo zákonné většiny čili nic. Scelovací plán komisí zemskou schválený není podroben odvolání ani navrácení ku předešlému právu (restituci) (§ 39).

VI. Dodatečná vyrovnání cen.

1. Jestliže byla hodnota pozemku komasaci podrobeného aneb předmětu vyhrazeného zvláštnímu ocenění zmenšena nahodilou událostí dříve, než pozemek nebo předmět odevzdán byl novému vlastníkovi, může nový vlastník do 60 dnů od doby, kdy příslušný díl scelovacího plánu byl proveden, žádati na dřívějším vlastníku za dodatečné vyrovnání hodnoty.

2. Stala-li se při provádění komasace chyba ve měření nebo v počtech, může ten, jenž utrpěl tím újmu, žádati do roka po provedení příslušné části plánu náhradu na penězích od osoby, k jíž prospěchu se chyba stala.

3. Utrpí-li někdo škodu tím, že přechodná ustanovení úřadem nařízená nebyla splněna, může žádati na dřívějším vlastníku náhradných pozemků náhrady v penězích do 60 dnů po provedení příslušné části scelovacího plánu. Náhrada má býti poskytnuta v penězích, výjimečně též v pozemcích (§ 40).

VII. Zrušení plánu scelovacího.

Jestliže poměry držby pozemkové tak značně se změnily vyšší mocí (změněným tokem vod, trvalým zpustošením vodou způsobeným atd.) v době,

kdy byl sice plán potvrzen ale ne proveden, že vyrovnání hodnoty, jak v § 40 cit. z. bylo nařízeno, nemůže poskytnouti žádné pomoci, může zemská komise ku žádosti některého přímého účastníka zrušiti plán scelovací zcela nebo z části. Z tohoto nařízení může se každý přímý účastník odvolati ku komisi ministerské do 14 dnů ode dne, kdy nařízení bylo vydáno.

VIII. Právní účinek komasace.

Právní stav, jenž komasací byl utvořen, jest závazným pro všechny právní nástupce zúčastněných osob. (§§ 23 a 24.) Prohlášení za řízení scelovacího před úřadem písemně nebo protokolárně učiněná smějí jen tenkráte býti odvolána, když dle stavu prací scelovacích od dotčeného odvolání není se obávati značného rušení těchto prací, o čemž rozhoduje komise zemská. (§ 25.)

IX. Náklady.

Odměnu místního komisaře (cestovné, výlohy kancelářské atd.) zapravuje stát sám; další ustanovení o nákladech komasace jest zůstaveno zákonodárství zemskému (§ 43). Půjčky na provedení komasace a úroky z nich, nikoli přes 3 léta zadržené, požívají privilegovaného práva zástavního bezprostředně po zeměpanských daních a dávkách, po případě po společenských závazcích učiněných dle § 23 zák. ze dne 30. května 1869 č. 93 ř. z. Existence těchto pohledávek z půjčky buď označena v knihách pozemkových (§ 44).

X. Zákonodárství zemské.

Zemskému zákonodárství zůstaveno je:

1. ustanoviti, co pokládati je za »hospodářský« pozemek (pole, louky, pastviny atd.), dále které pozemky tohoto druhu pro své zvláštní vlastnosti podrobeny smějí býti komasaci jen se svolením vlastníkovým, aneb které smějí z ní vyloučeny býti i proti vůli vlastníkově a konečně, pokud též jednotlivé lesní pozemky mohou býti pojaty do scelení;

2. ustanoviti, zda a dle kterých zásad pozemky, které pojaty byly do řízení scelovacího při komasaci, mají býti rozděleny nebo kterak práva držební a užívací k nim se vztahující jakož i správní práva dle zák. ze dne 7. července 1883 č. 94 ř. z. mají býti upravena; rovněž dle kterých zásad společná zařízení, jichž třeba je ku hospodářskému užívání pozemků náhradných, mají býti provedena a v dobrém stavu udržována (§ 3);

3. ustanoviti podrobnější předpisy o zřizování místních komisařů a o složení zemských komisí (§ 10);

4. ustanoviti řízení, jehož šetřiti je při výkonu prací předběžných a při sestavování plánu scelovacího (§ 30);

5. ustanoviti řízení při hlasování a naříditi po případě, že ku přijetí plánu potřebí je větší většiny přímých účastníků i většího výnosu katastrálního pozemků k této většině náležejících, než jak stanoveno v § 37 odst. 1 cit. zák.; rovněž může zákonodárství zemské ustanoviti, že většina musí vedle toho ještě representovati určitý díl úhrnné výměry všech pozemků v tomto obvodě komasaci podrobených (§ 37);

6. ustanoviti, kdo má opatřiti a udržovati místnosť úřední pro komisaře místního a nésti ostatní náklady komasační, a jak tyto náklady rozvrhnouti jest na osoby zavázané;

7. o to pečovati, aby vlastníci pozemků komasaci podrobených mohli

obdržeti půjčky vytčené v § 44 cit. z. za mírných podmínek z peněz zemských, od ústavů zemských aneb i od jiných ústavů veřejných.

Komise normální pro cejchování.

Normální komise pro cejchování jest nejvyšší technický státní úřad pro míry a váhy; podléhá ministru obchodu a má sídlo své ve Vídni.

I. Obor působnosti.

1. Normální komise pro cejchování má upravovati všecky předměty, které se týkají technické stránky cejchovnictví a bdíti nad tím, aby ono všude dle stejných předpisů prováděno bylo.

2. Zvláštní obor působnosti:

a) Normální komise pro cejchování má vydávati předpisy o látce, tvaru, označení a jiných vlastnostech měr a vah a stanoviti, které druhy vah pro veřejný obchod anebo pro zvláštní účel nařídití lze, stanoviti podmínky jich připuštění ku kolkování, nařiditi, co nutno jest pro zřízení měřících nástrojů a kolků, které pojati se mají do řádu měr a vah, jakož i rozhodnouti o připuštění jinakých nářadí ku cejchování a kolkování;

b) zaříditi zhotovování a ověřování otisků převodních měr, normálních měr a vah, cejchovních normalií a potřebných cejchovních přístrojů;

c) stanoviti řízení, jehož šetřiti se má při cejchování a kolkování, podávati návrhy, jaké poplatky se mají cejchovními úřady vybírati a konečně prováděti dohled nad technickými dohlédacími úřady.

II. Organisace:

1. Normální komise cejchovní sestává z ředitele (s titulem a charakterem skutečného ministerského rady) a z členů jemu přidělených, kteří se s ním a pod jeho řízením ku společné poradě scházejí. Ředitele jmenuje císař ku návrhu ministra obchodu. Přidělení členové, jich počet se dle potřeby stanoví, povolávají se ministrem obchodu ku návrhu řediteloví na 5 let. Těmto nepřísluší za jich práci žádná odměna, obdrží však, pokud nebydlí ve Vídni, diety a náhradu útrat cestovních a sice, nepřísluší-li jim vyšší poplatek, dle VI. dietní třídy.

2. Plné shromáždění normální komise cejchovní: Plnému shromáždění přísluší rozhodovati o všech pravidlech povahy všeobecné, která se mají naříditi nebo připraviti, zvláště pak stanoví vědecká pravidla, jichž dbáti jest při zhotovování měr a vah, sdělávati cejchovní řád, podávati návrhy na výši poplatků, změnu a doplnění jich, vydávati předpisy pro cejchovní úřady, jakož i činiti návrhy na vydání policejních předpisů vztahujících se na míry a váhy. Plné shromáždění svolává se dle potřeby ředitelem, nejméně však jednou v roce.

3. Ředitel jest oprávněn, sám jsa za to zodpověden, přiděliti obstarávání jednotlivých jednání nebo celé odvětví technického rázu členům ve Vídni bydlícím, kteří za to přiměřenou odměnu obdrží. Je-li ředitel stále zaneprázdněn, ustanoví jemu ku jeho návrhu ministr obchodu náměstka ze členů ve Vídni bydlících. Řediteli jest přidělen k obstarávání běžných záležitostí normální komise cejchovní potřebný počet úředníků. Tito jsou buď stálí úředníci, nebo toliko od případu ku případu, dle potřeby a proti odvolání do služby přijati. Stálými úředníky jsou: ministerský tajemník, ministerský koncipient, dva techničtí úředníci (jeden s titulem vrchního inspektora a druhý s titulem inspektora), jeden účetní a jeden kancelářský official. Stálí úředníci vyjma obou technických patří do stavu úředníků

ministerstva obchodu a jsou ministrem obchodu normální komisi cejchovní pouze přiděleni. Technické úředníky jmenuje ministr obchodu.

III. Podávání zpráv.

Normální komise cejchovní má ministru obchodu každoročně na základě přehledů podaných jí dozorčími úřady cejchovními podati celkovou zprávu o stavu cejchovnictví, jakož i o své vlastní působnosti (nař. min. obch. ze dne 17. února 1872 č. 17 ř. z.).

Komise stálá pro ceny obchodní.

Komise stálá pro ceny obchodní má za účel vyšetřovati a stanoviti ceny předmětů v obchodu jsoucích, které jest za základ statistice obchodní položiti. Stanovy této komise, která jest oddělením ministerstva obchodu, byly schváleny nejv. rozh. ze dne 7. června 1877.

I. Organisace.

1. Komise stálá pro ceny obchodní jest podřízena přímo ministerstvu obchodu a rozpadá se na všeobecné oddělení a na potřebný počet oddělení odborných. Stanovení těchto posledních, jakož i podřízené jich rozdělení a rozdělování jednotlivých předmětů ku stanovení ceny mezi ně vyhrazeno jest řádu jednacímu. Všeobecné oddělení má společné záležitosti stálé komise vyřizovati, vyšetřené ceny revisi podrobiti a pak sestaviti.

2. Komise stálá sestává z presidenta a ze dvou zástupců ministerstva financí, obchodu, orby a statistické centrální komise, z jednoho zástupce dolnorakouské obchodní a živnostenské komory a vídeňského hlavního celního úřadu, jakož i z jiných členů, v počtu dle potřeby stanoveném, kteří se jmenují ministerstvem obchodu z odborných kruhů zemědělství a lesnictví, průmyslu a obchodu, zvláště obchodních a živnostenských komor na dobu 6 let. Ministr obchodu jmenuje presidenta a ustanoví jednoho ze členů komise jemu za náměstka. Zástupcové ministerstva a hlavního celního úřadu povolávají se dotyčnými ministry, zástupcové statistické centrální komise a obchodní a živnostenské komory ve Vídni jsou voleni. Členové odbornými kruhy volení účastní se z pravidla osobně porad komise; venkovští členové mohou svou zprávu písemně podati. Místo člena komise jest čestné a vykonává se zadarmo.

3. Každé odborné oddělení sestává nejméně ze tří členů, nedosáhne-li se tento počet dobrovolně, má president právo počet tento z ostatních členů komise doplniti. Odborné oddělení volí ze svého středu předsedu a má právo ku svým poradám přibrati znalce.

4. Všeobecné oddělení sestává z předsedy zástupců ministerstev, statistické centrální komise, dolnorakouské obchodní a živnostenské komory a vídeňského hlavního celního úřadu, jakož i z předsedů odborných oddělení. I všeobecné oddělení má právo písemní a ústní a dobrá zdání znalců si vyžádati a má vyřizovati stálé komisi společné záležitosti.

5. Kancelářské práce stálé komise obstarává statistické oddělení ministerstva obchodu, práce stálé komise pro obchodní ceny obstarávají praesidium, plné shromáždění, všeobecné oddělení a jednotlivá odborná oddělení. President řídí celé řízení stálé komise, zastupuje tutéž na venek, vyřizuje a podepisuje všechny spisy, jež se komise týkají.

6. Plné shromáždění sestává ze všech členů stálé komise. Sestupuje se pravidelně zzčátkem března každého roku, mimo to v oněch případech, ve kterých.ionápresident buď z vlastního popudu nebo k návrhu všeobecného odděleni. Při !. Plnému shromáždění přísluší: tvořiti odborná

oddělení, rozdělovati mezi ně předměty k určení ceny, měniti jednací řád, jakož i o jiných předlohách se raditi. Aby návrh v plném sezení byl projednán, jest potřebí, aby byl aspoň třemi členy podporován.

II. Odborná oddělení stálé komise zřízena jsou pro: 1. zboží koloniální a jídla, vína, tabák; 2. plody polní a zahradní, pivo a látky lihové; 3. zvířata a zvířecí výrobky; 4. mastnoty, chemické výrobky, zeminy; 5. bavlnu; 6. lny; 7. vlnu; 8. hedvábí; 9. šatstvo a zboží slaměné; 10. papír, literární a umělecké předměty; 11. kůže, kaučuk a zboží kožešnické; 12. skleněné, kamenné a hliněné nádobí; 13. dříví a uhlí; 14. vzácné kovy, nástroje a krátké zboží; 15. železo, stroje a dopravní prostředky; 16. kovy vyjma železa. Zboží jednotlivým odborným oddělením k ocenění přidělené stanoví se dle dřívějšího celního tarifu presidentem za souhlasu předsedy dotyčného odborného oddělení. Každé odborné oddělení sestává ze tří členů a expertů, které samo jmenuje.

III. Výbory.

Za příčinou porady o předmětech, nebo za účelem upravení návrhů a přání může jak plné shromáždění, tak všeobecné oddělení zříditi výbory. Každý výbor volí ze svého středu zpravodaje, který pak usnesení výboru před všeobecným oddělením zastupuje.

IV. Uveřejňování cen obchodních.

Ceny obchodní, stálou komisí stanovené, jakož i zprávy jednotlivých odborných oddělení uveřejňují se tiskem. (Výn. min. obch. ze dne 4. dubna 1880 č. 10.516, a ze dne 6. června 1885 č. 19.518.)

Komise statistická ústřední.

Ústřední komise statistická má podávati centrálním úřadům správním statistická ·dáta o různých poměrech domácích i zahraničních pokud možno co nejdokonaleji a nejrychleji. Komise tato zřízena byla na základě nejvyššího rozhodnutí ze dne 31. ledna 1863 výnosem presidenta nejvyššího kontrolního účetního úřadu ze dne 3. března 1863 č. 24 ř. z.

I. Obor působnosti.

Úkolem komise statistické jest výkon rozkazů centrálních úřadů v záležitostech statistických, podávání dobrého zdání o předložených otázkách, propůjčování sebraného materiálu centrálním úřadům k užívání a péče o to, aby všechny správní úřady různých odvětví jednotně a ve vzájemném souhlasu vedly administrativní statistiku Komise statistická má vypracovati a provésti plán úplné administrativní statistiky říše, má se raditi o tom, jakým způsobem možno různá statistická dáta opatřiti, statistické údaje pak, které tím způsobem si zjedná, nebo které jí různé centrální úřady poskytnou, má sestaviti, zkoumati a konečně o jich uveřejnění se postarati.

II. Organisace.

Ústřední komise statistická skládá se z presidenta, ze zástupců jednotlivých ústředních správních úřadů (počítaje v to i nejvyšší kontrolní účtárnu) a ze ředitele administrativní statistiky; vedle těchto řádných členů jest jí přidělen tajemník a zapisovatel. Za mimořádné členy mohou býti ustanoveni mužové vědou aneb národohospodářskou činností proslulí. Ústřední komise může povolávati i odborníky ku svým poradám a žádati na nich dobrozdání; schází se jednou za měsíc k řádným poradám. Mimořádné porady konají se jen z rozkazu presidentova. Komisi této podřízeno je jako výkonný orgán ředitelství administraťúčet. statistiky; ona sama podléhá ministru vyučování. . patří

Komisionář.

I. Pojem a význam. Kupec, jehož povoláním jest sprostředkovati výměnu statků mezi konsumenty a producenty, potřebuje, jakmile se jeho živnosť rozšíří, rozličných prostředníkův. Tito mohou býti zřízenci kupcovými (obchodní příručí), aneb mohou býti více méně samostatnými obchodníky, nejsouce v přímém služebném poměru vůči kupci, jemuž jako sprostředkovatelé služby konají. Do této druhé třídy spadají jednatelé, dohodci a komisionáři. O těchto praví obch. z. ve čl. 360: »Komisionářem jest ten, jenž po živnostensku ve vlastním jméně, však na cizí účet obchody uzavírá.« Osoba, ku jejímuž příkazu a na jejíž účet komisionář obchody uzavírá, zove se komitentem. Komisionářství jest pomocnou živností obchodní, jež nejen mezi obchodníky navzájem, ale i mezi obchodníky a neobchodníky obchody zprostředkuje.

Komisionář má dvojí postavení. Kdežto v poměru ku komitentovi má postavení zmocněnce, jeví se vůči osobě třetí, se kterou obchody uzavírá, i vůči obecenstvu jako samostatný obchodník. Tím liší se od obchodních plnomocníků a jednatelů (agentů), kteří jednají jménem svého mandanta. Komisionář jest dle čl. 272. č. 3. a čl. 4. obch. z. kupcem ve smyslu obchodního zákonníka a má tudíž všechny jeho povinnosti i práva.

Komisionář jest tedy jako obchodník, jenž pouze na svůj účet obchody uzavírá, povinen firmu svoji dáti protokolovati, řádné knihy vésti atd.

Obchod komisionářský provozují nejen jednotlivci, ale i společnosti, zejména banky, jež se zvláště koupí a prodejem bursovních effektů na cizí účet zabývají. Komisionář vyvíjí největší činnosť při sprostředkování obchodů mezi místy vnitrozemskými a obchodními místy zámořskými. Činnosť jeho, jakožto pomocného orgánu obchodního, jest zejména důležitou, vládne-li náležitým kapitálem, jelikož pak snadno může prodávajícím na zboží, jež od nich do komisionářského prodeje přijímá, zálohu dáti. To děje se pravidelně při t. zv. obchodu konsignačním, jenž v tom záleží, že jeden obchodník (konsignant) druhému (konsignatáři) zboží na místa k odbytu jeho více způsobilá, většinou místa zámořská, zasýlá (konsignuje).

Tím však není ještě činnosť komisionářova vyčerpána. Můžeť se komisionářství vztahovati i na směnečný obchod, tak zvláště na vydávání směnek ve vlastním jméně, ale na cizí účet (komisionářské směnky), na obstarávání dopravy (doprava komisionářská, zasýlatelství), na bursovní obchody (koupě a prodej effektů), na uzavírání smluv pojišťovacích a t. d.

Zvláštního útvaru nabylo komisionářství v Rakousku a v Německu v obchodě knihkupeckém. (Viz čl. Knihkupectví.)

II. Nejdůležitější útvary komisionářství jest komisionářská koupě a prodej, záležející v tom, že komisionář k rozkazu svého komitenta zboží buď kupuje nebo prodává.

Komisionář sám nabývá ku věcem koupeným vlastnictví, které pak převádí na komitenta (stačí constitutum possessorium); při komisionářském prodeji rovněž došlé peníze nepřicházejí bezprostředně ve vlastnictví komitentovo (roz. ze dne 12. pros. 1888 časop. »Ger.-H.« č. 33 z r. 1889). Komitentovi přísluší tedy proti komisionáři jen osobní nárok na vydání zboží určitého množství a jakosti příkazu odpovídajícího, nikoliv však na vydání právě onoho zboží, jež komisionář koupil (roz. něm. říšs. vrch. obch. soudu ze dne 27. listop. 1875). Při komisionářském prodeji nenabývá komisionář

držby ku věcem jemu svěřeným a jeví se tudíž jen jako schovatel jich (roz. nej. s. dv. ze dne 31. srpna 1880 sb. »Gl. U.« č. 8780). Pohledávky z obchodu, jejž komisionář uzavřel, mohou pouze tímto ku platnosti přivedeny býti. Komitentovi přísluší toto právo jen tenkráte, když jemu pohledávky ty výslovně postoupeny byly.

Nicméně pohledávky z obchodů komisionářských náležejí materielně vlastně komitentovi. V tom smyslu ustanovuje též čl. 368. odst. 2. obch. z., že pohledávky komisionáře pokládají se v poměru mezi komitentem s jedné a komisionářem aneb věřiteli jeho s druhé strany za pohledávky komitentovy, což platí i tehdá, když komisionář převzal ručení del credere (čl. 370 obch. z.). Toto ustanovení má zvláštní důležitosť, když na komisionáře vyhlášen byl konkurs, neboť jinak náležely by takové pohledávky do konkursní podstaty. Dle čl. 368 odst. 2. obch. z. musí konkursní podstata pohledávky tyto komitentovi postoupiti. (§ 26 a § 27 konk. ř.). Ovšem omezuje se čl 368 obch. z. toliko na případ konkursu. Vydobyl-li tedy věřitel komisionářův exekuci na př. zástavní právo na pohledávku z komisionářského obchodu, může komitent dle čl. 368 odst. 2. obch. z. podati na něho žalobu excisní (dv. dekr. ze dne 29. května 1845 č. 889). Konečně plyne z právního poměru komisionáře k osobám třetím, že, žádá-li přikazovatel výslovně, by obchod v jeho vlastním jméně byl učiněn, není to obchod komisionářský, nýbrž obyčejný příkaz (čl. 360 posl. odst. obch. z.).

III. Povinnosti komisionáře.

1. Komisionář má hájiti zájmy komitenta svého co pečlivý kupec, řídě se daným jemu příkazem. Tento příkaz musí zníti, jak již z definice komisionářství vyplývá, na uzavření obchodu. Při posuzování komisionářského obchodu jest ku příkazu tomu a k osobě komitentově zřetel míti, jelikož by jinak dle čl. 273 obch. z. každý komisionářem podniknutý obchod byl obchodem ve smyslu obchodního zákona, a slovo »obchod« (»Handelsgeschäft«) ve čl. 360 obch. z. bylo by zde zbytečným. Není-li komitent obchodníkem, lze jen tenkráte o komisionářském obchodu mluviti, zní-li příkaz jeho na uzavření objektivního obchodu ve smyslu čl. 271 obch. z.

Příkaz komitentův může býti buď přesný, ve kterémžto případě pak komisionář přesně jím vázán jest, neb může výkon jeho ponechán býti úplně uvážení komisionářovu, nebo konečně, — a to se stává nejčastěji — se sice komisionáři způsob provedení naznačí, při tom se jemu však jistá volnost ponechá. V obou posledních případech jest komisionář povinen zachovati péči řádného obchodníka a dbáti zájmu komitentova. Počínal-li si komisionář předepsaným způsobem, povinností svých šetře, jest na komitentu, aby takto učiněný obchod za obchod na svůj účet učiněný uznal. Nezachoval-li se komisionář dle příkazu, ručí za škodu z toho vzešlou a komitent není povinen pokládati obchod ten za uzavřený na svůj účet (čl. 362 obch. z.). Jestliže však komisionář prodal zboží pod cenou jemu ustanovenou (limito), musí komitent prodej tento schváliti, když buď komisionář rozdíl v ceně nahradí, anebo dokáže, že prodej za limitovanou cenu byl nemožným a že prodejem tím komitenta škody uchránil (čl. 363 obch. z.). Jestliže pak komisionář zboží nad cenu jemu ustanovenou koupil, může komitent koupi zamítnouti, avšak musí to učiniti bezodkladně (obratem pošty) na dané návěští, jinak by se mlčení jeho pokládalo za schválení

(čl. 364 odst. 2. obch. z.). Ovšem nemůže komitent odepříti schválení, když se komisionář zároveň s návěstím nabízí, že nahradí diferenci limitované ceny (čl. 364 obch. z.). (To učiní ovšem tenkráte, je-li difference menší nežli provise).

Dojde-li návěští o koupi komitenta v jeho nepřítomnosti, stačí, když tento odepře schválení ihned po svém návratu (roz. ze dne 13. května 1869 sb. »A. a Cl.« č. 231). Stanovení limita má vlastně jen ten účel, že komisionář nesmí od něho ke škodě komitenta se odchýliti. Jinak ale jest jeho povinností, jde-li o prospěch komitentův, od limitované ceny upustiti, jelikož má hájiti zájmy komitenta svého jako pečlivý kupec. Prospěch ale, jenž z tohoto odchýlení se od limitované ceny vzejde, připadne vždy komitentu a nikdy komisionáři (čl. 372 obch. z.).

2. Komisionář je povinen komitentu svému okamžitě o uzavření obchodu zprávu dáti a potřebná sdělení učiniti. (§ 361 obch. z.)

3. Komisionář jest povinen komitentu svému řádně účty klásti, a co jemu z obchodu učiněného patří, řádně odvésti. (§ 361 obch. z.)

4. Je-li zboží komisionáři zaslané při dodávce znatelně poškozeno, aneb má-li jiné nedostatky, musí komisionář komitentu ihned o tom zprávu dáti, veškerá práva proti dopravovateli nebo lodníku chrániti (§ 408 obch. z.), o důkaz stavu zboží se postarati, je po případě dáti odbornými znalci prohlédnouti a v případě, že by zkáza zboží hrozila a bylo nebezpečí z prodlení dle čl. 343 obch. z., je ihned zpeněžiti. Z opominutí povinností zde vytčených je komisionář práv (čl. 365 obch. z., srov. § 48 úvoz. z. k obch. z.).

5. Nastaly-li na zboží změny, jež by klesnutí ceny jeho v zápětí míti mohly, jest komisionář povinen ihned dalších pokynů od komitenta v tom směru si opatřiti. Je-li nebezpečí v průtahu nebo nedojdou-li vyžádané pokyny v čas, může komisionář zboží to se zřetelem k ustanovením čl. 343 obch. z. prodati (čl. 366 obch. z.).

Slovem »změny« (»Veränderungen«) jest, jak z protokolů o poradách o obch. zákonníku zřejmo, rozuměti pouze změny na zboží samém nastalé a nikoliv změny v hodnotě následkem konjunktur. Právo zboží prodati přísluší komisionáři ve všech případech, kdy komitent, ač dle povahy věcí k tomu byl povinen, opomine zbožím náležitě disponovati (čl. 366 odst 2 obch. z.).

6. Komisionář jest ze škody nebo zkázy zboží jen potud práv, pokud se toto v jeho uschování nalézá, ač, nedokáže-li, že škoda nebo zkáza zboží toho povstala za okolností, za jichž by ji nejbedlivější péčí řádného kupce nebylo lze odvrátiti (čl. 367 obch. z.). Břemeno zodpovědnosti komisionářovy jest tedy větším než zodpovědnosť schovatele dle o. o. z. (§ 964 o. o. z.). Za uschování zboží může komisionář dle zvyklosti žádati odměnu.

Pojištění zboží náleží k užitečným výdajům, jež jest komisionáři nahraditi; ale komisionář není povinen zboží pojistiti, leč že by mu to bylo přikázáno (čl. 367 2. odst.) Pojistil-li však komisionář zboží bez příkazu, řídí se nároky jeho vůči komitentu dle zásad o jednatelství bez příkazu, při čemž jest vzíti zřetel na obchodní zvyklosti. Tyto totiž z pravidla dopouštějí pojištění bez příkazu komitentova. Roz. ze dne 30. května 1866 sb. »A. a Cl.« č. 83 bylo vysloveno, že komitent z pojištění, které ko-

misionář ve vlastním jméně předsevzal, oproti pojišťovateli bezprostředně žádný nárok ku platnosti přivésti nemůže.

7. Bez přivolení komitentova není komisionář oprávněn prodávati zboží na úvěr, anebo dávati zálohy na koupené zboží, které se mu dodati má (čl. 369 obch. z.). Výjimka platí pouze tehdy, když obyčej místa, kde obchod byl uzavřen (nikoli obyčej místa závodu komisionářova) úvěření ceny trhové s sebou přináší (čl. 369 obch. z.).

Prodal-li komisionář bezprávně zboží na úvěr, jest povinen komitentu, jenž k tomu nesvolil, kupní cenu zaplatiti. Dokáže-li však, že cena při prodeji za hotové menší by byla, jest povinen jen tuto na menší cenu nahraditi, po případě, kdyby tato menší cena limitovanou cenu nedosahovala, zaplatiti rozdíl dle čl. 363 obch. z. (čl. 369 obch. z.).

Komisionář ručí za splnění závazku se strany osoby třetí (kontrahenta) jen tehdá, když závazek tento t. zv. ručení del credere na se vzal, aneb když to obyčej v místě závodu jeho sebou přináší (čl. 370 obch. z.), aneb když úvěr o své újmě poskytl. Převzetí ručení del credere může se státi též mlčky, na př., když si vymíní komisionář vyšší provisi del credere. Tu jest komisionář komitentu tak zavázán, jako jemu onen třetí kontrahent (čl. 370 obch. z.).

Prodává-li komisionář na úvěr, nemaje k tomu práva, jest osobně zavázán zapraviti bezodkladně tržní cenu (čl. 369 obch. z.). Ovšem že komisionář je zavázán komitentu svému jen potud, pokud plnění ze smlouvy té vůbec žádati lze, a proti komitentovi přísluší jemu tytéž námitky, jež z právních důvodů i třetí osobě by příslušely, jako ku př.: vadnosť zboží a pod. (Viz čl. Delcredere.)

8. Koupí-li komisionář pro komitenta směnku, není povinen ji indosovati, nýbrž třetí kontrahent ji může přímo na komitenta indosovati, aneb je-li na směnce blanco-indosament, může komisionář tuto prostým odevzdáním (tradicí) do komitentova vlastnictví převésti. V obou případech zůstane komisionář prost směnečného závazku. Indosuje-li však komisionář sám směnku, musí tak učiniti beze vší výhrady (čl. 373 obch. z.). Indosací směnky nebéře komisionář na se ručení delcredere, nýbrž toliko pořadem směnečného postihu (regresu) ku zaplacení může býti donucen.

IV. Práva komisionářova.

1. Komisionář má jako mandatář právo žádati na komitentu svém náhradu nákladu potřebného a užitečného (čl. 371 obch. z.). Nákladem takovým obyčejně jest:

a) dopravné;

b) skladné, jež komisionář za užití vlastních nebo cizích místností účtuje;

c) rozličné výlohy při skládání, povozy atd., jakož i mzda dělníků a zřízenců komisionářových;

d) dohodné (kurtáž, sensarie);

e) praemie pojišťovací;

f) cla a pod. veřejné dávky.

2. Komisionář má nárok na náležitou odměnu (provisi), a to nikoliv z uzavřených, nýbrž pouze z realisovaných obchodův (čl. 371 odst. 2. obch. z.). Tak zv. provisi za vydání zboží (Auslieferungsprovision) při nevyřízení příkazu může žádati jen tehdy, když prodej komisionářský bez viny komisionářovy (na př. pro odvolání limita) nemohl se uskutečniti

a když mimo to provise ta byla smluvena, anebo jest v místě závodu komisionářova obyčejem. Provise tato obnáší z pravidla polovici provise řádné. Jelikož pak komisionář je obchodníkem, má právo účtovati sobě úroky (6%), ovšem jen potud, pokud obchodník k tomu vůbec jest oprávněn (čl. 290—293 obch. z.).

3. Komisionáři přísluší zákonné právo zástavní ku zboží komisionářskému, které v držení má, nebo kterým skripturou (listy skladními, nakládacími, konosementy) disponovati může a to za náklad, provisi, zálohy, půjčky na zboží dané, a vůbec za všecky pohledávky komisionářské z běžného účtu komisionářského (čl. 374, 375 obch. z.) a sice s předností před pohledávkami věřitelů komitentových (čl. 374 obch. z.). Prodej zástavy státi se může jen soudně dle čl. 310 obch. z. (čl. 375 obch. z.). Tu nelze užiti obdobně čl. 366 obch. z, jenž jedná o dobrovolném mimosoudním prodeji. Jest pak tu rozeznávati, zda zboží, jež komisionář má v detenci, jest vlastnictvím jeho, či vlastnictvím komitenta. V tomto případě přísluší komisionáři právo zástavní k věcem těmto dle čl. 374 obch. z. V případě prvém, jelikož právo zástavní ku vlastní věci nelze si mysliti, má komisionář právo dle čl. 375 obch. z. (právo retenční), může se totiž dle čl. 310 obch. z. ze zboží toho uspokojiti. Přijal-li komisionář peníze nebo hodnoty peněžní na účet komitentův, může své nároky kompensací vzájemných pohledávek k platnosti přivésti. Nejsou-li pohledávky jeho z obchodu vzniklé zaplaceny, může komisionář až do jich zapravení postoupení nároků na komitenta odepříti.

Slovem »komisionářské zboží« rozumíme ono zboží, jež následkem komisionářského poměru do rukou komisionářových se dostalo, tedy i zboží komitentem komisionáři pouze za účelem uschování svěřené.

Komisionář vykoná svoje právo ve smyslu čl. 375 obch. z., dle kterého se může učiniti ze zboží komisionářského zaplaceným dle čl. 310 obch. z. tím způsobem, že předloží potřebné průvody (ověřený výtah z běžného účtu dostačí dle roz. ze dne 11. listopadu 1873 sb. »A. a Cl.« č. 465) svému příslušnému soudu obchodnímu, který, aniž by odpůrce vyslechl, při jediném stání a z pravidla bez odhadu nařídí prodej komisionářského zboží neb části jeho (čl. 310 obch. z. a § 47 úv. z. k obch. z.). Z tohoto prodeje ovšem komisionáři provise nepřísluší (roz. ze dne 19. prosince 1866 sb. »A. a Cl.« č. 106). Prodá-li komisionář zboží svémocně a způsobem protizákonným, není komitent povinen uznati, že prodej stal se na jeho účet, a může vydání zboží žádati (roz. ze dne 9. prosince 1875 sb. »A. a Cl.« č. 644). Dle četných roz. nejv. soud. dvoru na př. ze dne 10. prosince 1874 (sb. »A a Cl.« č. 534) a ze dne 14. února 1878 (»A a Cl.« č. 755) jest za to míti, že komisionář se nároků svých proti komitentovi vzdal, když předpisů čl. 310. obch. z. nešetřil. Úvěrní ústavy mající své stanovy, které jim ještě rozsáhlejší práva než jak v min. nař. ze dne 28. října 1865 č. 110 ř. z. stanoveno, propůjčují, nejsou na ustanovení čl. 310 a 311 obch. z. vázány, nýbrž mohou jednati dle svých stanov (roz. ze dne 6. května 1879 sb. »A a Cl.« č. 839).

Právo retenční dle čl. 375 obch. z. přísluší komisionáři též proti konkursním věřitelům komitentovým, ve kterémžto případě správa podstaty konkursní o všech krocích zpravena býti musí, o kterých by dle obch. z. dlužníka zpraviti bylo. Přebytek z prodeje jest povinen komisionář

podstatě odvésti; je-li tu schodek, může jej na podstatě žádati. (§ 45 úv. z. k obch. z. čl. 40 konk. ř.)

V. Vstoupení komisionáře v právo a závazek komitentův. (čl. 376 a 377 obch. z.)

Komisionář má především hájiti zájmy komitenta svého. Zdá se tedy, že je zde jakási kolise, když na místě aby s osobou třetí smlouvu uzavřel, sám jako kupec nebo prodavač v obchod vstupuje. Obchodní zákon to však připouští z toho důvodu, že komisionář z pravidla velkými zásobami zboží vládne, takže může snadně komisionářskou koupi provésti, a poněvadž komitentu jen na tom záleží, by příkaz jeho řádně byl proveden, a lhostejným mu zůstává, jakým způsobem se tak stane.

Obch. zákon dovolující vstoupení komisionáře v právo i závazek předpokládá:

a) že jde o komisionářský prodej nebo koupi zboží, směnek nebo cenných papírů majících tržní nebo bursovní cenu, což z pravidla dle místa komisionářského závodu posuzovati jest;

b) že komitent výslovně to nezapověděl.

Nicméně může však právo toto býti vyloučeno, když by mělo škodu nebo újmu komitentovu v zápětí.

Dle nejnovější theorie jest vstupující komisionář skutečně kupcem, resp. prodavačem a platí pro dotyčný poměr všechny předpisy o prodeji a koupi (zejména čl. 354 obch. z. a násl.). Komisionář jest však ze všech jednání před vstoupením předsevzatých, jakož i ze vstoupení samého práv.

Komisionář má tedy především zájem komitenta svého hájiti a musí po případě se svými zájmy ustoupiti. Dle panující prakse něm říš. soudu přísluší komisionářovi jakožto samokontrahentu, je-li komitent v prodlení, právo zboží komisionářské prodati bez povolení soudu dle čl. 343 a 354 obch. z.

Prohlášení komisionářovo, že vstoupí v práva a závazky, nebo, že s třetí osobou smlouvu uzavříti chce, jest neodvolatelným. Komisionáři co samokontrahentu přísluší prokázati, že cena tržní a bursovní, kterou zboží v čase provedení příkazu neb učiněného o tom oznámení mělo, byla dodržena. Komisionář má i v tomto případě nárok na provisi, jakož i na náhradu výloh, které s obchodem komisionářským obyčejně jsou spojeny. Smlouva del credere vstoupení komisionáře co samokontrahenta nevylučuje; vstoupil-li však tento co samokontrahent, nemůže žádati provisi del credere. I když limito stanoveno bylo, může komisionář jako samokontrahent vstoupiti, nesmí však limita ke škodě komitentově využitkovati. Komitent může komisionáře, když tento ve zprávě o provedení obchodu ihned osobu jinou jakožto kupce nebo kontrahenta nejmenoval (což učiniti komisionář povinen není) sama za kupce nebo prodavače považovati. Chce-li komitent přijmouti třetího kontrahenta, později oznámeného, může tak učiniti a může žádati cenu skutečně ujednanou. Jest třeba uvésti, že se při zamlčení jména třetí osoby kontrahující komisionář ihned za vstoupivšího nepokládá, nýbrž teprve až komitent se naň z té příčiny obrátí. Neučiní-li tak komitent, jest dříve se přesvědčiti, zda komisionář sám kontrahoval, nebo se třetí osobou obchod uzavřel. Odvolal-li komitent příkaz a dojde-li odvolání to komisionáře dříve než oznámení o provedení příkazu odesláno bylo, nemůže již komisionář práva, vstoupiti jako samokontrahent, užíti.

Ustanovení tato mají dle čl. 378 obch. z. i tehdá platnosť, když kupec, jenž není komisionářem z povolání, v jednotlivém případě obchod ve vlastním jméně, však na cizí účet uzavře.

Komory advokátní viz čl. Advokáti.

Komory lékařské viz čl. Lékaři.

Komory notářské viz čl. Notáři.

Komory obchodní a živnostenské.

I. Pojem a vývoj.

Obchodní a živnostenské komory jsou zvláštní ze zástupců obchodu a živností se skládající organové, kteří k ochraně a zastoupení společných zájmů obchodu a živnosti počítaje v to i hornictví zřízeni jsou. Ony jsou k tomu určeny, aby přijímaly a projednávaly přání a návrhy týkající se všelikých poměrů obchodních a živnostenských, a dále, aby své náhledy a dobrá zdání směřující k zachování a podporování snah živnostenských a obchodních úřadům podávaly. Snaha po společném zájmovém zastoupení dá se stopovati až do středověku zvláště u těch národů, u kterých příznivá poloha zeměpisná vývoj obchodu podporovala. Prvními ústavy takového druhu byly »Consoli del mare« (1421—81) ve Florencii a podobný ústav v Marseilu (1650). Příznivou půdu nalezlo zřízení takovýchto ústavů ve Francii, kde po příkladu obchodní komory v Marseilu během 18. století ve všech větších obchodních městech komory obchodní zřízeny byly. Za revoluce (1791) byly všecky obchodní komory zrušeny, avšak roku 1803 Napoleonem I. opět v život uvedeny. Z Francie rozšířila se tato instituce pozvolna do většiny vzdělaných států, kdež došla záhy jednotného upravení zákonného.

V Rakousku učiněn byl v tom ohledu pokus zřízením obchodní a živnostenské komory ve Vídni na základě min. výn. ze dne 15. prosince 1848 č. 27 ř. z.; zákonem ze dne 26. března 1850 č. 122 ř. z. nařízeno bylo již však zřízení obchodních a živnostenských komor v určitých místech a okresích. Konečné pak upravení systemu obchodních komor stalo se zákonem ze dne 29. června 1868 č. 85 ř. z. Dle tohoto zákona mají se v Rakousku zříditi obchodní a živnostenské komory v těchto místech:

1. ve Vídni pro Dolní Rakousy, 2. v Linci pro Horní Rakousy, 3. v Solnohradě pro Solnohrad, 4. ve Štýrském Hradci a 5. v Lubně pro Štýrsko, 6. v Celovci pro Korutany, 7. v Lublani pro Krajinu, 8. v Gorici pro Gorici a Hradišku, 9. v Rovignu pro Istrii, 10. v Terstu pro město a okolí, 11. v Innomostí, 12. v Bolzanu a 13. v Roveredu pro Tyroly, 14. ve Feldkirchenu pro Vorarlberk, 15. v Praze, 16. v Liberci, 17. v Chebu, 18. v Plzni, 19. v Budějovicích pro Čechy, 20. v Brně, 21. v Olomouci pro Moravu, 22. v Opavě pro Slezsko, 23. v Krakově, 24. ve Lvově, 25. v Brodech pro Halič a Vladimírsko s Krakovem, 26. v Černovicích pro Bukovinu, 27. v Zadru, 28. ve Splitu, 29. v Dubrovníku pro Dalmacii (§ 1. cit. z.).

II. Obor působnosti:

1. všeobecný. Obchodní a živnostenské komory, jakožto poradní znalecké orgány, mají jednak k vyzvání vlád o otázkách živnostenských a obchodních a jmenovitě o návrzích zákonů, které se dotýkají zájmů živnostenských neb obchodních, dále při zřizování veřejných ústavů majících za účel podporovati obchod a živnosti, jakož i při změnách organisačních

svá dobrá zdání podávati, jednak přísluší jim v záležitostech těchto samostatné právo petiční a stěžovací;

2. zvláštní. Zvláštnímu oboru působnosti obchodních a živnostenských komor jest přikázáno:

a) evidence statistických dat ve příčině obchodu a živností;

b) podávání výročních zpráv o stavu živností a obchodu a podávání hlavní zprávy každých pět let o národohospodářských poměrech jich okresů;

c) spolupůsobení při zkouškách a jmenování obchodních dohodců, při jmenování bursovních radů a přísedících obchodního soudu;

d) zápis vzorků a známek do rejstříku a správa archivu pro známky a vzorky;

e) osvědčování těchto skutečností, jakož i obchodních zvyklostí;

f) konečně jsou obchodní a živnostenské komory smírčími soudy v záležitostech obchodních a živnostenských. Aby obchodní a živnostenské komory těmto povinnostem zadost učiniti mohly, přísluší jim právo se všemi úřady, jakož i spolky a podniky jich okrsku si dopisovati a s nimi společně se raditi. Podřízeny jsou přímo ministru obchodu, jehož nařízení v záležitostech jim příslušících vykonávati musí.

III. Složení.

Každá komora rozpadá se z pravidla na odbor živnostenský a odbor obchodní, ku kterémuž patří též hornictví; k návrhu komory může ministr obchodu povoliti zřízení ještě dalších odborů pro zvláštní odvětví živnostenská. Komora sestává nejméně ze 16 a nejvíce z 48 skutečných členů, z nichž určitý počet musí bydleti v sídle komory. Členové obchodní a živnostenské komory jsou buď skuteční nebo dopisující. Povolávání skutečných členů děje se přímou volbou na dobu 6 let; po uplynutí 3 let vystoupí polovice členů a doplní se novou volbou. Vystupující členové mohou se opět voliti. K volbě oprávněni jsou příslušníci stavu obchodního a živnostenského, kteří požívají plných práv občanských a v obvodu komory buď samostatně, neb jako společníci veřejní podnik obchodní neb živnostenský provozují, z něhož platí výdělkovou daň v obnosu k volbě oprávňujícím; obnos tento stanoví ministr obchodu ve srozumění s komorou. Volitelnými jsou obchodníci a živnostníci, kteří jsouce státními občany rakouskými 30. rok věku svého dokonali, kteří nejméně 3 leta mají aktivní právo volební a v obvodu komory své pravidelné bydliště. Aktivního a passivního práva volebního nemají ti, kdož jsou vyloučeni z vykonávání aktivního a passivního práva volebního v obci. Přijetí volby ponecháno jest každému jednotlivci na vůli, rozhodnutí své musí však každý zvolený během 8 dnů oznámiti; opomenul-li by toho, pokládá se za zvoleného ten, kdo po něm nejvíce hlasů obdržel. Dopisující členové, jichž počet není obmezen, volí se komorou nadpoloviční většinou hlasů. Tito členové mohou též bydleti mimo sídlo komory a nemusí příslušeti stavu obchodnímu nebo živnostenskému. Všickni členové komory zastávají svá místa bezplatně.

IV. Řízení jednací.

Každá komora volí lístky ze svého středu prostou většinou předsedu a místopředsedu, jichž volba potvrzena býti musí ministrem obchodu. K obstarávání konceptních a pokladních záležitostí volí komora placeného odborně vzdělaného tajemníka a potřebný počet úředníků pomocných. Předseda sám jest zákonným zástupcem komory. Komory odbývají sezení svá veřejně až na několik zákonem stanovených výjimek. Bližší ustanovení o řízení běžných

věcí obsahuje řád jednací, který si každá komora v rámci zákona sama zdělá a ministru obchodu předloží. Ministr obchodu může jmenovati komisaře, který má právo býti přítomen valným zasedáním komory, který však nehlasuje.

V. Náklady.

Komora každoročně zdělává rozpočet o nákladech a předkládá jej cestou zemského politického úřadu ministru obchodu k schválení, který má právo jednotlivé položky, nezdají-li se mu býti dosti odůvodněny, škrtnouti. Nemá-li komora dostatečných vlastních příjmů, rozvrhne se nekrytý obnos schváleného rozpočtu dle přímé daně, která se z hornictví, živností a obchodu platí, stejnoměrně na všecky volitele obvodu obchodní komory. Komora má o svých příjmech a vydáních účty vésti a účetní závěrku každoročně ministru obchodu předložiti; závěrka řádně opravená se pak uveřejní. Každá komora má pro své úředníky a sluhy utvořiti pensijní fond. Dopisování obchodní a živnostenské komory ve věcech úředních jest prosto poštovného; ohledně poplatků kolkových platí o nich to, co o veřejných úřadech.

VI. Rozpuštění komor.

Obchodní a živnostenské komory mohou býti nařízením ministra obchodu rozpuštěny; rovněž mají býti rozpuštěny, když $^{2}/_{3}$ jich skutečných členů buď vystoupí nebo zemře.

Obchodním a živnostenským komorám jako takovým přísluší právo voliti do říšské rady a sněmu své poslance. Do říšské rady volí samy pro sebe neb s městy; tu tvoří skuteční členové komory s voliči městského okresu volebního jeden sbor voličský; členové komory volí však ve zvláštním shromáždění. Při volbách do sněmu zemského tvoří každá komora pro sebe zvláštní sbor voličský.

Komory radní (v řízení trestním).

I. Pojem.

Komora radní jest oddělení sborového soudu první stolice, jakožto soudu trestního, kterému přísluší jednak dohled nad veškerými vyšetřováními a přípravnými vyhledáváními v obvodu dotýčného sborového soudu konanými, jednak vykonávání jistého vlivu ve směru tomto.

II. Organisace.

Radní komora usnáší se ve shromáždění 3 soudců. Složení komory radní přísluší předsedovi soudu (§ 2 vyk. nař. k tr. ř.). Soudce vyšetřující podává radní komoře o stavu zahájených vyšetřování jednou za měsíc, po případě vyžaduje-li toho důležitost některé věci, i vícekráte ústně zprávy. Těmto schůzím bývá přítomen též státní zástupce, který má právo činiti návrhy. (§ 94 tr. ř.) Radní komora usnáší se v sezeních neveřejných.

III. Pravomoc.

Radní komora může v jednotlivých případech, vyslechnuvši žalobce, přípravné vyhledávání a vyšetřování pro zločin nebo přečin konané vyšetřujícímu soudci odejmouti a na některý okresní soud v obvodu sborového soudu ležící zcela nebo z části přenésti. Ona může však každé chvíle tyto úkony zase na sebe převésti a jest povinna tak učiniti, žádá-li za to žalobce neb obviněný (§ 12 odst. 2 tr. ř.). Je-li příslušnosť několika okresních soudů nalézajících se v obvodu téhož sborového soudu spornou, rozhodne o tom radní komora tohoto soudu (§ 64 tr. ř.). To platí i tehda, byl-li

okresní soudce zamítnout (§ 74 tr. ř.). Vydávání listů zatýkacích přísluší rovněž radní komoře (§ 416 tr. ř.).

Usnesení radní komory jest potřebí:

1. Ve všech případech, ve kterých soudce vyšetřující jest v pochybnostech, má-li k návrhu na zavedení přípravného vyšetřování přistoupiti, či-li nic (§ 92 tr. ř.);

2. činí-li žalobce ve příčině předsevzetí jednotlivých úkonů vyšetřovacích návrhy, které v soudci vyšetřujícím budí pochybnosti, má-li k nim přistoupiti, čili nic (§ 97 tr. ř.);

3. o návrzích na doplnění přípravného vyšetřování, které během lhůty ku podání spisu obžalovacího stanovené učiněny byly (§ 112 posl. věta tr. řádu);

4. ve příčině zastavení přípravného vyšetřování (§ 109 tr. ř.);

5. k tomu, má-li se učiniti soudu 2. stolice návrh, aby obviněný byl vydán cizímu soudu (§ 59 tr. ř.);

6. o stížnostech na opatření soudce vyšetřujícího během přípravného vyhledávání a vyšetřování neb v řízení po vydání spisu obžalovacího předsevzatá; proti těmto nálezům komory radní jest z pravidla další stížnosť vyloučena (§ 114 tr. ř.).

7. Usnesení komory radní jest dále potřebí ku prohlídce papírů, zdráhá-li se majitel jich tuto dovoliti. Radní komora rozhodne, má-li se prohlídka předsevzíti, neb mají-li se papíry obviněnému vrátiti. Rovněž otevření obstavených zásylek, není-li tu nebezpečí z prodlení, může se státi jen na základě usnesení komory radní, má-li se tak proti vůli obviněného státi (§ 147 tr. ř.);

8. ve příčině zrušení vazby vyšetřovací, rozchází-li se soudce vyšetřující a státní zástupce ve svých náhledech (§ 126 tr. ř.); má-li býti obviněný pro zameškání jisté lhůty na svobodu propuštěn a je-li vyšetřující soudce ohledně počítání této lhůty v pochybnostech, tu rozhoduje komora radní (§ 14 vyk. nař.);

9. rovněž, když po podání spisu obžalovacího soudce vyšetřující jest v pochybnostech, má-li návrhu státního zástupce na zatčení obviněného směřujícímu místa dáti (§ 208 tr. ř.).

10. Bylo-li oznámení soukromému účastníku státním zástupcem vráceno a soudní stíhání ihned nebo po předsevzetí přípravného vyhledávání odepřeno, má poškozený, prohlásí-li, že se k řízení trestnímu připojuje, právo radní komoře učiniti návrh na zavedení přípravného vyšetřování (§ 48 tr. ř.).

11. Radní komora rozhoduje o tom, zda-li osoby, které v řízení předcházejícím byly slyšeny jako svědci, nebo jichž předvolání ku hlavnímu líčení bylo navrženo, z obhajování jest vyloučiti;

12. jakož i o tom, jsou-li tu důvody, pro které jest obhajce zamítnouti (43 tr. ř.).

13. Radní komora může za souhlasu soudce vyšetřujícího obhajci dovoliti, aby nahlédl do všech spisů, neb některé jich části (§ 45 tr. ř.).

14. Radní komora rozhoduje o tom, má-li býti připuštěn návrh na obnovení trestního řízení (§ 352 tr. ř.).

15. Radní komora usnáší se v řízení proti neposlušným o návrhu žalobcově, že obžalovanému, nedostaví-li se během lhůty jemu určené, má po dobu jeho nepřítomnosti výkon práv občanských býti zakázán (§ 425 tr. ř.).

16. Ohledně hlavního líčení:

a) Má-li předseda za to, že návrhu na předvolání nových svědků nebo znalců (§ 222 tr. ř.), nebo na vyšetřování a vyhledávání nových okolností (§ 324 tr. ř.) místa dáti nelze, rozhodne o tom komora radní.

b) To platí též tenkráte, když předseda ve případech, kde proti spisu obžalovacímu odpor podán nebyl, jest v pochybnosti, má-li všechny svědky a znalce ve spisu obžalovacím jmenované předvolati (§ 225 tr. ř.). Okolnosť, že spis obžalovací právní moci nabyl, nebrání soudnímu dvoru, aby připustil důkazy, které radní komora zamítla (nál. ze dne 27. června 1876 č. 1398 sb. č. 116).

c) Prokáže-li obžalovaný, že pro nemoc nebo jinou neodvratitelnou překážku k líčení dostaviti se nemůže, nebo navrhuje-li žalobce neb obžalovaný, aby z jiných závažných důvodů líčení bylo odročeno, rozhodne o tom komora radní.

Kompensace.

I. Právo občanské.

Sejde-li se pohledávka jedné strany s pohledávkou strany druhé jsouce obě pravé, dospělé a stejného druhu nastává, ku žádosti jedné neb druhé strany zrušení vzájemných závazků čili t. zv. kompensace. (§ 1438 a 1439 o. o. z.) Kompensace předpokládá totožnosť věřitele i dlužníka. Proto stanoví § 1441 o. o. z., že žalovaný nemůže compensando namítati závazek, který má věřitel vůči osobě třetí a tato opět vůči žalovanému (t. zv. skontrace). O sporných otázkách ve vědě panujících, pokud lze od identity této připustiti výjimky, neustanovuje o. o. z. ničeho, avšak uznává se aspoň to, že může rukojmí namítnouti ku kompensaci vzájemnou pohledávku hlavního dlužníka. Kompensace nastává ipso jure; tak ku př. jsou-li tu dvě zúročitelné pohledávky proti sobě, zrušují se pohledávky úroků, jakmile stanou se dospělými, a nelze pak při námitce kompensace namítati snad promlčení zbytku pohledávky úroků. (Roz. nejv. s. ze dne 10. února 1857 č. 840, sb. »G. U.« č. 291.) Kompensace nemá místa při žalobě na navrácení věcí, které byly svémocně odňaty, vypůjčeny aneb v uschování dány (§ 1440 a 1109 o. o. z.); rovněž nemusí souhlasiti věřitel s kompensací nedospělé dosud pohledávky dlužníkovy. (§ 1439 o. o. z.) (Výjimku obsahuje § 20 konk. ř.) Z důvodů správních pokládá zákon v § 1441 o. o. z. i různé státní pokladny, jakoby náležely různým osobám, a proto je možna kompensace jen tam, kde obě pohledávky stojící proti sobě jsou splatny u téže pokladny. Při postoupených pohledávkách může se namítati vzájemná pohledávka ku kompensaci jen tehdy, když přísluší bezprostředně proti žalobci anebo proti původnímu prvnímu věřiteli (§ 1442 o. o. z.); při postoupených pohledávkách knihovních vyhledává se nad to, aby vzájemná pohledávka cedentovi příslušející byla cesionáři při převzetí pohledávky oznámena. Jenom zdánlivou výjimku ze zásady § 1438 o. o. z. obsahuje čl. 121 obch. z., který ustanovuje, že nemá místa kompensace mezi pohledávkami obchodní společnosti a soukromými pohledávkami dlužníka společnosti proti jednotlivému společníku po dobu trvání společnosti, neboť jmění společnosti jest úplně samostatné. (Stejně zní § 58 zák. ze dne 9. dubna 1873 č. 70 ř. z.)

Dle § 1. zák. ze dne 16. března 1884 č. 35 ř. z. nemá kompensace místa, když vzájemná pohledávka již prvé vznikla nebo postoupena byla, avšak majitel její věděl, že podána byla žádosť za vyhlášení konkursu,

aneb věděl, že kupec, jehož firma je zanesena v obchodním rejstříku, zastavil své platy; z toho jsou jen dvě výjimky možny, když totiž pohledávka byla již vzájemnou déle než 6 měsíců před vyhlášením konkursu a držitel vzájemné pohledávky byl povinen ji převzíti, po případě uspokojiti některého věřitele hlavního dlužníka, a rovněž, když v době, kdy povinnost tu na se vzal, nevěděl, že podána byla žádosť za vyhlášení konkursu aneb že platy byly zastaveny. Proti nárokům alimentačním kompensace se nepřipouští (roz. ze dne 23. září 1884 č. 10918, sb. »Gl. U.« č. 10175). Nelze však schváliti rozh. ze dne 21. října 1875 č. 7024, sb. »Gl. U.« č. 5888, dle něhož nelze v obecnoprávním sporu kompensovati pohledávku směnečnou.

Na otázku v celku velmi praktickou, zda-li ten, jenž z omylu opomenul kompensaci, může se domáhati jenom prostě uznání své pohledávky, či může-li na místo toho podati condictionem indebiti, sluší i dle rak. práva přisvědčiti. Kompensaci mohou strany výslovně aneb i mlčky vyloučiti. Zejména je mlčky vyloučena kompensace, když věřitel při uzavírání právního jednání, jímž stává se dlužníkem svého dlužníka, přislíbil výslovně placení v penězích. Proti námitce kompensace, kterou by žalovaný věřitel učinil, může dlužník v tomto případě podati s účinkem repliku pro obmyslnosť.

II. Právo poplatkové.

Prakse úřadů finančních a správního soudního dvoru vykládá slova § 1438 o. z. o. »welche schon für sich (roz. kompensace) die gegenseitige Zahlung bewirkt« v ten smysl, že pohledávky ku kompensaci způsobilé v okamžiku, jakmile se setkají, pokládati jest za zaniklé právě tak, jako kdyby zaplaceny byly, a že není k tomu třeba, aby strany v tom smyslu vůli svou projevily (nal. spr. s. dv. č. 1888 z r. 1883, č. 1701 z r. 1883 a č. 6814 z r. 1892 sbírky »Budwinski« sv. VII.). S tím ovšem nesouhlasí ani věda ani prakse soukromoprávní.

V souhlase s tímto výkladem pokládá praksis prohlášení stran o kompensaci v trhové smlouvě obsažené za pouhé stvrzení nastalého zaplacení, a nikoliv za jednání vedlejší. Ježto pak toto stvrzení v listině o jednání hlavním (trhové smlouvě) zřízené obsaženo jest, zůstává poplatku prostým dle pozn. ku p. s. 47 popl. z.

Kompromis (smlouva rozhodčí, smírčí).

I. Pojem.

Kompromis jest smlouva, kterou strany ku rozhodnutí svých sporných nároků zvolí si rozhodčího soudce (§ 1391 o. o. z.). Zákon pokládá smlouvu rozhodčí dle právní povahy její za narovnání (§ 1380 o. o. z.).

II. Náležitosti zákonné.

Ku platnosti kompromisní smlouvy se vyhledává:

1. aby tu byl předmět sporu, se kterým strany volně nakládati mohou (jako ku př. při narovnání), při čemž nevadí, náleží-li tento spor před soud výlučný (soud realní), aneb je-li tento spor sporem nájemním (»Gl. U.« č. 8358). Rozumí se, že spory manželské a spory o manželském původu dítěte nelze dáti rozhodnouti soudcem rozhodčím.

2. Strany musí býti oprávněny uzavříti smlouvu rozhodčí. Poručník nezletilého potřebuje, má-li uzavříti rozhodčí smlouvu, svolení vrchnoporučenského úřadu (dv. dekr. ze dne 6. prosince 1822 č. 1911 sb. z. s.). Má-li uzavříti rozhodčí smlouvu zmocněnec, vyžaduje se, aby měl zvláštní

plnou moc znějící na určité jednání aneb všeobecnou, v níž však vytknuto je zřejmě právo uzavírati smlouvy rozhodčí (§ 1008 o. o. z.).

3. Ku platnosti rozhodčí smlouvy žádá se, aby byla uzavřena písemně (§ 270 s. ř.).

4. Smlouvu rozhodčí lze uzavříti buď jen pro určitý právní spor, aneb i pro budoucí spory vzešlé z určitého právního poměru (kn. jud. č. 26). Ve smlouvě budiž ustanoven buď stálý rozhodčí soud, aneb naznačen způsob, kterak má se rozhodčí soud sestaviti. Zejména nutno ustanoviti lhůtu k volbě předsedy a učiniti vhodná opatření pro ten případ, že by se nebylo lze shodnouti (sb. »Gl. U.« č. 12040). Strany mohou ustanoviti jednoho neb i více rozhodčích soudcův, po případě i odvolací rozhodčí soud.

III. Účinek právní.

Platná smlouva rozhodčí má ten právní účinek, že strany a jich právní nástupci, jakož i jich konkursní podstaty jsou jí vázány, takže nemohou podati žalobu u řádného soudu civilního a u tohoto rozhodnutí se domáhati (sb. »Gl. U.« č. 12065). Smlouva rozhodčí neváže však cesionáře (sb. »Gl. U.« čís. 10420). Podá-li tedy jedna strana žalobu u řádného soudu civilního, může žalovaný namítati nepříslušnosť tohoto soudu i tehda, když byla smlouva rozhodčí jako pactum de compromittendo uzavřena pro spory budoucí (kn. jud. č. 26).

IV. Druhy rozhodčích soudů.

Určité právní záležitosti jsou zvláštními předpisy odkázány soudům rozhodčím; takové soudy rozhodčí jsou stálé. Vedle toho mohou strany pro jednotlivé právní záležitosti od případu ku případu shodnouti se na soudci rozhodčím (§ 270 s. ř.) (t. zv. smluvené soudy rozhodčí).

1. Stálými soudy rozhodčími jsou tyto:

a) Rozhodčí soud dělnických úrazových pojišťoven pro spory o nárocích odškodňovacích proti těmto ústavům a o vzájemných nárocích pokladen spolkových (§ 38 zák. ze dne 28. prosince 1887 č. 1. ř. z. z r. 1888 a min. nař. ze dne 10. dubna 1889 č. 47 ř. z.). Předsedou těchto soudů rozhodčích je státní soudní úředník, kteréhož, jakož i dva přísedící soudu jmenuje vláda; jednoho přísedícího volí podnikatelé ku pojištění povinní a druhého pojištění sami.

b) Rozhodčí soudy živnostenských společenstev, jež rovnají spory mezi majiteli živností a jich dělníky vzešlé z poměrů pracovních, námezdních neb učňovských, pokud sporné strany písemně se na tomto soudu shodly, nebo pokud dodatečně se jemu podrobí. Exekuci vykonávají výjimečně politické úřady (§§ 114 lit. c, § 112 a násl. živnost. novelly ze dne 15. března 1883, čís. 39 ř. z.).

c) Rozhodčí soudy pro veřejná skladiště, ač-li se strany těmto soudům podrobí (§ 11 zák. ze dne 28. dubna 1889, č. 84 ř. z.).

d) Rozhodčí soudy bursovní (viz čl. Bursa).

e) Obchodní a živnostenské komory pro spory ve věcech obchodních a živnostenských, jestliže strany písemně to ujednaly (§ 2 b. zákona ze dne 29. června 1868).

f) Bratrské pokladny (zák. ze dne 28. července 1889 a nař. min. orby ze dne 11. září 1889, č. 149 ř. z.).

g) Vedle těchto soudů zřízen je ještě stálý rozhodčí soud železniční, jakož i zvláštní rozhodčí soudy dle zvláštních norem a stanov pro

jednotlivé větší ústavy, společnosti a obchodní podniky, jako ku př. pro rak.-uherskou banku, rak. úvěrní ústav pro obchod a živnosti, jednotlivé pojišťující společnosti atd., jakož i pro určité právní spory jako ku př. v Čechách pro spory ze škod honbou a zvěří způsobených.

2. O smluvených soudech rozhodčích platí zásada, že nikdo není povinen přijmouti úřad rozhodčího, avšak přijal-li jej, musí rozepři rozhodnouti (§ 271 s. ř.). Kompromisní smlouva je tedy úplnou, když strany shodnou se o osobě rozhodčího soudce a když tento prohlásí, že úřad rozhodčího na se vezme (receptum). Přijal-li někdo úřad rozhodčího soudce, musí spor projednati a rozhodnouti a může se proti němu proto nastupovati pořadem práva (§ 271 ř. s., sb. »Gl. U.« č. 4083, 11294). Soudcům první a vyšší stolice jest zapovězeno přijmouti úřad rozhodčího soudce mezi stranami, které jsou jich pravomoci podrobeny, aneb v rozepřích, o nichž by dle pořadu práva sami rozhodovati měli (dv. d. ze dne 2. listopadu 1790, č. 73 sb. z. s. a ze dne 27. března 1800 č. 498 sb. z. s.).

V. Řízení u soudů rozhodčích.

1. Pokud se týče formy řízení, má rozhodčí soudce zachovávati ujednání stran, které v té příčině tyto byly učinily; není-li takového ujednání, má se říditi soudním řádem, tedy má použíti toho řízení, jehož sporná věc dle soudního řádu vyžaduje (§ 272 s. ř.). Vedlejší rozhodnutí o námitce nepříslušnosti rozhodčího soudce neb o jiných námitkách možno jedině žalobou proti rozhodčímu nálezu v odpor bráti (sb. Nowak IV. 273, sb. »Gl. U.« č. 6001). Dopustí-li se strany obmeškání, má rozhodčí soud nejprvé pohroziti, že spor projedná se jednostranně a potom teprve vydati kontumační rozsudek. Poněvadž pak rozhodčímu soudci nepřísluší soudní kontumační právo donucovací, musí, nedostaví-li se jedna strana, zkoušeti rozhodné okolnosti tak, jako by jich strana nepřítomná popírala. Kontumační rozhodčí nálezy jsou neplatny (sb. »Gl. U.« č. 906, 6372).

2. Pokud se týče doručování a provádění důkazů, třeba připomenouti, že nejsou ani stálé ani smluvené soudy rozhodčí orgány veřejnými, a že tudíž jim nepřísluší moc výkonná (exekutivní) proti svědkům, soudním znalcům a těm, kteří povinni jsou věci předložiti během jednání a tím méně proti stranám na základě rozsudku rozhodčího. Jim nepřísluší právo jako jiným veřejným úřadům dožadovati se právní pomoci u soudů, nýbrž mohou žádati jen za provedení důkazů a za doručení obsýlek. Má-li se vésti důkaz svědky, soudními znalci aneb stranami, kteréž do přísahy vzíti dlužno, požádejž rozhodčí soudce řádný soud, aby důkazy ty provedl.

VI. Rozsudek.

Platným je rozhodčí rozsudek jen tehdy, jestliže všichni účastníci uzavřeli platnou smlouvu rozhodčí (»Gl. U.« č. 7895). Rozsudek takový (laudum) vynáší, je-li ustanoven jediný rozhodčí soudce, tento, je-li několik rozhodčích soudců, rozhoduje absolutní většina. V rozsudku budiž uveden právní důvod sporné pohledávky, obzvláště causa debendi tak, aby žalovatelnost dotyčného soukromoprávního nároku byla patrnou, jinak nebyl by rozsudek vykonatelným (sb. »Gl. U.« č. 5035, 5466, 6077). (Naproti tomu však dle sb. »Gl. U.« č. 9246, 11207 jsou i rozsudky rozhodčích soudů o nárocích nežalovatelných schopny exekuce.) V rozsudky bursovních rozhodčích soudů budiž pojato, že byly vyneseny o bursovním obchodu (sb. »Gl. U.« č. 10218, 10271). Dále jest v nálezu soudu rozhodčího přesně určiti předmět přisouzeného plnění, po případě i podmínku kondemnace

(sb. »Gl. U.« č. 5035, 5466). Nález budiž datován a rozhodčími soudci podepsán (sb. »Gl. U.« č. 6282, dv. d. ze dne 22. října 1814, č. 1106 sb. z. s.). Nález rozhodčího soudu budiž dodán písemně oběma stranám; nález takový mohou i soudy doručiti (sb. »Gl. U.« č. 10755, 10395). Narovnají-li se strany před rozhodčím soudem o svých soukromých nárocích, platí narovnání takové jako nález (sb. Nowak III, 100).

VII. Odporování nálezu rozhodčího soudu.

Tu platí všeobecná zásada, že proti výroku rozhodčího soudce nelze se odvolati ku odvolacímu soudu II. stolice (vrchnímu zem. soudu), nýbrž že nutno odkázati celý spor řádnému soudci I. stolice. (Resol. ze dne 14. června 1784, č. 306 sb. z. s. lit. s.)

Strany mohou si zříditi odvolací rozhodčí soud samy a sice tím způsobem, že zvolí si dva soudce rozhodčí, jednoho jako stolici první a druhého jako stolici druhou, avšak i pro tyto soudce platí zákonná omezení (dv. d. ze dne 15. ledna 1787, č. 621 sb. z. s. lit. p).

1. Odporovati nálezu soudu rozhodčího lze:

a) Jestliže strany výslovně ujednaly, že spokojí se s výrokem rozhodčího soudu, a zřekly se ve smlouvě kompromisní všech stížností (sb. »Gl. U.« č. 12448), jsou povinny podrobiti se jeho výroku a mohou vzíti výrok tento jen tenkráte v odpor, stal-li se při tom zřejmý podvod (§ 273 s. ř.). V odpor vzíti možno nález však i z jiných důvodů neplatnosti. Neplatným je zejména nález soudu rozhodčího, překročil-li tento meze v kompromisní smlouvě ujednané (res. ze dne 17. června 1784, č. 306 sb. z. s. lit s), jestliže byl dle ní aneb dle zákona (§ 1382 o. o. z.) nepříslušným, byl-li soudce rozhodčí k rozhodování neschopným, byl-li vydán nález rozhodčí jen na oko, aneb obsahuje-li rozkaz, jejž připustiti nelze; dále, nebyla-li jedna strana slyšena, nebo nebyla-li dle zákona zastoupena a konečně, nedostává-li se soukromému nároku, jenž nálezem tím byl na jisto postaven, žalovatelnosti. Žaloba o neplatnost nálezu soudu rozhodčího pro podvod nebo jednání na oko lhůtou vázána není (sb. »Gl. U.« č. 1162, § 273 s. ř.); pro jinou příčinu neplatnosti nutno podati žalobu u řádného soudu I. stolice ve 14 dnech ode dne, kdy nález soudu rozhodčího byl doručen.

b) Nezřekly-li se však strany ve smlouvě výslovně práva odporu proti výroku rozhodčího soudce, může každá z nich po vydaném nálezu s celým sporem obrátiti se na řádného soudce a u něho rozsudku se domáhati bez ohledu na to, že rozhodčí soudce svůj výrok již pronesl (§ 274 s. ř.). Toto ustanovení platí i tehdy, jestliže si strany ustanovily sice rozhodčího soudce II. stolice, však práva odporu se při tom zřejmě nevzdaly (d. dv. ze dne 15. ledna 1787, č. 621 sb. z. s. lit. p). Proti rozsudku soudu rozhodčího lze podati odpor i z důvodů obecnoprávních, jako při každé jiné smlouvě. Odpor proti výroku soudu rozhodčího provádí se žalobou podanou u příslušného řádného civilního soudce (res. ze dne 14. června 1784, č. 306 sb. z. s. lit. s, dv. oběž. ze dne 14. května 1833 C 631 [51]).

2. Žaloba odpůrčí. Žaloba o neplatnost výroku rozhodčího může se spojiti se žalobou o rozhodnutí ve věci hlavní (sb. »Gl. U.« č. 10573). Na základě rozhodčího výroku lze však dle analogie § 259 s. ř. vymoci si exekuci ku zjištění (sb. »Gl. U.« č. 1364, 4401, 5133, 9404, 10255, 10606, opáčně č. 7212).

Pro rozhodčí soudy společenstev, soudy bursovní a soudy veřejných skladišt platí výjimka, že možno jich výnosy bráti v odpor žalobou zmateční podanou v 8 dnech a opatřenou podpisem advokátovým (§ 123 živn. nov., § 6 burs. z., § 11 zák. o veřej. sklad.) (viz čl. Bursa X., 4).

VIII. Exekuce rozhodčího výroku.

Podrobily-li se strany ve smlouvě rozhodčí pouze výroku rozhodčího soudce, lze se exekuce tohoto výroku domáhati jediné u řádného soudce strany podlehlé. Pak-li se však strany podrobily i ve příčině exekuce rozhodčímu soudci, možno žádati za exekuci výroku u rozhodčího soudce, jenž písemnou žádostí příslušný soud za výkon požádá (res. ze dne 31. října 1785, č. 489 sb. z. s. qq). I exekuci výroku rozhodčích soudů úrazových pojišťoven lze žádati jen u řádného soudu (§ 29 min. nař. ze dne 10. dubna 1889, č. 47 ř. z.). To platí též o výrocích ostatních rozhodčích soudů, zvláště o výrocích soudů bursovních, neboť § 6 burs. zák. výslovně stanoví, že výkon výroků bursovního rozhodčího soudu má býti upraven stanovami.

IX. Poplatky.

1. Rozhodčí smlouvy, jimiž strany podrobují se soudu rozhodčímu a v nichž soudce dotyčný úřad přijímá, buďtež opatřeny 50kr. kolkem na každém archu (p. s. 33 popl. z.).

2. Rozsudky soudů rozhodčích. Z vyhotovení výroku rozhodčího platí se, jedná-li se o sporný předmět v hodnotě až do 50 zl., 50 kr., v hodnotě od 50—200 zl. 1 zl. 25 kr., v hodnotě přes 200 zl. aneb nedá-li se věc oceniti, 2 zl. 50 kr. (p. s. 92 popl. z.).

Právo chudých nevztahuje se k výrokům rozhodčích soudů (zák. ze dne 23. března 1874 č. 29 ř. z., nař. min. spr. ze dne 19. května 1875 č. 78 ř. z., ze dne 16. prosince 1876 č. 139 ř. z. a ze dne 6. února 1885 č. 19 ř. z.).

Zakládá-li se výrok na právním jednání, jež podléhá poplatku jen tehdy, když o něm byla zřízena listina, považuje se ve případě, kde listina o právním jednání vyhotovena nebyla, vyhotovení výroku rozhodčího soudu za tuto listinu.

Konfrontace v trestním řádu jest soudní jednání, dle kterého osoby, jichž výpovědi o důležitých okolnostech si odporují, proti sobě se postaví, aby každá ve přítomnosti druhé svou výpověď opakovala a odpor vysvětlila. Osoby, které proti sobě postaveny býti mohou, jsou buď svědci aneb tito a obviněný. Každý svědek jest povinen svoliti ku konfrontaci s jiným svědkem neb obviněným; výjimka nastane jenom při svědcích, kteří mohou svědectví dle § 152 č. 1. tr. z odepříti. Tito svědci mohou konfrontaci s obviněným odmítnouti, leč že by si jí tento sám přál (§ 205 odst. 2. tr. ř.). Z pravidla má se díti konfrontace toliko mezi dvěma osobami (§ 168 odst. 3. tr. ř.), vyjma že by soudce snad konfrontaci více osob najednou považoval za nutnou. Konfrontovaní mají se o každé jednotlivé okolnosti, o které se výpovědi jich rozcházejí, zvláště vyslechnouti a výpovědi jich do protokolu zanésti (§ 168 odst. 3. tr. ř.). I v přípravném vyšetřování může soudce vyšetřující předsevzíti konfrontaci svědků, leč z pravidla má se to ponechati až do průvodního řízení. (§ 168 odst. 2. a § 248 odst. 2. tr. ř.). Konfrontace obviněného se svědky nebo spoluobviněným má v přípravném vyšetřování jen tehdy místa, pokládá-li to vyšetřující soudce ku vysvětlení věci za nutné (§ 205 odst. 1. tr. ř.).

Konkordáty.

Konkordáty jsou úmluvy mezi státem a katolickou církví, jimiž upravují se církevní poměry v tom kterém státu. Poměr mezi rakouskou mocí státní a mocí církevní nabýval během doby různé tvářnosti. Na počátku druhé polovice tohoto století počal se vyvíjeti tento poměr ku prospěchu církve; byla totiž vydána různá císařská nařízení jako cís. nař. ze dne 18. a 23. dubna 1850, č. 156 a 157 ř. z., jimiž mnohé požadavky episkopátu docházely svého splnění. Vláda zaujala tu stanovisko, že svoboda církve toho vyžaduje, aby církev sama svými zákony meze své působnosti si upravila. Týmž duchem nese se i min. nař. ze dne 30.června 1850 č. 319 ř. z., jež týká se katolicko-theologických diecésálních ústavů, klášterních škol a fakult, a různá další nařízení. Avšak všechna tato nařízení týmž duchem církvi příznivým ovládaná byla vlastně provisorní a poukazovala k tomu, že připravuje se pro budoucí dobu v zákonodárství rozsáhlá akce, kterou mají veškeré poměry státu k církvi býti přesně stanoveny. A skutečně uzavřen dne 18. srpna 1855 konkordát se stolicí papežskou (vyhlášený v Rakousku pat. ze dne 5. listopadu 1855 č. 195 ř. z., čímž nabyl platnosti zákonné). Konkordát tento řešil v 36 článcích následovní právní otázky: ochranu, kterou poskytovati má stát učení církve, zrušení placeti regii, práva biskupská, vyučování náboženství, theologická studia, biskupskou censuru školních knih, církevní disciplinární soudy a církevní manželské soudy, poměry patronátní, immunitu církevních budov, zřízení nových diecesí, povinnosť císařovu v potaz bráti biskupy diecesální při obsazování stolice biskupské, formulování biskupské přísahy, právo duchovenstva činiti poslední pořízení, obsazování prvních míst v kapitole, far a jiných beneficií, visitační právo římských generálů řádových, záruku za církevní jmění. nezávislost církevního jmění na světské správě, správu náboženského a studijního fondu, povinnosť císařovu přispívati k oběma fondům, výnos interkalarií a konečně náhradu za zrušený desátek. Článkem 35. zrušeny všechny zákony a nařízení, jež stály v odporu s konkordátem, a konkordát prohlášen za platný zákon pro všechny země rakouské, jejž zachovávati mají i všichni nástupcové obou mocí, které konkordát byly uzavřely. Tímto patentem zaručena církvi katolické v Rakousku svoboda a samostatnosť v největší míře a vliv státu na záležitosti církevní mocně seslaben, ne-li dokonce i zrušen. Dnem 18. srpna 1855, kdy uzavřen konkordát se stolicí papežskou, uznalo Rakousko samostatné postavení a nezávislost církve vedle státu, dle níž obě tyto moci vedle sebe stojí s úplnou samostatností a nezávislostí, majíce každá svými zákony vyměřený rozsah působnosti.

Mezi tím však počal vyvíjeti se opět nový názor o poměru těchto mocí mezi sebou. Vzmáhaly a šířily se idee o moderních úkolech státu, jež uvykli jsme si nazývati liberalismem, a které stály v plném odporu s názory kurie římské. Papežská encyklika ze dne 8. prosince 1864 a syllabus k ní připojený, jenž zatracoval a za bludné prohlašoval 80 různých moderních názorů té doby se šířících, považovány z liberální strany za útok proti základům dnešní evropské společnosti. Ještě mocnější odpor vzbudila usnesení vatikanského koncilu z roku 1870, zejména články o neomylnosti papežově a jeho bezprostřední pravomoci, která ve státních kruzích vzbudila všeobecný odpor. Tento odpor dosáhl v Rakousku praktického významu, když se změnou ústavy 1860 nabyla zároveň liberální

strana prostředního neb bezprostředního účastenství ve věcech veřejných; zrušení konkordátu pokládáno tehdá za nejdůležitější bod programu většiny říšské rady. Vláda vzpírající se zprvu radikálnějším návrhům chtěla cestou dohodnutí se s kurií dosíci změny oněch článků konkordátu, jež nejvíce budily odpor liberálů, avšak vyjednávání ta nevedla k žádoucímu konci. Zmíněné stanovisko vlády rakouské vysvitlo nejprvé vydáním státních základních zákonů ze dne 21. prosince 1867. V tomto vývoji nutno rozeznávati dvě stadia: první končí částečným zrušením konkordátu cestou zákonodárnou a druhé úplným zrušením konkordátu akcí mezinárodní. Nová ústavní práva nedala se srovnati s ustanovením konkordátu, a tak zákonem ze dne 25. května 1868 č. 47—49 ř. z. bylo:

1. manželské právo občanského zákonníka znovu v platnosť uvedeno, a zavedeno též podpůrné civilní manželství;

2. upraven poměr školy k církvi;

3. vymezeny poměry mezi jednotlivými vyznáními. Těmito zákony zrušen X. článek konkordátu docela a články V., VII. a VIII. z části. Tím obmezena platnosť konkordátu pouze na záležitosti církevní. Formálně zrušen byl konkordát teprve po prohlášení dogmatu a neomylnosti papežově. Vlastnoručním listem ze dne 30. července 1870 kázal císař papežské stolici v Římě oznámiti, že následkem nového dogmatu zrušuje vláda konkordát z r. 1855. Kromě toho bylo nařízeno, že mají připraviti se návrhy zákonů, které by na místě konkordátu a cís. patentu ze dne 5. listopadu 1855 vymeziti měly poměry státu k církvi, což stalo se zákonem ze 7. května 1874 č. 50 ř. z. jednajícím o zevnitřních poměrech církve katolické.

Konkubinát.

I. Pojem, právo římské.

Konkubinát jest spolužití osob různého pohlaví za účelem mimomanželského spojení pohlavního. (Výn. min. vn. ze dne 29. července 1872 č. 9261.)

Dle římského práva byly uzavírány konkubináty toliko se ženskými osobami nižšího stavu; v době císařství byl pojem konkubinátu přesněji omezen tím, že mimomanželská spojení s osobami ženskými cti požívajícími jako stuprum byla trestána, kdežto konkubinát zůstal beztrestným tehdy, vešel-li v něho muž s osobou ženskou, kterou dle zákona Juliova Papiova pro překážku manželství v různosti stavu se zakládající za manželku pojmouti nemohl. Konkubinát nebyl poměrem právním, nýbrž poměrem skutkovým, který potud byl trpěn, pokud nespadal pod pojem trestného stupra; děti z konkubinátu byly nemanželské. Teprve v 9. stol. byl konkubinát naprosto zakázán.

II. Právo platné.

Dle práva platného nelze prosté spolužití osob různého pohlaví samo o sobě ještě nikterak stotožňovati s pojmem konkubinátu. Jelikož právní stát jen v zákonném manželství záruku svého mravního bytí a své moci spatřovati může, ježto dále i právo rodinné jen za tím účelem stanovil, jest zcela přirozeno, že stát o to pečovati musí, by co nejúčinněji zamezil vzmáhání se poměrů, jež by mu v jeho snahách překážeti mohly. Při tom však jest si státu co nejopatrněji počínati, jelikož přece spolužití osob různého pohlaví podmíněno býti může jen zvláštními poměry jako: příbuzenstvím, nedostatkem výživy, poskytováním ochrany nemocným a slabým a pod., aniž by tím již mravní integrity takového společenství blíže se

dotýkati bylo nutno. S druhé strany jest často též obtížno, z osobního společenství sama již účel téhož dovozovati, ještě obtížnější však zjistiti, zda jedná se tu o vztahy pohlavní. Nejlepší direktiva pro stát bude tedy spočívati v úloze vypátrati, zda stávající poměr osobní s uvážením všech vedlejších okolností má ráz takový, že by z něho souditi se dalo na nemravnost, nebo že by jím jiným osobám mohl býti dán zhoubný příklad. Dle dv. pol. st. nař. ze dne 4. ledna 1825 mají všechny konkubináty hned po svém vzniku býti rozloučeny. Pokrevní příbuzní a strany sešvakřené, kteří navzájem v manželství chtějí vejíti a ve společném obydlí se zdržují, jejichž žádost za církevní prominutí překážky však byla odmítnuta, mají ihned od sebe býti odloučeni, a veškeren bližší i nejmenší podezření vzbuzující obapolný styk co nejpřísněji jim má býti zakázán (dvor. dekr. ze dne 9. července 1807 č. 13142). Dekret dolnorak. vlády ze dne 18. prosince 1803 přikazuje právo zákazy takové vydávati úřadům politickým, jimiž v první řadě jest rozuměti obce, poněvadž vykonávání policie mravnostní náleží v samostatný obor jejich působnosti. S rozloučením konkubinátu může též býti vysloveno vyhostění osoby nepříslušné do místa, kde ve společenství žila a to obcí samou v zemích stávajících zřízení obecních. Ježto úkol státu v tomto směru jest především jen zabraňovací (profylaktický), vysvítá z uvedeného, že konkubinát sám o sobě není ještě činem trestným, ač nejsou-li tu zvláštní okolnosti, následkem kterýchž stává se dle §§ 500—516 tr. z. přestupkem proti veřejné mravopočestnosti. Jinak má se věc, jakmile úřední rozkaz k rozloučení byl vydán, jehož však nebylo uposlechnuto, ve kterémžto případě obvod mravnostní policie podstatně se rozšiřuje, jelikož dle okolností potrestání politickou nebo soudní cestou nastati může. Poslední náhled zastává též v theorii Lienbacher, jenž trestnost konkubinátu na neuposlechnutí rozkazu rozlučovacího činí závislou. Konkubinát může míti zevně též podobu řádného manželství. V takových případech lze, mají-li strany v úmyslu platné manželství uzavříti, prominutí všech ohlášek uděliti. Žádost v tom směru podána budiž ku zeměpanskému úřadu duchovním správcem bez udání jmen stran, jež musí složiti přísahu, že jim není známa žádná překážka, jež by manželství jejich v cestě stála (§§ 86 a 87 o. o. z.).

Konkurence činů trestných.

I. P o j e m a d r u h y.

O konkurenci zločinů mluvíme, když táž osoba spáchala více zločinů, pro které ještě nebyla odsouzena. Platný trestní zákon omezil v § 34 tr. z. tento pojem tím, že žádá současnost vyšetřování a odsouzení, kteréžto omezení z části odpadlo ustanovením § 265 tr. ř., ježto tento předpis i tam konkurenci připouští, kde obžalovaný, proti němuž rozsudek byl již vynesen, uznán byl vinným jiným činem trestným, jehož se dopustil před vynesením rozsudku. Spáchán-li byl však druhý zločin teprve tehdy, když ohledně prvého rozsudek již byl vynesen, jest konkurence vyloučena. Byly-li konkurující zločiny spáchány více samostatnými činy, mluví se o r e á l n í (materielní) konkurenci, kdežto, bylo-li více zločinů jediným skutkem spácháno, mluvíme o i d e á l n í (formální) konkurenci. Proti tomuto rozlišování bylo často brojeno zvláště od Johna (»Die Lehre vom fortgesetzten Verbrechen und von der Verbrechens-Concurrenz«) a od Hälschnera (»System des preussischen Strafrechtes«). Však dle všeobecného znění § 34 tr. z. nelze o ideální konkurenci pochybovati a jest tato i praksí všeobecně uznána.

Neboť tvoří-li každé ze zdánlivě konkurujících provinění podstatu samostatného deliktu, pak nutno tato provinění přičísti n. př. když svůdce dopustí se nemravného jednání spadajícího pod § 128 tr. z. vůči osobě jeho dozoru svěřené, lze mluviti o idealné konkurenci zločinů naznačených v §§ 128 a 132 tr. z. (roz. kas. s. ze dne 6. prosince 1880, č. 9460). Naproti tomu jest ideální konkurence vyloučena, když se sice jednotlivé, však ne všecky znaky pojmu deliktu vícekrát uskutečnily (roz. kas. s. ze dne 3. června 1882 č. 4109). Ideálně neb reálně konkurující zločiny mohou býti stejnorodé nebo různorodé, dle toho jsou-li téhož neb různého druhu. Reální konkurence stejnorodých zločinů je opakováním (§ 44 lit. b tr. z.), nestejnorodá reální konkurence sluje hromaděním.

II. Od konkurence třeba dobře lišiti:

1. T. zv. zločin složený, v němž se sice více právních porušení jeví, však není zde více zločinů, nýbrž jen zločin jediný (na př. vražda loupežná).

2. T. zv. recidivu (zpětnost), která v tom záleží, že někdo opětně dopustí se činu trestního, pro který již byl trestán (§ 44 lit. c tr. z.).

3. Pokračování ve zločinu, o němž mluvíme, když táž podstata skutková rozpadá se v opětující se a za sebou jdoucí činy, jež v jednotném úmyslu spočívají. Předpis v § 173 tr. z. obsažený o sčítání obnosů z jednotlivých krádeží ani svým zněním ani svou tendencí nesměřuje k tomu, že by dle tr. z. krádeže, jichž se táž osoba dopustila, za jeden skutek se považovati měly. Jestliže totiž konkuruje více krádeží, přičte se nehledě k užití § 173 tr. z. přece každý kvalifikační moment těchto krádeží o sobě, takže tyto považují se za činy samostatné a různé (roz. kas. s. ze dne 20. dubna 1875 č. 1778).

4. T. zv. konkurenci zákonů, která tu jest, když skutek má na sobě znaky několika zločinů; tu dlužno užiti toho zákona, který nejúplněji skutek vystihuje. Má tudíž speciální zákon přednost před všeobecným, kvalifikovaný neb privilegovaný delikt před jednoduchým atd.; nelze-li dle toho rozhodnouti, platí zákon přísnější (Janka, »Das öst. Strafrecht« str. 165, Geyer, »Grundriss zu Vorlesungen über gemeines deutsches Strafrecht« I. díl, str. 186; viz i roz. kas. s. ze dne 27. listopadu 1880 č. 10585).

III. Trestání konkurence.

V tomto ohledu vytvořily se troje soustavy a sice:

1. soustava kumulační, dle níž každý skutek samostatně se potrestá (quot delicta tot poenae);

2. soustava absorbční, dle kteréž vyměří se jen trest pro zločin nejtěžší, takže ostatní činy zůstanou beztrestnými (poena major absorbet minorem);

3. soustava střední, dle níž za základ se vezme trest na zločin nejtěžší, který se však vzhledem k ostatním lehčím zločinům zostří.

Z těchto 3 systémů přijalo platné právo v § 34 tr. z. systém poslední, ježto ustanovuje, že zločinec má býti potrestán dle onoho zločinu, na který uvalen trest nejtěžší, však s ohledem na zločiny ostatní; pro velikost trestu jest rozhodným způsob a při stejném způsobu trestu míra trestu. Předepsanému vzetí zřetele na lehčí zločiny vyhoví se dle § 44 lit. a a b tr. z. tím, že konkurence zločinů téhož neb různého druhu pokládá se za okolnost přitěžující, a trest vyměří se v mezích sazby, jíž užiti dlužno, dle zásad §§ 49—51 tr. z.

Opírajíc se o platné právo stanoví osnova nového trestního zákona, že při konkurenci více trestních činů jen jeden trest dlužno vyměřiti, při čemž jest užiti té sazby trestní, jež vzhledem na způsob, největší a nejmenší výměru řídí se dle porušených předpisů, jež v tom směru jsou nejpřísnějšími; tím nemění se nic na právu volby soudce, když v neipřísnějším z porušených předpisů dva neb více způsobů trestu jsou dle volby stanoveny. Je-li dle toho užitá největší neb nejnižší výměra větší než ta, která předepsána jest v porušených předpisech pro způsob trestu nejtěžší, budiž dle měřítka § 18 přeměněna. (Jednoroční vězení nebo státní vězení rovná se 8měsíční káznici a třídenní vazba dvoudennímu vězení nebo státnímu vězení [§ 76 osnovy].) Novotu shledáváme dále v § 77 odst. 2 osn., dle něhož sčítání obnosů škody, podmiňuje-li jich úhrnná výše užití přísnější sazby trestní, i tehdá místo míti má, když pachatel sáhl na cizí majetek ne vždy stejným způsobem, nýbrž delikty příbuznými, totiž krádeží, zpronevěřením, přechovávačstvím nebo podvodem.

Konkurence knihovního pořadí.

O konkurenci knihovního pořadí mluvíme, když soudu knihovního dojde několik žádostí tabulárních týkajících se téhož tělesa knihovního, kterým nedostává se ani přednosti zákonné (§ 53 knih. z.) ani přednosti postoupené (§ 30 kn. z.). Pořadem knihovním nazýváme časový pořádek, v jakém práva do knih vložená vykonati lze. Tento pořádek řídí se dle čísla, jakým označena byla žádost za vklad, když došla knihovního soudu, nehledíc ovšem při tom ku zákonné aneb jinak vyhražené přednosti. (Tu platí zásada: prior tempore potior iure.) Ustanovení knihovního pořadí je velmi důležité. Poněvadž pak často se přihází, že podá se nebo dojde soudu touže poštou najednou více knihovních žádostí týkajících se téže hypothéky, bylo nutno v takovém případě pořadí knihovní přesně stanoviti. Tak ustanovuje § 103 kn. z., že, dojde-li knihovního soudu současně více žádostí, jež týkají se téhož knihovního tělesa, mají se při každém zápisu o nich učiněném poznamenati čísla současně podaných žádostí s dodatkem vyjádřujícím jejich současnost. Tyto zápisy, které na základě současně podaných žádostí byly vykonány, mají pak totéž knihovní pořadí a mluvíme v tom případě o konkurenci knihovního pořadí. Poznámka současnosti není poznámkou ve smyslu knih. z. (§ 8 odst. 3), nýbrž jen »vyznačením«, a proto se též neprovádí zvláštním zápisem knihovním jako ostatní poznámky. Následek tohoto stejného knihovního pořadí jest, že práva takovým způsobem do knih vložená uspokojí se poměrně, když hypothéka nepostačí k úplnému jich krytí. Z toho ovšem vysvítá, že můžeme mluviti o konkurenci jen v těch případech, v nichž pořadí práva je věcí rozhodnou, nikoli však tam, kde nutno rozhodnouti jinou otázku právní současným podáním knihovních žádostí povstalou, jako na př.: když s knihovní žádostí za vklad práva vlastnického pro nového kupce dojde současně žádost za vklad práva zástavního proti bývalému vlastníku; tu nelze mluviti o konkurenci právě tak, jako když dojdou současně dvě knihovní žádosti za vklad vlastnického práva pro různé kupce, neboť dle smyslu knihovního řádu nelze si ani mysliti konkurenci knihovního pořadí týkajícího se nároků vlastnických. Konkurence knihovního pořadí může se tedy jen při ostatních právech věcných vyskytovati, nikoliv ale při právu vlastnickém.

Náhledy o tom, jak rozhodnouti věc, když podá se současně více

knihovních žádostí řádně opatřených, které sice knihovnímu stavu neodporují, avšak které odporují sobě navzájem, jsou různé; jedni mluví, že v tom případu povoliti se mají tyto žádosti, druzí opět, že mají se odmítnouti. Nedá se ovšem popříti, že, povolí-li se takové žádosti, povstane pak knihovní stav, který nesrovnává se zřejmě s § 10 knih. zák., poněvadž spoluvlastnictví, které dle náhledů některých spisovatelů dle § 825 o. o. z. ihned povstati má, dle určitých, výslovně stanovených podílů hned při vkladu sotva bude se moci zanésti, ačkoliv to právě zákon v § 10 knih. ř. kategoricky žádá.

Vyskytuje se v literatuře ještě jiné mínění, jež uvažujíc, že prý ohled na zachování dobytého práva jest větší než ohled na určitost vkladů, dospívá k tomu tvrzení, že musí se povoliti všechny současně podané knihovní zápisy s vytčením této současnosti ve knize, že se má však tento knihovní zápis považovati za poznámku spornosti, poněvadž to prý je vlastně jen zápis právních nároků, které jsou v odporu se stejnými právními nároky jiných osob, které musí se teprv sporem vydobyti. Proti tomu ovšem lze namítnouti, že jednak zachování práva přednosti je přece právě výsledkem žádané určitosti knihovního zápisu, a že naopak onen zápis, proti němuž stojí poznámka spornosti, musí býti určitý a formálně platný, tak že ten, k jehož ochraně tato poznámka slouží, překáží knihovnímu držiteli jenom v disposičním právu, jež je zásadou veřejnosti chráněno.

Z toho všeho vysvítá, že se tu jedná o důležitou otázku, která knihovním řádem rozřešena nebyla. To vysvětlíme si tím, že v praxi vyskytuje se málo podobných případů. V těchto případech nepostačí také, rozeznává-li se poctivá knihovní držba od nepoctivé, k čemuž uchyluje se obyčejně praxe užívajíc obdobných ustanovení § 440 o. o. z., neboť není vždy potřebí, aby jedna strana jednala poctivě a druhá nepoctivě.

Konkurence při stavbách církevních.

Konkurencí při stavbách církevních rozumíme povinnosť církve, církevních korporací, patrona, obce a jiných účastníků přispívati ku zřizování a udržování katolických kostelův a budov obročních (§ 57 zák. ze dne 7. května 1874 č. 50 ř. z.). Správa církevního jmění a ústavu sledujících církevní účely vyžaduje vždy spolupůsobení státních orgánů. Na základě čl. 15. zákl. stát. zákonů o všeobecných právech státních občanů viděla se vláda nucena správu statků církevních, jíž konkordátem církev se domohla, jí ponechati, ovšem že s výhradou vlivu, jenž státu, jak z postavení katolické církve, jakožto veřejné korporace, tak co se závazků vůči církvi tyče, náleží. Vedle toho snažila se vláda řadu nejasných poměrů konkurencí při stavbách církevních úzce souvisejících, jež spíše dle dosavadních zvyklostí, než dle pevných předpisů spravovány byly, přesným ustanovením podrobiti (viz motivy k zák. ze dne 7. května 1874 č. 50 ř. z.). Maje toto na zřeteli, upravil zákon ze dne 7. května 1874 č. 50 ř. z. řízení ve příčině povinnosti konkurenční.

I. Starší zákonné předpisy, týkající se konkurence při stavbách církevních, spočívají na těchto zásadách:

1. Ku založení a vydržování kostelních budov má v první řadě užito býti jmění kostelního, pokud ovšem po krytí nadací a ročních běžných výdajů zbývá. Teprve tehdy, kdyby se jmění podobného nedostávalo, nebo žádného vůbec nebylo, povinen jest hraditi výlohy s tím spojené patron.

2. Ke konkurenci jakož i ku dávkám, týkajícím se katolických chrámů

a obročních budov, nemohou nekatolíci býti nuceni, byť i před tím, než nekatolíky se stali, k dávkám těm, nebo konkurenci té zavázáni byli (dekr dv. kanc. ze dne 8. ledna 1784 pro mor. slez. gub.).

3. Náklady na udržování budov farních hraditi jest nejdříve ze jmění příslušného kostela. Teprve když toto nestačí, nese náklad ten farář, místní kaplani nebo beneficiati, kterým plynou příjmy z jejich beneficií, ač jsou-li příjmy ty větší než portio canonica (dekr. dv. kanc. ze dne 22. kv. 1805 č. 9345, dv. kanc. ze dne 7. ledna 1797 pro Moravu a Slezsko.).

4. Opravy budov obročních, jež bez předchozího povolení příslušných orgánů předsevzaty byly, nese ten, kdo bez dovolení, tedy na svoje nebezpečí a na svůj účet je podnikl.

5. Všechny ostatní náklady na znovuzřízení a větší opravy farních budov, k jichž zapravení zbytné jmění kostelní nestačí, nese patron fary dle povahy patronatu ze jmění vlastního.

6. Přifařené obce jsou týmže způsobem, jako obce s vlastními chrámy, povinny přispívati.

7. Ohledně far, kde zeměpán patronátní právo obsazování beneficia skutečně a úplně vykonává, vztahuje se povinnosť přispívati k nákladu i na státní pokladnu a to jednou třetinou útrat. To platí jak co do kostelů, tak co do budov farních, však jen tehdá, není-li někdo jiný k tomu povinen (výn. min. fin. ze dne 11. ledna 1854 č. 20108).

8. Při tom, zda někdo povinen jest na kostelní a farní stavby přispívati, jest zásadně rozlišovati, jsou-li příspěvky ty povahy osobní, nebo věcné. Příspěvky prvého druhu mohou jen od oněch společníků obce žádány býti, již jsou zároveň členy té náboženské společnosti, o niž právě jde. Příspěvky druhého druhu, které jsou s držením pozemků spojeny, jest plniti jako břemena věcná (výn. min. kultu a vyuč. ze dne 24. června 1853 č. 2448.).

II. Zák. ze dne 7. května 1874 č. 50 ř. z. upravuje v §§ 55—57 řízení a příslušnosť ve sporných záležitostech konkurence se týkajících. Ustanovení tato úplně odpovídají zásadám o příslušnosti jak ve správním právu tak v řízení soudním platícím.

1. Příslušnosť.

a) Spory o povinnosti přispívati k účelům kultu, zakládající se na příslušnosti k některé obci náboženské, vyřizují správní úřady.

b) Spory o povinnosti ku příspěvkům na účely kultu, zakládající se na zvláštním titulu, vyřizují řádné soudy. Žádá-li se příspěvek stavební na kostel proto, že patron při zrušení fary si vyhradil právo jmění nového farního kostela i nadále ku krytí výloh stavebních mateřského kostela užívati, neb aspoň ku pomoci bráti, žádá se příspěvek ten na základě zvláštního titulu a vyřizují spory tu nastalé řádné soudy (nál. spr. s. dv. ze dne 12. března 1879 sb. »Budwinski« sv. III. 445.).

c) Orgány správní jsou tenkráte příslušnými, když nutný zájem duchovní správy toho vyžaduje; tyto mohou buď na základě posavadního pokojného držení nebo na základě stručně vyšetřených právních a praktických poměrů prozatímní opatření učiniti (§ 56 jmen. z.) Tím, že správní úřad učiní opatření pouze prozatímní, uznává příslušnosť řádného soudce pro spor tento (nál. spr. s. dv. ze dne 27. března 1878 sb. »Budvinski« sv. II. 240.).

O tom, zda je tu nutný zájem, jenž prozatímního opatření vyžaduje, rozhodují úřady dle svého uvážení, takže ve příčině této otázky jest příslušnosť správního soudního dvoru vyloučena (nál. ze dne 9. září 1878 č. 1208 a ze dne 17. října 1878 sb. »Budwinski« sv. II. 333).

d) Ve všech záležitostech, v nichž nějaký veřejný fond jest súčastněn, mají správní orgány z povinnosti úřední, jinak ale jen na výslovnou žádosť súčastněné strany, nutná opatření učiniti (§ 57 odst. 2. jmen. z.).

e) Zakládá-li se sporné plnění na právu patronátním, jest příslušným orgán správy kultu. Jen v tom případě, že by patron částečné neb úplné osvobození ze soukromoprávních důvodů dovoditi chtěl, jsou příslušnými řádné soudy, a pouze nařízení provisoria jest orgánům správním ponecháno. (§ 55 II. odst. a 34 jmen. z.). Orgány státní mají při stanovení patronovy povinnosti konkurenční přihlížeti též k ustanovením zřizovací listiny.

2. Řízení.

a) Orgán správní má, je-li tu více osob ku konkurenci povinných, zavésti řízení ústní, při němž jest, jak nutnosť výdajů zjistiti, tak o způsobu jich krytí se všemi účastníky se dohodnouti.

b) Nelze-li podobného dohodnutí docíliti, mají správní úřady na základě vyšetřených poměrů skutečných i právních pořadem instancí spor ten buď definitivně nebo prozatímně rozhodnouti (§ 57, 3. a 4. odst. jmen. z.).

c) Na počátku řízení ve věcech konkurenčních jest předem zjistiti, zda nutná jest toho potřeba, by stavba projektovaná byla předsevzata. Žádný pak z interessentů nemá práva stanoviti, které z oprav kostelních budov předsebráti jest a které nikoliv. Podobné opravy lze jen za souhlasu všech interessentův anebo na základě úředního nálezu provésti. Pokud jedno nebo druhé se nestalo, nemůže ani závazek k určitému příspěvku povstati (dekr. dv. kanc. ze dne 29. ledna a 19. srpna 1780, sbírky Josefínské 1. vyd. II., Str. 218, 219; d. d. k. ze dne 24. srpna 1785 ibid VIII. str. 688; d. d. k. ze dne 14. března 1822 Č. 15022, sb. »Jaksch« VII. str. 128; dv. dekret ze dne 18. dubna 1806., p. sb. z. XXVI. str. 49; gub. nař. ze dne 23. května 1806; sb. »Kroch« XXI., str. 366; zák. ze dne 7. května 1874 § 57, nál. spr. s. dv. ze dne 28. března 1879, sb. »Budwinski« sv. III. 640).

d) Co se pak dotýče stavebních oprav kostelů a far, veřejným patronátům podřízených, jest ustanoveno předpisy dolnorak. místodržitelství ze dne 10. listop. 1874 č. 33858 toto:

K jednání o konkurenci přizváni buďtež: státem ověřený technický znalec, patronátní komisař, duchovní představený dotyčného kostela, starosta obce a starostové obcí přifařených a vyžadoval-li by toho případ, i sousedé. Při řízení pak určiti jest předem státním znalcem technickým celý plán stavby a výlohy s ní spojené. Nezbytnosť a účelnosť stavby podrobeny buďtež důkladnému prozkoumání. Při tom má komise bedlivě k tomu přihlížeti, aby stavba solidně byla provedena, všeho však zbytečného se vystříhati. Dle normálu o stavbách budov církevních a kostelních ze dne 27. července 1805 jest pak hned na začátku řízení přesně konstatovati, kdo povinen jest na náklad stavby té vůbec přispívati. Představenstva obce a obcí přifařených — je-li jakých — mají býti dotázána, zda ochotna jsou nutné ruční práce a povozy in natura poskytnouti, neb relutum jich v penězích zapraviti. Od tohoto řízení konkurenčního může býti upuštěno,

jde-li o opravu nepatrnou a byly-li by s řízením tím příliš veliké výlohy spojeny.

III. Zemské zákonodárství:

Citovaný již zákon ze dne 7. května 1874 ustanovuje v § 57, že nehledě k §§ 55 a 56 jmenov. zákona veškeré předpisy, jež v jednotlivých královstvích a zemích ve příčině zřizování a vydržování katolických kostelů a obročních budov, pak ve příčině zjednávání si kostelních paramentů, zařízení a potřeb stávají, i na dále v platnosti zůstávají.

Náležejí pak sem zvláště tyto zemské zákony:

Pro Čechy: dekr. dvor. kanc. ze dne 18. dubna 1806 čís. 22616 z r. 1805, pol. sb. z. sv. XXVI. č. 31; pro Moravu: zákon ze dne 2. dubna 1864 č. 11 z. z.; Slezsko: zák. ze dne 15. listopadu 1863 č. 2 z. z.; Halič: zák. ze dne 15. srpna 1866 č. 28 z. z., zák. ze dne 2. února 1867 č. 2 z. z. a zákon ze dne 12. prosince 1869 č. 20 z. z.; Bukovina: dekret dv. kanc. ze dne 8. prosince 1839 č. 38657; Dolní Rakousy: dekr. dvor. kanc. ze dne 22. května 1805 č. 9742 a cirkulář zemské vlády dolnorakouské ze dne 27. června 1805, dekret. dvor. kanc. ze dne 18. října 1827 č. 23938. Dolnorak. sb. z. pol. č. 282; Horní Rakousy: dekr. dv. kanc. ze dne 14. ledna 1784 č. 194, ze dne 2. prosince 1834 č. 30629, ze dne 1. září 1839 čís. 27620; Štýrsko: z. ze dne 28. dubna 1864 čís. 7 z. z. a ze dne 9. května 1866 čís. 11 z. z.; Tyroly: dekr. dv. kanc. ze dne 13. listopadu 1787 čís. 2438, ze dne 19. ledna 1797 č. 1667, ze dne 15. září 1800 č. 12873, dv. dekr. ze dne 28. května 1816 č. 27401, tyrolské sbírky zákonů prov. III. svazek, II. díl, č. 18, str. 137, dekr. dv. kanc. ze dne 21. května 1805 č. 9615; vyhl. míst. pro Tyroly a Vorarlberg ze dne 26. ledna 1871 č. 1590, č. 12 z. z.; Vorarlberg: zák. ze dne 25. června 1860 čís. 48 z. z.; Korutany: zák. ze dne 28. května 1863 čís. 6 z. z. a zák. ze dne 27. července 1864 č. 16 z. z.; Krajina: zák. ze dne 20. července 1863 č. 12 z. z.; Istrie: zák. ze dne 9. července 1863 č. 12 z. z.: Gorice a Gradiska: zák. ze dne 29. listopadu 1863 č. 2 z. z.

V Solnohradsku platí kanonické právo tak, jak se postupem času a zvyku vyvinulo. Tyto zákony zemské obsahují následující zásady:

1. Uhražení nákladů zřizování a udržování kostelních a obročních budov, zjednávání kostelních paramentů, zařízení a potřeb stihne především ty, kdož na základě nadace, smlouvy anebo jiného právního titulu k tomu jsou zavázáni.

2. Způsob a míra plnění řídí se řečeným titulem.

3. Pokud takovouto povinnost nelze ku platnosti přivésti, jest nutno uhraditi náklady předem ze zbytných, volných příjmů dotyčného kostela a v případě, že by žádné zvláštní dohodnutí se nestalo i ze zbytných, volných příjmů příslušných filiálních kostelů.

4. Všeobecná zákonná ustanovení, dle nichž filiální obce povinny jsou ku hřbitovním, jakož i chrámovým a farním stavbám mateční obce přispívati, zůstávají úplně v platnosti (roz. min. kultu a vyuč. ze dne 24. června 1869 č. 5415, časop. »Zeitschr. für Verw.« z r. 1870 str. 135.)

5. Přes to lze za šetření zákonných předpisů o zcizení a obtížení církevních statků základního jmění těchto chrámů užiti, pokud ovšem věnováno není jiným účelům, a pokud jiné výlohy, jež z výnosu církevního jmění kryty býti mají, toho dopouštějí.

6. Opravy na obročních a hospodářských budovách, k nimž církevní beneficiát (farář, kurát, expositor, kaplan, atd.) vlastní vinou, nedbalostí, zanedbáním a j. nebo jeho služebníci (§ 1313—1315 o. o. z.) neb nájemci (§ 1111 o. o. z.) příčinu zavdali, hradí dotyčný beneficiát.

7. Menší výlohy (skla v oknech, kamna, obyčejná správa podlahy, střechy, dveří, zámku a pod) nese při budovách farních a hospodářských taktéž beneficiát.

8. Na ostatní stavební výlohy u jmenovaných budov povinen jest obročník přispívati, převyšuje-li roční příjem z obročí obnos 500 zlatých r. m. Obročník jest však oprávněn obnos naň připadající v ročních lhůtách spláceti; splátky tyto nesní však býti menší než 1/3 zmíněného přebytku příjmu.

9. Za příčinou zjištění závazků jest za šetření zák. předpisů zvláštní spis o stavbě sepsati, v němž pojato býti musí ustanovení, že plniti jest určitou sumu k umoření quoty konkurenční během určitých let i po čas intercalare a že povinnosť tato i na nástupce v obročí přechází.

10. Náklad, jejž za šetření těchto předpisů krýti nelze, nésti má patron. Pokud pak ustanovení zákonů obecních toho dopouštějí, lze tyto náklady tím způsobem hraditi, že se jako jiné obecní dávky rozvrhnou a vymáhají. I má se tu pak rozdělení to díti v poměru dle přímých daní; příslušníci jiných vyznání mají však zůstati ušetřeni. Poněvadž pak tato povinnost na příslušnosti ku dotyčnému vyznání náboženskému, nikoliv však na příslušnosti k obci se zakládá, lze v tomto případě jmění obecní jen tenkráte ku pomoci bráti, hlásí-li se všichni příslušníci obce k dotyčnému vysnání (roz. min. kultu a vyuč. ze dne 15. dubna 1870 č. 528, časop. »Zeitschr. für Verw.« z r. 1870 str. 131).

11. Je-li některému kostelu více obcí nebo částí jich přikázáno, jest příspěvky na katolické obyvatelstvo těchto — pokud jiné usnesení se nestalo — dle poměru povinnosti k přímým daním rozvrhnouti. I jest pak v tomto případě k tomu cíli zvláštní výbor zříditi.

12. V konkrétním případě upozorňuje výnos ministra kultu a vyuč. ze dne 16. dubna 1872 č. 1723 okresní hejtmany, že v konkurenčních záležitostech kostelů a farních budov se týkajících platnost a závaznost všech zvláštních dohodnutí bedlivě jest prozkoumati.

13. Dle zcela jasných zásad právních může ten, kdo jakékoliv jednání staveb kostelních a farních se týkající svémocně předsevzal, jen tenkráte všeobecné povinnosti příspěvku částečně neb úplně býti zbaven, po případě náhrada jemu dána býti, když jednání jeho dostane se sankce zákonem výslovně předepsané. Jinak platí § 1042 o. o. z. Jediným škodlivým následkem takového jednání je, že tomu, jenž náhrady se domáhá, jak důkaz nutnosti a účelnosti stavby, tak důkaz pravdivosti číselného obnosu nákladu znesnadněn aneb dokonce nemožným učiněn jest. Správní orgán konkurenční nikdy však není oprávněn stavebníku z tohoto důvodu stavební, po případě konkurenční řízení, o jehož zahájení tento, třebas již když stavba jest u konce, žádá, odepříti (výn. min. kultu a vyučov. ze dne 21. března 1871 č. 2668, časop. »Zeitschr. für Verw.«, ročník IV., č. 24, str. 94).

IV. Promlčení.

Co se týče promlčení povinnosti konkurenční, mohou ustanovení o. o. z. pouze v občanském právu použita býti, a to ještě pouze tam, kde to zvláštními předpisy vyloučeno není.

Na zásadní závazky jednotlivých občanů, jakož i obcí, přispívati ku veřejným stavbám, zvláště pak na konkurenční závazky přifařených ohledně staveb kostelních nemají předpisy o promlčení pražádné platnosti. § 1484 o. o. z. ve spojení s § 1471 má pouze na zřeteli poměry soukromoprávní a nikoliv poměry práva veřejného.

Konkurs. (Úpadek.)

I. Pojem a všeobecné zásady.

Konkurs jest soudní řízení, které má za účel poměrně a dle jistého pořadí uspokojiti věřitely osoby k placení nezpůsobilé (kridatáře) ze jmění jejího. Konkursem rozumí se však také souhrn právních poměrů kridářových, tímto řízením založených. Je-li obecný dlužník kupcem, jehož firma jest zapsána v obchodním rejstříku, aneb obchodní společností, mluvíme o kupeckém konkursu, protivou ke konkursu řádnému (§ 191 konk. ř.).

1. Vyhlášením konkursu pozbývá dlužník k placení nezpůsobilý volnou disposici nad veškerým svým jměním exekuci podrobeným, které má, nebo které jemu po dobu trvání konkursu připadne (§ 1 odst. 1 konk. ř.).

2. Všichni věřitelé vespolek, jichž nároky v čas zahájení konkursu již pozůstávaly, nabývají práva, toto jmění dle ustanovení řádu konkursního, ve schování a správu vzíti a ku svému uspokojení je použiti (§ 1 odst. 2 konk. ř.).

II. Právní účinky zahájení konkursu.

A) Právo soukromé.

1. Právo hmotné. Zahájení konkursu modifikuje právní poměry dlužníka obecného a osob třetích v právních vztazích k němu stojících.

a) Způsobilost ku právním činům obecného dlužníka jest relativně obmezena, ježto každé jeho opatření nebo právní jednání po zahájení konkursu předsevzaté, jež se týká jeho jmění do podstaty náležejícího jmenovitě každé zcizení, zastavení neb obtížení jest naproti věřitelstvu neplatným.

b) Věcná práva třetích osob k věcem dlužníka obecného vyhlášením konkursu dotknuta nejsou.

α) Jsou-li v podstatě konkursní jisté věci, jež zcela nebo z části dlužníku obecnému nenáležejí, a má-li kdo právo žádati za jich vrácení, budiž to posuzováno dle všeobecných zásad právních (§ 26 konk. ř.).

β) Služebnosti buďtež co břemeno věci nemovité, na které váznou, zachovány a na toho, kdo věci té nově nabude, převedeny, pokud se tím předcházejícím pohledáváním hypotečním ujmy nečiní. Stala-li by se tím těmto pohledáváním ujma, nastoupí na místo této služebnosti nárok na náhradu za služebnost nepřevedenou jakožto pohledávání hypoteční (§ 32 konk. ř.). Ohledně služebností na věcech movitých platí táž zásada (§ 38 konk. ř.).

γ) Práva zástavní nabytá před zahájením konkursu zůstávají netknuta. Retenční práva nabytá před zahájením konkursu mění se v práva zástavní. K vykonání práva zástavního možno exekuci i po zahájení konkursu vydobýti a v ní pokračovati (§ 12 odst. 2 konk. ř.). Právo kupecké ruční zástavy, kupecké právo retenční a zákonné zástavní právo komisionáře, speditora a povozníka ku zboží jim svěřenému lze v konkursu týmž způsobem a s tímž účinkem jako mimo konkurs proti dlužníku vy-

konati (§ 44 úv. z. k z. obch.), rovněž i zástavní právo, jež povozníku i po odevzdání zboží dle čl. 409 obch. z. přísluší (§ 46 úv. z. k z. obch.).

c) Značný vliv má zahájení konkursu na poměry obligační:

α) Ohledně právních jednání, jež ku vzájemnému plnění směřují a v čas zahájení konkursu ještě nejsou s obou stran splněna, platí všeobecně tyto zásady:

1. Splní-li jen dlužník obecný závazek úplně, vstoupí podstata konkursní v jednání a může žádati, by strana druhá splnila, co jest povinna.

2. Splní-li ale závazek úplně jen strana druhá, nechť provede své nároky proti podstatě buď jako kondicent, realní věřitel, neb konkursní věřitel, nemůže však žádati, nezáleží-li povinnost strany druhé v placení peněžitém a nepřisluší-li jí právo žádati něčeho nazpět, aby podstata závazek splnila, nýbrž jen, aby náhradu dala.

3. Nesplnila-li ta ani ona strana povinnosti své, neb splnily-li obě strany povinnost jen neúplně, má konkursní podstata volbu, chce-li v jednání vstoupiti čili nic. Vstoupí-li podstata konkursní v jednání, jsou obě strany povinny úplně je splniti. Nevstoupí-li ale, může druhá strana, pokud to co dala v podstatě konkursní se nachází a se rozeznati může, žádati, by se jí to vrátilo, jinak ale by se jí náhrada dala (§ 22 konk. ř.). Konkursní podstata má také v tomto případě nárok na vrácení toho, co obecný dlužník závdavkem byl dal (nál. ze dne 28. ledna 1879 č. 10865 sb. »Gl. U.« č. 7304) a rovněž i nárok na vrácení částečně zaplacené napřed trhové ceny (nál. ze dne 4. prosince 1878 č. 5536 sb. »Gl. U.« č. 7237).

β) Jakmile konkurs byl vyhlášen, pokládá se vše, čeho má kdo na dlužníku obecném pohledávati, až na důchody roční, plat na výživu a jiné platy se opakující, za dospělé v ten způsob, že podstata konkursní má právo, nehledíc ke lhůtě splatnosti, ihned platiti, a věřitel že jest povinen placení přijmouti. Ve příčině části pohledávání na věcech nemovitých pojištěného, která uhražena jest cenou trhovou za nemovitou věc strženou, zůstanou v platnosti lhůty platební, které již dříve s věřitelem umluveny byly (§ 14 konk. ř.).

γ) Upadne-li mandant v konkurs, jsou veškerá jednání, jež mandatář po vyhlášení konkursu jménem kridatáře předsevzal, bez právního účinku. Rovněž zrušuje se vyhlášením konkursu na jmění plnomocníka plná moc jemu udělená (§ 1024 o. o. z.).

δ) Upadne-li člen společnosti v konkurs, může před projítím času ze společnosti býti vyloučen (§ 1210 o. o. z.). Veřejná obchodní společnost zrušuje se vyhlášením konkursu na společnost, jakož i na jmění jednotlivého společníka (čl. 123 č. 1 a 3 obch. z.). Vyhlášení konkursu na jmění kommandisty společnost kommanditní nezrušuje (čl. 200 obch. z.). Vyhlášením konkursu na jmění kommanditní aneb akciové společnosti se tato zrušuje (čl. 200 a 242 č. 4 obch. z.). Tichá společnost zrušuje se vyhlášením konkursu na jmění majitele obchodní živnosti, nebo na jmění tichého společníka (čl. 260 č. 3 obch. z.).

ε) Je-li tu smlouva nájemní a pachtovní a je-li dlužník obecný nájemníkem nebo pachtéřem, nastupuje podstata konkursní prohlášením konkursu v tuto smlouvu. Mohou však obě strany ze smlouvy té, i kdyby je na delší čas zavazovala, ve lhůtě obyčejné, zákonem neb obyčejem místním vyměřené, dáti výpověď, bez ujmy nároků na náhradu škody. Je-li

dlužník obecný pronajímatelem nebo propachtovatelem, vstoupí podstata konkursní na jeho místo, aniž se tím co změní na době, po kterou smlouva má trvati; dobrovolný prodej pronajaté věci v konkursu, pokud se týče zrušení smlouvy, má týž účinek jako prodej nucený (§ 23 konk. ř.).

ζ) Nejpodstatnější vliv má vyhlášení konkursu na manželské právo majetkové:

αα) Vyhlásí-li se konkurs na jmění manžela za jeho života, nemůže sice ještě manželka vrácení věna a vydání obvěnění žádati, nýbrž jen pojištění proti věřitelům pro případ zrušení manželství. Ona jest vůbec oprávněna od doby vyhlášení konkursu nárok na požívání platu vdovského, a když žádný není vyminěn, na požívání věna pozdvihnouti. Tento nárok na to neb ono požívání jest však vyloučen, dokáže-li se, že manželka úpadek mužův zavinila (§ 1260 o. o. z). Vydal-li manžel před vyhlášením konkursu vyjádření písemné neb ústní, že obdržel věno, a má-li toto vyjádření ve prospěch manželky nebo jejich nástupců právních býti proti podstatě konkursní důkazem, jest zapotřebí, aby bylo vydáno buď již v době, kdy věno přijal, nebo nejdéle rok přede dnem, kterého byl konkurs vyhlášen, a dále, aby bylo proti podstatě prokázáno, že toho dne dotčené vyjádření byl vydal. Datum na listině samo o sobě není toho důkazem (§ 49 konk. ř.). Předpis tento neplatí o konkursu kupeckém (nál. ze dne 4. února 1876 sb. »Gl. U.« č. 6014). V kupeckém konkursu nalézají se majetková práva manželce smlouvami svatebními do obchodního rejstříku zapsanými zjednaná za pohledávkami obchodních věřitelů manžela, již před dnem zápisu vzniklými (§ 16 uvoz. zák. k zák. obch.). Manželka kupcova jest tudíž povinna nahraditi věřitelům obchodním, jichž pohledávky vznikly před zápisem smluv svatebních v rejstřík z peněz, které na základě smluv svatebních obdrží, to, oč by z podstaty konkursní jejího manžela dostali více, kdyby smluv svatebních nebylo (§ 50 konk. ř.).

ββ) Byl-li na jmění manželčino konk vyhlášen, nemá to žádného vlivu na smlouvy svatební (§ 1261 o. o. z.).

γγ) Je-li umluveno mezi manželi společenství statků, pomíjí toto vyhlášením konkursu na jmění jednoho nebo druhého manžela a společné jmění dělí se jako při smrti (§ 1262 o. o. z.).

η) Způsobilost pohledávek ku kompensaci jest v řízení konkursním modifikována (§ 20, 21 konk. ř. zák. ze dne 16. března 1884 č. 35 ř. z.). (Bližší viz. ve čl. Kompensace.)

ϑ) Promlčení přetrhuje se v konkursu ohlášením právě tak jako soudní žalobou. Obzvláště má ohlášení směnečných pohledávek týž účinek jako dle čl. 80 sm. ř. doručení žaloby. Popírá-li se pravosť pohledávky ku řízení konkursnímu přihlášené a zahájí-li se k vyřízení toho zvláštní spor, aneb obnoví-li se spor před početím konkursu již započatý, pokládá se promlčení toliko za zastavené, a nepočítá se ve lhůtu promlčecí čas, který projde od toho dne, kterého byla podána přihláška, až do toho dne, kterého byly věřiteli vydány doklady, jichž má ku zahájení nebo obnovení rozepře zapotřebí (§ 8 konk. ř.).

ι) Následkem vyhlášení konkursu mohou dříve předsevzatá právní jednání za jistých podmínek býti nařikána a naproti věřitelům za bezúčinna prohlášena.

2. Účinky procesuální.

a) Příslušnosť: Soud konkursní jest z pravidla forum universale pro všecky nároky žalobní proti podstatě směřující (§ 138, 126 konk. ř.). Jen jde-li o věc, o kteréž rozhodovati přísluší soudu reálnímu, tabulárnímu nebo hornímu, aneb byla-li rozepře již před početím konkursu u některého jiného soudu zahájena, aneb týká-li se rozepře pohledávání právem zástavním pojištěného, jest se spravovati dle předpisů o příslušnosti soudní, mimo řízení konkursní platících (138 konk. ř.). Pro žalobu o zaplacení pachtovného proti konkursní podstatě jest forum rei sitae příslušným (nál. ze dne 10. listopadu 1885 č. 12954 sb. »Gl. U.« č. 10783 a ze dne 20. června 1882 č. 6794 »Gl. U.« č. 9022), opačně rozh. ze dne 14. listopadu 1882 č. 13234 sb. »Gl. U.« č. 9180). Ustanovení § 1. cís. nař. ze dne 16. listop. 1858 č. 213 ř. z. ohledně výhradné příslušnosti okresních soudů pro všechny spory ze smluv nájemných platí i naproti konkursní podstatě, která na místo dlužníka obecného jakožto nájemce nebo pachtéře dle § 23 konk. ř. ve smlouvu vstoupila aneb sama smlouvu nájemní uzavřela (nál. ze dne 8. dubna 1884 č. 3669 sb. »Gl. U.« č. 9980, resp. nál. č. 114). Soud reální jest příslušný pro žalobu excisní a pro rozhodnutí o zastavení exekuce (nál. ze dne 21. listopadu 1879 č. 340 sb. »Gl. U.« č. 7292). Reální instance jest pro žaloby ku provedení úvěru zástavním právem zjištěného i po vyhlášení konkursu na držitele zástavy příslušnou (nál. ze dne 26. října 1876 č. 11997 sb. »Gl. U.« č. 6267), rovněž pro žaloby hypotékární, věřitele směnečného hypotékou krytého proti podstatě (nál. ze dne 14. dubna 1886 č. 4016 sb. »Gl. U.« č. 7044).

b) Legitimace. Po vyhlášení konkursu nelze rozepře právní, jimiž se má nějakému pohledávání proti majetku ku podstatě konkursní náležejícímu platnosť zjednati nebo pohledávání na jmění tom pojistiti, proti dlužníkovi obecnému na soud vznésti a byly-li již naň vznešeny, nelze v nich dále pokračovati. Řízení směřuje od té doby ve všech případnostech proti věřitelstvu. (§ 6 konk. ř.) Pokračování ve sporu proti obecnímu dlužníkovi nemá místa, třeba by žalobce prohlásil, že se chce pouze na jmění do konkursní podstaty nenáležející obmeziti (nál. ze dne 24. září 1878 č. 10937 sb. »Gl. U.« č. 7153 proti tomu nál. ze dne 4. června 1878 č. 6417 sb. »Gl. U.« č. 7015). Spor o žalobě vlastnické, před zahájením konkursu na dlužníka podané, se vyhlášením konkursu nepřetrhuje. Věřitelstvo vstoupí ve spor tento jako nástupce kridatáře (nál. ze dne 3. května 1876 č. 5184 sb. »Gl. U.« č. 6128). Věřitelstvo společenstva v rejstřík zapsaného a v konkurs upadlého není passivně legitimováno k žalobě o uznání nečlenství (nál. ze dne 13. února 1879 č. 14527 sb. »Gl. U.« č. č. 7334). Bylo-li v právní záležitosti dlužníka obecného již před zahájením konkursu v první stolici ve hlavní věci rozhodnuto, může na místo obecného dlužníka věřitelstvo neb třebas jen jediný věřitel pravosť sporného nároku popírající do sporu vstoupiti. Vstupujícímu věřitelstvu přísluší plná zákonná lhůta k užití prostředků právních soudním řádem dovolených, ku přihlášení se k důkazu a k podání obran tak, jako kdyby lhůta k tomu byla počala běžeti teprv ode dne vyhlášení konkursu (§ 7 konk. ř.). Byla-li rozepře právní v čas vyhlášení konkursu již na soud vznesena, a vystupuje-li v ní dlužník obecný z nějakého majetkoprávního důvodu jako žalobce, má věřitelstvo právo vstoupiti do sporu na místo dlužníka obecného. Užije-li věřitelstvo tohoto práva, běží jemu lhůty ode dne vyhlášení konkursu (§ 10 konk. ř.).

c) Řízení. Řízení o nárocích, jež mají býti ohlášeny soudu kon-

kursnímu již před zahájením konkursu, v první stolici zavedené se přerušuje, třebas by věc již projednána a ku rozhodnutí způsobilou byla; obzvláště přerušuje se spor zahájený o odpůrčí žalobě věřitele, byl-li konkurs na jmění dlužníkovo vyhlášen. Popírá-li se pohledávka soudu konkursnímu ohlášená, budiž řízení před soudem konkursním zase obnoveno (§ 7 konk. ř.). Rozepře zvláštní líčeny a rozhodovány buďtež též ve případech ku sporu exekučnímu, mandátnímu a směnečnému se hodících ohledně věci hlavní, poplatků vedlejších a nákladu rozepře dle předpisů řízení řádného (§ 131 konk. ř.). Tím však není vyloučeno řízení stručné (sb. »Gl. U.« č. 7295, 8963), aniž užití předpisů pat. ze dne 9. dubna 1782 na likvidační procesy před soudy obchodními vedené (nál. ze dne 30. března 1881, ze dne 9. listopadu 1881 sb. »Gl U.« č. 7739, 8548, proti tomu nál. ze dne 11. března 1884 sb. »Gl. U.« č. 9929 ze dne 27. srpna 1878 č. 3993 sb. »Gl. U.« č. 7118).

d) Po vyhlášení konkursu nelze ani obstávku, aniž jiný zjišťovací prostředek aneb exekuci vydobýti, a nelze též exekuci již povolenou vykonati (§ 11 konk. ř.). Nezakládá tudíž popsání zajmutých předmětů po zahájení konkursu předsevzaté právo zástavní (nál. ze dne 1. září 1886 č. 9126 sb. »Gl. U.« č. 11149). Rovněž jest exekuční odevzdání dříve zabavené pohledávky po zahájení konkursu vyloučeno (nál. ze dne 24. srpna 1886 č. 9961 sb. »Gl. U.« č. 11145, ze dne 25. května 1880 č. 6044 sb. »Gl. U.« č. 7994 naproti tomu nál. ze dne 1. července 1875 č. 7060 sb. »G. U.« 5782). Naproti tomu se připouští exekuční sekvestrace nemovitosti před zahájením konkursu zavazené (nál. ze dne 9. února 1889 č. 1116 sb. »Gl. U.« č. 12587), rovněž zájemné popsání svršků kridatářových do bytu vnesených (invecta et illata) ke krytí dlužného nájemného (nál. ze dne 16. června 1886 č. 7136 sb. »Gl. U.« č. 11708, ze dne 5. září 1878 č. 9938 sb. »Gl. U.« č. 7132), jakož i žádost za vklad zástavního práva pro nedoplatky daní teprve po zahájení konkursu podaná (nál. ze dne 7. dubna 1875 č. 3571, ze dne 11. května 1880 č. 5384, ze dne 20. července 1870 č. 8299 sb. »Gl. U.« 5685, 7976, 8046 naproti tomu viz nál. ze dne 5. února 1870 č. 137 sb. »Gl. U.« č. 7842). Přenesení zabavených movitostí je po zahájení konkursu dovoleno (nál. ze dne 25. května 1875 č. 6658 sb. »Gl. U.« č. 5734).

e) Po zahájení konkursu na jmění dlužníka nemůže se žádati, aby nucené zcizení, které již vykonáno bylo, prohlášeno bylo bezúčinným a to ani se strany dlužníka ani se strany správce podstaty konkursní. Počalo-li již řízení o takové žádosti, během kteréhož konkurs byl vyhlášen, budiž žádost zamítnuta (§ 21 zák. ze dne 10. června 1887 č. 74 ř. z.), Předražení má místo i v konkursu (nál. ze dne 29. srpna 1887 č. 10115 sb. »Gl. U.« č. 12330).

3. Účinek na řízení pozůstalostní. Vyhlásí-li se konkurs na pozůstalosť, nastupuje pravomocnost soudu konkursního. Projednávání pozůstalosti místa nemá a přihlášky dědické se nepřijímají. Teprve shledá-li se, že pozůstalost jest aktivní, nastane projednávání (§ 73 říz. v. v. nesp.).

B) Právo veřejné. Účinky, jež má početí konkursu na politická a čestná práva dlužníka obecného po dobu trvání konkursu, posuzují se dle zákonů politických a trestních (§ 25 konk. ř.). Vyhlášení konkursu jmenovitě má v zápětí:

1. vyloučení z volitelnosti do obecního zastupitelstva (říšs. ob. zák. ze dne 5. března č. 18 ř. z. čl. X c), pak z volebního práva a volitelnosti

do zemského zastupitelství (sněm. řády volební zák. ze dne 13. ledna 1869 pro Dolní a Horní Rakousy, Solnohrady, Tyrolsko a Vorarlbersko, Přímoří, Krajinu, Dalmacii, Štýrsko, Korutany, Moravu, Halič, Bukovinu, ze dne 7. prosince 1869 pro Slezsko, a ze dne 17. ledna 1870 pro Čechy) a do říšského zastupitelství (zák. ze dne 2. dubna 1873 č. 4 ř. z. § 20 č. 3.).

2. Zánik mandátu do zemského a říšského zastupitelstva (§ 6 zříz. zem., § 18 zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 141 ř. z.).

3. Stavení mandátu do obecního zastupitelstva (různá zřízení obecná).

4. Vyloučení z aktivního i pasivního práva volebního do obchodní komory a suspensi členství (zák. ze dne 29. června 1868 č. 85 říš. zák., § 7 a 11).

5. Vyloučení z aktivního a pasivního práva volebního do živnostenského společenstva (živn. ř. ze dne 15. března 1883 č. 39 ř. z., § 118 *d*).

6. Vyloučení z návštěvy bursy (zák. ze dne 1. dubna 1875 čís. 67 ř. z., § 6 *a*).

7. Nezpůsobilost ku vstoupení do služby soudní (pat. ze dne 3. května 1853 č. 81 ř. z., § 4).

8. Suspensi veřejného úřadu (cís. nař. ze dne 10. března 1860 čís. 64 ř. z.).

9. Suspensi notářství (not. ř. § 165 *d*).

10. Ztrátu úřadu obchodního dohodce (obch. z. čl. 84 *c*).

11. Nezpůsobilost ku přijetí do volebního sboru ku zřízení živnostenských soudů a zánik členství tohoto soudu (§§ 9 a 26 z. ze dne 14. května 1869 č. 62 ř. z.).

12. Nezpůsobilost k úřadu porotčímu (zák. ze dne 23. května 1883 č. 121 ř. z., § 2).

13. Nezpůsobilost k úřadu odhadce, po případě propuštění (výn. min. vnitra ze dne 26. března 1856 č. 6056).

Všecky tyto právní účinky nastanou dnem, kterého byl na desce soudu konkursního přibit edikt konkurs vyhlášující (§ 12 konk. ř.).

III. Vyhlášení konkursu.

Konkurs se vyhlásí:

1. Když někdo nejsa s to dluhů svých zaplatiti, sám za zavedení konkursu žádá.

2. Když po smrti dlužníkově dědic neb opatrovník pozůstalosti za vyhlášení konkursu žádá (§ 62 konk. ř.). V těchto případech budiž konkurs bez dalšího řízení vyhlášen.

3. Když jeden neb několik věřitelů prokázavše se listinami plné víry hodnými své pohledávky proti dlužníku exekucí stíhanému za vyhlášení konkursu žádají (§ 63 konk. ř.).

4. Když věřitel, který má pohledávku exekucí vykonatelnou, aneb aspoň hodnověrně prokázanou, žádá za uvalení konkursu na dlužníka, který uprchl anebo který se skrývá, ač neučinil-li tak dlužník z příčiny jiné, než té, že zaplatiti nemůže.

5. Na jmění kupce neb obchodní společnosti vyhlásí se konkurs na základě oznámení o zastavení platů.

Na jmění osobně ručícího společníka vyhlásí se konkurs následkem uvalení konkursu na jmění společnosti veřejné, komanditní neb komanditní na akcie.

IV. Organy konkursu.

A) Soud konkursní.

1. Pojem a příslušnosť. Konkursní soud jest soud, při němž se konkurs vyhlašuje a projednává. Příslušným k tomu jest:

a) Sborový soud, v jehož obvodu obecný dlužník má své řádné bydliště. Mezi více příslušnými soudy rozhoduje předstižení vypsáním konkursu (§ 58 konk. ř.). Sborový soud dočasného pobytu Rakušana v cizině bytujícího není příslušným ku vyhlášení konkursu (nál. nejv. s. ze dne 11. ledna 1887 č. 24 sb. »Gl. U.« č. 11.396).

b) Kupecký konkurs budiž zahájen a projednán u sborového soudu vykonávajícího obchodní pravomoc, v jehož obvodu společnost obchodní své sídlo nebo kupec svoje bydliště má (§ 193 konk. ř.). Soud obchodní zůstává i po výmazu firmy z rejstříku příslušným ku zahájení konkursu (nál. ze dne 25. dubna 1871, 14. ledna 1873, 10. října 1877, 16. října 1888; sb. »Gl. U.« čísla 4137, 4840, 6575, 12399). Na firmu, jež má své sídlo v cizině, může konkurs u onoho tuzemského obchodního soudu býti vyhlášen, v jehož obchodním rejstříku odštěpený závod firmy jest zanesen (nál. ze dne 13. září 1881 sb. »Gl. U.« čís. 8500). Ku vyhlášení kupeckého konkursu na odštěpený závod, jenž na základě neprotokolované společenské smlouvy registrované firmy s třetím byl zřízen, jest příslušným soud sídla firmy zapsané (nál. nejv. s. ze dne 26. června 1882 sb. »Gl. U.« č. 9065).

c) Byl-li konkurs vyhlášen sice v zemích zdejších, však v území, kde tento konkursní řád neplatí, a má-li dlužník obecný v některé zemi, v níž platí konkursní řád, statek nemovitý, vyhlásí se na tento statek konkurs zvláštní a sice tím soudem, který by byl k tomu příslušný, kdyby dlužník na tom statku bydlil. Mezi více soudy rozhoduje předstižení (§ 60 konk. ř.).

2. Obor působnosti: *a*) věcné. Konkursní soud nechť konkurs vyhlásí a projedná. Obzvláště jemu přináleží:

aa) vyhlášení konkursu inserováním ediktu a přibitím jeho na desce soudní (§ 69 konk. ř.), zřízení konkursního komisaře (§ 70 konk. ř), zatímního správce masy (§ 73), opatřiti zapečetění a inventuru masy (§ 86), vyrozuměti úřady poštovní a telegrafní (§ 89) a státní zastupitelstvo o zahájení konkursu (102);

bb) potvrzení zatímně ustanoveného neb jmenování jiného správce masy na základě návrhů učiněných většinou přítomných věřitelů při stání věřitelů a uveřejnění jmen osob k tomu úřadu povolaných (§ 74), ustanovení zvláštních správců pro určitá odvětví správy, hlavně pro správu nemovitostí a majetnosti horní (§ 82);

cc) přihlížeti ku jednáním konkursního komisaře, dozor míti nad ním, po případě odvolati jej a nahraditi jiným, jakož i rozhodovati o stížnostech proti jeho opatřením (§ 257);

dd) vydání dekretu ustanovovacího pro správce masy (§ 143), bdíti nad činností jeho, přidržovati jej ku plnění povinností, po případě jej propustiti (§ 80);

ee) rozhodovati o námitkách konkursního komisaře proti vydání listiny zřizovací zvoleným členům výboru věřitelského (§ 74);

ff) rozhodnouti o stížnosti dlužníka obecného proti příkazu konkursního komisaře, kterýmž se dlužníku nařizuje, složiti manifestační přísahu (§ 97), nařídíti vzetí dlužníka ve vazbu (§ 98 a 99), zrušiti vazbu (§ 101);

gg) přijímati ohlášky nároků konkursních věřitelů (§ 108);

hh) projednati spory o pravosti a pořadu pohledávek za illikvidní uznaných (§ 126 a 128), pokračovati a rozhodnouti spory proti obecnému dlužníku, před početím konkursu zahájené a přerušené, které nebyly ještě ve hlavní věci rozhodnuty (§ 134), vyřizovati schválení neb výtky účtů ze správy správce masy činěné pořadem práva (§ 150), jakož i konečně rozhodnouti o odměně správce masy a jeho náměstka (§ 161);

ii) před odbytím likvidačního stání udíleti plnomocenství v těchto případech:

α) má-li se prodati nemovitosť, právo nějaké, nebo loď námořní způsobem z části nebo zcela jiným, než jak řízením exekučním jest předepsáno, nebo má-li se uznati nárok na vrácení některé z těchto věcí z masy konkursní;

β) má-li se živnost průmyslová neb obchodní, která náleží k mase, neb ve které měl dlužník obecný, jakožto osobně zavázaný, účastenství, postoupiti cestou narovnání se všemi břemeny a užitky neb vůbec za takových podmínek, jimiž se závazek masy neb objem nároků její podstatně mění (§ 148);

jj) zkoumati a potvrzovati uzavřená narovnání (§ 158);

kk) rozhodovati o námitkách proti návrhu rozdělovacímu (§ 180);

ll) zrušiti konkurs, oznámiti to přibitím u soudu, po případě uveřejniti v novinách, zbaviti správce masy, náměstka, členů věřitelského výboru úřadu a zrušiti všeliká opatření zjišťovací a dlužníka v disposičním právu omezující (§ 189); v kupeckém konkursu kromě toho přísluší soudu konkursnímu:

mm) rozhodovati o tom, zdali illiquidní pohledávky jsou způsobilé k tomu, aby na základě jich věřitelům právo hlasovací při jednání o nuceném narovnání prozatímně uděleno býti mohlo (§ 209);

nn) Zkoumati nucené narovnání, potvrditi je neb ne (§ 227);

oo) udíleti opětnou způsobilosť (rehabilitace) (§ 249 konk. ř.).

b) Obor místní působnosti. Konkursní řízení u konkursního soudu zahájené vztahuje se na vše movité jmění dlužníka obecného, kdekoliv ležící a na nemovitosti ležící v zemích, ve kterých platí nynější konkursní řád (§ 59). Projednání konkursu ve příčině nemovitostí v cizině ležících ponecháno jest úřadům cizozemským (§ 61 konk. ř.).

B) Konkursní komisař.

1. Zřízení. Při zahájení konkursu ustanoví soud některého ze svých radů nebo některého jiného úřadníka, k vykonávání úřadu soudcovského způsobilého, za soudního komisaře (§ 70 konk. ř.). Ježto ku vykonávání úřadu soudcovského způsobilým jest jen úředník, jenž zkoušku soudcovskou a přísahu soudcovskou složil, není dle § 70 konk. ř. třeba, by byl komisař konkursní samostatným soudcem ve smyslu zák. ze dne 21. května 1868 č. 46 ř. z. Jmenování konkursního komisaře přísluší dle § 103 čís. pat. ze dne 3. května 1853 čís. 81 ř. z. předsedovi soudu konkursního a děje se ne dekretem, nýbrž pouze jednoduchým vyrozuměním. Činnosť konkursního komisaře jest podstatně soudcovská, avšak nepřísluší jemu rozhodovati o sporných nárocích.

2. Práva. Konkursnímu komisaři náleží samostatné vedení řízení konkursního a dozor nad úřední činností osob, jimž správa majetku byla svěřena (správce konkursní podstaty, správce zvláštních podstat). V po-

sledním směru má zvláště stálý přehled o tom míti, jak práce postupují, a má se o tom přesvědčiti ústním vyptáváním, dle potřeby i slyšením správce masy konkursní nebo vyžádáním si od něho písemné zprávy, a má-li k tomu příčiny, může si náležité vysvětlení opatřiti též nahlédáním v účty a ostatní spisy ke správě masy náležející a po případě i úřední vyšetřování zavésti. Neplní-li správce masy náležitě svých povinností, může jej soud konkursní ku návrhu komisaře konkursního i pokutami peněžitými k pilnému jich plnění přidržeti. Konkursní komisař může konkursnímu soudu i propuštění správce masy navrhnouti (§ 80 konk. ř.). Táž práva příslušejí konkursnímu komisaři i naproti správcům zvláštních mas. Funkce konkursního komisaře nelze taxative vypočísti. Dle § 70 odst. 3 konk. ř. jest povolán ke všem opatřením a rozhodováním, jež konkursním řádem usnesení konkursního soudu vyhražena nejsou. V pochybných případech bude dlužno rozhodnouti dle všeobecných pravidel interpretačních, zda je příslušným soud konkursní či konkursní komisař. Kromě dozoru nad správcem masy, náměstkem a správci zvláštních podstat (§ 81, 82 konk. ř.) náleží v obor činnosti konkursního komisaře ještě zvláště: vzetí správce masy rukou dáním do slibu, jakož i jeho náměstka i správce zvláštního (§§ 75, 81, 82, 143 konk. ř.); vyhotovení dekretů pro výbory věřitelů (§§ 74 a 143 konk. ř.); předsedati při stáních věřitelstva; dáti souhlas ku rozdělení jmění konkursního beze zdělání formálního návrhu rozdělovacího (§ 172 konk. ř.); přijímání účtů a rozdělovacích návrhů, opravení návrhu rozdělovacího před podáním námitek proti němu; stanovení lhůt a stání k podání námitek a poznámek o složeném účtu (§ 149, 172, 176, 177 konk. ř.); vyhotovování vykonatelných výtahů liquidačních a vydávání ověřených opisů přihlášek, jakož i výtahů z protokolu liquidačního a tabulky (§ 121 a 125 konk. ř.); učiniti návrh soudu konkursnímu, aby dlužník obecný vzat byl do vazby (§ 99 konk. ř.); udíleti plnomocenství před odbýváním liquidačního stání ku právním činům uvedeným v § 147 konk. ř.; přijímati představení věřitelů masy v případě odepřeného placení (§ 160 konk. ř.), jakož i přijímati oznámení výboru věřitelského aneb i jednotlivých věřitelů o shledaných nepřístojnostech a porušení povinností se strany správce masy; činiti návrh při určování nároků správce masy na odměnu a náhradu výloh věřitelstvem (§ 161 konk. ř.); zkoumání zprávy o vykonaném rozdělení a činiti návrh na zrušení konkursu na základě výkazu o závěrečném rozdělení (§ 184, 189 konk. ř.) a j. v. Všichni soudové a úřadové mají konkursního komisaře při výkonu jemu příležících opatření náležitě podporovati.

3. Postavení konkursního komisaře naproti konkursnímu soudu. Kdo se cítí býti stíženým opatřeními konkursního komisaře, vyžádejž sobě rozhodnutí konkursního soudu. Soud konkursní může každé chvíle se přesvědčiti, jak soudní komisař práce vykonává, může jemu uložiti, by o nich zprávu podal, může ho z důležitých příčin odvolati a na jeho místě jiného komisaře zříditi (§ 71 konk. ř.). Je-li místo, kde dlužník obecný bydlí neb živnost svou provozuje, příliš vzdáleno od sídla sborového soudu, u něhož se konkurs vyhlásil, může soud konkursní, vidí-li se mu to býti příhodným, ustanoviti za konkursního komisaře soudce okresního toho soudu v jeho okršku ležícího, v jehož sídle nebo na blízku jehož jest místo, kde dlužník obecný bydlí, nebo živnost svou provozuje (§ 72 konk. ř.). V tomto případě je funkce okresního soudce co konkurs-

ního komisaře rozdílnou od té, která jemu co předsedovi okresního soudu přílěží.

Okresní soud co takový nepodléhá konkursnímu soudu, ovšem ale okresní soudce co konkursní komisař. Obzvláště je důležitým tento rozdíl ve příčině stížnosti. Okresní soud předsebéře na př. v dotyčné konkursní věci všechny věcné úkony; zde funguje okresní soud co takový, takže stížnost proti dotyčným rozhodnutím podati jest soudu II. stolice. Naproti tomu rozhoduje o stížnosti proti rozhodnutím okresního soudce co konkursního komisaře ve smyslu § 71 odst. 5 konk. ř., jakožto o představení soud konkursní.

Je-li okresní soudce zaneprázdněn, přechází úřad konkursního komisáře na správce okresního soudu; zvláštního usnesení nebo dekretu soudu konkursního v takovém případě potřebí není (výnos min. spr. ze dne 22. června 1881 č. 6992 na krakovský vrchní zem. soud). Důležité povinnosti, jež konkursnímu komisaři přísluší, toho vyhledávají, aby úřad ten svěřován byl jen úředníkům zvláště k tomu způsobilým (výn. min. spr. ze dne 25. února 1869 č. 2490 a ze dne 6. srpna 1874 č. 11005).

C) Shromáždění věřitelstva konkursního.

Věřitelstvo konkursní jest souhrn konkursních věřitelů, kteří pohledávky své ke konkursní mase ohlásili, nechať tyto pohledávky jsou zjištěny nebo sporny a nechť byly za likvidní aneb illikvidní prohlášeny. Právem poznamenává výn. min. sprav. ze dne 6. srpna 1874 č. 11005, že dřívější zvyk stran, při soudních jednáních každého samostatného zasahání se zdržeti a vůbec se řízení, pokud to není spojeno s nějakou bezprostřední právní ujmou, vzdalovati, se i nyní ještě částečně jeví v tom, že jednotliví konkursní věřitelé, velmi málo svého práva, činně se schůzí účastniti a tím účely konkursního řízení podporovati, užívají. Platný konk. řád zbudován jest na zásadě účastenství všech věřitelů a poskytuje znamenitou příležitost zabrániti zlořádům, které nutně nastávají, jestliže soud a správa masy veškerého styku s věřitelstvem postrádají. Shora zmíněným výn. bylo konkursnímu komisaři za povinnost uloženo, věřitele na důležitost a význam jich osobního účastenství upozorniti; věřitelstvo nemá býti v pochybnosti, že jemu po odbytí obecného likvidačního stání přísluší správa a realisace jmění konkursního, že ono sice jest povinno při tom zvolených neb potvrzených orgánů používati, že však tyto orgány výhradně jen jako mandatáři věřitelstva fungují, a že v první řadě dozoru svých mandantů podlehají. Autonomie věřitelů konkursních není dle zákona jen zdánlivou, nýbrž skutečnou.

Práva věřitelstva.

a) Zřízení správce podstaty. Věřitelstvo je oprávněno konkursnímu soudu správce nebo jeho náměstka při stání dle § 67 č. 4. konk. ř. položeném navrhnouti (§ 74 konk. ř.); při všeobecném likvidačním stání může pak věřitelstvo na místě posavadního správce masy, jeho náměstka a členů věřitelského výboru absolutní většinou hlasů (dle výše pohledávek jednoho každého věřitele, které již byly zjištěny neb jsou ještě sporny, čítané) jiné osoby své důvěry voliti (§ 143 konk. ř.). Volba správce masy a jeho náměstka stane se pak definitivní, pročež nemohou zástavní věřitelové po odbytém likvidačním stání již práva jim dle § 74 konk. ř. přislušejícího, zvláštního zástupce si voliti, užiti, poněvadž ve smyslu § 143 konk. ř. obsazení úřadů správce masy, jeho náměstka a věřitelského výboru

za definitivní pokládati dlužno, čímž věřitelstvo nabývá práva, za pomoci těchto zvolených osob samostatně provésti realisaci jmění podstaty konkursní (nál. ze dne 1. března 1881 č. 1179, časop. »Právník« r. 1881 str. 309).

b) Správa jmění konkursního. Věřitelstvo může ve směru tom správci masy a výboru zvláštní pravidla stanoviti, nezkracujíc je však ve právech dle zákona jim příslušejících. Práva, jež věřitelstvu přísluší, mohou jen usneseními ve schůzích věřitelských za soudní intervence odbývaných se vykonávati. Věřitelstvo svolává z pravidla konkursní komisař. Usnášení děje se většinou hlasů přítomných věřitelů, které se počítá dle zjištěného již, aneb ještě sporného obnosu jich přihlášených pohledávek (§ 144 konk. ř.). Výbor věřitelský jest povinen ihned schůzi věřitelů svolati, jestliže za to žádají věřitelé, kteří aspoň $^1/_4$ veškerých pohledávek zjištěných neb sporných zastupují, a jestliže jedná se o předmět, jenž dle zákona věřitelskému výboru, po případě věřitelstvu přikázán jest. Usnášení děje se za předsednictví konkursního komisaře a z pravidla za intervence správce masy. Proti nařízením soudním vydaným o provedení usnešení věřitelstva nepřísluší dlužníkovi obecnému právo stížnosti, leč že by podal námitku proti dobrovolnému prodeji pohledávky, který se pod hodnotou nominální státi má (nál. ze dne 2. července 1886 č. 7616 sb. 11103).

c) Scizení jmění. Po odbytém stání liquidačním může scizení věci nemovité, pohledávky neb lodi námořské způsobem z části neb z cela jiným, než jak v řízení exekučním předepsáno, dále uznání nároku na vrácení některé z těchto věcí z podstaty konkursní, jakož i odstoupení nějaké živnosti průmyslné neb obchodní cestou narovnání se všemi břemeny a užitky neb vůbec za podmínek, kterými by se závazek masy konkursní neb práva její podstatně měnila, jen na základě usnesení věřitelů předsevzato býti. (§ 148 konk. ř.) Usnesení věřitelstva není třeba, když při dražbě nemovitosti, jež se předsevzíti má po stání liquidačním ve smyslu předpisů řízení exekučního, odhadní cena v inventáři uvedená, za základ se má položiti (nál. ze dne 1. srpna 1876 č. 9053 sb. 6218). Schůzi věřitelstva jest svolati, náležejí-li do konkursní podstaty pohledávky, jichž, jak předvídati lze, až do doby, kdy bude ostatní jmění rozděleno, buď naprosto nebude lze dobývati neb bude jich lze dobyti jen s nákladem příliš značným, neb má-li dlužník obecný právo, bráti užitky nebo příjmy ze jmění, které nenáležejí do konkursní masy, nebo má-li nárok na důchody roční, výživné, neb opakující se platy. Věřitelstvo nechť se tu usnese na tom, mají-li se došlé částky dále rozdělovati, mají-li se celé pohledávky dobývati, aneb mají-li se tyto za jistou cenu, aniž by masa z jich pravosti a dobytnosti práva byla, některému kupci postoupiti nebo veřejnou dražbou zpeněžiti (§ 146 konk. ř.).

d) Určení odměny správce podstaty a ocenění, zdaž nároky jím činěné s objemem a důležitostí jeho prací a s činností a rozšafností jím na jevo danou se shodují, ponecháno jest usnesení věřitelstva, jež budiž k účelu tomu svoláno (§ 161).

D. Výbor věřitelů.

1. Podstata a význam. Výbor věřitelský jest orgánem věřitelstva jím voleným a povolaným hájiti zájmy jeho při zjišťování, správě, realisování a rozdělení jmění konkursní podstaty. Volba výboru věřitelského jest

v tom smyslu obligatorní, že ustanovení jeho nezávisí na rozhodnutí soudním, soud pak jest povinen volbu jeho podporovati; věřitelstvo nemá však povinnosti výbor věřitelský zvoliti. (§ 67 č. 4, § 74 a 143 konk. ř.) Často se vyskytuje potřeba pečovati o důležitá a naléhává správní nařízení již při vyhlášení konkursu, proto se vyzývají věřitelé již v ediktu, aby při stání nejpozději 14 dní po vyhlášení konkursu stanoveném (t. zv. stání ku volbě výboru věřitelského) volbu výboru předsevzali. (§ 67 č. 4 konk. ř.) Výbor věřitelský má sestávati ze 3 a nejvíce 5 členů s podobným počtem náhradníků a volí se většinou hlasů přítomných věřitelů, která se počítá dle velikosti pohledávek způsobem hodnověrným prokázaných. (§§ 74 a 84 konk. ř). Volba věřitelů v tomto stadiu jest přirozeně pouze prozatímní, ježto věřitelstvo není ještě dostatečně zjištěno, a platí pouze do stání likvidačního. Konkursní komisař, po případě soud konkursní má právo zvolené členy odmítnouti, vyskytnou-li se při volbě patrné závady, jinak jest výsledek volby závazným a konk. komisař má na základě její zvoleným vydati listinu ustanovovací (§ 74 konk. ř.). Svobodné právo ku volbě výboru věřitelského (§ 67 č. 6 konk. ř.), které žádným soudcovským nařízením nemůže býti obmezeno, má místo teprve při likvidačním stání, při kterém přítomní věřitelé oprávněni jsou voliti nový definitivní výbor věřitelský absolutní většinou hlasů, která se tu počítá dle obnosu, kterým již přihlášené pohledávky buď zjištěny aneb sporny jsou. Nebylo-li o novou volbu žádáno, nebo nedosáhne-li nový návrh potřebné většiny, funguje zatímní výbor věřitelský dále jako definitivní. Nový výbor věřitelský může však kdykoli později býti zvolen shora zmíněným poměrem hlasů, jestliže věřitelé zastupující nejméně $^1|_4$ veškerého obnosu zjištěných neb sporných pohledávek takovou novou volbu navrhnou; v každém případě má se nově zvoleným neb v úřadě potvrzeným členům vyhotoviti dekret ustanovovací (§ 143 konk. ř.).

Za členy výboru věřitelského mají se voliti pouze věřitelé, kteří bydlí nebo až do ukončení konkursu zdržovati se hodlají v místě, kde konkursní komisař své úřední sídlo má neb v jeho blízkosti (§ 84 konk. ř.), nikoli však jich právní přátelé nebo zmocněnci (roz. ze dne 13. dubna 1875 č. 3791, sb. »Gl. U.« č. 5686), zásada to, již ve skutečnosti často nelze provésti a od které prakse úchylky dovoluje. Pasivního volebního práva zbavena jest i finanční prokuratura aneb člen její v této vlastnosti na základě dvorního dekr. ze dne 27. října 1798 č. 438 sb. z. s., který čl. I. uv. zák. ke konk. řádu nebyl zrušen (rozh. ze dne 8. června 1875 č. 6255, sb. »Gl. U.« č. 5751).

Zvolení výboři jsou důvěrníky věřitelstva a mohou tudíž svůj úřad vykonávati pouze osobně, po případě zákonnými a stanovami přípustnými zástupci, nikoli však zástupci, které si sami zvolí (rozh. ze dne 13. července 1880 č. 8260, sb. »Gl. U.« č. 8044 a ze dne 10. ledna 1888 č. 268, sb. »Gl. U.« č. 11992). Volbu lze odmítnouti pouze ze závažného důvodu (§ 84 odst. 2 konk. ř.).

2. Obor působnosti.

a) Výbor věřitelů má povinnost za účelem zdárného hájení zájmů věřitelů správu jmění do konkursní podstaty náležejícího kontrolovati a při ní spolupůsobiti zkoumáním, dobrým zdáním, poradou a usnášením. Účastenství jeho ve vedení záležitostí jest však pouze vnitřní, representace na venek náleží správci konkursní podstaty. Při výkonu kontroly jsou členové

výboru věřitelského oprávněni žádati každé chvíle na správci podstaty, aby jim dal vysvětlení ve příčině vedení záležitostí, a shledají-li v něm nějaké nesprávnosti, mají to konkursnímu komisaři oznámiti (§ 85), výbor věřitelský má pak právo navrhnouti propuštění správce konk. podstaty (§ 80) a rozhodnouti o tom, zda peníze, skvosty a cenné papíry mají se u soudu uložiti (§ 139); jedině on má právo činiti výtky účtům správcem podstaty předloženým (§§ 150, 151 konk. ř.).

b) Spolupůsobení při správě jmění konkursu jest zaručeno tím, že správce podstaty povinen jest při všech důležitějších správních jednáních vyžádati si souhlas výboru věřitelského a učiněná usnesení prováděti (§§ 140, 141 konk. ř.). Nedbání těchto předpisů má sice za následek zodpovědnost správce konkursní podstaty vůči věřitelstvu, nepůsobí však neplatnost oněch právních jednání vůči třetím osobám, která byla předsevzata bez usnesení neb docela proti usnesení výboru věřitelského, jen když nebyly překročeny meze § 78 konk. ř., jemu plnou mocí udělené. Pouze ku právním jednáním v § 147 konk. ř. uvedeným jest nutný souhlas definitivního výboru věřitelského, ohledně právních jednání před stáním likvidačním zmocnění prozatímního výboru věřitelského a konkursního komisaře (§§ 78, 79, 147 konk. ř.). Výbor věřitelský má tudíž právo býti slyšán v jistých záležitostech, ale zároveň povinnost ku činnosti poradní i zkoumací a to ku žádosti správce podstaty, konkursního soudu a konkursního komisaře.

c) Obligátním je slyšení výboru věřitelského při udílení částečných kvot bez formálního rozdělovacího návrhu (§ 172 konk. ř.), při sestavování opravené bilance (§§ 205, 206 konk. ř.), při propuštění správce konkursní podstaty, které se děje z úřední povinnosti (§ 80 konk. ř.), jmenovitě má pak výbor věřitelský býti pozván ku jednání o návrhu na nucené vyrovnání (§§ 214, 229, 146 konk. ř.).

d) Svolení jeho jest zapotřebí při ustanovení zvláštního správce (§ 82 konk. ř.), při udílení záloh nebo splátek na náhradu odměny neb nákladu správce konkursní podstaty neb jeho náměstka (§ 161 konk. ř.).

e) Důsledkem práva zkoumání a kontroly žádá se pro rozvrh rozdělení spolupodpisu výboru věřitelského (§ 176 konk. ř.). On má též právo navrhnouti odměnu správci podstaty a jeho náměstku (§ 161 konk. ř.). Výbor věřitelský má právo činiti návrhy, jmenovitě může býti vazba na kridatáře z útěku podezřelého po ustavení se výboru věřitelského jen ku jeho návrhu uvalena a provede se ponecháním jeho v opatrování domácím (§§ 98, 100 konk. ř.). Podobně může býti předsevzat odhad neb jakékoli vyšetření ceny nemovitostí neb většího množství věcí movitých jenom na základě usnesení se výboru věřitelského (§§ 93, 94 konk. ř.).

3. Usnesení výboru věřitelů. Správce konk. podstaty jest povinen, kdykoli jde o nějakou důležitější záležitost správní, vyžádati sobě usnesení výboru věřitelského. Za tím účelem má všem členům výboru až na ty, kde mu toho pro jich nepřítomnost nebo nepřekonatelnou překážku učiniti nelze, v každém případě však většině členů výboru a na místě těch, kteří pro překážku přijíti nemohou, jich náhradníkům dáti věděti, jak se věc má. Usnesení děje se dle většiny hlasujících členů výboru a náhradníků. Jsou-li hlasy počtem sobě rovny, rozhoduje mínění, ku kterému se přidá správce k. podstaty (§ 140 konk. ř.).

4. Povinnosti výboru věřitelského plynou z účelu jeho. Naproti věřitelstvu má tento postavení mandatáře, jehož mandát od věřitel-

stva jest závislý. On jest zodpověden pouze věřitelstvu a nikoli jednotlivým věřitelům. Výbor věřitelů jest sice orgánem věřitelstva, však nadán jistými právy, kteráž věřitelstvem nemohou býti obmezena; věřitelstvo může mu sice stanoviti jisté správní normy, jimiž se výbor věřitelský při správě říditi má, předpisy ty však pozbývají moci závazné, obsahují-li nějaké obmezení práv výboru věřitelského zákonem zaručených; naproti třetím osobám jest každé obmezení jeho práv právě tak nepřípustným a neplatným, jako obmezení plné moci prokuristy nebo předsedy akciové společnosti.

Chce-li několik věřitelů, kteří zastupují nejméně čtvrtinu veškeré sumy pohledávek na jisto postavených nebo posud sporných, aby některou věc, která dle zákona přikázána jest výboru věřitelů a po případě věřitelstvu, v poradu vzalo a usnesení o ní učinilo věřitelstvo, jest výbor věřitelů povinen, když za to požádají, ihned svolati za tím účelem shromáždění věřitelů (§ 144 konk. ř.).

5. Výbor věřitelský volí se v zájmu netoliko věřitelů samotných, nýbrž též v zájmu veřejnosti na zdárném vývoji a ukončení celého konkursního řízení, kteréhož účelu tím spíše se dosáhne, čím větší odborná znalost obchodních poměrů, o které se jedná, u něho se nachází. Hodnost výboru věřitelů (§ 67 č. 6, § 70, § 143 konk. ř.) má dle našeho práva v jistém smyslu podobný veřejný ráz jako úřad správce konkursní podstaty, a jeho činnost podrobena jest kontrole konkursního komisaře (§ 70 konk. ř.). Členové výboru nemají práva na odměnu, oni mohou žádati toliko náhradu hotových vydání (§ 85 konk. ř.), a mají se tyto výlohy, podobně jako výlohy konkursní podstaty, zkoušeti správcem konkursní podstaty společně s nesúčastněnými členy výboru. Konečné zjištění jich děje se za souhlasu konkursního komisaře (§ 162 konk. ř.).

E. Správce konkursní podstaty.

1. Pojem. Zahájením konkursu nabývá souhrn věřitelů, jichž nároky v době vyhlášení konkursu již pozůstávaly, práva toto jmění dle předpisu konk. ř. vzíti do uschování a správy a ho ku svému uspokojení upotřebiti. Toto právo nemůže věřitelstvo, jež se jako společenství objevuje, vykonati jinak, než orgánem k tomu povolaným. Takovým výkonným orgánem věřitelstva jest správce konkursní podstaty; mezi ním a veškerým věřitelstvem stojí výbor věřitelů co střední orgán. Dle § 76 konk. ř. jest správa konkursní podstaty zástupcem věřitelstva a správcem jmění konkursního; jelikož správce podstaty jest orgánem věřitelstva, nelze jej pokládati za zástupce dlužníka obecného, on je spíše povolán zájmy věřitelstva proti kridatářovi chrániti. Jakkoliv jest správce podstaty orgánem věřitelstva, není přece tento shromáždění věřitelů bezvýminečně podřízen, on má na př. při zjišťování pasiv samostatně předse jíti a při zkoumání likvidity ohlášených pohledávek dle vlastního přesvědčení se prohlásiti bez ohledu na náhled většiny věřitelů. Naproti tomu jest on co do správy a realisace konkursního jmění dílem svolením výboru věřitelského, dílem svolením shromáždění věřitelů vázán.

2. Zřízení.

a) Prozatímní správce podstaty. Konkursní soud zřídiž ihned při vyhlášení konkursu z povinnosti úřední prozatímního správce podstaty, jehož jméno budiž v ediktu, jímž se zahájení konkursu vyhlašuje, obsa-

ženo (§ 67, odst. 4, 73 konk. ř.). Současně vyzvou se v ediktu věřitelé, by při stání (nejdéle na 14 dní ustanoveném) přinesše s sebou doklady ku prokázání svých nároků své návrhy ve příčině potvrzení správce prozatímního nebo ve příčině jmenování jiného správce a náměstka jeho učinili (§ 67 konk. ř.). Na základě návrhů při tomto stání většinou přítomných věřitelů učiněných má konkursní soud ku zprávě konkursního komisaře, pokud tu není vážných námitek proti návrhům těmto, prozatímního správce potvrditi neb jiného jmenovati, náměstka správci ustanoviti a jména osob k úřadům těmto povolaných uveřejniti. Většina hlasů přítomných věřitelů řídí se výší jednotlivých pohledávek věrohodným způsobem prokázaných (§ 74). Vyžaduje-li toho povaha masy, může výjimečně i více společně jednajících správců zřízeno býti. Správce podstaty, který obdrží dekret jmenovací, složí v ruce konkursního komisaře slib, že práce úřední svědomitě bude plniti (§ 75 konk. ř.). Jakkoliv jest správce masy, jak shora řečeno, orgánem a zástupcem věřitelstva, zřizuje ho nicméně konkursní soud, aby se pak společnému zájmu věřitelstva učinilo zadost, udílí zákon v § 74 konk. ř. věřitelům právo navrhovací ve příčině jmenování jiného správce. Zákon v § 74 přiznává tedy věřitelům jen právo správce navrhovati, nikoli právo jej voliti. Není tudíž konkursní soud návrhy věřitelů vázán a může zatímního správce masy i přes odpor většiny věřitelů při stání dle § 74 konk. ř. nařízeném přítomných potvrditi, jestliže proti zřízení nového, věřitelstvem navrženého správce masy, závažné jsou pochybnosti (roz. nejv. s. ze 7. října 1884 č. 11.277, sb. 10.199). Rozumí se, že ony pochybnosti nemusí se vždycky týkati zatímního správce masy, nýbrž i samých navrhovatelů.

b) Definitivní správce podstaty. Po skončené likvidaci při všeobecném stání likvidačním mají věřitelové, nechť se dostavili osobně neb jejich zástupcové, na vůli zvoliti si jiné důvěrníky na místě posavadního správce podstaty a jeho náměstka, kterážto volba děje se absolutní většinou hlasů, jež se počítá dle obnosu pohledávání ohlášených, ať již na jisto postavených aneb ještě sporných. Nenavrhne-li nikdo z věřitelů přítomných, by se volba tato předsevzala, aneb nedosáhnou-li oni důvěrníci náležité většiny hlasů, zůstane při posavádním obsazení zmíněných úřadů (§ 143 konk. ř.). Až do odbývání všeobecného stání likvidačního zůstane správce podstaty, jakkoliv jest ve smyslu § 74 konk. ř. potvrzen, přece jen provisorním; teprve odbýváním stání likvidačního stane se definitivním, nezvolí-li se při tomto stání nový správce podstaty. Zákon propůjčuje však věřitelům při stání likvidačním protivou ku právu navrhovacímu dle § 74 konk. ř. právo volební a konkursní soud má zvolenému správci, pokud jeho bydliště neb místo pobytu ustanovením § 85 a 84 konk. ř. vyhovuje, dekret zřizovací vyhotoviti. Odepříti vyhotovení tohoto dekretu mohl by soud jen pro nepřístojnosti při aktu volebním sběhlé.

Stejným způsobem dlužno před se jíti, kdykoliv uprázdněním úřadu správce konkursní podstaty další volba je nutná, nebo když počet věřitelů, kteří aspoň $1/4$ úhrnného obnosu pohledávek již zjištěných, neb ještě sporných zastupují, za novou volbu žádá. Předsebéře-li se nová volba delší dobu po stání likvidačním, jsou z ní vyloučeni ti věřitelové, kteří své ilikvidní pohledávky až posud pořadem práva neprokázali (roz. ze dne 22. září 1880 č. 9789 sb. 8105). Žádosti za novou volbu podané ve smyslu § 143 odst. 5. vyhoví soud jen tehdá, když žádosť ta spočívá v zájmu

účelného vývoje a ukončení konkursu (roz. ze dne 6. března 1883 č. 1980 sb. 9330).

Jakkoliv správce podstaty soudem se zřizuje a ve slib béře, není přece úředníkem státním a nenáleží též k osobám v § 68 tr. z. jmenovaným, ovšem ale k osobám v § 181 tr. z. uvedeným.

3. Kvalifikace. Za správce masy zřízen buď muž zachovalý, spolehlivý a věci znalý. Tento má z pravidla v místě, kde konkursní komisař úřaduje, neb na blízku tohoto místa, míti své řádné bydliště, nebo tamtéž až do skončení konkursu se zdržovati. Správce podstaty může se zříditi z řady známých věřitelů nebo také odjinud. Nesmí býti spojen s dlužníkem obecným ani svazkem manželským ani příbuzenským neb švakrovským do čtvrtého stupně (§ 75 konk. ř.). Po odbytém stání likvidačním není svazek příbuzenský nebo švagrovský s dlužníkem obecným pro zvolení za správce podstaty neb jeho náměstka (§ 143 konk. ř.) překážkou, ovšem ale svazek manželský. Člen správní rady a likvidátor společnosti akciové, na niž uvalen byl úpadek, nemohou za správce masy její býti zřízeni (nál. ze dne 15. května 1878 č. 5260 sb. 7758). I příbuzní ředitele akciové společnosti v konkurs upadlé buďtež z úřadu správce masy vyloučeni (rozh. ze dne 16. prosince 1874 sb. »Gl. U.« č. 5568).

Nikdo nemá právního nároku na zřízení za správce masy, také však není nikdo povinen funkci tu převzíti; to platí s ohledem na § 10. adv. ř. i o advokátech. Správce masy nemusí býti advokátem aniž vůbec právníkem. Výn. min. spr. ze dne 6. srpna 1874 č. 11.005 přikazuje dokonce soudům, aby při menších konkursech, kde je jmění jen nepatrné, nebo kde kupecké pojímání a znalosť věci je nutná, zřídily za správce masy neprávníky obchodu znalé. Kde se však jedná o řešení spletitých poměrů právních, spočívá zřízení právníka za správce masy již v zájmu konkursního komisaře. V praxi zřizuje se za zatímního správce masy advokát nebo notář, ježto dá se od právníka zavedení prvních nejnutnějších kroků s větší spolehlivostí očekávati, a dále ježto věřitelé bez toho příležitost mají při stání, jež dlužno dle § 74 konk. ř. nařídití, jiného správce, po případě i neprávníka navrhnouti.

4. Obor působnosti. Práva správce podstaty kryjí se z největší části s jeho povinnostmi; neboť co v poměru ku třetímu jest právem správce, jeví se naproti věřitelstvu a konkursnímu soudu z větší části též jeho povinností. Dle § 76. konk. ř. jest správce podstaty zástupcem věřitelstva a správcem jmění konkursního. Jemu přináleží aktiva a passiva masy vyšetřiti, aktiva vydobyti a pojistiti, dluhy pak, zvláště zkoumáním ohlášených pohledávek na jisto postaviti; k tomu konci má bilanci obecným dlužníkem předloženou zkoumati a opraviti, a není-li žádné bilance, tuto sám zříditi. Správce podstaty má dále vésti spory aktivní i passivní týkající se podstaty nebo zvláštních částí její. Jako zástupce věřitelstva nemůže správce masy proti jednotlivé skupině konkursních věřitelů žalobou vystoupiti (roz. ze dne 9. května 1878 č. 1351 sb. 6961); dále není oprávněn ani exekuční obmezení proti věřiteli jmění masy exekvujícímu ku platnosti přivésti, ani dlužníka obecného ve příčině jmění, jež má exekucí býti odňato, zastupovati (roz. ze dne 9. dubna 1889 č. 4130 sb. »Novák« IV. 124). Správce podstaty má, pokud není sám advokátem, ku vedení procesů, jež součinnosti advokáta vyžadují, tohoto použiti; v likvidačních sporech ústně projednávaných nepotřebuje správa dáti se advo-

kátem zastupovati (roz. ze dne 31. prosince 1872 č. 13.043 sb. 4821). Správce není povinen, když co žalobce vystupuje, žalobní kauci zříditi (roz. ze dne 24. listopadu 1875 sb. 4969 rep. nál. 50). (Viz čl. Jistota žalobní.) Úřad správce je úřadem osobním, nemůže tudíž správce substituta si zříditi, jest však oprávněn pro jednotlivé záležitosti zvláštního plnomocníka použiti. Při opatřování prací jest povinen bedlivost poctivého a pilného hospodáře vynakládati a o správě zevrubný účet vésti a složiti. Správce nemůže však býti pohnán složiti účet o správě kridatářem vedené (roz. ze dne 28. března 1879 č. 12.921 sb. 7393).

V poměru ku třetím osobám jest správce mocí svého zřízení oprávněn veškera právní jednání a činy právní předsevzíti, které plnění povinností jeho úřadu s sebou přináší. Toto právo vztahuje se též ke všelikým jednáním, k nimž dle práva občanského třeba zvláštní plné moci na určitý druh jednání znějící, jmenovitě ku přijímání a kvitování peněz a věcí cenu peněžitou majících, kteréž se správou masy je spojeno (§ 78 konk. ř.). Nevztahuje se však na ona právní jednání, k nimž dle § 1008 o. o. z. třeba zvláštní na jednotlivé jednání znějící plné moci. K vybrání peněz, drahých věcí neb cenných papírů u veřejných pokladen neb úřadů má konkursní komisař správci masy vydati v každém případě listinu legitimační.

Správce je zavázán při všech důležitějších správních záležitostech usnesení se výboru věřitelstva si vyžádati; usnesení má správce, pokud netýkají se jednání a právních činů, k nimž předchozího zmocnění se strany konkursního komisaře neb konkursního soudu je třeba (§§ 147, 148 konk. ř.), ihned provésti. Při právních činech v §§ 147 a 148 konk. ř. uvedených jest moc správce masy omezena a dílem svolením konkursního komisaře resp. věřitelného výboru, dílem svolením konkursního soudu resp. věřitelstva vázána.

Mezi právními činy, jež před státním likvidačním svolením konkursního komisaře, po odbytí jeho svolením věřitelského výboru vázány jsou, uvádí se v § 147 i naříkání právních činů dlužníka obecného. Naproti tomu ustanovuje § 16 zák. odp. ze dne 16. března 1884 č. 36 ř. z., že k tomuto odporu je věřitelstvo, zastoupené správcem masy, povoláno. Ježto odpůrčí zák. nežádá ani výkazu o usnesení věřitelského výboru ani schválení konkursního komisaře, zdá se, že odp. zák. předpis § 147 konk. ř. deroguje. V tom smyslu rozhodl nejv. soud roz. ze dne 23. října 1888 č. 6317 sb. 12405, že správce podstaty nepotřebuje ku podání žaloby odpůrčí ani zmocnění konkursního komisaře ani věřitelského výboru. Zcela opačně znějí však rozh. ze dne 9. prosince 1885 č. 13969 sb. 10824 a ze dne 20. srpna 1885 č. 9530 sb. 10667. Otázka je tudíž sporna. V praxi asi sotva podá správce podstaty již ve svém zájmu odpůrčí žalobu, aniž by sobě vyžádal příslušného svolení.

Po vykonané realisaci konkursního jmění rozdělí správce masy společně s věřitelským výborem konkursní jmění. Příslušné předpisy obsahuje § 159 až 160 konk. ř.

5. Ručení správce podstaty. Dle § 76 konk. ř. má správce masy při jednáních svých zachovati péči poctivého a přičinlivého hospodáře; co se tkne záležitostí kupeckých, ručí tudíž ve smyslu čl. 282 obch. z. Kromě toho práv jest dle všeobecných pravidel o náhradě škody. (§ 1323, 1324 o. o. z.) K bedlivosti této povinen jest správce podstaty jak naproti

konkursním věřitelům, tak i naproti kridatáři; tento může však nárok na náhradu škody proti správci podstaty teprve po skončení konkursu ku platnosti přivésti. Naproti třetím osobám zakládají činy správce podstaty, pokud je tento ve své vlastnosti jakožto správce podstaty předsebéře, dle ustanovení § 20 odst. 2 konk. ř. dluh masy; ze své osobní viny je tudíž správce třetím osobám jen potud práv, pokud dotyčné činy jeho nezakládají dluh masy. Složení jistoty co pojištění za svědomité plnění svých úředních povinností nelze na správci podstaty dle konk. ř. žádati. V trestním směru práv jest správce masy jako osoby v § 181 tr. z. uvedené.

6. Odměna. Správce masy má nárok na odměnu za svoje namahání a na náhradu jím hražených výloh (§ 77 odst. 4 konk. ř.). Odměna správce masy náleží dle § 29 odst. 1 k útratám masy. Výlohy masy, pokud v odměně správce a jeho náměstka spočívají, buďtež dle slušného uvážení se zvláštním zřetelem na rozsah a důležitosť prací konaných a na činnosť a obezřetelnosť při tom prokázanou na jisto postaveny. Zjistění jich děje se ku návrhu věřitelského výboru a konkursního komisaře usnesením věřitelstva dle § 144 konk. ř. O výsledku tohoto zjištění budiž správce masy zvláštním vyhotovením vyrozuměn; proti zjištění může si správce během 14 dnů po vyrozumění u konkursního soudu stěžovati, jenž o tom konečně rozhodne (§ 161 konk. ř.). Jednotlivým konkursním nebo reálním věřitelům nepřísluší právo stížnosti proti usnesení věřitelstva (roz. ze dne 14. března 1882 č. 2488 sb. 8918). Předpisů § 161 konk. ř. dlužno při zjišťování odměny a náhrady správce podstaty a jeho náměstka i na specialní masu užiti (roz. ze dne 20. prosince 1877 č. 14.641 sb. 6717 rep. nál. č. 96.); ve příčině této otázky praxe velmi kolisá (viz na př. roz. ze dne 20. srpna 1890 č. 9094 sb. »Links« č. 1721). Jsou-li výlohy správce podstaty nedobytny, nemá nároku na náhradu jich z peněz u soudu složených (roz. ze dne 2. července 1873 č. 12.984 sb. 4825). Na nároky správce masy pro odměnu nebo náhradu výloh možno i před konečným zjištěním na základě usnesení věřitelského výboru za předsednictví konkursního komisaře zálohy dáti neb splátky činiti.

7. Zbavení úřadu. Neplní-li správce masy řádně svých povinností, může jej konkursní soud k návrhu konkursního komisaře nebo věřitelského výboru aneb i z úřední povinnosti z úřadu propustiti. Prvé, než se tak stane, jest konkursního komisaře a věřitelský výbor, pokud propuštění jím navrženo nebylo, jakož i správce podstaty, pokud to možno, vyslechnouti. Účinnosť tohoto opatření se nestaví, bylo-li proti tomu užito právního prostředku. Správce masy může úřad svůj i z vlastní iniciativy složiti, však ne v nečas, a musí úřad svůj ještě tak dlouho zastávati, pokud nový správce masy zřízen není. Při tomto složení úřadu práv jest správce ve smyslu § 1021 o. o. z. ze škody tím vzešlé. Dále zaniká úřad správce podstaty nastalou nezpůsobilostí ku právům a jeho smrtí. Kromě toho budiž správce propuštěn, když věřitelstvo nového správce navrhlo (§ 711 konk. ř.), nebo zvolilo (§ 143 konk. ř.).

8. Náměstek správce podstaty a zvláštní správcové. Zároveň se správcem podstaty zřídí se jemu též náměstek; předpisy o správci podstaty platí i pro náměstka, když tento na místo jeho nastupuje (§ 81 konk. ř.).

Vyžaduje-li toho rozsah prací, může konkursní soud, slyšev správce masy a se svolením věřitelského výboru, pro určitá odvětví správy a zvláště

pro správu nemovitostí a majetnosti horní správce zvláštní správci masy přidati. Práva a závazky těchto správců řídí se předpisy danými pro správce masy s vyloučením těch, jež se týkají bydliště nebo pobytu. Správce masy není práv z jednání zvláštních správců, jest však oprávněn od nich informace správy se týkající si vyžádati a v čas potřeby jich propuštění soudu konkursnímu navrhnouti (§ 82 konk. ř.). Správce zřízený ku správě nemovitého statku není oprávněn zastupovati věřitelstvo ve sporech aktivních a passivních statku tohoto se týkajících (roz. ze dne 17. dubna 1877 č. 4770 sb. 7734); zastupování toto přísluší jen společnému správci. Byla-li již před zahájením konkursu exekuční sekvestrace nemovitosti vydobyta, ponechá se zřízený sekvestr z pravidla i v konkursu jakožto zvláštní správce. Vymohli-li sobě reální věřitelé exekuční sequestraci teprve po zahájení konkursu, budiž na zvláštního správce snad již zřízeného z pravidla i úřad sekvestra převeden. (§ 83 konk. ř.) Není-li zvláštního správce, může úřad sekvestra i na správce masy převeden býti (roz. ze dne 23. května 1888 č. 6033 sb. č. 12194.). Věřitelům zástavním statku do konkursní masy náležejícího ponecháno je na vůli zvoliti si vlastního správce tohoto statku a za tou příčinou žádati soud realní, aby ustanovil stání, ku kterémuž pozvati se maj' všichni věřitelé, jichž pohledávky na stat ku tom jsou vtěleny. Správce tento zvolí se většinou přítomných věřitelů, již dlužno dle § 74 konk. ř. počítati; zvolený správce budiž soudu konkursnímu oznámen, ač-li tento není zároveň soudem reálním. Práva a povinnosti správce tohoto posuzují se dle § 82. konk. ř. Zástavní věřitelé movitostí do konkursní masy náležejících nemohou sobě vlastního správce zříditi (roz. ze dne 7. září 1886 č. 10633 sb. 11157), zástavní věřitelé nemovitostí však i tehdá, když své pohledávky hypotekární ku konkursu ohlásili (roz. ze dne 5. května 1891 č. 5412 časop. »Ger. Halle« r. 1891 č. 31); právo ku volbě vlastního správce zaniká konečným zřízením správce masy (§ 143 konk. ř.) (roz. ze dne 1. března 1881 č. 1170 sb. 8307).

9. Právo poplatkové. Dle p. s. 75, 1., a § 1 zák. ze dne 9. ledna 1869 č. 7 ř. z. přísluší správci masy a věřitelskému výboru ohledně všech jednání a spisů týkajících se konkursní masy, pokud nejde ani o aktivní spory masy ani o právní jednání, jež s jinými osobami s ohledem na správu nebo realisaci masy se mají uzavříti, osobní osvobození od poplatků.

V. Dlužník obecný (kridatář).

Dlužník obecný jest osoba, na jejíž jmění konkurs uvalen byl. Kridatářem může býti jak osoba fysická tak i právnická, jmenovitě i obchodní společnosť a společenstvo. Je-li osoba právnická kridatářem, vykonávají formální práva a povinnosti její ony osoby fysické, které i mimo konkurs ji zastupují. Mají tudíž členové představenstva společenstva nebo společnosti akciové právní postavení kridatáře (rozh. nejv. soudu ze dne 30. února 1879 č. 13.003 sb. »Gl. U.« č. 7312 a ze dne 6. března 1883 č. 1980 sb. »Gl. U.« č. 9330).

Po dobu trvání konkursu jest kridatář relativně omezen ve způsobilosti k činům právním, nemůžeť volně disponovati se jměním exekuci podrobeným, jež jemu při vyhlášení konkursu náleželo, anebo které za trvání konkursu k mase konkursní přibylo, jež však exekuci propadlo (§ 1. konk. ř.). Všeliká opatření neb jednání kridatářova ve příčině jmění do konkursní masy náležejícího jsou vůči věřitelstvu neplatna; platy po vyhlášení kon-

kursu obecným dlužníkem předsevzaté mají platnosť jen do obnosu, jaký by při rozdělení konkursní podstaty na dotyčného věřitele připadl (§ 3. konk. ř.). Nastoupiti v dědictví aneb přijati odkaz jest oprávněn jen potud, pokud věřitelé svého práva, na základě § 4. konk. ř. jim příslušícího nevykonali (§ 4. konk. ř.). Volnému opatření jeho jest ponecháno, čeho vlastní prací nabyl, pokud ovšem toho k výživě vlastní a osob, jež zákonný nárok alimentační oproti němu mají, jest potřebí. Naproti tomu nemá kridatář práva požadovati výživy ze jmění do masy konkursní náležejícího; zda se mu takové výživy dostane čili nic, o tom rozhodují věřitelé, kteří by poskytnutím její zkráceni byli (§ 5 konk. ř.). Na výživu kridatáři přiznanou zvláštní exekuce se nepřipouští (rozh. nejvyš. soud. dv. ze dne 23. července 1878 č. 8328 sb. »Gl. U.« č. 7086.).

V řízení konkursním má kridatář nepatrného podílu; on jest povinen důkladný, vlastnoručně podepsaný seznam veškerého jmění, aktiv i passiv, je-li kupcem, účetní rozvahu (bilanci) soudu konkursnímu předložiti a nabídnouti se ku přísaze, že v seznamu ničeho z aktivného jmění nezatajil a v passivech, že ničeho nepřidal (§ 96 a 195 konk. ř.; přísaha vyjevovací č. manifestační). Kridatář má povinnosť správci konkursní podstaty všeliká vysvětlení dáti a jej při provádění jednotlivých výkonů, jmenovitě při vedení sporů, ku kterým co zástupce přistupuje, všemožně podporovati (rozh. nejvyš. s. dv. ze dne 29. března 1887 č. 2269 a ze dne 10. května 1887 č. 4285 sb. »Gl. U.« č. 11.517 a č. 11.581 a § 77 konk. ř.). Tato povinnosť jeho však nesahá tak daleko, že by přidržán býti mohl k tomu, aby ku provedení pře potřebné doklady, jež v rukou osob třetích jsou, opatřil (rozh. nejv. s. dv. ze dne 9. září 1885 č. 10.503 sb. »Gl. U.« č. 10.687). K této podpoře může býti konkursním komisařem přidržán. Tvrdošíjný odpor proti rozkazům tohoto opravňuje ku vzetí do vazby (§ 99 konk. ř.). Kridatář budiž, pokud možná, ku stání liquidačnímu přivolán, aby ohledně ohlášených nároků podal vysvětlení (§ 114 a 115 konk. ř.). Popřel-li kridatář některý nárok, nemá to pro konkurs právního účinku (§ 119 konk. ř.; rozh. nejv. s. dv. ze dne 28. září 1881 č. 8158 sb. »Gl. U.« č. 8509.). Na realisování jmění nemá žádného vlivu; vyjímečně dopouští jemu § 146 konk. ř. právo odporu proti zamýšlenému dobrovolnému prodeji pohledávek pod cenu nominální. Právo stížnosti proti redukování pohledávky na základě narovnání, přes jeho odpor uzavřeného, jemu nepřísluší (rozh. nejv. s. dv. ze dne 9. července 1884 č. 7760 sb. »Gl. U.« č. 10.104.). Mimo případ § 146 konk. ř. nemá vůbec práva, stěžovati si do nařízení soudem vynesených ku provádění usnesení věřitelstva směřujících (rozh. nejv. s. dv. ze dne 2. července 1886 č. 7.616 sb. »Gl. U.« č. 11.103.).

Na kridatáře může vazba uvalena býti a to:

1. pro podezření z útěku;

2. zdráhá-li se předložiti seznam aktiv a passiv, aneb složiti přísahu manifestační (§ 99 konk. ř.).

Výrokem soudu o skončení konkursu nabývá kridatář opět práva volného nakládání se svým jměním (§ 53 konk. ř.). Pouze kupecký kridatář, pokud opětné spůsobilosti nenabyl (t. zv. rehabilitací), zůstává vyloučen z požívání těchto práv i po zrušení konkursu a to:

a) práva, obchody uzavírati pod stávající firmou, pokud neobsahuje tato plné jméno a příjmení jeho (rozh. nejv. s. dv. ze dne 1. září 1886

č. 10.340 sb. »Gl. U.« č. 11.152); pročež též nepřípustným jest protokolování firmy veřejné společnosti, dokud společník v konkursu jsoucí opětně způsobilosti nenabyl (rozh. nejv. s. dv. ze dne 4. února 1885 č. 964 sb. »Gl. U.« č. 10411.);

b) práva, býti volenu za člena obchodní komory a čestných obchodních úřadů vůbec;

c) nemá způsobilosti k úřadu dohodce (sensála) bursovního a obchodního, bursovního jednatele aneb správce konkursní podstaty (§ 246 konk. ř.). Je-li kupecký úpadek skončen nuceným vyrovnáním, vstupuje kridatář, pokud tomu následky trestního vyšetřování nevadí, již okamžikem konečného potvrzení narovnání soudem v opětné požívání práva v odst. *a)* uvedeného. Způsobilosti v odst. *b)* a *c)* uvedené dosahuje cestou řízení o opětné způsobilosti jeho a to jediné provedením důkazu, že také schodek vyrovnán jest, na jehož dodatečnou náhradu věřitelé konkursní na základě vyrovnání nároku pozbývají (§ 253 konk. ř.).

VI. Řízení.

Účelem konkursu jest jmění do podstaty konkursní náležející mezi věřiteli rozděliti. Dle toho dělí se konkursní řízení:

1. ve zjištění a realisaci jmění, podstaty;
2. ve zjištění nároků věřitelů a
3. v rozdělení jmění podstaty mezi nároky, které na jisto postaveny byly.

ad 1. K účelu zjištění jmění podstaty slouží:

a) zapečetění a inventování podstaty,

b) vyžádání si seznamu jmění a dluhů, případně bilance od dlužníka obecného, který jest povinen po případě vykonati přísahu manifestační,

c) případné vzetí dlužníka do vazby. Jmění takto zjištěné spravuje a realisuje se dle zásad v konkursním řádu vytčených.

ad 2. Nároky věřitelů dělí se na:

a) návrhy vindikační,

b) nároky věřitelů podstaty,

c) nároky věřitelů realních a

d) nároky věřitelů konkursních. Toto lišení nároků má význam ohledně rozdělení jmění podstaty mezi věřitely, jakož i ohledně provedení a zjištění jich. O jednotlivých těchto nárocích jednají zvláštní články. (Viz čl. Nároky věřitelů v konkursu a podstata konkursní.)

ad 3. Rozdělení realisovaného jmění masy mezi zjištěné nároky děje se buď dle zásad řízení konkursního nebo cestou narovnání.

Zvláštnosti řízení konkursního:

a) Vyrozumění. Jednotlivé osoby buďtež vyrozuměny buď soudním výměrem neb oběžníkem, na němž strana má potvrditi, že v něj nahlédla. Doručování děje se buď sluhou nebo poštou. Je-li nařízeno, že se má stranám dáti o něčem věděti uveřejněním v novinách, pokládá se vyrozumění za vykonané tím, že se opatření to uveřejní jednou v novinách ku vyhláškám soudním určených té země, ve které má konkursní soud své sídlo. Je-li nařízeno vedle vyhlášení v novinách ještě zvláštní vyrozumění jednotlivých účastníků, nastanou, i kdyby se toto nebylo stalo, právní účinky řádného vyrozumění všech účastníků již tehdá, když vyhláška v novinách uveřejněna byla (§ 254 konk. ř.).

b) Zákonné a soudcovské lhůty jsou pro jednotlivé účastníky neprodlužitelny. Žádosť za navrácení v předešlý stav místa nemá. Lhůta rekursní obnáší 14 dní (§ 255 konk. ř.).

c) Právní prostředek omluvy při nedostavení se ku stání jest vyloučen (§ 256 konk. ř.).

d) O stížnostech proti opatřením konkursního komisaře rozhoduje v prvé stolici soud konkursní (§ 257 konk. ř.).

VII. Stání likvidační.

1. Pojem. Likvidační stání má za účel zkoumání pohledávek ke konkursu přihlášených za vedení konkursního komisaře a u přítomnosti správce konkursní podstaty, jakož i kridatáře a konkursních věřitelů, dále protokolární zjištění pravosti či spornosti, likvidity či illikvidity jednotlivých pohledávek a stanovení jich pořadí (§ 115 konk. ř.).

2. Nařízení likvidačního stání. Likvidační stání ustanoví se v ediktu, kterým se konkurs vyhlašuje, v němž se zároveň vyzvou věřitelé, aby do určité lhůty pohledávky svoje přihlásili. Věřitelům, kteří se ke všeobecnému likvidačnímu stání dostavili, přísluší právo na místo správce konkursní podstaty, jeho náměstka a členů výboru věřitelského své důvěrníky si zvoliti. Není-li již v ediktu lhůta ku přihlášení pohledávek stanovena, a není-li nařízeno stání likvidační (§ 67, 5 konk. ř.), má obojí konkursní komisař ustanoviti a nejdéle během 8 dnů ode dne přibití ediktu uveřejniti. Všeobecné stání likvidační nesmí býti později ustanoveno, nežli 30 dní po uplynutí lhůty ohlašovací. O vyhlášeném likvidačním stání zpraví se i domnělí věřitelé, pokud známo jest, kde se zdržují, jakož i berní úřad.

3. Řízení. Vedení likvidačního řízení přísluší konkursnímu komisaři. Týž má nejprvé ony položky zkoumati, které se týkají věřitelů v seznamu dluhů uvedených, dále pak ostatní položky v tom pořadí, v jakém v seznamu jsou uvedeny. Od tohoto pořadí lze se uchýliti toliko ve případě nutné potřeby. Při každé položce má konkursní komisař v ústním řízení přítomné účastníky vyslýchati, od obecného dlužníka vysvětlení žádati a dle možnosti o vzájemné dohodnutí pečovati. Pořadí pohledávky musí se i tehdy zjistiti, je-li pravost její popírána, a to pro případ pozdějšího zjištění její pravosti. Byl-li ohledně jisté pohledávky vydán soudcovský nález ve hlavní věci, má se jednání ohledně pravosti takové pohledávky omeziti na ony skutečnosti, které potom nastaly (§ 115, 3. odst. konk. ř.). V tomto ohledu nelze soudcovskému nálezu rovnati notářský akt, opatřený exekuční klausulí nebo smír soudní a to bez ohledu na dvorní dekret ze dne 22. června 1836 č. 145 sb. z. s., ježto nález soudcovský předpokládá sporné řízení a ježto v konkursu musí se bráti zřetel netoliko na zájem obecného dlužníka, nýbrž i na zájmy věřitelů, jichž práva nemohou jednostranným jednáním dlužníkovým býti poškozena (roz. ze dne 24. dubna 1878 č. 4733, sb. »Gl. U.« č. 6926.).

O likvidačním stání vede se protokol, ve kterém se však pouze poznamená při každé položce, byla-li její pravost jakož i pořadí uznána, či v jakém rozsahu a kým byla popírána. Výsledky tohoto jednání poznamenají se též v seznamu.

4. Právní účinky likvidačního stání vůči konkursním věřitelům.

a) Nepřítomnost věřitelova, jakož i jeho zmocněnce neb zástupce při stání likvidačním nevadí zkoumání a vyřízení pohledávek jím ohlášených.

b) Dokud řízení likvidační ohledně jisté položky není skončeno, může přihlašující se věřitel pro ni žádati i jiné pořadí, než ve přihlášce.

c) Jiné rozšíření žádosti se nedovoluje, může však pro rozšířený nárok podána býti nová přihláška.

d) Každý při stání přítomný věřitel, jehož pohledávka byla zkoušena a jejíž pravost nebyla popírána, nebo je-li v seznamu již zanesena, má právo popírati pravost a pořadí každé jiné pohledávky, ohledně které se žádá buď stejné neb vyšší pořadí. Toto právo přísluší věřiteli po celou dobu trvání likvidačního řízení (roz. ze dne 23 listopadu 1870 č. 13718 sb. č. 3967).

e) Odporuje-li obecný dlužník sám jediný, nemá to, co se týče jmění do konkursu náležejícího, právního účinku; odpor takový jest však na překážku v tom směru, že se pohledávce v konkursu na jisto postavené nemůže hned zjednati platnost pořadem exekuce na jmění, jehož dlužník po skončeném konkursu nabude nebo které jemu k volnému nakládání zbude (§ 119 konk. ř.).

Exekuci vésti lze jen na základě takových výtahů z likvidačního protokolu, které obsahují výslovné potvrzení, že ani obecný dlužník přihlášené pohledávce odpor nekladl; pouhá nepřítomnost jeho při likvidačním stání nemůže se vykládati jako zřeknutí se odporu proti přihlášené pohledávce (roz. ze dne 21. dubna 1875 č. 3989; sb. »Gl. U.« č. 5695). Vedení exekuce po skončeném konkursu proti dřívějšímu obecnému dlužníku na základě výtahu z likvidačního protokolu přepokládá tudíž, že obecný dlužník likvidačního stání se zúčastnil (roz. ze dne 19. srpna 1886 č. 9782, sb. č. 11143).

5. Intervence správce konkursní podstaty. Likvidačnímu stání musí býti správce konkursní podstaty nebo jeho náměstek osobně přítomen. Zhotovené seznamy zároveň s původními přihláškami a jich přílohami, vyžádané soudní spisy a obchodní knihy obecného dlužníka mají býti připraveny k nahlédnutí. Správce konkursní podstaty má při každé položce prohlásiti, zdali a z jakých důvodů pravost a pořadí pohledávky uznává nebo jí odporuje. Ohledně pohledávek správcem konkursní podstaty jakožto věřitelem ohlášených má jeho zástupce podati vyjádření o pravosti a pořadí jich. Likvidační řízení nepozbývá platnosti, třeba likvidační stání se odbývalo za účasti správce konkursní podstaty, který později potvrzen nebyl (roz. ze dne 23. října 1888 č. 12504, sb. 12408).

6. Zvláštní likvidační stání. Nároky, které ve lhůtě § 105 přihlášeny nebyly, mohou býti dodatečně přihlášeny. Pro takový dodatečně přihlášený nárok ustanoví se zvláštní stání likvidační. Konkursnímu komisaři náleží, aby uvážil, mají-li se věřitelé k tomuto stání svolati veřejnou vyhláškou neb obsýlkami, nebo má-li se obojího způsobu užiti, taktéž má-li se při stání několik opovězených přihlášek zároveň vyříditi (§ 123 konk. ř.). Podle §§ 123 a 186 konk. ř. může na přihlášku, která byla opovězena teprve po uplynutí lhůty § 5 stanovené, jen potud býti brán zřetel, pokud nenastalo úplné rozdělení konkursního jmění na základě rozvrhu rozdělovacího (roz. ze dne 6. dubna 1880 č. 4003, časop. »Jur. Bl.« 1880 č. 20).

Od zvláštního likvidačního stání dlužno lišiti pokračování původně nařízeného likvidačního stání, kteréž má místo, nebylo-li jednání při prvním

stání v jednom dni ukončeno. V takovém případě ustanoví konkursní komisař určitý den ku pokračování v jednání. Účastníci se o tom vyrozumějí při stání, aniž by se zvláště obesýlali. Pokračování toto zaznamená se též v protokole.

7. Volba definitivního správce konkursní podstaty a výboru věřitelského. Po skončené likvidaci při obecném stání likvidačním mají věřitelé, nechť přišli sami neb jich zástupcové, na vůli, zvoliti své důvěrníky na místě posavadního správce konkursní podstaty, jeho náměstka a členů výboru věřitelského, kteráž volba se koná nadpoloviční většinou hlasů, které se počítají dle sumy, v níž pohledávky opovězené jsou na jisto postaveny nebo ještě sporny (§ 143 konk. ř.). Ku platnosti volby správce konkursní podstaty ve smyslu § 143 konk. ř. není naprosto potřebí absolutní většiny, počítané dle obnosu všech přihlášených pohledávek, nýbrž stačí absolutní většina čítaná dle obnosu přihlášených pohledávek věřitelů přítomných, ježto týž § dovoluje věřitelům, kteří se k likvidačnímu stání dostavili, aby po skončeném likvidačním řízení zvolili nového správce konkursní podstaty většinou hlasů, počítanou dle obnosu přihlášených pohledávek a tudíž lze za přihlášené pohledávky pokládati jen pohledávky přítomných věřitelů jako v § 74, kde to výslovně ustanoveno (roz. nejv. s. dv. ze dne 4. května 1870 č. 5366, sb. »Gl. U.« č. 3790).

8 Náklady likvidačních stání. Náklady svolání věřitelů a zkoušení pohledávek náležejí ku nákladům konkursní podstaty. Náklady, spojené s podáním ohlášky zapraviti jest povinen ohlašující. Podobně nesou věřitelé, kteří řádnou ohlašovací lhůtu zmeškali, nutný náklad spojený s nařízením zvláštního stání se svoláním věřitelů, jakož i se zkoumáním přihlášek (§ 122 konk. ř.).

9. Právo poplatkové. Věřitele pohledávek, které při likvidačním stání co do pravosti nebo pořadí spornými zůstaly, vyzve konkursní soud, aby ku vyhotovení § 125 konk. ř. předepsaných ověřených opisů jich přihlášek, výtahů z protokolu a seznamů potřebné kolky (1 zl. za arch) ve lhůtě § 26 popl. zák. zapravili. Při tom se věřitelé upozorní, že opisy, kdyby tomuto vyzvání se strany věřitelů nebylo vyhověno, se nicméně vydají zároveň s oznámením finančnímu úřadu. Vyhotovení zmíněných opisů odpadá pouze ve případech, kde zřeknutí se opisů stranám jest dovoleno (výn. min. sprav. ze dne 2. srpna 1874 č. 6556).

Pro otázku, zda dodatečná likvidační prohlášení, která po odbytém likvidačním stání z pravidla správcem konkursní podstaty společně s dotyčným věřitelem u konkursního soudu se podávají, podrobena jsou poplatku, jest dle stálé prakse správního soudního dvora rozhodnou p. s. 53 popl. z., dle které prohlášení taková podléhají poplatkům pro právní listiny stanoveným.

VIII. Skončení konkursu nastává:

1. shledá-li se, že tu je jen jediný osobní věřitel, anebo že jmění je tak nepatrné, že nemůže krýti výloh s řízením konkursním spojených (§ 154, 66 konk. ř.);

2. jestliže při všeobecném likvidačním stání všichni věřitelé konkursní podstaty, jakož i všichni přihlášení konkursní věřitelé ku skončení konkursu svolili (§ 155 konk. ř.). Dodatečná přihláška pohledávky v době, kdy podána žádosť za zrušení konkursu se svolením všech věřitelů, nemůže skončení konkursu zastaviti (roz. nejv. soud. dv. ze dne 1. července

r. 1884 č. 6698 sb. »Gl. U.« č. 5408). Svolení věřitelovo ku zrušení konkursu je právně neodvolatelné (roz. nejv. soudu ze dne 29. listopadu 1870 č. 13.519 sb. »Gl. U.« č. 3971). Konkurs se zruší, když všichni věřitelé (až na jednoho) ku zrušení svolí (roz. nejv. soudu ze dne 5. března 1872 č. 16.026 sb. »Gl. U.« č. 4503);

3. dojde-li při obecnoprávním konkursu k narovnání, k němuž svolí všichni věřitelé konkursní podstaty i všichni přihlášení věřitelé, anebo když jsou nároky oněch věřitelů, kteří svolení k tomu nedají, v plném obnosu zaplaceny, po případě veden-li o nároky ty spor, když jsou zákonitě pojištěny. Takovým věřitelům, jichž nároky jsou pojištěny, vyměří se přiměřená lhůta, aby své nároky žalobou k platnosti přivedli (§ 157 konk. ř.). Konkursní soud má uzavřené narovnání, pokud vše právoplatně se dálo, potvrditi a konkurs zrušiti. Uzavřené narovnání, bylo-li potvrzeno soudem, jest k exekuci způsobilé (§ 158 konk. ř.);

4. bylo-li prokázáno, že konkursní podstata byla realisována a rozdělena (§ 189 konk. ř.). Konečné rozdělení (a tím i konec konkursu) nelze snad z toho ohledu odkládati, že dosud není jisto, zda-li a v jakém obnosu některé obnosy neb věci, jimiž kryjí se sporné pohledávky a důchody, do konkursní podstaty opět připadnou (§ 188 odst. 1. konk. ř.). Má-li kridatář právo na důchod, který též do konkursní podstaty náleží, nelze před zrušením tohoto příjmu zrušiti konkurs beze svolení všech věřitelů konkursu (roz. nejv. soudu ze dne 13. března 1883 č. 2769 sb. »Gl. U.« č. 9344).

Najde-li se po ukončení konkursu nějaké jmění, náležející ke konkursní podstatě, má se toto pojistiti, spravovati, realisovati, jakož i rozděliti mezi ony věřitele, jichž pohledávky, byvše v řízení konkursním přihlášeny a za platné uznány, nebyly úplně zaplaceny, vyjímajíc ovšem všechny osobní věřitele, a sice takovým způsobem, jako se stalo se jměním, které tu bylo před ukončením konkursu (§ 190 konk. ř.). Výrokem soudním, že konkurs je ukončen, nabývá dlužník plného práva nakládati volně se svým jměním (§ 53 konk. ř.). Věřitelé, kteří měli pohledávky na dlužníka v konkurs upadlého již v době, kdy konkurs byl vyhlášen, ať již pohledávky své přihlásili a nebyli úplně uspokojeni, aneb se vůbec nepřihlásili, mohou své nároky hojiti na jmění, které dlužník nabude po ukončení konkursu, aneb které jemu k volné disposici zůstalo (§ 54 konk. ř.). Nejsou-li v konkursu přihlášené pohledávky ani věřitely ani dlužníkem v odpor vzaty, aneb byly-li sporem na jisto postaveny, mohou majitelé jich nabýti exekučního práva na jmění, jehož nabyl dlužník po skončení konkursu, aneb které jemu k volné disposici zůstalo, aniž je třeba, aby za tou příčinou zavedeno bylo nové právní řízení proti dlužníkovi (§ 55 konk. ř.). Zrušen-li konkurs, nelze žádati na kridatáři, aby složil manifestační (vyjevovací) přísahu dle § 97 konk. ř. (roz. nejv. soudu ze dne 13. října 1885 č. 11.343 sb. »Gl. U.« č. 11.364; ze dne 19. října 1871 č. 14.900 sb. »Gl· U.« č. 4365). Výtahy z liquidačního protokolu jsou dle § 55 a § 121 konk. ř. jenom tehdy ku exekuci způsobilé, jestliže kridatář byl liquidačnímu stání přítomen (roz. nejv. soudu ze dne 19. srpna 1886 č. 9782 sb. »Gl. U.« č. 11.143). Zruší-li se konkurs a skončí-li se řízení rozdělovací, nemůže býti pro náklady zastupování, které liquidatoři společenstva s neobmezeným ručením svým zástupcům nahraditi mají, býti zavedeno nové řízení repartiční, dokud není tento nárok proti

společenstvu najisto postaven (roz. nejv. s. ze dne 27. června 1888 číslo 7712 časop. »Ger. Zeit.« č. 42 r. 1888).

IX. Úpadek kupecký jest úpadek prohlášený na jmění obchodní společnosti nebo kupce, jehož firma jest zapsána v obchodním rejstříku. Řízení při kupeckém úpadku odchyluje se v následujících směrech od řízení v obecném úpadku:

1. Kupecký úpadek vyhlašuje a projednává se u soudu povolaného ku vykonávání soudní obchodní pravomoci, v jehož obvodě má obchodní společnost sídlo, po případě kde kupec má své bydliště (§ 193 konk. ř.). Ustanovení ohledně kupeckého úpadku platí i tehdy, byl-li úpadek prohlášen teprve potom, když kupec obchodu se vzdal nebo zemřel, pokud řízení úpadkové zahájeno bylo ještě před skončením likvidace, po případě před odevzdáním pozůstalosti. Zvláště má kupecký úpadek při obchodních společnostech dotud místo, dokud není skončena likvidace a není rozděleno jmění společnosti (§ 192 konk, ř.).

Při tom jest nerozhodným, je-li firma společnosti ještě zanesena nebo již vymazána (roz. nejv. soud. dv. ze dne 14. ledna 1873 č. 292; sb. číslo 4840).

2. Zvláštním důvodem vyhlášení konkursu jest zastavení platů. Prohlášení konkursu nastává buď k oznámení kupcovu nebo ku návrhu věřitele, který maje věrohodně prokázanou pohledávku soudu podá dostatečné důkazy o zastavení platů (§§ 194 a 198 konk. ř.). Za zastavení platu dlužno pokládati podání více žalob na kupce (roz. ze dne 7. března 1871 č. 2513; sb. č. 4082), aneb vydání více platebních rozkazů, právní moci nabyvších, na základě jichž bylo za exekuci žádáno (roz. ze dne 24. března 1874 č. 2629; sb. č. 5307), aneb vůbec povolení více exekucí (roz. ze dne 9. června 1874 č. 5720, sb. č. 5392). Zastavení platů může býti prokázáno též soukromým svědectvím vydaným dvěmi protokolovanými firmami (roz. ze dne 27. listopadu 1883 č. 13.163, sb. č. 9667), nikoli však zprávou novinářskou. Podobně se nepřipouští důkaz svědky (roz. ze dne 29. července 1886 č. 8695, sb. č. 11.126). Věřitel může i ve případě zastavení platů žádati o nařízení stání ve smyslu § 63 konk. ř. (roz. ze dne 23. listopadu 1880 č. 13546, sb. č. 8197). Důkaz většího počtu věřitelů není ve případě zastavení platů podmínkou vyhlášení konkursu (roz. ze dne 26. dubna 1871 sb. 4140). Ku vyhlášení konkursu ohledně jmění obchodní obchodní společnosti stačí ohlášení zastavení platů, učiněné třeba jediným veřejným společníkem (roz. ze dne 23. března 1880 číslo 3363, sb. č. 7606). Vyhlášení konkursu na jmění veřejné obchodní, neb komanditní společnosti na akcie má za následek prohlášení konkursu z úřední povinnosti zároveň na soukromé jmění každého osobně ručícího společníka (§ 199 konk. ř.), po případě i na jeho pozůstalost (roz. ze dne 4. srpna 1891 č. 9541, čas. »Ger. Halle« r. 1891 č. 40). Konkursním soudem pro všechny veřejné společníky jest konkursní soud společnosti. Ve případě takovém má konkursní podstata společnosti dohodnouti se s konkursní podstatou společníkovou v ten způsob, že konkursní podstata společnosti společníkovi vydá podíl jeho na jmění společnosti po srážce jeho podílu na dluzích společnosti. Aby společnost za tím účelem v konkurs společníkův se pouštěla, toho netřeba (§ 200 konk. ř.). Věřitelé společnosti mohou pohledávky své opovědíti v plné sumě zároveň v konkursu společníkův osobně ručících. Pokud pohledávka uznána jest za správnou

v konkursu společnosti, nemůže se ani v konkursu společnosti popírati. Soukromí věřitelé společníkovi, který upadl v konkurs, nemohou se státi věřiteli v konkursu společnosti (§ 201 konk. ř.).

3. Edikt, kterýmž se kupecký úpadek vyhlašuje, má obsahovati jméno a příjmění obecného dlužníka, jeho stav a místo, kde bydlí (§ 67, 2 konk. ř.), jakož i jeho firmu a sídlo jeho živnosti. Edikt uveřejní se v novinách k ohlašování zápisů do rejstříku obchodního ustanovených, a je-li v místě bursa, přibije se též na burse. Upadne-li v konkurs společnost obchodní, uvedeno budiž v ediktě kromě firmy a obchodního sídla společnosti jméno a příjmení každého společníka osobně zavázaného, též jeho stav a místo kde bydlí, a to i tehda, když byl již dříve konkurs na soukromé jmění každého společníka u jiného soudu vyhlášen. Vydá-li se v konkursu společnosti a každého společníka edikt jen jeden, budiž v něm určitě připomenuto, že se bude každý tento konkurs o sobě projednávati (§§ 202, 203 konk. ř.).

4. Vyhlásí-li se konkurs na jmění některého obchodníka, společnosti obchodní nebo někoho, kdo má v této společnosti účastenství jako společník osobně ručící, aneb jedná-li se o společnost komanditní i jen jako komanditista, poznamená se to z úřední povinnosti v obchodním rejstříku. Nevede-li se obchodní rejstřík, ve kterém se to poznamenati má, u soudu, který vydal edikt konkursní, budiž to neprodleně oznámeno onomu soudu, u kterého se rejstřík vede, aby to v něm poznamenal (§ 204 konk. ř).

5. V kupeckém úpadku má se sdělati bilance; tuto má předložiti obecný dlužník, a správce konkursní podstaty ji zkouší a opraví. Nepředloží-li obecný dlužník bilanci, má ji sestaviti správce konkursní podstaty. V obou případech jedná se, pokud možno, za účasti obecného dlužníka a vždy společně s výborem věřitelským. Bilance uchová se ve spisech konkursních, a každému účastníku dovolí se ku žádosti jeho do ní nahlédnouti, a vydá se mu opis (§ 205 konk. ř.).

Po skončeném obecném stání likvidačním předloží správce konkursní podstaty po úmluvě s výborem věřitelů konkursnímu komisaři upravenou bilanci, aby ji zkoušel (§ 206 konk. ř.).

6. Zvláštním ukončením kupeckého úpadku jest nucené narovnání.

7. Kupecký úpadek má zvláštní právní následky pro obecného dlužníka, které rehabilitací mohou býti odstraněny.

Novým soudním řádem byly předpisy konkursního řádu zachovány v platnosti (čl. VII. zák. ze dne 1. srpna 1895 č. 110 a čl. XXXVI. zák. ze dne 1. srpna 1895 č. 112 ř. z.).

Konnossement jest zřízení práva námořského, o kterémž pojednává 5. kniha obchodního zákonníka (čl. 644 a násl.) (v Rakousku kniha 5. obch. zák. platnosti nemá).

I. Pojem.

Konnossement je písemná stvrzenka vůdce lodi, že přijal zboží, aby je vydal určitému příjemci v naznačeném přístavu, čímž vůdce beře na se povinnost, odevzdati zboží na místě určeném. Po ukončení každého jednotlivého nakládání je povinností lodníkovou, aby bez odkladu obdržev zpět prozatimní přijímací lístek, který při přijetí zboží byl vystavil, vydal skladateli konnossement v tolika exemplářích, kolik jich tento žádá (čl. 644).

II. Obsah konnossementu.

Konnossement musí obsahovati jméno lodníka a lodi, jeho národnost,

dále jméno skladatele a příjemce, přístav, kde zboží bylo naloženo a kde má býti opět vyloženo, aneb místo, na němž má ohledně zboží dalších rozkazů dostati, označení naloženého zboží, jeho množství a znaky, ustanovení ohledně zboží, místo a den vydání, i počet vydaných exemplářů (čl. 645). Skladatel může žádati, aby konnossement byl vydán na řad příjemce aneb pouze na řad. V tomto případě znamená to na řad skladatele (čl. 646). Konnossement lze rubopisem (indosamentem) (též blanco indosací) převésti právě tak jako směnku.

III. Právo zástavní a právo retenční.

Kupec může na základě konnossementu, předpokládaje, že jsou tu okolnosti ve čl. 313 obch. z. vytčené, vykonávati právo retenční na zboží svého dlužníka, pokud pomocí konnossementu, může se zbožím nakládati (čl. 313 odst. 1 obch. z.), podobně může komisionář, zasílatel a povozník pro své náklady na dotyčné zboží učiněné, dále pro svou provisi, povozné, zálohy, půjčky zástavní právo na zboží konnossementem vykonávati (čl. 374, 382, 409 obch. z.). Držení konnossementu zakládá tedy za všech okolností detenci zboží. Další právní následky, jež z této detence vyplývají, závisí na konkretním poměru detentora k adressátovi. Je-li tu více majitelů konnossementu, rozhoduje dle obch. zákona předstižení v určeném přístavu, event. priorita nabytí od společného předchůdce.

IV. Právní účinky.

1. Za splnění nároků z konnossementu plynoucích ručí vlastník lodi svou lodí a zbožím, a lodník, když převzal ručení, nebo dopustil-li se viny.

2. Opatření, které majitel učiní ve příčině konnossementu, má týž účinek jako naložení se zbožím samým.

3. Lodník drží zboží ve jménu majitele konnossementu (constitutum possessorium).

4. Odevzdá-li se někomu konnossement, odevzdává se tím i zboží, na něž konnossement zní, a tradice konnossementu jest vlastně symbolickou tradicí dotyčného zboží, z čehož právem se dovozuje, že konnossement zboží zastupuje, tak že převodem jeho převádí se držení i vlastnictví zboží.

Konsistoř.

Consistorium bylo za dob římských císařů shromáždištěm státní rady; za Diokleciana a Konstantina zřízeno bylo na místě státní rady t. zv. consistorium principis, jež radilo se o nejdůležitějších záležitostech (zákonodárných, správních a soudních). Křesťanská církev přijala ve svém vývoji tento institut a rozeznáváme nyní různé konsistoře v ústavě církevní.

1. Konsistorium značí především kollegium kardinálů, jež radí se za předsednictví papeže a rozhoduje o důležitých záležitostech církevních.

2. Konsistoře biskupské tvoří kanovníci při katedrale a duchovní rádci, mezi nimiž někdy nalézá se i světský znalec práva. Biskupská konsistoř má vedle biskupa resp. generálního vikáře vliv na biskupskou iurisdikci. Generální vikář jako předseda konsistoře zastupuje v konsistoři nepřítomného biskupa. Biskup povinen je v různých záležitostech vyslechnouti mínění konsistoře, ale usnesením její vázán není.

Protestantská církev zavedla brzy po provedené reformaci též konsistoře, jednak aby tyto vykonávaly jurisdikci, jednak aby měly dohled nad církevními záležitostmi a úředníky. V Rakousku církev protestantská konsistoří nemá.

Konsolidace (konfuse).

Konsolidace jest sloučení práv a závazků v jedné osobě. Konsolidací zrušují se též různé obligační poměry.

I. Případy konsolidace:

1. Služebnosti. Spojí-li se vlastnictví pozemku služebného a pozemku panujícího v jedné osobě, zaniká tím služebnost (§ 526 o. o. z.). Dle zásady »nulli sua res servit« zaniká spojením služebného a panujícího pozemku držení služebnosti (roz. ze dne 23. února 1871 č. 10117 sb. 4066). Rovněž přetrhuje se spojením služebného a panujícího pozemku vydržení práva služebnosti (roz. ze dne 23. února 1871 č. 10117 sb. 4066).

Kdežto dle římského práva sloučením panujícího a služebného pozemku v jedné osobě zaniká služebnost úplně a navždy tak, že oddělí-li se snad budoucně opět vlastnictví pozemku služebného od panujícího, neobživne služebnost, jest dle rakouského práva držitel pozemku panujícího, zcizí-li se skutečně opět jeden z těchto pozemků spojených a nebyla-li služebnost prve z knih vymazána, oprávněn služebnost vykovávati (§ 526 odst. 2 o. o. z.). Zcizením dvou pozemků náležejících témuž vlastníku, z nichž jeden skutečně druhému slouží, různým osobám vzniká právo služebnosti (roz. ze dne 14. května 1861 č. 2717 sb. 1322).

2. Právo zástavní. Konsolidace nastává, když zástavní právo a vlastnictví náleží téže osobě; nikdo nemůže ku své vlastní věci míti zástavního práva. Je-li však zástavní právo zapsáno ve veřejných knihách, zaniká spojením se zastavního práva a vlastnictví téhož předmětu v téže osobě teprve výmazem z veřejných knih (§ 1646 o. o. z.).

3. Právo obligační. Jestliže při pohledávce dlužník a věřitel setkají se v téže osobě, ku př. věřitel stane se dědicem dlužníkovým aneb naopak, nastává tu konsolidace, poněvadž nikdo nemůže sobě býti zavázán. Zánik obligace nastává ipso iure a to úplně, jestliže je tu konsolidace mezi věřitelem a hlavním dlužníkem, neboť zrušením obligace hlavní zrušují se i obligace vedlejší. Avšak konsolidací mezi věřitelem a rukojmím nezaniká obligace hlavního dlužníka; rovněž nepůsobí konsolidace mezi věřitelem a spoludlužníkem na ostatní spoludlužníky. Nastane-li konfuse tím, že hypothekární věřitel stane se dědicem korrealního dlužníka, nezaniká tím ani pohledávka ani zástavní právo (roz. ze dne 4. srpna 1870 č. 9024, sb. 3842).

II. Konsolidace nenastává:

1. je-li ponecháno věřiteli na vůli, aby žádal oddělení svých práv (§ 1445 o. o. z.). Případ tento nastává, když dědic nastupuje v dědictví cum beneficio inventarii (§ 802 o. o. z.), aneb když věřitelé pozůstalostní, legatáři aneb dědicové nepominutelní žádají za oddělení pozůstalosti od jmění dědicova. Dědic nemůže se dovolávati nároku z darování na případ smrti proti třetímu držiteli na základě nastalé konsolidace (roz. ze dne 12. dubna 1883 č. 3617 sb. 9388). Dědic s výhradou se přihlásivší může žádati zaplacení své pohledávky proti zůstaviteli (ze zastavených pozůstalostních realit) (roz. ze dne 19. prosince 1855 č. 9549 sb. 146). Ještě dále jde rozhodnutí ze dne 17. listopadu 1876 č. 1839 časop. »Ger. Halle« r. 1877 č. 89, jež stanoví, že dědic s výhradou se přihlásivší může žalovati na zaplacení své pohledávky všechny přihlášené dědice ano i sebe sama. Toto rozhodnutí však odporuje zásadě, že jedna a táž osoba nemůže býti zároveň žalobcem i žalovaným. Před odevzdáním pozůstalosti nemůže se spoludědic,

jenž je zároveň dlužníkem pozůstalosti proti ostatním spoludědicům, dovolávati konsolidace, poněvadž konsolidace a její následky nenastávají nápadem dědictví, nýbrž teprve odevzdáním pozůstalosti (roz. ze dne 26. září 1854 č. 9717 sb. »Peitl« č. 571).

2. § 1445 o. o. z. stanoví dále, že konsolidace nenastává, když jsou tu poměry různého druhu. Obč. zákonník neudává však, jaké poměry to jsou, nýbrž praví v § 1445 jenom prostě: »Proto nemění se nastoupením dlužníkovým v pozůstalost jeho věřitele ničeho ve právech věřitelů pozůstalostních, spoludědiců nebo legatářů, a dědictvím dlužníkovým a jeho rukojmí ničeho na právech věřitele.« První ustanovení plyne ze zásady: »actus inter duos gestus tertio nec nocet nec prodest«; druhé opírá se o předpis § 1357 o. o. z.

3. Práva a závazky, jež zapsány jsou v knihách veřejných, nezrušují se pouhým spojením v jedné osobě, nýbrž teprve výmazem z veřejných knih (§ 1446 o. o. z.). Toto ustanovení plyne důsledně z § 469 o. o. z., dle něhož hypothekární statek tak dlouho je zavazen, dokud dlužní listina veřejných listin vymazána není; jedině bezelstnému cessionáři nemůže se ve případě cesse namítati zánik hypoteky konfusí (roz. ze dne 9. července 1878 č. 697 sb. 7058; 20. května 1868 č. 3591 sb. 3070).

Konsuláty.

Konsuláty mají povinnosť chrániti obchodní zájmy státu, jímž jsou zřízeny.

I. Dějinný vývoj.

Vznik konsulátů spadá do 12. stol., kdy počal mezinárodní obchod více a více se rozvíjeti, a kdy povstávaly nové a nové spory, které rozšiřující se obchod s sebou přinášel; obchodní kruhy spatřovaly v tom vlastní zájem, aby jich spory na cizích tržištích vzniklé tam byly i uklizeny a proto volily sobě sporné strany obyčejně některého ze příslušníků jejich vlastního státu, aby jako rozhodčí spory uklidil. K tomu ovšem přispívala i zásada tehdá platná, že každý má užívati svého osobního práva. Znenáhla stalo se stanovení takovýchto obchodních soudů všeobecným zvykem, vlády chápaly se iniciativy, počaly samy je ustanovovati a postavení jich smlouvami určovati; tito zahraničnými státy stanovení privilegovaní soudcové měli různá jména jako konservatoři, protektoři, konsulové; jich význam a vliv byl tehda, kdy nebylo dosud vyslanectev, velmi značný. Vývoj nových systemů státních měl v zápětí, že takováto mezinárodní instituce někdy i ve vlastní zemi jsoucí, nebyla již vhodnou a proto pečováno o to, aby obchod cizinců jich vlastním zákonům a soudům byl podroben. K tomu přispíval i vznik vyslanectev zahraničních, která měla poddaným svého státu ochrany poskytovati; a tak nebylo již třeba, aby samostatní zástupci v cizině o obchodní zájmy se starali; jedině v důležitějších obchodních místech bylo potřebí jednatelů, kteří by hned na místě obchodníků vlastního státu se ujali aneb sprostředkovali obchodní spojení vlasti své s cizinou. Tím způsobem instituce středověkých obchodních soudů změnila se během doby v pouhou ochranu příslušníků toho státu, pro nějž byla ustanovena. Jenom v Turecku a v některých asijských státech udrželo se až dosud u konsulátů vlastní soudnictví. V nové době následkem neobyčejného rozvoje obchodu bylo potřebí instituci tuto nové péči podrobiti; byla to především Anglie, která různé konsuláty na důležitých místech zřizovala a správci jich vlastní úředníky jmenovala, kteří o obchodní zájmy její

v cizině měli se starati. Podobným způsobem vznikaly konsuláty i jiných evropských států.

II. Zřízení a jmenování konsulů.

Dle zásad práva mezinárodního mohou jenom státy suverenní konsuly zřizovati. Vzhledem k rozsáhlým úkolům, jež přísluší nyní konsulům, bylo potřebí i různými právy je nadati. Konsulové obdrží patent (listinu zřizovací, lettre de provision) od hlavy toho státu, jehož zájmy mají chrániti. Poněvadž pak konsulové vykonávají úřední činnosť v cizím státu a takto do sféry jeho práv zasahají, jest potřebí ku vykonávání tomu svolení státu cizího. Žádný stát není povinen připustiti konsuly do svého území. Připuštění konsulátů v jednotlivých státech stanoví se smlouvami a to buď bezvýjimečně nebo s vyloučením některých míst. Takových smluv bylo v poslední době mnoho uzavřeno a sice buď ve formě zvláštních konsulárních konvencí nebo v podobě dodatků ku obchodním a námořním smlouvám. Jedná-li se specielně o to, aby příslušník státu, v němž má konsulát býti zřízen aneb obsazen, byl k tomuto úřadu vyhlédnut, potřebí k tomu buď výslovného nebo mlčky uděleného svolení dotyčného státu; obyčejně udílí státní moc t. zv. exequatur anebo placet svému příslušníku, čímž tento je ve svém úřadě potvrzen a u zemských úřadů ověřen. Při konsulátech u porty zřízených náleží sultánovi právo uděliti t. zv. baret, t. j. diplom, v němž vypočtena jsou všechna oprávnění konsulova a k němuž připojen je ještě ferman obsahující exequatur. Někdy zřizují se konsuláty jenom pro určité pobřeží a nazývají se pak přímořskými konsuláty protivou ku vnitrozemským.

III. Právní poměry konsulů.

Konsulové jsou úředníky státu, který je jmenuje, avšak stát, v jehož obvodu jsou jmenováni, určuje osobní právní jich postavení ve svém obvodu, jakož i objem, ve kterémž smí cizí konsul vykonávati úřední jednání jeho státem jemu uložená. Ve státních smluvách bývají často uvedena jednání úřední, k nimž konsulové jsou oprávněni. Konsulové nejsou pokládáni za osoby diplomatické, třebas by jim theoretikové podobná práva přisuzovali. Práva exterritoriality z pravidla nepožívají. Právo, vztýčiti nad svým obydlím a na lodi vlajku svého státu i odznak, neobsahuje v sobě právo asylu, a místní úřady, pokud všem není ve smlouvách ničeho jiného ustanoveno, mají právo vstoupiti do budovy konsula a předsevzíti tam úřední prohlídku. Z obecné a trestní soudní právomoci státu, v němž konsulové se zdržují, z pravidla vyjmuti nejsou. Rovněž nemají nároku na zvláštní práva čestná (ceremonial diplomatique). Z pravidla není potřebí, aby konsul se hlavě cizího státu úředně představil. Lodi válečné a obchodní prokazují konsulům na palubě se nalézajícím česť.

IV. Organisace konsulátů rakousko-uherských.

V Rakousku jmenováni bývají konsulové, jakožto placení úředníci státní za tím účelem, aby zastupovali obchodní zájmy Rakousko-Uherska ve státech cizích (consules missi), na rozdíl od obchodních konsulů, kteří spravují konsulární záležitosti pro Rakousko-Uhersko vedle svého kupeckého povolání nedostávajíce za to ani stálého platu ani odměny od vlády, takže jich funkce je pouze úřadem čestným s určitými povinnostmi spojeným (consules honorarii). Placení konsulové jsou rakousko-uherskými státními příslušníky, mají všechna práva a povinnosti úředníků, dostávají své pravidelné služné a mají nároky na pensi. Někdy svěřuje se jim i politické poslání, čehož

u t. zv. čestných konsulů, jimiž jmenováni bývají z pravidla občané státu cizího, nebývá. Úkoly rakouských konsulů vytýká cirkulář terstského námořního gubernia ze dne 30. listopadu 1840 v ten smysl, že mají poskytovati rakouským poddaným ochrany, aby tito mohli volně požívati práv zákony a smluvami jim zaručených a by nebyli utlačováni. Značné úkoly, jež konsulům nyní se ukládají, vedli nutně ku vydání mnohých předpisů a instrukcí, jimiž úřadování jich se upravuje. Pro rakousko-uherské konsuly není vydána generální instrukce, nýbrž jen řada různých předpisů, reglementů a instrukcí (viz »Handbuch des österr.-ungar. Consularwesens« od Malfatti di Monte Trento, 1879.). Tato nařízení obsahují hlavní zásady, jimiž organisace, postavení, služba i dozor u konsulátů se říditi má, rovně i funkce a oprávnění konsulů. Rakousko-uherské konsuláty dělí se na generální konsuláty, konsuláty, vicekonsuláty a konsulární jednatelství, jež ustanovena jsou buď pro celou zemi aneb pro určitá střediska obchodní.

Sídla generálních konsulátů jsou: v Německu: Berlín, Brémy, Frankobrod n/M., Hamburg, Kolín n R.; ve Francii: Paříž, Marseille, Alžír; ve Velké Britanii: Londýn, Liverpool, Bombay; v Rusku: Petrohrad, Moskva, Oděssa, Varšava; v Italii: Janov, Neapol, Palermo, Benátky; ve Švýcarsku: Curych; ve Španělích: Barcelona, Havana; v Turecku: Beirut, Janina, Soluň, Skutari, Smyrna, Trapezunt, Tunis; v Portugalsku: Lissabon, Macao; ve Švédsku a Norvéžsku: Christiania a Stockholm; v Dánsku: Kodaň; v Bulharsku: Srědec; v Americe: New Jork; v Egyptě: Kahýra; v Argentině: Buenos Aires; v Brasilii: Rio de Janeiro; v Chile: Valparaiso; v Číně: Shanghai; v Marokku: Tanger; v Peru: Lima. Nařízením ministerstev zahraničních záležitostí, vnitra, financí, kultu a vyučování, pak nejvyššího účetního dvoru ze dne 20. října 1859 č. 139 ř. z. bylo na základě nejvyššího roz. ze dne 12. září 1859 ustanoveno, že agendy všech konsulátů jak rakouských v cizině tak i cizích v Rakousku mají přeneseny býti na ministerstvo zahraničních záležitostí. Rakousko-Uhersko má dosud v celku 42 generalních konsulátů, 138 konsulátů, 118 vicekonsulátů a 142 konsulárních jednatelství.

Rozeznáváme samostatné konsulární úřady, které bezprostředně podřízeny jsou rakousko-uherské vládě, a podřízené, jež podřízeny jsou bezprostředně některému samostatnému konsulátu; tak ku př. podřízeny jsou některým generálním konsulátům konsuláty, vicekonsuláty a konsulární jednatelství jich okrsku, kdežto konsulátu, v jehož obvodu není generálního konsulátu, jsou podřízeny vicekonsulaty a konsulární agentury a tam kde jsou jen vicekonsulaty, jsou těmto konsulární agentury podrobeny. Tato organisace ovšem není bezvýjimečná, tak na př. podřízen je konsulát v Zanzibaru přímo ministerstvu zahraničních záležitostí, konsulát v Monaku vyslanectvu v Paříži, konsulární úřady v Columbii, Costa-Rice, Quatemale, Haiti, Hawaii, Honduras atd. vyslanectvu ve Washingtonu; generální konsulát v Shanhai vyslanectvu v Tokiu; konsulární úřady v Badenu, Lipsku, Stuttgartu podřízeny jsou tamějším rakouským vyslancům atd. Konsuláty mají své úřednictvo (ředitele kanceláří, tlumočníky, kancelářské úředníky, konsulární elevy).

Orientální akademie jest vzdělávací ústav pro diplomatickou a konsulární službu na východě. Vychování v akademii této trvá po 5 let. Kdo chce býti přijat, musí vykázati: rakouské neb uherské státní občanství,

s dobrým prospěchem odbytou maturitní zkoušku na rakouském neb uherském gymnasiu, úplnou znalosť německého a francouzského jazyka, jakož i znalosť některé jiné zemské řeči v říši obvyklé; mimo to závisí přijetí ještě na výsledku přijímací zkoušky ústní i písemní ze všeobecného dějepisu, z dějepisu rakousko-uherského mocnářství a z německé a francouzské řeči.

V. Přednosti.

Rakousko-uherští konsulární funkcionáři podřízeni jsou, vyjímaje úchylky ve zvláštních smlouvách státních obsažené, ať jsou příslušníky Rakousko-Uherska, neb cizinci, zákonům a pravomoci soudní onoho místa, kde jest jim pobyt dovolen (dv. dekr. ze dne 23. září 1817, č. 1373 sb. z. s.). Stávajícími smlouvami jsou jim vyhražena následující práva:

1. Konsulární funkcionáři, pokud jsou příslušníky státu, který je jmenoval, požívají osobní immunity a nemohou býti tudíž zatčeni ani uvězněni, leč, že by se dopustili trestního skutku, který dle zákonů země, v níž úřadují, vyhlášen je za zločin a tresce se žalářem.

2. Předpokládajíc, že náležejí státu je jmenujícímu a že neprovozují obchodu ani živnosti, jsou funkcionáři tito prosti povinnosti svědecké před soudy té země, v níž úřední činnosť svou vykonávají. Potřebuje-li soud jich výpovědi, má vyslechnouti konsulárního funkcionáře v jeho bytu ústně, aneb vyžádati si od něho písemné vyjádření.

3. Konsulární archivy a úřední papíry konsulů jsou nedotknutelny, prohledání neb obstávka dotyčných listin jsou místním úřadům zakázány.

4. Dle čl. 21 obchodní a celní smlouvy mezi Rakousko-Uherskem a Německem uzavřené požívají konsulové obou stran stejná práva a přednosti i osvobození, jichž užívají u nich konsulové jiných států. Tatáž ustanovení přijata byla do smluv s Italií, Belgií a Švýcarskem uzavřených.

5. V moslemínských státech požívají konsulové týchž práv, která diplomatickým zástupcům všeobecně jsou vyhrazena; obyčejně povoleno jim je právo asylu a vlastní bohoslužby. V Turecku jsou práva konsulů ještě více rozšířena. V souhlase s právem exterritoriality přísluší jim v těchto zemích i soudní pravomoc ve věcech civilních a vyšetřování ve věcech trestních.

VI. Obor působnosti konsulů rakousko-uherských.

Jim náleží:

1. Péče o zachování platných obchodních a námořních smluv, jakož i péče o odstranění překážek, jež vyskytly se v obchodu mezi dotyčným státem a státem, jejž zastupují. Konsulární úřady jsou povinny dbáti zájmů rakousko-uherské obchodní plavby ve svých úředních obvodech a podávati o tom svým představeným zprávy.

2. podávati občasné zprávy o záležitostech týkajících se obchodu i dopravy;

3. vydávati, po případě prohlížeti pasy;

4. chrániti státní příslušníky jich ochraně svěřené, jakož i přibylé lodi a obchodníky a podporovati je radou i pomocí při úřadech, v případě nouze i prostředky hmotnými, jež uhražují se ze zvláštního disposičního fondu;

5. konsulové mají právo uprchlé námořníky u cizího státu reklamovati a

6. mají právo ověřovati lodní papíry.

7. Na základě různých smluv s jinými státy je dovoleno rakousko-uherským generálním konsulům, konsulům, vicekonsulům a konsulárním jednatelům přijímati od státních příslušníků poslední pořízení, neb jiné obecnoprávní spisy na ně se vztahující.

8. Rakousko-uherští konsulové, vicekonsulové a konsulární jednatelé ve Francii, Portugalsku, Italii, Srbsku a Nizozemsku mají dle uzavřených smluv rovnati všeliké spory vzniklé mezi kapitány, lodními důstojníky a lodníky, zvláště ve příčině mzdy a vzájemných závazků.

9. Policejní a soudní oprávnění: Při konsulátech vede se seznam osob, jež stojí pod ochranou dotyčného konsulátu; přihlášení u konsulátu nebývá nucené ani není též poskytnutí ochrany konsulem závislé na zapsání do tohoto seznamu. V celku ovšem nedovolí žádný stát, aby konsulové v jeho území vykonávali zvláštní svoji pravomoc. Z toho činí se výjimka ohledně lodí a jich posádky náležející státu konsulem zastupovanému; oproti těmto osobám přísluší konsulům rozsáhlá policejní a soudní práva. Vůdci lodí takových povinni jsou pod trestem u konsulátu se ohlásiti resp. své papíry uložiti. Konsulové mají se starati, aby vlajky jich států nebyly užívány od lodí k tomu neoprávněných. Též rozhodují o stížnostech mužstva, o způsobilosti lodi ku plavbě, o stavu potravy lodní, o sporech mezi vůdci lodi a mužstvem. Ano i beze zvláštního zajištění dovolují mnohé státy cizím konsulům na žádosť soudů jich státu, aby doručovali obsýlky, vyslýchali svědky, osvědčení lodní přijímali, a pod. V zemích nekřesťanských náleží cizím konsulům z pravidla úplná právomoc v civilních i trestních záležitostech.

10. Právo vydávati listiny. Význam konsulátů v ohledu tomto rozvojem obchodu stále stoupá. Sem nenáleží snad pouze ověřování pravosti úředního podpisu (legalisace), ověřování opisů a překladů, potvrzení, že určitá osoba žije atd., nýbrž vysvědčení velmi důležitého obsahu (vysvědčení o původu, pasy zdravotní a pod.), jichž sdělání předpokládá obsáhlých vědomostí. Ovšem nesmí konsulové vydávati svědectví o skutečnostech, o jichž pravdivosti sami důkladně se nebyli přesvědčili. Konsulům mnohých států přiznává se i právo vyhotovovati listiny o právních jednáních, jež mají tutéž moc, jako listiny notářské, aneb listiny jiných funkcionářů notářům na roveň postavených. Notářské právo rakousko-uherských konsulů obmezuje se na legalisaci a certioraci listin, jichž v Rakousku-Uhersku se má užiti a na sdělávání listin pro rakousko-uherské poddané s účinkem hodnověrnosti. V nekřesťanských zemích, v nichž konsulové vykonávají pravomoc soudní, požívají i v řízení nesporném pravomoci soudních osob.

11. Konsulové jsou k tomu povoláni, aby ve případech, kdy jich chránĕnci nemohou buď pro nepřítomnosť nebo neschopnosť k jednání atd. svých zájmů chrániti, sami z úřední povinnosti o záležitosti těchto osob pečovali. To platí zejména o posledním pořízení, při nehodách atd. Při nehodách na lodích, náležejících jich státu, mají konsulové nařiditi záchranná opatření, ale tato povinnosť jest jen subsidiární, ježto státní úmluvy ukládají místním úřadům za povinnosť lodím státu, s nímž úmluva taková je uzavřena, v nouzi pomoci poskytnouti. Konsulům vyhrazeno je spolupůsobení potud, pokud jim dovoleno je bdíti nad ustanoveními týkajícími se oprav, nového zaopatření potravin aneb prodeje jich. V záležitostech

pozůstalostních jsou konsulové povinni starati se o uschování klenotů, peněz a cenných předmětů.

12. Pokud se týče povinnosti konsulů podporovati všeobecné zájmy státu jimi zastoupeného, mají tito v přední řadě důkladným pozorováním podrobiti vzájemné vztahy obchodní i dopravní mezi státem, který zastupují, a státem, v němž mají své působiště.

13. Podávání zpráv. Konsulové podávají zprávy a to buď periodické, t. j. takové, jež podávají se za určitou kratší nebo delší dobu, nebo neperiodické, které jen od případu ku případu se podávají. K prvním náleží:

a) tabulky o pohybu rakouské plavby v jich obvodech;

b) summární přehledy o pohybech cizích lodí v konsularním obvodu spolu se summárním označením, kolik lodí na kterou vlajku připadá, zároveň s udáním počtu tun, kvality i kvantity vezeného zboží spolu s přibližnou jeho cenou;

c) konečná rozvaha o celoroční zprávě. Tato obsahuje znázornění všeho pozemního i námořského obchodu v konsulárním obvodu za prošlou roční dobu, přívoz, dovoz i průvoz s číselným udáním průměrných cen zboží, kursů směnečných, dále data o zbylých zásobách zboží, o poměrech výrobních, o výsledku žně a pod.; pojednává se tu o těch okolnostech, které mohou míti vliv na stoupání nebo klesání dotyčného obchodního a námořního spojení, dále číselné znázornění přímé dopravy obchodní a námořní mezi Rakousko-Uherskem a přístavním nebo pozemním okrskem konsulárním s udáním rozdílů mezi rokem tímto a předešlým. Konečně jest jednati o těch poměrech, jež mají na tento vzájemný obchod vliv příznivý nebo nepříznivý;

d) zprávy tržní, t. j. stručné obchodní záznamy o stavu zásob zboží a cen pro nejdůležitější předměty dovozu a přívozu a dále o všech oněch poměrech, jež mají pro rakouského obchodníka význam, a které jemu podávají přehledný obraz o obchodním stavu toho kterého místa. Vedle těchto periodických zpráv mají podávati konsulové zprávy o všech záležitostech, které jsou v souvislosti s obchodem, plavbou a průmyslovou výrobou; to jsou t. zv. neperiodické zprávy.

VII. Příjmy konsulů.

Čestní konsulové, t. j. konsulové, jež nedostávají od státu platu, jsou oprávněni za své práce konsulární požadovati peněžní náhrady od stran, které se jich pomoci dovolávají. Výše poplatků těch stanovena je sazbami. O vybírání a účtování poplatků placených konsulů obsahují bližší ustanovení nař. fin. min. ze dne 17. března 1860 č. 74 ř. z., dále výn. fin. min. ze dne 15. listopadu 1863 č. 99 ř. z., výn. stát. ministerstva ze dne 29. března 1863 č. 2512. Ministerstvo vnitra ustanovilo, že requisice soukromých osob, které se na rakouské konsuláty v sev. Americe obrátí, mají jen tehdy povšimnuty býti, jestliže předem zajištěna náhrada výloh, neboť tamější konsuláty jsou vesměs čestnými konsuláty a nepožívají tudíž státní dotace.

VIII. Konsulární soudy.

V Turecku a v některých asijských zemích jsou práva konsulů značně rozšířena. Konsulové požívajíce práva exterritoriality vykonávají tu i soudní pravomoc. První smlouva, jež tato oprávnění v sobě zahrnuje, uzavřena

byla mezi Francií a tureckými státy roku 1536; Francie dosáhla tu pro své poddané práva volné plavby i obchodu, práva volného pobytu pod ochranou francouzského konsula, jemuž v civilních záležitostech Francouzů přiřknuta svobodná iurisdikce, kdežto civilní spory mezi francouzskými a tureckými poddanými, jakož i spory trestní vyhrazeny soudům tureckým. Těchto privilegií nabylo i Rakousko. V Turecku a v některých asijských státech je konsul nedotknutelný požívaje on i jeho dům všech mezinárodních exempcí. Vyloučení cizinců-křesťanů provozujících obchody z pravomoci tureckých soudů a podřízení jich pravomoci příslušných konsulů bylo nutným vzhledem ku velikým nedostatkům tureckého soudnictví. Ustanovení pro konsuláty rakousko-uherské v Turecku, týkající se těchto poměrů, pocházejí z dob dřívějších a pozbyly z velké části již platnosti vzhledem ku provedení dualistické formy ústavní. Především bylo cís. nařízením ze dne 29. ledna 1855 č. 23 ř. z. upraveno vykonávání civilní soudní pravomoci konsulátem nad rakouskými poddanými. Konsulárními soudy ustanoveny generalní konsuláty, konsuláty, vicekonsuláty a jednatelství, jež ku výkonu pravomoci zvláště zmocněny byly. Nyní vykonávají úplnou soudní pravomoc generální konsulové: v Alexandrii, Beirutu, Janině, Soluni, Skutari, Smyrně, Trapezuntu; konsuláty: v Drinopoli, Bělehradě, Bukurešti, Kahýře, Kaně, Chartumu, Cařihradě, Drači, Galacii, Ibraile, Jerusalemu, Monastýru, Port Said-u, Prizrenu, Rustčuku, Tripolis-u, Tylži a Vidimi, a vicekonsulat v Suezu. Obmezenou pravomoc mají generální konsuláty v Srědci, vicekonsuláty v Aleppo a Damašku a konsulární jednatelství v Bagdadě a Ismailu. Jmenovaným již nařízením byly jako druhá instance, k níž směřovati mají všechny právní prostředky proti rozhodnutím a nálezům konsulárních soudů, ustanoveny vrchní zemské soudy ve Lvově, Sibini, Temešváru, Záhřebu, Zadru a Terstu, za třetí instanci ustanoven nejvyšší soudní dvůr ve Vídni. Společným nařízením ministerstva zahraničních záležitostí, min. spravedlnosti a armádního vrchního velitelství ze dne 31. března 1855 č. 58 ř. z. vydána byla celá řada výkonných ustanovení, jež přesněji upravila okršky těchto konsulárních soudů, řízení i zákonné předpisy pro obecnoprávní rozepře (obchodní, směnečné, námořní), obzvláště stanoveny ale hlavní zásady, jimiž konsulární soudy mají se říditi; tam kde obyčejové právo všeobecně bylo uznáno, mělo při rozhodování býti základem; konsulárním soudům bylo za povinnost uloženo, aby nejprve jako rozhodčí usilovali o vyrovnání sporných stran a teprve, když by narovnání nemohlo býti docíleno, aby zavedly příslušné soudní řízení a rozhodly dle práva. Pro některé právní spory bylo ustanoveno, že mají fungovati soudní komise, které mají naříditi odbývání ústního závěrečného přelíčení za přítomnosti předvolaných stran a jich právních zástupců. Další nařízení vydána ohledně vedení důkazu, výslechu svědků a soudních znalců; dále vydána nařízení o řízení konkursním, o záležitostech nesporných a o řízení pozůstalostním. Konečně nařízeno bylo konsulárním soudům sdělávati ročně výkazy o své činnosti, které zkoumají vrchní zemské soudy, a které se předkládají ministerstvu spravedlnosti.

Na základě ústavní změny rakousko-uherské monarchie bylo potřebí upraviti konsulární soudy dle zásad, jež by nové ústavě odpovídaly. Upravení to nastalo zákonem ze dne 30. srpna 1891 č. 136 ř. z., jímž nová organisace rakouských konsulárních soudů byla zavedena. Nejdůležitější ustanovení tohoto zákona jsou:

1. Obor působnosti. Soudní pravomoc vykonává se konsulárními úřady již zřízenými v jich dosavádním oboru působnosti, budoucími nově zřízenými konsulárními úřady bude vykonávána v tom objemu, který jim za souhlasu obou vlád a po dobrozdání společného ministra zahraničních záležitostí bude vykázán.

2. Organisace. V zemích, kde vykonává se konsulární pravomoc soudní, přísluší tato v první stolici konsulárním úřadům. V Cařihradě byl zřízen vrchní konsulární soud, který rozhoduje v druhé a poslední stolici. Místo presidenta tohoto soudu bývá obsazováno v ten způsob, že v případě uprázdnění po státním občanu rakouském nastupuje státní občan uherský a naopak. Místa u tohoto vrchního soudu obsazují se z polovice rakouskými a z polovice uherskými státními občany. Císař jmenuje presidenta a vrchní soudce.

3. Disciplinární moc. Disciplinární moc nad konsulárními soudy prvé stolice a nad pomocným a manipulačním personálem vrchního konsulárního soudu vykonává společný ministr zahraničních záležitostí svými podřízenými orgány. President a vrchní soudci při vrchním konsulárním soudu mohou svého místa proti své vůli pozbyti jedině na základě disciplinárního řízení, vyjímaje ovšem případ, že by toho nová organisace tohoto soudu vyžadovala. Rozhodnutí o sesazení musí býti císařem schváleno.

4. Rozsudky. Konsulární soudy 1. stolice i konsulární vrchní soud vynášejí rozsudky ve jménu Jeho Veličenstva císaře rakouského a apoštolského krále uherského. U konsulárních soudů platí pro rakouské státní příslušníky zákony a nařízení pro tyto soudy již vydané. Vláda ustanovuje, které z budoucích zákonů neb nařízení ohledně právní způsobilosti rakouských občanů, jich práva rodinného, práva dědického i věcí trestních u konsulárních soudů zavedeny býti mají.

5. Vzájemná právní pomoc. Soudy v obvodu platnosti tohoto zákona a konsulární soudy s druhé strany mají navzájem poskytovati si pomoci jako soudy téhož území státního.

6. Zřízení a zrušení konsulárních soudů. Vykonávání konsulární soudní pravomoci v cizím státu může společný ministr zahraničných záležitostí v dorozumění s oběma vládami na některou přátelskou moc přenésti. Císařským zmocněním může ministr zahraničních záležitostí ve shodě s vládou rakouskou a uherskou vykonávání konsulární pravomoci soudní cestou nařízení omeziti, provisorně zastaviti i zrušiti.

Nový soudní řád se pravomoci soudů konsulárních nedotýká (čl. IV. zák. ze dne 1. srpna 1895 č. 110 ř. z.).

IX. Konsulární konvence jsou mezinárodní smlouvy, jimiž stanoví se vůči cizině práva konsulů, chrániti své příslušníky a bdíti nad jich obchodními zájmy. Stále rostoucí význam mezinárodního obchodu byl příčinou, že uzavřeny byly různé samostatné konsulární konvence, že ustanovení týkající se konsulů byla přijata do obchodních a námořních smluv i do smluv, v nichž jedná se o pozůstalostech. Rakousko-uherská říše uzavřela tyto konsulární konvence, které posud platí: s Francií konvenci ze dne 11. prosince 1866 č. 167 ř. z., se Spojenými Státy Severoamerickými ze dne 11. července 1870 č. 116 ř. z., konsulární a pozůstalostní konvenci s Portugalskem ze dne 9. ledna 1873 č 135 ř. z. z r. 1874, s Italií ze dne 15. května 1874 č. 96 ř. z. z r. 1875, se Srbskem ze dne 6. května 1881 č. 87 ř. z. z r. 1882. Jednotlivá ustanovení určující právní postavení

konsulů pojata byla do státních úmluv s Francií ze dne 21. prosince 1866 č. 168 ř. z. o řízení pozůstalostním, do státní smlouvy se Srbskem ze dne 6. května 1881 č. 89 ř. z. rovněž o řízení pozůstalostním, do námořní smlouvy se Srbskem ze dne 22. února 1882 č. 85 ř. z., do obchodní a námořní smlouvy s Dánskem ze dne 14. března 1887 č. 91 ř. z., do obch. a námořní smlouvy s Egyptem ze dne 16. srpna 1890 č. 226 ř. z., do obchodní smlouvy s německou říší ze dne 6. prosince 1891 č. 15 ř. z. z r. 1892, do obchodní smlouvy a námořní s Italií ze dne 6. pros. 1891 č. 17 ř. z. z r. 1892, do obchodní smlouvy se Švýcarskem ze dne 10. pros. 1891 č. 18 ř. z. z r. 1892, do obchodní a námořní smlouvy s Belgií ze dne 6. prosince 1891 č. 22 ř. z. z r. 1892, do obchodní smlouvy se Španělskem ze dne 8. prosince 1893.

Oněch pět konsulárních konvencí obsahuje v podstatných částech tato souhlasná ustanovení: Každý stát má právo v obchodních místech státu, s nímž smlouvou uzavřel, zříditi sobě konsuly; tento však může vymíniti si místa, v nichž konsulů uznávati nechce, v případě tomto jest se mu i proti ostatním státům stejně zachovati. Konsulové mají své jmenování prokázati, na základě čehož se jim státem, v němž mají působiti, vydá t. zv. »exequatur« k volnému vykonávání jich funkcí. Konsulům pak, předpokládajíc, že jsou příslušníky státu je ustanovujícího (jako dle konvence s Francií, se Spojenými Státy Severoamerickými, s Italií), aneb předpokládajíc, že nejsou příslušníky státu, v němž mají působiště (jako dle smluv s Portugalskem a Srbskem), zajištěno je osvobození od daní; toliko z nemovitých statků, jež mají, jakož i z obchodních podniků a průmyslových závodů, jež provozují, jsou povinni daně platiti. Jim náleží též osobní immunita, jsou li zároveň příslušníky státu, jenž je ustanovil; immunita nevztahuje se však na činy, které v působišti konsulově za zločiny jsou považovány. (Tato podmínka v konvenci s Portugalskem stanovena není.) Konsulům dovoleno je nad vchodem do svého bydliště vyvěsiti úřední odznaky s patřičnými nápisy; v těch místech, kde není vyslance téhož státu, mají právo při slavnostních příležitostech vystrčiti vlajku svého státu jak na svém obydlí, tak i na lodi, jíž užívají, vykonávajíce své úřední funkce ve přístavu. Konsulární archivy jsou nedotknutelny. Místním orgánům není za žádných podmínek dovoleno prohledávati a zabaviti tyto papíry; z té příčiny je nutno od těchto papírů přísně odděliti všechny ostatní papíry, které vztahují se na konsulův soukromý obchod nebo průmyslový závod. Je-li místo konsula uprázdněno, aneb je-li týž zaměstnán jinak, zastupují ho konsulární elevové, kancléři, tajemníci, jimž po dobu zastupování náleží táž práva jako konsulům. Generální konsulové a konsulové mohou, předpokládajíc ovšem schválení territoriální vlády, jmenovati vicekonsuly aneb jednately ve městech a přístavech svých okršků; tito pak užívají práv konvencemi jim přiřknutých. Osvobození od daní a immunity požívají vicekonsulové dle smluv s Francií, se Spojenými Státy Severoamerickými a s Italií, jenom tehdy, jsou-li zároveň příslušníky státu, který je ustanovil, aneb dle smluv s Portugalskem a Srbskem, nejsou-li příslušníky toho státu, v němž mají své působiště. Konsulové mohou se obraceti na úřady svých okresů a žádati na nich pomoci proti rušení smluv aneb ochrany pro své státní příslušníky. Není-li tu diplomatického zástupce jich vlasti, mohou se obrátiti ku vládě té země, v níž sídlí. Konsulové mají právo ve svých kancelářích, v bytě stran aneb na palubě lodí svého státu přijímati deklarace příslušníků své země, jich po-

slední pořízení a smluvní listiny (tyto i když uzavřeny byly s příslušníky státu, v němž konsul působí) a mají listiny tyto před soudy obou států tutéž právní moc, jako kdyby příslušnými veřejnými orgány byly zřízeny. Konsulové mohou též legalisovati i authentické překlady listin pořizovati, jež vydávají úřady země, kterou zastupují.

K vůli ochraně obchodních zájmů státu jimi zastoupeného, požívají konsulové různých práv:

Oni mají právo na palubě lodi svých státních příslušníků vyslýchati kapitána i mužstvo, zkoumati lodní papíry, vydávati manifesty (t. j. seznamy nákladu), podporovati expedici lodí, provázeti kapitána a mužstvo před úřady, býti jim znalci, a obcovati visitacím lodí obchodních. Konsulům výhradně je uloženo pečovati o vnitřní pořádek na lodi, zejména rozsuzovati spory námezdní. Konsulové mohou všechny, kdož náležejíce k mužstvu korábu jich národnosti do území státu, v němž mají oni působiště, uprchli, zatknouti a je buď na loď anebo do vlasti jich nazpět poslati; při tom se ovšem předpokládá, že tito sběhové nejsou příslušníky toho státu, kam se byli utekli.

Konsulům přísluší dále upravovati škody námořské (havarie), pokud v nich nejsou účastněni příslušníci státu, kde konsulové působí, aneb příslušníci jiných států. Ztroskotá-li se loď náležející státu nebo příslušníku jeho na pobřeží druhého státu smlouvou zavázaného, má se zachraňování lodi i nákladu díti pod dohledem konsulovým.

Každá konvence zajišťuje vzájemné poskytnutí největších výhod potud, že konsulové navzájem mají požívati všech osvobození, praerogativ, immunit a privilegií, jakých poskytuje se konsulům státu, jemuž poskytnuty jsou nejvyšší výhody.

O intervenci konsulů při jednáních pozůstalostních svých příslušníků nalézají se ustanovení v konsulárních konvencích s Portugalskem a Italií, jakož i ve státních smlouvách, pojednávajících o pozůstalostním řízení, s Francií a Srbskem uzavřených. Nejdůležitější ustanovení jsou tato: Zemře-li příslušník jednoho smlouvou zavázaného státu v území státu druhého, mají konsulové právo následující jednání předsevzíti: přitisknouti pečetě na effekty a papíry zemřelého za intervence místních úřadů aneb bez ní; nařiditi veřejnou dražbu předmětů pozůstalostních, jež nedají se uchovati; deponovati effekty a cenné papíry. Nestačí-li pozůstalosť ku vyrovnání passiv pozůstalostních, mají konsulové odevzdati všechny listiny a cenné věci soudu neb správci podstaty; při tom však zůstává jim i na dále vyhrazeno zastupování nepřítomných aneb ku právním činům nezpůsobilých dědiců. Konečně přísluší konsulům správa a liquidace movité pozůstalosti, při čemž mají se zdržeti všelikého rozhodování o nárocích stranami činěných a ponechati rozhodnutí to příslušným soudům. Po ukončení pozůstalostního řízení mají pozůstalosť movitou k dalšímu opatření přejmouti.

V obchodních smlouvách s Německem, Italií, Švýcarskem, Dánskem je ustanoveno, že každý stát smlouvou vázaný může ustanoviti svého konsula na všech místech státu druhého, v nichž některý stát třetí zřizování konsulů připouští. V těchto smlouvách a ve smlouvě s Belgií ustanoveno, že konsulové požívají všech práv a osvobození, jichž požívají konsulové států jiných. Dle obchodní smlouvy s Německem mají konsulové jednoho státu v cizině poskytovati ochrany a pomoci příslušníkům státu druhého,

když by tu konsula jich státu nebylo. Ve smlouvě belgické je ustanovení, že konsulové mají právo uprchlé namořníky z lodi, náležející některému obou států, dáti zatknouti a dodati na loď, vyjímaje ovšem desertéry onoho kraje, v němž útěk byl spáchán. Obchodní smlouva s Egyptem obsahuje důležité ustanovení, že rakousko-uherští konsulové mají právo intervenovati při prohlídkách obydlí rakouských neb uherských státních příslušníků, jakož i rakouských neb uherských lodí, jež mají býti egyptskými úřady vykonány. Ve smlouvě se Španělskem ustanoveno, že konsul má býti zpraven o porouchání lodi, aby mohl kapitánu dostatečné pomoci k další plavbě poskytnouti. V případě ztroskotání lodi má býti vyslechnuto mínění konsulovo ohledně zachraňování lodi a zboží.

Kontrola pasů na hranicích.

I. Ve smyslu všeobecném.

Cestující, kteří z ciziny nebo z území ze svazku celního vyloučeného přicházejí a do místa ležícího v zemi dále, než se nalézá nejbližší celní úřad v tom směru položený, se ubírají, musí se i když žádných clu podrobených předmětů s sebou nevezou, bezprostředně před překročením celní čáry k nejbližšímu celnímu úřadu dostaviti, tam své listiny na cestě jim za výkaz sloužící předložiti a svá zavazadla předepsanému řízení celnímu podrobiti. Není jim dovoleno některému celnímu úřadu se vyhnouti aneb ve své cestě bez ohlášení aneb bez provedeného zákonného řízení pokračovati (§ 27 řádu cel. a mon.). Ustanovení § 27 řádu cel. a mon. o přechodu cestujících přes hranice není císařským nařízením ze dne 6. listopadu 1865 č. 96 ř. z. ohledně zrušení revisí pasů na hranici říšské zrušeno, pročež celní úřady i nyní oprávněny jsou v takových případech, kde to ku zjištění podmínek, za kterých jisté předměty (prostředky dopravní, zavazadla) clu nepodléhají, za vhodné uznají, o stavu, zaměstnání a ostatních poměrech cestujícího z pocestního listu vysvětlení si zjednati, do něho nahlédnouti a tudíž jeho předložení žádati, při čemž se samo sebou rozumí, že celním úřadům nepřísluší, aby pocestní listy visem, které by akt policejní zastupovalo, opatřovaly (výn. fin. ministerstva ze dne 26. dubna 1866 č. 16891). Vzhledem ku řízení celnímu dlužno jen ty osoby za cestující považovati, které na jiné místo se ubírají aneb z jiného místa přicházejí za okolností, za kterých dle stávajících předpisů k této změně místa pasu aneb jiného povolení představeného úřadu zapotřebí jest. Vozkové, plavci, nosiči břemen a vůbec lidé, jichž zaměstnání v dopravování zboží pozůstává, nejsou u vykonávání tohoto zaměstnání ustanovením pro cestující platným podrobeni.

II. Při podezření z podloudnictví.

Zvláštní kontrole pasu mohou býti podrobeny osoby, které pro podloudnictví trestány byly aneb z něho podezřelé jsou a v okresu pohraničném celního obvodu rakouského aneb v místě ne více než německou míli v rovném směru vzdáleném rakouského území z celního svazku vyjmutého, aneb v cizím za rakouskou celní čárou položeném pohraničním okresu aneb pohraničném místě se zdržují, nechť jsou osobami domácími nebo cizinci. Tato zvláštní kontrola pasu záleží v tom, že ti, kteří jí podrobeni jsou, i v oněch případech, ve kterých dle předpisů policejních pasu zapotřebí není, se pasem opatřiti musí, který jim politickým okresním úřadem, aneb kde pohraničné policejní komisařství se nalézá, tímto pouze pro jednu cestu a jen tenkráte vydán býti může, pakli jistý dovolený účel zamyšlené

změny místa dokázati mohou. Toto nařízení nevztahuje se však na případy, když někdo má pozemky, ku kterým se jen překročením celní čáry dostati může a jen za účelem zdělání jich aneb dopravy jich plodin po obyčejných, přímých cestách a za obvyklé denní doby přes celní čáru na tyto pozemky z celního obvodu aneb do něho se ubírá a v něm se zdržuje (nejvyšší rozh. ze dne 6. září 1853; min. nař. ze dne 12. září 1853 č. 179 ř. z.).

III. Vojenské osoby a vojenští úředníci každé třídy, kteří z území, ze svazku celního vyjmutého, aneb z ciziny přicházejí, nechť cestují za služebními nebo soukromými záležitostmi, jsou jako každý jiný cestující povinni bezprostředně před překročením celní čáry k nejbližšímu celnímu úřadu se dostaviti, své listiny cestovní tam předložiti a svá zavazadla předepsanému celnímu řízení podrobiti. Pakli však kurýrovi nebo jiné ve službě cestující vojenské osobě dle výkazu pochodu neb rozkazu co možná největší rychlosť na cestě za povinnosť uložena jest a nejbližší pohraniční úřad celní ani bezprostředně u celní čáry, ani na silnici se nenalézá, jest týž sice sproštěn povinnosti ku pohraničnému úřadu se dostaviti, jest však povinen, veze-li s sebou věci clu podrobené tyto buď v cizině zanechati aneb opovědnímu stanovišti na celní čáře se nalézajícímu k zapečetění a dalšímu dopravení na pohraniční celní úřad odevzdati (§ 1 oběž. nař. min. války ze dne 18. srpna 1849 č. 929 č. 368 ř. z., vydaného na základě nejv. rozh. ze dne 14. srpna 1849).

IV. Známým a jistým osobám může se, pakli maličkosti s sebou mají a tyto na opovědním stanovišti dokonale vysvětlí, přechod a doprava až ku celnímu úřadu bez průvodu povoliti. Též cestující, kteří pasem dle předpisu opatřeni jsou, z pravidla se nedoprovázejí. Pakli však se na opovědním stanovišti průvod za nutný uzná, má tento vždy bez průtahu předsevzat býti (§ 30 cel. a. mon. ř.).

V. Od kontroly osvobozena jsou panující knížata a jich bezprostřední družina, dále vojenské sbory armádní na pochodu se nalézající ve příčině válečných potřeb a zavazadel, která bezprostředně s sebou vezou; nejsou též podrobeny žádnému z výkonů úředních, které opovědním stanovištím jakož i pohraničným celním úřadům vůbec pro vstup do celní čáry přikázány jsou.

Kontrola státního dluhu.

§ 22 základního státního zákona ze dne 21. prosince 1867 č. 171 ř. z. ustanovuje, že kontrola státního dluhu zastupitelstvími vykonávána a zvláštním zákonem stanovena býti má. Toto ustanovení bylo svého času do zákona o zastupitelství říšském proto vzato, jelikož s ohledem na poměr k Uhrám otázka kontroly státního dluhu se týkající a celá správa jeho předmět dohodnutí obou polovic říše tvořiti měla a proto tehdy, kdy se žádné dohodnutí ještě nestalo, do zmíněného státního základního zákona žádné konečné ustanovení o kontrole státního dluhu přijato býti nemohlo; následkem toho byl též do zmíněného zákona výraz »kontrolu zastupitelstvími vykonávati« přijat, jelikož se k tomu hledělo, aby se zastupitelstvím obou polovic říše kompetence ohledně vykonávání této kontroly propůjčila.

Při projednávání otázky, komu správa státního dluhu přísluší, objevil se ihned rozdíl mezi nezaloženým a založeným dluhem. Ohledně dluhu nezaloženého nemohlo býti pochybnosti o tom, že celá správa jest záležitostí říšského finančního ministerstva, jelikož zákon o přispívání Uher

ku státnímu dluhu nařizuje, že nezaložený dluh solidarnímu ručení obou říšských polovin podřízen jest. Méně jasný byl poměr ohledně správy založeného dluhu, poněvadž Uhry k němu nepřispívají ve společném poměru kvotním, nýbrž jen jistý stanovený příspěvek platí; jinak ale obsahuje dotyčná smlouva ustanovení, které k tomu poukazuje, že správa státního dluhu jest záležitostí společného ministerstva. Z ostatních ustanovení smlouvy s Uhry učiněné dále vysvítá, že celé zákonodárství o založeném státním dluhu jako takovém záležitostí této polovice říše jest, jelikož Uhry jen přesně stanovený, žádné změně nepodléhající příspěvek platiti mají. Na základě těchto zásad ponechána správa státního dluhu provisorně a s výhradou pozdějších rozhodnutí říšské rady společnému ministerstvu, které řídíc se tímto názorem přijalo do rozpočtu pro rok 1868, svého času delegacím předloženého, útraty správy jak nezaloženého tak i založeného státního dluhu. Delegace uherská uznala výslovně ohledně nezaloženého státního dluhu, že útraty správy nezaloženého dluhu obě části ve stávajícím poměru kvotním nésti mají; naproti tomu však prohlásila, že toto rozhodnutí a ustanovení o tom nikoliv od ní, nýbrž jen od zastupitelstev obou říšských polovic vyjíti může, poněvadž delegace o ničem rozhodnouti nemohou, co jim formálně a výslovně přiděleno nebylo, a že by proto o tom teprve dohodnutí mezi oběma polovinami říše státi se muselo. Co se založeného dluhu státního týče, vyslovila se uherská delegace v témž smyslu, že sice uznává, že nárok na příspěvek k těmto útratám se strany Uher oprávněn jest, že však to není záležitostí delegace, nýbrž opět věcí dohodnutí mezi oběma polovinami říše. Zákony o kontrole nezaloženého dluhu jsou tudíž výsledkem dohodnutí s Uhry docíleného, které ustanovuje, že na dotyčné útraty správy tato polovice říše 70%, 30% pak Uhry platit mají a které obsahuje dále ustanovení o zřízení kontrolních komisí. Funkce těchto kontrolních komisí jsou v podstatě úplně dle toho vyměřeny, co ve všeobecném zákoně o dřívějších komisích ustanoveno bylo. Úkol těchto kontrolních komisí obmezuje se ovšem jen na to, že ku dodržení norem, ohledně nezaloženého dluhu předepsaných, přihlížejí, aby totiž větší obnos se nevydal, aby dále zákon ohledně poměru mezi oběhem salinek a státovek se zachovával a aby tyto komise častější kontrolou o tom se přesvědčily.

Co se týče zákona o správě a kontrole ohledně založeného státního dluhu, měly se věci jinak. Uhry platí pouze přesně ustanovený příspěvek a nemají proto — jak již podotknuto — na zákonodárství ohledně založeného státního dluhu žádného vlivu. Uhry mají pouze právo přihlížeti k tomu, aby placeného příspěvku skutečně na státní dluh, jako takový použito bylo. Zmíněné dohodnutí samo ustanovuje v prvním díle, že se funkce říšského finančního ministerstva, co se založeného dluhu týče, na přejímání státních peněz, jich zapisování do knih, účtování a na vynakládání potřeb zákonem ustanovených obmeziti má. Naproti tomu bylo výslovně vymíněno, že všechny operace úvěrní a zákonodárství ohledně státního dluhu výhradně a jedině věcí říšské rady jsou. Druhé ustanovení onoho dohodnutí pouze praví, že uherská kontrolní komise na správu založeného dluhu státního jiného vlivu míti nemá, než se přesvědčiti, zda-li příspěvku, který Uhry zaplatily, skutečně ku zaplacení úroků státního dluhu použito bylo. Konečně uznaly Uhry v tomto dohodnutí, že země koruny uherské též příspěvky ku správě založeného státního dluhu platiti povinny jsou, řídily se však tím názorem, že, jelikož se o žádnou společnou záležitost nejedná,

více od nich žádáno býti nemůže než, aby takový příspěvek ku správním útratám platily, který je v témž poměru, jako jejich přispěvek ku veškerým úrokům státního dluhu. Při jednáních a debatách v říšské radě činily se předloženým návrhům zákona ohledně nezaloženého i založeného dluhu vážné námitky. Nicméně byl však zákon ze dne 10. června 1868 č. 53 ř. z. přijat a obsahuje následující podstatná ustanovení:

I. Správa společného nezaloženého dluhu.

Správa tato byla říšskému ministerstvu financí svěřena. Výlohy a odměny s děláním státovek a lístků mincovních, s mařením jich a s manipulací touto spojené, zapravují království a země na říšské radě zastoupené 70 procenty a země koruny uherské 30 procenty. Změnou státovek a lístků mincovních, jíž čas od času jest potřebí, vzejde státu užitek ten, že lístky a noty z oběhu vzaté z pravidla všechny se nevymění. Užitek tímto způsobem státu vzcházející plyne do fondu ku zmenšení výloh, na hotovení a upravení známek peněžních. Zbylo-li by v tomto fondu při zakládání známek peněžných něco, bude z toho náležeti 70% královstvím a zemím v radě říšské zastoupeným a 30% zemím koruny uherské (§ 1., 2., 5. cit. zákona).

II. Kontrola správy společného nezaloženého dluhu státního.

Pro kontrolu správy společného nezaloženého dluhu zvolí jak rada říšská pro království a země v ní zastoupené, tak i uherský sněm říšský pro země koruny uherské komisi zvláštní, skládající se ze šesti členů a tří náhradníků.

1. Ustavení se komise rakouské říšské rady. Členové komise této zvolí se na celou dobu, po kterou trvá mandát sněmovny poslanecké, a vykonávají svůj úřad, i kdyby sněmovna poslanecká byla rozpuštěna, nebo doba její funkce pominula, dotud, až shromážděná rada říšská nové volby předsevezme. Do ústřední komise rady říšské volí se dva členové a jeden náhradník ze sněmovny panské a čtyři členové a dva náhradníci ze sněmovny poslanecké. Komise rady říšské zvolí ze sebe presidenta a jeho náměstka nadpoloviční většinou hlasů. Přestane-li některý člen komise býti členem rady říšské, nebo vzdá-li se zatím svého mandátu v komisi, aneb vzejde-li mu nějaká trvalá překážka, pro kterou nemůže funkcí svých v komisi vykonávati, povolá se na jeho místo náhradník (§ 9, 10, 11 cit. zák.).

2. Obor působnosti. Úkolem kontrolní komise jest:

a) aby, spravujíc se náležitými pravidly kontrolními, přihlížela k tomu, aby suma v oběh daných známek peněžitých, totiž státovek a lístků mincovních nevykročovala z nejvyšší míry obojí legislativou stanovené;

b) aby kontrolovala zásobu a dělání státovek a lístků mincovních, jakož i maření jich, vezmou-li se z oběhu;

c) aby k tomu přihlížela, by zachován byl poměr v § 5 zákona ze dne 24. prosince 1867 č. 3 ř. z. na r. 1868 mezi parcialními poukázkami hypotečními a mezi státovkami stanovený;

d) aby kontrolovala vydávání parciálních poukázek hypotečních, jak nařízeno bylo zákony vydanými dne 17. listopadu 1863 (č. 98 ř. z.) a dne 19. února 1864 (č. 19 ř. z.);

e) aby koncem každého měsíce vyhlašovala v úřední části »Vídeň-

ských Novin« výkaz, kolik jest v oběhu parcialních poukázek hypotečních, státovek a lístků mincovních.

3. Jednací styk s říšským ministerstvem financí. Říšské ministerstvo financí a orgánové jemu podřízení jsou povinni o všech agendách k jich řádné působnosti náležejících každé komisi kontrolní přímo každé chvíle náležitá vysvětlení podávati, knihy a účty k nahlédnutí vyložiti, revisi povoliti a zprávy a výkazy, jichž ku kontrole potřebí, v pravý čas předložiti. Každá komise má tedy právo, kdykoliv na říšském ministru financí žádati, aby vše opatřil, čeho ku plnění povinností její je potřebí. Každá komise jest zmocněna jmenovati říšskému ministru financí pomocníky, jichž má zapotřebí a žádati, aby jí byli přidáni (§ 21, 22 cit. z.).

4. Jednací styk se zákonodárnými sbory. Každá komise může, kdykoliv se jí vidí býti příhodným, a jest povinna alespoň jednou za rok podati příslušnému sboru zákonodárnému zvláštní zprávu o činnosti své a navrhnouti čeho třeba. Komise kontrolní rady říšské může se stýkati a sobě dopisovati jedině s radou říšskou, se říšským ministrem financí, s ministrem financí království a zemí v radě říšské zastoupených a s uherskou komisí kontrolní.

III. Co se týče správy a kontroly konsolidovaného dluhu státního, jakož i nákladu správy této, bylo ministerstvo království a zemí v radě říšské zastoupených zmocněno, by učinilo s ministerstvem zemí koruny uherské úmluvu. Jelikož úmluva v zákoně dne 10. června 1868 č. 54 ř. z. s ministerstvem zemí koruny uherské ve příčině správy konsolidovaného dluhu státního a ve příčině zapravování nákladů správních k místu nepřišla, bylo zákonem ze dne 13. dubna 1870 č. 57 ř. z. ustanoveno toto: Hospodaření s konsolidovaným dluhem státním a správu toho dluhu vezme na se ministerstvo financí království a zemí v radě říšské zastoupených. Zemím koruny uherské zůstavuje se na vůli, aby si zjednaly jistotu, že sumy roční, které z těchto zemí říšským ministerstvem financí správě finanční se odvedou, vynaloží se k tomu, k čemu se dle zákona vynaložiti mají. Tímto zákonem nemění se ničeho ani na povaze dluhu státního ani na závazcích zemí zdejších (§§ 1, 2, 3 cit. z.).

Kontrola v právu finančním.

I. Pojem.

V rakouském finančním právu shledáváme dvojí kontrolu, přímou a nepřímou. Přímou kontrolou jest onu úřední činnosť všech finančních úřadů a orgánů rozuměti, která k tomu směřuje, aby dávce podrobená jednání, která buď vůbec zpoplatněna nebyla nebo jen nedostatečně, se objevila a tak poplatku povinnému podrobila, kdežto nepřímá kontrola takovou činnosť v sobě zavírá, která četné záznamy o zaplacených dávkách vedené (rejstříky a denníky vybírajících úřadů, záznamy živnostníky dani povinnými vedené) a dále rozhodnutí ohledně trvání a sumy dávky úřady vynesená zkouší. Tato nepřímá kontrola nazývá se obyčejně »censurou« oproti přímé kontrole, kteráž výrazem kontrola obyčejně se rozumí. Tímto způsobem bude též zde mezi kontrolou a censurou rozeznáváno. Kdežto censura stejnoměrné zařízení v sobě chová — provádí se v účetních odděleních finančního ministerstva pro přímé daně, poplatky, potravní daně a clo — jest kontrola dle způsobu jednotlivých dávek různá. Kontrola, která v oboru přímých daní málo jest vyvinuta, jest jedině v oboru poplatků a daní z tržby cenných papírů, pak v oboru spotřebního kolku,

potravních daní, monopolů a cla zákony upravena, které jednak správě finanční jistá práva propůjčují, jednak kontrolou stíženým osobám jisté povinnosti ukládají.

II. Kolky.

Nejjednodušeji objevuje se kontrola při poplatcích, při spotřebním kolku, v jisté míře při dani z tržby cenných papírů. Nehledě k tomu, že povinny jsou všechny úřady a státní ústavy dle § 92 a 93 popl. z. listiny a spisy poplatku podrobené, jež k úřednímu jednání dojdou, které nejsou opatřeny průkazem, že poplatek zapraven aneb menším kolkem než zákon žádá opatřeny jsou, příslušnému úřadu oznámení učiniti (záznam, noce) a nehledě k tomu, že povinen je majitel takové listiny nebo spisu ku předložení těchto (§ 96 popl. z.), jsou ku správě záležitostí důchodkových ustanovené úřady (okresní finanční ředitelství, úřady poplatky vyměřující) oprávněny u veřejných úřadů a notářů ve příčině zachovávání zákona poplatkového předsevzíti vyšetřování (§ 97 popl. z.) (t. zv. kolkové revise).

V oboru kolku spotřebního (cís. pat. ze dne 6. září 1850 č. 345 ř. z. ohledně poplatků z karet, kalendářů, cizozemských novin a návěští; cís. nař. ze dne 23. října 1857 č. 207 ř. z. ze dne 23. listopadu 1858 č. 217 ř. z. ohledně kolků z novin, zákon ze dne 5. dubna 1881 č. 43 ř. z. ohledně kolků z karet [kolek z návěští byl zrušen zákonem ze dne 29. března 1874 č. 30 ř. z.]) není ve příčině kolku z novin a kalendářů žádné kontroly, kdežto již v oboru kolku z karet kontrola podobná kontrole v oboru daně potravní zřízena jest. Výroba karet a obchod kartami jest dle § 11 zákona z r. 1881 č. 43 ř. z. pod kontrolou úřadu důchodkového. Kdo karty zhotovovati míní, musí se žádostí za koncesi (tato živnost jest koncesovaná § 4) zevrubné popsání a nákres místností, kterých chce užívati, předložiti (§ 5 odst. 1). Místnosti tyto buďtež takové, aby se kontrola účelu přiměřená bez nesnáze mohla vykonávati (§ 5 odst. 2.). Při rozšíření, změně nebo přeložení místností, jest třeba týmž způsobem předsejíti; až do splnění podmínek předepsaných může se provozování živnosti zastaviti (§ 5 odst. 3.). Výrobci karet a ti, kdož v nich obchod vedou, jsou povinni vésti zvláštní záznamy karet v zásobě chovaných, nově vyrobených, od jinud odebraných, prodaných neb jinak potřebovaných; záznamy ty mají kontrolujícím orgánům rovněž jako karty, které mají v zásobě, předložiti (§ 12). Konečně mají finanční úřady právo, bylo-li učiněno oznámení, (též anonymní), že některý majitel místností, v nichž se karty způsobem živnostenským spotřebují (hostinští, kavárníci, kluby atd.), užívá karet nekolkovaných, anebo ne kolkovaných podle předpisu, naříditi prohledání místnosti živnostenské a bytu s touto spojeného (§ 12. cit. z.).

V oboru daně z tržby cenných papírů zavazuje § 14 zákona ze dne 18. září 1892 č. 172 ř. z. každého obchodníka, který po živnostensku obchod v cenných papírech provozuje, aby vedl finančním úřadem ověřený rejstřík o obchodech tržebních; § 17 téhož z. aby své knihy tak upravil, aby, když srovnají se s rejstříkem snadně a zřetelně zjistiti se dalo, že každý kupní, prodejový a dodávací obchod, u něho učiněný, byl přesně zdaněn; konečně § 18, aby rejstříky za dvě předcházející léta uschovány měl. § 18 oprávňuje konečně úřady finanční, aby do rejstříků a prvních záznamů, kupní, prodejové a dodavací smlouvě odpovídajících za přítomnosti obchodníkovy nahlédly.

III. Monopoly (tabák, střelný prach, sůl). U těchto jest kontrola rovněž málo vyvinuta, což odpovídá způsobu, jakým se tu dávky vybírají. Při monopolech kontrolována jest výroba, pokud jest soukromá a odevzdání vyrobeného zboží správě monopolu, konečně obchod s předměty monopolu, pokud týž není svobodný (viz článek Monopoly); dohledá tedy finanční stráž u pěstitelů tabáku a u soukromých výrobců soli, jichž jest poměrně málo, pak u prodavačů tabáku a střelného prachu. Zvláštní kontrola jest tenkráte nutna a jen tam se vykonává, kde předměty monopolní volně nebo za ceny výhodnější se prodávají (sůl ku hnojení k účelům hospodářským, sůl tovární k účelům technickým), a kde kontrola za účel má dohlížeti k upotřebení dotyčných předmětů k účelu výsadou nadanému. Dále jest zvláštní kontroly zapotřebí pro předměty cizího původu, která v tom záleží, že jejich koupě s výslovným povolením (§ 385 řádu cel. a monopol.) a jejich držba s povinností vykázati se původem a vyclením spojena jest. (§ 319 lit. e § 307 řádu celního a mon.). Zvláště podotknuto budiž ještě, že též vzhledem k tuzemským předmětům monopolním osoba, u které tyto předměty v množství, ve kterém při prodeji ze skladišť státních důchodů anebo zřízenců těchže úředním označením (obal, zabalení) opatřeny bývají (§ 438 řádu celního a mon.), bez téhož nalezeny byly, povinna jest se vykázati, odkud tyto předměty má (§ 440 cit. ř.), a že nesplnění tohoto závazku těžkým přestupkem důchodkovým jest (§ 379 č. 2 důch. z. trest.).

IV. Právo celní. Při kontrole celního práva dlužno dva místní obvody rozeznávati: t. zv. pohraniční okres a vnitřní celní obvod. Pohraniční okres jest podél celní čáry směrem ku vnitřnímu území se táhnoucí pás, jehož šířka finančním ministerstvem dle místních poměrů se určuje. (§ 4 řádu celního a mon.) Ostasní část obvodu celního jest vnitřní celní obvod (§ 5 cit. ř.).

1. V okresu pohraničním jest kontrola přísnější. Dle povahy cla, jako dávky ze zboží jest tu kontrola vlastně kontrolou zboží a vztahuje se na dopravu, uschování a tržbu, pokud se týče zpracování zboží. Jak v okresu pohraničním tak i ve vnitřním obvodu celním jsou orgány finanční oprávněny, žádati od povozníků, nosičů břemen, honců dobytka, kteří dopravu (přenášení zboží z místa na místo § 269 cit. ř.) obstarávají, předložení listin za výkaz sloužících a udání, kde, kdy a od koho předměty převzaty byly, pak, kam a komu tyto určeny jsou. Též ostatní osoby jsou povinnosti této podrobeny, když dopravu zboží ve množství, jich spotřebu nápadně převyšujícím, provozují, nebo za poměrů, za kterých výslovný předpis písemný průvod nařizuje (§ 269 řádu celního a mon.). Pro oba obvody přísluší finančnímu okresnímu úřadu právo vyslati finanční orgány i mimo případ prohlídky neb nahlédnutí do knih v místech prodeje, kupeckých krámů nebo skladů živnostníků, kteří se výrobou, úpravou, tržbou nebo dopravou zboží zaměstnávají, v době kdy tyto místnosti obyčejně otevřeny jsou a v době mezi východem a západem slunce za účelem kontroly. Živnostníci musí vstup a pobyt v době účelu přiměřené dovoliti (§ 270 řádu celního a mon.). V obou obvodech přísluší finančním úřadům v jistých případech právo prohlídku a nahlédnutí do knih nařiditi a žádati průkaz o tom, odkud předměty došly, o původu a vyclení předmětů přítomných. V obvodech pohraničních jest mimo to doprava zboží beze zvláštního povolení, nehledě ku některým výjimkám (§ 336 řádu celního a mon.) po západu a před východem slunce zakázána (§ 335); dále musí zde i zboží

kontrole nepodléhající při dopravě z pravidla písemným stvrzením toho, který je zasílá aneb je postoupil, opatřeno býti (§§ 347, 348, 349 řádu celního a mon.); k povolení podomního obchodu jest svolení okresního finančního úřadu zapotřebí. (§§ 357 a 358 řádu celního a mon.).

2. Od těchto všeobecných ustanovení kontrolních liší se ustanovení o zboží kontrole podléhajícím a o živnostech kontrole podléhajících. Kontrole podléhají ony živnosti a zboží, které zvláštním vyhlášením zvláštnímu dohledu při dopravě, uschování a v obchodě, pokud se týče u provozování, podřízeny jsou (§§ 337, 360, 265, 350 a 361 řádu celního a mon.). Zboží kontrole podléhající vyskytuje se nyní pouze v okresu pohraničním, ve vnitřním obvodu není více zboží kontrole podléhajícího, a proto jsou §§ 365 a 380 řádu celního a mon. týkající se zboží kontrolou povinného ve vnitřním obvodu nyní bezpodstatny. V pohraničním okresu jsou nyní a sice v celém pohraničním okresu vyjma proti Italii a moři káva, surová i pražená, v okresu pohraničním proti Rusku a Rumunsku oleje minerální, proti Rusku kamenná sůl a proti moři a proti Černé Hoře sůl mořská kontrolou povinny (nař. min. financí a obchodu ze dne 22. března 1893 č. 64 ř. z.) Totéž nařízení obmezilo též vykonávání kontroly ohledně těchto kontrolou povinných předmětů na kontrolu jich dopravy, když dopravené množství jisté výše dosahuje, a zrušilo kontrolu jich uschování a odbytu, a též kontrola dopravy byla tímto na- řízením obmezena na to, že toto zboží při dopravě jednou v odstavci III. tohoto nařízení jmenovaných listin, dílem veřejných, dílem soukromých (kvitance celní, kontrolní listy, výstřižky z prodejních denníků živnostníků) kryto býti musí. Tímto nařízením pozbyla téměř všechna ustanovení § 337 a 346 celního a mon. řádu platnosti. Zboží kontrolou povinné jest v pohraničném okresu z podomního obchodu vyloučeno (§ 358 cit. ř.). Podniky živnostenské, které se výrobou, připravováním neb zpracováním kontrolou povinných předmětů zabývají, mají v pohraničném okresu rozněž povolení finančního úřadu potřebí (§ 352 cit. ř.) jako vůbec obchod těmito předměty mimo města a trhy pohraničního okresu a kramářství těmito předměty v pohraničním okresu (§ 353 cit. ř.).

Konečně jsou koupě a prodej kontrolou povinných předmětů některými omezeními vázány (§ 355 a 356 cit. ř.). Kontrolou povinné živnosti jsou jak ve vnitřním obvodu celním tak i v pohraničním okresu; sem náležejí kromě výroby a obchodu kartami hracími jedině živnosti, které buďto výhody celní nebo monopolní požívají anebo, které podléhají dani potravní. V pohraničném okresu jsou mimo to živnosti, které kontrolou povinné předměty vyrábí, připravují neb zpracují, jakož i obchodníci, pod úředním dohledem (§ 350 cit. ř.); dále mohou v pohraničním okresu též ostatní živnostenské podniky, bylo-li v jejich dílnách nebo skladech zboží podloudnictvím získané nalezeno, anebo když živnostenského podniku ku provedení, podporování nebo skrytí podloudnictví zneužito bylo, od správy finančního úřadu, pokud se týče ředitele úřadu celního kontrole podrobeny býti (§ 351 cit. ř.) (tak zv. mimořádná kontrola. Majitelé živností jsou tu povinni, vésti jisté předepsané záznamy (§ 268 celního a mon. řádu, § 60 vyk. nař.), finanční orgány mají právo, po čas živnostenského provozování kdykoliv v místnostech kontrole podléhajících (§ 74 vyk. nař.) pátrati a sice jsou to místnosti, ve kterých se živnost provozuje, ve kterých surovina nebo výrobky uchovány jsou, místo prodejní, konečně i byt,

když buď s místnostmi v bezprostředním spojení jest aneb když se v něm surovina a výrobky ve množství, soukromou potřebu převyšujícím, naleznou, a žádati ohledně zásob zboží průkazy (§ 271 řádu cel. a monop.). Majitelé živností jsou při tom povinni, knihy živnostenské, jakož listiny ku výkazu sloužící, předložiti (§ 75 vyk. nař. k celn. a mon. ř.).

Vzhledem ku svrchu zmíněné mimořádné kontrole bylo by ještě podotknouti, že za vzláště přitěžujících okolností též maximální množství zboží, které na skladě chováno býti smí, stanoveno býti může (nař. ze dne 13. prosince 1855 č. 221 ř. z.).

V. Daň potravní.

Podobnou kontrole v právu celním jest kontrola v oboru potravní daně a sice ohledně daně z vína, moštu a ovocného moštu, masa, piva, kořalky, minerálního oleje a cukru. Ačkoliv se kontrola jednotlivým podnikům živnostenským dle způsobu jich provozování přizpůsobiti musí (viz články o jednotlivých daních), jest přece v mnohých směrech stejná. Všechny živnostenské podniky, které živnosť dani podléhající provozují, jsou pod kontrolou (dosud úřadů důchodkových) (§ 17 dek. dvor. kom. ze dne 1. dubna 1836. č. 2284 pol. sb. z. sv. 64 č. 65). Kdo takovou živnosť provozovati chce, musí popis dílny a živnostenských zařízení finančnímu úřadu předložiti, který po provedeném ohledání a když zařízení účelům kontroly odpovídající provedena byla, povolení se stanoviska důchodkového udělí (protokol nálezu a dovolovací list důchodkového úřadu). Jednotlivé kategorie osob službu zastávajících a změny v jich stavu třeba finančnímu úřadu oznámiti; dílna živnostenská budiž zevně znatelně označena. Finanční orgány jsou oprávněny, kdykoliv ve dne, při nočním provozování též v noci, do místností živnostenských vstoupiti. Živnostenští podnikatelé jsou povinni při tom potřebnou práci pomocnou poskytnouti, jisté záznamy vésti a uschovávati nebo předložiti, jisté ku kontrole nutné nástroje v zásobě míti a proti zaplacení nájemného kontrolujícím orgánům byt poskytnouti. (Pro obor daně z vína, moštu a ovocného moštu, daně z piva § 12 a 17 zákona o potravní dani z r. 1829 s dodatkem, § 70 vyk. nař. k cel. a mon. řádu, pro daň z masa § 20 a 23 zákona o dani z masa ze dne 16. června 1877 č. 60 ř. z., daň z kořalky z § 21 a 30 zákona o dani z kořalky č. 95 ř. z. z roku 1888, daň z cukru § 14 a 24 zákona o dani z cukru č. 97 ř. z. z r. 1888, daň z minerálních olejů § 7 a 15 zákona ze dne 26. května 1882 č. 55 ř. z.) Kontrolu tuto provádí z největší části finanční stráž; jsou však též technické orgány pro kontrolu tu zřízeny.

VI. Zvláštní obory.

Konečně jest se zmíniti ještě o jednotlivých zvláštních oborech finanční kontroly:

a) Daň z výčepu (zvláštní dávka): Výčep a prodej v malém pálených lihových nápojů, jakož i obchod jimi, pokud v uzavřených nádobách litrových nebo menších jednoho litru se provozuje, podlehají ve příčině dávky dohledu úřadů důchodkových (finanční orgány jsou oprávněny kdykoliv do místností vstoupiti, a majitelé živností mají na požádání vždy zaplacením dávky se vykázati (§ 16 zákona ze dne 23. června 1881 č. 62 ř. zák.

b) Puncování. Živnostníci, kteří se zhotovováním nebo tržbou zlatého a stříbrného náčiní, zlatého a stříbrného drátu, neb zboží z tohoto zabývají, stojí pod dohlídkou úřadů puncovních (§ 62 a 65 č. 75 ř. z.

z r. 1866); pro způsob kontroly jest rozhodnou kontrola v právu celním (§ 53 č. 72 ř. z. z r. 1866, § 271 až 286 cel. a mon. řádu.).

c) Prodej losů na splátky (zákon ze dne 30. června 1878 č. 90 ř. z.) Prodavač jest povinen jisté knihy (§ 2. cit. z.) vésti a organy finanční jsou oprávněny v tyto knihy nahlédnouti a výkaz prodaných losů si vyžádati (§ 3 lit *e* cit. z.).

Kontumace (v civilním sporu).

I. Pojem, právní povaha a rozdělení.

Předpisy civilního sporného práva ve příčině náležitostí positivních činů stran jsou povahy absolutní, donucující. Zdaž strany v civilním sporu jednati chtějí neb ne, závisí z pravidla od jejich vůle. Chtějí-li však jednati, musí jednání jejich ve formě, době a místě zákonem předepsané předsevzato býti, jinak dopustí se opominutí. Toto může býti skutečným neb fingovaným. První záleží v tom, že strana vůbec nejedná, druhé v tom, že nejedná strana ve správné formě, v pravý čas a na pravém místě, a proto jednání její zákonem za neplatné se prohlašuje. Spisy neodpovídající formě zákonem předepsané jest povinen soudce zamítnouti a stranu na následky zákona poukázati (dvor. dek. ze dne 6. října 1783 č. 197 lit. a. s. z. s.), má však zároveň ustanoviti lhůtu, do které spisy opravené opět podány býti mají (dv. dekr. ze dne 3. února 1795 č. 217 lit. i s. z. s.). Spisy, které v této lhůtě podány nebyly, považují se jakoby vůbec, pokud se týče v té době podány nebyly, ve které formou nesprávny podány byly. Jednání co do místa nesprávná (ku př. objeví-li se strana u soudu nález vynášejícího, kdežto u soudu dožádaného dostaviti se měla), mají z pravidla za následek zameškání pravého času. Nesprávnosť co do času může záležeti buď v předčasném neb opozděném předsevzetí jednání; první má zamítnutí a opětné předsevzetí jednání za následek, druhá rovná se skutečnému opomenutí. Opozdění může záležeti: 1. v zameškání stání a lhůt; 2. v zameškání stadií processních. Skutečné opomenutí záleží v nejednání t. j. buď v mlčení při stání, pokud se týče ve stanovené lhůtě neb (soudně zjištěném) nedostavení se strany resp. legitimovaných zástupců ku stání, ačkoliv dotyčná osoba o ustanovení lhůty nebo stání řádným a včasným doručením (§ 186 s. instr.) soudního opatření nebo rozhodnutí (obsílka) vyrozuměna byla. Jest rozeznávati, zdaž skutečné neb fingované opomenutí jeví se jako opomenutí processního jednání, ku kterému strana pouze oprávněna, aneb k jehož předsevzetí byla povinna. V prvním případě jedná se o zmeškání, když strana opomenouti nechtěla, o vzdání se pak dotyčného jednání, když strana opomenouti chtěla. V druhém případě jedná se o neposlušnost (contumacia) v užším smyslu. Neposlušnost (contumacia) v širším smyslu jest nezachování absolutních norem sporného práva ohledně jednání stran platících. Jsou tedy účinky kontumační (následky kontumace, kontumační tresty) právními účinky skutečných a fingovaných opomenutí vůbec. Tyto účinky jsou však různy, dle toho, zda-li se jedná o zameškání, vzdání se neb neposlušnost v užším smyslu.

II. Zmeškání.

1. Zmeškání stání a lhůt (kontumace v obyčejném smyslu). Kdežto v německém obecnoprávním sporu princip záporné litiskontestace platil, totiž žalovaný, který se nedostavil, za popírajícího považován byl a žalobce žalobní fakta dokázati musil, platí dle rakouského práva princip affirmativní litiskontestace t. j. žalovaný, který se nedostavil, za doznáva-

jícího neb správněji řečeno, za neodporujícího považován jest. Kdežto dále v obecném němec. civil. právu sporném nedostavení se žalobce podstatně zamítnutí ab instantia neb dle okolností ab actione za následek má, považuje se v rakouském právu nejednání tohoto zrovna tak, jako nedostavení se žalovaného: t. j. když žalobce nejedná, považují se námitky a tvrzení žalovaného za pravdivé.

a) Účinky kontumace: Při zameškání stání a lhůt jest rozeznávati, zdaž lhůta jest lhůtou z nouze, jejíž dodržení soudce z úřední povinnosti zkoušeti má, neb ne. Byla-li lhůta z nouze zameškána, má zameškání ipso iure následky kontumační v zápětí, kdežto při zameškání jiných lhůt neb stání teprve na základě návrhu kontumačního odpůrcem v čas podaného následky kontumační uloženy býti mohou. Tento kontumační návrh musí při ustanoveném stání (§ 29 s. ř., § 13 novely k s. ř.) a při zameškání lhůt dle s. ř. (§ 39 a res. ze dne 14. června 1784 čís. 306 lit. b. s. z. s.) ještě v týž den, kterého opozděný spis sporný podán byl a nejdéle den před podáním opozděného spisu sporného protivníkova býti podán, má-li jeho podání včasným býti. Návrh kontumační může různé prosby obsahovati;

aa) ve stadiu projednacím a důkazním řízení písemního a ve stadiu důkazním ústního řízení směřuje k tomu, aby pro zameškání lhůty ve příčině dotčeného podání stání ku srotulování spisů ustanoveno bylo (§ 36 s. ř.);

bb) v ústním a stručném řízení musí návrh kontumační ve stadiu projednacím za současného seznamenání spisů k tomu směřovati, aby strana, která se nedostavila aneb mlčí, svým sporným jednáním prekludována byla, aby rozsudek kontumační vynesen byl (§ 29 s. ř., § 18 říz. str.);

cc) v bagatelním řízení jest podobné žádati jako v ústním a stručném řízení: seznamenání spisů tu odpadne (§ 28 říz. v. v. nep.).

Při zameškaném podání žalob, právních prostředků neb žádostí spočívá návrh kontumační v tom, že se podá žádosť za zamítnutí opozděného sporného jednání protivníkova anebo v jistých případech žádost za další sporný krok (ku př. exekuce při zameškané lhůtě k oznámení appellace neb revise). Kontumace má v podstatě v zápětí: Precluse projednávacího aktu má za následek předsevzetí založení spisů a odpadnutí dalších jednacích činů (§§ 36, 46, 52 s. ř.); opozděné nastoupení důkazu svědeckého, znaleckého ohledání a přísahy má za následek odpadnutí dotčeného stadia důkazního a důkazu samého (nejv. roz. ze dne 22. května 1847 č. 1065 s. z. s.). Strana se opozdivší k návrhu protivníkovu jest povinna jak útraty opozděného stání (§ 15 novelly k s. ř. § 398 lit. *c* s. ř.) tak i útraty řízení o žádosti za spravení stání, resp. žádosti restituční, protivníkovi v každém případě nahraditi (dvor. dek. ze dne 1. července 1790 č. 31 sb. z. s., rep. nál. č. 78).

b) Účinky kontumace nastávají z pravidla vydáním výměru kontumačního, který může míti dvojí obsah. Buďto se jím opozděné podání zamítne (§§ 33, 40, 172 a násl., 200, 265, 373 s. ř. dv. dekr. ze dne 30. září 1782 č. 87 lit. *b* sb. z. s.) aneb prohlašuje, že návrhu kontumačnímu místa se dává a že opozdivší se strana opozděným sporným jednáním prekludována jest (§§ 36, 46, 52 ř. s.). Byl-li akt projednací aneb nastoupení důkazu opozděno, nařídí se stání ke srotulování spisů, aneb se spisy ihned seznamenají (při podání návrhu kontumačního) a po srotulování, resp. seznamenání spisů (§§ 36, 46, 52, 146, 169 ř. s., nejv.

roz. ze dne 22. května 1847 č. 1065 sb. z. s.) vynese se rozsudek kontumační. Rozsudek kontumační vynese se v řádném řízení, jakmile výměr kontumační nabude právní moci (§§ 13, 16 nov. k s. ř. dvor. dekr. ze dne 29. října 1790 č. 88 sb. z. s), ve stručném a bagatelním řízení však ihned (§ 45 říz. str., § 28 říz. ve v. nep.).

c) Prostředkem k odvrácení následků kontumačních jest nehledě ku žádosti za prodloužení lhůty aneb ustanovení stání jmenovitě žádost za spravení stání (§§ 33 ř. s, § 20 říz. str., § 29 říz. ve v. nep.).

d) Právní prostředky proti výměrům a rozsudkům kontumačním, které směřují k odstranění již nastalých následků kontumačních jsou mimo prostředky devoluční, jež současně podány býti musí (stížnost, appellace, revise, zmateční stížnost), které ale teprve po pravoplatném zamítnutí žádosti restituční vrch. zem. soudu předloženy býti musí (sb. »Gl. U« č. 3174, 3779, 8425; roz. ze dne 1. července 1790 č. 31, dvor. dek. ze dne 19. února 1846 č. 937), žádosti restituční pro nezaviněné zameškání stání nebo lhůty.

2. Zameškání procesních stadií. Jelikož každé pozdější stadium procesní předpokládá, že předcházející ukončeno bylo, působí každé nové stadiuum proti předcházejícímu preklusivně. Takovou preklusi způsobuje puštění se ve spor, t. j. podání odpovědi na žalobu oproti řízení předběžnému, ve kterém námitky sporu zabraňující uvésti sluší, dále stadium důkazní a stadium rozsudeční oproti stadiu projednacímu, dále stadium rozsudeční oproti stadiu projednacímu, dále stadium druhé instance proti řízení v první instanci, ježto ve druhé instanci nové skutečnosti a prostředky důkazní vyloučeny jsou a stadium exekuční oproti stadiu rozsudečnímu, ježto obrany, které ve stadiu rozsudečním uvedeny býti mohly, ve stadiu exekučním ani žalobou opposiční ku platnosti přivedeny býti nemohou. Právní účinky tohoto opozdění mohou pouze potud odstraněny býti, pokud strana má po hotově prostředky k uvarování a odstranění právních následků zmeškání stání nebo lhůt a může-li ona těmito prostředky zameškání stadia processního napraviti.

III. Opomenutí jednání processního neb opomenutí právních prostředků může též jako vzdání se těchto se objeviti, avšak toliko, když vůle, vzdáti se jich, výslovně prokázána jest neb z okolností nepochybnou se býti jeví. Nemůže se tudíž každé opomenutí proto za vzdání se považovati (res. ze dne 31. října 1785 č. 489 lit *oo* s. z. s.). Vzdání se jako disposice vůbec může toliko ze soukromoprávních důvodů zmatečních neb odpůrčích (ku př. na základě §§ 865, 1008 o. o. z.), nikoliv však právními prostředky proti účinkům zameškání směřujícím odstraněno býti.

IV. Neposlušnost (contumacia) v užším smyslu. Tato záleží v opomenutí oněch jednání strany, k jichž předsevzetí strana dle řízení sporního povinna jest. To státi se může v těchto případech:

1. Nesplní-li ten, kdo k důkazu svého tvrzení jest povinen, tuto svoji povinnost, považuje se námitka protivníkova za pravdivou a tvrzení strany k důkazu povinné za nepravdivé (§ 104 ř. s.).

2. Když strana jí o tvrzení protivníkově uloženou rozhodovací přísahu, aniž by ji vrátila aneb s výsledkem odmítla, nebo důkazem zastoupení svědomí nahradila, nesložila, tudíž svoji povinnost důkazní (přísežní) nesplnila, nebo když povinnosť edice přes vydané soudní nařízení, nesplní, stihne ji trest pro neposlušnost v tom záležející, že její odpor (popření)

za neplatné se považuje, a že následkem zákonné fikce skutečnosti odpůrcem tvrzené za doznané se pokládají (§ 210 s. ř. čl. 37 obch. z.).

3. Spozoruje-li soudce ve sporu neb v podané appellaci nebo revisi u jedné neb druhé strany zřejmou bezprávnost nebo zvláštní svévoli, má proto stranu tu trestem peněžním neb vězením potrestati (§ 409 s. ř.).

4. Poruší-li strany úctu soudu povinnou a neuposlechnou-li jeho rozkazů, buďtež přiměřeným trestem peněžným neb vězením potrestány (§ 192 s. instr.).

5. Nedostaví-li se strany v manželském sporu (§ 6 říz. ve v. manž.) ku stání ku založení spisů ustanovenému (§ 243 s. ř.), ačkoliv byly k tomu soudně vyzvány, stihnou je též tresty peněžní nebo vězení. Ve všech těchto případech stihne trest stranu ku jednání povinnou pro nesplnění této povinnosti. Kdežto následky zameškání prostředky právními odstraněny býti mohou, jest to při neposlušnosti vůbec vyloučeno. Tresty peněžní a vězení mohou ale býti zmírněny nebo prominuty (dv. d. ze dne 28. září 1840 č. 466 sb. z. s. a ze dne 18. května 1841 č. 538 sb. z. s.). Fikce doznání pro nesplnění povinnosti přísežní neb ediční nemůže ale navrácením ku předešlému stavu odstraněna býti.

O promeškání dle nového soudního řádu viz příslušný článek.

Konverse pohledávek peněžných.

Sesílení hospodářské moci každého jednotlivce jest pro stát a jeho rozkvět tak důležitým úkolem, že pečlivá státní hospodářská politika hospodářské transakce občanů k upevnění jich hospodářské moci směřující podporovati musí. Sem patří mezi jinými zejména záměna peněžitých pohledávek s takovou mírou úrokovou, která všeobecnému vývoji úvěru nevyhovuje, na pohledávky s menší mírou úrokovou, při čemž důležité postavení zaujímají dluhy hypothekární. O takové záměně jedná zákon ze dne 11. června 1881 č. 59 ř. z. a nař. prováděcí (Nař. min. sprav. a fin. ze dne 22. června 1881 č. 61 ř. z.). Tento zákon byl modifikován zákonem ze dne 26. prosince 1893 č. 209 ř. z., jehož platnost sahá až do roku 1899.

I. Druhy konverse.

Záměna čili konverse dluhu (peněžního neb hypothékárního), pod kterýmž výrazem zmíněný zákon vyrozumívá dluhy jak ze zápůjček, tak i z uvěřených nedoplatků ceny trhové, dědičných podílů a odkazů (§ 6 cit. z.) [při čemž dlužno dluhům hypothekárním rovnati dluhy zajištěné zápisem v knihách hypothečních nebo notifikačních] může nastati trojím způsobem:

1. Dosavadní věřitel spokojí se s menším zúročením své pohledávky, jejíž obnos se buď nezmění aneb zvýší; v osobě věřitele a dlužníka však nenastane žádná změna (§ 1. cit z.).

2. V osobě věřitelově nastane změna tím způsobem, že dlužník učiní u osoby třetí zápůjčku s menším zúročením a valutou takto získanou uspokojí dřívějšího věřitele (§ 2 cit. z.).

3. Konečně tak, že věřitel pohledávku postoupí osobě třetí, která dosavadního věřitele odškodní a zároveň se vůči dlužníkovi (debitor cessus) spokojí s menším zúročením (§ 3 cit. z.).

Při konversi prvního a druhého druhu stanoví § 1 zákona ze dne 9. března 1889 č. 30 ř. z. oproti ustanovení § 35 zák. ze dne 9. února 1850 č. 50 ř. z., že poplatek z listin při takovém právním jednání vystave-

ných, byla-li již o původním právním jednání listina vyhotovena a poplatek z ní zapraven, obnáší pouze 50 kr. za každý arch, pokud nemá místo menší poplatek dle kolkovní škály č. II. Pakliže se však dlužný obnos v těchto nových listinách zvýší, pokládají se tyto ohledně povstalého rozdílu za listiny o novém právním jednání vyhotovené a podléhají tudíž všeobecným ustanovením zák. ze dne 9. února 1850 č. 50 ř. z. a ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z. Podobně má se s listinami, které za účelem snížení míry úrokové zástavních listů jakožto méně zúročitelné zástavní listy se vydají ve smyslu § 1 zák. ze dne 14. července 1888 č. 88 ř. z.; sem patří dále ty případy konverse, kde pouze lhůty splatnosti se mění aneb dlužný obnos na jinou měnu se převádí.

II. Zákonné podmínky.

Úleva poplatková při konversi druhého a třetího druhu závisí na jistých podmínkách, které mají zjednati záruku, že se jedná o skutečnou (nikoli fingovanou) záměnu (konversi).

1. Hypothékární zápůjčky, které mají sloužiti ku přeměně dosavadních hypothékárních dluhů, musí býti učiněny u ústavů, které povinny jsou veřejně účty klásti, aneb u takových spolků, korporací, duchovních a světských obcí, nadání, fondů atd., které podléhají veřejné správě a veřejnému dohledu. Po případě mohou staré pohledávky býti těmto ústavům nebo právnickým osobám postoupeny. (§ 2 zák. ze dne 9. března 1889.) (Vedle nař. min. fin. ze dne 2. října 1868 č. 135 ř. z. a zák. ze dne 26. března 1869 č. 36 ř. z. jsou jmenované právnické osoby se sídlem v uherské polovině říše zdejším na roveň postaveny (§ 2 prov. nař.). Podobně jsou téže výhody účastny i cizozemské ústavy k veřejnému kladení účtů zavázané, pokud zde vůbec ku provozování obchodu připuštěny jsou. (§ 3 prov. zák.)

2. Dlužní úpisy musí obsahovati ustanovení, že míra úroková má býti trvale snížena a že toto snížení nejméně $^1/_4{}^0/_0$ obnáší, při čemž se periodické dávky (příspěvky režijní et c.), pokud byly vedle úroků umluveny, k úrokům připočtou.

3. Lhůta k umoření zápůjčky nesmí obnášeti méně než 6 roků. (Při tom nemají tímto ustanovením trpěti různá ustanovení spořitelen a hyp. ústavů týkající se výpovědi.)

4. Zástavní právo nesmí býti rozšířeno na jiné hypothéky; ustanovení, které zákon ze dne 26. prosince 1893 nepřijal.

5. Při konversi druhého druhu musí vedle toho ještě dlužní úpis o nově učiněné zápůjčce, aneb listina výmazná ve příčině zápůjčky, která se má konvertovati, obsahovati doložku, že nové zápůjčky bylo užito k umoření starší pohledávky. (§§ 2 a 3 zák. ze dne 9. března 1889 a 26. prosince 1893).

Je-li tu všech 5 uvedných podmínek, zapravuje se z dlužních úpisů a listin vymazaných pouze pevný poplatek 50 kr. za každý arch (a sice zapravují jej strany na těchto listinách dle předpisu § 3 nař. min. fin. ze dne 28. března 1854 č. 70 ř. z.), pokud se nemá platiti menší poplatek dle škály č. II. Z knihovního vkladu neplatí se v tomto případě žádný poplatek (§ 2 cit. z.).

Je-li však dle dotýčného výmazného prohlášení dlužný obnos, jenž se má na základě konverse vymazati, vyšší než nová zápůjčka, aneb převyšuje li nová zápůjčka dluh, který se má zaměniti (konvertovati), podobně pře-

vyšuje-li obnos kauce smluvené za účelem pojištění vedlejších poplatků dřívější obnos stejného účelu: jest z prvního archu dlužního úpisu neb vyjádření výmazného zapraviti vedle pevného poplatku 50 kr. ještě další poplatek dle škály č. II., ovšem jen pokud se týče rozdílu obnosu; ze zápisu nové zápůjčky jest v tom případě, když veškerá suma zápůjčky 100 zl. přesahuje, zapraviti poplatek z diference dle p. s. 45 B, a zák. ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z. (§ 4 cit. zák., § 6 prov. nař.). Byl-li obnos v jiné měně než rakouské vyjádřen, má nastati převedení na měnu rakouskou dle čís. nař. ze dne 8. července 1858 č. 102 ř. z. (§ 1 prov. nař.; srv. též nál. spr. soudn. dv. ze dne 21. března 1893 č. 1050 sb. »Budwinski« č. 158). Zmírnění poplatku pozbývá platnosti, jestli že dodatečnou úmluvou při právním jednání uvedených úlev poplatkových požívajícím míra úroková se zvýší aneb doba platnosti se pod 6 roků zkrátí; v takovém případě jsou smlouvající se strany povinny slevené poplatky rukou společnou a nerozdílnou zaplatiti. Za tím účelem mají se uvedené úmluvy do 8 dnů po jich uzavření u finančního úřadu k jich vyměření povolaného ohlásiti. Kdyby toto oznámení se neučinilo, musí se řečené poplatky zapraviti trojnásobným obnosem a to beze všeho trestního řízení pouze na základě nálezu přestupek tento zjišťujícího; $^{1}/_{2}\%$ poplatek za vklad zapraví se stranou k tomu povinnou pouze dvojnásobným obnosem. (§ cit. z. a §§ 79 a 80 popl. zák.). Úlevy poplatkové získané nepravými udáními ve dlužních úpisech, listinách o cesi a výmazu aneb právními jednáními na oko uzavřenými tvoří těžký přestupek důchodkový a trestají se dle § 85 zák. ze dne 9. února 1850 č. 50 ř. z. (§ 7 cit. zák.).

III. Řízení. Ku dosažení uvedených úlev poplatkových jest třeba dbáti následujícího:

Při konversi prvého druhu není třeba zvláštního povolení, nýbrž kontrahenti zapraví stanovený poplatek dle § 1. cit. zák., při čemž dlužno dbáti ustanovení § 3 nař. min fin. ze dne 28. března 1854 č. 70 ř. z. Při konversi druhého a třetího druhu mají však finanční úřady zkoumati, zda-li jsou tu skutečně podmínky řečených úlev. Za tím účelem musí dlužníci nebo právnické osoby konversi sprostředkující ve 30 dnech po vyhotovení dotyčných dlužních úpisů nebo listin o cesi za snížení žádati a sice buď u finančního úřadu první stolice (fin. okresního ředitelství, úřadu poplatkového) bezprostředně, aneb u berního úřadu tohoto okresu, ve kterém se ručící realita nalézá. (§ 8 cit. zák.) K této žádosti se připojí: 1. dlužní úpis o nově učiněné zápůjčce, 2. listina výmazná ohledně zápůjčky, která se má konvertovati, obě jmenované listiny buď v originále, neb ověřeném opisu, dále 3. výtah z pozemkových knih o zavazené realitě.

Při konversi třetího druhu odpadá dle povahy věci listina výmazná. O žádosti rozhoduje finanční okresní ředitelství, neb úřad poplatkový v první stolici (§ 10 prov. nař.). Nebyl-li při konversi druhého druhu současně se žádostí za slevu poplatkovou podán průkaz o výmazu dluhu, který se má konvertovati, povolí se uvedené výhody jen pod tou podmínkou, že tento průkaz bude předložen ve lhůtě, kterou ustanoví finanční úřad první stolice. Tato lhůta může tímže úřadem býti prodloužena. Nebyla-li tato lhůta stranami dodržena, odvolá se povolení slev a předpíše se zákonný poplatek. (§ 8 cit. zák. a § 11 prov. nař.) Proti rozhodnutí první stolice může se podati rekurs k zemskému finančnímu ředitelství, kteréž rozhoduje ve druhé stolici, vyhoví-li rekursu

buď částečně neb úplně; zamítne-li však rekurs, jakožto neodůvodněný, jest třeba rozhodnutí ministerstva financí. (§ 12 prov. nař.). Povolené zmírnění poplatku poznamená se na prvním archu dotčených listin s uvedením data a čísla vyřízení. (§ 13 prov. nař.) Výtahy z veřejných knih a opisy listin, kterých ku žádosti za slevu jest třeba, jsou prosty poplatku; podobně lze při podáních a rekursech za stejným účelem podaných užiti výhod p. s. 44, q zák. ze dne 13. prosince 1862 č. 89 ř. z. (§ 9 cit. zák). Žádosti tabulární a jiná soudní podání podléhají kolkovním poplatkům dle všeobecných předpisů. (§ 14 prov. nař.). § 8 prov. nař. obsahuje ještě další formální úlevu, stanově, že při konversi nepřesahující obnos 2000 zl. bez vedlejších poplatků, může býti i za slevení poplatku žádáno buď písemně aneb protokolárně, ve kterémž případě vyšetřují se zákonné podmínky poplatkových úlev pravidelně z povinnosti úřední.

IV. Důležitější nálezy správního soudního dvoru.

Nebyla-li v některé z listin, o kterých jedná § 2 zák. ze dne 26. prosince 1893, některá podstatná okolnost uvedena, nemůže býti tomuto nedostatku odpomoženo dodatečnou listinou (nál. ze dne 10. června 1890 č. 1899, sb. »Budwinski« č. 5363, ze dne 12. února 1891 č. 578 sb. »Budwinski« č. 5740, ze dne 28. února 1893 č. 760 sb. »Budwinski« č. 7110). Pouhý důkaz nastalého výmazu nenahražuje poznámku ve dlužním úpisu neb listině výmazné, že nové zápůjčky užito bylo k umoření starší pohledávky (nál. ze dne 10. června 1890 č. 1918 sb. »Budwinski« č. 5364; ze dne 9. června 1891 č. 2055 sb. »Budwinski« 6017; ze dne 22. prosince 1891 č. 3769 sb. »Budwinski« č. 6328). Že nové zápůjčky užito bylo k umoření starého dluhu, nemůže nikdy býti obsaženo ve dlužním úpisu, nýbrž v listině výmazné. (Nál. ze dne 7. října 1870 č. 3076 sb. »Budwinski« č. 5476; ze dne 10. prosince 1890 č. 3940 sb. »Budwinski« č. 5600). S povahou trvalého snížení míry úrokové se nesrovnává, byl-li v úmluvě stran vzat zřetel k možnému zvýšení její v budoucnosti. (Nál. ze dne 4. listopadu 1890 č. 3431 sb. »Budwinski« 5528; ze dne 29. listopadu 1890 č. 3795 sb. »Budwinski« č. 558; ze dne 7. listopadu 1891 č. 3512 sb. »Budwinski« č. 6230; ze dne 14. května 1892 č. 1591 sb. »Budwinski« č. 6613). Při konversi cestou cese nastalé vyplývá snížení míry úrokové pouze z listiny postupní, která obyčejně též obsahuje uznání dluhu se strany dlužníka (debitor cessus). (Nál. ze dne 7. dubna 1891 č. 1296 sb. »Budwinski« č. 5867). § 6 zák. ze dne 9. března 1889 vypočítává taksativně pohledávky, při čemž neuvádí t. zv. »úvěrních pohledávek,« ježto tu má povstati pohledávka teprvé později a to z jiného titulu nežli zápůjčky. (Nál. ze dne 10. prosince 1890 č. 3941 sb. »Budwinski« č. 5601; ze dne 17. ledna 1891 č. 221 sb. »Budwinski« 5681; ze dne 7. března 1893 č. 844 sb. »Budwinski« č. 7128). Stala-li se však úvěrní pohledávka v čase uzavření nové zápůjčky pohledávkou ze zápůjčky; platí ohledně ní zákon ze dne 9. března 1889. (Nál. ze dne 21. února 1893 č. 682 sb. »Budwinski« č. 7093). Obnosy dané ku zaplacení směnečného akceptu, pokud jsou zástavou kryty, dále dlužné obnosy z nejvyššího podání dražebního podléhají ustanovením § 6 zák. ze dne 9. března 1889. (Nál. ze dne 20. dubna 1892 č. 1268 sb. »Budwinski« č. 6556). § 2 zák. ze dne 26. prosince 1893 týká se pouze oněch podmínek výpovědi, které ve stanovách jsou obsaženy, a vztahuje se pouze na spořitelny a úvěrní ústavy hypothékární, má pak místo jen ve případě nesplnění smlouvy.

(Nál. ze dne 10. února 1891 č. 578 sb. »Budwinski« č. 5740; ze dne 12. května 1891 č. 1733 sb. »Budwinski« č. 5955; ze dne 13. února 1892 č. 507 sb. »Budwinski« č. 6430; ze dne 28. června 1892 č. 2114 sb. »Budwinski« č. 6702). Lhůta zápůjčky nejméně 6letá musí býti obsažena ve dlužním úpise nebo v listině postupní (nál. ze dne 20. dubna 1892 č. 1271 sb. Budwinski« č. 6557). Byla-li konverse provedena uherským ústavem, musí býti žádost za úlevu poplatků pro listinu výmaznou v Rakousku vystavenou podána do 30 dnů po vyhotovení dlužního úpisu (nál. ze dne 7. listopadu 1891 č. 3511 sb. »Budwinski« č. 6229; srv. též nál. ze dne 18. dubna 1893 č. 1390 sb. »Budwinski« č. 7206).

V. Konverse veřejných zápůjček, zástavních listů a prioritních obligací.

Při konversi státních dlužních úpisů není třeba zvláštního stanovení osvobození od poplatků, ježto stát sám o sobě požívá osvobození od poplatků ve smyslu p. s. 75 popl. zák. ze dne 9. února 1850. Při konversi jiných veřejných půjček vysloví se osvobození od poplatků v každém jednotlivém případě, jak se stalo ku př. ohledně bukovinského vyvazovacího dluhu zákonem ze dne 1. prosince 1893 č. 174 ř. z. Listiny, které byly vydány na základě zák. ze dne 14. června 1888 č. 88 ř. z. za příčinou konverse zástavních listů, požívají výhody § 1 zák. ze dne 9. března 1889 č. 30 ř. z. Listiny vydané za příčinou konverse železničních prioritních obligací požívají-li dle zák. ze dne 25. května 1883 č. 45 ř. z. úplného osvobození ode všech poplatků a kolků, kterážto výsada byla zákonem ze dne 26. prosince 1893 č. 207 ř. z. do konce r. 1899 prodloužena.

Konvokace (svolání) dědiců.

V nesporných záležitostech má soudce o zájmy stran z úřední povinnosti se starati a toho dbáti, aby pozůstalost oprávněným osobám se dostala. Jest jmenovitě též povinen z úřední povinnosti vyzvati neznámé dědice, aby ohlásili své dědické nároky.

1. Jsou-li dědicové pozůstalosti soudu zcela neznámi, neb neužijí-li známí dědicové ve lhůtě stanovené svého práva dědického, přes to, že o něm byli vyrozuměni, neb nebyl-li dle § 120 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z. přijat díl dědický, vahavému dědici napadlý, má soud zříditi opatrovníka pozůstalosti (§ 78 cit. pat.); zároveň má soud dědice neznámé z úřední povinnosti ediktem s tou výstrahou vyzvati, aby se do roka ohlásili a svou dědickou přihlášku podali, jinak že bude pozůstalost projednána s těmi, kdož se přihlásili a důvod svého práva dědického prokázali a týmž osobám že se pozůstalost dle míry jejich nároků odevzdá; nepřijatý díl pozustalosti pak, neb kdyby se nikdo nepřihlásil, celá pozůstalosť že připadne státu jako odúmrť. Oni dědicové, kteří se přihlásí snad později, podržují svůj nárok potud, pokud týž promlčením nezanikl (§ 128 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854, č. 208 ř. z.). Nepotkalo-li se veřejné předvolání dědicu, dle předpisů provedené, s úspěchem a uplynula-li lhůta, ediktem k ohlášení dědického práva stanovená, buďtež pozůstalosti bezdědičné odevzdány fisku (§ 130). Byla-li stanovena lhůta na měsíc neb na rok a dato, jest za to míti, že uplyne stejným dnem kalendářním onoho data. Další lhůtu k dodatečnému prokázání práva dědického, ohlášeného dědicem dosud neznámým, lze propůjčiti (roz. ze dne 10. listopadu 1880, č. 11510, sb. »Gl. U.« č. 8178.); lhůtu tu může soudce z důvodů uvážení hodných opětně prodloužiti (roz. ze dne 5. října 1881, č. 11334,

časop. »Not. Ztg.« z r. 1882 č. 36). Roz. ze dne 5. října 1875, č. 10924, sb. »Gl. U.« č. 6754, ze dne 6. prosince 1887, č. 13650, a ze 14. února 1888, č. 1577 bylo vysloveno, že přijati dlužno též přihlášku dědickou, podanou po uplynutí lhůty ediktální, však před skončením projednání pozůstalosti, poněvadž, pokud možno, snažiti se jest o zamezení sporů. Rozhodnutí ze dne 15. února 1882, č. 506, sb. »Gl. U.« č. 8880, 8881, hájí opáčný náhled, že totiž po uplynutí jednoroční lhůty ediktální dědickou přihlášku nelze již připustiti a že po této době lze nároku na dědictví zjednati platnost jen pořadem práva. Jest samozřejmo, že ediktální vyzvání státi se má jen tehdy, když dědicové pozůstalosti soudu zcela jsou neznámi. Se zřetelem na §§ 728, 749, 759 a 760 o. o. z. bude lze o částečné odúmrti jen tehdy mluviti, jestliže při smíšené posloupnosti dědické jednotlivé podíly pozůstalosti zůstaly nepřijaty; jestliže však ve případě zákonné posloupnosti dědické nikdo přihlášky dědické nepodá, zabere fiskus celou pozůstalosť.

2. Je-li soudu osoba dědicova sice známa, avšak jeho pobyt neznám, jest dědici tomu zříditi opatrovníka a lze-li se nadíti, že dědice bude možno vypátrati a o nápadu dědickém vyrozuměti, může opatrovníkovi k tomu konci přiměřená lhůta býti stanovena. Nelze-li se však nadíti, že nepřítomný bude vypátrán, neb zůstanou-li pokusy, k tomu směřující bez úspěchu, má soud ku návrhu opatrovníkovu, kterému zde nijakého průtahu popřáti nelze, dáti nepřítomnému vědomost o dědickém nápadu ediktem, na rok znějícím, s tím doložením, že nedostaví-li se během této doby nebo nezřídí-li si zmocněnce, že dědictví jeho jménem nastoupí opatrovník, projednávání že bude konáno a čistá pozůstalost jemu připadající že bude u soudu uschována do té doby, kdy bude podán důkaz o jeho smrti neb kdy bude za mrtva prohlášen (§ 131). Zřízení kuratora ve smyslu § 131 cís. pat. předpokládá, že soudu jest známo, že určitá osoba zůstavitele přežila, že však mu není znám její pobyt; kde však soudu jest neznámo, zda-li tu vůbec takový dědic jest, tam nelze zříditi opatrovníka ve smyslu § 131 cit. pat., nýbrž tam musí býti zřízen kurator pozůstalosti ve smyslu § 128 cit. pat. (roz. ze dne 9. října 1883, č. 11739, sb. »Gl. U.« č. 9589). Přihlášku dědickou, kterou podá opatrovník dle § 131 zřízený, před uplynutím lhůty edikální, jest zamítnouti (roz. ze dne 17. února 1885, č. 1735, časop. »Jur. Bl.« r. 1885, č. 23). Útraty, spojené s vyhlášením ediktů v novinách, zapraví se z pozůstalosti, neb byl-li edikt vydán jen ve příčině jednotlivých podílů dědických, z těchto podílů (§ 132 cit. pat.).

Konvokace (svolání) věřitelův pozůstalostních.

Je-li stav jmění pozůstalostního nejasný a chce-li dědic neb kurator pozůstalosti o pravém jeho stavu přehled si zjednati, proti možným nárokům náhradním se zabezpečiti, sporům se vyhnouti a zapravování dluhů pozůstalostních a odkazův s jistotou předsebráti, má si vymoci edikt, jímž se všichni věřitelé pozůstalostní za příčinou ohlášení a prokázání svých pohledávek na určitou, okolnostem přiměřenou dobu svolají a má do uplynutí lhůty té s uspokojováním věřitelův posečkati (§ 813 o. o. z.). Opomenul-li dědic s výhradou přihlášený za konvokaci věřitelů žádati neb uspokojil-li některé věřitely před časem, ručí věřitelům celým svým jměním potud, pokud by byli zaplacení došli, kdyby pozůstalost dle zákonného pořádku k uspokojení věřitelů bývala vynaložena (§ 815 o. o. z.). Na žádost za

svolání věřitelů pozůstalostních a za vydání ediktu má úřad pozůstalostní vydati veřejné obeslání po příp. vyzvání dle zákonného formuláře (§ 133 říz. ve v. nesp.) s výslovnou výhrůžkou, že věřitelé v čas se nepřihlásivší nemají na pozůstalosť, bude-li tato zaplacením ohlášených pohledávek vyčerpána, dalšího nároku, leč pokud by jim příslušelo právo zástavní (§ 814 o. o. z., § 133. říz. ve v. nesp.). Další řízení o soupisu ohlášených pohledávek a jejich liquidaci (u soudův okr.) upraveno jest §§ 135 a 136 říz. ve v. nesp.

Z úřední povinnosti svolati jest věřitele, má-li projednána býti pozůstalost osob vojenských, jež snad vůči vojenské pokladně státní nedoplatky měly (generálové, štábni a vyšší důstojníci, úředníci vojenští a strany vojenské; nař. dv. kom. ze dne 26. září 1800, C. 840 a dv. d. ze dne 31. prosince 1801, č. 549 sb. z. s.) (§ 134 říz. ve v. nesp.). Při pozůstalosti bezdědické může v zájmu fisku ke konvonkaci věřitelů podnět dáti finanční prokuratura; kuratorové takových pozůstalostí však povinnosti té nemají (výn. min. spr. ze dne 5. července 1851, č. 7628).

Věřitelům, přihlásivším se teprve po uplynutí lhůty ediktální, kterým nepřísluší zástavní právo ku pozůstalosti, lze odepříti nárok na pozůstalost teprv tehdy, když pozůstalost skutečným zaplacením věřitelů, během lhůty té se přihlásivším, byla vyčerpána (roz. ze dne 4. listopadu 1890, č. 12505, časop. »Ger. Halle« r. 1891 č. 11).

Svolání věřitelů dle § 813 o. o. z. sluší dobře rozeznávati od konkursu, závisí na vůli dědice neb kuratora pozůstalosti a slouží především a bezprostředně k ochraně dědice, aby uspíšeným uspokojením některých věřitelů právě se hlásících nebyl pozdějším zavázán vlastním svým jměním, ale chrání též prostředečně věřitele proti úmluvám nepoctivým. Zákon nezakazuje věřiteli vésti exekuci a může tudíž účinek jen tehdy míti, když by chtěl dědic neb kurator pozůstalosti uspokojiti věřitele mimosoudně se hlásící, nikoliv však též tenkráte, domáhají-li se věřitelové svého uspokojení pořadem exekuce. Proti věřitelům, již se nehlásí, má svolání věřitelů dle § 814 o. o. z. jen ten následek, který tímto zákonným předpisem jest vytčen (roz. ze dne 11. května 1869, č. 4994, sb. »Gl. U.« č. 3409). § §13 o. o. z. nezakazuje věřitelům žádati za exekuční zjištění (roz. ze dne 14. května 1867, č. 4096 sb. »Gl. U.« č. 2798). Tyto nálezy nejv. soudu, jakož i nález ze dne 23. února 1871, č. 1097, sb. »Gl. U«. čís. 4070 a ze dne 9. července 1872, č. 20. kn. jud. a j. příčí se náhledu, většinou theoretiků horlivě hájenému, že každá exekuce na pozůstalostní jmění musí ustati, pokud konvokace věřitelů trvá. Je-li pozůstalosť passivní a chce-li dědic neb kurator pozůstalosti zameziti vedení exekuce, musí žádati za vyhlášení konkursu. Ona pohledávka, jež před lhůtou konvokační nebo během její žalobou proti pozůstalosti byla ku platnosti přivedena, nemusí býti zvlášť ohlášena (roz. ze dne 24. února 1875, č. 1771, časop. »Ger-.Halle« 1875, č. 66 a ze dne 9. května 1882, č. 5280, časop. »Jur. Bl.« 1882, č. 33). Právoplatné odevzdání pozůstalosti odnímá dědici právo, žádati za svolání věřitelů (roz. ze dne 17. května 1881, č. 5386, časop. »Not. Ztg.« r. 1881, č. 30). Kauce notářské nesmějí býti vráceny, dokud nebylo provedeno řízení, předepsané v §§ 28 a 29 not. ř.

Žádost za svolání věřitelů, poněvadž se jí žádá za vydání ediktu, jest opatřiti na prvním archu kolkem za 1 zl.

Korrealita (solidarita).

I. Pojem.

Korrealita jest poměr obligační, záležející v tom, že z více osob, k jednomu a témuž plnění zavázaných neb oprávněných, jeden každý z více dlužníků v příčině celku jest zavázán po případě jeden každý z více věřitelů celek pohledávati jest oprávněn, avšak s tím právním účinkem, že byl-li celek jednou plněn, zaniká poměr obligační nejen pro toho dlužníka, jenž plnil, resp. pro toho věřitele, jemuž bylo plněno, nýbrž pro všechny. Korrealita sluje aktivnou, vyskytuje-li se na straně věřitelů (correi stipulandi) a passivnou, vyskytuje-li se na straně dlužníků (correi promittendi); tato poslednější přihází se mnohem častěji. Není vyloučeno, aby korrealita byla i na straně dlužníků i na straně věřitelů zároveň.

Dle práva našeho kryje se pojem korreality s pojmem solidarity, jak praxis všeobecně, theorie pak až na nepatrné výjimky (Unger) uznává. I theorie obecného práva neznala až do nejnovější doby rozdílu mezi obligacemi korreálními a solidárními. Teprve v tomto století počal se činiti rozdíl mezi korrealitou a pouhou solidaritou, když totiž bylo zjištěno, že dle klassického římského práva litis-kontestace, s jedním ze společných dlužníků předsevzatá, v určitých případech ostatní spoludlužníky osvobozuje, v jiných případech pak nikoliv. Dle nauky, k níž základ položil Keller ve svém spise »Ueber die Litiscontestation im Urtheil« (1827) a již pak blíže objasnil Ribbentrop ve svém spise »Zur Lehre von der Correalobligation« (1831), jest korreální obligace obligací jednotnou (una eademque obligatio) s více subjektivnými vztahy (t. zv. theorie jednoty). Naproti tomu v případech pouhé solidarity spatřováno více od sebe odloučených obligací (plures obligationes), z nichž však každá k témuž plnění směřuje. Bylo-li jednou plněno, zanikají tím nepřímo i ostatní obligace proto, že není tu předmětu, k němuž by se vztahovaly, dle jiných proto, že jediným plněním i účel všech ostatních obligací byl dosažen a jedno a totéž plnění dvakrát pohledáváno býti nesmí (t. zv. theorie mnohosti). Obě theorie mají své odpůrce i stoupence, aniž by však sporná ta otázka rozřešena byla způsobem, všeobecně uznávaným. Hlavní rozdíl záleží asi v tom, že při korrealitě jednota více oprávnění resp. závazků má svůj základ ve vůli stran, kdežto při pouhé solidaritě vzchází jednota ta bez ohledu na vůli súčastněných osob. Obč. zákonník hlásí se k principu korreality, jak nejen z textování, nýbrž i z nadpisu § 891 na jevo jde. I úřední rejstřík k obč. zákonníku (1811) poukazuje pod heslem »závazek solidární« na »korrealitu«.

Obchodní zákonník mluví o »solidárních« závazcích, aniž by se tím chtěl vys oviti, jak z konferenčních protokolů na jevo jde, pro existenci jedné či více obligací (srv. i konk. řád § 19). Dle rakouského práva jest tedy rozeznávání mezi korrealitou a pouhou solidaritou bezpředmětné a proto bude obou výrazů užíváno promiscue.

II. Vznik poměru korreálního. Korrealita vzchází

A. smlouvou. O. o. z. pojednává pod marginální rubrikou »korrealita« (§§ 891—896) jen o korreálním poměru, smlouvou založeném. Slíbí-li více osob plniti týž celek k ruce společné a nerozdílné v ten spůsob, že se jeden za všechny a všichni za jednoho výslovně zavážou, jest zavázána každá jednotlivá osoba ve příčině celku (§ 891 1. věta o. o. z.) Přislíbil-li někdo naproti tomu více osobám týž celek a jsou-li tyto výslovně oprávněny, celek ten rukou společnou a nerozdílnou pohledávati, musí

dlužník plniti celek tomu věřiteli, který jej nejprve o to požádá (§ 892 srv. i § 1203 o. o. z.) Má-li tedy ať si již aktivná či passivná korrealita ze smlouvy vzejíti, jest k tomu potřebí výslovné úmluvy stran. Výrazy, jichž při tom nejčastěji se užívá, jsou: »rukou společnou a nerozdílnou«, »jeden za všechny a všichni za jednoho«, »solidárně«, »in solidum« a pod. I ten, kdo se zaručil »jako rukojmí a plátce«, ručí jako spoludlužník rukou společnou a nerozdílnou za celý dluh (§ 1357 o. o. z.) a to jako smluvní dlužník korreální. Rovněž i ten, kdo zaručí se za osobu, jež osobně ku závazkům jest nespůsobilá, jest zavázán jako spoludlužník k ruce společné a nerozdílné (§ 1352, 896 o. o. z.). I ten, kdo bez podmínek rukojemství k závazku jako spoludlužník přistoupí, zavázán jest i bez výslovného prohlášení se solidárně, je-li předmět plnění nedělitelný (§ 1347, 890 o. o. z.). V těchto výjimečných případech vzchází tedy poměr korreální, i když nestalo se výslovné prohlášení, k tomu směřující; v ostatních případech, kde nestalo se toto výslovné prohlášení, má se za to, že společný smluvní závazek neb společné právo ze smlouvy, jest rozděleno. V takových případech jest tedy jak pohledávka tak i dluh dle zásad o společném vlastnictví rozdělena a v pochybnosti pokládá se pak za to, že podíly sobě se rovnají. (§ 839 o. o. z.). Výjmouc případy v zákoně stanovené zavázán jest tedy z více spoludlužníků věci dělitelné každý jen ve příčině své části a zrovna tak musí se z více společníků věci dělitelné každý spokojiti s podílem naň připadajícím. (§ 889 o. o. z.) Ovšem, jest při tom vždy od případu ku případu rozhodnouti otázku předběžnou, zda plnění, jež jest předmětem závazku resp. oprávnění, jest dělitelno čili nic.

Nebyl-li opak smluven (nál. ze dne 4. února 1875 č. 12565 sb. 5618), nemá dvojí pojištění za následek ztrátu nároku a zavázáni jsou oba pojišťovatelé ve příčině úplné náhrady (nál. ze dne 13. května 1869 č. 4801 sb. 4313). Byl-li advokát zmocněn více mandanty společně, ručí tito solidárně za útraty vzešlé zastupováním (nál. ze dne 18. listopadu 1864 č. 8516 sb. 2017; nál. ze dne 10. srpna 1864 č. 5652 sb. 1959).

Je-li předmět plnění nedělitelný, jest dle § 890 o. o. z. rozeznávati: Je-li v tomto případě jedinému věřiteli zavázáno více spoludlužníků, jde o korrealitu (ex lege) a více spoludlužníků jest zavázáno solidárně; jestli však naproti tomu jest tu jen jediný dlužník a více spoluvěřitelů, pak musí tito býti uspokojeni stejnoměrně a nejsou tedy oprávněni korreálně (solidárně), leč že by to bylo přímo umluveno; také neosvobozuje se dlužník, plní-li nedělitelný předmět jednomu věřiteli, vyjímaje, že by ostatní spoluvěřitelé s tím souhlasili. Nedělitelný jest závazek více cedentů ve příčině dobytnosti pohledávky. (nál. ze dne 24. března 1857 č. 2160 sb. 320).

B. posledním pořízením: Z pravidla tíží odkazy všechny dědice dle poměru jich podílů (§ 649 o. o. z.). Ale zůstavitel může uložiti více dědicům, aby solidarně plnili odkaz; pak stávají se dědici ti korreálními dlužníky; zůstavitel může však také nařiditi, aby odkaz té neb oné z více osob (alternativně) byl plněn; tyto osoby jsou pak korreálními věřitely.

C. ze zákona:

1. V obč. zákonníku shledáváme se s těmito případy passivní korreality, t. zv. nevlastní korreality (Savigny, Obligationenrecht):

a) Spravuje-li více poručníků společně jmění nezletilcovo neb rozdělí-li správu mezi sebe beze schválení soudního, ručí za veškeru škodu,

nezletilci tím vzcházející, solidarně (§ 210 o. o. z); totéž platí ohledně více opatrovníků, jmění nějaké spravujících. (§ 280 o. o. z.)

b) Více dědiců zavázáno jest před soudním odevzdáním dědictví legatářům a věřitelům pozůstalostním rukou společnou a nerozdílnou (§ 550 o. o. z.), po odevzdání zavázáni jsou solidárně jen ti dědici, již přijali společné dědictví bez právního dobrodiní inventáře (§ 820 o. o. z.); užili-li však tohoto dobrodiní, zavázán jest po odevzdání pozůstalosti každý jednotlivý dědic jen dle poměru svého podílu, a to i ve příčině těch břemen, jež podstatu pozůstalostní nepřevyšují. (§ 821 o. o. z.)

c) Při věcech nedělitelných nastává solidarita ex lege bez ohledu na smlouvu (§ 890 o. o. z.) (viz. A.).

d) Koupeno-li dědictví, mohou se věřitelé dědictví a odkazovníci obrátiti ve příčině svého uspokojení jak na kupce dědictví tak i na dědice (§ 1282 o. o. z.).

e) Způsobilo-li škodu více osob, zavázány jsou solidárně k náhradě škody, byla-li škoda způsobena zúmyslně neb nelze-li podíl jednotlivců na poškození určiti (§ 1302 o. o. z.). Do jaké míry zavázáno jest více spoludlužníků proto, že závazek svůj nesplnili, jest posouditi dle povahy smlouvy (§ 1303 o. o. z.). Aktivní společníci ve sporu zavázáni jsou solidárně ve příčině nákladu sporu (roz. nejv. s. dv. sb. »Gl. U.« č. 7167, 5001, 3798 a j.). Zda zavázáni jsou passivní společníci ve sporu ve příčině útrat sporných rozděleně čili nic, posouditi jest dle povahy zažalovaného závazku (roz. nejv. s. dv. sb. »Gl. U.« č. 10214, 8813, 3871 a p.). Dle nálezu ze dne 19. července 1887 č. 8338 rep. nál. č. 135 zavázáno jest více společníků ve sporu, k náhradě útrat processních odsouzených, solidárně v příčině zaplacení útrat těch, nebyl-li v rozsudku poměr ten jinak stanoven.

2. Dle práva obchodního:

a) sluší dvě neb několik osob, jestliže naproti někomu jinému v jednání nějakém, jež s jejich strany jest obchodem, společně se zavázaly, pokládati za dlužníky solidární, ač nevychází-li opak toho z úmluvy s věřitely na jevo (čl. 280 obch. zák.).

b) Veřejní společníci ručí jsou ze všech závazků společenských solidárně a veškerým svým jměním. Úmluva opačná naproti osobám třetím nemá právního účinku (čl. 112 obch. z.); právě tak více osobně zavázaných společníků společnosti kommanditní (čl. 150 obch. z.).

c) Při kommanditní společnosti na akcie jsou vydatelé akcií nebo podílů akciových, jež svědčí majiteli neb vyhotoveny jsou na obnos menší než 300 zl. r. m., zavázáni solidarně za veškeru škodu, jež vydáním jich majitelům vzešla (čl. 173 obch. z.); právě tak i vydatelé akcií neb podílů akciových před schválením a zápisem do rejstříku obchodního (čl. 178 obch. z.).

d) Členové představenstva a liquidatoři společnosti akciové zavázáni jsou solidárně za podmínek čl. 241 a 245 obch. z.

e) Tichý společník, jehož jméno obsahuje firma majitele živnosti obchodní, zavázán jest věřitelům společnosti osobně a solidárně (čl. 259 obch. z.).

f) Spojilo-li se více osob k jednotlivým obchodům na společný účet, jest každý účastník, jednal-li zároveň z příkazu a jménem ostatních účastníků, neb jednali-li všichni účastníci společně nebo skrze společného plno-

mocníka, naproti osobám třetím zavázán a oprávněn solidárně (čl. 269 obch. z.).

3. Dle práva směnečného jest (solidárně) způsobem směnečným zavázán vydatel, akceptant a indossant směnky, jakož i každý, kdo směnku, kopii směnky, akcept nebo indossament spolupodepsal, byť by to byl učinil jen jako rukojmí (per aval) (čl. 81 sm. ř.).

4. Dle trestního řádu (§ 389 tr. ř.) má býti každý z více spoluúčastníků zvlášť odsouzen, aby nahradil náklady, které vzešly jeho vyživováním ve vazbě vyšetřovací, jeho obhajováním, vykonáním trestu neb zvláštními událostmi, jen při něm se vyskytnuvšími, neb jeho zvláštním proviněním. Ku zaplacení všech jiných nákladů řízení trestního mají býti odsouzeni všichni spoluvinníci a účastníci rukou společnou a nerozdílnou, leč že by soud ze zvláštních důvodů závazek ten omezil.

5. Dle zákona poplatkového ručí solidárně osoby, jmenované v § 71 a §§ 73, 74 zák. pop. ze dne 9. února 1850 za zapravení poplatku kolkového a za náležité užívání kolků, jakož i za poplatky, jež přímo jest odváděti.

III. Účinky poměru korreálního.

Z povahy korreality jako jednotné povšechné obligace plynou tyto důsledky:

1. Právní poměr mezi korreálními věřiteli a dlužníky korreálními.

a) Při passivní korrealitě zavázán jest každý jednotlivý korreální dlužník ve příčině celého předmětu. Věřitel má na vůli, chce-li o splnění své pohledávky v celku neb dle libovolných dílů její nastupovati na jediného spoludlužníka, některé z nich neb na všechny buď společně buď na každého samostatně. Praktický význam solidárního dluhu spočívá také hlavně v této volnosti, jež věřiteli jest vyhrazena a v jistotě, již takto má pro své uspokojení. Tak na př. jest hypothékárnímu věřiteli ponecháno na vůli, aby nastupoval o zaplacení své pohledávky, simultanní hypothékou zjištěné, na jednotlivé držitele hypothékární dle podílů, jež sám si určí (nál. ze dne 18. února 1869 č. 61.). Toto právo přísluší jemu i po podané žalobě; byl-li pak od některého ze spoludlužníků jen částečně uspokojen, může zbytek na ostatních pohledávati (§ 891 o. o. z.). Je-li více osob zavázáno solidárně ve příčině téže pohledávky a upadnou-li osoby ty každá zvlášť do konkursu, může věřitel svou pohledávku celým obnosem u každého jednotlivého konkursu ku platnosti přivésti a při rozdělování v jednotlivých podstatách konkursních bráti kvoty, na jeho pohledávku připadající, až k úplnému svému uspokojení (§ 19 konk. ř.).

b) Při aktivní korrealitě musí dlužník celý předmět plniti tomu korreálnímu věřiteli, který jej nejprve o to požádá. Přihlásí-li se tedy více věřitelů současně, rozhoduje předstižení. Byl-li jeden ze spoluvěřitelů dlužníkem úplně uspokojen, pomíjí tím i nároky ostatních spoluvěřitelů (§§ 892, 893 o. o. z.). Bylo-li plněno částečně, lze pohledávati jen zbytek.

2. Vzájemný právní poměr mezi účastníky (correi).

a) Vejde-li některý ze spoludlužníků s věřitelem v tužší podmínky (na př. vyšší úrok), není to ostatním na úkor, a prominutí neb osobození, jež některý spoludlužník pro svou osobu obdrží, nevztahuje se na ostatní. Zapravil-li některý solidární dlužník celý dluh ze svého, jest dle § 896 o. o. z. oprávněn žádati na ostatních náhradu a nemá k tomu zapotřebí,

aby jemu věřitel své právo postoupil; (jinak ovšem zaplatí-li kdo třetí dluh za dlužníka (§§ 1422, 1423 o. o. z.). Není-li nějakého zvláštního poměru mezi dlužníky korreálními (na př. jinaká úmluva), zavázáni jsou zaplativšímu korreálnímu dlužníkovi díly stejnými a nikoli solidárně (nález sb. »Gl. U.« č. 7121.). Byl-li některý z nich nezpůsobilý se zavázati neb nemůže-li závazek svůj splniti, musí rovněž všichni spoludlužníci podíl takto vybývající na se vzíti. Osvobození, jehož se jednomu spoludlužníku dostalo, nemůže ostatním býti na škodu, nastupuje-li se o náhradu (§§ 896, 894 o. o. z.). O vzájemném právu regressním více konkursních podstat, solidárně zavázaných srv. § 19 konk. ř. 2. věta.

b) Pokud z více spoluvěřitelů, jimž týž celek k ruce společné a nerozdílné byl přislíben, ten, jemuž celý předmět byl plněn, ostatním věřitelům jest práv, jest posouditi dle zvláštních, mezi spoluvěřiteli stávajících, právních poměrů. Není-li tu poměru takového, není druhému nijak zavázán (§ 895 o. o. z). Takové zvláštní poměry, pro něž vzchází právo regressní na ostatní korreální věřitele, vyskytují se obyčejně při společnosti výdělkové (§ 1193 o. o. z. čl. 109 obch. z.) neb při zmocnění.

IV. Důvody zániku poměru korreálního.

Korrealita zaniká buď následkem takových skutečností, jež zrušují poměr obligační ohledně všech korreů a tedy absolutně působí, neb následkem takových skutečností, jež zrušují dotčený poměr obligační jen mezi těmi korrey, v jejichž osobě se přihodily a tudíž jen relativně působí.

1. Absolutní důvody zániku:

a) placení a plnění na místě placení,

b) složení dluhu k soudu (§ 1425 o. o. z.),

c) nahodilá úplná zkáza (§ 1438 o. o. z.),

d) novace,

e) uplynutí doby, na niž byl závazek omezen, pakli pohledávka během této určité doby nebyla ke platnosti přivedena.

2. Relativní důvody zániku:

a) Vzdáním se věřitele zaniká závazek toho korreálního dlužníka, v jehož prospěch se vzdání stalo (§ 894, 1444 o. o. z.). Jestliže však vzdání se mělo býti pro dlužníka osvobozeného darem, osvobozují se tím zároveň i ostatní (nál. č. 3966 sb. č. 7990).

b) Splynutím (konfusí) práva a závazku v jedné osobě, tak na př. stane-li se věřitel dědicem korreálního dlužníka neb naopak, nemění se ničeho na závazku ostatních korreálních spoludlužníků resp. právech ostatních spoluvěřitelův. Důsledně tedy nezaniká konfusí pohledávka a zástavní právo, stane-li se jeden z korreálních dlužníků dědicem věřitelovým (nález sb. »Gl. U.« č. 3842).

c) Promlčení nemá nutně vždy za následek zánik práva a závazku pro všechny věřitele resp. dlužníky; promlčení může totiž pro jednotlivé korrey v různé době počíti a se dokonati. Z toho, jakož i z principu § 894 o. o. z. plyne, že přetržení nebo stavení vydržení působí ve prospěch neb neprospěch jen té osoby, při níž se vyskytne. Uzná-li však některý correus dluh, přetrhuje se tím promlčení i proti ostatním (nález sb. »Gl. U.« č. 1405.) Promlčení, jež běží ve prospěch společníka vystoupivšího nebo vyloučeného, nepřetrhuje se právními úkony předsevzatými proti společnosti dále trvající nebo proti některému jinému společníku. Promlčení, jež běží ve prospěch společníka, v době zrušení společnosti k ní nále-

ževšího, přetrhuje se sice právními úkony proti liquidatorům, nikolik však proti některému jinému společníku (čl. 148 obch. z.).

d) Rozsudek, jímž osvobozen některý z korreů pro svou osobu, nepůsobí zároveň ve prospěch ostatních, vyjmouc ten případ, že by objektivní existence korreální obligace rozsudkem byla popřena, zvláště bylo-li tvrzeno, že závazky všech spoludlužníků v témž právním důvodu se zakládají. Ostatně jest otázka tato sporna.

3. Obojí účinek nastává při narovnání. Bylo-li totiž něco dáno neb vykonáno za účelem narovnání (§ 1380 o. o. z.), nastávají absolutní účinky, spojené s placením neb dáním na místě platu; jest-li se však někdo zavazuje od něčeho upustiti, nastávají relativní účinky vzdání se.

Kořisť.

Kořist jest souhrn všech nepříteli nebo nepřátelské zemi odňatých movitých věcí.

I. Právo mezinárodní.

Dle starého práva válečného, které každou válku za vše ničící a každého nepřítele za úplně bezprávného považovalo, připadl veškerý majetek nepřátelský, který druhé straně do rukou padl, vítězi; co vítěz si nechtěl podržeti, mohl zničiti. Co při vypuknutí války se v zemi nepřátelské nalezalo, propadlo nepříteli jako kořisť (occupatio bellica). To vztahovalo se na veškerý majetek nepřátelský. Nyní vztahuje se kořisť dle zásad práva mezinárodního toliko výjimkou na majetek soukromý (viz čl. Blokáda), neboť moderní právo válečné vychází z jiných zásad; válka má ničiti zemi nepřátelskou jen potud, pokud toho nutně jest potřebí; válka směřuje toliko proti státní moci, nikoli proti jejím příslušníkům.

Soukromá práva nemají z pravidla vtrhnutím válečným žádné změny utrpěti. Nepřítel může však v zemi nepřátelské daně vypsati, naturální dávky a osobní služby požadovati, avšak majetek jednotlivců má, pokud ho není třeba k účelům válečným, zůstati ušetřen. Kořistí válečnou jsou tedy všecky věci, které vojsku nepřátelskému nebo jednotlivcům k němu náležejícím, tedy zápasníkům se odebeřou. K tomu patří beze všeho odporu veškerý válečný material nepřátelského státu a jeho vojska (zbraně, krmivo, náboje, zásoby potravin, pokladny válečné, dopravní prostředky a t. d.). Výjimkou smí se též příslušníkům nepřátelského a obsazeného státu některé věci odníti, jako na př.: soukromé zbraně nebojujících, vyžadují-li toho zásady bezpečnostní; dále předměty, které jsou nutné k určitým účelům válečným, jako na př. dobytí pevností, nebo jiného úsilovně se bránícího místa. Pojem kořisti dá se též v ten způsob vyložiti, že strany válku vedoucí rovněž na vzájem hře válečné dávají v šanc to, co s sebou při střetnutí mají. Ohledně věcí, které tvoří předmět kořisti, jest rozeznávati ty, které patří k vystrojení vojska a které válečným účelům slouží, jako na př.: pušky, zbraně, prapory — tyto patří pánu vojska, a ostatní předměty jako peníze, jednotlivé kusy výzbroje a skvosty patří vojínům, kteří kořistí. Moderní praxe válečná však neschvaluje odnětí soukromého majetku vojínům bojujícím, poraněným nebo padlým vojska nepřátelského; dle vojenských zákonů jednotlivých zemí se toto trestá. Je-li válka též na moři vedena, podléhají nejen lodě nepřátelského státu dobytí a přivlastnění, nýbrž i nepřátelské strany vztahují své právo kořisti na soukromé lodi a statky, kocábky a nářadí rybářského na pobřežích vyjímaje.

II. Právo rakouské.

O. o. z. řadí kořisť mezi způsoby nabývání vlastnictví přivlastněním a stanoví, že předpisy o právu kořistiti na věcech nepřítelem zpět ukořistěných obsaženy jsou v zákonech válečných (§ 402 o. o. z).

1. Předmětem kořisti jsou: děla, pušky, náboje, prapory, koně, skladiště, válečné pokladny, kanceláře a t. d. Všecky tyto věci pod těžkým trestem musí se tam odevzdati, kam poručí velící general (oběž. benát. gub. ze dne 17. prosince 1816 prov. sb. z. sv. 3., díl 2. str. 337). Válečný material nepříteli odňatý a statek státní nesmí si nikdo osvojiti, nýbrž kořisť válečná má se co nejdříve velitelům odevzdati, kteří o ní dle nařízení velitele armády rozhodnou a kteří jsou zmocněni koně, vozy a potraviny svých oddílů kořistí doplniti. Z ukořistěných věcí nesmí pod trestem nic býti zatajeno ani svémocně odstraněno (služ. prav. pro vojsko ze dne 9. srpna 1873 II., odst. 391).

2. Trestní ustanovení vojenská.

a) Jestliže by mužstvo během bitvy při postupu, ústupu, nebo dobývání opevněného místa nebo ležení, dříve než by to bylo dovoleno nebo proti zákazu na kořisť vyšlo, mají býti pachatelé žalářem od 1—5 roků potrestáni; kdyby se však napomínajícím představeným protivili, mají býti odsouzeni ku trestu zastřelením, po případě mají býti ihned zastřeleni, je-li potřebí příkladu odstrašujícího (§ 264 voj. tr. z.).

b) Jestliže by se mužstvo během bitvy z bojiště vzdálilo, aby ukořistěný statek ukrylo, má se potrestati žalářem od 6 měsíců do 1 roku a nedá-li se napomenutím představených odvrátiti, žalářem od 1 do 5 let, po případě zastřelením (§ 277 f, 282 voj. tr. z.).

c) Osoby vojenské dopouštějí se zločinu pustošení, jestliže by v tu- nebo cizozemsku, na pochodu, v ležení nebo při cvičení, při rozložení se nebo beze svolení svých představených za války odcizili movitý majetek pro sebe nebo pro jiné, ať se to stalo v bydlištích nebo jiných budovách, ve sklepích, stodolách, nebo na veřejné silnici, nebo dali-li k tomu jakožto vojenští představení svolení nebo rozkaz, aniž by nutnost toho vyhledávala a přesahuje-li uloupený statek cenu 5 zl. Trest jest žalář od 6 měsíců do 1 roku, po případě do 5 let (§§ 492, 493 voj. tr. z.). Bylo-li pustošení předsevzato za požáru, povodně, nebo jiné všeobecné nehody, nebo bylo-li způsobeno vypáčením dveří nebo závor, nebo na věcech bohoslužbě zasvěcených nebo na státních, nebo zvláštní ochraně pachatelově svěřených věcech, bez ohledu na cenu, trestá se těžkým žalářem od 1—5 let (§ 494 voj. tr. z.). Je-li pustošení dovoleno, propadá tomuto trestu ten, kdo místa, času nebo předmětů nešetří, na které se dovolení vztahuje (§ 498 voj. tr. z.). Řízení o zločinu pustošení odbývá se dle práva stanného (§ 499. voj. tr. z.).

Účastenství v pustošení dopouští se ten, kdo předmět, o kterém ví, že byl uloupen nedovoleným pustošením, skrývá, kořistí nebo kupuje. Trest: žalář od 6 měsíců do 1 roku, po případě do 5 let (§ 500 voj. tr. z.).

d) Pustošení trestá se jako přečin proti bezpečnosti majetku, nepřesahuje-li uloupený statek cenu 5 zl. anebo chybí-li náležitosti v § 494. voj. tr. z. uvedené. Trest: tuhé vězení od 1 týdne do 6 měsíců (§ 733 voj. tr. z.).

Kotle parní a parostroje.

I. Parní kotle a parostroje jako předměty práv.

Parní kotle a parostroje tvoří příslušenství jisté budovy, pak-li s touto v takové souvislosti a takovém spojení jsou, že ku trvalému užívání této

trvale slouží (§§ 294 a 297 o. o. z.); tak na př. když parní kotle a parní stroje v trhové nebo společenské smlouvě jako příslušenství jisté reality označeny jsou, anebo když způsob zřízení a zařízení toto zvláštní určení za příslušenství jasně a zřetelně naznačuje, nebo když účel dotyčné budovy žádnou pochybnosť o tom nepřipouští, že nejdůležitější části této tvoří, bez kterých budovy použito býti nemůže, jako ku př. parní stroj v parní prádelně neb v parním bělidle se nalézající (roz. ze dne 19. ledna 1859 č. 14.439, časop. »Ger. Halle« r. 1859 č. 41.; ze dne 21. srpna 1860 č. 9419 časop. »Ger. Zeit.« r. 1861 č. 69 a z r. 1862 č. 18). Druhdy spornou otázku, zda-li určení těchto předmětů za příslušenství jisté budovy předmět zápisu do veřejných knih tvořiti může, jest hledě ku předpisu § 9 kn. ř. záporně zodpověděti. Roz. ze dne 3. listopadu 1875 č. 12.078 sb. 6757 a ze dne 2. března 1880 č. 2392 sb. 7881 prohlašují knihovní vyznačení příslušenství za nepřípustné, jelikož jen práva vlastnická a ostatní věcná práva ku nemovitým věcem předmětem knihovního zápisu býti mohou. Parní stroje nepovažují se však za příslušenství budovy, jestliže se jen na zaměstnání nebo živnosť majitele vztahují a ku trvalé potřebě reality neslouží, z níž ostatně kdykoliv odstraněny a na jinou přeneseny býti mohou (roz. ze dne 22. června 1859 č. 6955 časop. »Ger. Zeit.« r. 1859 č. 120).

II. Právo živnostenské.

Výroba a opravování parních kotlů jest vázáno koncesí (§ 15. odst. 18. živ. ř.). Kdo chce výrobu a opravování parních kotlů osobně provozovati aneb převzíti technické řízení, musí se na úřadě živnostenském prokázati vysvědčením technického odborného ústavu o příslušných mechanicko-technických vědomostech a o předchozím zaměstnání v této živnosti (min. nař. ze dne 17. září 1883 č. 151 ř. z.). Min. vyn. ze dne 23. října 1883 č. 35.010 vypočítává tato odborná učiliště. Kdo živnosť, při které se užívá parních strojů a motorů, provozovati chce, potřebuje ve příčině místností provozovacích (provozovárny) schválení živnostenského úřadu (§ 25 až 35 živ. ř.). Vedle přípustnosti provozovárny z příčin živnostensko-policejních dlužno přípustnosť z příčin stavebně policejních zcela samostaně posuzovati (nál. spr. s. dv. ze dne 25. května 1882 č. 1058, sb. »Budv.« č. 1417).

III. Předpisy policejní.

Bezpečnosť toho vyžaduje, aby pro podniky, které s nebezpečími pro osoby a jich majetek spojeny jsou, jistá zákonná bezpečnostní opatření stanovena byla. Ustanovení k tomu účelu vydaná jsou buď opatření preventivní, která se na řízení koncessní t. j. na živnostenskou provozovárnu a živnostenské provozování vztahují aneb jsou povahy policejní a obsahují pak předpisy ohledně zřízení výstroje a používání kotlů, dále přísné trestní předpisy ve příčině jednání předpisům odporujících; v obou případech jest zároveň nucená periodická prohlídka kotlů předepsána. Kotle lodí a lokomotiv podléhají pravidelně dohledu přísnějšímu.

1. Zákon ze dne 7. června 1871 č. 112 ř. z. týkající se předpisů o upotřebení parních kotlů nařizuje, že zkouška a periodická prohlídka těchto dle vůle stran buď státním úřadem ustanovým zkušebním komisařem, nebo, jestliže uživatel parního kotle jest členem jisté k tomu účeli utvořené společnosti, orgány této společnosti úředně k tomu autorisovanými, dle nařízení a předpisů pro ten případ stávajících, vykonány býti mají. Nařízení obchodního ministra ve srozumění s ministrem vnitra ze dne 1. října 1875 č. 130 ř. z. a ze dne 4. května 1883 č. 59 ř. z. obsahuje bezpečnostní

opatření proti výbuchům parních kotlů; ve smyslu těchto nařízení jsou zodpovědnými:

a) vyrábitel za materiál, za sílu i způsob konstrukce parních kotlů, dále za to, že každý parní kotel jest opatřen jeho jménem, letopočtem a udáním, jak vysoko jest dovoleno páru v něm skutečně napínati;

b) užívatel kotle jest práv ze zachovávání předpisů, že na každém parním kotli předepsaná armatura se má nalézati a sice: nejméně jeden ventil bezpečnostní, správný a spolehlivý manometr, spolehlivý přístroj k napájení a nejméně dva přístroje ku měření stavu vody v kotli, a dále ručí za to, že žádný parní kotel, který více než 80 litrů vody obsahuje, nebyl dříve upotřeben, dokud předepsané zkoušce podroben a způsobilým uznán nebyl. Zkoušení parního kotle má se opakovati, když podstatná změna v konstrukci kotle nastala, když při opravě více než 20. díl povrchu kotle vyměněn byl, neb když se má kotle již upotřebeného v jiné provozovárně živnostenské užívati; každý parní kotel má alespoň jednou do roka dle možnosti bez přerušení činnosti průmyslové prohlídce podroben býti. Ku obsluze nebo ku dohledu smí jen spolehlivých osob užito býti, které 18. rok věku překročily a které vysvědčením vysokou technickou školou, státem ustanoveným zkušebním komisařem parních kotlů aneb orgány některé společnosti státem ku přihlížení k parním kotlům autorisované stvrzeným dokázati mohou, že nabyly způsobilosti ku zacházení s parním kotlem. Nařízením min. obchodu a min. vnitra ze dne 8. června 1894 č. 108 ř. z. byl § 4 odst. 3 min. nař. ze dne 1. října 1875 č. 130 ř. z. doplněn v ten smysl, že vyzkoušení parních kotlů státi se má z pravidla na místě užívacím, a to oním (státním nebo společnostním) zkušebním komisařem parních kotlů, jemuž přísluší dozor ku kotlu. Ustanovení to nevztahuje se ku lokomotivám. Vyzkoušení na výrobišti může konáno býti ve smyslu zákona ze dne 7. července 1871 č. 112 ř. z. zkušebním komisařem, a je-li příští užívatel kotlu již znám a žádá-li jakožto člen společnosti pro zkoušení parních kotlů, aby vyzkoušení stalo se jejími orgány, může vykonáno býti také orgánem některé společnosti ku zkoušení parních kotlů státem autorisované.

2. Předpisy ohledně hrozícího nebezpečí.

a) Každý, kdo se doví, že používání jistého parního kotle stalo se nebezpečným, jest oprávněn úředním orgánům to oznámiti.

b) Povinny takové oznámení učiniti jsou osoby, které při obsluze neb užívání parních kotlů zaměstnány jsou, pakli jich sdělení užívateli nebo zřízenci jeho ohledně nastávajícího nebezpečí zůstalo bez výsledku. Řečené osoby ručí za každou škodu, která by vzešla tím, že opomenuly takové oznámení učiniti.

c) Nastal-li výbuch parního kotle, jest užívatel jeho povinen o tom okamžitě nejbližšímu úřadu bezpečnosti oznámení učiniti, kterýžto ihned o tom zpraví zkušebního komisaře vládou ustanoveného, za příčinou společného předsevzetí vyšetřování.

d) Komisař musí při značnějších nehodách, aneb vzešlo-li podezření, že příčinou toho byl trestní skutek, oznámiti to příslušnému politickému úřadu neb soudu; zatím však má učiniti veškerá opatření ku zjištění důkazního materiálu potřebná.

3. Nařízením ministerstva obchodu ve srozumění s ministrem vnitra a ministrem kultu a vyučování ze dne 15. července 1891 č. 108 ř. z.

byla vydána ustanovení, jak prokázati sluší způsobilost ku obsluze parních kotlů a lokomobilních parních strojů, dále předpisy ohledně vykonání dotyčných zkoušek, sestavení zkušebních komisí, ohledně opakovacích zkoušek, dále zvláštní ustanovení o praktickém upotřebení, o oznámeních a výkazech, které ministerstvu obchodu předloženy býti mají, konečně ohledně uznání vysvědčení o zkouškách obsluhovačů strojů a strojníků, kteráž cizí úřady vydaly.

4. Nařízením ze dne 2. prosince 1893 č. 172 ř. z. byla obligatorní zkouška starých k opětnému použití ustanovených parních kotlů nařízena.

V. Ustanovení trestní.

1. Zlomyslné poškození parních strojů a kotlů jest bez ohledu na velikosť škody zločinem veřejného násilí (§ 85 lit. c. tr. z. a § 362 lit. c. voj. tr. z.), rovněž úmyslné poškození lokomobily (nál. ze dne 7. března 1879 č. 14370), dále úmyslné poškození armatury k upotřebení parního kotle nutné, nebo přístroje k napájení (nál. ze dne 4. října 1890 č. 5319 sb. č. 13071).

2. Krádež těchto předmětů jest bez ohledu na cenu odcizené věci zločinem (§ 175, I, lit. b. tr. z.).

3. Poškození parních strojů a kotlů, pakli ze svévole, lehkomyslnosti nebo trestuhodné nedbalosti povstanou, jsou přestupkem proti veřejným zřízením a opatřením (§ 318 tr. z.) dle voj. tr. z. přečinem (§ 575 voj. tr. z.).

4. Všechny skutky aneb opomenutí ohledně parních strojů a kotlů, které ve smyslu § 335 tr. z. k vině přičísti lze, jsou přečiny proti bezpečnosti života, které, bylo-li jen těžké tělesné poškození způsobeno, jako přečiny tuhým vězením od 6 měsíců do 2 roků a nastala-li smrť, vězením do 3 roků se trestají (§ 337 tr. z., § 601 voj. tr. z.).

5. Kdo nezachovává předpisy ohledně parolodí, parostrojů a kotlů parních vydané, jakož i ostatní nutná zvláštní opatření, trestá se dle § 335 tr. z. pro přestupek po případě pro přečin (§ 336 lit. c. tr. z.), dle voj. tr. z. vždy pro přečin (§ 600 voj. tr. z.). Opomenutí ohražení setrvačníku parním strojem hnaného, nejsou opomenutími předpisů o parostrojích (nál. ze dne 17. dubna 1882 č. 12693). Nešetření předpisů v min. nař. ze dne 1. října 1875 č. 130 ř. z. obsažených, spadá v obor pravomoci trestního soudu, pakli přístroje ku vyvozování páry (parní kotle) a nikoliv též přístroje k použití páry (ku př. v parním lihovaru užívané kádě ku spaření sladu) explodují (nál. ze dne 5. dubna 1878 č. 13.489) Nezachování ustanovení jmenovaného min. nař. při nedopatřeních, která se při strojích parostrojem hnaných a strojích spojovacích naskytnou, není trestno ve smyslu trestního práva (nál. ze dne 15. prosince 1885 č. 9894 sb. č. 864; v témž smyslu: nál. ze dne 20. května 1889 č. 1902). K trestním úrazům při parních strojích vztahují se konečně ještě §§ 431, 432, 433 tr. z. a §§ 702, 703, 704 voj. tr. z.

Dle osnovy nového trestního zákona jest zničení neb poškození parních kotlů a strojů zločinem, po případě přečinem (trest: káznice od 5 do 20 roků neb vězení od 3 měsíců do 5 roků, § 357). Kdo jedná proti nařízením ohledně parních a jiných nebezpečných strojů a k nim potřebných přístrojů ku ochraně osobní bezpečnosti vydaným, má se vězením neb pokutou peněžní do 300 zl. potrestati (§ 472).

VI. Ustanovení stavebního řádu.

Dle stavebních řádů mají velké parní kotle dle možnosti od místností

obytných býti vzdáleny. Od místností, v nichž se pracuje, musí místnosť pro parní kotle (nutné spojovací otvory vyjímaje) plnou zdí alespoň 60 cm. silnou odděleny býti, smí býti jen lehce kryty a jest naprosto zakázáno je překlenouti aneb nad nimi stavěti. Stavební řády rozeznávají: 1. velký kotel, 2. malý kotel a 3. kotlík.

Ad 1. Ku postavení velkých kotlů jest zapotřebí svolení stavebního úřadu. Ve příčině postavení malých parních kotlů, jichž se jednotlivě užívá, povolují se některá ulehčení.

Ad 2. Malé kotle, t. j. takové, jejichž průměr 1·2 *m* nepřesahuje a jež, naplní-li se až po známku označující zákonnou výšku vody, neobsahují více než 1·0 m^3 vody a jichž parní tlak 6 atmosfer nepřesahuje, smí v obydlených domech a samy o sobě v dílnách postaveny býti, pakli bezprostředně nad nimi se nalézající místnosti obydleny nejsou, přesahuje-li komín, který též obyčejným komínem býti může, alespoň výšku, kterou má hřeben střechy bezprostředně sousedících domů a zůstane-li kotel nejméně 3 metry od každé sousední hranice vzdálen. Ku postavení malých kotlů jest potřebí povolení stavebního úřadu.

Ad 3. Ve příčině zařizování kotlíků t. j. takových kotlů, jež nemají v průměru více než 0·8 *m*, jež naplněny vodou po zákonnou známku neobsahují více než 0·5 m^3, a jichž tlak 4 atmosféry nepřevyšuje, platí předpisy pro zařizování ohnišť. Ku postavení jich netřeba zvláštního povolení stavebního úřadu. Většina stavebních řádů obsahuje ustanovení, že umístění parního kotle pod bytem neb dílnou bezvýminečně zakázáno jest (viz stavební řády pro Vídeň, Prahu, Krakov, Dolní Rakousy, Krajinu, Moravu, Solnohrady, Slezsko).

VII. Pojištění proti úrazu.

Všechny živnostenské neb hospodářské a lesní podniky, při kterých se parních kotlů neb takových hnacích strojů užívá, které silou živelní (větrem, vodou, parou, svítiplynem, elektřinou atd.) nebo zvířaty v pohyb se uvádí, jsou pojištění proti úrazu podrobeny (§ 1 č. 2 a § 11 zák. ze dne 28. prosince 1887 č. 1 ř. z. z r. 1888).

Koupání ve veřejných vodách.

I. Bezpečnostní a zdravotní pravidla.

Dle zákonů vodních jest koupání ve veřejných vodách každému dovoleno, pokud se tím cizí právo neruší, aniž komu škoda působí a pokud šetří se při tom policejních předpisů, které stanoví, na kterých místech veřejných vod jest dovoleno koupati se a které obsahují též další opatření ohledně osobní bezpečnosti a veřejné mravnosti. Poněvadž vodní zákony koupání ve veřejných vodách jen potud připouštějí, pokud to místní policejní ohledy nezakazují, jsou obecní úřady oprávněny, aby se zabránilo zdravotním přehmatům na určitých místech ve veřejných vodách koupání zapověditi; proti takovému zákazu připouští se odvolání k úřadům samosprávným (výnos min. vnitra ze dne 3. února 1881 č. 11.990 časop. »Zeitschr. für Verw.« 1881 str. 46).

Vydávání zdravotně policejních předpisů ohledně veřejných plováren přísluší dle § 3. zákona ze dne 30. dubna 1870 č. 88 ř. z. obcím v samostatném oboru působnosti resp. tam, kde je zeměpanský úřad policejní, tomuto.

1. Koupání v uzavřených místnostech: Příslušný úřad má vydati řád koupací, který tyto podmínky obsahovati musí: Každý, kdo se

chce koupati, vpustí se dle času svého příchodu do koupele. Koupací vana po použití koupele má se úplně vyprázdniti a kartáčem vyčistiti. Koupání osob různého pohlaví pospolu se zapovídá. Přestoupí-li se tento řád, trestá se majitel lázní pokutou od 10 do 50 zl. Aby v případech náhlých pomoc poskytnuta býti mohla, má stále se chovati v zásobě ocet, hoffmannské kapky a líh parožný, a musí v každé koupací místnosti býti zvonek. Ceny koupelí jest veřejně v lázních vyvěsiti. Každoročně jest lázně úřadem a zdravotním orgánem prohlédnouti a přesvědčiti se, zda se zachovávají tyto předpisy. Nepořádný a neposlušný majitel lázní budiž potrestán. Řád koupací musí stále v lázních a v každé koupelně býti vyvěsen (dvor. dekr. ze dne 19. září 1822 č. 22.466., nař. vlády ze dne 12. října 1822 č. 48.077).

2. Koupání ve veřejných potocích a řekách. Všeobecně platí pro veřejné koupání tyto předpisy: Místo pro koupání resp. pro plování musí po předcházejících komisionálních ohledáních úřady za způsobilé ku koupání se uznati; v hlubokých vodách a na hlubokých místech mohou se ku koupání připustiti toliko osoby, které umějí plovati; každý koupající má se opatřiti vhodným koupacím oblekem. Oddělení pohlaví má se státi buď dle místa nebo dle času. Děti smí se koupati toliko v průvodu dospělých a toliko na mělkých místech. Ve větších obcích stávají lidové lázně, které obcí jsou zřízeny a jako ústav obecní se spravují; do nich opustí se bezplatně, nebo za malý poplatek každý, kdo nemá nějakou nemoc odpor vzbuzující, nebo nějakou podobnou chybu. Tyto lidové lázně, které pravidelně z jednoho velikého koupadla sestávají, jest podrobiti ještě přísnější dohlídce, zvláště v té příčině, aby udržen byl veřejný pokoj a pořádek.

II. Ustanovení trestní.

Kdo koupe se ve veřejných vodách mimo místa úřadem vykázaná anebo proti zákazu úřadem vydanému, dopouští se přestupku proti bezpečnosti života, který se trestá vězením od 3 dnů do 1 měsíce (§ 338 tr. z.; § 603 voj. tr. z.).

Osnova nového trestního zákona přijala totéž ustanovení (§ 480). Delikt tento trestá se jako přestupek proti veřejné mravopočestnosti, jedná-li kdo proti předpisům vydaným v zájmu veřejné mravopočestnosti (§ 466 osnovy), jakož i koupe-li se kdo bez řádného oděvu veřejně způsobem pohoršení vzbuzujícím. (Trest vězení až do 1 týdnu nebo na penězích až do 40 zl.) (§ 467 osnovy).

Koupě na úvěr.

I. Pojem.

§ 1063 o. o. z. ustanovuje: »Odevzdá-li prodavač kupci věc, aniž by cenu trhovou od toho obdržel, jest věc na úvěr prodána a vlastnictví této přechází ihned na kupce«. Charakteristickým znakem tu jest tudíž odevzdání předmětu smlouvy trhové bez současného obdržení ceny trhové, jejíž zaplacení pozdější době vyhrazeno jest. Má-li to býti koupě na úvěr, dlužno, by strany tomu chtěly, by odevzdání předmětu a zaplacení ceny trhové současně se nestalo. Vůle k tomu se nesoucí musí buď výslovně neb činy konkludentními na jevo dána býti. Při obchodech dlužno obzvláště zaslání zboží za mlčky učiněné prohlášení vůle uzavříti smlouvu trhovou na úvěr v těch případech pokládati, kde koupě na úvěr jest obchodním zvykem. Někteří spisovatelé považují za koupi na úvěr i ten případ, když odevzdání předmětu tržního a zaplacení tržní ceny beze

srovnalé vůle stran současně se nestane, tedy na př. když prodatel mylně se domnívaje, že tržní cena za předmět již jest zaplacena, tento odevzdá, neb když kupec zboží, jež mu bylo zasláno s podmínkou, že cenu trhovou ihned zašle, toto si podrží, aniž by cenu trhovou zaplatil. Dle toho, platí-li se cena trhová na jednou neb ve více splátkách, rozeznáváme obyčejnou koupi na úvěr od koupě na splátky. Tato poslední stala se pro svou národohospodářskou důležitosť předmětem zvláštního zákonného upravení.

II. Při koupi na úvěr přechází ihned vlastnictví z prodatele na kupce. Prodatel má po odezdání předmětu tržního pouze obligační nárok na cenu trhovou proti kupci. Při tomto právním postavení jest prodatel vysazen nebezpečí, že nepoctivý kupec předmět tržní ihned platně dále scizí neb dále zastaví a výtěžek nebo zápůjčku k jiným účelům než ku zaplacení ceny trhové vynaloží, aneb že on v konkursu kupce, přes to, že předmět prodaný zde ještě jest, se svou pohledávkou ceny trhové pouze do III. třídy věřitelů konkursních bude zařaděn. By se předešlo tomuto nebezpečí, užívá se zhusta toho prostředku, že si prodatel vlastnictví ku předmětu prodanému až do úplného zaplacení ceny trhové vyhradí (pactum reservati dominii). Tato výhrada umožňuje jemu, pokud to neodporuje předpisům § 367 a 456 o. o. z. v případě nezaplacení ceny trhové předmět prodaný vindikovati, excindovati (vybaviti), aneb v konkursu za jeho vyloučení z konkursního inventáře žádati.

Přípustnost pacti reservati dominii jest sporna. Proti přípustnosti uvádí se, že dle § 1063 o. o. z. při koupi na úvěr vlastnictví na kupce nutně přejíti musí, že § 1067 o. o. z. mezi vedlejšími při trhu přípustnými úmluvami pactum reservati dominii neuvádí a že toto konečně jest obejitím vedlejších úmluv při smlouvě zástavní v § 1371 a 1372 o. o. z. zakázaných. Pro přípustnosť pacti reservati dominii se uvádí, že výhrada vlastnictví není ani v zákoně zakázána ani za právně bezúčinnou prohlášena, a že vedlejší úmluvy v § 1067 o. o. z. vypočtené nejsou jedině možnými, (rozh. nejv. s. ze dne 1. dubna 1880 č. 3450, sb. »Gl. U.« č. 7917, ze dne 10. května 1882 č. 3687 sb. »Gl. U.« č. 8980, ze dne 12. prosince 1888 č. 13.481 sb. »Gl. U.« č. 12.477).

K trhu na úvěr pojí se další sporná processní otázka, zda prodatel v případě zažalování ceny trhové má dokázati, že trh na úvěr byl uzavřen a že cena trhová při odevzdání zaplacena nebyla, aneb má-li kupec dokázati, že cena trhová již zaplacena jest. Pro průvodní břemeno prodatele vyslovuje se: Stubenrauch sv. II. pozn. 3. k § 1063, Pratobevera a Nippel; rozhodnutí nejv. s. ze dne 3. října 1866 č. 8077, sb. »Gl. U.« č. 2630; pro průvodní břemeno kupce: Haimerl; rozh. nejv. s. ze dne 25 dubna 1888 č. 3716 sb. »Gl. U.« č. 12160.

III. Trh na úvěr jest v nynější době úvěrního hospodářství vynikajícího významu. Obchodníci a konsumenti kupují na úvěr. Dle povahy jest cena trhová při koupi na úvěr vyšší, než při koupi proti hotovému zaplacení. V podstatě nemělo by však toto zvýšení ceny obvyklé úroky z ceny trhové za dobu od odevzdání předmětu až do zaplacení ceny trhové převyšovati. Tak tomu z pravidla jest při koupi na úvěr, kterou obchodník uzavírá; jinak však při koupi na úvěr, již uzavírá konsument. Neboť tento nehledě ku pohodlnému kupování na knížku u obchodníků s potravinami, jen proto na úvěr kupuje, poněvadž nemůže ihned trhovou cenu zaplatiti. Toto nucené postavení svádí nesvědomitého prodatele k vyděračnému,

lichvářskému zvýšení ceny trhové. Moderní zákonodárství, jež na sociální zlořády ohled béře, mělo by tudíž i ke koupi na úvěr pozornosť svoji obrátiti. V přítomné době poskytuje ochranu proti lichvářské koupi na úvěr zák. ze dne 28. května 1881 č. 47 ř. z. Zákon tento vztahuje se totiž na veškerá právní jednání, jimiž se úvěr poskytuje, jsou tudíž zahrnuty i případy kreditování ceny trhové. Ve smyslu tohoto nalezl i kassační soud v nal. ze dne 16. listopadu 1885 č. 846: Je-li zjištěno, že obžalovaný poškozenému obilí na úvěr prodal a si při tom při uvěřování ceny trhové přílišné výhody majetkové vyminil, po případě cenu trhovou ve ve výši cenu tržní nepoměrné převyšující určil, a je-li toto jednání způsobilé pro bezměrnost výhod majetkových, hospodářskou zkázu kupce přivoditi, pak nesluší za to míti, že by subsumování této okolnosti pod pojem přečinu dle toho zákona bylo mylným užitím zákona.

Osnova nového trestního zákona obsahuje ustanovení proti lichvě při úvěrných jednáních, tudíž i při koupi na úvěr v §§ 313 a násl. vládní předlohy.

Krádež.

I. Pojem.

Krádeže dopouští se, kdo ku svému prospěchu cizí, movitou věc z držení jiného, bez jeho přivolení odejme. Předmět krádeže tvoří věc cizí t. j. pachateli nenáležející a věc movitá, ať jest vlastnictvím jiné osoby anebo jen přivlastňovacímu právu téže podrobena. Proto není krádeží odcizení vlastní zastavené věci z držení zástavního věřitele (pl. nál. kas. dvor. ze dne 20. dubna 1876 č. 112. Čin záleží tedy ve vzetí věci z držení jiného. Držením ve smyslu trestním, obvyklému názoru odpovídajícím rozumíme, možnosť s věcí skutečně nakládati spojenou s vůlí tuto možnosť uskutečniti. Pozbývá se tudíž toto držení, nehledě ku dobrovolnému se vzdání jeho držitele jen tím, že skutečná podmínka jeho držení odpadne, ať se to stane fysickou nemožností s věcí nakládati, nebo vůlí jiného majitele mezi dosavádního držitele a věc vstoupivší, což buď svépomocí nebo soudním řízením státi se může nál. ze dne 4. března 1881 sb. č. 317). Proto cestující, který ze zapomětlivosti své věci ve voze železničním zanechá, neztrácí, ví-li dobře, kde věci zapomněl, jejich držení, již pouhým zapomenutím (nál. ze dne 13. listopadu 1886 sb. č. 985).

Slovy »ku svému prospěchu« naznačuje zákon onen prospěch, který v tom spočívá, že zloděj cizí věc bez úplaty na sebe převádí nebo jinému ji přenechá. Úmysl zloděje musí směřovati k tomu, aby věc pro vždy vlastníkovi odňal a aby ve příčině této věci sobě nebo jiným vykonávání veškerých práv vlastníkovi na základě jeho vlastnického práva náležejících opatřil (pl. nál. ze dne 17. dubna 1890 sb. č. 1316). Úmysl věci pouze používati, nezakládá tudíž podstatu úmyslu zlodějského právě tak, jako ne úmysl odníti věc pouze za tím účelem, aby zadržováním její, jakožto zástavy věřitel snáze došel zaplacení pohledávky proti držiteli věci jemu příslušící (pl. nál. ze dne 6. listopadu 1879 sb. č. 205). Krádež jest dokonána, jakmile přejde věc z držení dosavádního držitele v držení zlodějovo (nál. kas. dv. ze dne 3. února 1882 sb. č. 413). Aby se věc snad odnesla z místností dosavádního majitele, se nevyhledává. Dle okolností může krádež býti dokonána pouhým uschováním věci v blízkosti místa činu, když toto místo, kde věc jest schována, jest snadno přístupno zloději, ale od dosavadního majitele věci toliko náhodou nalezeno býti může (nál. kas. s. 10. března

1882 sb. č. 433). Pych lesní trestá se jako takový, nikoli jako krádež, když cena ukradených předmětů jest velmi malá (nál. kas. dv. s. ze dne 2. března 1891 sb. č. 1420). Odcizení na hrobkách, hrobech nebo mrtvolách spáchané trestá se jako krádež (§ 306 tr. z.).

II. Krádež jest buď zločinem nebo přestupkem.

1. Zločinem jest krádež tenkráte, je-li obnos nebo hodnota toho, co ukradeno bylo, větší než 25 zl., při čemž nečiní se rozdílu, zdali tento obnos nebo hodnota z jedné nebo více, stejnodobých nebo po sobě jdoucích krádeží pochází, zda jednomu nebo více vlastníkům kradeno, nebo zda krádež vykonána byla na jednom nebo na více předmětech. Zásada tato, počítati obnosy pocházející z více krádeží dohromady, má místa i tehdá, setká-li se pokus s krádeží dokonanou (výn. min. spr. ze dne 5. května 1853 č. 6096), jakož i při všech trestních jednáních, při kterých povaha zločinu nebo změna sazby trestní na obnosu závisí (nál. ze dne 15. března 1889 sb. č. 1260).

Hodnotu jest počítati ne dle prospěchu zloděje, nýbrž dle škody okradeného (§ 173 tr. z.), a rozhodnou jest jen ona hodnota, kterou ukradená věc sama o sobě má a škoda přímo okradenému způsobená (nál. ze dne 27. listopadu 1885 sb. 851), pročež počítá se na př.: byly-li ukradeny ohony koňům, jen hodnota ukradených žíní, nikoli zmenšená hodnota (znehodnocení) koní (nál. ze dne 4. července 1881 sb. 355).

2. Krádež stává se dále zločinem z povahy skutku a sice:

a) bez ohledu na obnos, byl-li zloděj opatřen zbraní nebo jinými osobní jistotě nebezpečnými nástroji za tím účelem, aby jich mohl použiti ku obraně, kdyby byl dopaden (nál. ze dne 16. dubna 1875 sb. 58, 21. května 1875 č. 69), anebo když byv při krádeži dopaden, t. j. během samého výkonu krádeže anebo při odstraňování ukradených věcí, pokud tytéž nejsou ještě v bezpečí (nál. ze dne 17. dubna 1875 sb. 59), skutečného násilí nebo nebezpečné vyhrůžky proti někomu užil, aby držení věci ukradené si zachoval.

b) Jestliže krádež obnáší více než 5 zl. a vykoná se:

aa) za požáru, povodně nebo jiné všeobecné neb okradenému zvláště hrozící tísni;

bb) ve společnosti jednoho nebo více soudruhů (viz čl. Krádež ve společnosti spáchaná);

cc) na místě zasvěceném bohoslužbě;

dd) na zavřených věcech t. j. na věcech, které úmyslnou jakoukoliv překážkou vyloučeny jsou z volného přístupu jiného a tím i z volné moci jimi nakládati. Jest nerozhodno, jakým způsobem se překážka odstraní nebo překoná (nál. ze dne 13. května 1887 sb. 1061). I tenkráte pokládá se věc za uzavřenou, když klíč k uzavřeným dveřím v jich blízkosti zjevně visí nebo leží (dvor. dekr. ze dne 19. října 1792), a rovněž i krádež obilí z pytlů plombou opatřených má se považovati za krádež na věcech zavřených (dvor. dekr. ze dne 20. června 1801);

ee) na dříví buď v ohrazených na př.: příkopem obehnaných lesích, nebo byla-li větší škoda lesům způsobena;

ff) na rybách v rybnících;

gg) na zvěři buď v ohrazených lesích nebo se zvláštní smělostí nebo osobou, která řádnou živnosť tím provozuje (§ 174 tr. z.).

3. Krádež stává se zločinem z povahy věci ukradené

a) bez ohledu na obnos:

aa) byla-li vykonána na věci věnované bohoslužbě a zároveň způsobem urážejícím bohoslužbu, nebo

bb) na drahách, ať jsou parou hnány čili nic, nebo na stavbách, dopravních prostředcích, strojích, nářadích nebo jiných dopravě sloužících předmětech, na parnících, na parních strojích, parních kotlích, mostech, zařízeních v dolech a sice bez ohledu na okolnosti, za jakých krádež vykonána byla (nál. ze dne 6. září 1886 sb. 955), na jiných však předmětech, vykoná-li se jen za zvláště nebezpečných poměrů anebo na hlavních částech státních telegrafů na př. na drátu dolů visícím a jen na jedné straně telegrafním vedením spojeném (nál. ze dne 12. března 1880 sb. 235);

b) obnáší-li krádež více než 5 zl. a vykoná-li se

aa) na plodech na poli nebo na stromech a v krajinách, ve kterých chov bourců tvoří odvětví průmyslu a hospodářství, na listech morušových bourcům za potravu sloužících. (Viz čl. krádež polní.);

bb) krádež dobytka na pastvě i tenkráte, když pastýřem byla spáchána (nál. ze dne 10. června 1881 sb. 345) nebo honcem;

cc) krádež nářadí rolnických na poli;

dd) krádež na nerostech, nástrojích nebo nářadích v dolech na denních stavbách, haldách nebo v dílnách přípravných (§ 175 tr. z.).

4. Krádež stane se zločinem z povahy pachatelovy

a) bez ohledu na obnos, když pachatel krade ze zvyku,

b) s ohledem na obnos, je-li větší než 5 zl. a

aa) byl-li již pachatel dvakráte trestán ať dle obecného zákona trestního nebo dle vojenského, ať v tu- nebo cizozemsku (nál. ze dne 31. října 1879 sb. 205), ať jako pachatel nebo spoluvinník neb účastník (nál. ze dne 23. listopadu 1888 sb. 1213), ať pro zločin nebo přestupek krádeže;

bb) krádež služebníky spáchaná, nikoli pouze služebníky, nýbrž i zahradníky, kočími, kuchaři atd., nikoli však osobami s předcházejícím vědeckým vzděláním ve službě jsoucími, jako: učitely, vychovately atd. (nál. ze dne 21. července 1887 sb. 1083) na jejich chlebodárcích nebo jiných osobách domácích (nál. ze dne 12. března 1880 sb. 241);

cc) krádež živnostenskými pomocníky, učni nebo nádenníky (t. j. těmi, kteří okradeným k takové práci najati byli, která jim příležitost ku krádeži poskytovala (nál. ze dne 21. března 1879 sb. 195) na jejich mistru nebo na těch, kteří je k práci najali, spáchaná (§ 176 tr. z.).

Ve všech těchto případech však, ve kterých krádež vůbec z povahy pachatelovy tomuto jakožto zločin se přičítá, nesmí se ani účastenství ani spoluvina za zločin považovati (§ 177 tr. z.).

III. Trest zločinu krádeže jest těžký žalář od 6 měsíců do 1 roku, při zvláště přitěžujících okolnostech od 1 do 5 let. Obnáší-li však suma ukradených věcí přes 300 zl., anebo jestliže zloděj při svém dopadení při krádeži proti někomu skutečného násilí nebo nebezpečné vyhrůžky použil, aby si zachoval držení věci ukradené, nebo krade-li pachatel ze zvyku, má vynesen býti trest těžkého žaláře od 5 do 10 let i kdyby žádná jiná okolnosť k tomu nepřistoupila, která by krádež na zločin kvalifikovala. Téže sazby trestní má se také tehdy použiti, když krádež vykonána byla se zvláštní zručností, silou nebo lstí (§ 178, 179 tr. z a min. nař. ze dne 13. června 1856 č. 103 ř. z.).

Trest přestupku krádeže jest prosté neb tuhé vězení v době 1 týdnu až do 6 měsíců, které dle okolností zostřeno býti může (§ 460 tr. z.).

Všeobecnou přitěžující okolností jest u každého druhu krádeže okolnosť, že krádež spáchána byla v noci (§ 180 tr. z.).

IV. Zvláštní povahy jest t. zv. krádež v rodině t. j. krádež mezi manžely, rodiči, dětmi (ascendenty i descendenty, ať jest příbuzenstvo původu manželského nebo nemanželského) (nál. ze dne 28. března 1885 sb. 766) nebo mezi bratřími a sestrami, pokud žijí ve společné domácnosti, t. j. pokud sdílejí s příslušníky jedné domácnosti stravu a byt. Dočasné přerušení, jakož i pravidelný návrat a poměr nezletilého dítěte k domu otcovskému nesmí se vylučovati (nál. ze dne 3. září 1880 sb. 274). Předmět krádeže tvoří však toliko rodinný majetek v tom smyslu, že pachatel ku vlastníkovi věci musí býti v poměru nahoře naznačeném (nál. ze dne 22. října 1892 sb. 1623). Krádež v rodině tvoří vždy toliko přestupek, který jen tehdy trestán býti může, žádá-li za to hlava rodiny (§§ 189 a 463 tr. z.). Dopustila-li by se však sama hlava rodiny krádeže, měla by se tato k žalobě poškozeného člena jako »vyšší nemravnosť« dle obdoby jako přestupek krádeže trestati (§ 525 tr. z.). Totéž platí též o krádežích mezi příbuznými žijícími ve společné domácnosti spáchaných, kteří nepatří k osobám shora naznačeným, je-li krádež pouhým přestupkem (§ 525 tr. z. a nál. ze dne 15. května 1891 sb. 1446).

V. Krádež přestává býti trestnou, jestliže pachatel z účinné lítosti, tedy dobrovolně, třeba na doléhání poškozeného, sám, nikoli za něho někdo třetí, dříve než se soud nebo jiný představený úřad, t. j. orgán veřejné autority, který o právní bezpečnosť se starati, přečinům proti majetku zabraňovati a po takových přečinech pátrati má, tedy ne každý pachateli představený úřad, (nál. ze dne 29. listopadu 1886 sb. 997) o provinění jeho se doví, celou škodu činem jeho způsobenou nahradí (§ 187 tr. z.). Beztrestným stane se pachatel též tenkráte, když s poškozeným narovnání ve příčině náhrady škody učiní a je splní (§ 188 tr. z.).

VI. S uvedenými ustanoveními všeob. trestního zákona shodují se ve hlavních věcech též vojenský zákon trestní (§ 457 a n.) a zákon trestní pro Bosnu a Hercegovinu (§ 429 a n.) až na některé kvalifikační okolnosti.

Krádež polní.

Zákon trestní vzhledem k tomu, že plody polní snadno přístupny jsou a že těžko jich uhlídati lze, poskytuje jim zvláštní ochranu tím, že krádež věcí takých, přesahuje-li cena jich 5 zl., považuje za zločin (§ 175 II. *a)* tr. z.). Vlastnosť »plodů polních« tvoří důvod kvalifikační. Za krádež v tomto smyslu pokládá se krádež, která byla spáchána »na plodech polních, nebo na stromech nebo v zemích, kde chov bourců odvětví průmyslu a hospodářství tvoří, také na listech morušových, které ku výživě bourců slouží.« Tato ochrana zákonná z téhož ohledu poskytuje se též »dobytku na pastvě nebo na honu« (§ 175 II. *b)* tr. z.) a »rolnickým nářadím na poli« (§ 175 II. *c)* tr. z.). Plody polními ve smyslu zákona nejsou jen »plody« v obyčejném smyslu, ale i všecky polní výrobky, které jako takové se dobývají nebo na poli rostou, kde ony jako výtěžek vlastníkovi vyhrazeny jsou (nál. kas. soudu ze dne 17. října 1874 č. 7622 sb. č. 27), tedy na př. tráva polní (nál. kas. soud. ze dne 2. března 1891 č. 7984 č. sb. 1420) a sice bez rozdílu, zda na stonku ještě jest či již posekána, však

pouze potud pokud se nalezá »na poli« (nál. kas. soudu ze dne 23. listopadu 1888 č. 8686 č. sb. 1210). Lhostejno jest, zda pachatel krádež vlastní rukou nebo tím způsobil, že dobytek na louce pásti nechal (svrchu cit. nál. č. sb. 1420).

Jest těžko naznačiti mez mezi krádeží polní ve smyslu tr. z. a krádeží ve smyslu zákona o ochraně polní (nař. ze dne 30. ledna 1860 č. 20 ř. z.). § 23. cit. nař. prohlašuje všecka jakákoli poškození polního majetku, která nepodlehají ustanovením trestního zákona za polní pych. Vyšetřování a potrestání (peněžitá pokuta nebo vězení) jakož i stanovení náhrady škody přísluší politickému úřadu (§ 28. tamtéž). Dle § 14 cit. nař. patří však krádež polní k poškozením polního statku a tento obsahuje dle § 1 cit. nař. všecky předměty, které s provozováním polního hospodářství v nejširším smyslu v prostředním nebo bezprostředním spojení jsou, pokud ovšem na poli se nalezají. Praxe trestá krádeže menšího objemu dle zákona o polním pychu (viz cit. nál. kass. s. dvoru č. sb. 1420).

Osnova nového trestního zákona (§ 248 *b*) č. 4) trestá krádež na dobytku na pastvě nebo na honu nebo na nářadích nebo plodech polních, pokud cena věci ukradené 25 zl. převyšuje, káznicí až do 5 let nebo vězením od 1 týdne počínaje.

Krádež ve společnosti spáchaná jest ona, která ve společnosti jednoho nebo více společníků se vykoná (§ 174 II. lit. *b*) tr. z.). Společníkem krádeže jest pouze ten, kdo srozuměv se s druhým ve společném zájmu krádež podnikne; toto srozumění může se státi předcházejícím se smluvením neb jen dohodnutím při počátku činu učiněným (nal. kass. soud. ze dne 26. srpna 1852, Glaser I. č. 183). Krádež musí se provésti ve společnosti společníků krádeže, z čehož plyne, že společníci musí býti na místě samém v stejný čas přítomni; to však neznamená ku př., že by snad musili právě v oné místnosti býti pohromadě, ze které se cizí věci odnášejí. Stačí spíše poměr místní, dle kterého jeden společník druhému ku provedení krádeže ihned jest pohotově (nál. kas. soud. ze dne 7. listopadu 1876 č. sb. 129). Spolupůsobení společníků při provedení krádeže nemusí býti stejnorodé, stačí, pomahá-li pachateli jeden nebo více společníků (nál. kas. soudu ze dne 27. června 1885 č. sb. 802 a ze dne 6. července 1885 č. sb. 803).

Okolnosť, že krádež provedena byla ve společnosti jest okolností kvalifikační, která působí, že takto spáchaná krádež, převýšuje-li obnos 5 zl., jest zločinem.

Dle voj. tr. z. (§ 461 lit. *c*) a 462 lit. *c*) a dle zák. trest. pro Bosnu a Hercegovinu (§ 253 lit. *c*) a 254 lit. *c*) jest krádež takováto bez ohledu na ukradený obnos zločinem, spáchá-li ji více společníků vniknutím do budovy nebo do místnosti k budově patřící, vloupáním nebo jakýmkoli otevřením zavřených dveří budovy nebo místnosti nějaké patřící ku budově; hledě k obnosu 5 zl. jest zločinem, spáchá-li se ve společnosti jednoho nebo více společníků beze zmíněných okolností.

Kroj úřední.

Každý státní úředník jest povinen při slavnostních příležitostech, při služebním představování se a při vnější výkonné službě, konečně při všech stáních a nařízených jednáních se stranami, jakož vůbec při výkonu služby za přítomnosti stran nositi předepsaný kroj. Mimo službu může státní úředník vždy úřední kroj nositi. Úředníci, kteří nejsou v činné službě

a potom tací, kteří smějí po svém dobrovolném výstupu ze státní služby titul státního úředníka nésti, konečně takové osoby, které mají titul a povahu státního úředníka, mají právo nositi při slavnostních příležitostech jim příslušející kroj úřední. Jiné osoby mající pouze titul státního úředníka nesmějí nositi kroj státních úředníků (§ 1 nař. ze dne 20. října 1889 č. 176 ř. z.). Aby se rozeznaly různé třídy služební, stanoveny jsou pro límec kroje a pro pásek na rukávu nebo pro proužky, které má míti uniforma nebo výložky na plášti, tyto barvy: předseda ministerstva a ministři mají nachovou, tmavozelenou mají úředníci kanceláře rady ministerské, říšského soudu, správního soudního dvoru a nejvyššího účetního dvoru. Barvu zvanou pompadourovou mají úředníci ministerstva vnitra a zemské obrany. Fialově modrou mají úředníci ministerstva spravedlnosti; světlezelenou úředníci ministerstva financí; chrpovou úředníci ministerstva kultu a vyučování; žlutou úředníci ministerstva obchodu a ministerstva železničního; tmavohnědou úředníci ministerstva orby (§ 5).

Kroj úřední nosí se dle 4 oddělení: 1. oddělení (předseda ministerstva, ministři a předsedové nejvyšších centrálních úřadů); 2. oddělení (úředníci 2., 3., 4. a 5. dietní třídy); 3. oddělení (úředníci 6., 7. a 8. dietní třídy); 4. oddělení (všickni ostatní úředníci).

Státní úředník v kroji pozdravuje po vojensku salutováním (§ 9). Ke kroji patří šavle (§ 16). Státní úředníci jsou povinni účastniti se na dvorním smutku a mohou odznak smuteční dvojím způsobem nositi (§ 32).

Nařízením min. orby ve srozumění s ministerstvem vnitra ze dne 14. června 1890 č. 115 ř. z. byla stanovena pravidla pro kroj úředníků lesních a horních; nařízením minist. financí ve srozumění s minist. vnitra ze dne 23. června 1890 č. 157 ř. z. stanoven kroj úředníků státních dolů solních; nařízením ministr. obchodu ze dne 30. dubna 1891 č. 149 ř. z. stanoven kroj pro úředníky a aspiranty, jakož i pro sluhy státních a soukromých drah; úředníci této poslední kategorie mohou při službě i mimo ni zvláště při slavnostech a při služebním se představování kroj nositi, — pokud by však s obecenstvem při výkonu služebním ve styk přišli, uniform nositi musí (§ 1 cit. nař.). Pro úředníky ministerstva železničního stanoven kroj nař. min. žel. ze dne 30. července 1896 č. 139 ř. z.

Otázku, zda úředník, jemuž jest dovoleno nositi zbraň, smí této při osobním napadení ve službě neb mimo ni použíti, lze luštiti pouze dle zákonů o právu používati zbraní vůbec. Není tudíž pochyby, že smí úředník zbraně použiti v sebeobraně, zvláště, byl-li napaden; naproti tomu osobní urážka, i kdyby to byla urážka úřední nesmí býti příčinou ku použití zbraně, ježto obdobných předpisů pro vojsko platných zde užiti nelze, poněvadž tyto předpisy týkající se napadení cti důstojnické (§ 114 lit. *d*) voj. tr. z.) musí se považovati za výjimky a nemohou se tudíž na jiné případy vztahovati.

Krvesmilstvo.

Vzájemné souložení příbuzných v linii vzestupující a sestupující tvoří skutkovou povahu zločinu v 131 tr. z. naznačeného, při čemž jest lhostejno, zda příbuzenství se odvozuje z manželského nebo nemanželského zrození (nál. kas. s. dv. ze dne 28. ledna 1887 sb. č. 1022). Zločin tento trestá se žalářem od 6 měsíců do 1 roku. Smilstvo (tedy nikoli pouze souložení) spáchané s plnorodými nebo polorodými sourozenci, se společníky manželství rodičů, dětí neb sourozenců tvoří pouze přestupek a trestá

se vězením od 1 do 3 měsíců, které může býti po případě zostřeno; svůdce trestá se těžkým vězením stejného trvání. (§ 501 tr. z.) Lhostejno jest, zda manželství, které švagrovství zakládá, v čas spáchaného smilstva smrtí jednoho ze společníků manželství již bylo zrušeno neb ne (nál. nejv. s. dv. ze dne 5. října 1858, tr. jud. č. 3, sb. »Glaser« č. 887). Po odbytí trestu jest z úřední povinnosti o to pečovati, aby další spolubydlení dotýčných osob se zamezilo.

Podobná ustanovení obsahuje i trestní vojenský zákon (§§ 410, 774) a trestní zákon pro Bosnu a Hercegovinu (§§ 206, 455).

Dle § 192 osnovy nového tr. zák. trestá se vzájemné souložení příbuzných vzestupující a sestupující linie (krvesmilstvo) ve vzestupující linii jako zločin káznicí od 1 do 5 roků nebo vězením od 6 měsíců do 5 roků, v sestupující linii jako přečin vězením od 1 dne do 2 roků. Souložení mezi sešvagřenými v linii vzestupující a sestupující podobně jako mezi sourozenci ať plnorodými nebo polorodými trestá se tvoříc přečin vězením v trvání od 1 dne až do 2 roků.

Kupec.

1. Pojem.

Dle čl. 4 obch. z. dlužno za kupce pokládati toho, kdo obchody po živnostensku provozuje. Jest tudíž pojem kupce dle obch. zákona mnohem širší, než jak jej dosavadní obyčej a jmenovitě názor lidu vytvořil. Aby se možným nedorozuměním předešlo, rozeznává obchodní zákon:

1. kupce s větším obchodním závodem, tudíž kupce v nejširším slova smyslu, obyčejně »velkokupci« zvané a

2. kupce s menším obchodním závodem. Ke kupcům prvého druhu patří všichni ti, na které se vztahují ustanovení obchodního zákona o firmách, obchodních knihách, prokuře a obchodní společnosti. Ke kupcům druhého druhu sluší čítati kramáře, hokynáře, vetešníky atd., vůbec obchodní osoby, jichž živnost rozměry řemesla nepřesahuje, tudíž řemeslníky ve smyslu § 14 živn. ř. (čl 10 obch. zák. a § 7 úv. zák).

3. Ke kupcům ve smyslu čl. 4 obch. z. patří též osoby ženské, které obchody po živnostensku provozují. Tento pojem nesmí se zaměňovati s pojmem manželky obchodníkovy, která manželu svému v obchodě pouze pomáhá a tudíž kupcem ve smyslu čl. 4 není.

4. Sporno jest, zda obchodní společnosti jako takové sluší za kupce dle čl. 4 obch. z. pokládati. Názory rozcházejí se v tom, zda jednotliví členové, či společnost sama jest kupcem.

5. Za kupce ve smyslu čl. 4 obch. z. pojímati dlužno jednotlivé účastníky sdružení za účelem jednotlivých obchodů na společný účet (čl. 266—270 obch. z.) a to tím spíše, ježto čl. 269 obch. z. stanoví, že z obchodů, které jednotlivý účastník (podílník) s třetí osobou uzavřel, on sám vůči této třetí osobě jest práv a zavázán. Naproti tomu není kupcem akcionář, komanditista, tichý společník a člen výdělkového a hospodářského společenstva, ježto o nich nelze tvrditi, že by obchody v jich jmenované vlastnosti provozovali.

6. Také stát a jiné korporace mohou obchodní živnosti provozovati a mohou býti tudíž kupci. O tom stanoví obchodní zákon v § 8 úv. zák. následovně: Rozhodnutí o tom, kdy státní podniky do obchodního rejstříku se zanésti a tudíž ustanovení obchodního zákona o firmách, obchodních knihách a prokuře na ně se vztahovati mají, děje se cestou nařizovací.

II. Náležitosti pojmu »kupec.«

1. Za kupce sluší pokládati pouze toho, kdo obchody ve vlastním jméně provozuje. Definice čl. 4 obch. z. jest v tom směru neúplnou, neboť nelze přece prokuristu a obchodního zmocněnce za kupce pokládati, ačkoliv oba obchody po živnostensku provozují.

2. Uzavírání obchodů musí se díti po živnostensku, to jest, musí se jeviti jako stálá činnosť výdělková. Při tom může býti pouze vedlejším povoláním, vedle jiného nekupeckého povolání, s použitím zvláštní místnosti nebo bez ní, trvalá aneb jen v jisté roční době provozovaná, pokud jen jest tu úmysl živnostenský.

3. Předmětem živnostenského provozování musí býti obchody, t. j. nejméně základní obchody ve vmyslu čl. 271, 272 obch. z. Provozování jich ve velkém neb malém nerozhoduje, vyjímaje případy následující: *a)* jde-li o spracování věcí osob jiných za tím účelem odevzdaných (čl. 272 č. 1. obch. z.); *b)* při dopravě osob (čl. 273 č. 3 obch. z.); *c)* při tiskárnách (čl. 272 č. 5 obch. zák.). V těchto případech lze mluviti o živnosti obchodní jen tehdá, platí-li se z ní daň v § 7, úv. z. vytknutá. Tak Randa, Právo obchodní, 1894, str. 58.

III. Právní poměry kupců.

1. Řádně vedené obchodní knihy kupců podávají ve sporech obchodních mezi kupci pravidelně neúplný důkaz (čl. 34 obch. z. viz odst. IV.).

2. Jednotlivá jednání kupcova, pokud náležejí ku provozování jeho obchodní živnosti, sluší pokládati za obchody, při čemž jest lhostejno, provozuje-li týž absolutní obchody (čl. 271 obch. z.) nebo některý z relativních obchodů čl. 272 obch. z., nutno jest však, aby se v tomto případě jednalo o právní jednání (smlouvu).

3. Smlouvy kupci uzavřené dlužno v pochybnosti pokládati za smlouvy ku provozování jeho obchodní živnosti patřící (čl. 274, 1 odst. obch. z.); podobně i dlužní úpisy jím podepsané, pokud z nich opak nevysvítá (čl. 274, 2 odst. obch. z.). Při tom je lhostejno, je-li na dlužním úpise podepsána firma neb občanské jméno kupcovo. Čl. 274 obch. z. obsahuje dvé právních domněnek, z nichž prvá je zvratitelnou (praesumptio juris), druhá nezvratitelnou (praes. juris et de jure); obě domněnky jsou ku prospěchu toho, kdo žádá posuzování jednání dle práva obchodního, tudíž právě tak proti kupci, vůči němuž jisté jednání platiti má za obchodní jednání, jako proti kontrahentovi, žádá-li tento posuzování jednání dle práva obecného.

4. Kupci mezi sebou jsou oprávněni při vzájemných obchodech i bez předchozí úmluvy neb upomenutí žádati 6% úroky z pohledávek ode dne jich splatnosti, t. j. od toho okamžiku, kdy splnění pohledávky právně se dalo očekávati (čl. 289 obch. z.). Ustanovení toto platí však pouze při obchodních jednáních kupců mezi sebou a nemá místa, nalézá-li se věřitel in mora accipiendi.

5. Obstarává-li kupec u provozování obchodní živnosti jinému kupci nebo jiné osobě jisté záležitosti, neb obstarává-li jisté služby, může za to žádati i bez předchozí úmluvy provisi a jedná-li se o uschování jisté věci, zároveň též poplatek za uschování (skladné) dle sazeb v místě obvyklých. Ze svých zápůjček, výloh a záloh může ode dne jich poskytnutí neb vynaložení počítati si úroky (čl. 290 obch. z.). Obstarávání záležitostí

pro jiného kupce neb jinou osobu nemusí v tomto případě spadati do oboru jeho obyčejného obchodního působení, což při poradách o obchodním zákonu výslovně bylo uznáno. Uvedené nároky vůči nekupcům neb jiným osobám může kupec ku platnosti přivésti netoliko tehdy, jednal-li na základě určitého rozkazu, nýbrž i jednal-li bez něho jako jednatel bez příkazu.

6. Je-li mezi dvěma kupci poměr běžného účtu (contocorrente), má ten, jemuž při závěrce přebytek náleží, právo, žádati ode dne závěrky úroky z celého obnosu, třeba by v něm obsaženy byly již úroky (čl. 291 obch. z.) (Viz čl. Účet běžný.)

7. Návrh, příkaz nebo plná moc pocházející od kupce v obchodní živnosti nezanikají smrtí tohoto, pokud z jeho prohlášení neb jiných okolností opak toho neplyne (čl. 297 obch. z.). Příkaz liší se od plné moci tím, že jednající na základě jeho jednati může i ve svém vlastním jméně jakožto komisionář, kdežto při zmocnění jedná se vždy o jednání ve jméně mandantově; příkaz týká se spíše vnitřního poměru mezi mandantem a mandatářem, kdežto zmocnění má na mysli poměr vůči osobám třetím.

8. Přijal-li kupec poukázku (assignaci) naň vydanou vůči tomu, v jehož prospěch ona zní, jest zavázán ji této osobě splniti. Prohlášení o přijetí na písemní poukázce psané a podepsané sluší pokládati za slib placení daný assignatáři (čl. 300 obch. z). (Viz čl. Assignace a Bon.)

9. Poukázky a listy závazkové vydané kupcem na peněžité plnění nebo jisté množství věcí zastupitelných neb cenných papírů na řád znějící mohou býti rubopisem (indossací) převedeny, není-li závazek plnění podmíněn vzájemným závazkem plnění strany druhé. Ku platnosti listiny nebo rubopisu (indosamentu) není třeba, aby obsahovaly právní důvod závazku (causa). Kdo takovou poukázku přijal, jest tomu, v jehož prospěch jest vydána, nebo na kterého byla rubopisem převedena, povinen plniti čl. (301 obch. z.).

Rozdíl mezi čl. 300 a 301 obch. z. jest ten, že prvý z nich jedná o poukázkách, při kterých musí býti pouze adresát kupcem, kdežto druhý (čl. 301) má na zřeteli poukázky pouze kupci vydané, při čemž jest lhostejno, jsou-li poukázaní (indosanti a indosatáři) kupci čili nic.

10. Bylo-li zboží neb jiné věci movité kupcem při provozování jeho obchodu zcizeny a odevzdány, nabývá k nim poctivý nabyvatel práva vlastnického i v tom případě, nebyl li kupec zboží zcizující vlastníkem jeho. Vlastnictví dříve nabyté, jakož i každé dřívější nabyté věcné právo (ku př. právo zástavní) zaniká, neměl-li nabyvatel při zcizení o něm vědomosti (čl. 306 obch. z. odst. 1.).

11. Bylo-li zboží neb jiné věci movité kupcem při provozování jeho obchodu v zástavu dány a odevzdány, nelze dříve nabytého vlastnictví, zástavního práva neb jiného věcného práva ku těmto předmětům ku platnosti přivésti ku škodě poctivého nabyvatele nebo jeho právního nástupce (čl. 306, 2 odst. obch. z.).

Rozdíl ustanovení č. 306 obch. z. a ustanovení § 367 o. o. z. jest ten, že vedle ustanovení o. o. z. žaloba vlastnická vůči poctivému držiteli movité věci jen tehdy jest vyloučena, dokáže-li tento, že věci nabyl buď při veřejné dražbě, buď od živnostníka k takovému obchodu oprávněného nebo že ji vůbec (za úplatu) koupil od toho, jemuž ji žalobce sám k užívání, uschování neb za jiným účelem svěřil: naproti čemuž obchodní zákon ve čl. 306 nežádá, aby obchodník ku prodeji byl oprávněn, nýbrž spokojuje

se, aby zcizitel měl pouze vlastnost kupce. Jest tedy obchodní zákon pro držitele výhodnější než o. o. z., ježto nežádá, aby nabyvatel při nabývání zboží neb jiných movitých věcí živnostenské oprávnění obchodníkovo zkoumal. Při tom však nesmí se přehlédnouti poslední odstavec čl. 306 obch. z., dle kterého věci ukradené a ztracené ustanovení tohoto článku se vymykají.

12 Ku zřízení ruční zástavy na movitých věcech, papírech majiteli svědčících neb indosovatelných pro pohledávku mezi kupci z obapolných obchodů vzešlou, není třeba zvláštní formy (čl. 309 obch. z.). Ostatně nežádá ani občanský zák. ku zřízení ruční zástavy na věcech movitých nebo papírech majiteli svědčících vyjma titul a skutečné odevzdání zastavené věci žádných forem (§§ 451, 452 a 1368 o. o. z.).

13. Byla-li ruční zástava mezi kupci zřízena písemně, může věřitel, je-li dlužník v prodlení, ze zástavy se hojiti, aniž by třeba bylo žaloby (čl. 310 obch. z.).

14. Bylo-li mezi kupci smluveno, že se věřitel může bez soudního řízení ze zástavy uspokojiti, smí tento, je-li dlužník v prodlení, zástavu ve veřejné dražbě aneb obchodním dohodcem neb jinou oprávněnou osobou dáti prodati.

15. Kupci přísluší pro dospělou pohledávku vůči jinému kupci retenční (zadržovací) právo ku věcem dlužníkovým, jsou-li tu podmínky čl. 313 obch. z., jakož i při pohledávce nedospělé dle podmínek čl. 314 obch. z. (čl. 313, 316 obch. z.).

IV. Výsadní práva protokolovaného kupce.

1. Právo k užívání firmy, kdežto obchodníci nižšího druhu (čl. 10 obch. z.) k označení svého obchodního závodu užívati musí svého plného jména i příjmení. (§ 44 živn. ř.)

2. Právo ustanoviti si prokuristu.

3. Právo vésti obchodní knihy. (Viz čl. Knihy obchodní.)

4. Majetková práva choti kupcovy, jehož firma v obchodním rejstříku jest zanesena, svatebními smlouvami přiznaná poznamenají se v obchodním rejstříku s tím účinkem, že mohou proti věřitelům kupcovým býti ku platnosti přivedena, při čemž jest lhostejno, byly-li tyto smlouvy uzavřeny před nebo po protokolování firmy. (§ 16 úv. zák.)

5. Úpadek kupce, jehož firma po dva roky před vyhlášením konkursu v rejstříku byla zanešena, lze ukončiti nuceným vyrovnáním (§ 208 konk. ř.).

Kuplířství.

I. Pojem.

Kuplířství je úmyslná podpora smilstva jiných lidí. Smilstvem pak sluší rozuměti netoliko nemanželské souložení, nýbrž i jiný způsob smilných skutků. Kuplířství jest tu i tehdy, bylo-li předsevzato jednání, kterým smilstvo jiných osob má býti podporováno, třebas skutek smilstva sám ještě proveden nebyl. Obyčejně děje se kuplířství ze ziskuchtivosti; tato však není dle našeho zákona podmínkou trestnosti.

II. Kuplířství trestá se všeobecně jako přestupek, pouze některé zvláště těžké případy jsou označeny jako zločin a to:

1. Byla-li kuplířstvím vědomě svedena osoba pohlavně dosud bezúhonná;

2. dopustí-li se ho rodiče, poručníci, vychovatelé, učitelé vůči svým dětem, poručencům aneb osobám, které jim ku výchově neb vyučování

byly svěřeny, při čemž na tom nezáleží, jsou-li osoby svěřené mravně bezúhonny čili nic. V obou případech trestá se zločin tento těžkým žalářem od 1 až do 5 roků (§ 133 tr. z.).

III. Přestupku kuplířství se dopouští:

1. Kdo nevěstku za účelem provozování její smilné živnosti vědomě přechovává nebo vůbec jí přístřeší k tomu poskytuje. Dle dosavadního stavu zákonodárství jest lhostejno, zda nevěstky za jistých podmínek policií jsou trpěny neb ne.

2. Kdo vědomě provozuje obchod přivážením neb přiváděním nevěstek.

3. Kdo se propůjčí za prostředníka při podobných nedovolených jednáních (§ 512 tr. z.).

Uvedené tři případy trestají se tuhým vězením ode 3 do 6 měsíců, kterýžto trest se zostří, byla-li tato nedovolená živnost po delší dobu provozována (§ 513 tr. z.). Byla-li však pro kuplířství odsouzená osoba již pro tento čin trestaná, má býti po přestálém trestu z dosavadního bydliště, a je-li cizincem, ze všech zemí na říšské radě zastoupených vypovězena (§ 514 tr. zák.).

4. Kuplířství dopouští se dále ten, kdo výživu svou má ve smilstvu jiných po živnostensku provozovaném a tím smilnou živnost positivní činností podporuje. (Nál. kas. s. dv. ze dne 20. září 1890 č. sb. 1361). Tento přestupek trestá se tuhým vězením od 8 dnů do 3 měsíců (§ 5 zák. ze dne 24. května 1885 č. 89 ř. z.).

5. Majitel hostince, který příležitosť ku smilstvu poskytuje. Po prvé se potrestá peněžitou pokutou od 25 do 200 zl., při dalším pokračování odebéře se mu koncesse hostinská a prohlásí se za neschopného k opětnému její dosažení. Dopustí-li se však lidé služební bez vědomí svých pánů tohoto přestupku, potrestají se vězením od 8 dnů do 3 měsíců (§ 515 tr. z.). S ustanoveními obecného trestního zákona shodují se též ustanovení vojenského trestního zákona (§§ 411 IV., 412, 786—789) a ohledně zločinu kuplířství i trestní zákon pro Bosnu a Hercegovinu (§§ 207 IX., 208).

IV. Osnova nového trestního zákona odstraňuje nesrovnalost v dosavadním zákonodárství trvající, která se jeví v tom, že ačkoli provozování smilné živnosti ve skutečnosti policejními úřady se trpí, přece osoby, které nevěstkám za plat přístřeší a útulek poskytují aneb jim vůbec při této živnosti nápomocny jsou, trestně se stíhají.

Dle § 199 č. 1. osnovy dopouští se přečinu kuplířství pouze ten, kdo smilné živnosti podporu skytá a při tom nedbá policejních opatření vydaných ohledně veřejných nevěstek Tento přečin trestá se vězením do 6 měsíců.

1. Jako přečin kuplířství však vězením od 1 měsíce do 2 roků trestá se:

a) když ženská osoba dosud mravně zachovalá (která se dosud neoddala smilné živnosti) byla pro takovou živnost získána, nebo

b) byla-li pohlavně bezúhonná osoba ženská lstivými prostředky k souložení svedena.

2. Jako zločin trestá se kuplířství od 1 do 5 roků nebo vězením od 3 měsíců do 5 roků v následujících případech:

a) Přimějí-li rodiče, poručníci, vychovatelé, učitelé, duchovní osoby, úředníci, lékaři a pod. své děti, poručence neb vůbec osoby jich péči neb

výchově svěřené k tomu, aby se jiným osobám za účelem ukojení jich pohlavních žádostí poddaly;

b) Stejného zločinu dopustí se ten, kdo jistou osobu do ciziny odveze za tím účelem, aby se tam oddala smilné živnosti.

Přestupku proti veřejné mravopočestnosti dopouští se ten, kdo vyjma uvedené případy živí se jakýmkoliv způsobem ze smilstva po živnostensku provozovaného a trestá se vazbou od 6 hodin až do 2 měsíců (§ 459 osnovy).

Kupování zboží podezřelého.

Podezřelé jest zboží, při kterém lze se domnívati buď dle jednotlivých okolností nebo dle povahy prodavače, že způsobem nepoctivým se dostalo z držení majitelova do rukou osoby třetí.

Zákon trestní rozeznává ve příčině koupě zboží podezřelého několik druhů přestupků:

1. Opomenutí prodavače (nebo též věc) zadržeti a způsobiti jeho předvedení úřadu. K tomu jest povinen:

a) každý, komu se nabízejí věci ku prodeji nebo ku zástavě, které dle své povahy proti nabízejícímu podezření vzbuzují, že jsou ukradeny (§ 476 tr. z., § 749 voj. tr. z.);

b) zlatník nebo stříbrník, jemuž se nabízí roztavené zlato nebo stříbro ke koupi, které není označeno jménem jiného oprávněného zlatníka nebo stříbrníka;

c) klenotník a obchodník zbožím ozdobnickým, dělník zlatnický neb stříbrnický, jimž se skvosty, zlato a stříbro ke koupi nabízí osobou, o které lze souditi dle okolností, že není majitelem jich, nebo, že není pravým majitelem poslána (§ 473 tr. z., 746 voj. tr. z.).

Trestem v těchto případech jest pokuta 25—100 zl. (§ 473 tr. z.).

2. Téhož přestupku dopouští se ten, kdo koupí takovou věc a sice:

a) živnostníci pod č. 1. *b*), *c*) uvedení, když koupí věc nabytou způsobem v § 473 tr. z. naznačeným. Trest jest pokuta od 50 do 500 zl. (§ 474 tr. z., 747 voj. tr. z.);

b) každý, kdo podezřelou věc koupí nebo na ni půjčí. Trest se vyměří dle hodnoty věci od 25—500 zl. (§ 477 tr. z., § 750 voj. tr. z.).

3. Vetešníci, podomní obchodníci anebo kdokoli, jenž vede živnosť a obchod věcmi prodanými, odloženými nebo starými, dopouští se tohoto přestupku, jestliže od nedospělých dětí něco koupí nebo vymění. Trest jest pokuta od 5 do 50 zl. nebo vězení od 1—10 dnů (§ 471 tr. z., § 744 voj. tr. z.).

Osnova nového trestního zákona činí rovněž rozdíl mezi koupí podezřelých věcí a opomenutím oznámení jich při nabídce ke koupi; kromě toho však stanoví, že povinnosť oznámiti resp. zadržeti podezřelého prodavače mají toliko někteří živnostníci (vetešníci, pak ti, kteří provozují obchod zastavárenský, zlatníci a stříbrníci, bankéři a j.) nikoli však každý, jemuž se věc ku koupi nabízí.

Kurator (opatrovník).

I. Pojem.

Opatrovníci jsou soudem zřízení zástupci, jimž náleží zákonem stanovená péče o osoby, které z důvodu jakéhokoliv nemohou ani své záležitosti samy si obstarávati ani svých práv chrániti a jimž otcovské moci se nedostává (§ 269 o. o. z.).

Dle římského práva vyskytovaly se osoby, které jsouce sice svéprávnými, (sui juris) a majíce vlastní jmění přece však potřebovaly správce na jich vůli nezávislého, ježto pro zvláštní, dílem duševní, dílem tělesné nedostatky nebo pro mladický věk jevily se neschopnými ku vlastní správě jmění. Pro tyto osoby stával zvláštní druh poručenství, t. zv. cura neboli curatio, t. j. správa jmění a vedení záležitostí třetí osobou, kuratorem. Opatrovanec mohl sice, pokud byl způsobilým ku právním činům, sám je předsebráti, než v těch případech, při nichž jeho právní činy měly v zápětí zmenšení jmění, nebylo třeba žádati za t. zv. auctoritas, nýbrž jen svolení (consensus) se strany jemu zřízeného kuratora. Takovéto opatrovnictví (cura) obsahovaly již zákony XII. desk ve příčině šílenců (furiosi) a marnotratníků (prodigi), kteří po svých předcích ab intestato (po zákoně) dědili. Tato cura byla jaksi druhem potestas (jus in persona), t. zv. legitima cura. Římské právo činilo dále rozdíl mezi opatrovnictvím osobním (cura personarum), jehož zřízení bylo nutným vzhledem na zvláštní osobní poměry opatrovancovy a při němž rozšířena byla také péče na jeho osobu, kdežto opatrovnictví věcné (cura bonorum) mělo výhradně za předmět poměry majetkoprávní.

Rakouské právo přijalo většinou ustanovení práva římského. Zvláště jsou případy zřízení kuratora úplně tytéž jako v právu obecném; opatrovnictví bylo však rozšířeno na správu pozůstalostí v případech §§ 690 a 811 o. o. z., pak při fideikomissech (§ 630 o. o. z.), dále na řadu dalších případů, při nichž zřízení kuratora stává se nutným na základě speciálních zákonů. Opatrovnictví spočívá dle své podstaty na týchž zásadách jako poručenství; v právu obecném není mezi cura personarum a vlastním poručenstvím žádného rozdílu; případy osobního opatrovnictví často bývají i od právníků (Windscheid, Baron) v poručenství zahrnovány.

Práva a povinnosti opatrovníkovy jsou obdobny právům poručníkovým, a předpisy o poručenství platí též o opatrovnictví. Hlavní rozdíl mezi poručenstvím a opatrovnicvím bylo by tudíž v první řadě hledati v důvodu zřízení. Kdežto poručník má pečovati o osobu (nedospělcovu) nezletilcovu, spolu však spravovati jeho jmění, zřizuje se opatrovník z pravidla pouze k obstarávání majetkoprávních záležitostí chráněncových. Ovšem dopouští toto pravidlo různých výjimek, takže opatrovník v mnohých případech (na př. u šílených a blbých) nemůže se zříci péče o osobu opatrovancovu (§ 282 o. o. z.), jen že nevztahuje se tato péče nikterak, jako to bývá u poručníka (§§ 205 a 216 o. o. z.), na výchovu svěřencovu. Od soukromého zástupce liší se kurator tím, že onen nebývá soudem zřizován jako tento a že pro práva a závazky soukromého zástupce bezprostředně nejprve ustanovení o smlouvě zmocňovací a podpůrně zákon směrodatným se jeví, kdežto zřízení kuratora děje se soudem a jeho práva a povinnosti jsou zákonem uspořádány.

II. Případy opatrovnictví.

Též dle rakouského práva lze jako v římském právu dvě skupiny rozeznávati a to:

1. Opatrovnictví, které jenom správu jmění svěřencova (cura bonorum) a

2. opatrovnictví, které vedle majetkoprávní správy také osobu svěřencovu na starosti má.

Ad 1. Sem náleží opatrovnictví:

a) pro osoby nezletilé (kurator pro případ kollise) a to:

α) při právních jednáních, které mezi rodiči a jejich nezletilým dítětem nebo

β) mezi poručníkem a nezletilcem mají se uzavříti, posléze

γ) jestliže mezi dvěma nebo více nezletilci, již mají téhož poručníka, právní spory vzejdou. Poručník nesmí tu žádného z nezletilých zastupovati nýbrž musí požádati soud, aby pro každého z nich jiného kuratora ustanovil (§§ 271 a 272 o. o. z.);

b) pro osoby ještě nenarozené (§ 274 o. o. z.);

c) pro osoby nepřítomné (§ 276 o. o. z.);

d) pro neznámé účastníky (jisté právní záležitosti § 276 o. o. z.);

e) k ochraně práv majitelů zástavních listů (zák. ze dne 24. dubna 1874 č. 48 ř. z.), k vůli společnému zastoupení práv majitelů dílčích dlužních úpisů majiteli svědčících nebo rubopisem převoditelných (zák. ze dne 24. dubna 1874 č. 49 ř. z.), ku zjištění práv zástavních majitelů prioritních obligací železničních (zák. ze dne 19. května 1874 č. 70 ř. z.) (viz čl. Listy zástavní);

f) pro marnotratníky;

g) ku zastupování fideikomissu (§ 630 o. o. z., viz tento čl.);

h) ku správě pozůstalosti (§§ 690 a 811 o. o. z., viz čl. Pozůstalost);

i) pro řeholníky, kteří skládají slib, který má podle zákona za následek ztrátu správy jmění (§ 182 pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.);

j) při vyvlastnění k účelu staveb železničních (§ 43 zák. ze dne 11. února 1878 č. 30 ř. z.; viz. čl. Expropriace);

k) pro doručení žalob cizincům (dvor. dekr. ze dne 11. května 1833 č. 2612 sb. z. s.), viz čl. Doručování).

Ad 2. Sem náleží: opatrovnictví:

a) pro osoby šílené a blbé (§ 273 o. o. z.) (viz čl. Blbci a blázince);

b) pro osoby hluchoněmé, které jsou zároveň blbými (275 o. o. z.);

c) pro osoby, které vůbec nejsou s to pro slabost duševní své záležitosti obstarávati (roz. ze dne 23. prosince 1857 č. 1301 sb. č. 491);

d) ku zastupování práv dítěte, které pocházejí z manželství ve smyslu §§ 120 a 121 o. o. z.;

e) ku hájení manželského zrození dítěte, kteréžto zrození domnělým otcem je popíráno (§ 158 o. o. z);

f) je-li otec přes rok nepřítomen, může za něho býti zřízen k zastupování jeho dětí curator ad actum, jehož péče rozšiřuje se i na osoby jejich (rozh. ze dne 28. ledna 1873 č. 738 sb. 4856).

III. Zřízení opatrovníka.

1. Jako všeobecná zásada platí, že soud, jemuž přísluší jmenovati poručníka, má také z pravidla za stejné opatrnosti a dle týchž zásad také opatrovníka zříditi. Běží-li však o správu věci neb obchodu, které podrobeny jsou pravomoci jiného soudu, má i tento soud kuratora zříditi. (§ 820 o. o. z.)

2. Zvláštní ustanovení o příslušnosti soudní. Ke zřízení poručníka neb opatrovníka k obstarávání všech záležitostí, které dle zákona příslušejí úřadu poručenskému neb opatrovnickému, jest z pravidla okresní (také městský delegovaný) soud povolán, jehož osobní pravomoci nezletilec neb opatrovanec ve věcech sporných jest podroben. Rozhodování o opatřeních soudů okresních, jimiž se zřizuje opatrovník pro šílenost nebo

blbost, nebo pro marnotratnictví nebo jimiž se opatrovnictví opět zrušuje, přísluší jenom soudu první stolice (§ 83 jur. nor.). Zřízení kuratora pro jednotlivé spory nebo záležitosti přísluší dle ustanovení občanského zákona a soudního řádu tomu soudu, u něhož projednání bylo zahájeno (§ 85 jur. nor.). Ke zřízení kuratora ad actum za příčinou vedení exekuce proti pozůstalosti ležící povolán jest soud pozůstalostní (rozh. ze dne 6. února 1869 č. 1050, sb. 3280).

IV. Právní účinky.

1. Všeobecně platí zde tytéž zásady, jako při poručenství. Opatrovanci, pokud jsou zákonem ve své způsobilosti právní obmezeni, jako šílení a blbí, marnotratníci nemohou ani jako žalobci ani jako žalovaní před soudem vystupovati (§ 243 o. o. z.). Opatrovanci tohoto druhu jsou sice oprávněni dovolenými činy beze spolupusobení kuratorova pro sebe nabývati jmění, avšak ku zcizení jeho a ku převzetí závazků mají potřebí souhlasu kuratorova, k čemuž si musí vymoci též schválení opatrovnického soudu (§ 244 o. o. z.). Stubenrauch podotýká, že marnotratník má potřebí k uzavření sňatku přivolení kuratorova, resp. svolení opatrovnického úřadu; tento názor jest jen potud oprávněn, pokud uzavření manželství má důležitost též ve příčině majetkoprávních poměrů. Všechna právní jednání, jež kurator na základě schválení opatrovnického soudu pro kuranda předsebéře, jsou pro tohoto právně účinna.

2. Zvláštní právní účinky. Kdo byl soudně za marnotratníka prohlášen, muže jen o polovici svého jmění poslední vůlí pořizovati (§ 568 o. o. z.). Při společnosti výdělkové může společník, jemuž kurator byl ustanoven, před uplynutím smluvního poměru býti vyloučen ze společnosti (§ 1210 o. o. z.); při veřejné obchodní společnosti zruší se společnost, stane-li se jeden společník ku samostatné správě jmění nezpůsobilým (čl. 123 č. 3 obch. z.), rovněž tak zrušuje se společnost komanditní na akcie, pozbude-li společník osobně ručící způsobilosti ku činům právním (čl. 170 odst. 2 a čl. 200 posl. věta obch. z.); společnosť tichá se zrušuje, stane-li se majitel obchodní živnosti nezpůsobilým ku právním činům (čl. 261 od. 2 obch. z.). Úřad notáře pomine rovněž ztrátou volné správy jmění (§ 19 lit. d) not. ř.), jakož i právo provozovati advokacii (§ 34 lit. d) advok. ř.). Dání soudce na odpočinek (§ 50 zák. ze dne 21. května 1868 č. 46 ř. z.) pro tělesné nebo duševní vady nastane nepochybně i tehdy, když z téhož důvodu opatrovnictví se zřídí; zavedení disciplinárního vyšetřování má místo, jestliže soudcovští úředníci svým chováním ve službě neb mimo ni osvědčí se býti nehodnými vážnosti a důvěry, jež vyžaduje jich povolání, což patrně nastane i tehdy, byl-li soudci jako marnotratníkovi zřízen opatrovník (§ 2 cit. zák.). Zřízení kuratora může býti předmětem knihovní poznámky (§ 20 lit. a knih. ř.).

3. Úřední oznámení zřízení kuratora. Byl-li někomu pro choromyslnosť nebo marnotratnictví zřízen opatrovník, zpraviž o tom soud (v zemích korunních, v nichž notářství pozůstává), zároveň vyhotově předepsaný edikt, veřejného notáře, v jehož okresu tento případ nastal (§ 184 pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.). Toto vyrozumění může odpadnouti, jestliže edikt, omezení způsobilosti právní ohlašující, jest uveřejněn v listech určených k uveřejňování úředních zpráv (výnos min. spravedl. ze dne 6. září 1888 č. 10.963.). Je-li podnikatel dolů dán v opatrovnictví,

má příslušný soud hornímu úřadu to oznámiti a zříditi správce podniku (§ 189 hor. z.).

V. Způsobilosť k úřadu opatrovníka.

Kdo má náležité vlastnosti k úřadu poručenskému, může také převzíti opatrovnictví. Při opatrovnictví platí tytéž důvody omluvní a tatáž práva přednosti jako při poručenství (§ 281 o. o. z.). Veřejní úředníci zdravotní nesmějí převzíti opatrovnictví choromyslných (dekr. dv. kanc. ze dne 6. července 1823, dolnorak. sb. prov. zák., s. 229). Kde neběží pouze o správu jmění, nýbrž též o objevení nebo vykonávání práv, jest jmenovati jen advokáty opatrovníky (dvor. dekr. ze dne 1. února 1844, č. 5542, sb. zák. provinc. pro Čechy, s. 176.) V řádném sporu může jen advokát za curatora absentis (nepřítomného) zřízen býti (rozh. ze dne 21. února 1882 č. 2012 sb. 8895).

VI. Práva a povinnosti (§ 282, viz čl. Poručenství a §§ 222 až 244 o. o. z.).

VII. Zánik úřadu opatrovnického.

Opatrovnictví zaniká, byly-li záležitosti kuratorovi svěřené vyřízeny, neb přestanou-li důvody, které bránily opatrovanci ve správě jeho věcí (§ 283 o. o. z.). Zví-li se o pobytu nepřítomného, nemá se cura absentis ihned zrušiti (roz. ze dne 16. listopadu 1869 č. 13.103, sb. 3567). Po soudním přijetí přihlášky dědické jest dědic a nikoli kurator pozůstalosti legitimován ku zastupování pozůstalosti v eventuelním sporu (rozh. ze dne 9. srpna 1883. č. 9374., sb. 9529; ze dne 17. února 1876 č. 1844, sb. 6037; ze dne 23. června 1870, č. 7118, sb. 3821; ze dne 4. listopadu 1857, č. 9842, sb. 42).

VIII. Odměna kuratorova.

Ačkoli § 282 o. o. z. ustanovuje, že práva a povinnosti opatrovníkovy posuzovati jest dle předpisů o poručenství, přece není nikterak pochybno, že při otázce stran odměny nemají průchodu dotyčná ustanovení §§ 266 a 267 o. o. z. o odměně poručníka, protože z §§ 266 a 267 o. o. z. jasně vysvítá, že jest zůstaveno volnému uvážení soudcovu, by určil odměnu poručníka vůbec a zvláště výši její; ustanovujíť výslovně § 266 o. o. z., jakož i § 267, že soud může poručníkovi odměnu přiřknouti. Opatrovník zaujímá však vzhledem ku své námaze jiné postavení než poručník; jestiť prvnější, jako každý jiný zástupce, oprávněn žádati dle předpisů o smlouvě námezdní přiměřenou úplatu za svou práci, což vidno patrně také z té okolnosti, že jmenování poručníka a přijetí tohoto úřadu jest povinností občanskou, jež může býti jen z důvodů zákonem uvedených (§ 195 a 201 o. o. z.) odmítnuta. Ostatně je také novějším zákonodárstvím výslovně uznáno, že kurator má bezpodmínečný nárok na odměnu, tak na př. obsahuje zák. z 24. dubna 1874 č. 49 ř. z. ustanovení, že útraty s opatrovnictvím spojené má hraditi ten, kdo jest dílčími dlužními úpisy zavázán a že útraty ty určuje na žádost jeho nebo kuratora soud, který kuratora zřídil. Rovněž i stálá praxis přiznává opatrovníkovi bezvýjimečně nárok na odměnu a přidržuje v první řadě kuranda ku náhradě vzešlých útrat, tak na př. ručí pozůstalost za útraty opatrovníkovy (rozh. z 20. ledna 1875 č. 550 sb. 5606). Z pravidla nechť tedy kurator přivede ku platnosti svůj nárok na odměnu proti kurandovi a z jeho jmění. Sporna jest otázka, ručí-li též ten, kdo k ochraně, svých práv vymohl si zřízení kuratora, za útraty opatrovnictví. Nepochybno jest především, že ten, kdo si vymohl

zřízení opatrovníka a útraty kuratelý zapraví, jest oprávněn svůj nárok postižní oproti opatrovanci provésti. Zbývá tedy jen otázka, zda v tom případě, není-li tu jmění opatrovancova a opatrovníku hrozí tudíž nebezpečí, že nedojde náhrady svých útrat, jest ten, kdo za zřízení opatrovníka žádal, povinen útraty ty nésti čili nic. Tato otázka není definitivně rozřešena, a byla posud jen rozhodována od případu k případu; zdá se však býti patrně spravedlivo a slušno, aby ten, na jehož žádost opatrovnictví bylo zřízeno, důsledně také ručil za útraty se zřízením opatrovnictví spojené, které se stalo ku provedení a realisování jeho právních nároků.

IX. Právo živnostenské.

Na účet osob, jimž volná správa jmění nepřísluší, možno živnosti provozovati jen se svolením jich zákonných zástupců a příslušného soudu a sice způsobilým zástupcem nebo pachtýřem (§ 2. živn. ř.). Soudové připouštějíce k samostatnému provozování živnosti nezletilce neb opatrovance, jsou povinni v takových případech při udílení poručenského neb opatrovnického svolení za příčinou odvrácení zhoubných následků se zvláštní opatrností postupovati (rozh. min. spravedl. ze dne 9. března 1860 č. 2712). Provozovatelé živností, jimž pro slabost duševní nebo marnotratnictví byl zřízen opatrovník, jsou vyloučeni z práva hlasovacího při volbě do společenstva (§ 18. lit. b) živn. ř.).

X. Poplatky.

Soudní dekrety, jimiž se ustanovují opatrovníci, jsou prosty poplatku (p. s. 7 i popl. z.). Účty opatrovníků jsou bezvýminečně prosty poplatku, pokud o nich nevede se právní spor. Ve sporu jsou podrobeny, jak účty tak i doklady účetní, byly-li předloženy, jakožto vlastní předmět sporu, za každý arch kolku 50 kr. Slouží-li však pouze k lepšímu objasnění sporné věci nebo jsou-li jen přílohami v řízení nesporném, podlehají kolku jako přílohy. Účty opatrovnické však kolku podrobeny nejsou, předkládají-li se veřejným úřadům ke zkoumání, nahlédnutí nebo pokladnám za příčinou pokladniční manipulace (p. s. 83, A popl. z.). Kuratoru absentis přísluší osvobození od poplatků, resp. záznam poplatků (§ 29 popl. z.). Osoby pod poručenstvím neb opatrovnictvím, které jsou omezeny na potřebnou výživu, jestliže též příslušníky jich, jimž dle zákona náleží péče o jejich výživu, rovněž dlužno mezi chudé čítati, požívají osvobození od poplatků ve příčině podání a příloh, které jimi nebo pro ně u poručenského neb opatrovnického úřadu podány býti musí, rovněž i úřední vyhotovení těchto úřadů (p. s. 75 lit. p. popl. z.). Stížnosti na chování se opatrovníků jsou kolku prosty (p. s. 44, m. popl. z.).

Oznámení obecního starosty za účelem, aby osobě nějaké zřízen byl opatrovník, ač není-li starosta v záležitosti té zúčastněn co osoba soukromá, jest rovněž kolku prosto (roz. min. fin. ze dne 26. listopadu 1863 č. 63.933, příl. pro Halič č. 6).

XI. Daně -- daň z příjmů: Ku dotazu učiněnému bylo prohlášeno, že ve smyslu výnosu finančního ministerstva ze dne 23. srpna 1853 č. 23.829, sb. norm. z r. 1853 č. 268, povinnost k zapravování daně z příjmů z úroků peněz opatrovaneckých a sirotčích teprve tehdy nastává, když úroky ty se počnou vypláceti. Až ke splnění této podmínky budiž dotyčná daň z příjmů berním úřadem v záznamu vedena (rozh. hal. fin. zem. ředit. ze dne 27. ledna 1857 č. 42.607, Halič. příl. z r. 1856).

Kvantita a kvalita zboží v drobném obchodě. V dubnu 1895 byla podána sněmovně poslanecké vládní předloha zákona, který má za účel zabrániti rozmanitým podvodům ve příčině kvality a kvantity zboží v drobném obchodě prodávaného a který doplňuje takto návrh zákona o falšování potravin. Otázka jest, zdali při dnešním stavu zákonodárství zákon tento nutným a obchodním poměrům odpovídajícím býti se jeví: poukazuje se na to, že jak civilní tak i trestní zákonodárství velkou řadu zákonných norem proti podvodům v obchodě obsahuje; jak občanský tak i obchodní zákon chrání kupce proti nedostatečnému zboží v rozličných směrech, zejména jsou ustanovení o správě (evikci) velice podrobná a uvádějí skorem všechny případy, které se v praktickém životě a ruchu obchodním vyskytují neb vyskytnouti by mohly. Neméně skytá i zákon obchodní kupci právo zboží, které smlouvě neodpovídá a co do kvality nebo kvantity nedostatky jeví, prodavači vrátiti aneb docela smlouvu zrušiti, kdežto trestní zákon nespravedlivou míru a nespravedlivou váhu a jiné podvodné jednání jako zločin po případě jako přestupek podvodu tresce. Nicméně nedá se předloženému návrhu zákona jistá oprávněnost upříti. Všechna uvedená ustanovení civilního a trestního práva nestačí jmenovitě obchod drobný před zbožím kvalitativně neb kvantitativně nedostatečným uchrániti. Nelze ani žádati, aby ten, kdo pro svoji vlastní potřebu menší část zboží koupí, k dosažení svého práva všechny předpisy občanského zákonníka za tím účelem, aby nárok ze správy jemu vyplývající ku platnosti přivésti mohl, přesně zachovával; musí se jemu naopak rychlá pomoc poskytnouti, by nákladnou cestu sporu nastoupiti nemusil, nehledě ani ku ztrátě času, která zahájením a provedením takových kroků spojena jest, které ostatně zcela nemožnými jsou, kdy se pouze o obchod drobný jedná.

Leč ani trestní zákon zde nestačí, neboť ku zjištění podvodného jednání jest úmysl (dolus), lesť nezbytná, kdežto předložený návrh zákona též o takových případech pojednává, kde nedbalostí, nepozorností, lehkovážností prodavačovou kupec poškozen bývá, a právě v tomto směru nebylo trestním zákonodárstvím ve příčině jiného zboží kromě potravin postaráno. Předložený návrh zákona řídí se těmitéž zásadami jako návrh zákona o falšování potravin. On čelí proti nepoctivé soutěži a počínání oněch obchodníků, kteří často reklamou a vychvalováním laciných druhů zboží, pěknou zevnější úpravou obecenstvo klamati a ošáliti hledí, kdežto ani kvalita ani kvantita nabízenému zboží neodpovídají. Návrh pozůstává z 5 článků. Články 1—2 jest ministr obchodu zmocněn, ve příčině jistých tu- i cizozemských druhů zboží, které v jakémkoliv obalu do obchodu drobného přicházejí a ohledně kterých různá opatření k ochraně proti zkrácení v kvantitě nutnými se jeví, po slyšení obchodních a živnostenských komor nařízditi, že takové zboží, pokud jeho kvantita před kupcem zvážena, změřena neb vypočítána nebude, jenom výslovným označením množství (váha, míra, počet) vůbec, aneb jiným bližším označením opatřené, prodáváno, nabízeno nebo jinak do oběhu dáno býti může; dále jest ministr obchodu zmocněn cestou nařizovací předepsati, že takové zboží jen výslovným označením svých zvláštních vlastností vůbec aneb takovým označením v blíže určeném směru opatřené, prodáváno, na prodej vystaveno aneb jinak v oběh dáno býti může. Články, 3, 4 a 5 obsahují ustanovení trestní a sice: Kdo zboží s udáním neb označením určité váhy, míry, určitého počtu neb zvláštní vlastnosti, jakosti, která cenu

jeho podstatně určuje, prodává, na prodej vystavuje nebo jinak do oběhu dává, aniž by zboží to tu váhu, míru neb počet, vlastnosť neb jakosť mělo, dopouští se přečinu a trestá se tuhým vězením až do 6 měsíců nebo peněžní pokutou až do 1000 zl. Článek 4 stanoví: Přestupku se dopouští a trestá se vězením až do 2 měsíců nebo peněžní pokutou do 300 zl.: Kdo zboží svrchu naznačené nedbalým způsobem prodává, ke koupi nabízí neb jinak do obchodu dává; kdo zkažené neb dotýčnému účelu neodpovídající zboží prodává, ke koupi nabízí neb jinak do oběhu dává a tuto vlastnosť zamlčí; kdo zboží v zapovězené jakosti, smíšenině neb množství vyrábí, prodává, ke koupi nabízí neb jinak do oběhu dává; kdo zboží, které nařízením dle ustanovení tohoto návrhu zákona vydaným jen s výslovným označením množství (váha, míra, počet) neb jeho vlastnosti prodáváno neb jinak do oběhu dáno býti může, bez tohoto označení nebo s označením, předpisu neodpovídajícím, prodává, na prodej vystavuje nebo do oběhu dává. Dle článku 5. mohou závadné předměty za propadlé prohlášeny býti.

Kvartál pohřební jest čtvrtletní obnos příjmů úředníka v činné službě zemřelého, jenž se za jistých podmínek zákonných pozůstalé vdově ku krytí výloh s nemocí a pohřbem spojených ze státní pokladny vyplácí (dv. dek. ze dne 13. května 1824 sb. z. pol. sv. 52 č. 55 sb. z. s. č. 2004).

Zákonné podmínky ku dosažení kvartálu pohřebního jsou:

1. Úředník musil zemříti v aktivní službě.
2. Vdova pozůstalá musí býti dle stávajících normalií pense schopna.
3. Vdova musí prokázati, že výlohy s nemocí a pohřbem spojené z pozůstalosti manžela kryty býti nemohou, a
4. že jeho příjmy 600 zl. nepřevyšovaly.
5. I ona vdova jest oprávněna žádati za kvartál pohřební, jejíž manžel před odbytím 10 let služby zemřel následkem nemoci uhnané sobě ve službě, ježto pro ten případ stávající předpisy pensijní, vdově pozůstalé místo odbytného pensi 4. dílem platu manželova vyměřují. Za to ony vdovy úředníků, jichž mužové zemřeli před odbytím 10 let služby, nemají žádného nároku na kvartál pohřební, ježto ony obdrží jen odbytné normální, pensi však žádnou.
6. Kvartál pohřební může vdovám a sirotkům povolen býti, i když již delší doba od smrti manželovy neb otcovy uplynula, když nárok na to buď ještě před podáním žádosti za pensi neb aspoň současně s ní byl ku platnosti přiveden, a to z toho důvodu, ježto kvartál pohřební jen tomu účelu sloužiti má, by chudým příslušníkům sluhů státních, kteří ani tolik nezanechali, by z jejich nepatrné pozůstalosti lékař, léky a útraty pohřební se zaplatily, nutné prostředky se poskytly, a ježto potřeba takového opatření jen hned po smrti úředníka, nikoli však ještě v pozdější době nastati může (dekr. dv. k. ze dne 24. prosince 1840 č. 50.771—2106).
7. Kvartál pohřební poukáže se však jen tehdá, když dotyčná vdova podavši průkaz o výlohách poslední nemoci a pohřbu svého manžela výměrem o projednání pozůstalosti dokáže, že tyto výlohy ani ze jmění manželova ani z jejího vlastního jmění, neměla-li sciziti nejpotřebnější nářadí domácí, kryty býti nemohly a že ještě posud zaplaceny nejsou (dek. dv. k. z 1. července 1843 sb. z. s. 717).

Kvitance (apocha) jest dle definice § 1426 o. o. z. písemné stvrzení splněného závazku.

I. Náležitosti. Kvitance musí obsahovati: jméno dlužníkovo a věřitelovo, předmět zapraveného závazku, místo a dobu zaplacení, jakož i podpis uspokojeného věřitele aneb jeho plnomocníka.

II. Nárok na kvitanci. Dlužník, který povinnosti své zadost učinil, jest oprávněn žádati, aby jemu vystavena byla kvitance těmito náležitostmi opatřená a může každou jinou kvitanci zákonu nevyhovující odmítnouti. Naproti tomu nenásleduje ze slov § 1426 o. o. z., že kvitance těmto předpisům neodpovídající není důkazem, neb o této otázce rozhoduje jedině soudní řád v ustanoveních o důkazu listinami. Zda-li dlužník splnění závazku na odevzdání řádné kvitance závislým činiti může, není zákonem přímo rozhodnuto; tuto otázku nelze však jinak, než kladně zodpověděti (arg. § 1052 o. o. z.). Při pohledávkách do knih vložených jest tudíž jmenovitě dlužník oprávněn žádati, aby jemu vydána byla kvitance ku výmazu schopná, jelikož jej jedině takováto kvitance závazku úplně sprostiti může.

III. Průvodní moc. Průvodnosť kvitance nezávisí dle rakouského práva od uplynutí jisté doby a bylo tudíž dotýčné, výslovné ustanovení článku 295 obch. z. zbytečno. Naproti tomu není vyloučen protidůkaz proti kvitanci i když jest tato legalisována nebo do knih vtělena (roz. ze dne 6. července 1892 č. 7106 sb. »Gl. U.« č. 9052, ze dne 22. července 1871 č. 1681 sb. »Gl. U.« 4229, ze dne 19. listopadu 1872 sb. »Gl. U.« č. 10.328 sb. »Gl. U.« č. 4779).

IV. Zákonné domněnky. §§ 1427—1430 o. o. z. vyslovují zákonné domněnky, které se na vydání určité kvitance vztahují, které však vesměs vyvráceny býti mohou a tudíž pouhými domněnkami skutkovými (praesumtiones facti) jsou.

1. Kvitance o zaplacení kapitálu zakládá doměnku, že i úroky zaplaceny byly. Není-li tomu tak, odporučuje se vyhraditi si výslovně při kvitování kapitálu případný nárok na úroky.

2. Kvitance, která o dávkách a důchodech aneb takových platech vydána byla, kteréž jako úroky z peněz, pozemků, domů nebo jmění z téhož titulu a v určitý čas placeny býti mají, (periodicky se vracející platy) zakládá domněnku, že, byla-li kvitována dávka posléze splatná, i dříve splatné dávky zapraveny byly. Vypočtení jednotlivých k této zákonné domněnce se vztahujících platů není tímto vyčerpáno. Dle Stubenraucha náležejí sem ku př. též příspěvky alimentační, odkazy důchodů atd. Ne dosti jasně jest v § 1429 o. o. z. vytčen rozdíl mezi úroky z peněz a úroky z kapitálu, ježto tyto poslednější ve všeobecnějším pojmu »úroků z peněz« jsou zahrnuty. Stubenrauch má za to, že úroky z kapitálu jedině úroky z půjček znamenají, kdežto úroky z peněz všechny ostatní úroky, jež v penězích se vyplácí, zejména úroky z prodlení zahrnují. Domněnka § 1429 o. o. z. nesmí se dle výslovného ustanovení téhož § v ten smysl vykládati, že kvitování novějšího dluhu zaplacení staršího dluhu téhož dlužníka proti témuž věřiteli předpokládá. Dle § 1430 o. o. z. předpokládá se o obchodnících a živnostnících, kteří se svými odběrateli v určitých lhůtách účty uzavírají, že, vydají-li kvitanci o zaplacení účtu z pozdější doby, jim též pohledávky z dřívější doby zaplaceny byly. Ratio tohoto ustanovení jest táž jako v § 1429 o. o. z., ježto se i tu o periodicky se vracející platy jedná.

V. Předpisy zákona občanského o kvitanci platí též pro obchod, kdež ovšem větší volnosť panuje, kterou rychlý obrat v obchodě s sebou

nese. Z toho důvodu lze považovati účet slovíčkem »zapraveno« opatřený za úplnou kvitanci. Vytknouti sluší konečně ustanovení článku 296 obch. z., dle kterého ten, kdo kvitanci odevzdá, zmocněn jest i peníze přijmouti, ač nesvědčí-li proti tomu okolnosti platícímu známé.

VI. Náklady kvitování. Velmi spornou jest pro nedostatek zákonných ustanovení otázka, kdo náklad na kvitanci nésti má. Neboť, ačkoliv zákon nařizuje, že dlužník oprávněn jest kvitanci žádati, nestanoví ničeho o tom, kdo náklad s vydáním kvitance spojený nésti má. Jedni tvrdí, že náklady kvitování dlužník nésti má, odůvodňujíce to tím, že v opačném případě věřitel by méně dostal než sám dlužníkovi dal, jmenovitě, když se jedná o zápůjčku nezúročitelnou. Dle opačného mínění nemůže na dlužníku náklad ten žádán býti, jelikož má dlužník splniv svůj závazek, nárok na řádnou kvitanci. K tomuto mínění přidala se též judikatura nejv. soudního dvoru (na př. roz. ze dne 29. srpna 1882 č. 7617 sb. »Gl. U.« č. 9804, ze dne 19. dubna 1882 č. 2976 sb. »Gl. U.« č. 8959, ze dne 28. ledna 1879 č. 719 sb. »Gl. U.« č. 7306 a j. v.), směnečné pohledávky v knihách zapsané vyjímajíc a řídíc se zásadou, že dle čl. 39 sm. ř. věřitel jedině ku kvitování na směnce zavázán jest, a že v takovém případě náklad s vydáním kvitance spojený stihne dlužníka (roz. ze dne 7. října 1885 11.429 sb. »Gl. U.« č 10.732).

VII. Právo poplatkové.

1. Kvitancí ve smyslu poplatkového zákona rozumí se potvrzení o příjmu věci cenitelné, k níž ten, kdo příjem stvrzuje neb ten, v jehož jméně se příjem stvrzuje, nabývá práva vlastnického. Kvitance, má-li tyto náležitosti, podrobena jest kolku dle stupnice II., jinak podléhá poplatku stálému 50 kr., ač nevypadne-li dle stupnice poplatek nižší (p. s. 47, a, b popl. z.). Obnáší-li hodnota předmětu kvitovaného méně než 2 zl., jest kvitance kolku prosta (p. s. 48 n. popl. z.). Potvrzuje-li se příjem peněz v listině o hlavním právním jednání zřízené (ku př. kvitování ceny trhové ve smlouvě trhové (t. zv. kvitování per contractum), nepodléhá kvitance zvláštnímu poplatku (pozn. k p. s. 47, a popl. z.). Kvitance o vydání soudních deposit podlehají poplatku 50 kr. z archu, není-li dle stupnice kolkové poplatek menší (p. s. 47, a popl. z.; viz též výn. min. fin. ze dne 21. července 1851 č. 23.749 a ze dne 29. září 1853 č. 36.753, jakož i výn. min. spr. ze dne 31. ledna 1867 č. 27 ř. z.). Ačkoliv min. fin. vyslovilo zásadu (roz. ze dne 27. listopadu 1876 č. 26.627 a ze dne 30. dubna 1878 č. 9.663), že přitisknutím razítka jest oddůvodněna poplatnost, ponévadž připojený otisk razítka prý zastupuje podpis příjemce, přece nelze této zásady užíti při spolcích a spořitelnách, kdež žádá se vlastnoruční podpis osob ku stvrzení oprávněných, ač není-li ve stanovách výslovně stanoveno, že připojení otisku razítka za právoplatné potvrzení považovati jest.

2. Bezvýminečně kolku prosty jsou:

a) Kvitance o navrácení nedluhu, zejména též o vrácení přeplacených dávek (daní neb poplatků) veřejných (státních, zemských, okresních, obecních), jakož i prominutých dávek veřejných nebo pokut (p. s. 48, c popl. z.).

b) Kvitance o navrácení předmětů, úředně nebo soudně obstavených, nebo ku zjištění pokut složených a vůbec mimo úřední deposita o vrácení všech předmětů, které státní správa, obce nebo veřejné ústavy pouze

v opatrování měly a jež řádnému majiteli vrací, zejména též o vrácení vadií, služebních a jiných kaucí a listin zjišťovacích atd., ač-li předmět ku zjištění odevzdaný za půjčku považován býti nemůže (p. s. 48, d popl. z. a výn. min. fin. ze dne 8. června 1851 č. 16.315, ze dne 31. srpna 1858 č. 143 ř. z. §§ 30, 33, 40).

c) Kvitance o náhradách za výkony státu, obcím neb veřejným úřadům prokázané, které nezakládají se v občansko-právním poměru, nýbrž jako dávka nebo jiný vykon pro účely správy státní zvláštními předpisy se nařizují na př. přípřež, nocležné při ubytování vojska (p. s. 48, g popl. z.). Sem patří též kvitance o záležitostech trestních vydané (výn. min. fin. ze dne 2. září 1853 č. 175 ř, z., výn. min. sprav. ze dne 17. srpna 1850 č. 332 ř. z.).

d) Kvitance o úrocích dlužních úpisů státních a jim na roveň postavených obligací, při jichž vydání osvobození od kolku pro kvitance o úrocích výslovně zajištěno bylo, dále kvitance o úrocích státních úpisů dlužních, kupony opatřených, v případech, kdy kupony dle stávajících předpisů z oběhu vzaty a úroky jen na kvitance se vyplácejí (p. s. 48, h popl. z., nař. min. ze dne 31. července 1855 č. 136, 137 ř. z., ze dne 22. října 1857 č. 202 ř. z., ze dne 18. ledna 1861 č. 11 ř. z.; výn. min. fin. ze dne 15. července 1868 č. 1.617).

e) Kvitance o zaplaceném nebo navráceném školném, které veřejnému fondu neb obci odevzdati dlužno (p. s. 48, i popl. z.).

f) Kvitance o smluvených náhradách živelních pohrom (p. s. 48, k popl. z.).

g) Kvitance o almužnách t. j. dobrovolných nebo přikázaných skrovných příspěvcích na podporu chudých osob (p. s. 48, l popl. z.).

h) Konečně kvitance kněží neb správy kostelní o obnosech na mše nefundované obdržených (p. s. 48, o popl. z., výn. min. fin. ze dne 30. srpna 1851 č. 18.667 a ze dne 25. března 1852 č. 8.629).

i) Kvitance na směnkách, kupeckých poukázkách, listech závazkových, skladních, jež jsou podrobeny poplatku dle stupnice I.

k) Kvitance o úrocích neb kuponech neb talonech, které vydávají pokladny sirotčí zástupcům poručenců neb opatrovanců ku přijetí legitimovaným (nař. min. spr. a fin. ze dne 16. listopadu 1850 č. 448 ř. z. a ze dne 31. ledna 1867 č. 27 ř. z.).

l) Kvitance o příjmech s penízem udatnosti spojených (nař. min. fin. ze dne 11. července 1857 č. 129 ř. z.).

m) Kvitance starostů obecních o částkách, které jakožto pokuty pořádkové bernímu úřadu byly zaplaceny dle § 57 zák. ze dne 23. května 1883 č. 83 ř. z. (nař. min. fin. ze dne 11. června 1883 č. 91 ř. z.).

n) Kvitance o úrocích vyplacených z vojenských kaucí svatebních (vyhl. min. fin. ze dne 8. června 1873 č. 2.298 č. 125 ř. z. a ze dne 25. září 1883 č. 155 ř. z.).

o) Kvitance o výhrách loterních (pozn. 4 ku p. s. lit. B popl. z. a zák. ze dne 31. března 1890 č. 33 ř. z.).

p) Kvitance o náhradě za odvedené koně (nař. min. zem. obr., min. or. a min. vn. ze dne 18. března 1891 č. 35 ř. z.).

Kvota rakousko-uherská.

I. Povaha a význam.

Otázka kvotová, t. j. otázka, v jakém poměru procentualním každá

z obou polovin říše k uhražení nákladu na společné záležitosti přispívati má, měla od státoprávního vyrovnání, kdykoliv se obě říšské poloviny touto finanční otázkou zabývaly, vždy dalekosáhlé, někdy nepřekonatelné neshody v zápětí. Nyní zabývají se obě poloviny říše po čtvrté stanovením příspěvků kvotových. V zásadě měla při vyměřování příspěvků způsobilost obou polovin říše ku přispívání za měřítko sloužiti a tudíž měly všecky činitelé, na hospodářské poměry obou říší působící, základ při stanovení kvotových příspěvků tvořiti. Toto stanovisko zaujala v této otázce vždy rakouská polovina říše, poukazujíc při prvním projednávání otázky kvotové hlavně na důchod z daní v tom směru, že by se důchod z daní přímých v první řadě na uhražení společných výdajů vynaložiti měl a že by výška důchodu z přímých daní základ zkoumání a stanovení kvotových příspěvků tvořiti měla, kdežto uherská polovina říše toto stanovisko zavrhla poukazujíc k tomu, že důchod z daní přímých pevný základ pro způsobilost ku přispívání tvořiti nemůže, jelikož zákonodárství na výšku důchodu z daní libovolně působiti může.

II. Dějinný přehled.

Zákon ze dne 16. července 1867 ř. z., který vzhledem ku vyrovnávacím jednáním, jež následkem článku XII. uhersk. zák. z r. 1867 nutnými se stala ad hoc vydán byl, ustanovuje, že říšská rada oprávněna jest vyslati deputaci k vyjednáváním s uherským říšským sněmem za účelem objasnění, jež obnovením uherské ústavy nutnými se stala. Do této deputace volí se 5 členů z panské sněmovny a 10 členů ze sněmovny poslanecké. Volba koná se v obou sněmovnách po zvláštním usnešení. Týmž způsobem má uherský říšský sněm deputaci 15člennou ze svého středu zvoliti, 10 členů ze sněmovny poslanecké a 5 členů ze sněmovny magnátů, která pod jménem »regnikolární deputace« známá jest. Tyto deputace byly také dosud vždy ku stanovení příspěvků kvotových obou polovin říše vysílány. Obě deputace vyjednávají odloučeně a sdělují si navzájem svá usnešení (nuntium). §§ 16—22 uherského zákona č. XII. z roku 1867 obsahují bližší ustanovení ohledně základních pravidel, dle kterých při stanovení kvotových příspěvků jednati dlužno; § 16 citovaného článku ustanovuje: »Uherský říšský sněm uznává finanční záležitosti potud za společny, pokud jsou společnými výdaje na předměty za společné uznané.« To znamená však, že zmíněné společné výdaje způsobem v dalších dotýčných §§ naznačeným stanoveny býti mají. Další ustanovení v této věci obsahují §§ 18—22 cit. článku, které v podstatě v tom vrcholí, že příspěvky na společné záležitosti stanoví se dle vzájemného dohodnutí říšských polovin deputacemi obou zástupitelství říše, které stejný počet členů k tomu účelu vyslati mají; vládám obou říšských polovin vyhražen jest při vyjednáváních těchto deputací přiměřený vliv; deputace sdělují si navzájem svá usnesení, a kdyby dohodnutí docíleno nebylo, rozhodne Jeho Veličenstvo na základě předložených dát.

V roce 1867 jednalo se po prvé o příspěvcích kvotových, při čemž uherská deputace z počátku pro uherské území kvotu 25·052% a pro rakouskou polovinu říše kvotu 74·948% navrhla, kdežto rakouská deputace pro Uhry příspěvek 31·04% a pro Rakousko 68·96% za spravedlivý pokládala. Zakročením obou ministerstev stalo se pak dohodnutí v ten smysl, že uherská polovina 30%, rakouská 70% k nákladu na společné záležitosti přispívati má. Tento poměr byl pak do zákona ze dne 24. pro-

since 1867 č. 2. ř. z. z r. 1868 přijat. Zákonem ze dne 24. prosince 1867 č. 3 ř. z. z r. 1868 bylo ministerstvo království a zemí v říšské radě zastoupených zmocněno dohodnouti se s ministerstvy zemí koruny uherské ve příčině příspěvků, kterými tato koruna ku břemenům všeobecného státního dluhu přispívati má, dle kteréhožto dohodnutí počínaje rokem 1868 země koruny uherské ku krytí úroků dosavadního státního dluhu stálý, další změně nepodléhající příspěvek ročních 29,188.000 zlatých z těchto 11,776.000 zlatých ve stříbře, platiti mají; dále bylo ujednáno, že do 1. května 1868 předloha zákona podána býti má, dle které stávající rozličné tituly dluhu co možná nejobsáhleji v jednotný rentový dluh proměněny a dluhy splácením kapitálů pokud možná zmenšeny by byly. Co se týče splácení oněch titulů dluhu, které svou povahou ku přeměně v jednotný dluh rentový se nehodí, má se cestou zákona ustanoviti, že prostředky ku splácení těchto kapitálů každoročně vydáním obligací budoucího rentového dluhu uhraženy býti mají, a že přetížení z toho plynoucí královstvími a zeměmi v říšské radě zastoupenými převzato a zeměmi koruny uherské jen stálý roční příspěvek jednoho milionů zlatých v bankovkách a 150.000 zl. ve stříbře placen býti má.

V roce 1877 po vypršení smlouvy této mezi oběma polovinami říše sestoupily se deputace rakouské říšské rady a uherského říšského sněmu po druhé. Vláda rakouská navrhla rakouské deputaci, aby při dosavádním příspěvku kvotovém setrvala se změnou, že by restituce daně potravní tak se zúčtovala, aby zaplacení celkové sumy restitucí oběma polovinám říše v tom poměru připadla, v jakém hrubé příjmy daní potravních během téhož slunečného roku k sobě stojí. Tento návrh byl oběmi deputacemi zamítnut. Uherská deputace navrhla poměr 71 : 29, rakouská 68·797 : 31·203. Jelikož dohodnutí docíleno býti nemohlo, stanoveno bylo pro rakouskou polovinu provisorium a sice zákonem ze dne 20. prosince 1877 č. 114 ř. z. a ze dne 22. května 1878 č. 42 ř. z., až konečně po dlouhých bojích v rakouské říšské radě vládě se podařilo dosavádní poměr 70 : 30 pro další desítiletí zachovati. Na to byl vydán zákon ze dne 27. června 1878 č. 61 ř. z., který zákonité stanovení dosavádní kvoty 70 : 30 schválil a dále nařídil, že z čistého výtěžku celních důchodků, který po srážce navrácených důchodků a navrácených zjištění celních důchodků, jakož i na základě zákona ze dne 27. března 1869 č. 117 ř. z. stanoveného paušálu na správu celní se objeví, především restituce daní potravních z předmětů, jež přes společnou celní čáru vyvezeny byly, se zapraví a zbytek že se má na krytí společných záležitostí obrátiti a tudíž od výdajů na tyto předem sraziti; dále stanoví zákon tento, že obtížení zemí a království v říšské radě zastoupených a zemí koruny uherské ve příčině zmíněných restitucí pro každé odvětví daní, na které se vztahují, a sice pro potravní daň z výroby piva, přirážky pivní daně v městech uzavřených vyjímaje, potravní daň z výroby kořalky a pro dávku spotřební z výroby řepného cukru zvláště a sice v tom smyslu provedeno býti má, že každá polovice k restitucím daní, během určitého slunečního roku v dotýčném odvětví daní společně zapraveným, tolika procenty přispívati má, kolik procent obnáší její podíl na hrubých příjmech během téhož roku v dotýčném odvětví docílených.

R. 1887 sestoupily se deputace po třetí. Výsledek jednání byl, že dosavádní kvota zachována byla, s tou však změnou, že restituce daní potravních z příjmů z důchodků celních plynoucích již se srážeti nebudou;

že tudíž k uhražení nákladu na společné záležitosti předem 2 procenta na účet uherského státu dána a k sumě, po této srážce zbývající, království a země v říšské radě zastoupené 70 procent, země koruny uherské 30 procent přispívati mají. Vlastní poměr s ohledem na zmíněnou změnu jeví se tudíž takto: 31·4 : 68·6; čistý výtěžek za společný příjem prohlášených důchodků celních, který po srážce navrácených důchodků a navrácených zjištění celních důchodků, jakož na základě zákona ze dne 27. března 1869 č. 117 ř. z. stanoveného paušálu na správu celní a na základě § 13 zákona ze dne 20. prosince 1879 č. 136 ř. z. zemským vládám povinného paušálu celního, se objeví, má na krytí společných záležitostí obrácen a proto předem od výdajů na společné záležitosti odečten býti. Tato usnešení obsahuje zákon kvotový ze dne 21. května 1887 č. 47 ř. z.

III. Nejnovější vyjednávání.

Hledě k tomu, že dne 31. prosince 1897 smlouva, ohledně poměru kvotového uzavřená vyprší, vybídla rakouská říšská rada, jakož i skoro všechny sněmy většinou hlasů vládu, aby při obnoveném vyrovnání s Uhry zájmy rakouské polovice co nejrozhodněji hájila a hlavně o to usilovala, aby příspěvky rakouské poloviny říše a vyměření kvoty spravedlivěji se dály a aby Uhry tudíž ku placení přiměřené kvoty donuceny byly, po případě, aby obchodní smlouva s Uhry vypovězena byla. Na jaře roku 1896 sešly se deputace. Dne 4. května 1896 byly zprávy obou deputací uveřejněny. Zpráva deputace rakouské říšské rady poukazuje na stálé vzrůstání čistého jmění, zlepšený stav pokladen a vzmáhající se národní hospodářství uherské a prohlašuje, že jest nutno dosavádní nejistotu ve vypočítávání příspěvků na společné záležitosti odstraniti a pevné pravidlo založiti. Ježto obě území státní v poměru úplné rovnosti k sobě stojí a Uhry týž vliv jako Rakousko na společné záležitosti mají, bylo by zcela správným, kdyby k tomuto společnému hospodářství též stejným dílem přispívaly; že však rakouská deputace vzhledem k tomu, že v Uhrách všechny bohaté prameny pomocné dosud vyvinuty nejsou, a přílišné zvýšení poplatnosti škodlivě by působiti mohlo, toho času na stejnoměrné příspěvky nepočítá, že však nároku na stejnoměrnější rozdělení břemen, než jak tomu dosud bylo, vzdáti se nemůže. Srovnají-li se hrubé výdaje Rakouska od roku 1886 do 1894 s výdaji Uher v téže periodě, objeví se poměr 58·1 : 41·9, při srovnání hrubých příjmů poměr 57·1 : 42·9 a na základě předchozích účtů státních poměr 58·7 : 41·3. Deputace usnesla se tedy konečně na následujícím: Ze sumy na společné záležitosti, která se každoročně ustanoví, mají se především 2% na účet uherského státního pokladu sraziti. Čistý užitek z důchodků celních budiž společný. Na zbývající ještě výlohy společné přispívati bude rakouská polovina 58 a uherská polovina 42 procent. Tato ustanovení platí pro dobu 10 let. Uherské jednohlasně usnešené renuntium ze dne 15. dubna 1896 přijímá návrhy nuntia říšské rady ohledně společného užitku z důchodků celních a ohledně 10letého trvání smlouvy kvotové. Pokud se týče praecipua ohledně vojenské hranice vyslovuje uherské renuntium naději, že kvotová deputace říšské rady přidá se k návrhu uherskému, aby budoucně uherská kvota po zrušení praecipua jedinou číslicí procentualní stanovena byla. Velmi podrobně pojednává renuntium o třetím bodu nuntia říšské rady. Především klade důraz na to, že parita jest pro Uhry zákonitě zabezpečené a od žádné poměrné kvoty

nezávisící právo a že tudíž nemůže na základě této parity ani nyní, ani příště zvýšení uherské kvoty požadováno býti. Konkretní návrh rakouské deputace, aby pevné pravidlo pro vyměření příspěvků založeno bylo, ráda by uherská deputace uvážila, však v žádné Rakouskem navržené změně nespatřuje takový návrh, a nejméně pak v myšlénce, že kvota s počtem obyvatelstva ve spojení uvésti se má. Rovněž tak nesprávným zdá se jí způsobilost ku přispívání dle hrubých výdajů neb hrubých příjmů posuzovati a vyslovuje zároveň mínění, že jako dosud vždy jen hrubé příjmy, z přímých a nepřímých daní plynoucí, základ tvořiti mohou. Renuntium navrhuje konečně, aby praecipuum pro vojenskou hranici zrušeno a úhrnný příspěvek zemí koruny uherské jednotnou číslicí procentní vyjádřen byl. Na společné výdaje státní, po odečtení společných příjmů z důchodků celních zbývající, mají Uhry 31·4% a Rakousko 68·6% přispívati. Rakouská deputace ve své odpovědi hájila svůj náhled, že rozhodně zlepšené poměry finanční koruny uherské zvýšení kvoty odůvodňují. Čeho ani zákony ani zkušenostmi docíleno nebylo — totiž pevného měřítka pro příspěvky kvotové — to budiž nyní úkolem deputace, aby vzájemnými spisy nebyla jako dosud tak příkře se různící stanoviska hájena, která každé dohodnutí předem nemožným činí. Vzhledem k tomu stavu jest ministerstvům obou polovin říše zůstaveno mezi oběma stranami vyjednávati. Vládní kruhy zamýšlejí navrhnouti kvotu 35 : 65.

Laesio enormis.

I. Pojem.

Laesio enormis (laesio ultra dimidium, zkrácení přes polovici § 934, 1268, 1386 o. o. z., čl. 286 obch. z.) jest právní prostředek, na základě kterého může strana úplatnou smlouvu uzavřevší a neznající pravou cenu předmětu plnění, žádati za zrušení této smlouvy z toho důvodu, že vzájemné plnění strany druhé nerovná se ani polovici obecné ceny plnění strany za zrušení smlouvy žádající.

II. Historický vývoj.

Původ tohoto právního prostředku sluší hledati již ve právu římském a sice v reskriptu císaře Diokleciána a Maximiána, kteří vydáním jeho chtěli pomoci majitelům pozemků v nouzi se nalezajícím a ku častým prodejům půdy donucovaným (l. 2 u. 8 C. 4.4). Pozdější císařové zrušili sice toto ustanovení, než Justinian pojal je opět do svého kodexu. Původně příslušel tento právní prostředek pouze prodavačům pozemků.

Vlivem kanonického práva ustálil se shodný názor glosatorů o této věci v tu všeobecnou zásadu: že podržení onoho plus, jež převyšuje cenu vlastního plnění, jest neslušným a že tudíž musí býti každý chráněn, kdo za jisté plnění více než dvakrát tolik dal než cena (obecná) plnění tohoto obnáší. Prakse pak přiznala tento právní prostředek netoliko prodavači, nýbrž i kupci bez obmezení na nemovitosti a rozšířila jej posléze na všechny úplatné smlouvy. Toto stanovisko zaujal též náš všeobecný občanský zákon.

III. Náležitosti.

1. Žádá se úplatné jednání; není tudíž tento právní prostředek přípustným při t. zv. smíšených smlouvách (§ 935 o. o. z.), kde plnění strany jedné nelze pokládati toliko za aequivalent plnění strany druhé.

2. Nepoměr mezi plněním zkráceného a úplatou za to smluvenou a to takový, že cena obdrženého nedosahuje ani polovice ceny toho, co bylo dáno. Rozhodnou je obecná cena obojího plnění v čas uzavření smlouvy.

Nelze tudíž užiti tohoto právního prostředku, nedá-li se obecná cena více určiti (§ 935 o. o. z.), dále jedná-li se o věci, které vůbec určité obecné ceny nemají jako ku př. obrazy starých mistrů, staré mince a pod. a pak v tom případě, kdy úplatu nelze pokládati za obecnou cenu, nýbrž za cenu mimořádnou, která pro zvláštní zájem na věci té byla zaplacena (§§ 305, 935 o. o. z.).

3. Nepoměrné plnění musilo nastati z neznalosti nepoměru obou plnění, při čemž jest lhostejno, je-li tato neznalost či omyl omluvitelný neb ne. Kdo znal nepoměr obou plnění při uzavírání smlouvy, nemůže tohoto prostředku užiti. Že tu omylu nebylo, musí dokázati odpůrce.

Z řečeného plyne, že nelze tohoto prostředku užiti, byla-li věc za nepoměrnou cenu z nouze prodána, byla-li větší cena dána pro zvláštní zájem na věci a konečně bylo-li se ho zřeknuto (§ 935 o. o. z.). Smírné narovnání, jakož i smlouva o sázku zahrnuje dle své povahy zřeknutí se tohoto právního prostředku, pročež §§ 1386 a 1268 o. o. z. výslovně stanoví, že narovnáním a sázkám pro zkrácení přes polovici odporovati nelze. Narovnáním jsou na roveň postaveny vykonatelné notářské spisy, a jest tudíž laesio enormis i při těchto vyloučena (sb. »Gl. U.« č. 8964).

IV. Účinky.

1. Laesio enormis má za následek, že lze smlouvě odporovati, však nepůsobí neplatnosť smlouvy. Zkrácený, nikoli však druhá strana (zkracující, laedent) jest oprávněn žádati za zrušení smlouvy a uvedení v předešlý stav t. j. navrácení toho, co byl plnil a vrácení toho, co byl přijal naproti druhé smlouvající straně (nikoli tedy naproti třetímu držiteli). Tato žádosť přivádí se ku platnosti buď zvláštní žalobou nebo námitkou proti žalobě na plnění (sb. »Gl. U.« č. 1992; 4485).

2. Zákon však dovoluje, aby ten, kdo druhého zkrátil, předešel zrušení smlouvy a uvedení do dřívějšího stavu tehdy, prohlásí-li, že nahradí to, co se do obecné ceny plnění nedostává. Toto oprávnění (facultas alternativa) jest právem strany zkracující, nikoli její povinností. Nemůže tudíž zkrácený žádati pouze náhradu toho, co se do obecné ceny nedostává, a tudíž nemůže též věc si ponechati a žádati za vrácení části nepoměrné ceny (sb. »Gl. U.« č. 125, 3963).

3. Byla-li strana zkrácená žalována na zaplacení ceny (nepoměrné), může je odepříti a přivésti tak laesio enormis ku platnosti námitkou; se své strany musí však vše uvésti do původního stavu a nemůže si tudíž věc ponechati a zaplacení slíbené ceny odepříti.

4. Užije-li strana zkracující (laedent) svého alternativního práva, má straně zkrácené, obdržela-li od ní peníze, vrátiti obnos, pokud tento obecnou cenu plnění převyšuje, po případě, nabyla-li jisté věci za méně než poloviční cenu, má zaplatiti to co ku doplnění pravé ceny schází. Zruší-li se smlouva, má se vše do původního stavu uvésti. Strany mají si tudíž navzájem vrátiti vše, co jim na základě smlouvy připadlo t. j. věc s jejími užitky, cenu se zákonnými úroky ode dne přijetí (§ 877 o. o. z.). Náklad na obdrženou věc vynaložený nahradí se tomu, kdo jej učinil tak, jako poctivému držiteli. Opačně roz. sb. »Gl. U.« č. 7797.

5. Není-li zkrácenému z jakéhokoli důvodu možno, aby obdrženou věc vrátil, nemůže laesio enormis ku platnosti přivésti (roz. sb. »Gl. U.« č. 4502).

6. Nahodilá zkáza přijaté věci u laedenta má za následek, že právo zkráceného na zrušení smlouvy nedá se provésti, ježto laedent v takovém případě není povinen věc vrátiti (§ 1447 o. o. z.), dále též nemůže býti přidržen ku náhradě obecné ceny, ježto nemožnost vrácení nastala náhodou. V takovém případě musí zkrácený spokojiti se s tím, co obdržel.

7. Právo zkráceného na zrušení smlouvy nepomíjí tím, že zkracující obdrženou věc prodal, ovšem jen tehdy, dá-li se cena obou plnění zjistiti; v tom případě má laedent, stojí-li na tom poškozený, náhradu zjednati, po případě cenu při zcizení nabytou, třebas tato obecnou cenu věci přesahovala, vydati (arg. §§ 877, 1447 o. o. z.; § 26 konk. ř.), při čemž jest lhostejno, stal-li se prodej v dobrém úmyslu nebo způsobem lstivým.

V. Právo k odporu zaniká po třech letech po uzavření smlouvy (§ 1487 o. o. z.) a sice jak ohledně žaloby tak i ve příčině námitky (roz. sb. »Gl. U.« č. 1268, kn. jud. č. 36, roz. sb »Gl. U.« č. 6138).

VI. Na základě positivního ustanovení zákona nelze tohoto právního prostředku užiti při soudní dražbě (nikoli tedy při politické) (§ 935 o. o. z.) a při obchodech (čl. 286 obch. z.) a sice dle čl. 277 obch. z. žádnou ze stran, třeba by jednání bylo pouze na jedné straně obchodem (roz. nejv. s. dv. sb. »Adler a Clem.« č. 1557). Naproti tomuto panujícímu mínění přiznává se přece tento právní prostředek při obchodech jednostranných tomu, na jehož straně právní jednání obchodem není (roz. nejv. s. dv. ze dne 5. dubna 1892 č. 2977 časop. »Jur. Bl.« r. 1894 č. 49 a 50).

Led (sekání ledu).

I. Na veřejných vodách.

Sekání ledu na veřejných vodách jest, pokud tím tok vody, břeh neb cizí právo ohroženy nejsou, aniž kdo škodu tím trpí, a šetří-li se při tom policejních předpisů na místech těmito předpisy z užívání nebo sekání nevyloučených, každému dovoleno. Při tom předpokládá se však dále, že sekání ledu beze zvláštních přístrojů t. j. bez trvalých neb na vodě samé umístněných zařízení se provádí. Vyžaduje-li tedy sekání ledu přístrojů ku nadržení neb odtékání vody, jest ku zřízení těchto zařízení úředního povolení zapotřebí. (Výn. min. orby ze dne 12. dubna, č. 2.098.)

Otázka, zda-li sekání ledu na veřejných vodách po případě za porušení práva třetí osobě přináležejícího a tudíž za přestupek práva vodního považovati jest čili nic, může jen správním úřadem rozhodnuta býti, jelikož v § 15 vod. z. stanovené všeobecné užívání veřejných vod na veřejném právu spočívá a zvláštní nárok naproti tomu činěný jen jako výjimka z tohoto všeobecného užívání pojímán býti může a ježto rovněž jako nález o veřejném právu soudní judikatuře jest odňat, totéž o nálezu ve příčině výjimek z práva veřejného platiti musí (nál. nejv. soud. dv. ze dne 12. listopadu 1879, č. 12.306, časop. »Zeitschr. für Verw.« r. 1880, č. 19). Jedná-li se při sekání ledu též o ohledy na plavbu, jest třeba dohodnouti se ve smyslu říční policie s místodržitelstvím.

II. Na soukromých vodách.

Sekání ledu přísluší majiteli soukromé vody. Jelikož však soukromé vody, pokud jiných průkazů není, považují se za příslušenství pozemků, přes které aneb kterými tekou, přísluší majiteli pozemků sekání ledu jen podle břehu jednoho každého pozemku (§ 5 říšs. z. vod.). Jelikož dále v případě, že protilehlé břehy soukromé tekoucí vody různým majitelům náležejí a majitelé každého z obou břehů, není-li tu jiného

právního důkazu, dle délky svých břehů právo na polovinu vody kolem tekoucí mají, přináleží tedy každému z těchto majitelů sekání ledu z polovice (§ 14 říš. z. vod.). Pokládá-li se právo sekati led za právo každému přináležející a namítá-li naproti tomu však třetí osoba, že voda její soukromou vodou jest, aneb že jí výhradné právo sekati led náleží, jedná a rozhoduje o obou námitkách úřad politický (výn. min. orby ze dne 13. června 1880, č. 3.206).

Nařízením min. obch. ze dne 13. prosince 1892, č. 221 ř. z. bylo sekání ledu na dunajském průplavu v celém rozsahu bezvýjimečně zakázáno. Otázka ve příčině nároku na led z ledovců jest velmi sporná. Peyrer odvolává se na § 286 o. o. z. a odvozuje z něho, že nárok na ledovce a led z ledovců, pokud není ve zvláštním případě soukromý nárok prokázán, státu přiřknut býti musí, že však dle rakouského práva činiti jest rozdíl, sluší-li ledovce a led z ledovců za »jmění státní« nebo za »veřejný majetek« považovati. Kde ledovce za nemovité jmění státu prohlášeny jsou, jako v Tyrolsku (dv. dekr. ze dne 7. ledna 1839, sb. z. s. č. 325), aneb kde jako takové do knih pozemkových zaneseny jsou, považuje se led z ledovců za příslušenství tohoto jmění.

Se stanoviska trestního práva jest otázka neoprávněného sekání ledu sporna; kdežto praxe v něm často krádež spatřuje, zbývá přece otázka, zda-li při veřejných vodách sekání ledu za krádež považovati lze čili nic. Při soukromých vodách musilo by se dříve vyšetřiti, zda-li pachatel věděl, že se v daném případě o soukromou vodu jednalo.

Legalisace listin.

I. Pojem.

Legalisace jest ověření pravosti podpisu na listině před soudem neb u notáře. Úřední vysvědčení, jež na této listině jest vydati, zove se »doložkou legalisační«.

II. Listiny soukromé, které sice v tuzemsku, však mimo zemi korunní, ve které soud sídlo má, vydány jsou, musí úředně ověřeny býti, aby ve věcech nesporných před soudem průvodní moc měly; při listinách zvláště důležitých může se legalisace i tenkráte žádati, byly-li tyto sice v téže zemi korunní, však mimo sídlo soudu zřízeny. Ve příčině moci průvodní, listin v cizině zřízených dlužno řiditi se danými předpisy (§ 8 říz. ve v. nesp.). Ověření pravosti podpisu na listinách vyhledávají výslovně mnohé zákony, tak na př. zákon obchodní, knihovní atd.

III. Příslušnost a řízení.

Legalisace podpisů přísluší dle § 92 jur. nor. okresním soudům a městským delegovaným okresním soudům bez omezení příslušnosti a dle § 76 not. ř. notářům. Dle § 285 říz. ve v. nesp. a § 79 not. ř. záleží řízení v podstatě v tom, že žadatel, jehož totožnost, je-li neznámý, dvěma svědky zjištěna býti musí, listinu u přítomnosti úřední osoby vlastnoručně podepíše, po případě na listině se nalézající podpis za svůj uzná; o tom sepíše se protokol a na listině k ověření předložené připojí se vysvědčení. Soudy nejsou oprávněny žádosti za legalisace odmítnouti (výn. min. sprav. ze dne 8. února 1877, č. 1446).

IV. Svědci totožnosti.

Ženy jsou neschopny při legalisaci totožnost osoby dosvědčiti (roz. nejv. s. dv. ze dne 2. září 1875 č. 8878 sb. »Gl. U.« č. 5845). Úředníci a služebnictvo notáře nemohou rovněž totožnost při legalisaci dosvědčiti

(roz. nejv. s. dv. ze dne 9. října 1879 č. 6769, viz časop. »Not. Zeit.« č. 42 a 44 z r. 1879). Zákon ze dne 4. června 1882 č. 67 ř. z. obsahuje ustanovení, ve kterých případech není třeba ověření podpisů na listinách knihovních (§ 31 knih. z.) a dále ustanovení ve příčině usnadnění důkazu totožnosti osoby, jejíž podpis ověřen býti má. Při legalisacích v tomto zákoně uvedených může též osoba ženská jako druhý svědek totožnost dosvědčiti (§ 4 cit. z.). S tímto zákonem a ustanoveními § 31 zák. knih. souvisí též výn. min. sprav. ze dne 15. února 1872 č. 1992, ze dne 15. května 1873 č. 249 a výn. ze dne 8. února 1877 č. 1446.

V. Styk mezinárodní.

Ohledně legalisace listin v cizině zřízených platí následující předpisy:

1. Listiny z cizích obcí zaslané, ve kterých buď rakouský vyslanec nebo konsul se nalézá, mají jen tenkráte platnost, když vyslanectvem nebo konsulátem legalisovány jsou. Strana má na vůli listinu dáti legalisovati vyslanectvem nebo konsulem cizí moci, rakouskou vládou uznaným, v jejíž území listina zřízena byla (dv. d. ze dne 9. ledna 1809 sb. z. s. č. 880, ze dne 8. února 1812 sb. z. s. č. 971, ze dne 16. dubna 1818 sb. z. s. č. 1436, ze dne 20. října 1837 sb. z. s. č. 234 a ze dne 22. ledna 1838 sb. z. s. č. 249).

2. Listiny soudy a úřady v Bosně a Hercegovině zřízené jsouce úřední pečetí a obsahují-li výrok rozhodčího soudu, mimo to i visem okresního představeného neb jeho zástupce opatřeny, nevyžadují ověření. Listiny vydané podřízenými úřady a organy mají potřebí ověření představeného úřadu. Soukromé listině připojené ověření soudu nemá dalšího ověření zapotřebí (nař. ze dne 3. srpna 1887 č. 99 ř. z.).

3. Dle smlouvy legalisační mezi Rakousko-Uherskem a německou říší ze dne 25. února 1880 č. 85 ř. z. a nař. min. sprav. ze dne 12. února 1881 č. 13 ř. z. a 29. srpna 1881 č. 93 ř. z. nemají potřebí ověření listiny, civilními nebo vojenskými soudy ve sporných i nesporných občanských záležitostech a ve věcech trestních zřízené, jakož i listiny soudním listinám na roveň postavené, jsou-li úřední pečetí opatřeny. Listiny zřízené notáři, soudními vykonavately, pomocnými úředníky soudními, obchodními úředníky a hypotečními úředníky vyhledávají ověření soudu úředního bydliště zřizovatelova. Výtahy z knih kostelních vyžadují ověření příslušného civilního soudu a stvrzení téhož, že zřizovatel ku vydání výtahu oprávněn jest. Listiny vyšším státním nebo církevním, správním úřadem zřízené neb ověřené nevyžadují dalšího ověření. Soukromé listině připojené ověření příslušným úřadem nevyžaduje další legalisace.

4. Ku legalisaci podpisů úřadů v Elsasku a Lotrinsku na listinách obchodních tam zřízených jsou oprávněny konsulární úřady ve Frankfurtě n. M., Karlsruhe a Manheimu (výn. min. sprav. ze dne 1. prosince 1879 č. 17.589). Dle článku 9. státní smlouvy ze dne 11. prosince 1866 č. 167 ř. z. mezi Rakouskem a Francií uzavřené mohou obapolní generální konsulové, konsulové, místokonsulové a konsulární jednatelé legalisaci kteréhokoli druhu listin, úřady neb funkcionáři jich země zřízených, předsevzíti.

5. Totéž ustanovení platí též pro konsulární funkcionáře italské (smlouva ze dne 15. května 1874 č. 96 ř. z. z r. 1875), portugalské (smlouva ze dne 9. ledna 1873 č. 135 ř. z. z r. 1874), srbské (smlouva ze dne 6. května 1881 č. 89 ř. z. z r. 1882) a spojených států

severoamerických (smlouva ze dne 11. června 1870 č. 116 ř. z. z r. 1871). Ohledně této sluší podotknouti, že v jednotlivých soudních okresích pečeť veřejného notáře tam úřadujícího již důkazem jest; zasílají-li se však listiny mimo zemi, žádáno býti může další ověření nebo potvrzení dle toho, jaký panuje obyčej u soudu, kterému se listina posílá; listiny určené ku použití mimo zemi, které jsou veřejnými notáři legalisovány, ověří státní departement ve Washingtonu jen tenkráte, když opatřeny jsou velkou pečetí dotýčného státu.

6. Ve příčině Srbska vytknouti sluší, že dle smlouvy shora zmíněné soukromé listiny soudy srbskými zřízené neb jimi legalisované žádné další legalisace potřebí nemají, kdežto listiny notáři, soudními vykonavateli a jinými soudními funkcionáři zřízené soudně legalisovány býti musí.

7. V Italii byly pro praesidia vrchních zemských soudů v Terstu, Innomostí, Zadru a Štýrském Hradci a pro praesidia apelačních dvorů v Miláně, Brescii a Benátkách nařízením ministra spravedlnosti ze dne 28. srpna 1878 č. 114 ř. z. úlevy ohledně legalisace zavedeny.

8. Na základě smlouvy ze dne 17. května 1857 č. 74 ř. z. z r. 1858 musí listiny zřízené v Persii divan-chanem, po případě příslušným místním úřadem, a kde se rakouský konsulát nalézá, i tímto podepsány býti.

9. Legalisace uherskými notáři předsevzaté nevyžadují dalšího ověření (výn. min. sprav. ze dne 6. srpna 1877 č. 10.546).

VI. Listiny soudy první stolice neb notáři a notářskými komorami legalisované, kterých v cizozemsku použito býti má, musí dalším ověřením předsedy vrchního zemského soudu opatřeny a předepsanou cestou ministerstvu spravedlnosti předloženy býti, které je odevzdá ministerstvu zahraničních záležitostí. Jen listiny, presidenty vrchního soudu a zemského a obchodního soudu ve Vídni legalisované, mohou bezprostředně ministerstvu zahraničních záležitostí předloženy býti (nař. min. sprav. ze dne 13. února 1854 č. 40 ř. z.).

VII. Poplatky.

Poplatek kolkový za legalisaci zapraví se tím způsobem, že se kolek rovnající se poplatku na listinu, jež ověřena býti má, přilepí a legalisační doložkou přepíše. Podání a protokoly, obsahující žádosť za legalisaci, jsou poplatku prosty (výn. min. fin. ze dne 28. března 1854 č. 70 ř. z.). Legalisace listině připojené považují se za části listiny této, které zvláště kolkovány býti nemusí (§ 34 *e*, popl. z. výn. min. fin. ze dne 17. března 1873 č. 6424). Úřední legalisace podpisů na kvitancích úrokových z obligací, vojenskou kauci svatební za předmět majících, se nekolkují (výn. min. fin. ze dne 25. září 1883 č. 154 a č. 155 ř. z.). Legalisace podpisů na listinách rukojemských a zástavních při uvěřování daně z kořalky a cukru jsou dle zákona ze dne 20. června 1888 č. 95 a 97 ř. z. poplatku prosty (výn. min. fin. ze dne 12. ledna 1889 č. 39.436).

Legalisace veřejnými úřady provedené podléhají kolku 1 zl. za stvrzení pravosti jednoho podpisu a 50 kr. za současné stvrzení dalších podpisů stran (p. s. 66, *a, aa, bb* popl. z.). Soudní legalisace podpisů na knihovních listinách podléhají však kolku 36 kr. bez rozdílu, zdaž současně jeden nebo více podpisů stran na téže listině ověřeno jest (zák. ze dne 25. července 1871 č. 1 ř. z. z r. 1872 a výn. min. fin. ze dne 7. května 1872 č. 13.555). Legalisace reversů ku vstupu do vojště nebo námořnictva nejsou kolku prosty (výn min. fin. ze dne 27. srpna 1879 č. 20.788).

Legalisace notáři provedené podléhají kolku 50 kr. za stvrzení jednoho podpisu strany a 25 kr. za současné stvrzení dalších podpisů stran (p. s. 66 *b*, popl. z. výn. min. fin. ze dne 18. srpna 1875 č. 20.788); notářské legalisace na listinách knihovních podléhají bez rozdílu kolku 10 kr. (zákon ze dne 25. července 1871 č. 1 ř. z. z r. 1872 a výn. min. fin. ze dne 7. května 1872 č. 13.555). Další legalisace podpisu notářova a podpisu svědků nepodléhá kolku (nař. min. ze dne 27. listopadu 1858 č. 223 ř. z.). Cizozemské legalisace jsou částí listiny a tudíž kolku prosty (p. s. 66 popl. z.). Ověřovací doložky na poštovní plné moci ve smyslu § 17 návodu o službě listonošů (nař. min. obch. ze dne 30. září 1880 č. 30.242) jsou rovněž sproštěny kolku (roz. min. fin. ze dne 25. června 1887 č. 34.259, příl. pro Čechy č. 1 s. z. z r. 1888).

Legitimace nemanželských dětí.

I. Pojem a druhy.

Legitimace nemanželského dítěte jest uznání jeho za rovnoprávné s dětmi manželskými. Legitimace může nastati:

1. Odstraněním překážky manželství nebo tím, že se dokáže, že manželé beze své viny o překážce té vědomosti neměli (t. zv. manželství putativní). Tento způsob legitimace předpokládá neplatnosť manželství, a stačí, když pouze jeden z manželů dokáže, že o překážce manželství vědomosti neměl (§ 160 o. o. z. cís. nař. ze dne 3. června 1858 č. 92 ř. z.).

2. Dodatečným manželstvím (per subsequens matrimonium). Předpokládá se tu platné manželství, a legitimace jeví se jako přímý následek uzavření manželství.

3. Svolením zeměpána (per rescriptum principis). V tomto případě musí rodiče souhlasně a, zemřela-li matka, otec žádosť podati, chtějí-li, by dítě předností jich stavu a práva dědického ku jmění, o němž volně pořizovati mohou, účastným se stalo (§ 162 o. o. z.). K tomu jest též zapotřebí svolení dítěte, aneb je-li toto pod mocí poručenskou neb opatrovnickou, svolení poručenského neb opatrovnického úřadu, který před udělením tohoto svolení poručníka neb opatrovníka vyslechnouti musí (§ 263 řiz. ve v. nesp.).

II. Spolupůsobení úřadů.

Legitimace pod č. 1 a 2 uvedená (§§ 160 a 161 o. o. z.) přísluší úřadům politickým. O tom obsahují výslovné ustanovení výnosy min. vnitra ze dne 24. září 1857 č. 11.654 a min. sprav. ze dne 8. ledna 1855 č. 321. Nejv. soudní dvůr prohlásil (nál. ze dne 4. května 1852 č. 10.774 časopis »Ger. Zeitung« č. 118 z r. 1855), že legitimace dodatečným manželstvím z pravidla na základě skutečností v matrice narození a sňatků obsažených se díti musí a obsahuje-li prvnější neúplná nebo nepravá udání, že opravení nebo doplnění přísluší politickému úřadu, na který vedení a stálý přehled rejstříků narození, sňatků a úmrtí přeneseny byly. Provedená legitimace musí se v matrice narození poznamenati, při čemž jest zanésti jméno otcovo a zároveň připomenouti, že rodiče sňatek uzavřeli (roz. ze dne 7. června 1877 č. 5957 sb. »Gl. U.« č. 6498). Popírá-li se legitimace v základě povolení politického úřadu do matriky zanesená, přísluší rozhodnutí o tom soudům (roz. ze dne 2. dubna 1880 sb. »Gl. U.« č. 8738). Dvorní dekrety ze dne 27. dubna 1820 č. 11.776 prov. sb. z. pro Halič s. 143 ze dne 12. srpna 1830 prov. sb. zák. pro Čechy s. 510 a ze dne

18. července 1834 pol. sb. sv. 68 č. 83, jakož i výnosy min. kultu a vyuč. ze dne 18. října 1851 č. 3075 a min. vn. ze dne 12. září 1868 č. 3649 ze dne 20. února 1871 č. 299 a ze dne 9. srpna 1873 č. 12.630 a výn. min. sprav. ze dne 26. dubna 1881 č. 5904 vztahují se rovněž na poznamenání a vymazání legitimace v seznamu narození. Při legitimaci pod č. 3 uvedené spolupůsobí soudy.

III. Řízení.

Žádosť za legitimaci podá se, je-li dítě svéprávným, přímo příslušnému soudnímu dvoru první stolice, v opačném případě příslušnému poručenskému neb opatrovnickému úřadu. Tento vyšetřiv všechny okolnosti, zašle žádosť soudnímu dvoru první stolice, který tuto v obou případech prostřednictvím příslušného vrchního zemského soudu, který své dobrozdání připojí, ministru spravedlnosti předloží. Není-li proti povolení žádosti závad, podá ministr spravedlnosti zeměpánu své dobrozdání (§§ 258, 259, 263, 264, říz. ve v. nesp.). Rozhodnutí zeměpána oznámí se stranám prostřednictvím soudu, který též zároveň nařídí, aby toto rozhodnutí v matrice narození zaznamenáno bylo (§ 265 říz. ve v. nesp. a výn. min. vn. ze dne 27. listopadu 1859 č. 10.901 a výn. min. sprav. ze dne 6. prosince 1859 č. 19.317).

IV. Účinek legitimace.

1. Dítky z manželství konvalidovaného jsou dětem manželským na roveň postaveny, rovněž tak děti z manželství putativního; tyto poslednější nemohou však činiti nároky na jmění, které ustanovením rodinným (fideikomisy) pouze potomstvu manželskému vyhrazeno jest. (§§ 160, 752, 756 o. o. z.)

2. Děti mimo manželství zrozené a per subsequens matrimonium do rodiny přijaté, jakož i jich potomstvo počítají se mezi děti manželské; nemohou však dětem z manželství, mezitím uzavřeného, právo prvorozenství neb jiná již nabytá práva odpírati (§§ 161, 752, 763 o. o. z.). Na otázku, Stubenrauchem záporně zodpověděnou, má-li sňatek na potomstvo dítěte i tenkráte vliv, když toto v době uzavření sňatku rodičů jeho již mrtvo bylo, mnozí spisovatelé přisvědčili. Ve příčině domovského práva platí za dobu nastalé legitimace den, kdy sňatek rodičů uzavřen byl (výn. min. vn. ze dne 20. února 1871 č. 299).

3. Dětem, svolením zeměpánovým legitimovaným, přísluší jen tenkráte dědické právo ku pozůstalosti otcově, byly-li na žádost otcovu legitimovány za tím účelem, aby s dětmi manželskými stejných práv ku jmění allodnímu užívaly. Na ostatní členy rodiny nemá tato výhoda vlivu (§§ 162, 753, 756, 763 o. o. z.). Legitimované dítě obdrží též jméno otcovo a přednosti jeho stavu.

V. Poplatky.

Žádosti za legitimaci svolením zeměpánovým považují se za podání soudní a kolkují se pouze kolkem za 36 kr. z archu; potvrzení nastalé legitimace pokládá se za úřední vyhotovení kolku prosté. Žádosti za opravení matrik křestních ve příčině legitimace nemanželského dítěte per subsequens matrimonium podléhají kolku 50 kr. z archu (p. s. 43, a, 2 popl. z.), ježto tyto u politického úřadu podati jest. Úřední výtahy z matrik křestních a matrik sňatků za příčinou legitimace nemanželského dítěte jsou poplatku prosty (výn. min. fin. ze dne 18. srpna 1867 č. 29.491).

Lékárníci zabývají se připravováním a prodejem léků. Zboží lékárnické prodává se buď v obchodě drobném na požádání jednotlivce nebo dle předpisu lékárnického. Mimo to náleží k oprávněnosti lékárnické též prodej jistých druhů materialního zboží, chemických výrobků ku technickým účelům a jedů všeho druhů.

I. Způsobilost.

Ku provozování živnosti lékárnické žádá se:

1. Odbytý čas učební. Kdo do učení lékárnického vstoupiti chce, musí se vykázati;

a) vysvědčením o odbyté s dobrým prospěchem šesté třídě gymnasijní neb realné školy, v poslednějším případě též vysvědčením o zkoušce z latiny na veřejném gymnasiu s dostatečným prospěchem v rozsahu požadavků prvních šesti tříd gymnasijních odbyté (nař. min. vn. ze dne 9. května 1890 č. 81 ř. z.);

b) do učení lékárnického mají se přijmouti jen kandidáti, kteří se vykáží vysvědčením lékaře úředního o poměrné fysické způsobilosti;

c) doba učební učňů lékárnických (tirones) určena jest na 3 léta, pro kandidáty, kteří zkoušce maturitní na gymnasiu se podrobili, snižuje se doba ta na 2 léta;

d) po uplynutí předepsané doby učební jest se kandidátu podrobiti u grémia zkoušce praktické.

2. Dokonaná studia farmaceutická. Studia farmaceutická dlužno nastoupiti započetím roku studijního, který po zkoušce tirocinální, s dobrým prospěchem odbyté, bezprostředně následuje. Ministr vyučování může však v případech, které jisté ohledy odůvodňují, povolení ku studiím farmaceutickým i tenkráte uděliti, když čas učební předepsanou dobu překročil, aneb když mezi těmito dvěma oddíly farmaceutického vzdělání přerušení nastalo. Diplom obdrží kandidáti po složení 3 zkoušek a jednoho rigorosa (§ 2, 4, 5 výn. ze dne 16. prosince 1889 č. 200 ř. z.). Kandidátu při rigorosu aprobovanému udělí se diplom magistra farmacie. Dosažení hodnosti doktorské z farmacie (chemie) již místa nemá (§ 27 a 27 cit. výn.).

3. Průkaz, že žadatel jako asistent zaměstnán byl. Aby farmaceut oprávněnosti ku samostatnému řízení veřejné lékárny nabyl, musí prokázati, že po dosažení hodnosti magistra farmacie nejméně po 5 roků jako asistent lékárnické služby konal. Z těchto 5 roků musí nejméně 3 ve službách tuzemské veřejné lékárny stráviti (§ 6 nař. ze dne 9. května 1890 č. 81 ř. z.).

II. Udělení oprávněnosti (koncese) lékárnické.

Při zřizování lékáren platí zásada, že pro obyvatelstvo čítající 3000 až 4000 duší nejméně jedna lékárna zřízena býti musí. Při tom dlužno však bráti ohled na jednotlivé již v místě neb v okolí se nalézající živnosti lékárnické, na místní polohu a vzdálenost příbytků, na hornatou nebo rovinatou povahu krajiny (dv. d. ze dne 28. července 1823 č. 2.594, ze dne 10. srpna 1835 č. 26.056). Nové lékárny mohou se jen tenkráte zříditi, když obyvatelstvo jistého města značně se rozmnožilo tak, že místní potřeba rozmnožení lékáren nutně vyžaduje. Rozhodnutí o otázce, zdali nová lékárna v některém místě zříditi se má, přísluší v první instanci zemskému úřadu, kdežto udělení takové živnosti určité osobě, nechť jedná se o udělení nové lékárny neb o znovuudělení lékárny již stávající v pádu

uprázdnění neb o povolení ku provozování již uznané živnosti reální, náleží okresnímu hejtmanství resp. v městech s vlastním statutem magistratům (výn. min. ze dne 18. června 1858 č. 14.329). Při zřizování nových lékáren nutno dříve vyslechnouti dobrozdání zemské zdravodní rady. Dříve, nežli se oprávnění (koncese) udělí, jest vždy vypsati konkurs (dv. d. ze dne 30. listopadu 1832 pol. sb. z. 166), a bylo-li totéž uděleno, jest o tom vyrozuměti všechny ucházeče, jimž přísluší právo stížnosti ku vyšší instanci (výn. min. vn. ze dne 29. září 1882 č. 14.890).

III. Druhy živnosti lékárnické.

1. Osobní právo lékárnické může jen těm uděleno býti, kteří předepsaným zákonitým způsobem průkazy o své způsobilosti podali. Smrtí majitele osobní koncese lékárnické zaniká tato. Toliko zanechá-li vdovu, může provozování lékárny po dobu vdovství býti dovoleno. Ustanovení to nevztahuje se na pozůstalé dítky. Pouze syn mající způsobilost ku nabytí osobní koncese lékárnické má při konkursu přednost před ostatními uchazeči (dv. d. ze dne 27. listopadu 1843).

2. Lékárny radikované. Ačkoliv radikovaná práva živnostenská s realitou, se kterou spojená jsou, nabyta, zcizena nebo přenesena býti mohou, jest nicméně na základě všeobecného řádu živnostenského provozování takové živnosti majiteli nebo nájemci jen tenkráte dovoleno, když tento vykázav veškeré zákonem předepsané osobní vlastnosti oprávnění lékárnické buď již má nebo ho nabyl a když po čas provozování se nedopustil přestupku, se kterým ztráta oprávněnosti k vykonávání práva realního spojena jest. Toto ustanovení musí se při živnostech lékárnických tím přísněji zachovávati, jelikož provozování těchto živností se nejdůležitějších zájmů státních občanů týká (dv. dekr. ze dne 23. června 1822 č. 17.759). Z tohoto zákonného ustanovení vysvítá, že radikovanou živnost lékárnickou též takové osoby nabýti a držeti mohou, které ku provozování této živnosti zákonem předepsaných vlastností nemají; ovšem jsou tito, pokud se jejich vlastní osoby týče, z řízení živnosti potud vyloučeny, pokud se zákonitými vlastnostmi vykázati nemohou a dále jsou povinny řízení lékárny osobě k tomu způsobilé přenechati. Otázka, na čí účet stávající lékárna po smrti majitele vedena býti má, není otázkou veřejného zájmu, nýbrž záležitostí soukromou (výn. ze dne 23. října 1889 č. 3422).

3. Domácí lékárny mají poskytnouti lékaři neb ranhojiči na venkově praxi vykonávajícímu možnost nemocným, jeho ošetřování svěřeným, bez průtahu léky opatřiti. Držení domácí lékárny neoprávňuje však lékaře ku prodeji léků neb léčebných látek vůbec, rovněž ne k vydávání léků nemocným, kteří v místě, kde veřejná lékárna se nalézá, lékařem, domácí lékárnu vydržujícím, ošetřováni jsou. Není-li ve vzdálenosti jedné hodiny žádné lékárny, může domácí lékárna zřízena býti (d. dv. kanc. ze dne 3. listopadu 1808 č. 16.135). Právo ku zřízení domácí lékárny musí sobě lékař vymoci u politického úřadu. Volba a množství zásob pro domácí lékárnu jsou lékaři zůstaveny. Za řádnou správu ručí majitel domácí lékárny, který nesmí vydání léků odepříti, když tyto jiným z ciziny povolaným lékařem předepsány a jako velenutny označeny byly, a když léky z veřejné lékárny v čas zaopatřeny býti nemohou (nař. min. ze dne 26. prosince 1882 č. 182 ř. z).

4. Lékárny z nouze. Aby při náhlých nebezpečných onemocněních přivolaný lékař nejnutnější léčivé prostředky pro první okamžik po

ruce měl, budiž zřízena lékárna z nouze. V takové lékárně má však jen nejnutnějších, zvláštními předpisy stanovených léků užíváno býti. Ku chování léků pro lékárnu z nouze ustanovených jest každý lékař zavázán, který bydlí v místě, kde není veřejné lékárny. Lékařům bydlícím v místě, kde veřejná lékárna se nalézá, může politickým úřadem povolení k vydržování lékárny z nouze v tom případě uděleno býti, když u vykonávání svého povolání nemocné mimo bydliště své se nalézající, navštěvují.

5. Polní lékárny smí jen vojenskými lékaři za války zřízeny býti, aby raněným vojínům nejnutnějšími prostředky přispěti mohly.

6. Na obchodních lodích dlužno chovati skříň s léky, která úředně stanovenými léky opatřena býti musí. Přístavním zdravotnickým, jakož i konsulátním úřadům námořním přísluší stav léků občas zkoumati (nař. ze dne 15. prosince 1875 č. 152 ř. z.).

7. Homöopatické lékárny skorem již vymizely.

IV. Organisace.

Dekretem dvorní kanceláře ze dne 17. listopadu 1791 pol. sb. z. č. 89 byl stanoven řád gremií lékárnických, dle kterého ve Vídni a ve hlavních městech hlavní gremium lékárnické a v jednotlivých krajích filiální gremia zřízena byla. Účel těchto gremií jest udržovati jednotu členů gremií k dobru obecenstva, rovnati spory, míti v evidenci všechna zdravotnická nařízení, pečovati o řádné pomocníky a učně, poskytovati podpory v neštěstích a nemocech vdovám a sirotkům svých členů a přehlížeti občas lékárny svého okresu. Pro všechny lékárny platí sazba min. nař. ze dne 28. října 1876 č. 135 ř. z. zavedená.

V. Vymezení živnosti lékárnické.

1. Ve příčině obchodů zbožím materialním: Příprava a prodej léků všech druhů a tvarů dle lékařského předpisu jsou jedině lékárníku vyhrazeny. Prodej farmaceutických preparátů, bez rozdílu, jsou-li dle předpisů v rakouské knize lékárnické (pharmacopoea austriaca) obsaženy nebo dle dispositorií jiných zemí připraveny, jest jedině lékárnám dovolen. Vyjmuty jsou dietetické a kosmetické prostředky, prostředky ku cídění zubů, pokud nejeví se býti lékem smíšeným, dále přirozené a padělané minerální vody, látky pramenité, jakož i chirurgické obvazky všeho druhu. Předměty, jichž užívá se nejen v ohledu léčebním, ale též technickém, mohou se všeobecně prodávati, když se všem zákonitým předpisům vyhoví (nař. min. ze dne 1. září 1883 č. 152 ř. z.). Všechny dietetické a kosmetické prostředky, jakož i všechny látky na obvazy, ať se jakkoliv jmenují, tudíž všechny druhy ovocných šťáv, lihovin, essencí, náplastí, jsou lékárníkům vyhrazeny (nař. ze dne 17. června 1886 č. 27 ř. z.).

2. Ve příčině živnosti voňavkářské: Prodej zboží voňavkářského nepřísluší z pravidla lékárníkům. Drobný prodej četných do tohoto oboru spadajících léčivých prostředků jest jim jen potud dovolen, pokud tyto v seznamu, vládnímu oběžníku ze dne 4. února 1812 připojeném, obsaženy jsou, a pokud se dle určité sazby na váhu a pod pravým farmaceutickým nebo technickým názvem prodávají (nař. dolnorak. vlády zemské ze dne 25. června 1819 sb. »Krop.-Goutta« 41, s. 461).

3. Ve příčině ostatních živností: Lékárníci jsou též oprávněni ku prodeji průtržních pásů, obvazů, papíru na obvazy, bavlnky karbolové atd. (Dobrozdání vídeňské obchodní komory.)

VI. Trestní ustanovení.

Prodávání léčebných prostředků, jichž prodej všeobecnou normou lékárnickou nebo zvláštními předpisy k obzvláštní opatrnosti zavazuje, tvoří, nešetří-li se těchto předpisů, přestupek a trest stihne jak majitele, tak i pomocníka (§§ 345 a 346 tr. z. §§ 610 a 611 voj. tr. z.). (Trest, nemá-li majitel o tom vědomosti: 25 zl. až 50 zl., po druhé 50 zl. až 100 zl., po třetí odejmutí oprávněnosti ku vedení lékárny; má-li o tom vědomost: 50 zl. až 100 zl., po druhé 100 zl. až 200 zl. po případě 1 až 6 měsíců tuhého vězení.) Prodej tajných prostředků jest zapovězen (pat. ze dne 25. listopadu 1775).

Dopustí-li se provisor při dohledu nedbalosti nějaké, dopouští se přestupku, který se poprvé vězením od tří dnů do jednoho měsíce, po druhé ztrátou služby tresce. Věděl-li o prodeji zapovězeného léku, trestá se tuhým vězením od 1 do 6 měsíců. Kromě toho prohlásí se nezpůsobilým ku další službě v lékárně (§ 347 tr. z. § 612 voj. tr. z.). Pomocník lékárnický, který zapovězený lék s vědomím svého pána prodá, trestá se vězením od 1 do 3 měsíců, a stalo-li se tak bez vědomí pánova, tuhým vězením od 3 do 6 měsíců. Opakuje-li se přestupek, dlužno připojiti k rozsudku, že odsouzenému list na vyučenou odejmut a on uznán býti má za neschopného, dále jako pomocník lékárnický sloužiti (§ 348 tr. z., § 613 voj. tr. z.).

Byl-li lék chybně neb z látek připraven, které své léčivé moci již pozbyly, byl-li zpracován nebo uschován v nádobě nečisté, která ve svých částech nebo následkem jiných smíšenin, které v ní dříve byly, zdraví jest škodlivá, dopouští se pomocník, majitel nebo provisor lékárny, pokud jeden neb druhý z nedostatku řádného dohledu obviněn býti může, přestupku. Trest pro pomocníka: vězení jednoho týdne, po třetí degradování na učně. Trest pro majitele: 50 zl., po druhé 100 zl., po případě zjednání provisora za něho (§§ 349, 350, 351, 352 tr. z.; §§ 614—617 voj. tr. z.). Vydají-li se v lékárně léky nesprávně neb zamění-li se, tresce se ten, kdo je vydal, pro tento přestupek vězením 1 týdne, při větší neb opětně se přihodivší nedbalosti vězením do 3 měsíců, které lze zostřiti (§ 553 tr. z. § 618 voj. tr. zák.).

Dle osnovy nového trestního zákona dopouští se přestupku, kdo ve příčině jedů a jiných zdraví škodlivých látek, léků, léčebných látek a tajných prostředků proti vydaným nařízením jedná. Trest: vězení neb pokuta do 500 zl. (§ 472 osnovy). Dále obsahuje osnova nové ustanovení, že přestupku se dopouští lékárník, který vydání léků bez dostatečných příčin odepře neb v naléhavých případech zdržuje (§ 465 osnovy).

Lékaři.

Lékaři jsou osoby, které na základě zákonné své způsobilosti lékařství z povolání provozují.

I. Způsobilosť ku provozování lékařského povolání.

1. Jenom lékaři na rakouských universitách promování jsou oprávněni v jednotlivých zemích korunních své povolání provozovati (nejv. rozh. ze dne 3. prosince 1796 a dekr. dvor. kanceláře ze dne 3. listopadu 1808 č. 16.135). Lékařům na cizích universitách graduovaným jest jen tenkráte provozování lékařství v tuzemsku dovoleno, když k dosažení doktorské hodnosti v Rakousku potřebné vědomosti prokáží, při čemž ministerstvo vyučování v jednotlivých případech úlevy poskytnouti může (nař. ze dne 6. května 1850 č. 240 ř. z.); jinak dopustili by se nedovoleného provo-

zování prakse a musilo by se s nimi dle stávajících ustanovení trestního zákona naložiti.

2. Průkaz státního občanství rakouského (nař. ze dne 16. května 1884 č. 7004). Cizozemským oprávněným lékařům a ranhojičům jest provozování prakse v pohraničných krajinách dovoleno pod podmínkou, že předpisy v Rakousku platné při tom zachovávati budou (nař. ze dne 28. září 1837 č. 231 sb. z. s.). Diplom doktora lékařství na budapešťské universitě dosažený oprávňuje ku provozování prakse v královstvích a zemích v říšské radě zastoupených; rovněž může se ranhojičům na uherských ústavech vycvičeným provozování prakse chirurgické povoliti za těchže podmínek jako ranhojičům na tuzemských ústavech vycvičeným, vykáží-li se diplomem před rokem 1867 vydaným (výn. min. ze dne 15. prosince 1869 č. 184 ř. z.). Všichni lékaři jsou pod dohledem státní správy (zákon ze dne 30. dubna 1870 č. 68 ř. z.).

II. Práva a povinnosti lékařů.

1. Lékaři mají právo kdekoliv se usídliti a své povolání provozovati. Avšak každý lékař musí se u lékařské komory, v jejímž obvodu trvale se usadí, ohlásiti a každou změnu bydliště během 14 dnů oznámiti. Lékaři, kteří za svým povoláním na delší dobu mimo obvod příslušné lékařské komory se usadí (lázeňští lékaři) musí o tom zpraviti jak svou komoru, tak i onu komoru, v jejímž okrsku se zdržovati hodlají (zákon ze dne 22. prosince 1891 č. 6 ř. z. z r. 1892).

2. Lékař jest povinen každému nemocnému přispěti; odepře-li lékař, aniž by mu zabráněno bylo, svoje lékařské povolání provozovati, nemocnému pomoc, jest příslušný úřad zmocněn proti němu úředně zakročiti (d. dv. kanc. ze dne 20. ledna 1832 č. 5981 dol. rak. sb. prov. č. 19).

3. Povinnosť lékaře úřadu oznámení učiniti. K tomu jest lékař povinen:

a) když v lékárně některý lék chybně nebo špatně připraven byl (§ 349 tr. z. 2. odst. a § 614 2. odst. voj. tr. z.);

b) ve všech případech, kde lékaři při nemoci, poranění, porodu neb úmrtí podezření trestního činu se jeví (§ 359 tr. z. a § 628 voj. tr. z.);

c) každý lékař jest povinen osoby nakažlivou nemocí stížené, které léčí, příslušnému úřadu oznámiti; tato povinnosť trvá ne jen v čas epidemie, nýbrž i za poměrů normálních (nař. gub. ze dne 31. prosince 1829 a 19. listopadu 1848, nař. min. ze dne 20. září 1857).

4. Lékař jest zavázán k mlčelivosti. Lékař, který tajemství osob, jeho péči svěřených, někomu mimo nadřízený úřad zjeví, dopouští se přestupku, který poprvé zákazem provozování prakse do dobu 3 měsíců, po druhé po dobu jednoho roku a po třetí úplným odejmutím prakse se trestá (§ 498 tr. z. a § 772 voj. tr. z.).

5. Právní výhody: Péče zdravotnická vyžaduje, aby ti, kteří se jí výhradně věnují, jistých povinností, kterým státní občan vyhnouti se nesmí, zákonem zbaveni byli. Lékař jest tudíž zbaven všeobecné občanské povinnosti v řízení vyšetřovacím jako soudní svědek vypovídati (§ 103 č. 3 tr. ř.), jakož i povinnosti porotčí (§ 4 odst. 4. zákona ze dne 23. května 1873 č. 121 ř. z.); lékař osvobozen jest od daně výdělkové (§ 2 pat. ze dne 31. prosince 1812 pol. sb. z. sv. 39). Posluchači lékařství slouží jako jednoroční dobrovolníci pouze polovici roku ve vojště a další polovici roku po

dosažení diplomu doktorského jako zástupci asistenčních lékařů (§ 27 zákona ze dne 11. dubna 1889 č. 41 ř. z.).

III. Rozličné kategorie lékařů:

1. Ranhojiči byli jen až do konce roku 1875 nově připuštěni. Právo ku provozování ranhojičské prakse může jen na základě diplomu před rokem 1876 dosaženého přiznáno býti (§ 2 zák. ze dne 17. února 1873 č. 25 ř. z.).

2. Lékaři soudní jsou buď stále u soudu používáni, majíce stálé postavení ve státní službě, aneb bývají v jednotlivých případech jako tací přibíráni. (Viz čl. Lékaři soudní.)

3. Zeměpanští okresní lékaři jsou trvale ustanovení orgánové zdravotní dotyčných hejtmanství (§ 7 zákona ze dne 30. dubna 1870 č. 68 ř. z. a § 1 zákona ze dne 24. listopadu 1876 č. 137 ř. z., viz čl. Lékaři okresní).

4. Vojenští lékaři mohou civilní praxi vykonávati v tom rozsahu jako lékaři civilní (č. gub. dekret ze dne 1. října 1848 č. 52.848 prov. sb. z.). Rovněž požívají lékaři na Josefinské akademii promovaní ať se ve skutečné službě vojenské nalézají, ať již z ní vystoupili, ve příčině civilní praxe těchže předností jako všichni ostatní lékaři (d. dv. kanc. ze dne 1. listopadu 1812 č. 16.151 sb. Krop.-Goutta«, sv. 32, s. 347).

5. Lékaři lázeňští, kteří z pravidla jen v místech lázeňských pro nemocné, tato místa navštěvující, praxi provozují.

6. Dle jednotlivých oborů, kterými se lékaři často výhradně zabývají, rozeznáváme ženské lékaře, dětské lékaře, oční a ušní lékaře a j. T. zv. zubní technikové jsou na základě dv. d. ze dne 14. září 1842 p. sb. z. sv. XX. s. 241 oprávněni vyráběti umělé zuby a chrupy, nikoli však předsebráti operace v ústní dutině lidské. Překročení tohoto předpisu tresce se jako léčení pokoutní (nař. min. vn. ze dne 25. února 1849 č. 141 ř. z.). Dle živ. ř. jest toliko výroba umělých zubů a obchod jimi svobodnou živností, kdežto zubní technika náleží do oboru zubní vědy lékařské (výn. min. vn. ze dne 12. ledna 1887 č. 23.191).

7. Dle léčebních method rozeznáváme allopaty a homöopaty. Dle nař. min. vn. ze dne 27. května 1887 č. 67 ř. z. jest vésti o lékařích léčících dle methody homöopatické při politickém úřadě zvláštní seznam.

8. Obecní a obvodní lékaři. Obecní lékaři jsou pro jednotlivé obce ustanoveni. Ve příčině obcí, které žádných obecních lékařů nemají, jsou v jednotlivých zemích korunních ustanoveni obvodní lékaři pro více obcí, které vzhledem na vzdálenost jednotlivých obcí mezi sebou na komunikační a jiné rozhodující poměry v jeden obvod zdravotní sloučeny jsou. Odměna lékařů obecních vyplácí se z pokladny dotýčné obce; odměnu obvodních lékařů platí obce každého obvodu zdravotnického dle své poplatnosti. Obecní a obvodní lékaři jsou trvale ustanovení, odborní orgánové, povolaní ku spolupůsobení při vykonávání povinností ve směru zdravotní policie a mají jako takoví hodnost veřejných úředníků (§§ 3 a 4 zákona ze dne 30. dubna 1870 č. 68 ř. z.). Zařízení obecních, po případě obvodních lékařů upravuje řada zemských zákonů (zákon z. pro království české ze dne 23. března 1888 č. 9 z. z.; pro království dalmatské zemský zákon ze dne 27. února 1873 č. 10 z. z.; pro Istrii zemský zákon ze dne 19. března 1874 č. 8 z. z.).

IV. Odměna.

O odměně lékařské není zvláštních zákonitých předpisů, takže užiti dlužno tu ustanovení všeobecného občanského zákona o smlouvě námezdní. § 1163 o. o. z. stanoví, že předpisy o smlouvě námezdní též pro lékaře platí, pokud tito za své namáhání si odměnu výslovně nebo mlčky vyhradili. Úmluva však, kterou sobě lékař dříve, než ošetřování převezme, nemocným něco slíbiti dá, jest neplatná (§ 879 o. o. z.), jelikož jest každý lékař povinen bez odporu a se vší pílí a poctivostí každý lékařský výkon provésti (instrukce ze dne 3. listopadu 1808 č. 16.135). Byla-li však odměna nikoliv nemocným samým, nýbrž třetí osobou — příbuznými nemocného — zajištěna, jest smlouva po právu platná. Otázku, má-li lékař nárok na odměnu, když tuto s dotyčnou stranou si vyjednal, lze z pravidla dle § 1152 o. o. z. jen kladně zodpověděti, jelikož v takovém případě soudce výši odměny stanoviti má; soudce musí však na to ohled bráti, že lékař oproti chudým osobám nárok na odměnu činiti nemůže a že jistá třída lékařů, jako obecní lékaři, okresní lékaři a j. již mocí svého úřadu od chudých osob, v jich obvodu onemocnělých, žádné odměny žádati nemohou.

V řízení konkursním požívají pohledávky lékařů a ranhojičů, pokud tito své nároky za námahu ve příčině dlužníka obecného neb oněch členů jeho rodiny, k jichž výživě tento jest povinen, neb čeledi v domácnosti tohoto se zdržující, ku platnosti přivádějí a pokud lékařská odměna ne déle jednoho roku ode dne vyhlášení konkursu neb, zemřel li dlužník obecný před vyhlášením konkursu, ode dne smrti jeho počítaje, nezaplacenou zůstala, pořadí 1. třídy konkursních věřitelů. Lékař není oprávněn žalobou větší honorář vymáhati, než který původně v účtu udán byl (roz. ze dne 15. června 1871 č. 3.473, sb. č. 4.204; ze dne 8. února 1871 č. 10.129, sb. č. 4.047; ze dne 20. října 1863 č. 5761 sb. č. 1815). Pro lékaře soudní jsou v civilním a trestním řízení, jakož i ve příčině jiných, při úřadech se vyskytujících lékařských výkonů stanoveny určité sazby (§§ 1 a nař. min. vnitra, min. sprav. a min. fin. ze dne 17. února 1855 č. 33 ř. z.). Za mimořádné výkony, které v sazbách uvedeny nejsou, stanoví vrchní zemský soud odměnu (§ 3 cit. nař.). Ohledně výkonů soudních lékařů mimo bydliště, mohou tito vedle odměny i náhradu za povoz a stravování žádati.

V. Zastoupení společných zájmů stavu lékařského. Za tím účelem byly zřízeny na základě zákona ze dne 22. prosince 1891 č. 6 ř. z. z r. 1893 lékařské komory.

1. Obor působnosti:

a) Ochrana společných zájmů, jakož i důstojnosti a vážnosti lékařského stavu;

b) odbývání porad ve příčině péče zdravotní a zdravotních zařízení a podávání příslušných návrhů zemskému úřadu (§ 3 cit. z.);

c) lékařské komory jsou též povinny o otázkách, v jich obor působnosti spadajících, na vybídnutí úřadů prohlášení neb dobrozdání podávati (§ 4 odst. 1 cit. z.);

d) k sezením zemské zdravotní rady, ve kterých se o zásadných lékařských záležitostech jedná, delegáty jako mimořádné členy vysílati (§ 4 odst. 3 cit. z.), ač-li zdravotní rada za to žádá.

2. Organisace lékařských komor. Každá lékařská komora sestává nejméně z 9 členů volených na 3 roky (§§ 5, 8 cit. z.). Každá komora volí ze svého středu představenstvo, z předsedy, jeho náměstka a nejméně ze 3 a nejvýše 7 členů představenstva sestávající (§ 9 cit. z.). Představenstvo obstarává běžné záležitosti, seznam lékařů, v jeho obvodu bydlících a zprostředkuje spojení s úřady, jinými lékařskými komorami a členy komory (§ 11 cit. z.). Představenstvo rozhoduje jako čestná rada v osobních roztržkách (§ 12 cit. z.). Dohled nad lékařskou komorou a její činností vykonává politický úřad (§ 14 cit. z.).

VI. Daně.

1. Daň výdělková. Jak již v odst. II. č. 5 podotknuto, jsou lékaři daně výdělkové sproštěni, k čemuž přispívá též okolnost, že je v jistém ohledu za úředníky státní považovati lze (dv. d. ze dne 14. ledna 1813). Lékaři, kteří si domácí lékárnu zřídí a léky proti zaplacení vydávají, musí z tohoto výdělku platiti daň výdělkovou (výn. zem. fin. řed. štýrsk. a il. ze dne 24. prosince 1851 z. z. z r. 1852 pro Štýrsko).

2. Daň z příjmů. Lékaři vřaděni jsou do II. třídy daně z příjmů. Diety soukromých lékařů, pokud netvoří náhradu výloh cestovních a stravních za pobytu mimo bydliště, spadají též do II. třídy daňové.

VII. Ustanovení trestní.

1. Neoprávněné provozování umění lékařského neb ranhojičského po živnostensku (nedovolené léčení) tvoří přestupek, který trestá se vězením od 1 do 6 měsíců, po případě přečin, vzešla-li z toho smrť člověka, kterýžto přečin tresce se tuhým vězením od 6 měsíců do 1 roku (§§ 343, 335 tr. z. a §§ 608, 599 tr. z. voj.).

2. T. zv. chyba v léčení.

Lékař dopustí se chyby v léčení, když jsa v postavení, které jemu volné použití svých vědomostí a dovedností dovoluje, poškodí neb usmrtí nemocného péči jeho svěřeného tím, že svým jednáním neb opominutím přijde do rozporu s pravidly umění lékařského všeobecně uznanými, ačkoliv případ správně rozpoznal aneb že při použití obyčejných vědomostí a dovedností správně rozpoznati a chyby se vystříhati mohl. Pojem chyby v léčení jest v moderním lékařství soudním dosud velmi sporným

Dle zákona trestního dopouští se lékař činu trestního jen tehdy, když nemocného, jehož v léčení převzal, zanedbá tak, že skutečná škoda pro zdraví nemocného nastane (§ 358 tr. z.). Čin tento trestá se jako přestupek pokutou od 50 zl. do 200 zl. Dopustí-li se lékař při ošetřování nemocného takové chyby, která dokazuje jeho nevědomost, považuje se to, vzešlo-li z toho těžké poškození tělesné nebo dokonce smrt, za přečin, a lékaři kromě toho zakáže se další provozování lékařství až do té doby, kdy dokáže, že nedostatečné své vědomosti doplnil (§ 356 tr. z.). Lze tedy o tomto deliktu mluviti jen tehdá, když nevědomost lékařova jest hrubá, a má-li chyba, jíž se lékař dopustil, v zápětí těžké uškozní na těle nebo smrt.

Dle osnovy nového trestního zákona jest každé kulposní poškození, tedy i poškození lehké, trestným. Pokutou až do 100 zl. trestá se ten, kdo nejsa k tomu oprávněn lékařské výkony po živnostensku předsebeře. Týž trest stihne lékaře, kteří v případech, kde pomoc zjevně nutna jest a jinými lékaři poskytnuta býti nemůže, tuto bez dostatečné příčiny buď odeprou neb s ní otálí, ačkoli nutnost okamžité pomoci se-

znali, jakož i lékaře, kteří v předepsané lhůtě opomenou učiniti oznámení, ku kterým nařízeními, v zájmu péče zdravotní vydanými, povinni jsou (§§ 446, 447 osnovy).

Lékaři obecní a obvodní.

Zdravotně policejní úkoly obce uvedené v §§ 3 a 4 zák. ze dne 30. dubna 1870 č. 68 ř. z. provádí tato svými vlastními orgány t. j. obecními neb obvodními lékaři (§ 1 zák. ze dne 23. února 1888 pro Čechy, týkající se organisace zdravotní služby v obci, § 1 zem. z. pro Moravu ze dne 10. února 1884 č. 28 z. z.). Lékaři ustanovení pouze pro jednu obec nazývají se lékaři obecními (městskými), naproti tomu slují lékaři pro více obcí společně ustanovení lékaři obvodními. Povinnosť obcí k ustanovení těchto orgánů veřejného zdravotnictví vyslovena jest v § 1 shora zmíněného zákona zemského pro Čechy. V Čechách a na Moravě mají města s vlastním statutem, jakož i obce čítající nejméně 6000 obyvatelů, povinnost ustanoviti nejméně jednoho obecního lékaře (§ 2 cit. zák. pro Čechy a Moravu). Obce v Čechách nemající vlastního statutu neb čítající méně než 6000 obyvatelů mohou vlastního lékaře ustanoviti jen tehdy, mají-li k tomu potřebné prostředky a nepřekáží-li toto ustanovení organisaci zdravotní služby v ostatních obcích okresu; na Moravě těchto obmezení není.

Svolení k ustanovení obecního neb obvodního lékaře udílí okresní zastupitelstvo ve srozumění s politickým okresním úřadem. Toto usnesení okresního zastupitelstva má potřebí schválení zemského výboru ve srozumění s politickým úřadem zemským (§ 2 cit. zák. pro Čechy). Obvodní lékaře ustanovuje v Čechách okresní zastupitelstvo ve srozumění s politickým úřadem okresním pro ony obce, které vlastního lékaře neustanovily. Takové obce tvoří jakýsi celek t. j. zdravotní obvod, při jehož stanovení dlužno míti zření ku vzájemné vzdálenosti jednotlivých osad, poměrům komunikačním, sídlu lékařovu a j. Hranice obvodu zdravotního, sídlo obvodního lékaře atd. ustanovuje okresní zastupitelstvo, jehož veškerá usnesení tohoto směru musí býti schválena zemským výborem a zemským politickým úřadem (§ 3 cit. zák. pro Čechy). Pro dobu nepřítomnosti obecního neb obvodního lékaře učiní opatření starosta neb výbor obecní (§ 4 cit. zák. pro Čechy).

Podobné zásady ovládají zákonodárství i ostatních zemí na říšské radě zastoupených.

§ 5 zem. zák. pro Čechy uvádí jakožto podmínky ustanovení obecním neb obvodním lékařem:

1. rakouské státní občanství;
2. právo ku provozování lékařské prakse;
3. mravní bezúhonnost;
4. znalosť řeči i písma onoho po případě oněch zemských jazyků, kterým po případě kterými obyvatelstvo té které obce neb zdravotního obvodu mluví. Mezi uchazeči o místa tato mají doktoři veškerého lékařství přednost, z těchto pak ti, již složili zkoušku fysikátní a vykázati se mohou praksí v některé všeobecné nemocnici. Uchazeči o úřad obecního lékaře v městě s vlastním statutem musí vykázati odbytou zkoušku fysikátní.

Obvodní lékaře jmenuje v Čechách okresní zastupitelstvo (§ 6 al. 2 z. zák. pro Čechy), na Moravě shromáždění delegovaných (§ 8 al. 1 z. z. pro Moravu). Na Moravě totiž zastupuje obce v jeden zdravotní obvod spojené zvláštní shromáždění delegovaných, které tam ze svého středu

vysýlá zastupitelstvo každé obce toho kterého zdravotního obvodu (§ 5 z. z. pro Moravu). Přispívá-li zemský fond subvencí ku služnému obvodního lékaře, má shromáždění delegovaných pouze právo návrhu, který podává prostřednictvím politického okresního úřadu. V tomto případě děje se jmenování zemským výborem ve srozumění s místodržitelstvím. Podobně jmenuje obecního lékaře zemské subvence požívajícího zemský výbor ku návrhu obecního zastupitelstva (§ 8 zem. zák. pro Moravu).

Lékařové obecní postaveni jsou na roveň trvale ustanoveným úředníkům obecním (§ 6 z. z. pro Čechy § 13 z. z. pro Moravu). Přísahu skládají před obecním, po případě okresním starostou, ve městech s vlastním statutem před purkmistrem. Tito funkcionáři mají povinnost, osobu, která byla jmenována obecním, po případě okresním lékařem, oznámiti politickému okresnímu úřadu.

Služné obecního lékaře stanoví obecní zastupitelstvo a vyplácí je z obecní pokladny. Úřední příjmy lékařů obvodních pozůstávají ze služného, jehož výši stanoví okresní zastupitelstvo a z náhrady za služební cesty. Služné obecního neb obvodního lékaře v Čechách nesmí obnášeti méně než 400 zl. (§ 8 z. zák. pro Čechy), na Moravě 50 zl. na 1000 duší. Klesne-li hustota obyvatelstva na čtverečním myriametru pod 8000, obnáší minimum 400 zl. za jeden čtverečný myriametr. Náhrada nákladu spojeného se služebními cestami přísluší lékaři pro více obcí ustanovenému; není-li nic jiného smluveno, záleží tato náhrada v pevně ustanoveném obnose (paušálu), který však pod 20 zl. za každých 100 km^2 klesnouti nesmí (§ 5 z. zák. pro Moravu).

Obecní a obvodní lékaři jsou stálými odbornými orgány s povahou veřejných úředníků a jsou povoláni ku spolupůsobení při provádění zdravotně policejních předpisů (§ 3 a 4 zák. ze dne 30. dubna 1870 č. 68 ř. z.). Služební povinnosti jejich upraveny jsou předpisy vydanými zemskou politickou správou (§ 10 z. z. pro Čechy; § 12 z. z. pro Moravu; nař. min. vnitra ze dne 28. ledna 1889 č. 22.643 a č. 6 z. z.; služební instrukce pro obecní a obvodní lékaře mimo města s vlastním statutem na zákl. § 10 zák. ze dne 23. února 1888 č. 9 z. z.).

Obecní po případě obvodní lékaři nemohou za plnění povinností ve veřejné službě zdravotní konaných žádati od stran žádné odměny. Po případě mají i povinnost veřejně očkovati za poplatek pevně ustanovený.

Lékaři okresní.

Vrchní dozor nad veškerým zdravotnictvím přísluší správě státní, a vztahuje se na všechny záležitosti, které svou zvláštní důležitostí pro všeobecný stav zdravotní výslovně péči správy státní vyhrazeny jsou (§ 1 zák. ze dne 30. dubna 1870 č. 68 ř. z.). Výkon působnosti státní v záležitostech zdravotních přísluší úřadům politickým, kteréž z pravidla teprve po předcházejícím slyšení znalců předsejíti mají. Za tím účelem zřízeni jsou při hejtmanstvích okresních zeměpanští lékaři okresní (§ 6 cit. z.) (ve městech s vlastním statutem obecním zřizují zdravotní orgány tato). Jsou tedy lékaři okresní stálými zdravotními orgány hejtmanství okresních. Úřední obvod a sídlo jich stanoví se cestou nařizovací po slyšení zemského výboru. Zeměpanský lékař okresní jest netoliko hejtmanu okresnímu svého úředního sídla bezprostředně podroben, nýbrž on jest povinen též služebním požadavkům ostatních přednostů okresních hejtmanství svého úředního obvodu vyhověti (§ 7 cit. z.).

I. Obor působnosti.

Lékařům okresním přísluší:

1. Dohled na působnosť obci v ohledu zdravotně-policejním a na zdravotní personal jich okresů.

2. Vykonávání předpisů vydaných proti pokoutnímu léčení a neoprávněnému provozování lékařské prakse.

3. Kontrola ve příčině obchodu jedy a líčidly.

4. Dohled na léčební a humanitní ústavy, lázně, prameny léčivé, lékárny a živnosti zdraví lidskému nebezpečné.

5. Spolupůsobení při správě zdravotnictví vůbec, jmenovitě však při epidemiích, při propůjčování a zřizování živností lékařských.

6. Vyšetřování zdravotně policejní a podávání dobrozdání o tom.

7. Intervence při odvodech vojenských.

8. Vedení v patrnosti všeobecného zdravotního stavu obyvatelstva a užitečných zvířat domácích svých okresů a podávání návrhů v tomto směru.

9. Podávání periodických zpráv o všem, co v jich okresu v ohledu zdravotně-policejním se pozoruhodným býti jeví.

10. Lékař okresní má tam, kde není okresního zvěrolékaře, při vypuknutí dobytčího moru činiti návrhy.

11. On má ve svém okresu občasně neb kdykoliv je toho potřebí, od případu ku případu činiti objížďky.

12. On jest povinen proti normálnímu poplatku vykonávati funkce lékaře soudního (§ 8 *a—d* cit. z).

II. Odměna.

1. Zeměpanští lékaři okresní jsou dílem do IX., dílem do X. hodnostní třídy úředníků státních zařaděni.

2. Okresní lékaři IX. třídy hodnostní mají titul »lékaři okresní I. třídy« a okresní lékaři X. třídy hodnostní titul »lékaři okresní II. třídy«.

3. Služné lékařů okresních zvyšuje se po každých 5 letech o 100 zl. až k úhrnnému obnosu 1200 zl.

4. Správci země přísluší, zeměpanské lékaře okresní proti náhradě stěhovacích nákladů přesazovati.

III. Assistenti zdravotní.

Pomocným personálem ve službě zdravotní jsou assistenti zdravotní dílem s adjutem, dílem bez adjuta. Počet adjut smí v každém obvodu správním nejvýše 5. díl veškerých v tomto okresu zřízených zeměpanských lékařů okresních obnášeti. Ku dosažení místa zdravotního assistenta žádá se průkaz o 1roční praxi lékařské odbyté po dosažení diplomu doktorského ve veřejné nemocnici. Jinak platí pro assistenty zdravotní předpisy pro konceptní praktikanty vydané.

Lékaři soudní.

Přivzetí lékařských znalců jest nezbytně nutným v případech soudních, které mají byť i vzdálenější souvislosť s fysickým nebo psychickým stavem člověka. Za »soudní lékaře« lze pokládati v přesném smyslu jen ty lékaře, kteří při soudu trvale jsou ustanoveni (§ 119 tr. ř.). Je-li tomu tak, má vyšetřující soudce jiné znalce přibrati toliko výjimečně a to tehdy, je-li nebezpečí v prodlení nebo jestliže lékař trvale ustanovený pro zvláštní poměry přibrán býti nemůže nebo jeho přibrání se neodporučuje. Tato jednotlivá ustanovení vykazují z části nedostatky, které s lékařského stanoviska potřebují vysvětlení. Jest přirozeno, že jiní znalci musí býti přibráni, když

jest nebezpečí v prodlení, nebo když lékař trvale ustanovený přivolán býti nemůže. Co se týká otázky, zda přivzetí trvale ustanoveného lékaře v jednotlivém případě jest povážlivým, jsou tím patrně míněny případy, kdy příbuzenské nebo jinaké socialní poměry nepřivzetí jeho odůvodňují.

Lékařem soudním může býti každý, kdo dle svého diplomu jest oprávněn provozovati lékařskou praxi, aniž by prve musel podati zvláštní průkaz o způsobilosti k soudnímu lékařství. V Rakousku jest na lékařských fakultách soudní lékařství povinným předmětem zkušebním. Zeměpanští okresní lékaři jako takoví jsou povinni na se bráti funkce soudních lékařů (§ 8 lit. *d*, zák ze dne 30. dubna 1870 č. 68 ř. z.). Profesoři lékařských fakult, nežádá-li toho důležitosť případu nebo jiné zvláštní okolnosti, nemají býti přibíráni jako znalci ku trestnímu vyšetřování neb alespoň nemají jako takoví býti zaměstnáváni déle, než jest nevyhnutelně nutno (nař. min. ze dne 21. října 1853 č. 219 ř. z.); nařízení toto má platnosť též pro professory chemie na fakultách filosofických (výn. min. sprav. ze dne 24. března 1855 č. 2115).

Lékařští znalci musí býti vzati do přísahy. Znalcům, kteří jsouce trvale ustanoveni již všeobecnou přísahu složili, má vyšetřující soudce před počatím úředního výkonu posvátnosť přísahy od nich složené připomenouti. Jiní znalci musí před předsevzetím ohledání přísahou se zavázati, že chtějí předmět jeho pečlivě vyšetřiti, to, co seznají, věrně a úplně udati a nález, jakož i dobrozdání dle svého nejlepšího vědomí a svědomí a dle zásad své vědy (nebo umění) odevzdati (§ 121 tr. ř.). Formuli pro přísahu znalců předepsanou obsahuje § 1 zák. ze dne 3. května 1868 č. 33 ř. z.

V každém případě má soudní lékař splniti úkol trojí a to:

1. Předsevzíti ohledání. Předmětem tohoto jsou vůbec osoby (živé nebo jako mrtvoly) nebo věci. Vyšetření musí býti provedeno co nejpodrobněji a v době příhodné. Přítomnosť soudních osob při prohlédnutí nebo vyšetření předmětů ohledání (§ 122 tr. ř.) se vždy nežádá, neboť toto ustanovení, jehož šetří praxis při většině sborových soudů toliko ve případech značné důležitosti, zákon sám omezuje potud, že soudní osoby chtějí-li, mohou se vzdáliti z ohledů mravních (při ohledání osob ženského pohlaví), nebo trvá-li ohledání příliš dlouho (při vyšetření chemickém, bakteriologickém, mikroskopickém, při vyšetřování stavu duševního a pod.).

2. Sepsati protokol o všem, co na dotyčném předmětu shledáno bylo. Toto činí lékařům, kteří se soudní medicinou nejsou dokonale obeznámeni, největší obtíže, což nezřídka dokazují případy, kde jest třeba vyžádati si dobrozdání lékařské fakulty.

3. Podati dobrozdání, což ve mnohých případech jest možno teprve později, po opětovaném ohledání. Toto musí býti ve smyslu zákona úplné, t. j. musí obsahovati zodpovědění všech otázek, které zákon v konkretním případě klade. Při tom jest znalosť zákona pro soudního lékaře nezbytnou. Podle okolností může objeviti se potřeba, aby soudní lékař nahlédl ve spisy vyšetřovací, a mohou mu »pokud proti tomu nemluví zvláštní důvody, i spisy samy býti svěřeny« (§ 123 tr. ř.). Zvláště před hlavním přelíčením by měli soudní lékaři tohoto práva obsáhlou měrou užívati, poněvadž výpovědi obžalovaných a svědků často obsahují okolnosti, jež mohou míti pro výpověď soudního lékaře velikou důležitost. Vyskytnou-li se v dobrozdání odpory nebo nedostatky nebo nelogické důsledky, mají býti znalci opětně vyslechnuti, po případě má býti přibrán jeden nebo více

znalců jiných. Jde-li tu o dobrozdání lékaře nebo chemika, může býti požádána za dobrozdání některá lékařská fakulta zemí v říšské radě zastoupených, což může se státi rovněž, jedná-li se o důležitý nebo obtížný konkretní případ (§ 126 tr. ř.). Otázky podřízeného významu vůbec nemají býti fakultě předkládány (výn. min. sprav. ze dne 18. května 1874 č. 6488). Podrobný předpis o soudním ohledání mrtvých vydaný nař. min. vn. a sprav. ze dne 28. ledna 1855 č. 26 ř. z. obsahuje též četná ustanovení především soudce se týkající.

Při hlavním přelíčení mají lékařští znalci podati svoje dobrozdání ústně a udati zároveň důvody, dále mají otázky jim od osob k tomu oprávněných kladené zodpovídati, po případě návrhům, které učiněny byly, odporovati. Předseda může otázky, jež se mu zdají býti nepřiměřenými zamítnouti (§ 249 tr. ř.). Nikdy nemá lékař vytýkati polehčující a přitěžující okolnosti.

Také v civilním sporu a v řízení nesporném mohou býti soudní lékaři činnými, jako při prohlášení za choromyslného nebo za blbého a s tím souvisejícím zřízení opatrovníka (§ 273 o. o. z.), jež může se státi toliko po vyslechnutí lékařů soudem k tomu ustanovených. Rovněž žádá zákon (§ 100 o. o. z.) přibrání »zkušených lékařů« ke konstatování impotence jakožto překážky manželství. Konečně jest potřebí znaleckého dobrozdání lékařova při nárocích na náhradu škody způsobené tělesným poškozením (§ 1325 až 1328 o. o. z.).

Lesy.

I. Hospodářství lesní.

Význam lesa spočívá netoliko v tom, že poskytuje dříví lidským potřebám nezbytné a různé jiné plody, nýbrž jmenovitě v tom, že lesy pohlcujíce a vydávajíce vlhkost příznivě působí na hospodářství polní. Hospodářství lesní zahrnuje v sobě pěstování dříví, t. j. soubor všech lesnicko-hospodářských pravidel, dle kterých lesy udržovány, rozplemeňovány a omlazovány býti mají a setbu lesní, která zlepšení a znovuzaložení zpustošených nebo nedostatečných lesů, jakož i vypěstění nových stromů za předmět má. Zásady hospodářství lesního musí však též na půdu, polohu a podnebí ohled bráti, zejména při volbě druhů dřev. Rozeznáváme několik způsobů lesního hospodářství a sice:

1. Hospodářství pasekové.

2. Hospodářství na vysoký les, při kterém stromy takového stáří dosáhnou, ve kterém podseknuty byvše znovu vyraziti mohou.

3. Hospodářství smíšené, při kterém lesní a polní hospodářství s chovem neb bez chovu dobytka buď za účelem vzájemného povznesení aneb jen v zájmu výchovy dříví prospěšně se spojuje.

4. Hospodářství na nízký les, při kterém stromy nad kořeny se urazí a vypučením z kořenů se omlazují, kdežto

5. při hospodářství na střední les omlazování pařezů semeny se umožňuje.

Lesní zákon pojednává v odstavci o »hospodářství lesním« o druzích lesů, jelikož zákonné normy o lesnictví a lesním hospodářství činí rozdíl mezi hvozdy rozsáhlými, státu neb obcím náležejícími a menšími soukromým osobám náležejícími lesy. Dle toho rozeznáváme:

a) lesy čili hvozdy říšské, totiž lesy státní a takové, které se přímo spravují úřady státními;

b) lesy obecní, t. j. lesy a sadby lesní, jež náležejí obcím městským a venkovským;

c) lesy soukromé, t. j. lesy jednotlivých občanů státních, rozličných řádů, klášterů, obročí a nadací, konečně takových společenství, které se zakládají na poměru práva soukromého (§ 1 les. z.).

II. Ochrana lesů.

Ruku v ruce s hospodářstvím lesním kráčí ochrana lesů, t. j. soubor všech lesnicko-hospodářských a zákonných prostředků, kterými majitel k odvrácení škodlivých vlivů na půdu lesní a stav dříví, jakož i k udržení a rozmnožení výnosnosti lesa vládne. Sem patří: zjištění hranic lesa, ochrana lesů proti zanesení pískem, zbahnění, odplavení půdy, vysýchání a pod., jakož i zlepšení těchto udržováním a rozmnožováním prsti, regulací vod a lesních cest, ochrana stromů proti poškozování lidmi i zvířaty, zejména škodlivými hmyzy lesními, myšmi, zvěří, lesním bejlím a proti škodlivým vlivům neorganické přírody, jako jsou lesní požáry, vichry, strže sněhu a ledu, mrazy, vedra, nemoci. Všeobecný zájem proto toho vyhledává, aby stát péči měl jak ohledně hospodářství lesního, tak i ve příčině ochrany lesa, zejména v krajinách, které bohatstvím lesů se nehonosí.

Rakouský zákon lesní ze dne 3. prosince 1852 č. 250 ř. z. obsahuje v 1. odstavci (§§ 1—23) zákonnitá ustanovení na hospodářství lesní se vztahující, které majiteli nejen všeliké libovolné hospodaření, které by v soukromém zájmu k úplnému vyplenění lesů vésti mohlo, zapovídají, ale též s ohledem na veřejné zájmy volné užívání lesů v mnohém směru obmezují. Dle ustanovení zákona lesního ukládá se v prvé řadě držitelům lesů povinnost, za příčinou účelného hospodaření v lesích přiměřené velikosti odborné správce ustanoviti, kteréž vláda za způsobilé k tomu uzná, kdežto politickým úřadům, kterým provádění lesního zákona svěřeno jest, přísluší dozor, přiměřený vliv a v pádu potřeby vhodné zakročení, aby nařízením zákona držitelem lesa vyhověno bylo. Zároveň musí však státní moc pečovati o to, aby též majitelům menších lesů, zejména menším obcím účelné hospodaření odporučeno bylo a jim možnost se poskytla, aby ve příčině lesů neb důležitých opatření radu a pomoc zkušených lesníků sobě zjednati mohli. Způsob, jakým by se toho docílilo, řídí se dle okolností jednotlivých případů (výn. min. orby ze dne 16. března 1872 č. 6.266).

Zákon zapovídá pustošení lesů a libovolné mýtění, nařizuje zalesňování vymýtěných parcel a stanoví předpisy ohledně způsobu dobývání dříví a ohledně užívání jiných plodů lesních. V podstatě stanoví následující: Žádný les nesmí se zpustiti, t. j. nesmí se v něm tak hospodařiti, aby tím nastalo nebezpečenství, že by se v něm dříví dále nemohlo pěstovati, nebo že by se stalo naprosto nemožným, aby se v něm dříví vychovávalo. Bez úředního povolení nesmí nikdo les vymýtiti nebo lesní půdy k jiným účelům užíti. Povolení k tomu uděluje, týká-li se to hvozdů říšských, ministerstvo orby, při obecních a soukromých lesích okresní hejtmanství. Bližší ustanovení o tom obsahuje výn. min. orby ze dne 17. září 1884 č. 11.752. Jednal-li někdo svémocně, musí dotýčnou část lesa opět zalesniti a byl-li les zpustošen, peněžní pokutu zapraviti (§ 2.). Z částí lesa čerstvě vysekaných má se ve hvozdech říšských a obecních opět les nejdéle v 5 letech založiti (3). Hospodařiti v lese tak, že by tím sousední les uveden byl v nebezpečí, že by mohl vzíti škodu větry, jest zapovězeno. Zvláštní předpisy obsahuje zákon (§§ 6—7) ohledně ochran-

ných lesů, které ochranu skytají proti létavému písku, svaleninám a j. v., aneb které vysoko položeny jsouce, níže položené lesy a pole chrání. Hledě k tomu ustanovuje zákon na ochranu lesů, že lesy, které se nalezají na půdě, která se snadno rozprchnouti může aneb na místech vysokých neb velmi příkrých, jenom po úzkých pruzích se vysekávati, znenáhla vymycovati a ihned náležitě zmladiti mají. Lesů vysokých, jež se nalézají na vrchním kraji lesní vegetace, smí se však jenom užívati prostředkem probírání.

Přestupky těchto nařízení trestají se peněžitými pokutami (§§ 6—8). Ve prospěch oprávněných ustanovuje zákon, že lesy, na kterých služebnosti váznou (lesní služebnosti), musí se netoliko udržovati, ale musí se v nich i způsobem příhodným trvale hospodařiti (§ 9). Kde toho žádá šetření podrostu, má se dobývati dříví na podzim nebo v zimě při sněhu, dříví pak poražené má se bez prodlení z lesa vykliditi. Z jara nebo v létě poražené dříví musí se před započetím příštího jara z lesa odstraniti. Když se stromy kácejí, dříví se dělá a vyváží, jest všeho se varovati, čím by se vedlejším stromům a mlází uškoditi mohlo (§ 16). Úřadu politickému přísluší přihlížeti k hospodářství ve příčině lesů v okresu jeho se nalézajících (§§ 22—23).

III. Zalesňování.

Všeobecně platí zásada, že lesy jen se zvláštním státním svolením trvale dříví zbaveny býti mohou a že tam, kde toto svolení vyžádáno nebylo, stát všech prostředků donucovacích užiti musí, aby libovolnému vymýtění zabráněno bylo. Jedním takovým prostředkem jest zalesňování jednotlivých ploch, kterých dříve jako lesa užíváno bylo a na kterých následkem špatného hospodaření dříví dále pěstovati nelze. Zalesňování děje se z pravidla ku návrhu technických orgánů lesních (lesní technikové) nařízením politického úřadu. Jak političtí úřadové tak i technické orgány lesní mají si přesný a obsáhlý přehled všech poměrů svých okresů úředních zjednati a všechna opatření v zájmu lesní kultury potřebná učiniti. Zalesnění jest provésti ve lhůtě politickým úřadem stanovené. Nestalo-li se tak ve lhůtě předepsané, musí politický úřad dotyčné osoby donucovacími prostředky (pokuty peněžní, po případě vězení) k tomu přidržeti (§ 2 pat. ze dne 3. prosince 1852 č. 250 ř. z.).

Povinnosť zalesnění vztahuje se též na lesy, na kterých oprávnění k pastvě vázne. Zalesňování musí se prováděti dle systematického plánu a úřad jest oprávněn předložení plánu za příčinou zkoumání neb svolení žádati. V jednotlivých zemích korunních (Tyroly, Vorarlberk) platí nařízení, že při prodejích dříví ze soukromých a obecních lesů přiměřená kauce u berního úřadu složena býti musí, aby zalesnění bylo zabezpečeno. Zásadou při zalesňování jest, že jen takové plochy zalesněny býti mají, kterých již dříve jako lesů užíváno bylo a o nichž předpokládá, že na nich s prospěchem dříví pěstovati lze. Jedná-li se o mýtiny velkého rozsahu, jichž zalesnění v zájmu kultury aneb z jiných veřejných ohledů jest žádoucno, mohou účastníkům v pádu potřeby ve příčině rostlin, semen atd. nejen případné rady uděleny býti, ale lesní technikové mohou též opatření sazenic sprostředkovati. Politické úřady mají tudíž k tomu hleděti, aby v jednotlivých obcích a na útraty těchto školky zřízeny byly, ze kterých by majitelé menších lesů potřebné sazenice proti přiměřenému zaplacení odebírati mohli. Úřad jest povinen nařízená zalesnění v evidenci míti. Zalesnění nařídí po-

litický úřad zvláštním nálezem, ve kterémž jest označiti způsob jakým ono provedeno býti má, a vyžaduje-li toho zalesnění, musí politický úřad ve příčině správy provádění a dozoru nad ním zvláštní opatření učiniti (§ 4 nař. min. orby ze dne 3. července 1873 č. 52 ř. z.).

IV. Lesní služebnosti.

1. Pojem. Lesní služebnosti jsou služebnosti, na základě kterých určitá osoba jako taková nebo jako majitelka určitého pozemku oprávněna jest cizího lesa neb části jeho v jistém směru užívati.

2. Vznik. Služebnosti lesní vznikají těmitéž způsoby jako všechny ostatní služebnosti; zakládají se na právoplatném činu vůle vlastníkovy (smlouva, poslední pořízení, darování), na rozsudku (zejména při dělení), na promlčení (§ 480 o. o. z.). Patentem ze dne 5. července 1853 č. 130 ř. z. doznaly způsoby vzniku lesních služebností mnohých zákonitých obmezení. Dnem vyhlášení tohoto patentu počínaje nemohou práva bráti dříví z lesa, právo pastvy a právo k plodinám lesním vydržena býti. Taková práva mohou nyní vůbec jedině písemnou smlouvou, posledním pořízením aneb nálezem soudním při rozdělení společných pozemků vydaným jen tehdy nabyta býti, když úřad uzná, že služebnosť zemědělským ohledům se nepříčí a když výkon její připustí. V žádném případě nelze připustiti úmluvu, že služebnosť má býti nevyvazitelna. Bylo-li takové ustanovení připojeno, jest neplatným a považuje se jako by nebylo připojeno (§ 43 cit. pat.).

3. Zásady. Obsahem služebnosti jest právo služebného pozemku užívati. Toto oprávnění musí panujícímu pozemku skytati jistou výhodu. Povinnosť nemůže spočívati v tom, aby někdo něco konal nebo plnil, nýbrž jedině v tom, aby něčeho snášel neb opomíjel. Zásada, že služebnosť bez porušení podstaty věci služebné vykonávána býti musí, jest vzhledem ku zvláštnímu účelu lesa a lesních požitků ve příčině služebností lesních ještě důležitějšího významu. Oprávněný smí práv svých jen potud užívati, pokud tím trvalé a řádné hospodářství lesní netrpí; musí si tudíž obmezení svého práva služebnosti v té míře dáti líbiti, která účelům řádného hospodářství lesního odpovídá. Je-li objem požitků lesních neurčitý, může oprávněný při osobní služebnosti jen tolik z lesa bráti, kolik pro jeho potřebu, při pozemkových služebnostech jen tolik, kolik pro potřebu panujícího pozemku jest nutno Pro objem a způsob vykonávání lesních služebností jsou v prvé řadě rozhodna ustanovení právního titulu, a pokud tento ničeho neobsahuje, pravidla práva občanského a zákonů lesních, jakož i zásady národohospodářské a lesnicko-technické. Zásada pro všechny služebnosti platící, že služebnosť nelze převésti, platí též pro lesní služebnosti. Ovšem platí zásada tato jen ve příčině výkonu práva samého, nikoliv však ohledně požitků, jimiž oprávněný libovolně naložiti může, ač neodporují-li právu zcizení zvláštní úmluvy.

Zákon lesní obsahuje následující zvláštní ustanovení:

a) Lesy, na kterých váznou služebnosti, musí se netoliko zachovati, nýbrž musí se v nich též přiměřeným způsobem trvale hospodařiti.

b) Jaké mají býti požitky lesní a mnoho-li jich má býti, ustanovuje se v plánu hospodářském, podle pravidel těchto k žádosti oprávněného neb povinníka zřízeném (§ 9 les. z.).

c) Majitel lesa jest povinen les, na kterém služebnosť vázne, řádně vzdělávati; nesmí jej špatným hospodařením ke škodě oprávněného zpustošiti aneb v jinou plochu kulturní proměniti. Aby se obapolným přehmatům

předešlo, zřídí se lesnicko-hospodářský plán. V případě, že by se obě strany o tom nedohodly, rozhoduje politický úřad, pokusiv se dříve o narovnání na základě dobrozdání přísežných znalců (nař. min. ze dne 17. října 1856 č. 21.053 a ze dne 17. září 1856 č. 9870).

d) Shledá-li se vůbec aneb při této příležitosti, že se oprávněný a povinník toliko v tom neshodují, jakým způsobem se služebnosť, proti níž není žádného odporu, vykonávati má, přísluší rozhodnutí o tom úřadům politickým. Spory ohledně výšky požitků mezi majiteli lesů a oprávněnými nemohou však býti předmětem zakročení správního úřadu ve smyslu § 9 ani předmětem trestního řízení dle §§ 14—18 les. z. (roz. min. vn. ze dne 14. února 1866 časopis »Zeitschr. f. Verw.« 1868 s. 99).

4. Druhy lesních služebností.

a) Práva pastvy pozbyla pěstěním krmiva (jetele) a bramborů, mnoho hnojiva vyžadujícím, ve většině případů své důležitosti. Nezbytné jsou pastviny jen pro hospodářství alpská. Lesu pastva spíše škodí, než prospívá. Práva pastvy jsou různá dle rozlohy, druhu a účelu. V částech lesa k omlazování ustanovených nesmí se pastva lesní provozovati a do ostatních částí lesa smí se jen tolik dobytka honiti, kolik ho tam nalezne potřebné potravy. Místa zahájená (hajiště) mají obnášeti tam, kde se provozuje hospodářství kmenné (na vysoký les), alespoň $1/_6$, kde se provozuje hospodářství na nízký a střední les (hospodářství pařezové a prostřední) alespoň $1/_5$ veškeré půdy lesní. Držitelé lesů a ti, již mají právo pásti, mají zabraňovati, aby dobytek pastevný do míst zahájených nevnikl a to buď tím, že ustanoví k tomu účelu pastýře aneb jiným způsobem (§ 10 les. z.). Držitel lesa jest v tom případě povinen přispívati a spolupůsobiti, aby dobytek do míst zahájených nechodil, když spolupastvu vykonává (rozh. min. orby ze dne 25. června 1877 časopis »Zeitschr. f. Verw.« s. 117). Nebyly-li při nabytí práva pastvy druh a množství dobytka, doba a míra užívání určeny, chrání se 30letá pokojná držba. Právo pastvy nevztahuje se však na prasata a dobytek pernatý a v lesních krajinách na kozy; nečistý, nezdravý a cizí dobytek jest z pastvy vyloučen. Výkon práva pastvy nevztahuje se na jiné požitky. Oprávněný nesmí ani trávu žíti, ani z pravidla majitele ze spolupastvy vyloučiti, tím méně podstatu pastvy porušiti. Kdyby se bylo obávati škody, musí oprávněný svůj dobytek pod dohledem pastýře pásti nechati (§§ 498—502 o. o. z.).

b) Právo sbírati stelivo lesní. Kde hospodářské pozemky jsou rozkouskovány, půda polní špatná a kde hospodaření ku chovu dobytka a pěstování polních plodin směřuje, tvoří stelivo lesní podklad polního hospodářství. Lesní zákon činí rozdíl mezi stelivem a chvojí. Stelivo, záleží-li ve spadlém listí a jehličí a v mechu, sbírati se smí toliko hraběmi dřevěnými a není dovoleno rozhrabávati jimi půdu samu a sbírati ji (§ 11 les. z.); § 12 obsahuje bližší ustanovení ohledně užívání chvoje. Stelivo smí se bráti na témž místě nejvýše každý třetí rok a nesmí se nikdy bráti zároveň stlaní hrabané a klestěné (hrabanka a chvoj). Užiti však mlází za stelivo jest podle zdání držitelova dovoleno (§ 13 les. z.).

c) Právo bráti dříví z lesa. Právo bráti dříví týká se přímo důchodů držitele lesa a brání racionelnímu hospodářství lesnímu. Držitelové lesů mají oprávněným dříví, které jim náleží, když se byli dříve přihlásili, v náležitý čas vykázati a vytknutá místa zahájená příhodnými znameními hajnými (hájičkami) opatřiti. Den a místo, kdy a kde jim to bude vykázáno,

jakož i to, že místa zahájená jsou vyloučena, mají držitelové lesů oprávněným prostřednictvím obecních představených náležitě oznámiti (§ 14 les. z.). §§ 15, 16—17 les. z. obsahují bližší ustanovení ohledně vykazování a braní dříví, dále ohledně způsobu podsekávání stromů, odvážení dříví z lesa; z pravidla musí se dobývati dříví na podzim aneb v zimě při sněhu.

d) Dání lesa pod spravidlo. Lesy pod spravidlo dané slouží k ochraně osob, státního a soukromého statku proti lavinám, stržím skal, kamení, zasypaninám a ssutinám půdy a pod. Toto ochranné opatření (spravidlo) spočívá tudíž v přesném předepsání a co možná největším pojištění nutného zvláštního opatrování lesů (§ 19 les. z.). Stromoví nacházející se na ostrovech říčních a veletoků, pokud se náležitá péče mu věnuje, skytá vydatnou ochranu proti útržkům břehů, ba i proti utržení a odnesení celých ostrovů (roz. min. o. ze dne 22. listopadu 1877, časop. »Zeitschr. für Verw.« r. 1878 str. 3). Na březích větších vodotoků, nejsou-li tyto břehy skalnaté, pak na srázech hor, kde se jest svalenin obávati, smí se pěstovati stromoví jen v ten způsob, aby se tím půda neuvedla v nebezpečenství, a může se dovoliti mýtění pařezů a kopání kořenů jen potud, když se učiní opatření, aby se roztrženina tím způsobená nerozšířila dále (§ 7 les. z.).

α) Dání lesu pod spravidlo může se státi:

aa) z povinnosti úřední, jakmile se jeví nutným ku pojištění osob neb statků jako n. př. k ochraně železnic, léčivých pramenů, budov atd., ježto úřadové z důvodů veřejné bezpečnosti všemu zabrániti musí, co osobám neb majetku škodné neb dokonce nebezpečné jest. Žádá-li někdo za příčinou opatření takového nějaké náhrady, jest předsejíti dlužno dle platných zákonů. Příslušnými ku rozhodování o takových nárocích jsou soudy. Nároky tyto pozůstávají v náhradě zmařené lesní služebnosti, práv požívacích lesních a pod. Dání lesa pod spravidlo, na němž služebnosti lesní (ulesnění) váznou, nesmí se vlastníkem ke škodě oprávněného státi, nýbrž může jen úřadem býti opatřeno (roz. m. ze dne 4. listopadu 1854 č. 19.320).

bb) Les může býti dán pod spravidlo ku žádosti třetích osob. K tomu jsou oprávněny: místní obce, účastníci neb veřejní úředníci. Dání lesa pod spravidlo má se státi na základě zvláštního komisionelního vyšetření (§ 20 les. z.).

β) Řízení.

Úřad politický má srázím skal, kamení, lavinám, ssutinám půdy a pod. zevrubnou pozornost věnovati a především se postarati, by lesy, jež jsou ochranou proti škodlivým účinkům, náležitě byly opatrovány a v případě potřeby dle § 19 les. z. cestou úřední pod spravidlo dány. Ohledně takových lesů dlužno po zevrubném vypátrání okolností, dání pod spravidlo odůvodňujících (poloha a povaha lesů a ohrožených objektů, posavádní opatření ve příčině hrozících škod a nebezpečí) a po vyslyšení účastníků a místních představených na základě dobrozdání znaleckého zvláštní opatrování lesa nařídíti. Nad provedením dání pod spravidlo třeba přesný dozor vésti, pročež úřadové političtí jsou oprávněni pěstování takových lesů na zvláštní osoby k tomu zřízené přenésti. Při tom třeba zároveň všecky ku zjednání úplné jistoty nutné, se zvláštním pěstěním lesů spojené předpisy, jakož i případné zalesnění, dočasné zastavení neb obmezení služebností lesních, vystavění zdí ochranných, zakládání ochranných příkopů,

regulaci vod a pod. zavésti. Ke komisionelnímu vyhledávání nechť se obešlou představení místních obcí, všickni účastníci, jakož i potřební znalci. Služebnosti na ochranných lesích váznoucí zastaví se dle potřeby úplně. Ochranné lesy nechť se dle možnosti příslušnými nápisy neb tabulkami označí a do záznamu u každého politického okresního úřadu zanesou (§ 7 nař. min. or. ze dne 2. července 1873 č. 6953). Mezi jednotlivými zeměmi korunními vykazuje Tyrolsko a Vorarlbersko nejvíce lesů pod spravidlo daných (50298 *ha*), pak Korutansko (8913 *ha*), Salcbursko, Krajina, Dalmacie, Dolní Rakousy.

γ) Ochrana železnic.

Stavba železnic krajinami hornatými a lesnatými vyžaduje někdy nutně ku pojištění staveb železničních a dopravy, aby lesy při dráze ležící dány byly pod spravidlo právě tak, jak to § 19 les. z. nařizuje. Dotyčné podnikatelstvo dráhy musí držiteli lesa poskytnouti náhradu, kterou jest dle § 9 lit. c zák. ze dne 14. září 1854 č. 238 ř. z. cestou řízení vyvlastňovacího vyšetřiti a určiti, ježto dání lesa pod spravidlo jeví se jako částečné vyvlastnění ve smyslu § 365 o. o. z., ježto tím držitel lesa dočasnému nebo trvalému omezení svého práva vlastnického je podroben. Podnikatelstvo železniční nechť si v takovém případě vymůže nález o tom, může-li les pod spravidlo býti dán, čili nic; na to jest se pokusiti o dobrovolné dohodnutí se mezi majitelem lesa a podnikatelstvem železničním ohledně náhrady; nedocílí-li se toho, nechť se vynese rozhodnutí, že majitel lesa musí sobě dáti líbiti uložené omezení hospodaření ve svém lese proti náhradě, jež se určí soudním odhadem. Toto rozhodnutí označeno budiž výslovně jako nález expropriační. Podnikatelstvo železniční nechť zažádá na základě tohoto nálezu u příslušného úřadu soudního za soudní odhad, jehož předmětem je výše náhrady, již majiteli lesa zapraviti dlužno (výn. min. vn. ze dne 30. prosince 1874 č. 14.005).

e) Právo žíti trávu, které na rozdíl od práva pastvy spojeného s právem vehnati dobytek do lesa jen k žití trávy opravňuje. Práva bráti trávu z lesa nabyla důležitosti pro polní hospodářství malá, zejména v chudých krajinách, kde převládá chov dobytka. Poskytují dělníku možnost několik kusů dobytka držeti, a tak sobě domácí spotřebu mléka, másla, masa ve vlastní domácnosti opatřiti.

f) Jiné služebnosti lesní jsou: právo listí sbírati, pryskyřici oškrabávati, lanýže sbírati a třtinu a rákosí řezati.

5. Příslušnost.

Vzejdou-li při lesích, které jsou nějakou služebností vázány, pochybnosti, nesnáze a rozepře ohledně toho, zdali se na ně vztahují ustanovení v §§ předešlých obsažená, rozhodují o tom úřadové političtí, při čemž cesta právní jest vyloučena. Soudům přísluší rozhodnutí o tom, pozůstává-li služebnost lesní čili nic, jakož i o tom v jaké míře právo služebnosti vykonávati lze. Držitelé lesů, kteří by neuposlechli ustanovení těchto a nařízení úřadů politických, v tomto ohledu vydaných, potrestáni buďtež pokutou od 20 do 200 zl. Přestupky, jichž se dopustí ti, kdož mají právo služebnosti lesní, pokládány a potrestány buďtež za pych lesní (§§ 60—61 a 62, 18 les. z.). Politické úřady, jakož i lesní technikové jim přidělení mají k tomu hleděti, aby lesy, které služebnostmi obtíženy jsou, netoliko byly zachovány, ale aby se v nich způsobem vhodným trvale hospodařilo a aby s nimi dle ustanovení §§ 9—17 les. z. naloženo bylo. Jsou-li okolnosti, dle nichž

souditi se dá, že se vzhledem ku služebnostem s lesem nakládá způsobem, který se těmto ustanovením příčí, jest třeba tomu s použitím trestního ustanovení § 18 les. z. bez prodlení odpomoci (§ 8 prov. nař. k z. les.).

6. Vykoupení služebností.

Lesní služebnosti jsou v mnohém ohledu překážkou rationelního a trvalého lesního hospodaření. Mnohé z nich ohrožují dokonce pěstování lesa. Obtížení lesního majetku věcnými právy užitkovými jest dle zkušenosti stálým pramenem sporů a různých příčin k lesnímu pychu. Všechny prostředky, které k tomu směřují, aby lesy před přílišným vykořisťováním se strany těch, jimž služebnosti přísluší, chráněny byly, neposkytly úplné pomoci proti zneužívání a poškozování lesního majetku. Z příčin těchto musilo cestou zákonodárnou vykoupení lesních služebností upraveno býti, a to tím spíše, jelikož vykoupení jich s vyvazením pozemků úzce souvisí a na těchže zásadách spočívá. Cís. patentem ze dne 5. července 1853 č. 130 ř. z. bylo vykoupení služebností lesních upraveno. Ustanovením tohoto patentu podléhají:

a) všechna jakkoliv pojmenovaná práva braní dříví a jiných plodin z cizího lesa;

b) práva pastvy na cizí půdě a

c) všechny ostatní služebnosti polní, při kterých buď

α) služebný pozemek jest půdou lesní nebo věnován lesní kultuře,

β) aneb, při kterých mezi služebným a panujícím pozemkem vrchnostenský a poddanský poměr panoval. Smlouvy dodávací na určitou dobu uzavřené ohledně pařezů a dříví, jakož i stálé dávky dříví kostelům, farám, školám a nadacím, nebyly tímto patentem dotknuty. Práva předmět tohoto patentu tvořící dlužno úplatně zrušiti, aneb pokud vykoupení provedeno býti nemůže, ve všech směrech ohledně rozsahu místa a způsobu výkonu, doby, trvání a míry požitku atd. tak určiti, aby tím co možná největší úlevy pro půdu docíleno bylo (regulace). Vykoupení má jen tehdy zcela nebo z části místa,

αα) když tím obvyklé domácí hospodaření oprávněného nebo povinníka nenahraditelným způsobem ohroženo není,

ββ) když lze tak učiniti bez vážné újmy pro zemědělství a

γγ) když vzájemně oprávnění a povinní se v tom neshodnou, aby na místě vykoupení upravení dotyčných práv nastalo.

V. Lesní úředníci.

Lesní zákon ze dne 3. prosince 1852 č. 250 ř. z. ukládá politickým úřadům povinnosť jeho předpisy vykonávati a na hospodářství všech v jich okresech ležících lesů dohlížeti, všechny okolnosti vyšetřiti a svými rozhodnutími zájmy lesní kultury hájiti a proti lesnímu pychu a všem přestupkům zakročovati. Za účelem řádného vykonávání těchto povinností bylo nutno úřadům těmto odborné orgány přiděliti.

1. Tak byli v jednotlivých zemích koruny v letech 1871—74 zřízeni lesní inspektoři. Tito přiděleni jsou místodržitelství a mají tyto povinnosti: pečovati o to, aby zákon lesní ve všech částech prováděn byl, vyšetřovati stav lesů, podporovati lesní kulturu povzbuzováním a poučováním, míti v evidenci všechny přehledy a výkazy politických úřadů, podávati návrhy a dobrozdání ohledně lesnictví, konečně udíleti rady v ohledu lesnicko-technickém. Aby bezprostředně stav lesů vyšetřiti mohli, musí lesní inspektoři v okresích, jich dohledu svěřených, cestovati.

2. Výnosem min. orby ze dne 27. července 1883 č. 137 ř. z. byli při hejtmanstvích zřízeni lesnicko-techničtí úředníci politické správy. Tento lesnicko-technický personál skládá se z lesních techniků z povolání a hajných politické správy, dále lesních techniků státní správy lesní, kteří zároveň politické správě přiděleni jsou, konečně ze soukromých techniků, kterým na základě dobrovolného převzetí agend, technickému personálu lesnímu přináležejících, tento úřad jako úřad čestný jest svěřen. Tomuto lesnicko-technickému personálu správy politické přísluší podporovati politické úřady u vykonávání státního dozoru nad lesy a u provádění zákonů a nařízení lesních odbornou radou, vyšetřováním lesních poměrů, dále podporovati lesní kulturu poučováním držitelů lesů a povzbuzováním, aby vhodná opatření učiněna byla, po případě převzíti nebo řiditi správu obecních, společných a jiných lesů.

3. Hospodaření ve větších lesích děje se však z pravidla vlastními hospodáři lesními, kterým potřebný personál ku dozoru a ochraně přidělen býti má (§§ 22—52 les. z.). Veškeré tyto osoby mají býti vzaty v přísahu, pokud jsou zřízeny státem neb obcemi, mohou však i tam, kde je ustanovují držitelé soukromých lesů, do přísahy vzaty býti. Zřízenci lesní, v přísahu vzatí, mají, konají-li službu, nositi odznaky služební; ve službě jsou oprávněni též nositi obvyklé zbraně. Zřízenci tito mají povinnosť, vyhostiti z lesa každého, jehož zastihnou mimo cestu veřejnou, zavdává-li jeho pobyt v lese příčinu k obavám, dále zatknouti osoby, jež přistihnou při lesním pychu, aneb které jsou podezřelé, známé osoby však jen tenkráte, když se na odpor postaví (§ 52—58 les. z.).

4. Správa lesů a statků státu a veřejným fondům náležejících přísluší dle nař. ze dne 3. dubna 1873 č. 44 ř. z. správcům lesů a statků (hospodářům), ředitelstvím lesů a velkostatků a v poslední stolici ministerstvu orby. Každému správci lesů a velkostatku (lesní, nadlesní) jest správa jistého okresu svěřena. Povinnosti jich vztahují se na zachovávání hospodářských pravidel na základě schválených rozpočtů a na ochranu lesů. Jim k ruce přiděleni jsou hajní. Správcové lesní podrobeni jsou ředitelstvím lesů a velkostatků, v čele jichž stojí vrchní lesmistři, jimž opět lesmistři, lesní inženýři, sekretáři, lesní příručí a lesní elevové přiděleni jsou. Vrchní řízení přísluší ministerstvu orby, v němž nalezá se oddělení lesnicko-technické s vrchním zemským lesmistrem jako představeným, jemuž vrchní lesní rada, lesní radové a technicky vzdělaní výpomocní úředníci přiděleni jsou.

VI. Lesní pych a přestupky lesního zákona.

Nezachovávání a porušení oněch ustanovení lesního zákona, které majiteli lesa předpisují způsob, jakým v lese hospodařiti má a které zakazují vše, co by lesu na úkor bylo, trestají se jako přestupky lesního zákona. Lesním pychem rozumí se protizákonné činy třetích osob, bezpečnost majetku lesního rušící, na které se však pro jich nepatrnost ustanovení práva trestního nehodí (§§ 59—71 les. z.).

Ku přestupkům lesního zákona náleží zejména:

1. svémocné použití lesní půdy k jiným účelům, než ku pěstování dříví; přestupku dopouští se rovněž majitel, který vykácenou část lesa v pěti létech neb v delší úředně povolené lhůtě opět nezalesní (trestem jest pokuta 1—5 zl. z každých 60 arů).

2. Zpustošení lesa: nastalo-li zpustošením nebezpečí, že nebude možno dále dříví pěstovati, obnáší trest rovněž 1—5 zl. za každých 60 arů,

stalo-li se však pěstování dříví naprosto nemožným, může se trest na 10 zl. za každých 60 arů zvýšiti.

3. Hospodaření, kterým by sousední les uveden byl v nebezpečí, že by mohl vzíti škodu větry.

4. Nešetření předpisu, že les na půdě, která se snadno rozprašuje, jenom po úzkých pruzích vysekávati nebo znenáhla mýtiti a ihned zase zmladiti dlužno.

5. Dobývání pařezů a kopání kořenů na březích větších vod, když nebylo učiněno opatření, aby trhliny tím způsobené nešířily se dále (trest 20—200 zl.).

6. Majitele lesů, kteří nešetří předpisů daných ve příčině služebností lesních jest potrestati pokutou 20—200 zl. Naproti tomu dlužno protizákonné činy majitelů služebností lesních jako lesní pych trestati. Nešetření předpisů ohledně plavby nebo staveb plavebních trestá se jako přestupek, a sice při nepatrnější škodě vězením od 1 dne do 3 týdnů a při značných škodách vězením od 3 týdnů do 3 měsíců nebo pokutou 100—300 zl., po případě ztrátou oprávněnosti.

Za lesní pych prohlašuje lesní zákon hlavně přestupky majitelů lesních služebností, požární škody zanedbáním potřebné opatrnosti neb jiným způsobem zaviněné, opomenutí oznámení požáru, opomenutí vyzvání místních obyvatelů ku hasení požáru představenými obcí, jakož i neuposlechnutí tohoto vyzvání se strany obyvatelstva místního, dále opomenutí ohlášení škod hmyzem způsobených, neoprávněné sbírání klestí neb suchého dříví, naseknutí stromů, olupování kůry, kopání kořenů, dobývání pařezů, useknutí neb uříznutí vršků, větví a ratolestí, vytahování mladých stromků neb keřů, dobývání drobného dříví, sbírání mízy, neoprávněné braní steliva, přivlastňování prsti, kamení a nerostů vůbec, dále pobyt v lese proti výslovnému zákazu zřízenců lesních, tvoření nových cest, odvádění vod do sousedních lesů, jakož i každé neoprávněné užívání lesní půdy a neoprávněné vehnání dobytka. Okresní hejtmanství ukládá trest vězení neb peněžité pokuty, při polehčujících okolnostech udělí po případě pouze důtku Nářadí a náčiní neoprávněným způsobem s sebou přinesené připadne místnímu fondu chudinskému. Promlčení trestu nastane dle nař. min. vn. ze dne 3. května 1854 č. 84 ř. z. po uplynutí 6 měsíců ode dne, kterého čin byl spáchán. Poškozenému majiteli musí se úplná náhrada poskytnouti (náhrada vztahuje se nejen na cenu odcizeného plodu lesního, nýbrž i na ujmu, kterou majitel zmenšením neb přerušením plodnosti lesa utrpěl). Ve příčině pychu lesního nemá místa stížnost k správnímu dvoru soudnímu ani co do trestu ani co do náhrady (nál. spr. s. dv. ze dne 27. dubna 1889 č. 1548). Řízení ve příčině všech trestních činů proti bezpečnosti majetnosti lesní, které dle všeobecného trestního zákona se trestají, přísluší soudům trestním; trestání přestupků lesního zákona (§§ 18, 41, 44, 51 les. z.), jakož i lesního pychu (§§ 60—67 les. z.) přísluší úřadům politickým.

Lesy obecní jsou lesy, jichž vlastníkem jest obec městská nebo venkovská. Lesní zákon zapovídá v zájmu zachování lesní půdy dělení obecních lesů. Jenom ve zvláštních případech, kdy rozdělení jich jest buď nutnou potřebou neb skytá takové prospěchy, jež nejsou v odporu s péčí o jich zachování, může politický zemský úřad dáti svolení k jich rozdělení (§ 21 les. z.). Téže instanci přísluší rozhodnutí o dělení obecních lesů, děje-li se toto za účelem propachtování a užívání (výn. min. orby ze dne 15. srpna 1873

č. 4364). Rozdělení obecního lesa jest přestupkem a to i tehdy, bylo-li předsevzato před dojitím úředního svolení (výn. min. sprav. a orby ze dne 22. ledna 1876).

Ve případě skutečného rozdělení obecního lesa má politický úřad právo, pokud toho rozdělení správně provedeno není, les takový za celek pokládati a po případě učiniti opatření nutná ku jeho řádné správě a k odvrácení pustošení. Povinností vlády jest, aby tato jmenovitě menším obcím zákonnou nutnost řádného hospodářství lesního na paměť uváděla a k tomu účelu, aby jim opatřila radu a pomoc zkušených odborníkův. Způsob, jakým toho lze dosáhnouti, řídí se dle poměrů jednotlivých případů. Odporučují se jmenovitě smlouvy se sousedními lesními hospodáři, kteří za ujednanou odměnu vedou správu obecních lesů. Kde tento způsob správy se neodporučuje, bývá výhodným ustanovení zvláštních odborných lesních technických orgánů a to buď obcí samotnou, buď družstvem majitelů lesů. Vydatnou pomocí jsou tu subvence z prostředků obecních, okresních a zemských (výn. min. orby ze dne 16. března 1872 č. 6266).

Zemský zákon pro král. České ze dne 14. ledna 1893 č. 11 z. z. upravuje dohled ku hospodářství v lesích obecních následujícím způsobem:

1. Hospodářský plán.

Obce, v jichž majetku nacházejí se lesy, nechť jsou lesy ty obecním jměním (§ 69 obec. zříz.), nebo obecním statkem (§ 70 obec. zř.), povinny jsou hospodařiti v lesích těchto podle určitého hospodářského plánu, který obsahovati musí ustanovení, jak mají lesy ty býti spravovány, aby poskytovaly co možná největších trvalých užitků, a který nesmí příčiti se zákonným předpisům o lesní policii. Obecnímu výboru náleží ustanoviti způsobilého lesního hospodáře, který má zhotoviti návrh hospodářského plánu pro lesy obecní. Obecní starosta povinen jest oznámiti okresnímu výboru lesního hospodáře, kterému bylo svěřeno zhotoviti návrh hospodářského plánu lesního. Shledá-li okresní výbor, že lesní hospodář obecním výborem k zhotovení návrhu hospodářského plánu ustanovený nemá k tomu způsobilosti, předepsané příslušnými předpisy, ať vyzve obecní výbor, aby ustanovil jiného způsobilého lesního hospodáře; a kdyby obecní výbor vyzvání tomu v ustanovené lhůtě nevyhověl, určí okresní výbor sám lesního hospodáře, který zhotoviti má návrh hospodářského plánu pro lesy obecní. Zhotovený návrh plánu hospodářského budiž v obci u obecního starosty, pokud se týče v úředních místnostech obecních po čtrnácte dnů k veřejnému nahlédnutí vyložen. Doba, kdy bude návrh hospodářského plánu vyložen, budiž oznámena v obci veřejnou vyhláškou.

Proti návrhu hospodářského plánu podati může každý poplatník v obci námitky obecnímu starostovi ve lhůtě 14 dnů, počítajíc od posledního dne, po který byl návrh hospodářského plánu vyložen. O návrhu hospodářského plánu i o námitkách proti němu podaných usnáší se obecní zastupitelstvo. K usnesení takovému jest zapotřebí, aby byly dvě třetiny členů obecního zastupitelstva pospolu. Hospodářský plán, o kterém se obecní zastupitelstvo usneslo, musí býti předložen ku schválení okresnímu výboru a politickému úřadu okresnímu. Okresnímu výboru náleží zkoumati, vyhovuje-li plán tento předpisům obecního zřízení v příčině neztenčeného zachování kmenového jmění a statku obecního a požadavkům hospodářsko-technickým. Politický úřad okresní zkoumá, nepříčí-li se ustanovení hospodářského plánu před-

pisům o lesní policii. Z rozhodnutí okresního výboru může každý, jehož zájmů dotýká se schválený plán hospodářský, odvolati se k zemskému výboru ve lhůtě stanovené v § 77 zákona ze dne 25. července 1864, sb. zák. a nař. čís. 27, pokud se týče zákona ze dne 25. října 1868, č. 36 zem. zák. Z rozhodnutí politického úřadu okresního jde odvolání k místodržitelství dle předpisů platných pro politické úřady (§§ 1—4 cit. z.).

Obce, jichž lesní majetek nedosahuje plošnou výměru 50 hektarů a jichž lesní hospodářství nachází se ve stavu řádném, mohou okresním výborem sproštěny býti povinnosti zříditi pro své lesy hospodářský plán. V obcích této povinnosti sproštěných musí zhotoveny býti popsání (inventura) dočasného stavu lesa a program hospodářský, kterým stanoví se pořad mýteb a zalesňování aspoň pro nejbližší dobu pěti až desíti let. Okresní výbor má právo obci, která sproštěna byla povinnosti zříditi hospodářský plán, uložiti, aby zřídila hospodářský plán, sezná-li, že lesní hospodářství se zanedbává.

Z těchto opatření jde odvolání k zemskému výboru (§ 77 zákona ze dne 25. července 1864, sb. zák. a nař. č. 27, a zákon ze dne 25. října 1868. č. 36 z. z.) (§ 6 cit. z.).

2. Kácení dříví.

Kdykoliv zamýšlí se káceti dříví v obecním lese, jest obecní starosta povinen oznámiti to okresnímu výboru čtyři neděle napřed. Sezná-li okresní výbor, že kácením tím porušen by byl schválený plán hospodářský, pokud se týče v obcích, které sproštěny byly povinnosti zříditi hospodářský plán, že kácení to nesrovnává se se schváleným programem hospodářským aneb s požadavky řádného lesního hospodářství, zakáže obecnímu starostovi, aby v lesích obecních bylo káceno. Ze zákazu toho jde odvolání k zemskému výboru. Má-li okresní výbor za to, že zamýšleným kácením dříví v obecním lese porušeny by byly předpisy o lesní policii, učiní o tom oznámení politickému úřadu okresnímu. Kdyby zamýšleným kácením měla státi se obci újma taková, že by tím pěstování dříví pro příště bylo ohroženo, neb stalo se nemožným, jest okresní výbor povinen zakázati kácení až do té doby, kdy příslušnými politickými úřady bude rozhodnuto, příčí-li se zamýšlené kácení předpisům o lesní policii čili nic. Nedodá-li se obecnímu starostovi zákaz kácení ve lhůtě čtyř neděl, počínající dnem, kdy bylo oznámení o zamýšleném kácení okresnímu výboru podáno, může kácení to po uplynutí této lhůty býti předsevzato (§ 7 cit. z.).

3. Hospodáři lesní.

Obce, jichž lesní majetek dosahuje plochy 700 hektarů, musí pro své lesy zříditi zvláštního lesního hospodáře způsobilého dle předpisů lesního zákona, jemuž přidán býti musí potřebný personál pomocný a ochranný. Také v obcích, jichž lesní majetek nedosahuje plochy 700 hektarů, musí zřízenému lesnímu hospodáři přidán býti potřebný personál pomocný a ochranný. Obce, jichž lesní majetek nedosahuje plochy 700 hektarů, mají na vůli, buď

a) aby zřídily pro své lesy zvláštního, nebo cizího, v jiné službě postaveného způsobilého lesního hospodáře, anebo

b) aby smluvily se s jinými obcemi o zřízení společného způsobilého lesního hospodáře. V úmluvě takové učiněno buď zároveň potřebné opatření ve příčině zřízení potřebného personálu pomocného a ochranného, při čemž obcím může býti vyhraženo, aby zřídily personál ten buď pro

sebe samy, nebo společně s ostatními obcemi zúčastněnými, pokud se týče s jednou nebo s několika z nich. Úmluva tato musí býti okresnímu výboru předložena ku schválení.

Obecní starosta povinen jest oznámiti okresnímu výboru, kdo byl pro obecní lesy ustanoven za lesního hospodáře; totéž platí o každé změně v osobě lesního hospodáře nastalé. Ustanoví-li se v obcích s lesním majetkem, nedosahujícím plochu 700 hektarů, za lesního hospodáře osobnost cizí, v jiné službě postavená, aneb zřídí-li sobě několik obcí společného hospodáře lesního, náleží okresnímu výboru zkoumati, bude-li ustanovený lesní hospodář s to vykonávati povinnosti s jeho úřadem spojené (§ 8 cit. z.).

Způsob, jak mají lesní hospodáři býti ustanovováni, a služební jich poměry řídí se dle § 32 obec. zříz. Lesní hospodáři, zřízení pro několik obcí společně, ustanovují se, a služební jich poměry upravují se úmluvou mezi zúčastněnými obcemi. Neshodnou-li se v příčině této zúčastněné obce, náleží okresnímu výboru, aby vyslechnuv obecní výbory zúčastněných obcí, ustanovil společného lesního hospodáře a upravil služební jeho poměry. Nedocílí-li se mezi zúčastněnými obcemi shoda o tom, jak mají jednotlivé obce přispívati k uhražení odměny společnému lesnímu hospodáři, rozvrhuje odměnu tu na jednotlivé obce okresní výbor podle poměru lesní plochy v těchto obcích.

Jsou-li lesy, pro které ustanoven je lesní hospodář, obecním statkem (§ 70 obec. zříz.), povinni jsou podílníci v užívání těchto lesů přispívati obci k uhrazení výdajů s ustanovením lesního hospodáře spojených podle míry svého účastenství v užívání lesů s tím obmezením, že příspěvky na každého podílníka vypadající nesmí převyšovati hodnotu užitků, které podílník tento z obecních lesů béře. Béře-li obec nějaké užitky z lesa, který je obecním statkem, uhraditi sluší z obecní pokladny část těchto výdajů poměrnou k užitkům, které obec béře (§ 9 cit. z.).

4. Dohled (techničtí znalci).

Okresnímu výboru náleží bdíti nad tím, aby lesy, které jsou jměním neb statkem obecním (osadním), spravovány byly dle pravidel lesnických tak, by poskytovaly co možná největších trvalých užitků, pokud se týče, by obecní (osadní) lesy spravovány byly podle schváleného hospodářského plánu neb podle schváleného hospodářského programu (§ 11 cit. z.).

Zastupitelstvo okresní, v jehož obvodu jsou lesy obecní (osadní), povinno jest ustanoviti pro obvod okresní technického znalce lesního způsobilého dle předpisů lesního zákona, jemuž náleží přihlížeti k hospodářství v lesích obecních (osadních), oznamovati příslušným úřadům vady a nedostatky při tom poznané a navrhovati okresnímu výboru neb okresnímu zastupitelstvu potřebná opatření, která tyto poslednější úřady povolány jsou učiniti. Nevyhoví-li okresní výbor neb okresní zastupitelstvo návrhu technického znalce lesního, může tento žádati ve lhůtě čtrnáctidenní, aby zemský výbor rozhodl, má-li opatření jím navrhované býti učiněno, čili nic.

Za technického znalce lesního může okresní zastupitelstvo buď přijmouti do služby zvláštního úředníka okresního, aneb ustanoviti lesního hospodáře v cizích službách postaveného, bydlícího v okresu samém neb v okresu sousedním. Okresní výbor povinen jest oznámiti zemskému výboru, kdo byl pro obvod okresní ustanoven za technického znalce lesního. Ustanoví-li okresní zastupitelstvo za technického znalce lesního osobnost,

která jest již jinak ve službě lesnické zaměstnána, náleží zemskému výboru zkoumati, bude-li ustanovený technický znalec lesní s to, vykonávati povinnosti s jeho úřadem spojené.

Služební poměry technického znalce lesního řídí se dle § 57 zákona ze dne 25. července 1864, sb. zák. a nař. č. 27. Náklady vzešlé z ustanovení technického znalce lesního pro obvod okresní uhražují se z prostředků okresních (§ 12 a 13 cit. z.).

Opomine-li obecní (osadní) starosta vykonati opatření, které nařídí okresní výbor v oboru své působnosti ve příčině hospodářství v obecních (osadních) lesích, aneb které konati má dle tohoto zákona, může mu okresní výbor uložiti pořádkové pokuty (§ 100 obec. zříz.). V případě nutné potřeby nějakého opatření ve příčině obecních (osadních) lesů provede toto opatření na náklad obce (osady) okresní výbor, dohodnuv se o tom s politickým úřadem okresním. Kdyby hospodářství v obecním (osadním) lese bylo trvale zanedbáváno, tak že by hrozilo z toho spustošení lesa, a neodpomůže-li, jsa k tomu vyzván, obecní (osadní) výbor, může okresní výbor, dohodnuv se s politickým úřadem okresním, ustanoviti ku správě lesů obecních (osadních) jiný orgán (sekvestra lesa) na náklad obce (osady). Působnost tohoto orgánu pomine, jakmile ustaví se v obci (osadě) nový výbor obecní (osadní) (§ 14 cit. z.).

O odvoláních z opatření, které učinil okresní výbor, dohodnuv se s politickým úřadem okresním, rozhodovati náleží s konečnou platností zemskému výboru dohodnuvšímu se s místodržitelstvím. Odvolání takové podáno budiž okresnímu výboru ve lhůtě čtrnáctidenní.

Zemskému výboru náleží v mezích působnosti po zákonu mu příslušející přihlížeti k tomu, aby okresní zastupitelstva a okresní výbory konaly povinnosti tímto zákonem jim uložené (§ 15 a 16 cit. z.).

Předpisy tyto netýkají se obcí, které spravují se zvláštním zřízením obecním.

Lhůty (v soudním řízení).

A) Řízení soudní sporné.

Ve sporu civilním rozumí se lhůtou určitá časová mezera, během kteréž jisté jednání sporné předsevzato býti musí, jelikož by jinak bezvýsledné uplynutí její mělo v zápětí škodlivé účinky processuální.

I. Druhy lhůt.

1. Lhůty zákonné (dilationes legales) a lhůty soudcovské (dilationes judiciales). Zákonná lhůta běží, aniž by bylo zapotřebí jakéhokoli soudcovského nařízení. Všechny ostatní lhůty patří ke lhůtám soudcovským.

2. Dle účinku rozeznáváme lhůty nepřestupné neboli propadné a lhůty přestupné neboli nepropadné.

Lhůty neprodlužitelné jsou ony, jichž promeškání má za následek naprosté vyloučení (praeclusi) strany od předsevzetí dotyčného processního úkonu nebo právního prostředku. Prodlužitelné lhůty pak jsou ony, při jichž promeškání ne sice vyloučení, ale jiné následky nastávají, jako ku př. peněžitá pokuta, vězení, náhrada útrat a pod. Ve sporu civilním pohlíží se z pravidla na všechny lhůty jako na propadné (dv. dekr. ze dne 8. dubna 1785 č. 406).

Lhůty propadné rozdělujeme opětně na lhůty propadné ipso jure a lhůty propadné petente adversario.

a) Lhůty propadné ipso jure jsou ony, jichž promeškání samo následky vyloučení z dalších kroků s sebou přináší a musí proto k nim soudce přihlížeti, byť i strana protivná žádného návrhu v té příčině nepodala.

Takovou lhůtou jest ku př. 14denní lhůta ku nastoupení důkazů přísudkem připuštěných (§ 17 nov. proces. nál. ze dne 16. února 1875 č. 1146 sb. č. 5634), lhůta ku nastoupení nebo vrácení přísahy rozhodovací rozsudkem připuštěné (§§ 209 a 211 s. ř.), lhůta ku podání stížnosti odvolací a dovolací, lhůta rekursní atd.

b) Lhůtou propadnou petente adversario rozumíme naproti tomu lhůtu, při níž prekluse teprve ku návrhu odpůrce nastupuje, jako ku př. odsouzení in contumatiam pro zmeškání lhůty ku podání sporných řečí, prekluse při důkazech znaleckých a mn. j.

3. Dále rozeznáváme lhůty prodlužitelné a lhůty neprodlužitelné.

Prodlužitelné lhůty mohou buď soudcem, buď protivnou stranou prodlouženy býti. Lhůty ku podání odpovědi, repliky, dupliky, konečného spisu a konečné odpovědi, k odpovědi na vyzvání nebo ku podání žaloby vyzvané, k podání výtek účtu, k odůvodnění obstávky, sekvestrace a knihovního záznamu mohou soudcem z důležitých důvodů prodlouženy býti.

Žádná z ostatních lhůt řízení rozhodovacího v ústním, písemném i stručném řízení, nemůže rozhodnutím soudcovským býti prodloužena (§ 6 zák. ze dne 16. května 1874 č. 69 ř. z.).

Odpůrce může lhůtu, i když soudcem prodloužena býti nesmí, prodloužiti, když ku př. v písemném řízení (následkem opozděného podání sporného spisu) nebo v ústním nebo stručném řízení (při nedostavení se protivníkově) návrh kontumační nepodá, nebo nastalou kontumaci promine, nebo další lhůtu povolí; v řízení odvolacím (v řízení řádném), když opozděné podání nevytýká, resp. když odpůrce nehledě ku zmeškání lhůty, na opozděnou appellaci nebo revisi podá odpověď, musí soudce vynésti rozsudek tak, jako kdyby ohlášení se stalo v čas (res. ze dne 11. září 1784 č. 335 lit. u sb. z. s.), konečně když strana podáním svolení odpůrcovo k podání spisu v pozdější době prokáže (§ 10 proc. nov.).

II. Počítání lhůt.

Lhůty počítají se všeobecně dle § 902 o. o. z. dle dní (výjimečně při nastoupení přísahy v řízení směnečném dle hodin, § 12 sm. ř.).

Lhůta končí uplynutím posledního dne, tedy vlastně poslední hodinou úřední, do kteréž podací protokol otevřen jest (§§ 114, 115 s. instr.). Připadne-li poslední den lhůty na den nedělní nebo sváteční, končí lhůta příštím dnem všedním (§ 5 odst. 2 nov. proc., § 11 říz. str., § 88 říz. ve v. nep.).

Lhůta počíná dnem po doručení soudního výměru, jež podání nejbližšího spisu podmiňuje (dv. d. ze dne 20. června 1782 č. 55 sb. z. s.), byť i doručení poštou se stalo (dv. d. ze dne 30. listopadu 1789 č. 1081, dv. d. ze dne 9. října 1813 č. 1071 sb. z. s.). Byla-li lhůta prodloužena, běží lhůta nová teprve po uplynutí lhůty první (dv. d. ze dne 14. listopadu 1791 č. 221 a ze dne 13. února 1795 č. 217, § 524 halič. s. ř.). Strana sama má o to péči míti, by spis nejdéle posledního dne během úředních hodin podán byl. Nestačí tedy, byl-li spis posledního dne dán na poštu. Dni, jež dopis byl na poště, se tedy do lhůty nevčítají; zásada tato platí

nyní vůbec a též při rekursech (min. nař. ze dne 28. září 1860 č. 205 ř. z. § 2, čímž dv. dekr. ze dne 6. listopadu 1786 č. 600 sb. z. s. platnosti zbaven byl.) Vyjimečně stačí při krátké lhůtě podání spisu na poštu před uběhnutím lhůty a odpočítají se tedy dni, kdy spis byl na poště; tak na př. při lhůtách k námitkám proti rozkazu platebnímu a zjišťovacímu v řízení směnečném (§ 7 sm. ř., § 2 zák. ze dne 18. července 1889 č. 132 ř. z.), dále při lhůtě rekursní v řízení mandátním (§ 10 říz. mand.), při lhůtách v řízení ve věcech nepatrných (§§ 11 a 84 říz. ve v. nep.).

Lhůta běží nepřetržitě (continue) až do posledního dne. Prodloužená lhůta připojí se bezprostředně ku předcházející; novela ustanovuje, že má tato lhůta připojením dne kalendářního ve výměru stanovena býti (§ 7 2 odst., § 9 nov. proc.).

V řízení ústním, písemném a stručném nemají dni nedělní a sváteční, jakož i ostatní prázdniny na počátek, konec a celý běh lhůt k podání spisu, jakož i ku předsevzetí jiných jednání pražádného vlivu. Lhůta, jejíž poslední den na neděli nebo všeobecný svátek připadá, končí nejbližším dnem všedním. Toto platí i tehdy, když uplynutí lhůty zřejmě dnem kalendářním označeno jest (§ 5 proc. nov.). Na počítání při lhůtách soudcem ustanovených se ustanovení § 902 o. o. z. nevztahuje (roz. ze dne 24. března 1891 čís. 3271, sb. »Novák« IV, 350).

III. Přetržení lhůty.

1. Odepřel-li soudce prodloužení lhůty, počítá se straně ku předsevzetí dotyčného právního jednání tolik dní od doručení výměru zamítajícího (dies utiles), kolik jich v čas podání odmrštěné žádosti od poslední doznané nebo povolené lhůty strana ještě měla (§ 11 proc. nov.).

2. Ku podání spisu průvodního staví se lhůta od doby, kdy podána byla žádosť za opis protokolů důkazních až do té doby, kdy opisy těchto protokolů se doručí (§ 2 min. výn. ze dne 16. prosince 1851 č. 258 ř. z.).

3. Byl-li zahájen konkurs, přetrhuje se lhůta ve prospěch konkursní podstaty (§ 7, konk. ř. a § 40 zák. ze dne 16. března 1884 č. 36 ř. z.), jakož i ve sporu odpůrčím, který již před tím některým z věřitelů započat byl (§ 40 odp. z.).

4. V řízení ve věcech nepatrných přetrhuje se lhůta osmidenní ku podání stížnosti zmateční v ten způsob, že se doba ode dne žádosti za vyhotovení rozsudku až do dne, kdy tento byl doručen, do lhůty té nevčítá (§ 79 říz. ve v. nep.).

IV. Žádost za lhůtu.

1. Náležitosti. Žádost za lhůtu musí obsahovati

a) data a dle možnosti i průkaz důvodů žádaného prodloužení;

b) označení dne kalendářního, do kterého má lhůta prodloužena býti;

c) udání, za kolikátou lhůtu se již žádá, jakož i připojení výměrů, kterými předcházející lhůty povoleny byly (§ 7 proc. nov.).

2. Soudce může lhůtu žádanou povoliti nebo zamítnouti.

a) Soudce povolí lhůtu, aniž by slyšel protivníka, žádá-li se teprve po prvé za prodloužení lhůty a ne na delší dobu, než kterou obsahovala lhůta původní (§ 8 proc. nov.).

Soudce zamítne žádost, aniž by slyšel odpůrce:

α) když před tím povolená lhůta odpůrcem jakožto poslední povolena byla a když svolení tohoto k dalšímu prodloužení dosaženo nebylo;

β) když předešlé žádosti i přes záporné neb omezující vyjádření odpůrcovo soudcem vyhověno bylo (§ 10 pr. nov.),

γ) když již předešlá žádost následkem záporného vyjádření odmítnuta byla (§ 10 a 11 proc. nov.) Žádosť, jež po uplynutí lhůty podána byla, jest protivníku k vyjádření doručiti (dv. dekr. ze dne 7. března 1796 č. 284); byl-li ale mezi tím kontumační návrh podán, na tento poukázati.

b) Ve všech ostatních případech rozhodne soudce o žádosti za lhůtu teprve po slyšení odpůrce. Vyjma § 8 proc. nov. jest žádost za lhůtu odpůrci do 7 dnů k vyjádření doručiti.

Tu pak jsou tyto případy možny:

α) Nepodá-li odpůrce vyjádření, má se za to, že je lhůta až do kalendářního dne, v žádosti označeného, povolena.

β) Vyjádří-li se protivník, že lhůta nemá vůbec, nebo aspoň ne v žádané době povolena býti, má soudce, uváživ náležitě všechny okolnosti, sám o věci rozhodnouti.

γ) Souhlasí-li protivník, že se má lhůta sice povoliti, avšak že má to již býti lhůta poslední, má soudce v dotyčném výměru zřejmě lhůtu tu jako poslední označiti (§ 9 proc. nov.).

Nový soudní řád (zák. ze dne 1. srpna 1895 č. 113 ř. z.), který má nabýti platnosti 1. lednem 1898, stanovil ve příčině lhůt následující zásady:

Není-li trvání lhůt ku provedení procesních úkonů bezprostředně zákonem stanoveno (lhůty zákonné), má je ustanoviti soudce, přihlédaje ku potřebám a povaze daného případu (lhůty soudcovské). Soudcovská lhůta počíná běžeti, nebylo-li při jejím ustanovení něco jiného určeno, doručením usnesení lhůtu nařizujícího straně, v jejíž prospěch lhůta stanovena byla; není-li třeba, aby usnesení straně bylo doručeno, počíná lhůta prohlášením tohoto usnesení (§ 124 nov. s. ř.). Při počítání lhůty, dle počtu dní stanovené, nečítá se den, na který připadá okamžik nebo skutečnost, dle které počátek lhůty říditi se má. Lhůty dle týdnů, měsíců nebo roků ustanovené končí uplynutím toho dne posledního týdne nebo posledního měsíce, který svým pojmenováním nebo počtem se srovnává se dnem, kterého lhůta počala. Schází-li tento den v posledním měsíci, končí lhůta uplynutím posledního dne tohoto měsíce. Konec lhůty může býti určen též dle určitého dne kalendářního (§ 125 nov. s. ř.). Neděle a svátky nepřekážejí početí a běhu zákonných a soudcovských lhůt. Připadne-li poslední den lhůty na neděli nebo svátek, končí lhůta nejbližším dnem všedním (§ 126 nov. s. ř.). Vyprší-li lhůty jednotlivým společníkům v rozepři ku provedení téhož procesného úkonu příslušející v různém čase, může tento procesní úkon každým ze společníků potud býti předsevzat, pokud aspoň jednomu z nich lhůta pro tento procesní úkon ještě běží (§ 127 nov. s. ř.).

Prodlouženy mohou býti lhůty jen soudem; úmluvou stran nikoli. Soud povolí prodloužení lhůty ku návrhu, když strana, v jejíž prospěch lhůta jest, nemůže v čas provésti úkon procesní z důvodů neodvratitelných nebo aspoň velmi závažných, a zejmena když by bez prodloužení lhůty utrpěla škodu nenahraditelnou. O návrhu tomto, který jest před uplynutím původní lhůty podati, rozhodne soud bez předchozího ústního jednání, však vyslechnuv dříve odpůrce, ač není-li návrh učiněn za souhlasu obou

stran. Okolnosti prodloužení lhůty odůvodňující má strana soudu na požádání osvědčiti (§ 128 nov. s. ř.).

Všechny lhůty mohou býti úmluvou stran zkráceny, kterážto úmluva soudu listinou prokázána býti musí. Též soud může zkrátiti lhůtu ku návrhu jedné toliko strany, prokáže-li tato okolnosti, které činí takovéto zkrácení potřebným, aby uvarovány byly hrozící ujmy a když strana, pro jejíž jednání lhůta jest ustanovena, bez obtíže předsevzíti může ve zkrácené lhůtě dotyčný úkon procesní. Dříve než se zkrácení povolí, budiž odpůrce vyslechnut (§ 129 nov. s. ř.).

B. Řízení nesporné.

Tu platí zásada, že pokud soud z úřední povinnosti na ukončení jednání naléhati má, stranám a jich zákonným zástupcům k vykonání příkazů jim daných přiměřená lhůta ustanovena býti musí (§ 2 č. 9 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.).

Co se týče počítání lhůt, platí v řízení nesporném tytéž zásady jako v řízení sporném (§ 7). Cit. patent obsahuje však odchylku od řízení sporného i trestního, a to v ten smysl, že ponecháno jest soudu, aby i na představení a stížnosti po uplynutí lhůty podané ohled bral, když opatření bez ujmy práv osob třetích změniti lze.

Rekursy v nesporném řízení jest i po uplynutí lhůty I. stolice přijmouti a vyššímu orgánu předložiti (§ 11, 2. odst. roz. ze dne 13. ledna 1885 č. 173 sb. »Gl. U. W.« XXIII, 10773 a ze dne 5. února 1885 č. 1175 sb. »Gl. U. W.« XXIII, 10421). Při čítání lhůty nelze na prázdniny a dny, kdy ležel rekurs na poště, ohled bráti. Připadne-li ale poslední den lhůty na den nedělní nebo sváteční, končí tato nejblíže příštím dnem všedním (§ 2 nař. min. sprav. ze dne 28. srpna 1860 č. 205 ř. z.). Předpisy sporného řízení o navrácení v předešlý stav pro zameškání lhůty, platí i v řízení nesporném potud, pokud s promeškáním lhůty spojena je ujma právní, již nelze ani stížností k vyšší instanci, ani novým podáním odčiniti (§ 17 říz. ve v. nesp.).

C. Řízení trestní.

I. Základní zásady.

Řád trestní obsahuje tato zásadní ustanovení:

1. Lhůty v řízení trestním ustanovené nemohou prodlouženy býti, ač nepřipouští-li se výslovně opak toho.

2. Má-li se některá lhůta v určitý den počíti, buď počítána tak, že tento den se v ní nepojme.

3. Neděle a svátky, též dni, po které byl spis soudu svědčíc na cestě, do lhůty se počítají.

II. Řízení přípravné.

V řízení přípravném vyskytují se tyto lhůty:

1. Státní zástupce jest povinen v 8 dnech po obdržení spisů buď soudci vyšetřujícímu obžalobu podati, aneb mu spisy vrátiti a připomenouti, že neshledává příčiny k dalšímu soudnímu stíhání. Soukromý žalobce budiž o skončení přípravného vyšetřování zpraven a vyzván, aby do 14 dnů obžalobu podal, jinak že se bude míti za to, že od obžaloby upustil. Během této 8 resp. 14 denní lhůty může i návrh na doplnění přípravného vyšetřování podán býti (§ 112 tr. ř.). Byl-li návrh ten zamítnut, běží nová lhůta ku podání obžaloby od té chvíle, kdy bylo usnesení radní komory ve známost uvedeno.

2. Státní zástupce nebo soukromý žalobce, jakož i obviněný mají právo stěžovati si na rozhodnutí radní komory o opatřeních soudce vyšetřujícího učiněná během 3 dnů od vyhlášení tohoto rozhodnutí. Stížnost podati jest komoře radní (§ 113 a 114 tr. ř.).

3. Ku ohlášení námitek (odporu) proti spisu obžalovacímu přísluší obviněnému ve vazbě se nalezajícímu lhůta 24 hodin. Provedení odporu musí se státi během 8 dnů. Jeli obviněný na svobodě, může námitky ty v 8 dnech u soudce vyšetřujícího ústně nebo písemně ohlásiti i provésti (§ 209 tr. ř.).

III. Řízení opravné.

1. Stížnost zmateční jest ve 3 dnech po vyhlášení rozsudku u sborového soudu I. stolice ohlásiti. Nebyl-li obžalovaný vyhlášení rozsudku přítomen, opověžena buď stížnost ve 3 dnech od té doby, kdy jemu rozsudek ve známost byl uveden (§ 284 tr. ř.). Ohlášení nebo provedení opravného prostředku v poslední den lhůty soudu dodané jest považovati za podané v čas, byť i podání to v případě, že podací protokol byl již zavřen, teprve druhého dne zaneseno bylo (§ 151 min. nař. ze dne 16. června 1854, č. 165 ř. z. a ze dne 28. srpna 1889 č. 9712 sb. č. 1287).

2. Stěžovatel jest oprávněn během 8 dnů od doručení rozsudku, provedení důvodů své stížnosti soudu dodati. Terminem a quo lhůty ku provedení stížnosti poskytnuté jest doručení rozsudku i tenkráte, když se před ohlášením zmateční stížnosti stalo (nál. ze dne 26. února 1890, č. 1431 sb. č. 1335). Prodloužení lhůty té se dopouští jen za účelem v § 1, č. 3, zákona ze dne 11. prosince 1877 č. 3 ř. z. z roku 1878 označeným, za příčinou dodatečného podpisu oprávněného obhajce (nál. ze dne 19. října 1886 č. 12.228 sb. č. 972; nál. ze dne 30. dubna 1879 č. 4834 a ze dne 30. listopadu 1886 č. 13.800).

3. Proti zamítnutí zmateční stížnosti sborovým soudem I. stolice a limine ve smyslu § 1 zák. ze dne 31. prosince 1877 č. 3 ř. z. z r. 1878 lze si do 3 dnů stěžovati ku dvoru kasačnímu.

4. Odvolání jest rovněž během 3 dnů po vyhlášení rozsudku ohlásiti a během dalších 8 dnů od ohlášení provésti (§ 294 tr. ř.). Jest tu pak ta odchylka, že nikoliv ode dne doručení rozsudku (jako při stížnosti zmateční), nýbrž od okamžiku ohlášení odvolání další lhůta 8denní ku provedení odvolání běží (nál. ze dne 20. března 1885 č. 54).

IV. Navrácení v předešlý stav.

Dá-li obviněný projíti lhůtě k ohlášení některého opravného prostředku proti rozsudku, může mu soud, jemuž přísluší o opravném prostředku rozhodovati, povoliti navrácení v předešlý stav v těchto případech:

1. když dokáže, že mu pro neodvratné okolnosti, bez jeho viny nebo bez viny jeho obhajce nebylo lze lhůty dodržeti;

2. když žádá za navrácení v předešlý stav ve třech dnech od pominutí překážky a

3. když podá zároveň ohlášku (§ 364 tr. ř.).

V. Lhůty ediktální.

1. Lhůta ediktu, jímž se neznámý vlastník věci, jež u obviněného nalezena byla a o níž okolnosti nasvědčují, že jest majetkem cizím, vyzývá, by vlastnictví své ku věci té prokázal, jest určena na dobu 1 roku (§ 376 tr. ř.).

2. V řízení proti nepřítomným a uprchlým pro neposlušnost má obžalovaný veřejnou obsílkou vyzván býti, by v přiměřené lhůtě, jež nejméně na dobu 1 měsíce ustanovena býti má, k soudu se dostavil (§ 424 tr. ř.).

VI. Řízení přestupkové.

Odvolání jest během 3 dnů po vyhlášení rozsudku a v případě nepřítomnosti obžalovaného při vyhlášení rozsudku do 3 dnů po doručení rozsudku ohlásiti. Stěžovatel má právo do 8 dnů po ohlášení odvolání a pokud si opis rozsudku vyžádal, po doručení tohoto provedení odvolání okresnímu soudu podati. Proti rozsudku okresního soudu, jenž dle § 459 tr. ř. za nepřítomnosti obžalovaného vynesen byl, může tento během 8 dnů od doručení rozsudku námitky podati. Zamítne-li okresní soudce námitky, přísluší obžalovanému do 3 dnů stěžovati sobě ku soudnímu dvoru I. stolice (§ 478 tr. ř.). Byly-li námitky ve smyslu § 478 tr. ř. podány, běží lhůta odvolací až do posledního dne oné lhůty, jež vyměřena jest stížnosti do odmítnutí námitek, i kdyby stížnost tato vůbec ani podána nebyla (plen. nál. ze dne 16. října 1890 č. 7581, sb. č. 1378).

Do rozhodnutí soudů okresních, z nichž se nelze odvolati, mohou ti, kdož se jimi mají za stíženy, podati ve 3 dnech stížnost ku sborovému soudu první stolice (§ 481 tr. ř.).

VII. Řízení ve věcech tiskových.

Dal-li státní zástupce tiskopis zabaviti, má ve 3 dnech, když mu bylo oznámeno, že tiskopis byl zabaven, u sborového soudu první instance, po případě u okresního soudu (§ 485 tr. ř.) žádati, aby zabavení bylo potvrzeno (§ 488 tr. ř.).

Soud má ve 3 dnech po té konfiskaci buď potvrditi nebo zrušiti.

D. Řízení trestní ve věcech důchodkových.

I. Řízení vyšetřovací.

V řízení vyšetřovacím může obviněný žádati lhůtu za příčinou konečného svého obhájení, kterážto lhůta může při vyšetřování rozměrů neobyčejných, nejvýše na 14 dnů vyměřena býti.

II. Řízení opravné.

Jak odvolání tak žádost za milost musí nejdéle do 30 dnů, ode dne, kdy rozsudek ve známost byl uveden počítaje, podány býti. Byla-li pak před uplynutím lhůty této podána žádost za prodloužení její, může úřad z důležitých příčin přiměřené prodloužení lhůty této povoliti. Při lhůtách v §§ 848 a 849 tr. z. důch. uvedené ku podání žádostí za milost, odvolání a rekursu se den doručení resp. oznámení rozsudku nebo rozhodnutí nevčítá (dekr. dv. kom. ze dne 22. května 1839 č. 21.219). Do lhůt ku podání opravných prostředků a žádostí za milost nepočítají se též dni, kdy řečená žádost na poště se nalézala (dekr. dv. kanc. ze dne 22. května 1839 č. 21.219 a § 848 tr. z. důch.). Stížnosti podány buďtež do 14 dnů ode dne, kdy rozsudek oznámen byl, počítaje. Prodloužení této lhůty se nepřipouští (§ 849 tr. z. důch.). Lhůty ku podání žádosti za milost a odvolání počínají, když odsouzený je nezletilým nebo má-li opatrovníka, oním dnem, kdy rozsudek zástupci jeho byl doručen (§ 850 tr. z. důch.).

Lhůty (v řízení správním).

Nejdůležitější kategorií lhůt v řízení správním jsou lhůty ku stížnostem na opatření organů správních. Všechny lhůty rekursní jsou preklusivní, takže zmeškání jich má v zápětí, že stěžovatel nemůže více svůj nárok jinak odůvodněný ku platnosti přivésti.

I. Ustanovení povšechná.

Lhůta ku podání odvolání proti rozhodnutím a opatřením politických úřadů okresních obnáší 14 dní a proti rozhodnutím a opatřením pol. úřadů zemských 4 neděle, ode dne doručení dotyčného vyřízení počítaje, při čemž stačí, bylo-li odvolání během posledního dne lhůty dáno na poštu nebo na úřad telegrafní. Připadne-li poslední den lhůty na neděli nebo svátek, končí lhůta nejbližším dnem všedním. O tom, bylo-li odvolání podáno v čas, rozhodne stolice odvolací (§ 1 zák. ze dne 12. května 1896 č. 101 ř. z.). Úřadové političtí mají ve svých rozhodnutích a opatřeních výslovně udati lhůtu rekursní. Byla-li zákonná lhůta následkem nesprávného poučení zmeškána, nařídí odvolací instance vydání rozhodnutí s poučením správným, které novému pořadu prostředků opravných jest podrobeno (§ 3 cit. z.). Cit. zákonem bylo výslovně zrušeno ustanovení odst. 3 nař. min. vn. ze dne 27. října 1859 č. 196 ř. z.

II. Daně a dávky pro účely státní.

Lhůta ku podání stížností proti rozkazům, opatřením nebo rozhodnutím úřadů a orgánů správy finanční, jimž přísluší ukládání, vyměřování a správa přímých daní, dávek nepřímých a jiných důchodků pro účely státní (nikoli však pro účely obecní, okresní neb zemské) obnáší 30 dní. Směřuje-li však stížnost pouze proti uložení trestu pořádkového, obnáší lhůta jen 8 dní (§ 1 zák. ze dne 19. března 1876 č. 28 ř. z.). Dni, po které stížnost se nalezala na poště, se do lhůt těchto nepočítají.

III. Samospráva.

Většina zřízení obecních stanoví lhůtu pro odvolání z usnesení obecního výboru ve všech záležitostech obce, které státem na ni přeneseny nebyly, ku vyšším orgánům samosprávy (výborům okresním a zemským) na 14 dní. Pro stížnosti na opatření starosty obecního v samostatném, jakož i přeneseném oboru působnosti obce ku politickým úřadům okresním není v zákonech pro země koruny české platících žádná lhůta stanovena. Proti rozhodnutí okresních zastupitelství a okresních výborů lze sobě stěžovati rovněž ve lhůtě 14denní (§ 77 zák. ze dne 25. července 1864 č. 27 česk. z. z.; § 79 zák. ze dne 15. listopadu 1863 č. 18 slez. z. z.; § 49 zák. ze dne 21. března 1888 č. 41 hal. z. z.). Byla-li stížnost odevzdána poště ku dopravě a odporučena, pokládá se ten den za den podání, kterého samosprávný úřad vydávacím lístkem poštovním byl vyrozuměn o tom, že stížnost leží na poště. Nestačí tu tedy, byla-li stížnost před uplynutím lhůty dána na poštu (nál. spr. s. dv. ze dne 7. ledna 1893 č. 77 sb. »Budwinski« 6994, ze dne 17. května 1895 č. 2530, »Právník« r. 96 str. 27).

IV. Různé obory.

Lhůta ku podání stížnosti na zákaz provozování živnosti dle § 13 živ. ř., na odepření koncesse a na odnětí živnostenského oprávnění dle § 57 živ. ř. obnáší 6 neděl (§ 146 živ. ř.). Byla-li však koncesse z trestu dle § 138 živ. ř. odňata, obnáší lhůta ku stížnosti pouze 14 dní (§ 148 živ. ř., nál. spr. s. dv. ze dne 22. března 1888 č. 532, sb. »Budwinski« č. 4003). V záležitostech vodních obnáší lhůta rekursní 14 dní, ve věcech horních 30 dní ode dne vyhlášení resp. doručení rozhodnutí (§ 231 hor. z.). Proti nálezu, kterým spolek ve smyslu spol. zák. z r. 1867 byl rozpuštěn, lze sobě stěžovati do 60 dnů (§ 25 spol. z.). Proti nálezům na odstrčení jest podati stížnost ihned, proti nálezům na vyhostění během

3 dnů (§ 7 zák. ze dne 27. července 1871 č. 88 ř. z.). Naříkání rozhodnutí úřadů politických ve věcech manželských není vázáno lhůtou (§ 4 zák. ze dne 25. května 1868 č. 47 ř. z.).

V. Prodloužení lhůty.

Pokud se týče příslušnosti ku povolení prodloužení lhůty, platí různá ustanovení. V záležitostech finančních povoluje prodloužení lhůty úřad, kterému stížnost jest podati (§ 1 zák. ze dne 19. března 1876), v záležitostech horních první stolice (§ 231 hor. z.). Dle výn. min. vn. ze dne 15. října 1871 č. 13.511 podati jest žádost úřadu, který o stížnosti má rozhodnouti. Žádost za prodloužení lhůty nepřetrhuje běh lhůty původní, není-li to výslovně v zákoně ustanoveno. Dle § 1 zák. ze dne 19. března 1876 staví se lhůta podáním žádosti za prodloužení její až do dne, kdy vyřízení žádosti této se doručí, právě tak jako žádost za oznámení důvodů rozkazu, opatření neb jiného rozhodnutí orgánů finančních.

Líčení hlavní.

Líčení hlavní jest nejpodstatnější, vynesení rozsudku bezprostředně předcházející, stadium trestního řízení.

I. Přípravné řízení.

1. Vyslýchání obžalovaného před hlavním líčením

Vyjma zvláštní případy má každý obžalovaný, který jest ve vazbě, ve třech dnech od té doby, kdy obžaloba nabyla právní moci, odveden býti do vězení soudu sborového, u něhož hlavní přelíčení odbýváno býti má. Jde li o zločin spadající do pravomoci soudu porotního, má obžalovaný k tomuto soudu předvedený během 24 hodin předsedou soudu porotního, nebo jeho náměstkem, nebo představeným sborového soudu první stolice o tom slyšen býti, zdali k tomu, co v přípravném vyšetřování vypověděl, co přidati má, nebo v tom něco změniti. Nemá-li obžalovaný dosud obhájce, má se při výslechu tom vybídnouti, aby sobě obhájce zřídil a neužije-li práva toho, má se jemu ihned z povinnosti úřední obhájce zříditi (§ 41 odst. z., § 220 tr. ř.). Nachází-li se obžalovaný na svobodě, má k tomuto slyšení předsędou obeslán býti. Může však i o věcech těchto prostřednictvím soudce okresního, v jehož obvodu se zdržuje, vyslechnut býti.

Účel tohoto výslechu dle znění zákona jest dvojí:

a) aby obžalovanému poskytnuta byla možnost, by udal prostředky obhajovací, jichž dosud neužil, a aby použití jich navrhl (§ 222 tr. ř.):

b) aby obžalovaný ku zřízení obhájce, jestliže ho dosud nemá, vyzván byl. Würth připojuje ještě (ve svém spisu »Österr. Strafprocess«) toto: Každý předseda soudu porotního, jenž úkol svůj řádně uváží a důležitost a nesnadnost úřadu svého náležitě ocení, užije výslechu toho k tomu, aby obžalovaného blíže seznal a sobě řízení usnadnil tím, že sezná chování obžalovaného. Výslech ten poskytne jemu i možnost stav sporu řádně posouditi, přesvědčiti se, zda všech obhajovacích prostředků užito bylo, zda proti řízení v přípravném vyšetřování budou obžalovaným stížnosti moci podány býti, a zdali o věci již v nejblíže příštím porotním zasedání bude moci jednáno býti aneb, nejsou-li tu snad důvody pro odročení líčení. Z toho vyplývá, že předseda nemá se tu spokojiti kladením nutných otázek zákonem předepsaných a tím z výslechu pouhý obřad učiniti, nýbrž že jest povinen v zájmu pravdy a spravedlnosti při tomto výslechu věc hlouběji prozkoumati.

2. Ustanovení dne hlavního líčení a předvolání obžalovaného.

Den ku hlavnímu přelíčení ustanoví předseda tím způsobem, aby obžalovaný, nepřivolí-li sám ke lhůtě kratší, měl pod neplatností ode dne dodání obsílky, nejméně tři dny času ku přípravě na obhájení, a jde-li o nějaký zločin, který k rozsouzení přikázán jest porotě, nejméně osm dní (§ 221 tr. ř.). Den hlavního přelíčení oznámen buď jak obžalovanému a jeho obhájci, tak i státnímu zástupci, po případě žalobci soukromému i soukromému účastníku. V obsílce má se obžalovanému pohroziti, pakli by se ku hlavnímu líčení nedostavil, že dle okolností hlavní líčení buď v jeho nepřítomnosti se odbude, nebo že bude rozkazem postavovacím ku přelíčení přiveden, po případě kdyby se toto v pravý čas státi nemohlo, že bude přelíčení na jeho útraty odročeno. Také svědkové a znalci mají se obeslati v ten způsob, aby mezi dodáním obsílky a mezi dnem, kteréhož se hlavní přelíčení předsevezme, tři dni uplynuly. Týká-li se obžaloba zločinu, který jen následkem toho, že je ve spojitosti s přečinem obžalovanému současně za vinu kladeným, přikázán jest soudu porotnímu, má obžalovaný nárok pouze na 3denní lhůtu ku přípravě (nál. ze dne 10. březná 1879 č. 1212).

3. Místo hlavního líčení.

Vyjma zvláštní případy, má se přelíčení konati v sídle sborového soudu první stolice; předseda soudu může však mimo případ v § 397 odst. 3 tr. ř. uvedený, slyšev žalobce, nařiditi, aby hlavní přelíčení konalo se v sídle soudu okresního, v jehož okrsku skutek byl spáchán (§ 221 odst. 2 tr. ř.). Lze-li předvídati, že hlavní přelíčení bude déle trvati, staň se opatření, aby líčení přítomni byli jeden nebo dva soudcové náhradní, kteří by v případě potřeby na místo některého soudce nastoupiti mohli (§ 221 odst. 3 tr. ř.).

4. Návrhy stran ve příčině průvodů.

Chce-li žalobník, soukromý účastník neb obžalovaný, aby obesláni byli ještě někteří, jiní svědci, nebo znalci, než ti, kteří se mají již dle obžaloby, po případě nálezu o námitkách proti obžalobě vydaného obeslati, má to v čas oznámiti předsedovi a uvésti skutečnosti a články, o nichž má obeslaný slyšen býti. Seznam svědků a znalců, kteří se mají nově obeslati, má se straně druhé doručiti nejdéle do tří dnů před hlavním líčením, jinak nemohli by bez jejího přivolení slyšeni býti (§ 222 tr. ř.). Moc předsedy (§ 254 tr. ř.) ovšem tím újmy netrpí. Žádné straně však nepřísluší při hlavním líčení právo novými průvody protivníka překvapovnti a zbaviti jej takto možnosti na odpověď řádně se připraviti (nál. ze dne 9. listop. 1878 č. 6550). Navrhne-li některá ze stran nové průvody teprve po uplynutí lhůty § 222 tr. ř., má žádati zároveň za odročení líčení, a to proto, aby protivníku, pokud se průvodu tomu opírá, předepsaná přípravná 3denní lhůta poskytnuta býti mohla (nál. ze dne 16. dubna 1877 č. 13.180, ze dne 2. března 1885 č. 14.752). Průvody, jež netýkají se skutečností a článků, o něž jde, nemusí býti připuštěny (nál. ze dne 27. září 1879 č. 5183, ze dne 3. října 1879 č. 7248, ze dne 19. dubna 1886 č. 960, sb. č. 913, ze dne 17. ledna 1887 č. 12.385), a mohou býti zamítnuty i když by se protivník jim nevzpíral (nál. ze dne 15. října 1875 č. 5093 sb. č. 84). O svědcích, stojících pod mocí vojenskou, platí co nařízeno ve příčině svědků vůbec.

5. Návrhy na doplnění přípravného vyšetřování. Navrhne-li obžalovaný nebo jeho obhájce, aby některá okolnost k obhájení jeho příhodná ještě důkladněji byla vyšetřena a shledá-li předseda, že tato žádost je podstatná, má vyšetřování to bez průťahu nařídíti a o výsledku žalobce i obžalovaného resp. jeho obhájce zpraviti, aby ve spisy nahlédli a další návrhy učinili. Týmž způsobem může se také přípravné vyšetřování k návrhu žalobcovu nebo soukromého účastníka doplniti. Má-li předseda za to, že se návrhu dle §§ 222 a 224 tr. ř. učiněnému nemá místa dáti, rozhodne o věci radní komora. Týmž způsobem má předsedící žádati za rozhodnutí komory radní, když v některém případě, kde proti spisu obžalovacímu nebylo činěno námitek, má pochybnost, zdali se všickni svědci a znalci v obžalobě jmenovaní mají obeslati. Proti tomuto rozhodnutí není žádného prostředku opravného; návrh ten však může se při hlavním přelíčení obnoviti. Dle výsledku tohoto vyšetřování přísluší žalobci právo původní spis obžalovací ještě před hlavním líčením vzíti nazpět neboli podati nový spis obžalovací, který má pak býti základem hlavnímu líčení. Tím ovšem vrátí se celá věc opět do stadia vydání v obžalovanost (§§ 224, 227 tr. ř.).

6. Spojení a rozdělení více trestních řečí. Samo sebou se rozumí, že okolnosti obviňující, jež již dříve tu byly a jež zastavením řízení nebo rozhodnutím o odporu obžalovaného odstraněny byly, nebo o nichž rozhodnuto bylo, že líčení o nich se má odloučeně konati, při hlavním líčení stranou ponechány býti musí. Co se pak týče nově objevených okolností obviňujících, není vždy nutno a také ne vždy pro obviněného prospěšno, aby z hlavního líčení bez podmínky byly vylučovány. Okolnost, že tyto skutečnosti později objeveny byly, nemůže míti v zápětí beztrestnost obžalovaného. Státnímu zástupci ku jeho žádosti jest ponecháno, by nově objevené trestné činy samostatně stíhal. Soud příslušný dle § 56 ve příčině několika setkávajících se činů trestných může k návrhu aneb z moci své úřední učiniti opatření, aby řízení trestní, týkající se toho neb onoho činu trestného nebo toho neb onoho obviněného, vedlo a dokonalo se zvlášť o sobě, jestliže se tím zamezí, aby se řízení neprodloužilo aneb neztížilo, anebo jestliže se tím zkrátí vazba obviněného. V takovém případu má žalobce ihned prohlásiti, zdali sobě vyhražuje stíhání téhož obviněného pro jiná obvinění. Učinil-li tak, má řízení v příčině těchto obvinění bez průtahu dále se vésti a ukončiti; neučinil-li tak, může obžalovaný pro tato obvinění stíhán býti jen z těch příčin, pro které se může řízení trestní před hlavním přelíčením zastavené obnoviti. Bylo-li komorou radní rozhodnuto, aby se některé věci trestní ze společného řízení vyloučily, může sobě na toto rozhodnutí státní zástupce neb soukromý žalobník, jakož i obviněný u sborového soudu II. instance stěžovati. Sborový soud II. instance má pak o námitkách proti obžalobě, jakož i proti všem usnesením o spojení nebo rozdělení trestních věcí rozhodnouti. Předsedovi líčení vyhražuje § 232 odst. 3 tr. ř. právo naříditi, aby ve příčině každého nebo ve příčině některých článků obžaloby pře zvláště se vedla.

7. Utvoření lavice porotců. Bezprostředně před početím hlavního přelíčení, které jest konati před soudem porotním, utvoří se pro každou trestní věc zvláště lavice porotců v neveřejném sezení soudu porotního a u přítomnosti žalobce, účastníka soukromého, obžalovaného a jeho obhájce, jakož i obeslaných porotců (§ 304—310 tr. ř. Viz článek Porotci).

II. Zásada veřejnosti, ústnosti a bezprostřednosti.

Ze zásad těchto vyplývá, že hlavní líčení má býti jednotné (in continuo). Veřejnost hlavního líčení může jen tehdy vyloučena býti, když toho žádá mravopočestnost nebo veřejný pořádek. Soud sborový rozhodne o tom z povinnosti úřední nebo ku návrhu žalobce nebo obžalovaného, rokovav a poradiv se o tom v sezení tajném, písemným nálezem, proti němuž není opravného prostředku. Hlavní líčení zakládá se na kontradiktorním řízení obou stran, platí tedy zásada, že hlavní líčení provésti se má za přítomnosti obou stran. Je to již v zájmu obžalovaného, aby líčení byl přítomen a jest to i jeho povinností, které jemu není volno libovolně se vyhnouti. Trestní řád obsahuje však řadu případů, kdy líčení v nepřítomnosti obžalovaného se odbýti může:

1. V případech zvláštních může předseda obžalovanému nařídíti, aby při vyslýchání některého svědka neb spoluobžalovaného ze síně zasedací odstoupil. Když však byl zase přiveden, má jemu předseda oznámiti vše, co v jeho nepřítomnosti bylo předsevzato, zvláště pak seznání, ježto byla mezi tím učiněna. Neoznámí-li mu to předseda, má tak pod neplatností řízení, dříve ještě než se průvodní řízení skončí, učiniti (§ 250 tr. ř.). Na sdělení výsledku ohledání soudním dvorem v nepřítomnosti obžalovaného předsevzatého se tento důvod neplatnosti nevztahuje (nál. ze dne 17. listop. 1877 č. 10.187 sb. č. 162). Týká-li se porušení těchto předpisů osoby, jež jen jako spoluobžalovaný vystupuje, nepřísluší obžalovanému, jenž celému jednání nepřetržitě byl přítomen, nijaká stížnost (nál. ze dne 2. prosince 1875 č. 8332).

2. Ruší-li obžalovaný neslušným chováním pořádek přelíčení, a neustal-li, ač jej předseda napomenul a jemu pohrozil, že bude ze sezení vyveden, může usnesením soudu sborového buď na chvíli nebo na celé přelíčení ze síně vyveden býti a sezení může se v jeho nepřítomnosti odbývati (§ 234 tr. ř.).

3. Onemocní-li obžalovaný mezi přelíčením tou měrou, že při něm déle setrvati nemůže, smí se v přelíčení jen tenkráte pokračovati, když obžalovaný k tomu svolí (§ 275 tr. ř.).

4. Nedostavil-li se obžalovaný ku hlavnímu líčení, může toto v jeho nepřítomnosti konáno a rozsudek vynesen býti jen tehdá, jedná-li se o zločin, na který vyměřen jest trest nejvýše 5letého žaláře, nebo o přečin, a byl-li obžalovaný již v přípravném vyšetřování vyslechnut, a byl-li ku hlavnímu líčení osobně obeslán (§ 427 tr. ř.).

5. Nedostavil-li se obžalovaný ku vyhlášení rozsudku, může tento v jeho nepřítomnosti býti vyhlášen a může ho předseda za tím účelem dáti před soud postaviti a nařídíti, aby jemu rozsudek soudcem k tomu vyslaným ústně byl ohlášen, anebo aby mu byl opis rozsudku doručen (§ 269 tr. ř.).

III. Případy incidenční.

Učiní-li strany během hlavního líčení v příčině některých článků řízení návrhy, kteréž sobě odporují, anebo když předseda nedá místa návrhu některé strany, jemuž se neodporuje, rozhodne soud o takových věcech vedlejších ihned, aniž se proti tomu připouští nějaký samostatný prostředek opravný, jímž by se další přelíčení stavilo.

Předseda může si i mimo případy v § 238 tr. ř. naznačené rozhodnutí soudního dvoru vyžádati (nál. ze dne 11. listop. 1884 č. 12.225).

Návrh průvodní v konečné řeči přednesený musí rovněž v bedlivou úvahu vzat býti (nál. ze dne 20. května 1885 č. 4817 sb. č. 793). Mezitímná usnesení nenabudou právní moci a nejsou tudíž nezměnitelna (nál. ze dne 5. února 1881 č. 14579).

IV. Pořad při hlavním líčení.

1. Předseda řídí líčení. Na něm je, aby dbal, by zachován byl v soudní síni pokoj a pořádek, jakož i slušnost, kteréž důstojnost soudu vyhledává (§ 233 tr. ř.). On má k tomu přihlížeti, aby nikdo nebyl haněn, aneb z něčeho, co k věci nenáleží, obviňován. Osmělil-li se obžalovaný nebo soukromý žalobník, soukromý účastník, svědek anebo znalec, něco takového pronésti, může jemu soud k návrhu uraženého aneb státního zástupce, nebo z moci úřadu uložiti pokutu do 50 zl. nebo trest vězení do osmi dnů a je-li ve vazbě, může jemu uložiti přiměřený trest disciplinární (§ 108 tr. ř.). Hlavní povinností předsedy však jest dbáti toho, aby pravda na jisto postavena byla; on vyslýchá obžalovaného a svědky, a určuje pořadí, v jakém mají mluviti ti, jež o slovo žádají. Odbývá-li se líčení před porotou, má předseda po zodpovědění všeobecných otázek obžalovaným dle § 240 tr. ř. pod neplatností řízení porotce do přísahy vzíti (§ 313 tr. ř.).

2. Čtení obžaloby. Když svědci odstoupí, nařídí předseda, pod neplatností, aby čten byl spis obžalovací, po případě i nález, dle něhož některý článek obžaloby má se pominouti. Při opětovaném líčení za příčinou zrušení rozsudku jest i starý rozsudek, jakož i nález kasačního soudu přečísti (nál. ze dne 2. srpna 1880 č. 13619).

3. Výslech obžalovaného Obžalovaný nemůže býti k tomu přidržován, aby ku otázkám jemu kladeným odpovídal (§ 245 tr. ř.). Z pravidla vyzve předseda obžalovaného, aby o obžalobě se vyjádřil. Přizná-li se obžalovaný ku činu v obžalobě za vinu mu kladenému, může další průvodní řízení odpadnouti (238 tr. ř.). Nepřizná-li se obžalovaný, nýbrž naopak, tvrdí-li, že jest nevinen, připomene jemu předseda, že mu přísluší právo, vylíčiti jak se věc sběhla (§ 245 tr. ř.).

4. Řízení průvodní. Z průvodů jsou výpovědi svědků pro hlavní přelíčení, jakož i pro přesvědčení soudců nejdůležitějšími, jelikož tento průvod bývá nejčastěji pramenem vypátrání pravdy. Znalci vyzvou se při hlavním líčení buď, aby sdělili, co shledali, buď, aby podali svá dobrozdání. Ohledání soudní předsevezme se při hlavním líčení jen potud, pokud věci movité, t. zv. články usvědčovací, se prokazují. Je-li ohledání věcí nemovitých nutným, může soud v průvodu všech účastníků líčení předsevzíti ohledání na místě samém, po případě ustanoviti soudní komisi, která by ohledání předsevzala a protokol o tom sepsala. Průvody nové může soud ihned připustiti, nebo je odmítnouti, uzná-li, že významu nemají (§ 238 tr. ř.).

5. Odbývá-li se hlavní líčení před porotou, ustanoví po skončení řízení průvodního předseda, poradiv se se soudem, dle předpisu § 316 tr. ř. otázky, jež se mají porotcům položiti (viz čl. Dotázky ku porotcům).

6. Řeči stran. Po skončení řízení průvodního obdrží strany slovo, aby konečné svoje návrhy přednésti a odůvodniti mohly. Zástupce obžaloby, jakož i obhájce mají ve svých návrzích určitě prohlásiti, jaký nález soudní žádají, a mají tyto své návrhy odůvodniti. Důvody mají se zakládati jednak na srozumitelném a souhrnném objasnění výsledků řízení průvodního, jednak v náležitém vysvětlení zákonných předpisů, jichž nutno ku

rozhodnutí užiti. Řeči stran mají jmenovitě ten účel, aby působily na vynesení rozsudku. Nicméně jest se v řečech těchto obmeziti jen na to, co jedině na použití pramenů rozsudku, totiž skutečných výsledků hlavního líčení a zákona, vliv míti může. Tak jmenovitě zástupci státnímu svěřeno jest poslání nadmíru důležité. On nesmí zapomínati, že není tu proto, aby zastupoval a hájil své osobní náhledy, nýbrž má vždy pamětliv býti toho, že jest orgánem státním a že zájem státu vždy toho nevyhledává, aby obžalovaný byl odsouzen; odporučuje se tudíž, aby spíše si počínal zdrženlivě a hlavně, aby kladl váhu na to, aby veškeré rozhodné skutečnosti a poměry vytknuty byly. Na porotce mají řeči stran působiti v tom směru, aby porotcové o výsledcích řízení průvodního přemýšleli a tyto posuzovali, a mají se dále snažiti porotce přesvědčiti důvody takovými, které ze skutečností a životní zkušenosti porotců vzaty jsou. Všeho, co by mělo působiti spíše na cit porotců, než na rozum, nebo čím by tito, jsouce ve vášnivém rozčilení, mohli býti uneseni, jest se vystříhati. Obhajce zůstane jen tehdy své povinnosti věrným a zachová své důstojné postavení, obmezí-li se při hájení jen na to, že přednese skutkové a právnické úvahy, které dle stavu věci, spisů a výsledku líčení na prospěch chráněnce svého mluví. Carrara vytýká, jakožto povinnosti obhajcovy: vědění, t. j. úplné osvojení si veškerých skutkových i právnických podrobností, soucit, zmužilost, věrné zachování tajemství, nezištnost a zákonnost.

V řízení před soudem porotním rozpadají se řeči stran ve dva oddíly a sice v řeči před vynesením výroku, a v řeči, které se vztahují na důsledky soudem z výroku odvozované.

V řízení před soudy sborovými vztahují se řeči stran z pravidla na celý obsah rozsudku. Dle § 256 tr. ř. může však předseda nebo soudní dvůr učiniti opatření, aby návrhy závěrečné ve příčině viny, trestu, nároků soukromoprávních a útrat řízení od sebe odděleny a samostatně předneseny byly.

Strany mluví v tom pořadí, že nejprve žalobce (zástupce státní, soukromý žalobce, podpůrný žalobce) slovo obdrží a na to (soukromý účastník), obžalovaný a jeho obhájce. § 253 zmiňuje se též o odpovědi státního zástupce, přiznává však obžalovanému poslední slovo.

7. Při líčení před soudem porotním následuje po řečech stran resumé předsedy dle ustanovení § 325 tr. ř. (Viz čl. Poučení právní porotců.)

V. Sepsání protokolu.

O hlavním líčení sepsati se má pod neplatností řízení protokol, jejž má předseda a zapisovatel podepsati. V protokole mají se uvésti jména přítomných členů soudu sborového, jména stran a jich zástupců, mají se v něm dále uvésti všechny podstatné obřadnosti řízení a jmenovitě svědci a znalci, kteří byli vyslechnuti a spisy, které byly čteny, zdali byli svědci a znalci ve přísahu vzati aneb z kterých příčin se tak nestalo; konečně mají se v něm uvésti všecky návrhy stranami učiněné a zároveň připomenouti, jak předseda nebo soud ve příčině jich rozhodl. Strany mohou též za účelem zachování práv svých žádati, aby jednotlivé okolnosti v protokole zjištěny byly (§ 271 tr. ř.). Odpovědi obžalovaného a seznání svědků nebo znalců poznamenají se v protokole jen tehdá, když se odchylují od výpovědí ve spisech uvedených, aneb když se něco na nich mění nebo k nim se přidává, nebo když byli svědkové nebo znalci v se-

zení veřejném ponejprv slyšeni. Uzná-li předseda nebo soud toho potřebu, může se nařiditi, aby seznání a řeči těsnopisně psány byly. Požádá-li za to strana některá v čas, a zapraví-li napřed náklad z toho vzešlý, má se to vždy nařiditi. Zápisky těsnopisné mají se však v 48 hodinách v obyčejné písmo převésti a předsedovi nebo některému soudci ku prozkoumání předložiti a ku protokolu připsati. Vůbec mají strany volnost v uzavřený protokol a v přílohy jeho nahlédnouti a opisy jich si zjednati. O poradách a o hlasování sepsán budiž, když se soud za příčinou usnesení do síně poradní odebéře, zvláštní protokol. Neplatnost řízení nastupuje jen tehdá, když protokol vůbec sepsán nebyl (nál. ze dne 21. února 1876 č. 11.815, ze dne 5. listopadu 1877 č. 8890, ze dne 12. prosince 1877 č. 11.755, ze dne 4. února 1884 č. 6439 a j.). Vážné nedostatky protokolu mají za následek jednání dle § 271 tr. ř. (nál. ze dne 5. listopadu 1877 č. 8890, ze dne 1. prosince 1881 č. 7442). Dodatečné opravy a doplňky protokolu může povoliti jen předseda (nál. ze dne 1. prosince 1881 č. 7442). Odepření zjištění jisté okolnosti v protokole může tvořiti jen tehdy důvod zmatečnosti, když zjištění to mezitimním nálezem (§ 238 tr. ř.) odepřeno bylo (nál. ze dne 22. září 1884 č. 6160).

VI. Přerušení a odročení hlavního líčení.

1. Hlavní líčení může se přerušiti jen tehdá, když předseda potředu toho uzná, aby si osoby při něm zúčastněné oddechly, nebo aby se neprodleně zaopatřily průvody; v případech pilných může dle zdání soudu také v neděli a ve svátek v líčení pokračováno býti (§ 273 tr. ř.).

2. Nedostavil-li se obhájce ku hlavnímu líčení, byv řádně obeslán, neb odešel-li dříve, než líčení se skončilo, nebo jde-li tu o případ § 236 od. 2 tr. ř. a nemůže-li se vůbec jiný obhájce zříditi neb aspoň ne bez ujmy obhájení obžalovaného, jest hlavní líčení odročiti (§ 274 tr. ř.). Náklad se zřízením jiného obhájce a odročením spojený má nésti obhájce, jenž je tím vinen.

3. Onemocní-li obžalovaný tou měrou mezi přelíčením, že při něm déle setrvati nemůže a nesvolí-li k tomu, aby se v líčení v jeho nepřítomnosti pokračovalo, má se přelíčení odročiti (§ 275 tr. ř.).

4. Soud může dle zdání svého se usnésti, aby přelíčení bylo odročeno, vidí-li se mu z jakékoliv příčiny toho třeba, aby se dříve ještě předsevzalo nějaké nové vyhledávání, nebo nějaký výkon vyšetřovací, nebo aby se opatřily nové průvody, anebo shledá-li pro překážky zevnější za potřebné nebo příhodné, aby se přelíčení odročilo (§ 276 tr. ř.).

VII. Případy vedlejší během líčení sběhlé.

1. Okamžité zatknutí svědka může předseda nařiditi, když svědek vědomě učinil křivé seznání. O tomto seznání může předseda nařiditi, by sepsán byl protokol a jej po přečtení a schválení svědkem dáti podepsati. Zatčený svědek předvede se po té soudci vyšetřujícímu. Obžalovaný nemá práva dáti návrh, aby svědek byl zatčen a nemá též práva stížnosti, když se toto proti jeho vůli předsevezme (nál. ze dne 22. října 1875 č. 8774, ze dne 28. března 1887 č. 13.292, ze dne 9. ledna 1888 č. 12.242, ze dne 21. ledna 1889 č. 9439). Ani zmateční stížnost nemá na opatření se strany předsedy učiněná vlivu (nál. ze dne 31. června 1879 č. 2540), a odpor stěžovatele vůči nim neposkytuje podkladu ke stížnosti zmateční (nál. ze dne 10. ledna 1879 č. 6934).

2. Spáchá-li kdo během hlavního přelíčení v síni jednací čin trestný, a byl-li při skutku samém postižen, může soud shromážděný, přerušiv hlavní líčení, nebo ku konci jeho k návrhu žalobce k tomu oprávněného po vyslyšení obviněného i svědků přítomných hned v té příčině rozhodnouti a obviněného odsouditi. Odpadá tu tedy úplně řízení přípravné. Prostředky opravné proti takovému rozsudku nemají účinku odkládacího. Nemůže-li obviněný hned býti odsouzen, nebo je-li skutek vykonaný zločinem nebo přečinem náležejícím před soud porotní, má dáti předseda pachatele postaviti před soudce vyšetřujícího. O tom všem má se sepsati zvláštní protokol. Spáchal-li obžalovaný mezi hlavním líčením čin trestný, může soudní dvůr, jedná-li se o čin stíhaný z povinnosti úřední, ku návrhu státního zástupce nebo poškozeného, v jiných případech jen ku žádosti žalobce soukromého, řízení a rozsudek na tento čin rozšířiti (§ 263 tr. ř.).

Lihovary.

I. Lihovary tvoří hlavní odvětví hospodářských živností a pokud tvoří vedlejší živnosť průmyslu hospodářského, nepodléhají ustanovením řádu živnostenského (čl. II. vyhl. pat. k živ. řádu). Hospodářské lihovary požívají mimo to ještě zvláštních výhod ohledně daně z kořalky (viz tento článek). V lihovaru přeměňují se součástky hospodářských výrobků (škrob) ve hmotu cennou a lehce přenosnou (líh), kdežto odpadků užívá se jako krmiva pro dobytek. Ježto výrobky (líh a kořalka) kryjí dostatečně náklad s výrobou spojený, zbývá rolníkovi laciné krmivo, což jemu rozmnožení dobytka a značnější výrobu hnoje umožňuje. Mnohé krajiny, kde se výhradně jen brambory pěstují, závisejí od výroby kořalky. Kdežto v dřívějších letech pálení lihovin jen v malém se provozovalo, zatlačila nyní hromadná fabrikace výrobu v malém znenáhla téměř úplně.

Provozovárna musí dle § 25—35 živ. řádu cestou ediktálního řízení úředně schválena býti. Mimo to musí ten, kdo kořalku vyráběti nebo destilovati hodlá, popis místností výrobních a přehled přístrojů, stanoviště a popisné číslo domu, ve kterém živnosť provozovati chce, nejméně 4 týdny před zahájením výroby nejbližšímu finančnímu orgánu, jemuž dohled na vinopalny přísluší, ústně nebo písemně oznámiti a zároveň přesný popis místností ku provozovárně náležejících, přístrojů a nádob dvojmo podati a v popisu též udati osoby, jimž svěřen jest dohled na ostatní služebnictvo, jakož i osoby, které v nepřítomnosti podnikatelově výrobu řídí. Dále musí nejpozději 4 týdny před započetím ročního období výrobního a během tohoto nejméně 14 dní před počátkem měsíce, ve kterém výroba zahájena býti má, oznámení s popisem místností provozovacích finančnímu úřadu učiniti (§ 21, 44, 53 zák. ze dne 20. června 1888, č. 31 ř. z.). O výrobě musí správce vinopalny nebo jeho zástupce vésti záznam, ve kterém zřejmě jest uvésti druh a množství výrobních látek, kterých ku zapaření použito bylo, číslo kádě a množství v ní se nalézající zápary a udání kontrolního aparátu (§ 65 cit. z., ostatní viz ve článku Daň kořaleční). Ve mnohých krajinách tvoří též obyčejná výroba kořalky studenou cestou druh výroby kořalky. (Dobrozdání obchodní a živnostenské komory v Brně.)

II. Obchod kořalkou.

1. Obchod kořalkou může záležeti buď ve výčepu neb obchodě drobném aneb prodeji v uzavřených nádobách. Výčep a obchod drobný jest vázán koncesí; obchod kořalkou v uzavřených nádobách v jakémkoli množství

jest živností svobodnou. Prodej drobný jest prodej kořalky v neuzavřených nádobách. Nejméně prodati lze $^1/_8$ litru s tím obmezením, že obchodník v malém nesmí připustiti, aby prodané nápoje v jeho místnosti se vypily (§ 1 zák. ze dne 23. června 1881 č. 62 ř. z.). Názvem kořalka rozumí se ve smyslu cit. zákona všechny pálené lihoviny, které se buď s přísadou nebo bez této za nápoje hodí (lih, kořalka v pravém slova smyslu, rosolka, rum, likér a pod.). Koncese na výčep a prodej v malém zahrnuje v sobě též právo k obchodu kořalkou. Nádobami uzavřenými rozumí se v obchodě uzavřené sudy a zapečetěné láhve. Ku prodeji pálených lihovin v nádobách (láhvích), které teprve při objevení se kupce v místnosti obchodní se uzavrou, jest oprávněn jen ten, kdo pálené lihoviny čepovati nebo v malém prodávati smí (roz. min. fin. ze dne 30. ledna 1885, č. 2648). Živnostníci, oprávnění pouze k obchodu pálenými lihovinami v uzavřených nádobách, smí v místnostech obchodních kupcům přístupných manipulace ku provozování živnosti potřebné jako: přelévání pálených lihovin z větších nádob do menších, procezování zbývající tekutiny atd. prováděti jenom v době, kdy kupcům přístup do zmíněných místností dovolen není; nesmí tudíž živnostníci tito ve svých místnostech kupcům přístupných pálené lihoviny v neuzavřených nádobách, t. j. v sudech, láhvích dle obchodního zvyku neuzavřených na skladě chovati (výn. min. vn. ze dne 17. listopadu 1885 č. 166 ř. z.). Naproti tomu jsou výrobci spirituos oprávněni ve svých vedlejších místnostech (skladištích) své zboží v neuzavřených nádobách chovati a v nádobách nejméně 1litrových prodávati, které si kupci s sebou přinesou, nebo které výrobce sám opatří, jelikož jen živnostníkům k obchodu pálenými lihovinami oprávněným zakázáno bylo, míti na skladě pálené lihoviny v neuzavřených nádobách kupcům v místnostech přístupných; nemůže tudíž ani výrobcům lihovin ani osobám k obchodu lihovinami oprávněným bráněno býti, aby ve svých vedlejších místnostech (skladištích) pálené lihoviny v neuzavřených nádobách na skladě chovali, a je prodávali v nádobách, které si kupec s sebou přinese, nebo které výrobce sám, po případě osoba k obchodu lihovinami oprávněná sobě opatří, pokud tyto vedlejší místnosti kupcům přístupny nejsou a nádoby v těchto vedlejších místnostech v nepřítomnosti kupce se naplní a dle obchodního zvyku uzavrou (roz. min. vnitra ze dne 11. června 1886 č. 2856). Zapečetění dle obchodní zvyklosti může záležeti též v tom, že se lahve staniolovými kapslemi nebo známkami firmu továrníka nebo obchodníka, který láhve plnil neb uzavíral, nesoucími uzavrou (výn. min. fin. ze dne 16. října 1881, č. 31.342). Obchod kořalkou jest v Haliči, nehledě k osobám, jimž přísluší propinační práva, jen ve velkém dovolen. Zákonem ze dne 23. června 1881, č. 62 ř. z., kterým obchod pálenými lihovinami v jakémkoliv množství za svobodnou živnosť se prohlašuje, nebylo omezení v Haliči a v Bukovině platící ve příčině nejmenší míry v obchodě slazenými lihovými nápoji, z propinace vyloučenými, zrušeno. Tato nejmenší míra obnáší v Haliči a Bukovině 0·35 litru a jest na ochranu práva propinačního stanovena (nál. spr. dv. s. ze dne 25. ledna 1883, č. 200, 201, sb. »Budwinski« č. 1640, 1641; ze dne 20. června 1883, č. 1443 sb. »Budwinski« č. 1804; ze dne 9. prosince 1882, č. 2399 sb. »Budwinski« č. 1585).

2. Svobodná skladiště.

Obchodníci u obchodního soudu protokolovaní, kteří v ohledu důchodkovém zachovalí jsou, mohou od ministerstva financí obdržeti povolení ku

držení svobodného skladiště kořalky; povolení to udělí se jen tehdá, zřídí-li žadatel přiměřenou kauci a obnáší-li roční obrat nejméně 2000 hl.

3. Obchod denaturovaným lihem.

Denaturovaný lih jest ten, který přimísením jistých přísad (alkohol methylnatý, a j.) k lidské potřebě nezpůsobilým učiněn byl; užívá se ho tudíž k účelům živnostenským, ku přípravě octa, ku vaření, k topení, cídění, osvětlování, k účelům lučebním a vědeckým. Denaturovaný lih jest prost daně spotřební, podléhá však poplatku kontrolnímu $1\frac{1}{2}$ kr. z 1 litru alkoholu (§ 6 zák. ze dne 23. června 1888, č. 95 ř. z). Koupě kořalky, podléhající dani spotřební ku zmíněným účelům živnostenským, léčebným nebo vědeckým za účelem denaturování vyžaduje též úředního povolení. Ve příčině otázky, je-li obchod lihem denaturovaným živností svobodnou, a mohou-li tudíž jen živnostníci ku výčepu nebo prodeji lihových nápojů oprávnění týž prodávati, nebo je-li obchod denaturovaným lihem i hokynářům a obchodníkům v malém beze zvláštní koncese dovolen, podala vídeňská obchodní a živnostenská komora následující dobrozdání: Výnos min. fin. ze dne 10. srpna 1888, vztahující se na zákon ze dne 23. června 1888 o dani z kořalky, obsahuje ustanovení, že kořalka obvyklými přísadami denaturovaná do všeobecného prodeje dána býti může. Tím bylo jedině osvobození kořalky takto denaturované, která do obchodu přichází stanoveno, otázka však, kdo jest oprávněn takovou kořalku prodávati, zůstává nerozhodnutou. Tato otázka jest čistě živnostensko-právní a sluší ji rozhodnouti jedině dle obsahu listu živnostenského. Pochybnost může nastati jen při obchodu v malém, ježto tu, zní-li list živnostenský na druhy různě označené, může též zcela všeobecně »kořalka« uvedena býti. Osoby, které obyčejnými prostředky denaturačními denaturovanou kořalku prodávati chtějí, mají k tomu zapotřebí dovolovacího listu finančního úřadu první instance a povinny jsou na požádání finančním orgánům koupi denaturované kořalky boletou prokázati.

4. Otázku, jsou-li majitelé vinopalen též oprávněni obchod vlastními výrobky vésti, rozhodla obchodní a živnostenská komora v Innomostí v ten smysl, že dle § 37 odst.. 2 živ. řádu, dle kterého každý výrobce své výrobky prodávati smí, vinopalnám toto právo tím spíše přísluší, jelikož obchod lihovinami jako svobodná živnost žádnými podmínkami vázán není, při čemž se však předpokládá, že se výroba daně prostá neprovozuje pro domácí spotřebu.

III. Daně (přímé).

1. Daň z výdělku. Při vyměřování daně z vinopalen musí se rozeznávati, vyrábí-li výrobce kořalku z plodin vlastního polního hospodářství nebo z koupených plodin; jen v poslednějším případě platí daň, kdežto v prvnějším vinopalna jako odvětí průmyslu hospodářského jest daně prosta. Kořalka, jejíž výroba umělý chemický proces předpokládá, nemůže sama o sobě za výrobek surový považována býti, a jelikož se pak výroba jako podnik užitek přinášející býti jeví, nenáleží ku průmyslu hospodářskému a podléhá dani z výdělku bez rozdílu, vyrábí-li se kořalka z koupených plodin nebo z plodin vlastního hospodářství výrobcova.

2. Daň z příjmu. Orgánové finanční podávají berním úřadům výtahy ze statistických přehledů vinopalen, které berním úřadům správné posuzování rozsahu výroby umožňují a tím i vyšetření čistého výtěžku dani podrobeného velmi usnadňují. Těmito statistickými výtahy mají býti zjištěny

okolnosti v přiznání uvedené, týkající se rozsahu výroby, výšky kapitálu v podniku upotřebeného, počtu zaměstnaných dělníků, průmyslového zařízení a upotřebení strojů a parních přístrojů, místního obyvatelstva, okolnosti, že odbyt jest nezávislým od tohoto, dále okolnosti týkající se ostatních místních, majetkových a osobních poměrů a vlastností strany živnost provozující. Dále má berní úřad náhledy a výpovědi odborných a právních důvěrníků vyslechnouti, po případě nahlednouti do účtů živnostníkem vedených, použiti verifikačních protokolů a zjednati si vůbec všechna dáta sloužící ku posouzení živnosti a výtěžku z ní plynoucího. Při vinopalnách pronajatých vyměřuje se daň dvojí, totiž z nájemného pro pronájemce a z užitku z nájmu pro pachtéře (výn. min. fin. ze dne 18. prosince 1852 č. 33287 sb. norm. pro Čechy).

IV. Zvláštní dávky z obchodu pálenými lihovými nápoji.

Pro živnosti obchodní, které prodej kořalky v uzavřených nádobách 1 litrových a menších provozují, jest zvláštní poplatek stanoven a sice:

1. Tvoří-li obchod pálenými, lihovými tekutinami výhradný nebo hlavní obchod, obnáší dávka tato 4. díl sazeb pro výčep předepsaných.

2. Provozuje li se však jen jako vedlejší obchod, obnáší dávka 5. díl sazeb (viz článek Výčep). O tom, tvoří-li prodej hlavní nebo vedlejší obchod, rozhoduje úřad živnostenský po dohodnutí se s úřadem finančním.

Kdo obchod, výčep nebo drobný obchod pálenými lihovými nápoji, pokud tyto zvláštní dávce podléhají, provozovati chce, musí nejméně 14 dní před tím, kdy s provozováním živnosti započíti chce, oznámiti místo, kde provozovárna se nalézá a zapraviti napřed pololetní dávku proti vydání bolety. Za každé další pololetí, po které tento obchod provozován býti má, musí podnikatel dříve než s provozováním počne, dávku u téhož úřadu zapraviti. Zruší-li se provozovárna úplně, musí podnikatel zpraviti o tom úřad, a zároveň vrátiti poslední platební boletu. Zapravení dávky platí však jen pro obec, pro kterou provozování obchodu oznámeno bylo. Byl-li však v téže obci obchod z jednoho domu do jiného nebo s jednoho místa na jiné přeložen, nevzniká tím povinnost dávku za běžné pololetí znovu zapraviti. Totéž platí, nastane-li změna v osobě podnikatelově (§§ 11 ad. IV., § 13. 14, 15 zák. o dani z kořalky. O dávce z výčepu viz čl. Výčep).

V. Ustanovení trestní.

Živnostníci, kteří kořalku a jiné pálené tekutiny způsobem, který zdraví jest škodlivý, připravují, padělají nebo kazí, dopouštějí se přestupku proti bezpečnosti zdraví. Trest: Ztráta resp. zničení nápojů a pokuta peněžní od 100 zl. do 500 zl., po druhé trest dvojnásobný, po třetí ztráta živnosti:. při obzvláštní škodlivosti ztráta živnosti, prohlášení pachatele za doživotně neschopného ku provozování této živnosti a 3—6 měsíční tuhé vězení (§§ 403, 404, 405 tr. z.). Dle vojenského trestního zákona (§§ 672 a 673) tvoří tyto trestné činy přečiny proti bezpečnosti zdraví. Nezachování zvláštních předpisů ve příčině zařízení přístrojů ku pálení kořalky se strany výrobců a prodavačů tvoří přestupek (§ 408 lit. d tr. z.), dle voj. z. přečin (§ 676 lit. d. Viz čl. Falšování potravin.).

Lichva.

I. Pojem.

Lichva může býti buď přečinem nebo přestupkem.

1. Přečinu lichvy dopouští se:

a) ten, kdo při poskytování nebo prodlužování úvěru vykořisťuje lehkomyslnosť osoby, jež úvěr přijímá nebo nouzi její, o níž ví, její slabosti rozumu, nezkušenosti nebo rozčilenosti mysli tím, že sobě nebo někomu jinému dá přislíbiti nebo poskytnouti takovou výhodu majetkovou, která je s to svojí bezměrností způsobiti nebo uspíšiti hospodářskou zkázu dlužníkovu;

b) ten, kdo nabyv pohledávky, dále ji zcizí nebo dobývá, ač ví, že vzešla způsobem (pod *a*) naznačeným (§ 1 zák. ze dne 28. května 1881 č. 47 ř. z.).

Předpisy tyto nevztahují se však na obchody, které obchodníci mezi sebou provozují, při kterých totiž jak strana úvěr poskytující, tak strana úvěr přijímající jest kupcem ve smyslu čl. 4, 5 a 6 obch. z. (§ 14 cit. z.).

Úmluvu, kterou si věřitel jisté předměty na místě zaplacení (§ 1414 o. o. z.) postoupiti nechá, nelze pokládati za úvěrní jednání ve smyslu zákona o lichvě (nál. ze dne 25. října 1886 č. 976 sb. č. 484), a rovněž ne úmluvu, kterou dlužník na místě zaplacení věřiteli na určitý čas pozemek k užívání odevzdá (nál. ze dne 11. července 1887 č. 1081). Okolnosť, že úvěrník jest dělníkem, který kromě své způsobilosti ku výdělku, jmění ani hospodářství nemá, nevylučuje přečin lichvy (nál. ze dne 22. května 1882 č. 454), rovněž ne okolnosť, že úvěrník v čase poskytnutí úvěru byl již předlužen nebo hospodářsky zničen (nál. ze dne 6. června 1891 č. 1456 sb. č. 365, IX; nál. ze dne 7. července 1887 č. 1077).

2. Přestupku lichvy dopouští se:

a) ten, kdo od nezletilce nebo od osoby, pro kterou by nedodržení povinnosti pod čestným slovem na se vzaté v zápětí míti mohlo ztrátu postavení jejího, slíbiti si dá pod zástavou cti, pod přísahou nebo podobným zaříkáním splnění povinnosti z úvěrního jednání vzešlé, a

b) ten, kdo nabyv pohledávky, o níž ví, že vzešla tímto způsobem, ji dále zcizí nebo dobývá (§ 15 cit. z.).

Podstatnou náležitostí tohoto přestupku jest, že poskytnut byl pod čestným slovem úvěr osobě, pro niž nedodržení čestného slova ztrátu jejího služebního postavení v zápětí míti může, neboť jen v tomto případě lze mluviti o nějakém zúmyslném nátlaku. Nelze tudíž každé přijetí čestného slova neb ujištění, které k utvrzení nebo pojištění přesného splnění závazku dáno bylo, již za přestupek pokládati, neboť, kdyby tomu tak bylo, pak by i poskytnutí zápůjčky ze soucitu nebo přátelství osobami, které s přesným splacením zápůjčky počítati musejí, bylo trestným a věřitel byl by vydán v šanc zlomyslným týráním bezohledného dlužníka, ba dokonce byl by i potrestán a dlužník nemající právě postavení, jež by pro nedodržení čestného slova ztratiti mohl, zůstal by beztrestným.

III. Tresty.

Trestem přečinu lichvy jest tuhé vězení, které může býti spojeno též s trestem peněžitým; v některých případech jest spojení to zákonem předepsáno.

1. Byla-li o úvěrním jednání uzavřena smlouva na oko, nebo sepsána listina obsahující okolnosti nepravdivé, nebo byl-li o pohledávce dosud neexistující vydobyt nález soudní (rozsudek, rozkaz platební, mandát), soudní smír nebo výrok soudce smírčího; aneb dá-li si věřitel slíbiti splnění závazku pod zástavou cti, přísežně nebo podobným zaříkáním, tresce se přečin lichvy tuhým vězením od 3 do 6 měsíců a pokutou od 500—1000 zl.

Stejným způsobem tresce se ten, kdo znaje tyto okolnosti, pohledávku z takového jednání vzešlou nabude a dále zcizí nebo dobývá (§ 2 cit. z.).

2. Byl-li věřitel již po druhé pro přečin odsouzen, má býti potrestán tuhým vězením od 3 měsíců do 1 roku a pokutou od 500 zl. do 2000 zl. (§ 3 cit. z.).

3. Provozuje-li kdo lichvu po živnostensku nebo ze zvyku, potrestán budiž tuhým vězením od 6 měsíců do 2 roků a pokutou od 1000 zl. do 3000 zl. (§ 4 cit. z.).

Ve všech těchto případech může býti též na vyhostění nalezeno. Je-li pokuta nedobytnou, nastoupí na místě každých 10 zl. den vězení.

4. Přestupek lichvy tresce se vězením od 8 dnů do 3 měsíců; vězení může býti zostřeno a může též na vyhostění nalezeno býti, byly-li obchody úvěrní po živnostensku nebo ze zvyku provozovány (§ 15 cit. z.).

IV. Trestnosť lichvy pomíjí účinnou lítostí, když vinník, dříve než veřejný žalobce nebo trestní soud se o činu doví, své nezákonné jednání odčiní a dlužníkovi vrátí se zákonnými úroky vše to, co přes míru přijal (§ 7 cit. z.).

V. Nároky soukromoprávní.

Úvěrní jednání, přečin nebo přestupek lichvy zakládající, jest neplatným. O neplatnosti rozhodne soud trestní, který zároveň, stačí-li výsledky řízení trestního k tomu, nalezne, že to, co uvěřitel a úvěrník sobě navzájem plnili, vrátiti se má s úroky zákonnými ode dne plnění. Zbývá-li dle nálezu soudního po vzájemném zúčtování pohledávka pro uvěřitele, ručí za ni pojištění (zástava, rukojmí) původní smlouvou zaručené. Nestačí-li výsledek řízení trestního k nálezu tomuto, odkáže soud účastníka soukromého i obžalovaného ve příčině účinků neplatnosti jednání na pořad práva soukromého (§ 8 cit. z.).

Bylo-li řízení trestní zastaveno, nebo nebyl-li obžalovaný odsouzen, jest na soudu civilním, aby jednání prohlásil neplatným a rozhodl o účincích této neplatnosti dle zásad § 8 cit. z., ač jsou-li tu podmínky § 1 cit. z. (§ 10 cit. z.). Soud civilní neřídí se při rozhodování těchto otázek zákonnými pravidly průvodními, nýbrž má tu naleznouti dle svého volného uvážení prozkoumaných průvodů (§ 12 cit. z.). Na žádosť soudu trestního jest řízení před soudem civilním zastaviti. Kdykoliv soud civilní shledá, že jisté jednání úvěrní zakládá skutkovou povahu přečinu v § 1 cit. zákona naznačeného, má o tom ihned učiniti oznámení soudu trestnímu a rozhodnouti, zdali s exekučním dobýváním pohledávky jest posečkati nebo exekuci ku zjištění povoliti (§ 11 cit. z.).

Lista civilní.

Tento název rakouskému právu ústavnímu cizí pochází z anglického zákonodárství ústavního. Značíť tu část státních výloh, která určena jest ku hrazení výdajů vladařových, zvláště pokud tyto spojeny jsou s jeho funkcí, jakožto repraesentanta nejvyšší moci vladařské. Původně znamenala v Anglii lista civilní seznam výdajů, které byly nutny pro správu civilní; část správy této tvořilo vydržování dvora. Název »civilní lista« byl podržen, i když nastalo odloučení správy od vydržování dvora. V absolutním státě, kde vladař dle svého dobrého zdání používá statních příjmů ku svým účelům, není zvláštní civilní lista ani potřebnou ani vůbec možnou. Tento pojem dochází tudíž teprve zavedením ústavy konstituční zvláštního významu. Tak tomu bylo také v Rakousku. Zde pojem listy civilní vztahuje

se na »náklady na nejvyšší dvůr státní«; k tomu přistupuje ještě náklad na nejvyšší kabinetní kancelář. Položky vřadí se každoročně v rozpočet a jsou podrobeny schválení ústavnímu obou sněmoven říšské rady. Zvláštnost však spočívá v tom, že stanovení výdajů pro nejvyšší dvůr státní děje se zvláštním zákonem a to obyčejně na období desítileté; posledně stanoven byl obnos ten zákonem ze dne 20. prosince 1889 č. 199 ř. z. na 4,650.000 zl. Tím však přece nestalo se každoroční povolování dotyčné položky v rozpočtu zbytečným, a má zákonné stanovení tohoto obnosu pouze ten význam, že, když položka ta v rozpočtu se povolí, musí se v něm obnosem 4,650.000 zl. uvésti. Suma povolená pro nejvyšší dvůr slouží zeměpánovi k uhrazení výloh spojených s vydržováním dvora, jakož i s vyplácením apanáží jednotlivým členům císařského rodu, jež císař dle svého uznání určí. Účty o upotřebení této paušální sumy rozpočtové na vladaři se nežádají. Protivou k této listě civilní jest t. zv. soukromá šatule císařova, zahrnující příjmy, které císaři plynou z vlastního soukromého jmění.

Listiny.

I. Pojem.

Listinou (instrumentum) v širším slova smyslu zoveme ve sporném právu každou věc přezvědnou, která lidskou prací jsouc zřízena a upravena, má zachovávati jisté události v paměti (mezníky, vrubovky, modely, vzorky zboží, též desky, pomníky atd.).

Listinou v užším smyslu (documentum) slove písemné potvrzení nějaké události na psací látce zřízené nebo písemné znázornění prohlášené vůle.

II. Druhy.

Listiny písemné dělíme na

1. listiny veřejné (instrumentum publicum), t. j. listiny, které zřízeny jsou osobou uřední vzatou z pravidla v přísahu, povolanou zvláště ku zřizování listin, ve věcech úředních a konečně způsobem v zákoně zvláště předepsaným.

Veřejnými listinami jsou: listiny zřízené veřejným úřadem (státním, zemským, okresním a obecním, § 112 s. ř.) o věcech úředních (srovn. též § 7 kn. z.); listiny notářské (srovn. not. řád z 25. července 1871 č. 75 ř. z.) a to: notářský spis, notářský protokol a notářské osvědčení; matriky o zrození, sňatku a úmrtí vedené zákonem povolanými orgány (§ 112 f) s. ř.); listiny veřejné v cizině zřízené, které jsou způsobem zákonem předepsaným ověřeny (§ 112 c) s. ř.), tak na př. výtahy z matrik v Německu vyhotovené a pečetí kostelní opatřené nutno ověřiti civilním soudem obvodu místa zřízení; listiny soukromé, ověřené některým soudem německým, nevyhledávají dalšího ověření; dále denníky obchodních dohodců (§ 112 lit. e) s. ř. změněn čl. 75 a 77 obch. z.); potvrzení o míře a váze zboží neb o stupních lihovin veřejnými úřady pro měření a vážení vydané (zák. ze dne 19. června 1866 č. 85 ř. z.); kursovní lístky burs (§§ 8 a 9 zák. z 1. dubna 1875 č. 67 ř. z.); listiny některými úvěrními ústavy vydané (zástavní listy haličsko-stavovského ústavu úvěrního, knihy rakousko-uherské banky a výtahy z nich a j.).

Listiny veřejné musí obsahovati udání místa i času zřízení, a musí podpisem úředníka k tomu povolaného (dv. d. z 19. dubna 1799 č. 466), jakož i úřední pečetí opatřeny býti. Zvláštní předpisy toho vyhledávají,

aby úředník listinu zřizující přibral ještě jiného úředníka (§ 589 o. o. z., § 70 not. ř.), nebo přivolal přísežného zapisovatele (§ 188 soud. instr.) nebo svědky (§ 589 o. o. z., § 56 not. ř.), neb aby vyhotovení dálo se slavnostně (§ 68 not. ř.).

2. Listiny soukromé (instr. privatum). Kdežto veřejné listiny musí se zřizovati v řeči úřední a písemně, mohou se listiny soukromé v každé řeči a jakýmkoli písmem vyhotoviti (však dle dv. d. z 22. října 1814 č. 1106 jsou listiny psané písmem hebrejským a židovským neplatny). Jakožto podstatnou náležitost listin soukromých vyhledává rakouské zákonodárství jenom podpis a to u listin soukromých právního jednání se týkajících žádá se podpis k perfekci tohoto jednání (§ 884 o. o. z.), u listin průvodních ku průvodní moci (§ 114 s. ř.). Podpis jest hotov, napíše-li se příjmění. Neumí-li zřizovatel psáti, stačí připojení znamení ruky a přivolání dvou svědků, z nichž jeden podepíše jméno zřizovatelovo (§ 116 s. ř.), ač-li se ovšem nežádá veřejného ověření znamení ruky (čl. 94 sm. ř.). Podpis písmem hebrejským nebo židovským považuje se za znamení ruky (dv. d. z 19. února 1846 č. 938). Podpis předsevzatý osobou třetí ku příkazu zřizovatelovu nahražuje podpis tohoto (§ 37 sm. ř.). Přitištění razítka nepokládá se za podpis.

Z jiného hlediska možno rozvrhnouti listiny na prvopisy (originály), které mohou býti i několikráte zřízeny (duplikáty, triplikáty; § 66 sm. ř. a § 239 soud. instr.) a opisy (kopie). Něco jiného je překlad listiny jiným zemským nebo cizím jazykem pořízený. Opisy jakož i překlady jsou buďto úřední nebo prosté, dle toho, je-li srovnalost jich s originálem stvrzena úředníkem zvláště k tomu povolaným (§ 283, 284 pat. z 9. srpna 1854 č. 208 ř. z., § 77 not. ř., § 211 soud. instr.).

Dle obsahu lze rozeznávati listiny dispoziční, doznávací a opětovací. K disposičním patří hlavně: rodinné stanovy, závěť, kodicil, fideikomisní listina zřizovací (§ 122 pat. z. z 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.), návrhy (offerty) a přijetí nabídek, smlouva, směnka, kupecké poukázky a j.; k doznávacím: listy o přijetí zástavy ruční, dlužní úpisy, listy depositní, kvitance, uznaný účet (dv. d. z 12. prosince 1785 č. 502), přísežné seznání majetnosti (§ 114 pat. z 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.), inventář a bilance kupce (§ 29 obch. z., § 96 a 195 konk. ř.); osvědčovacím na př.: lékařské vysvědčení, kniha obchodníka nebo řemeslníka a j. (§ 121 s. ř.).

III. Průvodní moc.

1. Listiny veřejné tvoří úplný důkaz o okolnostech jimi dosvědčených proti každému a pro vždy (§ 111 s. ř.). Jedinou výjimku činí denník obchodních dohodců; tu může soudce dle svého uvážení přikládati mu buď úplný důkaz (viz čl. Důkaz, str. 396), neb jen důkaz nadpoloviční, který třeba doplniti přísahou dohodcovou nebo jinakým způsobem, nebo dokonce jen za důkaz méně než poloviční (čl. 77 a 78 obch. z.).

2. Listiny soukromé tvoří z pravidla též úplný důkaz, však různým objemem, a to:

a) Soukromá listina doznávací svědčí proti zřizovateli ve prospěch toho, komu byla zřízena (§ 113 s. ř.; § 665 o. o. z. (Littera scripta probat contra scribentem).

Ve příčině všeobecných formálních náležitostí listin doznávacích sluší dodati: Kupci podepisují svoji firmu (§ 15 obch. z.). Nákladní list

dle čl. 392 obch. z. nevyhledává podpisu a svědčí nejen proti vydateli, nýbrž i proti povozníku a destinatáři; proti poslednímu však teprve tehdy, když jej byl přijal. Perfekce smlouvy dopravní nastane přitištěním razítka expediční stanice odesílací na nákladním listě železničním (§ 47 a 49 železn. dopr. řádu).

Soukromé listiny doznávací musí dle § 114 s. ř. buďto zřizovatelem vlastnoručně býti psány a podepsány, anebo musí obsahovati vedle podpisu zřizovatelova podpisy dvou svědkův (depositní listy o t. zv. depositum irregulare, listiny o zápůjčce a j.) Pro listiny rukojemské stačí podpis rukojmího (roz. nejv. s. sb »Gl.-U.« č. 11·374). [Cansteinova Učebnice str. 513 I. dílu.]

§ 52 sb. zříz. (§ 55 čes. ob. zříz.) stanoví ve příčině listin doznávacích obcemi zřízených: »Listiny, jimiž se mají založiti závazky oproti osobám třetím, musí býti podepsány obecním představeným a jedním obecním radním. Týká-li se listina právního jednání, k jehož uzavření potřebí jest svolení výboru (obecní rady) nebo vyššího schválení, musí kromě toho býti svolení neb schválení v listině za spolupodpisu dvou členů výboru (obecní rady) zřetelně vyznačeno.«

Z listin doznávacích nejčastěji se vyskytují dlužní úpisy, jimiž zřizovatel seznává, že jest určité osobě z určitého právního titulu, zvláště na základě dříve učiněné smlouvy o zápůjčce (§ 1001 o. o. z.) zavázán k majetkoprávnímu plnění. Jinou zhusta se naskytující listinou doznávací jest kvitance (§ 1426 o. o. z.). Ku průvodní moci kvitance stačí pouze podpis (viz čl. Kvitance).

Notářského aktu vyhledává se: ku platnosti potvrzení věna, aťsi potvrzuje věno manžel své manželce nebo třetím osobám; ku platnosti smluv mezi manžely (smlouvy trhové, směnné, darovací, smlouvy o zápůjčce a j.); dále při listinách doznávacích, které mají býti zřízeny slepci nebo hluchoněmými písma neznalými a němými, jižto neumějí psáti (§ 1 zák. ze dne 25. července 1871 č. 76 ř. z.). Ve příčině potvrzení věna dlužno připomenouti: V konkursu manžela činí stvrzení jeho, že věno obdržel, třebas ve formě notářského aktu, ve prospěch manželky naproti konkursní podstatě jen tehdy důkaz, když sepsán byl nejméně rok před vyhlášením konkursu aneb bylo-li věno později (během posledního roku) zřízeno, hned po jeho odevzdání. Datum ovšem musí býti prokázáno notářským aktem (§ 49 a 50 konk. ř.).

b) Listiny dispoziční činí pro každého a proti každému plný, protidůkazem nevyvratitelný důkaz, ježto soud nabývá tu bezprostředním pozorováním jistoty a pravdě. Je-li dle zákona ku platnosti právního jednání nutna forma listinná, neplatí ústní úmluvy, které vedle listiny byly učiněny, již z toho důvodu, že jim schází zákonem předepsaná forma. Byla-li forma listinná umluvena, platí zásada § 887 o. o. z.: »Jestliže byla o smlouvě zřízena listina, nebudiž brán na úmluvy ústní, které zároveň státi se měly, však s listinou nesouhlasí, nebo nové dodatky obsahují, žádný zřetel.« (Výjimka platí při tak zv. obchodech lhůtních dle zák. ze dne 27. dubna 1896 č. 70 ř. z. (§ 8), jenž stanoví opak.) Důvod závazkový (causa) budiž v listině doložen (nař. min. spr. ze dne 7. listopadu 1855 č. 9671). Při odevzdání cenných papírů (zvl. směnek) činí se vždy ústní nebo písemní smlouva o causa traditionis. T. zv. cautio indiscreta nepostačí

k důkazu závazku (§ 3, 12 a 104 s. ř.), ježto neobsahuje důvod obligační. Podobně má se to s listinou, která na obsah jiné listiny poukazuje; nemusiť poukazující (§ 582 o. o. z.) prokázati obsah jiné listiny, na nějž tato poukazuje a musí se tudíž listina, k níž se poukazuje nebo obsah její jinak dolíčiti. (Referens sine relato nil probat.)

Vznikne-li spor o tom, je-li listina o oboustranné smlouvě zřízená listinou disposiční nebo průvodní, platí ku škodě zřizovatele, který použil nejasného výrazu (§ 915 o o. z.) domněnka pro prvý druh listin. Též listiny o jednostranných smlouvách a jednostranných jednáních (darovací slib, směnka, poukázky) buďtež v pochybnosti považovány za listiny disposiční (§ 914 o. o. z.). Kdo tvrdí, že listina měla pouze k důkazu sloužiti, tomu náleží zpravidla důkaz o tom, zvláště běží-li o takové smlouvy, které jako na př. smlouvy o předměty knihovní nebo smlouvy pojišťovací obyčejně ústně se uzavírají.

c) Listiny osvědčovací (protokoly) obsahující soukromá svědectví činí neúplný důkaz. Dle § 192 s. ř. má odpůrce připustiti taková svědectví, při čemž se vyhledává srovnalé vůle aspoň dvou bezvadných svědků. Mimosoudní (nepřísežná) soukromá osvědčení nepožívají žádné moci průvodní. Možno je na nejvýše vzíti v úvahu jakožto prostředky osvědčovací, na př. lékařská vysvědčení, kupecké dopisy a j. Jedná-li se o omluvu zmeškaného stání, uvažuje průvodní moc lékařského vysvědčení soudce dle svého volného uvážení.

d) Jednoduché písemné listiny nemají vůbec průvodní moci a skýtají nanejvýše důvodné domněnky. Toliko řádně vedeným knihám obchodníků a řemeslníků (čl. 34 obch. z., §§ 19 a násl. uvoz. zák. k obch. z, § 22 zák. o výrobních a hospodářských společenstvech, min. nař. ze dne 30. května 1860 č. 123 ř. z.) přísluší neúplná průvodní moc. Průvodnost knih obchodních může posouditi soudce dle volného uvážení. Pravidelně činí tyto více než poloviční důkaz. (Viz čl. Knihy obchodní.)

Knihám obchodníků rovnají se knihy ústavů provozujících pod dozorem státním úvěrní obchody, pokud jde o důkaz pohledávek z obchodů těch vzniklých proti komukoli (nař. z 28. října 1865 č. 110 ř. z.), tedy bez časového obmezení, byť to i obchody v technickém slova smyslu nebyly. Některým ústavům úvěrním poskytnuty jsou dalekosáhlé výhody. Činíť knihy všeob. rak. ústavu pro úvěr pozemkový (min. nař. z 1. června 1864 č. 49, čl. stanov 85), hypoteční banky království Českého (min. nař. z 26. prosince 1864 č. 99, stanov čl. § 39) (viz čl. Banky) a t. d. a výtahy z nich o výši pohledávky úplný důkaz. Knihy rakousko-uherské banky a výtahy z nich firmou banky opatřené požívají průvodní moci veřejných listin (čl. 96 zák. z 27. června 1878 č. 66 ř. z. a z 21. května 1887 č. 51 ř. z.). Všem listinám vydaným úvěrním ústavem pro obchod a průmysl (§ 63 min. nař. ze 6 listopadu 1855 č. 186) přísluší průvodnost veřejných listin.

Vede-li se kniha řemeslníkova s předepsanými náležitostmi, činí vždy jenom důkaz nadpoloviční o odvedených pracích (§ 121 s. ř.) a to pouze po jeden rok a 6 neděl. Doba tato běží od dodání díla na zakázku objednaného. Možno jest však, aby si řemeslník t. zv. certiorací, t. j. soudním potvrzením řádného vedení knih, pojistil průvodní moc svých knih pro budoucnost, zvláště pro budoucí spor. Pojištění to děje se předložením

celoročního výtahu z knihy řemeslnické objednateli, jež buď uzná účet čili nic. Ve případě druhém lze v 6 nedělích vznésti na zákazníka žalobu (§§ 120 a 121 s. ř.).

Co se týče materiálu, na němž nebo jímž jest listina zhotovena (psána, tištěna), jest lhostejna kvalita jeho (dv. d. ze dne 15. ledna 1787 č. 622). Záleží-li listina z několika archů, mají tyto dle § 115 s. ř., § 48 not. ř. a § 27 knih. z. býti nití sešity, oba konce její pečetním voskem upevněny a razítkem zřizovatelovým opatřeny. Ostatek lze také jinak zajistiti pravost jednotlivých archů číslováním a podepsáním každého archu (roz. nejv. s. sb. »Gl.-U.« č. 9523).

Pokud se ku platnosti listiny vyhledává spolupodpisu svědků, musí býti tito t. zv. svědky klassickými (úplně bezvadnými) a dále musí jim zřizovatel oznámiti, že listina je ve shodě s jeho vůlí (čl. 117 s. ř., § 886 o. o. z., dv. d. ze dne 23. července 1789 č. 1038 a), res. ze dne 14. června 1784 č. 306 w) a j.).

O zevnějších formálnostech listiny rozhoduje místo a čas zřízení (dv. d. z 22. července 1812 č. 997 lit. b).

IV. Pravost a bezvadnost listin.

A) Pravou jest listina, pochází-li od toho, kdo dle obsahu jejího nebo dle připojeného podpisu jest jejím zřizovatelem.

1. Soukromá listina jest tenkráte pravou, je-li zřizovatelem samým nebo s jeho vůlí třetím psána a podepsána (§ 37 struč. říz.). Zde může býti jak tekst tak i podpis, nebo obé pravým nebo nepravým. Pravidelně záleží na pravosti podpisu, však může dostačovati k průvodům i listina bez podpisu, pokud se nežádá ku perfekci písemného právního jednání nebo k průvodní moci listiny podpisu. Odpůrce dokazovatelův nechť se výslovně vyjádří o pravosti nebo nepravosti listiny: buďto ať ji agnoskuje nebo diffituje, t. j. pravost připustí nebo popře; v říz. stručném a bagatelním vyzviž ho zvláště k tomu soudce (§ 25 struč. říz., § 37 říz. ve v. nep.). Dozná-li se pravost podpisu listiny soukromé, musí zřizovatel, tvrdí-li nepravost obsahu listiny dokázati tuto nepravost, ježto doložení podpisu jeví se doznáním pravdivosti předcházejícího kontextu listiny. (Subscribens consentire subscriptis videtur.) Béře-li se toliko pravost podpisu soukromé listiny v odpor, musí dokazovatel dovoditi jeho pravost, ač je li podpis ku perfekci právního jednání nebo ku průvodnosti listiny nutný. Popírá-li odpůrce pravost celé soukromé listiny, musí dokazovatel jak pravost písma tak i podpisu dokázati, pokud ovšem (jak tomu jest při směnce, indossamentu) již pouhý podpis závazek nezakládá. Jinak tomu jest při listině legalisované; tu odpůrce musí provésti protidůkaz, tvrdí-li neplatnost.

2. Veřejná listina jest tenkráte pravou, je-li příslušným veřejným orgánem u vykonávání úřední činnosti vyhotovena. Pravost veřejných listin, které formou i obsahem jeví se veřejnými listinami a v tuzemsku jsou vyhotoveny, nebo jakožto cizozemské veřejné listiny opatřeny jsou předepsanou legalisací, zákonem se předpokládá, a na odpůrci jest, aby důkaz nepravosti provedl (§ 133 s. ř., § 37 struč. říz.).

Důkaz pravosti soukromých listin lze vésti:

a) svědky, kteří byli přítomni zřízení (podpisu) listiny. Naproti tomu nelze to dovoditi svědky, kteří sice písmo i podpis zřizovatelův znají, kteří však zřízení listiny přítomni nebyli.

b) Důkazem mimosoudního doznání, zřizovatelem o pravosti listiny učiněného.

c) Srovnáváním písma u soudu, k čemuž tento též soudní znalce (ku konsultaci) přibrati může (§ 135 s. ř.). Dokazovatel předložiž k tomu konci listiny, které nepopíratelně pravými jsou, anebo, nalézají-li se tyto v soudním schování, žádejž, aby si je soud opatřil (dv. d. z 2. prosince 1825 č. 2150). V řízení bagatelním (§ 51) může soudce domnělému zřizovateli nařídití, aby napsal určitá slova (nejlépe diktovaný obsah listiny).

Nezdaří-li se důkaz srovnáním písma, budiž připuštěn i jiný nabídnutý důkaz (po případě i přísaha stran (roz. nejv. s. sb. »Gl.-U.« č. 9185).

d) Přísaha rozhodovací (§ 133 a násl. s. ř.), která v tom případě, běží-li o podpis zemřelé osoby, uložena může býti dle dv. d. ze dne 26. dubna 1842 č. 610 (§§ 37 a 36 struč. říz.), jakožto přísaha nevratitelná, nebyl-li deferent (strana přísahu ukládající) zřízení listiny přítomen. Delát (strana, jíž přísaha uložena) přísahejž zpravidla, že dle vědění a upamatování se (předložená) listina jest nepravou (§ 206 s. ř.). V řízení stručném má delát, není-li sám domnělým zřizovatelem (nýbrž jeho právním nástupcem nebo zástupcem, zvláště též kurator nepřítomného), přísahati, že listinu dle svého nejlepšího vědění za nepravou pokládá (§ 37 struč. říz.).

e) Přísahou diffessionální, jež v Rakousku byla teprve zavedena § 37 struč. pat. a jenom ve sporech stručných je přípustna. Tato přísaha může jenom domnělým zřizovatelem složena a tudíž jen jemu — vždy nevratitelně — uložena býti a to v ten smysl, že listina ani jím ani s jeho svolením osobou třetí není psána a podepsána. Tuto přísahu nelze nikdy (jako rozhodovací přísahu delátovu) s dodatkem vědění a upamatování vykonati a také nemůže ji důkaz zastoupení svědomí nahraditi.

V praksi často zove se přísaha rozhodovací o nepravosti listiny přísahou diffessionální.

Důkaz o nepravosti soukromých listin vésti lze všeobecně týmž způsobem jako o pravosti její, ovšem že je přirozeně vyloučena přísaha diffessionální. Též nemožno podati protidůkaz proti důkazu vedenému svědky o pravosti listiny přísahou rozhodovací.

Důkaz o nepravosti veřejných listin provede se z pravidla v řízení trestním. Mohl by však též veřejným vysvědčením příslušného úřadu, jenž listinu vydal, tento důkaz proveden býti. Přísaha stran jest v tomto případě vyloučena.

B) Neporušitelností listiny zoveme stav listiny v tom záležející, že veškeré jednotlivé části listiny jsou pravými a že jednotlivé části nebyly dodatečnými neoprávněnými změnami připojeny, odstraněny nebo změněny atd. Obsahuje-li totiž listina některé nepravé, t. j. od zřizovatele nepocházející, resp. bez jeho vůle přidané části (dodatky, změny, rasury, přetržení, vsunuté nepravé archy atd.) anebo přičinil-li zřizovatel dodatečně neoprávněným způsobem dodatky, nebo předsevzal-li škrtání, nazýváme takovou listinu porušenou (zfalšovanou). Jeví-li se listina již zevně — tudíž pouhým ohledáním — porušenou (vadnou), má dokazovatel prokázati, že části za nepravé prohlášené jsou pravými resp. že zřizovatel ku předsevzetí dodatečných změn byl oprávněn a to i tehdy, je-li listina veřejnou, legalisovanou a dle doznání pravou (srv. § 129, 115, 133 a násl. s. ř., dv. d. ze dne 20. června 1782 č. 57 lit. a). Pokud se však listina dle vnějších

známek nejeví býti zfalšovanou, jest tudíž bezvadnou, a odpůrce dokazovatelův musí, připustí-li pravost listiny, tvrzené porušení listiny dokázati (§ 113, 115 s. ř.). Tvrdil-li dokazovatel sám porušení listiny dodatečnými neoprávněnými přídavky zřizovatelovými, musí toto své tvrzení prokázati. Toto přihází se často při směnkách, doznaly-li tyto dodatečných přídavků trassantem přičiněných (na př. domicilování) ku škodě majitele směnky. Pokud není listina porušena, jest potud průkazna, pokud porušená část dle povahy věci nezrušuje průvodní moc listiny úplně nebo částečně.

C) Bezvadnost listiny jest zevnější neporušenost její. Listiny, jež jeví se zevně zfalšovanými (ne však z toho důvodu, že by byly z části psány, z části tištěny nebo různým písmem psány) nebo zničenými (roztrženými), přeříznutými, nebo jež záležejí z nespojených archů, jichž pravost není na jisto postavena, jež tedy nesou vitia visibilia, jsou vadny. Přivede-li se vadnost listiny odpůrcem v čas (při stání rekogničním) ku platnosti, ač není-li dokázáno nebo odpůrcem doznáno, že patrné změny textu nebo zničení listiny nemá příčinu v pouhé náhodě nebo v neoprávněné vůli odpůrcově, jest tato vadná listina potud průvodna, pokud je neporušena a pokud neporušená část vůbec nepozbyla své důležitosti (§ 129 s. ř.).

V. Ediční povinnost (povinnost ku vydání listin).

Povinnost ediční záleží v tom, že jistá osoba jest zavázána vydati předměty a listiny, jichž se má ve sporu jako průvodních prostředků užíti. Tato povinnost není vždy veřejnoprávní, a zpravidla lze žádati vydání listin též z důvodů soukromoprávního (vlastnictví, spoluvlastnictví, držení, obligační právo a j.), jakož i v tom případě, byla-li listina za tím účelem zřízena, aby oběma stranám sloužila za společný průvodní prostředek. V tomto případě budiž žaloba směřující ku vydání listiny na soud vznesena; spor tento, který nestaví spor hlavní, budiž proveden samostatně. Veřejné úřady, jakož i veřejní úředníci, zvláště notáři (§ 50 not. ř.) a obchodní dohodci (čl. 79. obch. z.) mají na požádání a zvláště k nařízení soudnímu sděliti se soudem akta, listiny a zvláště knihy. Kupce plného práva postihuje dle čl. 37. obch. z. veřejnoprávní povinnost k vydání obchodních knih jejich. Nevyhoví-li tito rozkazu edičnímu k návrhu odpůrcovu soudem vydanému, pokládá se obsah knih odpůrcem tvrzený následkem t. zv. poena confessi, jež stihá kupce pro neposlušnost, za pravý. Vydají-li se obchodní knihy, budiž do nich jen potud nahlédnuto, pokud dotýká se jich sporná okolnost a pokud soud má řádné jich vedení zkoumati (čl. 38 obch. z.). Viz čl. Knihy obchodní. Od edice dlužno rozeznávati t. zv. kommunikaci (sdělení) obchodních knih, při níž lze všem interessentům nahlédnouti v celý obsah knih těchto; za toto sdělení možno žádati pouze v záležitostech dědických, společenství statkův a rozdělení společnosti, jakož i v konkursu (čl. 40 obch. z.). V řízení ve věcech nepatrných stává dle §§ 37 a násl. a § 52 všeobecná veřejná povinnost ediční ve příčině všech listin a předmětů, jež se nacházejí v rukou stran.

VI. Dokazování listinami.

Důkaz listinami nezaujímá jako jiné důkazy, zvláštní samostatné průvodní stadium, nýbrž předsebeře se již ve stadiu projednacím, ježto po každém aktu projednacím, v němž se nabízí důkaz listinami, tudíž po žalobě, odpovědi, replice a t. d. může následovati předsevzetí důkazu listinami. Nebéře-li odpůrce dokazovatelův předloženou listinu (v opisu neb v origi-

nále) v odpor pro zevnější formu, není důkazu vůbec potřebí, ježto se v tom případě považuje předložený opis za bezvadný.

Řízení jest různé dle toho, má-li dokazovatel listinu v rukou, či žádá-li na odpůrci edici knih obchodních resp. na obchodním dohodci edici deníku; dlužno tudíž lišiti: rekognici a edici listin.

Nabídnul-li dokazovatel důkaz listinami, jež se u něho nalézají, může odpůrce za příčinou rekognice žádati, aby tento předložil originály, jichž opisy ku předešlému spisu přiloženy byly (§ 123 s. ř.). Tuto žádost lze podati soudně (dv. d. ze 16. května 1788 č. 829 lit. b) nebo mimosoudně, vždy však jenom v prvé polovici neprodlužitelné lhůty pro nejbližší spis určené (cit. dv. d. lit. a). Žádost za rekognici jest ostatek také tehdy přípustna a dokonce i nutnou, přivádí-li se ku platnosti vadnost listiny dokazovatelovy, byly-li předloženy buďto legalisovaný opis nebo výtahy z obchodní knihy se soudním osvědčením řádného jich vedení (§ 91 jur. nor.), ježto legalisace není důkazem jich bezvadnosti a ježto dv. d. ze dne 20. března 1794 č. 164 stanoví výslovně, že odpůrce probantův nemusí se spokojiti s osvědčením řádného vedení knih, nýbrž může žádati za rekognici. Nebyla-li žádost za rekognici odpůrcem v čas podána, nelze ku platnosti přivésti námitek proti zevnější formě (»proti zevnějším do očí bijícím vadám«), t. j. nemožno více namítati vadnost, nedostatek zákonité formy, nesrovnalost opisu s originálem a bezúčinnost listiny (dv. d. z 5. října 1792 č. 57).

Nepředloží-li dokazovatel ku mimosoudní žádosti original nebo prohlásí-li odpůrce již při mimosoudní rekognici tento za vadný, musí se ve 3 dnech po uplynutí řečené lhůty podati návrh na nařízení soudního stání rekogničního (§ 123, 125 dv. d. ze dne 16. května 1788 č. 829 lit. b). Nepředloží-li se při tomto stání originály, nastává ku návrhu odpůrcovu praekluse tohoto důkazu. Nedostaví-li se odpůrce dokazovatelův ku stání, buďtež originály k návrhu dokazovatelově pokládány za bezvadné a souhlasné s opisem (§ 126 s. ř.). Nedostaví-li se žádná strana, může později každá z nich žádati za ustanovení nového stání (§ 30 s. ř.).

Dostaví-li se obě strany ku stání a předložen-li originál, má se jednání obmeziti pouze na prohlášení odpůrcovo o bezvadnosti, a nikdy nemá se vztahovati na pravost listiny, která se projedná ve spisech (žalobě, odpovědi, replice a j.) čl. 129 dv. d. z 9. července 1792 b), ze dne 5. října 1792 č. 57, ze dne 13. ledna 1794 č. 145, ze dne 2. března 1796 č. 283 a ze dne 5. května 1826 č. 194).

Prohlásí-li odpůrce, že předložená listina je vadnou, nepůvodní, že nemá předepsané formy nebo že nesouhlasí s opisem, budiž k návrhu zapečetěna, u soudu uložena nebo aspoň uložena ve spisy, jinak by se pokládala vada ku platnosti přivedená za existující. O sporu, jenž vznikne ve příčině zapečetěného schování originálu při stání rekogničním, má soud dle řádu soud. rozsudkem (dv. d. ze dne 13. ledna 1794 č. 145, srv. dv. d. ze dne 2. března 1796 č. 283) nalézti, avšak až do rozhodnutí originál zadržeti. Jinak má soud po rekogničním stání současně oběma stranám oznámiti, jak se prohlásil probát ve příčině předložených listin, tedy: které listiny jakožto originály prohlášeny za bezvadné, formálné a při kterých tomu tak není (§ 127—129 s. ř.).

Listiny, jež byly prohlášeny za vadné nebo nepravé, musejí se (později) v originálu předložiti k rotulu spisů, aby soudce vynášeje rozsudek mohl

zkoumati jich bezvadnost a pravost a po případě připustiti důkaz o pravosti a neporušitelnosti nebo nepravosti, porušenosti, zničení atd. Je-li listina sepsána v jazyku cizím, předložen budiž i ověřený překlad její.

VII. Listiny v řízení ve věcech nepatrných.

Listiny buďtež předloženy soudci a tímto odpůrci dokazovatelovu ukázány, který budiž vyzván, aby se o pravosti nebo vadnosti jich prohlásil (§ 37 říz. ve v. nep.). Srovnání rukopisů má z pravidla soudce sám předsevzíti. Můžeť, vchází-li mu při tom pochybnost, vyžádati si dobré zdání soudních znalcův. Není-li spisů ku srovnání, může se té straně, o jejímž rukopisu průkaz pravosti zjednati se má, uložiti, aby napsala slova soudcem předříkávaná. Diktát přiložen budiž ku projednacímu protokolu. Jaký vliv má na zjednávání si jistoty o písmě, nevyhoví-li strana tomuto soudnímu příkazu anebo píše-li patrně znetvořeným písmem, jest zůstaveno soudcovskému uvážení (§ 51 říz. ve v. nep.).

Důkaz listinami lze během řízení kdykoliv provésti.

VIII. Nový soudní řád.

1. Pojem a druhy. Listinou (na rozdíl od věci přezvědné § 318 n. s. ř.) rozumí se projev osoby učiněný ve formě písemné.

Rozeznáváme pak:

a) listiny veřejné. Sem patří

α) listiny, které v území, kde nový soudní řád platí, veřejným úřadem v mezích jeho úředních oprávnění neb osobou veřejnou vírou nadanou v oboru působnosti jí přikázaném ve formě předepsané zřízeny, jakož i listiny, které zvláštními předpisy zákonnými za veřejné prohlášeny byly; jsou to tedy listiny zřízené úřady státními, zemskými, okresními, obecními, dále notáři (§ 1 zák. ze dne 25. srpna 1871 č. 75 ř. z.), správci matrik společností náboženských zákonem uznaných (nař. ze dne 23. ledna 1866 č. 15 ř. z., § 23 zák. ze dne 10. července 1868 č. 1869, č. 12, zák. ze dne 9. dubna 1870 č. 51 ř. z.), kursovní lístky bursovní (zák. ze dne 1. dubna 1875 č. 67 ř. z.), potvrzení úřady pro měření a vážení vydaná (nař. ze dne 19. června 1866 č. 85 ř. z.), knihy a výtahy z nich některých ústavů provozujících obchody pod dohledem správy státní (banka rakousko-uherská, hypoteční banka král. česk., rak. ústav úvěrní pro obchod a průmysl, všeob. ústav pro úvěr pozemkový ve Vídni; srv. stanovy těchto ústavů).

β) listiny, které sice mimo území, v němž nový soudní řád platí, avšak takovými úředními orgány v mezích úředních oprávnění těchto zřízeny byly, které podřízeny jsou některému úřadu sídlícímu v území, kde nový soudní řád platí (§ 292 a 293 nov. s. ř.).

γ) listiny zřízené mimo území, kde nový soudní řád platí, které na místě, kde zřízeny byly, platí za listiny veřejné, předpokládajíc, že i listiny v onom cizím místě zřízené dle zásady vzájemnosti v území, kde nový soudní řád platí průvodnosti listin veřejných požívají a že jsou ministerstvem záležitostí zahraničních nebo rakousko-uherským vyslancem nebo konsulem ověřeny (§ 293 a 311 nov. s. ř.).

Listiny veřejné musí býti vyhotoveny ve formě předepsané. Z pravidla stačí podpis a pečeť.

b) listiny soukromé t. j. listiny, které nemají náležitostí listin veřejných. Listina soukromá, má-li tvořiti úplný důkaz o tom, že prohlášení

v ní obsažené pochází od vydatele, musí býti vydatelem vlastnoručně podepsána a připojil-li tento pouze znamení ruky, musí býti toto soudně nebo notářsky ověřeno. Přitištění razítka nebo podpis osobou třetí, třebas z rozkazu vydatelova předsevzatý, nestačí (§ 294 nov. s. ř.).

2. Průvodní moc.

1. Listiny veřejné tvoří úplný důkaz o pravdivosti obsahu svého, tedy důkaz o tom, co v nich úřadem úředně jest nařízeno, nebo prohlášeno, neb úřadem neb osobou ku zřizování listin povolanou dosvědčeno (§ 292 nov. s. ř.).

Výjimku činí knihy obchodní, denníky a závěrečné noty obchodních dohodců, ježto předpisy o trvání a míře jich průvodnosti platící zachovány § 295 nov. s. ř. v platnosti (čl. 34 a 35 obch. z., § 19, 20, 22 úv. z. k obch. z.; čl. II. nař. ze dne 28. října 1865 č. 110 ř. z.; § 22 zák. ze dne 9. dubna 1873 č. 70 ř. z.; zák. ze dne 4. dubna 1875 č. 68 ř. z.).

2. Listiny soukromé podávají úplný důkaz pouze o tom, že prohlášení v ní obsažené pochází od vydatele (§ 294 nov. s. ř.). Tím jest průvodní moc listin soukromých značně obmezena, neboť posouzení pravdivosti obsahu listiny ponecháno jest volnému uvážení soudcovu. Nebude tedy lze na př. místo neb den, které vydatel v listině, jakožto místo a den zřízení listiny označil, pokládati za skutečnosti úplně prokázané (jak tomu jest při listinách veřejných), nýbrž soudce bude moci dle svého uvážení vyžádati sobě ku dolíčení těchto okolností ještě jiných průvodů (čl. VII. č. 3 úv. zák. k nov. s. ř., § 49 konk. ř., § 56 kn. z.).

3. Pravost a bezvadnost.

Má-li listina (veřejná neb soukromá) tvořiti úplný důkaz, musí býti pravou a bezvadnou.

A) Pravost.

a) O listinách veřejných platí již po zákonu domněnka, že jsou pravými (§ 310 nov. s. ř.). Dle zásady officialnosti jest však soudce povinen i při listinách veřejných pravost jich zkoumati a nabude-li ve příčině listiny pochybností, má vyzvati úřad neb osobu, které listinu vydaly, aby se o pravosti její prohlásily. Neodstraní-li se pochybnost tímto způsobem, jest dokazovatel povinen pravost listiny dokázati (§ 310 nov. s. ř.). Pravost listiny v cizině vydané může býti zabezpečena ověřením ministerstva zahraničních záležitostí neb rakousko-uher. vyslancem neb konsulem.

b) Při listinách soukromých jest pravost listiny faktickou okolností, kteráž, byla-li odpůrcem popřena, musí dokazovatelem býti dokázána (§ 312 nov. s. ř.). To může se státi všemi prostředky důkazními, které zákon připouští, tedy po případě i jinými listinami. Zvláště lze tak učiniti srovnáním písma, které předsebéře soud a vznikly-li jemu pochybnosti, může vyžádati sobě dobrozdání znalců, a o výsledku srovnání pak volně rozhodnouti (§ 315 nov. s. ř.). Spisy srovnávacími mohou býti toliko písemnosti, jichž pravost jest nepopřena neb může-li tato bez značného průtahu býti prokázána. O předložení listin, jichž ku srovnání jest nutno, platí ustanovení o předložení listin průvodních platící. Též může býti straně nařízeno, aby před soudem napsala několik slov jí udaných (§ 314 nov. s. ř.).

Odpůrce dokazovatelův jest povinen ku vyzvání soudu prohlásiti, pokládá-li listinu produkovanou za pravou čili nic. Opomenul-li odpůrce učiniti toto prohlášení, pokládá se pravost listiny za nepopřenou a tudíž za

doznanou, leč že by úmysl odpůrcův, pravost listiny popírati, vycházel na jevo z ostatních jeho prohlášení (§ 312 nov. s. ř.).

Svévolné popírání pravosti listin soud tresce (§ 313 nov. s. ř.). Proti důkazu listinami připouští se též protidůkaz, který lze provésti kterýmikoli průvody, jichž průvodní moc soudce volně uvažuje (§ 292 nov. s. ř.).

B) Bezvadnost.

Listina jest bezvadnou, je-li prosta všech zevnějších vad t. j. patrných změn původní formy (na př. přeškrtnutí listiny, neb jednotlivých vět, slov nebo podpisu, různé dodatky jinou rukou psané, rasura, porušení pečeti atd.). Listina vadná nepodává důkazu úplného, nýbrž volnému uvážení soudcovu jest zůstaveno, o průvodnosti listiny takové rozhodnouti (§ 296 nov. s. ř.).

Stává-li se soukromá listina nečitelnou nebo chatrnou, může majitel nebo každý jiný účastník žádati na vydateli listiny, aby listina tato byla soudně obnovena. Zdráhá-li se vydatel tak učiniti, může býti k tomu přidržen toliko žalobou (§ 317 nov. s. ř.).

4. Povinnost k vydání listin (povinnost ediční).

V jistých případech mají odpůrce dokazovatelův, jakož i osoby třetí povinnost, předložiti soudu listiny, jež v držení svém mají. Povinnost tato nastati může toliko ze zvláštních důvodů zakládajících se na zvláštním poměru těchto osob ku dokazovateli.

a) Předložení listiny odpůrcem.

Tvrdí-li strana, že listina pro důkaz její rozhodná nalezá se v rukou odpůrce může soud k jejímu návrhu uložiti odpůrci, aby listinu předložil. Strana předložení toto navrhující musí svůj návrh řádně odůvodniti. Nemůže-li připojiti opis listiny, má uvésti aspoň obsah její, jakož i skutečnosti, které mají býti listinou dokázány a okolnosti, které nasvědčují tomu, že odpůrce jest v držení listiny. Odpůrce, který dříve, než soud učiní usnesení, má býti o návrhu tom slyšen, nemůže předložení listiny odepříti

α) když on sám dovolával se listiny této ku provedení důkazu,

β) je-li dle občanského práva povinen listinu vydati nebo předložiti a

γ) jedná-li se o listinu, která dle svého obsahu jest oběma stranám společnou (listiny, které v zájmu dvou nebo více osob zřízeny jsou, listiny, které upravují vzájemné poměry, písemná vyjednávání o právním jednání mezi účastníky neb mezi jedním z nich a společným sprostředkovatelem konaná (§ 304 nov. s. ř.), výroky rozhodčí (§ 593 nov. s. ř.).

Předložení listin může však odpůrce odepříti:

α) týká-li se obsah listiny záležitostí života rodinného;

β) porušil-li by tím čestnou povinnost;

γ) způsobilo-li by uvedení listiny ve známost straně nebo osobám třetím hanbu nebo nebezpečí stíhání trestního;

δ) porušil-li by předložením listiny povinnost mlčenlivosti, nebo znalecké neb obchodní tajemství;

ε) jsou-li tu jiné důležité důvody (§ 305 nov. s. ř.).

Vypočtení důvodů těchto není taxitivné, takže volnému uvážení soudcovu ponechána jest veliká volnost v tomto ohledu. Může tedy zejména soudce, týkají-li se důvody pro odepření předložení pouze jisté části obsahu listiny neb jistých míst, nařídit, aby předložen byl ověřený výtah listiny, ve kterém závadná místa jsou vynechána (§ 306 nov. s. ř.).

Odepře-li odpůrce předložení listiny, aniž by soudce uznal odepření to odůvodněným, může soud dle svého volného uvážení udání strany na obsah listiny této se vztahující pokládati za pravdivá.

Tento procesuálný účinek nastane jmenovitě v těchto případech:

α) popírá-li odpůrce držení listiny, odepře-li však výslech a přísežnou výpověď o tom;

β) je-li z výpovědi patrno, že listinu úmyslně odstranil neb nepotřebnou učinil;

δ) dozná-li sice držení listiny, odepře-li však předložení její (§ 307 nov. s. ř.).

b) Předložení listiny osobou třetí.

Povinnost osoby třetí ku předložení listiny zakládati se může pouze v tom:

α) že dle práva občanského jest k tomu povinna, nebo

β) že se jedná o listinu společnou ve smyslu § 304 odst. 2 nov. s. ř. (§ 308 nov. s. ř.).

Nesplnění povinnosti ediční má v zápětí účinky exekuční (§ 308 nov. s. ř.).

5. Řízení důkazní.

a) Nastoupení důkazu.

Listiny, jichž strana se dovolává na důkaz svých udání, má předložiti tato soudu. Nemá-li jich po ruce a nemůže-li si jich sama opatřiti, nastává soudu povinnost listiny tyto zaopatřiti (§ 297 nov. s. ř.).

b) Předložení listiny dokazovatelem.

Listiny mají býti předloženy tím způsobem, aby soud a odpůrce mohl nahlédnouti do celého obsahu. Pouze jde-li o jednotlivé části listiny k rozličným právním poměrům se vztahující, může soud, když byl v celý obsah listiny nahlédl, ku návrhu strany naříditi, aby odpůrci mimo úvod, konec, datum a podpis ukázána byla toliko ta místa, která jsou důležita pro právní poměr, jenž jest předmětem sporu.

Předloží-li strana pouze opis listiny, může k návrhu odpůrcovu nebo z moci úřední býti vyzvána, aby předložila prvopis. Neuposlechne-li tohoto vyzvání, záleží na uvážení soudcovu, jaká víra spisu přikládána býti má (§ 299 nov. s. ř.).

c) Zaopatření listin soudem.

Nemá-li strana listiny, jichž se dovolává, po ruce, jest soud povinen ku návrhu jejímu je zaopatřiti, ať se tyto nalezají v rukou odpůrce, osoby třetí neb u veřejného úřadu neb notáře.

α) Nalezá-li se listina u odpůrce, a jsou-li tu podmínky povinnosti ediční, nařídí soud odpůrci, aby listinu předložil. Nevyhoví-li tomuto rozkazu odpůrce, nastanou účinky s nesplněním povinnosti ediční spojené (viz odst. 4 a) shora.).

β) Nachází-li se listina v rukou osoby třetí, mohou nastati tyto případy:

αα) Dokáže-li strana, že osoba třetí listinu drží a jsou-li tu náležitosti edice, učiní soud usnesení, kterým této nařídí, aby listinu během určité lhůty na útraty dokazovatele předložila. Usnesení to lze exekucí vykonati.

ββ) Popírá-li osoba třetí, že listinu drží, nebo nelze-li o návrhu edičním rozhodnouti, ježto třeba sporné okolnosti dříve vyšetřiti a zjistiti, jest na

dokazovateli, aby nárok na předložení listiny žalobou v řádném řízení ku platnosti přivedl. Soud má v tomto případě stanoviti lhůtu, po jejímž uplynutí na žádost kterékoliv strany se ve hlavním sporu pokračuje a sice bez ohledu na to, jak spor o předložení listiny pokročil (§ 279 nov. s. ř.). Do uplynutí této lhůty spor se staví.

γ) Nalezá-li se listina u veřejného úřadu nebo notáře a nemůže-li dokazovatel sám tuto sobě opatřiti, má soud ku návrhu dokazovatelově úřad neb notáře za vydání listiny dožádati. Než listina soudu dojde, staví se rovněž spor (§ 301 nov. s. ř.).

d) Předsevzetí důkazu.

Dle zásady bezprostřednosti, v novém soudním řádu platící, záleží předsevzetí důkazu v tom, že soud a odpůrce v listinu předloženou (neb jen část její) nahlédnou a ji přečtou Listiny třeba předložiti v prvopisu; pokud opisy (byť i ověřené) důkaz tvoří, rozhodne soud dle svého volného uvážení (§ 299 nov. s. ř.).

Jakožto výjimku ze zásady bezprostřednosti připouští zákon předsevzetí důkazu listinného soudcem jiným. Nelze-li totiž při ústním řízení prvopis listiny pro značné překážky předložiti, neb je-li jeho předložení pro důležitost listiny neb obavu ztráty nebo poškození její nemožné, může soud k návrhu neb z úřadní povinnosti nařídíti, aby listina předložena byla soudci, jemuž se to přikáže, aneb jenž se o to požádá. Soud procesný tu ustanoví, které okolnosti mají býti potvrzeny. Soud dožádaný pak ustanoví rok ku předložení listiny, vyrozumí o tom odpůrce a sepíše o jednání při roku protokol, který pak (po případě s opisem neb výtahem z listiny) předloží soudu procesnímu (§ 300 nov. s. ř.).

Listiny právní (v právu poplatkovém).

Listinou právní ve smyslu práva poplatkového rozuměti sluší listinu, která určena jest k tomu, aby proti vydateli tvořila důkaz o tom, co z obsahu jejího jest právně závažným. Rozhodnou náležitostí pojmu listiny právní jest, aby dle úmyslu vydatelova určena byla sloužiti za důkaz o skutečnosti právní. Nelze tudíž pokládati za listiny právní soukromé zápisky, písemná sdělení, vysvědčení atd. Dále vyhledává § 1 popl. z., aby se jednalo o platné jednání soukromoprávní t. j. jednání, kterým dle práva občanského právo založiti, převésti, upevniti nebo zrušiti lze. Aby však každá listina právní obsahovati musila jednání právní, se nevyhledává, nýbrž stačí, je-li účelem listiny, aby byla důkazem proti vydateli po případě plnomocníku jeho (§ 1, A, 3 popl. z., p. s 101, II. popl. z.).

Lze tedy rozeznávati:

1. Listiny právní o jednáních soukromoprávních.
2. Listiny právní obsahující jinaké skutečnosti právně závažné.

Listiny prvého druhu podlehají dílem poplatku stálému, dílem poplatku stupnicovému; stálému poplatku jmenovitě tehdá, nedá-li se plnění oceniti, nebo ruší-li se práva a závazky, které jsou necenitelny (p. s. 101 I. B popl. z.). Listiny druhé kategorie nepodlehají nikdy poplatku stupnicovému, nýbrž jen poplatku stálému (p. s. 101 II. b popl. z.). Dokáže-li strana, že právní jednání, k jehož důkazu listina právní určena jest, jest neplatné, pomíjí poplatnost listiny, takže poplatek se z ní nepředepíše, a byl-li zaplacen, vrátí se. Neboť, nepozůstává-li tu vůbec právní jednání, není tu též důkazu o něm, který jest podstatnou náležitostí pojmu listin právních

pod č. 1. uvedených (p. s. 101 II. b. popl. z.). Rovněž nejsou poplatnými listiny právní, které zřídily osoby spící, šílené, opilé nebo které byly zřízeny následkem fysického donucení, neboť v případech těchto nelze vůbec pro nedostatek vůle dotyčných osob mluviti o právním jednání. To platí též o listinách padělaných, ježto padělatel nezřizuje listinu v úmyslu, aby byla tato důkazem proti němu. Naříkatelnost a nežalovatelnost právního jednání poplatnosti listiny se nedotýká.

Listina právní stává se teprve tehdy poplatnou, když byla vydatelem podepsána a je-li více vydatelů, když aspoň jeden z nich listinu podepsal (§ 22 popl. z., p. s. 49 popl. z nál. spr. s. dv. sb. »Budwinski« č. 6644 z r. 1892, č. 6881 z r. 1892 a č. 7344 z r. 1893). Připojení podpisu na počátku listiny nelze pokládati za »podpis« a rovněž ne přitisknutí razítka.

Listiny notářské viz čl. Notáři.

Lístky honební jsou legitimace ku provozování honitby, úřadem vydané, které na určitou osobu znějí. Bližší předpisy obsahují zákony zemské: pro král. české zák. ze dne 20. srpna 1866 č. 49 z. z.; pro Moravu zák. ze dne 9. ledna 1882 č. 36 z. z.; pro Slezsko zák. ze dne 2. červenské 1877 č. 27 z. z.; pro Dolní Rakousy zák. ze dne 29. pros. 1880 č. 19 z. z.; pro Horní Rakousy nař. míst. ze dne 11. dubna 1852 č. 598 č. 143 z. z.; pro Štýrsko zák. ze dne 27. listopadu 1881 č. 281 z. z.; pro Krajinu zák. ze dne 17. dubna 1884 č. 9 z. z.; pro Istrii zák. ze dne 30. června 1886 č. 12 z. z.

I. Vydávání honebních lístků.

Bez lístku honebního nikdo nesmí honitbu provozovati. Honební lístek platí pouze pro tu zemi korunní a pro tu osobu, pro kterou byl vydán. Lístky honební vydávají se pro majitele nebo pachtýře honitby, pro hosty a personál honební. Ve příčině posledňějších obsahuje honební zákon pro král. české ustanovení, že služební personál, pod přísahu vzatý, který je ustanoven ku dohledu a ku výkonu honu, nemá obdržeti honební lístky, nýbrž honební certifikáty. Honební lístky vydávají se jen na rok. Zákon zemský pro markrabství moravské má specielní ustanovení, že se mohou vydávati také honební lístky na 3 léta. Z pravidla mají se vydati honební lístky pouze osobám spolehlivým, od nichž lze očekávati, že zbraně nezneužijí. Většina zem. zákonů, jakož i z. z. pro král. české ustanovují, že nesmí se honební lístky vydati nezletilým, choromyslným, dále osobám k opilství náchylným a dělníkům, kteří z denní neb týdenní mzdy živi jsou a konečně oněm, kdož nevykáží se pasem zbrojním. Aktivní důstojníci vojenští, jsou-li ve vojenské uniformě, nepotřebují na honbě kromě lístku honebního další legitimace. Osobám, které potrestány byly pro zločin proti bezpečnosti osoby nebo majetku, pro přestupek ze ziskuchtivosti aneb konečně pro přečin proti bezpečnosti života, může vydán býti lístek honební teprve po uplynutí jisté doby.

II. Orgány.

Honební lístky vydávají političtí úřadové, v král. českém okresní výbor, v Praze a Liberci městská rada, ve Slezsku ve městech se zvláštním statutem úřad purkmistrovský. Zdráhá-li se úřad honební lístek vydati, má strana právo stěžovati sobě k úřadu zemskému a ve třetí instanci ku ministerstvu vnitra. V Čechách je druhou a poslední instancí zemský výbor.

Úřady politické vykonávají trestní právomoc nad zneužitím honebních lístků a nad těmi, kdož bez platného honebního lístku nebo honebního certifikátu honitbu provozují nebo provozovati dají.

III. Poplatky.

Za vyhotovení honebního lístku musí strana zapraviti taxu a to: ve Slezsku a Istrii 2 zl; v Dol. Rakousích, Štýrsku a Krajině 3 zl.; v Horních Rakousích 4 zl.; na Moravě 5 zl. Honební zákon pro král. české stanoví, že pachtýř honitby taxu 10 zl., hosté pak taxu 2 zl. zapraviti mají. Vyhotovení honebního lístku nebo honebního certifikatu pro služebnictvo poplatku nepodléhá. Ježto § 26 honeb. zákona pro král. české ustanovuje, že honební lístky kolku podléhají, rozhodlo min. financí výn. ze dne 27. prosince 1868 č. 16.590 na dotazy různé v ten smysl, že honební lístky a honební certifikáty, na základě §§ 26 a 27 tohoto zák. honebního vyhotovené, podrobiti sluší poplatku kolkovému dle p. s. 116 a) bb) popl. z. tak, že honební lístky poplatku 50 kr. a certifikáty pro služebnictvo poplatku 15 kr., kdežto honební lístky, kteréž zeměpanskými úřady správními vydány jsou, kolku za 1 zl. podléhají.

Listy (dopisy).

I. Pojem.

Zákony neobsahují žádného ustanovoní resp. zákonné definice listu (dopisu). Ve smyslu předpisů poštovních jest pokládati za listy všechna písemná, osobám nepřítomným svědčící sdělení nebo zprávy bez rozdílu, byly-li tiskem nebo jiným mechanickým způsobem rozmnoženy. Vedlejší věcí je tedy, zda-li sdělení je psáno, tištěno, litografováno a p. Za listy dlužno tudiž považovati nejen zapečetěná, zašitá, zalepená neb vůbec uzavřená, nýbrž i otevřená sdělení, tudíž i korespondenční lístky, tiskopisy a j. (Zajisté i telegramy, fonogramy a poštovní poukázky.) Ve smyslu zákona k ochraně listovního tajemství ze dne 6. dubna 1870 č. 20 ř. z. rozumí se listy jen dopisy zapečetěné t. j. uzavřené. Ve smyslu zákona obchodního spadají dopisy pod pojem »zboží« (čl. 390 obch. z.). Z toho ale vyplývá, že i doprava dopisů a jim na roveň postavených zásylek, jako korespondenčních lístků, tiskopisů, zboží na ukázku a p. v sobě obchod dopravnický obsahuje a že tudíž čl. 390—420 obch. z. nejen na dopravu balíčků, nýbrž i na dopisy se vztahuje.

II. Právní poměr mezi odesílatelem a poštou.

Kdo list ústavu poštovnímu ku dopravě odevzdává, vchází s ústavem poštovním (ne však s poštovním zřízencem) ve zvláštní právní poměr a uzavírá s ním dopravní smlouvu poštovní (smlouvu dopravnickou). Smlouva tato je povahy soukromoprávní a základem její je nepochybně t. zv. locatio conductio operis (nikoli locatio, conductio operarum) resp. smlouva námezdní dle § 1173 o. o. z.

1. Smlouva. Toto vymezení pojmu hodí se (vyjímaje některé odchylky) úplně na zmíněnou dopravní poštovní smlouvu, kde pošta se zavazuje dopis proti zaplacení poštovného na místo určení dopraviti. Odesílatel jeví se tu jako locator operis, poštovní ústav jako conductor operis. Smlouva tato stává se perfektní při obyčejných dopisech vhozením dopisu do schránky listovní nebo do jiné podobné schránky poštovní. Při rekommandovaných (odporučených) dopisech jest třeba odevzdati dopis úředníku poštovnímu, takže smlouva v tomto případě teprve odevzdáním zásilky úředníku a přijetím lístku podacího jest hotova. Zasílatel mlčky podrobuje

se ustanovením ústavu poštovního (vyhl. ku řádu pošty jízdní z r. 1838 č. 230 sb. z. s.) a nemůže se tudíž neznalostí jeho omlouvati (§ 2 o. o. z.).

2. Úplata za dopravení dopisů. Poště přísluší ve příčině úplaty za dopravu dopisů právo retenční ku zásilce, takže může zásilku teprve po zapravení všech (hlavních i vedlejších) poplatků vydati. Za nefrankované (nevyplacené) dopisy nebo dopisy frankované nedostatečně vybírá se vyšší, po případě dvojnásobné poštovné (porto). Toto zvýšené poštovné zove se často pokutou, však nemá po stránce právní povahu pokuty, nýbrž má býti jen náhradou za zvýšené namahání, které doprava takových zásilek poště způsobuje.

3. Známky poštovní. Ku pohodlí obecenstva a za příčinou ulehčení manipulace poštovní jsou zavedeny poštovní známky, jež se přilepují na přední straně dopisu v hořením rohu v pravo. Přilepí-li se známka poštovní na stranu zadní jako pečeť, dlužno na přední straně připojiti poznámku »známka v zadu«. V praksi činívá se v tomto případě k ulehčení manipulace poštovní na přední stránce (kde se adressa nachází) znamení v podobě kříže.

III. Ručení poštovních ústavů za obyčejné dopisy.

Dle § 2 řádu pošt. neručí poštovní ústav v Rakousku při dopisech obyčejných:

a) Za cenné věci, které v dopis vloženy byly. Zásilky určené ku dopravě poštou listovní nesmějí obsahovati udání ceny; ústav poštovní přijímá je zpravidla jen, jsou-li uzavřeny, aniž by se o obsahu přesvědčil a neposkytuje v případě poškození, schodku nebo ztráty obsahu listu pražádné náhrady.

b) Rovněž nestává povinnosti ku náhradě se strany ústavu poštovního, když doručení, dopravení neb obstarání zásilek se zpozdilo, byť i obmeškáním tímto zasílatel nebo příjemce škodu utrpěl.

c) Jelikož je každému příjemci dáno na vůli, aby sobě zásilky buď sám u úřadu poštovního vyzvedl, aneb aby si je vyzvednouti dal (§ 35 řádu pošty listovní), neručí poštovní ústav za následky možného mylného obstarání zásilek pošty listovní (§ 2 řádu pošty listovní). Nelze tedy na správě poštovní náhrady škody pohledávati, pokud se jedná o průtah, mylné obstarání, poškození nebo ztrátu obyčejných dopisů.

Se stanoviska právnického jeví se ovšem tento stav zákonodárství pro obecenstvo nepříznivým, ježto jest toto bezbranno proti celé řadě nesprávností se strany poštovních zřízenců. Pošta dopravuje totiž celé spousty listů, kteréž musí co nejrychleji doručeny býti. Kontrola jest tu čirou nemožností. Avšak nehledě ani k technickým nesnázím, dá se částečně i se stránky právnické tento stav legislace odůvodniti. Poštovní ústav poskytuje různé prostředky ku pojištění zásilky pro dobu dopravy, jež chrání zájmy obecenstva; odesílatel může dopisy odporučiti, po případě s udáním jich ceny zaslati. Odesílatel znaje následky s tím kterým způsobem dopravy spojené a uváživ veškeré eventuality, může se rozhodnouti pro způsob dopravy, který se mu jeví býti nejvhodnějším. Jakkoli však správa poštovní v Rakousku za dopisy obyčejné neručí, jest nicméně odesílateli resp. adressátu za řádné dopravování a resp. doručování obyčejných dopisů zodpovědna. Obyčejné listy možno dle toho i reklamovati. Zmíněná reklamace děje se pomocí zvláštních dotazníků, jež odesílatel resp. příjemce dle pravdy zodpověděti má.

IV. Pojem adressy.

Adressa (nadpis) na dopisech a pod. ve smyslu předpisů poštovních jest prohlášení (rozkaz, příkaz) odesílatelovo dané správě poštovní ku dopravě zásilky směřující. Jak má býti adressa na listech, zásilkách atd. sepsána, poštovní předpisy neurčují. Pouze pro adressy na listy za války příslušníkům mužstva armádního v poli zasílaných jsou zvláštní formuláře (vzory) zavedeny. Adressa listů do zemí neněmeckých zasílaných má býti psána latinkou. Po právní stránce tvoří adressa podklad poštovní smlouvy dopravní, kterou zasílatel listu se správou poštovní uzavírá. Výjimku máme při obyčejných a odporučených listech, zásilkách atd., když adressát v místě, kam list jest adressován, jen občasně se zdržuje, neb když jde o adressáta, jehož bydliště adressantu známo není. Na adressách zásilek takových nutno připojiti slova »poste restante« nebo »bureau restante«, ve kterémžto případě zůstanou zásilky u poštovního úřadu dodávacího, jemuž bydliště adressátovo známo není, ležeti; adressát nechť si je pak sám vyzdvihne (§ 8 řádu pošty list.). Při obyčejných listech a zásilkách může na místě jména a příjmení adressátova jen značka (chiffra) v číslicích nebo písmenách udána býti, ježto poštovní ústav za obyčejné dopisy neručí. Adressa musí býti přesná a správná.

V. Právní poměr mezi odesílatelem a příjemcem.

Platná německo-rakouská smlouva poštovní ze dne 7. května 1872 dovoluje ve čl. 43, by adressát, v případě že by se zásilka ztratila, nárok na náhradu škody vznesl, když odesílatele vypátrati nelze, nebo když tento dobývání svého nároku adressátovi přepustí. Vídeňská světová smlouva poštovní ze dne 4. července 1891 (čl. 8) a vedlejší dohodnutí ze dne 4. července 1891 o výměně listů, jichž cena jest udána (lettres de valeur) vyslovují zcela určitě, že pouze odesílatel má nárok na náhradu a že příjemce jen ku žádosti odesílatelově nárok tento provésti může. Úmluva ve příčině výměny poštovních balíků (colis posteaux) ze dne 4. července 1891 poskytuje ve čl. 13 odesílateli po případě příjemci nárok na náhradu škody. Nejpřesnější, požadavkům vědy i života praktického nejvíce odpovídající jsou ustanovení rak. pošt. zákonodárství (§ 35 řádu pošty jízdní ze dne 6. července 1838, č. 230 sb. z. s.); dle toho ručí správa poštovní:

a) odesílateli, ztratí-li se zásilka neb odepře-li adressát pro schodek nebo poškození přijetí;

b) adressátovi (příjemci) pak, když tento bez ohledu na schodek neb poškození zásilku přijme. Dle toho je tedy v prvém případě odesílatel, ve druhém adressát (příjemce) povolán škodu u pošt. ústavu reklamovati. Příjemce co takový nemá tedy samostatného práva disposičního (reklamačního po př. žalobního) ze zásilky resp. její adressy.

VI. Vlastnictví listů.

1. Dle všeobecných zásad stává se adressát přijetím dopisu jeho vlastníkem. Vůle list odevzdati projevuje se odesláním, vůle převzíti list přijetím jeho. Mocí svého vlastnického práva jest adressát oprávněn vrácení obdrženého dopisu odepříti a list zničiti. Zákonem omezeno jest toto vlastnické právo ohledně kupců, kteří dle čl. 28 obch. z. jsou povinni obchodní dopisy uschovati, a ohledně advokátů § 12 adv. ř., dle něhož jsou advokáti povinni vydati po případě opisy listů, jež jim stranami byly zaslány. Vlastnictví listů příjemce nenabývá

a) jestliže zasílatel si vymínil vrácení nebo jiným způsobem si vlastnictví vyhradil,

b) jedná-li se o úřední dopisy státního úřadu s jeho úředníky, ve kterémžto případě dopisy zůstanou ve vlastnictví státu; rovněž dle § 146 not. ř. se zdá, že úřední dopisy nestávají se vlastnictvím notářovým, poněvadž spisy po smrti notářově musí býti vydány notářskému archivu, a konečně

c) listy, jež v záležitostech obchodních byly vyměněny mezi obchodním domem a jeho zástupcem.

2. Přechod vlastnictví. Vlastnictví přechází převzetím dopisu adressátem nebo jeho zmocněncem. Ustanovení § 429 o. o. z., že zaslané věci dlužno pokládati teprve tehdy za odevzdané, když je příjemce obdržel, vyjímajíc, že by byl on sám způsob dopravy určil nebo schválil, platí také pro dopravu listů, avšak nikoli tenkráte, byly-li tyto zaslány poštou. Právě v tomto nejobyčejnějším způsobu dopravy dopisů jest § 429 o. o. z. výslovnými předpisy poštovními vyloučen, jelikož odesílatel může s dopisem až do přijetí jeho adressátem disponovati a ztráta odporučeného dopisu se nenahražuje adressátovi, nýbrž odesílateli. Modifikaci přechodu vlastnictví obsahují § 89 konk. ř. a §§ 146—149 tr. ř., jež dopouštějí zabavení dopisů.

3. Uveřejnění dopisů. Dle všeobecných zásad neobsahuje adressátovo vlastnictví dopisů právo k uveřejnění jejich obsahu, leč že by a pokud by to bylo nutno k obraně proti bezprávnému útoku. Zákonem toto omezení přímo vytknuto není, avšak dle analogie může uveřejnění listů buď již uskutečněné nebo zamýšlené býti úředně trestáno resp. zamezeno.

a) Obsahuje-li list individuální duševní plod odesílatelův, zůstává literární vlastnictví odesílateli vyhrazeno, a neoprávněné uveřejnění jest pokládati za porušení práva autorského. Tu se předpokládá, že list jest produktem duševní činnosti autorovy a že jest způsobilý státi se předmětem literárního obchodu.

b) Obsahuje-li dopis důvěrná sdělení, jejichž uveřejnění by mohlo poškoditi čest odesílatelovu. V tomto případě poskytují ochrany §§ 1330 a 1339 o. o. z.; takováto uškození na cti trestá úřad policejní, který jest též povolán uveřejnění zabrániti. V každém případě jest však uveřejnění dovoleno, děje-li se za účelem obrany proti nějakému útoku.

4. Soud může bezvýjimečně užiti dopisů adressátových, jelikož v tomto případě nelze mluviti o uveřejnění. Řádné řízení vůbec není veřejné, a řízení bagatelní dopouští v případě nutnosti vyloučení veřejnosti. Povinnost ediční upravuje § 38 říz. ve v. nep.

5. Exekuce. Exekuční novella ze dne 10. června 1887 v § 1 odst. 9 ustanovuje, že dopisy exekuci nepodléhají, z čehož jasně vysvítá úmysl zákonodárcův, šetřiti důvěrné povahy obsahu dopisů a práv odesílatelových přes to, že list přešel na adressáta.

VII. Listovní a spisovni tajemství.

Tajemství listovní jest státním občanům zaručená a zákonitě chráněná nedotknutelnost listů (čl. 10 zákl. zák. stát. ze dne 21. února 1867 č. 142 ř. z.); zahrnuje v sobě tudíž zákaz každého bezprávného otevření a zadržení listův a jiných pečetí opatřených spisů, je-li tím úmyslné porušení listovního tajemství zamýšleno. Jakkoli všechny konstituční státy pojaly do svých ústav neporušitelnost listovního tajemství a jakkoli by toho žádné zákono-

dárství ani netrpělo, aby porušovati tajemství listovní úředně dovoleno bylo, jest přece ještě pochybno, zdali v jednotlivých absolutních státech t. zv. chambres noires (černé, tajné kabinety), byť i v jiné formě, posud snad netrvají. Jednotlivé státy, jako Svýcarsko, Anglie, Severní Amerika vytýkají přísné tresty na porušení dopisů, jiné opět (Prusko) uvalují na úřední osoby netoliko vězení, nýbrž hrozí po případě ztrátou úřadu.

Rakouské právo chrání listovní tajemství trojím způsobem:

1. Zákon ukládá úředníkům a sluhům nebo jiným ve veřejné službě ustanoveným osobám za přísnou povinnost, aby zachovávali listovní tajemství. Úřední osoby, které vykonávajíce svoji službu zúmyslně se dopustí porušení, mají býti potrestány pro přestupek vězením až do 6 měsíců. Trestní stíhání nastává z povinnosti úřední (§ 1 zák. ze dne 1. dubna 1870 č. 42 ř. z.). Bylo-li porušeno tajemství listovní úředníkem (státním nebo obecním), který zároveň zneužil moci své úřední, budiž tento potrestán dle ustanovení §§ 101 a 103 tr. z. Zadržel-li nebo otevřel-li úředník nebo zřízenec poštovní dopis, který jemu za účelem úředního výkonu byl odevzdán nebo jehož držení nabyl u příležitosti svého úředního úkonu, v úmyslu, aby škodu způsobil, dopouští se bez ohledu na to, zda porušený dopis obsahoval peníze nebo hodnotu peněžnou čili nic, zločinu, který v § 101 tr. z. označen jest jakožto zneužití moci úřední (plen. rozh. nejv. soudu ze dne 1. srpna 1860 č. 8052, kn. jud. č. 11).

2. Porušení listovního tajemství dopustiti se mohou též osoby třetí, které trestají se pak peněžitými pokutami až do 500 zl. nebo vězením až 3měsíčním). Soudní stíhání má v tomto případě místo jen ku žádosti toho, komu ve právu bylo ublíženo. Zde se naskytá otázka, je-li oprávněn zákonný zástupce (manžel, otec, poručník), aby dopisy určené osobám, jež zastupuje, otevíral a zadržoval. Co se otce dotýče, není toto právo jeho oproti nezletilým dětem nikterak sporno, ježto vyplývá z jeho moci otcovské. Ani poručníkovi nemělo by se právo to odepříti. Ve příčině manžela vůči manželce dlužno vzíti v úvahu předpis § 1 cit. zák. zvláště. Ke skutkové povaze tohoto přestupku žádá se zúmyslné porušení listovního tajemství a bezprávné otevření nebo zadržení dopisu; nemůžeť tedy tento přestupek přičítati se manželi, vykonává-li tento na základě práv zákonem jemu vyhrazených kontrolu nad dopisy, jež dojdou jeho manželku; on jest hlavou rodiny (§ 91 o. o. z.) a náleží jemu jako takovému povinnost, aby zastupoval choť ve všech případech, kdežto její povinností jest, aby řídila se dle opatření jím učiněných.

3. Obstávka dopisů smí nastati toliko ve případech zákonem určených a jen ve formě zákonem předepsané a sice:

a) Ve případě, je-li čl. 10 zákl. zák. stát. ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z. na základě zák. ze dne 5. května 1869 č. 66 ř. z. suspendován (§ 4 cit. zák.).

b) Úřední obstávka nebo otevření listů neb jiných pečetí opatřených spisů smí nastati kromě případů domovní prohlídky a zatknutí jenom na základě rozkazu soudcem vydaného. Rozkaz budiž zúčastněným s udáním důvodů bez prodlení doručen. Obstávka nebo otevření proti ustanovením § 2 tohoto zákona předsevzaté budiž potrestáno jako přestupek vězením až 3měsíčním (§§ 2 a 3 cit. zák.).

c) Dle řádu trestního připouští se obstavení dopisů:

aa) proti obviněnému nalézajícímu se ve vazbě pro zločin nebo přečin, nebo proti němuž vydán byl rozkaz postavovací nebo zatýkací: vyšetřující soudce může telegramy, dopisy a jiné zásilky, které obviněný odesílá nebo které naň byly adressovány, zabaviti a může žádati na poštovních, telegrafních a jiných dopravních ústavech za jich vydání. Úřady tyto mají povinnost ku žádosti státního zástupce zadržeti takovéto zásilky, až dojde soudní opatření. Neučiní-li se opatření takové do 3 dnů, nelze více s dopravou otáleti (§ 146 tr. ř.).

bb) Otevření zásilek zabavených může předsevzíti jen vyšetřující soudce a to se svolením obviněného. Beze svolení obviněného soudce může tak učiniti jen, kdyby nastávalo nebezpečí z prodlení, jinak by musil napřed vymoci sobě schválení radní komory (§ 147 tr. ř.).

cc) Ukáže-li se, že není ani třeba, aby zabavená zásilka byla otevřena, má neprodleně vydána býti tomu, jemuž svědčí nebo má vrácena býti ústavu dopravnímu (§ 149 tr. ř.).

dd) Zatčený smí pouze s vědomím vyšetřujícího soudce přijímati telegramy, dopisy a jiné zásilky anebo jiným je odesílati, a je-li se obávati ujmy pro vyšetřování, jen když je přečetl vyšetřující soudce a shledal odeslání nebo vydání jich zatknutému býti nezávadným (§ 187 tr. ř.).

d) Zákonné ustanovení, dle něhož předpisy trestního řádu, poštovního řádu o dopisech a konkursního řádu z ohledů na veřejné blaho výjimky ze zákazu otvírání listů stanoví, vztahuje se též k ustanovením, jimiž se za hrozícího zavlečení nakažlivých nemocí nařizuje úřední otevření listů za jediným účelem jich desinfekce (zák. ze 26. května 1879 č. 79 ř. z.).

e) Ve příčině nedoručitelných dopisů stanoví §§ 52 a 53 poštovního řádu ze dne 6. listopadu 1838 č. 302 sb. z. s., že se otevrou nejvyšší správou poštovní ve Vídni, při čemž je co nejpřísněji zapovědėno čísti jich obsah. Zásilky, jež neobsahují ani peněz ani listin ani cenných předmětů, roztrhají se a za komisionelního dozoru zničí; zásilky cenné se uschovají a seznam jich uveřejní se s označením jména odesílatelova a adresátova v novinách a hlásí-li se kdo, vydá se jemu dotyčná zásilka.

f) Dopisy, jakož i jiné zásilky spisů pečetí opatřených, které přicházejí z ciziny nebo do území celního, buďtež, lze-li se důvodně domnívati, že obsahují předměty clu podrobené nebo takové, jichžto zasláním spáchal by se důchodkový přestupek, odevzdány poštovním úřadem nejbližšímu celnímu úřadu. Zároveň nechať poštovní úřad zpraví o tom adresáta s vyzváním, aby se obrátil ve příčině vyzdvižení zásilky na úřad celní. Dostaví-li se na celní úřad osoba oprávněná vyzdvihnouti si zásilku, budiž jí nařízeno, aby zásilku otevřela. Obsah zásilky nechť se podrobí prozkoumání předepsanému pro celní řízení. Dle výsledku tohoto prozkoumání zavede se další řízení. Dopisy a spisy v zásilce obsažené nesmí býti čteny, nýbrž adresátovi ihned odevzdány.

g) Soud konkursní má ihned po zahájení konkursu zpraviti o tom poštovní a telegrafní úřady, a tyto mají povinnost, aby doručovaly správci konkursní podstaty všecky zásilky, listy a depeše kridatáře docházející. Toto opatření má tak dlouho potrvati, pokud jeví se to nutným ku hájení práv věřitelských. Správce podstaty má dovoliti nahlédnouti kridatáři v dopisy a depeše pod jeho adresou došlé, a má jemu vydati ty, jež se netýkají podstaty (§ 89 konk. ř.).

h) Cizozemské časopisy poštou docházející, jež nejsou pečetí opatřeny a jimž jest odňata doprava (t. zv. poštovní debit) pro království a země v říšské radě zastoupené (výn. min. obch. ze dne 15. února 1873 č. 4008, pošt. věst. č. 26 z r. 1882, § 22), nebo které byly stiženy soudní obstávkou (nař. min. obch. ze dne 19. září 1883 č. 34.080, č. 96 věstníku), buďtež zpět do ciziny poštovními úřady zaslány. Cizozemské tiskopisy naznačených kategorií, které najdou celní úřady mezi poštovními zásilkami zapečetěnými, buďtež odevzdány poštovním úřadům, by je nazpět do ciziny zaslaly (nař. min. fin. ze dne 19. února 1891 č. 33.053 z r. 1890, nař. min. sprav. ze dne 5. března 1891 č. 3843 č. 6 věst.).

Osnova nového trestního zákona obsahuje řadu trestních ustanovení k ochraně tajemství listovního: Poštovní úředník, který poště svěřené dopisy a zásilky v jiných případech, než ve kterých zákonité opatření bylo učiněno, otevře nebo zadrží nebo jinému takové jednání dovolí nebo jemu při něm pomoc skýtá, potrestá se vězením tříměsíčním až pětiletým. Týž trest stihne úředníky telegrafní nebo telefonní a jiné osoby, jimž svěřeno dohlížení a obsluhování ústavu telegrafního nebo telefonního sloužícího účelům veřejným, které by zfalšovaly depeše ústavu telegrafnímu neb telefonnímu svěřené nebo v jiných případech než v těch, v nichž zákonnité opatření bylo učiněno, otevřely a zatajily nebo o obsahu lidi k tomu nepovolané v ziskuchtivém úmyslu zpravily nebo jinému takové jednání dovolily nebo mu při tom pomoc skýtaly. Způsobí-li se tím činem druhému škoda 1000 zl. přesahující, nastoupí až i 10letý trest káznice nebo vězení 3měsíční až 10leté. Úředník, který uzavřené dopisy nebo jiné uzavřené spisy nebo zásilky proti ustanovením zákona zabaví nebo otevře, potrestá se vězením až 6měsíčním nebo na penězích až do 1000 zl. (§§ 372, 373, 374 osnovy).

Listy knihovní vložky.

A) List podstaty statkové (list A) má obsahovati všechny části, z nichž se těleso knihovní skládá, jakož i práva reální s vlastnictvím tohoto nebo části jeho spojená. Je-li právo vlastnické ku knihovnímu tělesu děleno, je-li stíženo svazkem fideikomisním neb lenním, jest poměr tento v nápisu vyznačiti. Má-li těleso knihovní zvláštní název (na př. »Spálený mlýn«, »na vrškách«, »u vrbiček« atd.), nebo je-li s ním spojena živnost radikovaná (na př. lékárna, mlýn, kovárna atd.), budiž to rovněž v nápise listu A vyznačeno.

List podstaty statkové sestává

1. z oddělení, kteréž obsahuje veškeré části tělesa knihovního udané dle čísel parcelních a dle druhu jich kultury tak, jak uvedeny jsou v katastru berním a mapě knihovní, a

2. z oddělení, v němž uvedena jsou reální práva s knihovním tělesem spojená, jakož i změny připisováním aneb odpisováním jednotlivých částí v oddělení prvém nastalé. V tomto oddělení možno též vyznačiti práva, která vztahují se ku statku veřejnému na př. právo rybolovu ve veřejných řekách (roz. nejv. s. ze dne 4. července 1888 č. 8028).

B) List vlastnictví (list B).

Na list vlastnický zanášejí se:

1. práva vlastnická, poměry, zda je to výhradné vlastnictví či spoluvlastnictví, výše ideálního podílu, jméno vlastníkovo, po případě změna jmén sňatkem nastalá, úřední povolení k němu, povýšení do stavu šlechtického, ztráta šlechtictví, adopce atd.;

2. omezení, jimž vlastník pro svou osobu jest podroben ve příčině volného nakládání se svým jměním, tedy nezletilost, prodloužení otcovské nebo poručenské moci, zřízení opatrovníka, vyhlášení konkursu;

3. obmezení týkající se vlastníka ve příčině nakládání s knihovním tělesem nebo částí jeho, která se také v listě závad zapisují, tedy omezení vyplývající z vlastnictví děleného, ze substituce fideikomissární, z výminek, z časového obmezení, právo prodeje a právo zpětné koupě (Randa, Vlastnictví, str. 235), v Dalmacii práva kolonů a kontadinů a dle nař. min. spravedl. ze dne 12. listopadu 1885 č. 19.922 věšt. 75 služebnost požívání (§ 9 zák. ze dne 5. prosince 1874 č. 92 česk. zák. ze dne 2. června 1874 č. 97 ř. z. pro Moravu, zák. ze dne 2. června 1874 č. 98 ř. z. pro Slezsko). List vlastnický odpovídejž zákonnitému formuláři. V těch případech, ve kterých zapsána jsou obě oddělení listu podstaty statkové na téže stránce jednoho listu, může list vlastnický druhou stránku tohoto listu tvořiti (§ 37 nař. min. sprav. ze dne 8. února 1875 č. 13 čes. z. z.).

List vlastnický vložky železniční obsahujž: firmu a sídlo podnikatelstva a práva jemu k veškerému knihovnímu celku příslušející, pak obmezení těchto práv, k němuž čítati jest zvláště právo výkupu nebo nápadu státu náležející (§ 8 zák. ze dne 19. května 1874, 70 ř. z.) Předmětem zápisu na list vlastnický železniční vložky jsou tudíž práva založená listinami výsadními a koncessními vůbec, nikoli však vlastnictví tělesa železničního, jež tvoří knihovní celek vložky (rozh. nejv. soudu ze dne 15. června a 13. července 1875 č. 6407 a 7026 sb. »Gl. U.« č. 5759, 5789).

C) List závad (list C).

Na listu závad jsou uvedena a vyznačena práva věcná váznoucí na usedlosti, jakož i práva na těchto právech nabytá (t. zv. superkondikce), dále právo koupě zpátečné, předkupu a právo nájemní (t. zv. knihovní práva) a taková obmezení a nakládání s tím kterým tělesem knihovním aneb částí jeho, jemuž každý vlastník statku jest podroben (na př. svazek fideikomisní, lenní, substituce fideikomisární, obmezení časem, výminkou). V listu závad buďtež také vyznačeny veškeré poznámky, jež mají na reální úvěr vliv.

Dle zemského zákona pro Dalmacii ze dne 10. února 1881 č. 15 z. z. mají se zapsati v list závad také všechna práva, která mohou příslušeti kolonům nebo kontadinům v jednotlivých krajích dalmatských, vyplývajíce z kontadinského poměru a to na základě zvláštního zemského zřízení nebo zvláštních smluv (§ 10 uv. zem. zák.).

Pro usnadnění evidence odporučuje se, aby jisté zápisy, které se předsevezmou na jednom listě, vyznačovaly se též na listě druhém. List závad má obsahovati nejméně dvě strany. Zjistí-li se při místním vyšetřování pozemková služebnost, jež vázne na knihovním tělesu, které posud v knize pozemkové zapsáno není, budiž v tom případě vložen před list závad jeden list, který se rubrikami listu závad opatří (s nápisem: »Staré závady«) a na němž služebnost se zapíše (viz zák. zem. pro Čechy ze dne 5. prosince 1874 č. 92 z. z.). Objeví-li se však, že v knize pozemkové jest zapsáno těleso knihovní, ve příčině jehož zjistí se znovu při místním vyšetřování pozemková služebnost, nechť pojme se pak služebnost tato v obyčejný list závad.

Při knihách železničních záleží list závad ze dvou oddělení: v první oddělení zapisují se závady celek knihovní tížící, ve druhé oddělení závady

na jednotlivých pozemcích železničních váznoucí a pak také práva, jež přislušejí osobám třetím z poměru děleného vlastnictví nebo spoluvlastnictví (§ 8 zák. ze dne 19. května 1874 č. 70 ř. z.).

Listy průvodní (v řízení celním).

Listy průvodní vydávají úřady celní za tím účelem, aby zboží, které v nezměněném stavu od jednoho úřadu k jinému k vůli provedení úředního jednání dopraveno býti má, provázely (§ 122 cel. a mon. ř.).

I. Poukazování cizozemských nevyclených předmětů. Nutnost tohoto řízení, jež pečuje o nezměněný stav zboží, vysvítá z toho, že clo závislé jest na jakosti zboží a že tudíž ve všech oněch případech, kde celní řízení bezprostředně při přechodu hranic místa míti nemůže a kde se tudíž zboží v území celním dále dopravuje, nezbytno jest, by zboží až do skončení řízení celního v nezměněném stavu bylo zachováno. Typické případy sem náležející jsou n. př. průvoz zboží, při němž řízení celní teprve vystoupením zboží z obvodu celního jest ukončeno a tudíž při úřadu vstupném vůbec předsevzato býti nemůže; neb dováží-li se zboží, při němž jest nejisto, zda se má vycliti či zase do ciziny odvézti a jež prozatím do úředního skladiště se uloží. Společnou známkou těchto případů je, že clo nezapravené na zboží vázne, čili že toto zboží jest pod svazkem cla. Táž ustanovení, která platí pro dopravu poukázaných cizozemských, nevyclených předmětů, platí i pro dopravu zboží tuzemského, pokud na něm nezapravená daň (dávka ze spotřeby) vázne, pak pro dopravu onoho zboží, jehož vývoz dlužno prokázati (§ 152 úř. pouč. z r. 1853 k cel. a st. mon. ř.).

Podstatná ustanovení, jež pro dopravu poukázaného cizozemského nevycleného zboží platí, jsou tato (cel. a st. mon. ř. §§ 124, 180): Poukazování je přípustné k účelu vyclení dovozu, složení v úředních skladištích neb ku průvozu celním obvodem. Zboží, jež má býti podrobeno řízení poukazovacímu, budiž ohlášeno úřadu zpravidla písemně, dle pojmenování a měřítka sazby cla přívozního. Tímto ohlášením přijímá vydatel jeho kromě ručení za vyměřené clo a za škodlivé následky, jež nesprávnost ohlášky v zápětí má, závazek, že řádně dbáti bude předpisů o poukazování zboží a obzvláště že ručiti bude za případné tresty, jež na přestoupení tohoto předpisu jsou stanoveny a jež zákon výslovně neukládá. Za tento závazek ručí i poukázané zboží. Tento závazek musí se nad to složením hotových peněz, cenných papírů nebo rukojemstvím pojistiti, ač nejedná-li se o předměty poštou dopravované, anebo prohlášení vydané známými a jistými obchodníky nebo povozníky (dle § 134 cel. a mon. ř. rozumí se tím tuzemci, kteří v tuzemsku bydlíce, živnost oprávněným způsobem provozují, v konkursu nejsou a se o tom vysvědčením úřadu politického vykáží). Zboží ohlášené podrobí úřad úplnému zevnějšímu a z části i vnitřnímu prozkoumání, z pravidla je úředně uzavře a vydav o tom písemné potvrzení, jež průvodním listem sluje, je odešle. Při dopravě zboží k úřadu určení dlužno čas a silnici v průvodním listě vytčenou dodržeti. Poukázané zboží, na němž každá svémocná změna a rozumí se i každé poškození úřední závěry jest zakázáno, smí jen ve skladištích hlavního celního úřadu a to pod úředním dozorem složeno, přeloženo nebo přebaleno býti.

Nahodilé události při dopravě, jimiž zabráněno bylo, dodržeti tato ustanovení neb jimiž množství nebo podstata zboží se změní, jich ozna-

čení zničí, aneb jimiž úřední závěra se poruší, dlužno ihned nejbližšímu úřadu celnímu nebo nejbližší politické vrchnosti (pokud tato je blíže oznámiti. Tato vrchnost vyšetří pravost tvrzené náhody, resp. ji průvodčímu zboží potvrdí, by se tento u nejbližšího úřadu celního o tom vykázati mohl. Při ztrátě průvodního listu neb ohlášky zboží, nebo změně určení zboží budiž toto nejbližšímu úřadu celnímu předloženo. Dojitím zboží k úřadu konečnému jest řízení průvodní skončeno. Jednání proti předpisům o dopravě zboží poukázaného, cizozemského a nevycleného, tresce trestní zák. důchodkový (§§ 350—352, 354—357, 359, 360 a 372) a sice nehledě ku případům, kde se se zbožím poukázaným provozuje podloudnictví, při nepatrných přestupcích trestem od 2 do 50 zl., ve dvou případech však jako podloudnictví a sice:

1. Jestliže poukázané, cizozemské, nevyclené zboží k úřadu, kam bylo poukázáno, nedojde, aniž by možno bylo, příčinu toho vysvětliti (§ 354 tr. z. důch.).

2. Shledá-li se, že druh, způsob, množství zboží se zbožím v listinách průvodních udaným nesouhlasí a když difference ta vysvětlena býti nemůže (§ 359 tr. z. důch.). V obou případech vysloví se trest proti vydateli ohlášky, jenž v těchto případech i poplatek celní (§§ 128 a 71 cel. a mon. ř.) zaplatiti musí, aniž by namítati mohl provinění průvodčího zboží.

II. Poukazování cizozemského vycleného neb tuzemského zboží děje se buď za účelem vývozu nebo za tím účelem, aby jeho opětný přívoz byl umožněn.

Poukazování cizozemského vycleného nebo tuzemského zboží za účelem vývozu děje se, nehledě k vývozu onoho zboží, jehož vývoz dlužno prokázati a pro něž řízení v odst. I. vylíčené platí, dle ustanovení §§ 181 a 185 cel. a st. mon. ř. Zboží vývozní může u úřadu uvnitř celního obvodu zřízeného k vývozu ohlášeno býti. Pojištění se nežádá. Poukázané zboží může, pokud nebylo pod závěrou, bez dalších formálností v obvodu celním ponecháno býti.

Listy skladní.

I. Pojem, forma a obsah.

Listy skladní (varanty) jsou listiny, kterými vydatel jich stvrzuje příjem jistého u něho uloženého zboží a zároveň zavazuje se vydati zboží toto osobě k tomu oprávněné. Zařízení skladních listů nalézáme nejprvé u Holanďanů pode jménem Ontvang ceduller; velkého rozšíření došlo v Anglii, Francii, Belgii, Italii a Sev. Americe. Skladní listy napomáhají výměně zboží, aniž by věřitelé ve svých nárocích byli ohroženi. Instituce skladních listů byla v Rakousku upravena zákonem ze dne 28. dubna 1889 č. 64 ř. z. vydaným o veřejných skladištích a listinách jimi vydávaných. § 17 tohoto zák. stanoví, že podnik veřejného skladiště jest povinen ukladateli zboží ku jeho žádosti vydati zvláštní skladní list o zboží ve veřejném skladišti složeném. Tento skladní list tvoří výstřižek juxtové knihy podnikem veřejného skladiště vedené a sestává ze dvou souvisících, avšak snadno oddělitelných dílů a sice z listu držebního [Lager-Besitzscheine, Recepisse, weight-note (angl.), récépisse (fr.), cedule (belg.)] a z listu zástavního nebo-li varantu (Lager-Pfandschein). Oba tyto listy musí zníti na řád (čl. 302 obch. z.) a obsahují následující data:

1. jméno veřejného skladiště, datum vydání a podpis úředníka podnikem k tomu zmocněného;

2. běžné číslo knihy skladní;
3. jméno a bydliště ukladatelovo;
4. přesné udání druhu a množství uloženého zboží, jakož i zvláštní známky jeho;
5. udání, u koho a v jaké ceně bylo zboží pojištěno;
6. lhůtu skladní, předem stanovenou;
7. udání, vázne-li na zboží clo, daně nebo jiná veřejná dávka, po případě poplatky a výlohy podniku veřejného skladiště (§ 18 cit. z.).

II. Indosace (převod) skladního listu.

Oba díly skladního listu mohou býti buď pohromadě nebo každý zvlášt indosovány (rubopisem převedeny). Oddělený převod varantu jest jen tehdy nepřípustný, je-li na listu držebním poznamenáno takové soudní nařízení, které má za následek převod neb obmezení práv vlastníka listu držebního (§ 38. cit. z.). Převod děje se pouze indosací (rubopisem). Převádějí-li se oba díly listu najednou, platí indosace držebního listu pro oba díly (§ 19 cit. z.) Převádí-li se varant zvláště, musí indosament mající za účel pouze převod varantu obsahovati jméno a bydliště indosatářovo, peněžní obnos s úroky, pro který se zřizuje zástavní právo ku věci uložené a konečně lhůtu, kdy obnos zapůjčený jest splatným. Vše to vyznačí se též na listu držebním. Mimo to zanese se indosament celým svým obsahem a s udáním data do skladní knihy podniku a záznam tento ve knize poznamená se na obou dílech listu skladního. Nedbání těchto náležitostí má za následek neplatnost prvního indosamentu. První indosament varantu může obsahovati udání domiciliátovo, a sice může býti domiciliátem též osoba v témže místě bydlící. Domiciliát poznamená se též na listě držebním a ve knize. Nebylo-li jméno domiciliátovo uvedeno, platí podnik veřejného skladiště sám za domiciliáta (§ 20 a 21 cit. zák.).

Ostatní indosamenty jednoho neb obou dílů skladního listu nejsou podmíněny formálnostmi prvního indosamentu; ku přání majitele zanese se týž pouze do knihy skladní (§ 22 cit. zák.).

Odevzdání (tradice) zboží, o kterém byl skladní list vydán, děje se pouze odevzdáním indosovaného listu držebního. Zřízení ruční zástavy děje se výhradně odevzdáním varantu dle zákona indosovaného (§§ 23 a 24 cit. zák.). Existence skladního listu vylučuje netoliko dobrovolné zastavení zboží bez odevzdání varantu, nýbrž má též další následek, že dotčené zboží nemůže býti stiženo různými exekučními nebo zjišťovacími prostředky, ježto předmětem exekuce jsou oba díly listu skladního (§ 37 cit. z.).

III. Práva majitelova.

Vlastníkem skladního listu nebo jednoho z obou dílů jeho jest majitel jeho legitimovaný nepřetržitou řadou indosací až k němu sahající (čl. 36 sm. ř.).

1. Takto legitimovaný majitel obou dílů skladního listu má právo proti odevzdání původního skladního listu žádati:

a) na podniku veřejného skladiště vydání nového skladního listu naň znějícího;

b) rozdělení uloženého zboží na libovolný počet menších částek a vydání tolika nových skladních listů bezprostředně na jeho jmeno, kolik dílů dělením povstalo — ač-li tomu nevadí předpisy poplatkové;

c) vydání zboží, zaplatí-li nezapravené dosud poplatky celní neb daň potravní, jakož i pohledávky podniku veřejného skladiště (§§ 26, 27, 29 cit. zák.).

2. Vlastník držebního listu jest ve svém právu obmezen právy vlastníka varantu. On může však:

a) uložené zboží kdykoli prohlížeti a z něho vzorky si bráti šetře při tom příslušných ustanovení zákonných (§ 27 cit. zák.);

b) žádati za vydání zboží, nemůže-li však zároveň vrátiti varant, může jenom tehdy, byl-li zapůjčený kapitál i s úroky pro majitele varantu u podniku veřejného skladiště složen (§ 30 al. 1 cit. z.).

c) Bylo-li zboží vlastníkem varantu nebo podnikem veřejného skladiště prodáno, může žádati za vydání toho, co zbylo po zapravení poplatků celních a daně potravní, nákladů prodeje, veškerých pohledávek podniku veřejného skladiště i pohledávky vlastníka varantu s vedlejšími poplatky, za kterýmž účelem však musí vydati svůj držební list (§ 35 cit. z.).

3. Vlastník varantu má právo

a) prohlédnouti sobě uložené zboží v hodinách k tomu ustanovených (§ 37 cit. z.), on může dále, nebyl-li varant v den splatnosti vyplacen, žádati na domiciliátovi předlože mu varant zapravení zapůjčené sumy, jakož i dáti zjistiti protestem, že varant v čas byl presentován; ohledně času a formy protestu platí ustanovení směnečného řádu o protestu pro nezaplacení (§ 31 cit. z.);

b) nebyl-li varant ve lhůtě protestní vyplacen, může žádati za prodej zboží bez soudního řízení dle čl. 311 obch. z. (§ 32 a 34 cit. z.);

c) nebyl-li prodejem zboží úplně uspokojen, může ohledně nekrytého zbytku hojiti se postihem na prvním indosantu varantu a jeho nástupcích. Pro tento postih (regres) platí též ustanovení směnečného řádu. Bylo-li zboží teprve po učiněném protestu prodáno, počíná lhůta notifikační, jakož i lhůta promlčecí proti vlastníku, který dal varant protestovati, dnem skončeného prodeje. Nebyl-li prodej zboží do 30 dnů ode dne učiněného protestu předsevzat, jest prodej neplatný (§ 36 cit. z.).

IV. Amortisace.

Ztratí-li se skladní list, lze jej, jakož i každý díl jeho dáti amortisovati dle ustanovení čl. 73. sm. ř. O povoleném zahájení amortisačního řízení má se zpraviti podnik veřejného skladiště.

a) Při amortisaci držebních listů počíná lhůta amortisační — neuplynula-li ještě doba skladní — prvním dnem po její uplynutí. Jedná-li se o amortisaci držebního listu neb obou dílů tohoho, může soud po zahájení amortisačního řízení ještě před vynesením amortisačního nálezu žadateli za amortisaci uděliti povolení ku vyzvednutí zboží, jestliže žadatel případné nároky třetích osob bezpečným způsobem zajistí. Nebylo-li tohoto práva užito, může osoba k tomu oprávněná po provedení amortisace žádati na podniku veřejného skladiště za vydání nového držebního listu, po případě obou jeho dílů. Útraty tohoto nového vydání skladního listu zapraví osoba, které se nový list vydá.

b) Jedná-li se o amortisaci samostatně indosovaného varantu, může soud v době po zahájení amortisačního řízení a před vynesením amortisačního nálezu dovoliti, aby žadatel za amortisaci, když byl případné nároky třetí osoby bezpečně zajistil, sumu zapůjčenou i s vedlejšími po-

platky přijal a po případě i další kroky ku zabezpečení svých práv a dobytí pohledávky předsevzal (§ 39 cit. z.).

V. Eskompt.

Varanty lze jakožto papíry směnkám podobné na řád znějící eskomptovati. Rakousko-uherská banka byla zákonem ze dne 12. června 1890 č. 112 ř. z. zmocněna k eskomptu skladních listů a varantů vydaných veřejnými skladišti, pokud tyto znějí na rakouskou měnu, opatřeny jsou podpisy nejméně dvou závazných osob, jichž solvence (způsobilost ku placení) jest známa a splatny jsou nejdéle ve 3 měsících v Rakousko-Uhersku. Bližší podmínky eskomptu stanoví generální rada bankovní (§ 1 zák. ze dne 12. června 1890 č. 112 ř. z.).

VI. Poplatky.

Skladní list, jakož i každá indosace podléhá bez rozdílu ceny zboží pevnému kolkovnímu poplatku 5 krejcarů, kterýžto poplatek zapravuje se dle ustanovení § 3 min. nař. ze dne 28. března 1854 č. 70 ř. z. Za zapravení poplatků ručí rukou společnou a nerozdílnou skladatelé zboží, osoby indosaci podepsavší, majitel skladního listu a podnik veřejného skladiště. Nebylo-li poplatkové povinnosti zadost učiněno, vyměří se trest vedle ustanovení §§ 20—22 zák. ze dne 8. března 1876 č. 26 ř. z. s tou modifikací, že zvýšený poplatek obnáší 50násobný obnos poplatku, který nebyl buď vůbec zapraven, aneb byl zapraven pozdě, aneb při jehož zapravení nebylo dbáno předpisů o tom vydaných. Varanty samostatně indosované podléhají týmž poplatkům jako směnky a platí tudíž ohledně jich ustanovení §§ 2—12, 20—26 zák ze dne 8. března 1876 č. 26 ř. z. (§ 40 zák. ze dne 28. dubna 1889 č. 64 ř. z.).

Listy zástavní.

I. Pojem a význam.

Poskytování úvěru proti zástavě nemovitostí poskytuje sice při náležité opatrnosti výhodu značné jistoty, spojeno však s ním jest zlo, že přes všechnu pozornost, nezaplatí-li dlužník dobrovolně, jen se značnou ztrátou času a výloh je zpeněžiti lze, ať již děje se to prodejem osobám třetím či cestou exekuce. Praktická potřeba vyžadovala toho, aby nalezen byl způsob, jakým by snadného zpeněžení prodejem bylo lze docíliti; k tomu přidružil se ještě další požadavek, totiž přiměřená úprava splacení zápůjček. Za tím účelem zřízeny byly hypoteční ústavy úvěrní; tyto jsou buď podnikem k zisku směřujícím (zejména akciovým), jenž z pravidla také jiné obchody provozuje, nebo ústavem čistě všeužitečným, jako jsou zemské hypoteční banky v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, v Haliči, v Rakousích Horních a Dolních, Bukovině a Přímoří. Dlužník hypotekární vydá vkladný dlužný úpis, jenž žádných zvláštních náležitostí nevyžaduje; listina pak, kterou ústav tomu, jenž úvěr poskytuje, vydává, sluje »zástavní list«, — výraz, jenž však jest pouhým názvem, — jelikož — nehledíc k formě listinné ostatně ne nutné — neopatřuje nabyvateli práva zástavního.

II. Vydávání listů zástavních.

Emissi zástavních listů provádí ústav zhusta tím způsobem, že je vypůjčiteli odevzdá jako valutu v ceně bursovní, načež tento je za hotové zcizí nebo cestou ještě kratší přímo jich užije k zaplacení závazků nebo nabytí práv, zejména snad na girový účet odevzdá je svému bankéři, jímž také sám úvěrní ústav býti může. Zástavní listy jsou obyčejně papírem majiteli svědčícím, mohou býti vinkulovány a opět devinkulovány, vydávají

se také ostatně jako rektapapíry, a mohly by je ústavy k zisku směřující s účinkem také jako papíry na řad vydati (čl. 272 č. 2 a 301 obch. z.). Zástavní list jest dále zhusta parcialním dlužním úpisem a spadá pak pod ustanovení zákonů ze dne 24. dubna 1874 č. 49 ř. z. a ze dne 5. prosince 1877 č. 111 ř. z.

III. Splatnost.

Splatnost zástavních listů jest skoro bezvýjimečně stanovena nepřímo — jako u obligací prioritních — totiž způsobem tím, že u každého jednotlivého listu jest učiněna závislou na jeho vylosování; v tomto směru vyskytují se v textu zástavních listů různé varianty: buď má se slosování státi během určité lhůty, po kterou má ústav úplnou volnost, nebo jest stanoven slosovací plán, ústavu však jest vyhrazeno právo předsevzíti slosování četnější; rovněž vyskytá se často slosovací plán bez této výhrady a v textu poznámka, že vyplacení se provede v jisté lhůtě »dle připojeného plánu slosovacího«, čímž se tudíž právo k četnějšímu slosování ústavu odnímá (ostatně stal se také již pokus o rušení této výhrady s odvoláním se na čl. 334 obch. z.). Vyplacení děje se pravidelně dle textu zástavních listů několik měsíců po slosování, jež má se státi ve statutární formě a jehož výsledek (vylosované serie a čísla) týmž způsobem se musí vyhlásiti. Zástavní listy splácí se v ceně nominální; druhdy však též losem se ustanovuje, které individuální papíry většími obnosy, prémiemi, výhrami se vyplatí (losy zástavních listů, zástavní listy prémiové). Pro všechny tyto poměry právní jest rozhodným text zástavního listu a připojený plán slosovací.

IV. Další základ tvoří stanovy ústavů, a to nejen ústavů zemských, jimiž v první řadě upravuje se styk s oběma stranami (majiteli zástavních listů a hypotekárními dlužníky) a teprve v druhé řadě organisaci ústavu, tedy především prohlášení k obecenstvu představují, nýbrž i stanovy společností akciových, jež obsahují hlavně smlouvu společenskou, zároveň však mají právní význam i pro osoby třetí, zejména pro typické kontrahenty ústavu. Ovšem nemohou — vyjímajíc články stanov říšským zákonem prohlášené, jimiž se poskytují jednotlivým ústavům jisté výhody zejména ve příčině exekuce, pro budoucnost novým exekučním řádem (čl. IV. úv. z. k ex. ř.) ovšem značně omezené — klausule statutární, jimiž by zákonná a smluvní práva kontrahujících stran měla býti ohrožena, oproti nim míti právních účinků (se dvěma výjimkami: 1. jest-li by se strana stanovám vůbec podrobila, k čemuž ovšem nestačí prostě samo nabytí dlužního úpisu ústavu a 2. pokud se jedná o zevnější zastoupení ústavu, zejména též, pokud jde o společenské vyhlášky a časopisy k tomu ustanovené); jinak však má se to s ustanoveními stanov, jimiž společnosti povinnosti proti osobám třetím se ukládají. Při udílení koncese společnosti akciové vykonává stát jakousi policii úvěrní, požaduje totiž pojetí jistých v tom směru potřebných ustanovení ve prospěch obecenstva do stanov ku schválení předložených a pečuje — aspoň zásadně — o jich zachovávání zeměpanskými komisary. V tom směru lze uvésti asi následující: Ve stanovách rakouských společností železničních objevuje se téměř stereotypně ustanovení, že výnosu po zapravení výloh provozovacích a j. ze zisku zbývajícího má se »především« užiti ku zaplacení úroků a uhrazovací kvoty prioritních obligací; stanovy železničních společností akciových a zejména tento předpis tvořily až do r. 1874 v Rakousku jediné, ovšem jen od případu k případu účinkující pravidlo pro institut prioritních obligací.

Podobně obsahují stanovy jednotlivých ústavů zástavní listy vydávajících řadu ustanovení, jimiž majitelům zástavních listů práva značné ceny praktické se poskytují a jimiž teprve od obyčejných dlužních úpisů se zásadně rozeznávají. Především stanoví se jimi jisté meze in quanto (z pravidla polovice, při lesích a pod. třetina ceny odhadní) a in quali (zhusta: vyloučení ze zápůjček hor, lomů, rovněž divadel). Dále ukládají stanovy a jedině tyto ústavům těm povinnost pečovati o to, by zástavní listy byly »kryty« t. j. aby úhrnná suma toho času vydaných listů zástavních (jež mnohdy také na jisté multiplum akciového kapitálu bývá omezena) nepřevyšovala úhrnný obnos hypotekárních pohledávek ústavu téhož času náležejících; často však dovoluje se ústavu též anticipando vydati zástavní listy až do určitého nominálního obnosu, jež mají teprve později hypotekárního pojištění dojíti; v mezičasí musí však dle stanov obnos rovnající se nominální ceně těchto předem v oběh daných listů zástavních odděleně a pod jistými kautelami býti uložen se specielním určením ku krytí těchto zástavních listů a to v cenných papírech stanovami blíže ustanovených (v papírech pupillární jistotu poskytujících, nebo v těch, jež »reálně« jsou pojištěny). Mnohdy zřízen jest též garanční fond. Nad zachováváním těchto ustanovení má bdíti při zemských hypotečních ústavech pozemkových kuratorium, při akciových úvěrních ústavech zeměpanský komisař; při ústavech posléze jmenovaných vyskytuje se často funkce censorů, jež sice volí akcionáři beze všeho vlivu majitelů listů zástavních, kteří však mají rovněž pečovati o zachovávání ustanovení ve prospěch a k ochraně majitelů listů zástavních ve stanovy pojatých, pročež k tomuto (zpravidla bezplatnému, tedy čestnému) úřadu se povolávají jen osobnosti notoricky hodnověrné. Ovšem nelze souhlasiti s tím, že v praxi nezřídka censoři postupují na uprázdněná místa správních radů, jež často bývají velmi výnosná; censor pak vzhledem k tomu ovšem bude často méně pečlivým o zájmy majitelů listů zástavních a za to tím »konciliantnějším« oproti správě ústavu. Stanovy ohledně krytí zástavních listů neměly by však na vedeném omezení přestati; jen jednotlivé stanovy předpisují, že nejsou-li následkem zaplacení hypotekárních dluhů zástavní listy úplně kryty, ústav má o to pečovati, aby za týž obnos, jaký byl splacen, zástavních listů bylo skoupeno, nebo aby jinak s náležitou reální jistotou týž obnos byl elokován; lhůta k tomu však není nikde stanovena. Pokud se ústav v takovém případě rozhodne pro koupi papírů, má volbu mezi koupí na veřejném trhu (je-li tu disagio) a vylosováním (v případě opačném); přirozeně jest toto právo volby omezeno, pokud jest ústav vázán ohledně minimalního po případě maximalního čísla vylosovacího na jistý plán umořovací; obíhají-li zástavní listy různých emissí, má ústav také v tom směru volbu, aniž by byl vázán tím, aby zvláštní emisse zvláštním hypotekárním jednáním byla kryta; neboť toto výhradně kvantitativní krytí tvořilo jen čistě historickou souvislost mezi dotyčnou emissí zástavních listů a mezi dotyčným jednáním hypotekárním (tak tomu jest ku příkl. t. zv. zástavních listů státních statků vydaných všeobecným rakouským úvěrním ústavem pozemkovým, které byly kryty zápůjčkou rakouskému státu na jeho statky poskytnutou); jinak ovšem, jestliže by a pokud by ústav »pro jisté kategorie zástavních listů zvláštní jistoty« zřídil (srv. ku př. čl. 85 stanov rakouské ústř. úvěrní pozemkové banky). Stanovy různých ústavů obsahují dále ustanovení, jímž mělo dotčené čistě kvantitativní »krytí« zástavních listů nabýti povahy věcného privilegia

exigendi; teprve v roce 1874 bylo uznáno, že takovýmito statutárními ustanoveními nelze založiti v konkursu přední právo majitelů zástavních listů na uspokojení z hypotekárních pohledávek ústavu náležejících jako ze zvláštní podstaty, že jimi nelze poškoditi mimokonkursní exekuční práva jiných věřitelů ústavu na tyto objekty, ano že jimi ani ústavu nelze zabrániti, aby tohoto toliko obligačního, nikoli věcného věnování hypotekárních pohledávek k přednímu pojištění zástavních listů i přes odpor censora a vládního komisaře, prostě dbáno nebylo, jelikož knihovní soudce v nedostatku zápisu práva podzástavního nebo jinakého zápisu analogického by musel hleděti toliko k listinám výmazným a odstupným správou ústavu dle obchodního rejstříku vyhotoveným a náležitě ověřeným a po případě by patrně k tomu musel spolupůsobiti, aby ústav své věřitele listů zástavních »krytí« zbavil.

V. Tomuto zlu odpomohl způsobem velice šťastným zákon ze dne 24. dubna 1874 č. 48 ř. z., jenž obsahuje následující předpisy: Ústav, který pod státním dozorem vydává zástavní listy, může nakládati s majetkovými objekty, jež dle statut mají sloužiti k přednímu krytí listů zástavních, toliko se souhlasem komisaře vládního. Tento pak smí svolení svoje jen tenkráte uděliti, jestliže nabyl přesvědčení, že se tím statutární krytí zástavních listů nepoškodí. Knihovní zápis lze na základě listiny ústavu k opatření takovému směřující vykonati jen tehda, je-li tato vládním komisařem spolupodepsána. Majitelé zástavních, listů mají právo na přední uspokojení z jmenovaných objektů majetkových, tak že věřitelé ústavu, jichž pohledávky se nezakládají na listech zástavních mohou vésti exekuci toliko bez porušení tohoto práva. Veškeré tyto objekty majetkové tvoří v případě konkursu ústavu zvláštní podstatu, z níž věřitelé, jichž nároky plynou z listů zástavních, dojdou zaplacení před ostatními konkursními věřiteli. Vede-li se exekuce na majetkový objekt ústavu, který jest oprávněn vydávati pod státním dozorem zástavní listy, má soud exekuci povolující z úřední povinnosti zpraviti o tom vládního komisaře, jemuž opět náleží, má-li objekt tento sloužiti k úhradě majitelů zástavních listů, o tom soud uvědomiti. Na základě tohoto sdělení má soud povolenou exekuci dle § 2 odst. 1 cit. zák. obmeziti. Nad to má vládní komisař, domnívá-li se, že práva majitelů zástavních listů jsou ohrožena, u příslušného soudu postarati se, by k jich zastoupení tento zřídil společného opatrovníka. V případě konkursu jmenuje takového opatrovníka konkursní soud z úřední povinnosti. Rovněž může za zřízení takového společného kuratora žádati ten, jehož práva tím, že majitelům zástavních listů se nedostává zastoupení, by byla ohrožena. Ohledně těchto opatrovníků platí táž pravidla jako ohledně společných opatrovníků k zastoupení majitelů parciálních dlužních úpisů majiteli svědčících nebo rubopisem převoditelných. Ústav, jemuž uděluje se státní povolení k vydávání zástavních listů teprve za působnosti tohoto zákona, má majetkové objekty určené ku přednímu krytí zástavních listu zříditi jako kauci k uspokojení nároků ze zástavních listů, ve stanovách to uvésti, a na základě prohlášení ústavu má se pak totéž v pozemkových knihách zapsati. K úplnému nebo částečnému výmazu tohoto kaučního závazku stačí pak úřední potvrzení vládního komisaře, že dotyčný objekt majetkový zcela nebo z části tohoto závazku byl zbaven. O tomto zápisu jakož i výmazu dlužno vládního komisaře zpraviti, zříditi však společného opatrovníka k účelu tomuto třeba není. Listiny, na jichž základě má zápis

nebo výmaz kaučního závazku býti proveden a vykonané zápisy knihovní jsou kolků a poplatků prosty. Slouží-li za kauci dle předpisu stanov hotové peníze nebo cenné papíry, musí býti odděleně od ostatního jmění ústavu za účastenství vládního komisaře uschovány. Ku zřízení kauce lze užiti jen takových cenných papírů, v nichž jmění zákonných chráněnců ukládáno býti může. Pro ústavy zemské, jež vydávají zástavní listy a za jichž závazky země ručí, platí zákon tento s tou úchylkou, že funkce vládního komisaře obstarává tu zemský výbor resp. komisař jím jmenovaný.

VII. Z rozhodnutí nejvyššího soudu ohledně zástavních listů vydaných plynou následující důležité zásady:

1. Kurator majitelů zástavních listů jest oprávněn v případě konkursu ústavu súčastniti se jménem veškerých majitelů listů zástavních volby správce podstaty (rozh. ze dne 10. března 1885 č. 2079, časop. »Ger. Zeit.« č. 29 z r. 1885, sb. »Gl. U.« č. 10.469).

2. Funkce komisaře vládního trvají, i když opatrovník zřízen byl (rozh. ze dne 13. května 1885 č. 5411, časop. »Ger. Halle«, 1885, str. 235, sb. »Gl.-U.« č. 10.572).

3. Jednotlivý majitel zástavního listu nemůže práv, jež jedině z držení zástavního listu plynou, samostatně ku platnosti přivésti (rozh. ze dne 13. května 1885 č. 5485, časop. »Ger. Halle«, 1885 str. 226, sb. »Gl. U.« 10574).

4. V konkursu ústavu takového přisluší opatrovníku majitelů zástavních listů vliv na správu a zpeněžení jen těch majetkových objektů, jež dle stanov určeny jsou ku přednímu uhrazení listů zástavních (rozh. ze dne 16. července 1885 č. 8390 časop. »Jur. Bl.« č. 34 z r. 1885, sb. »Gl. U.« č. 10642).

5. Kurátor jako zástupce majitelů zástavních listů má jen ta práva, která těmto jako věřitelům ústavu přislušejí; správa majetku nepřisluší tudíž jemu, nýbrž správci konkursní podstaty (rozh. ze dne 13. října 1885 č. 12104 časop. »Ger. Zeit.« č. 7 z r. 1886, sb. »Gl. U.« č. 10745).

6. Právo na zachování slosovacího plánu při zástavních listech majiteli svědčících jest všem majitelům zástavních listů společné a může býti ku platnosti přivedeno toliko společným kuratorem (rozh. ze dne 15. října 1889 č. 11050. Roz. pod č. 1—5 uvedená týkala se konkursem skončivší české úvěrní společnosti pozemkové.).

VII. Některé akciové ústavy poskytují zápůjčky také obcím, okresům atd. bez hypoteky, avšak proti zajištění zúrokování a splacení »přirážkami«, a vydávají až do výše těchto zápůjček — též předem za podobných obmezení a kautel, jak shora naznačeno — listy, které v nedostatku jiného případnějšího označení nazývají se »úpisy dlužními«. Ohledně nich platí přirozeně vše, co bylo řečeno o listech zástavních s tím rozdílem, že zástavního práva tu vůbec není a že všeobecně závazná právní norma ohledně těchto »dlužních úpisů« dle analogie zákona o listech zástavních vydána nebyla, takže majitelé takových listů nepožívají ani v konkursu ani mimo konkurs přednosti před obyčejnými chirografárními věřiteli ústavu, zejména ne přednosti ohledně pohledávek ústavů proti obcím, okresům a p., kteréžto pohledávky spíše v obecnou podstatu konkursní spadají a mimo konkurs každému k exekuci oprávněnému věřiteli přístupny jsou; také může ústav pohledávky tyto vybrati nebo postoupiti a tím majitele dlužních úpisů jejich »krytí« — prostě zbaviti; ústav ovšem nemá nekryté dlužní úpisy

ponechati v oběhu, a, stane-li se tak, má si počínati tak, jak naznačeno bylo ve příčině listů zástavních; rovněž má komisař a po případě sbor censorů nad nimi bdíti; avšak platnost nebo účinnost aktů ústavem v tom směru podniknutých není na svolení jich závislou. Věcí zákonodárce bude tomuto papíru obchodem vytvořenému ochranu právní opatřiti, která — ovšem neprávem — v životě již nyní se jemu připisuje.

Literatura: Články Dra. Pavlíčka v časop. »Jur. Bl.« č. 1—4 z r. 1891, a Dra. Pavlíčka »das österr. Pfandbriefrecht«, Vídeň, 1895.

Litkup.

I. Pojem.

Litkupem rozumí se obnos při uzavírání smlouvy ujednaný, který jedna strana druhé zaplatiti má v tom případě, kdyby od splnění smlouvy upustila (§ 909 o. o. z.). Litkup uvádí se vedle závdavku (§ 908 o. o. z.) a pokuty konvenční (§ 1336 o. o. z.) jako prostředek k utvrzení smluv. V pravdě nelze však při litkupu mluviti o utvrzení, nýbrž spíše o oslabení smlouvy. Máť dlužník tu právo, na místě, aby plnil, co dle smlouvy plniti má, zapraviti litkup a tím závazku hlavního se zhostiti. Alternativa facultas dlužníkovi příslušící nevztahuje se tudíž na závazek (obligaci), nýbrž na splnění tohoto (solutio).

II. Rozdíl mezi litkupem a závdavkem.

Litkup liší se od závdavku

1. tím, že závdavek dle § 908 o. o. z. již při uzavírání smlouvy dáti dlužno, kdežto při litkupu strana pouze slíbí, že v případě, že by smlouvu nesplnila, tento zaplatí (§ 909 o. o. z.).

2. Závdavek dává se na znamení, že smlouva jest hotova, a za účelem pojištění splnění jejího, litkup naproti tomu má povahu pouhého nároku na náhradu za nesplnění smlouvy.

3. Závdavek podržeti může pouze strana bezvinná, kdežto litkup žádati lze na kterékoli straně od smlouvy upustivší, bez ohledu na to, upustí-li od smlouvy vinou svou nebo vinou strany druhé nebo je-li vina na obou stranách.

III. Náležitosti zákonné.

1. Litkup žádati lze jen tehdá, je-li uzavřená smlouva platnou a právně účinnou (roz. nej. s. dv. ze dne 8. července 1862 č. 4187, sb. »Hye« č. 1539). Smlouva mající za předmět plnění nedovolené, jest neplatná a, byl-li litkup slíben, jest slib ten rovněž bezúčinný.

2. Stane-li se splnění smlouvy teprve po uzavření její nemožným, pomijí povinnost litkup zapraviti, neboť § 909 o. o. z. výslovně ustanovuje, že jen ten jest povinen litkup zaplatiti, kdo od smlouvy před splněním její upustí; stane-li se splnění smlouvy později nemožným, nelze vůbec o dobrovolném upuštění od smlouvy mluviti, tak na př. vezme-li předmět smluvní zkázu nebo stane-li se splnění nemožným náhodou.

3. Nestalo-li se splnění nemožným pouhou náhodou, nýbrž vinou strany, jest litkup zapraviti (§ 911 o. o. z.). Zákon rozeznává tu mezi pouhou náhodou a náhodou zaviněnou. O zaviněné náhodě mluviti lze na př. nešetřila-li strana zákonných ustanovení (§ 1311 o. o. z.).

4. Litkup může býti smluven buď v ten způsob, že strana, která od smlouvy upustí, jej má zapraviti, nebo, že jedna strana v každém případě smlouvu splniti musí, kdežto druhá, že má právo, buď smlouvu splniti nebo od ní upustiti a litkup zapraviti.

5. Závdavek a litkup mohou býti vedle sebe (roz. ze dne 4. října 1863 č. 6867, sb. č. 1825). Ježto však plnění závdavku s výhradou ústupu od smlouvy se nesrovnává, připustiti lze úmluvu obojího jen tehdá, když litkup nebyl číselně určen, takže závdavek vlastně na místo tohoto nastupuje. V případě upuštění od smlouvy ztrácí pak strana odstupující závdavek, resp. obdržela-li jej, musí jej ve dvojnásobném obnosu vrátiti (§ 910 o. o. z.). Byl-li kromě daného závdavku ještě určitý litkup slíben, nepokládá se závdavek za litkup, nýbrž platí tu předpisy § 908 o. o. z. (výt. z prot. ze dne 21. března 1822, Pratobevera, Materialie sv. 7, s. 368; viz roz. ze dne 17. listopadu 1863 č. 18, časop. »Ger. Halle« r. 1865). V případě tomto má bezvinná strana právo, litkup odmítnouti, a nechce-li se se závdavkem spokojiti, žádati za splnění smlouvy, a není-li to již možným, žádati náhradu.

6. Nárok na litkup trvá pouze potud, pokud smlouva splněna nebyla, takže byla-li smlouva již částečně splněna, nelze litkup již žádati (§ 909 o. o. z.). Toto zákonné ustanovení tvoří vyjimku z pravidla § 920 o. o. z., který připouští oboustranné upuštění od smlouvy, která pouze částečně splněna byla.

IV. Právo obchodní.

Dle práva obchodního pokládá se závdavek za litkup, bylo-li to výslovně umluveno, nebo je-li to v místě obvyklým (čl. 285 obch. z.), jinak ale platí tu předpisy obč. zákona (čl. 1 obch. z.).

V. Právo poplatkové.

Z úmluvy litkupu jest dle panující prakse hledě ku § 39 popl. z. vyměřiti poplatek zvlášť (nál. spr. s. dv. ze dne 25. ledna 1877 č. sb. 29, ze dne 3. května 1878 č. sb. 260, ze dne 4. listopadu 1879 č. 604, ze dne 12. dubna 1881 č. 1070, ze dne 3. dubna 1883 č. 1717, ze dne 12. června 1883 č. 1795, ze dne 14. června 1887 č. 3581). Dle správného náhledu Dra. Talíře (Poplatky a kolky v Rakousku, 1896, str. 623) nenabude se úmluvou litkupu více práv, které by nebyly již sebou dány hlavním jednáním právním, a nelze tudíž úmluvu litkupu za předmět zvláštního poplatku považovati.

Lítost účinná viz Důvody beztrestnosti.

Loďstvo a námořnictvo válečné.

I. Pojem.

Námořnictvo válečné jest část válečné moci státu, která jest určena ku vedení námořních válek, ku hájení pobřeží vlasti, ku podporování pozemní moci branné při pobřežních operacích, k ochraně námořního obchodu a osad zámořských. Válečné námořnictvo má hájiti čest vlajky a zájmy státu, jemuž náleží, podporovati udržování pořádku na moři i ve přístavech, potlačovati loupežnictví námořní. Než vedle toho zúčastnila se též válečné lodi všech kulturních států vždy účinně vědeckých prací, výzkumných cest, vodopisných pozorování, zkoumání hloubky a j.

II. Dějiny.

První počátky rakouského námořnictva válečného sahají až po rok 1542, kteréhožto roku vystrojil císař Ferdinand I. v Terstu dvě brigantiny a jednu loď lapací. Následkem převahy Benátek na jaderském moři zůstalo však při pouhém pokusu; byloť se spokojiti tím, že na Dunaji byly zřízeny námořní koráby a čajky, jež později byly obsazeny titelským praporem čajkistů a konaly dobré služby proti Turkům. Vlastního námořního

loďstva nebylo. I byly císařské voje, které bojovaly ve Španělsku, Sicilii a Neapoli, dopravovány na zámořská bojiště dílem na najatých lodích obchodních, dílem na anglických a hollandských korábech válečných, ba dokonce obsazení nikobarských ostrovů za vlády císaře Karla VI. vykonané provedeno bylo rakouskými korsary, t. j. obchodními loděmi válečnou výzbrojí opatřených. Následkem míru v Campoformiu (17. října 1797) učiněného, jímž odstoupilo Rakousko Lombardii, rakouské Nizozemí a Breisgau Francii, za to však obdrželo území republiky Benátské, Dalmacii a Istrii, převzalo sice Rakousko benátské loďstvo, leč toto se obmezilo spíše na obstarávání služby policejně námořní. Mírem prešburským (16. prosince 1805), v němž postoupeny Benátky, dostalo se také benátské loďstvo pod vlajku francouzskou, a teprve mírem pařížským nabylo Rakousko trvalé válečného loďstva. Až do roku 1848 bylo námořnictvo úplně italské, také hlavní arsenál (zbrojnice) byl v Benátkách. Ačkoliv rozvoj námořnictva obmezoval se vlastně jen na udržení loďstva již stávajícího, přece se jednotlivé lodi a oddíly před Saidou, v Marokku a u Krety slavně vyznamenaly. Následkem benátské revoluce r. 1848 byl zničen hlavní arsenál a převeliká část válečných korábů. Jenom malá družina tvořila jádro nyní úplně nového námořnictva, jehož hlavní přístav válečný, jakož i arsenál byly do Pulje přeloženy. Od roku 1854 počala ponenáhlu proměna lodí plachetních v parní a po r. 1859 stavba korábů pancéřových (t. zv. obrněnců). V době od r. 1851 až do 1860 existoval kromě loďstva ještě t. zv. sbor loďstva malého, kterýž obsazoval mužstvem parníky válečné na hornoitalských velkých jezerech, na Padu, na lagunách a na Dunaji se zdržující. R. 1864 zřízen vedle ministerstva námořního, jež měl podporovati hlavně rozvoj obchodu námořního, inspektorát nad námořnictvem válečným, na nějž výhradně byla přenesena péče o loďstvo válečné. Jedno oddělení bojovalo vítězně 9. května 1864 pod Tegetthofem u Helgolandu; 20. července 1866 dobyl týž admirál skvělého vítězství námořního u Visu; byla to první bitva na šírém moři, v němž pancéřové lodi částečně proti sobě částečně proti dřevěným stály. R. 1868 byl námořní inspektorát zrušen a řízení námořnictva válečného podřízeno zvláštní sekci říšského (společného) ministerstva války, jež je úplně samostatnou ve všech oborech, vyjímaje rozpočet. V posledních desítiletích vyšinulo se námořnictvo válečné zavedením mořských podkopů, loďstva torpédového, těžkého lodního dělostřelectva s pancéřovými věžicemi, rychlostřelnými děly, stavbou válečných korábů, padákových lodic; též vykonalo důležité služby vědě i obchodním zájmům, podnikajíc každoročně cesty výpravné do zaoceánských krajů (výpravy. k severní točně r. 1872, pak na John Mayen r. 1882 a posléze r. 1893 do Žaponska).

III. Loďstvo válečné.

K loďstvu válečnému náležejí lodi, které se účastní přímo nebo nepřímo boje na moři, a to:

a) lodi válečné (věžovité lodi, kasematní, pancéřové),
b) křižáci,
c) čluny torpédové 1., 2. a 3. třídy,
d) lodi návěštné (avisové, kolové parníky),
e) lodi vozatajské,
f) lodi říční,
g) lodi staniční a výpravní (fregaty, korvety, dělové čluny),

h) lodi pro přístavní a pobřežní službu.

Lodi uvedené pod a)—f) zovou se »loďstvo operační«, ostatní jsou k účelům zvláštním určeny. K rakouskému lodnímu materiálu patří dále i lodi školní a vedlejší jejich lodi, jakož i t. zv. hulky. Lodní lista pro r. 1895 obsahuje:

a) válečné lodi: 2 věžovité, 3 ku hájení pobřeží, 8 kasematních;

b) křižáky: 3 torpédové lodi padákové, 7 torpédových, 6 torpédových lodic;

c) torpédové čluny: 24 první, 24 druhé a 8 třetí třídy;

d) 6 lodí vozatajských různého druhu;

e) 4 dunajské monitory (spodovodní lodi);

f) staniční a výpravní lodi: 2 fregaty, 7 korvet, 6 dělových člunů, 5 kolových parníků;

g) lodi pro přístavní a pobřežní službu; posléze 8 školních lodí s vedlejšími lodicemi a 4 hulky (odstrojené lodi ke službě hlídací).

IV. Organisace námořnictva válečného.

Válečné námořnictvo dělí se: ve štáb námořní a mužstvo námořní. K prvnímu náleží: sbor námořních důstojníků, 9 admirálů, již jsou na roveň postaveni generálům vojenským (nazvaných též důstojníky vlajkovými, ježto jedenkaždý admirál má zvláštní vlajkové velitelství); 74 štábních a 360 vrchních důstojníků; 180 námořních kadetů; námořní duchovenstvo (1 farář a 9 kaplanů); námořní auditoriát (3 štábní auditoři, 4 setníci, 1 nadporučík); námořní lékaři (1 admirální lékař, 9 štábních a 51 lodních lékařů); námořní úřednictvo (233 technických, 196 kommissariátních, 4 hydrografických a 27 vyučujících). Mužstvo většinou doplňuje se z námořních doplňovacích okresů terstského, řeckého a zaderského, vedle toho dobrovolníky z celé říše. Služba presenční trvá 4 léta, v záloze 5, u námořní obrany 3 léta; náhradní zálohy námořnictvo válečné nemá. Roční kontingent rekrutů jest stanoven na 1930, v míru na 7500, za války na 16.000 mužů. Sbor námořníků jest kmenem a jádrem mužstva veškerého námořnictva válečného a dělí se vedle štábního a hudebního oddělení na tři depot, jež dohromady 15 setnin tvoří. Vlastní sbory vojenské (jako na př. námořní dělostřelectvo, námořní pěchota atd.) nyní neexistují, nýbrž přidělují se námořníci po prvním výcviku dle své způsobilosti ku zvláštním oddělením, která se liší odznakem na levém rameni. Mimo službu smějí pouze poddůstojníci nositi poboční zbraň. Co se týče námořního zdravotnictví, jest v Pulji námořní nemocnice a námořní zdravotní výbor.

V. Ku vzdělání poddůstojníků jsou vedle poddůstojnických škol ještě školy pro plavčíky, pro strojnické a hudební elevy, do nichž jsou přijímáni jinoši od 14 do 17 let (žádosti na velitelství přístavní v Pulji). Ku vzdělání námořních důstojníků jest námořní akademie v Rěce a kurs pro námořní aspiranty v Pulji. Vedle toho jest v Pulji pro děti příslušníků námořních a státních úředníků po jedné obecné a po jedné měšťanské námořní škole pro hochy a děvčata a jedna nižší reálka námořní zřízena. Jako soud I. stolice zasedá stálý námořní soud v Pulji, resp. (při vykotvení) vlajkové a lodní soudy, II. instancí jest vojenský vrchní soud, třetí nejvyšší vojenský soud ve Vídni. Při ústavech vědeckých zřízen jest úřad vodopisný, válečný archiv v Pulji a popisná kancelář pobřeží v Terstu.

VI. Správa a úřady.

Vrchní velitelství přísluší císaři. Při říšském (společném) ministerstvu

války jest námořní sekce. Přednosta její (admirál) jest zároveň velitelem námořním a rozhoduje o všech záležitostech služebních, válečného loďstva se týkajících samostatně. Vůči delegacím jest však říšský (společný) ministr války zodpověden za všecky úřední výkony velitele námořního a za dodržení rozpočtu. Námořní sekce člení se v 8 oddělení a čítá vedle admirála jednoho viceadmirála, 27 štábních a vyšších důstojníků a 40 námořních úředníků.

VII. Vstup do námořnictva válečného a služba v něm. Ve příčině vstoupení do námořnictva platí všeobecné předpisy; povinnost branná počíná se 1. lednem kalendářního roku, v němž povinný branec dovršil 21. rok svého věku; služba trvá 4 leta u řadového námořnictva (linie), 5 let v záloze a 5 let u námořní obrany (§ 7 a 8 brann. z.). Dřívější branný zákon ze dne 5. prosince 1868 stanovil služební dobu: 5 let u řadového námořnictva, 7 let v záloze. Zákonem ze dne 2. října 1882 zavedena byla čtyřletá služba řadová. V námořnictvo mají se zařaditi plavci z povolání, a to bez ohledu na třídu věkovou a na pořad losu až k úplnému krytí kontingentu (§ 15, odst. 3 brann. z.).

Pro dobrovolný vstup k válečnému loďstvu platí tytéž předpisy, jako pro vojsko (rakouské neb uherské státní občanství, duševní i tělesná způsobilost, věk 17 let). Potřební plavci a lodní řemeslníci mohou jsouce jinak způsobilými, bez ohledu na jich výšku tělesnou odvedeni býti (§ 19). (Viz čl. Odvod vojenský.) Výhodu jednoroční služby presenční u námořnictva válečného obdrží bez ohledu na to, byli-li jako dobrovolníci odvedeni čili nic, ti tuzemci, kteří nejdéle do 1. března toho roku, v němž se mají stavěti, jedné z těchto kategorií náležejí:

a) kapitáni nebo poručíci obchodního loďstva,

b) plavci z povolání, kteří vysvědčení o závěrečné zkoušce mají z tuzemské plavecké školy nebo vysvědčení o absolvování cizozemské plavecké školy a nejméně jeden rok na lodích při delší plavbě námořní nebo při velké pobřežní plavbě byli zaměstnáni;

c) řádní posluchači vysoké školy technické, jež se věnují strojnictví;

d) absolvovaní žáci strojnickotechnického oddělení vyšší průmyslové školy nebo kursu pro stavbu lodí zřízeného při obchodní a námořní akademii v Terstu, kteří vykázati se mohou vysvědčením zralosti, resp. způsobilosti ku stavbě lodí námořních. Oni plavci z povolání, již byli odvedeni s výhodou jednoroční služby presenční, buďtež výhradně přidělení k námořnictvu válečnému. Jednoroční služba praesenční u válečného námořnictva koná se jen na státní útraty. Jednoroční dobrovolníci povolání plaveckého, ježto po uplynutí presenčního roku při předepsané zkoušce obstojí, přeloží se dle výsledku jejího buďto jako námořní kadeti druhé třídy nebo jako poddůstojníci do zálohy (§ 26). Jednoroční dobrovolníci válečného námořnictva mohou jednoroční službu vojenskou buď jako námořníci z povolání nebo při odboru strojnickém konati; v obou případech jen na útraty státní (§ 74 vykon. předpisu, viz čl. Dobrovolníci jednoroční). Dle potřeby odvádějí se jinoši ku námořnictvu jakožto námořní aspiranti.

Ku přijetí za námořního aspiranta žádá se:

a) dosažený 17. a nepřekročený 20. rok věku;

b) státní občanství v jedné z obou polovin říše;

c) úplná fysická způsobilost;

d) maturitní vysvědčení vyšší reálky nebo vyššího gymnasia nebo vysvědčení nautické vysoké školy;

e) znalost německého jazyka;

f) odbytí přijímací zkoušky.

Žádosti za přijetí podávají se nejdéle do konce srpna písemně říšskému ministerstvu války (sekce námořní). Pozbudou-li námořní aspiranti způsobilosti ke službě v námořnictvu válečném, mají svou další povinnost vojenskou ve vojště splniti (§ 151 vykon. nař.).

Loterie.

I. Pojem a význam:

Loterie jest uspořádání odvážných her dle určitého plánu, při němž rozhoduje tah čísel spočívající na pouhé náhodě o ztrátě vkladu nebo o docílení zisku. Předmětem loterie jsou ponejvíce peníze; však loterie může se obírati také jinými předměty, a rozeznáváme tudíž loterii na peníze, na zboží nebo na cenné papíry. Dle toho, je-li loterie státním nebo soukromým podnikem, různí se loterie státní a soukromé. Vlastí loterie jest Italie. První loterie byly loterie se zbožím, které uspořádávali italští kupci na dvorech knížecích k účelům často dobročinným. Staršího útvaru jest ovšem t. zv. loterie třídní, která byla známa již ve století XVI. v Holandsku, odkudž se také dále rozšířila. První číselná loterie byla zařízena ve Vídni roku 1752. Brzy byly loterní podniky z části nebo úplně věnovány účelům dobročinným, tak na př. rakouští pachtýři loterní roku 1777 poskytovali pěti děvčatům, jichž jména zároveň s výherními čísly byla vytažena, výbavu. Možno však právem tvrditi, že, pokud číselní loterie trvá, potud že trvá též dávný boj proti ní. Historicky jest pamětihodno, že v říšském shromáždění frankfurtském bylo usneseno bezvýjimečně, aby zrušeny byly všechny druhy loterií v německých státech spolkových roku 1849. Anglie zrušila již roku 1826, Francie roku 1832 úplně loterii. Loterie třídní existuje posud v Prusku, Sasku, Meklenbursku-Zvěříně, Brunšvicku, Hamburce, Španělsku; loterie číslová pouze v Rakousko-Uhersku a v Italii. Číslová loterie jest tak zařízena, že z 90 čísel, jež může obecenstvo obsaditi a jež se vhodí do výherního válce, vždy jen pět se vytáhne; tažená čísla obdrží výhry, které připadnou na ně na základě plánu dle míry učiněných sázek. Hráči mají však na vůli, kterékoli číslo pro sebe obsaditi, nebo též dvě, tři, čtyři nebo pět z nich. Výhra řídí se dle výšky vkladu, stoupá však dle počtu obsazených čísel, při čemž jsou stanoveny jisté minimální sazby. Čísla, která pro jeden tah jsou obsazena v jistém počtu přesahujícím určitou nejvyšší číslici, mohou se uzavříti, t. j. vyloučiti z tahu. Hráči vsadivšímu vydá se loterní poukázka (riskonto), na níž jsou uvedena vsazená čísla; riskonto jest legitimací k vybrání připadlé výhry a je obyčejně po tři měsíce platno. Ve státech, kde stává číslová loterie, jest tato regálem, takže každý druh loterních podniků buďto výhradně jen státem aneb s jeho svolením také třetími osobami smí se provozovati. Odpůrci loterie právem k tomu poukazují, že stát udržuje loterii, podporuje tím náruživost, a to zvláště u tříd nižších, že malá loterie zhusta mnoho existencí zničila, a že zvláště trestní statistika dokazuje, že mnozí loterií ku zločinům byli svedeni.

II. Rakouská číslová loterie.

V rakouské sněmovně poslanecké činí se po několik let návrh na zrušení malé loterie poslancem Roserem, jenž svůj návrh odůvodňuje

hojnou statistikou zhoubných, ba přímo ničivých následků; vláda odpovídá však vždy v ten smysl, že pokud se neposkytne za roční výtěžek loterie náhrada jiná, nelze k jejímu zrušení přikročiti. Z druhé strany hájí se též tím malá loterie, že není možno, aby náruživé hraní lidu úplně potlačeno bylo, a že tedy lepším jest se strany státu loterii uspořádati a ve prospěch státní pokladny využitkovati, než loterii zakázati a tím lid v nebezpečí vykořisťování třetími anebo cizinou vydati. V druhé polovici roku 1895 bylo o otázce obmezení sázení do číslové loterie mezi finanční správou Rakouska s jedné a Uherska s druhé strany vyjednáváno, což vedlo ku positivním výsledkům. Doposud bylo možno u rakouské loterní sběrny sázeti na uherské tahy (Budín, Sibíň a Temešvár). Příjem z těchto her připadal také Rakousku, jež neslo i risiko. Ve případě výhry byl přiměřený obnos vyhrávšímu vyplacen, a to rakouskou státní pokladnou. Finanční ministerstva obou polovic říše ustanovila se na tom, že prvním lednem 1896 počínaje, v Rakousku nebudou se přijímati vklady na uherské tahy, rovněž tak i v Uhrách na rakouské tahy. V Rakousku přijímají se tudíž nyní přihlášky herní jenom pro rakouské tahy, v Uhrách jen pro tahy v místech dříve jmenovaných. Pro regál loterní obsahuje patent ze dne 13. března 1813 (Gutta sb. zák. str. 120.) normy jej upravující. Malá loterie číslová záleží z 90 čísel, která se mohou libovolně skládati a táhne se z těchto 90 čísel vždy po pěti. Výhry spočívají v několikanásobném rozmnožení vkladu.

III. Loterní úřady a úřední orgány.

Přijímání sázek do číslové loterie sprostředkují loterní sběratelé, které odměňuje stát za jich námahu jistými procenty vkladů od nich přijatých. Jen loterní úřady jsou oprávněny míti loterie. Kromě těchto úřadů není nikomu dovoleno uspořádati loterní nebo odvážné hry. Uchazeči o loterní sběrny musí nejprve věrohodnost svoji dokázati, kterou má potvrditi politický úřad. Loterní řiditelství vede správu loterního důchodku v celé monarchii (této polovice), jí podřízeny jsou loterní úřady v jednotlivých korunních zemích zřízené. Pro Dolní Rakousy jest loterní ředitelství zároveň loterním úřadem. Loterní úřady mají loterní důchodky (dle instrukce roku 1787 vydané, dle patentu z 13. března 1813) a to v objemu působnosti, jednotlivými nařízeními jim vyhrazené, spravovati.

IV. Důchodkové přestupky loterní.

Trestní zákonník důchodkový jedná v 18. oddílu (§§ 438—451.) o přestoupení předpisů o právech vyhrazených státu ze smluv odvážných. Důchodkové přestupky loterní dělí se na tyto kategorie:

1. Súčastnění se zakázané cizemské loterní hry, buďsi že někdo los nebo list vkladní loterní hry zákazem postižené, nebo vůbec listinu, která jest ustanovena, by založila nárok na účastenství loterní hry cizozemské zákazem postižené, zcizí nebo na se převede.

2. Uspořádání her bez úředního povolení a to

a) pomocí hry, jíž výsledek závisí na tuzemské neb cizí loterii, nebo

b) otevřením číslové nebo třídní loterie, nebo

c) sázkami na tah naší loterie, která na účet státního pokladu místo má, ať si při tom kdo vyhrává movité nebo nemovité věci, s výhrami vedlejšími nebo bez nich, nebo k výhře je podává, nebo vůbec hru podniká, která předpisy o zařízení loterních důchodků vůbec se zapovídá, nebo která se jen s přivolením úřadů důchodkových povoluje.

3. Neoprávněné přijímání sázek na tuzemský neb cizozemský loterní tah na účet státních důchodků, a to na účet svůj vlastní nebo na účet třetího.

4. Překročení uděleného povolení, dle něhož splatný poplatek mnohem vyšší by byl, nežli jest dle ustanovení daného před povolením, jmenovitě když někdo větší počet losů vydává nebo losy ve vyšší ceně prodává, než uděleným povolením se stanovilo. Zejména náležejí k těmto zakázaným hrám, vyjma súčastnění se nebo podnikání neoprávněné číslové nebo třídní loterie, ještě tyto hry bez úředního povolení pořádané: tombola, výhry realit; loterie peněžní, kde výhry záležejí v premiích na hotových penězích nebo v cenných papírech (soukromé, veřejné obligace, losy a akcie); všecky hry na tahy loterních úřadů, tuzemských neb cizozemských státních výpůjček, jež spojeny jsou se slosováním, t. zv. »přístavy štěstěny«, nehledě k jich názvu, loterie na effekty (svršky), totiž vyhrávání zboží, skvostů a jiných cenných věcí a posléze loterní promessy. I pokus těchto přestupků, v §. 438 tr. z. důch. uvedených, jest trestným. (§§ 439., 440., 441. tr. z. důch.)

V. Tresty.

1. Trestem zapovězené hry v cizozemské číslové loterii nebo hraní pomocí vkladů u cizozemských sběratelů loterních (loterní kolektury) do číslové loterie, byť i hra se řídila tahem naší loterie, jest pokuta rovnající se desatero až padesateronásobnému obnosu sázky učiněné neb aspoň zamýšlené.

2. Všechny ostatní přestupky, v § 438. tr. z. důch. pod č. 1. uvedené, pokutují se patero až desateronásobným obnosem sázky uskutečněné nebo zamýšlené. Losy, vkladní listy nebo vůbec listiny, jež určeny jsou ku založení nároku na účastenství ve hře, týkající se cizozemských loterií zápovědí stížených nebo cizozemských sběratelů loterních sázek, propadnou, a to i s výhrami na ně připadajícími (§§ 442, 443, 444 tr. z. důch.).

3. Hry v tuzemsku, při nichž je určena jistá dávka, jimž však scházejí předepsané podmínky, tedy hry neoprávněným způsobem podniknuté nebo zamýšlené, trestají se patero až patnáctinásobnou sumou té dávky, z níž se někdo chce vyzouti, za polehčujících okolností dvojnásobným obnosem dotyčné dávky (§ 445 tr. z. důch.).

4. Jiné zakázané hry, které se na veřejných místech, náměstích, ulicích podnikají nebo oznamují, podléhají peněžité pokutě od 25 do 500 zl., v jiných případech od 10 do 200 zl. (§ 446 tr. z. důch.).

5. Neoprávněné přijímání vkladů loterními sběrately jest pokutovati dvoj- až čtyrnásobným obnosem, jejž vklady proti předpisu přijaté tvoří; vedle toho pozbývá pachatel práva ku přijímání vkladů loterních na účet státních důchodků.

6. Překročení uděleného povolení podléhá pokutě pěti- až patnáctinásobného, při polehčujících okolnostech pokutě dvojnásobného obnosu zkrácené dávky (§ 448 tr. z. důch.). Nabízí-li se větší počet výher nebo ve větších summách, nežli povoleno bylo, vyřčena buď na toto jednání pokuta 500 zl. (§ 449 tr. z. důch.). Podnikne-li se hra v podstatě rozdílná od té, k níž povolení dáno, jest míti za to, jakoby hra tato bez povolení byla podniknuta. Jiné odchylky od povolení (prodej losů za cenu menší než povoleno atd.) trestají se peněžitými pokutami od 2 až do 100 zl.

VI. Tresty zvláštními zákony stanovené:

Přestoupení zákona o promessách ze dne 7. listopadu 1862 č. 85. ř. z. trestá se jako hra loterními předpisy zakázaná. Hodí-li se na případ ten snad jiné trestní zákony, nastoupí vedle pokuty dle nich připadající též trest na penězích.

2. Přestupky proti § 3. zákona ze dne 30. června 1878 č. 90. ř. z. tvoří těžký přestupek důchodkový, který jest pokutovati dvoj až osmeronásobným obnosem nominální ceny dotyčných losů neb jich dílů; každý jiný přestupek zákazů obsažených v zákoně cit. budiž pokutován dle předpisů loterních. Při dovolených splátkových obchodech tvoří uzavření obchodu podomními obchodníky nebo cestujícími jednateli samostatný přestupek, jejž třeba trestati dle § 5. odst. 2. cit. zák.; rovněž tvoří samostatný přestupek provozování obchodu splátkovými listy na losy firmami uherskými nebo cizozemskými, jestliže tyto v tuzemsku nemají filiálky v rejstřík obchodní zapsané (rozh. min. fin. z 20. června 1890 čís. 8855).

3. Přestupky zákona ze dne 28. března 1889 č. 32. ř. z. o dlužních úpisech s premiemi. Držení dlužních úpisů, které dle § 1 tohoto zákona jsou vyloučeny z právního obchodu, nebo které byly učiněny předmětem smlouvy, podrobuje držitele, resp. kontrahenty jakož i ty, kteří při tom spoluúčinkovali, peněžité pokutě záležející v pětině nominálního obnosu dotčených papírů, nejméně však peněžité pokutě 50 zl., při živnostenském provozování $^2/_5$ nominálního obnosu, nebo nejméně 500 zl.

4. Oznamování a doporučování zapovězených losův a loterií (§ 7 zák. ze dne 28. března 1889 č. 32 ř. z.), jakož i uveřejňování tažebních listin zakázaných loterií zakládá těžký přestupek důchodkový, jejž dlužno trestati pokutou peněžitou do 500 zl.

VII. Promlčení loterních přestupků.

Tyto přestupky promlčují se v 6 měsících (§ 482 č. 4 lit. d) tr. popl. z.), přestupky zák. ze dne 28. března 1889 č. 32 ř. z. v 5 letech (§ 6 cit. zák.) a přestupky pod č. 4 uvedené v 1 roce (§ 7 cit. zák.).

VIII. Poplatky.

Při hrách, kde se vyhrávají skvosty, zboží, cenné věci a pod., k nimž náleží též vydávání výročních listů, jež poskytují právo účastenství na spolkových slosováních jednot uměleckých a jiných podobných spolků, má se ještě před slosováním z veškeré summy všech jednotlivých herním plánem ustanovených vkladů a bez ohledu na docílený odbyt zapraviti poplatek dle škály II. a to bezprostředně samým podnikem herním. Losy na výhry věcí movitých, které se konají k dobročinným účelům, nebo při nichž celková suma vkladů nepřesahuje částku 500 zl., jsou osvobozeny od poplatku v předešlém odstavci stanoveného. U státních loterií, při slosování dlužních úpisů s prémiemi a při jiných slosováních výher záležejících v penězích, v tuzemských nebo zahraničních mincích zlatých neb stříbrných nebo cenných papírech budiž z výher zaplacen poplatek 20 procent, po odečtení vkladu vsazeného, to jest nominálního obnosu losu. Z výher číslové loterie zapraví se bez odečtení vkladu a bez zaokrouhlení poplatek 15procentový. Výhry, které nepřevyšují obnos 2 zl., jsou bez výjimky poplatku prosty. Losy výherní na věci movité (svršky) k účelům dobročinným, nebo při nichž sázka nepřesahuje 2 zl., jsou prosty poplatku (§§ 8, 9, 10 zák. ze dne 31. března 1890 č. 53 ř. z.). Stvrzenky o přijetí výher jsou bezvýjimečně prosty poplatku (p. s. 57 lit. B, 4 popl. z.).

IX. Daně.

Loterní sběratelé jsou prosti daně výdělkové, ač-li se nezabývají prodejem jiných předmětů (d. dv. kanc. ze dne 29. března 1838 č. 1226 sb. z. prov. pro Halič); jsou však podrobeni dani z příjmu ve třídě II. (roz. fin. min. ze 17. prosince 1850 č. 19947).

Loupež.

I. Pojem.

Zločinu loupeže dopustí se ten, kdo učiní osobě násilí, aby se zmocnil její věci nebo vůbec nějaké cizí movité věci; násilí záležeti může buď ve skutečném ublížení nebo jen ve hrozbě (§ 190 tr. z., § 483 voj. tr. z., § 273 tr. z. pro Bosnu a Herceg.). Dokonán jest zločin loupeže pouhým spácháním násilí, zmocnění se věci ku dokonání nutno není. Násilí může býti buďto fysické (skutečné ublížení), při čemž pouhé užití násilí stačí (vis compulsiva), přemožení (vis absoluta) se nežádá (nál. kas. soudu z 8. ledna 1887, sb. č. 1019). Násilí však může býti také psychické, záležeti ve vyhrožování, které však vzhledem ke druhu zla, jímž se hrozí jeviti se musí jako násilí ohroženému již učiněné; při zločinu vydírání (§ 98 lit. b trest. z.) jeví se vyhrožování jen jako hrozba, která ohrožovanému pro budoucnost »důvodnou obavu« působí (rozh. kas. soudu z 22. října 1883 sb. č. 778). Násilím však není obmyslné omámení (§ 125 tr. z.); moc tímto způsobem nad cizí věcí nabytá jest pouze krádeží.

II. Trest.

Trest zločinu loupeže jest rozdílný dle toho, byla-li tato spáchána vyhrožováním anebo fysickým násilím. Již samo vyhrožování, byť i se stalo jen jediným člověkem a zůstalo bezvýsledným, tresce se 5—10 léty, stalo-li se však ve společnosti jednoho nebo více loupežníků nebo vražednou zbraní a bylo-li jmění skutečně uloupeno, tresce se u všech spoluloupežníků 10—20 léty těžkého žaláře. Téhož trestu se užije také při použití fysického násilí. Bylo-li toto násilí provázeno výsledkem, budiž uložen trest těžkého žaláře 10—20 let s patřičným zostřením. Bylo-li někomu při loupeži způsobeno poranění nebo ublížení, kterýmž tento utrpěl těžké poškození na těle (§ 152 tr. z.), aneb byl-li někdo uveden ve trapný stav trvalým zlým nakládáním nebo nebezpečným vyhrožováním, nemá sice každý ze spoluloupežníků, avšak všickni ti, kteří účast měli na způsobeném poškození nebo na uvedení ve trapný stav (rozh. kas. s. ze dne 30. dubna 1880, č. sb. 254, opáčně rozh. z 24. listopadu 1876 č. sb. 134), potrestáni býti doživotním těžkým žalářem (§§ 191—195 tr. z., 484—488 voj. tr. z., 274—278 tr. z. pro Bosnu a Herceg., poslední však s tou odchylkou, že loupež fysickou mocí spáchaná a s úspěchem se setkavší smrtí má býti potrestána. Rovněž tresce se dle voj. tr. z. takováto loupež za války smrtí provazem).

III. Loupež mořská.

Voj. tr. z. v § 490 vytýká jako zvláštní druh loupeže, loupež mořskou, která v tom záleží, že někdo s tím úmyslem, aby se zmocnil neprávem lodi nebo člunu, osoby nebo věci na nich se nalézající, proti jedné nebo více osobám na moři užije násilí. Každý, kdo k tomu spolupůsobil a válečným námořnictvem byl polapen, má býti potrestán v míru i ve válce smrtí provazem, ať úmyslu svého dosáhl čili nic.

IV. Dle osnovy nového trest. zák. (§ 259) jest loupež dokonána tím, když věc odňata byla. Trestem jest káznice do 10 let nebo vězení 6měsíční, při okolnostech zvláště přitěžujících káznice do 20 let. S trestem na svobodě může být spojen též trest peněžitý do 4000 zl.

Loupež lidí jest zločinem veřejného násilí.

I. Pojem.

Loupeže lidí se dopouští, kdo bez vědomí a svolení řádné vrchnosti (t. j. onoho rakouského úřadu, který dle zákona rozhoduje o tom, zdali někdo má býti zatčen a do ciziny vydán, roz. ze dne 2. prosince 1889 sb. č. 1320) lstí nebo násilím zmocní se člověka v rakouském území se zdržujícího byť i cizince, v úmyslu proti jeho vůli cizí (v cizině se nalézající) moci jej vydati (§ 90 tr. z., § 368 voj. tr. z. s dodatkem, »pokud čin ten není zločinem loupeže námořní« (§ 490); § 167 tr. z. pro Bosnu a Herc.).

II. Trestem jest těžký žalář od 5—10 let, který však, bylo-li s činem spojeno nebezpečí smrti nebo naprosté ztráty svobody, může býti prodloužen až na 20 let (§ 91 tr. z.). Byla-li loupež lidí spáchána za války v úmyslu, získati jinému než rakouskému vojsku brance nebo osoby k vojenským sborům náležející cizímu státu jako osadníky, stává se zločinem nedovoleného verbování a stíhá se, i když jej spáchala osoba civilní, vojenským soudem dle voj. tr. z. (§ 92 tr. z.).

III. Osnova nového trestního zákona mluví o loupeži lidí jako zločinu proti osobní svobodě: Dle § 239 dopouští se tohoto zločinu, kdo lstí, vyhrožováním nebo násilím zmocní se člověka, aby jej uvedl ve stav bezmocný nebo v otroctví, porobu nebo v cizí válečnou nebo námořskou službu nebo aby byl udržován v místě, kde státní ochrany jest zbaven, v bezprávné cdvislosti. Trest jest káznice od 3—15 roků nebo vězení od 3—5 let. Témuž trestu podléhá, kdo se súčastní obchodu s otroky nebo jich dopravy. Též může vinník po odbytí trestu býti dán pod policejní dozor.

Magistráty.

I. Pojem.

Název »magistrát« má původ svůj v římském veřejném právu, kdež značil jak úřad tak i úředníka samého. Když s recepcí římského práva byly převzaty také názvy latinské, počalo se slova »magistrát« užívati ku označení orgánu městské správy.

V Rakousku jest užívání významu tohoto rovněž původu dávného. Až po rok 1848 rozuměly se magistráty orgány svobodných měst a městys (v dolních Rakousích, ve třech nejstarších krajích hornorakouských, ve Štýrsku, v Čechách, na Moravě a v Haliči), které byly nadány zvláštní právomocí. Tak stanoví dv. d. ze dne 1. listopadu 1783 č. 206 sb. z. s. ve příčině vídeňského magistrátu městského, že magistrát má trojí úkol: obstarávati politické a ekonomické záležitosti, civilní soudnictví, konečně i trestní soudnictví jistého druhu. Podobně byly také zorganisovány magistráty jiných svobodných měst. Od úřadů zeměpanských lišily se magistráty tím, že sbory magistrátu, jakož i purkmistr, v jich čele stojící byly občanstvem voleny. Změna ústavy, již rok 1848 přivodil, učinila konec pravomoci magistrátů, aniž by tím ovšem pojem tento úplně vymizel.

II. Příslušnost magistrátů dle platného práva.

Magistráty rozumějí se nyní úřady správní, jichž orgánové jsou úředníky obecními a jež ve městech se zvláštním statutem úřadují, majíce purkmistra v čele. Různé statuty městské obsahují ve příčině kompetence a složení magistrátů odchylná ustanovení. Co se především kompetence dotýče, lze zde dvě skupiny rozeznávati. Jednu skupinu tvoří magistráty, které obstarávají všechny ty záležitosti, které nejsou opatřovány oním sborem, jenž řídí záležitosti obce (sbor obecních starších, rozšířený výbor, městský výbor, obecní výbor, městská rada atd.); magistraty tyto jsou vedle toho též výkonným úřadem a obstarávají práce přenesené působnosti, k níž zpravidla náleží též agenda politických úřadů I. stolice, pokud ovšem jednotlivé agendy nejsou přikázány úřadům zvláštním, na př. úřadu policejnímu. Do této kategorie patří na př. magistráty: v Innomostí, Bozenu, Tridentu, Celovci, Lublani a Štýr. Hradci. Skupinu druhou tvoří magistráty, které jsou toliko výkonnými úřady, obstarávajíce práce přenesené působnosti; jako v Praze, ve Vídni a v Terstu.

III. Organisace.

Magistráty skládají se buď ze členů sboru, jenž obstarává obecní záležitosti, a z úředníků, jak tomu jest ve Štýr. Hradci a Celovci, nebo záleží pouze z úředníků, jako v Praze a ve Vídni. Úředníci musí vyhovovati požadavkům pro službu státní, ustanovují se trvale a jsou podrobeni ve svém jednání úplně předpisům vydaným pro státní zřízence, které jsou obsaženy ve zvláštní služební pragmatice. Trvale dosazený personál magistrátní má též nárok na výslužné. Členové magistrátu náležející sboru výše uvedenému jsou tímto voleni na čas jednoho volebního období, jsou pod přísahou a obyčejně nebývají placeni. V Brně požívají zvláštní funkční odměny, která jim též v Olomouci a Liberci dle řádu obecního může býti přiřknuta. Status magistrátních úředníků dělí se na magistrátní rady, magistrátní sekretáře, koncipisty, jakož i na příslušný manipulační personál. Jmenování děje se samosprávnými úřady, po případě purkmistrem. V čele magistrátu jest purkmistr a vedle toho jeden stálý úředník, práva znalý, jako na př. ve Vídni magistrátní ředitel. Vyřizování záležitostí děje se z pravidla ve sboru, v méně důležitých případech rozhoduje bezprostředně referující magistrátní úředník. Bližší ustanovení o tom obsahuje řád jednací autonomními úřady potvrzený.

IV. Instanční pořad.

V záležitostech týkajících se vlastní působnosti obce jest druhou stolicí sbor, jemuž přísluší obecní správa, v působnosti přenesené, zvláště co se týče agendy politického úřadu, zemský politický úřad.

Majetek církevní.

I. Pojem.

Majetek církevní zahrnuje v sobě veškeré předměty, práva majetková a pohledávky, jež výhradně účelům církevním slouží. Právo církevní různí:

1. res sacrae (posvátné věci), které bezprostředně věnovány jsou bohoslužbě a které dle toho zda konsekrací či benedikcí z obecného užívání vyloučeny byly a výhradně bohoslužbě věnovány jsou, dělí se na res consecratae a res benedictae. Res consecratae jsou: oltáře, kalichy, pateny a chrámy samy, res benedictae pak: mešní roucha, korporale, tabernaculum, monstrance, obrazy svatých, zvony, sochy, hřbitovy a j. Zásada práva církevniho, že ku res sacrae jako ku věcem z právního obchodu

vyloučeným (res extra commercium) přihlížeti se má, vyjádřena byla již ve starších zákonech; tak na př. dv. dekr. ze dne 30. prosince 1805 Krop. sbír. zák. sv. 20. str. 644 stanoví, že kostely, oltáře, části kříže a ostatky nemohou býti předmětem exekučního odhadu a prodeje a není tudíž dovolen jich prodej ani ve dražbě veřejné nebo mimo ni, aniž jich obstávka v konkursu nebo v řízení pozůstalostním (dv. dekr. ze dne 25. listopadu č. 2234 sb. zák. 5.; zák. ze dne 10. června 1887 č. 74 ř. z.). Dvor. dekretem ze dne 20. března 1828 č. 20 sb. zák. pol. a dvor. dekr. ze dne 19. prosince 1839 č. 138 sb. zák. pol. bylo zakázáno vyznavačům náboženství židovského s nádobami chrámovými, paramenty, kříži, obrazy svatých a vůbec předměty, které jen katolické bohoslužbě slouží, po domech, trzích neb v krámech vetešnických a pod. obchod provozovati, nebo ve veřejných dražbách je kupovati. Z těchto starších zákonných předpisů má platnost dosud ustanovení, dle něhož nemůže vésti se exekuce na věci, jichž se při bohoslužbě užívá, dále na části sv. kříže a na ostatky (§ 1 exek. nov.). Ve příčině zvonů nepřísluší právo rozhodovati obci, nýbrž orgánům církevním, jelikož zvony, byvše věnovány účelům katolického kultu a byvše posvěceny, staly se předměty bohoslužebnými, s nimiž dle čl. 15. zákl. zák. st. ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z. může nakládati výhradně církev (nál. spr. s. dv. ze dne 9. března 1894 č. 950 sb. »Budwinski« č. 7777. dále nál. c. 5839 a 6244 XV, z r. 1891).

2. Statky církevní (bona ecclesiae, res ecclesiasticae in specie) jsou k tomu určeny, by potřeby církevní z nich se uhražovaly. K účelu tomu možno použiti předem výtěžku ze statků těch a nepostačuje-li tento, možno sáhnouti i ke jmění základnímu; tímto právě momentem liší se od res sacrae. Velká část těchto statků patří ku dotaci obročí; část, která označována bývá jako jmění fabriční (fabrica ecclesiae), slouží k tomu, aby z ní uhrazován byl náklad na bohoslužbu, stavbu a opravu budov chrámových.

II. Dějinný vývoj.

Prvými prameny majetku církevního byly milodary věřících, jež apoštolové sbírali a spravovali. Vládla tudíž církev hned od prvopočátku statky a jměním. Dokud však církev Kristova pokládána byla za spolek nedovolený (collegia illicita), považovalo se i nabývání majetku se strany její za protizákonné, a často majetek jí skonfiskován. Roku 313. nařídil konsul Licinius v ediktu, by odňaté statky církvi byly vráceny; Konstantin Veliký přiznal církvi právo jmění nabývati a stal se ochráncem majetku církevního. Následkem toho dostala se církvi celá řada výsad; tak na př.: dědic, který odkaz ad piam causam ve lhůtě 6 neděl nezapravil, musil vydati plody a úroky po smrti zůstavitele vybrané a došlo-li k žalobě, musil dvojnásob platiti. Při odkazech druhu toho odpadla quarta Falcidiova. Odkazy a nařízení, jež zněly na Boha neb některého svatého, nepokládaly se za neplatny z příčiny té, že tu je persona incerta obmyšlena, nýbrž připadly určitým chrámům nebo ústavům. Čas promlčení všech actiones perpetuae kostelů, t. j. těch, které se ve 30 letech promlčovaly, zvýšen na 40 let. Táž lhůta platila i při actiones in rem a při vydržení nemovitostí církvi náležejících. Majetek církevní tvořil až do 5. století jediný celek a určen pro duchovenstvo, chudé, pro udržování budov v dobrém stavu a ku hrazení potřeb kultu; k němu dohlíželi biskupové. Veliký vzrůst majetku církve, způsobený zejména zděděním velkých statků, měl

v zápětí, že přímá a jednotná správa stala se znenáhla nemožnou. A tak věnováno bylo toto kostelům, klášterům aneb jiným účelům církevním a spravováno různými hodnostáři církevními (opaty, konventy, kněžími). Kněží obdrželi statky k užívání praecario, vlastnictví však zůstalo církvi.

Za účelem rozmnožení majetku církevního vybírány byly od 6. stol. dárky k účelům církevním, t. zv. desátky. Prodejem, zřizováním lén a jinými převody majetkovými přešlo mnoho desátků v ruce světské, takže utvořil se desátek církevní a světský. Marně pokoušela se církev o to, aby desátek ten jí byl vrácen. Všechny podobné pokusy, by zachovala církev desátku povahu církevní dávky, roztříštily se o moc knížat, kteří práva na desátek dovedli obhájiti. Tak zejména v Německu prolomeny byly mnohonásobně zásady církevního práva, které byla církev pro vybírání desátku vyslovila a jež dříve právoplatny byly, až konečně po velikých převratech, jež francouzskou revolucí vyvolány byly, desátky i s ostatními břemeny pozemkovými zrušeny byly.

Značně rozmnožováno bylo jmění církevní t. zv. oblacemi, t. j. dobrovolnými dary věřících, jež tito věnovali, aniž k tomu byli zákonem nuceni, k účelům bohoslužby a jež záležely v hotových penězích nebo v jiných předmětech. Tyto dary připadaly však ponejvíce knězi, respective faráři a církvi pouze tehdy, bylo-li to zřejmo z výslovného úmyslu dárcova, později dárky takové známy pod jménem almužna (eleemosynae), zachovaly se z dob pradávných až na doby naše pod různými jmény a v různé podobě (peníze obětní, ofěry, sbírky kostelní, sbírky po domech).

Dalšího rozmnožení majetku církevnímu dostalo se nabýváním mezi živými i posledními pořízeními, při čemž církevní právo vždy více ve prospěch piae causae přihlíželo k vůli pořizujícího než ku zákonným formálnostem. Dále dědila církev ab intestato na základě zásady, církví vyslovené, že jí přísluší ex lege právo dědické na vše, co ku příjmům beneficiata náleží, dále na vše, čeho duchovní, jenž před dosažením církevního úřadu jmění neměl, nabyl, jakož i na vše, čeho obročník po dosažení obročí nabyl, ač-li ovšem nikdo osobní právo dědické prokázati nemohl. Též nadacemi majetek církevní valně byl obohacen. Většina kostelů byla založená a dotovaná vrchnostmi světskými a jmění církevní, jakožto statek fiskální podrželo immunitu. Na základě tom byla immunita v právu církevním formulována jako právo božské a tak provedena, že na duchovenstvo a majetek církevní mohly býti daně uvaleny jenom za jistých podmínek, a jen když byla církev o radu dříve tázána nebo když dala k tomu své svolení. Tyto zásady kanonického práva nikdy se úplně neprováděly.

Současně s těmito výsadami měly ve středověku platnost též zákony, dle nichž církev v nabývání majetku byla omezena; zákony ty zvány byly zákony amortisačními. Zákony tyto stávaly se ponenáhlu pravidlem, takže ve většině zemí bylo třeba vždy svolení státního, chtěla-li církev nového jmění nabyti.

V novější době byly z největší části odstraněny. Dle státního práva církevního za vlády císaře Josefa II. přihlíželo se ku statkům církve jako ku statkům státním; bylo tudíž tehdá pouze skutečné hospodaření na statcích církve církevním orgánům přenecháno, kdežto správa státní měla všeobecný dozor nad hospodářstvím tím a pečovala o to, by jmění církve spravováno a jeho použito bylo tak, jak to vláda za vhodné považovala.

Úřady církevní měly pouze právo dohlížeti ku církevním dotacím, ku správě statků církevních, ku sdělání účtů, dále přihlížeti ku zbožným nadacím a spolupůsobiti při zakládání těchto (dv. dekr. ze dne 17. března 1791, ze dne 23. ledna 1796, ze dne 26. srpna 1799 a j.).

Vrchní dozor na správu jmění měla zemská vláda, úřady krajské a komorní správa důchodková; bezprostřední dozor ve většině zemí měly patronaty, a v některých starorakouských provinciích církevní fojtovství. Konkordatem (čl. XXIX.—XXXIII.) byl stav tento odstraněn a církvi vrácena opět volná správa jmění. V tomto směru stanovil zejména čl. XXX., že správa majetku církevního přísluší těm, »jimž to dle zákonů církve přináleží«.

Aby ustanovení tato mohla býti provedena, vydalo shromáždění rakouského episkopátu, jež r. 1856 ve Vídni se sešlo, nařízení týkající se správy jmění církevního. Příslušná nařízení vydána pak na základě nejv. rozh. ze dne 3. října 1858 oběžníkem ministerstva kultu ze dne 15. října 1858 č. 1282.

Nejv. rozh. právě citovaným bylo povoleno, že mohla býti biskupská nařízení publikována, zároveň však ustanoveno, do jaké míry správa majetku církve dohledu světských orgánů podléhá. Toliko v král. Českém a v Haliči měla i dále platnost zákonná ustanovení z dob předešlých. V Haliči nebylo lze provésti rozlišování jmění církevního a jmění obročního a organisace správy jmění církevního potkávala se se značnými obtížemi; v Čechách však vláda podržela i dále vliv, který již dříve zákonem jí byl přiznán a který tato na správu jmění církevního a církevních nadací vykonávala.

III. Právní povaha majetku církevního.

Církevní právo majetkové řídí se zásadami soukromoprávními, tak jmenovitě ve příčině podmínek způsobu nabytí, pozbytí práv, ve příčině práv žalobních, promlčení a vydržení, jež dle práva státu, v němž jmění leží, různě se posuzují. Ve středověku ovšem rozhodno bylo tu výhradně právo církevní, což vysvětluje se postavením, jež církev ve společnosti lidské vůbec a ve státě zvláště zaujímala. Nyní přihlíží se ku církvi ohledně majetku jejího stejným způsobem, jako ku jiné osobě právnické. Z povahy církve plyne, že oprávněna jest všeho, co jí náleží, ku účelům svým použíti; povinností státu pak jest, aby církev v těchto právech chránil aspoň tak, jako chrání osoby jiné.

Církevní právo rozhodně upírá státu právo přivlastňovati sobě statky církevní (secularisace) a neuznává zásadu, že by stát oprávněn byl zmocniti se statků zrušených klášterů, jakožto jmění »bez pána«, čímž zavrhuje právo »nápadu« ve příčině uprázdněného majetku církevního státu příslušící.

Uznává se však, že majetek církevní nésti má táž břemena, jako každý jiný; okolnost, že zdaněn jest, nijak neodporuje zásadám církevního práva, vždyť nárok na ochranu zavazuje nésti i část břemene veřejného.

Otázka, koho pokládati jest za vlastníka statků církevních, různě jest v theorii zodpověděna dle toho, považuje-li se statek církevní za vlastnictví církve jakožto celku, nebo za vlastnictví jednotlivých ústavů církevních. Schulte vyjadřuje se o této sporné otázce následujícím způsobem: Žádný zákon církevní nerozřešil theoretickou otázku, komu v církvi přísluší vlastnictví jednotlivých objektů; nebyloť také zákona takového vůbec potřebí,

poněvadž až do novější doby nebylo pochybnosti o tom, že co k účelům církve určeno bylo, statkem církevním jest a jím zůstati musí.

Teprve počínaje stol. 16. stávala se otázka ta v mnohém směru praktickou.

Věnování starších dob obsahují buď ustanovení »k účelům církve« aneb jmenují se tam patron diecese, chrám atd., jimž ta která věc připadnouti má. Co se týče otázky vlastnické, pokládaly se za vlastníka brzy osada, brzy chudí, Bůh nebo papež atd. Dnes jest však spor pouze mezi dvěma názory: zda totiž vlastníkem jest jednotlivý ústav církevní (diecése, katedrála, farní kostel, obročí, klášter atd.) či církev jako celek. Kde bylo více ústavů neb obcí, připadl statek církevní vždy tomu kterému ústavu a již mu zůstal, takže záhy vyvinula se zásada, že, čeho se jednotlivému ústavu dostalo, má i trvale jemu zůstati.

Tak tomu jest jak v římském a církevním právu, tak i ve právech dnešních, kdež ústavy církevní: diecése, kostely katedrální, kollegiátní a farní, kapitoly, farní obročí a pod. tak, jako ve právu obecném kláštery uznány jsou za osoby právnické. Toto uznání má pro právo soukromé ten účinek, že ústavy ty mohou nabývati jmění a býti vlastníky jeho.

Poněvadž církev, pokud jest subjektem majetkovým, podléhá právu státnímu, nutno tudíž poměry majetku církevního spíše dle zásad práva občanského posuzovati. Z toho důvodu zavrci dlužno theorii, jež za francouzské revoluce vznikla a mnohokráte zastávána byla, jež státu přisuzuje právo vrchního vlastnictví ku jmění církevnímu (dominum eminens in bona ecclesiastica); stát má církvi úplnou samosprávu jmění ponechati a naopak ji proti každému útoku chrániti.

IV. Základní zásady práva rakouského (§§ 38—60 zák. ze dne 7. května 1874 č. 50 ř. z.).

1. Zpravidla těší se majetek církevní téže ochraně právní se strany státu, jako všechny ústavy všeužitečné. Státní správa kultu jest oprávněna míti dohled nad udržováním základního jmění kostelů a církevních ústavů, je v evidenci míti a každé doby se přesvědčiti, zda jmění to pro účel svůj se spravuje a udržuje.

Ve příčině vlastnictví a ostatních poměrů práva soukromého ohledně jmění církevního platí ustanovení občanského práva; vznikne-li spor, rozhodují o něm soudy. Článkem 15. stát. zákl. zák. ze dne 21. prosince 1867 jest církvi zajištěna volná správa církevního jmění, jež konkordátem jí byla udělena; státu však musí býti vyhražen onen vliv, který mu přísluší, jak vzhledem ku postavení, jaké církev katolická jakožto veřejná korporace zaujímá, tak i vzhledem ku zvláštním dávkám státním pro účely církevní.

2. Veškeré hospodaření s majetkem církevním přísluší představeným církevním a držitelům obročí za vrchního dohledu biskupů a za spoludozoru obce farní.

3. Při všech chrámech a církevních ústavech dlužno lišiti vlastní majetek jich a statky obroční; oboje dlužno odděleně spravovati a účty zvláště vésti. Předpis tento (§ 30 cit. z.) nalézáme již v nejv. rozh. ze dne 3. října 1858; bylo však potřebí ještě v uved. zákoně jej proto opakovati, poněvadž ve mnohých zemích na př. v Haliči a Bukovině dosud ve skutek uveden není. S druhé strany bylo nutno na odloučení vlastního majetku církevního od jmění obročního (t. j. jmění chrámového a církevních ústavů a úřadů, beneficia) již z toho ohledu setrvati, poněvadž nejen

ochranná opatření státu při obojím jmění tom různá jsou, nýbrž ježto i ohledně obou podstat patronům a obcím různá oprávnění a povinnosti přikázány jsou.

V. Správa a užívání majetku církevního.

1. Právo církevní vytklo tu zásady: Každá správa církevního majetku má za účel zjednati si prostředků, jichž potřebí jest k uhrazení nákladů církevních; jmění nadačního nelze použiti a rovněž ani na vlastní jmění kmenové nemá se zpravidla sáhnouti. Pouze ve případě velké nouze, nebo má-li poskytnuta býti podpora chudým při obecné nouzi, aneb mají-li býti vykoupeni zajatci a pod., lze výjimečně použiti majetku církevního; však pouze příjmy z majetku základního mohou býti upotřebeny. Čehokoli nabude ústav církevní sám, co vytěží aneb čeho se mu odjinud dostane (dary, závětí a pod.), to vše má sloužiti účelům církevním. Byl-li církevní ústav zrušen aneb nemá-li v podobě dosavádní trvati, přísluší příslušným úřadům církevním rozhodnouti o tom, co státi se má s majetkem, který ústavu tomu náležel. Věnoval-li kdo jistý majetek účelům církevním, nabyl tím tento stálé povahy a podroben jest následkem toho předpisům práva církevního. Zasahování osob třetích (ať státu, ať soukromníků) v záležitosti tyto jest zásadně samostatnou povahou církve vyloučeno. Upotřebení majetku církevního k jiným účelům anebo jiným způsobem, než jak uvedeno, jest zakázáno. Majetek církevní, jakýmkoli způsobem nabytý, musí před zkrácením, zcizením a vůbec každým poškozením býti zajištěn. Udržovati jej v dobrém stavu, jest přední a nejdůležitější povinností církevních orgánů, jimž správa dle zásad kanonických přísluší. Movitý i nemovitý majetek musí býti v inventáři dokonale seznamenán a popsán, při čemž musí býti udána odhadní cena každého jednotlivého předmětu, aby ve případě ztráty mohly býti tyto nahrazeny a aby bylo možno při zaviněném poškození jich dle občanských zákonů náhrady žádati. Příbytek i úbytek jmění má v inventáři zřetelně býti poznamenán; nastane-li v osobě poživatelově jistého majetku změna, jest při odstoupení předevzíti liquidaci, prozkoumati starý inventář, a vyžadují-li toho okolnosti, jest i nový inventář zříditi. Právo církevní nezná ukládání peněz církevních pod úrok, nepřipouští žalobu na zaplacení úroků ani tenkráte, když kapitál v umluvené lhůtě zapraven nebyl (úrok z prodlení); církev zakazuje dokonce výhradu úroků a hrozí každému trestem, kdo na úroky nárok činí. Statky církevní mohou dle obecného práva jen na jistou dobu emphyteuticky býti přenechány a jen na dobu 3 let v pacht dány.

2. Zákonodárství rakouské (v § 40 uved. zák.) ustanovuje, že právní závazky, jež na majetku církve váznou, uhražovány býti mají předem z výtěžku a teprve, nestačí-li tento, že se může i na jmění kmenové sáhnouti. Jestliže však vedle majetku církevního ještě jiní jsou zavázáni k plnění, pak možno ku hražení závazků těch sáhnouti na onu část jmění základního, jejíž výtěžek ku hražení běžných potřeb není nutný; zbytek pak mají zapraviti ostatní zavázaní dle míry své povinnosti. Tím rozřešena otázka, která jak v oboru práva obecného tak i partikulárního práva rakouského o poměrech církve byla spornou; toto zákonné ustanovení, s nímž ostatně souhlasí předpisy zemských zákonů o stavbách chrámů a farních budov, odpovídá právě tak obecnoprávním zásadám, jako panující správní praxi. Mezi podpůrně zavázané náležejí v prvé řadě patron kostela a obec náboženská.

Pro správu majetku církevního a církevních ústavů platí dle rakouského práva tyto zásady:

a) Správa přísluší církevním představeným, jakož i zástupcům těch, kdož v případě, že majetek církve by nestačil, jsou povinni výlohy na církevní potřeby uhražovati a ručiti podpůrně za závazky církve a ústavů církevních. Dle toho přísluší správa majetku církevního představenému farnosti společně s osadou farní a patronem chrámu.

Bližší provedení těchto zásad jest zůstaveno zvláštním zákonům (§§ 42—44 zák. uved.).

b) Správa biskupského, kapitolního a klášterního jmění vede se za dozoru státních orgánů dle dosud platných nařízení statutárních (§§ 38 a 45 cit. zák.). Biskupům a jich zástupcům zůstal v mezích zákonných vykonávaný a jim dle předpisů církevního práva příslušící vliv na správu jmění v diecési jejich se nalezajícího, pokud zákony církevní nejsou v odporu se zákonodárstvím státním. Dle zásad těchto mohou bez překážky biskupové i v budoucnosti předpisy vydávati, pokud jich ku řádné správě majetku církevního nutnými uznají; avšak vedle těchto předpisů musejí i předpisy státem ve vlastním zájmu vydané býti zachovávány. Zasahování státu jest také tuto pouze zájmy veřejnoprávními podmíněno a jimi omezeno.

c) Ryze církevní nadace zůstanou ve správě církevních orgánů. V pochybnosti o povaze dotyčné nadace církevní rozhoduje v poslední instanci ministr kultu.

d) Listiny o jednáních právních kostely nebo církevními ústavy vydané vyhledávají podpisu představeného kostela a nejméně dvou členů zastupitelstva v § 41 cit. z. uvedeného.

e) Pro zužitkování majetku církevního a jmění ústavů církevních (nadačního a pod.), pro způsob uložení a podmínky zjištění jsou rozhodny předpisy, jež platí pro osoby, zvláštní zákonné ochrany požívající.

VI. Vzájemné podporování kostelů téže diecése může se díti jen za souhlasu státní správy kultu a ordinariátu z důvodů zvláště pozoruhodných a toliko výjimečně. Tento předpis vztahuje se na panující praxi. Při zápůjčkách jedním kostelem druhému poskytnutých nepřihlíží se totiž jak dle obecného, tak i dle rakouského práva církevního k tomu, by prokázána byla jistota pragmatická; k tomu pak přistupuje ještě v jednotlivých zemích, zejména v král. Českém panující obyčej, že jmění všech kostelů témuž patronu podrobených nejen se kumulativně spravuje, nýbrž že i ve smyslu právním za jediný majetek se považuje. Následkem toho zejména v král. Českém veškerý náklad na stavby jednotlivých kostelů majících společný patronát nese jmění společné, kdežto dle zákona mělo by se v takovém případě sáhnouti jen ku jmění onoho kostela, jenž stavby potřebuje a na jmění oněch filialních chrámů, které s tímto v kanonickém svazku jsou. Státní správa nikdy neschválila tento obyčej, nýbrž několikráte prohlásila, že podobné použití jmění, jež neodvislým chrámům pod týmž patronátem pouze jsoucím přísluší, má pokládati se pouze za zápůjčku, udělenou kostelu potřebnému a že nelze přihlížeti k tomu, jako by to byla zákonná povinnost oněch chrámů, nýbrž že povolení k tomu zůstaveno jest volnému uvážení správy církevní. Tato zásada zachována § 50. v platnosti; tím, že při zápůjčkách vzájemných mezi kostely nevyžaduje se průkazu jistoty pragmatické, trvá i na dále dosavadní obyčej,

omezuje se však jen na chrámy téže diecése a předpokládá, že panující poměry právní se řádně vysvětlí (§ 50 cit. z.). Jsou tudíž pouze kostely filialní dle zákona povinny svému kostelu mateřskému v případě potřeby ze jmění volného vypomáhati, aniž by tu zúročení nebo splacení zvláštními předpisy upraveno bylo, anebo povinnost ta jinak byla omezena. Naproti tomu nikde vyslovena není povinnost tato ve příčině kostelů samostatných, témuž patronátu podrobených. Ohledně použití jmění jednoho chrámu pro druhý, jenž pod týmž patronátem jest, předpokládaje, že nejde tu o chrám mateřský prvého, platí všeobecný předpis § 50, dle něhož podobné použití pouze tehda lze dopustiti, když jeví se jako zužitkování majetku chrámu prvého a jestliže ve příčině způsobu uložení a zajištění zachovají se předpisy platící pro jmění opatrovanců. Z pravidla tohoto dopouštějí se výjimky za souhlasu státní správy kultu a ordinariatu jen tehda, jde-li o vzájemnou podporu kostelů téže diecése, tedy též tehda, jsou-li oba kostely témuž patronátu podrobeny.

Pro schválení takovýchto výjimek správou státní jest rozhodným:

1. Předpokládá se, že dotyčný kostel zálohou jemu poskytnutou skutečně jest podporován, že se tu jedná o platy, které dle zákona jest povinen předsevzíti bez ohledu na to, zda podporu obdrží čili nic.

2. Tato podpora může toliko v tom spočívati, že se poskytne kostelu záloha, jejíž zajištění, zúročení a podmínky splacení obsahují větších výhod, než které by se zcizením kapitálu kmenového nebo s přijetím zápůjčky od osob třetích spojeny byly. Není-li těchto podmínek, pak jedná se o případ, který nepatří pod ustanovení § 50, nýbrž § 54 cit. zák. V tom případě rozhoduje ministr kultu a vyučování, a nelze tu předpisovati nějakých podmínek, ježto pak neuděluje se potřebnému chrámu záloha, nýbrž dobrovolný příspěvek.

Při řádném plnění uvedených zákonných ustanovení lze se vyhnouti nesnázím, vzcházejícím z toho, když pohledávky jedněch kostelů oproti jiným kostelům příliš značné výše dostoupí, z čehož pak i trvalá nezpůsobilost ku placení a posléze i nedobytnost pohledávky na kostelu zadluženém vzniknouti může (roz. min. kul. a vyuč. ze dne 14. srpna 1887 č. 15684). Dle §§ 40, 45, 50 a 54 zák. ze dne 7. května 1874 jest zřejmo, že státní úřady nemají práva samostatně rozhodnouti o tom, by užilo se majetku jednoho kostela ku prospěchu druhého, cizího kostela. Naopak jest zmíněnými §§ uznáno, že jmění jistého kostela z pravidla pouze potřebám tohoto kostela sloužiti má. Má-li se však jmění toho použíti ku prospěchu jiného kostela, může se tak státi jenom za souhlasu ordinariátu.

Dle starších předpisů jest kromě toho použití jmění jiného kostela pro kostel, který stavby potřebuje, podmíněno existencí vzájemného svazku kanonického (dvor. dekr. ze dne 29. ledna 1783, ze dne 1. dubna 1783 pol. sb. zák. II. str. 375, ze dne 9. prosince 1785, sb. »Jaksch« III, s. 387, ze dne 20. listopadu 1786, č. 2799, »Jaksch« II, 443; dv. dekr. ze dne 20. května 1820, »Jaksch« VII, s. 124) a dále pak omezeno ještě tím, že k použití podobnému bylo třeba úředního svolení a výhrady vrácení (nál. spr. s. dv. ze dne 12. března 1879 č. 453 sb. »Budw.« č. 445).

VII. Státní správa kultu má dle ustanovení §§ 38 a 60 uved. zák. nad tím bdíti, aby dle zákonných předpisů bylo postupováno a by majetek kmenový ohrožen nebyl. V základě toho není vyloučeno, že úřad na jistou

dobu zakáže elokaci církevních kapitálů, byť by tato po zákonu byla přípustna, jestliže se ve příčině jistoty zdá býti povážlivou. Omezení církevních orgánů ve správě, jež by šlo dále, zejména omezení záležející ve stanovení určitého způsobu elokace, nedalo by se v případě tom dosavadním zákonodárstvím odůvodniti. Dopouští se tudíž uložení kapitálů církevních nadací se svolením veřejné správy v rakouských spořitelnách, po částkách obnos 525 zl. r. č. nepřekročujících dle §§ 194 č. 5 pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z. (rozh. min. kultu a vyuč. ze dne 10. srpna 1878 č. 10654). Co se tkne kapitálů vyvazovacích, jež měly církevním ústavům býti splaceny, má státní správa o to péči míti, by kostelům a farám splacené vyvazovací kapitály svému účelu byly zachovány, resp. trvale výnosně uloženy (roz. min. vn. ze dne 29 prosince 1874 č. 14736 a roz. místodrž. pro král. české ze dne 31. května 1875 č. 26871, sbírka norm. č. 493).

VIII. Zadlužení a zcizení majetku církevního.

1. Dle práva církevního: Pravidlem jest, jak z účelu jmění církevního plyne, že jest jmění to nezcizitelno. Vyjímkou lze zciziti:

a) všechny věci, jež v zájmu řádné správy se zcizují;

b) movité aneb i jiné věci ceny nepatrné;

c) statky, jichž držení církev pozbyla. Zcizením (alienatio) jest každý akt, jímž statek se dostane z vlastnictví církve nebo v nebezpečí, že jí odcizen bude nebo jímž trvale církev bezprostředního držení pozbude.

Důvody, pro které majetek zciziti lze, jsou: nouze (necessitas), skutky křesťanské lásky (christiana charitas) aneb zvláštní prospěch (evidens ecclesiae utilitas). Ku právoplatnému zcizení jest svolení biskupovo (decretum alienandi) potřebí. Aby toto dosaženo bylo, vyhledává se, by zamyšlené zcizení bylo obročníkem, představeným chrámu nebo kláštera atd. konsistoři oznámeno se žádostí za udělení svolení.

Svolení nesmí býti dáno bez důkladného prozkoumání a vyšetření všech okolností; dále jest potřebí, by slyšeni byli všichni, jichž zájmů zcizení se týká. Souhlasu papežova vyhledává se ku převodu nemovitostí a práv na laiky. Zcizení nebo zadlužení bez dekretu biskupova nebo bez šetření obvyklých obřadností jest neplatným, nezakládá žádných práv, a může je nejen zcizitel a jeho nástupci, nýbrž i každý katolík v odpor vzíti.

2. Dle práva rakouského: Ministerská nařízení ze dne 20. března 1860 č. 162 ř. z. a ze dne 13. července 1860 č. 175 ř. z. obsahují předpisy o tom, kdy lze zciziti, zadlužiti majetek katolických chrámů, obročí a ústavů duchovních, dále předpisy o pořadu instancí, v jakém se má dávati souhlas se strany správy státní ku zcizování a většímu zadlužení statků církevních, kteréžto právo článkem XXX. konkordátu výslovně bylo státu vyhrazeno. Ježto pak tyto předpisy zájmům státu úplně vyhovují, byly v § 51 výslovně v platnosti zachovány s jedinou výjimkou ve příčině jednání takových, k nimž potřebí souhlasu kurie papežské.

Výjimka tato zdá se proto býti spravedlivou, ježto moc státní má co činiti s církví pouze uvnitř státního území, při čemž biskupové dle obecných zásad nemají býti ve právech svých rušeni a mohou i na dále vyžádati sobě svolení kurie papežské ve všech případech, ve kterých to nutným uznají. Ovšem není platnost dotyčného jednání právního pro zevní obor práva učiněna závislou na tomto vnitřním, ryze církevním aktu. Dle

čl. XXX. konkordátu nesmějí statky církevní ani prodány, ani značnými břemeny obtíženy býti, aniž by k tomu stolice papežská, císař, jakož i osoby, jež na tom zájem mají, daly své svolení. Ku provedení těchto předpisů bylo nejv. rozhod. ze dne 9. června 1860 nařízeno, že ku zcizení statku, jehož cena 100 zl. převyšuje, jest potřebí svolení zeměpánova. Příslušnou žádost s přílohami potřebnými jest podati biskupovi, jenž pak ji spolu s dobrozdáním svým politickému úřadu zemskému zaslati má. Jde-li o statek církevní, jehož cena 8000 zl. r. č. nepřevyšuje, může politický úřad zemský, podporuje-li biskup povolení ku zcizení, na základě nejvyššího zmocnění zeměpanské svolení vysloviti. Nepodporuje-li biskup žádost, aneb jde-li o vyšší obnos, má se celá záležitost předložiti ministerstvu kultu a vyučování, jež pak má sobě vyžádati nejvyšší rozhodnutí, když cena statku obnos 20.000 r. č. převyšuje.

Zadlužení statku církevního v obnosu 1000 zl. r. č. převyšujícím jest pokládati za značné; za značné obtížení pokládá se dále, mají-li se propachtovati pozemky, stavení nebo právo nějaké na více než tři léta, jakož i vymíní-li se, že pachtovné nebo nájemné jest na více než jeden rok napřed se zaplatiti. Jedná-li se o značné obtížení církevních statků nebo požitků, jest předložiti žádost, potřebnými přílohami doloženou biskupu, jenž připojiv dobrozdání své zašle ji politickému zemskému úřadu. Nepřevyšuje-li zadlužení summu 15.000 zl. r. č., podobně jedná-li se o uzavření smlouvy pachtovní nebo nájemní na dobu kratší 15 let, může císař politický úřad zemský zmocniti, by tento pro případ ten svolení udělil, ač-li ovšem biskup žádost dotyčnou podporuje. Nepodporuje-li biskup žádost onu, aneb jde-li o obnos vyšší aneb o smlouvu pachtovní nebo nájemní uzavřenou na dobu delší — jest záležitost ministerstvu kultu a vyučování předložiti, jež má si vyžádati nejvyšší rozhodnutí, jestliže statek církevní má býti zadlužen v obnosu 40.000 zl. r. č. převyšujícím aneb má-li se smlouva pachtovní event. nájemní uzavříti na více než 30 let. O takovýchto jednáních zcizovacích jest učiniti aspoň punktace, které ku státnímu svolení dlužno předložiti. Zároveň nařízeno, aby při podobných zcizovacích aktech řádný odhad pozemností, jež mají býti zcizeny, byl ku ostatním spisům přiložen (roz. min. kultu a vyuč. ze dne 25. března 1883 č. 4463; rozh. čes. místodrž. ze dne 14. dubna 1883 č. 21.937 sb. zák. č. 281).

IX. Jmění zrušených církevních společností a inkorporace majetku církevního (§ 53 cit. z.). Přestane-li jednotlivá církevní společnost neb ústav, které samostatné jmění mají, existovati, připadne jmění to, pokud tu není nařízení nadačních o jeho určení, náboženskému fondu (viz čl. Odúmrť).

Budovy církevní jsou buďto jměním účelným, jež pak samo je subjektem právním nebo jměním, které věnováno jsouc pro účely církevní, náleží osobě nebo společnosti církevní; těmto na základě jich práva vlastnického přísluší budovy takové pro účely církevní, jimž budovy sloužiti mají, v dobrém stavu udržovati. Neboť dle obecného práva církevního předpokládá se, že povinnost v dobrém stavu udržovati kostel ze jmění kostelního dále trvá i tehdá, když toto bylo přenecháno ku požívání třetímu. Zejména byl-li kostel i se jměním svým přivtělen ku komuně duchovní, jest tato bezvýjimečně zavazána na dále kostel vydržovati a přihlíží se ku jmění této korporace v otázce udržování kostela v dobrém stavu jako ku

jmění kostelnímu. Inkorporací tudíž žádným spůsobem nezaniká věnovací účel kostelního jmění, že se ho má užiti k vydržování kostela. Nemůže tudíž býti nijak z § 53 dovozováno, že inkorporací nebo přivtělením jmění kostelního matici náboženské bezvýjimečně má za následek zánik veškerých povinností na jmění tom váznoucích (nál. správ. s. dv. ze dne 25. listopadu 1891 č. 451 sb. »Budw.« č. 6264 sv. 15).

X. Přebytky z majetku církevního.

Jestliže dle přebytků, jež z výnosu kostelního jmění po delší řadu let se objevovaly, s jistotou lze za to míti, že tohoto jmění k účelům kostelním, jimž jest věnováno, zcela zapotřebí není — může státní správa kultu po vyslechnutí dotyčného ordinariatu učiniti opatření, aby část jmění průměrnému přebytku ročnímu odpovídající věnována byla jinému církevnímu účelu, pro nějž dostatečné dotace není. Přece však jest v případě takovém postupovati bez újmy práv, jichž jistá osoba oproti církvi nabyla. Opatřeními takovými nesmějí býti zkráceny pohledávky, jež prokázati lze listy nadačními (§ 54 cit. zák.). Při příležitosti určitého případu nařídilo ministerstvo kultu a vyučování, by ve smyslu § 54 zák. ze dne 7. května 1874 přebytky z majetku církevního obráceny byly ku trvalému zlepšení dotací kněžstva při dotyčném farním chrámu fungujícího, jemuž se nedostává řádných příjmů z prostředků místních — dále ku dotacím systemisovaných míst kněží výpomocných z fondu náboženského placených, atd. a vůbec ku zlepšení příjmů obročních. Jakožto měřítko ku posouzení, zda-li přebytky v tom kterém přídadě takové jsou, by se jich užiti mohlo ku zmenšení nákladů matice náboženské nebo ku zlepšení dotací obročních, mají sloužiti výtahy z účtů kostelních, jež každoročně jest předkládati. Návrhy v tomto směru mají se předkládati s připojenými výtahy z kostelních účtů tříletých a za souhlasu patrona ordinariatu (roz. min. kultu a vyuč. ze dne 13. října 1879 č. 14.838).

XI. Zvláštní zákonná ustanovení.

1. T. zv. zákony amortisační byly zrušeny čl. 29 a 35 konkordátu, vyhlášeného patentem ze dne 5. listopadu 1855 č. 195 ř. z. a církvi přiřknuto právo volně, kterýmkoli zákonem dovoleným způsobem statků nabývati. Zároveň prohlášeno, že vlastnictví církve ku věcem, jež tato již má nebo kterých budoucně nabude, má býti neztenčeně zachováno.

2. Oproti správcům majetku církevního nemá místa obecnoprávní, řádná doba vydržecí a promlčecí, nýbrž mimořádná doba (6letá při movitých nebo nemovitých věcech, v knihách veřejných zapsaných a 40letá při právích, která nejsou na jméno držitelovo v knihách veřejných zapsána) (§ 1472 a 1485 o. o. z.).

3. O žalobách proti církvi, pokud nenáležejí před zvláštní forum, jako před soud kausalní nebo reální, rozhodují sborové soudy I. stolice (§ 14 lit. b) jur. nor.). Toto privilegované forum nová jurisdikční norma (zák. ze dne 1. srpna 1895 č. 111 ř. z.) nepřijala.

4. Finanční prokuratura jest zákonným zástupcem majetku církevního.

5. Připadlo-li kostelu dědictví nebo odkaz nějaký, má soud ihned o tom zprávu dáti místodržitelství (§ 84 pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.). Připadne-li dědictví kostelu, musí soud z úřední povinnosti inventář zříditi (§ 92 ad 2 cit. pat.).

Manudukce.

I. Pojem.

Manudukcí rozumíme pomoc, kterou jest povinen soudce poskytnouti sporným stranám bez advokáta před soud se dostavivším. Jak již z názvu patrno, má soudce jedné sporné straně neb oběma, nemají-li advokáta, na ruku býti. Máť je k tomu míti, by skutečnosti, námitky a průvodní prostředky dle předpisů řádu soudního přednesly a má jednotlivé okolnosti skutkové jakož i průvody ve formě processuální za stranu spornou a jménem jejím v protokole uvésti (§ 20 s. ř.).

II. Účelem tohoto řízení jest, aby soudce nad tím bděl, aby strany zvláště na venkově bez advokáta před soud se dostavivší nevzaly žádné újmy ve svých processuálních právech pro nedostatek předepsaných formalit, ježto strany ty často nemají způsobilosti přesně se vyjádřiti, skutečnosti jakož i doklady jasně přednésti; soudci není však dovoleno, by sám zasahal v nitro sporu, aby jedné straně ve hlavní věci sdílel snad průvody a aby jí to, čeho požadovati má, v ústa vkládal; tím by se minul se svým úkolem, představuje zároveň soudce, zároveň i stranu (res. ze dne 11. září 1784 sb. zák. soud. č. 336 lit. f). Manudukce není však jen na ten případ omezena, když by, jak § 20. s. ř. nařizuje, obě strany bez zástupce právního se objevily, povinnost manudukce jest tu i tehdá, když by jen jediná strana bez právního přítele se dostavila, neboť intence § 20 s. ř. směřuje k tomu, aby strana bez právního zástupce se dostavivší nebyla v pomoci zákonem skytané zkrácena (dv. dekr. ze dne 28. ledna 1788 sb. zák. soud. č. 774).

III. Povinnosti soudcovy.

1. Soudce hlediž vše, co ku spolehlivému objasnění skutečností a důkazů náleží, vyložiti,

2. má vyšetřiti, čeho žalobce ve věci hlavní a čeho na vedlejších povinnostech požaduje,

3. je-li žalobce nebo žalovaný oprávněn sebe sama zastupovati,

4. zdali žalovaný jeho (soudcově) pravomoci podléhá,

5. konečně není soudce vázán časem a pořadem řečí, máť spíše tak dlouho jednati, až se jednotlivé okolnosti skutkové objasní a důkazy stranám sloužící se provedou (§ 20. s. ř. a dvor. dekr. z 15. ledna 1787 č. 626 lit. a).

IV. Zbývá ještě otázka, nastupuje-li také manudukce v tom případě, když obě strany nebo jedna z nich jedná ne pomocí práva znalých zástupců, nýbrž pomocí jiných zástupců. Soudní řád v té příčině neobsahuje žádných ustanovení, kdežto § 21 hal. soud. řádu k otázce této výslovně přisvědčuje; z pojmu a z podstaty manudukce zřejmě vysvítá, že manudukce místa má i tehdy, když dá se strana zastupovati práva neznalými zástupci; neboť tendence § 20 směřuje k tomu, aby sporným stranám, obzvláště na venkově, kde jest jim často nemožno pomoc právního přítele vyhledati, nevzešly nižádné processné újmy; jest tudíž lhostejno, dostaví-li se strana sama nebo jiná osoba za ni, jež není advokátem, před soud, zvláště v tom případě, vystupuje-li na př. manžel za manželku, otec za své nezletilé děti, poručník za svého poručence.

V. Dle nového soudního řádu nemůže býti řeči o manudukci ve smyslu všeob. řádu soudního, neboť vzhledem k tomu, že nový civilní proces zbudován jest na zásadách ústnosti, veřejnosti a bezprostřednosti

a tudíž jako první zásadu klade nejen vypátrání formální, nýbrž i materielní pravdy, musí soud při každém sporu, ať si advokát intervenuje nebo ne, k tomu působiti, aby udání skutková pro rozhodnutí závažná byla zjištěna, aby nedostatečná udání byla doplněna, průvodní prostředky pro tato udání označeny nebo nabídnuté průvody doplněny a vůbec, aby bylo udáno vše, co jeví se nutným ku pravdivému zjištění skutkové podstaty práv a nároků stranami tvrzených. Zásada, že nemá se soudce před vynesením nálezu zabývati nitrem sporu, nemůže tudíž v ústním a bezprostředním řízení zachována býti. Jak podotýká zcela správně zpráva ku vládní předloze, ocitl by se soud v položení velice trapném, ba žádalo by se na něm něco nemožného, chtělo-li by se mu zabrániti, aby se nestýkal se stranami před ním bezprostředně stojícími za příčinou odstranění pochybností, nejistoty a nevědomosti, jež vyvolány jsouce řečmi stran, bezpečnost rozsudku a tím i správné rozhodnutí samo by ohrožovaly.

Manželé.

Zákon v § 89 o. o. z. dělí práva a povinnosti z manželství vzcházející ve tři kategorie: I. v taková, jež plynou z účelu spojení manželů, II. jež vznikají ze zákona a III, jež se zakládají ve zvláštních úmluvách.

I. Z účelu manželství v § 44 o. o. z. naznačeného, totiž v nerozlučném společenství žíti, děti ploditi, je vychovávati a sobě vzájemnou podporu poskytovati, plyne v § 90 o. o. z. stanovený závazek obou manželů ku plnění manželské povinnosti, ku věrnosti a slušnému zacházení. Ovšem žaloba i exekuce za účelem provedení povinností těchto dle povahy jejich jest vyloučena. Pokud však plnění manželské povinnosti obsahuje též závazek ku společnému bydlení, lze se v tom směru soudní pomoci dovolati (srv. čl. Manželka). Porušení těchto zákonných povinností manželských může po případě zakládati skutkovou povahu trestného činu (cizoložství § 502 tr. z., vzájemné zlé nakládání mezi manžely § 419 tr. z.), eventuelně může zavdati příčinu ku žalobě o rozvod od stolu a lože (§ 109 o. o. z.). Nekatoličtí křesťané mohou pro některé skutky druhého manžela povinnostem těmto se příčící, jež v § 115 o. o. z. taxativně jsou vypočteny (cizoložství, zlomyslné opuštění, nebezpečné ukládání o život, opětované těžké zlé nakládání) dokonce o rozloučení manželství usilovati.

II. Zákonem stanovená práva a povinnosti manželů lze shrnouti v následujícím:

1. Sňatkem neztrácí manželé svého vlastnictví dřívějšího, nýbrž každý z nich podrží to, co v čas uzavření manželství měl, nebo čeho během manželství jakýmkoli způsobem nabyl. V pochybnosti však platí domněnka, že nabytí pochází od manžela (§ 1237 o. o. z.). Manželu přísluší sice právo, resp. i povinnost spravovati jmění manželčino § 1238 o. o. z., srv. čl. Manželka), tím však se nemění poměry vlastnické, aniž disposiční právo manželčino.

2. Manžel má po druhém manželu jen tehda zákonné dědické právo, jestliže tento nezanechal žádných dětí. V tom případě obdrží, není-li tu vůbec žádných příbuzných k dědění oprávněných, pozůstalost celou, jinak však toliko jednu čtvrtinu pozůstalosti, kdežto ostatní tři čtvrtiny připadnou ostatním zákonným dědicům (§ 758 o. o. z.). Jsou-li tu děti, není pozůstalý manžel dědicem, nýbrž má spíše postavení odkazovníka, jemuž bylo odkázáno požívání jisté kvoty pozůstalosti. Tato kvota obnáší, je-li tu tré nebo méně dětí, $1/4$ celé pozůstalosti, v ostatních případech

obdrží požívání téhož podílu, jaký připadá dětem; vlastnictví těchto podílů zůstává však vždy dětem (§ 757 o. o. z.). V případech, kdy manžel stýká se při dědění s dětmi nebo jinými příbuznými, vpočítá se mu v podíl jeho vše, co obdržel ze jmění druhého manžela na základě svatebních smluv, dědické smlouvy nebo posledního pořízení (§ 758 o. o. z.) a ztrácí právo dle § 757—759 o. o. z. mu příslušící naprosto, žádá-li na základě smlouvy za požívání celé pozůstalosti nebo části její (§ 1258 o, o. z.).

3. Nebylo-li pro manžela, pro případ, že by druhého přežil, smluveno zaopatření, nemá sice práva na díl povinný, přísluší jemu však, ač nebylo-li manželství vinou jeho rozvedeno, pokud nevstoupí v druhé manželství, z pozůstalosti slušná výživa (§ 796 o. o. z.).

4. Smlouvy kupní, směnné, důchodové a zápůjčky. jakož i smlouvy doznávací mezi manžely vyžadují ku platnosti své formy notářského aktu. Totéž platí o smlouvách svatebních (srv. tyto; zák. ze dne 25. července 1871 č. 76 ř. z., § 1). Naproti tomu platnost darování mezi manžely se posuzuje podle zásad o darování vůbec platných (§ 1346 o. o. z.), a jest tudíž potřebí zřízení notářského aktu toliko ku platnosti smluv darovacích bez skutečného odevzdání (cit. zák. z r. 1875.).

5. Poplatek z bezplatných převodů majetku mezi manžely nerozloučenými mezi živými i na případ smrti obnáší rovněž jako mezi osobami v přímé linii spřízněnými 1% ceny objektu převedeného (popl. zák. § 57, 60 p. s. 91, B, I.).

6. Vydržení a promlčení mezi manžely, pokud žijí v manželském společenství, nemůže ani počíti ani dále běžeti (§ 1495 o. o. z).

7. Aby se zamezilo poškozování věřitelů lstivým dorozuměním manželů mezi sebou, mohou dle zákona ze dne 16. března 1884 č. 36 ř. z. věřitelé, jsou-li tu podmínky naznačené v § 3. a 30. č. 2—4 téhož zák., odporovati vyplacení, zjištění nebo vrácení věna, obvěnění a vdovského podílu, jakož i jiným bezplatným smlouvám mezi manžely, byla-li tato právní jednání předsevzata v posledním roce před uvalením konkursu na jmění manželovo resp. před podáním žaloby odpůrčí.

8. Stejný společný zájem obou manželů odůvodňuje zákonná ustanovení, dle nichž manžel vyloučen jest v záležitostech své manželky z vykonávání úřadu soudce civilního nebo trestního, jakož i státního zástupce, porotce a zapisovatele v řízení trestním (§ 52 č. 2 soud. instr., §§ 67, 69, 75, 306 tr. ř.; v nové jur. normě ohledně vyloučení soudce civilního srv. § 20 č. 2, ohledně zapisovatele, zřízence kanceláře soudní a úředníků vykonavacích § 26); z téhož důvodu jest manžel v civilních sporech svědkem zavržitelným (§ 141 b) s. ř.); dle nového s. ř. (zák. z r. 1895), jenž nezná zavržitelnosti svědků, může se manžel ze svědectví omluviti, způsobila-li by výpověď jeho druhému manželu hanbu nebo nebezpečí trestního stíhání nebo bezprostřední újmu na majetku (§ 321 č. 1. a 2. nov. s. ř., výj. § 322 téhož), a jako znalec odpůrcem může býti zamítnut (§ 191 s. ř., § 355 nov. s. ř. resp. může se omluviti § 353, 2. odst. n. s. ř.); ve věcech trestních může svědectví odmítnouti (§ 152 tr. ř.) a jako znalec pod zmatečností slyšán býti nesmí (§ 120 tr. ř.).

9. Dle §§ 281, 283, 346, 354 tr. ř. může manžel ve prospěch druhého manžela, nikoli však proti jeho vůli, podati proti trestnímu rozsudku zmateční stížnost nebo odvolání anebo podati žádost za obnovu trestního

řízení, a dle § 495 tr. z. může pro útok na pověst zemřelého učiněný vznésti též manžel žalobu pro urážku na cti.

10. Pokud při výměře trestu na manžela odsouzencova ohled bráti sluší (§§ 55 a 260 tr. z.) srv. čl. Tresty.

III. Ohledně práv a povinností manželů smlouvou založených viz čl. Smlouvy svatební.

Manželka.

S manželstvím spojuje rakouské právo mnohonásobné účinky právní pro manželku. Zákon prohlašuje manžela za hlavu rodiny (§ 91 o. o. z.); manželka tudíž přichází pod jeho moc. Ačkoli ovšem není to ani moc manželova ve smyslu starého práva římského ani mundium ve smyslu práva germánského, přece přichází moc tato jak v právu veřejném, tak i soukromém v mnohých směrech ku platnosti.

1. Žena ztrácí sňatkem své posavadní jméno rodinné, obdrží jméno svého manžela a požívá práv jeho stavu. Otázka, zdali nabývá šlechtictví muže svého či pozbývá svého šlechtictví vlastního, jest sporna a nebyla § 92 o. o. z. rozhodnuta.

2. Bydliště mužovo platí vzhledem k soudní příslušnosti také za domicil ženy, pokud soudně s ním rozvedena nebyla, resp. pokud manželství trvá (§ 19 jur. n.; § 10 zák. ze dne 20. května 1860 č. 78 ř. z.; § 70 nové jur n.).

3. Manželka obdrží domovskou i státní příslušnost mužovu a podržuje tuto i po jeho smrti (§ 32 o. o. z., d. dv. kanc. ze dne 23. února 1833 č. 2595 sb. z. s.).

4. Manželka jest povinna muže do jeho bydliště následovati a domácnost s ním sdíleti, ač nejsou-li tomu na odpor zvláštní předpisy zákonné nebo vyšší ohledy, na př. neoprávněné vystěhování, vypovědění ze země, trest na svobodě a pod. Rubem této povinnosti jeví se pak býti právo ženy žádati, aby ji muž přijal ve svou domácnost. Obojí může soudce v řízení nesporném naříditi. (Srv. roz. nejv. s. sb. »Gl. U.« č. 10638, 11669). Exekuci rozkazu tohoto lze vésti dle § 19 říz. ve v. nesp. (sb. »Gl. U.« č. 8228, 10492).

5. Muži přísluší přední (ne výhradné) právo domácnost říditi, a jest manželka tudíž povinna, pokud toho domácí pořádek vyžaduje, nařízení jeho, jak sama plniti, tak i k tomu působiti, by provedena byla (§ 92 o. o. z.).

6. Nad manželkou v čas sňatku ještě nezletilou nabývá muž všech práv otci nebo poručníku ohledně osoby její příslušejících (§ 175 o. o. z.) a tito podrží do její zletilosti práva a povinnosti opatrovníka toliko ohledně jmění jejího. Ostatně závisí na posouzení soudu, zdali i toto opatrovnictví muži má býti postoupeno čili nic (§ 260 o. o. z.). Zemře-li manžel za nezletilosti ženiny, vrací se tato pod dřívější otcovskou resp. vrchnoporučenskou moc (§ 260 o. o. z.).

7. Manželka jest povinna dle sil svých muži v domácnosti i živnosti pomáhati, jest však také oprávněna žádati od něho výživu jeho jmění přiměřenou a to bez ohledu k tomu, zdali má jmění své vlastní a přinesla-li muži svému věno čili nic. Právo toto nemůže však ku platnosti přivésti, jestliže manžela bezdůvodně opustila a zdráhá se společnou domácnost s ním sdíleti (roz. nejv. s. sb. »Gl. U.« č. 3021, 3076, 10747, 12853), nebo bylo-li manželství její vinou soudně rozvedeno (§ 1264 o. o. z.).

Naproti tomu nepozbývá tohoto nároku, bylo-li manželství soudně rozvedeno pro vinu manželovu (§ 1264 o. o. z.) nebo ze zavinění manželů obou (dv. d. ze dne 4. května 1841 č. 531 sb. z. s.). Po smrti mužově přísluší vdově ještě po 6 neděl, a, je-li těhotna, až do uplynutí 6 neděl po slehnutí obyčejná výživa z pozůstalosti. Pokud však této výživy požívá, nemůže žádati vdovského platu smlouvou snad jí vyhraženého (§ 1243 o. o. z.). Upadne-li muž v konkurs, nemá manželka nároku na výživu z konkursní podstaty, nýbrž může žádati toliko požívání smlouvou snad jí vyhrazeného vdovského platu, resp. požívání věna a i to jen pod podmínkou, že na úpadku mužově žádné viny nemá (§ 1260 o. o. z.). Prohlášení mužovo před vypuknutím konkursu, že věno obdržel, tvoří proti podstatě důkaz ve prospěch ženy nebo jejích právních nástupců jen tenkráte, jestliže se stalo ve formě notářského aktu buď při přijetí věna nebo nejdéle rok přede dnem zahájení konkursu (§ 49 konk. ř., § 1, c) zák. ze dne 25. července 1871 č. 76 ř. z.).

Zdali také manželka jest povinna poskytovati slušnou výživu manželu k výdělku nezpůsobilému a nemajetnému ze svého jmění, jest sporno. Pro: § 44 o. o. z. »vzájemnou« pomoc, analogie § 796 a 1264 o. o. z. ku konci. Proti: § 91 a 92 o. o. z., které jednajíce o povinnosti alimentační, závazku manželčina neuvádějí.

8. Manžel zastupuje manželku v každém směru (§ 91 o. o. z.). Toto zastupování má význam zvláště pro správu jmění manželce náležejícího. Objem tohoto zákonného práva zastupovacího jest sporný. Dle panujícího mínění jest muž oprávněn předsevzíti všechny soudní (»Gl. U.« 11591) i mimosoudní úkony obyčejné správy hospodářské (§ 233 o. o. z.), avšak k disposicím jměním manželčiným, jež vykročují z mezí těchto, zejména k jednáním v § 1008 o. o. z. uvedeným, má zapotřebí specielního zmocnění své manželky. Ve příčině této správy ručí manžel toliko za kmenové jmění. O požitcích během správy vytěžených účtů klásti nemusí, ač nebylo-li tak výslovně umluveno; tyto pokládají se až do dne ukončené správy za vyrovnané (§ 1239 o. o. z.). Správu tuto nelze však pokládati za jakési požívací právo manželovo, pročež také exekuce pro dluhy mužovy na požitky jmění manželčina se nepřipouští. Manželka však může i požívání svého jmění smlouvou ve formě notářského aktu uzavřenou (§ 1 zák ze dne 25. července 1871 č. 76 ř. z.) manželu svému odstoupiti. Ani manželka pak, jestliže v tomto případě sama bez odporu mužova požitky během manželství vybrala, není povinna účty klásti (§ 1240 o. o. z.).

Jelikož zákonné zástupnictví mužovo není jeho právem, nýbrž povinností, může manželka kdykoli muži je odejmouti a buď sama své jmění spravovati nebo i jiného správce si zříditi (§ 1238, 1240 ku konci o. o. z.). Povolila-li však svému muži správu svého jmění výslovně a pro vždy, může mu ji odníti jen v případech nutných nebo při nebezpečí škody. Naproti tomu však má muž právo, nepořádnému hospodaření své manželky přiměřeným opatřením, jež po případě soudně schváleno býti musí, přítrž učiniti a může ji, jsou-li tu zákonné podmínky, přímo za marnotratnici dáti prohlásiti (§ 1241 o. o. z.).

9. Práva manželi ku jmění manželčině eventuelně příslušící ospravedlňují předpis čl. 7 obch. z., že manželka beze svolení manžela svého nemůže býti obchodnicí. Toto svolení může býti uděleno též mlčky tím, že manželka s jeho vědomím obchod provozuje a muž tomu neodporuje, nebo

může býti k žádosti manželčině nahraženo výrokem soudu, jestliže z úředního šetření plyne, že tím práva manželova ohrožena nebudou (§ 6 úv. zák. k obch. z.). Obchodnice ručí za obchodní dluhy celým svým jměním bez ohledu na právo správy nebo jiných práv mužových na tomto jmění manželstvím založených. Pozůstává-li mezi manžely společenství statků, ručí i jmění společné. Naproti tomu neručí dle rak. práva manžel svým vlastním jměním za obchodní dluhy manželčiny (§ 8 obch z.).

10. Manželku kupcovu, byť i muži svému v obchodní živnosti pomáhala, nesluší za obchodnici pokládati (čl. 7 al. 3 obch. z.) a neručí tudíž ona svým jměním za dluhy mužovy. Mají li však nároky její ze smluv svatebních býti účinny proti obchodním věřitelům muže, jehož firma v obchodním rejstříku jest zanesena, musí manželka postarati se o jejich zápis v rejstřík obchodní (§ 50 konk. ř., § 16 úv. z. k obch. z.). Účinek tento proti třetím osobám nastává dnem, kdy zápis do obchodního rejstříku u obchodního soudu v sídle obchodního závodu byl proveden. V konkursu však uvedená práva manželčina ustupují pohledávkám obchodních věřitelů mužových, jež vznikly přede dnem zápisu, tak že manželka musí těmto věřitelům nahraditi to, oč oni méně obdrží následkem této konkurence manželčiny (cit. § 16 úv. z k obch. z. a § 50 konk. ř.).

Manželství.

I. Pojem.

Manželství jest právem uznané, úplné a trvalé společenství života mezi dvěma osobami různého pohlaví. Základ manželství tvoří dle § 44 o. o. z. smlouva manželská. V této prohlašují dvě osoby různého pohlaví (ve formě zákonem předepsané) vůli v nerozdílném společenství žíti, dítky ploditi, je vychovávati a vzájemnou podporu si poskytovati. Smlouva manželská zakládá tudíž práva rodinná, na rozdíl od smluv svatebních, jimiž upravují se majetkoprávní poměry mezi manžely.

Pouhé faktické spolužití dvou osob různého pohlaví, právem neuznané, jež uzavřeno bylo bez šetření zákonem předepsaných formálností, označuje se obecně jako divoké manželství (konkubinát, viz tento článek). Od tohoto vsak sluší rozeznávati t. zv. manželství zdánlivé, t. j. takový poměr manželský, jenž byl uzavřen sice ve formě zákonné, jemuž však vadí překážka manželství. Takové manželství zdánlivé, byť i neplatné, jeví přece dle zákona určité účinky a to na dosažení dispense od překážky stávající (viz čl. Dispense překážek manželství), na opětování prohlášení konsensu manželského bez opakování ohlášek (§ 88 o. o. z.) a na práva dětí. Dle § 160 o. o. z. a dle cís. nař. ze dne 3. července 1858 č. 92 ř. z. pokládají se totiž dítky z manželství zdánlivého za děti manželské, jestliže překážka manželství potom odpadla, nebo jestliže alespoň jeden z manželů beze své viny o překážce té nevěděl (t. zv manželství putativní); ovšem v případě druhém zůstanou děti tyto vyloučeny z nabytí toho jmění, jež řády rodinnými zvlášt jest vyhrazeno potomkům manželským. O statu dítěte nemůže býti rozhodnuto v procesu o neplatnost manželství, nýbrž ve sporu zvláštním (roz. ze dne 13. listopadu 1883 č. 11896 sb. »Gl. U.« č. 9651).

Rozdílu mezi manželstvím stavu přiměřeným a nepřiměřeným (mesaliance) zákonodárství rakouské nezná; přece však uzavření manželství nerovného může míti za následek ztrátu jisté výhody, na př. odkazu, jenž byl komusi zanechán pod podmínkou, že nevejde v manželství s určitou

osobou nebo s osobou určitého stavu (§ 700 o. o. z.), nebo ztrátu nároku zvláštního, na př. nároku na posloupnost v rodinné svěřenství.

Rovněž nemluví náš zákon o t. zv. manželství morganatickém (manž. k levé ruce), jež záleží v tom, že při něm smlouvou stanoví se jisté úchylky ohledně práv stavu nebo dědické posloupnosti od obecných právních účinků manželství, tak na př. že manželka nemá býti účastna stavovských práv svého manžela, že děti nemají býti oprávněny nésti jméno a šlechtictví otcovo, a že manželka i děti spokojí se s výživou, jaká se jim smlouvou uděluje.

Všechny úmluvy takové jsou právně neplatny, jelikož zákonné předpisy právo rodinné upravující jsou povahy donucovací (ius cogens) a tudíž úchylek nedopouštějí.

Také t. zv. manželství ze svědomitosti (jež uzavřeno bylo s jinými formálnostmi než zákonnými) jest neplatno (viz § 129 o. o. z.).

II. Překážky manželství.

Překážkou manželství sluje okolnost positivní nebo negativní, jež činí manželství neplatným; od těchto sluší rozeznávati pouhé zákazy manželství, jichž nešetření má sice za následek nedovolenost manželství a po případě i tresty pro účastníky, avšak nikoli neplatnost téhož. Překážky manželství dělí se různým způsobem, zejména:

a) v přirozené a positivní, dle toho, zdali plynou z povahy poměru manželského (choromyslnost, nemohoucnost a pod.), či zakládají-li se toliko v positivním předpisu zákona (na př. nešetření podstatných obřadností zákonem předepsaných při uzavření sňatku);

b) v absolutní a relativní dle toho, zdali vylučují manželství vůbec (na př. nedospělost), či toliko mezi určitými osobami (příbuzenství, švagrovství, cizoložství);

c) ve známé (notorické) a neznámé (tajné), kterýžto rozdíl má praktický význam ohledně dispense (§ 84 o. o. z.);

d) v takové, od nichž dispensovati lze a od nichž dispensovati nelze (tak zejména ohledně t. zv. přirozených překážek manželství);

e) ve veřejné, resp. překážky manželství veřejného práva (na př. již pozůstávající svazek manželský) a soukromé (na př. donucení, omyl) dle toho, zdali řízení o neplatnost manželství zavádí se z úřední povinnosti, či toliko k žádosti těch osob, jimž uzavřením manželství, jemuž překážka taková vadí, v právech jejich bylo ublíženo.

f) v předcházející a následující podle toho, zdali tu překážka manželství byla již při uzavření sňatku, či vzešla-li teprve potom. Rozdělení toto jest však potud nesprávné, že dle pojmu svého překážka tu musí býti již před neb alespoň při uzavření sňatku. Jestliže by okolnost taková teprve později vznikla, může býti nejvýše důvodem k rozvodu nebo rozloučení manželství (§§ 109 a 115 o. o. z.).

Náš obč. zák. rozeznává 3 hlavní prameny překážek manželství a to:

1. nedostatek svolení a sice opět

a) nedostatek způsobilosti vůli míti (§§ 48—54),

b) nedostatek skutečného svolení (§§ 55—59);

2. nedostatek mohoucnosti k účelu a sice

a) fysické (§ 60) a

b) mravní (§§ 61—68);

3. nedostatek podstatných obřadností (§ 69—82).

ad 1. a) Z povahy manželství jakožto smluvního poměru plyne, že osoby, které vůbec smlouvou právně zavázati se nemohou, také manželství nemohou uzavříti; ze zvláštní povahy manželské smlouvy se strany druhé pak vysvítá, že tento nedostatek vůle smluvní nemůže súčastněním se osob třetích (zákonných zástupců) jako v jiných oborech právních býti nahrazen. Nemohou tudíž v platné manželství vstoupiti: šílení, choromyslní, blbí a nedospělí (§ 48 o. o. z.). Naproti tomu osoby, které mají způsobilost vůli míti, avšak právní samostatnosti postrádají, jako dospělí nezletilci nebo vůbec osoby jsoucí pod mocí opatrovnickou, mají zapotřebí k uzavření sňatku souhlasu svých zákonných zástupců a sice, je-li manželský otec na živě (a nepozbyl-li otcovské moci) svolení tohoto, jinak však svolení soudu vrchnoporučenského nebo vrchnoopatrovnického, jenž má prve slyšeti kuratora, resp. poručníka, aniž by však prohlášením téhož byl vázán. Bezdůvodné odepření souhlasu otcova může býti dle § 52 o. o. z. nahrazeno výrokem soudu, rovněž má nahrazení toto místo, jestliže pro nepřítomnost otce nebo z jiných důležitých příčin nemůže jeho souhlas býti opatřen (§ 51 o. o. z.). Osoby vojenské nebo k odvodu povinné potřebují ku svému sňatku svolení příslušných úřadů vojenských.

ad 1. b) Svolení k sňatku nemá právní platnosti, bylo-li vynuceno bázní individuelními poměry zdůvodněnou (§ 55 o. o. z.) nebo pochází-li od osoby unesené, jež svobody ještě nenabyla (§ 56 o. o. z., viz čl. Únos), zakládalo-li se v omylu týkajícím se osoby budoucího manžela (§ 57 o. o. z., viz čl. Omyl), rovněž jestliže manžel po sňatku shledal, že manželka byla někým jiným těhotnou učiněna (error virginitatis § 58 o. o z.).

ad 2. a) Fysická nemohoucnost plniti povinnost manželskou jest dle § 60 o. o. z. platnosti manželství jen tehdy na překážku, byla-li tu již při uzavření manželství a je-li »trvalá« t. j. nezhojitelná; lhostejno jest, zdali tato nemohoucnost jest absolutní či relativní (ku př. pro disproporci), naproti tomu však nelze sem počítati stáří, jehož hranici by vůbec bylo lze těžko určiti, a rovněž není tím vyloučen sňatek na smrtelné posteli. Je-li možno impotenci ženinu lehkou operací odstraniti, jest manželství platno, i když manželka se zdráhá operaci se podrobiti (roz. ze dne 22. srpna 1851 č. 5210, časop. »Ger. Ztg.« r. 1852 č. 62, r. 1855 č. 113).

ad 2 b). Ustanovení § 61 o. o. z., dle něhož nemohl platné manželství uzavříti zločinec k těžkému žaláři odsouzený ode dne prohlášení rozsudku a po dobu trestu, bylo ohledně osob civilní právomoci trestní podléhajících zrušeno zákonem ze dne 15. listopadu 1867 č. 131 ř. z. (§ 5). Předpis § 61 o. o. z. platí tudíž nyní jen pro zločince vojenským soudem trestním odsouzené, jelikož §§ 45 a 47 voj. tr. z. ze dne 15. ledna 1855 č. 19 ř. z. označují nezpůsobilost manželství uzavříti jako následek odsouzení k trestu smrti nebo těžkému žaláři. Avšak vyňaty jsou z tohoto ustanovení dle § 1 zák. ze dne 23. května 1871 č. 45 ř. z. osoby zemské obrany, které v době aktivní služby byly odsouzeny pro zločin nevojenský, rovněž pak dle § 10 zák. ze dne 26. února 1867 č. 19 ř z. četnictvo.

Ad 2 b). Sem náleží překážka

α) již stávajícího svazku manželského (§ 62 o. o. z.),

β) vyšších svěcení a slavných slibů bezženství (§ 63 o. o. z.). Překážka tato vyskytá se toliko při katolících a nesjednocenných Řecích. Za »slavný slib« sluší pokládati dle rozhodnutí Bonifáce VIII. z r. 1298

slib takový, jenž byl projeven ve formě přijetí svatého posvěcení nebo složením slibu řeholního (professí) v řádu papežem schváleném. Nepatří sem tudíž prostý slib čistoty, slib v nějaký řád budoucně vstoupiti atd Vystoupila-li osoba řeholní ze svého stavu zrušením řádu, ústavu nebo kláštera, sluší dle analogie § 573 o. o. z., jenž nehledě k slibu chudoby přiznává jí způsobilost o svém jmění pořizovati, pokládati ji také za způsobilou k manželství, naproti tomu však nemůže asi překážku tuto odstraniti svémocné vystoupení z řádu aniž samo odpadnutí od víry katolické (Stubenrauch, Commentar r. 1896 sv. I. str. 160; viz také roz. ze dne 27. prosince 1853 časop. »Ger. Z.« č. 70. z r. 1854, ze dne 9. listopadu 1875, sb. »Gl. U.« č. 5964, ze dne 16. května 1876 »Gl. U.« č. 6141, 8. června 1881 č. 3303 sb. »Gl. U.« č. 8417, ze dne 19. února 1884 č. 821 časop »Jur. Bl.« r. 1884 č. 14, pl. roz. ze dne 7. dubna 1891 č. 2790 sb. »Gl. U.« č. 13.701).

γ) r ů z n o s t n á b o ž e n s t v í (§ 64 o. o. z.); překážka tato platí pouze mezi křesťany a nekřesťany. Jest tudíž manželství mezi katolíky a nekatolickými křesťany, mezi příslušníky vyznání nekřesťanských (mohamedány a židy), jakož i mezi bezvěrci a nekřesťany uzavřené platné. Rovněž nemůže křesťan s bezvěrcem v platné manželství vejíti (roz. nej. s. dv. ze dne 22. listopadu 1892 č. 13.593 sb. »Links« č. 2941). Za křesťana pokládá se ve smyslu zákona ten, kdo v době, kdy sňatek má býti uzavřen, jest příslušníkem některého křesťanského vyznání.

δ) p ř í b u z e n s t v í (§ 65 o. o. z.) a š v a g r o v s t v í (§ 66 o. o. z. (viz tyto články),

ε) c i z o l o ž s t v í (§ 67 o. o. z, viz čl. Cizoložství),

ζ) z a v r a ž d ě n í m a n ž e l a (§ 68 o. o. z.).

O překážce této lze mluviti pouze, jsou-li tu tyto náležitosti:

αα) předpokládá se vzájemný slib manželství uzavříti;

ββ) útok musil směřovati proti životu manžela samého, při čemž stačí pokus vraždy ve smyslu tr. z.;

γγ) útočník musil jednati v úmyslu, aby sobě umožnil sňatek manželský s manželem pozůstalým.

Ad 3. Dle § 69 o. o. z. žádají se ku platnosti manželství též o h l á š k y (viz odst. III.) a »s l a v n o s t n í p r o h l á š e n í s v o l e n í« (viz odst. IV.), a tvoří tudíž nešetření těchto obřadností překážku manželství.

Únos, svazek manželský, svěcení a slib řeholní, příbuzenství a švagrovství, cizoložství a zavraždění manžela, nedostatek slavnostního prohlášení svolení jsou překážkami veřejnoprávními (zavádí se tudíž o nich řízení z úřední povinnosti) ostatní překážky shora uvedené jsou překážkami soukromoprávními (§ 94 o. o. z.).

Mimo rámec zákonného rozdělení stanoví § 119 o. o. z. překážku manželství, jež dle § 94 rovněž za veřejnou se prohlašuje. Bylo-li totiž manželství rozloučeno, nemůže rozloučený manžel uzavříti manželství s těmi osobami, které dle »důkazů při rozloučení provedených« cizoložstvím, podněcováním nebo jiným trestným způsobem k rozloučení manželství podnět zavdaly. Tato překážka má tedy s překážkou cizoložství ten moment společný, že před uzavřením manželství musí býti prokázána.

Vysvětlením k § 119 o. o. z. byla dv. dekretem ze dne 26. srpna 1814 č. 1099 zavedena překážka manželství, která se označuje jako p ř e k á ž k a k a t o l i c i s m u a zakládá se na zásadě nerozlučitelnosti svazku

katolického manželství za života obou manželů. Překážka tato pozůstává v tom, že rozloučený akatolický manžel za života druhého manžela s osobou katolickou v manželství vejíti nemůže. Rovněž dle dv. d. ze dne 4. srpna 1814 sb. zák. pol. sv. 42 str. 94 a d. dv. kanc. ze dne 17. července 1835 sb. z. pol. sv. 63 str. 298, sb. z. s. č. 61, jestliže ze dvou manželů původně akatolických jeden přestoupil na víru katolickou, nemůže tento v druhé manželství platně vejíti, pokud druhý manžel žije, byť i tento zatím opět v manželství vstoupil. Překážka katolicismu platí také pro cizince v Rakousku usazené (roz. ze dne 13. července 1886 č. 6034 sb. »Gl.-U.« č. 11.110).

Bylo-li manželství za neplatné prohlášeno, rozloučeno nebo smrtí mužovou zrušeno, nemůže manželka, je li těhotnou, před slehnutím a vznikne-li pochybnost o těhotenství jejím, před uplynutím 6 měsíců v nové manželství vstoupiti; jestliže však dle okolností nebo dle výroku znalců není pravděpodobno, že by byla těhotna, může po uplynutí 3 měsíců politický úřad okresní a v městech s vlastním statutem magistrát dispens uděliti (zák. ze dne 4. července 1872, č. 111 ř. z., § 1). Nezachování tohoto předpisu nemá sice za následek neplatnost manželství, avšak manželka pozbývá všeho, čeho se jí dostalo od předešlého manžela na základě svatebních smluv, dědické smlouvy, posledního pořízení nebo úmluvy při rozloučení manželství uzavřené; nynější pak její manžel ztrácí právo platnosti manželství odporovati jinak dle § 58 o. o. z. jemu příslušející a mimo to oba manželé podle okolností podléhají přiměřenému trestu.

III. Ohlášky manželství.

Ohláškami zove se veřejné ohlášení zamýšleného sňatku manželského.

Dle platného práva sluší rozeznávati:

1. Ohlášky církevní. Tyto předsebéřou orgány církevní za tím účelem, aby zjištěno bylo, že zamýšlenému manželství nebrání žádná překážka. Ohlášky záležejí v tom, že se oznámí zamýšlený sňatek obou snoubenců s udáním jich jména křestního i rodového, místa rodného, stavu a bydliště s podotknutím, že každý, jemuž by nějaká překážka tohoto manželství známa byla, má ji oznámiti (§ 70, 74 o. o. z.). Ohlášky vykonati se mají v neděli nebo ve svátek a sice v obvyklých shromážděních věřících (§ 71 o. o. z.) správcem duchovním (farářem, pastorem, rabínem) (§ 70 a 74 o. o. z.) toho okresu farního, v němž snoubenci v čase předsevzetí ohlášek mají své bydliště. Bydlí-li snoubenci v různých farních okresích, jest předsevzíti ohlášky v obou těchto okresích (§ 71, 72 a 74 o. o. z.). Tu se však předpokládá, že snoubenci v dotyčném místě již aspoň 6 neděl se zdržují, jinak vykonati se musejí ohlášky též v místě předešlého jich pobytu, v němž snoubenci aspoň 6 neděl pobyli, nebo musí se tito nejméně 6 neděl zdržeti v témž místě, aby ohlášky zde předsevzaté platnosti nepozbyly.

Ku platnosti manželství stačí jediná ohláška (§ 74 o. o. z) ve farním okresu každého snoubence předsevzatá. Z pravidla jest však každý zamýšlený sňatek třikráte ohlásiti (§ 71 o. o. z). Neuzavrou-li snoubenci manželství během 6 měsíců ode dne poslední ohlášky nebo udělení dispense počítaje, pozbudou ohlášky platnosti (§ 73 o o. z). Oznámení překážky jest učiniti správci duchovnímu, který předsevzíti má sňatek nebo který vykonal ohlášky.

2. Ohlášky občanské předsebéře úřad politický,

a) běží-li o uzavření manželství občanského z nouze teprve tehdy

α) odepřel-li příslušný správce duchovní výkon ohlášek a to

β) z důvodu, který zákonodárství státní neuznává. Jest tedy potřebí, aby strany dříve řádného správce duchovního za předsevzetí ohlášek požádaly (§ 1 zák. ze dne 25. května 1868 č. 47 ř. z). Příslušným orgánem jest politický úřad I. stolice (okresní hejtmanství, ve městech s vlastním statutem magistrát), v jehož okresu správce duchovní výkon ohlášek odepřevší má své úřední sídlo. Žádost za předsevzetí ohlášek mohou strany úřadu podati buď písemně neb do protokolu; okolnost, že správce duchovní ohlášení sňatku odepřel, třeba prokázati, buď vysvědčením tohoto nebo výpovědí dvou svéprávných svědků v okresu úřadu dotyčného bydlících. Nemají-li strany těchto průvodů, vyzve politický úřad správce duchovního, aby ohlášky buď předsevzal nebo písemně oznámil, jaké překážky jsou tu v cestě. Neuzná li úřad politický důvod odepření správcem jemu oznámený za zákonný nebo neodpoví-li správce během 8 dnů, tedy předsevezme sám ohlášku. To stane se tím způsobem, že se písemná ohláška vyvěsí na vyhlašovací desce úřední, jak při okresním úřadě politickém tak i při obecním úřadě bydliště každého snoubence. Vyhláška tato zůstane vyvěšena po 3 týdny, ač nebyla-li doba tato dispensí zkrácena. Bylo-li předsevzetí ohlášky úřadem odepřeno, má každé chvíle místo stížnost ku politické správě zemské a odtud k ministerstvu vnitra a to i tehdá, rozhodly-li obě stolice souhlasně (§ 4 zák. ze dne 25. května 1868 č. 47 ř. z.). Proti rozhodnutí ministerstva lze sobě během 60 dnů stěžovati ku správnímu soudnímu dvoru.

b) Při obligatorním občanském manželství (viz čl. Manželství občanské) předsevezme světský úřad ohlášku, jakmile je zjištěno, že není tu zákonné překážky manželství. Příslušným jest politický úřad I. stolice bydliště stran (zák. ze dne 9. dubna 1870 č. 51 ř. z.). Je-li jedna strana věřící, musí tato dříve žádati svého správce duchovního za předsevzetí ohlášek.

IV. Manželský sňatek.

1. Pojem.

Sňatek manželský jest akt, při kterém snoubenci u přítomnosti dvou svědků prohlašují, že spolu v manželství chtějí vejíti a při kterém prohlášení toto intervenující příslušný duchovní správce nebo politické úřední orgány přijímají. Starší církevní právo žádalo ku vzejití manželství z pravidla toliko konsensu snoubenců a nepředpisovalo žádných zvláštních obřadností. Jelikož z tohoto neformálného uzavírání sňatků vznikaly značné nepořádky, nařídil tridentský koncil (Sess. XXIV. de ref. matr. cap. 1.) slavnostní prohlášení konsensu před farářem bydliště snoubenců nebo před farářem delegovaným a 2 nebo 3 svědky a to pod neplatností manželství. Církev protestantská žádá rovněž slavnostní prohlášení konsensu před příslušným duchovním správcem, avšak manželství jest platným, i když sňatek byl předsevzat před duchovním nepříslušným.

Rakouské právo žádá intervenci duchovního správce (§ 75 o. o. z.), při občanském sňatku intervenci politického úřadu resp. úřední osoby k tomu ustanovené. Z toho jde na jevo, jak již dv. d. ze dne 8. prosince 1829 naznačuje, že výrazem »sňatek« dlužno rozuměti toliko prohlášení slavnostního svolení k manželství se strany snoubenců a přijetí tohoto svolení se strany intervenujícího duchovního správce nebo úředního

orgánu, kdežto kněžské požehnání a jiné církevní obřady toliko v širším smyslu slova k sňatku náležejí. Opominutí církevního požehnání nebo jiných církevních obřadů nemá dle obč. zák. na jinak platně uzavřené manželství žádného vlivu.

2. Příslušnost.

Pro příslušnost ve příčině sňatku jest rozhodno bydliště. Příslušným duchovním správcem jest tudíž ten, v jehož správním obvodu jeden nebo druhý snoubenec má svoje řádné bydliště. Toto zakládá se dle anal. § 72 o. o. z. tím, že jeden ze snoubenců nejméně po 6 neděl bydlí ve farním obvodu, v němž manželství uzavřeno býti má. Při osobách vojenských k militia vaga náležejících jest příslušným duchovním správcem polní kaplan nebo polní superior (vojenský farář, kurát, kaplan, kazatel); není-li jich jest civilní duchovní povinen subsidiárně duchovní úkony jurisdikční předsevzíti (d. dv. kanc. ze dne 19. března 1808 sb. z. pol. sv. 30); totéž platí také o dovolencích (reskr. ze dne 31. července 1841 č. 2823). Okolnost, že občanskému duchovnímu správci nedostávalo se potřebného zmocnění ku předsevzetí sňatku, platnosti manželství však nevadí, ač bylo-li jen ostatních zákonných předpisů šetřeno (d. dv. kanc. ze dne 3. dubna 1846 č. 954 sb. z. c.). Sňatek osob vojenské duchovní jurisdikci podléhajících, ať náležejí k mužstvu, důstojnictvu nebo k vojenským úředníkům, smí civilní duchovní jen tenkráte předsevzíti, jestliže se jmenované osoby vykáží ohlašovacím listem od příslušného svého vojenského duchovního správce řádně vyhotoveným (výn. min. vn. ze dne 8. června 1881 č. 18.197). (Ohledně delegace duchovního správce viz čl. Delegace ve věcech manželských.)

3. Přítomnost dvou svědků.

Tito nemusí nutně býti mužského pohlaví. Nejv. roz. ze dne 6 listopadu 1822 (Pratobevera, Mat. sv. 7, str. 371) poznamenává, že obecný zvyk mužské svědky přibírati důležitosti aktu ovšem spíše odpovídá, z čehož plyne, že i přivzetí ženských svědků jest přípustno. Tato okolnost vysvítá také z čes. gub. nař. ze dne 1. května 1794, kteréž vytýká, »že mnozí duchovní správci ku spolupodpisu v oddavacím rejstříku přibírají toliko družby nebo družičky, kteréžto osoby jsouce po většině mladé k svědectví nejsou způsobily«.

4. Slavnostní svolení musí z pravidla osobně býti prohlášeno; může však se státi též zmocněncem, k čemuž pak jest potřebí zláštní na uzavření manželství znějící plné moci, ve kteréž osoba, se kterou sňatek uzavřen býti má, musí určitě býti jmenována (§§ 76 a 1008 o. o. z.). Rovněž nesmí plná moc v čas uzavření sňatku ještě býti odvolána. Úřední svolení ku zřízení zmocněnce požaduje se proto, aby případy takové, s nimiž vždy jisté nebezpečí zneužití jest spojeno, se příliš často nevyskytovaly. Sporno jest, zdali nedostatek takového úředního povolení má za následek neplatnost manželství zmocněncem uzavřeného. Stubenrauch a rovněž Pachmann tvrdí, že nikoliv a to z té příčiny, poněvadž § 76 o. o. z. prohlašuje za překážku manželství toliko nedostatek vlastností plné moci zákonem předepsaných a poněvadž § 76 toliko praví, »že manželství bez zvláštní plné moci uzavřené jest neplatné«.

5. Potřebné listiny.

Při sňatku mají snoubenci příslušnému duchovnímu správci a při civilním manželství příslušnému politickému úřadu předložiti

a) vysvědčení o vykonaných ohláškách a

b) křestní resp. rodný list.

Předložení křestního resp. rodného listu může z pravidla prominouti jenom zemská vláda a toliko v případě hrozícího nebezpečí smrti vrchnost místní. Toto prominutí má býti uděleno jen tenkráte, je-li nemožno vůbec nebo alespoň v době, přes kterou uzavření manželství nemůže býti odloženo, křestní list předložiti, a jestliže úřady jiným způsobem nabyly spolehlivé vědomosti o okolnostech, které křestním listem mají býti prokázány, zejména o národnosti, stáří, náboženství atd. (dv. d. ze dne 22. února 1817 č. 1319 sb. z s.). O tom, zdali v případě potvrzeného blízkého nebezpečí smrti může se sňatek předsevzíti bez listu křestního nebo rodného, rozhodují v I. stolici politické úřady okresní resp. v městech, které mají vlastní obecní statut, obecní úřady, jimž jest svěřeno vedení správy politické (zák. ze dne 4. července 1872 č. 111 ř. z. § 1). Osobám vojenským uděluje toto prominutí zemské generální velitelství.

c) Nezletilci mají se vykázati svolením svého otce, resp, není-li tento již na živu, prohlášením řádného zástupce a svolením příslušného vrchnoporučenského úřadu (§§ 49 a 78 o. o. z.) (viz odst. V.).

d) Branci mají předložiti dle § 50 brann. zák. ze dne 11. dubna 1889 č. 41 ř. z. povolení min. z. obrany a

e) osoby vojenské zákonem předepsané dovolení svých představených (§ 54).

Duchovní, jenž předsevezme sňatek bez naznačených dokladů, podléhá trestům.

6. K účelu trvalého důkazu o uzavření manželství má příslušný duchovní správce resp. úřední orgán vykonaný sňatek zapsati do knihy resp. rejstříku oddávacího (viz čl. Matriky).

V. Svolení k sňatku.

1. Nezletilci, jakož i zletilí, kteří z jakýchkoli příčin nejsou svéprávnými, nemohou beze svolení svého manželského otce v platné manželství vejíti (§ 49 o. o. z). Toto svolení musí otec na farním úřadě (resp. v úřadě k předsevzetí sňatku povolaném) u přítomnosti dvou svědků prohlásiti, nebo musí býti prokázáno listinou ověřenou dvěma svědky spolupodepsanou, která při spisech oddávacích se ponechá (dv. d. ze dne 17. července 1813, sb. z. s. 1065). Rovněž jest třeba svolení židovského otce k sňatku dítěte nezletilého přes to, že přestoupilo na víru katolickou (dv. d. ze dne 21. října 1814, sb. z. s. 1105). Bylo-li povolení k manželství odepřeno, lze se dovolati pomoci řádného soudce (osobního soudu otcova; § 52 o. o. z.), jenž rozhodne o stížnosti té v řízení oficiosním (roz. za dne 12. února 1884 č. 1258, sb. »Gl.-U.« č. 9882).

Není-li otec již na živu nebo není li způsobilý k zastupování, nebo jde-li o nezletilce nemanželského, jest potřebí ku platnosti manželství kromě prohlášení řádného zákonného zástupce též svolení soudu (vrchnoporučenského nebo vrchnoopatrovnického; §§ 49, 50 o. o. z.). Soud po náležitém objasnění poměrů majetkových a osobních vlastností a poměrů budoucího manžela a po splnění ostatních formálností (vyšetření majetkových poměrů a slyšení nezletilce beze svědků, § 190 říz. v. v. nesp.) svolení řádně vyhotoveným výměrem po případě s výhradou odst. 3 § 191 říz. v. v. nesp. udělí, resp. jsou-li tu řádné důvody (nedostatek nutných příjmů, obecně známé špatné

mravy, nakažlivé nemoci, vady účelu manželství v cestě stojící, § 53 o. o. z.), svolení odepře. Proti výměru svolení udělujícímu nebo odepírajícímu přísluší účastníkům opravné prostředky v řízení nesporném připuštěné, totiž představení resp. apelační a revisní rekurs k vyšší instanci. Svolení k manželství soudem udělené má se připojiti k oddavacím spisům (dv. d. ze dne 17. července 1813 sb. z. s. 1065). Cizímu nezletilému snoubenci ustanoví soud zástupce, jenž o zamýšleném sňatku se prohlásí, další řízení pak jest totéž jako u tuzemců (§ 51 o. o. z.).

Předpisy o odporu proti svémocně uzavřeným sňatkům nezletilců obsahuje dv. d. ze dne 29. září 1821 sb. z. s. 1802. Na svolení soudem vrchnoporučenským daném k uzavření sňatku nezletilcem jest ovšem otázka udělení samostátné správy jmění nezávislá (roz. ze dne 5. dubna 1870 č. 3655).

2. Politický konsens k sňatku.

Od soudního svolení k manželství nezletilcovu se liší a jest na témž naprosto nezávislý konsens politický, jehož v dřívějších dobách k uzavření sňatku měly zapotřebí osoby služebné, tovaryši a dělníci, jenž však nyní toliko v Tyrolsku a Vorarlbersku dle dv. d. ze dne 12. května 1820 pozůstává (min. nař. ze dne 3. prosince 1873 č. 17.415 a ze dne 6. prosince 1884 č. 16.078). Ve většině zemí rakouských bylo toto omezení v letech 1867 a 1868 zrušeno. V Solnohradsku zdá se, že dotyčný předpis zákonný nikdy neplatil (nál. správ. s. dv. ze dne 12. dubna 1883 č. 841 sb. 1729). Ustanovení § 124 o. o. z., dle něhož židovští a k židovskému náboženství se přiznávající snoubenci museli si vymoci politické svolení, bylo zrušeno nař. ze dne 29. listopadu 1859 č. 217 ř. z. Konsens politický uděluje úřad okresní slyšev prve obecní představenstvo (nař. ze dne 19. ledna 1853 č. 10 ř. z. A. § 33); ohledně Tyrol nařizuje ještě míst. nař. ze dne 15. října 1866 č. 121.556 č. 75 z. z., že k vyřízení žádostí za udělení konsensu k manželství má si dokonce vyžádati usnesení zastupitelstva obecního.

VI. Vysvědčení o způsobilosti k manželství jsou úřední osvědčení, jež se vydávají tuzemcům, kteří v cizině v manželství chtějí vejíti, o osobní jich způsobilosti k uzavření manželství (§ 4 o. o. z.); vysvědčení taková však musí předložiti též cizinci (i příslušníci koruny uherské), kteří v tuzemsku v manželství chtějí vstoupiti.

1. Tuzemci.

Rakouští občané státní, kteří uzavírají v cizině manželství, jsou vzhledem k osobní své způsobilosti vázáni toliko zákony rakouskými; forma sňatku řídí se však dle zákonů místa, kde sňatek se uzavírá (§§ 4, 34 o. o. z.; výn. min. kultu ze dne 22. července 1852 č. 1954). Žádá-li cizozemský úřad vysvědčení osobní způsobilosti tuzemce k uzavření sňatku, jsou k vydávání takových vysvědčení povolány zeměpanské nebo obecní úřady bydliště snoubencova politickou správu obstarávající (výn. min. vn. ze dne 27. dubna 1873 č. 13.505). Politické úřady, k vydávání dotčených vysvědčení povolané, mají je opatřiti doložkou, že rakouský státní příslušník, jenž dle rakouských zákonů potřebnou způsobilost osobní má, také v cizině v platné manželství vstoupiti může a že k platnosti takového v cizině uzavřeného manželství dle rakouského práva stačí zachování formy sňatku cizozemským právem předepsané, že vyšetření a rozhodnutí otázky, zda v konkrétním případě uzavřené manželství jest platné, jakmile otázka tato v Rakousku

se vyskytne, přísluší výhradně příslušnému rakouskému soudu světskému a rovněž že se nedosvědčuje, že by tu žádné překážky manželství nebylo, a ani předem že toho dosvědčiti nelze (výn. min. vn. ze dne 28. října 1879 č. 11.409). Zvláštní nařízení zejména jest vydáno pro manželství celních a železničních zřízenců v saském území usazených (nař. ze dne 15. dubna 1879 č. 57 ř. z.).

2. Cizozemci.

Cizozemec, jenž v tuzemsku v manželství vejíti chce, má svou osobní způsobilost ku platnému manželství při sňatku náležitě vykázati (dv. d. ze dne 22. prosince 1814, č. 1118 sb. z. s.). Ohledně bavorských státních příslušníků obsahuje dv. d. ze dne 31. března 1842 č. 5680 bližší ustanovení; pro švýcarské příslušníky ustanovuje výn. min. vn. ze dne 20. listopadu 1882 č. 15.878, č. 37 tyrolsk. z. z., že za účelem jich sňatku v Rakousku civilní úředník jich domovského místa má jim vystaviti vysvědčení o osobní způsobilosti k uzavření sňatku dle tamních zákonů, jakož i že má dosvědčiti udělení nebo zbytečnost zvláštního domovského povolení k sňatku. Angličtí státní příslušníci a občané Spojených států severoamerických, kteří v Rakousku v manželství vstoupiti zamýšlí, nejsou povinni vykázati se svolením svého občanského úřadu domovského a sňatky jejich v cizině uzavřené jsou platny, pokud jen dle zákonů cizího státu byly uzavřeny. Rovněž příslušníci království Italského nepotřebují svolení svého úřadu domácího; toliko musí katolíci šetřiti při uzavření sňatku předpisů církve katolické. Co se tkne příslušníků Belgie, Brasilie, Dánska, Francie, Ženevy, Nizozemí, Portugalska, Řecka, Švédska a Norvéžska, a Neuchatelu, nemají tito k sňatku rovněž zapotřebí svolení. Duchovní má však před sňatkem cizince zjednati si přesvědčení, že týž dle zákonů své vlasti manželství v cizině uzavříti jest oprávněn, nebo že snad dle těchto zákonů potřebného svolení dosáhl; bude tudíž povinností duchovního, jenž při uzavření sňatku cizincova má spolupůsobiti, zevrubně vyšetřiti, do které země přísluší, jakož i vyžádati si od něho dostatečně ověřené vysvědčení příslušného úřadu domovské jeho obce, jímž naznačené oprávnění nebo svolení k uzavření manželství se dosvědčuje (min. výn. ze dne 22. listopadu 1859 č. 17.602).

3. Příslušníci koruny uherské.

a) Uherští občané státní, kteří v této polovici říše v manželství chtějí vejíti bez rozdílu, zdali jsou zletilí či nezletilí, mají předložiti vysvědčení uherského ministerstva kultu a vyučování o osobní způsobilosti k uzavření manželství.

b) Duchovní nebo jiní orgánové při sňatku súčastnění nesmí vůbec zkoušeti, zdali tu jsou právní a skutkové podmínky těchto vysvědčení, zejména též ne oproti snoubencům nezletilým, byť i tito neměli rodičů, jelikož uherské ministerstvo kultu a vyučování vysvědčení takové vydá jen tehda, jestliže i se stanoviska uherského civilního práva není žádné překážky.

c) Orgánům při sňatku spolupůsobícím jest zůstaveno, nejsou-li uherského jazyka znalé, přidržeti snoubence ku předložení ověřených překladů vysvědčení a ostatních listin tímto jazykem vydaných (výn. min. kultu a vyuč. ze dne 22. prosince 1880 č. 19.878, věst. r. 1881 č. 20).

VII. Manželský spor sluje procesní řízení ve věcech manželských, které se od ostatních způsobů rozepří liší podstatnými předpisy výjime-

čnými, a jež má místo ve všech sporech, při nichž se jedná o neplatnost, rozloučení a rozvod manželství od stolu a lože.

Řízení ve věcech manželských mimo několik procesualních ustanovení ob. obč. z. (§§ 107, 115, 94, 97 a j.) upraveno jest dv. d. ze dne 23. srpna 1819 č. 1595 sb. z. s., kterýž i pro budoucnost uvoz. zák. k novému soudnímu řádu z r. 1895 (čl. I., odst. 2) v platnosti byl zachován; toliko o příslušnosti ustanovuje § 14 lit. a cís. pat. ze dne 20. listopadu 1852 č. 251 ř. z., že ony právní záležitosti, v nichž se jedná o prohlášení manželství za neplatné nebo zrušení jeho nebo nedobrovolný rozvod od stolu a lože, přísluší před sborový soud I. stolice, v jehož obvodu manželé měli svoje poslední společné bydliště. Avšak i při dobrovolném rozvodu nastupuje příslušnost sborového soudu I. stolice, jestliže manželé měli v jeho sídle poslední bydliště; jinak však jest pro dobrovolný rozvod příslušným okresní soud, v jehož obvodu manželé naposled společně bydleli. Dle cit. ustanovení mohou žádosti za předběžné povolení odděleného bydliště pro stranu ohroženou a za příkaz k zapravování slušné výživy býti podány u sborového soudu I. stolice ku projednání ve věci hlavní příslušného neb u osobního soudu manželů. Od uvedeného předpisu kompetenčního stanovil min. výn. ze dne 16. dubna 1863 č. 38 ř. z. výjimku ohledně oněch železničních zřízenců, kteří jsou zaměstnáni na nádražích v Podmoklí a Žitavě a na pohraničních tratích k nim náležejících. Jestliže však manželé měli svoje poslední společné bydliště v cizině, jest příslušným k rozhodování o sporech manželských onen sborový soud I. stolice, v jehož obvodu má řádné bydliště manžel v tuzemsku bydlící (roz. ze dne 24. července 1872, sb. »Gl. U.« č. 4664). Cizinci však, kteří toliko na čas v tuzemsku se zdržují, nemohou spory o rozloučení manželství na rakouské soudy vznášeti a i tehdy, když tu mají trvalé bydliště, sluší posuzovati platnost manželství dle zákonů země, ve které toto bylo uzavřeno (dv. d. ze dne 23. října 1801 č. 542 sb. z. s.).

Řízení ve sporech manželských rozpadá se dle podstaty své ve tři části, a sice v řízení nesporné (při dobrovolném rozvodu a dobrovolném rozloučení manželství), sporné (při rozvodu a rozloučení manželství nedobrovolném) a vyhledávací (inkvisiční, při prohlášení manželství za neplatné pro překážku veřejnoprávní).

Řízení při dobrovolném rozvodu jest upraveno předpisy §§ 103—106 o. o. z. a § 8 dv. d. ze dne 23. srpna 1819 č. 1595 sb. z. s. a pozůstává prostě v tom, že při předběžném vyřízení společně podané žádosti za rozvod má soud oba manžele předvolati a, pokud k žádosti není připojeno vysvědčení řádného jejich duchovního správce (zák. ze dne 31. prosince 1868 č. 3 ř. z. z r. 1869) má se při třech různých stáních, mezi nimiž pokaždé 8 dní uplynouti má, pokusiti o smír; zůstanou-li tyto smiřovací pokusy bez výsledku a bylo-li docíleno dohodnutí nejen o rozvodu samém, nýbrž i o všech otázkách majetkových, povolí se rozvod bez dalšího a poznamená se v soudních spisech. Vede-li se toto ústní řízení před sborovým soudem I. stolice, má k němu vedle referenta býti přibrán ještě druhý rada (§ 188 soud. instr.); opominutí toho však nemá za následek zmatečnost řízení (roz. ze dne 23. dubna 1872 sb. »Gl. U.« č. 4584).

Jedná-li se o dobrovolné rozloučení manželství mezi nekatolíky pro nepřemožitelnou vzájemnou nechuť, nekonají se sice zvláštní po-

kusy smiřovací, soudce jest však i v tomto případě povinen o to se přičiniti, aby spor smírným narovnáním byl odbyt (§§ 2 a 13 cit. dv. d. z r. 1819). Kromě toho k hájení platnosti manželství musí býti zřízen obhájce svazku manželského, jehož povinnosti zvlášť jsou stanoveny (viz čl. Defensor matrimonii). Manželé musí k stání osobně býti předvoláni a shledá-li soud, že odkladem snad bylo by lze smíru docíliti, nemusí ihned prohlásiti rozloučení manželství, nýbrž může prozatímně třebas i vícekráte připustiti toliko rozvod od stolu a lože (§ 115 o. o. z.). Vlastní řízení procesní má místo toliko tehdy, jestliže bez srozumění obou manželů jeden z nich žádá a žalobou se domáhá rozvodu od stolu a lože nebo rozloučení manželství. I tu podstatně liší se od sebe oba způsoby řízení, ačkoli v obou případech má soudce z úřední povinnosti nad vedením procesu bdíti. Žalobce v obou případech jest povinen osobně se dostaviti, poněvadž by jinak další řízení bylo zastaveno, a i žalovaný má vhodnými donucovacími prostředky býti přidržován k osobnímu dostavení se. Kdežto však v procesu o rozvod právo disposiční stran do jisté míry jest zachováno, pokud by totiž účelné a důvodné vyšetřování nebylo ohrožováno a také doznání jako průvodní prostředek se připouští, jest ve sporu o rozloučení manželství disposiční právo stran značně obmezeno jednak tím, že k doznání vůbec hleděti nelze a jednak tím, že ku straně žalované jako rovnocenná strana procesní přistupuje defensor matrimonii.

Totéž řízení má místo, když platnost manželství byla vzata v odpor pro překážku soukromoprávní. Jde-li však o překážku veřejnoprávní, nastupuje, jelikož našemu civilnímu právu instituce veřejného žalobce jest neznáma, v pravém slova smyslu řízení inkvisiční, v němž soudce z úřední povinnosti má pátrati po průvodech platnosti i neplatnosti manželství nasvědčujících a dle toho slyšev prve defensora matrimonii má dle práva rozhodnouti.

Každý nález ve sporech manželských podléhá pořadu instancí a defensor matrimonii jest přímo povinen odvolati se k vyšší instanci z rozsudku, jenž dopadl v neprospěch trvání manželství.

Řízení při rozloučení židovských manželství při vzájemném dohodnutí manželů jest rovněž nesporné a obmezuje se na odevzdání listu zapuzovacího (Scheidebrief) před soudem, jež však, je-li naděje na smír, má se na jeden nebo dva měsíce odložiti. Jinak může manželství býti rozloučeno toliko k žalobě mužově pro cizoložství a má tu pak místo řádné řízení soudní (§§ 133—136 o. o. z.). Při pouhém rozvodu dlužno šetřiti řízení svrchu uvedeného (§ 132 o. o. z.). Viz čl. Manželství židovská.

Nový soudní řád.

Předpisy dv. d. ze dne 23. srpna 1819 č. 1595 sb. z. s. byly i pro příště v platnosti zachovány (čl. I. odst. 2 úv. z. k novému s. ř. ze dne 1. srpna 1895 č. 112 ř. z.), rovněž i ustanovení § 99 o. o. z. (čl. VI. úv. zák. k nov. s. ř.). Dle cit. čl. nemůže překážka manželství býti prokázána přísežným výslechem stran jako svědků dle § 371 a násl. nov. s. ř.

Spory o nedobrovolný rozvod, o rozloučení a neplatnost manželství přísluší dle § 50 č. 2 nové jur. nor. (zák. ze dne 1. srpna 1895 č. 111 ř. z.) výhradně před sborový soud I. stolice (jemuž ani prorogací odňaty býti nemohou, § 104 cit. jur. nor.) a to před onen krajský, resp. zemský soud, v jehož obvodu měli manželé poslední společné bydliště (§ 76 nové

jur. nor.); jestliže však vůbec v tuzemsku neměli společného bydliště nebo nelze-li je zjistiti, dlužno žaloby tyto proti rakouskému příslušníku vznésti u obecného sborového soudu žalobcova a nebylo-li by ani toho, u zemského soudu ve Vídni (§ 100 nové jur. nor.). Ve sporech těchto přes to, že vedou se u soudů sborových, není třeba zastoupení advokátem, jinak v řízení před sborovými soudy obligatorně předepsané; osvobození od zastoupení advokátem vztahuje se však toliko na řízení v I. stolici (§ 27 nov. s. ř.). V řízení odvolacím a dovolacím musí strany nutně býti advokáty zastoupeny (§ 463, 2. odst. a § 513 nov. s. ř.).

Pro dobrovolný rozvod a rozloučení manželství dle § 133 o. o. z., jež konají se v řízení nesporném k žádosti obou manželů, jest příslušným okresní soud, při němž má manžel svůj obecný soud, tedy z pravidla okresní soud bydliště jeho (§ 114 nové jur. nor. 1. odst., § 66 jur. n.).

Oznámení o opětném spojení rozvedených manželů může býti podáno buď u soudu, jenž rozvod k žádosti obou manželů povolil, aneb u onoho okresního soudu, v jehož obvodu se nachází společné bydliště manželů v době, kdy oznámení se stalo. Zároveň v tomto poslednějším případě má býti naznačen soud, jenž rozvod povolil, aby o opětném spojení manželů mohl býti zpraven (§ 114 nové jur. nor., 2. odst.).

VIII. Rozvod manželství od stolu a lože (separatio a thoro et mensa).

1. Pojem. Rozvod jest zrušení manželského společenství od stolu a lože (§ 103 o. o. z.).

a) Církevní právo připouští toliko zrušení manželského spolužití a sice po předchozím řízení procesním provedeném před soudem církevním. Rozvod může se státi dle církevního práva na určitý nebo neurčitý čas nebo na vždy. Rozvod na určitý čas se připouští vůbec všude, kde soudce jej pokládá za přiměřený, tudíž ku př. při zlém nakládání, svádění k nemravným skutkům a zločinům, při zneucťujících trestech, pro nenávist nebo nevůli, delší nemoc a pod.; rozvod na vždy toliko při cizoložství, jemuž na roveň se klade též sodomie a úklady o život a pod., a pro zlomyslné opuštění. Poněvadž však i při trvalém rozvodu přece quoad vinculum manželství trvá, jsou dle církevního práva obě strany vždy povinny, povinnosti manželské plniti a souložení s jinými osobami se zdržeti; nevinná strana jest oprávněna stranu druhou opět v manželské společenství přijati ano k tomu dokonce zavázána, jestliže později sama povinnost manželskou porušila. Nálezem rozvod vyslovujícím nabývá práva na rozvod toliko strana nevinná, nikoli však strana vinná; tato tedy musí vždy k žádosti prvé manželské společenství s ni obnoviti. Církevní soudce měl též při separatio perpetua upraviti rozdělení majetku a při seperatio temporaria vydati příslušné příkazy ve příčině alimentace a pod.

b) Církev protestantská zavrhla tyto zásady kanonického práva a přijala hned ve šmalkaldských článcích za zásadu rozlučitelnost manželství; přípustnost jednotlivých důvodů rozloučení má se však posuzovati dle Nového Zákona. Avšak i separatio temporaria katolického práva církevního vyskytá se v evangelické církvi a sice jako prostředek zjišťovací pro dobu trvání sporu o rozloučení manželství a jako opatření samostatné, není-li tu dostatečného důvodu k rozloučení, avšak je-li tu příčina, pro kterou se společné žití jednoho manžela s druhým jeví býti nesnesitelným.

c) Rakouské právo v souhlasu se zásadami církve katolické a koncilu Tridentského (XXIV. sess. 8 de matrim.) dovoluje katolickým manželům za soudní intervence a pod určitými podmínkami zrušení manželského společenství, ačkoli svazek manželský trvá dále, kdežto nekatolickým křesťanským církvím, jakož i vůbec všem jiným náboženským společnostem mimo rozvod dovoluje z důležitých příčin též rozloučení manželství dle jejich zásad náboženských (§ 115 o. o. z.). Ohledně rozvodu vytkl obč. z. rozdíl, zdali k němu má dojíti na základě společného dorozumění manželů či ku žádosti jednoho manžela. Svémocně rušiti manželské společenství, byť i oba manželé na tom se shodli, se nedovoluje (§ 93 o. o. z.). Svémocné zrušení společenství manželského, ať stalo se se souhlasem obou manželů či bez něho, má za následek toliko faktický stav, jenž však na soudní ochranu nemá nároku; naopak, když by jedna strana nešetříc úmluvy takové naléhala na plnění manželských povinností, musel by soud o žádosti takové dle zákona rozhodnouti bez ohledu na případné úmluvy, jež mezi manžely vzhledem ku svémocnému zrušení manželského společenství byly uzavřeny. Nemůže však soud ani při takovém svémocném rozvodu z úřední povinnosti zakročiti a nařídíti obnovení manželského společenství, jelikož zákon nic takového nestanovil, nýbrž platí tu zásada »kde není žalobce, není ani soudce«. Rakouské právo nepřijalo rozdílu církevního práva mezi dočasným a trvalým rozvodem, nýbrž ponechává rozvedeným manželům volnost kdykoli opět se spojiti a žádá toliko, aby opětné spojení řádnému soudu bylo oznámeno (srv. § 114 nové jur. nor.); povoluje manželům nehledíc k novému spojení opět rozvod, jsou-li tu důvody zákonem uznané, nebo žádají-li za to manželé ve společném srozumění.

2. Podmínky dobrovolného rozvodu.

Aby rozvodu nebylo zneužíváno, aby vážnost a důstojnost manželství neutrpěla, a vůbec též aby stát před škodlivými následky byl uchráněn, jest rozvod vázán celou řadou zákonných předpisů. K dobrovolnému rozvodu se vyžaduje:

a) Svolení obou manželů; ku svolení takovému nemá ani nezletilec potřebí souhlasu zákonného zástupce nebo soudu (§ 106 o. o. z.).

b) Manželé musí se shodnouti o podmínkách, za kterých rozvod nastati má. Jsou to hlavně podmínky povahy majetkoprávní, jako alimentace manželů a dětí, rozdělení majetku, zrušení smluv svatebních.

c) Žádost u příslušného soudu podaná, k němuž pak oba manželé osobně se mají dostaviti.

d) Smiřovací pokusy, kteréž má po třikráte předsevzíti buď řádný duchovní správce, nebo sám soud. Rekvisice cizího soudu ku předsevzetí smiřovacích pokusů se připouští (roz. ze dne 18. listopadu 1880 č. 13.154, sb. 8188). Při každém smiřovacím pokusu musí však oba manželé zároveň býti přítomni (roz. ze dne 13. května 1884 č. 10.034).

e) Jestliže jeden z manželů jest nezletilý, musí úmluva ohledně jmění jejich, ohledně trvání nebo změny manželských smluv a výživy dětí býti schválena zákonným zástupcem a soudem. Nechtí-li však manželé žádné úmluvy o svém majetku uzavříti, není vůbec k rozvodu svolení zákonných zástupců potřebí (§ 106 o. o. z.), ovšem dle § 5 cit. dv. d. z r. 1819 mají k soudnímu řízení zákonní zástupcové nezletilého manžela byli přibráni.

f) Jsou-li tu děti, má soud z úřední povinnosti o to pečovati, aby na právech svých žádné újmy neutrpěly (§ 105 o. o. z.), zejména má se soud postarati o zaopatření a vychování dítek, aniž by však o tom spor připustil (§ 142 o. o. z.).

3. Rozvod beze srozumění t. j. rozvod, při kterém jedna strana k rozvodu nesvoluje, avšak druhá strana z důvodu právem uznaného na rozvod naléhá. K rozvodu tomuto dojde, jestliže

a) jest tu příčina k rozvodu (§ 107 o. o. z.). Příčiny takové jsou: Jestliže žalovaný byl prohlášen vinným cizoložstvím nebo nějakým zločinem; jestliže žalujícího manžela zlomyslně opustil nebo vedl nepořádný život, čímž značná část jmění žalujícího manžela nebo dobrá pověst rodiny byla ohrožena, dále úklady životu nebo zdraví nebezpečné, těžké, zlé nakládání nebo dle okolností opětovaná zranění; trvalé s nebezpečím nákazy spojené vady tělesné (§ 109 o. o. z.). Důvody v § 109 o. o. z. uvedeny jsou jen demonstrativně (rozh. ze dne 14. června 1878 č. 5225 sb. 7031). Připouští se tudíž rozvod též z příčin jiných, tak ku př. pro nemohoucnost, jež vznikla teprve po uzavření sňatku, nebo pro trvalé odepírání manželských povinností; lehkomyslné vzdání se živnosti (roz. ze dne 27. února 1878 č. 68 sb. 6855), rovněž vášnivá hra na burse nebo v karty (roz. ze dne 1. března 1871 č. 2288 str. 4077); krádež spáchaná na jmění ženině (roz. ze dne 17. července 1884 č. 8018, sb. 10.109). Pro rozvod od stolu a lože platí i ohledně židovských manželů předpisy všeobecné (§ 132 a cit. zák. ze dne 31. listopadu 1868).

b) Také při nedobrovolném rozvodu musí býti smiřovací pokusy zákonným způsobem předsevzaty.

c) Žádost za rozvod podává ve formě žaloby strana o rozvod usilující; soud o žádosti této rozhoduje rozsudkem (§ 107 o. o. z.).

d) Spory o oddělení majetku, o výživu dětí a jiné otázky majetkoprávní dlužno rozhodnouti zvlášť (§ 108, 117 o. o. z.).

4. Právní účinky rozvodu:

a) Povinnost k manželskému obcování pomíjí (odtud název »rozvod od lože«). Naproti tomu mohou manželé ještě vždy spolu obcovati, aniž by nastaly následky mimomanželského souložení, a rovněž trvá vzájemná povinnost k zachovávání manželské věrnosti.

b) Domácí spolužití, jakož i společná domácnost se rozvodem ruší (rozvod od stolu), avšak teprve, když nález nabyl právní moci, jímž rozvodu bylo dáno místo. Avšak již během sporu o rozvod může soud povoliti ohrožené straně oddělené bydliště (§ 107 o. o. z.), ovšem nikoli před podáním žaloby o rozvod (roz. ze dne 10. prosince 1873 č. 11.926, sb. 5166). Bylo-li oddělené bydliště povoleno, má se přiřknouti také prozatímní alimentace (roz. ze dne 8. března 1876 č. 2789, časop. »Ger. Z.« r. 1876 č. 88). Manželka pak již není povinna muži v domácnosti a živnosti dle sil svých pomáhati; rovněž již nemusí ho do jeho bydliště následovati.

c) Naproti tomu podrží manželka jméno a přednosti stavu svého muže.

d) Rovněž potrvá zákonné dědické právo manželů, avšak manžel svou vinou rozvedený nemá nároku ani na dědictví ani na dědický podíl po druhém manželovi (§ 759 o. o. z.).

e) Jestliže manželé se smluvili, že budou žíti odděleně, mají zároveň ustanoviti, zdali jejich svatební smlouvy mají dále trvati či jakým způsobem mají býti změněny (§ 1263 o. o. z.).

f) Manžel svou vinou rozvedený nemá práva žádati z dědictví nedostávající se jemu slušné výživy, jež jinak jemu dle § 796 o. o. z. přísluší.

g) Jestliže rozvod zavinili oba manželé, nepřísluší sice z pravidla manželce nárok na slušnou výživu, avšak soudce může od případu k případu maje zření ke všem poměrům z důvodů slušnosti výjimečně k žádosti její manželu uložiti, aby jí slušnou výživu poskytoval (dv. d. ze dne 4. května 1841 č. 531 sb. z. s.).

h) Pokud obvěnění bylo již ve prospěch manželky vynaloženo, může manžel žádati, aby mu bylo vráceno (roz. ze dne 5. června 1860 č. 6372, sb. 1145).

i) Manželka nevinná může žádati mimo zrušení manželských smluv (vydání věna) dle § 91 o. o. z. též výživu (§ 1264 o. o. z. posl. věta); avšak i po přiřknutí alimentace v procesu o rozvod může vznésti nárok na zrušení manželských smluv (roz. ze dne 28. února 1882 č. 1270, sb. 8901 srv. čl. Alimentace).

5. Příslušnost.

K povolení dobrovolného rozvodu jest povolán onen okresní soud, jemuž manžel jest podroben (§ 114 nové jur. nor.). Opětné spojení manželů sluší ohlásiti u soudu, který rozvod povolil resp. rozvod prohlásil (§ 87 staré jur. nor.; dle § 114 nové jur. nor. může se toto ohlášení státi též u okresního soudu, v jehož obvodu manželé opět spojení mají společné bydliště). O nedobrovolném rozvodu rozhoduje sborový soud I. stolice z pravidla ten, v jehož obvodu měli manželé poslední společné bydliště (§§ 50 č. 2, 76 a 100 nové jur. nor.). Žádosť za prozatímní povolení odděleného bydliště nebo alimentace lze vznésti buď u soudu sborového I. stolice k jednání ve věci hlavní příslušného neb u osobního soudu manželů (§ 14*a* staré jur. nor., §§ 382 č. 8 a 387 nov. exek. ř. ze dne 27. května 1896 č. 78 ř. z.).

IX. Rozloučení manželství jest zrušení svazku platného manželství. Od něho dlužno rozeznávati pouhý rozvod (viz odst. VIII.) a zdánlivé zrušení manželského společenství prohlášením původní neplatnosti manželství následkem překážky v cestě mu stojící (§ 94 o. o. z.). Manželství rozlučuje se přirozeně smrtí jednoho manžela resp. prohlášením jeho za mrtva. Ohledně rozlučitelnosti manželství za života manželů sluší rozeznávati:

1. Svazek platného manželství mezi katolickými osobami může býti rozloučen toliko smrtí (resp. prohlášením za mrtva) jednoho z manželů. Rovněž jest svazek manželský nezrušitelný, jestliže třebas jen jedna strana již v čas uzavření sňatku katolického náboženství byla (§ 111 o. o. z.). Ustanovení toto platí též pro příslušníky sjednocené církve řecké (roz. ze dne 23. července 1873 č. 7022, sb. »Gl. U.« č. 5047). Nerozlučitelno jest rovněž manželství, jestliže oba manželé po uzavření jeho ke katolickému náboženství přestoupili, avšak jen potud, pokud oba k tomuto náboženství náležejí.

2. Nekatolickým křesťanům dovoluje zákon »dle jejich zásad náboženských« z důležitých důvodů žádati za rozloučení manželství. Takovými důvody jsou: Jestliže manžel se dopustil cizoložství nebo nějakého zločinu, pro který byl odsouzen nejméně ku pětiletému těžkému žaláři; jestliže manžel druhého manžela zlomyslně opustil a je-li pobyt jeho neznám, když k veřejnému soudnímu vyzvání do roka se nepřihlásil; úklady životu nebo

zdraví nebezpečné; opětované těžké zlé nakládání; nepřemožitelná nechuť, pro kterou oba manželé zrušení manželství žádají (»nepřemožitelná nechuť« manžely tvrzená musí býti dokázána; roz. ze dne 20. října 1887 č. 10.232, sb. »Gl. U.« č. 11.793; § 115 o. o. z.). Přestoupila-li některá strana ke katolickému náboženství, může toliko nekatolický manžel z uvedených důvodů rozloučení manželství žádati (§ 116 o. o. z.). Komentátoři shodují se v tom, že vypočtení důvodů rozlučovacích v § 115 o. o. z. jest taxativní. Různost mínění jeví se toliko v tom směru, že někteří tvrdí, že ne všichni nekatoličtí křesťané mohou žádati za rozloučení manželství z každého důvodu v § 115 o. o. z. uvedeného, nýbrž že v konkretním případě dlužno především vyšetřiti, zda udaný důvod rozloučení odpovídá náboženským zásadám oné nekatolické církve, k níž se manželé přiznávají (tak ku př. Pachmann), kdežto jiní jsou toho mínění, že soudce vůbec nemá se starati o to, jaké zásady v jednotlivých nekatolických církvích ohledně důvodů rozloučení panují, nýbrž že vždy má hleděti prostě k tomu, zdali tu jest důvod rozloučení v zákoně uvedený (tak Dollinar, Stubenrauch a j.). K nekatolickým vyznáním křesťanským dlužno vedle evangelíků (augsburského a helvetského vyznání) dle d. dv. kanc. ze dne 20. listopadu 1820 (ve sb. hal. zák. provinc. sv. 2., str. 325) počítati též nesjednocené Řeky.

3. Nekatolickým křesťanům na roveň postaveni jsou dle § 2. zák. ze dne 9. dubna 1870 č. 51 ř. z. též bezvěrci t. j. osoby, kteréž nenáležejí k žádné zákonem uznané církvi nebo náboženské společnosti (viz čl. Bezvěrci). Bezvěrec má tudíž právo žádati dle § 115 o. o. z. rozloučení manželství, byť i druhá strana byla vyznání židovského (roz. ze dne 26. října 1881 č. 9488, sb. »Gl. U.« č. 8536, ze dne 16. února 1881 č. 861, sb. »Gl. U.« č. 8292). Rozloučení manželství mezi židy a osobami bez vyznání se připouští i při návratu manželů ku dřívějšímu jejich vyznání (roz. ze dne 26. listopadu 1884 č. 11.989, sb. »Gl. U.« č. 10.273).

4. Platně uzavřené manželství židů může býti rozloučeno toliko ve dvou případech, a sice

a) za vzájemného souhlasu obou manželů (§ 133 o. o. z.);

b) bez něho jen tehda, jestliže se manželka dopustila cizoložství a bylo-li toto dokázáno (§ 135 o. o. z.).

Přestoupením židovského manžela k náboženství křesťanskému se manželství nezrušuje, může však i pak rozloučeno býti z příčin zákonem pro židovská manželství stanovených (t. j. na základě dorozumění nebo pro cizoložství manželky; § 136 o. o. z.). Jestliže osoby israelitského vyznání uzavřely manželství podle předpisů pro vyznavače víry této platících, avšak obě potom přestoupily k náboženství křesťanskému, posuzuje se otázka rozloučení manželství nebo rozvodu od stolu a lože dle předpisů platících pro ono vyznání náboženské, k němuž přestoupily (min. výn. ze dne 8. srpna 1853 č. 160 ř. z.). Překážka katolicismu (viz odst. II.) na israelity, kteří ke katolickému náboženství přestoupili a od manžela, jenž setrval při israelitském náboženství, listem zapuzovacím dle předpisů obč. zák. byli rozloučeni, se nevztahuje (d. dv. kanc. ze dne 4. února 1837 č. 168 sb. z. s.).

Ohledně rozloučení již od počátku smíšeného manželství mezi židy a jinými nekřesťany nemá zákon žádného ustanovení. Zdá se, že v takovém případě každá strana podrobena jest omezením z náboženského jejího vyznání plynoucím: židovský manžel může tudíž žádati rozloučení manželství

jedině pro cizoložství manželky; druhá nežidovská strana může však všechny důvody rozloučení ku platnosti přivésti, kterých by vůbec dovolávati se mohla (roz. ze dne 6. února 1861, časop. »Jur. Bl.« č. 18 z r. 1861. Viz čl. Manželství židovská).

X. Neplatnosť manželství.

Manželství jest neplatné, jestliže schází podstatná podmínka k jeho uzavření, tedy jestliže mu stojí v cestě překážka (nikoli pouhý zákaz) manželství. Dle toho, jaké povahy překážka tato jest, zavádí se řízení o neplatnosť manželství

1. z úřední povinnosti, nebo
2. k žádosti těch, jimž tím, že bylo manželství s touto překážkou uzavřeno, v právech jejich bylo ublíženo (§ 94 o. o. z.).

ad 1. Řízení z povinnosti úřední má místo, vadí-li platnosti manželství překážka veřejnoprávní (únos § 56, cizoložství § 67, zavraždění manžela § 68, účastenství na příčině rozloučení § 119, svazek manželský § 62, vyšší svěcení a slavné sliby § 63, různost náboženství § 64, příbuzenství a švakrovství §§ 65—66, nedostatek slavnostního prohlášení svolení § 75 a překážka katolicismu) (dv. d. ze dne 25. srpna 1814 č. 1099 sb. z.) Řízení zavádí se z úřední povinnosti, aniž by při tom bylo třeba (dle dv. d. ze dne 25. listopadu 1839) ustanovení vlastního žalobce, jakmile dotyčný úřad z určité pověsti, věrohodným udáním nebo konečně vlastním šetřením nabude vědomosti o existenci některé z naznačených veřejnoprávních překážek. Rovněž samy strany mohou ohledně překážek veřejnoprávních svého práva odporu použiti. Ve všech ostatních případech nutno vyčkati žádosti těch, kterým uzavřením dotyčného manželství v jejich právech bylo ublíženo. Zdánlivá výjimka z tohoto pravidla jeví se v tom případě, jestliže manželství vadí překážka soukromoprávní a manžel, aniž by prve vyčkal prohlášení prvního manželství neplatným, vstoupí v manželství nové, takže nastane pak řízení o neplatnosti tohoto druhého manželství pro existenci prvního svazku manželského; v tomto případě musí se toto vyšetřování i z úřední povinnosti rozšířiti na existenci soukromé překážky. Avšak výjimka tato jest toliko zdánlivá, jelikož platnost nebo neplatnost prvního manželství jest nutně prejudicialní pro rozhodnutí o existenci manželství druhého. Řízení o neplatnosti manželství z úřední povinnosti zahájené mezitimním odpadnutím překážky zpravidla se nezastavuje (ku př. při překážce různosti náboženství dle § 64 o. o. z., jestliže nekřesťanský manžel mezitím k náboženství křesťanskému přestoupil.) D. dv. kanc. ze dne 13. července 1837 (sb. zák. pol. sv. 65 str. 417) však ustanovil, že byl-li manželský svazek, jemuž stála v cestě překážka veřejnoprávní, smrtí jednoho neb obou manželů zrušen, řízení o platnosti tohoto manželství nezavádí se již z úřední povinnosti, nýbrž jen tenkráte, jestliže za dotyčné šetření a rozhodnutí bylo žádáno oprávněnými účastníky za účelem provedení soukromoprávních nároků (ku př. vzhledem ku svatebním smlouvám, dědickému právu, manželskému zrození děcka) nebo trestním soudcem za účelem řízení úředního (§ 5 tr. ř) nebo konečně úřadem správním v zájmu státní správy (ku př. pro nároky na pensi). I v tomto případě však se zavádí řízení z úřední povinnosti úřadem jinak »k tomu povolaným«, kdež pak interesenti jsou oprávněni při řízení ku provedení, jakož i vůbec ku zachování svých nároků soukromoprávních zakročiti, soudu případnou pomoc a průvodní prostředky poskytnouti a proti roz-

hodnutí, jimiž se pokládají za zkráceny, cestou apelace nebo rekursu pomoci vyššího soudu se dovolati.

2. Za prohlášení neplatnosti manželství s překážkou soukromoprávní uzavřeného mohou žádati toliko:

a) bezvinný manžel (§§ 95, 96 o. o. z.) a

b) třetí osoby, které uzavřením manželství v právech svých byly zkráceny (§ 94 o. o. z., posl. věta).

Bezvinným jest ten manžel, jemuž žádné viny nelze přičítati, že neplatné manželství bylo uzavřeno. Je-li toliko jedna strana bez viny, má toliko ona právo odporu; jsou-li obě strany bez viny, přísluší právo toto oběma, není-li žádná strana bez viny, nepřísluší žádné z nich; praktický účinek toho jest, že platnosti manželství takového odporovati nelze. Třetím osobám přísluší právo odporu, byly-li ve svých právech zkráceny, t. j. jestliže bylo třeba jejich souhlasu k uzavření sňatku a souhlasu toho si nebylo vyžádáno. Kromě manžela jest především manželský otec oprávněn, platnosti manželství odporovati, bylo-li toto nezletilým dítětem uzavřeno svémocně t. j. bez jeho svolení nebo beze svolení úředního cestou stížnosti snad dosaženého (§ 52 o. o. z.) a sice pro překážku nezletilosti. Naproti tomu se zdá, jestliže k manželství svého dítěte svolil, že mu nepřísluší právo manželství tomu pro jinou soukromoprávní překážku odporovati, poněvadž v tomto případě nelze říci, že byl uzavřením sňatku ve svém právu zkrácen, pročež také § 96 o. o. z. mluví toliko o odporu proti manželství svémocně uzavřenému.

Manželství zákonného chráněnce bez opatření prohlášení poručníka nebo kuratora, resp. beze svolení úřadu vrchnoporučenského nebo vrchnoopatrovnického svémocně uzavřené může v odpor vzíti jak poručník resp. opatrovník, tak i představený úřad vrchnoporučenský nebo vrchnoopatrovnický. Někteří spisovatelé, opírajíce se o dv. d. ze dne 17. června 1825 č. 2112 (jejž však první mínění pokládá za pouhé omezení dv. d. ze dne 22. září 1821 č. 1802 sb. z., kterýmž úřadu dotčenému právo odporu beze vší pochybnosti bylo přiznáno) tvrdí, že úřad vrchnoporučenský resp. vrchnoopatrovnický platnosti manželství pro soukromoprávní překážku odporovati nemůže, avšak i dle jejich názoru může ovšem poručníku resp. opatrovníku naříditi, by on tak učinil.

Právo odporu zaniká

a) vzdáním se výslovným, nebo

b) mlčky učiněným, t. j. konkludentními činy, zejména pokračováním v manželství i po nabyté vědomosti o překážce (§ 96 o. o. z.), čímž asi sluší rozuměti toliko pokračování v manželském obcování, jelikož pouhé pokračování v domácím společenství před prohlášením neplatnosti § 93 o. o. z. manželům přímo za povinnost ukládá.

c) Právo otce, poručníka neb opatrovníka manželství v odpor vzíti, zaniká dle § 96 o. o z. pominutím moci otcovské, poručnické nebo opatrovnické, čímž však dlužno rozuměti zánik ve smyslu absolutním, tak že při pouhé změně v osobě poručníkově neb opatrovníkově, nebo jestliže při zániku otcovské moci byl nezletilci zřízen poručník, může také nástupce práva odporu s účinkem užiti. Poručníku zřízenému teprve po sňatku osobě nezletilé, která v čas uzavření sňatku neměla žádného poručníka, právo to z jeho osoby nepřísluší (roz. ze dne 15. března 1887 č. 2366, sb. »Gl. U.« č. 11.501).

d) Právo manželů manželství odporovati zaniká také jejich smrti, neboť oprávnění toto zakládá se toliko v poměrech ryze osobních a tudíž dle § 531 o. o. z. k pozůstalosti nenáleží a rovněž dle § 918 o. o. z. na dědice nepřechází. Výjimkou přísluší interessentům právo odporu i po smrti manželů, závisí-li od existence nebo non existence manželství soukromá práva osob třetích (roz. ze dne 1. března 1882 č. 798 sb. »Gl. U.« č. 8903).

e) Promlčením zaniká žalobní právo ve 30 letech, což však není nepopřeno, jelikož někteří vzhledem k § 1481 o. o. z. tvrdí, že právo toto jest nepromlčitelné.

Manželství občanské.

I. Pojem a historický vývoj.

Manželství občanské jest manželství uzavřené před státními orgány. Původ tohoto právního ústavu hledati sluší ve francouzské revoluci, jejíž snaha k tomu směřovala, aby stát byl učiněn nezávislým na církvi; manželství bylo totiž považováno za občanskou smlouvu, jejížto právní význam a účinek, jakož i způsob uzavírání vymeziti dlužno nehledě k náboženským názorům občanů, zákony státními, při čemž církvi nepřísluší žádný vliv. Zákonné předpisy o sňatku občanském byly též pojaty v Code Napoleon, kterýžto zákonník snaží se nicméně posvátnou důstojnost manželství tím povznésti, že víže uzavření manželství na určité slavné formálnosti; jmenovitě přesně jsou vymezena ustanovení o překážkách manželství a zároveň o to pečováno, by rozvod, jakož i rozloučení manželství nedály se z pohnutek lehkomyslných. Pro rozloučení sňatku vyhledávány jisté dostačující důvody; rozloučení mělo místa jenom na základě žaloby, pravidelného řízení procesního a soudcovského nálezu. Před uzavřením manželství bylo třeba vykonati ohlášky a zákonným způsobem je prohlásiti. Občanské manželství rozšířilo se po té v zemích levého Porýní, v Badensku, Elsasku a Lotrinsku, brzy i v Belgii, Italii a Německu.

Moderní zákonodárství zná tři druhy občanského manželství:

1. obligatorní (nucené),
2. fakultativní,
3. občanský sňatek z nouze.

Při obligatorním manželství občanském závisí platnost manželství na intervenci státních orgánů při aktu uzavíracím; církevní požehnání sňatku jest zůstaveno vůli stran a nemá pro platnost smlouvy manželské závažnosti. Kde je zavedeno fakultativní civilní manželství, může býti sňatek uzavřen buďsi před státními buďsi před církevními úřady.

Občanský sňatek z nouze jest vázán podmínkou, že úřady církevní odeprou ohlášky učiniti nebo slavné prohlášení přijati z důvodů státními zákony neuznaných. V tom případě dává stát ohlášky i oddavky vykonati svými orgány.

Tyto tři formy občanského manželství označují tři momenty v boji státu s církví o vliv na uzavírání manželství. Jak stát, tak i církev osobují si totiž tento vliv výhradně každý pro sebe; jestiť prý sňatkem založená rodina velkého významu jak pro trvání církve, tak i pro bytí státu. Království a země v říšské řadě zastoupené uznávají ústav obligatorního manželství občanského jen ve příčině osob, jež nenáležejí žádné státem uznané církvi nebo náboženské společnosti; pro příslušníky církve zákonem uznané platí forma občanského sňatku z nouze. Ovšem naléhalo sice svo-

bodomyslné hnutí roku 1848 na zavedení všeobecně závazného manželského sňatku civilního, neboť § 17 »základních zákonů rakouského národa« předložený kroměřížské radě říšské výborem ústavním jakožto votum většiny zněl: »Občanská platnost manželství podmíněna jest slavným prohlášením svolení obou snoubenců před úřadem státem zřízeným ku přijetí tohoto svolení. Církevní sňatek lze teprve po uzavření manželství občanského předsevzíti. Různost manželství nezakládá občanskou překážku manželství.« Však biskupové arcivévodství Rakouského nad a pod Enží povstali proti tomuto zamýšlenému zavedení obligatorního manželství civilního a to protestem obsaženým v pamětním spise dne 12. prosince 1848 a říšské radě v Kroměříži zaslaným. Říšská rada sama neměla však již příležitosti o tomto předmětu se uraditi. V době od 30. dubna až do 17. června 1849 odbývali arcibiskupové a biskupové rakouští porady stran otázky manželství, jichžto výsledky v četných pamětních spisech ministru vnitra byly předloženy. Dne 27. dubna 1850 přednesl tehdejší ministr kultu hrabě Lev Thun za souhlasu s ministerskou radou císaři nejpokornější návrh, z něhož vysvítá, že otázka civilního manželství ustoupila v pozadí a že prohlášena byla zásada, že změny rakouského práva manželského mají se provésti v duchu církevních nauk katolíků a protestantů a nikoli jednostranně státní mocí, nýbrž jen ve srozumění se zástupci těchto církví. Konkordátem bylo manželství úplně odevzdáno do rukou církve. Teprve článkem I. zák. ze dne 25. května 1868, č. 47 ř. z. byl po dlouhých bojích císařský patent ze dne 8. října 1856 č. 185 ř. z., odvolávající se na patent ze dne 5. listopadu 1855 č. 195 ř. z. zrušen. Současně byl také s čl. II. ze dne 25. května 1868 č. 47 ř. z. ústavy občanského manželství z nouze zaveden. Zákon ze dne 9. dubna 1870 č. 51 ř. z. rozšířil občanské uzavírání manželství na případ, pro nějž opatření učiněno v zákoně ze dne 25. května 1868 č. 47 ř. z.

II. Zákonné podmínky občanského sňatku manželského.

Ten'o má místo

a) u příslušníků vyznání státem uznaného, když některý z příslušných duchovních správců o to požádaný, jenž dle předpisů všeob. zák. obč. k ohlášení sňatku nebo k přijetí slavného prohlášení jest povolán, odepře předsevzíti ohlášky nebo přijati slavné prohlášení z důvodu zákonodárstvím státním neuznaného (čl. II. zák. že dne 25. května 1868 č. 47 ř. z.);

b) u osob nenáležejících žádné zákonem uznané církvi nebo náboženské společnosti (§ 1 zák. ze dne 9. dubna 1870 č. 51 ř. z.), obligatorně;

c) u osob, z nichž jedna strana je příslušníkem vyznání státem uznaného, druhá strana však nenáleží žádné uznané náboženské společnosti, a to při těchto podpůrně, takže v této případnosti mají snoubenci na vůli, obrátiti se v té příčině na správce duchovního nebo přímo na civilní úřad (§ 1 zák. ze dne 9. dubna 1870 č. 51 ř. z.).

III. Příslušnost soudní a řízení.

Ve příčině uzavírání manželství před světskými úřady platí předpisy druhého dílu všeob. zák. obč. s těmito odchylkami:

1. Úřadem povolaným ku vykonání ohlášek a ku přijetí slavného prohlášení svolení jest politický úřad okresní, v oněch městech však, jež mají vlastní obecní statut, obecní úřad, jemuž svěřena jest správa politická

(magistrát). Ve případě pod II. a) uvedeném jest příslušný onen politický úřad okresní, v jehož úředním obvodu správce duchovní uzavření sňatku se vzpěčující své sídlo má; ve případech pod II. b) a c) naznačených určuje se příslušnost bydlištěm snoubenců (čl. II. § 1 zák. z 25. května 1868, č. 47 ř. z. a § 1 zák. ze dne 9. dubna 1870 č. 51 ř. z.). Dožádání a delegování jiného okresního (obecního) úřadu ku přijetí slavného prohlášení může nastati na žádost obou snoubenců se strany příslušného politického okresního (obecního) úřadu dle předpisů § 81 a 82 o. o. z. vydaných pro farní úřady (§ 6 zák. z 25. května 1868). Konsulárním úřadům na Východě nepřísluší obor působnosti, který je přidělen úřadům správním tuzemským v zákonech ze dne 25. května 1868, ze dne 31. prosince 1868 a ze dne 9. dubna 1870; nemohou také býti delegovány ku přijetí slavného prohlášení úřady v té příčině příslušnými, ježto delegování k úřednímu výkonu jen těm úřadům má se uděliti, kteří sami k úkonům úředním téhož druhu vůbec jsou oprávněni (výn. min. zahr. záležitostí ze dne 3. března 1875 č. 2708, a min. vn. ze dne 21. března 1875 č. 3848 na místodržitelství v Terstu).

2. Všecky úkony a všecka rozhodování, jež dle předpisů druhého dílu všeob. zák. obč. s dodatečným nařízením jsou svěřeny duchovnímu správci, příslušejí ve příčině manželství, které se uzavírá před světským úřadem, příslušnému politickému okresnímu (obecnímu) úřadu (§ 2 zák. ze dne 25. května 1868).

3. Proti rozhodnutí politického okresního (obecního) úřadu ve věcech manželských mají žadatelé právo stěžovati sobě ku zemské vládě a proti rozhodnutím této k ministerstvu vnitra; rekurs není na určitou lhůtu vázán, aniž souhlasnými rozhodnutími obou nižších instancí vyloučen (§ 5 cit. zák.). Duchovním úřadům není však právo rekursu proti rozhodnutím politických úřadů ve věcech manželských vyhrazeno (roz. min. vnitra ze dne 8. února 1875 časop. »Zeitschr. f. Verw.« str. 32). Platnost občanského manželství předpokládá řádné předsevzetí ohlášek a zákonité přijetí slavného prohlášení. Co se týká samého uzavření sňatku, budiž slavný projev svolení k manželství vykonán před představeným politického okresního (obecního) úřadu nebo před zástupcem představeného u přítomnosti dvou svědků a jednoho přísežného zapisovatele (§ 7 zák. ze dne 25. května 1868). Politický úředník akt uzavření sňatku řídící má snoubence způsobem jich vzdělání a schopnostem přiměřeným osloviti a poučiti o právních účincích smlouvy manželské a vyzvati je, aby svůj úmysl sňatek manželský uzavříti slavnostně prohlásili (§ 12 nař. min. spravedl., kultu a vnitra ze dne 1. července 1868 č. 80 ř. z.). O uzavření manželství budiž sepsán protokol a podepsán, jak snoubenci, tak i svědky a oběmi úředními osobami (§ 8 cit. zák.).

Politický úřad okresní (obecní) vede rejstřík manželský o sňatcích manželských u něho předsevzatých a vydává na žádost úřední vysvědčení, které uzavření manželství prokazují a to s průvodní mocí veřejných listin. Takové úřední vysvědčení má politický okresní (obecní) úřad z úřední povinnosti zaslati řádným správcům duchovním obou snoubenců (§ 9 cit. zák.). Manželům, kteří uzavřeli sňatek manželský před světským úřadem, nebrání se, aby se neucházeli dodatečně také o církevní požehnání svého sňatku duchovním správcem toho vyznání, jemuž jedna strana náleží.

IV. Účinky uzavření manželství občanského.

Co se tkne rozvodu a rozloučení manželství civilního ve smyslu zák. ze dne 25. května 1868, platí ustanovení všeob. zák obč., při čemž úkony přidělené duchovním správcům příslušejí politickému okresnímu (obecnímu) úřadu, v jehož obvodu jest sídlo duchovního správce zákonem k těmto funkcím povolaného. Vzhledem ku rozlučitelnosti manželství uzavřených podle zák. ze dne 9. dubna 1870 č. 51 ř. z. jsou osoby, jež žádné zákonem uznané církvi nebo náboženské společnosti nenáležejí, na roveň postaveny nekatolickým křesťanským náboženským souvěrcům. Jest jim tudíž dovoleno z důvodů § 115 o. o. z. žádati za rozloučení manželství. Lze tedy i tehdy žádati za rozloučení manželství, jestliže manželé, kteří v čas uzavření sňatku byli bezvěrci, opět se navrátili ku svému dřívějšímu vyznání, které rozloučení dovoluje (rozh. nejv. soudu ze dne 26. listopadu 1884 č. 11.989, sb. »Gl. U.« č. 10.273). Jsou však rozlučitelna netoliko manželství mezi osobami bez vyznání, nýbrž také taková, jež byla uzavřena s jedné strany bezvěrcem, s druhé strany osobou, která náleží vyznání náboženskému rozloučení dovolujícímu, však nikoli křesťanskému. Dle toho jsou tedy manželství mezi osobami bez vyznání a israelity dle § 115 o. o. z. rozlučitelna, ježto takové sňatky před světskými úřady uzavřené nebyly vykonány dle předpisů pro manželství židovská platnými před rabíny a nelze je tudíž za manželství židovská pokládati (rozh. ze dne 30. září 1879 č. 10.870, sb. »Gl. U.« č. 7589, ze dne 13. dubna 1880 č. 3105, sb. »Gl. U.« č. 7934 a ze dne 16. února 1881 č. 861, sb. »Gl. U.« č. 8292).

V. Nemalé důležitosti jest otázka, je-li platno občanské manželství v cizině, kde jest občanský sňatek obligatorní, rakouskými státními občany uzavřené, kteří v tuzemsku náležejí církvi nebo společnosti náboženské, zákonem uznané. Unger prohlásil civilní takové manželství za neplatné, protože církevní sňatek nepatří pouze ku zevnějším formálnostem jako na př. ohlášky, nýbrž jest materielní náležitostí úkonu samého. Jeho náhled sdílí též Savigny, Thöl, Gerber a j. Když však zákony ze dne 25. května 1868 a ze dne 9. dubna 1870 zásada církevního sňatku byla v zákonodárství rakouském prolomena, není tu již důvodu pro popírání platnosti manželství civilního v cizině uzavřeného. Tak také Stubenrauch. Výnosem ministerstva vnitra ze dne 12. března 1878 č. 514 bylo oznámeno vzhledem k tomu, že vyskytovaly se mnohé případy, kde neodůvodněné obtíže se strany obcí a farních úřadů v cestu byly kladeny uznání civilních sňatků, jež rakouští státní příslušníci ve Švýcarsku, nebo jinde v cizině byli uzavřeli, následující: »Z § 4 a 37 o. o. z. vyplývá, že rakouští státní občané jsou sice též ve příčině jednání, jež předseberou mimo státní území, na občanské zákony své vlasti vázáni, leč jen potud, pokud jich osobní svoboda je předsebráti tím jest obmezena. Uzavírají-li se právní jednání s cizinci v cizině, tož buďtež posuzována dle zákonů místa, kde jednání učiněno bylo.« Tento výnos přihlíží tudíž výhradně ku zásadě »locus regit actum«. Je-li sporna platnost občanského manželství uzavřeného Rakušanem v Německé Říši nebo vůbec v zemi, kde obligatorně jest zavedeno manželství civilní, mají tu ovšem soudové rozhodovati. Pokud však běží o výrok se stanoviska úřadu správního, jest takový občanský sňatek Rakušanův za platný považovati. Dotyčným státním občanům rakouským jest ponecháno na vůli, chtějí-li své občanské manželství dáti také církví požehnati, čili nic.

Manželství smíšená.

Smíšená manželství v nejširším slova smyslu jsou taková manželství, která uzavírají vyznavači různých náboženství; nynější rakouské zákonodárství vyrozumívá však smíšenými manželstvími taková manželství, která se uzavírají mezi příslušníky různých křesťanských vyznání. Různost náboženského vyznání snoubenců, jakož i různé stanovisko, jež rozličná náboženská společenstva zaujala vůči těmto sňatkům, které se vyskytují vždy častěji a častěji následkem stále se vzmáhající náboženské tolerance, učinily nutným, aby se stanovily aspoň s hlediska státního zákonodárství jednotné předpisy, jež by byly závazny pro foro externo pro všechna křesťanská společenstva náboženská. Pro foro interno zůstane uzavření smíšeného manželství ovšem věcí svědomí, která se pak posoudí dle pojmův a nauk jednotlivých náboženských společenstev.

I. Právo církevní.

V církevním právu katolickém mluví se o smíšených manželstvích uzavřených pouze mezi katolíky a křesťany-nekatolíky, vedle toho i o sňatcích katolíků s odpadlíky (apostaty), ježto nesmazatelná známka těmto křestem vtištěná trvá na vždy. Rozdílnost křesťanského vyznání náboženského působí dle kanonického práva pouze zákaz manželství (t. zv. cultus disparitas), kterýžto třeba dobře rozeznávati od překážky manželství zrušující t. zv. cultus disparitatis (viz čl. Manželství odst. II). Stanovisko katolické církve vůči smíšeným manželstvím zračí se v doslovném znění § 66 návodu pro katolické soudy manželské, jenž praví: »Církvi nelíbí se manželství mezi křesťany a odpadlíky; neschvaluje též sňatků mezi katolíky a nekatolickými křesťany a zrazuje své dítky od uzavírání jich.« Smíšená manželství nejsou tedy absolutně zakázána v ten způsob, že by nebyla naprosto církevně dovoleným spojením; než žádá se k uzavření takového manželství smíšeného dispense, kteráž týkajíc se překážky stanovené oekumenickou synodou pro veškerou církev, vyhrazena jest apoštolské stolici. Tolikéž biskupům udílí se, kde toho poměry vyžadují, zmocnění, dispensovati od této překážky manželství, ve kterémžto případě budiž žádost za dispens podána bezprostředně ordinariátu. Dispens tato udělí se však jen tehdy, zabezpečí-li se katolická výchova všech dětí, ve kteréžto případnosti vykonávají se v kostele ohlášky i oddavky; neposkytne-li se tato záruka, jest dispens nemožna a činnost katolického správce duchovního obmezí se jenom na t. zv. passivní assistenci, při níž funguje duchovní jen jako testis qualificatus neb auctorisalibis.

II. Zákonodárství rakouské.

Toto zná pouze překážku různosti náboženského vyznání mezi křesťany a osobami, jež se nepřiznávají k náboženství křesťanskému (§ 64 o. o. z.): zákaz manželský vyplývající z různosti křesťanského vyznání náboženského jest mu úplně cizí. Následkem toho obmezuje se státní zákonodárství jednak na stanovení formalit, jež dlužno zachovávati při smíšených manželstvích a jež týkají se ohlášek a slavného prohlášení svolení ke sňatku, jednak na upravení mezináboženských poměrů týkajících se náboženského vyznání dítek, jež snad pojdou z tohoto smíšeného manželství. Ve směru prvém obsahuje zák. ze dne 31. prosince 1868 č. 4 ř. z. z r. 1869 příslušné předpisy, kdežto druhá otázka byla upravena zákonem ze dne 25. května 1868 č. 49 ř. z.

1. Ohlášky.

Při manželstvích mezi příslušníky různých křesťanských vyznání buďtež vykonány ohlášky za božích služeb ve shromáždění farního obvodu náboženského společenstva jednoho každého z obou snoubenců ve formě vůbec zákonem předepsané (čl. I.). Zdráhá-li se ten neb onen duchovní správce vykonati ohlášky z důvodu státem neuznaného, mohou snoubenci žádati příslušný politický úřad za předsevzetí ohlášky.

2. Slavné prohlášení svolení.

Toto budiž při sňatcích příslušníků různých křesťanských vyznání učiněno u přítomnosti dvou svědků před řádným duchovním správcem jednoho z obou snoubenců nebo před jeho zástupcem. To může se státi i v tom případě, byly-li vykonány ohlášky politickým úřadem. Snoubenci mají na vůli, aby si dali svůj sňatek uzavřený před duchovním správcem jednoho z nich požehnati také duchovním správcem druhé strany (čl. II.). Předpisy uvedeného zákona platí ovšem jen pro příslušníky státem uznaných křesťanských vyznání, protože prohlášení konsensu, učiněné před duchovním správcem náboženského společenstva zákonem neuznávaného nezakládá manželství platné před zákony státními (rozh. ze dne 9. prosince 1874, ze dne 17. srpna 1871 sb. 5556, 8476). Řádným duchovním správcem vyrozumíváme onoho kněze, který dle zřízení státem uspořádaného církve zákonem uznané vykonává pro vyznavače téže víry, jež mají svůj domicil nebo quasidomicil v oblasti o. o. z., dle stanov této víry akty bohoslužby a církevní moci a vede matriky o uzavřených sňatcích (rozh. ze dne 17. srpna 1880 č. 8066). Nelze tudíž na př. kaplana anglického vyslanectva považovati za duchovního správce anglických poddaných v Rakousku bydlících (totéž rozh.). Článkem III. svrchu cit. zákona změněny byly zároveň §§ 71 a 77 o. o. z., jež se týkají smíšených manželství.

3. Rozloučení smíšených manželstev.

V této příčině dlužno lišiti, zda bylo manželství uzavřeno mezi katolíkem a nekatolickým křesťanem či mezi křesťanskými nekatolíky.

a) V prvém případě jest manželství jakožto katolické toliko smrtí jednoho manžela rozrušitelno (§ 111 odst. 2 o. o. z.). Tohoto ustanovení jest použito i ve případě, náležel-li jeden manžel k vyznání řeckému sjednocenému, ježto vyznavač víry řecké sjednocené jest taktéž katolíkem (rozh. ze dne 23. července 1873 č. sb. 5047).

b) Smíšené manželství, jež uzavřeli přívrženci různých nekatolických konfessí křesťanských, možno rozloučiti z důvodů § 115 o. o. z.; bližší viz ve čl. Manželství odst. IX. Přistoupil-li jeden z manželů dodatečně k náboženství katolickému, může žádati za rozloučení jedině strana, která zůstala nekatolickou (§ 116 o. o. z.).

Při rozvodu smíšeného manželství mají místo pouze všeobecné přepisy o. o. z., takže zvláštní řízení při rozvodu takového manželství nenastane.

Manželství židovská.

I. Manželství židovské jest manželství, které se uzavírá mezi vyznavači židovské společnosti náboženské. Dle židovského práva jeví se sňatek jako smlouva, která právoplatně k místu přichází prohlášením svolení k uzavření manželství u přítomnosti dvou svědků a splněním jedné z následujících tří náležitostí: odevzdání cenného předmětu nebo listiny nebo vykonání soulože. Schází-li na některé straně konsens, jest manželství

neplatným; uzavřené manželství však povznáší se ze sféry smluv do vyšší veškerost člověčenstva objímající sféry mravnosti — libovůle jednotlivce jest pak vyloučena. Židovské právo manželské obsahuje celou řadu ustanovení sloužících k ochraně principu mravnosti, základu to manželství.

Ku právní účinnosti sňatku není třeba dle zásadních ustanovení židovského manželského práva ani ohlášek ani jinakých náboženských obřadností. Teprve později vytvořily se jisté slavnostní obřadnosti a zejména intervence židovského duchovního správce při sňatku. Slavnostní svolení ku sňatku záleží v tom, že ženich své nevěstě na ukazováček pravé ruky navlékne prostý zlatý kroužek se slovy: »Budiž mi tímto prstenem zasvěcena dle zákona Mojžíše a Israele.« Mlčky učiněné přijetí resp. převzetí prstenu nevěstou pokládá se za souhlas její k uzavření sňatku; z pravidla pak se též svatební smlouva (kethuba) veřejně předčítá. Všechny ostatní obřadnosti jsou významu podřízeného a jejich nešetření nemá na uzavření sňatku žádného vlivu. Dřívější manž. patent ze dne 17. ledna 1783 podrobil židy ve příčině manželského práva a uzavírání sňatku obecným občanským zákonům. Následkem toho stěžovalo si židovstvo proti tomuto šablonovitě upravenému právu manželskému poukazujíc k tomu, že pojem a uzavření sňatku přece má podstatně souhlasiti s oněmi zásadami náboženskými, které platí pro dotyčnou společnost náboženskou. Těmto stížnostem židovstva císař Leopold II. částečně vyhověl vydav patent ze dne 21. března 1791 č. 130, kterýž nejpodstatnější náboženské zásady při uzavírání židovských manželství zachovává. Při redakci obč. zákonníka pak vycházelo se ze zásady, že na stávající občanské poměry má se pokud možná bráti zřetel a byli tudíž ohledně židovského manželského práva židovští theologové slyšáni a na základě jich dobrozdání manželství israelitů příslušným způsobem upraveno; o. o. z. ve všeobecných předpisech o manželském právu stanovil pro židovské manželství některé modifikace, které v §§ 123 až 136 došly výrazu.

II. Zvláštní tyto výjimky jsou:

1. Ohledně p ř e k á ž e k manželství. Židovské manželské právo obsahuje zákaz manželství mezi blízkými příbuznými. § 125 o. o. z. v tom směru ustanovuje: Překážka příbuzenství nevztahuje se u židovstva mezi pobočnými příbuznými dále, než na manželství mezi bratrem a sestrou, pak mezi sestrou a synem nebo vnukem jejího bratra nebo její sestry.

2. Překážka š v a k r o v s t v í omezuje se na následující osoby: Po zrušení manželství není muž oprávněn vejíti v manželství s příbuznou své ženy v linii přímé ani se sestrou její, a žena nemůže uzavříti sňatek s příbuzným svého manžela v linii přímé ani s jeho bratrem ani se synem nebo vnukem jeho bratra nebo sestry. V tomto směru odchyluje se podstatně obč. zák. od židovského manželského práva. Obč. zák. dovoluje totiž sňatek se sestrou zesnulé manželky bezpodmínečně a se sestrou manželky rozvedené po smrti této; židovské manželské právo zná kromě toho t. zv. š v a g r o v s k é m a n ž e l s t v í (levirátní) t j. manželství se vdovou po zesnulém bratru. Takové manželství platí sice z pravidla za krvesmilstvo, jenom když zesnulý bratr nezanechal žádných dětí, jest uzavření manželství švakrovského uloženo za povinnost; avšak vdova povinnosti té jest sproštěna, jestliže švakr se zdráhá s ní v manželství vejíti. Pro tento případ nařizuje židovské právo předsevzetí zvláštního aktu s jistými obřadnostmi spojeného (chalizah), jenž pozůstává v tom, že vdova má před duchovním

soudem (kollegiem rabínů) švakrovi zouti střevíc se slovy: »Tak staniž se muži, jenž dům bratra svého zbudovati nechce.« Pro foro interno přísluší sice židovskému duchovnímu správci právo odepříti výkon sňatku, jestliže v takovém případě obřadné vyzutí střevíce nebylo předsevzato; ovšem mohou pak snoubenci dle čl. II. zák. ze dne 25. května 1868 č. 47 ř. z. uzavříti podpůrné manželství civilní. Židovské právo manželské nedopouští vůbec dispensace od překážek manželství, neboť dle zásad židovských zrušení zakázaného stupně příbuzenského pro některou osobu si mysliti nelze.

Židovské manželské právo zná relativní překážku manželství v tom záležející, že po 30 dnů po smrti blízkých příbuzných sňatek uzavřen býti nesmí, dále, že vdova do 90 dnů po smrti mužově, rovněž rozvedená manželka po tutéž dobu počítajíc ode dne, kdy obdržela list zapuzovací, nesmí v nové manželství vejíti. Uzavření sňatku v den sobotní nebo sváteční, rovněž ve dny zasvěcené národnímu smutku se nepřipouští.

III. Ohlášky židovské manželské právo nezná; avšak vzhledem k tomu, že při uzavření sňatku vůbec i zájmu státního šetřiti dlužno a že tudíž předchozí veřejné ohlášení manželství jest nezbytno, aby případné překážky manželství na jevo vyšly, musely býti i při židech ohlášky zachovány. § 126 o. o. z. neustanovuje, kdo ohlášky vykonati má. Mezera tato byla však vyplněna zák. ze dne 21. března 1890 č. 57 ř. z., jehož § 17 výslovně ustanovuje, že ohlášení manželství může předsevzíti toliko rabín dle předpisů téhož zákona zřízený, nebo v době uprázdnění rabinátu nebo při zaneprázdnění rabína, jeho zástupce. Další otázka, kde resp. ve kterých synagogách israelitské obce náboženské mohou býti ohlášky právoplatně vykonány, upravena jest statutem, který ve smyslu cit. zákona každá židovská obec náboženská míti musí a který musí býti schválen úřadem státním.

IV. Sňatek nemůže (§ 123 o. o. z) býti předsevzat před náboženským učitelem nebo kazatelem, nýbrž výhradně jen před příslušným rabínem nebo jeho zástupcem, resp. rabínem jím delegovaným (§ 17 cit. zák.). Jelikož slavnostní prohlášení souhlasu, jak již svrchu bylo uvedeno, při židovském manželství pozůstává v tom, že ženich odevzdávaje nevěstě prsten shora uvedenou formuli pronese, naskytla se již otázka, zdali tímto obřadem předpisu zákona se vyhoví. Právem se poukazuje k tomu, že tato obvyklá formule sama nedostačuje, nýbrž že rovněž jako při křesťanských manželstvích musí oba snoubenci slavnostní svolení výslovně prohlásiti.*

V. Židovské manželské právo nezná rozvodu od stolu a lože; § 132 o. o. z. jej však připouští, poněvadž židovští theologové ve svém dobrozdání prohlásili, že se tím nikterak ve svědomí náboženské nezasahá, nýbrž každému jednotlivci se ponechává, zdali tohoto zákonného opatření užiti chce či nic. § 132 o. o. z. byl rovněž § 17 cit. zák. modifikován v tom směru, že ku předsevzetí smiřovacích pokusů při rozvodu od stolu a lože a při rozloučení jest oprávněn toliko příslušný rabín.

Rozvod manželství dle židovského manželského práva znamená propuštění manželky z poměru manželského. V tom směru židovský zákon ustanovuje: Pojme-li muž ženu a nenalezne-li tato přízně v očích jeho, poněvadž shledal nepříslušnost v kterékoli věci, může jí zapuzovací list do ruky dáti a z domu svého ji propustiti. Jako důvod rozvodu uvádí se tedy vnitřní nechuť, jak jasně vysvítá ze slov »nenalezne-li přízně v očích jeho«. Avšak tato nechuť nesmí býti z pravidla bezdůvodná, libovolná, nýbrž

právně odůvodněná, k čemuž poukazuje věta »poněvadž shledal nepříslušnost v kterékoli věci«.

§§ 133 a 135 o. o. z. nařizují, že rozloučení židovského manželství jak v případě obojstranného dorozumění tak i tehdy, když jest manžel oprávněn i proti vůli manželčině rozloučení manželství žádati, má se provésti odevzdáním zapuzovacího listu. Odevzdání toto předpokládá zvláštní akt, který musí býti předsevzat před příslušným rabínem u přítomnosti dvou učených přísedících, kteří dohromady tvoří duchovní soudcovské kollegium. Předsedou jest příslušný rabín, který klade předepsané rituelní otázky oběma manželům, písaři a svědkům. S vyhotovením zapuzovacího listu spojena jest celá řada formalit. Odevzdání zapuzovacího listu provede se tím, že muž své manželce list ten odevzdá se slovy: »Zde jest tvůj list zapuzovací, přijmi jej, budiž na dále ode mne odloučena a kdokoli tě za manželku může pojmouti.«

Sporna jest otázka, zdali při rozloučení manželství smiřovací pokusy musí se státi výhradně toliko před příslušným rabínem, či mohou-li býti odbyty též před soudem. Vzhledem k tomu, že § 133 o. o. z. výslovně ustanovuje, že manželé při zamýšleném rozloučení musí se ohlásiti u svého rabína, který co nejdůrazněji má se pokusiti o opětný smír, a zůstal-li by tento pokus bezvýsledným, má jim vydati písemné vysvědčení, že povinnost svou vyplnil, avšak přes veškeré úsilí své nebyl s to, aby strany od úmyslu jejich odvrátil, právem se dovozuje, že toliko rabín jest příslušný ku předsevzetí smiřovacích pokusů při rozloučení manželství, kdežto opačný náhled, který se odvolává na § 1 zák. ze dne 31. prosince 1868 č. 3 ř. z., proto nelze za správný pokládati, jelikož tento zákon výslovně byl vydán toliko pro rozvod od stolu a lože, tudíž nelze jej na jiný případ vztahovati. Další otázkou jest, zdali rabín jest povinen tři smiřovací pokusy a to po různu předsevzíti. I k této otázce sluší odpověděti záporně a sice vzhledem k jasnému znění § 133 o. o. z. »jestliže pokus zůstane bez výsledku«; tím zákon výslovně naznačuje, že i jediný pokus dostačí, tak že způsob a zejména opakování pokusu sluší ponechati volnému uvážení duchovního správce, jenž tudíž dle okolností jednotlivého případu buď jeden nebo více smiřovacích pokusů předsevzíti může. Konečně jest nepochybno, že v případě § 235 o. o. z., jestliže manželka proti své vůli od svého muže listem zapuzovacím byla propuštěna, není vůbec potřebí smiřovacích pokusů, poněvadž patrně nelze duchovnímu správci uložiti za povinnost, aby se snažil zachovati svazek manželský, když manželka dopustila se cizoložství. Otázku, zdali důvody rozloučení § 115 o. o. z. platí též pro manželství židovské, dlužno arci popříti, jelikož § 115 uvádí důvody rozloučení pro nekatolická vyznání křesťanská, a tudíž na vyznání židovské se nevztahuje. Konečně záporně zodpověděti sluší i otázku často se vyskytující, zdali po předsevzatém rituelním rozloučení odevzdáním listu zapuzovacího tento musí býti ještě také před soudem odevzdán, poněvadž § 134 o. o. z. nařizuje, že soud, když obě strany již před soudem prohlásily, že volně dohodly se o odevzdání a přijetí zapuzovacího listu, ihned má nalézti, že list zapuzovací za pravoplatný se pokládá a tím manželství že se rozlučuje. Stubenrauch k tomu poznamenává, že rozsudek má zníti na odevzdání a přijetí zapuzovacího listu a nikoli, že manželství se prohlašuje za rozloučené a dospívá pak k důslednosti další, že na základě vydaného rozsudku obě strany mají žádati za nařízení roku a dotyčná

žádost má se vyříditi tím způsobem, že odevzdání zapuzovacího listu před soudem se stalo, ovšem když skutečně již se stalo. Avšak tento náhled nesouhlasí s § 134 o. o. z., který předpokládá, že odevzdání resp. přijetí zapuzovacího listu bylo již provedeno před příslušným rabínem a žádá toliko, aby již vykonané přijetí resp. odevzdání zapuzovacího listu toliko před soudem bylo potvrzeno a že soud ve svém rozsudku na základě souhlasného prohlášení manželů má nalézti, že zapuzovací list jest pravoplatný a že manželství jest rozloučeno.

Matice náboženská (náboženský fond).

I. Pojem.

Náboženská matice jest jmění utvořené z důchodů církve katolické, které jest určeno podpůrně k vydržování katolických chrámů, jakož i k podpoře a zaopatření duchovenstva katolického. Náleží v kategorii veřejných fondův a dlužno tudíž ve příčině správy její užiti všech předpisů o veřejných a politických fondech platících.

II. Historický rozhled.

Náboženská matice utvořena byla za císaře Josefa II. a to z veškerého jmění zrušených klášterů mužských i ženských a z jejich kostelů. V život vstoupila na základě nejvyššího kabinetního listu ze dne 11. března 1872, jímžto zavedena v každé zemi správní pokladna, oddělená od kamerále (t. j. pokladny erární), řízena jsouc komisí, do níž povolávali se zástupcové stavu prelátského. Toť vznik instituce náboženského fondu. Císař Josef II. nařídil, »že se má v díle postupovati dle soustavy provinciální; objeví-li se nedostatek v některé provincii, ať nastane stejná repartice na zámožnější obročí nebo zmenšení počtu méně potřebných prebend; je-li přebytek v této provincii, budiž uložen, aby se jím jiné, která má nedostatek, vypomohlo a tím aby repartice se zmenšila.« — Z těchto nařízení, jakož i z jiných nejvyšších rozhodnutí pozdějších zřejmě vysvítá provincialní ráz ústavu náboženské matice. Jednotu instituce spatřovati lze jen ve vzájemné pomoci, kterou jeden provinciální fond druhému byl povinen poskytovati. Za účelem této vzájemné pomoci byla dekr. dv. kanc. ze dne 24. prosince 1749 ve Vídni utvořena ústřední pokladna náboženské matice, do níž se měly odváděti přebytky ostatních matičních pokladen, aby se těm provinciím, kde nastal nedostatek na hotovosti, nutná odpomoc poskytnouti mohla. Zároveň byly ústřední pokladnou přebytky pro jednotlivé země odděleně k dobru připisovány. Již dv. d. ze dne 24. července 1802 byla zrušena pokladna ústřední náboženské matice, avšak úplné uspořádání záležitosti ukončeno bylo teprve nejv. rozhodnutím ze dne 24. ledna 1829, jímž nařídil císař František I.: »každé provincii budiž její náboženský fond, tudíž i části jeho zcela přenechán, takže od nynějška v jednotlivých provinciích stávající náboženské fondy budou odděleně spravovány.« Než neprovedla se ve všech korunních zemích tato nařízení, tak zejména ne v Solnohradech, v benátských částech Istrie a v Dalmacii. Během času utvořeny jsou ovšem k vůli stejnému postupu též v těchto zemích náboženské matice; náboženským maticím dalmatské a istrijské dostalo se státní náhrady za desátky farní za vlády francouzské zrušené. Římsko-katolická náboženská matice v Bukovině vznikla ještě později (teprve když povýšena byla Bukovina na korunní zemi), a požívá té výhody oproti ostatním náboženským maticím, že nepodlehá zúčtování

s erárem. Během času přivtělovaly se náboženskému fondu ještě jiné majetky, jako na př. fondy poustevnické, jmění bratrstev, zvláště jmění literátů (kteří pěstovali kůrový zpěv), jmění mnohých jednoduchých beneficií a j. V praksi pak ponechána byla myšlénka vzájemné výpomoci stranou. Nejv. rozh. ze dne 1. prosince 1838 bylo nařízeno, že přebytků matičních použíti se má ku zaplacení záloh státním pokladem poskytnutých a teprve po té že může nastati použití dalších přebytků ku podpoře fondů ostatních provincií, jež mají nedostatek. Nedostatkem označuje nejv. list kab. ze dne 9. prosince 1841 to, co schází k uhrazení běžného nákladu kultu, jakož i to, čeho třeba k umoření státních záloh. Jednotlivé provinciální náboženské matice nejsou samostatnými právnickými osobami, nýbrž veřejnými fondy postavenými pod správu státní; nároky proti nim lze tudíž jen na ministerstvo kultu vznésti (rozh. říš. soudu ze dne 26. dubna 1876 sb. »Hye« III. 104) (viz též motivy a zprávy komisí k zák. ze dne 19. dubna 1885 č. 47 ř. z.)

III. Nakládání s náboženským fondem.

Nyní uhrazuje se z náboženské matice — nehledě k nákladům na jednotlivá místa správy duší, pak na biskupství a kapitoly — tak zv. titulus mensae (stolu) téměř všech ordinandů, platy deficientů, platy učitelů náboženství na školách středních, náklad na katolické semináře, výlohy děkanů, dotace řádů žebravých, různé podpory klášterů, náklady na polepšovny duchovenské, výlohy správy obročí, příspěvky na koně, četné výlohy na kostelní stavby, příspěvky k nákladu na katolické bohoslovecké fakulty. Velká část těchto nákladů byla teprve časem přestala, tak že náboženská matice vyžadovala stále stoupající státní subvence, což mělo v zápětí, že i správa fondu stávala se vždy spletitější. Co se týče t. zv. nových far, převzala náboženská matice dotaci kněží určených pro spásu duší. Naproti tomu zůstaly staré fary odkázány na své místní příjmy, jen vyplácení kněží pomocných, pokud nemohly je krýti farní příjmy, převzala náboženská matice nečiníc rozdílu mezi starými a nově založenými farami (dv. d. ze dne 30. července 1785 č. 645 a ze dne 30. července 1825 č. 19.463), rovněž nese i platy administratorů obročí bez rozdílu, lze-li je uhraditi z příjmů obročí, čili nic, náboženská matice (d. dv. kanc. ze dne 23. června 1841 č. 19.319). Další všeobecnou povinnost převzal na se náboženský fond ve příčině dotace arcibiskupů, biskupův a kanovníků a často hradívaly se i nároky náhrady pro zkrácení kongruy z náboženské matice.

IV. Právo nápadu státu.

Zanikne-li církevní obec nebo ústav, který měl samostatné jmění, budiž toto jmění, není-li tu nařízení, jak s ním se naložiti má, přiděleno náboženské matici (§ 53 zák. ze dne 7. května 1874 č. 50. ř. z.). Zpráva motivů k cit. zák. podotýká k tomu: Zásada ona opírá se podstatně o to, že následkem kolísavých pojmův o vlastnictví ku jmění církevnímu nemůže býti připouštěna takováto individualita jednotlivých církevních subjektů právních a následkem toho též taková samostatnost jejich na vzájem, jak tomu jest u jiných fysických nebo právnických osob, že však spíše jmění jednotlivých církevních ústavů vždy věnováno jest církevnímu účelu společnému, a že tudíž podpůrně možno na ně nárok činiti, jedná-li se o účely církevní.

V. Správa náboženské matice.

Správu náboženské matice vedou dle nejv. rozhodnutí ze dne 3. října 1858 státní úřadové »jménem církve«. Nehledě k tomuto uznání, jež odpovídá čl. XXXI. konkordátu, nezměnilo se ve správě náboženského fondu nic a přísluší tato pořád ještě úřadům zemským (dv. d. ze dne 17. ledna 1792); vliv biskupa záleží pouze v dovolení, že se může při stanovení ročního předběžného rozpočtu jmenovaného fondu dáti zastupovati komisařem (dv. d. ze dne 17. března 1791, § 3 č. 7). Ježto vláda spravuje náboženský a studijní fond jménem církve, má býti vládě po uprázdnění prebendy, jejížto interkalární výtěžek má plynouti do náboženského fondu, oznámen správce temporalií (dočasných požitků), biskupem jmenovaný, aby ho tato buďto jménem náboženské matice schválila nebo aby jemu přidala svého správce. Rovněž budiž za příčinou zachování práv náboženské matice účet interkalární podroben prozkoumání a schválení vlády. Netoliko při obročích a chrámech zeměpanského fondu patronátního, nýbrž i při těch, které podrobeny jsou patronátu spočívajícím ve fondu náboženském nebo studijním, přísluší vládě výkon oprávnění s patronátem souvisejících. Řada panství jednotlivých náboženských matic jest ve správě ministerstva orby. Náboženské matice zastupuje finanční prokuratura (nejv. rozh. ze dne 3. října 1858 č. 1282).

VI. Příspěvky k náboženské matici (zák. ze dne 7. května 1874 č. 50 ř. z.).

1. Podstata a význam.

Vedle příjmů ze jmění kmennového a požitků interkalárních z uprázdněných obročí tvoří hlavní důchod náboženských fondů příspěvky náboženské matice (zvané též výpomocnou daní duchovní nebo daní náboženské matice); tyto příspěvky měli původně zapravovati též světští duchovní resp. všickni ti, kdož měli dle fase z r. 1782 obročí přes 600 zl. dotovaná (dv. d. ze dne 28. února, 1. a 18. dubna 1788); následkem nařízení pozdějších platili příspěvky ty jen ještě arcibiskupové, jichž příjmy 18.000 zl. a biskupové, jichž příjmy 12.000 zl. přesahovaly a to z pravidla $7^1/_2\%$ z přebytku (dv. d. ze dne 28. června 1793). Co se dotýče řádového kleru, měly dle původních nařízení všecky kláštery celý přebytek, po odečtení nákladů zákonem schválených, svých příjmů odváděti náboženské matici a později povoleno jim ponechati si čtvrtinu čistých důchodů k uhrazení nepředvídaných výdajů (dv. d. ze dne 20. ledna a 6. dubna 1781, ze dne 5. října 1782, ze dne 5. srpna 1804, ze dne 29. listopadu 1807). Rozumí se, že za přesného zachovávání těchto předpisů příjmy většiny náboženských fondů bývaly velmi značny, ve mnohých zemích převyšovaly i potřebu. Než, byť i zmíněná nařízení nikdy formálně zrušena nebyla, pozbyla nicméně již dávno svého původního významu a to především proto, ježto příspěvky vybíraly se dle příjmových fassí, dávno již zastaralých, v nichž příjmy podrobené příspěvku příliš nízko udány byly. K tomu přistoupilo ještě to, že většina klášterů během času se se správou náboženské matice shodla v ten způsob, aby na místo celého příspěvku, jenž se třemi čtvrtinami čistého důchodu vyměřoval, odváděla určitý roční obnos, který byl tak nepatrně vyměřen, že nebyl v žádném poměru k přiznanému příjmu, pročež jevilo se zákonné upravení příspěvků k náboženské matici žádoucím.

2. Vyměřování příspěvků.

a) K uhrazení potřeb katolického kultu, zvláště ku zlepšení posavadních normálních příjmů duchovních správců, mají držitelé církevních obročí a řádové komunity přispívati k náboženské matici (§ 1). Ovšem bylo lze rozšířiti kruh osob dávkami povinných ještě více, leč okolnost, že tato dávka jest určena materielně k účelu církevnímu, měla v zápětí, že obmezena byla povinnost tato jen na církevní osoby.

b) Cizozemským církevním obročím a společnostem vyměřuje se příspěvek k náboženskému fondu dle hodnoty zdejšího reálního majetku. Kdežto tedy domácím držitelům obročí a řádovým společnostem vyměřuje se příspěvek dle jejich celého jmění, jsou cizí jen potud zavázány ku příspěvku, pokud jsou v držení tuzemské reality. Vyměřuje se tudíž na př. biskupu vratislavskému jenom příspěvek z nemovitostí v Rakousku ležících. Zásada tato zachovává se i při aequivalentu poplatkovém a odpovídá též zásadám mezinárodního práva. Naopak zase nelze domácím držitelům obročí a komunitám vyměřovati příspěvek ze zahraničních realit, byť i tito důchodů z nich plynoucích v tuzemsku požívali.

c) Vyměřování příspěvků k fondu náboženskému položila se proto za základ výměra poplatkového aequivalentu, ježto pro tento zřízeny jsou přesné, dle podrobných předpisů složené a finančními úřady opravené fasse, které vykazují všeliká data, jež mají vliv na vyměření poplatku. Bylo-li tedy pro vyměření příspěvku matičního totéž měřítko přijato, jako pro aequivalent poplatkový, mohlo se beze všeho použiti fassí k vyměření tohoto zřízených a mohlo tedy nutné opatření nových přiznání pro veškeré příjmy obroční odpadnouti.

3. Placení příspěvků děje se ve čtvrtletních lhůtách předem u zemské hlavní pokladny té země, v níž příspěvek se vyměřil. Z nezaplacených příspěvků matičních buďtež ode dne splatnosti 5% úroky z prodlení zapraveny.

4. O stížnostech v záležitostech vyměřování matičních příspěvků rozhoduje ministerstvo osvěty. Podati mají se ve čtyřech nedělích ode dne doručení nařízení nebo rozhodnutí v odpor vzatého zemskému úřadu a nemají účinku odkladacího.

5. Zvláštní právní výhody příspěvků k matici náboženské.

a) Tyto příspěvky, jakož i po případě úroky z prodlení a pokuty vymáhají se týmž způsobem jako zeměpanské daně a dávky.

b) Pokud nejsou příspěvky matiční přes tři léta zadrželé, požívají privilegovaného zákonného práva zástavního přede všemi soukromoprávními pohledávkami bezprostředně a veřejnými dávkami za jejich vedlejšími poplatky, ad fructus (ku plodům) nemovitého jmění obročí nebo společnosti řádové, které mají povinnost matici přispívati.

c) V konkursu buďtež zapraveny příspěvky matiční, pokud nejsou přes tři léta zadrželé, bezprostředně po veřejných dávkách a jich vedlejších poplatcích.

d) Měřítkem pro vyměření příspěvků matičních jest hodnota veškerého jmění obročí nebo společnosti, která jest základem vyměření aequivalentu poplatkového čítaje sem i nadace.

6. Předmětem daně jest veškeré jmění a nikoli tedy zbytek jmění, který po odečtení kapitalisované kompetence zbývá z kapitálu vytvořeného z kapitalisovaného čistého důchodu; nesluší tedy vyloučiti kapitál kompe-

tenci odpovídající před vyměřením příspěvku, nýbrž jest hleděti pouze k tomu, aby příspěvek k náboženskému fondu kompetenci nebyl na újmu (nál. správ. s. dv. ze dne 13. listopadu 1877 sb. »Budw.« I, 115).

7. Osvobození od příspěvků k náboženskému fondu.

a) Jmění záležející v knihovních, vědeckých a uměleckých sbírkách zůstane při vyměřování příspěvků nepovšimnuto.

b) Při vyměřování příspěvků matičních dlužno vzíti zřetel na onen obnos, kterého je potřebí ku krytí vyživy duchovních stavu jich přiměřené a který při vyměřování příspěvků jest ponechati stranou. Osvobození od příspěvku matičního určuje se pouze dle příjmů v ten způsob, že kompetence (portio congrua), která duchovním dle jejich církevního stavu přísluší, tímto příspěvkem nesmí býti zmenšena.

c) Při řádových společnostech, jichž účel stanovami vytknutý záleží v ošetřování chudých nemocných, budiž i to jmění osvobozeno, které dle průkazů slouží tomuto účelu.

d) Totéž platí ve příčině důchodů, které vynakládá řádová společnost na církevní a bohoslužebné účely, a které by musila uhrazovati náboženská matice, kdyby této společnosti zde nebylo, nebo jež slouží účelům veřejného vyučování. Při řádových společnostech buďtež příjmy, které na základě titulu církevní kompetence jsou příspěvků sproštěny, pojaty v obnosu rovnajícím se úhrnu všech částek, které jakožto kompetence členům korporace dle jich církevní hodnosti přísluší. Totéž platí při duchovních korporacích světských s dotací nedílnou (mensa communis). Zákon zamýšlí duchovní korporace světské s dotací nedílnou vzhledem k této podrobiti stejnému nakládání jako komunity řádové, tak že by příspěvek k náboženskému fondu bylo počítati z této nedílné společné dotace.

e) Kde se za účelem doplnění kompetence (§§ 4 a 5) uděluje subvence z veřejných fondů, odpadá vyměřování příspěvků k fondu náboženskému; tím se má předejíti namáhavému přezkoumání odhadů (viz zprávu mot. cit. zák.).

8. Doba platnosti vyměřených příspěvků.

Příspěvky na náboženskou matici vyměřují se zároveň s aequivalentem poplatkovým na dobu 10 let napřed. Pro toto období (§ 8) činí příspěvek ten celkem z obnosů do 10.000 zl. $1/2\%$, z obnosů 10.000—20.000 zl. $1 1/2\%$, ze 20.000—30.000 zl. 3%, ze 30.000—40.000 zl. 4%, ze 40.000—50.000 zl. 5%, z 50.000—60.000 zl. 6%, ze 60.000—70.000 zl. 7%, ze 70.000—80.000 zl. 8%, z 80.000—90.000 zl. 9% a z obnosu vyššího nad 90.000 zl. 10%. Výška těchto procentních sazeb jest odůvodněna výškou příspěvku dle starších předpisů stanoveného. Proti těmto starším předpisům vykazuje nová norma, pokud aspoň jde o řádové duchovenstvo, vždy ještě snížení příspěvku. Stanovení příspěvků k fondu náboženskému paušálně předem nepřipouští se. Příspěvek k náboženské matici vyměřuje se bez ohledu na interkalární období.

9. Spolupůsobení úřadů.

Vyměřování děje se politickým úřadem zemským té země korunní, v níž má subjekt ku příspěvku povinný své řádné bydliště nebo v níž ve případu § 3 leží nemovitost, jež zakládá povinnost ku příspěvku. Vyměření buďtež položeny za základ majetkové fase zřízené za účelem předepsání aequivalentu poplatkového a data finančními úřady zjištěná. Pro ty kusy majetkové, ve příčině kterých nenastala ještě povinnost zapravovati

poplatkový aequivalent, buďtež za účelem vyměření příspěvku k náboženské matici zřízeny zvláštní fasse a předloženy ve lhůtě stanovené cestou nařízení zemskému úřadu. Tyto fasse musí obsahovati veškerá data, jež dlužno vykázati k účelu vyměření aequivalentu poplatkového.

10. Odepsání příspěvku.

a) Objeví-li se, že by příjmy duchovního nebo korporace nad církevní kompetenci dotovaných vyměřeních příspěvku ve výši zákonné sklesly pod kompetenci, budiž příspěvek zcela nebo v přiměřené částce odepsán (§ 11 cit. zák.). Rozmnožení nebo zmenšení příjmů subjektu ku příspěvku povinného, jež trvale nastane během období, pro které vyměřen byl příspěvek matiční, nebo rozmnožení nebo zmenšení jmění, jež jest základem výměry, má na povinnost ku příspěvku jen potud vliv, pokud takovouto změnou příjem nad obnos církevní kompetenci tvořící se zvýší nebo pod tento obnos klesne (§ 12).

b) Ve případech, v nichž se poskytuje částečná sleva zeměpanských daní, může nastati také poměrná sleva příspěvku na matici náboženskou (§ 13).

Zemští úřadové I. instance jsou povoláni, aby rozhodovali o přípustnosti odpisů, ačli nepřevyšuje obnos, jenž se má odepsati, 200 zl. (výn. min. kultu a vyuč. ze dne 4. prosince 1878 č. 18.526). Ve všech případech, v nichž má na základě schválení místo míti odepsání příspěvků fondových, které přesahuje uvedený obnos (200 zl.), buďtež spisy předloženy před schválením, v nutkavých případech však bezprostředně po něm, ministerstvu kultu a vyučování ku rozhodnutí (nař. min. kultu a vyuč. a min. fin. ze dne 3. dubna 1879 č. 4918 č. 35 ř. z.).

VII. Statistika.

Konkem roku 1893 obnášely veškeré fondy náboženské jednotlivých zemí korunních na nemovitých statcích a právech 10,845.839 zl. a na obligacích státních a soukromých na 61,206.594 zl Největším nemovitým jměním vládne náboženský fond hornorakouský (3,312.368 zl.), nejmenším Bukovina (1.850 zl.). Největší jmění záležející ve státních a soukromých obligacích vykazuje český fond náboženský (17,124.223 zl.), Bukovina nejmenší (100 zl.). Passiva náboženských matic obnášela v roce 1893 celkem 82,866.043 zl. 64 kr.; nejvíce passiv vykazuje Halič (36,564.107 zl.), nejméně Morava a Slezsko (106.777 zl.).

Matriky jsou písemné seznamy sloužící k zápisu a zachovávání evidence změn stavu způsobených narozením, sňatky a úmrtími.

I. Dějinný vývoj.

Původ matrik hledati sluší v úředních poznámkách farářů o nejdůležitějších úředních aktech farní správy, jež v církvi katolické již ve středověku vedeny byly. Důkladného upravení pak dostalo se jim na koncilu tridentském (sess. XXIV. C. 1, 2, de reform. matrim.).

Tvůrcem rakouského zákonodárství o matrikách je císař Josef II., jenž patentem ze dne 20. února 1784 sb. z. IV. díl, č. 113 nařídil, že každý farář ve svém obvodu vésti má knihu o sňatcích, knihu k zápisu narozených a knihu o zemřelých. Patent tento obsahuje též bližší předpisy o vedení těchto knih, jakož i příslušné formuláře. Dv. d. ze dne 19. července 1784 ustanovil, že pro každé místo mají býti vedeny seznamy zvláštní a na konci roku že mají býti zaslány příslušnému úřadu o každém

místě zvláštní tabulky. Řadu předpisů o matrikách obsahují dv. d. ze dne 18. března 1819, d. vlády Horno-Rakouské ze dne 8. dubna, 1819 č. 6326 prov. sb. z. sv. I. str. 28, jež směřovaly hlavně k docílení úplnosti a konformity matrik a protokolů. Zejména zapovězeno škrtati nepravé zápisy v matrikách, ke změnám zapotřebí jest svolení zemské vlády, jména kmotrů do křestní knihy zapsati lze toliko, je-li duchovnímu správci dostatečně známo, že tito skutečně jako takoví při křtu se súčastnili; duchovním správcům přísně přikázáno o to pečovati, aby v matrice poznamenáno bylo, zdali dítě jest manželské či nemanželské; konečně vydána četná nařízení, aby zamezeny byly nepravé zápisy, aby jak cit. dv. d. praví »odstraněny byly podvody, při narozeních dítek« páchané. Dvor. dek. ze dne 15. ledna 1787 sb. z. s. str. 621 byly knihy křestní, oddavací a úmrtní prohlášeny za listiny veřejné, jimž plné víry přikládati sluší o okolnostech, o kterých byly zřízeny, nikoli však o okolnostech vedlejších na pouhých udáních jednotlivých stran se zakládajících. Dv. d. ze dne 30. dubna 1789 č. 9689 pak vydány formuláře pro listy křestní, oddavací a úmrtní. Dv. d. ze dne 27. června 1835 č. 16406 sb. z. pol. sv. 63 č. 97 sb. z. s. 44 obsahuje předpisy o zápisu kmotrů a svědků do matrik křestních a oddavacích, jakož i o zápisu otců nemanželských dětí. D. dv. kanc. ze dne 5. dubna 1844 sb. z. s. 799, jenž jedná o dodatečných zápisech do matrik, nařizuje, že takové zápisy lze provésti toliko se svolením zemské vlády, tak že strana o dodatečný zápis žádající má se obrátiti k politickému úřadu a důkaz podati, že dotyčný zápis jest nesprávný, načež tento věc vyšetřiv o opravě matriky rozhodne. Instrukce o vedení matrik narození obsahují d. dv. kanc. ze dne 27. dubna 1812 sb. z. pol. sv. 38 č. 59 sb. z. s. 988 a d. dv. kanc. ze dne 21. října 1813 sb. z. pol. sv. 41 č. 49. Takovou instrukci vydala též Dolnorak. vláda nař. ze dne 20. ledna 1833 č. 4272 sb. z. prov. 21. Nař. čes. gub. ze dne 11. února 1842 č. 2209 prov. z. 53 byly vydány předpisy o zápisech křtů při různém náboženství rodičů, dále pak nař. čes. gub. ze dne 4. února 1830 č. 2954 prov. sb. z. pro Čechy str. 115 o zápisu legitimace; d. dv. kanc. ze dne 18. července 1834 sb. z. pol. sv. 62 č. 83. nařizuje, že křestní listy legitimovaných dětí musí úplně s matrikou souhlasiti, ovšem lze dítěti sňatkem rodičů legitimovanému vydati na místě křestního listu (Taufschein) vysvědčení křestní (Taufzeugniss), v němž pak se vůbec nepoznamená, zdali se narodilo jako dítě manželské či nemanželské. Další předpisy o vedení matrik obsahuje d. dv. kanc. ze dne 1. července 1813 sb. z. pol. sv. 41 č. 2.

II. Matriky nekatolických křesťanských vyznání.

1. Matriky protestantů. Od vydání Josefinského tolerančního patentu ze dne 13. října 1782 bylo pastorům dovoleno vésti rejstříky k účelům soukromým; tito však museli veškeré změny stavu oznámiti farářům katolickým, aby je tito zapsali do katolických matrik. Cit. toleranční patent dovolil evangelickým duchovním správcům k soukromým účelům vésti matriky, avšak nařídil, aby při tom šetřili formulářů zákonem předepsaných. Nejv. rozh. ze dne 20. listopadu 1829 bylo uděleno evangelické církvi oprávnění matriky veřejně vésti a dne 30. ledna 1849 (min. výn. ze dne 30. ledna 1849 č. 107 ř. z.) oprávnění vydávati z nich právoplatné listiny opatřené jedině jejich podpisem. Dle nynější ústavy evangelické církve přísluší vedení církevních knih evangelickému faráři. Tyto církevní knihy (rejstříky křestní, konfirmační, přestupní, snubní

a úmrtní) vedou evangeličtí faráři samostatně dle zákonných předpisů a výtahy jimi ve formě zákonné vydané mají právní moc listin veřejných.

2. Matriky církve řecko-východní.

Tato církev vedla již před vydáváním josefinského patentu církevní knihy, kteréž nehledíc k nedostatečnému jich vedení požívaly moci průvodní, aniž by stát na ně jakkoli byl působil; vedení matrik této církve pokládáno spíše za ryze vnitřní záležitost církevní, teprve Josefinský patent i tyto matriky podřídil státnímu dozoru.

3. Matriky starokatolíků. Vedení rejstříků rodných, manželských a úmrtních pro příslušníky starokatolické náboženské církve přísluší ode dne zřízení jejího na základě zák. ze dne 20. května 1874 č. 68. ř. z. duchovnímu správci (faráři) jejímu. Rejstříky tyto dlužno vésti ve dvou exemplářích. Dozor nad vedením jich přísluší politickému úřadu okresnímu, jenž častěji má se o správném jich vedení přesvědčiti a o odstranění shledaných vad se postarati. V polovici měsíce ledna každého roku má se pak jeden z těchto exemplářů tomuto úřadu k uschování předložiti. Každé narození a úmrtí členů starokatolické církve, kteréž se vyskytne v obvodu starokatolické náboženské obce, budiž ihned ohlášeno přímo duchovnímu správci (faráři) jejímu za účelem zápisu v dotyčný rejstřík, vyskytne-li se případ takový mimo obvod starokatolické obce náboženské, budiž oznámen politickému úřadu okresnímu, v jehož okresu ze vyskytl. Oznámení toto má se státi z pravidla osobně od osoby k tomu zavázané do 8 dnů. Při narození dlužno zároveň udati křestní jméno dítěte, při úmrtí pak předložen budiž lístek o ohledání mrtvoly (nař. min. vn., kultu a sprav. ze dne 8. listopadu 1877, č. 100 ř. z.).

4. Tytéž předpisy platí též pro vnitřní zařízení a vedení rejstříku o narozeních, sňatcích a úmrtích členů evangel. církve bratrské (Herrnhuter Brüderkirche) (nař. min. vn., kultu a sprav. ze dne 26. listopadu 1882 č. 167 ř. z.).

III. Matriky židovské.

Pro židovskou společnost náboženskou již záhy byly vydány předpisy o matrikách. Svrchu cit. patent ze dne 20. února 1784 ustanovil, že i židé mají míti tři rejstříky pro porody, sňatky a úmrtí, jejichž rubriky jen nepatrně vzhledem k jich náboženství byly změněny. Matriky vede rabín, v témž resp. v nejbližším místě zřízený. Za účelem účinnějšího provedení těchto předpisů bylo právo dozoru nad židovskými matrikami pozdějšími předpisy uděleno katolickým farním úřadům. Zák. ze dne 10. července 1868 č. 12 ř. z. z r. 1869 byly pak židovské matriky prohlášeny za veřejné listiny s plnou průvodní mocí a zároveň nařízeno, že kontrola, ověřování a vidimace židovských matrik a výtahů z nich katolickým duchovním správcům posud příslušející mají odpadnouti. Výn. min. vn. ze dne 16. června 1873 č. 7351 v souhlase s min. kultu a vyuč. ustanoveno, že všechny židovské porody, sňatky a úmrtí naskytající se v místech, kde židovští správcové matrik nejsou zřízeni, ve smyslu posl. odst. § 6 normálu ze dne 20. února 1784 mají se zapsati v matriky židovského správce dotýčnému místu nejblíže bydlícího. D. dv. kanc. ze dne 22. prosince 1837, nař. česk. gub. ze dne 24. dubna 1838 č. 1818 prov. z. pro Čechy 171 obsahující předpisy o vedení židovských matrik v Čechách, kteréž gub. oběžníkem ze dne 28. května 1846 č. 14.585 prov. sb. z. 112 vztaženy s nepatrnými změnami i na Moravu a Slezsko. Tyto předpisy obsahují ustanovení o kva-

lifikaci správce matriky: Správcem matriky budiž ustanoven řádný muž německé řeči ve slově i v písmě úplně znalý, pokud možná místní rabín, učitel, vykladač náboženství, učitel zpěvu, a teprve když by takovýchto osob nebylo, muž jinak způsobilý, kterýž však vědomosti k vedení matrik potřebné zkouškou vykázati musí. Správce matriky jmenuje politický úřad, v jehož ruce týž před nastoupením svého úřadu skládá též přísahu. Tento d dv. kanc. obsahuje pak ještě další předpisy o zařízení matrik rodných, manželských a úmrtních. D. dv. kanc. ze dne 3. listopadu 1843 prov. sb. z. 639 ustanovil, které osoby jsou povinny porody, sňatky a úmrtí židů ohlásiti. Min. vn. v souhlase s min. sprav. a kultu nař. ze dne 15. března 1875 č. 55 z. z. pro Halič 1876 vydalo předpisy o vedení matrik židovských v Haliči, jakož i podrobnou instrukci o jich vedení. Hledě ku nové úpravě židovských obcí náboženských dle zák. ze dne 21. března 1890 č. 53 ř. z. utvořeny byly okresy pro vedení matrik, které s obvodem náboženských obcí úplně souhlasí.

IV. Matriky občanských sňatků manželských.

Politický okresní (obecní) úřad vede knihu ohlášek a sňatkův o ohláškách a sňatcích před ním předsevzatých a vydává z nich k žádosti úřední vysvědčení, která prokazují vykonanou ohlášku resp. sňatek s průvodní mocí veřejných listin (§ 9 zák. ze dne 25. května 1868 č. 47 ř. z.).

V. Matriky bezvěrců.

Ohledně osob nenáležejících k žádné zákonem uznané církvi nebo náboženské společnosti vede matriky okresní hejtmanství a v městech se zvláštním statutem obecní úřad politickou správu obstarávající. Příslušnost okresního hejtmanství resp. obecního úřadu řídí se dle bydliště dotyčných osob. Narození dítěte ohlásiti povinen jest manželský otec, a není-li tento přítomen nebo nemůže-li tak učiniti nebo konečně jedná-li se o dítě nemanželské, pomocnice ku porodu nebo porodní bába, a není-li ani těch osob, ten, v jehož obydlí se dítě narodilo. V poslední řadě pak konečně jest povinna matka porod ohlásiti. Oznámení o úmrtí má učiniti pozůstalý manžel, není-li tohoto nejbližší příbuzní, a není-li konečně ani jich, ten, v jehož obydlí nebo domě smrt nastala. Porody a úmrtí, jež se přihodí ve veřejných ústavech zejména v porodnici, nalezinci, nemocnici, trestnici a donucovací pracovně, má ohlásiti představený ústavu (§§ 3—6 zák. ze dne 9. dubna 1870 č. 51 ř. z.).

VI. Pro porody, křty a úmrtí, které se přihodily na rakouských obchodních lodích vůbec a ve příčině osob civilních na lodích válečných, bez rozdílu, zdali jde o tuzemce či cizozemce, stanoveno nař. min. vn., fin. a kultu, pak vrchního námořního velitelství ze dne 25. srpna 1860 č. 210 ř. z., že, narodí-li se během plavby na rak. obchodních lodích dítě, má se velitel lodi přibrav lodního poručíka (lodního zapisovatele) a jednoho svědka, resp. místo lodního poručíka ještě druhého svědka v prvních 24 hodinách po porodu o pohlaví narozeného dítěte a totožnosti osoby matčiny přesvědčiti a o tom protokol sepsati. Rovněž o úmrtích týmž způsobem protokol má býti zřízen. Totéž platí i o lodích válečných.

VII. Rejstříky vojenské.

Ve příčině osob vojenských sluší rozeznávati mezi t. zv. militia stabilis a militia vaga. O prvních vedou matriky civilní duchovní správci. Nyní upraveno jest vedení vojenských rejstříkův o porodech, sňatcích a úmrtích nař. min. voj. ze dne 5. července 1887 Praes. č. 3401 (norm.

věst. voj. č. 23). Vojenské matriky (rejstřík křestní, oddávací a úmrtní) vedou a výtahy z nich vydávají: vojenští faráři a vojenští kuráti, dále exponovaní katoličtí a všichni řeckovýchodní vojenští kaplani, duchovní učitelé, kteří obstarávají duchovní správu ve vojenských ústavech vychovávacích a vzdělávacích, evangeličtí duchovní a při větších garnisonách podpůrně ustanovení duchovní civilní.

S knihami křestními, oddávacími a úmrtními buďtež vedeny zároveň jich duplikáty, jež na konci každého roku buďtež uzavřeny, správcem matriky podepsány, úřední pečetí a abecedním seznamem jmen opatřeny a pak zaslány faráři vojenskému v čele vojenské duchovní správy v dotyčném okresu stojícímu, kterýž má došlé duplikáty zkoušeti a měsíc po jich obdržení současně s duplikáty jím vedenými předložiti apoštolskému polnímu vikariátu k uschování. Porody a křty, pak sňatky a úmrtí, jež se vyskytnou u vojenských osob vojenské duchovní jurisdikci podřízených v úředním sídle vojenského faráře, sluší témuž v čas ohlásiti. Ve vojenský úmrtní rejstřík dlužno vedle případů přirozené smrti též zanésti:

1. úmrtí násilná, o nichž potřebné údaje vojenskému duchovnímu správci sdělí soudní vyšetřovací komise;

2. úmrtí následkem nehod, při čemž budiž poznamenáno místo, jakož i vše, co z protokolu komisí sepsaného by mohlo přispěti k objasnění případu, a konečně i datum a číslo téhož protokolu;

3. děti, jež přišly na svět mrtvé;

4. zesnulí, jimž nedostalo se církevního pohřbu;

5. odpravení, při čemž budiž označen rozsudek datem a číslem.

Vůbec musí býti zapsány do vojenského úmrtního rejstříku úmrtí všech osob vojenské duchovní jurisdikci podřízených v dotyčném obvodu nebo ústavu bez ohledu k vlastnímu bydlišti a náboženství zesnulého nebo místa pohřbu. Musí býti tedy zaneseny do úmrtních rejstříků i osoby, jež byly pohřbeny v jiném farním obvodu, ovšem v tomto případě se v rubrice k tomu ustanovené poznamená, kam za účelem pohřbení byly převezeny.

VIII. Cizina.

Pro vydávání listů křestních, oddávacích a úmrtních v cizině rozhodny jsou státní úmluvy s cizími státy uzavřené. Takové úmluvy uzavřeny byly s Německem, Bavorskem, Belgií, Pruskem, Ruskem, Švýcarskem a Italií. Úmluvy ty stanoví bezplatné vydávání úmrtních listů z pravidla v latinské řeči. Veškeré listiny takové o rakouských státních příslušnících z ciziny došlé, nelze-li ihned příslušnost jich na jisto postaviti, předloží a uschovají se u ministerstva vnitra, kteréž pak rok od roku za účelem jich vypátrání seznam uschovaných listin uveřejňuje v úředních listech jednotlivých zemí (výn. min. vn. ze dne 8. ledna 1878 č. 2994). Ohledně úmluv s jednotlivými státy uzavřených srv. zejména: nař. min. zevn. zál. ze dne 16. března 1851 č. 63 ř. z., jímž vyhlášena úmluva mezi Rakouskem a Bavory o bezplatném vydávání listů křestních, oddávacích a úmrtních cestou diplomatickou žádaných; dále nař. min. vn. a min. kultu a vyuč. ze dne 5. června 1871 č. 53 ř. z. o sdělování úmrtních listů smluveném mezi vládou rakouskou a belgickou, nař. min. vn. a min. kultu a vyuč. ze dne 28. prosince 1883 č. 191 ř. z. ohledně úmluvy mezi rakousko-uherskou monarchií a královstvím italským o sdělování listů rodných, oddávacích a

úmrtních, pak o naturalisačních listinách příslušníkův obou říší; nař. min. kultu a vyuč. ze dne 15. dubna 1879 č. 57 ř. z., jímž byla uveřejněna úmluva mezi rakouskou a saskou vládou ohledně úpravy poměrů osobních, církevních a školních rakouských celních a železničních zřízenců v území saském zaměstnaných; státní smlouvou mezi rakousko-uherskou monarchií a Švýcarskem ze dne 7. prosince 1875 č. 70 ř. z. upraveny poměry usazení se, osvobození od vojenské služby a vojenských daní, rovnoměrné zdanění příslušníků jednoho státu v území státu druhého, vzájemné bezplatné ošetřování chudých onemocnělých nebo nehodou stížených občanů a vzájemné bezplatné sdělování úředních výtahů z rejstříků rodných, oddávacích a úmrtních.

IX. Opravy resp. dodatečné zápisy v matrikách provésti smějí správcové matrik jedině z nařízení politického úřadu zeměpanského, u něhož též příslušnou žádost s potřebnými doklady podati sluší (dv. d. ze dne 5. dubna 1845 č. 10.573). Avšak v případech, kde nejde o změnu, nýbrž toliko o doplnění matriky, zejména též o zápis nemanželského otce nebo poznámku později uzavřeného sňatku rodičů, není-li v tom směru žádné pochybnosti, není dle zákona potřebí intervence úřadů politických, nýbrž takové doplňky může správce matriky sám vyříditi a polit. úřad tu pak rozhoduje jen tenkráte, vzejde-li pochybnost o totožnosti osoby nebo o jiných rozhodných otázkách (výn. min. ze dne 12. září 1868 č. 3649). Aby dodatečný zápis do matriky mohl býti proveden, musí okolnosti jej zakládající býti prokázány způsobem v instrukcích pro správce matrik předepsaným (nál. spr. s. dv. ze dne 9. října 1878 č. 1545 sb. »Budw.« č. 327, sb. »Wolski« č. 1145). Provésti jiné dodatečné zápisy zejména takové, které se mají státi po provedeném již zápise narození, sňatku neb úmrtí, není úkolem správce matriky (nál. správ. s. dv. ze dne 8. ledna 1887 č. 20 sb. »Budw.« č. 3339, sb. »Alter« č. 1373 a ze dne 24. ledna 1887 č. 2753, sb. »Budw.« č. 3780, sb. »Alter« č. 1373). Změna zápisu v zákonné formě provedeného může, pokud se jedná o otázku soukromého práva (status rodinný), býti způsobena toliko žalobou před řádným soudem (nál. spr. s. dv. ze dne 8. ledna 1887 č. 20 sb. »Budw.« č. 3334, sb. »Alter« č. 1375 a ze dne 24. listopadu 1887 č. 2753, sb. »Budw.« č. 3780, sb. »Alter« č. 1375). Protidůkaz před úřadem matričním se nepřipouští, nýbrž musí býti proveden toliko cestou procesní (nál. spr. s. dv. ze dne 8. ledna 1887 č. 20 sb. »Budw.« č. 3334).

X. Veřejné postavení správce matriky.

Vliv politických úřadů na vedení farních matrik spočívá jedině v péči, aby matriky byly řádně vedeny, tudíž, aby všechny zákonem předepsané zápisy v zákonné formě a za šetření zákonných opatrností byly provedeny (nál. spr. s. dv. ze dne 8. ledna 1887 č. 20, sb. »Budw.« č. 3334 a ze dne 24. listopadu 1887 č. 2753, sb. »Budw.« č. 3780). Za veřejného úředníka sluší pokládati toho, kdo trvale a jako bezprostřední předmět veřejného příkazu jemu uděleného jisté úkony vlády má obstarávati; dle toho i správce matriky jest veřejným úředníkem a sice jako úředník veřejného ústavu (nál. spr. s. dv. ze dne 15. března 1883 č. 581, sb. »Budw.« č. 1698). Politické okresní úřady mají se též čas od času přesvědčiti, zdali matriky všude zákonným předpisům vyhovují a mají případné vady odstraniti; zejména se tak má státi při obvyklých objížďkách.

XI. Uschování matrik.

Každý duchovní správce má povinnosť o uschování matrik přísně pečovati. Zemře-li duchovní správce, budtež matriky od pozůstalosti odděleny, ve zvláštním seznamu sepsány a duchovnímu komisaři ku převzetí jich vyslanému proti potvrzení odevzdány (§ 56 pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.).

XII. Poplatky.

Výtahy z rejstříků o porodech, křtech, sňatcích a úmrtích nebo rodné, křestní, snubní a úmrtní listy podléhají poplatku 50 kr. z každého archu. Potvrzuje-li se jednou listinou dvé nebo více porodů, křtů, sňatků neb úmrtí, budiž za každý jednotlivý případ zapraven poplatek 50 kr. Rovněž při rodokmenech za každé potvrzení jména sluší zapraviti 50 kr. kolek (p. s. 73 popl. z.). Kolku 50 kr. podléhají též úřední vysvědčení, kteráž polit. úřad dle čl. II. § 9 zák. ze dne 25. května 1868 z knihy ohlášek a rejstříků o sňatcích vydává (výn. min. fin. ze dne 28. prosince 1868 č. 38375).

Od poplatku jsou osvobozeny:

1. Výtahy z rejstříků křestních, rodných, oddávacích a úmrtních, za něž cizí úřady diplomatickou cestou žádají buď prostřednictvín vyslanectev v cizině, nebo prostřednictvím vyslanců zde zřízených jsou podnínečně osvobozeny od poplatků při reciprocitě (řízení vzájemném), pokud se jich v cizině užívá (p. s. 117 u popl. z.).

2. Vzhledem k ustanovení p. s. 117 m. popl. z. jsou podmínečně od poplatku osvobozeny vůbec všechny výtahy z matrik, jež vydávají se k žádosti úřadu za účelem úředního řízení. Sem náležejí zejména:

3. rodné, oddávací a úmrtní listy dovolenců̊v a záložníků vojska a námořnictva válečného, pak zeměbranců (zemských střelců) a jich rodin, vydávají-li se k účelu vojenské evidence (výn. min. ze dne 15. července 1878 č. 9036);

4. Všechny výtahy z matrik vydané k žádosti trestních soudů k účelům řízení trestního,

5. dále pro vojenské brance, kteří reklamují osvobození od branné povinnosti,

6. vysvědčení, že jsou na živu pro ty, kdo dostávají výslužné z veřejné pokladny,

7. za účelem sčítání lidu,

8. statistické výkazy, jež správa matriky příslušným úřadům každoročně předkládá a konečně

9. výtahy k účelům školního vyučování vydávané.

10. Výtahy dělníkům vydané za účelem pojištění proti nemoci a úrazu (§ 56 zák. ze dne 28. prosince 1887 č. 1 z r. 1888 výn. min. fin. ze dne 30. ledna 1895 č. 49909 z r. 1894).

Meliorace (půjčky meliorační ve smyslu zák. ze dne 6. července 1896 č. 144 ř. z.).

I. Pojem.

Půjčkami melioračními rozumí se půjčky, které jsou určeny ku provedení staveb zavodňovacích neb odvodňovacích (drenáží), a při kterých bylo smluveno, že spláceny býti mají opětujícími se rentami.

II. Pohledávky rentovní.

Pohledávky rentovní zakládající se v půjčkách melioračních požívají ve příčině pozemku, který má býti zlepšen, přednosti přede všemi ostatními

knihovními závadami vyjímajíc zeměpanské daně a veřejné dávky, jakož i závazky, které na pozemku snad již váznou dle § 23 zák. ze dne 30. května 1869 č. 93 ř. z. a § 44 zák. ze dne 7. června 1883 č. 92 ř. z.).

Práva přednosti nabude se tím, že se pohledávka rentovní zjistí na pozemku, který se má zlepšiti, zapsáním zástavního práva do knihy pozemkové, při čemž se pohledávka výslovně poznačí jakožto »renta meliorační« (§ 1 zák. ze dne 6. července 1896 č. 144 ř. z.).

Pohledávka rentovní vyznačena býti může ve veřejné knize jakožto renta meliorační toliko za těchto podmínek:

1. Půjčka, pro kterou se poskytuje pohledávka rentovní, musí býti věnována účelu v § 1 udanému a dána z některého fondu veřejné správě podrobeného neb od některého úvěrního ústavu, povinného vydávati veřejné účty.

2. Od podniku melioračního, pro nějž půjčka se uzavírá, podle znaleckého prozkumu musí se dáti očekávati pro pozemek užitek hospodářský převyšující náklady, které jest učiniti.

3. Suma půjčky nesmí převyšovati náklady na zamýšlený podnik meliorační.

4. Obnos půjčky nesmí kromě toho býti větší nežli desateronásobný ryzí výnos katastralní pozemku, který má býti zlepšen, čítajíc k tomu polovici přírůstku na hodnotě, který dá se očekávati od podniku melioračního. Jest-li pozemek, který má býti zlepšen, spojen s jinými pozemnostmi v jedno knihovní těleso, určí se meze půjčky podle desateronásobného ryzího výnosu katastralního veškerých realit, toto knihovní těleso tvořících, a podle větší hodnoty, která pro ně pro všechny dosažena býti má.

5. Půjčka budiž zúrokována a splacena placením renty, o jejíž zápis jde. Tato renta musí býti splatná alespoň každoročně a tak vyměřena, že kromě stálého, nanejvýš 4% zúrokování poskytuje ročně nejméně 3% na splácení půjčky. Části renty meliorační, kterých podle postupujícího splácení půjčky k jejímu zúrokování není již potřebí, slouží ke splácení půjčky. Ve smlouvě o půjčce může se ustanoviti, že za prvních tří let renta nemá převyšovati částky potřebné ke zúrokování půjčky. Zúrokování a splácení smí se počítati toliko pro ty obnosy půjčky, které jsou již vyplaceny. Půjčka nemůže býti vypověděna zapůjčitelem. Naproti tomu vypůjčitel jest oprávněn, po půlletní výpovědi splatiti dluh rentovní zaplacením kapitálu ještě neumořeného.

6. Zapůjčitel může si vyhraditi, že odstoupí od smlouvy pro ten případ, když by vlastník pozemku ve lhůtě k tomu ustanovené s pracemi melioračními skutečně nezapočal, nebo když by jejich vykonání podle plánu ještě před započetím těchto prací pohromami přírodními bylo učiněno nemožným.

7. Příspěvky k nákladům správním (příspěvky na režii) mohou vybírány býti od zapůjčitele toliko jakožto přirážky k rentám melioračním.

8. Zapůjčitel vymíniti si může složení kauce na úhradu nákladů procesních a exekučních, které vzniknou za příčinou vymáhání zadržených částek meliorační renty (§ 2 cit. z.).

III. Vyšetření užitečnosti podniku melioračního.

Užitečnost podniku melioračního, výška nákladů na jeho vykonání potřebných, a pokud by obnos půjčky převyšoval desateronásobný ryzí výnos katastralní, přírůstek na hodnotě, jejž očekávati lze od podniku melioračního zjištěny buďte nejprve cestou správní. Na základě tohoto zjištění

soud, bude-li toho třeba, vyslechnuv hypotekární věřitele, rozhodne, zdali smluvené podmínky půjčky ve všech částech jsou přiměřeny.

Za tímto účelem musí k žádosti za vklad kromě jednoho stejnopisu smlouvy o půjčce, jestliže spisy o předchozím řízení správním soudu nebyly zaslány z moci úřední, přiloženo býti úřední vysvědčení o tom, co cestou správní bylo zjištěno. V příčině katastralních dat, pro vyhledání meze půjčkové potřebných, soud vyžádej si úřední zprávu od úřadu berního.

Při řízení soudním, které povolení vkladu knihovního předchází, dbáno buď všeobecných zásad cís. patentu ze dne 9. srpna 1854 čís. 208 ř. z. Pro povolení a výkon vkladu platna jsou ustanovení ob. zákona knihovního ze dne 25. července 1871 č. 95 ř. z. O tom, že vklad renty meliorační do knih byl povolen, dána budiž podle předpisu § 124 zák. knih. z úřední povinnosti vědomost také veškerým osobám, pro které na pozemku, jenž má býti zlepšen, starší věcná práva váznou (§ 3 cit. z.).

IV. Povinnosti dlužníkovy.

Půjčka, pro kterou meliorační renta do veřejné knihy jest zapsána, vyplácena buď podle toho, jak práce meliorační postupují. Půjčky smí upotřebeno býti toliko k vykonání podniku, pro který byla povolena. Vlastník pozemku rentou zavazeného nesmí protahovati vykonání prací melioračních plánu přiměřené, má tyto práce účelně vykonati a hotové stavby meliorační udržovati v dobrém stavu po dobu závazku rentovního.

K plnění těchto závazků buď dohlédáno; podrobnější ustanovení, co se týče řádné služby dozorčí, vydá ministerstvo orby způsobem nařizovacím. Při tom, pokud práce meliorační konají se za správy zemské meliorační kanceláře, stvrzování toho, že poskytnuté meliorační půjčky používá se podle plánu, vydávání poukázek potřebných k vybírání částek půjčky a konečně kollaudování prací a staveb dokončených může přenecháno býti této kanceláři. Náklady na dozor, pokud by o ně nebylo jinak postaráno, buďte od vlastníka pozemku rentou zavazeného zapravovány, a třeba-li toho, politickým donucovacím způsobem od něho vymáhány. Ustanovení tato platí také tenkráte, když pozemek jest propachtován (§ 4 cit. z.).

Aby zadržené renty meliorační byly vymoženy, může exekuce vedena býti toliko na knihovní těleso, na kterém renta právem zástavním jest zabezpečena; exekuce na ostatní předměty majetkové pro ni se nevede. Jestliže pozemek, na kterém renta meliorační vázne, za konání nebo po dokonání prací melioračních byl z volné ruky zcizen nebo nucenou dražbou prodán, tedy práva a povinnosti poskytnutím meliorační půjčky pro dřívějšího vlastníka založené přejdou na nového nabyvatele pozemku; úmluvy opačné, zvláště také ustanovení podmínek dražebních tomu odporující jsou bez účinku. Výpověď půjčky před nucenou dražbou daná pozbude, jakmile přiklepnutí se stalo, sama sebou účinku, jestliže půjčka do té doby ještě nebyla splacena (§ 5 cit. z.).

Právo přednosti pro meliorační rentu nabyté, v případě nuceného vydražení zástavy náleží toliko částkám renty ne déle než tři léta zadrženým, jakož i snad příspěvkům správním (režijním) a kauci složené pro náklady procesní a exekuční. Výjimka z toho nastane jen potud, pokud tyto zadržené platy při nucené dražbě po dokonání prací melioračních předsevzaté převyšují větší hodnotu vydražené usedlosti, která podnikem melioračním dosažena byla. V takové případnosti obmezeno buď k návrhu některé z těch osob, pro které již před zapsáním meliorační renty na pozemku

věcná práva a břemena byla založena, právo přednosti meliorační renty na částku výtěžku strženého, která by se rovnala skutečnému přírůstku na hodnotě (§ 6 cit. z).

V. Vnucená správa (sekvestrace) melioračního pozemku.

Když by vlastník pozemku nebo pachtéř za trvání závazku rentovního vykonání prací melioračních plánu přiměřené po jich započetí bez dostatečné příčiny zastavil, protahoval, protiúčelně vykonával neb udržování hotových staveb melioračních zanedbával, povolíž soud k žádosti vnucenou správu (sekvestraci) pozemku, který má býti zlepšen, za tím účelem, aby započaté práce meliorační za správy sekvestrovy dokonány nebo potřebná znovuzřízení a opravy na útraty vlastníka pozemku vykonány byly. Za vnucenou správu žádati mohou jak fondy a ústavy úvěrní, které půjčku poskytly, tak i orgány k dozoru povolané a hypotekární věřitelé na pozemku zapsaní. Před rozhodnutím o návrhu na vnucenou správu vyslechniž soud vlastníka nebo pachtéře pozemku jakož i orgány dohlédající k melioraci, po případě také znalce. Jest-li nebezpečí v prodlení, tedy vnucená správa povolena býti může také bez takového vyslechnutí.

VI. Zastavení prací melioračních.

Jestliže by přírodní pohromy učinily vykonání a dokončení započatých prací melioračních nemožné neb alespoň hospodářský užitek od podniku melioračního očekávaný vylučovaly nebo značně zmenšovaly, buďtež práce meliorační, jakož i splátky na srážku meliorační půjčky dávané bez odkladu zastaveny. Toto zastavení jest věcí orgánů k dohledu povolaných; může býti navrženo zejména také hypotekárními věřiteli, na pozemku zapsanými. Proti zastavení melioračních prací může každý účastník podati soudu odpor v neprodlužitelné lhůtě 14denní po vydání nařízení zastavovacího. O tomto odporu rozhodne soud usnesením, vyslechna orgán dozorčí, vlastníka pozemku a ty osoby, pro které již před zapsáním meliorační renty na pozemku věcná práva a břemena byla založena, jakož i třeba-li toho, po slyšení zemské kanceláře meliorační nebo jinakých znalců; usnesení může vzato býti v odpor rekursem.

Byly-li práce meliorační zastaveny definitivně, zanikne nárok zapůjčitelův na rentu a náleží mu toliko nárok na náhradu částek půjčky až do zastavení vyplacených, po srážce obnosů, které v prošlých rentách melioračních již byly zapraveny na splacení půjčky. Zbývající obnos půjčky budiž nejvýše 4% zúrokován a na pololetní výpověď splacen; obnos tento požívá práva přednosti renty meliorační až do výše přírůstku na hodnotě, pracemi melioračními způsobeného. Pro tu část půjčky, která z práva přednosti renty meliorační jest vyloučena, určuje se knihovní pořadí podle času zapsání renty meliorační (§ 29 zák. knih.).

VII. Poplatky.

Dlužní úpisy a smlouvy o melioračních půjčkách, pak stvrzenky fondů a ústavův úvěrních o splacených částkách rentovních, konečně zápisy práva zástavního pro renty meliorační jsou prosty kolků a poplatků.

Katastralní mapy pro účely meliorační potřebné dávány buďte za sníženou cenu. Výměra tohoto snížení ustanovena bude způsobem nařizovacím.

Půjčky meliorační ve smyslu daleko širším, než jak je definuje cit. zák. ze dne 6. července 1896 č. 144 ř. z., poskytuje »Zemská banka král. Českého«. (Viz čl. Banky, B, odst. IV.).

Měna korunová.

I. Účel.

Spletité peněžní poměry rakousko-uherské monarchie, jichž bylo se krátce dotčeno již v čl. Bankovky, zejména odchýlení se valuty od zákonného základu stříbrného, jež způsobeno bylo neustálým klesáním ceny stříbra, a jež došlo výrazu ve větší ceně peněz papírových, poukazovaly již ode dávna k nutnosti, aby v zájmu obchodu, živnosti, průmyslu i polního hospodářství důkladná změna v poměrech těchto úpravou valuty byla provedena. Již v roce 1889 vydalo rakouské ministerstvo financí úřední prohlášení, že vláda jest ochotna přikročiti k velikému dílu úpravy valuty, načež roku 1892 konečně obě vlády předložily příslušné návrhy zákonodárným sborům. To bylo umožněno jednak příznivým stavem státního rozpočtu, který již r. 1890 vykazoval přebytek, jednak stálým zlepšováním bilance obchodní a platební, kteréž odůvodňovalo naději, že by se zdařiti mohlo dosažení konečného cíle úpravy valuty totiž výplat v hotovosti a je podmiňující opatření potřebného množství drahého kovu. Návrhy parlamentům předložené v podstatě shodovaly se s výsledky mincovní ankety, jež před tím se odbývala a jež vyslovivši se pro prospěšnost úpravy valuty navrhovala, aby posavadní stříbrná měna se opustila a by zavedena byla měna zlatá, avšak s ponecháním peněz stříbrných jako mince běžné. Myšlénka bimetallistická měla v této anketě málo přívrženců. Osnovy tyto byly velmi rychle projednány, načež byvše dne 2. srpna 1892 sakcionovány byly dne 11. srpna 1892 uveřejněny v říš. zák. pod č. 126—130. Zákony tyto mají následující obsah;

a) stanovení korunové měny;

b) zmocňují vládu království a zemí v říšské radě zastoupených k uzavření smlouvy o měně s vládou zemí koruny uherské;

c) předpisy o splnění závazků ve zlatě splatných zdejšími zlatými mincemi měny korunové;

d) dodatek k čl. 87 statutu rak.-uherské banky a konečně

e) zmocňují ministra financí, aby k ražení zlatých mincí potřebné zlato opatřil výpůjčkou.

V paměti však zachovati dlužno, že dílo úpravy valuty tím skončeno není, nýbrž že skončení úpravy té vrcholí v hotových výplatách státu t. j. ve stažení papírových peněz v nuceném oběhu se nalézajících. Toto vyhraženo bylo čl. XXIV ad a) cit. zák. zákonu zvláštnímu.

II. Základní zásady svrchu uvedených 5 zákonů jsou:

1. Na místo dosavadní stříbrné měny nastupuje měna zlatá, jejíž jednotkou početní jest koruna, kteráž se dělí ve 100 haléřů (čl. I. zák. a).

2. Základní váhou mincí jest kilogram, který v poměru smísení 900 tisícin zlata a 100 tisícin mědi sloužiti má k ražení 2952 korun, tak že z 1 kg. ryzího zlata se razí 3280 korun (čl. III. zák. a). Bližší ustanovení o způsobu ražení zlatých mincí obsahují čl. IV.—IX. zák. a). (Viz čl. Mincovnictví.)

3. Vedle zlatých mincí mají cirkulovati též mince stříbrné, a sice jak stříbrné mince posavadní měny, pokud zvláštními nařízeními nebyly vzaty z oběhu (čl. X. zák. a) tak i stříbrná mince měny nové t. zv. koruny (čl. XI. zák. a). Způsob ražení korun určují čl. XII., XIII. zák. a). (Bližší v čl. Mincovnictví.) Výslovně však čl. X. ustanovuje, že zdejší stříbrné mince staré měny se již nově raziti nemají, leč ze stříbra, které

finanční správa již v rukou má nebo kteréhož k účelům mincovním nabyla. Poměr starých stříbrných mincí k novým jest stanoven způsobem tím, že 1 zl. r. m. rovná se 2 k. (Z toho plyne, že 1 kg. ryzího zlata se rovná 1620 zl. r. m. Jelikož pak 1 kg. ryzího stříbra rovná se 90 zl. r. m., vytkl tím zákon poměr ceny zlata a stříbra jako 1 : 18·22.)

4. Celkem má se stříbrných korun vydati 200 milionů; z toho připadá na Rakousko 70%, na Uhry 30% (čl. X b, XIV. a).

5. Kromě toho razí se v nové měně *mince niklové a bronzové*, a sice z niklu dvaceti- a desetihaléře, z bronzu dvouhaléře a haléře. Bližší předpisy o nich obsahují čl. XV.—XVIII. zák. ad a).

6. Koruny, jakož i mince niklové a bronzové jsou *drobnou mincí* a sice potud, že u všech státních a ostatních veřejných pokladen při platech musí se přijímati beze všeho omezení, kdežto v soukromém životě není nikdo povinen přijmouti je v obnosu vyšším než 50 korun (čl. XIX.). Vedle drobných mincí nové měny obíhají také drobné mince měny staré, avšak mají býti postupně vzaty z oběhu. Posud stalo se tak u čtvrtzlatníků, dvacetníků a čtyřkrejcarů; od 1. ledna 1897 z oběhu vzaty též stříbrné desetníky a pětníky; ovšem státní a veřejné pokladny přijímají je až do 31. prosince 1898.

7. Svrchu uvedený zákon ad b) má za účel postaviti mincovní poměry v obou polovicích říše ve smyslu narovnání s Uhrami uzavřeného na týž základ a zmocňuje tudíž rakouskou vládu, aby uzavřela s Uhrami o měně smlouvu obsahující podstatná ustanovení zákona o korunové měně. Smlouva tato má trvati do r. 1910 (čl. XX. b); uzavření její bylo vyhlášeno v ř. z. dne 11. srpna 1892 pod č. 132.

8. Zvláštní důležitost pro utváření se *mezinárodního obchodu* má zák. ad c). Jím bylo totiž ve smyslu § 989 o. o. z. stanoveno, že 42 zl. ve zlatě staré měny rovnají se 100 korun nebo 50 zl. r. m., z čehož následuje, že 1 zl. ve zlatě rovná se 1·19 zl. r. m. Tím stanoveno ažio zlata t. j. vyšší cena 1 zl. ve zlatě oproti 1 zl. r. m. na 19%. Toto 19% ažio zlata tvoří dle zákona pari, na jehož základě stanoven relační poměr zdejších mincí k cizím. Nejdůležitější relační poměry jsou: 100 marek = 58·78 zl. = 117·56 k., 100 franků = 47·615 zl. = 95·23 k., 10 £ = 120·085 zl. = 240·16 k. Poměr ceny číslem 119 určen byl na základě průměru cen z r. 1879—1892.

9. Rozhodným momentem při měně kovové jest, že jest každému soukromníku volno kdykoli hrubý kov za zákonné peněžní známky vyměniti, resp. z něho mince nechati raziti. V poslednějším směru zák. ad a) ustanovil, že na účet soukromého publika mohou z hrubého kovu dvacetikoruny se raziti (desetikoruny nikoli).

V prvnějším ohledu pak dle zák. ad d) jest rakousko-uherská banka povinna u svých hlavních ústavů ve Vídni a v Budapešti kdykoli na požádání vypláceti bankovky zákonnou zlatou mincí v ceně nominální nebo zlatými pruty dle zákonného mincovního čísla korunové měny. Vykonávací předpis k tomu byl uveřejněn v č. 133 ř. z. dne 11. srpna 1892.

III. *Úprava rakousko-uherské valuty* naznačenými zákony nařízená nalezá se toho času ve stadiu prováděcím. Především snažily se obě vlády opatřiti si zásobu zlata k hotovým výplatám potřebnou. Se stahováním státovek jednu část nezaloženého státního dluhu tvořících bylo již počato tím, že jednozlatové státovky byly vzaty z oběhu.

Dobu, kdy výplaty v hotovosti budou moci nastati, nelze dnes ještě určiti, neboť jest v podstatě podmíněna utvářením se obchodní bilance, jelikož při nepříznivé bilanci obchodní mohlo by obíhající zlato snadno odplynouti do kreditující ciziny. (Viz čl. Bankovky, Mincovnictví.)

Mincovnictví.

I. Pojem mince.

Mince dle definice prof. dra. Kaizla (Národní hospodářství, 1883, str. 148) jest kus kovu státem co do váhy a ryzosti pověřený. Touto definicí jest podstata mince šťastným způsobem vystižena, neboť státní pověření, které se děje ve formě ražení mince, to jest, které kusu kovu charakter mince propůjčuje. Teprve tímto pověřením stává se drahý kov plně způsobilým sloužiti bez dalšího za všeobecný prostředek směnný, neboť teprve pak odpadá při konkrétním aktu směnném potřeba kov ve příčině váhy a ryzosti zkoušeti. Má-li však míti takové ověření plnou účinnost, musí vycházeti z místa autoritativního, hodnověrného a tím jest jedině autorita nejvyšší, stát. Nehledě však ani k tomu, nemůže se stát zříci rozhodného vlivu na mincovnictví, jednak již proto, že upravené poměry mincovní a peněžní jsou nezbytnou podmínkou existence a rozvoje obchodu a průmyslu, jednak proto, že stát ve formě daní, poplatků a jinakých veřejných dávek značné peněžní obnosy vybírá a tudíž na upraveném peněžnictví zajisté svrchovaný zájem míti musí. Přirozeně tudíž úprava mincovnictví jest úkolem státu netoliko v tom směru, že sám vydává pro ně závazné předpisy, nýbrž i tím, že sám mince razí.

II. Měna.

Nejdůležitější otázkou při úpravě mincovnictví jest měna t. j. druh kovů, z nichž mají pozůstávati hlavní (běžné) mince systému mincovního. Kdežto v počátečních stadiích kulturního vývoje užívalo se též mědi (Římané) a železa (Sparta), béře se nyní toliko zlato a stříbro v úvahu. Pokus položiti platinu za základ měny, jejž Rusko učinilo, lze asi pokládati za zmařený, ježto jednak kov tento jsa příliš vzácný slouží výhradně účelům průmyslovým, jednak i proto, že platinu na prvý pohled těžko jest rozeznati od jiných kovů ceny daleko menší. Zbývá toliko otázka, zdali jest rozhodnouti se pro měnu zlatou či stříbrnou či dokonce pro měnu dvojitou, při kteréž oba kovy dle poměru ceny již předem určeného slouží za základ mincovnímu systému. Provedení dvojité měny jest ohroženo hlavně nutností pevného poměru ceny (relace) mezi oběma kovy. Jelikož se poměr tento řídí ve skutečnosti dle všeobecných zákonů ceny, jest nevyhnutelno, že nastupuje divergence mezi zákonným stanovením ceny a mezi cenou dle poměrů světového trhu. To má pak za následek, že kov dle zákona příliš vysoko oceněný zůstane výhradně v zemi (pro kterou ovšem zákonné stanovení ceny jest závazno), kdežto kov nízko oceněný plyne do ciziny, kdež má větší sílu platební. Tímto způsobem mění se pak dvojitá měna ve měnu jednoduchou, která mimo to má základ zlehčený. Těmto nepříznivým důslednostem hledí se nyní odpomoci tím, že jen jediný kov se prohlásí za kov měny. Který z obou jmenovaných drahých kovů to má býti, jest ovšem jednou z nejspornějších otázek nauky národohospodářské. Dle správného názoru nelze asi otázku tuto způsobem všeobecným a konečným rozhodnouti, poněvadž zodpovědění této otázky jest závislo na okolnostech skutkových. Že dnes většina států rozhodla se pro měnu zlatou, má asi důvod dvojí: jednak pohodlnější mincování zlatých mincí, jež při menším objemu

značnou cenu representují, jednak značné klesání ceny stříbra následkem značné produkce jeho. Jestliže by však z jakéhokoli důvodu nastala změna tohoto poměru, nebylo by ovšem pak zvolení stříbra za kov měny vyloučeno. Naprosto však přece stříbro významu nepozbylo. Neboť nehledíc k tomu, že mnohé státy ještě posud mají měnu stříbrnou, vyskytají se ve státech se zlatou měnou též běžné mince stříbrné, ve kterémžto případě se mluví o »měně kulhavé« (»hinkende Währung«). Od dvojité měny rozeznává se stav ten tím, že stříbrné běžné mince se razí měrou toliko obmezenou a cena jejich neřídí se množstvím kovu v nich obsaženého, nýbrž jest stanovena státem (t. zv. úvěrní, representační peníze, angl.: tokenmint). Význačný příklad kulhavé měny poskytuje Německo, kde dřívější tolary obíhají v zákonné ceně 3 mark a rovněž Rakousko i po provedené úpravě valuty bude míti měnu kulhavou. Příčina spočívá hlavně v tom, že stát chce se uchrániti značných ztrát, kteréž by mělo v zápětí úplné odstranění stříbra, tak že kulhavou měnu v celku sluší v mincovnictví státu pokládati za stadium přechodné.

III. Technika a terminologie mincovnictví.

1. Mince dělí se v

a) mince běžné ražení z kovu měny (výjimku při měně kulhavé viz odst. II.), kteréž jsou neobmezeným prostředkem platebním a při nichž cena kovu rovná se jich ceně zákonné (nominální);

b) mince drobné, jež slouží k vyrovnání menších obnosů a jež razí se z kovu, který není kovem měny (měď, bronz, nikl, ev. stříbro); tyto mají cenu nominalní, která jest daleko vyšší ceny kovu v nich obsaženého; povinnosť je přijímati jest však omezena na určitou výši.

c) mince obchodní, jež nemají ceny zákonné (nominální), nýbrž podléhají volnému ocenění dle množství kovu v nich obsaženého stejně jako jiné zboží.

2. Mince nerazí se z kovu ryzího, nýbrž legovaného. Legované množství kovu sluje hrubým kovem, čistý kov »ryzím«. Stříží rozumí se úhrnná váha mince, ryzím obsahem (Feingehalt) váha ryzího kovu v ní obsaženého. Tato nazývá se též »zrno«, kterýžto výraz však slouží též k označení poměru ryzího obsahu ke stříži (Löthigkeit, Feinheit).

3. Určení váhy a ryzosti mince podává mincovní ráz (Münzfuss). Mincovní ráz tudíž také stanoví, mnoho-li kusů jistého druhu mincí má se raziti z určitého množství ryzího kovu, a dle toho bývá mnohdy označován. Stanovení mincovního rázu přísluší oné autoritě, které přísluší mincovní výsosť, t. j. právo vydávati závazné předpisy o mincovním systému.

4. Právo raziti mince náleží tomu, kdo má mincovní regál. Mincovní výsosť a mincovní regál přísluší v moderních státech výhradně těmto. Stát razí tudíž ze surového kovu mince k účelům peněžním, ať již sám potřebný kov k tomu konci opatřuje, či kov soukromníky přinesený pro ně v mince přetvoří. Poplatek, jenž z pravidla za to se vybírá, sluje ražebné (Schlagschatz, seignorage). Vybírání tohoto poplatku odůvodňuje se jednak tím, že stát ražením mincí jednotlivci službu poskytuje, za kterou se mu má tudíž od něho dostati odměny, jednak tím, že ražením kov na ceně získá, což stát, jenž k tomu spolupůsobí, patrně též opravňuje k podílu na tom zisku. Oba tyto momenty určují též přirozeně výši ražebného, kteréž však nesmí býti příliš značné, aby snad mince zdejší nezdražovalo a tím porušení cirkulace peněz nezpůsobilo. Ražení samo musí, pokud

možno, odpovídati stávajícím předpisům zákonným; to platí zejména o střiži a zrnu mince. Obyčejně stanoví se v tom směru v zákoně jistá hranice chyby (remedium, tolérance), která přirozeně musí býti tím menší, čím mince jest cennější. Rovněž jest zákonem určena váha, pod kterou mince nesmí klesnouti, má-li k oběhu zůstati způsobilou (t. zv. Passiergewicht).

IV. Rakouské mincovnictví.

1. V Rakousku přísluší dle ústavních zákonů úprava mincovnictví a ražení mince výhradně státu. Již cís. patent ze dne 4. března 1849 v § 36 lit. *g*) prohlásil mincovnictví za záležitosť říšskou. Cís. diplom ze dne 20. října 1860 ustanovil, že zákonodárství o mincovnictví má se vykonávati za spolupůsobení říšské rady (čl. II.) a zákon ze dne 21. prosince 1867 č. 141 ř. z. v § 1 lit. *d*) pak prohlásil, že úprava mincovnictví náleží v obor působnosti říšské rady. Dualistická povaha rakousko-uherské monarchie nese s sebou, že § 2 č. 3 zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 146 ř. z. pojal mezi záležitosti, které sice nemají se společně spravovati, avšak které se mají upravovati dle týchž čas od času smluvených zásad, i úpravu mincovnictví a peněžnictví. Každý stát razí své mince samostatně dle smluvených klíčů. V tom směru ustanovuje pro Rakousko čl. 7 státních zákl. zákonů ze dne 21. prosince 1867 č. 145 ř. z., že právo mincovní vykonává se jménem císařovým. Přísluší tedy výsosť mincovní císaři, mincovní regál státu. Ražení mincí soukromníky i mincí plné váhy jest naprosto nepřípustno a jest zločinem dle § 118 lit. *a* tr. z.

2. V Rakousko-Uhersku jest mincovnictví následkem úpravy valuty v r. 1892 předsevzaté nyní dosti spletité, jelikož jsou v oběhu mince dvou různých měn, totiž čisté stříbrné měny a měny korunové zákony z r. 1892 zavedené. Pro úplnosť jest tudíž nutno obou těchto měn se dotknouti.

a) Mince stříbrné měny. Mincovní smlouvou ze dne 24. ledna 1857 č. 101 ř. z. byla zavedena v Rakousku a německých spolkových státech celních čistá stříbrná měna a stanovena základní pravidla, dle nichž provedena býti má. Na základě této mincovní smlouvy byl pak vydán cís. patent ze dne 19. srpna 1857 č. 169 ř. z., jenž výslovně měl za účel rakouské mincovnictví s ustanoveními mincovní smlouvy ze dne 24. ledna 1857 v souhlas uvésti. Podstatné předpisy, jež ještě posud mají význam, jsou:

α) Měnou jest měna stříbrná; zlato platí toliko jako mince obchodní.

β) Mincovní váhou jest celní libra = 500 *g* a ryzí obsah vyjadřuje se v tisícinách.

γ) Zákonný ráz mince jest ráz 45 zl.; razí se tudíž z 1 libry ryzího stříbra 45 zl. Zlatý (florenus) jest rakouskou mincovní jednotkou, a mince dle tohoto rázu ražené slují mincemi rakouské měny.

δ) Čl. 5 upravuje druhy mincí a uvádí jako tuzemské mince dvouzlatníky, zlatníky a čtvrtzlatníky, jako mince spolkové pak spolkové dvoutolary a tolary. Dvouzlatníky, čtvrtzlatníky a spolkové mince se nyní již nerazí a byly již vůbec vzaty z oběhu.

ε) Remedium při zlatníku obnáší 3 tisíciny ryzího obsahu a 4 tisíciny váhy.

ζ) Dle čl. 7 mincovního zákona nesou stříbrné mince na líci císařské poprsí s příslušným nápisem, na rubu císařského orla s nápisem císařský titul obsahujícím.

η) Z drobných mincí jsou nyní ještě v oběhu toliko měděné krejcary Stříbrné desetníky vzaty z oběhu dnem 1. ledna 1897 a přijímají se u státních a veřejných pokladen do 31. prosince 1898.

ϑ) Čl. 13 až 18 obsahující předpisy o ražení zlatých mincí byly zákonem pod č. 2 uvedeným zrušeny.

ι) Vzhledem k dalšímu ražení t. zv. levantinských tolarů s poprsím císařovny Marie Teresie a letopočtem 1780 ustanovuje čl. 19, že 12 tolarů rovná se 0·561288 libry ryzího stříbra a ryzí obsah obnáší $833\frac{1}{3}$ tisícin. Dle čl. 20 mají se dále raziti také rakouské dukáty v ryzím obsahu $986\frac{1}{9}$ tisícin, jichž $81\frac{189}{335}$ rovná se 0·561288 ryzího zlata.

Stříbrným mincím dle uvedeného zákona raženým nedostává se ostatně toho času důležité náležitosti peněz měny, neboť v Rakousku od 6. ledna 1879, v Uhrách od 31 ledna 1879 volné ražení jich na soukromý účet bylo interním výn. min. fin. zastaveno. Příčina tohoto ustanovení spočívala v neustálém klesání ceny stříbra, kteréž mělo za následek, že zákonná vnitřní cena stříbrného zlatého se nekryla, nýbrž první druhou daleko převyšovala, takže muselo se státi opatření, aby Rakousko nebylo takovými méně cennými mincemi zaplaveno. Stříbrné mince dle patentu z r. 1857 mají až na další předpisy zůstati v zákonném oběhu a obíhají tudíž vedle mincí korunové měny (čl. 10 zák. ze dne 2. srpna 1892 č. 126 ř. z.). Ovšem nemají se tyto stříbrné mince v budoucnosti již raziti, leč ze stříbra, které již finanční správa má v rukou nebo kterého k mincovním účelům již nabyla. Posavadní drobná mince bude postupně nahrazena mincemi měny korunové (čl. 16 a 18 zák. ze dne 2. srpna 1892 č. 126 ř. z.; srv. čl. Měna korunová).

3. Jak již podotknuto, obsahoval zákon z r. 1857 také předpisy o ražení obchodních mincí zlatých, z nichž toho času razí se toliko dukáty. Na místo zlatých korun ve smyslu zák. z r. 1857 byly zavedeny zákonem ze dne 9. března 1870 č. 22 ř. z. osmizlatníky a čtyřzlatníky, jež cenou rovnají se dvacetifrankům resp. desetifrankům. Zlaté mince po 8 zl. mají v průměru 21 *mm*, hrubé váhy 6·45161 *g* a jsou z $^9/_{10}$ z ryzího zlata; zlaté mince po 4 zl. mají v průměru 19 *mm*, 3·22580 *g* hrubé váhy a jsou rovněž z $9^9/_{10}$ ryzí. Legovány jsou mědí. Přijímací cena těchto zlatých mincí závisí na volné úmluvě. V mezinárodním obchodu, jak poznamenáno, rovnají se tyto mince 20 resp. 10 frankům a dle toho určuje se také poměr ceny jejich k mincím měny korunové.

4. Mince korunové měny.

Mimo to, co uvedeno v čl. Měna korunová, sluší dotknouti se tu toliko následujících pravidel technických. Z 1 *kg* mincovního zlata razí se při ryzosti 900 tisícin 147·6 dvacetikorun resp. 295·2 desetikorun, tudíž z 1 *kg* ryzího zlata 164 kusů po 20 resp. 328 kusů po 10 korunách. Dle toho dvacetikoruna má hrubé váhy 6·775067 *g* a ryzí váhy 6·09756 *g*, desetikoruna hrubé váhy 3·3875338 *g* a váhy ryzí 3·04878 *g*. Zlaté mince mají na líci poprsí císařovo, na rubu císařského orla s označením ceny 20 resp. 10 Cor., jakož i rok vymincování. Nápis přiměřeně zkrácený má zníti: »Franciscus Josephus I. D. G. Imperator Austriae, Rex Bohemiae Galiciae, Illyriae etc. etc. et Apostolicus Rex Hungariae.« Okraj jest hladký a obsahuje při 20korunách prohloubeným písmem slova: »Viribus unitis.« V okraji 10korun jest toliko prohloubená ozdoba. Vnitřní obruba záleží na obou stranách v plochém proutku, na jehož vnitřním obvodě nalézá se

kruh z perlí. Zlaté mince po 20korunách mají průměr 21 *mm*, po 10korunách průměr 19 *mm*. Remedium obnáší při hrubé váze 2 tisíciny, při ryzím obsahu 1 tisícinu. Nejmenší připuštěná váha dvacetikorun jest 6·74 *g*, desetikorun 3·37 *g*. Zlaté mince, které následkem delšího oběhu klesly pod váhu pasírní, vezmou se na účet státu, aniž by tedy co s ceny jejich se sráželo, z oběhu a budou roztaveny.

Mince, které jiným způsobem než obyčejným oběhem byly ztenčeny, budou od státních a ostatních veřejných pokladen, k nimž přišly, vzaty z oběhu za náhradu své vnitřní hodnoty a budou z nich mince nové raženy. Toliko 20koruny budou raženy též na účet soukromníků a to potud, pokud státní mincovna není zaměstnána. Ražebné nesmí přesahovati 0·3% ceny. Čl. 9 cit. zákona stanovil, že dukáty mají se i v budoucnosti raziti, nikoli však osmi- a čtyřzlatníky zák. ze dne 9. března 1870 zavedené.

D r o b n o u m i n c í korunované měny jsou koruny, dvacetihaléře, desetihaléře, dvouhaléře a haléře. Koruny razí se ze směsi 835 tisícin stříbra a 165 tisícin mědi, tudíž z 1 kg. mincovního stříbra 200 korun ve váze po 5 g. Remedium v ryzím obsahu obnáší 3 ve váze 10 tisícin. Na líci mají koruny císařovo poprsí, na rubu císařskou korunu, označení hodnoty a rok, kdy byly raženy. Nápis přiměřeně zkrácený zní jako při mincích zlatých. Okraj jest hladký a obsahuje v prohloubených písmenech heslo: »Viribus unitis«. Koruny razí se toliko na účet státu a bude jich v Rakousku vydáno úhrnem za 140 milionů korun. Dvaceti- a desetihalíře razí se z ryzího niklu a sice z 1 kg. 250 dvacetihalířů nebo 333 desetihalířů. Na líci těchto mincí jest císařský orel, na rubu udání hodnoty a rok, kdy mince byla ražena. Okraj jest vroubkovaný. Dvacetihalíř má v průměru 21 mm., desetihalíř 19 mm. Niklové mince razí se toliko na účet státu a to v obnosu 42 milionů korun. Dvouhalíře a halíře pozůstávají ze směsi 95 dílů mědi, 4 dílů cínu a 1 dílu zinku, a razí se z 1 kg. této směsi 300 dvouhalířů nebo 600 halířů. Na líci bronzových mincí jest císařský orel, na rubu hodnota a rok, kdy mince jest ražena. Průměr jejich stanoven jest na 19 resp. 17 mm. Mince bronzové razí se toliko na účet státu a nesmí přesahovati obnos 18,200.000 korun.

Stříbrné, niklové a bronzové mince, které následkem delšího oběhu a opotřebování na váze nebo zřetelnosti značně utrpěly, budou sice od veřejných pokladen při placení a výměně přijímány, buďte však na účet státu vzaty z oběhu. Mince jinak na váze zmenšené, proražené nebo zfalšované mají příležitostně státní a ostatní veřejné pokladny opatřiti známkou, která je vylučuje ze zákonného objemu, mince zfalšované však buďtež hned beze vší náhrady vzaty z oběhu a zaslány hlavnímu mincovnímu úřadu ve Vídni. Levantské tolary budou se dle čl. XXII. cit. zák. i nadále jakožto obchodní mince raziti. (Viz čl. Bankovky, Měna korunová, Peníze papírové.)

Ministerstvo císařského domu.

I. C í s a ř s k ý d ů m.

1. Cís. patentem ze dne 1. srpna 1804 prohlásil císař František II., že pro vladaře domu a monarchie jeví se býti nutným, aby zachována a utvrzena byla úplná rovnosť titulu a dědičné důstojnosti s nejpřednějšími evropskými vladaři a mocnostmi, jež suverenům Rakouska přísluší jak vzhledem k pradávnému lesku jich arcidomu tak i vzhledem k velikosti a lidnatosti jich státu z tak značných království a neodvislých knížectví se

skládajících a kteráž mezinárodní zvyklostí a traktáty jim jest pojištěna. Za tím účelem císař František II. následuje příkladu ruského císařského dvoru a samovládců Francie udělil rakouskému domu vzhledem k jeho neodvislým státům rovněž dědičný titul císařský. Dle toho měli všichni nástupci z rodu Habsbursko-Lotrinského míti titul a důstojnosť dědičného císaře rakouského. Zároveň pak cit. patent dále nařídil, že vedle titulu dědičného císaře rakouského se má místo titulatury posavad obvyklé užívati titulatury následkem změny poměrů nově upravené. V 2. odst. cit. pat. dále císař František II. ustanovil: »Všem potomkům obojího pohlaví, jak Našim tak i Našich nástupců ve vladařství arcidomu budiž přikládán titul císařských královských princův a princezen, kromě titulu arcivévod a arcivévodkyň rakouských a titulu císařských královských Výsostí.« Na to nařízena úprava císařského titulu a znaku, a jednotlivé otisky nově stanoveného velkého, středního a malého titulu s vyznačením a popisem příslušného velkého, středního a malého znaku zaslány zemským vládám, jednak aby samy jich užívaly, jednak aby je dotyčným úřadům v zemi oznámily, jakož i vůbec v časopisech uveřejnily a všechno opatřily, čeho v takových případech jest třeba (d. dv. kanc. ze dne 22. srpna 1836).

Dle vyrovnání v r. 1868 mezi oběma polovicemi říše uzavřeného měl státní dualismus také v titulu vladařově dojíti výrazu; následkem toho císař nejv. listem ze dne 14. listopadu 1868 nařídil tehdejšímu říšskému kancléři svob. pánu Beustu, aby v souhlase s novou úpravou ústavních poměrů (v obou polovicích říše) při všech aktech vladařských zejména při uzavírání smluv jménem císařským s cizími mocnostmi bylo užíváno přiměřeného titulu a označení, a že pro budoucnost má zníti: »Císař rakouský, král český a. t. d. a apoštolský král uherský,« v dalším kontentu smlouvy že pak dle diplomatického zvyku může se užívati formy příhodně zkrácené, zejména titulu: »Císař rakouský a apoštolský král uherský;« pak označení: »Jeho Veličenstvo císař a král« nebo »Jeho c. a k. apoštolské Veličenstvo«. V nejnovější době konečně nařídil císař v nejv. listě k ministru cís. domu a zevn. zál. hraběti Goluchowskému ze dne 4. října 1895, aby ministr cís. domu měl titul »ministra císařského a královského domu,« a že má o to pečováno býti, aby tohoto označení na dále v příslušných vyhotoveních se užívalo a zároveň při pojmenování tohoto ministerstva výrazu nabylo.

2. Členové císařského domu.

Všechny osoby s císařem ve svazku rodinném stojící a k nastoupení způsobilé nebo ti, kdo s takovouto osobou jsou v manželském svazku takovém, že jich descendenti k nastoupení trůnu jsou způsobilí, jsou členy císařského domu. To jsou:

a) stejnorodá manželka císařova a stejnorodé vdovy dřívějších panovníků;

b) všichni princové a princezny, kteří pocházejí od společného otce domu z manželství stavu přiměřeného a dle domácích zákonů uzavřeného;

c) stejnorodé manželky a vdovy členů cís. domu.

3. Soukromoprávní postavení členů cís. domu.

Dle rodinného statutu nejv. cís. domu ze dne 3. února 1839 nabývají členové cís. domu 20. rokem zletilosti. Císaři jako hlavě cís. domu přísluší domácí moc nad veškerými jeho členy, pročež jemu náleží jednak jisté právo dozoru, jednak však též vrchní poručenství nad nezletilými členy.

Následkem toho mají všichni členové cís. domu při uzavření sňatku vyžádati si císařského svolení; i ku stálému pobytu členů cís. domu mimo území rakouskouherské monarchie jest zapotřebí svolení císařova.

Soudní pravomoc nad členy cís. domu vykonává úřad nejvyššího dvorského maršálka (čl. 5. vyhl. pat. k civilní jur. normě ze dne 20. listopadu 1852 č. 251; čl. III. uvoz. z. k nové jur. normě ze dne 1. srpna 1895 č. 110 ř. z.

Vedení matrik ohledně členů cís. domu obstarává dvorský a hradní farář, jemuž též o křtech, sňatcích a úmrtích členů cís. domu naskytnuvších se mimo obvod dvorské a hradní fary, dotyčný farář má příslušné doklady cestou představeného biskupského ordinariátu předložiti (výn. min. kultu a vyuč. ze dne 9. listopadu 1853 č. 5017).

4. Právo trestní.

Urážky členů cís. domu trestají se dle § 64 tr. z. jako zločin žalářem od 1 do 5 let (viz čl. Urážka členů cís. domu). Členy cís. domu jako svědky vyslýchá v jich obydlí nejvyšší dvorský maršálek nebo, zdržují-li se mimo Vídeň, předseda sborového soudu I. stolice jich bydliště (§ 155 tr. ř.). Jelikož dle § 30 rodinného statutu nejv. cís. domu členové jeho mohou býti vyslýcháni toliko úřadem nejvyššího dvorního maršálka a jinými soudními úřady toliko cestou delegace ve jménu úřadu nejv. dvor. maršálka, budiž v případě § 155 jak v přípise k dotyčnému členu, jímž se tento žádá za určení času a místa výslechu, tak i v aktu o výslechu sepsaném, výslovně poznamenáno, že výslech se předsebéře jedině na základě delegace ve jménu nejvyššího dvorního maršálka (výn. min. sprav. ze dne 14. května 1854 č. 8346). Od přísahy svědecké jsou členové cís. domu osvobozeni; dle § 31 rodinného statutu nejv. cís. domu platí na místě přísahy písemné jich prohlášení, s nímž též všechny právní účinky přísahy jsou spojeny (výn. min. sprav. ze dne 14. května 1854 č. 8346). Totéž platí dle nového s. ř. i v civilním říz. soudním (čl. VI. č. 2 uv. zák. k nov. s. ř. a § 328, odst. 3 n. s. ř.).

5. Práva zvláštní.

Zletilí arcivévodové jsou členy panské sněmovny (§ 2 zákl. z. st. ze dne 21. prosince 1867 č. 141 ř. z.) a sněmovny magnátů (§ 2 lit. A uher. čl. zák. VII. z r. 1885). Ohledně apanáží jednotlivých členů cís. domu srv. čl. »Lista civilní«. Členové cís. domu požívají pro své korespondence osvobození od porta (čl. 1 zák. ze dne 2. října 1865 č. 108 ř. z.), jakož i osvobození od povinnosti ubytovací (§ 10 zák. ze dne 11. června 1879 č. 93 ř. z.).

II. Obor působnosti ministerstva cís. domu (nyní c. a k. domu) byl stanoven nejv. roz. ze dne 12. dubna a 27. května 1852. V působnosť jeho spadají veškeré záležitosti, které se týkají státoprávního postavení panující dynastie a celého cís. domu, jakož i statutárních poměrů nejv. rodiny a jejích členů; jeho povinností jest práva císařského domu a cís. rodiny zastávati a při vnitřních rodinných záležitostech ve smyslu nejv. rozkazů v tom směru vydaných intervenovati, zejména šetře předpisů rodinného statutu z r. 1839 o vzájemných právech a povinnostech členů cís. domu. Ministru cís. domu dle toho přísluší zejména činiti návrhy ve příčině zachování nebo rozmnožení kmenového jmění císařského rodinného zaopatřovacího fondu a císařského rodinného fideikomisu, pak pečovati o vyplácení příslušných apanáží, věn, vdovských podílů, výbav a ji-

nakých příjmů členům cís. domu z pokladny státní; při sňatku arcivévod a arcivévodkyň má spolupůsobiti při navrhování smluv svatebních jak za příčinou zachování rodinného statutu, tak i zřetelem k ohledům státním, lesku, titulu atd.; při sňatku s cizími princi a princeznami navrhují plné moci pro komisary sňatek vyjednávající, dále navrhují renunciační akty pro arcivévodkyně a pod. a opatřují po případě potřebnou dispens překážek manželství u papežské stolice; dále působí jako notáři při zřizování listin v záležitostech rodinných a státních členy cís. domu vydávaných, obstarávají ověření podpisů a uložení jich v domácí archiv; konečně přísluší mu též vedení protokolu o skutečných tajných radách, vyhotovení jich jmenovacích dekretů a intervence při skládání přísahy.

Ministerstvo financí.

Ministerstvu financí přísluší vrchní vedení finanční správy; sídlo jeho jest ve Vídni. V čele jeho stojí ministr financí.

I. Obor působnosti.

V obor působnosti ministerstva financí náležejí

1. všechny záležitosti týkající se správy státního jmění vůbec, jakož i všech státních příjmův a vydání, pokud nejsou výslovně přikázány jinému centrálnímu úřadu (tak jest z ressortu ministra financí vyloučena správa státních statků a lesů a přikázána ministerstvu orby); dále náleží v obor působnosti ministerstva financí podávání návrhů ve příčině stanovení pravidel pro vybírání daní a dále evidence všech přímých a nepřímých daní a dávek vůbec, jakož i vyřizování žádostí za poshovění nebo snížení daní již vyměřených; rovněž vliv na záležitosti erárního, cestního a mostního mýta; konečně řízení a dohled nade všemi státními pokladnami, pokud nepodlehají výhradně jinému úřadu centrálnímu.

2. Všechny záležitosti státního úvěru. Sem náležejí:

a) provádění úvěrních operací;

b) záležitosti týkající se státního dluhu;

c) povolování přepsání (nyní dle výn. min. fin. ze dne 19. října 1871 jest to přikázáno ředitelství státního dluhu) nebo výměny úvěrních papírů, jakož i výměry falsifikátů za pravé papíry úvěrní.

3. Všechny záležitosti, které se týkají úpravy peněžního obchodu, tedy záležitosti bankovní a bursovní (v souhlasu s ministerstvem obchodu), vliv na všechna jednání o soukromých podnicích, jež působí bezprostředně na úvěrní poměry státu nebo na peněžní obchod.

II. Úkony ministerstva financí obstarávají dvě hlavní oddělení, a sice:

1. kancelář presidiální a

2. sekce; každá z nich má v čele sekčního chéfa; tyto sekce dělí se v departementy, jež řízeny jsou ministerialními nebo sekčními rady; kromě toho jest ještě několik účetních oddělení pro službu účetní a censurní.

Agendu celní má ministerstvo financí spravovati v souhlase s ministerstvem obchodu; nařízením ze dne 12. května 1892 č. 78 ř. z. zřízena zvláštní celní rada (Zollbeirath), jež stojí ministerstvu financí po boku jako poradní orgán v záležitostech sazbových.

Ministerstvo financí sestavuje státní rozpočet, jenž se každoročně říšské radě předkládá a má tudíž v dorozumění s ostatními ministerstvy také příslušný vliv na výdeje těchto.

III. Správní úřady ministerstvu financí podřízené jsou: centrální komise pro úpravu daně pozemkové, ředitelstva loterní, generální ředitel-

ství režie tabákové, ředitelství solivarů, hlavní úřad mincovní, hlavní puncovní úřad, generální úřad zkoušecí, státní centrální pokladna, pokladna státního dluhu, ředitelství dvorní a státní tiskárny, ředitelství budov dikasterialních, centralní archiv mapovní, komise ministerialní pro evidenci a zcizování státních nemovitostí. Ministerstvu financí jsou konečně podřízeny veškeré úřady finanční, tedy zemská a okresní finanční ředitelství, finanční prokuratury, úřady berní, úřady pro vyměřování daní a poplatků, úřady celní, potravní a solní, továrny na tabák a sklady tabáku, finanční stráž.

Ministerstvo financí říšské.

I Obor působnosti.

Obor působnosti říšského ministerstva financí zakládá se na § 1 lit. e zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 146 ř. z. a na zák. ze dne 10. června 1868 č. 53 ř. z. a zahrnuje v sobě záležitosti finanční zemím na radě říšské zastoupeným se strany jedné a zemím koruny uherské se strany druhé společné, správu společného státního dluhu záležejícího v penězích papírových, správu dotyčných hotových úhrad, deposit a parciálních hypotečních poukázek. Dále přísluší říšskému ministerstvu financí: sdělání společného rozpočtu, o němž usnášejí se delegace, vybírání příspěvků kvotních obou polovin říše a nakládání s nimi, rozdělování důchodů celních.

II. Říšskému ministerstvu financí podřízena jest společná *ústřední* pokladna, jíž přísluší výkon správy peněz říšského ministerstva financí a dále společná správa jednotlivých fondů (vojenských nemocnic, zvěrolékařských a invalidních).

III. Když byla provedena okupace Bosny a Hercegoviny, byla správa zemí těchto přenesena na říšské ministerstvo financí. Tomuto podléhá tedy zemská správa v Sarajevu se všemi svými odděleními (správní, finanční a soudní). Říšské ministerstvo financí sdělává rozpočet pro tyto země a předkládá tento delegacím ku schválení.

IV. Veškeré úřady finanční zemí na radě říšské zastoupených mají každému vyzvání, které k nim říšské ministerstvo financí v oboru působnosti své učiní za příčinou podání zpráv, vyhledávání, vyjádření, doručení atd., vyhověti právě tak, jako kdyby vyzvání dotyčné ministerstvem financí učiněno bylo. Toliko příkazy ku předsevzetí platů mají výhradně od ministerstva financí vycházeti, vyjímaje ten případ, že by současně s příkazem potřebná hotovost zaslána byla (výn. min. fin. ze dne 11. června 1870 č. sb. 2322, č. 26 věst. min. fin.).

Ministerstvo kultu a vyučování.

Ministerstvo kultu a vyučování bylo na základě nejv. rozhodnutí ze dne 23. března a ze dne 1. srpna 1848 v život uvedeno. Roku 1861 bylo však zrušeno a na jeho místě zřízeno ve státním ministerstvu oddělení pro záležitosti kultu a vyučování, načež nařízením státního ministerstva ze dne 20. června 1863 č. 56 ř. z. byl vyhlášen »statut pro vyučovací radu«. Rada vyučovací byla na základě nejvyššího listu ze dne 20. října 1860 k tomu povolána, aby jako samostatný poradní sbor pojednávala o vědeckých a didaktických úkolech veřejného vyučování, zastupujíc je také, a aby ministerstvům, jakož i ústředním správním úřadům, jimž svěřeno bylo řízení vyučování, byla sborem poradním. Leč též tato organisace centrální správy kultu a vyučování trvala jen krátký čas a roku 1867 (nejv. list ze dne 2. března 1867) bylo znovu utvořeno ministerstvo kultu a vyučování.

I. V obor záležitostí kultu náležejí: úprava jmění duchovních korporací a obcí dle norem o tom vydaných; stanovení dotací pro kláštery žebravé, pak pro kláštery ženské, které se zabývají výchovou a vyučováním ženské mládeže, též dle vydaných norem (§ 7); zkoumání a schvalování předchozích rozpočtův zvláštních fondů určených pro účely kultu, péče o účelné a užitečné naložení penězi z přebytků těchto fondů plynoucích; záležitosti kultu všech zákonem uznaných vyznání dle zvláštních zákonů a předpisů o tom (§ 13). Obor působnosti ministerstva kultu a vyučování ve příčině záležitostí kultu upraven jest podrobněji zákonem ze dne 7. května 1874 č. 50 ř. z., jímž vydána jsou ustanovení ve příčině upravení vnějších poměrů právních církve katolické zákonem ze dne 19. dubna 1885 č. 47 ř. z., jímž vydána byla prozatimní ustanovení ve příčině dotací katolického duchovenstva, zákonem ze dne 20. května 1874 č. 68 ř. z. ve příčině uznání náboženských společenstev, dále ústavou evangelické církve augsburského a helvetského vyznání vydanou na základě nejv. rozhodnutí ze dne 9. prosince 1891 a vyhlášenou 15. prosince 1891 č. 4 ř. z. a zákonem ze dne 21. března 1890 č. 57 ř. z. ve příčině uspořádání vnějších poměrů právních židovského společenstva náboženského.

II. V obor záležitostí vyučování náleží: řízení po případě dohled ku veškeré soustavě vyučovací a ku všem ústavům vyučovacím, dále k ústavům vychovávacím jak veřejným tak i soukromým, vyjímaje ovšem ty ústavy vyučovací a vychovávací, jichž řízení výslovně jest přiděleno jinému ministerstvu; jmenování učitelů na gymnasiích z veřejných fondů dotovaných a jiných na témže stupni stojících ústavů vyučovacích (vyjímajíc střední školy vydržované z prostředků obecních; potvrzování učitelstva jest zůstaveno zemské školní radě), dále ředitelů a učitelů na učitelských ústavech vzdělavacích (zák. ze dne 14. května 1869, § 35), (§ 15); potvrzování úřadů akademických (§ 12 zák. ze dne 27. dubna 1873), jmenování učitelů na gymnasiích a jiných středních školách, jež jsou ústavy státními (§ 16); připuštění soukromých docentů na universitách (§ 17); návrhy stran obsazení všech míst vyhražených nejvyššímu jmenování (zemských školních inspektorů, professorů na universitách a na jiných do této kategorie náležejících ústavů státních); rozhodování o učebnicích, jež mají se zavésti nebo k užívání školnímu připustiti; zkoumání a schvalování předběžných rozpočtů zvláštních fondů určených pro vyučovací a vychovávací účely, rovněž povolování výdajů z těch fondů, ač nepožívají-li tyto ani dotace z financí ku hrazení schodku a nemusí-li odváděti své přebytky do státní pokladny (§ 26); povolování výdajů z dotovaných aneb k odvádění přebytků příjmových povinných studijních a školních fondů dle poměru všeobecné působnosti (§ 27).

Ministerstvu vyučování podřízeny jsou: evangelická vrchní církevní rada, císařská akademie věd, říšský ústav geologický, ústřední komise statistická, ředitelstvo statistiky správní, ústřední komise pro pátrání po uměleckých a historických památkách a zachování jich, ředitelstvo skladu školních knih, rakouské museum pro umění a průmysl, akademie výtvarných umění ve Vídni, ústřední ústav pro meteorologii a zemský magnetismus.

Ministerstvo obchodu.

Ministerstvu obchodu přísluší vrchní řízení obchodu, průmyslu, plavby, pošt, telegrafů a telefonů. Nejvyšším rozhodnutím ze dne 12. dubna

a 27. května 1852 byl stanoven původní obor působnosti ministerstva pro obchod, průmysl a stavby veřejné, který obsahoval řízení a rozhodování všech administrativních záležitostí týkajících se obchodu, průmyslu, veřejných staveb a ústavů spojovacích. Nejvyšším rozhodnutím ze dne 21. srpna 1859 bylo ministerstvo obchodu zrušeno a nejvyšším rozhodnutím ze dne 12. září 1859 rozdělena byla jeho agenda mezi ministerstva vnějších záležitostí, vnitra, financí, kultu a vyučování a mezi nejvyšší kontrolní účetní úřad. Na základě nejvyššího rozhodnutí ze dne 10. dubna 1861 bylo zřízeno nové ministerstvo pro obchod a národní hospodářství a jeho obor působnosti stanoven nařízením ministerstva zahraničních záležitostí, státního ministerstva, ministerstva financí, obchodu a národohospodářství a nejvyššího účetního kontrolního úřadu ze dne 20. dubna 1861 č. 49 ř. z.

I. Obor působnosti.

V obor působnosti ministerstva obchodu spadají:

1. Záležitosti obchodu, průmyslu a plavby. Sem patří zvláště: Předběžná vyjednávání o státních smlouvách, které se na obchod, průmysl a plavbu vztahují, jakož i dohled na jich provedení; spolupůsobnosť při upravování cla; nejvyšší řízení obchodních a průmyslových záležitostí; spolupůsobnost při zkoumání a potvrzování stanov spolků ku podporování průmyslu, obchodu a plavby, jakož i živnostenských bank, spolků akciových a t. d., dále dohled na činnost těchto spolků v ohledu národohospodářském; spolupůsobnosť při zřizování a úpravě burs, ústavů cirkulačních, úvěrních, půjčovních a diskontních; spolupůsobnosť při revisi zákonodárství obchodního, směnečného a námořního, při zřizování a upravování reálních, průmyslových a plaveckých škol a technických ústavů, jakož i při všech zařízeních a předpisech spadajících v obor ministerstev, která mají vliv na obchod, průmysl a plavbu; záležitosti vztahující se na vynálezy, ochranu vzorků a známek, na upravení měr a vah a na výstavy průmyslové; rozhodování ve všech administrativních záležitostech týkajících se stavby lodí, plavby na moři (vyjma válečné námořnictvo,) Rakouského Lloydu, lovení ryb v moři, služby přístavní, policie námořní a přístavní, jakož i zvláště řízení a rozhodování všech záležitostí, které nejvyšším rozhodnutím ze dne 15. května 1851 č. 165. ř. z. ústřednímu úřadu námořnímu přiděleny byly; nejvyšší administrativní rozhodování v záležitostech paroplavby na řekách a vodách vnitrozemských a plavení vorů.

2. Záležitosti ústavů spojovacích.

Spolupůsobení při rozhodování o založení nových nebo zrušení stávajících pozemních nebo vodních spojení větší důležitosti; spolupůsobnosť jak při vydávání nových a opravě stávajících zákonů poštovních a telegrafních, tak při sdělávání smluv státních týkajících se dopravy poštovní a telegrafní.

3. Statistika.

Sbírání a pořádání obchodních a konsulátních zpráv a zvláště všech výtahů statistických důležitých pro obchod a národní hospodářství, jakož i příslušných materialií zákonodárství jiných států.

II. Organisace.

Ministerstvo obchodu sestává z kanceláře praesidialní a 2 sekcí, které se opět v celou řadu oddělení dělí:

1. Kanceláři praesidialní přikázány jsou záležitosti praesidiální, osobní, referat kancelářský, zjišťování úředních a kancelářských potřeb,

dohled na hospodářství a paušalní pokladnu ministerstva, správa ministerstva, řízení ministerského oddělení účetního.

2. První sekce obsahuje oddělení pro celní a obchodní politiku, smlouvy státní, které se na obchod, průmysl a plavbu vztahují; dále pro vynálezy, vnitřní obchod, zákonodárství živnostenské, záležitosti námořské plavby, rybolovu a záležitosti zdravotní, pro Rakouský Lloyd, vyjma čistě poštovská opatření, dále oddělení pro statistiku, sdělávání zpráv ministerstva obchodu, správa ministerské knihovny, oddělení pro výkon zákona živnostenského vzhledem na maloobchod, zákonodárství o podomním obchodu, výrobních a hospodářských společenstev, živnostenském vyučování a odborných ústavech, živnostenských poměrů dělníků.

3. Druhé sekci přísluší záležitosti pošt a telegrafů.

III. Ministerstvu obchodu podřízeny jsou normální komise cejchovní, ústřední úřad námořní. Ministr obchodu předsedá celnímu poradnímu sboru. Poradní sbor pro záležitosti ku podporování průmyslu (zřízený v roce 1892) má za úkol podávati dobrá zdání ve příčině opatření ku sprostředkování odborných pomůcek pro malé živnosti jemu obchodním ministerstvem přikázaných. Jako pomocný orgán ministerstva obchodu pro záležitosti stavby vodní jest hydrotechnické oddělení. Na základě nejvyššího rozhodnutí ze dne 7. července 1877 byla k vyšetření a stanovení úřední statistiky cen zřízena stálá komise pro ceny obchodní. (Viz tento čl.) Do oboru ministerstva obchodu spadají také záležitosti rakouského obchodního musea. Ministerstvu obchodu přidán jest k ruce poradní sbor vyšetřující ruční zbraně ve smyslu zákona ze dne 23. července 1891 č. 81 ř. z., dále poradní sbor pro poštovní spořitelnu a poradní sbor pro parní kotle. Konečně náleží ministerstvu obchodu udílení koncese ku zřízení veřejných skladišť (zákon ze dne 24. dubna 1889 č. 64 ř. z.), jakož i správa statistiky vnějšího obchodu (zákon ze dne 26. května 1890 č. 192 ř. z.).

Ministerstvo orby.

Název, jejž ministerstvo toto má, nekryje obor působnosti, který jest mu vykázán. Správnější bylo by pojmenování »ministerstvo pro zemědělství a hornictví«, kteréhož dříve požívalo; neboť pojem »zemědělství« jest pro činnosť tohoto ministerstva daleko význačnější a úplnější, nežli pojem »orba«. Již v r. 1849 nastoupilo jakési ministerstvo pro zemědělství a hornictví svůj úřad, r. 1853 byl obor jeho činnosti mezi ministerstvo vnitra a ministerstvo záležitostí finančních rozdělen. Roku 1868 bylo ministerstvo orby zřízeno. Do oboru působnosti nově zřízeného ministerstva orby náleží dle nejv. rozh. ze dne 11. ledna 1868 mimo agendu zemědělskou, jež dříve ministerským nařízením ze dne 20. dubna 1861 č. 49 ř. z. ministerstvu obchodu a národního hospodářství vykázána byla, také zákonodárná agenda týkající se policie honební, ochrany polí a rybářství, naproti tomu zákonodárství agrární, pokud se ovšem týče upravení poměrů rolnických, zůstalo přiděleno ministerstvu vnitra (nař. ze dne 29. ledna 1868 č. 12 ř. z.).

Ministerstvu orby náleží tedy

1. vrchní správa všech záležitostí zemědělských a jich různých odvětví, jako orby, lesnictví, vinařství, hornictví, ovocnářství, hedbávnictví, chovu dobytka a včelařství;

2. vrchní řízení vyučování zemědělského, lesnického a hornického;

3. vrchní správa zemědělského úvěru, pojištění a zemědělského spolčování (zemědělských společností); jedná-li se o znovuzřízení aneb organickou změnu těchto spolků neb ústavů, jest zapotřebí dohodnutí s ministerstvem vnitra a s ministerstvem financí;

4. vrchní správa hornictví;

5. vrchní správa státních lesů, státních statků a dolů, potom správa statků fondů náboženských a studijních. Do oboru působnosti ministerstva orby náleží dále:

a) Správa státních hřebčinců a stanic pro hřebce (usn. del. ze dne 20. března 1868 a nejv. rozh. ze dne 15. října 1868);

b) projednávání při scelování a rozdělování pozemků (nejv. roz. ze dne 13. srpna 1869);

c) záležitosti vztahující se k ochraně polí, honby a rybářství (nejv. roz. ze dne 1. ledna 1869);

d) správa státních lesů (nejv. roz. ze dne 20. ledna 1872);

e) správa statků bývalého orient. fondu náboženského (nejv. roz. ze dne 12. května 1872);

f) centrální komise pro chov koní, jakožto odborné oddělení k ministerstvu orby připojené (nejv. roz. ze dne 19. září 1876);

g) záležitosti vodní v nejvyšší instanci, pokud se nejedná o nálezy trestní.

Ministerstvo spravedlnosti.

Ministerstvo spravedlnosti, které bylo zřízeno v březnu 1848 současně s ministerstvem záležitostí zahraničných, vnitra, financí, a války, obdrželo především agendy nejvyššího úřadu justičního resp. dvorské komise pro záležitosti justiční. Dekretem nejvyššího dvoru soudního ze dne 24. června 1848 č. 4005 vydán prozatímní předpis o působnosti ministerstva spravedlnosti a poměru jeho k úřadům soudním, kterýžto předpis byl ve formě poněkud změněné cís. schválením ze dne 19. srpna 1848 potvrzen. Dle tohoto předpisu, jakož i dle nejv. rozh. ze dne 12. dubna a 27. května 1852 upravujících organisaci ministerstev vůbec, záleží obor působnosti ministerstva spravedlnosti v povšechné správě a rozhodování všech správních záležitostí správy justiční; vojenská správa justiční jest vyjmuta. Poměr úřední moci ministerstva spravedlnosti k úřadu soudcovskému jest ve smyslu ústavy určen § 6 zákl. zák. stát. ze dne 21. prosince 1867 č. 144 ř. z., dle kteréhož soudcové, vykonávajíce svůj úřad soudcovský jsou samostatnými a neodvislými.

Do oboru působnosti ministerstva spravedlnosti spadají jmenovitě tyto záležitosti:

1. Vrchní dohled na všechny soudy, jich úředníky a sluhy.

2. Vrchní dohled na všechny úředníky generalní prokuratury při kasačním soudu, vrchních zastupitelstev státních a státních zastupitelstev a povšechná správa úřední činnosti těchto úřadů a dozor nad ní, jakož i stanovení, zda-li funkce státních zastupitelstev při soudech okresních mají obstarávati úředníci zastupitelstev státních, či úředníci úřadů politických a policejních, zvláště k tomu určení, nebo zvláště jmenovaní funkcionáři zastupitelstev státních (§ 488 tr. ř., § 87 nař. ze dne 19. listopadu 1873 č. 152 ř. z.) a dále rozhodnutí o tom, má-li funkcionář státního zastupitelstva za jeho úřední výkony obdržeti remuneraci a v jaké výši (§ 91 nař. ze dne 19. listopadu 1873 č. 152 ř. z.).

3. Péče o hospodářské potřeby úřadů soudních a zastupitelstev státních, jakož i opatření potřebných úřadoven.

4. Řízení a správa vězenství (nař. ze dne 25. října 1865 č. 109 ř. z.) a jmenování důvěrníků výkonných komisí (zák. ze dne 1. dubna 1872 č. 43 ř. z.).

5. Spolupůsobení při správě jmění sirotčího a při správě soudních deposit úřady berními.

6. Vrchní dohled a kontrola nad nakládáním s penězi potřebnými k uhrazení správy justiční.

7. Vedení výkazu o stavu všech úředníků justičních a rozhodování o zařaďování těchto ve statut konkretální (§ 44 instr. s. a výn. min. sprav. ze dne 31. prosince 1855 č. 27.410).

8. Konečné rozhodnutí ve příčině obsazování míst služebních přikázaného vrchním zemským soudům výnosem min. sprav. ze dne 8. srpna 1859 č. 12.289, když praesidium vrchního zemského soudu k usnesení se většiny vrchního zemského soudu přistoupiti nechce a vyžádá si rozhodnutí ministerstva spravedlnosti (výn. min. sprav. ze dne 8. srpna 1859 č. 12.289).

9. Ve srozumění s ministrem spravedlnosti ustanovuje první, po případě druhý předseda nejvyššího soudního a kasačního dvoru předsedu senátu, který pro případ zaneprázdnění obou předsedů správu nejvyššího soudního a kasačního dvoru převzíti má (cís. pat. ze dne 8. srpna 1850 § 12).

10. Ministr spravedlnosti vymahá dovolenou pro předsedu nejvyššího soudního a kasačního dvoru u císaře a udílí dovolenou předsedům vrchních soudů, jakož i generálnímu prokurátorovi (§ 70 instr. soud.); jemu přísluší dále udíleti úředníkům neb sluhům dovolenou na dobu jednoho roku, když toho potřeba káže, buď najednou neb v obdobích více než 6 týdnů čítajících (§ 69 instr. soud.).

11. Ministr spravedlnosti rozhoduje o stížnosti podané zúčastněným soudcovským úředníkem proti důtce předsedy nejvyššího soudního dvoru (zák. ze dne 21. května 1868 č. 46 ř. z., § 5) a o stížnosti na téhož, bylo-li soudcovskému úředníku zadrženo služné pro nedovolené vzdálení se z úřadu (§ 37 cit. z.).

Ministru spravedlnosti přísluší dále:

12. právo nahlížeti do všech jednání úřadů soudních, jakož i vyžádati sobě potřebná dobrá zdání, objasnění a výkazy;

13. právo uděliti rozkaz generálnímu prokurátorovi při kasačním soudě, aby podal zmateční stížnost ku zachování zákona proti rozsudkům trestních soudů, jimiž zákon byl porušen nebo nesprávně použit, jakož i proti každému nezákonnému rozhodnutí neb jednání trestního soudu, a to i tehdy ještě, když obžalovaný nebo žalobce v zákonné lhůtě stížnosti zmateční nepodali (§ 33 tr. ř.);

14. rozhodování o stížnostech na vyloučení z listiny obhájců (§ 39 tr. ř.);

15. schválení rozhodnutí vrchních zemských soudů o návrzích na vydání obžalovaného uherským neb cizím úřadům (§ 59 tr. ř.);

16. opatření nálezu o falšovaných cizích penězích a úvěrních papírech při trestním vyšetřování pro falšování nebo padělání veřejných úvěrních papírů a při falšování mincí (§ 136 tr. ř.);

17. příslušná opatření, aby se dostavil svědek, který se zdržuje mimo obvod zemí v říšské radě zastoupených a který dobrovolně se nedostavil, ačkoli osobní jeho přítomnost jest nutna (§ 157 tr. ř.);

18. rozhodování o výkonu trestu na svobodě, který by vykonán býti měl u soudu nález vyneššího, u jiného soudu mimo obvod sborového soudu II. instance (§ 406 tr. ř.);

19. udělení bezpečného průvodu nepřítomnému neb uprchlému obviněnému, který prohlásí, že se v bezpečném průvodu před soud dostaví (§ 419 tr. ř.);

20. odstranění překážek bránících vydání obviněného, jenž mešká v cizině neb v některé zemi uherské (§ 421 tr. ř.);

21. prohlášení souhlasu s nálezem ministra vnitra o nutnosti zavedení práva stanného, když v jednotlivých neb ve většině okresů vražda, loupež, žhářství neb zločin veřejného násilí dle § 85 tr. z. zvláště nebezpečným způsobem se vyskytují (§ 430 tr. ř.), jakož i o zrušení řízení stanného (§ 446 tr. ř.);

22. vydávání vysvědčení o zákonech v rakouském státě platících těm, kdož toto ku dobývání neb hájení svých práv v cizině potřebují (cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z., § 282);

23. právo tam, kde toho místní neb obchodní poměry vyžadují, cestou nařízení ve srozumění s dotyčným sněmem zemským jednotlivé obce nebo panství jiným okrškům soudním přikazovati, rozsáhlé soudní okršky děliti, okresy spojovati neb jinou změnu v rozdělení úřadů předsebráti (zák. ze dne 11. června 1868 č. 59 ř. z., § 2);

24. právo předsebráti změny v territoriálním obvodu okršků soudů zemských obchodních a krajských buď vyloučením neb přikázáním jednotlivých okresních soudů aneb sloučením stávajících již soudů aneb konečně zřízením nových soudních dvorů, jakož i změniti sídlo soudních dvorů I. instance, když byl ovšem slyšen prve sněm zemský (zák. ze dne 26. dubna 1873 č. 62 ř. z., § 1);

25. právo zříditi ve městech, ve kterých jsou samostatné obchodní soudy (ve Vídni, Praze a Terstu), pro okršek tamějších městských delegovaných okresních soudů zvláštní soud bagatelní ve věcech obchodních resp., dle nové jur. normy, okresní obchodní soud v těchto i v jiných místech (zák. ze dne 27. dubna 1873 č. 66 ř. z., § 2; § 2. nov. jur. nor. a čl. XXI. úv. zák. k nov. jur. nor.);

26. podávání návrhů mocnáři v těchto případech:

a) kde jedná se o prominutí nebo zmírnění trestu, které zákon neuvádí (§ 411 tř. ř.),

b) když vynesený rozsudek smrti pro případ udělení milosti k nejvyššímu schválení předložiti se musí (§ 341 tr. ř.),

c) kde jedná se o obsazení místa, které udílí císař,

d) v případech adopce, má-li na adoptované dítě přeneseno býti šlechtictví adoptantů a jich erb (ve srozumění s ministrem vnitra) (cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z., § 261),

e) v případech, kde není závady, aby nemanželské dítko k žádosti rodičů se zeměpanským svolením bylo legitimováno (cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z., § 264).

Ministru spravedlnosti přísluší dále:

27. prominutí zkušební praxe ku vstupu do soudní služby (cís. roz. nejv. ze dne 10. října 1854 č. 262 ř. z.) a udílení dispense od zkoušky o vedení knih pozemkových (nař. min. ze dne 10. června 1855 č. 101 ř. z. § 3), jakož i

28. rozhodování o stížnostech

a) nebyl-li kdo vůbec přijat za právního praktikanta aneb nebyl-li přijat u určitého soudu,

b) nebyl li kdo připuštěn ku praktické zkoušce soudcovské (cís. roz. ze dne 10. října 1854 č. 268 ř. z., § 20),

c) jde-li o otázku, zda a pokud mohou býti theoretické státní zkoušky při kandidátech soudcovství, notářství a advokatury nahrazeny přísnými zkouškami doktorskými složenými na některé universitě rakouské, a to ve srozumění s ministerstvem vyučování (cís. roz. ze dne 6. dubna 1859 č. 91 ř. z.). Dle zák. ze dne 20. dubna 1893 č. 68 ř. z. nemohou býti státní zkoušky nahrazeny přísnými zkouškami doktorskými po 1. říjnu 1894 složenými.

K působnosti ministerstva spravedlnosti náleží dále:

29. ustanoviti počet přísedících ze stavu obchodníků při každém obchodním soudu a při obchodních senátech jednotlivých sborových soudů I. instance a jmenovati je na úřední dobu 3 let, obé ve srozumění s ministerstvem obchodu (§ 12 instr. soud., výn. min. ze dne 2. prosince 1864 č. 89 ř. z., § 20 zák. o org. soud. ze dne 27. listopadu 1896 č. 217 ř. z.), dále ustanoviti počet přísedících horníků při horních senátech a jmenovati je, ve srozumění s ministerstvem orby (§ 12 jur. norm., výn. min. pro zemědělství a hornictví ze dne 5. června 1850 č. 865);

30. bezprostřední rozhodování o žádostech v soukromoprávních záležitostech, ohledně kterých nejvyšší jako kasační soud rozhodl, že řízení soudní místa míti nemá, nýbrž že má zákonu ponechána býti volnost. Ministerstvu spravedlnosti přísluší

31. vrchní dohled nad advokáty zaznamenanými v listině advokátů a nad kandidáty advokacie zapsanými v listině advokátní komory (zák. ze dne 1. dubna 1872 č. 40 ř. z.) a to zvláště

a) schvaluje jednací řád advokátních komor a jich výborů (zák. ze dne 6. července 1868 č. 96 ř. z.),

b) schvaluje jednací řád disciplinarní rady komory advokátní (zák. ze dne 1. dubna 1872 č. 40 ř. z.),

c) může měniti obvody advokátních komor a zřizovati nové komory slyšev prve komory posavadní (zák. ze dne 6. července 1865 č. 96 ř. z. § 22),

d) má právo přihlížeti buď bezprostředně neb svými orgány k působnosti disciplinární rady, jakož i kdykoli zkoumati právě projednávaná disciplinární vyšetřování a přičiniti se, aby shledané snad vady byly napraveny, dále může zrušiti disciplinární radu advokátní komory a novou volbu nařiditi (zák. ze dne 1. dubna 1872 č. 40 ř. z.);

e) ministerstvo spravedlnosti může na srovnalý návrh advokátních komor sousedních okrsků v obvodu téhož vrchního zemského soudu ustanoviti, aby pro komory tohoto obvodu zřízena byla společná disciplinární rada v sídle té neb oné komory; může tak učiniti i bez srovnalého návrhu, když bylo vyslechlo súčastněné komory, pakli jedna z těchto komor

čítá méně než 25 členů aneb může také, když tato svolení své odepřela, záležitosti její přenésti na disciplinární radu jiné komory (zák. ze dne 1. dubna 1872 č. 40 ř. z., § 6). Ministerstvo spravedlnosti vykonává

32. vrchní dohled nad notáři, a tu přísluší mu zvláště:

a) ustanoviti počet notářských míst v každém okršku sborového soudu I. instance, jakož i počet úředních sídel v tomtéž okršku, rozmnožiti nebo zmenšiti (po slyšení notářské komory) počet notářských míst v jednotlivých okršcích nebo přeložiti notářský úřad z jednoho místa na druhé, jakož i ustanoviti, mají-li při notářství odbývány býti dny úřední (§ 9 not. řádu),

b) právo sloučiti notářské kollegium okršku sborového soudu, ve kterém se nalézá méně než 15 systemisovaných míst notářských, s kollegiem jednoho neb více sousedních okršků soudních v obvodu téhož vrchního zesmkého soudu (ovšem po slyšení těchto notářských kollegií a po případě notářské komory, pakli taková jest zřízena) a zříditi společnou notářskou komoru a sídlo její ustanoviti (§ 126 not. ř),

c) jmenovati notáře (§ 19 not. ř.) a přijímati složení úřadu notářského (§ 19 not. ř) přikázati sborovému soudu I. instance záležitosti v notářském řádu komoře notářské přikázané, pakli sice pro soudní obvod komora zřízena byla, nelze-li však obsaditi místa členů komory (§ 125 not. ř.),

d) schvalovati jednací řády notářských kollegií (§ 134 not. ř.) a notářských komor (§ 135 not. ř.),

e) zrušiti notářskou komoru (§ 142 not. ř.),

f) udíleti dovolenou notářům na dobu delší 3 měsíců (§ 137 not. ř.),

g) ustanoviti, aby v případech, kde záležitosti notářské komoře přikázané obstarává sborový soud, pokud možno hlasovaní se účastnili dva notáři soudního okršku, kteří mají sídlo své v místě sborového soudu neb v jeho nejbližším okolí a jež volí notářské kollegium rovněž jako členy notářské komory (§ 132 not. ř.),

h) ustanoviti místa a okršky, ve kterých zříditi se mají notářské archivy, jakož i organisaci jejich dle potřeby a ve shodě s účastněnými notářskými komorami (§ 143 not. ř.),

i) jmenovati ředitele a adjunkta při každém notářském archivu a přijímati složení těchto úřadů (§ 144 not. ř.).

33. Ministerstvo spravedlnosti může v řízení, kterým upravují se knihy pozemkové nebo horní, při zakládání jich, doplňování, znovuzřizování neb změně na návrh vrchního zemského soudu a vyslyševši zemský výbor, vyžaduje-li toho prospěch všeobecný, prodloužiti dodatečně ediktální lhůtu vypsanou na základě zákona ze dne 25. července 1871 č. 96 ř. z., aniž by při tom vázáno bylo na určité meze §§ 6 a 14 tohoto zákona (zák. ze dne 25. července 1871 č. 96 ř. z., § 24).

34. Konečně zřizuje ministerstvo spravedlnosti ve shodě s ministerstvem obchodu a vyslechnuvši prve zemský sněm resp. výbor soudy živnostenské a schvaluje osnovy jich řádů jednacích (zák. ze dne 19. května 1869 č. 63 ř. z. § 2 a § 28).

Ministerstvo války.

Ministerstvo války jest nejvyšší vojenský ústřední úřad ku správě všech záležitostí veškerého vojenství určený, a řízený dle rozkazů nejvyššího vojevůdce, ve shodě s ústavou státní a dle dotyčných zákonů obou říšských polovic. V Rakousko-Uhersku jest tudíž vrchní ústřední řízení vojska a námořnictva válečného zařízeno zvláštním způsobem dualistickému stát-

nímu útvaru odpovídajícím. Kdežto totiž vojenství, dle své přirozené povahy, všudy jednotně řízeno jest, jsou v rakousko-uherské monarchii tři vojenské centrální úřady s různým politicko-vojenským základem a organisací; totiž obě ministerstva pro zemskou obranu (viz tento čl.) a říšské (společné) ministerstvo války.

I. Historický vývoj.

U všech kulturních národů starověku byly úřady ve smyslu našich dnešních ministerstev války; nejvíce vyvinuty byly však u Římanů (v době císařské), kdež quaestor s družinou t. zv. librarii a frumentarii záležitosti říšského ministerstva řídil. Ve středověku vyvinulo se již v Německu netoliko zřízení vojenské, nýbrž s ním i ústřední správa vojenská; musilyť býti jisté normy stanoveny, dle nichž se manské voje svolávaly, rozdělovaly, zásobovaly a používaly, což náleželo péči majordoma neb seniora. Zřizování placených tlup — žoldnéřů — podmiňovalo soustředění činnosti dotyčné, již přidělil císař Maxmilian I. roku 1488 komissi, zvané »císařský regiment«. Tato měnívala často své jméno, zvalať se brzy »tajným úřadem«, brzy »zemským regimentem«, brzy dvorní radou, po té — v patentu císařem Ferdinandem I. 17. listopadu 1556 vydaném — »stálou vojenskou radou«, až konečně byla za císaře Rudolfa II. r. 1580 dvorní rada válečná zřízena, která byla činna až do března 1848. Rada tato skládala se vyjímaje praesidenta a přednostu vojenského departementu (plukovníka) veskrze z nevojínů (dvorních radů). Roku 1853 bylo proměněno ministerstvo války v nejvyšší velitelství vojenské, toto však v únoru 1860 zase na říšské ministerstvo války povýšeno. Roku 1866 nastalo rozdělení tou měrou, že záležitosti týkající se pohotovosti k boji byly přikázány nejvyššímu velitelství vojenskému, záležitosti administrativní ponechány však ministerstvu války. Následkem přijetí dualistického útvaru státního a zodpovědnosti ministerské, byla ústřední správa vojska a námořnictva válečného, vyjímaje však (dle § 1 lit. b rak. zákl. z. st. ze dne 21. prosince 1867 č. 146 a § 2 uh. zák. čl. XII. z roku 1867) zákony o branné povinnosti, o zásobování a rozložení vojska, na ministerstvo války přenesena.

II. Organisace.

V čele říšského ministerstva války stojí ministr války. Říšský ministr války podřízen jest toliko rozkazům mocnářovým a jest — však jen co do vynaložení prostředků zákonem pro vojsko a námořnictvo válečné povolených — zodpověden oběma delegacím rakouské říšské rady, resp. uherského říšského sněmu (§§ 5 al. 1, 16, 17, 18 zákl. z. st ze dne 21. prosince č. 146 ř. z. a §§ 27, 50, 51 uher. zák. čl. XII. z r. 1867). Říšské ministerstvo války dělí se v presidiální kancelář a ve čtyry sekce. Přednostové organisační, operační a technické sekce jsou generály, přednosta ekonomické sekce jest intendanční úředník vojenský IV. hodnostní třídy. Nejstarší přednosta sekční jest zároveň náměstkem ministrovým. Dále jest k obstarávání záležitostí určeno 15 oddělení a úřady pomocné: ředitelství kanceláře, podací protokol, výpravna a listovna, které jsou vždy podřízeny generálovi nebo plukovníkovi, resp. úředníku vojenskému téže hodnosti jsoucímu. Kancelář presidiální obstarává všecky tajné a zvláště důležité záležitosti, organisaci vojska, osobní záležitosti aktivních generálů a štábních důstojníků, přehlížení činnosti a prací v celém vojště, záležitosti tiskové, věstníky, vojenský schematismus, evidenci předpisů a záležitosti

zvláštní; první oddělení: osobní záležitosti důstojníků činných i ve výslužbě, jmenování kadetů, evidence kvalifikačních listin; druhé oddělení: organisaci pěchoty, myslivectva a zdravotního sboru, doplňování vojska, výcvik dovolenců a mužstva záložního, osobní záležitosti mužstva, chování v patrnosti poddůstojníků k civilním úřadům poznamenaných; třetí oddělení: organisaci jízdy a sboru vozatajského, vozatajstvo všech sborů a vojenských ústavů, odvádění koní (remontování) a koňstvo vojenské, osobní záležitosti zvěrolékařů; čtvrté oddělení: vojenské soudnictví, osobní záležitosti vojenského soudního personálu; páté oddělení: všecky záležitosti operativní, opevňování říše, komunikace, poštovnictví a telegraf, rozložení vojska a taktický výcvik jeho, cvičení ve zbrani, řády (reglementy), záležitosti generálního štábu, popisy zemí, vojenský zeměpisný ústav, válečný archiv, záležitosti zákopníků (pionérů), pak železničního a telegrafního pluku; šesté oddělení: organisaci a správu vojenských vzdělávacích ústavů a vychovatelen pro dcery důstojníků, správu příslušných nadání; sedmé oddělení: organisaci a správu dělostřelectva a výroby zbroje pro dělostřelectvo, výzbroje celého vojska a péče o střelivo; osmé oddělení: organisaci a administraci vojenského zeměměřičství, zákopnictví, stavitelství a opevňování; deváté oddělení: opatrování a péče o invalidy, záležitosti duchovní správy vojenské se týkající, nadací, zaopatřování invalidních a na duchu chorých důstojníků, ředitelství kanceláře, personalie úředníků registraturních; desáté oddělení: záležitosti týkající se válečné přípravy a pohotovosti vojska, pak týkající se mobilisace a příslušných prací statistických; jedenácté oddělení: organisaci vojenské intendance a služby účetnické, poplatky, ubytování, daňové, taxové a kolkové záležitosti, vojenské pokladny, pak projednávání náhrad a výměrků, sdělávání a evidence vojenského rozpočtu, vyšetřování a rozdělování potřebných peněz; personalie vojenských účetních, intendancí a pokladničních úředníků; dvanácté oddělení: zásobování a opatřování postelemi, zásobování naturaliemi, dopravování, personálie zásobovacích úředníků; třinácté oddělení: záležitosti úpravy kroje, organisaci monturních správních ústavů, zjišťování spotřeby montury, výzbroje a polních potřeb; čtrnácté oddělení: vojenské zdravotnictví, organisaci vojenských léčebních ústavů, personalie vojenských lékařů a úředníků vojenských lékáren; patnácté oddělení: organisaci účetnictví a kontroly, účetní hlavní závěrky, záležitosti likvidační, personalie účetních kontrolních úředníků.

Ve svazek říšského ministerstva války náležejí jakožto samostatné skupiny: sekce námořnická a nejvyšší vojenský soud, který se rozděluje na čtyry oddělení (dle skupin territoriálních).

III. Orgány pomocné:

a) náčelník generálního štábu pro veškeru brannou moc; tento jest osobně podřízen rozkazům mocnářovým, své návrhy podává však říšskému ministru války;

b) generální sboroví inspektoři podléhají sice bezprostředně císaři, podávají však své návrhy ve příčině jednotného výcviku, zdatnosti vojů, ducha i kázně, způsobilosti vyšších důstojníků říšskému ministru války;

c) generální inspektoři pěchoty, jízdectva, dělostřelectva, měřičstva, zákopnictva, pevnostního dělostřelectva, vozatajstva, výchovy i vyučování, jakož i odvodu koní;

d) velitel zdravotního sboru a

e) náčelník důstojnického sboru vojenských lékařů přehlížejí a dozor mají nad příslušnými brannými oddíly, odvětvími a sbory, činí návrhy říšskému ministru války a podávají dobrá zdání a bývají ve všech věcech do jich oboru spadajících v poradu bráni.

f) Apoštolský polní vikariát, v jehož čele je biskup (V. třída hodnostní), který řídí duchovní správu katolickou. Důstojenstvím nejstarší vojenští duchovní jiných státem uznaných vyznání činí návrhy přímo říšskému ministerstvu války (9. oddělení);

g) vojenské zdravotní komité jest zřízeno k poradě, zkoumání a dobrému zdání vědeckých a technických záležitostí vojenské služby zdravotní a sestává z 8—12 vojenských lékařů jmenovaných ministrem války, kteří podřízeni jsou náčelníku důstojnického sboru vojenských lékařů;

h) odbornému účetnímu oddělení přísluší kontrola účtů, jichž prozkoumání zvláštních odborných a technických vědomostí vyžaduje.

i) Technické vojenské komité, které podřízeno jest polnímu maršálkovi dělostřelectva nebo sboru ženijního, a jehož úkolem jest sledovati pokroky vědy a techniky pro účely válečně důležité, činiti návrhy a podávati dobrozdání říšskému ministerstvu války.

Ministerstvo vnitra.

Organisace ministerstva vnitra, které trvá od r. 1848 a jež nazývalo se od 20. října 1860 až do 2. března 1867 »státním ministerstvem« (viz nař. min. vn. ze dne 11. března 1867 č. 49 ř. z.), spočívá v podstatě na nejv. rozhodnutích ze dne 12. dubna a 27. května 1852. Následkem hojných vztahů tohoto ministerstva k říšské ústavě a ústavám zemským s jedné strany a stále rostoucích požadavků moderního života státního se strany druhé, dočkala se organisace ministerstva vnitra různých změn jednak ústavními zákony z let šedesátých, jednak čilou státní činností doby přítomné. Nyní náleží v obor působnosti ministerstva vnitra zvláště tato odvětví činnosti státní:

1. Politická správa v užším smyslu. Sem patří zvláště:

a) péče o zachování a evidence říšských a zemských hranic, a to ohledně prvnějších ve srozumění s ministerstvem vnějších záležitostí a ohledně obou s ministerstvem financí a spravedlnosti;

b) upravování okresů, pokud se jedná toliko o vyloučení jednotlivých obcí z některého okresu a přikázání jich k okresu jinému uvnitř téže korunní země, avšak vždy ve srozumění s ministerstvem spravedlnosti a financí;

c) podávání návrhů ku povýšení jednotlivých míst na městyse a městysů na města, kteréžto povýšení děje se nejv. rozhodnutím, a změna názvů míst ve srozumění s ministerstvem spravedlnosti a financí;

d) určování úředních sídel pro nejnižší politické úřady a orgány, jakož i dosazování neb zrušení expositur, pokud se tím náklad státní nezvyšuje (v takovém případě třeba dorozuměti se nejprve s ministerstvem financí);

e) vrchní správa a dohled, pak nejvyšší rozhodování (se stanoviska práva státního dohledu) v záležitostech zastupitelstev obecních a okresních dle platných řádů obecních a podle zákonů o okresních zastupitelstvech, pokud konečné rozhodnutí nenáleží autonomní správě země;

f) záležitosti vyvazení pozemků podle nejv. předpisů pro jednotlivé země vydaných, záležitosti výkupu pozemků za spolupůsobení ministerstva

spravedlnosti a financí, řízení o vindikaci zeměpanských práv odúmrtních, jakož i k tomu se vztahujících privilegií ve srozumnění s ministerstvem financí (výn. min. ze dne 12. června 1852 č. 4899), a nejvyšší rozhodování o záležitostech práva propinačního;

g) rozhodování v poslední instanci o nutnosti vyvlastnění ve srozumění se súčastněnými ústředními úřady a vzhledem ku platným zákonům, zvláště k zákonu hornímu, jedná-li se o vyvlastnění ve věcech horních;

h) intervence při skládání přísahy místodržících;

i) podávání návrhů na nejv. stvrzení purkmistrů, starostů a jich náměstků zastupitelstev okresních;

k) všechny záležitosti týkající se zákonných voleb do různých politických zastupitelstev;

l) zkoumání a schvalování předběžných rozpočtů politických fondů, pokud záležitosti tyto k vůli jednoduchosti nejsou přeneseny na úřady zemské;

m) záležitosti nadační, pokud nejsou přikázány jiným úřadům;

n) opatření všech záležitostí lenních, a to ve srozumění s ministerstvem financí, pakli a pokud týkají se zájmů finančních;

o) záležitosti šlechtictví se týkající, zvláště udělování stupňů šlechtictví zajištěných pravidly řádovými, povyšování důstojníků do stavu šlechtického po 30leté bezúhonné službě před nepřítelem, povolování praedikátů a erbů, uznání průkazů šlechtictví, jsou-li platnými důkazy zjištěny;

p) péče o udržování obyvatelstva v evidenci a o sčítání lidu, jakož i vrchní správa a dozor nad vedením rejstříků porodních, oddávacích a úmrtních;

q) udělování státního občanství a povolování změn jména osob nešlechtických za šetření stávajících zákonů a předpisů, pokud nenastupuje delegace;

r) rozhodování v záležitostech domovských, nedohodnou-li se zemské vlády, a jako třetí instance, když rozhodnutí úřadů nižších sobě odporují;

s) účastenství v přípravných pracích zákonodárných a jiných jednáních, pokud tyto týkají se politické správy;

t) účastenství v záležitostech týkajících se kontumace na zemi nebo na moři, zakládání spojení železničních a telegrafních a regulace splavných řek, aneb spojení, při nichž jde o uhrazení nákladů cestou konkurenční, anebo o spolupůsobení politických správních orgánů aneb politických korporací;

u) redakce říšského zákonníka dle nejv. roz. ze dne 10. června 1863.

2. Vyšší a nižší policie bezpečnostní. Ku vykonávání vyšší a nižší policie bezpečnostní patří zvláště též správa policie živnostenské, policie vodní, policie spolkové a policejní právo trestní v poslední instanci. Ministerstvo vnitra projednává a rozhoduje tudíž

a) v poslední instanci o podáních a rekursech ohledně propůjčení a objemu práv obchodních a živnostenských, práv tržních a pasů hausírních.

b) Ministerstvu vnitra náleží vysloviti se o zavedení nebo zrušení sazeb, cen, o zavedení nových koncesovaných živností aneb zrušení koncesovaných živností již stávajících, jakož i výlučně ustanoviti určité osoby pro jednotlivé, zvláštní důvěry vyžadující obchody, ve srozumění s ministerstvem obchodu.

c) Ministerstvo vnitra jest bezprostředným úřadem propůjčujícím živnost tiskovou mimo sídlo politického úřadu, jakož i úřadem povolujícím periodické podniky dopravní, které se týkají více zemí (§ 143 živ. ř).

d) Ministerstvu vnitra náleží dále nejvyšší rozhodování o propůjčení živnostenských koncesí převozních a propůjčování takových koncesí na řekách tvořících říšskou hranici ve srozumění se zúčastněnými ministerstvy, jakož i rozhodování o mýtní koncesi spojené se soukromými ústavy převozními na dobu 5 let.

e) Ministerstvo vnitra rozhoduje v poslední instanci ohledně vodní policie poradivši se po případě se zúčastněnými ministerstvy.

f) Ministerstvo vnitra povoluje zřizování spolků, pokud se svolení toto dle spolkového zák. ze dne 15. listopadu 1867 vyhledává, dále rozhoduje o zápovědi a zrušení spolků na základě cit. zák., stvrzuje spolkové stanovy, po případě zapovídá takové spolky, jichž působnost se vztahuje na více zemí, dále povoluje dle spolkového zák. z r. 1852 společnosti akciové, pojišťovací, spořitelny, zastavárny, pak spolky uvedené v § 2 c, d, e, h, k, l cit. z., konečně povoluje připuštění cizozemských akciových společností za podmínek uvedených v cís. nař. ze dne 29. listopadu 1865, jakož i společností pojišťovacích v případech zák. ze dne 29. března 1873.

g) Ministerstvu vnitra přísluší nejvyšší rozhodování o trestech při přestupcích předpisů policie živnostenské, honební, lesní a polní ve srozumění s dotyčným ministerstvem (viz nař. min. ze dne 20. dubna 1861 č. 49 ř. z.), ohledně všech přestupků zákonů vodních ve srozumění s ministerstvem orby (nař. ze dne 21. dubna 1877 č. 2598), při přestupcích předpisů týkajících se připuštění koní, při přestupcích zákonů o rybolovu (nejv. roz. ze dne 1. ledna 1869) a při přestupcích patentu o zbraních.

3. S p r á v a z d r a v o t n i c t v í. Správu zdravotní opatřuje ministerstvo vnitra jsouc podporováno nejvyšší zdravotní radou, orgánu to zřízeného pro zdravotní záležitosti zemí v říšské radě zastoupených, sestávajícího ze šesti členů na tři léta vládou jmenovaných (zák. ze dne 30. dubna 1870 č. 68 ř. z.).

4. N e j v y š š í s p r á v a c h u d i n s t v í a d o h l e d n a ú s t a v y d o b r o č i n n é a h u m a n i t n í. Ministerstvo vnitra vede vrchní správu a dozor nad ústavy polepšovacími, dobročinnými, nemocenskými, ústavy choromyslných a humanitními, jakož i nad chudinstvím a přísluší mu tudíž vliv na úpravu ústavů těchto dle zásad všeobecných, po případě výkon vrchního dohledu na správu jejich, ač přísluší-li tato autonomním orgánům zemským.

5. N e j v y š š í s p r á v a n e m o c e n s k é h o a ú r a z o v é h o p o j i š ť o v á n í d ě l n í k ů. Ku podpoře ministerstva vnitra při působnosti jeho přikázané mu ohledně úrazového pojišťování dělníků zák. ze dne 28. prosince 1887, a ohledně pojištění na případ nemoci zák. ze dne 30. března 1888, zřízena jest r a d a p o j i š ť o v a c í, odborný to orgán, sestávající z 9—15 členů, kteří povoláni bývají k tomuto čestnému úřadu na dobu 3 let z oboru živností polních a lesních vyznačených v § 1 odst. 3, č. 2 prve cit. zák.

6. S p r á v a s t a v e b n i c t v í v e ř e j n é h o. Správu veřejného stavebnictví řídí ministerstvo vnitra a úřady jemu podřízené na základě nař. ze dne 8. prosince 1860 č. 263 ř. z. vyjímaje ony stavby, jež přikázány jsou

oboru jiných úřadů ústředních. Zvláště pak náleží do oboru ministerstva vnitra:

a) opatřiti stavby budov úředních a budov úřadů politických;

b) správa, opatrování a dohled nad prostředky dopravními, vůbec nad cestami pozemními a vodními, vyjímaje ty předměty, které patří do oboru správy finanční;

c) opatření staveb trestnic a ústavů polepšovacích zřízených z prostředků veřejných;

d) ministerstvo vnitra vykonává též vliv na ony stavby, které se provádějí aneb vydržovány jsou fondy pro stavby státních silnic a stavby vodní neb jinými fondy ze státní pokladny podporovanými aneb správě a dohledu politických úřadů podřízenými;

e) ministerstvo vnitra spolupůsobí v technických stavebních záležitostech spadajících do oboru jiných ministerstev, pokud tyto nejsou svěřeny zvláštním způsobilým orgánům.

7. Administrační ochrana práv. Co se týká působnosti ministerstva vnitra ve příčině policie bezpečnosti v širším slova smyslu, dlužno tu vytknouti, že ministerstvo vnitra ve srozumění s ministerstvem obchodu jest příslušným pro rozhodování dle § 18 zák. o ochraně vzorků (výn. min. ze dne 25. ledna 1870 č. 1095).

Ministerstvo zahraničních záležitostí.

I. Státoprávní postavení.

Zevní záležitosti, čítajíc v to diplomatické a obchodní zastoupení říše oproti cizině, jakož i opatření, jichž jest třeba ve příčině smluv mezinárodních, jichž schválení však, pokud dle ústavy jest ho potřebí, vyhrazeno jest zastupitelstvům obou polovic říše (rakouské říšské radě a uherskému říšskému sněmu), byly zákl. zák. st. ze dne 21. prosince 1867 č. 146 ř. z. upraveny jakožto záležitost oběma polovicím říše společná, jelikož společná a simultánní ochrana pragmatickou sankcí zaručená nezbytně vyžaduje účelného řízení zevních záležitostí; to ovšem týká se jedině těch společných záležitostí zevních, jež simultánně vztahují se ke všem zemím mocnářství rakousko-uherského. K působnosti společného ministerstva zahraničních záležitostí náleží tudíž v dorozumění a za souhlasu ministerstev obou polovin říše diplomatické a obchodní zastoupení říše oproti cizině jakož i opatření, jichž jest třeba ve příčině smluv mezinárodních.

II. Obor působnosti ministerstva zahraničních záležitostí byl vymezen nejv. rozh. ze dne 12. dubna a 27. května 1852. Jemu přísluší též agenda ministerstva císařského domu, takže obě tato ministerstva jsou spojena v téže osobě. Ministr zahraničních záležitostí zastupuje práva a zájmy říše nebo jednotlivých jejích částí oproti cizím státům, dále práva a zájmy jednotlivých rakouských státních občanů v cizině, pokud ve příčině jich diplomatické zakročení jest možné; obstarává korrespondenci s cizími vyslanectvy u císařského dvora pověřenými a sprostředkuje styk jejich s tuzemskými císařskými úřady; doprovází a podporuje přání a žádosti cizích vlád nebo jejich příslušníků k vyzvání cizích u císařského dvora pověřených nebo císařských vyslanectev v cizině u mocnáře nebo zdejších úřadů; sestavuje návrhy císařských listů k cizím vladařům nebo representantům nejvyšší moci v republice, jakož i zdejších, oznámení o sňatcích, porodech, úmrtích a pod. v císařské rodině se vyskytnuvších; uděluje instrukce císařským vyslancům a diplomatickým jednatelům, jakož i konsulům, pokud jde

o příkazy v obor jeho působnosti spadající; řídí agendu všech konsulátů jak rakouských v cizině tak cizích v Rakousku (nař. min. zahr. zál., vnitra, fin., kultu a vyuč., pak nejv. kontr. úč. úř. ze dne 20. října 1859 č. 193 ř. z.); uzavírá veškeré státní smlouvy a jinaké úmluvy s cizími státy vyžádav si nejvyššího svolení, a sice ve věcech správních v souhlase s příslušnými ministerstvy, a obstarává ratifikaci traktát k uzavření připravených; vyjednává s papežskou stolicí v církevních záležitostech, zejména ve příčině praekonisace vrchních duchovních pastýřů k žádosti ministru kultu; ostříhá a zastupuje práva řádu německých rytířů (§ 17 nejv. pat. ze dne 28. července 1840); sprostředkuje nejvyšší svolení ku přijetí a nosení řádů a vyznamenání, jež od cizích vladařů rakouským státním občanům byly uděleny, dle okolností v souhlase s příslušnými ministerstvy, navrhuje udělení zdejších řádů cizím státním občanům; ověřuje listiny, jež v cizozemsku byly vyhotoveny a jichž v tuzemsku užiti se má, a naopak, jež v tuzemsku byly zřízeny a jsou určeny pro cizinu; konečně vyhotovuje průvodní listy státní kanceláře dle nařízení v tom směru platných.

III. Ministru zahraničních záležitostí jsou podřízeny:

1. Domácí dvorský a státní archiv;
2. kancelář účetní a překladatelská;
3. úřad výplatný;
4. orientálská akademie.

Ministru zahraničních záležitostí přísluší též právo návrhu při obsazování nadačních míst v orientálské akademii.

Ministerstvo zemské obrany.

Státoprávním vyrovnáním mezi oběma polovicemi mocnářství rakousko-uherského byla většina záležitostí vojska se týkajících ze společné správy vyňata a přikázána zvláštním ministerstvům obou státních území. Tím způsobem povstalo rakouské ministerstvo zemské obrany a uherské ministerstvo zemské obrany, z nichž ono odpovědným jest rakouské říšské radě, toto uherskému říšskému sněmu, tak že ozbrojená moc rak.-uherského mocnářství dle poměrů státoprávních jest dualisticky upravena nehledě ku společnému ministerstvu války pro obě území (viz čl. Ministerstvo války).

Rakouské ministerstvo zemské obrany má sídlo své ve Vídni a jest nejvyšším úřadem veškeré rakouské zemské obrany a vede mimo to vrchní správu veškeré rakouské domobrany. Dle min. nař. ze dne 18. ledna 1868 č. 11 ř. z. zahájilo ministerstvo zemské obrany dne 16. ledna 1868 na základě nejv. roz. ze dne 10 ledna 1868 činnost svoji jako »ministerstvo pro zemskou obranu a veřejnou bezpečnost« a obstarávalo především agendu před tím ministerstvu vnitra přikázanou týkající se vojenství a četnictva, vyjímaje zatím nadace pro vojenské osoby a nadační místa ve vojenských ústavech vzdělávacích, oh edně pak veřejné bezpečnosti obstarávalo agendy přikázané před tím policejnímu oddělení ministerského předsednictva. Na základě nejv. roz. ze dne 11. února 1870 přešla pak dle min. nař. ze dne 15. února 1870 č. 12 ř. z. na ministerstvo zemské obrany všechna působnost vztahující se na veřejnou bezpečnost.

1. K nynějšímu oboru působnosti rak. ministerstva zemské obrany patří v míru: udržovati v patrnosti stav zemské obrany; osobní záležitosti důstojníků zemské obrany a návrhy na jich povyšování; všechny osobní záležitosti mužstva zemské obrany, týkající se ošacení, vypravení, ozbrojení, zaopatření a ubytování, pak občasných cvičení ve zbrani, po případě upo-

třebení části zemské obrany v zájmu veřejného pořádku a bezpečnosti; v čas hrozící války a během této: všechna opatření ku rychlému postavení zemské obrany a stálému udržování jí v hotovosti. Jakožto nejvyšší úřad domobrany obstarává ministerstvo zemské obrany všechny záležitosti týkající se postavení, povolání a upotřebení domobrany.

2. Ministerstvu zemské obrany jsou podřízena: velitelství zeměbrany v Tyrolsku a Vorarlbersku, velitelství zemské obrany, domobranecká okresní velitelství v Tyrolsku a Vorarlbersku, zeměbranecká distrikční velitelství, kterážto obě poslední bezprostředně podřízena jsou velitelstvím zemské obrany resp. v Tyrolsku a Vorarlbersku velitelství zeměbraneckému a prostřednictvím těchto ministerstvu zemské obrany.

3. Rozdělení agendy: Ministerstvo zemské obrany dělí se na presidia ní kancelář a 6 oddělení. Presidiální kancelář obstarává vyšší záležitosti osobní a předsednické; oddělení I. spravuje kancelář, oddělení II. záležitosti politicko-správní; oddělení III. četnictvo; oddělení IV. přikázány jsou organisační a vojensko-správní záležitosti týkající se zemské obrany. domobrany a zeměbrany v Tyrolsku a Vorarlbersku, pak osobní záležitosti štábních důstojníků a naddůstojníků; oddělení V. obstarává intendanci; oddělení VI. záležitosti soudní a záležitosti správy duchovní zemské obrany. Oddělení I., II. a III. tvoří první, oddělení IV., V. a VI. druhou sekci. Oddělení I. přiděleno jest sprární oddělení účetní, oddělení III. přiděleno jest četnické odborné účetní oddělení, oddělení V. pak odborná účetní oddělení zemské obrany. Ministerstvo zemské obrany má mimo to potřebné úřady pomocné a jednoho zdravotního zpravodaje.

Ministerstvo železniční.

Ministerstvo železniční zřízeno bylo na základě nejv. roz. ze dne 15. ledna 1896 a dle vyhl. min. železn. ze dne 28. července 1896 č. 129 ř. z. zahájilo svoji činnost dnem 1. srpna 1896. Vyhl. min. obch. a min. železn. ze dne 19. ledna 1896 č. 16 ř. z. vydán byl organisační statut pro státní železniční správu v královstvích a zemích na říšské radě zastoupených.

I. Všeobecný obor působnosti.

Ministerstvu železničnímu přísluší nejvyšší státní řízení veškerých železných drah a dozor k nim v královstvích a zemích na radě říšské zastoupených, jmenovitě pak nejvyšší jednotná správa železnic státem samým na jeho vlastní nebo cizí účet provozovaných (čítaje sem i rak. přepravní ústav a paroplavby na jezeře Bodamském), jakož i nejvyšší řízení státních železničních staveb. Dále má ministerstvo toto neustále míti zřetel ku zvelebení a zdokonalení domácích železnic a dávati podnět ke všem administrativním opatřením, která se mu k tomuto účelu jeví býti způsobilými. Za mobilisace vyšle ministerstvo železničné organy, k zastoupení státní železničné správy potřebné, do ústřední správy pro dopravu železničnou (§ 1 org. stat.). Ministerstvo jest rozděleno na sekce (odbory) a tyto opět na departementy (oddělení).

II. Orgány ministerstvu železničnímu podřízené.

1. Ke správě místní dopravní služby na železnicích státem provozovaných, včetně rakouského přepravního ústavu a paroplavby na Bodamském jezeře, zřízeny jsou v místních okresích, které vytčeny budou dle hlavních dopravních cest takovým rozsahem, aby služba co možná byla ovládána, zvláštní úřady, zvané státní železniční ředitelstva. Pro stavbu nových

železnic, jež by státním nákladem byly zřizovány, stavby, na železnicích již ve státní vozbě jsoucích, budou zřízeny železniční stavební správy, které rovněž bezprostředně podřízeny jsou železničnému ministerstvu, leč by ministerstvo toto v jednotlivé případnosti nařídilo, aby železničná stavební správa byla podřízena některému státnímu železničnému ředitelstvu (§ 2 org. stat.).

2. Místní dopravní služba na železnicích státem provozovaných bude obstarávána následujícími orgány, státním železničním ředitelstvím podřízenými:

a) železničná dozorčí a železničná udržovací služba včetně staveb, pro které nebyly zřízeny stavební správy, železničnými sekcemi udržovacími;

b) dopravní a komercijní služba železničnými staničnými úřady (zástavkami), které při zvláštní služebné důležitosti nebo větší dopravě, a zvláště jsou-li bydlištěm četnějšího personálu, obdrží název: železničný vozební úřad;

c) služba pro dopravu vlaků a služba v dílnách jednak správami topíren, jednak správami dílen;

d) služba materialová správami materialových skladišť.

III. Zvláštní obor působnosti.

Ke zvláštní samostatné působnosti ministerstva náležejí tyto záležitosti:

1. přípravy a předběžná vyjednávání pro uzavření železničných státních smluv a mezinárodních úmluv ve věcech železničných i dohled ku provádění takovýchto mezinárodních úmluv;

2. všechny záležitosti, které týkají se vztahů tuzemských železnic k cizozemsku, pokud přesahují pravidelný styk sousedních neb aspoň v přímé dopravě jsoucích správ železničných nebo pokud potřebují diplomatického spolupůsobení, zejména také účast v mezinárodních železničných odborných kongressích a spolčeních, které zabývají se poradou a usnášením o všeobecných železničných záležitostech, jež týkají se veškerého organismu tuzemských železnic nebo státní správy železničné;

3. všechny železničné záležitosti, které vyžadují zákonodárného upravení nebo které pro všechny tuzemské železnice mají upraveny býti cestou nařizovací dle jednotných zásad;

4. vyjednávání o zabezpečení nových státních a soukromých drah v technickém, obchodním a finančním směru, čítaje sem i úmluvy s účastnými zemskými zastupitelstvy, žadateli o koncessi a soukromými účastníky;

5. vyjednávání o udělení koncessí ke stavbě a vozbě soukromých železnic podle zákona o povolování železnic ze dne 14. září 1854 č. 238 ř. z., a zákona o drahách nižšího řádu ze dne 31. prosince 1894 č. 2 ř. z. z r. 1895, i dle zákonů a nařízení, které by o tom snad budoucně byly vydány;

6. všechna vyjednávání o převzetí dosavadních nebo budoucně zřízených železnic ve vlastnictví nebo ve vozbu státní i provedení takovýchto úmluv;

7. povolovati, resp. nařizovati, aby vykonány byly technické předběžné práce pro nové železničné tratě, a nařizovati, aby stavba nových drah byla provedena státními orgány;

8. schvalovati všeobecné a podrobné návrhy, pak obchůzkové operáty a jinaké stavební operáty, státnímu rozhodnutí podrobené, pro nově stavěné státní a soukromé dráhy, i pro stavební zařízení na provozovaných již

tratích, co týče se zařízení právě dotčených na drahách státních však toliko dle zvláštní výhrady pro stavby zvláště vynikající nebo rozsáhlé a zvláště důležité;

9. vynášeti všechna tato rozhodnutí a předsebráti i ona úřední jednání, která dle platných všeobecných železničných zákonů a nařízení v příčině staveb vyhrazena jsou výslovně obchodnímu ministerstvu, nebo která příště železničnému ministerstvu budou vyhrazena;

10. schvalovati a určovati ve příčině státních drah všechny normální konstrukce a typy pro stavební a strojní zařízení, pro vozidla i pro mechanická a elektrická zařízení vozební, schvalovati příslušné změny a úchylky i upotřebení nových zásad konstrukčních;

11. povolovati, aby zahájena byla vozba na nově vystavěných železničných tratích, všeobecné dopravě sloužících, schvalovati nebo měniti provozovací způsob zavedením vozby podružné nebo vozby drah drobných nebo vozby drah úplných, i stanoviti, aby vozba na jednotlivých tratích zcela byla zastavena;

12. schvalovati jízdní řády dle příslušných předpisů;

13. vyjednávati s říšským ministerstvem vojenství o sestavení jízdných řádů válečných i s přílohami, a vůbec o požadavcích, které ministerstvo toto činí na vojenskou výkonnost státních i soukromých drah, pak kontrolovati opatření pro účely válečné;

14. všechna meritalní rozhodnutí a schválení týkající se zdělání, změny a výkladu tarifů a dopravních předpisů pro dopravu osob a zboží, a to jak pro místní dopravu, tak i pro dopravy připojovací a svazkové, u soukromých drah dle koncesních ustanovení a příslušných předpisů;

15. péče o řádné vykonávání nemocenského a úrazového pojišťování, i příslušný vyšší dohled, pak působiti k tomu, aby zaopatřování podle poměrů přiměřeně dále se vyvíjelo;

16. nejvyšší jednotné řízení zdravotní a zvěrolékařské služby na státních a soukromých drahách a dohled k ní;

17. vésti veškerou statistiku tuzemského železnictví, zejména pak státní správy železničné, vydávati všechny publikace sem náležející, zejména výroční obchodní zprávy pro státní železničnou správu;

18. všeobecná státní úprava odborného železničného vzdělavatelství;

19. mimo práce tuto zvláště uvedené přísluší ministerstvu vzhledem k státním drahám a soukromým drahám, na státní účet nebo státními orgány na účet koncessionářů provozovaným, obstarávání, resp. nejvyšší řízení státní služby železničné, při soukromých drahách vrchní dohled ke stavbě a vozbě, pak ku společenskému a finančnímu hospodářství podle platných zákonů a nařízení, i dle příslušných koncessních a smluvních ustanovení, dále vzhledem ke státním a soukromým železnicím zejména také vykonávati železničný dopravní řád ze dne 16. listopadu 1851 č. 1 ř. z. z r. 1852;

20. konečně příslušejí ministerstvu všechna jednání, zastupování a jinaké práce v železničných záležitostech, které dosud náležely k působnosti obchodního ministerstva (§ 5 org. stat.).

IV. Státní železniční služba.

Ve příčině státní železniční služby vyhrazena jsou ministerstvu následující opatření a rozhodnutí:

1. všechna opatření organisační;

2. jednotná a stejnoměrná, zásadní úprava služby v celém oboru státní železničné správy; stanoviti, měniti a zrušovati všechny služebné instrukce, normalie, podmínky a jinaké zásadní předpisy, zejména také všechny normy upravující práva a povinnosti i platy personálu, pak řády a stanovy všech v oboru státní železničné správy zřízených zaopatřovacích ústavů pro případ stáří nebo invalidity a jinakých dobročinných ústavů;

3. zásadní úprava vztahů státní železničné správy a orgánů její k jiným státním odvětvím správním, zejména k vojenské správě, ku poštovské a telegrafní správě, k policejní správě a k finanční správě, a to ve shodě s příslušnými nejvyššími úřady ústředními, a dohled, zda zachovávají se předpisy o tom platné a úmluvy učiněné;

4. vyřizovati všechny záležitosti, které se týkají státní železničné sítě jakožto celku nebo větších její dílů, několik ředitelských okresů obsahujících, pokud příslušné správní práce nejsou výslovně přiděleny buďto účastným státním železničným ředitelstvům, by je samostatně vyřizovala shodou společnou, nebo jednotlivému státnímu železničnému ředitelstvu, by je jednotně obstarávalo, buď pro celou státní železničnou síť, nebo pro větší část její;

5. systemisovati osobní stav všech ministerstvu podřízených míst služebných státní správy železničné, zříditi a vésti osobní status i seznamy všech úředníků;

6. přijímati úředníky všech tříd, povyšovati všechny úředníky, pak překládati a zprošťovati služby (dávati na odpočinek) všechny úředníky kromě tří nejnižších služebných tříd, dále v tomto rozsahu také obsazovati úřednická místa, konečně všechna překládání úředníků z jednoho ředitelského okresu do jiného, jakož i od jedné samostatné stavební správy k jiné; o úřednících, ku kterým vztahuje se zákon ze dne 15. dubna 1873, č. 47 ř. z., platí ve všech těchto směrech ustanovení o všeobecné působnosti ministerstev;

7. povolovati přídavky úředníkům, i všechny přídavky jiným zřízencům, dále povolovati remunerace a podpory, pokud za jeden účetní rok přesahují 100 zl. pro jednu osobu;

8. povolovati všechny dary z milosti z peněz státní železničné správy nebo z fondů jí po ruce jsoucích osobám mimo aktivní služebný svazek stojícím, pokud by ministerstvo v tomto ohledu neudělilo státním železničním ředitelstvům zvláštního zmocnění;

9. schvalovati rozdělení železničných lékařských okresův a honoráře jich, a jmenovati zdravotní konsulenty státním železničným ředitelstvům přidělené;

10. zdělávati řádný a mimořádný roční rozpočet státní železničné správy na základě dílčího rozpočtu od podřízených ředitelstev pro úřední jich obvod učiněného a ministerstvu ke schválení předloženého; rovněž zdělávati hlavní závěrky účetní;

11. vydávati úvěry řádné i mimořádné dle příslušného finančního zákona státní železničné správě po ruce jsoucí podřízeným ředitelstvům a stavební úvěry správám stavebním; dále pak schvalovati podrobné programy o zpotřebě úvěrů, v ordinariu na přeměny povolených, a všech úvěrů v extraordinariu uvedených; stanoviti poměr, ve kterém náklady ústředního řízení státní železničné vozby a státních železničných staveb mají býti rozděleny na jednotlivé tratě;

12. povolovati všechna vydání, která nebyvše ve finančním zákoně předvídána, nemají rozpočtové úhrady nebo vyžadují překročení povolených úvěrů, povolovati dodatečné úvěry, převody úvěrů, i upotřebení mimořádných úvěrů v nezbytných případnostech ještě před ústavním vyřízením rozpočtu;

13. všechny disposice o vlastnictví státních drah neb o fondech státní správou železničnou spravovaných, pokud tyto disposice přesahují obyčejné hospodářství neb obsahují v sobě postup nebo zavazení majetku, proto také, šetříc při tom direktiv v této příčině s finanční správou umluvených, všechny prodeje pozemkové, pokud nenaskytují se ani při stavbě nových železničných tratí, ani před otevřením definitivní vkladby knihy železničné, nebo jestliže by stavební účet dříve byl uzavřen, před jeho uzavřením;

14. promíjeti účetní vady nebo nedobytné pohledávky, resp. povolovati odepis jejich, pak ztrát na materialu a inventarních předmětech, pokud peněžitá hodnota v jednotlivé případnosti převyšuje 500 zl. a v témž roce v jednom ředitelském okresu 5000 zl.;

15. schvalovati narovnání o nárocích, jakékoli jméno majících, proti státní železničné správě neb od ní vznesených, pokud suma narovnací při náhradě jednou dané převyšuje 5000 zl., a smluví-li se dávka opětovná, roční sumu 500 zl.;

16. schvalovati, aby dobrovolné dary a příspěvky poskytnuty byly z peněz státní železničné správy k cizím, dobročinným nebo veřejným účelům, pokud ministerstvo státním železničným ředitelstvům nepřidělí úvěrů pro určité takovéto účely, dále stanoviti, zda státní železničná správa účastniti se má ve veřejných kongressech, výstavách atd.;

17. zadávati stavební práce pro nové železničné tratě, jakož i dle zvláštní výhrady v jednotlivé případnosti také pro jiné, zvláště vynikající nebo rozsáhlé stavby na železničných tratích již provozovaných, jakož i vůbec schvalovati zadání staveb a dodávek nebo jiné smlouvy o jednotlivých výkonech, když — při stavbách čítajíc každý los pro sebe — smluvní částka při všeobecné veřejné konkurenci a při přidělení nejlepšímu podateli přesahuje 150.000 zl., jinak však 50.000 zl.; u těch pak staveb, které byly zadány se schválením ministerstva, schvalovati též zúčtování závěrečné s podnikateli stavebními;

18. schvalovati nájemné nebo pachtovné a jiné smlouvy o dávkách opětovných, když nájemné nebo pachtovné nebo jinaká opětovná roční dávka převyšuje ročně 1000 zl., nebo když smlouva učiněna býti má na dobu delší jednoho roku; schvalovati prominutí činže částkou větší nežli 100 zl.;

19. povolovati, aby vykonáno bylo vytčení železnic a jiné přípravné práce na účet osob třetích; dále povolovati, aby převzaty byly železničné stavby státní železničnou správou na účet cizí, a schvalovati příslušné stavební smlouvy, jakož i nejvyšší řízení a dohled ku provádění takovýchto staveb podle pravidel pro státní železničné stavby platných;

20. úmluvy, aby státní železničná správa byla připuštěna ku spoluvozbě po cizích železničných tratích, neb aby cizí železničné správy byly připuštěny k vozbě nebo spoluvozbě po železničných tratích státem provozovaných, dále schvalovati všechny smlouvy se správami železničných podniků nebo jiných dopravních ústavů o připojení dopravy a o podmínkách

tohoto připojení neb o modalitách, pod kterými státní železničná správa převezme za ně úplné provozování vozby;

21. schvalovati jízdní řády pro dopravu osob, kteréžto řády na počátku každého zimního a letního období budou vyhlašovány, zejména schvalovati zavedení, změnu a zrušení všech rychlovlaků a všech osobních a poštovských vlaků a lodních jízd, kromě osobních vlaků výhradně místní dopravě jednoho a téhož ředitelstva sloužících, dále stanoviti zásadní pravidla pro dopravu nákladních vlaků;

22. opatřovati vozidla pro celou síť, schvalovati vypůjčení cizích vozidel i zařadění jich do oboru rakouských státních drah:

23. evidence veškerého oboru podřízené sítě železničné, rozdělení jeho na určité železničné obvody a na jednotlivé ředitelské okresy, jakož i nejvyšší vyrovnávací disposice zejména o vozích;

24. povolovati všeliké jízdné výhody i všechny slevy dopravného a jinaké výhody povahy tarifní při dopravě zboží, pokud povolování toto zvláštními předpisy není výslovně přenecháno podřízeným úřadům, a vyjímajíc toliko slevy místních poplatků vedlejších, kteréž ředitelstva dle zvláštních instrukcí poskytovati mají, jako na př. poplatek nakladací a skladací, překladací, jeřábné, vážné, skladné, poplatek za zpozdění vozů a pod.;

25. úmluvy s jinými tuzemskými a cizozemskými dopravními podniky o dopravách připojovacích a svazkových včetně rozdělení dopravy, pak o úpravě dopravní a reklamační služby, i o zúčtování příjmů a o službě zúčtovací;

26. zřizovati a zrušovati obchodní jednatelství;

27. schvalovati, aby podány byly ministerské rekursy a stížnosti k správnímu soudnímu dvoru a k říšskému soudu ve věcech státní správy železničné;

28. dohled k veškeré službě ve všech oborech její a vzhledem ke všem úřadům státní železničné správy.

Železničné ministerstvo může kdykoli také jiné záležitosti nežli dříve uvedené buďto trvale do své vyhrazené působnosti pojati, buďto, pokud tím předepsaný pořad instancí se neruší, v jednotlivé případnosti ze zvláštních důvodů svému uvážení a rozhodnutí podrobiti, jakož i naopak jednotlivé záležitosti svrchu dotčené, pokud svou povahou vůbec k tomu se hodí, odvolatelně podřízeným státním železničným ředitelstvům, resp. železničným stavebním správám přiděliti, by je vyřizovaly jménem ministerstva (§ 6 cit. org. stat.).

Železničné ministerstvo rozhoduje všechny stížnosti, podané na rozhodnutí a opatření od podřízených jemu státních železničných ředitelstev a železničných stavebních správ ve vlastní jejich působnosti učiněná. Takovéto stížnosti, pokud zvláštní předpisy pro určité případnosti výslovně nic jiného neustanovují, buďte podány nejdéle ve čtyřech nedělích ode dne, kterého bylo doručeno opatření v odpor vzaté (§ 7 org. stat.).

V. Pomocné orgány.

A) Generální inspekce rakouských železnic.

1. Generální inspekce rakouských železnic jest podle § 8 organisačního statutu pro státní železničnou správu v královstvích a zemích na radě říšské zastoupených, Nejvyšším rozh. ze dne 15. ledna 1896 schváleného, pomocným orgánem železničného ministerstva; úlohou její jest, vykonávati dozor a kontrolu ku stavebnímu stavu a ku provozování státních

i soukromých železnic veřejné dopravě odevzdaných, aby zachován byl pořádek a bezpečnost podle platných zákonů a nařízení, a zvláště podle předpisů vozebního řádu železničného ze dne 16. listopadu 1851 č. 1 ř. z. z r. 1852 (§ 1 služ. instr. ze dne 28. července 1896 č. 130 ř. z.). Dle toho přísluší generální inspekci vůbec nad tím bdíti, aby všechny zákony, nařízení, předpisy a instrukce, vztahující se ku bezpečnosti a pořádku železničné vozby na státních i soukromých drahách, veřejné dopravě odevzdaných (včetně drah s ozubenými koly, lanových, elektrických, koňských, pak vlečných drah, ku drahám veřejným se připojujících atd.) přesně byly zachovávány, zpozorované vady aby co možná rychle byly odstraněny, a stane-li se něco proti služebnímu předpisu, aby vinníci byli vzati k odpovědnosti podle zákona.

2. Obor působnosti. Působnost generální inspekce obsahuje zejmena tyto výkony:

a) konati technicko-policejní prozkoumání všech nově vystavěných drah, jakož i udělovati konsens k používání pro stavby rozšiřovací neb obnovovací na soukromých drahách, na kterých se vozba provozuje, zkoušeti podle předpisu všechny nově vystavené a rekonstruované mosty a povolovati prozatímnou vozbu lokomotivní na drahách ještě nedostavěných, nikoli státem samým na vlastní nebo cizí náklady stavěných a svolovati ku použití vozby lokomotivní na drahách vlečných, animalními silami provozovaných při drahách soukromých a horních (§ 2 železničného řádu vozebního ze dne 16. listopadu 1851 č. 1 ř. z. z r. 1852, nařízení min. obch. ze dne 25. ledna 1879 č. 19 ř. z. ze dne 15. září 1887 č. 109 ř. z. a ze dne 29. května 1880 č. 57 ř. z.);

b) dohlížeti k udržování dráhy i s příslušenstvím a dopravními prostředky v dobrém stavu (§§ 2, 3, 20 až 24, 41, 43 až 54, 75 a 76 želez. řádu voz. ze dne 16. listopadu 1851 a nař. min. obch. ze dne 15. září 1887 č. 109 ř. z.);

c) konati úřední tlakové zkoušky lokomotivních kotlů a technicko-policejní zkoušku lokomotiv (§ 21 želez. řádu voz. ze dne 16. listopadu 1851);

d) dohlížeti ku vlastní službě vozební (§§ 4, 5, 6, 7, 12, 13, 25 až 40 a 77 želez. řádu voz.);

e) přezkoumávati nehody na drahách a dohlížeti k tomu, aby rozkazy v té příčině vydané byly vykonány, jakož i vésti statistiku o nehodách (§§ 16, 17 a 18 želez. řádu voz.);

f) dohlížeti k úředníkům a sluhům při drahách (bdíti nad zachováváním jejich instrukcí, dodržováním normální doby odpočinku atd.) (§§ 14 15, 42, 55, 57, 61, 62, 63 želez. řádu voz.);

g) dohlížeti ku zvláštním závazkům železničných podniků naproti obecenstvu a naopak (doprava osob a věcí, poškození staveb s drahou sousedících atd.) (§§ 8, 9, 11, 93, 95, 96 103 želez. řádu voz.;

h) bráti do přísahy personal správ soukromých drah, ustanovený pro výkony železničné policie (§ 102 želez. řádu voz.);

i) bdíti nad tím, aby všechny úpravy a zařízení určená k upotřebitelnosti železnic vojskem, podle příkazů železničného ministerstva byla pohotově chována a v řádném stavu udržována;

k) spolupůsobiti při komisionalních jednáních v příčině drah, na kterých se vozba provozuje, pokud to podle zákonů nebo nařízení gene-

ralní inspekci náleží nebo pokud jí to železničným ministerstvem bude odevzdáno;

l) podávati dobrá zdání při vydávání a změnách všech předpisů, které pro veškeré rakouské železnice jednotně ustanoviti jest, pro dopravu, výpravu vlaků, udržování drah a pro dohled ku drahám a o jinakých otázkách, o kterých si ministerstvo železničné vyžádá dobré zdání od generální inspekce;

m) konati státní dozor na nemocenské a úrazové pojišťování podle nařízení ze dne 5. ledna 1889 č. 4 ř. z. a ze dne 29. května 1890 č. 95 ř. z. bez újmy příslušného samostatného oboru působnosti státní železničné správy a vyjímajíc finanční dohled ku nemocenským pokladnám železničnému ministerstvu vyhrazený (§ 3 cit. služ. instr.).

3. Organisace.

a) Generální inspekci spravuje přednosta, který má titul: »Generální inspektor rakouských železnic« a zařaděn jest do IV. dietní třídy státních úředníků.

b) Jemu přidán jest náměstek, do V. dietní třídy státních úředníků zařaděný.

c) Aby dozorčí služba, generální inspekci přikázaná, a to jak technický dohled ku stavebnímu stavu drah a jejich příslušenství, tak i ku vlastní službě vozební, byla pravidelně konána, zřízen bude při generální inspekci podle místních komplexů drah, vztažmo také jednotlivých technických odborů specialních (mosty, vozební prostředky atd.) jistý počet inspektorátů, z nichž každý spravován bude z pravidla »vrchním inspektorem«, do VI. dietní třídy státních úředníků zařaděným, a jimž přidělen bude ku vykonávání dohledací služby potřebný počet »inspektorů« do VII., a »komisařů« do VIII. dietní třídy státních úředníků zařaděných. Vrchními inspektory, inspektory a komisaři generální inspekce pro dohled ku službě vozební smějí býti nově jmenovány pouze takové osoby, které, kromě požadavků, předepsaných pro dosažení úřednického místa v oboru konceptním, resp. v technických oborech státní služby, prokážou, že s dobrým prospěchem vykonaly veškeré pro konání exekutivní služby dopravní předepsané zkoušky a že byly nejméně pět let v této službě činnými (§ 5 cit. služ. instr.).

4. Generální inspektor. Generální inspektor spravuje veškerou službu při generální inspekci. Jemu podřízen jest veškerý personál generální inspekce, a přísluší jemu též disciplinární moc nad tímto personálem. Generální inspektor má o to pečovati, aby všechny orgány generální inspekce, konajíce dohledací službu, této přikázanou, ve spolek jednotně působily, jakož i aby ustavičně podle plánu vykonávána byla účinná kontrola ve příčině pořádku a bezpečnosti vozby na všech státních i soukromých drahách, veřejné dopravě odevzdaných. On si má pečlivě všímati výsledků inspekčních cest, konaných orgány generální inspekce, on má všechna opatření, která se jemu jeví býti potřebnými, aby zachována byla bezpečnost a pořádek při železničné vozbě, ministerstvu železničnému navrhovati, resp. v mezích působnosti generální inspekce sám činiti. Na konci každého solárního roku generální inspektor předložiti má ministerstvu železničnému povšechnou zprávu o působnosti a výkonech generální inspekce, jakož i o stavu drah vzhledem k pořádku a bezpečnosti železničné vozby, a připojiti k tomu po případě návrhy, které se mu jeví býti potřebnými (§ 6 cit. služ. instr.).

5. Občasné objížďky inspekční. Úředníci, jednotlivým inspektorátům generální inspekce přidělení, jsou zavázáni, za účelem přikázaného jim dozoru a kontroly jak periodicky, tak i za zvláštních příčin co možná často konati objížďky po železnicích, těm kterým inspektorátům přikázaných. Při ustanovování inspekčních cest budiž brán zvláštní zřetel k důležitosti různých tratí, ku sběhším se povážlivým udalostem, jakož i k udáním a stížnostem. Také generální inspektor sám i jeho náměstek mají právo i povinnost, jak v případnostech zvláště důležitých, tak i vůbec občas podnikati inspekční cesty, ohlásivše to dříve presidiu železničného ministerstva. Všechny orgány generální inspekce vésti mají o svých cestách řádné cestovní denníky.

Orgány generální inspekce používati mají podle potřeby každého druhu vlaků a každé třídy vozů; podle potřeby mají konati objížďky po železničních tratích také na lokomotivě, po případě drésině nebo konati na tratích pochůzky. Když úředníci generální inspekce konají inspekci, vykonné orgány drah mají povinnost podávati jim zprávy pro úřední jednání potřebné a také doprovázeti tyto funkcionáře k jejich žádosti v mezích svého služebního oboru a pokud to služba dopouští (§ 7 cit. služ. instr.).

Nedostatky a vady, od orgánů generální inspekce na jejich inspekčních cestách zpozorované, pokud nejsou tak nepatrné, že by jejich odstranění mohlo býti způsobeno stručným způsobem pouhou rozmluvou, oznámeny buďte výnosem generální inspekce nejprve příslušným ředitelstvům, a to při drahách soukromých nejvyššímu výkonnému místu správnímu a při drahách státních příslušnému ředitelstvu státních drah, v jejichž oboru pozorování bylo učiněno. Kdyby příslušné správní místo, resp. ředitelství státních drah opomenulo oznámené vady odstraniti, nebo kdyby duležitost předmětu vyžadovala bezodkladného zakročení, má generální inspektor, přihlížeje ku všeobecným předpisům a zvláštním příkazům, od železničného ministerstva vydaným, učiniti opatření okolnostem přiměřená, nebo, pokud by šlo o změnu nebo nové vydání předpisů, taková opatření železničnému ministerstvu navrhnouti. Orgánové generální inspekce, konající cesty po tratích, z pravidla nejsou sami oprávněni, za příčinou objevených nedostatků a vad z vlastní moci úřední na místě samém učiniti jakékoli opatření a dávati rozkazy. Oni jsou naopak povinni, zpozorované nedostatky a vady co možná nejdůkladněji vyšetřiti, účastné orgány dráhy na to ihned upozorniti a generálnímu inspektorovi o tom zprávu podati. V případech pilných však, kde jest nebezpečí z prodlení a kde péče o uvarování škod, bezpečnost ohrožujících, vyžaduje okamžité opatření, mají všechny orgány generální inspekce na základě své plné moci, ze zákona vyplývající, právo i povinnost, opatření okolnostem přiměřené za vlastní zodpovědnosti ihned učiniti a spis o tom založiti. Veškeří úředníci a sluhové železniční mají takových příkazů okamžitě uposlechnouti; každému však, kdož by se takovým příkazem cítil stížena, dáno jest na vůli dodatečně odvolati se ku generální inspekci předepsanou cestou služební. V těchto pilných případech jsou orgánové generální inspekce, vyžaduje-li toho bezpečnost služby, také oprávněni, úředníky a sluhy železničné okamžité suspendovati. Další moc disciplinární přísluší generální inspekci naproti úředníkům a sluhům soukromých drah v mezích ustanovení železničného řádu voz. ze dne 16. listopadu 1851, nikoli však naproti úředníkům a sluhům železnic státních (§ 8 cit. služ. instr.).

6. Proti všem opatřením a rozhodnutím generální inspekce dopuštěn jest rekurs na ministerstvo železničné ve lhůtě 14 dní.

B) Ústřední úřad pro dirigování vozů rakouských státních drah.

Ústřední úřad pro dirigování vozů má dle bezprostředních příkazů ministerstva a za jeho dohledu pečovati zejména o evidenci celého oboru státní železničné správy, čítajíc v to i nakladací prostředky a vozová zařízení, o rozdělení jeho na určité železničné obvody, resp. na okresy jednotlivých státních železničných ředitelstev, o každodenní vyrovnání přebytků a schodků, které v těchto okresích při vozích, nakládacích prostředcích a vozových zařízeních se naskytnou, a o jinaké práce, které náležejí k jednotnému řízení a dozoru služby pro dirigování vozů, o zúčtování vozů v dopravě s cizími drahami a se stranami (§ 9 a 1 org. stát.).

C) Státní rada železničná.

K podávání dobrého zdání o všeobecných národohospodářských věcech v oboru železničné dopravy přidělena bude železničnému ministerstvu »státní rada železničná«.

VI. Poměr ministerstva železničního k ostatním ministerstvům.

O záležitostech, které spolu dotýkají se působnosti jiných ministerstev, má železniční ministerstvo, nežli věc vyřídí, dorozuměti se s účastnými ostatními ministerstvy. Zvláště při všech železničných záležitostech větší finanční důležitosti, zejména při takových, které způsobilé jsou značně působiti na sestavení státního rozpočtu nebo kterými státní majetek trvale má býti obtížen, dle podrobných o tom platných ustanovení má dorozuměti se dříve s finančním ministerstvem, dále ve všech důležitějších věcech služební organisace státní správy železničné i ve všech železničných věcech, které týkají se vojenské výkonnosti železnic a jiných zájmů vojenských, má dříve dorozuměti se s říšským ministerstvem vojenství, a pokud jde o zabezpečení neb o povolení nových železničných tratí, také s obchodním ministerstvem, konečně ve všech záležitostech, zejména ve věcech tarifních, které důležité jsou pro obchod a živnosti i pro zemědělství, má dohodnouti se rovněž s ministerstvem obchodu resp. s ministerstvem orby.

VII. Personál státní správy železniční.

Práva a povinnosti personálu státní železničné správy, kterému dosud nepřísluší postavení skutečných státních zřízenců a ku kterému proto ustanovení zákona ze dne 15. dubna 1873. č. 47 ř. z., se nevztahují, budou upraveny se zachováním práv nabytých služebným řádem (služebnou pragmatikou) železničním ministerstvem vydaným, po případě zvláštními služebnými smlouvami; zaopatření odpočinkové a zaopatření vdov a sirotků bude upraveno zvláštními pensijními (zaopatřovacími) ústavy na základě příspěvků dílem účastníky, dílem státní správou k nim odváděných a za záruky státní správy za požitky odpočinkové. Pokud tím a jinakými zákonnými předpisy není podmíněna různost práv a povinností, vztahují se obdobně k tomuto personálu pravidla pro státní úředníky a státní sluhy platná.

Za úředníky a sluhy, kteří propůjčením některého místa státní železničné správy v státní službě systemisovaného budou přejati do skutečné státní služby, přejata bude taxa za propůjčení služby, kterou by dle zákona za příčinou tohoto přestoupení ze svých nových platů měli zapraviti,

na řad státního železničního rozpočtu, avšak jen potud, pokud by zvýšení dosavadního jejich služného nenastalo; také mohou, jestliže právoplátně vzdají se práva k odpočinkovému požitku, dle všeobecných pravidel státním úředníkům příslušejícího, zůstati členy svrchu dotčeného pensijního (zaopatřovacího) ústavu státní železničné správy. K podáním nebo dopisům, jež ode stran nebo samosprávných úřadů a orgánů dojdou státních železničných ředitelstev a sepsány jsou v některé zemské řeči obvyklé v těch krajích, v nichž jsou železničné trati řečeným služebným místům přidělené, odpověděno buď v téže řeči. Všechna oznámení pro obecenstvo určená (výhlášky, nápisy, oběžníky atd.) buďte vydána v řeči německé a v příslušné řeči v zemi obvyklé.

Ministři.

I. Pojem.

Ministři jsou nejvyšší státní úředníci, kteří jsouce hlavě státu bezprostředně podřízeni jednotlivá samostatně organisovaná odvětví státní správy řídí a spravují, vladaři radou po boku stojí, a — v ústavních státech — netoliko vladaři, nýbrž i zastupitelstvu lidu jsou zodpovědni. Již v římském císařství měli vladaři ve svém consistoriu principis státní kancelář skládající se z různých služebních oddělení, jichž představení museli jejich suverénní rozkazy prováděti; v říších germánských měli králové po svém boku řadu nejvyšších dvorských a říšských úředníků. Postupem času objevila se potřeba podrobiti odvětví veřejné služby řízení jednotnému a postaven tudíž ministr v čelo každého samostatně organisovaného oboru správy (ressort) jsa jako takový roveň ministrům ostatním.

II. Nejvyšší správa rakouské polovice říše jest soustředěna v ministerské radě, jíž v čele stojí ministerský předseda (ministrpresident). Ministerská rada, jež odbývá své porady pod předsednictvím císaře nebo předsedy ministerstva resp. ve službě nejstaršího ministra, jest kollegium skládající se ze všech ministrů, kteréž má za účel, aby jednotná správa jednotlivých ressortů byla vedena dle souhlasných zásad, aby nutná souvislost oborů působnosti jednotlivých ministerstev byla zachována. Ministrům po dobu jich úřadování přísluší predikát »excellence« a při dvoře požívají téhož pořadí jako skuteční tajní radové (výn. ze dne 13. ledna 1868 č. 95). Ministry jmenuje císař z pravidla k návrhu ministerského předsedy; před nastoupením služby skládají předepsanou přísahu. Dle ústavních zásad má se při jmenování ministra hleděti k parlamentární většině, t. j. ministr má býti vzat z majority zastupitelstva lidu; od této zásady, jež v jiných státech (Anglii, Nizozemí, Italii a j.) důsledně se zachovává, dlužno v Rakousku, kde v poslanecké sněmovně žádná z různých stran nemá většiny, často se uchýliti. Rozeznávají se ministři s portefeuillem a bez portefeuillu (odboru) tito slují též ministry konferenčními a přísluší jim v ministerské radě místo i hlas; určitého ressortu správního však nemají, nýbrž zastupují obyčejně v parlamentě toliko vůdčí zásady ministerské rady. Nyní pozůstává 10 ministerstev a sice: ministerstvo vnitra, spravedlnosti, obchodu, kultu a vyučování, orby, financí, zemské obrany, železnic a konečně 2 ministerstva bez portefeuillu pro Čechy a pro Halič.

Nejvyšší říšskou správu společnou královstvím a zemím v říšské radě zastoupeným a zemím koruny uherské tvoří společná říšská ministerstva a centrální úřady a sice: ministerstvo cís. a král. domu a zahranič-

ních záležitostí, společné říšské ministerstvo války a společný nejvyšší účetní dvůr (viz tyto čl.).

Jednotlivá ministerstva dělí se v sekce a departementy, jež mají určité agendy; v čele sekcí stojí odboroví přednostové (sekční chefové) se sekčními rady, ministerskými rady, ministerskými tajemníky a jinými úředníky. Dle státních zákl. zák. mají ministři právo kdykoli v obou sněmovnách říšské rady se objeviti nebo komisary se nechati zastupovati, tu kdykoli slova se uchopiti, vládní předlohy předkládati a zastupovati. Císař ministry jmenuje a propouští, a obsazuje k návrhu příslušných ministrů všechny úřady v jednotlivých odvětvích státní správy, pokud zákon nenařizuje nic jiného. Zákony se vyhlašují ve jménu císařově s odvoláním se k souhlasu zákonodárných sborů dle ústavy příslušných a za spolupodpisu zodpovědného ministra (čl. 2, 9 a 10 st. zákl. z. ze dne 21. prosince 1867 č. 145 ř. z.).

III. Zodpovědnost ministrů.

Postavení ministrů jest podstatně jiné ve státě absolutním a ve státě konstitučním. Kdežto v prvním jsou zodpovědni toliko oproti vladaři, přistupuje k tomu ve státě ústavním ještě zodpovědnost vůči zastupitelstvu lidu, dle níž ministři mohou býti bráni v zodpovědnost za veškeré vládní akty vladaře, jenž jest nezodpovědný. Dle vzoru ústavy anglické a severoamerické byla tato zásada, že ministři jako nejvyšší státní úředníci jsou zodpovědni také zastupitelstvu lidu, kteréž tudíž může na ministra vznésti obžalobu, pojata v ústavy konstitučních států. V Anglii má tato obžaloba povahu obžaloby kriminalní; žalobcem jest sněmovna dolní, soudcem sněmovna horní, kteráž může uznati na kterýkoli způsob trestu, i na trest smrti. V Severní Americe vznáší obžalobu sněmovna representantů a rozsudek vynáší senát; řízení má tu povahu aktu politického, neboť senát nemůže vysloviti trest kriminální, nýbrž toliko propuštění z úřadu.

V rakouské ústavě obě tyto zásady jsou spojeny způsobem tím, že dle zák. ze dne 27. července 1867 č. 101 ř. z. státní dvůr soudní, jenž o této obžalobě rozhoduje, jest příslušný též k rozhodnutí o činech a opomenutích dle ob. tr. z. trestných, jež ministru v obžalobě se za vinu kladou. Jest tudíž třeba k platnosti každého vládního úkonu spolupodpisu zodpovědného ministra (§ 1 cit. zák. ze dne 25. července 1857) nejen proto, aby se tím pravost jeho dosvědčila, nýbrž i aby touto kontrasignací se dalo na jevo, že podepsaný ministr jest za obsah zodpověden.

Rozeznává se zodpovědnost politická a právní:

1. Politická zodpovědnost, zvaná též parlamentární, záleží v tom, že ministr pro všechny své činy a opomenutí jako rádce koruny zastupitelstvem lidu může býti brán v odpovědnost. Parlamentární zodpovědnost v konstituční soustavě výrazu dochází v tom, že vůdčí zásady vládní ministerstva resp. i jednotlivých ministrů musí souhlasiti se zásadami většiny v parlamentě, jinak dle parlamentárních zásad musí ministerstvo podati demissi. Následkem politické zodpovědnosti mohou též členové ministerské rady říšskou radou býti bráni v odpovědnost pro všechny činy a opomenutí v obor jich úřední působnosti spadající, jimiž úmyslně nebo z hrubé nedbalosti jejich porušena byla ústava království a zemí v říšské radě zastoupených, zemské zřízení některé z nich nebo vůbec zákon jiný (§ 2 cit. zák.).

2. Právní zodpovědnost rozpadá se v trestní a civilní:

a) Trestní zodpovědnost v užším smyslu vztahuje se na všechny činy a opomenutí vlády, jež jsou povahy zločinné nebo jež jsou státu neb vůbec nebezpečny. V tom směru cit. zák. ze dne 25. července 1867 dále rozeznává:

α) Stíhání pro činy a opomenutí dle ob. tr. z. trestné, jež ministru za vinu se kladou, přísluší z pravidla řádným soudům (§ 5).

β) Každá z obou sněmoven říšské rady může vznésti na ministra obžalobu i pro takové trestné činy jeho, jež spadají pod obecný tr. zák., pokud jsou v souvislosti s veřejnými jeho funkcemi. V tomto případě jest pak ohledně těchto činů výhradně příslušným státní dvůr soudní, jemuž se pak postoupí vyšetřování u řádných soudů snad zahájené. Jedná se tedy v případě § 8 o takové činy trestné, jež rovněž obsahuje ob. zák. trestní, jež však s veřejnými funkcemi ministra jsou v těsné souvislosti.

b) Civilní zodpovědnost: Každého ministra lze před řádnými soudy žalovati o náhradu škody způsobené státu nebo soukromé osobě jeho úředním výkonem, jenž státním soudním dvorem za protizákonný byl prohlášen. Pokud však trvá řízení o ministerské obžalobě pro ten čin některou sněmovnou před státní dvůr soudní vznesené, nepřipouští se tato žaloba o náhradu; nárok na náhradu škody lze však v tomto případě provésti v adhesním řízení před státním soudním dvorem. Právo obžaloby přísluší každé z obou sněmoven říšské rady (§ 6).

IV. Obžaloba ministerská.

Ku předběžné poradě o návrhu na vydání ministra v obžalovanost zvolí se výbor, jenž potřebné vyhledávání má provésti; za tím účelem může vyslýchati svědky a znalce, jakož i ministra, proti němuž návrh zní, nebo přijmouti od něho písemné ospravedlnění a listiny sloužící k jeho obhájení. K jednání o zprávě tohoto výboru ve sněmovně se může ministr dostaviti a tam prohlášení své učiniti. K podání obžaloby jest pak třeba dvoutřetinové většiny. Usnesla-li se sněmovna na vydání ministra v obžalovanost, má tento ihned svou úřední působnost zastaviti, a má usnesení toto adresou císaři ve známost býti uvedeno. Příslušným forem, před nímž se má ministr zodpovídati, jest státní dvůr soudní. O složení téhož a řízení před ním srv. tento čl. Sněmovna, jež na obžalobě se usnesla, může až do početí jednání před státním soudním dvorem dvoutřetinovou většinou na tom se usnésti, že od obžaloby se ustupuje. Táž sněmovna má též jako zástupce obžaloby před státním soudním dvorem jmenovati tři své členy (§§ 10—15 cit. zák.).

Míra důlní.

I. Pojem.

Důlní míra obsahuje určitou plochu ve vodorovné rovině zaraziště v podobě obdélníku majícího v objemu 45.116 m^2 a rozšiřuje se z pravidla do věčné výšky a hloubky (§ 42 hor. z.). Každé volné kutiště uděluje nárok na propůjčení nejméně jedné míry důlní. U kamenného uhlí zvyšuje se tento nárok na 2 podél nejdelší strany spolu hraničící míry důlní t. j. na dvojnásobnou míru (§ 34 hor. z.).

II. Propůjčení.

Propůjčení míry důlní má místo jen tehdá, když vyhražené nerosty ve svých ložištích na ohlášeném místě tak odkryty jsou, že dle místních poměrů jest za to míti, že hodí se k dobývání (§ 44 hor. z.). Je tudíž

hlavním účelem odkrytí zjednati úřadu hornímu dle místních poměrů přesvědčení, že odkryté ložiště jest vhodným k dobývání. Běží zde jmenovitě o to zabrániti, by následkem propůjčení na ložištích, která svou povahou přirozenou nemohou položiti základy prospěšnému provozování hornictví, nevznikly míry důlní a pole důlní, která by hornictví spíše škodila, než prospívala. Pojem těžebnosti jest, jak již ze znění § 44 hor. z. vysvítá, velmi relativní. Nejen druh a množství vyhražených nerostů nacházejících se v objeveném ložišti, ale i směnná a obchodní jich cena mají vliv na zjištění těžebnosti, různé couky (žilky) rudné — chudší železité kameny, — kyzy atd. jsou mnohdy pro svoji vzdálenost od hutí, pro přílišný hutní náklad, pro nedostatek vhodného technického závodu a p. úplně bez ceny a nehodí se proto k dobývání, kdežto v dolu jiném těžiti se mohou s prospěchem. Hor. zák. má patrně na mysli, podporovati jen podniky hornické, které v ohledu národohospodářském ceny mají, zeopatřiti úvěr takovým podnikům a poskytnouti naproti tomu knihám horním na nich se zakládajícím základ co nejbezpečnější. Nejvýznačnější povinností úřadů horních bude, ohledáním horních děl provozovaných v sousedství, přesvědčením se o místním se utváření ložisk, při jejich dalším odkrývání, poradou a úmluvou se zkušenými, důvěry hodnými horníky nabýti správného názoru o těžebnosti naskytnuvších se ložisk v místě obvyklé (§ 37 vyk. nař.). Posouzení toho, zda hodí se ložiště nerostů k dobývání, zdali uhrazuje náklad a zúrokuje kapitály vynaložené záleží hlavně na podnikateli; přes to však nelze posuzování těžebnosti zůstaviti pouze podnikateli, protože mohou se vyskytnouti případy, že někdo předstírá dolování jen za tím účelem, aby obtěžoval zbytečně vlastníka pozemku, nebo aby získal jiného vedlejšího účelu s hornictvím jen nahodile souvisícího. Posuzování těžebnosti nemůže se však přenechati pouze dobrému zdání propůjčujících úřadu horních, pročež stanoví zákon, že tam, kde by toho bylo zapotřebí, ustanoví ministerstvo po vyslechnutí těžířstev revírních jisté měřítko (§ 44 hor. z.). (Viz čl Zaráziště.) Z pravidla smí se na jedno objevení propůjčiti jen tolik měr důlních, kolik jich je vyhrazeno jednomu kutišti (§ 34 hor. z.). Jestliže zaráziště má takovou polohu, že by se z něho dalo ještě více nepropůjčených měr důlních vyměřiti, má žadatel na vůli při kamenném a hnědém uhlí až do 4 dvojnásobných měr se rozložiti, u všech ostatních nerostu však až do 4 jednoduchých měr důlních (§ 47 hor. z.). Zásada, že na jedno objevení nerostů nelze propůjčiti více jednotek než 4, nechť si to jsou jednoduché nebo dvojité míry, platí též pro kamenné a hnědé uhlí (nál. spr. s ze dne 6. prosince 1876 č. 397 sb. »Budw.« čís. 9 a ze dne 28. února 1877 č. 262 sb. »Budw.« č. 46).

III. Vykolíkování míry důlní.

Každé propůjčené pole musí se, pokud revírními stanovami něco jiného stanoveno není, vyměřiti nejdéle do jednoho roku po propůjčení v právomoc vešlém a za přivzetí všech sousedících majitelů dolů, podnikatelů kutání a vlastníků pozemků zasazením mezníků vyhraničiti (§ 64 hor. z.). Dle hor. z. je vyměření součástkou propůjčení samého. Za podklad k tomu slouží mapa (§ 50 hor. z.) o rozložení současně se žádostí za propůjčení podaná, jakož i listina propůjčovací (§ 63 hor. z.). Objeví-li se při ohledání hor, že propůjčení není nic na překážku, vykoná je vyslanec horního úřadu ihned po ukončení řízení o ohledání hor (§ 65 hor. z.). Za každé propůjčení musí se podati zvláštní žádost. Jestliže však současně podané

žádosti souvisí spolu ohledně žádaných měr důlních je dovoleno předložiti společnou mapu o rozložení měr (§ 51 vyk. před.). Propůjčené míry důlní jsou nemovitým majetkem. Nově propůjčené míry důlní mohou se dle vůle nabyvatelovy samostatně zanésti do horní knihy, aneb mohou se připsati vlastnictví hornímu ve knihách již zapsanému (§ 111 hor. z.). Připsání míry důlní majetku důlnímu již zanešenému skytá jen tehdy hornickou výhodu, když oba majetky jsou v bezprostředním sousedství anebo poměrem společných pomocných staveb anebo dílen a zamýšlí-li se sloučení jednotlivých důlních měr.

IV. Odejmutí a zrušení propůjčených měr.

Bylo-li právoplatně na odejmutí propůjčených důlních a denních měr uznáno, předsevezme úřad jejich prodej v cestě exekučního odhadu a dražby (§ 253 hor. z.). Prohlásí-li majitel dolů, že zamýšlí zrušiti důlní a denní míry, budiž k tomuto prohlášení, jemuž třeba přiložiti listinu propůjčovací, ač neváznou-li na důlu břemena hypoteční, předsevzat výmaz měr a opravu veřejných knih a map revírních. Z toho vysvítá, že je každému majiteli důlnímu zůstaveno, zříci se t. j. zrušiti důlní nebo denní míry nabyté propůjčením, pokud se tím cizím právům újma nečiní a zájmům hornictví to nevadí; všeobecně platí tu tytéž ohledy, jako při odejmutí měr důlních (viz čl. Pole důlní).

Mísení se ve výkony úřední.

Tohoto přestupku v § 314 tr. z. stanoveného dopouští se ten, kdo, aniž by slovy nebo skutky urážel nebo násilí činil, osobám v § 68 tr. z. jmenovaným (soudcům, úředníkům, stráži atd.) snaží se ve výkonu jich úřadu nebo služby nebo ve provádění vrchnostenského rozkazu překážeti.

Trest: vězení od jednoho dne až do jednoho měsíce.

Přestupek tento liší se pouze tím od zločinu veřejného násilí páchaného násilným vztažením ruky na úřední osoby ve věcech úředních (§ 81 tr. z.), že schází tu použití násilí; předmět i úmysl obou deliktů jest však týž (roz. kas. dv. ze dne 16. února 1883 č. 12.081).

Výraz »mísiti se« zavdal podnět ku sporné otázce, může-li také osoba, proti níž směřuje úřední výkon, dopustiti se tohoto přestupku. To na př. Herbst (Commentar, k § 314 tr. z.) popírá; kas. dvůr však v četnějších rozhodnutích (ze dne 20. prosince 1875 č. 8.350; ze dne 16. října 1887 č. 980 a j.) tomu přisvědčuje. Úřední výkon sám, aby mohlo býti v něm překáženo, musí býti již započat; nemá tudíž do sebe skutkové povahy mísení se vyjádření pronesené k dotazu úřední osoby, že zúčastněný nehodlá trpěti výkon úřední, jenž má se teprve předsevzíti (rozh. kas. dv. z 19. dubna 1888 č. 1658, Manzova sb. č. 1144).

Osnova nového trestního zákona (vl. předl. § 124, náv. výb. § 118) prohlašuje za přečin, uráží-li kdo osobu ve veřejné službě postavenou, pokud tato jest zaměstnána výkonem jejím, nebo snaží-li se překážeti jí ve výkonu služebním neoprávněným mísením se v tento.

Trest: vězení do 6 měsíců nebo peněžitá pokuta do 1000 zl.

Místa léčivá.

Státní správě přísluší vrchní dohled nade všemi zdravotními lázněmi a prameny (§ 2 lit. b zák. z 30. dubna 1870 č. 68 ř. z.). Zemskému zákonodárství jest vyhraženo určiti, jakým způsobem má každá obec sama pro sebe nebo ve spojení s jinými obcemi ona zařízení k místu přivésti, která dle polohy a rozlohy kraje, jakož i dle počtu a zaměstnání oby-

vatelstva jsou nutna k vykonávání zdravotní policie (§ 5 cit. zák.) Obecním úřadům přísluší tedy dozor nad lázněmi pod dohledem a kontrolou politických úřadů okresních. Jakožto úkol obecních úřadů označuje se v té příčině vedle vydávání místně policejních předpisů v podstatě také pečlivé vedení zápisů cizinců, které jsou nařízeny již všeobecnými předpisy ve příčině ohlašování a péče o udržování pokoje, pořádku a mravnosti v místě dotyčném, jakož i bezohledné oznámení všeho nápadného, co se zpozoruje, politickým úřadům. Koncem saisony mají obce předložiti politickému okresnímu úřadu krátký popis s úhrnným výkazem návštěvy místa léčivého (výn. min. vnitra ze 16. července 1860 č. 1868 min. instr.). Ve všech důležitých místech léčivých, v nichž sídlí úřad politický, nemá se tento obmeziti na prosté dohlédání na obecní úřad u vykonávání policejní agendy lázeňské, nýbrž má v té příčině i samostatně v ni zasahovati, by vyskytnuvší se výtržnosti v čas se zamezily (výnos stát. min. z 3. listopadu 1861 č. 6834. Viz Hämmerle str. 277).

1. Lázeňské a hudební fondy.

Obce lázeňské spravují lázeňský fond a hudební fond, samy zaň ručíce. Jim náleží v té příčině:

a) používati těchto fondů výhradně jen k účelům lázeňským;

b) plniti závazky s nimi spojené;

c) zvláštní péči míti o udržování zařízení a sadů z těchto fondů zřízených a o zakládání nových v zájmu lázeňského obecenstva. Lázeňský a hudební fond budiž v obecních účtech ve zvláštní rubrice příjmů a vydání odděleně veden. Ve příčině zdělání a stanovení předběžného rozpočtu, jakož i ve příčině zkoumání a vyřízení účtů mají obdobně místo zásady obecního zřízení. Předběžný rozpočet a závěrka vyřízeného ročního účtu buďtež cestou politického okresního úřadu zeměpanského předloženy místodržitelství. Toto dohlížeti má k tomu, by prostředků zmíněných fondů toliko k účelům lázeňským bylo používáno, aniž by však samo též jakýsi vliv vykonávalo na způsob vynakládání peněz těchto.

2. Lázeňská a obchodní taxa.

Lázeňská taxa vybírá se od hostí lázeňských. Za lázeňské hosty buďtež považováni všickni hosté místa lázeňského, kteří během obvyklého lázeňského období po jistou dobu, která se určuje jednotlivými lázeňskými řády, v místě se zdržují bez rozdílu, používají-li léčení čili nic. Obecní představený vyměřuje taxu lázeňskou dle poplatkového tarifu státní správou určeného. Řády lázeňské ustanovují, kteří z hostů lázeňských, nezbytně však nemajetní a chudí, jsou od taxy lázeňské osvobozeni. Vedle taxy lázeňské vybírají se také pro účely lázeňského a hudebního fondu ještě taxy obchodní a podomovní, jež se oněm kupcům vyměřují, kteří jen po lázeňskou periodu provozují v lázeňském místě obchodní živnost. Od taxy obchodní a podomovní jsou tudíž sproštěni všickni ti kupci, kteří po celý rok mají své stálé bydliště v lázeňském místě a tam svou obchodní živnost provozují.

3. Lékaři v lázeňských a zřídelních místech.

Obce lázeňské jsou povinny, aby ustanovily k vykonávání zdravotně policejního dozoru lékaře, a sice jednoho z těch, již v místě bydlí, a aby zvláště pečovali o přiměřené ošetřování chudých hostí. Státu zůstává vyhražen zdravotně policejní vrchní dohled, jejž vykonávají jím dosazení veřejní zdravotní orgánové. Zprávu zdravotní podává obec cestou okresního úřadu zeměpanského. Obci jest ponecháno na vůli, zda a za jakých mo-

dalit chce použiti porady lékařů v místě praxi konajících. Lékaři mají také k tomu přihlížeti, aby nejen plnění, zátkování a rozesílání minerálních vod odpovídalo zdravotně policejním předpisům, nýbrž aby také ničeho při tom nebylo opomenuto, čeho třeba k udržení jich účinnosti a síly. (Viz čl. Prameny léčivé.)

Místo splnění (splniště).

I. Pojem.

Místem splnění jest místo, kde dlužník věřiteli plniti jest povinen resp. plnění s právními účinky nabídnouti jest oprávněn. Římské právo znalo toliko odsouzení k placení v místě žaloby; z toho však výjimku činily již actiones stricti iuris, jimiž nárok na určitou sumu nebo věc nemohl býti vymáhán jinde, než v ustanoveném místě splnění. Nebylo-li splniště smluveno, byl dlužník oprávněn věřiteli nabídnouti plnění v každém ne nepříhodném místě, kdekoli jej zastihl (l. 39 D de sol. 46, 3), a s druhé strany byl povinen plniti tam, kde věřitel na něho žalobu podal, jež ovšem se připouštěla jen u soudu pro dlužníka příslušného. Toliko týká-li se obligace věci individuelně určité, jest splništěm z pravidla místo: ubi res est resp. ubi res relicta est (l. 47 pr. § 1 D de legat. 1).

A) Právo občanské.

I. Místo splnění může býti mezi stranami výslovně smluveno a pak platí tyty zásady:

1. Dlužník nesmí na jiném místě plniti, aniž věřitel na jiném místě plnění žádati (§§ 902, 1413 o. o. z.).

2. Bylo-li smluveno více míst platebních, může dlužník plniti v kterémkoli z nich (§ 906 o. o. z.).

3. Je-li s plněním umluveno plnění vzájemné, tedy plnění z ruky do ruky, platí místo plnění umluvené pro plnění i pro plnění vzájemné (roz. ze dne 24. června 1885 č. 6649, resp. nál. č. 124);

4. může však místo platební od místa dodávacího býti též rozdílné (roz. ze dne 26. září 1878 č. 8726, sb. 7158).

5. Přípovědí však, že zaplacení na jisté místo bude posláno, neobsahuje úmluvu místa platebního a nezakládá tedy forum solutionis (roz. ze dne 2. května 1883 č. 3601, sb. 9421).

6. Bylo-li místo splnění výslovně umluveno, jest pokládati odeslané věci teprve tenkráte za odevzdané, když je příjemce obdržel (§ 429 o. o. z.

II. Není-li ohledně místa splnění ničeho umluveno, a neplyne-li toto také z povahy nebo účelu smlouvy, mají býti odevzdány věci nemovité v místě, kde se nalezají, věci movité v místě, kde slib byl učiněn (§ 905 o. o. z.). Při předmětech — a to platí především o nemovitostech — nedopouštějících hmotného odevzdání, kde tedy dle § 427 o. o. z. má místo symbolická tradice, může pro povinnosť k odevzdání platiti též jiné místo splnění, než kde tyto se nalezají (roz. ze dne 6. prosince 1859 č. 13.843 sb. 992). Místo splnění jest však pokládati také tehdy za umluvené, když vysvítá z úmluv jiných, jako ku př. slib zaplatiti »na určitém trhu« označuje netoliko čas, nýbrž i místo platební (roz. ze dne 10. dubna 1872 č. 13.726 sb. 4568).

III. Právní účinky.

1. Nebyla-li smlouva v náležitém místě splněna, nemá druhá strana práva žádati zrušení, nýbrž toliko náležité splnění smlouvy a náhradu (§ 919 o. o. z.).

2. Platy, jež nezakládají se ve smlouvě, jest dlužník povinen zapraviti toliko v místě svého bydliště (§ 1420 o. o. z.), pročež nemusí peníze donésti do bytu věřitelova (roz. ze dne 20. dubna 1865, č. 2881, sb. 2159).

3. Zvyků ohledně místa platebního dovolávati se nelze (roz. ze dne 26. června 1860 č. 677 sb. 1154).

4. Nežádal-li sám věřitel, aby mu peníze poštou byly zaslány, nestane se zaplacení perfektním odevzdáním dotyčného obnosu poště (roz. ze dne 25. května 1859 č. 4563, Peitler 186).

5. Místo splnění umluvené pro splnění dluhu hlavního platí i pro závazky vedlejší (roz. ze dne 4. února 1873 č. 936 sb. 4867).

6. V případě sporu o místo splnění nemůže toto býti soudcem určeno (roz. ze dne 2. května 1866 č. 3771 sb. 2481).

7. Místo platební resp. forum contractus ustanovené v úpise dlužním do knih vloženém platí i oproti nástupcům dlužníkovým (roz. ze dne 21. května 1879 č. 5557, sb. 7481; ze dne 22. listopadu 1877 č. 10.349, sb. 6668), byť i místo splnění ve knize pozemkové vyznačeno nebylo (roz. ze dne 10. prosince 1878 č. 11.091, sb. 7244).

8. Úmluva o určitém místě platebním (resp. o forum contractus) v pochybnosti neplatí pro závazek rukojemský, poněvadž rukojemství nemůže sahati dále než se byl rukojmě výslovně zavázal (§ 1353 o. o. z.); (roz. ze dne 11. listopadu 1880 č. 8329 sb. 8180, ze dne 17. února 1875 č. 1116 sb. 5640, ze dne 10. listopadu 1858 č. 12.262 sb. 658, ze dne 11. října 1857 č. 10.446, sb. 446).

B) Právo obchodní.

I. V souhlase s §§ 902 a 905 o. o. z. musí se státi splnění obchodu v místě ve smlouvě ustanoveném, nebo jež dle povahy obchodu nebo úmyslu kontrahentů za místo splnění jest pokládati (čl. 324, 1. odst. obch. z.).

1. Dle toho platí za místo splnění platební místo ve faktuře udané, ač není-li ve faktuře samé jinak stanoveno (roz. ze dne 12. června 1890 č. 5311, »Ger. Halle« 1890 : 32, ze dne 24. srpna 1887 č. 7253 sb. 11.718; ze dne 12. ledna 1886 č. 15.098 sb. 10.890, ze dne 2. října 1884 č. 9727 sb. 10.191; ze dne 27. února 1884 č. 2061, sb. 9910, ze dne 7. února 1893 č. 14.887 sb. 9294). Dle nov. jur. nor. (zák. ze dne 1. srpna 1895 č. 111 ř. z.), má-li místo platební ve faktuře udané založiti forum contractus, musí faktura obsahovati též poznámku, že v tomto místě z dotyčného obchodu žalobu podati lze.

2. Z úmluvy ohledně místa splnění smlouvy pro stranu jednu neplyne však nutně pro druhou stranu povinnost smlouvu splniti na témž místě. Z okolnosti, že vezme prodavač na se útraty dodání, ještě neplyne, že by místo, kam věc má býti poslána, muselo pro prodávače platiti za místo splnění (roz. ze dne 11. března 1885 č. 2046, sb. »Adl. a Cl.« č. 1205).

3. Místo dodání zboží ve smlouvě ustanovené nezakládá kompetenci soudu tohoto místa pro žalobu o zaplacení. Z čl. 324, který mluví o místě splnění pro zavázaného, vysvítá, že při obchodech dvoustranných, kde tedy dva zavázaní stojí naproti sobě, i místa splnění mohou býti různá. Povinnost zaplatiti není pouhou vedlejší povinností kupcovou, nýbrž závazkem samostatným pro něho z kupní smlouvy vznikajícím (roz. ze dne 26. září 1878 č. 8726 sb. »A. Cl.« č 799).

4. Sporno jest, zdali označením místa odevzdání v nákladním listě zakládá se smluvní místo splnění; roz. ze dne 19. února 1879 č. 869 »A. Cl.« č. 827 to popírá tvrdíc, že ta okolnost, že v nákladním listě místo odevzdání a jméno adressáta musí býti uvedeno, nezakládá ještě smlouvu o místě splnění, jak vysvítá z čl. 402 obch. z., dle něhož odesílatel zboží může, pokud nebyl doručen po příchodu zboží na místo odevzdání list nákladní příjemci v něm označenému, povozníka poukázati, aby zboží vrátil nebo jinému příjemci vydal, kteréhož příkazu povozník uposlechnouti musí. Naproti tomu odpovídá roz. ze dne 26. dubna 1882 č. 4693 sb. »A. Cl.« č. 1022 k této otázce kladně s odůvodněním, že čl. 402 obch. z. tu užiti nelze, a že článkem tímto se obchodu povoznickému povaha smluvní neodnímá. Názor tento jest tím spíše schváliti, uváží-li se, že dle obchodních zvyklostí prosté přijetí faktury, lístků objednacích, dodávacích, v nichž platební místo jest udáno, dle konstantní praxe zakládá forum solutionis, což rovněž o listu nákladním platiti musí.

5. Klausuli »ze stanice X.« jest pokládati za stipulaci místa splnění (roz. ze dne 11. dubna 1883 č. 2118, časop. »Jur. Bl.« č. 26).

II. Není-li tu podmínek ad I. uvedených, má zavázaný plniti v místě, v němž v čas uzavření smlouvy měl svoje obchodní sídlo nebo v nedostatku tohoto své bydliště (čl. 324, 2. odst. obch. z.). Výjimkou:

1. má určitá věc, o níž kontrahenti v čas uzavření smlouvy věděli, že se nalezá jinde, než v obchodním sídle resp. bydlišti zavázaného, býti odevzdána v místě, kde se nachází (čl. 324, posl. odst. obch. z.).

2. Platy peněžní vyjímajíc vyplacení papírů indossovatelných (rubopisem převoditelných) nebo majiteli svědčících, jest dlužník povinen, ač neplyne-li nic jiného ze smlouvy nebo povahy obchodu anebo z úmyslu kontrahentů na svoje nebezpečí a útraty předsevzíti v místě, kde věřitel měl v čas vzniku pohledávky svoje obchodní sídlo nebo v nedostatku tohoto svoje bydliště. Avšak tímto ustanovením se ničeho nemění na zákonném místě splnění dlužníkově (čl. 324 obch. z.) ohledně soudní příslušnosti a jiných vztahů (čl. 325 obch. z.). Ani výslovný závazek žalovaného, že zašle dlužný obnos do bydliště žalobcova, nezakládá ve věcech obchodních forum contractus (roz. ze dne 1. ledna 1881 č. 14.220 z r. 1880, sb. »A. Cl.« č. 947).

3. Prodavač nese nebezpečí, jež by zboží při dopravě stihlo, tehdy, jestliže dle smlouvy měl povinnost odevzdati zboží v místě, kam doprava směřovala, takže toto místo platí pro něho za místo splnění (čl. 345, 2 odst. obch. z.). Místo, kam zboží má býti dopraveno, není vůbec dle čl. 345 obch. z. vždy, místem splnění, platí však jako takové potud, pokud dle stavu věci není oddůvodněna domněnka, že místem splnění jest místo jiné. To plyne z povahy věci a potvrzuje to též čl. 345 obch. z., jelikož tu se praví, že z převzetí výloh s odesláním do určitého místa spojených ještě neplyne, že by bylo toto místo místem plnění, předpis to, který připouští jen ten výklad, že všeobecné místo určení jest pokládati také za místo splnění (roz. ze dne 15. prosince 1881 č. 10.501, sb. »Adl. Cl.« č. 1004).

4. Bylo-li smluveno, že zboží má býti posláno »franco do X.«, jest sice prodavač povinen všechny výlohy se zasláním spojené sám zapraviti, z toho však ještě nenásleduje, že prodavač také nebezpečí dopravy pře-

vzal, a že místo dotčené jest místem splnění (čl. 345, 2 odst. obch. z.) (roz. ze dne 30. ledna 1884 č. 13.504 časop. »Jur. Bl.« r. 1885 č. 28).

C) Právo směnečné.

K podstatným náležitostem směnky náleží udání místa, kde směnka vyplacena býti má; místo udané při jménu nebo firmě trassátově platí pro směnku, pokud není místo platební výslovně vyznačeno, za místo platební a zároveň za bydliště trassátovo (čl. 4 ad 8 sm. ř.). Udání místa platebního jest nezbytnou podmínkou platnosti směnky a slouží k jistotě obchodu směnečného. Směnka »splatna kdekoli« má dle názoru Blaschkeho býti zaplacena v místě při jméně trassátově udaném; není-li žádné místo udáno, jest směnka neplatna. Presentace k placení musí se státi v místě splatnosti ve směnce obsaženém a to v obchodních místnostech a v nedostatku těchto v obydlí toho, jemuž směnka k placení se presentuje (čl. 91 sm. ř.). Ohledně otázky, zdali po akceptaci poznámka domicilu může ve směnce býti učiněna, zaujímal nejvyšší soudní dvůr po více let důsledně stanovisko, že dodatečně připojený domicil jako místo splatnosti směnky zakládá námitku nepříslušnosti. Roz. ze dne 2. března 1892 č. 1876, časop. »Jur. Bl.« č. 41 uznalo odchylně od dřívějších rozhodnutí, že námitka neoprávněného připojení poznámky domicilu po akceptaci sama o sobě netvoří námitku v právu směnečním se zakládající (viz čl. Směnka a Forum contractus).

Moc právní.

Podstatná známka tohoto pojmu právního záleží v tom, že se jím označuje jisté stadium, v němž úřední vyřízení nebo rozhodnutí z pravidla způsobem konečným a právně závazným působí.

A) Civilní řízení soudní.

I. Rozeznává se právní moc formální a materielní. Formální právní moc nastupuje, nelze-li již žádným opravným prostředkem v odpor bráti soudcovské rozhodnutí nebo soudcovský rozsudek a předpokládá, že všechny řádné opravné prostředky jsou vyčerpány. Následkem toho jeví pak právní moc značné účinky na poměr posud sporný a na právní sféru stran v něm súčastněných; právní mocí zakládá se nový právní poměr, jímž strany jsou vázány, resp. kterýž jest základem právního stavu výrokem soudcovým způsobeného; tento stav vázanosti, vztažmo právní účinky, jež pojí se ke konečným soudcovským nařízením a rozsudkům, sluje materielní právní mocí, již římské právo charakterisuje větou »sententia indubitata, quae nullo remedio attentari potest« (1, 23 § 1 D. 12, 6).

II. Rozsah právní moci jest velmi sporný. Savigny vztahuje právní moc netoliko na vlastní soudcovské rozhodnutí (tenor rozsudku), nýbrž i na důvody rozsudku resp. rozhodnutí. Proti tomuto náhledu se právem namítá, že často souhlasné nálezy ve svých rozhodovacích důvodech si odporují, ana každá instance z jiných důvodů ve věci samé souhlasně rozhodla; pročež Unger tvrdí, že právní moc rozsudku sahá jenom potud, pokud sahá jeho obsah a že právní moc může se vztahovati vždy toliko na určitý nárok žalobní. Německý civilní řád soudní přiznává se v motivech úplně k názoru Ungerovu a ustanovuje (§§ 292, 293), že rozsudky jenom potud nabývají právní moci, pokud jimi rozhodnuto bylo o nároku na soud vzneseném žalobou nebo žalobou vzájemnou; důvody nikdy právní moci účastny nejsou. O této sporné otázce vyslovuje se Ullmann v souhlase s tím, co právě uvedeno, následovně: »Přiřknutí nebo odepření žalobního nároku jest rozhodnutím, které materielní právní moci nabývá, ať již jest obsaženo

v tenoru rozsudku vedle disposice z toho plynoucí či ať tenor výroku obmezuje se toliko na disposici a výrok o bytí nebo nebytí práva výrazu došel teprve v důvodech rozhodovacích. Důvody rozhodnutí, tedy skutkový stav, který jest jeho základem, právní pojetí, z něhož soud při tom vycházel, a subjektivní úvahy soudcovy o otázkách průvodních a právních jsou úplně mimo rozsah právní moci« (viz Ullmann, Oesterr. Civilproc.-Recht str. 129). Obecný soudní řád nezůstavuje žádných pochybností, že v rozsudku nabývá právní moci jedině to, co obsaženo jest v tenoru rozsudku. Tomu svědčí četné předpisy. Resol. ze dne 14. června 1784 č. 306 lit. c) uložena soudům povinnost rozsudek v tom smyslu stylisovati, aby předmět sporu a žalobní prosbu uváděl způsobem takovým, by z rozsudku zevrubně bylo lze seznati, jaké právo bylo přiřknuto resp. odepřeno. Dv. d. ze dne 2. prosince 1797 č. 392 a ze dne 12. ledna 1798 č. 398 zapovídají soudci poznamenávati v tenoru rozsudku, že tomu neb onomu průvodu, dokladu nebo námitce bylo dáno místo; způsobem veškeru pochybnost vylučujícím rozřešena uvedená sporná otázka §§ 258 a 259 s. ř., neboť § 258 nařizuje, že ony body rozsudku, jež stěžovatel v odvolání resp. dovolání neuvedl, nabývají právní moci, a dle § 259 lze na jich základě ihned vésti exekuci.

III. Účinky právní moci jsou:

1. Námitka věci rozsouzené (exceptio rei judicatae, viz tento čl.), jež má zameziti, aby soudcovský výrok již právní moci nabyvší nemohl se státi opět předmětem sporu. Sporná strana, která chce této námitky užiti, musí dokázati objektivní i subjektivní identitu sporu; ona záleží v totožnosti sporného předmětu, kteráž tu jest i tehdy, když nejprve bylo žalováno o celek a později o část, nebo jestliže odmítnut byl prve nárok, kterýž jest nutnou podmínkou nároku vymáhaného. Není tu totožnosti, jestliže pozdější spor směřuje k jinému právu než dřívější (na př. prve vlastnictví, nyní držba); jinak ovšem, byl-li změněn toliko dřívější právní názor a věc vymáhá se nyní žalobou jinou. Závazková práva mohou se opírati o rozličné důvody nabyvací a může ovšem žalobce, byl-li odmítnut, podati žalobu jinou na základě jiného nabyvacího důvodu. Subjektivní identita jest totožnost sporných stran; třetích osob se rozsudek a jeho právní moc netýká. Ovšem jsou totožnými se stranami universální a singulární nástupci jejich, kteří nabyli práva svého od některé strany po zahájení sporu (po litis kontestaci).

2. Právní moc zakládá nárok na exekuci.

3. Nastoupením právní moci počíná opět běžeti lhůta promlčecí.

4. Právoplatné nálezy v odpor bráti lze toliko tehda, jsou-li tu důvody zmatečnosti, jež ukládají soudci za povinnost rozsudek kdykoli zrušiti (ku př. rozsudek proti nezletilým; viz čl. Stížnost zmateční).

5. Zrušení právoplatných nálezů dosíci lze též cestou řízení restitučního.

B) Nový civilní řád soudní (zák. ze dne 1. srpna 1895 č. 113 ř. z.).

I. Právní moc rozsudku.

Co bylo právoplatně přiznáno nebo přiřčeno, nesmí již býti popíráno, co právoplatně bylo odepřeno, nemůže již k platnosti býti přiváděno.

Motivy k vládnímu návrhu poznamenávají: Vzhledem k praxi jeví se býti nutným stanoviti také předpisy o ústavu t. zv. materielní právní moci rozsudku. Posavadní zákonný její základ jest nedostatečným, zejména

proto, že není stanoveno, pokud rozsudek může právní moci nabýti. V judikatuře ustálily se ovšem vlivem theorie jak v této tak i v jiných pochybných bodech názory určitější. Avšak, jelikož se nedostávalo opory v zákoně, praxis ovšem značně kolísala a tím i právní bezpečnost trpěla, zejména četnými spory o právní účinnost rozsudku. Předpisy v osnovu pojaté lze označiti jako kodifikaci platného práva a právních zásad o materielní právní moci, k nimž se dnes přiznává panující mínění, a jež i v praxi našich soudův opět a opět se vyskytuje. Rozhodnutí soudu nemůže sahati dále, než pokud soud o rozhodnutí byl žádán. Z toho plyne, že při posuzování právní moci lze hleděti toliko k výroku o nárocích stran vynesenému. Rozhodnutí soudu o tom, co strany uvedly k odůvodnění nebo poražení sporného nároku, tedy zejména o vlastních námitkách, replikách nemůže nabýti právní moci. Toliko zdánlivá výjimka platí o námitce kompensace, neboť v tomto případě se v pravdě rozhoduje o existenci nároku strany žalované.

§ 411 nov. soud. ř. ustanovuje: Rozsudky, které opravným prostředkem již nemohou býti vzaty v odpor, jsou potud účastny právní moci, pokud v rozsudku bylo rozhodnuto o nároku žalobou nebo žalobou na vzájem vymáhaném, aneb o právním poměru nebo právu, které během rozepře staly se spornými, a vzhledem k nimž bylo žádáno, by na jisto bylo postaveno, zdali jich stává nebo nestává. Rozhodnutí o tom, stává-li nebo nestává-li pohledávky vzájemné, které žalovaný pro kompensaci se domáhal, jest účastno právní moci toliko až do obnosu, kterým kompensováno býti má. K právní moci rozsudku budiž přihlíženo z moci úřední. Slovy »budiž přihlíženo z moci úřední« nesluší rozuměti, že by měl snad soudce pátrati, zdali tu rozsudek o téže věci mezi týmiž stranami není, nýbrž že, jestliže by během řízení třebas k návrhu strany shledal, že rozsudek takový tu jest, má podanou žalobu odmítnouti a to v kterémkoli studiu procesném (§§ 240, 260 nov. s. ř.).

II. Námitka věci rozsouzené (exceptio rei judicatae).

O této námitce rozhoduje soud po předchozím řízení usnesením; jestliže však o těchto námitkách a návrzích bylo jednáno ve spojení s věcí hlavní, tedy rozhodnutí, jímž byly zamítnuty, nebudiž zvláště vyhotoveno, nýbrž budiž pojato v rozhodnutí o věci hlavní. Byla-li námitka nebo návrh při ústním přelíčení sice zamítnuty, avšak na základě odděleného projednávání, tedy senát po prohlášeném usnesení může k návrhu nebo z úřední moci nařiditi, aby jednání o hlavní věci ihned bylo započato. Proti nařízení tomuto prostředek opravný se nepřipouští. Předcházející ustanovení mají platnost i tenkráte, když senát z úřední moci namítne otázku o právní moci rozsudku o žalobním nároku vydaného a ji učiní předmětem ústního jednání (§ 261 nov. s. ř.). Tento předpis jest v úplném souhlase se zásadami nového soud. řádu, jenž neomezuje soudce toliko na návrhy stran, nýbrž přiřkl mu působnost mnohem širší, neboť nehledíc k tomu, že soudci z úřední povinnosti dbáti jest práva a zákona, musí soudci ponechána býti ingerence tam, kde se vyskytne otázka přípustnosti pořadu práva, pročež nejen přímo přikazuje soudci z úřední povinnosti k námitce právní moci přihlížeti, nýbrž i patrně sleduje tendenci, aby spor byl urychlen, incidenční rozepře zamezeny, a strany uchráněny před zbytečnými útratami, jež takové incidenční spory způsobují.

C) Řízení trestní.

Glaser vyslovuje se o právní moci v řízení trestním následovně: Kdežto v oboru civilního procesu vždy uznávala se nutnost, aby vytčena

byla hranice, kdy spor za definitivně rozřešený a soudcovské rozhodnutí za nezvratné sluší pokládati, vedly v oboru trestního procesu především nehumanní přísnost, s jakou si počínáno oproti obviněnému v minulých stoletích a inkvisiční princip zejména od poslední čtvrti předešlého století theorií zastávaný k tomu, že ve jménu »materielní pravdy«, o jejíž vyšetření trestní proces všemi prostředky se má vynasnažiti, princip právní moci z kriminálního procesu naprosto byl vymýtěn. Od tohoto extrému ovšem již dávno upuštěno, a zbývá nyní toliko otázka, zdali podle okolností zdvižení nastalé již právní moci sluší připustiti čili nic.

Ohledně právní moci nařízení a nálezů trestních soudů řídí se rakouský trestní řád těmito zásadami:

1. Především naléhá na trestního soudce otázka, zdali a pokud jest vázán právoplatnými rozsudky soudů civilních. V tom směru ustanovuje § 5 tr. ř., že trestní vyšetřování a rozhodování vztahuje se též na soukromoprávní otázky prejudiciální; nálezem civilního soudu ve věci té vydaným, pokud jde o posouzení trestnosti obviněného, trestní soud vázán není. Na první pohled mohlo by se zdáti, že tyto předpisy si odporují; avšak § 5 pronáší toliko v 1. odst. všeobecnou zásadu, že trestní soudce musí přihlížeti též k soukromoprávním otázkám prejudiciálním, aniž by však nálezy civilního soudce byl vázán, poněvadž trestní proces směřuje k vypátrání materielní pravdy a tudíž nález civilního soudu, který formálně stanoví právní poměr, nemůže vždy tvořiti základ nálezů trestních. Z tohoto pravidla platí výjimka, jde-li o platnost manželství, v kterémžto případě soud trestní může rozhodnutí svému za základ položiti jedině výrok příslušného soudu civilního.

2. V trestním řízení platí dále zásada, že co bylo právoplatně rozhodnuto, jest rozhodnuto též konečně, a nepřipouští se z pravidla o tom opětné jednání soudní a

3. zásada ne bis in idem, kteroužto v trestním procesu netoliko spravedlnost, nýbrž i slušnost nezbytně vyhledává a již trestní řád také ve více směrech průchodu zjednal.

4. Otázka v právu civilním o tom sporná, co v rozsudku právní moci nabývá, vyskytá se i v řízení trestním a byla rozřešena v souhlase s panujícím a nyní i zákonodárcem uznaným názorem, že právní moci nabyti může toliko rozhodnutí a nikoli důvody rozhodovací, tedy toliko užití zákona na konkretní případ a nikoli odůvodnění, proč ho bylo užito.

5. V trestním řízení vyskytá se dále otázka, jaké účinky má právoplatný výrok trestního soudce, že stíhání nebo odsouzení pro soukromý delikt nemá místa, jelikož schází potřebná soukromá obžaloba; nelze popříti, že žalobě legitimovanou osobou později podané právní moc onoho soudcovského výroku namítána býti nemůže.

6. Přípustnost soukromé obžaloby nemění ničeho na zásadě, že rozsudek právní moci nabyvší předmět ve všech směrech rozřešil. Bude tedy i tu otázka totožnosti předmětu rozhodna a sluší ji v podstatě posuzovati se stanoviska práva hmotného, zdali totiž vedle předmětu rozsudkem vyřízeného zbývá ještě jeden nebo více činů, jež mohou býti předmětem veřejné nebo soukromé obžaloby.

7. Vynikající důležitosti jest též otázka, zdali a pokud rozsudek, jemuž obžalovaný neodporoval a jenž tudíž nabyl právní moci, může v jeho prospěch býti změněn. Dle všeobecných právních zásad slušelo by v ta-

kovém případě rozsudek oproti němu pokládati za nezměnitelný. Avšak trestní řád opět vzhledem k základní zásadě, na níž řádné konání spravedlnosti musí spočívati, totiž, že každý rozsudek musí přísně souhlasiti se zákonem a právem a bylo-li by objeveno porušení zákona, že bez ohledu, zdali obžalovaný užil opravného prostředku čili nic, cestou zákonnou je sluší napraviti, stanovil řadu kautel, jimiž má takové porušení zákona nebo práva býti odčiněno; tak nařizuje § 290 tr. z., že kasační soud z úřední povinnosti má zakročiti, jestliže by shledal během řízení o zmateční stížnosti kýmkoli podané — tedy i tenkráte, podal-li zmateční stížnost toliko veřejný žalobce —, že dotýčného zákona v neprospěch obžalovaného nesprávně bylo užito; tutéž tendenci sleduje předpis § 33, že generální prokurator zmateční stížnost k zachování zákona může podati i tenkráte, když obžalovaný nebo žalobce opravného prostředku zmateční stížnosti užiti nemůže, tedy i když trestní rozsudek nabyl právní moci.

8. Právní moc v trestním procesu může býti částečná nebo relativní. Částečnou jest, jestliže část rozsudku nelze opravným prostředkem v odpor bráti, a relativní, jestliže z více stran v trestní věci súčastněných ta neb ona opomenula opravného prostředku užiti. Logickým důsledkem relativní právní moci jest, že zakázáno jest změniti trestní rozsudek v neprospěch toho, kdo opravného prostředku užil (zákaz t. zv. reformatio in peius). Avšak ve prospěch obžalovaného, jenž opravného prostředku neužil, jest zásada relativní právní moci v mnohém směru prolomena. Tak ku př. v případě § 362 tr. ř., jenž opravňuje kasační soud mimořádnou cestou nařiditi obnovu trestního řízení ve prospěch odsouzeného i bez jeho návrhu, a dále předpisem § 410 tr. ř., dle něhož sborový soud prvé stolice sám, i když rozsudek nabyl právní moci, může učiniti návrh na přiměřené zmírnění trestu, jestliže mezitím nastaly okolnosti polehčující, kteréž v čas vydání rozsudku tu ještě nebyly nebo aspoň nebyly známy a kteréž by byly měly příznivý vliv na vyměření trestu.

9. Aby byly odčiněny neblahé následky takových mylných rozsudků, kteréž nemohly bráti zřetele na okolnosti a skutečnosti pro jednotlivý trestní případ rozhodné, jelikož jich soud při vynášení rozsudku neznal nebo znáti nemohl, zavedl trestní řád ústav obnovy trestního řízení, jímž obžalovanému a žalobci má býti umožněno dosíci obnovy trestního řízení resp. zrušení právoplatného nálezu. Tu naskytá se otázka, jaký význam sluší rozsudku přikládati od okamžiku, kdy obnova byla povolena až do nového rozhodnutí. Tuto otázku trestní řád rozřešil způsobem obžalovanému nikoli příznivým, jelikož zákon musí zabrániti, aby snad tohoto opravného prostředku nebylo příliš zneužíváno. Žádost za obnovu neopravňuje odsouzeného, žádati za odklad nebo přerušení trestu na svobodě, když však obnova byla právoplatně povolena, musí výkon nálezu býti zastaven. Z jiného stanoviska však sluší vycházeti, pokud se jedná o právní účinky dřívějšího odsouzení. Tyto ovšem naprosto nemohou v mezičasí odpadnouti, jestliže byla obnova povolena toliko k žádosti státního zástupce za účelem přísnějšího odsouzení, nebo jestliže odsouzený sám snaží se docíliti toliko mírnějšího trestu, avšak s týmiž právními účinky. Avšak i v tom případě, kdy odsouzený očekával od nového řízení své osvobození, avšak jeho nedosáhl, byla by věc obětována formě, když by takový neoprávněný pokus měl míti za následek zmaření právních účinků odsouzení, byť i jen na čas. Zákonné následky právoplatných nálezů trvají dále a sluší je po-

kládati jedině tehdy a jen potud za zrušené, nejsou-li spojeny i s nálezem novým.

10. Účinky právní moci trestních rozsudků musí býti v jistých případech omezeny: když by hrubým způsobem porušen byl zákon a zejména trestní řízení, když by na př. odsouzena byla osoba choromyslná nebo dítě a t. d., nebo když vysloven byl trest na dotyčný delikt nepřípustný. I pro takové mimořádné a podobné případy musí býti o odpomoc postaráno a jest jasno, že rozsudky takovými nedostatky trpící samy sebou odpadají a jsou neplatny a tudíž nikdy právní moci nabyti nemohou.

Dle zásady, že cizozemské trestní rozsudky u nás vykonány býti nemohou, nelze asi též mluviti o právní moci takových rozsudků v tuzemsku.

Moc úřední (zneužití její).

I. Pojem.

Zneužití moci úřední jest vlastním či ryzím zločinem úředním, jehož jako bezprostřední pachatel se může dopustiti jedině státní nebo obecní úředník, jehož spoluvinníky nebo účastníky ovšem mohou býti i neúředníci. Za úředníka ve smyslu trestního zák. sluší dle § 101 al. 2 tr. z. pokládati toho, kdo na základě bezprostředného nebo prostředečného příkazu veřejného, přísežně nebo nepřísežně, povinen jest obstarávati úkony vlády. Vládou dlužno tu rozuměti souhrn zařízení veřejného práva, jimiž upraveny jsou veřejné tedy i obecní záležitosti bezprostředně se týkající všech neb aspoň jistých kruhů občanů státních, a dle nichž státní občané v tom směru potřebným nařízením jsou podrobeni (roz. kas. s. ze dne 27. února 1885, sb. č. 749, sb. č. 1734). Pojem úředníka dle trestního práva znamená tudíž netoliko úředníka v užším smyslu služební pragmatiky, nýbrž i sluhu kteréhokoli úřadu. Znamená nejen toho, jemuž vládní úkon byl svěřen ve způsobu veřejného úřadu ať na doživotí či na čas nebo do výpovědi, definitivně nebo prozatímně, za plat nebo bezplatně, nýbrž i toho, kdo toliko určité funkce pod státní autoritou obstarává (duchovní jako správci matrik, notáři, advokáti a jiní přísežní zástupci) a toho, kdo jen k jednotlivým služebním úkonům (vládním) byl přivzat (ku př. porotce). Vzhledem k tomuto pojmu úředníka a vládního úkonu prohlásil kasační dvůr obecního úředníka za úředníka netoliko vzhledem k t. zv. přenesené působnosti obce, nýbrž i vzhledem k působnosti samostatné zejména vzhledem k správě obecního jmění (roz. ze dne 18. února 1881, sb. č. 308); rovněž cestaře i na neerárních okresních silnicích (roz. ze dne 27. února 1885, sb. č. 749); pachtýře erárních mýt a jich zřízence (roz. ze dne 11. prosince 1886, sb. č. 1005); zřízence okresních nemocenských pokladen (plen. roz. ze dne 12. dubna 1892, sb. č. 1533) a j. Naproti tomu neuznal kasační dvůr v roz. ze dne 3. května 1890, sb. č. 1317 proti názoru generální prokuratury za úředníka pokladníka železné dráhy státem provozované vzhledem k vydávání jízdních lístků, jelikož provozování železnice nemá povahy veřejnoprávní, nýbrž jest podnikem hospodářským, jejž provozovati mohou i osoby soukromé. Naproti tomu v roz. ze dne 21. října 1893, sb. č. 1688 prohlašuje kasační dvůr i provozování železnice státem za vládní úkon, jelikož stát tím plní svou úlohu veřejnoprávní (byť i povahy hospodářské, strategické nebo didaktické). Každý státní neb obecní úředník v uvedeném smyslu, který ve svém úřadě jakýmkoli způsobem zneužije moci sobě svěřené v úmyslu, aby někomu ať státu, obci nebo některé osobě fysické škodu způsobil (nehledíc k tomu,

že každým nesprávným konáním úřadu státní zájem se porušuje), dopouští se zločinu zneužití moci úřední, ať již tak učiní ze zištnosti, z vášně nebo vůbec pohnutek jakýchkoli (§ 101 tr. z., § 380 voj. tr. z.).

II. Zvláštní případy.

Zločinu tohoto se dopouští zejména:

1. soudce (i porotce v trestním procesu jest soudcem, roz. ze dne 24. února 1877, sb. č. 142, a sb. č. 201), státní zástupce nebo jiný kterýkoli úředník vrchnostenský, kterýž se nechá odvrátiti od zákonného plnění své úřední povinnosti. Dopouští se tudíž tohoto zločinu i poštovní úředník, jenž zadrží nebo otevře dopisy, jež u vykonávání služby obdrží nebo jichž nabude na základě svého úředního postavení a to bez rozdílu, zdali poškozený dopis obsahuje peníze nebo peněžitou hodnotu čili nic (plen. roz. nejv. s. ze dne 1. srpna 1860, kn. jud. č. 11, Gl. II. č. 962);

2. úředník, který ve věcech úředních, tudíž i notář, jenž při sepsání nebo vyhotovení notářské listiny nepravdu dosvědčí;

3. úředník, který úřední tajemství sobě svěřené nebezpečným způsobem poruší; kdo listinu svému úřednímu dohledu svěřenou zničí nebo někomu bezprávně sdělí, a

4. advokát nebo jiný přísežný zástupce, jenž ke škodě své strany odpůrci při sepisování sporných spisů nebo vůbec jinak radou a činem jest nápomocen (§ 102 tr. z., § 381 voj. tr. z.).

5. Rovněž každé ve zlém úmyslu způsobené obmezení osobní svobody, jehož dopustil se úředník nebo sluha úředním výkonem proti předpisům zákona k ochraně osobní svobody (§ 6 zák. ze dne 27. října 1862 č. 87 ř. z.) a každé ve zlém úmyslu u vykonávání úřadu nebo služby předsevzaté prohledání domu proti ustanovením zák. k ochraně práva domovního (§ 4 zák. ze dne 27. října 1862 č. 88 ř. z.) jest zločinem zneužití moci úřední.

III. Trest na tento zločin jest těžký žalář od 1—5 let, kterýž však dle výše zlomyslnosti a škody může býti prodloužen až na 10 roků (§ 103 tr. z., § 382 voj. tr. z.).

IV. Osnova nového trestního zákona nezná již všeobecného zločinu zlého užití moci úřední, nýbrž dle vzoru německého říšského zákona trestního vypočítává jednotlivá trestná porušení úřední a služební povinnosti, a sice

1. podplacení (§§ 372—377);
2. porušení úřední povinnosti ve správě soudní (§§ 378, 384—388);
3. porušení úřední povinnosti ve příčině sňatků (§ 379), a
4. ve příčině listin (§§ 389, 390);
5. zadržení v úřadě (§§ 391, 392);
6. majetkové poškození při vybírání poplatků a jiných dávek za úřední výkony (§§ 393, 394);
7. porušení úřední povinnosti se strany poštovních úředníkův a řízencův ústavů telegrafních a telefonních (§§ 396, 397);
8. porušení úřední povinnosti neoprávněným zabavením uzavřených dopisů, listův a zásylek (§ 398);
9. zlé užití moci úřední k poškození soukromých zájmů a sice donucením (§ 380), neoprávněným obmezením osobní svobody (§ 382), uškozením na těle (§ 373);
10. porušení úředního tajemství (§ 400) a

11. porušení úřední povinnosti sváděním podřízených a trpění úředních deliktů jimi spáchaných (§ 399).

K těmto specielním případům porušení úřední povinnosti řadí se pak v § 401 všeobecný předpis, že úředník, který kromě uvedených případů jedná proti své úřední nebo služební povinnosti s úmyslem, aby někomu způsobil škodu nebo sobě získal prospěch, dopouští se přečinu.

Moc válečná.

I. Pojem.

Moc válečná jest souhrn náležitě organisovaných, vyzbrojených a vycvičených vojenských sil ve státě, který potřebuje jich k udržování své existence, k hájení svých práv a zájmů na venek, jakož i k udržování veřejného pokoje uvnitř. Válečná moc států, které mají v držení pobřeží mořské, rozčleňuje se v moc pozemní (vojsko) a v moc námořskou (námořnictvo, loďstvo). Historický vývoj válečné moci jest v podstatě stejný jako vývoj vojenství vůbec (viz toto). Rozdělení válečné moci ve vojsko a námořnictvo jest ve všech státech stejno. Jenom Rakousko-Uhersko činí tu výjimku, neužívajíc totiž ani v branném zákoně ze dne 11. dubna 1889 ani v předpisech branných a v ostatních dotyčných úředních ohlášeních významu »moc válečná«, nýbrž slova »moc branná«. Tato rozděluje se v Rakousko-Uhersku:

a) na vojsko,

b) válečné námořnictvo, resp. četnictvo,

c) na rakouskou,

d) uh. zeměbranu,

e) na bosensko-hercegovské vojsko,

f) na rakouskou resp. uherskou domobranu, konečně

g) na zdravotní ústavy zřízené řádem Janovských a Německých rytířů, pak společností červeného kříže.

II. Vojenské trestní právo: Voj. tr. z. pojednává ve 3. dílu v §§ 304—331 o zločinech proti válečné moci státní. Za zločiny proti válečné moci státní jest, pokládati:

1. nedovolené verbování (najímání),

2. svádění nebo pomáhání ku porušení přísežní služební povinnosti vojenské,

3. vyzvídání a jiné činy v § 327 naznačené a proti státní moci válečné směřující.

Ustanovení § 307 voj. tr. z., že vyšetřování a trestání těchto zločinů též proti civilním osobám bez ohledu na jich řádný příslušný soud přikázáno jest soudům venkovským, bylo § 7 zák. ze dne 20. května 1869 č. 78 ř. z. co do působnosti soudců vojenských v tom směru změněno, že vyšetřování těchto zločinů ve příčině osob náležejících civilní pravomoci přísluší soudům civilním, jen ve případě vypovědění nebo vypuknutí války náležejí také civilní osoby ve příčině těchto zločinů pravomoci vojenské. Den, kdy takovéto rozšíření kompetence nastane nebo přestane, má ustanoviti ministr spravedlnosti a úředně uveřejniti.

ad 1 a 3: Co se týče nedovoleného verbování (najímání) a vyzvědačství (špehování), viz příslušné články.

ad 2. Svádění k porušení vojenské povinnosti služební přičítá se

a) jako zločin proti válečné moci státu tomu, kdo muže přísahou k službě vojenské povinného, byť i sám v takové povinnosti nestál k ne-

věrnému opuštění služby vojenské nebo k porušení, jež dle tohoto zákona za zločin budiž pokládáno, a to přísežně slíbené věrnosti, poslušnosti, bdělosti nebo jiných vojenských povinností služebních svádí, vybízí, podněcuje nebo svésti se snaží, nechť se to stane danými dary, nebo jinými výhodami, přípověďmi, předstíráním aneb jakýmkoliv jiným způsobem (§ 314 voj. tr. z.). Však svádění ku každému porušení vojenské povinnosti služební nezakládá zločin dle § 314 voj. tr. z., nýbrž pouze takové, které dlužno dle voj. tr. z. jako zločin posuzovati, tudíž nespáchá se sváděním k vojenskému přečinu nebo k nevojenskému zločinu (na př. ke zločinu § 383 nebo 384) dotyčný zločin v § 314 voj. tr. z. obsažený (rozh. nejv. voj. velit. ze dne 29. dubna 1857, od. 24. č 193).

Svádění vojína ke zcizení erárních věcí nemůže se považovati za zločin proti válečné moci státu, ježto se dle předpisů o prodeji a koupi těchto předmětů a zvláště dle oběž. nař. ze dne 11. února 1861 od. 13. č. 511 spokojuje vojenský úřad jen se zavazením, po případě s odnětím těchto předmětů a úřední výkon proti osobám civilním přenechává se v té příčině vždy úřadům civilním (nař. říš. min. války ze dne 5. března 1868 odd. 4. č. 305). Otázka o přičítání těchto zločinů může tudíž při svádění takového druhu jen toho se týkati, jestli se tím zamýšlí bezprostřední porušení zvláštních vojenských povinností služebních čili nic; při tom může se zase jen svádění k porušení těchto poslednějších povinností jako zločin proti válečné moci státní přičítati, jak tomu jest dle § 318, odst. 2. voj. tr. z. při zatajení deserce koupí monturních nebo jiných kusů spotřebních od sběha (nař. říš. min. války ze dne 5. března 1868 odd. 4. č. 305).

b) Zločinem pomáhání ku zločinu vojenskému v § 314 vyznačenému jest dále vinen ten, kdo, byť i by nestál ve vojenské povinnosti, muži k službě vojenské přísežně povinnému při páchání vojenského zločinu jakýmkoli způsobem pomoc skýtá (§ 316).

Trest na oba případy jest žalář od 6 měsíců do 5 let. Za okolností zvláště přitěžujících 5—10letý těžký žalář.

c) Nadržování. Tohoto deliktu dopouští se ten, kdo i bez předběžného srozumění (§ 314) sběhovi přísahou vázanému na články válečné a na vojenský řád pomocné ruky podá ukazováním cesty, přestrojováním, skrýváním, poskytováním přístřeší nebo kterýmkoli způsobem vůbec, a tím v pokračování na útěku napomáhá nebo vypátrání a opětné dodání sběha ztěžuje.

Trest: Žalář od 6 měsíců do 1 roku. Je-li však takovéto podporování spácháno skrýváním po delší dobu trvajícím nebo odkoupením montury, zbraní, koně nebo jiných předmětů výzbroje sběhovy, nebo ze ziskuchtivosti nebo za okolností zvláště přitěžujících, následuje trest těžkého žaláře od 1 do 5 let (§ 318). Vedle tohoto trestu budiž též vinník přidržán k tomu, aby odvedl za každého sběha 100 zl. do válečné pokladny. Nemůže-li tomuto platu dostáti, vyměří se mu delší trest nebo se tento zostří; okolnost, že sběh byl polapen, nemění ničeho na tomto zákonném nařízení (§ 319).

Monopoly (státní).

I. Pojem.

Monopol znamená výhradnou výrobu, výhradný obchod, tudíž přední právo v jistých odvětvích výroby výhradnou činnosť si zajistiti a jiné z nich vyloučiti. Tuto povahu mají státní monopoly, jež dle § 381 cel. a monop. řádu týkají se předmětů pro státní pokladnu vyhrazených. Rozsah státních

monopolů vlivem státních regálních resp. výsostných práv byl dříve velice značný. Monopoly kromě dnešních předmětů monopolních obsahovaly celou řadu jiných odvětví výroby, zejména veškeré doly, honbu, rybolov, lesní hospodářství, rýžování zlata a j., takže pojem monopolu s pojmem »zeměpanského regálu« splýval.

Monopoly sledují nyní účely dílem hospodářské, dílem finanční a policejní. Stát má na vůli výrobu monopolních předmětů buď sám provozovati nebo ji postoupiti třetím osobám propůjčením — dříve ve formě léna —, zcizením nebo propachtováním. Značný pokrok národního hospodářství a kultury a snahy k němu se pojící přivodily odstranění mnohých monopolů, jelikož tyto celá odvětví výroby ochromovaly. Vzhledem k potřebě oživení a podporování veškeré činnosti výrobní jevilo se býti nezbytným zrušiti mnohé monopoly na zastaralých zásadách se zakládající; tak uvolněno dolování, honba, rybolov, a kruh předmětů monopolů stále sužován.

Rakouský státní monopolní řád prohlásil předměty zcela různorodé za předměty monopolu. Právem poznamenává Eglauer (viz jeho Zoll- u. Staats-M.-Ord. str. VIII.), že rakouské monopoly pod jednotné hledisko naprosto seřaditi nelze. Kdežto tabák jako prostředek požitkový jest vhodným objektem finančním, jest sůl nejen nezbytnou životní potřebou pro lidi i zvířata, nýbrž i podstatným činitelem ve mnohých odvětvích průmyslu; monopol střelného prachu konečně jeví se nutným spíše se stanoviska policejního a vojenského než finančního; přiřadíme-li pak v mysli k stávajícím monopolům též někdy navrhované monopoly kořaleční, minerálních olejů, zápalek nebo dokonce elektřiny, jak pestrý co do účelu, rozsahu, zařízení a správy objeví se systém monopolů.

O předmětech státního monopolu jedná 11. hlava celního a stát. monopolního řádu. Bylo nezbytno v souvislý celek spojiti bývalé pro každý jednotlivý monopol rozdílné předpisy, jež mimo to ohledně soli ještě vydány byly pro každou zemi zvlášť a před drahnými léty, jako solní pat. ze dne 20. dubna 1754, ze dne 23. ledna 1778 a ze dne 15. října 1806, pat. pro Halič ze dne 6. července 1776 a ze dne 27. listopadu 1786, pat. o tabáku ze dne 8. května 1784, patent o prachu a ledku ze dne 21. prosince 1807. Pro Dalmacii vydány ohledně stát. monopolů následující předpisy: pro sůl zákony bývalé francouzské vlády ze dne 22. srpna 1791, ze dne 24. dubna a 11. června 1806, zavedeny cís. dekr. ze dne 15. dubna 1811 (čl. 249, 250) a dekr. zem. fin. řed. ze dne 15. března 1858 č. 285, pro tabák cís. pat. ze dne 8. května 1784, pro střelný prach dekr. zemské vlády ze dne 15. října 1814 č. 9578 a nař. ze dne 17. srpna 1849 (č. 59 z. z), pak cís. pat. ze dne 31. března 1853 č. 90 ř. z. a min. nař. téhož data č. 91 ř. z.

II. Výroba, příprava a spotřeba předmětů monopolu.

1. Povolení úřadu důchodkového. V souhlase s dřívějšími předpisy bylo způsobem veškeru pochybnost vylučujícím stanoveno, které zákazy s výrobou, přípravou a spotřebou předmětů monopolu spojeny jsou. Též vytknuta byla potřebná ustanovení (§§ 405—407), aby výroba nebo příprava monopolních předmětů na účet státu provozovaná byla zabezpečena proti cizím právním nárokům (motivy k cel. a monop. ř.). Povolení k výrobě nebo přípravě monopolního předmětu uděluje se vždy toliko s výhradou, že lze v příčině něho předsebráti toliko činnost výslovně po-

volenou a to na pozemcích k tomu účelu vyznačených anebo v místech přikázaných, a že celý výrobek ve stavu předepsaném do státních skladů musí býti odevzdán.

Nedovolené výroby předmětů státního monopolu se tudíž vyrabitel dopouští,

a) nemá-li potřebného povolení úřadu důchodkového,

b) překročí-li oprávnění tím, že povolený způsob výroby provozuje na jiných než vykázaných místech, pokud pak jde o rostliny nebo nerosty, užívá-li jiných než vyznačených pozemků,

c) překročí li množství nebo vlastnost monopolních předmětů. V tomto případě nelze spatřovati výroby neoprávněné, avšak dotyčné předměty, nemůže-li jich fiskus užiti, buďtež odevzdány státní pokladně v uschování, jehož výlohy nese vyrabitel,

d) zadrží-li vyrobené předměty buď zcela nebo z části beze zvláštního povolení, a neodevzdá-li je tudíž v čas státní pokladně, ať je sám spotřebuje nebo někomu jinému přenechá nebo vůbec je podrží i po uplynutí doby, kdy měly býti odevzdány, ač nevadila-li mu překážka nepřekonatelná (§ 421).

2. Státní náhrada.

Stát poskytuje za odvedené předměty podmínkám uděleného povolení jak vzhledem k jakosti tak vzhledem k množství vyhovující, přiměřenou náhradu. Výše její, pak místo a čas odevzdání stanoveny jsou předpisy zvláštními.

3. Vyloučení nároků osob třetích. Na předměty státního monopolu, jež někdo se závazkem, aby je odevzdal státní pokladně, vyrobil nebo na její účet připravil, nemůže nikdo k platnosti přivésti jakéhokoli nároku, jímž by výroba nebo zpracování byly přerušeny nebo zastaveny, nebo odevzdání výrobku státní pokladně mohlo býti překaženo; ovšem však na odměnu, která od státní pokladny přísluší výrobci za odvedené předměty nebo za jich zpracování, lze, pokud není nic jiného stanoveno, dle předpisů občanského práva právními prostředky jím udělenými k zjištění a provedení právních nároků sáhnouti. Ve příčině nářadí, zařízení nebo potřeb k výrobě nebo přípravě předmětů státního monopolu jest k zjištění nebo exekuci zapotřebí svolení příslušného úřadu zeměpanského (§§ 404, 405, 406, 407).

III. Obchod s předměty státního monopolu.

1. Vnitřní obchod.

a) Obchod s předměty monopolu provádí správa státní sama buď výhradně nebo s jistým obmezením (§ 423). V prvním případě zřizuje státní správa vlastní prodavače a jsou předměty ty z obchodu vyloučeny, t. j. nikdo nesmí si jich opatřovati od jiného než od zřízených prodavačů.

b) Předměty, ohledně kterých státní správa práva státu vyhražená úplně vykonává, smí v dotyčných zemích prodávati jedině ten, komu bylo uděleno od důchodkového úřadu k tomu zmocnění; rovněž smí býti kupovány tyto předměty jedině od osob povolením k prodeji jejich v dotyčném místě opatřených. Tyto předměty tudíž nesmí bez úředního povolení býti zastaveny.

c) Ve státním území, kde monopol pozůstává (§ 384), podléhají zmíněné předměty, dováží-li se z ciziny nebo ze zemí, v nichž státní monopol

buď vůbec nepozůstává nebo jen v obmezené míře, ustanovením o zboží z obchodu vyloučeném (§§ 19 b, 259—261).

d) Úředně oprávnění prodavači jsou povinni provozovati obchod ve veřejných krámech nebo prodejových skladech; každá taková místnost budiž štítem zřetelně označena.

e) Těmto prodavačům jest zapověděno předměty k prodeji obdržené měniti nebo jim vodu nebo vůbec jakoukoli cizí látku přiměšovati. Při prodeji mají přísně šetřiti předepsané míry a váhy, jakož i ceny prodejovou sazbou stanovené; za nižší cenu nebo za určitých mírnějších podmínek smějí předměty takové prodati jedině osobám k tomu oprávněným (§§ 424—432).

f) Předměty státního monopolu, jejž státní správa v míře toliko obmezené vykonává, ač-li pocházejí ze státních provozováren, mohou v zemích, kde monopol provádí se rovněž jen v míře obmezené, za šetření podmínek pro obchod se zbožím vůbec stanovených býti prodávány jako jiné zboží dle předpisu odebrané.

g) Osoby, jimž předměty státního monopolu k jich užívání, k spotřebě v jich domácnosti nebo živnosti výjimečně vydány byly za cenu zmírněnou, nesmí těchto jiným osobám odstoupiti (§ 436).

2. Zahraničný obchod.

a) Předměty státního monopolu nesmí z ciziny nebo s moře bez úředního povolení býti dováženy přes hranice státního území ani k užívání, ani za účelem uložení nebo průvozu (§ 385).

b) Předměty tyto při dovozu i vývozu přes celní hranici podléhají všeobecným předpisům platným pro obchod celní povinností vázaný (§ 387).

c) Část území státního, v níž monopol zaveden není, pokládá se v tom směru za cizinu (§ 386). Toto ustanovení však nyní platí toliko o dvou obcích a to o obci Jungholz v Tyrolích a obci Mittelberg ve Vorarlbersku; prvnější obec jest přivtělena dle státní smlouvy s Bavorskem ze dne 3. května 1868 č. 78 ř. z. k bavorskému systému cel a nepřímých daní, druhá dle státní smlouvy s Německou říší ze dne 2. prosince 1890 č. 41 ř. z. z r. 1891 k říši Německé.

d) Naproti tomu pro některé části rakouského státního území jsou stanoveny nižší ceny na prodej monopolních předmětů, pročež jest zakázáno přenášeti nebo převážeti je odtud v území, pro něž vytčeny jsou vyšší ceny monopolní (viz Eglauer str. 439).

IV. Dávka spotřební.

1. Z předmětů monopolu vybírá státní pokladna dávku spotřební a to přirážkou k výlohám výroby nebo nákupu, v monopolní ceně obsaženou. To jeví se ještě jasněji při předmětech s povolením důchodkového úřadu z ciziny dovážených, neboť tu vedle cla musí se zapraviti ještě dávka zvláštní, jež u tabáku slula dříve »taxou průvodní« (Passtaxe), nyní pak sluje »licenční poplatek« »Licenzgebühr«). Tímto způsobem i trestní předpisy ve příčině předmětů monopolních uvedeny na společný základ s důchodkovými trestními předpisy všeobecnými (mot. k cel. a mon. ř.).

2. Spotřební dávka, jíž dlužno zapravovati z předmětů monopolu, kteréž odebírají se z prodejových skladů státní pokladny nebo zřízenců jí ustanovených, obsažena jest již v prodejní jich ceně.

3. Výši spotřební dávky z těchto předmětů, neodebírají-li se ze skladů pod č. 2 jmenovaných, stanoví zvláštní sazba zvaná »licenční poplatek«. Dovoz monopolních předmětů z ciziny povoluje se jedině pod podmínkou

předběžného zapravení tohoto poplatku, kterýž u předmětů z ciziny v celní území přicházejících vybírá se jako přirážka k dovoznímu clu.

4. Ustanovení o osobách k zapravení celního poplatku zavázaných a o ručení věci za celní poplatek platí též pro spotřební dávku z monopolních předmětů z ciziny dovážených; rovněž úchylky stanovené pro celní poplatek vztahují se i na spotřební dávku.

5. Zejména ručí státu předmět sám, pokud se nachází u výrobce (§§ 447, 448). Totéž platí o předmětech monopolu, ohledně kterých stát vyhrazená práva v plném objemu vykonává, bylo-li jich nabyto od osoby k prodeji neoprávněné; k těmto předmětům nabytí práva zástavního věřitelem místa nemá (§ 448 o. o. z.). Ohledně monopolních předmětů musí důchodkovému úřadu za účelem provedení práv státu vyhrazených příslušeti větší volnosť než ohledně jiného zboží (viz motivy).

6. Spotřební dávku z monopolních předmětů vyrobených nebo připravených v území, kde monopol jest zaveden, má zapraviti každý, kdo

a) tento závazek výslovně na se vzal; nebo

b) jmenovaných předmětů nabyl ze skladů státu neb od prodavačů tímto zřízených; nebo

c) tyto předměty následkem důchodkového přestupku odejme nebo odejmouti se snaží výhradné disposici státu; nebo konečně

d) kdo znaje okolnosti uvedené, takovéto předměty na se převede.

7. Zástavní právo na předmětech monopolu státem v plném objemu nevykonaného, nemůže majitelem nebo držitelem jejich býti provedeno na újmu výhradných práv státu nebo před zaplacením nezapravené dávky spotřební, jestliže zástavní věřitel při nabytí zástavního práva věděl nebo z okolností věděti mohl, že věc ta výhradné disposici státu nebo zapravení spotřební dávky byla neprávem odňata (§§ 449, 451, 454).

8. Předměty, k nimž se vztahuje nárok státu na zapravení nezaplacené spotřební dávky a na výhradnou disposici (§§ 446 až 454), mohou po úředním zjištění jejich váhy a povahy majiteli po zapravení nezaplacené spotřební dávky k jeho žádosti býti ponechány. Jestliže však týž za to nežádá, nebo nezapraví-li příslušné spotřební dávky nebo konečně nesvolí-li k tomu důchodkový úřad, buďtež tyto předměty odevzdány do nejbližšího úředního skladiště (§§ 455 a 456).

V. Ustanovení trestního důchodkového práva ohledně přestoupení předpisů o výrobě, přípravě, užívání a výměně předpisů státního monopolu obsahuje 11. hlava tr. zák. důch. §§ 309—322.

1. Dle těchto předpisů jest těžkým důchodkovým přestupkem

a) nedovolená výroba předmětů státního monopolu (§ 311), jakož i

b) nedovolená příprava nebo zužití jejich, nebyly-li dle předpisů odebrány ze státních provozováren nebo státních prodejových skladů (§ 314). Těžkého důchodkového přestupku se dále dopouští:

c) Kdo předměty státního monopolu v plném objemu vykonávaného bez povolení důchodkových úřadů zcizí neb od osoby k prodeji jich neoprávněné koupí, nejsou-li tyto předměty obsaženy v prodejovém tarifu pro prodejové sklady státní vydaném nebo nebyla-li z nich zaplacena dávka spotřební (§ 316).

d) Kdo jinému odstoupí monopolní předměty, jež mu k spotřebě, k zužití v domácnosti nebo živnosti jeho výjimečně za mírnější cenu byly vydány (§ 318).

2. Tresty.

a) Jsou-li předměty monopolu, ve příčině kterých přestupek byl spáchán, pojaty v prodejovou sazbu, a byla-li z nich zapravena spotřební dávka, budiž jak prodavači tak i kupci takového předmětu uložena pokuta polovičního až dvojnásobného obnosu dávky spotřební (§ 317).

b) Témuž trestu podléhá nedovolená příprava nebo spotřeba předmětů, kteréž neprávem byly odebrány z provozováren anebo prodejových skladů státních nebo z ciziny proti zapravení zákonných poplatků (§ 315).

c) Osoby k prodeji předmětů státního monopolu zřízené pozbývají tohoto oprávnění, dopustí-li se podloudnictví s předměty, k jichž prodeji jsou ustanoveny (§§ 214 a 274).

d) Majitelům pozemků nebo živnostníkům, jimž byla povolena výroba nebo příprava monopolních předmětů, budiž povolení toto odňato, dopustí-li se těžkého důchodkového přestupku v příčině monopolních předmětů, k jichž prodeji, výrobě nebo přípravě se povolení vztahuje.

e) Podomním obchodníkům, kteří byli odsouzeni pro těžký důchodkový přestupek v příčině cizího zboží nebo nedovoleného prodeje předmětů státního monopolu, budiž dovolení k podomnímu obchodu odňato (§ 274).

(Viz čl. »Sůl«, »Prach střelný«, »Tabák«.)

Mora (prodlení).

I. Pojem.

Mora jest bezprávné zadržení dlužného plnění dlužníkem nebo nepřijetí téhož věřitelem. Již římské právo činilo rozdíl mezi mora solvendi sive debitoris a mora accipiendi sive creditoris. Mora creditoris nemá ovšem pro věřitele týž význam jako mora debitoris pro dlužníka, neboť tomuto vznikají z jeho prodlení nové povinnosti, kdežto věřitel svým prodlením se vydává sice nebezpečí újmy, avšak nemá nikterak oproti dlužníku snad větších povinností. Ob. obč. zák. v celku přijal zásady práva římského.

II. Prodlení dlužníkovo (mora debitoris) označuje § 1333 o. o. z. v souhlase s římským právem jako průtah v placení na rozdíl od zmaření nebo vůbec odepření plnění. Dlužník tu nemusí v úmyslu smlouvy vůbec neplniti, nýbrž chce toliko splnění posunouti přes dobu splatnosti, ať již z důvodu jakéhokoli.

1. Podmínky prodlení dlužníkova:

a) Pojem »průtah« (»Verzögerung«) předpokládá vinu zavázaného a nemůže tudíž o prodlení býti řeči, jestliže dlužník bez jakéhokoli svého zavinění závazku svého nemohl splniti buď pro naprostou nemožnost plnění mezitím nastalou neb alespoň pro nemožnost dočasnou (vis maior, náhoda);

b) dlužník jest v prodlení teprve od doby, kdy věřitel má právo plnění žádati, když tedy toto jest dospělé a likvidní a není-li závislé od vzájemného plnění věřitelova, jehož on zároveň nenabízí, dále není-li vázáno podmínkou posud nesplněnou atd.

c) K prodlení dlužníkovu jest dále zapotřebí, aby věřitel vůbec žádného průtahu se nedopustil a tak snad je nezavinil.

d) Dle římského práva nastupuje mora debiloris teprve tehdy, když věřitel dlužníka k plnění vyzval. Zásada »dies interpellat pro homine« tudíž v římském právu ohledně prodlení neplatí. Avšak ob. o. z. přičítá dlužníku průtah, když svou vinou nedodrží platebního dne smlouvou nebo zákonem stanoveného; jen tenkráte, když doba splatnosti není vytčena, jest věřitel povinen dlužníka upomenouti a to soudně nebo mimosoudně

Další podmínkou pak jest, aby dlužník přes to, že byl upomenut, s věřitelem se nevyrovnal (§§ 1334, 1417, 904 o. o. z.).

2. Účinky prodlení dlužníkova: Prodlení dlužníkovo má dvojí následek; jednak zvyšuje míru jeho závazku, jednak vylučuje zánik dluhu okolnostmi, kteréž by jinak zrušení povinnosti jeho způsobily.

3. Římské právo ukládá dlužníku, jenž jest v prodlení, povinnost věřiteli nahraditi plody, jichž v mezičasí dobyl a při peněžných dluzích platiti úroky z prodlení. Ob. obč. z. naproti tomu ustanovuje, že škoda, kterou věřitel prodlením dlužníkovým utrpěl, má býti nahrazena zaplacením zákonných úroků. Jsou tudíž úroky z prodlení jedině úroky zákonné, nikoli však úroky smluvené (roz. ze dne 6. prosince 1881 č. 13099 sb. 9773). Vzhledem k přesnému předpisu § 1333 o. o. z. a k dv. d. ze dne 18. ledna 1842 č. 592 sb. z. s., jenž prohlásil, že předpis tento se vztahuje na veškeré pohledávky peněžné, ať pocházejí ze zápůjčky nebo z jakéhokoli jiného důvodu právního, nikoli však na pohledávky, jichž předmětem nejsou peníze, nýbrž nějaká jiná věc nebo plnění, byť i se zakládaly na zápůjčce, naskytá se otázka, zdali věřitel kromě úroků z prodlení může žádati ještě náhradu škody, jež mu z prodlení dlužníkova vzešla. Stubenrauch praví, že ustanovení § 1333 má ten význam, že poškozený musí se spokojiti jedině se zákonnými úroky, byť i mohl dokázati, že utrpěl škodu větší, kdežto roz. ze dne 16. února 1873 č. 1507 sb. 4891 konstantuje, že při průtahu ve příčině peněžného dluhu kromě úroků z prodlení má býti nahrazena též difference v kursu, čímž dává na jevo, že po případě i k jinakým nárokům náhradním dlužno přihlížeti; při tom ovšem rozhoduje spíše uvážení soudcovo než přísnost zákona.

4. Prodlením dlužníkovým neosvobozuje se věřitel od splnění svého závazku ze smlouvy, jelikož dle striktní zásady § 919 o. o. z. strana z důvodu, že druhá strana své povinnosti buď vůbec nebo náležitě nesplnila, od smlouvy odstoupiti nemůže a to ani tehda, když dlužník pro nezpůsobilost k placení s plněním jest v prodlení (roz. ze dne 23. ledna 1877 č. 8. sb 6359).

5. O. o. z. uvádí při jednotlivých smluvních poměrech ohledně prodlení dlužníkova předpisy zvláštní, kteréž se jeví jako úchylky z pravidla §§ 1333 a 919 o. o. z., tak na př. je-li kupec se zaplacením kupní ceny nebo s převzetím věci v prodlení, může mu prodavač odevzdání věci odepříti (§ 1062 o. o. z.).

Je-li nájemce, byv upomenut, se zaplacením nájemného v prodlení tak, že do uplynutí lhůty zadrželého nájemného úplně nezapravil, může pronajímatel žádati předčasné zrušení smlouvy. (§ 1118 o. o. z.) Dle toho má pronajímatel též právo odevzdání předmětu pronajatého odepříti, bylo-li umluveno, že celé nájemné předem má býti zaplaceno a jestliže se tak nestalo (roz. ze dne 21. dubna 1864 č. 2507 sb. 1902). Z předpisu § 1052 o. o. z., že ten, kdo na odevzdání věci chce naléhati, musí prve svoji povinnost splniti nebo býti hotov ji splniti, nutně plyne, že dlužník, pokud jest v prodlení, odevzdání věci žádati nemůže. Nebyla-li objednaná práce v umluvené době vykonána, není objednatel povinen objednané věci později přijmouti (§ 1154 o. o. z.).

6. Důležita jest otázka, zdali i koreální dlužník ručí za prodlení svého solidárního spoludlužníka. Pro tento závazek jeho lze uvésti předpis § 1303 o. o. z. Stubenrauch praví, že koreální dlužník, jelikož za splnění

smlouvy solidárně ručí, jest i solidárně zodpověden, kdežto roz. ze dne 24. ledna 1883 č. 819 sb. 9278 prohlašuje, že koreální dlužník za prodlení druhého zodpověden není. Dlužno však přisvědčiti názoru Stubenrauchovu, neboť kdo na se béře solidární ručení, musí míti též na paměti, že rovněž má nésti následky tohoto solidárního závazku a průtah spoluzavázaného napraviti, neboť solidárně zavázaní ručí »jeden za všechny a všichni za jednoho«.

7. Prominutí prodlení dlužníkova: Věřiteli přísluší ovšem právo následky prodlení dlužníkovi výslovně nebo mlčky prominouti, t. j. vzdáti se toho, nač následkem prodlení by měl nárok. Takové mlčky učiněné vzdání se obsaženo jest dle § 863 o. o. z. v bezvýhradném přijetí částečného plnění, v čemž zároveň jeví se prominutí průtahu ve příčině plnění zbývajícího (roz. ze dne 25. června 1857 č. 5845, sb. 401), a dále v prominutí nedodržení lhůty při přijetí opozděných splátek (roz. ze dne 15. dubna 1885 č. 2927 sb. 10524) atd.

III. Prodlení věřitelovo záleží v tom, že věřitel prodlévá s předsevzetím činnosti, které jest třeba ku splnění smlouvy.

1. Podmínky:

a) I tu platí zásada, že úmysl věřitelův nesmí směřovati ku zmaření smlouvy, nýbrž toliko k průtahu, jelikož by se pak dopustil porušení smlouvy.

b) O prodlení věřitele lze mluviti jen tenkráte, byl-li průtah způsoben jedině jeho zaviněním.

c) Prodlení věřitele nastává teprve tehda, když dlužník věřiteli plnění bez výsledku nabízel a

d) odmítl-li věřitel plnění neprávem.

e) Ovšem musí dlužník nabízeti plnění na příslušném místě a v náležitý čas (roz. ze dne 29. dubna 1886 č. 4497, časop. »Ger. Ztg.« r. 1886 č. 32).

f) Prodlení věřitelovo počíná teprve po uplynutí celého dne splatnosti (§ 933 o. o. z.; roz. ze dne 6. srpna 1872 č. 8241, sb. 4679).

2. Účinky prodlení věřitelova:

a) O. o. z. vytkl v § 1419 zásadu: »Zdráhal-li se věřitel placení přijmouti, nese toho nepříznivé následky«.

b) Dlužník může pak dotyčnou věc u soudu uložiti, resp. za soudní uschování žádati, čímž zbaví se dlužník svého závazku a nebezpečí plnění věci přechází na věřitele (§ 1425 o. o. z.).

c) K otázce, zdali dlužník má právo v případě prodlení věřitelova s věcí jinak disponovati roz. ze dne 27. dubna 1871 č. 2726, sb. 4142 přisvědčilo, avšak neprávem, neboť prodlení věřitelovo dlužníka jeho závazku nezbavuje již vzhledem ku přesnému znění § 919 o. o. z. Ostatně uvedené rozhodnutí nesouhlasí s roz. ze dne 27. března 1878 č. 1371, sb. 6887, dle něhož dlužník jest povinen příslušnou věc vůbec i po prodlení míti připravenu k disposici věřitelově.

d) Další následky prodlení věřitelova plynou z jednotlivých smluvních poměrů; tak na př. nájemce jest oprávněn od nájemné smlouvy odstoupiti, jestliže pronajímatel neudržuje věc ve stavu k užívání způsobilém (§§ 1096, 1117 o. o. z.); objednatel práce jest povinen objednanému poskytnouti náhradu, prodlévá-li s přijetím práce (§ 1155 o. o. z.); při průtahu

v plnění umluvených záloh může objednaný pokračování v díle odepříti a náhradu žádati (roz. ze dne 13. července 1871 č. 13428, sb. 4227).

IV. Prodlení dle práva obchodního.

1. Prodlení kupujícího:

a) Je-li kupující s přijetím zboží v prodlení, nastoupí-li tedy u něho mora accipiendi, může prodavač především zboží si podržeti a povinnost jeho zboží s péčí řádného kupce opatrovati odpadá (čl. 343 odst. 1 obch. z.). Tím však zákon nechtěl říci, že by byl prodavač prost veškeré péče o prodané zboží od okamžiku, kdy kupující s přijetím jest v prodlení, nýbrž toliko, že od tohoto okamžiku neručí již za péči řádného kupce (viz »Protok. Norimberské« str. 621 a 622). Je-li kupec tudíž v prodlení, a chce-li se prodavač veškeré další zodpovědnosti za prodané zboží zbaviti nebo nechce-li ho vůbec u sebe podržeti, má od okamžiku prodlení kupcova právo na útraty kupcovy, na jeho účet a nebezpečí uložiti je ve veřejném skladišti neb u osoby třetí nebo je prodati a to v obojím případě bez intervence soudní, kteréž se dovolati prodavač ani povinen ani oprávněn není (čl. 343 obch. z., roz. nejv. s. dv. ze dne 14. července 1885 č. 8138, rep. nál. č. 127).

b) Je-li kupec v prodlení se zaplacením trhové ceny, záleží na tom, zdali prodavač zboží již odevzdal t. j. právnicky tradoval (Prot. str. 629) čili nic. Bylo-li zboží již odevzdáno, jest tu pak koupě na úvěr; prodavač má pak právo žádati dle všeobecných zásad toliko zaplacení trhové ceny s úroky z prodlení (6%) (§ 1333 o. o. z.).

Nebylo-li však zboží ještě odevzdáno, může prodavač voliti mezi trojím právem a sice:

α) Buď může žádati splnění smlouvy t. j. převzetí zboží a zaplacení trhové ceny a zároveň náhradu škody pro opozděné plnění, nebo

β) může zboží šetře ustanovení čl. 343 obch. z. na účet kupujícího prodati a ohledně diference trhové ceny a náhrady škody na něm se hojiti, ve kterémžto případě ovšem musí vyhověti předpisu čl. 356 obch. z., nebo konečně

γ) může od smlouvy odstoupiti, jako by vůbec nebyla bývala uzavřena a tak zřekna se veškerého nároku na náhradu škody vyhnouti se odevzdání věci; i v tomto případě má průchod předpis čl. 356 obch. z. (čl. 354 obch. z.).

2. Prodlení prodatelovo.

Je-li prodatel s odevzdáním věci v prodlení, má kupec obdobně totéž trojí právo, jako v opačném případě prodavač, je-li kupec v prodlení. Materielně ovšem jest toto právo kupcovo poněkud modifikováno následkem toho, že poškozený kupec nemá v rukou úhradního předmětu jako prodavač. Dle toho může kupec buď

a) žádati splnění smlouvy, tudíž odevzdání zboží a náhradu škody prodlením jemu způsobené (čl 355 obch. z.), nebo

b) toliko náhradu škody (čl. 283 obch. z.), nebo konečně

c) od smlouvy naprosto odstoupiti.

3. Účinky prodlení kontrahentova při trhových smlouvách, při nichž doba dodání přesně stanovena není, nastupují teprve tehdy, když kontrahent, kterýž místo splnění žádati chce náhradu pro nesplnění nebo chce od smlouvy odstoupiti, napřed druhému kontrahentu to oznámí, a při tom mu, pokud povaha obchodu to dovoluje, ještě poskytnouti dle

okolností přiměřenou lhůtu k dodatečnému plnění (čl. 356 obch. z.); o tom, zdali purgatio morae jest možna, rozhoduje povaha obchodu. Při fixních obchodech (viz tento čl.) čl. 356 obch. z. neplatí. Chce-li prodavač zboží prodati a náhradu škody žádati, není k tomu třeba předběžného oznámení ani poskytnutí lhůty k dodatečnému plnění (čl. 357 obch. z.).

Moratorium (příročí).

I. Pojem.

Moratorium v nejširším slova smyslu jest povolení lhůty ke splnění závazku, jež se uděluje dlužníku nezpůsobilému k placení (insolventnímu). Moratorium od sečkání liší se tím, že toto jest povahy soukromoprávní závisejíc od vůle věřitelovy, kdežto povolení moratoria v zákonných případech často na vůli věřitelově jest nezávislé.

Moratorium jest původu římského. Udělovalo se císařským reskriptem a to nejvýše na 5 let (litterae quinquenales) dlužníku, který, ačkoli má dostatečné jmění k uspokojení věřitelů, beze své viny upadl v tíseň finanční, tak že okamžitě nemůže závazkům svým dostáti. Institut tento přejalo též právo německé; říšský polic. řád z r. 1548 ustanovil, že státní moc moratorium může uděliti dlužníku jedině v případě nezaviněných nahodilých nehod.

II. V rakouském právu udělování moratorií, o nichž jedná 32. hlava jos. s ř. v §§ 353—361, bylo zrušeno. Soudní řád počítá moratoria, jak plyne z nadpisu 32. kapitoly, k případům příročí (Stillstände). Vyskytují se však ještě jiné druhy příročí, které dle zákonných předpisů mají vliv na procesné řízení; neboť mohou během sporu nastati okolnosti, kteréž některé straně na delší dobu nebo na vždy zabrání v posavadní procesné činnosti pokračovati. Soudní řád nesmí nedbati takovýchto okolností, neboť řízení spočívající na zásadě oboustranného slyšení pozbývá svého nejpodstatnějšího základu, jakmile některé straně stane se nemožným další účastenství ve sporu; zákon resp. soudce musí tudíž o to pečovati, aby nebylo pokračováno ve sporu proti straně, které neodvratnými příhodami v další procesné činnosti bylo zabráněno. Takové případy jsou:

1. Smrt sporné strany; tím nastoupí samo sebou příročí v zahájeném procesu. Řízení musí býti přerušeno, aby pro pozůstalost byl zřízen opatrovník. Byla-li však sporná strana zastoupena advokátem, nepřeruší se řízení, poněvadž jeho plná moc obsahuje též clausulam heredum buď výslovně nebo ze zákona (§ 316 s. ř.).

2. Řízení se přeruší, nastane-li změna v osobě zástupce nesvéprávné strany procesné, tak ku př., jestliže poručníku byl jeho úřad odňat, jestliže otec zemřel nebo otcovské moci byl zbaven, jestliže jest třeba zříditi kolisního kurátora atd.

3. Dle ustanovení § 7 konk. ř. se proces přeruší vyhlášením konkursu, jde-li o nároky, jež podléhají povinnosti ohlášení v konkursu, a to třebas spor již k rozhodnutí byl zralý. V řízení proti úpadci v první instanci zahájeném nemůže býti pokračováno, byť i nárok se obmezoval na jmění v konkursní podstatu nenáležející (roz. ze dne 24. září 1878, č. 10.937, sb. 7153). Přerušení působí i naproti společníkům v rozepři kridatáře; proti nim však může řízení po likvidačním stání u procesného soudu býti opět zahájeno (roz. ze dne 29. května 1889 č. 4460, časop. »Ger. Halle« 1889 č. 27; ze dne 12. prosince 1883 č. 14.157, sb. 9696;

ze dne 6. června 1883 č. 2716 sb. 9465; ze dne 29. ledna 1878 č. 611, sb. 6817).

III. Konečně budiž se tu dotknuto t. zv. generálního moratoria kteréhož bývá zapotřebí v časech všeobecné hospodářské bídy, zejména za války nebo bezprostředně po ní v zájmu všeobecném, aby se předešlo hospodářské zkáze celých vrstev obyvatelstva. Dle rakouského práva může však takové generální moratorium býti uděleno jedině zvláštním zákonem.

IV. Nový soudní řád civilní jedná v §§ 155—170 o přerušení (Unterbrechen) a klidu (Ruhen) řízení; rozdíl mezi nimi záleží jednak již v pojmu samém, jednak v tom, že řízení smí resp. musí býti přerušeno jedině na základě určitého zákonného předpisu, jsou-li tu žádané podmínky, kdežto klid řízení nastupuje následkem úmluvy stran. Oběma těmto právním předpisům společný jest moment obnovy řízení.

A) Přerušení řízení.

a) Přerušení řízení způsobuje:

1. Úmrtí sporné strany: Úmrtím strany přerušuje se řízení toliko tenkráte, když zesnulá strana nebyla zastoupena ani advokátem ani jinou osobou procesní plnou mocí opatřenou. Přerušení trvá až do převzetí řízení právním nástupcem zesnulé strany, nebo navrhl-li by odpůrce dříve zřízení opatrovníka (§ 811 o. o. z.), by proti němu v řízení se pokračovalo, až do pokračování v řízení opatrovníkem (§ 155 nov. s. ř.).

2. Ztráta procesní způsobilosti.

3. Smrt zákonného zástupce strany nebo zánik jeho práva k zastupování, nenabyla-li strana zároveň procesní způsobilosti. Přerušení však v obou těchto případech (ad 2 a 3) nastává toliko tenkráte, když strana těmito změnami dotčená není zastoupena ani advokátem ani jinou osobou procesní plnou mocí opatřenou (§ 158 nov. s. ř.). Přerušení trvá v těchto případech potud, až nový zákonný zástupce odpůrce o svém ustanovení zpraví a v řízení pokračuje.

4. Smrť advokáta některé strany nebo pozbytí způsobilosti jeho stranu dále zastupovati. Přerušení řízení trvá tu potud, až strana jiného advokáta zřídí a tento své zřízení odpůrci oznámí a zároveň v řízení pokračuje (§ 160 nov. s. ř.). Aby pokračování v řízení bylo dosaženo, může také straně, která má nového zástupce zříditi, k návrhu odpůrcově soudem býti uloženo, aby do lhůty jí zároveň určené zástupce zřídila. Nebyl-li by zástupce v této lhůtě soudu oznámen a zároveň jeho plná moc předložena, tedy po vypršení této lhůty se pokládá řízení za opět zahájené, a stranu liknavou stihnou veškeré právní újmy, jež zákon s nezřízením advokáta v procesu advokátském spojuje.

5. Zastaví-li soud úřední svou činnost následkem války nebo jiné události (§ 161 nov. s. ř.).

6. Nahodilá překážka straně vzešlá. Jestliže některá strana za války jest ve službě vojenské, nebo zdržuje-li se na místě, které vrchnostenským nařízením, válkou nebo jinými událostmi od styku se soudem jest odloučeno, a je-li se zároveň obávati, že by tyto okolnosti na vedení rozepře v neprospěch nepřítomné strany mohly působiti.

7. Vyhlášení konkursu na jmění strany (§ 159 nor. s. ř.).

Veškeré tyto případy přerušení uvádí zákon jen demonstrativně (příkladmo), neboť § 167 připouští i jiné důvody přerušení než pod č. 1—6 vyjmenované.

b) Účinek přerušení jest, že

1. pokud přerušení trvá, předvolání k projednávání sporu nemohou býti vydávána;

2. předvolání snad již dříve vydaná na dobu po způsobeném přerušení pozbývají platnosti, a konečně

3. běh každé lhůty k provedení procesného úkonu se staví. S obnovením řízení počíná plná lhůta opět znova běžeti (§ 163 nov. s. ř.).

c) Pokračování v přerušeném řízení

1. zavede se z pravidla k návrhu strany u onoho soudu, při němž rozepře v čas nastoupení důvodu přerušení byla vedena; tento návrh čelí buď k položení roku k ústnímu jednání nebo, byla-li lhůta přerušena k opětnému ustanovení této lhůty.

2. Zánik důvodu přerušení budiž osvědčen.

3. Rozhodnutí o tomto návrhu stane se bez předchozího ústního jednání; toliko v pochybných případech může soud odpůrce vyslechnouti.

4. Za účelem pokračování v řízení úmrtím strany přerušeném může odpůrce navrhnouti předvolání právních nástupců jejích; nedostaví li se tito a je-li tvrzené právní následnictví dostatečně osvědčeno, budiž řízení prohlášeno za převzaté s těmito právními nástupci; popírají-li však tito povinnost v proces vstoupiti, rozhodne o tom soud po ústním jednání (§§ 156 a 157 nov. s. ř.).

B) Klid řízení má místo:

1. následkem úmluvy obou stran: taková úmluva jest však účinná teprve od toho času, kdy oběma stranami soudu byla oznámena. S klidem řízení spojeny jsou právní účinky přerušeného řízení s tou výjimkou, že běh konečných lhůt nepřestává. § 170 nov. s. ř. mimo to ustanovuje: »Klid řízení má kromě toho ten následek, že v řízení před vypršením tří měsíců od oznámení příslušného dohodnutí nemůže býti pokračováno.« Perm. výbor posl. sněm. ohledně tohoto ustanovení poznamenává, že má býti kautelou proti zneužívání institutu klidu řízení a že převzato jest z procesu porýnsko-francouszkého. Klid řízení trvá tak dlouho, až — po uplynutí 3 měsíců — některá strana pokračování v řízení navrhne (buď návrhem na položení roku k ústnímu jednání nebo na ustanovení lhůty nové). Tato tříměsíční lhůta může býti sice překročena, nikoli však zkrácena.

2. Klid řízení nastupuje však i bez výslovného dohodnutí se stran, nedostaví-li se obě strany k položenému roku. I tu klid řízení musí trvati nejméně 3 měsíce; strany buďtež pak v tomto případě zpraveny netoliko o nastalém klidu řízení, nýbrž buďtež jim též oznámeny zákonné následky s tím spojené (§ 170 nov. s. ř.).

Mosty.

I. Pojem.

Mosty patří k nejdůležitějším prostředkům spojovacím a staví se zpravidla za tím účelem, aby spojily silnice, které vodami jsou rozděleny; jsou tedy částí silnice. jen výjimkou vzhledem na jich důležitosť a veliký náklad, kterého vyžadují, pokládají se za samostatný předmět stavební. Naskytá se často otázka, zda most je veřejným spojovacím prostředkem. Zodpovědění této otázky závisí především na tom, zda silnice a cesty, které jsou mosty spojeny, jsou veřejným statkem čili nic (nál. spr. s. dvoru ze dne 21. března 1892. č. 3568 z r. 1891 sb. »Budw.« č. 6502).

II. Druhy.

1. Vzhledem na hmotu, z níž mosty se staví, rozeznáváme mosty dřevěné, kamenné a železné.

2. Vzhledem k účelu, jakému slouží, lišiti jest lávky, které pouze pro chodce určeny jsou, jízdní mosty, které mimo to i pro velikou dopravu, tudíž pro větší náklady zvláště pro vozy určeny jsou, a mosty železniční, které správami železničními pro dopravu železniční určeny jsou.

3. Vzhledem k technické konstrukci dělí se mosty na pohyblivé a nepohyblivé.

III. Zřizování a udržování mostů.

Mosty zřizují a udržují obce, okresy a země. V jednotlivých zemích korunních jsou různá zákonná nařízení, která na základě zemských zákonů vydána byla, tak na př.: jsou v Čechách ty obce, které vybírají mýto dlažební nebo mostné, zavázány dotyčné mosty zcela na vlastní útraty v dobrém stavu udržovati. (§ 10. zák. zem. ze dne 12. srpna 1864 č. 46.). V Horních Rakousích a Korutanech má zemský fond ony mosty, které spojují zemské silnice, sám udržovati, v Solnohradsku jsou podpory obcím ze zemského fondu nepřípustny (§ 33. zák. zem. ze dne 14. ledna 1873 č. 6); v jednotlivých korunních zemích jako na př.: v Gorici a Hradištce mohou pro nové stavby nebo opravy mostů povoleny býti podpory z konkurenčního fondu silničního. V Haliči mohou býti mosty zřízeny vzhledem na jich větší důležitosť nebo náklad na základě usnesení zemského sněmu nebo se mohou k jich udržování příspěvky buď z prostředků zemských nebo na základě usnesení okresních rad z okresních prostředků poskytovati. V Dolních Rakousích může nastati změna stávající konkurence ve příčině zřízení nebo udržování mostu usnesením se sněmu zemského a j. v.

IV. Mosty železniční.

Mosty železniční jsou nutny má-li trať řeku, silnici nebo některý jiný prostředek spojovací překročiti, dále v případech, ve kterých lze mosty zříditi menším nákladem nežli náspy.

1. Druhy. Vede-li most přes větší řeku, nazývá se říční; vede-li přes propasť, která bývá občas zaplavena, jinak však jest vyschlá, mluví se o mostu inundačním. Má-li most větší délku, nebo je-li zřízen na místě náspu, zove se viadukt. Slouží-li most k tomu, aby spojovací prostředek pod drahou se provésti mohl, mluví se o silničním spodním mostu, je-li však naproti tomu dráha nebo jiný prostředek spojovací překlenut mostem, nazývá se tento silniční vrchní most. Jedná-li se o překlenutí příkopů nebo menších struh, nazývá se stavba, která v širším smyslu slova se také k mostům počítá, propustkem. Propustky musí se také zřizovati při cestách jsoucích ve spojení se železnicemi.

2. Složení mostů železničních.

Každý most sestává ze dvou hlavních dílů z pilířů: a hoření stavby. Hoření stavba jest charakteristickým dílem mostu. Při mostech železných a dřevěných sestává z mostních nosičů a jízdní dráhy, při kamenných mostech tvoří klenutí hoření stavbu. Dle složení rozeznáváme mosty: trámové, obloukové a visuté. Při mostech obloukových spočívá vše na tlaku, při mostech visutých na pevnosti tahu, kdežto při trámových obě vlastnosti se vyžadují.

3. Pravidla bezpečnostní.

Předpisy o stavbě mostů železničních jakož i předpisy bezpečnostní, kterých při mostech železničních, při překlenutích a železničních příjezdních mostech šetřiti dlužno, obsahuje nař. min. obch. ze dne 15. září 1887 č. 109 ř. z. Návrhy staveb nových mostů železničních musí se ještě před početím stavby ministru železničnímu ku schválení předložiti. Předložený projekt má obsahovati: situační náčrtek celého mostu v rozměru 1 : 1000, jakož i přehledný a úplný načrtek sloupů v rozměře 1 : 100, dále schematické rozdělení hmoty, přehledný a podrobný náčrtek konstrukce nosnosti v rozměře 1 : 10 s udáním rozměrů a hmoty pro nosnosť rozhodných; průkaz o vlastní váze mostu; theoretické odůvodnění rozměrů částí konstrukčních a při drahách místních a vlečných — mimo to schema nosnosti nejtěžším vozidlům odpovídající. Dříve než se železniční most odevzdá dopravě, musí býti komisionelně ohledán a vyzkoušen. Správy železniční mají aspoň každých 6 roků předsevzíti ohledání a prozkoumání mostů. Generální inspekci jest vyhrazeno zkoušeti dle potřeby a vlastního uvážení mosty železniční. Zákaz průchodu železničním propustkem nezakládá rušenou držbu. K posouzení správnosti takového zákazu jsou příslušni toliko úřadové administrativní (roz. nej. soud. dvoru ze dne 27. července 1892 č. 9059).

V. Právo vodní.

Ten, komu přísluší služebnost, má dle předpisů § 491 o. o. z. péči míti o zřízení příkopů a kanálů, když toho nutnost vyžaduje. Hledíc k těmto ustanovením nařizují vodní zákony zemské: Při zakládaní otevřených příkopů a kanálů mají podnikatelé kromě povinnosti § 491 o. o. z jim uložené postarati se též o udržování spojení obou břehů mosty a cestami, při vysokých vodovodech a kanálech také o potřebné propustky a opatření směřující k bezpečnosti osob a majetku (§ 33 česk. vod. z.). Z toho jde, že při stavbě mostů též příslušné předpisy práva vodního zachovati se musí. Je-li stavba mostu taková, že by mohla míti vliv na stav, výši a běh vody, nebo že by mohla břehy ohrožovati, jest si vždy vyžádati k tomu úředního svolení. Rovněž potřebí tohoto povolení při stavbě mostů přes vodu soukromou, může-li stavba mostu míti účinek na cizí práva nebo na povahu, běh nebo výši vod veřejných. Tato ustanovení zákonů vodních o povinnosti podnikatelů, zříditi a udržovati potřebné mosty a lávky za příčinou spojení břehů, mají platnost nejen při zakládání takových staveb, nýbrž i, v nedostatku jiných právních závazků, na udržování a spravování těchto stávajících prostředků spojovacích (výn. min. orby ze dne 22. listopadu 1876 č. 12.977 časop. »Zeitschr. f. Verw.« r. 1877 č. 21). Při otázce, kdo ku zřizování a udržování mostu povinen jest, mají se v pochybných případech nejprve vyšetřování vésti tím směrem, zda není na jedné straně přemostční a na druhé straně zřízení propustku právem vzájemně se doplňujícím, nebo zda jedno nebo druhé není předmětem samostatným; tím rozluští se také otázka, zda udržování mostů dle zákonů vodních nebo silničních spravovati se má (nál. sprav. soud. dvoru ze dne 16. října 1882 č. 180). Rozhodnutí ve příčině zřízení mostů přes vodu veřejnou, kterou se plaví vory, přísluší politickému zemskému úřadu (§ 76 česk. vod. z.). Rozhodnutí příslušného úřadu musí se vždy opatřiti, ať se jedná o stavbu obecní, okresní nebo zemskou. Ohledně staveb mostů, které stát podniká, jest činiti rozdíl mezi mosty, které staví stát na své útraty na státních silnicích a mosty, které stát jako správce

zvláštního fondu (nadace a pod.) zřizuje; v prvém případě není třeba povolení politického úřadu, poněvadž takové stavby nemohou se dříve provésti, až je příslušný vyšší politický úřad schválí; v druhém případě musí se vždy opatřiti povolení úřadů politických, poněvadž takové mosty spadají v tutéž kategorii jako ony, jež jednotlivci, obce, okresy atd. zřizují.

VI. Zákonná ochrana mostů.

1. Policejní silniční řády trestají každé úmyslné nebo nedostatečnou povinnou péčí způsobené poškození mostů, pokud se netrestá všeob. zákonem trestním, jako přestupek; mimo to musí vinník škodu svým činem způsobenou nahraditt (polic. silniční řád pro Čechy, Moravu, Bukovinu, Dalmacii, Gorici, Krajinu, Dolní Rakousy, Solnohrady, Štýrsko).

2. Zákon trestní:

a) Úmyslné poškození mostů bez ohledu na výšku škody tvoří zločin veřejného násilí (§ 85 lit. e) tr. z., § 362 lit. c) voj. tr. z.). Při tomto druhu zlomyslného poškození není třeba zjišťovati zvláštní nebezpečnost (roz. ze dne 16. prosince 1882 č. 9134 a 11.569 sb. č. 506).

b) Ten, kdo jakýmkoli ze zlomyslnosti podniknutým jednáním nebo schválným zanedbáním povinností ve příčině mostu jemu přináležejících nebezpečí pro život, zdraví nebo tělesní bezpečnost lidskou nebo ve větší míře pro cizí majetek přivodí, dopouští se rovněž zločinu veřejného násilí (§ 87 tr. z., § 364 voj. tr. z.).

c) Krádež na mostech tvoří bez ohledu na obnos zločin (§ 175 lit. b) tr. z., § 463 lit. c) voj. tr. z.).

d) Zlomyslné strhnutí nebo poškození mostu tvoří přestupek proti veřejným ústavům a zřízením (§ 318 tr. z.); dle voj. tr. z. přečin (§ 318).

e) Každé zaviněné opomenutí ve smyslu § 335 tr. z. ohledně mostu, které způsobilé jest nebezpečí pro život, zdraví nebo tělesní bezpečnost přivésti nebo zvětšiti tvoří přečin (§ 337 tr. z., § 601 voj. tr. z.).

f) Jednání a opominutí proti bezpečnosti života ve příčině mostů se strany osob k tomu zřízených, které se však na zlomyslnosti nezakládají, trestají se vězením od 3 dnů do 3 měsíců, po případě 8 měsíců (§ 432 tr. z., § 703 voj. tr. z.).

g) Jízda s pochodněmi po mostě dřevěném tvoří přestupek proti bezpečnosti cizího majetku. Trest: pokuta 50 zl. až 500 zl. (§ 454 tr. z., § 726 voj. tr. z.).

Dle osnovy nového trest zákona dopouští se přestupku, kdo ve příčině dopravy po mostech jedná proti nařízením v zájmu tělesné bezpečnosti vydaným (§ 489 osn.).

Mrtvoly (pohřbívání jich).

Pohřbívání mrtvol mělo za starých dob — zvláště se stanoviska náboženského — veliký význam; proto poskytla též státní správa některým církvím a náboženským společnostem obsáhlý vliv na pochovávání mrtvol, neboť každá církev šetří při něm zvláštních pohřebních obřadův. Ovšem s druhé strany musí stát z ohledu zdravotně policejního přísně dohlížeti na pochovávání mrtvých, obmezuje takto částečně náboženské zvyky, částečně je naprosto zakazuje. Dále má též státní správa o to péči míti, aby k vůli bezpečnosti života nebyli pohřbíváni snad zdánlivě mrtví. Se strany státu byla tudíž stanovena tato opatření ochranná:

I. Ohledání mrtvol. To záleží v prohlédnutí mrtvoly a jest:

1. opatřením policejním, jímž se postaví na jisto:

a) nemoc, zvláště, nesešel-li zemřelý způsobem násilným ze světa,

b) není-li tu nebezpečí nákazy, a

c) zdali smrt skutečně nastala.

Na obcích jest tedy, aby staraly se o ohledání mrtvol; tuto službu zastává pak lékař obecní neb obvodní. Je-li se obávati nebezpečí nákazy, nutno, aby na rozkaz lékařův spálilo se ložné i lněné prádlo, dále i šatstvo, které nosil zesnulý. Mrtvoly, jež rychle podléhají hnilobě, buďtež okamžitě z domu odstraněny.

2. Soudní ohledání.

Vyskytnou-li se při ohledání mrtvoly příznaky násilné smrti, nechať lékař ohledávající zařídí soudní ohledání a to zvláště, je-li tu podezření, že nepřirozená smrt má svůj původ v trestním činu. Politický úřad má povinnost, aby, pak-li arci pro nebezpečí z průtahu dle trestního řádu nezastupuje soud vyšetřující, případ ten neprodleně příslušnému soudu trestnímu za příčinou úředního jednání oznámil (§ 2 nař. ze dne 28. ledna 1855 č. 26 ř. z.). Toto oznámení odpadne, pakli se ohledáním mrtvoly na jisto postaví, že smrt nastala náhodou nebo samovraždou. Ostatně jest zůstaveno na vůli politickému úřadu, aby při všech případech smrti, při nichž nemá dle stávajících předpisů otevření mrtvoly soudem nastati, nařídilo toto, kdykoliv je za nutné pokládá z veřejných důvodů. Soudní ohledání mrtvoly záleží v otevření mrtvého, které vykoná soudní neb okresní lékař za intervence příslušného soudu nebo politického úřadu. budiž pak předsevzato:

a) jestliže někdo zemřel kratší nebo delší dobu po utrpění zevnějšího násilí (úderů, ran a j.),

b) dokoná-li někdo, poživ pokrmu nebo nápoje, krátce na to za příznaků otravy,

c) při všech osobách, které mrtvy nalezeny byly, a při kterých zevnější známky svědčí o tom, že nezemřely smrtí přirozenou,

d) při novorozených dětech, jež mrtvy nalezeny byly,

e) je-li tu podezření pochybeného lékařského ošetřování a j. (výnos min. ze dne 28. ledna 1855 č. 26 ř. z.).

Též ve případech, kde je pravděpodobna sebevražda, nesmí se opomenouti pytvání, závisí-li nárok vdovy neb sirotků po státním úředníku na zaopatření od zjištění sebevrahovy nepříčetnosti.

II. Pohřbívání mrtvol.

1. Doba, ve které mrtvolu jest pohřbíti, nesmí se prodloužiti přes zákonnitou lhůtu 48 hodin a zvláště ne v těch případech, kde zdravotní ohledy vyžadují rychlejšího pochování (nař. dolnorak. vlády ze dne 21. února 1845 č. 5370); nikdo však nesmí býti pohřben z pravidla před projitím 48 hodin. Toliko zemřelí epidemickou nemocí mohou se pochovati před uplynutím 48 hodin, nikdy však před 24. hodinou, což zvláště tenkráte se připouští, nalezá-li se mrtvola v těsném obydlí a nemožno-li ji odděliti.

2. Pro vystavování mrtvol vydána jsou zvláštní zákonná ustanovení mající za účel, aby za nakažlivých nemocí nerozšířila se nákaza, pročež dlužno při řádění epidemie zcela upustiti od vystavení, a též i vykropení v kostele musí se zanechati (výn. min. ze dne 8. října 1853

č. 12.773). Obvyklé fotografování mrtvol obmezeno jest zvláštními předpisy v tom směru, že mrtvola nesmí se za žádnou cenu donášeti do atelieru fotografického a že za panování nakažlivých nemocí vypodobnění musí přestati.

3. Uschování popelu mrtvoly (spalování mrtvol):

Následkem žádosti jisté vdovy, aby jí bylo dovoleno, urnu s pozůstatky popelu mrtvoly svého chotě v cizině v ústavu spalovacím spálené ve svém soukromém bytě chovati, došla otázka o schování popelu mrtvol zásadného rozřešení. Řečené žádosti totiž ministerstvo vnitra dohodnuvši se s ministerstvem kultu a spravedlnosti nevyhovělo z tohoto důvodu: Se stanoviska policejně zdravotního nedalo by se nic namítati na základě dobrého zdání vydaného nejvyšší zdravotní radou o této žádosti proti uschování popelu mrtvol náležitě spálených v urnách v obydlí soukromém; než musila nezbytně tato odborná rada udělujíc takovéto povolení vysloviti vážné námitky, že se nakládání s těmito neškodnými ostatky mrtvol umísťováním jich v soukromých příbytcích odnímá veřejnému zdravotně policejnímu dozoru. Se stanoviska zájmů kultu byla k platnosti přivedena zásada, že ukládání mrtvol a pozůstatků z nich jest záležitostí rázu veřejného a že zákonným předpisům o tom za základ není položeno pouze zdravotně policejní hledisko. Vodítkem při vydání těchto předpisů byly především náboženské názory, dle nichž pochovávání mrtvol a zbytků jejich má se díti v posvěcené zemi.

4. Umrlčí komory.

Již od nejstarších dob byla při každém kostele zřízena prostranná umrlčí komora, kdež se ukládaly ony mrtvoly, které nemohly se ponechati v domácnostech. Aby se pak i zde předešlo nebezpečí, by nebyli pochováni lidé jen zdánlivě mrtví. bylo nařízeno, aby se stavěly umrlčí komory z kamene, aby byly opatřeny kamny, by se takto zamezilo zmrznutí zdánlivě mrtvého v zimě, aby se nad mrtvolou upevnila šňůra vedoucí do příbytku nejbližšího obyvatele, aby v noci byla komora osvětlena a aby bylo lze snadno otevříti dveře její (dv. d. ze dne 22. prosince 1796 a ze dne 25. února 1797 sb. pol. z., sv. 10, č. 32). Všeobecně nyní usiluje se o odstranění jednotlivých komor umrlčích, které se zvláště ve středu větších měst nalézají, z důvodů zdravotních, a zřizují se na jich místě ústřední umrlčí síně na hřbitovech.

5. Doprava mrtvol.

Politické úřady I. instance (okresní hejtmanství, ve městech se zvláštním statutem magistráty) udělují povolení ku převezení mrtvol. Toto povolení záleží v udělení průvodního listu umrlčího; úřad jmenovaný má povinnost, oznamovati jednotlivé případy příslušné vládě zemské. Za vydání průvodního listu třeba žádati ve všech případech, kdykoli se jedná o pohřbení na jiném hřbitově nežli na tom, ku kterému zesnulý náleží. Převezení mrtvoly budiž odepřeno, je-li jím na základě výslechu příslušného lékaře úředního ohroženo veřejné zdravotnictví a zdraví osob při dopravě zaměstnaných. Při každém převezení mrtvoly nařídí se opatření policejně zdravotního rázu přiměřená tomu kterému případu, nad jichž šetřením bedlivě se bdí. Celá řada zvláštních předpisův jest o uložení do rakve a zaobalení mrtvol za příčinou dopravy, které mají na zřeteli konservování mrtvoly. Trvá-li doprava 24 hodiny, vložiž se mrtvola ve dvojí rakev, a tato dvojí rakev musí se nad to vložiti do dřevěné bedny (výn. stát.

min. ze dne 18. března 1866 č. 1452 a min. vnitra ze dne 3. srpna 1871 č. 9404). Při dopravě mrtvol po drahách jest nad to šetřiti § 42 a 43 nového dopr. řádu. Mrtvola má míti povždy průvodčího; dráha nesmí přijati mrtvolu bez předepsaného průvodního listu umrlčího. Kdo dopravuje mrtvoly pod nepravým ohlášením (deklarací), musí kromě doplatku ku zkrácenému nákladu z místa odjezdu do místa určení čtyrnásobný tento poplatek zapraviti jakožto konvenční pokutu. V 6 hodinách po příjezdu vlaku do stanice určené musí se mrtvola odnésti, jinak bude dle nařízení místního úřadu stranou uložena (nař. min. obch. ze dne 10. června 1874, č. 75 ř. z.). Povolení ku dopravě mrtvol z ciziny udílejí generální konsuláty a konsuláty (výn. ze dne 6. června 1893 č. 35711).

Kruhy, které zastupují zdravotní zájmy, brojí proti nádherným vystavováním mrtvol a průvodům pohřebním, zvláště ve velkých městech konaným, a to plným právem, neboť tím se rozšiřují nakažlivé a epidemické nemoci. Snažíť se tyto orgány o to, aby všude byly zřízeny ústřední umrlčí síně na hřbitovech, aby ihned po úmrtí každá mrtvola do této síně se dopravila a odtud aby pohřeb se konal. Též přívrženci spalování mrtvol zjednávají si více a více půdy, ježto za spalování mrtvol přimlouvá se netoliko veřejný zdravotní zájem, nýbrž i ta okolnost, že obecní správy jsou ušetřeny velkého a nákladného břemene zřizovati dostatečná pohřebiště.

III. Vykopávání mrtvol. Viz čl. »Hřbitovy«.

IV. Ustanovení trestního zákona.

1. Kdo poškozuje pohřebiště určená pro lidské mrtvoly zlomyslně nebo svévolně, neoprávněně hroby otevírá, nebo z jiných míst uschovacích lidské mrtvoly nebo jednotlivé části jejich o své ujmě odnáší neb konečně s mrtvolami lidskými zle nakládá, dopouští se přečinu proti veřejnému pokoji a pořádku (§ 306 tr. z., § 563 voj. tr. z.). (Bližší viz ve čl. Hřbitovy.)

2. Každý ohledač mrtvol má povinnost, aby každý případ smrti, který vzbuzuje podezření zločinu, přečinu nebo vůbec poranění jinými způsobeného, úřadu neprodleně udal. Opomenutí takovéhoto udání jest přestupkem proti bezpečnosti života. (Pokuta 10 až 100 zl.) (§ 359 tr. z., § 628 voj. tr. z.)

3. Kdo, prohlédnuv mrtvolu, dobu, kdy dotčená osoba zemřela, nesprávně udá a tím způsobí, že zemřelý dříve jest pohřben nebo pytván, než jest předepsáno pro pochování nebo pytvání zdánlivě mrtvého, dopouští se přestupku. (Trest: tuhé vězení 1—6 měsíců.) (§ 375 tr. z., § 643 voj. tr. z.)

Osnova nového trestního zákona obsahuje ještě další ustanovení na ochranu života, zdraví a tělesné bezpečnosti; zvláště hrozí osnova vazbou nebo pokutou peněžitou až do 300 zl. tomu, kdo jedná proti nařízením vydaným o ohledání mrtvol, kdo dobu nastalé smrti člověka vědomě nesprávně udá a tím přivodí nebezpečí dřívějšího pochování nebo pytvání, kdo jedná proti nařízením co do času, místa a způsobu pohřbívání, uchování, vystavování, převezení nebo vykopání mrtvol nebo otevření mrtvol nebo hrobů (§ 404, osnovy).

Mýta.

Zapravování poplatků (mýt) za užívání silnic, mostů a převozů, zejmena zvířaty tažnými a soumary, upraveno jest četnými zákonnými předpisy.

I. Starší zákony o mýtě jednající jsou: mýtní normál vydaný na základě nejv. rozh. ze dne 30. prosince 1820 praes. d. dv. kom. ze dne 17. května 1821 č. 996 sb. z. pol. č. 74; d. dv. k. ze dne 7. srpna 1830 č. 28284 sb. z. pol. č. 85; d. dv. k. ze dne 9. června 1803 sb. z. pol. sv. 19, str. 255; d. dv. k. ze dne 12. března 1804 sb. z. pol. sv. 21, str. 177; nejv. rozh. ze dne 31. července 1804 sb. z. pol. sv: 22, str. 150; d. dv. k. ze dne 23. května 1838 č. 6555; d. dv. k. ze dne 13. července 1828 sb. z. pol. sv. 56, str. 246.

II. Druhy.

1. Mýta erární a soukromá: Prvnější vztahují se na mosty, silnice a převozy státem udržované, do druhé skupiny náležejí všechna mýta ostatní, jež lze opět dále děliti v mýta zemská, okresní a obecní, jež se vybírají za užívání jednotlivých silnic, mostů a převozů zemí, okresem neb obcí zřízených, a soukromá mýta v nejužším slova smyslu, t. j. taková, jež osoby soukromé (korporace, fondy atd.) na základě zvláštních oprávnění nebo privilegií vybírají.

2. Mýta ve vlastní správě a mýta pronajatá, jichž vybírání oprávněný na určitý čas za nájemné třetím osobám přenechává.

3. Dle předmětu, za jehož užívání poplatek se zapravuje, rozeznává se mýto mostní, silničné, převozné a vodní.

4. Ve starších zákonech činí se ještě další rozdíl mezi mýtem ochranným, hlavním a filiálním. Ochranná mýta mají za účel zabrániti objíždění hlavních stanic, tak že mýtní poplatek se zapravuje za vyhnutí se stanici hlavní. Filiální mýta mají pak zabrániti, aby větších částí silnic bezplatně nebylo užíváno. Kdežto při ochranných stanicích titulem k vybírání mýta jest objíždění stanice hlavní, nejsou stanice filiální vůbec takovým způsobem omezeny.

III. Novější zákony o mýtech.

Jak erární, tak i soukromá mýta vyžadovala vzhledem k změněným poměrům časovým jednak důkladné zákonné reorganisace, jednak četných doplňků, tak zejména ohledně zřizování mýt, stanovení sazby mýtní (tarifu), úpravy osvobození a výhod, udržování a opětného zřizování mýtních závor a mýtních budov, dohled na výběrčí mýta a odstranění případných nepřísluŝností a nezákonností. V soukromých záležitostech mýtních má zvláštní důležitost výklad privilegií, povinnosti jimi jednotlivým majitelům mýta uložené vzhledem k udržování dotyčných silnic, mostů a hrází, vliv na pronajetí jich atd. Nejnověji byl o mýtech vydán zák. ze dne 26. srpna 1891 č. 140 ř. z.; týž však obsahuje toliko předpisy o erárních mýtech mostních, silničních a převozních, kdežto pro veřejné, neerární silnice a mosty v jednotlivých korunních zemích vydány zvláštní zákony zemské. Jsou to: v Čechách zák. ze dne 2. dubna 1867 č. 32 z. z., 39; v Dolních Rakousích zák. ze dne 17. května 1866 č. 15, z. z. 67: dále zák. ze dne 24. listopadu 1868 pro Dol. Rak. č. 22 z. z., 47 a zák. ze dne 21. března 1870 č. 29 z. z., 89; ve Štýrsku zák. ze dne 30. září 1868 č. 25 z. z., 56; v Haliči zák. ze dne 17. dubna 1874 č. 35 z. z.

IV. Erární mýta.

1. Z erárních mýt zrušeno bylo zák. ze dne 26. prosince 1892 č. 231 ř. z. mýto vodní a § 1. zák. ze dne 26. srpna 1891 č. 140 ř. z. pak zvláštní mýto za užívání mostů od státu vydržovaných (erárních).

2. Mýta silniční.

a) Silničnímu mýtu podléhá užívání silnic od státu vydržovaných tažným dobytkem, který jest do povozů zapřažen, jakož i užívání dobytkem hnaným. Tažným dobytkem, vztažmo těžkým hnaným dobytkem rozumějí se koně, voli, býci, krávy, tříročkové, mezci a osli, lehkým dobytkem hnaným: telata, ovce, kozy a vepřový dobytek. K tažnému dobytku nezapřaženému, pak zvířatům jezdeckým a soumarům přihlíží se jako k dobytku hnanému. Dobytek, který se veze, mýtu silničnímu nepodléhá. Vlastník dobytka, není-li již jinak povinen mýto zapraviti, ručí bezpodmínečně za mýtní poplatek. Jestliže státní pokladna nebo pachtýř mýta, jenž v její práva byl nastoupil, přijde o mýtní poplatek následkem toho, že předpisů cit. zákona nebylo šetřeno, tedy ručí vinná strana za ztrátu. Ohledně promlčení silničního mýta platí předpisy vydané pro promlčení potravních daní. Nezapravené mýtní poplatky budtež vymáhány způsobem předepsaným pro vymáhání zadržených zeměpanských daní.

b) Mýtiště, to jest ono místo, kde silničné mýto má se zapravovati, označí se mýtní závorou (šraňkem) nebo tabulkou s mýtní sazbou. Mýtní závora v každé mýtní osadě budiž zřízena pokud možná na hranici domů. Silniční mýto dlužno zapraviti při každém překročení mýtiště.

c) Mýtní osadou rozumí se osada (ves, městys, město), kde nalezá se jedno nebo více mýtišť. Osady jedné katastrální obce, jejíž domy stojí vedle sebe podél erární silnice, a osady, které odděleny jsou toliko mostem, tvoří dohromady toliko jednu osadu. Mýtní osada, kde na všech silnicích do ní ústících zřízena jsou mýtiště, sluje osadou mýtem uzavřenou (zamýtěnou). Obyvatelé osady takové jsou povinni platiti na mýtištích této osady silniční mýto za příhon i výhon tažného a hnaného dobytka toliko jednou, a to při příhonu jeho jednoduchým obnosem, při výhonu pak jest tažný a hnaný dobytek mýta prost. V mýtních osadách s obyvatelstvem více než 50.000 duší budiž placeno silniční mýto z tažného dobytka, pak z těžkého a lehkého hnaného dobytka u mýtišť zřízených na erárních silnicích jak při vstupu tak i při výstupu za 8 km. Finanční úřad ve shodě s politickým úřadem po vyslechnutí příslušné obce může postaviti k ochraně vedlejší závory, t. j. poboční závory, závory zápovědné a výstražné tabulky.

d) Závory slouží k tomu, aby cesta, na které se lze mýtišti vyhnouti, byla pro tažný a hnaný dobytek mýtu podrobený uzavřena.

e) Výstražné tabulky varují před mýtními přestupky, jichž dopustil by se ten, kdo by cesty, na které taková tabulka stojí, s tažným nebo hnaným dobytkem užil tím způsobem, že by se tím vyhnul mýtišti.

3. Od mýta na erárních silnicích jsou osvobozeny

a) jízdy vozem i koňmo členů císařského domu a jejich družiny, cizích panovníků, velevyslanců, vyslanců, jednatelů cizích mocností, pochody vojenských oddílů, jízdy koňmo i vozem aktivních osob vojenských, vojenská přípřež, jízdy četnictva, finanční stráže, úředníkův a sluhů silničních úřadů stavebních, biskupů, děkanů a duchovních správců jiných společností náboženských, branných povinníků dopravují-li se na útraty obce, a při dopravě zločinců. Obyvatelé mýtní osady a obvodu jejího, jakož i ti, kdo tam sice nebydlí, avšak provozují tam polní hospodářství, živnost neb jiný hospodářský podnik, neplatí v tomto místě při jízdě tam i zpět silničního mýta a rovněž i jiné osoby, smlouvou od mýta osvobozené;

b) jízdy poštovní, doprava majetku erárního, doprava materiálu ke stavbě erární silnice, ku stavbám na úpravu řek a ochranu břehů, ke stavbám kostelním, farním a školním, průvody pohřební, jízdy s hasičskými stříkačkami, žene-li se dobytek na pastvu na hory (na alpy), t. zv. hospodářské a průmyslové povozy, dále dobytek hnaný na pastvu, do brodu, k napajedlu, léčení, okování a připouštění; tažný dobytek zapřažený do povozů k polnímu hospodářství (do pluhů, bran); tažný dobytek při povozech nesloužících k dopravě osob, jimiž u provozování rozličných odvětví vlastního polního hospodářství nebo vlastního domácího hospodářství nebo vlastní živnosti suroviny a polotovary z obytných a hospodářských stavení nebo ze živnostenských místností se dovážejí k přetvoření nebo zpracování a přetvořené nebo zpracované se zpět dovážejí, konečně tažný dobytek při povozech se stavebním materialem na pozemcích mýtní osady nabytým a pro mýtní osadu samu ustanoveným.

4. Erární mýta převozná: Užívají-li erárního převozu osoby ke svému přeplavení, pak užívá-li se takového převozu, by přeplaveny byly povozy, do nichž tažný dobytek jest zapřažen, a dobytek hnaný, nesený nebo vezený, jest užívání toto podrobeno mýtu převoznému. V krajinách, kde jest zřízen erární přívoz, jest zapověděno do jisté vzdálenosti proti proudu i po proudu od erárního přívozu převážeti cizí osoby nebo věci s jednoho břehu na břeh protější. Osvobození od placení mýta uvedená při mýtu silničním mají průchod též při mýtu převozném.

5. Vybírání mýta: Mýto vybírá se buď v režii erární nebo cestou propachtování. Pachtýř nabývá práva u spachtovaného mýtiště vybírati zákonné mýtní poplatky. Pachtýř jest též oprávněn pro svou osobu a na dobu svého pachtovního poměru smluviti se se stranami o zapravování mýtních poplatků.

6. Trestní ustanovení:

a) Dle cit. zák. ze dne 26. srpna 1891 (§§ 28—30): Pro přestupky předpisův o silničním a převozném mýtě platí trestní zákon důchodkový s předpisy dodatečnými. Peněžité pokutě od 1 zl. do 100 zl., pokud nemají místa předpisy obecného zákona trestního, podléhá neoprávněné užívání cesty závorou uzavřené nebo zápovědnou tabulkou jako zavřené označené, zúmyslné porouchání mýtní závory nebo sazební, zápovědné nebo výstražné tabulky k mýtnímu účelu postavené, svémocné otevření mýtní závory. Výběrčí mýta má právo vybrati od toho, jehož byl přistihl při některém přestupku mýtním, na písemnou stvrzenku, $7\frac{1}{2}$násobný obnos zkráceného poplatku jakožto jistotu za trest.

b) Důchodkového přestupku dle předpisů důchodk. zák. tr. dopouští se,

α) kdo zakázaným způsobem vyhne se výběrčí stanici, mýtnímu nebo lodnímu poplatku na pozemní nebo vodní dráze s předměty poplatku podléhajícími, nebo

β) na silnici mýtním nebo podobným poplatkem stížené příslušného poplatku nezaplativ bezprávným způsobem překročí místo k vybírání poplatku ustanovené (na př. mýtní závora) s předměty mýtnímu poplatku podrobenými; nebo kdo

γ) mostu nebo převozu, za jehož užívání vybírá se mýtní nebo převozní poplatek, užije způsobem poplatku podléhajícím, avšak zaplacení příslušného poplatku se vyhne.

Trest záleží v 5 až 10násobném obnosu, o který státní důchody byly zkráceny (§ 436 tr. z. důch.). Kdo proti zákazu nad nebo pod mostem nebo převozem osoby nebo věci s jednoho břehu na druhý převáží, má zaplatiti 5 až 10násobný obnos poplatku, který v dotyčném případě by se byl musel zapraviti. (§ 437). Přestupky důch. v §§ 436 a 437 uvedené promlčují se dle § 482 č. 4 v 6 měsících.

δ) Kromě trestů v důch. tr. z. stanovených mohou pachtýři mýta, kteří nešetří zákonů o mýtu nebo svémocně mýtní poplatky požadují nebo vybírají, finančními úřady býti odsouzeni k pokutám pořádkovým dle stávajících předpisův a dle předpisů smlouvy pachtovní. Přestupky regulativu o způsobu zařízení povozu třestají úřadové političtí.

V. Zemské zákonodárství.

Nejdůležitějšími jsou tato ustanovení: Veškeré zemské silnice podléhají mýtu. Okresní silnice jsou podrobeny mýtu, přispívá li země stálým příspěvkem k jich udržování. Na silnicích obecních se zpravidla mýto nevybírá; výjimečně však může místodržitelství v souhlase se zemským výborem uděliti povolení k vybírání mýta na obecní silnici vzhledem k výši nákladů udržovacích nebo jedná-li se o podrobení mýtu delší nebo důležitější silniční trati, jestliže za to žádá většina obcí k udržování dotčené silnice zavázaných (v Čechách k zakročení zastupitelstva okresního). Rovněž mosty zpravidla mýtu podrobeny nejsou; toliko výjimkou uděluje povolení k vybírání mýta z mostů místodržitelství v souhlase se zemským výborem. Místo k vybírání mýta budiž stanoveno pokud možná mimo obvod místa, a nalezá-li se v téže osadě i mýto erární, budiž se o něm dorozuměno s dotyčným úřadem finančním. Mýto silniční sluší zapraviti při průjezdu pod mýtní závoru bez ohledu na cestu vykonanou. Mostní mýto platí se však jen tehdy, když se na most skutečně vstoupí. Je-li v témže místě z jakýchkoli příčin na téže silnici zřízeno více závor, budiž placeno mýto přece jen jednou. Strany, které se zapřaženými povozy nebo se hnaným dobytkem před mýtní závorou se silnice se uchýlí a za stanicí opět na ni se vrátí, tudíž mýtní stanici objedou, jsou povinny zapraviti zákonný poplatek mýtní. V mýtních osadách zapravují obyvatelé mýtní poplatek toliko jednou a sice při vstupu v osadu. Osvobození od mýta na silnicích erárních již stanovená nebo snad budoucně vyslovená platí též ohledně veřejných silnic neerárních. Tam, kde místní poměry odůvodňují zvláštní osvobození od mýta, může je stanoviti při zemských silnicích zemský výbor (při okresních silnicích v Čechách okresní výbor) a při obecních silnicích výbor obecní. Výběrčí mýta má se stranami slušně jednati, ve dne i v noci připraven býti, poplatky vybírati na silnici u mýtní závory před mýtním domkem, vystříhati se každého zbytečného zdržování stran, jež by se způsobovalo zbytečným chozením pro drobné peníze nebo pro potvrzení (bolety) a má konečně k žádosti stranám vydati potvrzení o zaplaceném poplatku (boletu). Rovněž jest povinen mýtní tarif potvrzený od příslušné silniční správy na přístupném místě připevniti a místo u závory za noci dostatečně osvětliti.

VI. Úřady.

Ve příčině erárních mýt příslušnými jsou finanční úřady, kdežto ve všech ostatních případech, kde se jedná toliko o mýto soukromé, o stanovení dotyčných sazeb, rozhodují úřadové političtí; pokud však zájem státu buď přímo nebo nepřímo jest súčastněn, mají političtí úřadové předse-

jíti v souhlase s úřady finančními (výn. min. vn. v souhlase s min. fin. ze dne 19. července 1870 č. 11652). Ohledně otázky, zdali více sousedních míst má býti prohlášeno za jediné místo mítní rovněž ohledně zřízení míst mýtem uzavřených a o stanovení mýtních stanovišť rozhoduje při erárních mýtech ministerstvo financí v souhlase s ministerstvem vnitra (§ 10 a 11 cit. z.). Propachtování erárních mýt, jakož i rozhodování o rekursích a stížnostech na nesprávné jednání pachtýře při vybírání mýta přísluší finanční správě (§ 27). Finanční úřad zemský má v souhlase se zemským úřadem politickým stanoviti vzdálenosť od erárního převozu, do které jest zapověděno osoby a zboží s pominutím jeho přepravovati (§ 23). Dle zemských zákonů (Horní Rakousy) budiž ohledně zřízení nebo přeložení mýtních závor slyšán zemský výbor. V Bukovině může býti povoleno přeložení mýtní závory, vyjímajíc případ sporu, na jiné než zákonem stanovené místo zemským výborem ku zakročení silničního družstva. V Přímoří, Gorici a Gradisce jest i povolování silničního nebo mostního mýta na neerárních silnicích vyhraženo státní správě (v Přímoří po slyšení zemského výboru). V Čechách uděluje povolení k vybírání mýta na okresních silnicích, k jichž udržování zemský fond stálý příspěvek poskytuje, zemský výbor, kdežto ohledně ostatních okresních silnic a silnic obecních jakož i mostů místodržitelství v souhlase se zemským výborem.

Trestní pravomoc ve příčině mýtních přestupků, nesprávného jednání výběrčích mýta, přísluší v I. stolici obecnímu představenému místa, kde mýtní závora se nalezá, ve II. stolici pak politickému úřadu, který též rozhoduje ve sporech o osvobození od mýta.

VII. Státní právo vyvlastňovací (expropriační).

D. dv. kom. ze dne 16. října 1835 sb. z. pol. sv. 63, str. 429 nařídil, že soukromá cestní a mostní mýta mají býti znenáhla stažena; expropriační řízení spravuje se pravidly všeobecnými. Účastníci mají své nároky ohlásiti dotyčné zemské vládě, kteráž slyševši prve finanční prokuraturu předloží své dobrozdání ministerstvu, jež pak o náhradě rozhodne. Není-li strana s rozhodnutím tím spokojena, může nastoupiti pořad práva.

VIII. Daně.

1. Daň z výdělku: Pachtýř mýta jako vůbec pachtýři erárních nebo městských přirážek a poplatků, neplatí z těchto dočasných podniků, jež nelze pokládati ani za živnost ani za podnik výdělkový, daně výdělkové (dv. d. ze dne 10. listopadu 1829 č. 4154, sb. z. prov. pro Moravu a Slezsko).

2. Daň z příjmů: Pachtýře mýt a potravní daně dlužno vzhledem k jich příjmu z těchto podniků posuzovati dle § 4, 1, č. 2 patentu o dani z příjmů a § 10 vyk. nař. a vřaditi je do I. třídy (min. fin. ze dne 17. prosince 1850, č. 19.947, z. z. pro Čechy, Slezsko, Hor. Rakousy, Korutany, Tyroly, norm. s. pro Dol. Rakousy, Tyroly, Slezsko).

3. Domovní daň činžovní: Budovy pro vybírání mýta nepodléhají domovní dani třídní a činžovní; i ony části budovy, jež úředníci tu zřízení a jich pomocný personál obývají in partem salarii, tedy k vůli službě, aniž by platili nájemného, posuzují se po dobu tohoto věnování jako obydlí úřední (d. dv. kom. ze dne 13. srpna 1821 č. 1422, sb. z. prov. pro Halič). Měla-li by však taková budova přejíti v soukromé vlastnictví pachtýře nebo jiné osoby soukromé, budiž z ní vyměřena daň domovní, byť i původní její určení se nezměnilo; při tom jest samozřejmo,

že z budov, jež správa důchodková pro vlastní režii najala, vlastník příslušnou domovní daň musí platiti (d. dv. kom. ze dne 19. listopadu 1822 č. 2109). Mýtní domky na zemských, okresních a obecních silnicích týmž fondům náležející buďtež od domovní daně osvobozeny potud, pokud naznačenému účelu slouží a pokud snad pronajmutím nějakého výnosu nepřinášejí (min. fin. ze dne 21. listopadu 1869, č. 36.693).

Nabídka (offerta).

I. Pojem.

Nabídka jest návrh učiněný za příčinou uzavření smlouvy; každá nabídka není však způsobilou, aby poskytla základ ku smlouvě po právu účinné; platí tudíž pro právní účinnost zpravidla vše to, čeho se obyčejně ku platnosti smlouvy vyhledává.

Nabídky mohou tedy činiti jen osoby, které mají způsobilost právní jednání předsebráti; osoby, jež nemajíce způsobilosti přivoliti k uzavření smlouvy, nemohou samostatně vstoupiti ve smluvní poměr, jako osoby rozumu nemající, nezletilci a marnotratníci, nýbrž mohou jen svými zákonnými zástupci učiniti návrh na učinění smíru; rovněž může se vztahovati nabídka jen k takovým předmětům, jež nejsou vyloučeny z právního obchodu; co je nemožno nebo nedovoleno, nemůže býti předmětem platné nabídky (§ 878 o. o. z.).

II. Právo občanské.

Obecný občanský zákonník obsahuje v §§ 861 a 862 zvláštní ustanovení o nabídce a přijetí její:

1. Obsah nabídky musí býti takový, aby z něho jasně a určitě vyplývalo, že offerent (osoba nabídku činící) má vážný úmysl určitou smlouvu učiniti. Právo, které druhému se nabízí, musí býti co do své podstaty v nabídce obsaženo.

2. Právní platnost nabídky předpokládá zpravidla, že tato byla jedné nebo několika určitým osobám učněna; jest tudíž sporno, zdali nabídky ohlášené ve veřejných listech jsou závazny, pokud se nezaváže offerent vůči určité osobě ku příslušnému plnění.

3. Přijetí nabídky: Občanský zákonník činí rozdíl v § 862 mezi ústní a písemní nabídkou. Ústní offertu možno učiniti a přijati toliko mezi přítomnými. Přijetí musí nastati bez prodlení, t. j. ihned a to buďto výslovně nebo mlčky, v případě posledním takovými činy, jež nepřipouštějí žádné pochybnosti, že přijetí nastalo. Ve příčině offerty písemní rozeznává § 862 dále, zdali se nacházejí obě strany v témže místě čili nic. Ve případě prvém musí se státi přijetí ve 24 hodinách; v posledním případě v té době, jíž jest třeba ku dvojí odpovědi. »Dvojím zodpověděním« mohou se vyrozumívati jen obyčejné dopravní prostředky resp. může se jen ta lhůta počítati, které obyčejné korrespondenční prostředky vyhledávají (nikoli tedy telegraf nebo telefon) (rozh. ze dne 30. dubna 1857 č. 3764 č. 194). § 862 o. o. z. řeší též spornou otázku, je-li přijetí offerty teprve tehdy platno, až offerent nabude o přijetí vědomosti. Thöl, Puchta, Borneman a Lauterbach přimlouvají se za to, aby smlouva vznikla okamžikem přijetí offerty nehledě k tomu, zdali offerent o přijetí již zvěděl; názor tento označuje se jako princip theorie projevu (deklarační), kdežto Wächter, Vangerof, Brinz a Arndts pokládají přijetí teprve tenkráte za dovršeno, jakmile přijetí ku vědomí offerentově se dostalo: princip t. zv. theorie zvědění (rekogniční). O. o. z. hlásí se k poslednímu názoru,

jelikož obrat § 862 »a musí slibující straně oznámeno býti (scil. přijetí)« poukazuje zřejmě k tomu, že přijetí offerty samo o sobě ještě nestačí, a že teprve tehdy počne existovati smlouva, když offerent ve lhůtě zákonné nabude o přijetí vědomosti.

Výminečné přijetí jeví se jako zamítnutí offerty, resp. jako učinění nabídky nové se strany oblata (toho, komu se offerta činí); v té případnosti použije se obdobně lhůt § 862 o. o. z.; offerent nechať se tedy při ústní offertě bez prodlení vyjádří, přijímá-li nabídku oblátovu, při písemní, mezi přítomnými pod výminkou učiněné protinabídce ve 24 hodinách a mezi nepřítomnými ve lhůtě v § 862 o. o. z. blíže naznačené.

4. Právní účinky nabídky:

Před uplynutím stanoveného času nelze nabídku odvolati (§ 862 pol. věta). Naskytá se otázka, možno-li odvolati offertu, dokud ji ještě oblát neobdržel. K této otázce jest přisvědčiti, neboť § 862 v poslední větě předpokládá, že oblát v držení offerty se již nalézá, a že ho odvolání nabídky buď současně nebo ještě před dodáním offerty nedošlo; odvolání, které dojde před nebo při dodání offerty, jest právně účinným, neboť v tom případě dlužno za to míti, že zde offerty není a že tudíž oblát ještě žádných práv nenabyl. Odvolání došlé po obdržení offerty jest však potud právně neúčinným, pokud oblátovi přísluší lhůty v § 862 ustanovené. Naskýtá se další otázka, má-li se užiti lhůt v § 862 naznačených také tehdy, byla-li nabídka učiněna osobě, jež sama nemůže se zavazovati, která tudíž se musí vysloviti svým zákonným zástupcem o přijetí nebo nepřijetí. V tomto případě jest užiti poslední věty § 865 o. o. z.; offerent nemůže ustoupiti, pokud se zástupce a soud neprohlásili, on je však oprávněn, stanoviti přiměřenou lhůtu, v níž toto prohlášení má nastati. Totéž platí o osobách právnických, při nichž je dle stávajících zákonných ustanovení nebo dle jich stanov nutno přivolení jiných nadřaděných činitelů (rozh. ze dne 21. října 1857 č. 9678 sb. 1039).

III. Právo obchodní.

Z § 861 o. o. z. zřejmě nevysvítá, lze-li offertu učiniti jen určité osobě, ježto užívá výrazu: »Kdo se prohlásí, že chce své právo na někoho přenésti.« Dle toho může ovšem zdáti se pochybným, musí-li slib či návrh býti učiněn individuálně, t. j. určité osobě a musí-li též ve všech podrobnostech býti určitým, či stačí-li, byla-li nabídka jen všeobecně učiněna v ten způsob, že každý, kdokoliv by o ní vědomosti nabyl, ihned byl oprávněn nabídku přijati a ji takto smlouvě oboustranně závazné za základ položiti. Obchodní zákonník stanoví tu jasně ve čl. 337, že nabídnutí ku prodeji, které děje se patrně ku více osobám, zvláště sdělením cenníků, seznamů skladních, ukázek nebo vzorků, nebo při němž zboží, cena nebo množství nejsou určitě naznačeny, není závaznou nabídkou ku koupi. To však nevylučuje, že by v konkretních případech zaslání vzorku atd. přece mohlo se pokládati za přímou nabídku. Byloť výslovně uznáno norimberskou konferencí, že rozhodnutí otázky, zdali nabídka v dopise obsažená jest závazna čili nic, závisí od ostatního obsahu dopisu (prot. str. 608). Kdežto § 862 o. o. z. ve příčině přijetí offerty činí základem svého rozeznávání písemnost a ústnost, vychází obchodní zákonník z případnějšího důvodu rozdělení, přítomnosti nebo nepřítomnosti toho, komu nabídka se činí.

1. Nabídka mezi přítomnými.

Tato nabídka musí tím, komu byla učiněna, ihned, tedy bez nutného odkladu (§ 904 o. o. z.) přijata býti, v opačném případě není nabízející svou nabídkou déle vázán. Nastává nyní otázka, lze-li mezi přítomnými též učiniti nabídku s výhradou lhůty na rozmyšlenou, ježto čl. 318 obsahuje striktní ustanovení, že prohlášení ihned projeviti nutno; v konferenci norimberské byla platnost takovéto připojené lhůty ku prohlášení se pokládána za nepochybnou (prot. str. 572).

2. Nabídka mezi nepřítomnými.

Kdežto o. o. z. neužívá výrazů »přítomní« a »nepřítomní«, přihlížeje spíše k okolnosti, zda obě strany nacházejí se v témže místě čili nic, směřuje výraz »přítomní« čl. 318 k tomu, zda oba kontrahenti (smluvníci) osobně vůči sobě stojí, a pro pojem »mezi nepřítomnými« je rozhodnou okolnost, že strany při činění a přijetí nabídky zároveň přítomny nejsou, takže je lhostejno, nalezají-li se v témž místě čili nic. V té příčině platí tyto zásady:

a) Při nabídce mezi nepřítomnými učiněné zůstává nabízející až do toho okamžiku zavázán, ve kterém při včasném odeslání odpovědi dojití její očekávati může. Zde, jakož i ve případě § 862 o. o. z. vyrozumívají se jen obyčejné prostředky dopravní, jichžto se obyčejně užívá ku styku s nepřítomnými.

b) Vypočítávaje tento okamžik může nabízející vycházeti z toho předpokladu, že jeho nabídka došla v čas.

c) Došlo-li přijetí v pravý čas odeslané teprvé po tomto okamžiku, nepovstane smlouva, ač-li nabízející v mezičasí nebo bezprodleně po dojití přijetí obláta (stranu, jíž nabídka byla učiněna) o svém odstoupení zpraví.

d) Se stanoviska adresátova nastane při dojití nabídky tento poměr:

α) týž má především zkoumati, zda nabídka došla v pravý čas;

β) v té případnosti nechať si zvolí patřičný prostředek korrespondence ku odpovědi;

γ) má řádně a neprodleně přijetí sděliti s proponentem.

δ) Chce-li adresát nehledě k opozděnému dojití offerty přece ji přijati, má své prohlášení o přijetí takovým způsobem odeslati, by toto dostihlo proponenta ještě v té lhůtě, ve které ji jest oprávněn očekávati, předpokládaje, že jeho nabídka došla bez opozdění.

ε) V každém případě nese však odpovídající nebezpečí, že prohlášení se o přijetí nedojde proponenta v čas. Výraz »řádně« v prvním odstavci článku vztahuje se spíše na volbu prostředku korrespondence, výraz »v pravý čas« především na poměr času odeslání offerty, o čemž se může příjemce přesvědčiti z poštovního razítka, nikoli na čas kdy nabídka příjemce dojde (prot. str. 568). Mezičasím (ve druhém odstavci čl. 319) jest míněn čas, který uplynul mezi okamžikem určeným pro včasné dojití přijetí a mezi skutečným dojitím přijetí, takže se zde tedy pojednává jen o tom případě, ve kterém offerent po uplynutí příslušné doby zatím již prohlásil, že se nepokládá býti svou offertou vázán (prot. str. 573). Též při nabídkách mezi nepřítomnými vzniká otázka, je-li proponent, který připojí ku své obchodní nabídce delší nežli zákonitou lhůtu prohlašovací, ihned od učinění nabídky vázán až do uplynutí této lhůty. Norimberská konference přisvědčila na tuto otázku, neboť může-li býti stanovena zákonnitá lhůta, po kterou zůstává offerent vázán, jest tím

taktéž uznáno, že, je-li offerentem připojena lhůta ku prohlášení se, zůstane tento až do uplynutí této lhůty vázán, neboť co platí o zákonnité lhůtě, t. j. lhůtě mlčky předpokládané, musí též platiti o lhůtě výslovně připojené (prot. str. 573). S druhé strany bylo toto popíráno a tvrzeno, že lze offerenta pokládati na nejvýš tehdy za vázána lhůtou adressatovi určenou, směřuje-li dle znění nabídky k tomu jeho úmysl (prot. str. 1361).

3. Odvolání nábídky.

Zde platí zásada, že nabídka považuje se jakoby učiněna nebyla, jestliže buď:

a) odvolání nabídky bylo druhé straně dříve než nabídka nebo současně s ní dodáno, nebo

b) došlo-li offerenta odvolání přijetí před dojitím prohlášení o přijetí nebo současně s ním (čl. 320 obch. z.).

4. Přijetí nabídky.

a) Přišla-li k místu smlouva ujednaná mezi nepřítomnými, platí okamžik, v němž prohlášení o přijetí nabídky za příčinou odeslání bylo odevzdáno, za okamžik uzavření smlouvy. Čl. 321 ustanovuje pouze, že hotovost smlouvy nastává okamžikem, kdy bylo odevzdáno prohlášení o přijetí t. j. kdy jest odňato další disposici přijímajícího, když tudíž posel převzal prohlášení o přijetí k dodání, když list poště, telegram telegrafnímu úřadu k dopravě odevzdán byl a t. d. Pouhé sepsání prohlášení o přijetí nestačí.

b) Přijetí pod výminkami nebo s obmezením pokládá se za zamítnutí nabídky, spojené s nabídkou novou (čl. 322 obch. z.).

c) Je-li mezi kupcem, jemuž se činí nabídka, a mezi nabízejícím obchodní spojení, nebo nabídl-li se týž vůči poslednímu k vyřizování takovýchto nabídek, jest povinen bez meškání odpověděti, jinak platí jeho mlčení za přijetí nabídky. Toto ustanovení čl. 323 činí výjimku z pravidla, že všeobecně nestává povinnosti odpověděti na offertu a že proponentovi nevzejdou žádná práva, když se nabídka nezodpoví Výjimečné toto ustanovení dlužno však přesně vykládati a nelze je rozšiřovati na každou nabídku a nýbrž jenom na ten případ, je-li udělen příkaz, jehož splnění proto může zmocnitel očekávati, jelikož ten, jemuž příkaz udělen byl, jest ve spojení se zmocnitelem vůbec — pojem to, který ovšem jest velmi neurčitý — nebo protože se zmocněnec kdysi ku vyřizování takových příkazů zvláště zmocniteli nabídnul. V tomto případě musí se tedy zamítnutí a nepřijetí zmocniteli bez váhání oznámiti, při čemž ovšem samo sebou se rozumí, že nezaviněná obmeškání odpovědi nemohou bez dalšího zmocněnci býti ku škodě (prot. str. 1363). Ustanovení čl. 323 dlužno jakožto výjimku z pravidla jednak vztahovati jen na kupce ve smyslu obchodního zákonníka, jednak na obchody kupecké resp. příkaz, o nějž jde, musí býti kupeckým obchodem nebo musí k němu směřovati, což vysvítá též nepochybně z toho, že čl. 323 ve 3. oddílu obchodního zákonníka, jenž pojednává o kupeckých obchodech, jest pojat.

IV. Poplatky.

Nabídky k učinění smlouvy, mohou-li se považovati za slib ve smyslu (§ 861 o. o. z., podléhají poplatku 50 kr. za každý arch. Je-li slib písemně sepsán, použije se ustanovení §§ 37—40 popl. z. (punktace, novace) (p. s. 10 popl. z.). Viz čl. Smlouvy.

Náboženství. (Společnosti náboženské).

I. Poměr ku státu.

Združení, která víží vyznavače určitého vyznání a je přidržují na základě společných nauk k vykovávání náboženských povinností a k pořádání jich poměrů náboženských, jeví se jako společnosti náboženské. Víra nesmí se příčiti právnímu řádu; domáhajíc se ochrany a uznání ve státě, musí tato souhlasiti úplně s právními zásadami; spočívát' ona ve vyšší autoritě a pravdě. V dobách starších byla toliko jedna církev státní, ostatní náboženství vedle ní byla jen trpěna a nikoli uznávána; v tomto případě byla podřízena všecka ostatní vyznání vládnoucímu náboženství, jsouce k němu v jistém poměru odvislosti a netěšíce se týmž právům a výhodám jako církev státní. Přívrženci ostatních vyznání, kteří nevyznávali náboženství církve státní, byli ve příčině veřejnoprávní odstrčeni, z veřejných úřadův a hodností úplně vyloučeni, ba i v soukromoprávních poměrech byli podrobeni zákonným omezením. Z pravidla nesměli půdy nabývati, ve příčině ostatních právních poměrů byli z nich buď úplně vyloučeni nebo podrobeni jistým kautelám, jež velice tísnily jejich způsobilost k právům a právním činům. Pokrok v té věci nastal v rakouských zemích dědičných vydáním pověstného tolerančního ediktu císařem Josefem II, kterýž nařizoval: Jeho Veličenstvo přesvědčeno jsouc o škodlivosti všelikého nucení ve věcech svědomí s jedné strany a s druhé o velkém užitku, který vzchází jak náboženství tak i státu z pravé křesťanské snášenlivosti, vidělo se býti nuceno, aby dovolilo augsburským a helvetským vyznavačům náboženským, pak i nesjednoceným Řekům všude vykonávati jejich soukromé pobožnosti, bez ohledu, byly-li tyto kdy konány nebo zavedeny čili nic. Náboženství katolickému ponechána budiž však přednost u výkonu veřejných pobožností, než budiž dovoleno oběma protestantským náboženstvím, jakož i již stávajícímu nesjednocenému řeckému, aby vykonávala na všech místech, kde to lze dle počtu lidí a dle poměru obyvatelstva a kde nekonají již nekatolíci veřejnou bohoslužbu, soukromá cvičení. Nekatolickým poddaným má se dovoliti, aby, kde čítá se na 100 rodin, které nemusejí bydleti v místě modlitebny nebo svého duchovního správce, nýbrž mohou vzdáleny býti i na několik hodin, si vystavěli vlastní modlitebnu a školu; má se jim na vůli nechati, aby si zjednaly své vlastní učitele, jež mají obce vydržovati; v budoucnosti má se úplně upustiti od vydávání obvyklých reversů při sňatcích nekatolíků ve příčině výchovy dítek jimi zplozených v náboženství římsko katolickém; nekatolíci mohou se připustiti ku koupi domův i statků, ku právu měšťanskému i mistrovskému, k hodnostem akademickým i službě civilní dispensando (udělením dispense) a nemají se přidržovati k jiné způsobě přísahy, nežli která odpovídá jich náboženskému učení, aniž k obcování processím nebo úkonům panujícího náboženství, nechtějí-li tomu sami. Spíše třeba bez ohledu na rozdílné náboženství při všech volbách a každém udílení míst služebních, jak se to u vojska denně bez nejmenší závady, ba i s prospěchem děje, přihlížeti pouze ku rozšafnosti a způsobilosti žadatelově, pak na křesťanský a mravní život jeho. Toleranční edikt dalek byl však zásady, aby uspořádány byly poměry všech vyznání náboženských na zásadě naprosté rovnoprávnosti a aby dokonce státním občanům vyhrazeno bylo právo volně zakládati náboženské společnosti s právy korporačními. Edikt tento postaviv spíše »panující« katolickou církev naproti vyznáním jenom »trpěným«, neposkytl žádnému

vyznání náboženskému zákonných prostředkův, aby se uznání ve státě domohlo. Další kroky v oboru náboženského zákonodárství byly zůstaveny době naší. Císařskými patenty ze dne 4. března 1849 a ze dne 31. prosince 1851, byla »uznaným církvím a náboženským společnostem« zajištěna stejná samostatnost v jich záležitostech a tato zásadní rovnost před zákonem ve skutek uvedena byla jmenovitě pro evangelickou církev patentem ze dne 8. dubna 1861; cís. pat. ze dne 4. března 1849 č. 151 ř. z. poskytnuta byla úplná svoboda vyznávání víry a právo domácího výkonu náboženských vyznání každému a účastenství ve právech občanských i politických učiněno nezávislým na náboženském vyznání; občanské povinnosti nesměly ovšem doznati pražádné újmy vyznáváním náboženství. Dále nařídil citovaný patent, že přísluší každé zákonem uznané církvi a náboženské společnosti právo společně a veřejně vykonávati své náboženství, své záležitosti samostatně spravovati a pořádati, a že podrží ústavy věnované účelům kultu, vyučování a dobročinnosti, nadace i fondy; ovšem jest podřízena jako každá společnost všeobecným státním zákonům. Cís. pat. ze dne 31. prosince 1851 č. 3 ř. z. pro r. 1852, kterýmž zrušen byl pat. ze dne 4. března 1849, jakož i zásady v něm vyslovené, přijal taktéž ustanovení, že třeba zachovati a chrániti každou zákonem uznanou církev a náboženskou společnost ve právu společného veřejného výkonu náboženství, v samostatné správě jich záležitostí, dále v držení a požívání ústavů určených účelům kultu, vyučování a dobročinnosti, nadání a fondův, při čemž arciže podléhají všeobecným státním zákonům. Státní zákl. zákon ze dne 21. prosince 1867 o všeobecných právech státních občanů zaručil opětně základní politická práva ze dne 4. března 1849 nejv. pat. ze dne 31. prosince 1851 výslovně zachovaná v platnosti, ovšem přesněji stilisovaná vyhradiv jednotlivcům dalekosáhlá práva v ohledu náboženském. Vytknulť cit. zákl. zák. státní vedle zásad výše uvedených zásadu novou, totiž neporušitelnost těchto základních práv, ustanoviv: Úplná svoboda víry i svědomí jest každému zaručena (čl. 14). Požívání občanských i politických práv jest nezávislé na náboženském vyznání; občanským povinnostem ku státu nesmí se však žádná újma díti. Nikdo nesmí býti nucen k církevním výkonům aneb k účastenství na církevních slavnostech, pokud nepodléhá moci jiného dle zákona k tomu oprávněného (čl. 14). Čl. 15: Každá zákonem uznaná církev a náboženská společnost má právo společně a veřejně vykonávati své náboženství, řídí a spravuje své vnitřní záležitosti samostatně, zůstane v držení a požívání svých ústavů ustanovených k účelům kultu, vyučování a dobročinnosti, svých nadání a fondů, jest však, jako každá společnost, podrobena všeobecným státním zákonům. Čl. 16: Přívržencům zákonem neuznaného náboženského vyznání jest dovoleno domácí vykonávání náboženství, pokud není ani protizákonné a neuráží mravnost. Čl. 15 jsou propůjčena jen zákonem uznaným společnostem náboženským jistá práva korporační, nikoli však jednotlivým členům jejich práva individuální dle stanov; jen ony, resp. jejich zákonní orgánové a zplnomocnění zástupci jsou legitimování, aby si stěžovali pro domnělé porušení těchto práv (rozh. říš. soudu ze dne 26. dubna 1877 sb. »Hye«, III., 130). Článkem 16 zajištěné právo domácího výkonu náboženství jest poskytnuto pouze přívržencům (souvěrcům) určitého neuznaného náboženského vyznání, nikoli však též třetím k vyznání tomu nenáležejícím osobám. Stoupencům zákonem neuznaných náboženských společností nepřísluší nikterak právo, aby konali veřejná

shromáždění za příčinou svého vyznání náboženského (rozh. říš. s. ze dne 20. dubna 1880 sb. »Hye«, v. 212, 213, 214, 215).

Od vydání zákl. stát. z. bylo lze činiti jakýsi rozdíl pouze mezi jednotlivci a mezi náboženskými společenstvy. Sám o sobě smí každý — pokud tím neděje se újma občanským povinnostem ku státu — k jakémukoli vyznání se hlásiti a je ve své domácnosti vykonávati; naproti tomu přísluší dle čl. 15 jenom »zákonem uznaným církvím a společnostem náboženským právo tvořiti korporace, vykonávati společnou veřejnou bohoslužbu, vůbec souhrn všech práv a předností v cit. čl. naznačených. Starší zákonodárství stavělo proti sobě s jedné strany uznané církve a náboženské společnosti, a »přívržence zákonem neuznané konfesse« se strany druhé. Ony jsou privilegovanými právnickými osobami, nadanými veřejnými právy a poctami, tyto však pouhými individuy, postrádajícími všeho korporačního spojení, jakož i možnosti, je utvořiti. Úplná svoboda víry i svědomí, která je čl. 14 zákl. z. st. o všeobecných právech státních občanů »každému zaručena«, nemohla potud platiti jako absolutní vymoženost, pokud odnímala se stoupencům náboženského vyznání, před forem státním bezvadného, každá možnost, aby tvořili korporaci, aby své náboženské vědomí utužovali a oživovali společnou bohoslužbou, vůbec aby byli účastni oněch veřejných práv, která jsou udělena ostatním vyznáním náboženským; jestiť spíše obmezením víry a svobody svědomí, musí-li státní občané před státem své vyznání tajiti. Žádá se totiž všeobecně zajištěná »úplná svoboda víry i svědomí«, dále aby se poskytlo každému vyznání stejné právní postavení jako náboženstvím uznaným, předpokládaje, že toto rovnou měrou odpovídá náležitostem vyznání uznaného se strany státu kladeným. Toť tendencí a účelem zák. ze dne 20. května 1874 č. 68 ř. z. o zákonném uznání náboženských společností.

II. Náležitosti zákonného uznání náboženské společnosti.

Zákonem uznaná církevní a náboženská společenstva jsou katolické (římského, řeckého a arménského ritu), evangelické (augsburského a helvetského vyznání), řecké nesjednocené (řecké a arménské orientální), židovské. Nař. min. kultu a vyučování ze dne 18. října 1877 č. 99 ř. z. bylo vysloveno uznání starokatolické náboženské společnosti, která za dosti učinila § 1 zák. ze dne 20. května 1870 č. 68 ř. z., na základě § 2 tohoto zákona pod názvem »starokatolická církev«; nař. min. kultu a vyučování ze dne 30. března 1880 č. 40 ř. z. byla uznána evangelická církev bratrská. Neuznány jsou tyto náboženské společnosti: bratří světla, němečtí katolíci, svobodné křesťanské obce; sekty: novojerusalemská, novosalemská, sekta Janových bratří, vyznavačů čisté křesťanské nauky, nazarenů, »svobodné církve rozumu«, nazarejských, následovníků Kristových, pak všecky ty spolky, které pod jakoukoli zástěrou náboženského vyznání sledují cíle politické (nař. min. ze dne 16. listopadu 1851 č. 146, ze dne 26. března 1858 č. 47, ze dne 20 července 1860 č. 183). Výše cit. zákonem ze dne 20. května 1874 č. 68 ř. z. upraveno jest zákonité uznávání náboženských společností. Na náboženské společnosti dříve uznané zákon tento svou působnost nevztahuje (rozh. správ. soudu ze dne 4. června 1886 č. 1609 sb. 3092); rovněž i zákon spolkový neplatí pro náboženské společnosti (§ 3 zák. ze dne 15. listopadu 1867 č. 134 ř. z.).

Náboženské společenstvo má však nárok na státní uznání jen pod tou podmínkou, že dostojí náležitostem státem kladeným na uznané náboženské společnosti. Tyto náležitosti jsou dílem positivního, dílem negativního rázu. Se stránky negativní žádá stát od každé náboženské společnosti, aby neporušovala veřejný pořádek a práva ostatních státních občanů, kterýžto požadavek specielně se týká práv ostatních vyznání. Hledíce k positivním požadavkům seznáme, že dle našeho státního zařízení přenáší stát jisté funkce na uznané náboženské společnosti, zvláště právo vésti matriky a intervenovati při sňatcích, dále že každému uznanému vyznání přísluší postavení privilegované veřejné právnické osoby, takže požívá zvláštní pocty a práv (úřední postavení funkcionářů, administrativní péče o jmění, zvláštní ochrana zařízení právem trestním zaručená); právě proto má však také převzíti i jisté veřejné povinnosti (viz zprávu motivů k cit. zák. a zprávu konfessijního výboru poslanecké sněmovny ze dne 16. března 1874). Stoupencům náboženské společnosti zákonem posud neuznané uděluje se uznání náboženské společnosti pod podmínkou, že jich náboženská nauka, jich bohoslužba, jich ústava, jakož i zvolený název neobsahuje nic protizákonného a mravům se příčícího a že zařízení a trvání aspoň jedné obce náboženské dle požadavků tohoto zákona zřízené jest zaručeno. Učiní-li se zadost těmto podmínkám, vysloví uznání ministr kultu.

III. Právní následky a účinky státního uznání.

1. Každá státem uznaná náboženská společnost jest účastna všech práv, která příslušejí dle zákonů státních zákonem uznaným církvím a náboženským společnostem; zvláště má právo zakládati náboženské obce, t. j. náboženské korporace, které spojují ve spolek příslušníky dotyčné společnosti náboženské bydlící v určitém území; organisace jejich jest nutna již z toho důvodu, že vše, co se ve státě domáhá své platnosti, musí míti i přesnou zevnější formu; stát nemůže se zabývati s náboženskými vyznáními, nýbrž jenom s církevními organismy; dle toho jest i o to postaráno, že nesmí o otázce, kdo náleží k příslušnému vyznání a ku které obci, vzejíti pochybnost. Z téhož důvodu bude třeba ještě před uznáním vyznání náboženského k tomu přihlédnouti, jaký útvar vykazuje zřízení společnosti náboženské, jež se má uznati. Ku každé změně v ohraničení náboženských obcí jest potřebí státního schválení, kteréž je podmíněno průkazem, že k tomu, aby zajištěno bylo zřízení nutných bohoslužebných ústavů, vydržování řádného duchovního správce a udílení pravidelného náboženského vyučování, jsou po ruce dostatečné prostředky, nebo že je lze zákonitým způsobem opatřiti.

2. Ustavení náboženských obcí.

Před udělením schválení nesmí ustavení nastati. Pokud není vnitřní zařízení obcí náboženských stanoveno již všeobecnou ústavou náboženské společnosti, budiž upraveno stanovami, jež musí obsahovati:

a) označení místních hranic obecního obvodu;

b) způsob, jakým se zřídí přednosta, jeho působnost a zodpovědnost,

c) způsob, jakým se ustanoví řádný správce duchovní a ostatní církevní funkcionáři, jejich práva i povinnosti;

d) práva i povinnosti příslušníkův obce, co se týče správy obecní, zvláště ustanovení o volebních právech;

e) způsob, jakým se bude obstarávati, řídití náboženské vyučování a jakým způsobem bude k němu dohlíženo;

f) způsob opatření prostředků nutných pro hospodářské potřeby obce;
g) řízení při změně stanov.

Stanovy tyto přiložiti jest ku žádostem za státní schválení zřízení náboženských společností a podlehají schválení ministra kultu a vyučování. Má-li se utvořiti náboženská obec z osob, které posud nepatřily k tomu kterému náboženskému společenstvu, nechať tyto došedše schválení učiní své prohlášení o přistoupení k této obci před politickým úřadem, který o tom zpraví přednostu neb duchovního správce církve neb náboženské společnosti, z níž osoby tyto vystoupily. Členy řádně utvořené náboženské obce jsou všickni příslušníci, již bydlí v obvodu jejím. Příslušníci náboženské společnosti, kteří nebydlí v obvodu náboženské obce, pokládají se za členy nejbližší obce jejich vyznání.

3. Přednosta náboženské obce má starati se o udržování evidence v obci. Za přednostu mohou býti zvoleni pouze ti členové náboženské obce, kteří jsou rakouskými státními občany a požívají práv občanských. Ustanovení přednosty budiž oznámeno zemskému úřadu politickému. Působnost jeho nesmí se vztahovati na více než jednu náboženskou obec, prve musí ho ministr kultu potvrditi.

4. Za duchovního správce náboženské obce možno jen takového státního občana rakouského ustanoviti, jehož chování v mravním i politickém ohledu jest bezúhonným a jehož všeobecné vzdělání aspoň dokončením gymnasijního studia jest prokázáno. Ti, jimž jest dáno právo ustanovovati duchovní správce, mají povinnost, aby v jednotlivém případě vyhlídnutou osobu oznámili zemské vládě. Na této pak jest, aby projevila své námitky i jich důvody osobám, jimž ustanovení správce duchovního přísluší. Neučiní-li zemská vláda ve 30 dnech po ohlášení žádných námitek, může správce duchovní bez dalšího býti ustanoven. Proti námitkám zemské vlády lze odvolati se k ministru kultu. Nevyhoví-li se odvolání, nesmí ustanovení se státi. Ustanovení náboženských přisluhovačů, jichžto působnost má se prostírati na několik obcí náboženských, má zapotřebí potvrzení ministra kultu. Je-li náboženský přisluhovač uznán vinným činů zločinných neb trestuhodných, které pocházejí ze ziskuchtivosti nebo příčí se mravopočestnosti a způsobují veřejná pohoršení, nebo pozbude-li duchovní správce rakouského státního občanství, má vláda žádati za sesazení jeho z úřadu, rovněž i v tom případě, pakli duchovní správce tak se chová, že jest další jeho pobyt v úřadě nebezpečným veřejnému řádu. Neprovedou-li osoby k tomu povolané v přiměřené lhůtě odstranění jeho z úřadu, budiž považován dotyčný úřad duchovní pro obor státu za uprázdněný a vláda nechť o to péči má, aby úkoly, na řádného duchovního státním zákonem vznesené, byly opatřovány jinou k tomu ustanovenou osobou potud, až obsadí se znova úřad duchovní způsobem platným pro stát. Týmž způsobem možno též postupovati i tehdy, neobstarává-li řádný duchovní z jiného důvodu naznačené úkoly.

5. Dávky náboženské.

K dobývání dávek se státním schválením vypsaných a příjmů a poplatků přisluhovačům náboženským patřících poskytuje se státní pomoc, t. j. politická exekuce.

6. Uznaným náboženským společnostem jest dle stanov zaručena úplná samospráva co se týče správy jich jmění a jich ústavů; podléhají tu jedině všeobecným zákonům.

7. Náboženské společnosti jsou však povinny, aby v mezích zákonem vyměřených pečovaly o ukojení náboženských potřeb svých členů, aby udržovaly ústavy k tomuto účelu určené a je podporovaly. Jsou podle toho též oprávněny, aby si zřizovaly modlitebny pro společnou bohoslužbu; zřizování a existence soukromých modliteben, jakož i pořádávání schůzí za účelem bohoslužby a cvičení rituelních podléhá dozoru i kontrole jejich. Domácí výkony pobožnosti jednotlivých členů náboženské společnosti jsou beze všeho dovoleny. Státnímu úřadu jest však dáno na vůli, aby zakázal shromáždění za účely náboženskými, jimžto veřejné ohledy odporují (viz též § 27 zák. ze dne 21. března 1890 č. 57 ř. z.).

8. Obstarávání, řízení a přímé kontrolování náboženského vyučování přísluší náboženským společenstvům nehledě k vrchnímu dozoru státnímu.

9. Náboženským společnostem jest zůstaveno, aby zakládaly konfesionelní školy, které by převážně nebo výhradně byly určeny jen pro členy příslušné náboženské společnosti.

10. Náboženské společnosti mají právo, aby si zřídily pro své příslušníky konfesionelní hřbitovy a je vydržovaly.

11. Každá náboženská státem uznaná společnost má vésti pro své příslušníky osobami úředně povolanými matriky narozených, oddaných a zemřelých (viz čl. Matriky).

IV. Dohlédací právo státu

1. Státní úřady mají nad tím bdíti, aby náboženské společnosti a členové jejich spravujíce si přikázané jim záležitosti a vykonávajíce své náboženství, nepřekročovali hranic zákony státními vytknutých, a jsou tudíž z povinnosti úřední oprávněny i zavázány, aby zakročily při porušení práva a přestoupení zákonné působnosti náboženských společností (rozh. správ. s. ze dne 8. února 1880 č. 469 sb. »Budw.« č. 3919).

2. Dle státního práva dohlédacího mohou i státní úřadové ukládati peněžité pokuty u výši přiměřené poměrům majetkovým, jakož i používati jiných dovolených donucovacích prostředků (§ 60 zák. ze dne 7. května 1874 č. 50 ř. z., § 30 zák. ze dne 21. března 1890 č. 57 ř. z.).

3. Státnímu úřadu jest dále vyhrazeno, aby sesadil s úřadu členy představenstva náboženské obce, jakož i přisluhovače náboženské, jichž úřadování v nebezpečí uvádí veřejný pořádek (viz odst. II. tohoto článku.).

4. Oprávnění, zákonem uznaných náboženských společností, jež vyslovil čl. 15 cit. stát. zákl. zák., aby si samostatně upravovaly vnitřní záležitosti, nelze v ten rozum vykládati, že by měly právo dle volného uvážení, bez spolupůsobení státní správy, dávky s právním účinkem ukládati (roz. správ. s. ze dne 12. července 1883 č. 1627, sb. »Budw.« č. 1830). Počínání si proti zákonu a proti stanovám při vypisování nebo vybírání daní ku věcem náboženským mají státní úřady trestati; nález trestní má rozhodnouti též o náhradě, jež stihne vinníka.

5. Příslušnými k vykonávání těchto státních práv dohlédacích jsou v I. instanci politické úřady okresní (okresní hejtmanství), ve II. instanci rozhodují státní úřady zemské a ve III. ministerstvo kultu a vyučování.

V. Změna náboženství.

1. Zákl. stát. zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 42 ř. z. obsahuje v čl. 14 normu, že každému jest zaručena úplná svoboda víry i svědomí. Dle toho může každý, dosáhnuv 14. roku věku svého, v mezích zákonných

volně zvoliti sobě náboženství, měniti je nebo vystoupiti z posavádního náboženského společenstva a nepřistoupiti k žádnému. U provedení čl. 14 přijaty byly zák. ze dne 25. května 1868 č. 49 ř. z. zvláštní předpisy o změně náboženství.

2. Změna náboženství dětí.

V té příčině platí tyto zásady:

a) Vyznání náboženské dítěte nesmí se zpravidla tak dlouho změniti, až toto samo z vlastní vůle vykoná tuto volbu.

b) Výjimkou z tohoto pravidla jest, že rodiče, kteří dle smlouvy jsou oprávněni, aby určili náboženství svých dětí, smějí měniti náboženské vyznání těch dětí, které nedokonaly ještě 14. rok věku svého. Tuto výjimku dlužno přesně vykládati a proto není ani v tom případě, kdyby o dětech bylo učiněno smluvní ujednání mezi rodiči, z nichž jeden zemřel, druhý oprávněn, aby dodatečně změnil náboženské vyznání svého dítěte, ježto taková změna smrtí jednoho z manželů nemožnou se stala a manžel na živu zbylý nemá práva ku změně náboženského vyznání pozůstalých dítek (rozh. správ. s. ze dne 11. dubna 1888 č. 1185 sb. »Budw.« č. 4036).

c) Změní-li jeden neb oba rodičové náboženství, resp. nemanželská matka, má se k dětem tu jsoucím, které nedokonaly ještě 7. roku, co do vyznání náboženského bez ohledu na smlouvu, která tu byla před změnou náboženství, tak přihlížeti, jako by se teprve po změně náboženství rodičů resp. nemanželské matky byly narodily. Tato výjimka vztahuje se, jak zákon zřejmě naznačuje, jen na děti do 7 let; ve věku od 7 do 14 let jest každá změna náboženského vyznání naprosto vyloučena (rozh. správ soudu ze dne 28. června 1883 č. 1447 sb. »Budw.« č. 1815). Tento předpis zákona nemá však v tom případě místa, vystoupí-li jeden nebo druhý z rodičů ze svého posavadního náboženského společenstva, aniž by k jinému přistoupil, ježto toto neznamená změnu vyznání ve smyslu zákona (rozh. správ. s. ze dne 22. května 1890 č. 1669 sb. »Budw.« č. 5331).

d) Legitimované děti obdrží to vyznání náboženské, jemuž oba rodičové náležejí, při smíšených manželstvích následují synové v náboženství otce, dcery matku, než smlouvou lze opáčný účinek stanoviti.

3. Po dokonaném 14. roce má každý bez rozdílu pohlaví svobodnou volbu náboženského vyznání dle svého vlastního přesvědčení, a úřadové mají ho v případě potřeby v této svobodné volbě chrániti. Osoba vyznání volící nesmí se však nalézati v čas volby ve stavu duševním, který by vylučoval vlastní svobodné přesvědčení.

4. Účinek změny náboženství.

Změnou náboženství zanikají všechna společenská práva opuštěné církve neb náboženské společnosti vůči osobě vystoupivší, jakož i veškeré nároky této proti oněm. Ustanovení § 768 lit. a) o. o. z., jímž jest prohlášeno odpadnutí od křesťanství za důvod vydědění, jakož i předpisy § 122 lit. c) a d) trest. z., dle nichž ten, kdo snaží se křesťana k odpadnutí od křesťanství svésti nebo bludné učení křesťanskému náboženství se příčící rozšiřovati, dopouští se zločinu, jsou zrušena (viz čl. Rušení náboženství).

5. Řízení.

Kdo chce ze své posavadní církve vystoupiti, musí oznámiti své vystoupení politickému úřadu, který to oznámí přednostovi nebo duchovnímu opuštěné náboženské společnosti; vstup do náboženského společenstva musí vstupující duchovnímu správci osobně ohlásiti. Ku přijetí oznámení o vy-

stoupení z církve nebo náboženského společenstva povolán jest politický okresní úřad bydliště nebo pobytu hlásícího se, ve městech, která mají vlastní statut, obecní úřad obstarávající politickou agendu. Kompetence úřadu ku přijetí prohlášení o vystoupení není závislá na rakouském občanství vystupujícího. Ohlášení stane se buďto ústně před úřadem nebo ve spise naň adresovaném, podpisem zřizovatelovým opatřeném a má obsahovati udání, která jsou nutna pro posouzení, komu spis jest doručiti. Nevyhoví-li se těmto náležitostem, třeba vystupujícího k doplnění nedostatků obeslati. Totožnost osoby hlásícího se, okolnost, překročil-li 14. rok čili nic, dále, je-li v náležitém stavu duševním, má úřad jen tehdy zkoumati, jsou-li tu poměry, které vzbuzují důvodné pochybnosti. Vystupující buďtež o opatřeních učiněných na základě ohlášení vyrozuměni; tohoto písemního zpravení není třeba, vzdá-li se ho strana, jejíž identita je prokázána, nebo když ústní zpravení dostačí (nař. min. ze dne 18. ledna 1869 č. 13 ř. z.).

6. Vystoupí-li kdo z náboženského společenstva a nepřistoupí-li k jiné církvi nebo náboženskému společenstvu, pokládá se za bezvěrce (osobu bez vyznání) (viz čl. Bezvěrci a Ascendenti v I. dílu).

VI. Ustanovení trestního práva.

Trestní zákonník má celou řadu předpisů sloužících k obraně i k ochraně proti trestním útokům a hrubým rušením uznaných církví a náboženských společností:

1. Rušení náboženských úkonů a veřejné osvědčování opovržení vůči náboženství, jakož i rouhání se bohu trestají se jako zločiny rušení náboženství (viz čl. Rušení náboženství) (§ 122—124 tr. z.).

2. Povzbuzování k nenávisti náboženských společností a urážení zákonem uznaných církví a náboženských společností stíhá se jako přestupek (§ 302 a 303 tr. z.).

3. Zakládání a šíření náboženské společnosti, jejížto uznání státní správou prohlášeno za nemožné, přípravy a schůze k tomu účelu konané, přednášky a tištěná provolání, lákání vyznavačů tresce se jakožto podporování náboženské společnosti, již stát prohlásil za nedovolenou, a to vězením od 1 do 3 měsíců (§ 364 tr. z.).

4. Každé náboženské straně jest zapovězeno přemlouvati stoupence jiné strany k přestupování násilím nebo lstí (čl. 7 zák. ze dne 25. května 1868 č. 69 ř. z.).

5. Urážky, resp. úmyslná neváźnost k náboženským společnostem, dějí-li se veřejně, zahrnují v sobě i přestupek urażení na cti dle § 496 tr. z.

6. Urážky učiněné duchovnímu správci týkající se jeho úkonů povolání nestíhají se pouze na žádost uraženého trestně, nýbrž může i zástupce státní ve lhůtě § 530 tr. z. vytknuté (šesti neděl) v zájmu veřejném žalobu vznésti (čl. V. zák. ze dne 17. prosince 1862 č. 9 ř. z. z r. 1863).

VII. Poplatky a daně.

1. Za přenesení duchovních úřadů, které jsou podrobeny takse propůjčovací, poplatek v p. s. 40 popl. z. naznačený se nezapravuje.

2. Od poplatkového aequivalentu jsou osvobozeny všecky movité věci, které jsou určeny bohoslužbě a nalézají se v chrámech a modlitebnicích (p. s. 106, poznámka ad 2 lit. c).

3. Kongrua duchovních správců nesmí se zmenšiti obecními dávkami, zvláště ne co do příjmů až do obnosu 600 zl. (obecní řád pro Čechy a Moravu).

4. Korespondence duchovních úřadů všech uznaných církví jest v záležitostech týkajících se náboženství, manželství, škol a jiných věcí úředních prosta poštovného; duchovní správcové jsou oprávněni užívati korespondenčních lístků poštovného prostých (čl. II odst. 8 z. z 2. října 1865 č. 108 ř. z. a výn. min. obchodu ze dne 14. září 1884 č. 157 ř. z.).

5. Nařízením dvorské kanceláře ze dne 5. prosince 1844 č. 28.998, bylo ve smyslu nejv. rozh. ze dne 11. března 1833 (nař. dvor. kanc. na haličské gubernium ze dne 29. března 1833 č. 504 a ze dne 10. května 1833 č. 9090) nařízeno pro ty provincie, kde zaveden jest stálý katastr, že se má upustiti pro budoucnost od posavadního stanovení placení daně gruntovní z těch kurátních obročí, která zkrácena jsou na kongrue provisoriem daně gruntovní a že má se uložiti za povinnost požívatelům obročí, aby zaplatili daň vypadající na jich gruntovní majetek hotově proti tomu, když se jim poskytne náhrada z náboženského fondu na základě zmenšení kongruy těch kterých obročí (viz čl. Duchovenstvo, Církev, Congrua a j. t.

Literatura: prof. Dr. Pražák, Právo ústavní, III, 1897.

Náboženství. (Vyučování náboženství).

I. Vyučování náboženství na školách obecných a měšťanských.

Náboženství jest povinný předmět učebný na školách obecných a měšťanských. Státní ingerence obmezuje se však jen na kontrolu a vrchní dozor, státu příslušící, který vykonává tento nad veškerým školstvím, a zavazuje tudíž církve i náboženská společenstva, aby péči měly o udílení náboženského vyučování.

2. Zákony pro školy obecné obsahují ve příčině státního dozoru tyto zásady:

a) Církvím a náboženským společenstvům přísluší právo, aby si ustanovily svého učitele náboženství, rozdělily vyučovací látku, dohlížely na celé vyučování náboženství.

b) Těmto přísluší dále stanoviti účely a plány vyučovací, které prozkoumá i schválí stát.

c) Náboženská společenstva volí sobě sice učitele náboženství, než kvalifikace dojdou tito pouze na základě zákonem vydaných předpisů.

d) Stát vyhradil si, nehledě k autonomii církví, též schvalování látky učební, učebního účelu i plánu, pomůcek a knih učebních.

Za takovéhoto stavu zákonodárství objevily se velmi záhy citelné mezery a vady v náboženském vyučování a to nejprve při těch společenstvech náboženských, jež nemají ústředních náboženských orgánů, jak tomu jest u židovského náboženského společenstva. Můžeť každá náboženská obec dle svého uvážení látku i plán učební navrhnouti, a může tedy u té takový, u oné jinaký modus se zachovávati v udílení náboženského vyučování, takže žák opustiv školu a přestoupiv do školy jiné obce nebude s to, v udíleném vyučování pokračovati, resp. na získaných vědomostech dále budovati; i náleží tudíž na správu náboženskou, aby z důvodů didakticko-paedagogických upravila jednotně rozdělení látky vyučovací.

e) O vyučování náboženství ve školách mějž církev nebo náboženská společnost péči (čl. 17. stát. zákl. z. ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z., § 2 zák. ze dne 25. května 1868 č. 48. ř. z., § 5 zák. ze dne 2. května 1883 č. 53 ř. z.). Předpis čl. 17. stát. zákl. z. ze dne 21. prosince 1867 zachovává pouze každé náboženské společnosti právo

a možnost, aby dostála své povinnosti vyučovati náboženství ve školách a předpokládá, že dotyčná církev dostojí svému úkolu. Na základě této normy nikterak nezávisí možnost školy vydržovati na ochotě církve, chce-li vyučovati náboženství čili nic (rozh. správ. soudu ze dne 26. března 1885 sb. »Budw.«, IX., 2476.). § 2 říš. zák. o obecných školách nenařizuje, že vyučování náboženství není věcí školy obecné, ani účelem její, nýbrž stanoví, že jest to pouze záležitostí církve a náboženských společností. Dle § 1. tohoto zákona jest totiž úkolem školy obecné, »aby v mravnosti a v náboženství děti vychovávala« a dle § 3. téhož zák. jest náboženství předmětem vyučovacím; povolává-li § 5 k obstarávání náboženského vyučování v první řadě církve a náboženské společnosti, lze z tohoto ustanovení pouze dovoditi, že toliko státem uznaná náboženská vyznání mohou býti předmětem náboženského vyučování, že stát sleduje tento účel školy spoléhá na spolučinnost církví a náboženských společností ve příčině úkolů, jež si tyto obraly, a nikoli, že vyučování náboženství by bylo jedině záležitostí náboženskou, pouhou věcí kultu, což se nikdy státi nemůže, ježto dle téhož § 5 »v případě, že by církev nebo náboženská společnost opomenula postarati se o náboženské vyučování, má zemský školní úřad potřebná opatření učiniti«; zákon ze dne 20. června 1872 mluví v takovém případě o udílení náboženského vyučování učitelem světským. Udílení vyučování náboženského jest tedy právě tak účelem škol obecných jako udílení vyučování v ostatních předmětech vyučovacích (rozh. správ. soudu ze dne 8. listopadu 1882 sb. »Budwinski«, VI. 1551.).

f) Státu přísluší ve příčině veškerého vyučování i vychování, tudíž i ve příčině náboženského vyučování, vrchní řízení a dozor (čl. 17. posl. věta cit. zákl. stát. zák. ze dne 21. prosince 1867 a § 1 cit. zák. ze dne 25. května 1868.).

g) Počet hodin, vyhrazený náboženskému vyučování, určuje rozvrh vyučovací. Rozdělení látky na jednotlivé běhy stanoví církevní úřadové.

h) Učitel náboženství, úřady církevní a náboženská společenstva musí vyhověti zákonům školským a v jejich mezích vydaným nařízením školních úřadů. Opatření církevních úřadů o náboženském vyučování a náboženském cvičení buďtež oznámena správci školy a to okresní školní radou. Opatřením, jež se nesrovnávají se všeobecným řádem školským, odepře se oznámení.

i) Církvi jest zůstaveno, aby se kdykoli svými orgány o pokroku v náboženství ve škole přesvědčila. Chtějí-li však církevní orgánové demonstrativním způsobem zkoušku z náboženství mimo školu předsevzíti obejdouce při tom školní úřady, učiní z ní pouhý církevní výkon, jehož učitel nemusí se súčastniti a k němuž nesmí dítky školou býti přidržovány a jehož výsledky nesmějí míti žádný vliv na školní vysvědčení (výn. min. kultu a vyuč. ze dne 28. června 1868 č. 5705).

j) Opomene-li církev nebo náboženská společnost postarati se o vyučování náboženství, má zemský úřad školní, vyslyšev účastníky, potřebná opatření učiniti (§ 5 říš. škol. zák.). Ustanovení § 5 říš. z. škol. o ustanovení učitele k vyučování náboženství, není-li zvláštního učitele náboženství, platí i pro soukromé školy obecné; způsobilostí učitelskou, § 70 vyhledávanou, lze tu patrně rozuměti požadavek, aby učitel nabyl vysvědčení o této způsobilosti ve formě zákonem předepsané, což vysvítá netoliko z povahy věci, nýbrž jmenovitě z ustanovení § 48 novelly ku školskému zákonu ze dne 2. května 1883 č. 53 ř. z., která co do způsobilosti vý-

slovně poukazují na § 38 odst. 5., ve kterémžto zákonném předpisu jedná se o zkouškách způsobilosti k vyučování náboženství, které předsebéřou se u přítomnosti zástupců církve nebo náboženské společnosti (rozh. správ. s. ze dne 26. března 1885 sb. »Budw.«, IX., 2476). S druhé strany odpovídá škola určitých souvěrců požadavkům §§ 70 a 72 zák. ze dne 14. května 1869 č. 62 ř. z. již tím, když postaráno jest o vyučování náboženství žáků dotyčného vyznání. Užívají-li této školy i děti jiné konfese, jak to dle § 5 zák. ze dne 25. května 1868 č. 48 ř. z. jest dovoleno, pak náleží na rodiče neb jich zástupce, aby těmto dětem poskytovali domácí vyučování v náboženství (výn. min. kultu a vyuč. ze dne 15. prosince 1869 č. 10590).

3. Náklady vyučování.

a) Církvím a náboženským společnostem dle § 2 zák. ze dne 14. května 1869 č. 62 ř. z. náležející obstarávání náboženského vyučování ve veřejných školách obecných zahrnuje v sobě povinnost vyučovati náboženství bezplatně.

b) Vrchním úřadům náboženským se dovoluje, aby sloučivše několik žákovských oddělení k náboženskému vyučování, nebo i jiným způsobem, který by nerušil řád školní, po vyžádaném schválení školních úřadů učinily opatření, jimiž by splnění této povinnosti se usnadnilo.

c) Uděluje-li vyučování náboženství dle § 5 zák. ze dne 14. května 1869 č. 62 ř. z. světský učitel na více než trojtřídní obecné nebo měšťanské škole, budiž mu povolena buďto přiměřená remunerace nebo budiž vlastní učitel náboženství zřízen (čl. I. z. ze dne 17. června 1888 č. 99 ř. z.).

d) Náklady vyučování náboženství patří k nákladům na tu kterou školu, ačli není tu vlastních fondů, nadání, osob neb korporací k tomu zavázaných.

e) Zemskému zákonodárství jest zvláště vyhrazeno, aby upravilo stálé platy a remunerace učitelů náboženství na obecných a měšťanských školách, bližší podmínky při poskytování těchto, jakož i náhradu za cesty. Zemské zákony obsahují v podstatě tato ustanovení: Učitele náboženství se stálými příjmy lze jen tehdy ustanoviti, zaujme-li jím poskytované vyučování určitý počet hodin v týdnu, kterýžto počet zemskými zákony různě jest stanoven (v Čechách na 16 hodin, zák. ze dne 11. prosince 1888 č. 69 z. z.). Učitelé se stálými příjmy dosazení mají povinnost určitý maximalní počet hodin v týdnu vyučovati (v Čechách 25 hodin). Povinnost vyučovací a služební postavení vlastních učitelů náboženství určuje se od případu k případu dekretem zřizovacím. O systemisování místa zvláštního učitele náboženství s remunerací neb stálým platem, jakož i tom, na kterých školách a v jakém počtu týdenních hodin učitel má náboženství vyučovati, rozhoduje zemský úřad školní, vyslyšev okresní školní úřad a dorozuměv se s příslušnými vrchními náboženskými orgány, u židovských učitelů náboženství s přednosty dotyčné židovské obce náboženské. Remunerace, náhrady cestovní buďtež, není-li vlastních fondů, nadací nebo povinných k tomu osob neb korporací, zapravovány z těch prostředků, na které jsou poukázány služební platy světských učitelů.

4. Způsobilost k vyučování dle školských zákonů.

Ke zkoušení kandidátů co do jejich způsobilosti k vyučování náboženství jsou povoláni zástupcové církví a náboženských společností (§ 38 posl. věta říš. škol. zák.). Všickni kandidáti mají o své způsobilosti pro

případ, že by musili vyučovati náboženství svého vyznání, zvláštní ústní zkoušku složiti. Zkoušku předsevezmou examinatoři ustanovení příslušnou církví nebo náboženskou společností u přítomnosti ředitele zkušební komise nebo jeho zástupce a komisařů vyslaných tou kterou církví nebo náboženskou společností. Posudek o výsledku zkoušky mají podati examinatoři a komisaři. Ředitel zkušební komise věnujž svou pozornost též náboženské nauce ve příčině methodického pojednání a vyslov o tom svůj úsudek církevním zástupcům. Komisařům a examinatorům jest zůstaveno na vůli aby odbývali u příležitosti zkoušek způsobilosti k výpomocnému udílení náboženského vyučování zvláštní zkoušky učební u přítomnosti ředitele zkušební komise nebo jeho zástupce (čl. II., odst. 7. a 8. min. nař. ze dne 31. července 1886.). Tato způsobilost nabytá pro školy obecné k výpomocnému udílení vyučování náboženství zahrnuje v sobě též způsobilost vyučovati náboženství na školách měšťanských. Kandidáti, kteří nenabyli ještě této způsobilosti, mohou ji získati při zkoušce způsobilosti pro měšťanské školy složíce zvláštní zkoušku z náboženství (čl. III. odst. 7. cit. nař.).

5. Způsobilost k vyučování dle zákonů církevních.

a) Katolické náboženství. V nejširším smyslu zahrnuje vyučování katolickému náboženství nauku křesťanského učení a katechetiku. Vztahuje se tudíž církevní učení katolickému náboženství netoliko na dítky školou povinné, nýbrž i na mládež škole odrostlou. Vyučování toto má se díti v neděli a ve svátek; jen duchovní, nikoli laikové, smějí za vrchního dohledu příslušného biskupa hlásati Kristovo učení. Co se týče nauky náboženské ve školách, mělo dříve dle čl. 5. konkordátu býti veškeré učivo katolické mládeže ve školách veřejných i neveřejných přizpůsobeno nauce katolického náboženství. Biskupové měli mocí svého úřadu vrchnopastýřského říditi výchovu mládeže a pečlivě nad tím bdíti, aby se při některém předmětu vyučování ničemu neučilo, co by se příčilo víře a mravní neporušenosti. Konkordát vyčerpal úplně zásady katolického práva církevního. Ten, kdo chce udíleti vyučování v katolickém náboženství, musí obdržeti od biskupa příslušné diecése církevní poslání a oprávnění (missio et auctoritas); biskup přihlížejž na náboženské smýšlení a zbožnost žadatelovu. Dle XXV. sezení koncilu Tridentského a dle konstituce papeže Pia IV. měli od roku 1464 žadatelé za úřad učitelský teprve po slavnostním složení vyznání víry (vyznání tridentského) k němu býti připuštěni. Od opětného zavedení konstituční vlády v Rakousku (1860) snažil se stát, aby opět převedl na se jisté záležitosti, jež byly úplně přenechány konkordátu a jež ve značné míře dotýkaly se zájmů státních. Sem spadá i zákonodárství týkající se veřejného vyučování; vyučování náboženství, důležité to odvětví veškerého systému vyučovacího, nemohlo se považovati výhradně za záležitost církevní, takže si zjednala průchodu myšlenka, že zákonodárství světské stanoviti má způsob i míru státního vlivu na ty záležitosti, při nichž církev jeví se jakožto podstatný činitel ku spolupůsobení býti povolanou. Zákony v poměru školy k církvi ze dne 25. května 1868 č. 48. ř. z., zákony o dozoru nad školami, říšským zákonem o školách obecných a jeho novelou, jakož i konečně zákonem ze dne 7. května 1874 č. 50. ř. z. o upravení zevnějších poměrů katolické církve stanoveny byly meze mezi mocí církevní a státní ve příčině těch církevních záležitostí, jež se dotýkají státních zájmů a k nimž patří i vyučování náboženství. Říšský zákon o školách obecných přijal zásadu, že v první řadě jsou povolány

církve a církevní společnosti, aby staraly se o vyučování náboženství svými církevními orgány, i ponechává tudíž i katolickým církevním úřadům, aby též duchovní, správou duší se zabývající, za učitele náboženství na školách obecných a měšťanských dosazovaly. Bylo pak dle toho biskupovi právo zachováno, aby i jiné duchovní, kteří nejsou ve správě duchovní, učinil způsobilými k vyučování náboženství. K tomu konci nechť se tito vykáží absolvováním teologických studií a jistou praxí, nemají-li této, nechť se podrobí zkoušce konkursní. Konečně lze za nedostatku duchovních učitelů náboženství povolati i světské učitele se svolením příslušného úřadu církevního ku spolupůsobení při vyučování náboženství dle nařízení vydaných školními úřady (§ 5 říš z. o obec. školách).

b) Aby mohl kdo udíleti vyučování náboženství evangelickému na školách obecných a měšťanských, má k tomu všeobecně zapotřebí vysvědčení státní komise zkušební. Ostatek jest na superintendentovi, aby zkoušel kandidáty pro vyučování náboženství, kdežto farář jest zase povolán, aby buďto sám náboženství vyučoval, po případě aby dohlížel k vyučování, vyučuje-li někdo jiný.

c) Co se dotýče židovského náboženství, jest povolán v každé obci náboženské přednosta k tomu, aby se vyslovil o způsobilosti a hodnosti učitelů náboženství. Z pravidla vyučuje rabín náboženství. Mohou však i světští učitelé, pokud k tomu jsou za způsobilé uznáni přednostou náboženské obce, k vyučování náboženství povoláni býti. V tom případě kontroluje přednosta obce náboženské spolu s rabínem vyučování náboženství.

II. Vyučování náboženství na školách středních a učitelských ústavech jest rovněž obligatorní. Na školách středních a učitelských ústavech budiž řádné vyučování náboženství zabezpečeno každému vyznání, ku kterému náleží aspoň 20 žáků ze všech tříd, ve kterých se vyučuje náboženství jako povinnému předmětu (§ 4. zák ze dne 20. června 1872.).

1. Způsobilost učitelů.

a) Katoličtí učitelé náboženství musí dle § 2 al. 5 nař. ze dne 19. července 1856 č. 146. ř. z. a § 12. zák. ze dne 9. dubna 1870 č. 71 věstníku pro školy střední vykázati se maturitní zkouškou s prospěchem vykonanou (výn. min. kultu a vyuč. ze dne 1. září 1870 č. 8626.).

b) Jen ti jsou způsobilí vyučovati náboženství, kdož se podrobili zkoušce konkursní před zkušební komisí sestavenou příslušným biskupským ordinariátem a kdož při této zkoušce s dobrým úspěchem obstáli; jen doktoři teologie jsou osvobozeni od této zkoušky (výn. min. kultu a vyuč. ze dne 19. července 1856 č. 146.).

c) Za učitele náboženství evangelického buďtež jen ti z pravidla připuštěni, kdož prokáží se vysvědčením o své způsobilosti vydaným vrchní církevní radou.

d) Pro vyučování náboženství židovského na školách středních není předepsána žádná způsobilost, nýbrž přednostové náboženské obce mají zvoliti vědecky vzdělané učitele náboženství dle svého uvážení; tito pak (rovněž jako evangeličtí učitelé náboženství) jsou z pravidla výpomocnými učitely.

2. Pokroky žáků v učení se náboženství na školách středních a ústavech učitelských buďtež jen tehdy klasifikovány, jestliže dle § 4 říš. zák.

ze dne 20. června 1872 zabezpečeno jest správou vyučovací řádné vyučování náboženství pro tu kterou konfesi. Kde není podmínky § 4 cit. zák. ze dne 20. června 1872, budiž na vysvědčení místo známky z náboženství vyznačen faktický stav, že žákům dotyčného vyznání náboženství se na ústavě nepřednášelo (min. nař. ze dne 24. července 1874 č. 4085, věstník č. 41). Zákon ze dne 20. června 1872 nedotknul se povinného rázu vyučování náboženství na paedagogiích a středních školách, ačkoliv toto vyučování jen za jistých podmínek školou se zabezpečí. Jsou tedy žáci, kteří náležejí náboženskému vyznání ve škole vyučováním nezastoupenému, jen tehdy osvobozeni od předložení vysvědčení o vyučování náboženství, lze-li prokázati, že nemohli se účastniti vyučování ve svém náboženství. Kde však za obyčejných poměrů možnost tato se naskytá, nechť každý žák se vykáže o splnění své povinnosti (min. nař. ze dne 10. června 1875 č. 844 věstník č. 26.).

3. Náklad na vyučování.

Náklad vzcházející vyučováním náboženství, pokud není hrazen z fondů náboženských nebo bohoslužebných, a není-li ku krytí jeho při jednotlivých školách vlastních fondů nebo povinností jednotlivých osob nebo korporací, náleží k nákladu dotyčných škol (§ 5 zák. ze dne 20. června 1872 č. 86 ř. z.). Katolickým kněžím ustanoveným za učitele náboženství na středních a měšťanských školách buďtež vypláceny podpory a výpomoci ve případech, kde to lze povoliti, nikoli z náboženské matice, nýbrž z prostředků a fondů určených k dotaci dotyčného místa učitelského. Co se týče kněží obstarávajících vyučování náboženství na školách obecných, poukazuje se však na dekr. dvor. kanc. ze dne 3. srpna 1847 č. 27322, dle něhož těm kněžím, již své platy berou z náboženské matice, mohou se z této matice povoliti též podpory a výpomoci za modalit a obmezení v něm zmíněných (výn. min. ze dne 1. srpna 1874 č. 9378 věstník č. 42). § 5 zák. ze dne 10. června 1872 č. 86 ř. z. činí své ustanovení, že náklad na vyučování náboženství náleží k nákladu na tu kterou školu, jen na té okolnosti závislým, zda se tento nehradí z fondu náboženského neb bohoslužebného, nestanoví však právní povinnost, že by v první řadě tyto fondy, bez zvláštního věnování a povolení, náklady ty nésti měly (rozh. spr. soudu ze dne 12. února 1880 sb. »Budw.«, IV. 697.).

III. Přípravné vyučování náboženství.

Pokud třeba katolickou mládež připraviti ku přijetí sv. svátostí vyučováním na školách obecných, musí tato příprava z pravidla tvořiti část vyučování náboženství, které se děje v hodinách určených rozvrhem vyučovacím a rozvrhem hodin. Vyžadují-li toho poměry na některých místech, aby se k tomu přibrala zvláštní ještě doba mimo pravidelné vyučování, k němuž jsou žáci školou přidržováni, jest dle § 5 říš. zák. o obec. školách ze dne 14. května 1869 a dle § 50 školního a vyučovacího řádu ze dne 20. srpna 1870 věstn. č. 119 nutno, aby úřadové církevní ohlásili své opatření prostřednictvím okresního školního úřadu správci školy. Vyhovění takovýmto oprávněným nárokům nestaví se školské zákony v cestu, leč z důvodů paedagogickodidaktických jest se toho přidržovati, aby se dálo takovéto mimořádné vyučování náboženství řádným učitelem náboženství té které školy, aby bylo obmezeno jen na málo týdnů školního roku, a aby se konalo v místnostech školních jako řádné vyučování (výn. min. kultu a vyuč. ze dne 22. prosince 1876 č. 11355 věstníku č. 2 z r. 1877).

IV. Vyučování náboženství dětí bez vyznání.

Vzhledem k tomu, že vyučování náboženství patří k povinným předmětům vyučování a že každé dítě školou povinné jest povinno, aby účastbralo na vyučování náboženství zákonem uznané církve, není o tom pochyby, že též žáci bez vyznání v náboženství musí se vyučovati. Rodičům nebo zákonným zástupcům zůstaveno jest však na vůli, aby učinili návrh, ve kterém náboženství mají býti vyučovány. Otázka, zda musejí se súčastniti žáci bez vyznání též úkonů náboženských (bohoslužby, kázání, zpovědi atd), posud definitivně rozhodnuta není, než přimlouvá se mnoho důvodů za to, aby nebyl vykonáván nátlak co do úkonů náboženských, jestiť v duchu zákona říšského o školách obecných, aby propuštění ze školy obecné podmíněno bylo pouze nabytím nejnutnějších vědomostí z náboženství a z ostatních důležitých předmětů (čtení, psaní a počítání), kdežto náboženské úkony, byť by i byly částí náboženského vyučování, nemohou tvořiti podstatnou náležitost vysvědčení na odchodnou.

Správní soudní dvůr vyslovil se o otázce, musí-li žáci bezvěrci súčastniti se vyučování náboženství, záporně, odůvodniv to, že vyučování náboženství předpokládá příslušnost k určitému vyznání (rozh. ze dne 26. dubna 1877 č. 422 sb. »Budw.« č. 669 a ze dne 27. září 1879 č. 1561 sb. »Budw.« č. 568). V dalších svých rozhodnutích (ze dne 22. dubna 1882 č. 848 sb. »Budw.« č. 9384 a ze dne 18. dubna 1884 č. 668 sb. »Budw.« č. 2094) vyjádřil se správní soud opačně, takže dítky bez vyznání nyní dle předpisů školských musí býti vyučovány v náboženství, jež se určí.

V. Státní dozor.

Ježto státu připadá veškerý dohled nad školstvím a výchovou (čl. 17. zákl. stát. zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z. a § 1. říš. zák. o školách obecných ze dne 24. května 1868), přísluší jemu i nejvyšší dozor nad vyučováním náboženství. Toto právo dozorčí vrcholí v těchto bodech:

1. Církevní úřadové a učitelé náboženství jsou podrobeni zákonům o školství obecném. V mezích těchto mají oni zadost činiti zákonným nařízením.

2. Učitelé náboženství podléhají ve příčině své činnosti učitelské disciplinárním předpisům školských zákonů (§ 5. zák. říš. o školách obecných a § 7. zák. ze dne 20. června 1872 č. 86 ř. z.).

3. Všecka nařízení a opatření církevních úřadů o vyučování náboženství na školách obecných buďtež sdělena se správcem školy prostřednictvím místního školního úřadu, nesouhlasí-li tato opatření s řádem školním a vyučovacím, budiž jich prohlášení školními úřady zakázáno, t. j. nebudiž jich šetřeno správcem školy (§ 5 říš. zák. o školách obecných).

4. Z práva vrchního státního dozoru plyne dále, že stát sobě vyhradil konečné schválení rozvrhu a plánu vyučovacího. Toto právo vykonává stát zemskými školními úřady.

5. Učebnice náboženské, jichž se při vyučování užívá, musí býti schváleny ministerstvem kultu a vyučování, které rozhodne o jich připuštění teprve tehdy, byly-li tyto církevními úřady dotyčného náboženského společenstva approbovány, resp. bylo-li připuštění jich doporučeno (výn. min. ze dne 9. července 1856 č. 2219 a ze dne 15. srpna 1880 věstníku č. 27).

6. Náboženské úkony, jich obstarávání, řízení a bezprostřední kontrolování (§ 2 zák. ze dne 25. května 1868 č. 48) podléhají potud ingerenci úřadů školních, pokud by v míře těchto úkonů mezi okresním školním úřadem a církevním vznikly neshody, ve kterémžto případě rozhodniž zemský úřad školní (§ 50. řádu škol. a vyučovacího pro školy obecné). Byť by i účastenství v náboženských úkonech bylo povinné, nemají tato přes to na známku z náboženství vlivu (nař. min. fin. ze dne 28. října 1870 věstníku č. 151 a ze dne 11. listopadu 1870 č. 11253 věstníku č. 156).

Nadace viz Osoby právnické.

Nadace mešní (mešní stipendia, fundace).

I. Pojem.

Mešní nadace jsou duchovní nadace duchovním správcům za čtení mší věnované. Při každém farním kostele pozůstává pro klerus správy duchovní závazek určitý počet mší zejména ve veškeré dny nedělní a sváteční t. zv. mše pro populo parochiano bez úplaty sloužiti, tak že toliko v ostatní dny mohou čísti mše, pro něž byla založena nadace nebo vzhledem k nimž bylo jim uděleno stipendium manuální.

II. Dle církevních zásad mohou kněží vůbec za čtení mše v určité (individualní) intenci — církví ovšem schválené — přijati dar lásky (Eleemosina, stipendium missae), avšak nesmí v tom býti spatřováno zaplacení za mši nebo mzda pro kněze. Dá-li pak příjemce čísti mši některým knězem jiným, musí tomuto vydati celé stipendium, jež obdržel, jinak by se dopustil svatokupectví (simonie; viz rozh. kongr. konc. k Sess. XXII. decr. de observ. et evit. in celebr. missar. Conc. Trid.). Rovněž nesmí býti přijata dvě stipendia za tutéž mši, a dále vůbec žádné stipendium za mši, která — jako mše v dny nedělní a sváteční pro populo parochiano — na základě zvláštního příkazu musí býti persolvována na určitou intenci; při tom jest lhostejno, zdali dárce o této okolnosti věděl či má-li příjemce dle jeho vůle mši sice čísti avšak applikaci neučiniti. Rovněž není dovoleno přijati stipendium za mši již čtenou nebo čísti mši v naději, že stipendium bude věnováno nebo konečně vyzývati osoby zpovídající se nebo umírající k udělení mešních stipendií nebo k zakládání mešních nadací. Mešní nadace mohou záležeti buď v penězích nebo v jiných věcech, jež jeví se býti příspěvkem k výživě duchovního. Výši mešní nadace nebo obnosu z nadání příslušejícího má vyměřiti zakladatel, zhusta bývá však dle zvyku nebo diecesním předpisem stanovena na 50 kr. Kněz však může přijati i obnos větší nebo menší, nebo může věnovaný obnos naprosto odmítnouti a mši bezplatně persolvovati. Nařídil-li zůstavitel, aby v jistém místě určitý počet mší byl persolvován, nevytknuv obnosu peněžního, má dědic zapraviti obnos v tomto místě obvyklý. Kterému duchovnímu má stipendium připadnouti, závisí od vůle dárcovy. Farář nemá na stipendia od svých osadníků ani výhradního nároku ani předního práva před svými kooperatory a kněžími řeholními. Naproti tomu má duchovní, jemuž se stipendium nabízí, na vůli buď je přijmouti neb odmítnouti a přijaté buď si podržeti nebo jinému duchovnímu je postoupiti. Do ciziny však nesmí býti stipendia nikdy zasýlána; světský duchovní, který by tak učinil, byl by zbaven obročí, řeholní kněz pozbyl by způsobilosti ke všem dignitám. Na stipendia poslední vůlí bez bližšího určení zanechaná může

si činiti nárok farář, k jehož farní osadě zesnulý za svého života náležel (viz Helfert, Kirchenrecht, 2. díl, str. 791 a n.).

III. Platné právo.

Min. výn. ze dne 29. prosince 1851 č. 169 konstatuje, že základem zřízení duchovní nadace jest netoliko bohoslužebný výkon, nýbrž i zlepšení postavení duchovního (starší předpisy spatřovaly v mešní nadaci zvýšení normálního příjmu duchovního) a že nehledíc k ní kongrua až do zákonné výše musí býti doplněna (dv. d. ze dne 20. února 1840 č. 3152). Cit. min. výn. bylo dále všeobecně ustanoveno, že příjem z mešních nadací příště snad zřízených nemá se čítati v kongruu farářů a v dotaci mendikantů, a min. výn. ze dne 20. května 1866 č. 3374 bylo výslovně prohlášeno, že dotčené ustanovení vztahuje se i na fary před Josefem II. založené. Otázka, mají-li se mešní nadace v kongruu počítati, byla konečně rozřešena zákonem o kongrue ze dne 19. dubna 1885 č. 47 ř. z. Dle něho má se výnos mešních stipendií, kteréž před působností tohoto zákona určitým obnosem byly založeny, čítati v příjmy duchovních, leč by listina nadační včítání takové vyloučila. Všecky nadace takové zřízené po působnosti tohoto zákona jsou z večtení takového naprosto vyloučeny (§ 3 ad 1 lit. f cit. zák.). Vzhledem k tomu ustanovuje též prováděcí nařízení ze dne 2. července 1885 č. 47 ř. z. k zákonu o kongrue ze dne 19. dubna 1885, že výnos všech mešních stipendií a fundací na výkony bohoslužebné, kteréž určitým obnosem u dotyčného kostela neb obročí přede dnem 15. června 1885 byly založeny, bez rozdílu, zdali již listina nadační byla zřízena či nic, vykázán býti má v seznamu, jenž má obsahovati způsob a počet bohoslužebných úkonů, den kdy mají býti konány, jistinu nadační, její uložení a výnos a konečně rozdělení výnosu, při čemž vytčeny buďte listiny, kteréž v příčině konstituování těchto nadací jsou již zřízeny. Naproti tomu, převyšuje-li počet mší, které během jednoho roku jest sloužiti, jistý počet normální, budiž vřaděn ve výdaje výnos oněch mešních stipendií, kteréž duchovní k vykonávání jiným duchovním musí postoupiti; není-li při dotyčných mších zakládací listinou ustanoven žádný určitý obnos, budiž započteno mešní stipendium podle zvyku v diecesi panujícího. Počet normální ustanoven buď v každé diecési ve srozumění s biskupem; jestliže by se nedocílilo takového dorozumění, buď stanoven na 200 (§ 3 odst. 2 lit. d zák. o kongrue). Toto ustanovení vydáno z toho důvodu, že zajisté jest vystříhati se toho, aby snad pro přílišný počet takovýchto mší duchovnímu správci možnost pro svoje věřící jisté bohoslužebné úkony předsebráti na nejmenší míru nebyla omezena nebo dokonce vyloučena. Držitelé takových obročí církevních, při nichž počet nadačních mší v roce přesahuje 200, mají právo z tohoto přebývajícího počtu řádné mešní stipendium resp. případný menší výnos nadační ve výdaje pojati a to i tehdy, když při obročí jsou kněží pomocní (§ 12 nař. min. kultu a vyuč. a min. fin. ze dne 21. srpna 1881 č. 112 ř. z.). Provisoři uprázdněných obročí, jichž měsíční služné neobnáší více než 30 zl. mají od 1. ledna 1886 nadační mše čísti bezplatně (§ 16 prov. nař. k zák. o kongrue).

IV. Právo poplatkové.

Názor, že stvrzenky kněží nebo církevní správy o přijetí obnosů za fundační mše jsou prosty kolku, opírá se o p. s. 48 lit. o popl. z., jelikož tato v tom směru rozdílu nečiní. Z toho však nelze souditi, že by byly osvobozeny od kolku též kvitance o úrocích z nadačních jistin, neboť

v tomto případě jde o zcela jiný poměr právní; tyto požívají této výhody toliko v případech v p. s. 48 lit. h naznačených, jsou-li splněny podmínky tam uvedené (výn. min. fin. ze dne 30. srpna 1851 č. 18.667). V obnosu za mši obdrženém jest zahrnut netoliko čistý příjem knězův, nýbrž i výlohy se čtením mše spojené. Přijímací potvrzení jiných osob než kněží nebo církevní správy o platech, jež vyplaceny byly za úkony při sloužení mše nebo za potřeby k tomuto účelu poskytnuté od kněze, církevní správy nebo bezprostředně z nadačního fondu, nejsou dle zákona osvobozeny, leč by se splnily všeobecné podmínky p. s. 48 lit. n. Jestliže takové platy, zejména byly-li zákonem nebo listinou nadační výslovně a číselně stanoveny, dotčeným osobám byly vyplaceny prostřednictvím kněze nebo církevní správy a od těchto k témuž účelu převzaty, jsou tu kněží a církevní správy v tomto směru toliko jednateli nadací, nebo dotýčných osob, v jichž zájmu jednají, a požívají již dle p. s. 82, A osvobození od poplatku; jsou však i tu povinni při odevzdávání těchto platů osobám oprávněným šetřiti předpisů poplatkového zákona (výn. min. fin. ze dne 25. března 1852 č. 8629).

Nafta (dobývání její).

I. Význam ve právu horním.

§ 3 horn. zák. stanoví, že zemské smůly patří mezi vyhražené nerosty a tudíž tvoří předmět horního regálu. § 1 prováděcího předpisu k hornímu zákonu ze dne 25. září 1854 poznamenává ku § 3 horn. zák., že sice většina zemin obsahuje jistou část kovu, síry neb soli, proto že však přece nesmí býti všechny čítány k nerostům vyhrazeným: rozhodujícím momentem jest zkušenost v hutnictví nabytá. Při pochybnosti, má-li jistý nerost býti vřaděn mezi vyhrazené, rozhodnou znalci. Rozhodnutím ministerstva obchodu ze dne 16. září 1866 č. 15010 bylo na základě nejvyššího rozhodnutí ze dne 12. září 1866 nařízeno, že kamenný olej (nafta), pokud se ho užívá k vyrábění oleje svítícího, není předmětem horního regálu. Zákonem ze dne 11. května 1884 č. 71 ř. z. byly zemské smůly vyskytující se v Haliči, Vladiměřsku a velkovévodství Krakovském jakož i v Bukovině, mezi nimi zvláště nafta (kamenný olej, petrolej), ozokerit a asfalt, ze řady vyhrazených nerostů vyloučeny. Vzhledem k tomu však, že tento říšský zákon ze dne 11. května 1884 v těchto zemích teprvé tehdy má nabyti platnosti, až příslušná nařízení prováděcí zemskému zákonodárství vyhrazená budou vydána a podobné prov. nařízení pouze pro Halič bylo vydáno (ze dne 17. prosince 1884 č. 35 ř. z z r. 1886): platí říšský zákon ze dne 11. května 1884 pouze pro Halič, kdežto pro Bukovinu platí pouze zmíněný výnos ministerstva obchodu ze dne 16. září 1866. Dobývání nafty v Haliči a v omezenější míře v Bukovině — pokud se jí užívá jako oleje svítícího — jeví se jako užívání půdy a nepodléhá tudíž všem horním předpisům platícím pro vyhrazené nerosty.

II. Zákonná oprávnění.

1. Vlastník pozemku má právo volně nakládati se zemskými smolami, které na svém pozemku vytěžil.

2. On má další právo k oddělení tohoto práva ku dolování (dobývání) nafty od vlastnického práva k dotčenému pozemku a sice při těch nemovitostech, které tvoří předmět vložky knihy pozemkové jakož i při části takové nemovitosti, tak že oddělené právo ku dobývání nerostů tvoří

zvláštní předmět vlastnictví a má právní povahu věci movité, kteráž může býti zcizena buď právním jednáním mezi živými nebo na případ smrti.

3. Nabytí, převod, obmezení a zrušení věcných práv k takovému oddělenému právu ku dobývání nerostů děje se záznamem do knihy naftové. Ona část půdy, pro kterou právo k odvolání bylo odděleno, nazývá se naftovým polem (§ 2 cit. zák. říšs.). Při oddělení práva ku dolování za řečenými nerosty od vlastnictví určitého pozemku jakož i ohledně realního dělení naftového pole a výměny části naftového pole mezi sousedícími pozemky platí zákon ze dne 6. února 1869 č. 18 ř. z s jistými modifikacemi.

4. Naftové pozemky mohou býti za jistých podmínek spojeny. Vyžaduje se soudně neb notářsky ověřené prohlášení, na základě jehož dvě neb více sousedních naftových polí knihovně se může spojiti, neváznou-li na těchto polích buď věcná práva, nebo podá-li se důkaz, že ti, kdož věcná práva k nim mají, k tomu svolují. V posledním případě musí býti též prokázáno, že s majiteli práv věcných docíleno bylo dohodnutí. Věřitelé, kteří tomuto jednání odporují, jsou povinni, je-li jich pohledávka určitým obnosem zapsána, přijati placení i tehdy, není-li pohledávka jich splatnou; ovšem zůstává jim vyhrazen osobní nárok na náhradu škody vzešlé předčasným zaplacením (§ 5).

5. Zřízení pomocných děl (staveb). Vlastník naftového pole má právo zříditi pomocné stavby a to netoliko při stavbách horních pro dolování zařízených, nýbrž i na cizím poznmku, pokud se tím cizí dolování neruší neb neohrozuje.

6. Právo vyvlastňovací. Je-li ku provádění horních staveb při naftovém pozemku třeba cizího pozemku ku př. ku vystavění cest, mostů, stezek, dráhy, kanálů, vodovodů nebo podobných pomocných děl, musí majitel pozemku jej majiteli naftového pole postoupiti, při čemž platí ustanovení §§ 99 a 100 hor. z. (§ 10). Nemohou-li se účastníci ohledně přenechání pozemku neb náhrady dohodnouti, má místo řízení dle §§ 101 až 103 hor. z. O náhradě za poškození povrchu pozemku platí, není-li tu zvláštní úmluvy, zásady horního zákona.

7. Spoluvlastníci jednoho naftového pole mohou svůj právní poměr upraviti dle ustanovení §§ 131—167 hor. z.; rozdělení horního vlastnictví však jest dovoleno pouze na 100 dílů (kuksů) (§ 8).

III. Dohlédací právo úřadů.

Ku těžení těchto nerostů dohlížejí horní úřadové (§ 1, 2. odst.). Osoba ku těžení oprávněná jest povinna hornímu úřadu oznámiti započeti práce nejméně 4 neděle napřed (§ 14). Úřad horní má započetí práce zapověditi v tom případě, nejsou-li tu podmínky racionelního hospodářství. Dolování musí se díti na základě určitého provozovacího plánu, který se má hornímu úřadu ku jeho žádosti předložiti. Horní úřad může tento plán se stanoviska horní policie zkoušeti a má výsledek této zkoušky oznámiti oprávněnému nejdéle během 4 neděl. Nalezne-li horní úřad v řečeném plánu závady, vyzve oprávněného ku příslušné změně provozovacího plánu, aneb po případě předvolá jej ku vyjednávání. Nedocílí-li se tímto způsobem dohodnutí, rozhodne horní hejtmanství o tom, za jakých podmínek lze dle plánu pracovati. Úředně schválený plán provozovací může býti změněn z pravidla pouze se svolením horního úřadu, po případě horního hejtmanství. Je-li však třeba jisté změny pro události nepředvídatelné, stačí ozná-

mení do 3 dnů hornímu úřadu. Provozuje-li se dolování proti schválenému plánu, jest horní úřad oprávněn takové provozování zastaviti. Chce-li oprávněný od provozování díla upustiti, má to nejméně 4 týdny před tím hornímu úřadu oznámiti. Musí-li býti dolování pro nepředvídané události v kratší době aneb ihned zastaveno, jest třeba učiniti o tom oznámení do 3 dnů od zastavení díla (§§ 14—20 cit. zák.).

IV. Správa dolování.

Ku dolování mají dohlížeti a je říditi, jakož i zodpovědnost za ně bráti pouze osoby, jichž schopnost k tomu jest uznána. Tyto osoby, které jsou povinny o způsobilosti své se vykázati, mají se oznámiti hornímu úřadu. Neschopné osoby mohou býti horním úřadem správy podniku zbaveny, při čemž může i po případě provozování podniku samého býti zastaveno až do doby, kdy se zaopatří náhrada. Správcové a dohližitelé ku dolování jsou zodpovědni za zachovávání úředně schváleného plánu provozovacího jakož i za zachování všech zákonných předpisů a ustanovení. Bydlí-li majitel dolu v cizině, má v zemi, kde se důl nalézá, ustanoviti zástupce a oznámiti jej hornímu úřadu (§§ 22—26 cit. zemsk. zák).

V. Odnětí oprávnění.

Bylo-li úředně zjištěno, že majitel naftového pole svá díla trvale a tak zanedbává, že tím osobní bezpečnost ohrožuje aneb obecné dobro poškozuje, má horní hejtmanství rozsudkem uznati na odnětí naftového pole majiteli a po nabytí právní moci tohoto rozsudku předsevzíti exekuční odhad a dražbu (tohoto pole). Při tom jsou směrodatnými §§ 254 a 258 hor. z. Exekučním prodejem nastoupí kupec ve veškerá práva a povinnosti dřívějšího vlastníka naftového pole. Nastane-li některý z případů § 259 horn. zák., má se naftové pole prohlásiti za zaniklé, výmaz jeho se zapíše do knihy naftové a vyrozumí se o tom ti, kdož k němu práva věcná mají.

VI. Cit. zem. zák. ze dne 17. prosince 1884 pro Halič obsahuje zvláštní ustanovení o dolování a správě dolů, o horní policii, řízení při úřadech horních a o trestní moci těchto úřadů. Založení a vedení naftových knih bylo stanoveno nařízením ministerstva spravedlnosti ze dne 15. června 1885 č. 36 z. z. pro Halič z r. 1886; nařízením horního hejtmanství pro Krakov ze dne 13. března 1886 č. 47 z. z. byly vydány horní policejní předpisy pro dobývání nafty.

Nahlédnutí ve spisy (inspectio actorum) jest prohlédnutí spisů uložených u soudů a úřadů za tím účelem, by zjednána byla vědomost o okolnostech a skutečnostech, jež tyto listiny obsahují. Při nahlédnutí ve spisy úřední a soudní rozhodnou jest otázka, má-li v tom strana odůvodněný a právní zájem, jakož i ta okolnost jest závažnou, zda zájem při nahlédnutí ve spisy jest rázu všeobecného či zvláštního. V rakouském právu převládá zásada, že se má každému nahlédnutí ve spisy povoliti všude tam, kde toho všeobecný zájem vyhledává a jsou-li tu jisté zákonem uznané podmínky, kdežto v ostatních případech pouze stranám zúčastněným se to dovoluje. Úřady v jednotlivých případech jsou povinny, aby do listin nahlížely a z nich potřebný material čerpaly k dalším úředním jednáním. Úřady mají z pravidla neobmezené právo nahlédati do listin, ony též jsou oprávněny dávati sdělení z listin, což jednotlivým stranám dovoleno není.

I. Civilní řízení sporné.

Strany mohou do listin nahlížeti jen se svolením představeného soudu; konceptní úředníci mají neobmezenou volnost nahlížeti ve spisy, potřebují-li

toho ve své činnosti. Úředníci jiného druhu obraťtež se na představeného soudu (§ 238 zák. ze dne 3. května 1853 č. 81 ř. z.). V jednotlivých případech nesmí představený soudu nahlédnutí ve spisy odříci. Je-li ku př. podána žaloba proti několika účastníkům sporu, musí býti spoluobžalovaným dovoleno, nahlédnouti u soudu do žaloby i do příloh (naříz. ze dne 12. května 1852 č. 112 ř. z.). Nebo chce-li některý věřitel nahlédnouti do zájemního protokolu nebo při seznamenání a rozebrání spisů — i tu odepříti se nemůže nahlédnutí ve spisy.

Dle nového soud. řádu mohou strany nahlédati do všelikých spisů, které jich právní rozepře se týkají a u soudu se nalézají (spisy procesní), vyjímaje návrhy rozsudků a usnesení, protokoly o poradách a hlasování soudu a takové písemnosti, které obsahují opatření disciplinární. Rovněž mohou strany dáti si poříditi svým nákladem opisy spisů a výpisy z nich. Jmenovitě pak je stranám dovoleno nahlédati do protokolů a spisů přípravného řízení za příčinou přípravy ku jich přednesením. Se svolením obou stran mohou též osoby třetí do procesných spisů nahlédnouti a spisy sobě vyzvednouti. Proti vůli stran může osoba třetí, osvědčí-li právní zájem, jen na základě dovolení přednosty soudu tak učiniti (§ 219 nov. s. ř.).

II. Řízení nesporné.

1. Podstata zřízení knihovního, které zbudováno jest na zásadě veřejnosti, s sebou nese, aby byly knihy pozemkové každému přístupny; kniha pozemková jest tedy knihou veřejnou. Každý může do knihy pozemkové u přítomnosti některého úředníka nahlížeti a opisy neb výtahy si poříditi, jež se vydávají od listovního s vlastním jeho ručením (§ 7. knih. ř.). Veřejnost knih pozemkových jest pro obchod, úvěr a poměry zástavní nezbytnou; proto též knihy pozemkové tak jsou zařízeny, aby každý z nich nabyl úplného a spolehlivého světla o okolnostech, jež rozhodnými jsou pro posouzení, může-li se vzhledem k jednotlivým knihovním tělesům úvěr poskytnouti. Avšak nejen ve knihy pozemkové, nýbrž i ve sbírku listin má býti každému volno nahlédnouti, neboť sbírka listin tvoří část knih pozemkových.

2. Tytéž důvody, které svědčí zásadě veřejnosti knih pozemkových jsou vůdčími při zařízení knih železničních. Nahlédnutí do nich, jakož i do sbírek listin jest každému dovoleno (§ 9, 2. odst. zák. ze dne 19. května 1874 č. 70 ř. z.).

3. Obchodní rejstřík jest též veřejný. Nahlédnutí do něho jest v hodinách úředních každému dovoleno (čl. 12, 2. odst. obch. z.). Každý jest též oprávněn nahlédnouti i do listin rejstříku obchodního (§ 18 úvod. zák.). — Zásada veřejnosti rejstříku obchodního nalezla dávno před zavedením německého zákona obchodního v Rakousku vřelého povšimnutí a ocenění; již dříve stávaly obchodní neboli merkantilní protokoly, také obchodní matriky zvané. Ty byly určeny pro zápis všech ustanovení, která měla býti veřejně vyhlášena a která se vztahovala na právní poměry obchodníků, obzvláště na zápis firmy, smluv společenských, smluv svatebních a obchodních plnomocenství (prokury). Tyto protokoly zrušeny byly uvozovacím patentem k obchodnímu zákonu (§ 49) a na jich místo nastoupily rejstříky obchodní. Zařízení rejstříků obchodních tak jest provedeno, aby se mohl každý co nejpřesněji poučiti o důležitých poměrech protokolovaných firem.

4. Totéž, co o rejstříku obchodním, platí i o společenském rejstříku společenstev výdělkových a hospodářských, kteráž byla v život uvedena zákonem ze dne 9. dubna 1873 č. 70 ř. z. (§ 7 téhož zák.).

5. Nahlédnutí do knih depositních smí se jenom tomu dovoliti, kdo prokáže, že jest ukladatelem (§ 52 nař. ze dne 16. listopadu 1850 č. 448 ř. z.), kdežto soudní úředníci jsou nejen oprávněni k nahlédnutí, nýbrž představený soudu jest dokonce povinnen zjednávati si nepřetržitě známost o tom, jaký jest způsob jednání u úřadu deposítního a jak se příslušných předpisů šetří. Za tím účelem dejž si představený soudu předložiti v úřadovně depositní nejméně jednou v týdnu denníky úřadu deposítního a nejméně jednou za rok má býti stav knih a pokladny soudem neočekávaně vyšetřen (§ 40 cit. nař.).

6. Třetím osobám smí se nahlédnutí do spisů notářských jenom za souhlasu těch účastníků povoliti, kteří sami k nahlédnutí jsou oprávněni.

Jinak dovoluje se to jen tehdy, prokáží-li svůj právní zájem na věci a není-li proti povolení nijaké závady; odepře-li notář pro nějakou takovou závadu nahlédnutí, může si strana u komory notářské stížnost vésti (§ 95 zák. ze dne 25. července 1871 č. 76 ř. z.).

III. Řízení trestní.

Nahlížení do spisů trestních nemůže se v zájmu veřejného práva a všeobecného prospěchu stranám dovoliti v tom rozsahu, jako tomu jest v řízení civilním sporném i nesporném, naproti tomu poskytuje trestní řád:

1. státnímu zastupitelství, jakožto strážci zákona neobmezené právo nahlížeti do všech trestních spisů a to v každém stadiu řízení, neboť státnímu zastupitelství přísluší formální vliv na provádění jednotlivých řízení trestních, přísluší mu právo stěžovati sobě na všecky poklesky proti zákonné formě a bdíti nad tím, aby náležitě bylo šetřeno všech předpisů řádu trestního. Proto náleží též státnímu zastupitelství neobmezené právo nahlížeti v trestní spisy a s obsahem jejich se seznámiti.

2. Docela jiné postavení zaujímá však obviněný; pokud vyšetřování proti němu není skončeno, není ani jemu, ani jeho obhájci dovoleno nahlížeti do spisů vyšetřovacích. Teprve po skončeném vyšetřování přísluší obžalovanému nebo jeho obhájci právo, aby nahlédl do uzavřených spisů vyšetřovacích, ježto k obhájení obžalovaného jest nezbytně potřebí, by mu znám byl celý materiál proti němu snesený. Když byl rozsudek vynesen, jest obžalovanému volno nahlédnouti do protokolů o hlavním přelíčení sepsaném i do jeho příloh (§§ 224, 271 tr. ř.), jelikož výsledky hlavního přelíčení mají pro řízení odvolací velikou důležitost, a odsouzený může návrhy zanesené při hlavním přelíčení do protokolu, výpovědi svědků a usnesení sborového soudu důvodům zmatečnosti za základ položiti.

3. Naproti tomu jest zakázáno stranám do protokolu poradního nahlédati, jelikož tento jest rázu výlučně úředního, vnitřního a nahlížením do něho bylo by porušeno tajemství úřední.

4. Jako státnímu zastupitelství musí býti propůjčeno právo v každém stadiu řízení ve spisy nahlížeti, má i soukromý žalobce totéž právo, neboť vstupuje na místo žalobce veřejného; jest oprávněn v přípravném vyhledávání a v přípravném vyšetřování všechen potřebný material k obžalobě předložiti i musí se mu dovoliti v téže míře a v témž rozsahu jako veřejnému žalobci nahlédati do spisů trestních, aby žalobu svou ku platnosti mohl přivésti (§ 46 tr. ř.).

5. Také znalcům, kteří v této vlastnosti úřední jednání předsebéřou, na jejich požádání jest volno nahlížeti do listin vyšetřovacích za tím účelem, aby mohli podati zevrubné dobrozdání, ba mohou jim tu dokonce i spisy být sděleny, není-li zvláštní závady (§ 123 tr. ř.).

6. Porotcům vydati se musí, jakmile se odebéřou do své poradní síně, k volnému nahlédnutí všechny procesní spisy vyjímaje protokoly o výslechu, které ve hlavním přelíčení přečteny nebyly (§ 324 tr. ř.).

7. Naproti tomu jsou soudy a úřady povinny své spisy odevzdati k nahlédnutí státnímu zástupci jakož i trestnímu soudci a to soudy civilní, jestli v řízení civilním určitá osoba byla obviněna z nějakého trestného činu takovým způsobem, že obvinění to může zavdati podnět k trestnímu vyšetřování (zákon ze dne 6. března 1821 č. 1743 sb. z. s.). Soud, který vyhlásí zahájení konkursu anebo rozhodne, že početí konkursu toliko pro nepatrné jmění nebo proto nastati nemůže, jelikož jen jeden věřitel osobní se hlásí, má povinnost, spisy státnímu návladnictví nebo trestnímu soudu v prvopisu neb v ověřeném opise vydati.

Soudy disciplinární pro soudcovské úředníky jsou povinny, by svoje spisy příslušnému soudu trestnímu doručily, jestliže se porušení povinnosti, jehož se některý soudcovský úředník dopustil, trestá dle všeob. zák. trest. (§ 23 zák. ze dne 21. května 1860 č. 40 ř. z.). Tatáž povinnost uložena jest disciplinárnímu soudu notářskému (zák. ze dne 25. července 1871 č. 75 ř. z.) a disciplinární radě komory advokátní, nastane-li takový případ u advokáta (zák ze dne 1. dubna 1872 č. 40 ř. z.).

8. Dle § 82. tr. ř. může osobám třetím nebo jich zástupcům jen tehdy být dovoleno nahlédnouti ve spisy, prokáží-li osoby tyto věrohodným způsobem, že jim je toho potřebí, by mohly nárok svůj na náhradu škody provésti nebo by mohly z jiných důvodů žádati za obnovu řízení. Dle toho musí se dovoliti nahlédnutí do spisů tomu, kdo na základě zák. ze dne 16. března 1892 č. 64 ř. z. činí nárok na náhradu škody pro nespravedlivé odsouzení a to za tím účelem, aby mohl tyto nároky své vylíčiti a důkladně odůvodniti.

IV. Řízení správní.

1. Úřady živnostenské I. instance vedou živnostenský rejstřík; o každém zápisu do něho zaneseném zpraviti mají úřady berní, obchodní a živnostenské komory (§ 145 živ. ř.). Jinak nemá živnostenský řád nižádného ustanovení, z něhož by se mohlo souditi na veřejnost rejstříků živnostenských. Nedá se též dokázati ani zvláštní ani všeobecný předpis, z něhož by sledovalo, že se má povoliti jednotlivým stranám k jich žádosti nahlížeti v rejstříky živnostenské. Bylo však již často — zvláště od kruhů živnostenských — na tuto mezeru živn. řádu poukázáno, neboť živnostenský obchod toho vyhledává, by se mohl každý v živnostenském rejstříku dokonale přesvědčiti, zda a v jakém rozsahu jisté osobě přísluší právo živnost provozovati. Otázky tyto mají zajisté dosah nemalý, uváží-li se, jak často se ocitnou jednotlivé živnosti v konfliktu co do rozsahu svého. Tu pak jest věcí nezbytnou a přirozenou, že živnostník z mezí své živnosti nevystupující úplného přesvědčení nabýti chce o tom, zdaž kdosi třetí, jenž soutěží ohrožuje jeho živnost, neoprávněným snad způsobem nevede obchod se zbožím, které neohlásil a která není obsaženo v jeho živnostenském listu.

2. Každý může si vyžádati u archivu výsad ústních nebo písemních zpráv o udělených výsadách a sám osobně za tím účelem do rejstříku nahlédnouti (§ 32 zák. o výsadách). Toto právo vyplývá z ustanovení zákona o výsadách; kdožkoli totiž zákonitým způsobem prokáže, že privilegovaný objev, vynález anebo zlepšení není novinkou, nebo kdo dovodí, že objev, vynález neb zlepšení to jest totožným s jeho dříve privilegovaným, má právo domáhati se toho, by dotyčné privilegium prohlášeno bylo za neplatné. Aby pak toto právo ku platnosti mohlo se přivésti, musí se důsledně každému dovoliti, by směl do rejstříku výsad nahlížeti.

3. Knihy horní jsou veřejné a mají týž účel jako knihy pozemkové. Seznam nákladnictev, ve kterém jest horní vlastnictví zevrubně pojmenováno, nalézá se při úřadu horním a jest každému přístupný. Osoby oprávněné mohou do knih záznamných v hodinách úředních nahlížeti (§ 98 instr. pro horní hejtmanství a § 137 hor. z.).

4. U každého politického úřadu mají se vésti mimo mapu vodní též knihy vodní, kdež vyznačiti jest všechna práva vodní v tom okresu již stávající nebo nově nabytá. Každému jest volno nahlédati do knih vodních i do úředních jednání tam zanesených, jakož i do vodních map.

5. Mapy katastrální a spisy vedoucí v patrnosti poměry o nemovitostech mají u berních úřadů každému býti k nahlédnutí propůjčeny (nař. min. fin. ze dne 25. června 1888 č. 22.127 a § 58 zák. ze dne 23. května 1883 č. 83 ř. z.). Nahlédnutí do katastru lesního a jeho příloh jest každému dovoleno (§ 20. nař. ze dne 3. června 1873 č. 6953).

V. Vyzdvižení opisů.

Z pravidla lze v těch případech, kde se připouští svobodné nahlížení do spisů, také žádati opisy dotyčných listin.

1. V řízení civilním jest každému volno vyzdvihnouti si opisy listin, jež se týkají právních jeho záležitostí (§ 238 soud. instr.).

2. V řízení trestním jest obviněný oprávněn vyžádati si opisy zatýkacího rozkazu a jeho důvodů i opis každého opatření soudního, proti kterému obviněný nějaký právní prostředek ohlásil; rovněž může vyžádati si opisy listin, když byla obžaloba s ním sdělena, vyjímaje protokol poradní (§ 45 ř. tr.), rovněž i při ústním ohlášení (§ 73), dále ku provedení nároků na náhradu za příčinou obnovení trestního řízení nebo ještě z jiných důvodů (§ 82). Také příbuzným trestanců mohou býti vydány opisy rozsudků, aby je mohli připojiti k žádosti za milost (nař. ze dne 20. května 1891 č. 9737).

3. V řízení nesporném a v řízení správním jest vydávání opisů listin, do nichž se smí nahlížeti, z pravidla přípustno; tak na př. opisy z knih pozemkových, z knih železničních, z obchodního rejstříku, z rejstříku společností, z knih horních atd.

VI. Právo poplatkové.

Tu jest činiti rozdíl

1. mezi opisy úředními a

2. mezi opisy neúředními.

Při úředních opisech listin třeba opět lišiti takové, které

a) u soudu byly vyhotoveny a jež podléhají kolku 25 kr. za arch a

b) které od jiných úřadů byly sdělány; ty podléhají kolku 50 kr. za každý arch a

c) jsou-li opisy vidovány, opatřiti se musí kolkem 50 kr. (p. s. 2 popl. z. a § 19. zák. ze dne 29. února 1864 č. 20. ř. z.)

Opisy neúřední, t. j. které od stran samých vyhotoveny byly a pouze úředně neb notářsky vidovány jsou, podléhají kolku 50 kr. za arch; všechny ostatní opisy stranami zhotovené musí býti jen tehdy kolkovány, jsou-li jako přílohy připojeny k listinám kolkovaným nebo kolkovaným protokolům a tu musí být opatřeny kolkem 15 kr. za arch.

V řízení konkursním musí strana, jejížto pohledávka byla prohlášena za illiquidní, připojiti na opis z ohlašovacího seznamu a opis samotné ohlášky i protokolu liquidačního zvlášť na každý opis po 1 zl. kolku a od této povinnosti jest jen tehdy osvobozena, upustí-li výslovně od vyhotovení těchto opisů (výnos min. sprav. ze dne 2. srpna 1874 č. 65.556). Opisy, které soud stranám doručuje, jsou jen tehdy prosty poplatků, musilo-li se jednání předsevzíti z úřední povinnosti, neb je-li osoba, jíž se opis doručuje, od poplatků osvobozena. Opisy několika listin mohou se jen tehdy opatřiti jedním kolkem a to i při ověřování (vidování), jestliže kolek ten rovná se obnosu poplatků, jež by bylo třeba zapraviti, kdyby opisy nebyly shrnuty na týž arch.

Náhrada škody.

I. Pojem škody a roztřídění dle práva obecného.

Škodou míní se zmenšení jmění již nabytého a přítomného (damnum positivum, damnum emergens) nebo zbavení budoucího dovoleného zisku (lucrum cessans, damnum negativum). Jeví-li se škoda jako bezprostřední, přímý následek jisté události, jistého jednání, slove damnum circa rem; naproti tomu jest damnum extra rem pouze nepřímým následkem a vzniká ve spojení s událostmi jinými.

Zmenšená hodnota věci poškozené spolu s dalšími škodlivými následky nazývá se interesse (id quod interest), které se dělí v interesse conventum, t. j. plnění vymíněné a smluvené, pokutu konvencionální nebo v interesse commune (t. j. odhadnuté dle obecné ceny věci) a singulare, kdež počítá se též zvláštní cena obliby (pretium affectionis).

Byla-li škoda způsobena jednáním o sobě dovoleným a zákonným (damnum indirectum), není tu bezpráví (qui suo iure utitur, nemini facit iniuriam) a není tu závazku k náhradě škody. Podobně se má věc, připraví-li kdosi dovoleným jednáním jinou osobu o pouhý prospěch, na který nemá ona práva výlučného.

Příčinou a zdrojem škody jest porušení smlouvy nebo jmění nebo práv způsobené osobami, zvířaty nebo věcmi lidské moci podřízenými, nebo náhoda. Škodu způsobenou skutečnou, pouhou náhodou, událostí, kterou nelze lidskou silou odvrátiti, (povodeň, krupobití, sřícení atd., tak zv. damnum causale, d. fortuitum, d. fatale) nese poškozený sám. Náhrada škody vzniklé porušením smlouvy vymáhala se v římském právu obyčejnými žalobami kontraktními. Pro náhradní nároky mimo poměry smluvní z bezprávného činu (damnum iniuria datum) propůjčuje právo obecné žalobu ex lege Aquilia. Poškodilo-li zvíře cizí věci bez viny svého vlastníka nebo strážce následkem zvláštní, při něm neobvyklé divokosti (splašený kůň), vzcházela v římském právu actio de pauperie proti vlastníkovi, kterýžto zbaviti se mohl žaloby této vydáním dotyčného zvířete (noxae deditio).

Po právu může se zření míti z pravidla pouze ke škodě skutečně již povstalé, nikoli ku škodě teprve hrozící. Toliko ku pojištění proti škodě, jíž jest se obávati z postavení nových základů, staveb a budov, poskytuje obecné právo operis novi nuntiatio, actio aquae pluviae arcendae a cautio damni infecti — to jsou vesměs právní prostředky, jimiž může ohrožený žádati jistotu (kauci) na vlastníku svrchu jmenovaných objektů, pokud se týče, na jiné věcně oprávněné osobě.

II. Pojem škody a roztřídění dle práva rakouského (§§ 1293—1341 o. o. z.).

Rakouské právo přijalo v podstatě zásady práva římského ohledně škody a náhrady její s tím rozdílem, že vyměřuje škodu jako újmu, která člověku byla způsobena na jmění, právech nebo jeho osobě protivou k ušlému zisku (lucrum cessans), který dle obyčejného běhu věcí očekávati lze (§ 1293 o. o. z.). Poněvadž však pojímati sluší jmění a práva ve smyslu § 353 o. o. z. jedině a výhradně jako jmění (práva hmotná a nehmotná), rozlišuje se positivní škoda ve dva obory a to ve škodu způsobenou na jmění a škodu spáchanou na osobě — tedy na integritě tělesné.

Škoda v nejširším slova smyslu — tedy škoda positivní a ušlý zisk může býti:

1. nepřímou nebo přímou; přímo vzniká škoda jednáním neb opomenutím třetích osob nebo náhodou; nepřímou nazýváme škodu tehdy, jeví-li se jako následek jiné události, která sice sama škodu nezpůsobila bezprostředně, nýbrž zavdala jen podnět k jednání dalšímu, z něhož povstala škoda.

2. Škoda může býti zúmyslná, měl-li pachatel úmysl (dolus) ku škodě směřující, nebo může míti původ v nedbalosti škůdcově (culpa), ba dokonce i v pouhém nedopatření (culpa levis), t. j. opominutí péče, jížto škodě vzniklé zabráněno býti mohlo.

Občanský zákon rozeznává dále ve příčině nedopatření

a) zaviněnou nevědomost, mohl-li jednající při zralé rozvaze poznati bezprávnost svého jednání,

b) nedostatek náležité pozornosti,

c) nedostatek náležité píle (§ 1294 o. o. z.).

3. Podle osoby škůdcovy činí o. o. z. rozdíl mezi škodou způsobenou *a*) znalci, *b*) několika účastníky nebo *c*) zvířetem, *d*) osobami třetími, za které jiní dle zákona k zodpovídání mohou býti potahováni, *e*) osobami služebnými a *f*) dítkami nerozumnými.

4. Dle důvodu právního rozeznávati lze:

a) škodu z poměru smluvního,

b) škodu způsobenou bezprávným nebo nezákonným jednáním, kteréžto zase odporovati může zákonům civilním nebo tvořiti může čin trestní.

5. Škoda materielní a ideální; materielní jest ta škoda, která se dá číselně stanoviti, ideální škodu takto přesně vyměřiti nelze, takže výšku její jest zjistiti buďto přísahou oceňovací nebo soudcovským uvážením (na př. při bolestném, při utrpěné potupě a škodě obstávkou neb uvězněním atd.).

III. Náhrada škody.

1. Každý jest oprávněn na škůdci žádati náhradu škody, kterou jemu tento svou vinou způsobil (§ 1295 o. o. z.). Římské právo různí při vině hrubou vinu (culpa lata), vinu menší (culpa levis) a vinu pranepatrnou

(culpa levissima). Viny hrubé dopouští se ten, kdo zanedbá bedlivosti (diligentia), které šetří každý hozpodář bez rozdílu. Culpa levis přičítá se tomu, kdo opomenul píle a opatrnosti, kterou zachovává zpravidla jen dobrý hospodář. Culpa levissima žádá se jen od osob nejsvědomitějších, které tedy zpravidla dbají nejvyšší opatrnosti. Občanský zákonník upustil však od tohoto rozlišování, neboť jemu jest přestoupení povinnosti smluvní nebo zákonného ustanovení zpravidla vinou (roz. ze dne 10. června 1863 č. 4060, str. 1744); namítá-li kdo, že bez viny své nemohl splniti závazek smlouvou nebo zákonem jemu uložený, musí okolnost tu dokázati (§ 1298 o. o. z.). S druhé strany nebyla v občanský zákonník přijata ani culpa levissima, t. j. nejvyšší stupeň pozornosti, poněvadž — jak Stubenrauch (str. 426 2. svazek) zcela správně poznamenává — ve státě, v němž stálý společenský vliv všech vrstev navzájem a všeobecný obchod průmysl oživující vládnouti má, každý člověk tonouti by musil ve stálém strachu, by se nepřiblížil osobě nebo vlastnictví jiného, a by nebyl pro neopatrný krůček k zodpovědnosti potahován, kdyby všude již za sebe menší ned-opatření musil ručiti. Poněvadž však ob. z. nečiní rozdílu, zda vina nastala následkem povinnosti obligační či jinak, nabývá obor náhrady škody obsáhlého, skoro neobmezeného objemu, takže škodu spatřovati sluší i tehdy, nutí-li se kdo, aby v závazek vstoupil (roz. ze dne 14. listopadu 1883 č. 12163 sb. 9654).

2. O. o. z. stanoví o tom, kdy má se předpokládati (praesumovati) závazek ku náhradě škody, resp. kdy závazku toho zde není, tyto domněnky:

a) v pochybnosti má se za to, že škoda vzešla bez viny někoho jiného, takže vinu musí prokázati ten, kdo ji tvrdí a na základě toho činí nárok na náhradu škody (§ 1296 o. o. z.).

b) Dále se předpokládá, že každý rozumný člověk schopen jest takového stupně píle a pozornosti, kterého se při obyčejných (normálních) schopnostech od každého člověka nadíti lze, t. j. škůdce musil býti s to předpokládati, že bezprávný účinek může nastati (roz. ze dne 7. listopadu 1882 č. 10045 sb. 9165); kdo zanedbá tohoto stupně píle a pozornosti, dopouští se nedopatření (§ 1297 o. o. z.).

3. Škoda musí se opírati o jistý právní důvod. § 912 o. o. z. řadí náhradu způsobené škody mezi vedlejší závazky smlouvy a právní důvod smlouvy vzhledem k hlavnímu dluhu pokládá se též za právní důvod všech náhradních nároků ve příčině vedlejších závazků, tudíž i nároku na náhradu způsobené škody (roz. ze dne 28. září 1875 č. 7771 sb. 5865).

4. §§ 1296—1298 obsahují některé zásady o důkazu a protidůkazu při náhradě škody. Základním pravidlem jest, že musí se při každém nároku na náhradu škody dolíčiti příčinná souvislost mezi událostí, za kterou zodpověden jest žalovaný a mezi škodou, která nahraditi se má. Nastalá škoda musí se tedy jeviti následkem jednání nebo opomenutí žalovaného. Tento důkaz, jak zkušenost učí, lze však velmi těžko provésti, takže nedá se mnohý náhradní nárok tak snadno, ba někdy ani vůbec konstruovati; snáze lze nárok ten provésti, prokáže-li se, že škůdce zřejmě jednal proti smlouvě nebo bezprávně, nebo že dopustil se hrubé nedbalosti. Těžko však bude usvědčen, jde-li o culpa levis — tedy o pouhé nedopatření. Příčinnou souvislost shledávati sluší tam, kde se aspoň dokáže, že by škodlivá událost při pravidelném rozvoji věcí a obzvláště za daných okolností byla nenastala, kdyby byl žalovaný šetřil bedlivosti obezřetného

može, t. j. obyčejné píle neb obyčejné pozornosti. Nevyhledává se však vždy stejného a stejně přísného důkazu příčinné souvislosti. Při důkazu nároku na náhradu škody žádá se dále, aby dokazující strana též stanovila objem závazku náhradního a za tím účelem, aby dolíčila okolnosti a skutečnosti, z nichž by se dal její nárok číselně vyměřiti.

5. Dle § 1323 o. o. z. musí ten, kdo k náhradě škody jest zavázán, »všecko ve stav dřívější opět uvésti, t. j. musí vyrovnati rozdíl způsobený na jmění poškozeného utrpěnou škodou tím způsobem, že toto jmění, resp. dotyčný objekt (věc nebo právo) opět v tom stavu se objeví, ve kterém se nalézalo před poškozením. Není-li možné uvedení ve stav předešlý, musí býti nahražena odhadní cena, t. j. ona cena věci, která vychází, porovnáme-li ji s jinými stejnými věcmi k obchodu určenými (§ 303 o. o. z.); tomu jest tak na př. tehdy, byla-li věc tak porušena, že nelze ji více znovuzříditi. Tuto náhradu — tedy navrácení v předešlý stav, event. zaplacení ceny odhadní — označuje zákon jako náhradu škody; způsobil-li škůdce škodu ve zlém úmyslu nebo s nápadnou nedbalostí, musí nahraditi též ušlý zisk a odčiniti urážku, kterýžto nárok náhradní nazývá zákon úplným dostiučiněním. Nápadnou nedbalostí jest na př. neuposlechnutí opatrnosti úřady státními předepsané (roz. ze dne 20. května 1879 č. 2703, sb. 7468; §§ 1323, 1322 a 1331 o. o. z.). Vyraz »odčinění způsobené urážky« není jasný a značí asi ona poškození, která nestala se na majetku, nýbrž na těle, na svobodě nebo na cti. Ellinger (»Hanbuch« str. 498) pojímá rčení to jako vlastní odškodnění veřejným odvoláním příkoří (injurie) avšak mylně, ježto zákon přesně rozeznává pouhé odškodnění od odčinění urážky (viz Stubenrauch, str. 453, II. sv.).

Nahraditi jest zpravidla obecnou cenu věci poškozené a jen tehdy, nemůže-li býti tato v původní stav uvedena. Spáchána-li škoda činem trestným nebo ze svévole a škodolibosti, má poškozený právo žádati cenu zvláštní obliby (§ 1331 o. o. z.); dle Stubenraucha přísluší poškozenému právo toto dokonce i tehdy, vzešla-li škoda z nápadné nedbalosti aneb ze zlého úmyslu. Názor Stubenrauchův jest zajisté úplně správný, neboť § 1332 o. o. z. stanoví výslovně, že nahraditi jest obecnou hodnotu věci, jakou měla tato v čas poškození, jen tehdy, byla-li způsobena menším stupněm nedopatření nebo nedbalosti, pročež plným právem dovozovati sluší, že důvodný jest nárok na náhradu ceny zvláštní obliby, spáchána-li škoda způsobem obmyslným nebo nápadnou nedbalostí.

Nárok na náhradu škody nebo plné zadostučinění předpokládá však vždycky, že nelze poškozenému nijakou vinu přičísti, jinak musí nésti poměrnou část škody, a nelze-li poměr ten stanoviti, stejným dílem (§ 1304 o. o. z.), tak na př. mohla-li být snadno škoda odvrácena, kdyby poškozený byl použil opatření jemu po ruce jsoucích. Nesprávný jest proto nález ze dne 22. února 1882 č. 222 sb. 8896, který stanoví, že nelze na poškozeném žádati, aby positivním jednáním předešel následkům bezprávného skutku. Neboť povinnost a zájem každého člověka velí, aby chránil se před hrozící škodou, pokud to v jeho moci jest; ovšem nemůže se ukládati nikomu povinnost, aby opatření činil proti každému poškození; nicméně žádati se může na každém, aby vynakládal potřebnou pozornost a žádoucí píli, které dbá každý člověk, by odvrátil od sebe hrozící škodu. Proto také není práv škůdce z následků opatření, která poškozený bez důvodného podnětu předsevzal (roz. ze dne 25. května 1882 č. 2963

sb. 9001). Ze zásady § 1304 o. o. z. nutně vyplývá dále, že vyloučena jest zodpovědnost škůdce za škodu, zavinil-li ji poškozený výhradně sám nebo aspoň měrou převážnou (roz. ze dne 7. února 1883 č. 791 sb. 9295).

6. Užívá-li kdo svých práv v dovolených mezích, není práv ze škody, která někomu jinému při tom vzejde (§ 1305 o. o. z.). Stubenrauch počítá sem i nutnou obranu, t. j. nevyhnutelné hájení se proti bezprávnému útoku na život nebo jmění podniknutému. Ovšem jest pak další otázka, zdaž jest také každý náhradní nárok vyloučen, byly-li překročeny meze nutné obrany, zvláště z uděšení, strachu nebo leknutí. § 19. o. o. z. řeší otázku tuto jen částečně, stanově, že každý, kdo překročí hranice nutné obrany při vykonávání svých práv, jest za to zodpověden; podobně stanoví § 343 o. o. z., že každý může odrážeti násilí přiměřeným násilím sám, dostalo-li by se mu příliš pozdě soudní pomoci. Přiměřeným násilím rozuměti jest jen vykonávání nutné obrany v přiměřených mezích. Trestní zákon obsahuje v § 2 v poslední větě ustanovení, že může býti trestáno takové překročení mezí nutné obrany podle okolností jako trestný čin z nedbalosti podle §§ 335 a 431 tr. z. Jedná-li se tedy v soukromoprávním ohledu o to, zda dána býti má náhrada škody pro překročení mezí nutné obrany, musí soudce od případu k případu vycházeti při rozhodování svém vždy od všeobecné zásady, zda za daných okolností lze vinu nebo nedopatření tomu přičísti, kdo jednal ve stavu nutné obrany.

7. Nikdo není dále práv:

a) ze škody, kterou způsobil bez viny své nebo činem nezamýšleným (§ 1306 o. o. z.);

b) z bezprávných činů cizích, jichž se nesúčastnil (§ 1313 o. o. z.);

c) rovněž i ze skutečností nahodilých (§ 1311 o. o. z.; viz tento článek);

d) ze škody, jíž nezabránil, prokazuje někomu v naléhavé tísni službu;

e) ze škody vzešlé poškozenému proto, že se sám z vlastní viny ocitl v pomíjejícím pomatení smyslů (§ 1307 o. o. z.).

8. Závazek ku náhradě škody a ušlého zisku lpí na jmění škůdcově a přechází na jeho dědice (§ 1337 o. o. z.).

IV. Nároky na náhradu škody oproti znalcům.

1. Převzetí jistého úkolu znalci.

Znalci ručí za každý nedostatek své práce; zákon má tu na mysli odborníky z povolání, jako: stavitele, řemeslníky, lékaře, advokáty atd. Proto ručí na př. továrník za poškození dělníků způsobená zanedbáním potřebných pravidel opatrnosti (roz. ze dne 30. září 1880 č. 9073 sb. 8117), stavitel ručí za škodu, která vzchází pro pána stavby z nešetření plánu stavebního nebo civilního povolení ku stavbě (roz. ze dne 20. května 1857 č. 3087 sb. 358).

2. Převzetí jistého úkolu osobami, které dle svého povolání nejsou znalci, u nichž se však zvláštní odborné vědomosti a zvláštní píle předpokládají. Kdo úkol nějaký na se béře dobrovolně, o tom se má za to, že k tomu má potřebných vědomostí, resp. že práv jest z vad svého jednání na př. doporučení nebezpečného léku (roz. ze dne 15. dubna 1887 č. 3112 sb. 11550). Avšak zákon omezuje tento případ jenom na obstarání takových prací, které se předsebéřou nikoli v nouzi, takže omlouvá nedostatek potřebných vědomostí odborných tehdy, když někdo předsevezme jednání v nouzi, by svého bližního uchránil před větší škodou, jakkoli nemá takových schopností, kterých

ku provedení dotyčného jednání se vyhledává; v tom srovnává se též § 1299 o. o. z. se zásadami vyslovenými v § 1312 o. o. z.

Konečně uvádí zákon ještě další omezení a neukládá těmto osobám zodpovědnost za eventuelní škodu v celém objemu, povstala-li škoda zákazníku následkem nezkušenosti, nepozornosti nebo zanedbáním obyčejné píle a bylo-li tomuto známo, že osoby dotčené k provedení převzatého jednání nejsou hrubě spůsobilými. V tomto případu má průchod předpis § 1304 o. o. z., že totiž poškozený nese se škůdcem škodu poměrně a nelze-li poměr ten stanoviti, rovným dílem.

3. Udílení rad znalci.

Znalec práv jest z toho, když udělí v záležitostech svého povolání z nedopatření škodlivou radu jen tehdy, poskytl-li radu úplatně, tedy za odměnu. Při bezplatné radě ručí jen za škodu, kterou způsobil mala fide — tedy úmyslně, vědomě.

V. Nárok na náhradu škody proti několika účastníkům.

Za účastníky pokládá § 1301 o. o. z. všecky ty osoby, které přispěly ku vzniku škody společně — ať nepřímo nebo bezprostředně, ať svedením, vyhrožováním, pomocí, ukrýváním atd., nebo i pouhým zanedbáním zvláštní povinnosti škodě zabrániti. Z toho jde, že několik účastníků jen tehdy může býti žalováno, jestliže způsobili škodu ve zlém úmyslu, vinou nebo alespoň nedopatřením, tedy svým jistým jednáním neb opominutím. Objem povinnosti náhradní řídí se pak dle toho, nastala-li škoda z nedopatření či ze zlého úmyslu čili nic. V prvním případu práví jsou účastníci solidárně, jakož i v tom případu, kde se sice nedá dokázati zlý úmysl, ale také není možno podíl jednotlivců na způsobené škodě zjistiti. Není-li zde zlý úmysl a dá-li se podíl ten stanoviti, nese každý účastník jenom škodu způsobenou vlastním svým nedopatřením. Jak se má nahraditi škoda vzešlá nesplněním závazku se strany několika spoluzavázaných, sluší dle § 1303 o. o. z. posuzovati na základě ustanovení dotyčné smlouvy; nemá-li smlouva o tom, ustanovení, jest užiti analogie § 1302 o. o. z. Nikdy však není korrealní dlužník práv z prodlení jiného (roz. ze dne 24. ledna 1883 č. 819 sb. 9278).

VI. Náhrada škody způsobené jednáním cizím.

Zde platí zmíněná právě zásada, že z cizích bezprávných činů, jichž se osoba třetí nezúčastnila, nemůže býti tato též práva. Toto pravidlo prolomeno jest těmito výjimkami:

1. Vezme-li někdo do služby osobu bez vysvědčení (knihy čelední), neb podrží-li vědomě ve službě osobu, kteráž jest povahou těla neb mysli nebezpečnou (§ 1314 o. o. z);

2. přechovává-li kdo u sebe známého zločince;

3. byla-li něčí vinou třetí osoba uvedena v pomatení smyslů, a způsobí-li v tomto stavu škodu (§ 1307 posl. věta o. o. z.).

V těchto případech ručí třetí osoba za škůdce jmenované ad 1. a 2. jen pánu domu a lidem domácím za jakákoli nebezpečná poškození se strany těchto osob vzcházející. Pánem domu jest patrně vlastník domu, lidé domácí jsou obyvatelé téhož domu, kdežto v případu ad 3. práv jest za škodu každému poškozenému bez rozdílu. Výrazem »známý zločinec« sluší rozuměti osobu, kterou tak nazývá veřejná pověst a která jeví se tedy osobou notoricky všeobecně nebezpečnou bez rozdílu, zda škodlivé následky odpykaného trestu ještě na ní lpějí či zdali již pominuly.

4. Podobně ručí ten, kdo vědomě zjedná k nějaké práci takovou nebezpečnou osobu (nebezpečnou pro povahu těla nebo mysli) a

5. zjedná-li kdo ku provedení zvláštních prací osoby nezpůsobilé (§ 1314 o. o. z.). Nezpůsobilost předpokládá, že dotyčná osoba k pracem podobného druhu, k jakým zjednána byla, vůbec a naprosto schopnosti nemá; neschopnost v jednotlivém případu nedokazuje tedy nezpůsobilost k obstarání prací podobného druhu a spůsobu vůbec (roz. ze dne 11. května 1871 č. 13.862 sb. 4163). Naproti tomu zodpovědna jest právnická osoba, která přirozeně jednati může jen prostřednictvím svých orgánů, bezpodmínečně za nedopatření těchto (nál. ze dne 20. května 1879 č. 2403 sb. 74069); stejným způsobem a ve vztahu k § 1299 práv jest principal ze škody, kterou způsobili jeho pomocníci při obstarávání a provádění obchodů kommittentům, rovněž ručí bankovní ústavy za své orgány, zvláště za pokladníka (roz. ze dne 21. července 1876 č. 2599 sb. 6209); advokát a notář zodpověden jest za nedopatření své kanceláře (roz. ze dne 23. srpna 1879, č. 10.214 sb. 3666).

6. Hospodští, plavci, povozníci zodpovědni jsou za škodu, kterou způsobily jich vlastní nebo jimi ustanovené osoby služebné na převzatých věcech cestujícím v domě nebo na lodi při dopravě. § 1316 o. o. z. vztahuje se k § 970 o. o. z., který stanoví, že hospodští, plavci nebo povozníci ručí za věci od cestujících nebo jako nákladní zboží jim samým nebo jich služebníkům odevzdané stejně jako schovatel (depositář). Jsou tedy osoby jmenované dvojnásob zodpovědny za provedení služeb svých zřízenců a to jednak s té stránky, že zavázáni jsou k náhradě každé škody, kterou musí nésti jako schovatelé cizí věci podle § 964 o. o. z., jednak dále proto, že právi jsou ze škody jinak způsobené v jich domě, na jich lodi nebo při dopravě ať již vinou svou vlastní nebo vinou svých zřízenců Tato povinnost hospodských vztahuje se i na všechna vedlejší jich zaměstnání, tedy též na ta, jsou-li na př. majiteli omnibusů, povozů atd. (roz. ze dne 30. prosince 1873 č. 12.260 sb. 5489) a ručí též i za ony osoby, které za své služby zvlášť bývají odměňovány od hostí jako ku př. podomci (roz. ze dne 13. dubna 1882 č. 3252 sb. 8954). Hospodští ručí dále netoliko za předměty, které sami od cestujících převzali, nýbrž i za ty, které jim cestující napřed (před svým příjezdem) zaslali a oni je též převzali (roz. ze dne 9. prosince 1875 č. 7626 sb. 5931). Jakmile cestující byl přijat, rozumí se ručení zmíněné samo sebou a není třeba snad zvláštního formálného odevzdávání věcí cestujícím náležejících v ruce hospodského resp. plavce nebo povozníka (roz. ze dne 23. května 1854 č. 5329 časop. »Ger. Z.« r. 1854 č. 87). Předpis § 1316 jest rázu výminečného a nelze jej proto rozšiřovati na osoby podobného povolání jako ku př. na kavárníky, stravovatele a výčepníky (roz. ze dne 4. prosince 1866 č. 10.749 sb. 2672).

7. Veřejné ústavy dopravní.

Sem náležejí poštovní úřady, úřady, podniky železniční, ústavy telegrafní a telefonní společnosti paroplavební. Ohledně těchto veřejných ústavů dopravních platí zvláštní předpisy (§ 1317 o. o. z.) (viz články: Listy, Dopravnictví železniční, Pošta).

8. Způsobila-li škodu osoba šílená, blbá nebo dítě, právi jsou z toho ti, jimž zanedbání péče a dozoru nad těmito osobami jim svěřenými lze k vině přičísti (§ 1309). »Dětmi« jsou osoby nepřekročivší dosud

sedmého roku svého věku (roz. ze dne 23. října 1889 č. 9868 Novák, IV., č. 194); třetí osoby osvobozeny jsou od této povinnosti náhradní, jestliže škoda způsobena osobami jich dozoru svěřenými, vyvolána byla vinou poškozeného nebo dal-li tento k ní podnět (§ 1308 o. o. z.).

VII. Škoda způsobená spadnutím nebezpečně zavěšených nebo postavených předmětů.

Římské právo propůjčovalo v tomto případě již vzhledem k možnému nebezpečí actionem in factum de posito vel suspenso, kterážto však v právu rak. vhodnou není, jak výslovně stanoví § 1319 o. o. z. Povinnost k náhradě postihuje však toho, z jehož bytu nějaký předmět nebezpečně visící nebo postavený spadne nebo z jehož bytu byla nějaká věc vyhozena nebo vylita a někdo při tom byl poškozen (§ 1318 o. o. z.). Je-li však pouze obava, že by mohla kolemjdoucí snadno poškoditi nějaká věc na veřejném místě — či jak zákon praví, na místě, kudy se (neustále) chodí, postavená nebo vyvěsená, zvláště štít nebo přístroj nějaký, nemůže se již na základě této obavy žalobou zakročiti (jak tomu bylo v římském právu) proti tomu, kdo dotyčnou věc postavil nebo vyvěsil, každý jest však oprávněn vzhledem k veřejné bezpečnosti učiniti oznámení u příslušného úřadu bezpečnostního — tedy u obecního úřadu nebo zeměpanského úřadu bezpečnostního, pokud tento zřízen jest.

VIII. Náhrada škody způsobené zvířaty.

V §§ 1320 a 1321 o. o. z. shledáváme tyto zásady:

1. Ze škody způsobené zvířetem práv jest ten, kdo zvíře k tomu pobízel, dráždil nebo je opomenul střežiti;

2. nelze li nikoho z viny takové usvědčiti, pokládá se škoda za skutečnost nahodilou;

3. nikdo nesmí z pravidla zabiti cizí dobytek, který na své půdě nebo pozemku přistihne, nýbrž přísluší mu pouze právo zvířata ta zajmouti (viz tento článek).

Tyto zásady srovnávají se úplně se všeobecnými pravidly o náhradě škody. § 391 tr. z. stanoví podrobněji, jak se má opatrovati zvláště zvíře vlastností zlých: vlastník jest totiž k opatrování takového zvířete povinen jak doma tak i mimo dům. Dodati jest, že § 391 tr. z. mluví pouze o zlých zvířatech domácích, kdežto § 1320 o. o. z. má na zřeteli zvířata vůbec, bez rozdílu, zda škoda byla způsobena zvířetem domácím či jiným, nebo zlým. Tento § 1320 nepředpokládá dále zanedbání ve smyslu § 391 tr. z. a proto nesmí se §§ tyto stotožňovati (roz. ze dne 19. července 1888 č. 8178 sb. 12.274); avšak zámožný vlastník vzteklého psa jest zavázán k náhradě útrat léčebných osobám pokousaným (dv. dek. ze dne 11. ledna 1816 sb. zák. pol. sv. 44 str. 2, a ze dne 16. března 1837 sb. pol. zák. sv. 65 str. 94) a rovněž k náhradě užitečného dobytka vzteklým psem pokousaného a proto zničeného. Je-li v tomto případě vlastník vzteklého psa sám nemajetný nebe nelze-li vlastníka vypátrati, pokládá se škoda ta za škodu nahodilou a vlastníci užitečných zvířat musí nésti škodu tu sami (dv. dek. ze dne 17. května 1821 sb. zák. »Goutta« sv. 20 str. 313). Povinností pána domu jest upozorniti cizince na předpisy vydané v obci za účelem zabránění nemocí zvířecích (vztekliny u psů). Opomine-li toho, jest práv ze škody z toho vzniklé (§§ 35, 45 zák. ze dne 29. února 1880 č. 35 ř. z.) (nál. kas. soudu ze dne 18. června 1881 č. 3978 sb. č. 352).

IX. **Náhrada škody vzniklé ublížením na těle** (§§ 1325 a 1328 o. o. z.). Pro poškození tělesná žádá zákon úplné zadostiučinění, které záleží:

1. v náhradě útrat léčebných,

2. v náhradě ušlého zisku t. j. zisku, kterého poškozený nemůže nabýti následkem utrpěného poškození a pro ten případ, že by se stal úplně neb částečně k výdělku nezpůsobilý, má škůdce nahraditi i výdělek budoucí. Stane-li se kdo nezpůsobilým ku provozování vyučené živnosti následkem způsobeného poškození tělesného, může žádati za náhradu zisku, který jemu v budoucnosti ujde, aniž by byl zavázán dokázati úplnou svoji nezpůsobilost k výdělku (roz. ze dne 8. května 1855 č. 4325 sb. 84.

3. v zaplacení bolestného, t. j. náhrady, kterou určitým, soudcem ustanoveným obnosem má zaplatiti poškozenému za utrpěné nepříjemnosti následkem tělesného ublížení ten, kdo jemu na těle ublížil; je to tedy částečná náhrada za fysické utrpení, resp. bolesti, ublížením na těle přivoděné. § 1325 o. o. z. určuje, že ten, kdo někomu jinému na těle ublíží, zaplatiti má nejen léčebné, ušlý výdělek, po případě i výdělek, který v budoucnosti jemu ujde, nýbrž i na žádost poškozeného okolnostem přiměřené bolestné.

Zákonné podmínky placení bolestného:

a) Zaplacení bolestného jest výhradně obmezeno na tělesná ublížení. Pro fysická bezpráví, která nezanechala viditelného znamení, nemůže býti žádáno bolestné (roz. ze dne 27. listop. 1867 č. 10.367 sb. 2935).

b) Bolestné nemůže a nesmí býti pokládáno za pokutu (roz. ze 17. května 1888 č. 4749, sb. 12.190), pročež nemá při vyměřování výše bolestného potměšilost útoku žádné důležitosti.

c) Na majetkové poměry škůdcovy může býti soudcem vzhledem k § 1325 o. o. z. brán ohled (roz. z 18. ledna 1872 č. 4932, sb. 4446).

d) Přisouzení bolestného nemá býti činěno závislým na oceňovací přísaze poškozeného (roz. z 13. března 1879 č. 424 sb. 8619). Naopak soudce má dle vlastního spravedlivého uvážení, uváživ všechny na jevo vyšlé okolnosti, tedy s ohledem na větší neb menší bolesti, které musel poškozený vytrpěti, s ohledem na jeho tělesné vlastnosti a poměry majetkové sám určiti obnos, který má škůdce zaplatiti jako bolestné.

e) Sporná jest — jak podotýká Stubenrauch — otázka, zda bolestné, jakož i výdělek v budoucnosti ušlý v každém případě ublížení na těle jest zaplatiti či jen tehdy, jestliže ublížení stalo se ze zlého úmyslu neb z hrubé nedbalosti. Dle jasného znění § 1325 o. o. z. nemělo by zde býti pochybnosti, že zákon nedělá žádného rozdílu mezi různými stupni viny, poněvadž praví se tam z počátku beze všeho dalšího rozlišování: »kdo komukoli na jeho těle ublíží atd.«, tak že by snad zde spíše mohla býti spatřována úchylka od pravidla, vysloveného v § 1324 o. o. z. (zlý úmysl a hrubá nedbalost. S tím úplně se srovnává rozhodnutí ze dne 16. listop. 1887 č. 12.186 sb. 11832, které konstatuje, že nárok na bolestné nepředpokládá, aby obviněný přímo proti poškozenému jednal, ba naopak že bolestné může býti i tehdy požadováno, jestliže útok platil osobě jiné (aberratio) a tudíž zlý úmysl proti poškozenému nesměřoval. Nárok na bolestné jest tedy naprosto neodvislý od rozhodnutí, zda škůdce se dopustil činu trestného č

nic a zda byl proto trestním soudem odsouzen; dle toho z pravidla jen soudci civilnímu přísluší rozhodovati o nároku na bolestné a jeho výši.

4. Kdo svede ženu a zplodí s ní dítko, zaplatí útraty slehnutí a šestinedělí a splniti musí ostatní zákonem stanovené povinnosti otcovské. Nárok na náhradu škody spočívá zde v podstatě na momentu svedení; schází-li náležitost tato, nelze odvozovati povinnost k náhradě z pouhého tělesného obcování. »Svedení« nepředpokládá, že by žena dotyčná nikdy před tím tělesně nebyla obcovala (roz. ze dne 19. dubna 1859 č. 4198, sb. 773).

X. Náhrada škody vzniklé porušením osobní svobody a cti.

Při porušení osobní svobody jest dáti plné zadostučinění, ať se stalo odnětí nebo omezení svobody násilným únosem, soukromým vězněním nebo bezprávným žalářováním ze zlého úmyslu (§ 1329 o. o. z.). Svoboda sama (i čest) jest necenitelným statkem, jehož ztrátu nahraditi nelze a proto žádá se jen náhrada dokázané škody nebo ušlého zisku (roz. ze dne 27. května 1874 č. 3818 sb. 5375, ze dne 31. května 1854 č. 5450, sb. »Peitl« č. 1082).

Stát jest zavázán k náhradě škody tomu, komu bylo ublíženo nezákonným uvězněním nebo prodloužením vazby (čl. 8 zákl. zák. stát ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z.). Podle ustanovení zákona ze dne 12. července 1872 č. 112 ř. z. jest předsejíti též v tom případě, jedná-li se o náhradu škody na základě čl. 8 stát. zákl. zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z. způsobenou vazbou uvalenou soudcovským úředníkem způsobem protizákonným. Citovaný zákon z r. 1872 upravuje totiž právo žaloby stranám vzcházející proti úředníkům soudcovským, když tito dopustili se při vykonávání svého úřadu porušení práva.

Při urážkách cti jest poskytnouti náhradu škody skutečně způsobené po případě nahraditi ušlý zisk jako ku př. při urážkách na cti, které poškodí úvěr kupce (roz. ze dne 2. července 1886 č. 683 sb. »Nowak«, III. 16).

XI. Náhrada škody z opozděného placení.

Škoda způsobená věřiteli opozděným placením dlužného kapitálu se strany dlužníka nahražuje se úroky zákonem stanovenými (§ 1333 o. o. z.). (Viz čl. »Úroky«).

XII. Nároky na náhradu škody proti soudcovským úředníkům.

(§ 1341 o. o. z. a zák. ze dne 12. května 1872 č. 112 ř. z.) — (Viz čl. »Žaloba syndikátní«.)

XIII. Náhrada škody v právu obchodním.

Všeobecné zásady o náhradě škody, které obchodní právo ovládají a kterými se liší toto od práva občanského, jsou následující:

1. Čl. 283 obch. z. stanoví, že ten, kdo domáhá se náhrady škody z obchodů, oprávněn jest žádati náhradu škody skutečné i ušlého zisku; nárok ten lze k platnosti přivésti netoliko při obchodech mezi kupci, nýbrž i mezi nekupci, jen když dotýčné jednání jest na straně poškozeného obchodem. Čl 283 odchyluje se od § 1323 o. o. z. naprosto a poskytuje úplné zadostiučinění a ne snad jen pouhou náhradu škody pro všechny případy — ať stává zde hrubá vina nebo pouhé nedopatření nebo zanedbání obyčejné pozornosti a píle. Leč obchodní zákon přísnou zásadu tuto důsledně neprovádí dopouštěje některé výjimky. Tak ku př. povoz-

ník nahraditi musí při ztrátě nebo poškození věcí jemu svěřených pouze obecnou (tržní) hodnotu jich a jen tehdy úplné musí poskytnouti zadostučinění, bylo-li mu dokázáno obmyslné jednání (čl. 396 obch. z.). Z toho vidno, že právo obchodní vrací se ku všeobecným zásadám o škodě a povinnosti k náhradě škody platným a že návrat ten jest vlastně nutný již dle zásady slušnosti, která v mnohých případech velí ustoupiti od přísného práva.

2. Kdežto obč. zákon zpravidla vyhledává takový stupeň pozornosti a píle, který vynaložiti může každý člověk normálních schopností, požaduje právo obchodní bedlivost řádného kupce (obchodníka). Tento požadavek není v rozporu se zákonem občanským, neboť rozumí se bedlivostí řádného kupce — která ovšem v zákoně obchodním vyměřena není — ona bedlivost, které má šetřiti kupec od případu k případu podstavu a živnosti, které náleží (srv. protok. norimb. konference s. 1309. Žádá se tedy v obchodu vůbec ve smyslu § 1297 o. o. z. taková píle a pozornost se strany kupce, jakou tento obyčejně při normálních schopnostech ve své živnosti osvědčuje. Avšak ani této zásady zákon obchodní jednostejně nezachovává ve všech případech náhrady škody, nýbrž v jednotlivých případech zavazuje k takové bedlivosti, jakou se řídí kupec ve svých vlastních záležitostech. Tak ku př. má v případě čl. 94. společník osvědčovati takovou píli a bedlivost, jakou ve svých vlastních věcech pravidelně zachovává. Kdežto pak ve článcích 344, 361, 367 a 380 vesměs vyhledává se bedlivost řádného kupce, žádá se naproti tomu ve článcích 397 a 399 bedlivost řádného povozníka, ve článku 343 bedlivost řádného obchodníka. Ovšem jest tu otázku, zda tyto všecky výrazy značiti mají tentýž pojem. Nelze odporovati názoru, jakoby zákon nikterak nahodile, nýbrž úmyslně volil tato označení; neboť v případu čl 343, kde se jedná o uschování zboží, nežádá zákon takového bedlivého uschování, jakého dbá kupec zpravidla ve svém povolání, jenž má rozsáhlé místnosti a jiné prostředky k uschování zboží. Od povozníka pak požaduje se taková jen bedlivost, kterou osvědčují obyčejně jiní povozníci, kterážto bedlivost odpovídá zvláštnímu způsobu jeho obchodní činnosti.

3. V obchodním právu nejsou nárokům na náhradu škody vykázány tak úzké hranice jako v právu občanském. Jeť důkaz o vzniku škody a výše jejím ustanovením zákona obchodního ve mnohých směrech usnadněn a neméně provedení nároků na náhradu škody.

Obzvláště pozoruhodný jest III. odst. čl. 357. (fixní obchody), který dukaz škody tím usnadňuje, že strana dokazující dokázati má jenom rozdíl mezi cenou tržní a kupní, nemusí však doličovati, že tento rozdíl činí její skutečnou škodu a sám kupec není na tento rozdíl vázán; můžeť též žádati jakožto náhradu obnos vyšší, dokáže-li jeho oprávněnost. Patrno jest, že tyto úlevy ohledně provedení náhrady škody spočívají v podstatě práva obchodního. Obchod nemálo by tím utrpěl, kdyby měl kupec býti obmezen na těžkopádná ustanovení, která stanoví civilní právo pro provedení nároků na náhradu škody.

4. Zvláštní ustanovení o nárocích na náhradu škody shledáváme ve případech článků 310, 311 a 345 obch. z. Podle článků 310 a 311 musí zástavní věřitel ihned zpraviti dlužníka o povolení a výkonu, resp. dle čl. 311 o výkonu prodeje zástavy a opomene-li toho, jest zavázán k náhradě škody. Totéž platí pro případ prodeje zboží dle čl. 343; směřuje

tendence tohoto článku patrně k tomu, aby byla druhá strana uchráněna před větší škodou a aby v posledním okamžiku jí poskytnuta byla možnost toho, aby na svůj účet prodané zboží od třetího nabyvatele po případě na se převedla, nebo vůbec vhodná opatření učinila.

5. Další řadu nároků na náhradu škody obsahuje obch. z. při rozličných právních poměrech jednotlivých společností, obzvláště pokud se týče práv společnosti obchodní proti společníkům a naopak, dále při akciových společnostech pro zapovězené vydávání akcií (čl. 173 a 178), při vině přednosty akciové společnosti (čl. 204, 241 a 245).

6. Zvláštní nároky na náhradu škody stanoveny jsou proti prokuristům a zmocněncům obchodním ve případech článků 55 a 56, jestliže tito překročí plnou moc neb na svůj vrub obchody provozují.

7. Ručení komisionáře, špeditéra a povozníka upraveno jest články 370, 380 a 395—399 a právě tak i povinnost železnic čl. 423 a 424).

8. Konečně má obchodní zákon také řadu dalších ustanovení o ručení obchodních dohodců a sensálů (čl. 81), o neoprávněném užívání firmy, o škodě z dopravy zboží smlouvě se příčící (čl. 345).

XIV. Promlčení nároku na náhradu škody (viz článek »Promlčení«).

XV. Právo trestní.

Ohledně náhrady škody obsahuje trestní zákon tyto podstatné zásady a ustanovení:

1. Potrestání zločince nemění ničeho na právu osob zločinem uražených nebo poškozených, které jsou oprávněny žádati dostiučinění nebo náhradu škody od zločince, jeho dědiců neb z jeho jmění (§ 42 tr. z.). Proto vyříditi jest soukromoprávní nároky, vzcházející z trestných jednání k návrhu poškozeného zároveň v řízení trestním, ač-li nejeví se nutným, aby za účelem dalšího provedení nároky tyto odkázány byly před soudy civilní (§ 4 tr. ř., viz čl. Nároky soukromoprávní v řízení trestním).

2 Čím větší škoda byla trestním činem způsobena, tím více to pachateli přitěžuje (§§ 43 a 263 lit. a tr. z.); naproti tomu jsou polehčující okolnosti, když škoda trestním činem spůsobená jest nepatrná, když pachatel dobrovolně ustoupil od spáchání větší škody, když měl snahu, škodu opět napraviti (§§ 46 ad g, 47 ad b a c, 264 ad g, h, i, k, l tr. z.).

3. Ačkoliv smrtí pachatelovou pomíjí trestní stíhání jeho i trest sám, přece má rozsudek již jednou vynesený platnost vzhledem k jeho jmění, a poškozenému zůstane nárok na náhradu škody zabezpečen (§§ 224 a 527 tr. z.).

4. Trestní zákonník a trestní řád obsahují ohledně jednotlivých deliktů ještě zvláštní ustanovení o výši škody a trestu s tím spojeného, jakož i trestních následcích. To platí zvlášť pro všechny delikty majetkové a delikty, jež se týkají života, zdraví neb osobní bezpečnosti (viz dotyčné zvláštní články).

Náprava škody má veliký vliv i na promlčení, neboť promlčení má místo jen u toho, kdo z trestného činu nemá více žádného užitku a kdo, pokud to povaha zločinu a jeho síly připouštěly, vše vrátil. (Viz čl. Náhrada škody v právu trestním.

XVI. Trestní právo důchodkové.

Pro náhradu škody platí tato pravidla:

1. Jestliže přestupkem vedle obejití poplatku státní pokladně neb osobě třetí byla způsobena škoda, přísluší poškozenému nárok na náhradu škody podle práva občanského (§ 80 tr. z důch.).

2. Poněvadž řízení ohledně zjištění skutkového podkladu pro rozměření daní důležitého v případě přestupku důchodkového není upraveno žádnou určitou normou, jest ovšem vždy a v každém případě přípustno, pro administrativní nález o náhradě daní užíti výsledku vyšetřování důchodkového a to i v tom případě, jestliže ku vynesení rozsudku dle trestního zákona důchodkového ani nedošlo; pro administrativní úřad platí tu pak zásada volného uvažování důkazu (nál. spr. soud. dv. z 20. května 1884 č. 944, sb »Budwinski« č. 2133).

3. Jestliže by někdo v trestním řízení důchodkovém vinou některého státního organu, úřadu neb jednotlivého úřadníka neb zřízence utrpěl na svém májetku neb na svém právu zástavním protiprávního poškození, neb pokud by vinou osoby třetí bylo mu zamezeno uhájiti své právo vlastnické neb zástavní neb vrácení věci či její ceny, má právo své dotýčné nároky na náhradu škody zákonnou cestou hájiti (§ 168 tr z. důch.).

4. Každý úředník neb zřízenec jest zodpověden za jakékoli přestoupením úřední povinnosti spůsobené porušení práva a nároky sem spadající jest projednávati u onoho administrativního úřadu, jemuž dotyčný úředník neb zřízenec jest podřízen (dv. d. ze dne 14. března 1806, sb. z. s. č. 758 a čl. 12 st. zákl. z. ze dne 21. prosince 1867 ř. z. č. 145).

5. I obviněný neb zavázaný mohou, myslí-li, že vinou některého státního organu, úřadu, úředníka neb jiné osoby protiprávně byli poškozeni, dotyčné nároky na náhradu ku platnosti přivésti (§ 884 tr. z. důch.).

Literatura: dv. rada prof. Dr. Ant. Randa, O závazcích k náhradě škody z činů nedovolených, Praha, 1891, 5. vyd

Náhrada škody (v právu trestním).

I. Část všeobecná.

Ze spáchání trestného činu vzniká netoliko veřejnoprávní nárok na potrestání vinníka, nýbrž mohou vzejíti z tohoto jednání též soukromoprávní nároky pro poškozeného, jichž provedení před civilní soud by náleželo. Poněvadž však soudce trestní zhusta na základě řízení trestního může nalézti s úplnou jistotou i o existenci a objemu těchto soukromoprávních nároků, poskytuje rakouské řízení trestní podle zásady již ve dřívější rakouské legislaci platné poškozenému právo, aby se připojil za účelem provedení svých soukromoprávních nároků k řízení trestnímu (viz čl. Účastník soukromý) a zavazuje pro tento případ soudce trestního, aby za jistých podmínek i o těchto soukromoprávních nárocích poškozeného rozhodl (§§ 4, 366 tr. ř. — řízení adhaesní).

Zákon jde však ještě dále; zavazujeť trestní soud, aby, je-li pochybno, zda poškozený ví o zavedení trestního řízení ve věci té, jej o tom zpravil, a ukládá mu také za povinnosť, aby ještě před tím, dokud se poškozený k trestnímu řízení nepřipojil, ač-li ovšem se tento práva toho výslovně nezřekl, ku rozhodnutí o soukromoprávních nárocích přípravy činil.

II. Zásady.

1. Soud má na škodu, trestním činem povstalou a na ostatní pro soukromoprávní následky důležité vedlejší okolnosti bráti ohled z úřední

povinnosti (§ 365 tr. ř.) a má již průběhem přípravného řízení učiniti veškerá opatření, aby dopomohl poškozenému k opětnému nabytí statku jemu odcizeného.

2. Najde-li se u obviněného věc patrně cizí, jejíhož vlastníka nemůže neb nechce tento udati, má tu vyšetřující soudce, jestliže v přiměřené lhůtě nikdo nárok na vlastnictví neohlásil, sepsati popis této věci a to tak, že podle něho věc od vlastníka sice může býti poznána, že však přece v něm zamlčeny jsou některé podstatné známky, kteréž musí přihlásivší se vlastník věci na důkaz svého vlastnictví sám vytknouti. (§ 375 tr. ř.) Tento popis má býti třikrát ediktem veřejně vyhlášen a v něm má býti vlastník vyzván, aby průběhem jednoho roku ode dne třetího uveřejnění ediktu se přihlásil a své vlastnické právo dokázal (§ 376 tr. ř.).

3. Nelze-li cizí věc bez nebezpečí zkázy po celý rok uchovati neb je-li její uschování spojeno s výlohami, má státní zástupce ji dáti soudem prodati (§ 377 tr. ř.).

4. Neprokáže-li během ediktální lhůty nikdo své právo k popsanému předmětu, má býti tento neb v případě prodeje jeho výnos na žádost obviněného jemu vydán, ač nenalezl-li soud k rozhodnutí v I. instanci příslušný, že není věrohodno, že by byl obviněný pořádným držitelem jeho. Proti všem těmto rozhodnutím není žádného právního prostředku (§ 378 trest. ř).

5. Předměty, které nebyly vydány obviněnému, má dáti státní zástupce soudem prodati, výtěžek odevzdán budiž státní pokladně. Oprávněnému zachována jest však možnost svým nárokům proti státní pokladně během 30 let ode dne třetího uveřejnění ediktu soukromoprávní cestou platnost zjednati. (§ 379 tr. ř.)

6. Připojí-li se během trestního řízení poškozený k řízení tomu a hledí-li jako soukromý účastník při hlavním přelíčení provésti své soukromoprávní nároky, má trestní soud, jak již bylo řečeno, za jistých podmínek o těchto nárocích rozhodnouti.

Tyto podmínky jsou:

a) Obžalovaný musí býti uznán vinným onoho trestního činu, jehož spácháním ony soukromoprávní nároky založeny byly; nestalo-li se tak, má býti soukromý účastník odkázán na pořad práva soukromého.

b) Výsledky trestního řízení musí býti dostatečny, aby na jich základě nároky na náhradu mohly býti spolehlivě stanoveny. Není-li tomu tak, má býti soukromý účastník i v případě odsouzení žalovaného úplně neb částečně odkázán na pořad práva civilního. Proti tomu není žádného právního prostředku (§ 366 tr. ř.).

c) Je-li tedy za těchto podmínek trestnímu soudci možno, o soukromoprávních nárocích rozhodnouti, jest opět vzhledem k obsahu rozhodnutí rozeznávati dva případy a to α) případ, kde se jedná o vrácení jisté věci a toto vrácení je možné, a β) případ, kde toto vrácení není již možno neb kde vůbec nejedná se o vrácení věcí, nýbrž o náhradu utrpěné škody neb ušlého zisku neb o odčinění spůsobené urážky. V případě prvém jest opět rozhodno, zda jest věc v držení obžalovaného, některého spoluvinníka neb účastníka či v držení osoby třetí, která na spáchaném trestním činu účasti neměla. O právech třetích trestního činu se neúčastnivších osob nemůže trestní soud rozhodovati a jest tudíž žádost za navrácení věci v jejich držení se nalézající odkázati na cestu soukromoprávní (§ 368 tr. ř.).

7. Je-li soud přesvědčen, že věc soukromému účastníku skutečně náleží, má rozhodnoutj, že mu hned, jak nabude rozsudek moci právní, tato má býti vrácena, leč by ovšem obžalovaný dal své svolení k bezodkladnému vydání její. Vrácení může býti však uskutečněno i před hlavním přelíčením jestliže předmět ten ku vedení důkazů není více nutným a obžalovaný i žalobce jsou s tím srozuměni. (§ 367 tr. ř.)

8. Jestliže není možno odcizenou věc soukromému účastníku vrátiti, neb nejedná-li se dle povahy spáchaného trestního činu o vrácení předmětu, nýbrž o náhradu utrpěné škody, ušlého zisku neb o odčinění utrpěné urážky (§ 1323 o. o. z.), má soudce v trestním rozsudku i náhradu škody nebo zadostiučinění vyměřiti dle zásad práva civilního, ač jestliže se z jednání spolehlivě dá souditi i na výši obnosu i na osobu, které obnos ten přísluší (§ 369 tr. ř.). Je-li tomu tak jen vzhledem k jisté části náhrady neb jen vzhledem k některým soukromým účastníkům má se rozsudkem přisouditi jen ta část, jejíž výše se spolehlivě stanoviti dá, ostatní pak nároky na náhradu škody jest odkázati na pořad práva soukromého.

III. Obnos škody zjistí se především výslechem poškozeného; jsou-li však tu důvody k domněnce, že žalobce svou škodu udává příliš vysoko, může soud po uvážení všech okolností v každém případě ovšem teprve po slyšení svědků a znalců obnos tento zmírniti. (§§ 99, 369 tr. ř.) V případě velezrády, povstání a vzpoury má soud trestní rozhodnouti též o nárocích na náhradu škody činěných se strany státu neb soukromých osob. Ke škodě těmito zločiny způsobené jest však počítati nejen všechna ať přímo ať nepřímo způsobená poškození, nýbrž i všechny náklady, jichž bylo potřebí ku potlačení zločinného jednání, neb ku opětnému zavedení pořádku a bezpečnosti (§ 370 tr. ř.).

IV. Nehledě ku vyšetření náhrady má se trestní rozsudek vysloviti i o ostatních, z viny obžalovaného plynoucích, následcích soukromoprávních a to o úplné neb částečné neplatnosti právního jednání s ním uzavřeného neb právního poměru a o právních následcích, z toho plynoucích (§ 371 al. 1 tr. ř.); v takovémto rozsudku nesmí však býti dotčena práva třetích osob, které v tomto případě nevystupovaly jako procesní strany a zvlášť práva oněch, kdož se trestního činu vůbec nezúčastnili (plen. roz. kas. s. ze dne 28. června 1882 sb. č. 466.). Jedná-li se však o neplatnost manželství jako o následku trestního odsouzení, náleží rozhodnutí o tom vždy jen příslušnému soudu civilnímu (§ 371 al. 2 tr. ř a nál. kas. s. ze dne 12. dubna 1880 sb. č. 237.).

V. Zvláštní ustanovení o rozhodnutí soukromoprávních nároků obsahuje:

a) zákon ze dne 28. května 1881 č. 47 ř. z. Dle §u 8 tohoto zákona má trestní soudce jednání, pro kteréž vinník byl odsouzen, prohlásiti neplatným a, postačují-li k tomu výsledky trestního řízení, rozhodnouti, že má býti to, co uvěřitelem a úvěrníkem bylo vzájemně plněno, vráceno i se zákonnými úroky ode dne plnění. Nedostačují-li výsledky trestního řízení k vynesení nálezu o právních následcích neplatnosti jednání, mají býti strany, aniž by tím byla dotčena nabytá jistota, poukázány na pořad práva civilního, který jest v tomto případě volno nastoupiti jak soukromému účastníku tak i obžalovanému. (Viz čl. Lichva).

b) Dle §u 27 zákona o ochraně známek ze dne 6. ledna 1890 č. 19 ř. z. může na žádost poškozeného na místě náhrady jemu dle

soukromého práva náležející býti trestním soudem po volném uvážení všech okolností nalezeno na peněžitou pokutu až do obnosu 5000 zl., kterou jest vyplatiti přímo poškozenému. Ti, kdož byli k zaplacení takovéto peněžité pokuty odsouzeni, ručí jako solidární dlužníci. Těchto ustanovení jest užíti i tehdy, jestliže všeob. trestní zákonník určuje trest přísnější.

c) Dle §u 37 zák. ze dne 26. prosince 1895 č. 197 ř. z. o právu autorském k dílům literárním, obsahuje při odsouzení pro přečin dle §u 51 cit. z. náhrada škody nejen skutečnou a vlastní náhradu škody a náhradu ušlého zisku, nýbrž má soud zároveň dle volného uvážení všech okolností přiřknouti poškozenému za utrpěné příkoří neb jiné osobní újmy přiměřený peněžní obnos.

VI. Ve příčině právních prostředků proti rozsudku první instance o soukromoprávních nárocích ciz. čl. Účastník soukromý. Tu jest připomenouti, že proti vynesenému rozsudku o nároku na náhradu škody při odsouzení pro přečin proti právu autorskému přísluší odvolání nejen obžalovanému, nýbrž oběma stranám (§ 57 al. 2 zák. ze dne 26. prosince r. 1895 č. 197 ř. z.). Nabyl-li trestní rozsudek vynesený o soukromoprávních nárocích, právní moci, jest soukromý účastník oprávněn žádati na soudu, jenž v první instanci rozhodoval, aby právní moc rozsudku uznána a na tomto vyznačena byla; tento nález má pak ten účinek, že lze za jeho exekuci bezprostředně u civilního soudu žádati (§ 373 tr. ř.). Nechce-li se soukromý účastník náhradou škody jemu trestním soudem přisouzenou spokojiti, je mu volno nastoupiti pořad práva civilního (§ 372 tr. ř.). K tomu účelu jest mu na žádost jeho povoliti nahlednutí ve spisy řízení trestního, jakož i vydání spisů těchto (§ 82 tr. ř.).

Nájemné nedobytné (odepsání daní).

Jestliže nájemné za budovu, která jest podrobena domovní dani činžovní nebo pětiprocentní dani z ryzího výtěžku činžovního, stane se zcela nebo částečně nedobytné, budiž k žádosti poplatného držitele budovy odepsána kvota domovní daně činžovní, vztažmo 5% daně z ryzího výtěžku. činžovního, která podle předepsání připadá na nájemné, které stalo se nedobytné (§ 1. zák. ze dne 24. října 1896 č. 223 ř. z.).

I. Pojem.

Za nedobytné ve smyslu cit. zákona budiž pokládáno nájemné, které po uplynutí nájemného období, za které bylo dospělo (půl roku, čtvrt roku, měsíc), ještě není zapraveno a které také soudní exekucí nemohlo býti dobyto. Nedobytnost pokládá se za prokázanou, když soudní exekuce skutečně bez výsledku, vztažmo s nedostatečným výsledkem byla vykonána, nebo její vykonání od soudu vzhledem k § 4. zákona ze dne 10. června 1887, č. 74 ř. z. bylo uznáno za nepřípustné. Finanční úřad zemský může výjimečně podle úsudku svého povoliti odepsání daně také na základě jiných průvodních prostředků, prokáže-li se jimi způsobem nepochybným, že by vykonání exekuce musilo bez výsledku zůstati z toho důvodu, protože po ruce není žádných předmětů exekučních nebo toliko takových, jejichž nedostatečnost jasně na jevo jde pro jejich malou hodnotu, pro zástavní práva jiným věřitelům k těmto předmětům již příslušející, nebo pro nároky, které jiné osoby na tyto předměty činí (§ 2 cit. z.).

II. Z odepsání daně jest vyloučeno nájemné, které mělo býti zapraveno od osob, které s držitelem domu až do čtvrtého stupně jsou pří-

buzny nebo sešvakřeny, nebo které jsou, nebo byly ve služebním poměru k držiteli domu (§ 3 cit. z.).

III. Nárok na odepsání daně budiž ku platnosti přiveden v 6 měsících po uplynutí činžovního období, za něž nájemné stalo se nedobytné, u úřadu daň vyměřujícího žádostí kolku prostou, ku které buďte přiloženy pomůcky dokazující, že nájemné jest nedobytné (§ 4 cit. z.).

IV. Povinnosť majitele domu.

Držitel domu jest zavázán, platy a jiné prospěchy, kterých se mu dostalo dodatečně na zadržené nájemné, za příčinou jehož žádal za odepsání daně, oznámiti úřadu daň vyměřujícímu ve 14 dnech po tom, co je obdržel. Pokud mezi tím již daň byla odepsána, má úřad daň vyměřující opět předepsati kvotu daně, která připadá na dodatečné zaplacení nebo na hodnotu peněžitou prospěchu jinakého (§ 5 cit. z.).

V. Tresty.

Jestliže by oznámení v § 5 řečené bylo opomenuto ve lhůtě předepsané, zakládá se tím zkrácení daně, za které držitel domu, vedle dodatečného předepsání daně, má zapraviti za trest celý obnos činže, který byl vymknul z předepsání daně, jakož i dvojnásobný až desateronásobný obnos daně příslušné. Týmž trestům, nehledíc k tomu, že bude snad potrestán podle obecného zákona trestního, jest podroben držitel domu, který na základě soudní exekuce toliko na oko bez výsledku vedené nebo na základě jiných falešných nebo v omyl uvádějících údajů vyloudí nebo pokusí se vylouditi odepsání daně (§ 6 cit. z.).

VI. Odměna udavače.

Tomu, jenž oznámí zkrácení daně, přísluší při platech a prospěších od něho oznámených celý obnos činže, který byl z předepsání daně vymknut a od držitele domu za trest zapraven (§ 7 cit. z.).

VII. Prostředky opravné.

Proti nařízením a rozhodnutím úřadu I. instance daň vyměřujícího na základě tohoto zákona učiněným může podán býti rekurs, k němuž vztahuje se zákon ze dne 19. března 1876, č. 28 ř. z. O takovýchto rekursech rozhoduje konečně finanční úřad zemský (§ 8 cit. z.).

Nákladnictva (těžířstva).

I. Pojem.

Nákladnictvo jest spolek založený za účelem dolování, při čemž ručí každý účastník jak za příspěvky ku provozování podniku (za příplatky), tak i za všecky jménem spolku vůči osobám třetím převzaté závazky jenom podílem svým na společném jmění (§ 138 hor. z.). Za starých dob pracoval horník ve svém důlu, jako rolník na své vlastní roli, v mezích velice těsných, po výtce sám nebo za přispění svých lidí. Výtěžek byl tudíž nad míru skrovný; při tom bylo nebezpečí, jímž jest ohrožováno dolování, ve starší době daleko větším; neboť teprve v době novější zmenšeno bylo toto nebezpečí, jednak bohatými zkušenostmi získanými v oboru hornickém, jednak pokroky duševními a vědeckými. Jest tedy na bíle dni, že již dávno pociťovali majitelé hor nutkavou potřebu, aby se spojili za účelem vzájemné podpory a lepšího zdělávání důlu se svými sousedy, jsouce přesvědčeni, že spojenými silami dodělají se daleko větších úspěchů, nežli jako jednotlivci. Myšlénka sdružení zjednávala si vždy více a více stoupenců, jednotlivá důlní díla byla spojována v celek a tím způsobem tvořila se společenství mezi majiteli hor, která byla prvním

počátkem těžířstev. Toto staré společenské dolování bylo však původně spíše spojením osob (horníků) než spojením důlních děl; toho spojení bylo tudíž z prvu pouze společenstvem a starý název, kterým se označovalo jako bratrstvo nebo jako cech, členové jako tovaryši, ojediněle pracující horníci pak posměšně vozky s jedním koněm, ukazuje jasně, že sloučení jednotlivých dolů k rozsáhlejšímu dolování nebylo pokládáno z počátku za věc hlavní. Však nesdružovali se také pouze jednotliví horníci mezi sebou, nýbrž i majitelé hutí, vlastníci lesů a t. d. byli velmi ochotně ve společenstvu přijímáni. Ačkoli byla nákladnictva již v řadách horních století XVI. dle zásad svého soudobého vývoje upravena, dospěla přece jen zvenáhla ku dnešnímu svému útvaru a významu. Zákonem horním mělo se hornictví vůbec více důvěry získati. To bylo však jen tehdy možno, když by vedle nutného vrchního dozoru státu přesně a jasně zákonem upraveny byly veškeré právní poměry, které vyplývají buďsi z nabytí vlastnictví k hornímu podniku buďsi z poměrů společenských, k jichž založení podniky báňské zavdávají podnět. Ve společenském svazku k účelům provozování hor jest zvláště nutno péči míti o nerušené provozování dolování jakož i o to, by jednotliví, méně odborně vzdělaní, méně mocní a často vzdálenější účastníci nebyli ve svých právích zkracováni. Tohoto úmyslu snaží se zákon dosíci, nechávaje na vůli účastníkům tvoření společenských svazků, udíleje co možná obsáhlé předpisy jak pro nákladnictva se tvořící, tak i pro podílnictví na vlastnictví k báním, vzájemná práva přesně označuje, správě samé však onu míru veřejnosti za povinnost ukládaje, která každému účastníku umožňuje, aby se o stavu svého podílu poučiti mohl (viz motivy k hor. z. str. 297—320).

S názvem »nákladnictvo« spojovány posud v různých zemích korunních pojmy velice odchylné. Kdežto se tu a tam nazývalo nákladnictvem jisté množství majitelů kuksů, kteří byli u horních soudů v evidenci vedeni nebo kteří byli dokonce pouze u správce hor zaznamenány, přikládalo se toto jméno jinde souhrnu spoluvlastníků v knihách horních zapsaných, ano ve mnohých zemích korunních hornímu zařízení samému, byť i toto bylo pouze vlastnictvím jednotlivcovým. Platný horní zákon rozlišuje však přesně oba pojmy »důlní společnost« a »nákladnictvo«. Jsou-li hory ve knize horní zapsány nikoli na jméno jednotlivého držitele nebo několika jich, nýbrž pod určitou firmou: na př. »Spolek dobré naděje« nebo pod. a jsou-li jednotlivé podíly jakožto kuksy horní jenom u horního úřadu jménem jich majitelů zaznamenány, ve kterémžto případě hory mohou býti knihovně jen jako celek břemeny stíženy nebo zcizeny, nazývá zákon souhrn těchto držitelů kuksů »nákladnictvem«, majitele kuksů pak »spolunákladníky«. K tomu třeba poznamenati, že až posud pro nedostatek určitého zákonného rozlišování a pak proto, že o. o. z. (§ 1277) každý podíl na horách zove »kuksem«, čemuž dle nového horního zákona již tak není, též takové dle o. o. z. existující nákladnické kuksy jsou zde neb onde v knihách horních zapsány; těmito výjimečnými případy se však pojem nákladnictva neruší (§ 82. vyk. nař.).

II. Právní povaha nákladnictva.

V té příčině poznamenává Wenzl (viz jeho »Horní právo« str 478. a násl.): Nákladnictvo považovalo se brzo za prostou báňskou společnost akciovou a kuksy za akcie, brzo opět spatřována v kuksech společenská práva obligační, a chceme-li u nákladnictva užiti zásad

o spoluvlastnictví, jsme po většině náchylni, bychom je posuzovali dle ustanovení práva obecného. Všecky tyto názory jsou příliš jednostranné potud, pokud pomíjejí vlastní hledisko práva horního; neboť ode dávna byla těžířstva institucí specificky báňskou, která se zvláštnostmi hornictví co nejúžeji souvisejíc, přispůsobovala se potřebám a zevnějším jeho poměrům a utvářila se též v tom směru, ježto dolování a právo horní posud zaujímalo své staré výlučné postavení. Z náhledů těchto zdá se býti nejvíce rozšířeným ten, který považuje nákladnictva za společnosti akciové, kuksy pak za akcie. Opírát se tento náhled o okolnost, že kuksy jsou ideálními podíly na společném podniku dolovacím nákladnictev, že jako tam tak i zde splácení (příplatky) a dividenda (výtěžek) vyměřují se dle držby podílů, že naskytá se kolísání kursů, že v otázkách správy podniku rozhoduje většina hlasů podílníků, aniž by menšině jakási výhrada nebo snad pojištění příslušelo. Poněvadž tyto znaky vyskytují se též při akciové společnosti, mohl by se zdáti odůvodněný závěr, že kuksy báňské jsou totožny s akciemi vůbec. Však již jediná ta okolnost, že akcie teprve v 18. století se vyskytují, naproti tomu, že dělení podniků báňských v kuksy již ve stol. 16. a to v organické souvislosti se základními poměry tehdejšího provozování hornictví bylo netoliko úplně vyvinuto, nýbrž že tvoří též první podmínku horních podniků, vyvrací s dostatek ten názor. Byť bychom chtěli za to míti, že obé spočívá na téže myšlénce, musíme doznati, že těžířstva jsou starší ostatních podniků. K tomu přistupuje ještě, že kuksy tvoří posud útvar, který jest vlastní poměrům držení a užívání dolů, který také z těchto poměrů vypučel, který tudíž odjinud přenesen není. Tím však nemá býti řečeno, že by podíly kuksovní na podnicích důlních bez výjimky bylo zařaditi pod hledisko spoluvlastnictví dle práva obecného nebo dokonce římského. Rozdělení bání v kuksy bylo povždy ustanovení ryze báňským, přizpůsobeným úplně zvláštnostem dolování a hornictví. Domněnky, že by byly kuksy společenskými pohledávkami, vyvrátí se nepředpojatým srovnáním jich se XXVII. hlavou druhého dílu o. o. z. Důvod poměru společenského, který v právním vztahu tvoří jaksi střed mezi spolkem akciovým a společenstvím vlastnickým ve vlastním smyslu občanského zákona, spočívá ve zvláštní povaze provozování hor. Nákladnictva nebudtež také stotožňována se spolky, které se tvoří za účelem větších podniků provozovacích a jichžto činnost a působnost vybočuje často z oboru vlastního hornictví. Co se týče takových spolků, platí pro ně zákon spolčovací a spadají v obor podniků průmyslových vůbec. Nákladnictvo nutno posléze, jak již připomenuto, lišiti od společnosti těžařské (viz tento článek), neboť tato zakládá spoluvlastnictví k báním, které dle obecnoprávních zásad o spoluvlastnictví (§§ 825—858 o. o. z.) a z části též dle ustanovení o společnosti výdělkové (§§ 1175—1216 o. o. z.) jest posuzovati, kdežto nákladnictvo jest rázu ryze báňského a téměř výhradně upraveno je předpisy zákona horního. Platný horní zákon poskytuje spoluvlastnictví báňskému daleko větší volnost, ba dokonce i výhody, kdežto nákladnictva vázána jsou řadou norem, jsou mnohostranně obmezena a podrobena dohledu a kontrole úřadů horních v míře daleko větší, nežli spoluvlastnictví k dolu — těžařská společnost.

K nejpodstatnějším znakům nákladnictva náleží: jeho rozdělení na kuksy, povaha těchto jako věcí movitých, až do nejmenších podrobností upravený způsob řízení při nákladnických záležitostech a posléze ustano-

vení, že nákladník ručí jenom svým podílem na dobu a na jeho příslušenství, kdežto spoluvlastníci dolu v knize horní zapsaní ručí vedle horních nemovitostí též celým svým jměním. Všecky tyto náležitosti jsou značné důležitosti a jimi rozeznávají se nákladnictva podstatně od společností těžařských. Nákladnictvo je tudíž báňskou společností výdělkovou, při níž jednotliví účastníci se zavazují, že ponesou poměrně dle svých podílů náklady dolování, při čemž i zisk v témž poměru se dělí. Příspěvky, jež jednotliví účastníci ke společnému provozování podniku důlního splácejí, slovou »příplatky«, čistý zisk pak »výtěžkem«.

III. Založení nákladnictva.

Má-li spoluvlastnictví k horám rozděliti se v podíly menší než šestnáctiny, může, nebylo-li svolení (§ 135 hor. z.) horním úřadem uděleno, státi se to jenom zřízením nákladnictva (§ 138 hor. z.). Založení nákladnictva musí se oznámiti hornímu úřadu, poznamenati v horní knize a listina o tom zřízená musí se po učiněném schválení jejím u berního úřadu zanésti, by každý v ni nahlédnouti mohl (§ 137 hor. z.). Založiti lze těžířstvo způsobem dvojím, a to buď tak, že jistý počet spoluvlastníků dolů mezi sebou anebo tito s jinými osobami se spojí, takže vlastnictví k horám dělí se mezi nimi v určitý počet kuksů nebo kuksových dílů, v knize horní však zapíše se jakožto nedělitelný celek na jméno pospolitého nákladnictva, anebo, prohlásí-li jeden nebo více majitelů dolů, že chtějí své vlastnictví k horám proměniti v kuksy a že v horní knize dají je jakožto nedílné vlastnictví pod firmou, již si zvolí, zapsati, že však utvořené kuksy chtějí libovolně zciziti. V obou případech musí úmluva nebo prohlášení vyhotoveno býti v takové bezvadné listině, právní formě odpovídající, aby soudem byla uznána za způsobilou ke knihovnímu zápisu; musí se po té báňskému hejtmanství ku schválení předložiti, na to příslušnému soudu k opravení horní knihy odevzdati, konečně u revírního úřadu báňského do knihy nákladnické zapsati a do sbírky listin vložiti (§ 85 vyk. nař.).

IV. Poměry držebnostní.

Dříve byli nákladníci vzhledem ke svým kuksům spoluvlastníky cechu a měli ve příčině jich všechna práva, která jim příslušejí ke společnému vlastnictví a která vůbec ve vlastnictví důlním obsažena byla; byliť v horní knize jakožto držitelé svých podílů uvedeni a mohli je zciziti nebo zastaviti. Každý těžíř mohl se vzdáti svých podílů. Každý spolutěžíř byl kromě případu zvláštní úmluvy zavázán, aby podle poměru svých podílů nebo kuksů ku provozování cechu přispíval, t. j. příplatky zapravoval. Kde však byly kuksy svobodné nebyli majitelé těchto povinni, aby poměrně ku svým podílům nebo kuksům ku provozování cechu přispívali. V těžířských poměrech držebnostních nastala však nynějšími ustanoveními horního práva o právní povaze kuksů (§ 140 a násl. hor. z.) podstatná změna. Za trvání nákladnictva přísluší každému podílníku (spolunákladníku) pouze nárok na rozdělení výnosu. Každý podílník může se sice svého podílu vzdáti, jej na jiného přenésti, není však ani sám ani někdo z jeho nástupců oprávněn naléhati na rozdělení hlavního kmene těžířského jmění neb na jeho zcizení za účelem rozdělení. Podíly na jmění těžařském zovou se kuksy a mají v právu povahu věcí movitých. Těžířstvo nesmí ve více než 128 kuksů a kuks ne na více než 100 dílů rozdělen býti (§ 139 hor. z.).

V. Organisace.

V době starší musil každý cech míti svého představeného neboli šichtmistra, který většinou hlasů na roku těžířském býval volen; nepřítomní těžíři však musili své faktory na místě dolování zříditi a soudní úřad báňský měl nad správou dolů a řízením podniku vrchní dozor; přeměna dřívější feudální organisace nemohla však obstáti beze vlivu na provozování hornictví. Organisace nákladnictev dle předpisů platného zákona horního vyžaduje nyní jednotného řízení, které stojí pod dohledem a kontrolou úřadů.

1. Ředitelstvo: Každé těžířstvo jest povinno, aby zřídilo ředitelství s předsedou a aby jak vykonanou volbu tak i firmu těžířstva horním úřadu oznámilo. Plná moc ředitelstva a jeho předsedy k uzavírání závazných jednání budiž posuzována na základě smlouvy služební, tato musí však jak u báňského úřadu tak i v horní knize vyložena býti k nahlédnutí (§ 145 hor. z.). §§ 144 a 145, které mluví o ředitelstvu a jeho předsedovi, mají na mysli jedině řídící výbor složený z několika osob, kdežto §§ 146 a 147 mluví o řediteli v jednotném počtu. Z toho zdá se vyplývati, že není absolutně nutno, aby ředitelstvo z několika osob musilo záležeti. Zákon neustanovuje, zda musí být ředitel spolunákladníkem čili nic; nesmí se však přehlédnouti, že u ředitele ve smyslu § 146 odborná znalost zdá se býti náležitostí daleko podstatnější nežli to, je-li společníkem. Ředitel při tom pokládá se za zřízence nákladnictva, s nímž toto uzavře určitou smlouvu služební. Ředitelstvo jest orgánem těžířstva pro běžné záležitosti provozovací a správní.

2. Spolunákladníci: Každý spolunákladník má báňskému úřadu, bydlí-li v jeho obvodu, své bydliště, nebydlí-li však v témže obvodu, svého plnomocníka, jenž tam bydlí, označiti, který by ho zastupoval, příplatky za něho zapravoval a jemuž by se všeliká oznámení jak těžířstva, tak úřadů s účinkem doručovati mohla. Opomene-li se toto oznámení, nahražuje doručení ohlášení v novinách určených k veřejným ohláškám v té které korunní zemi (§ 148 hor. z.).

3. Stanovy: Každé nákladnictvo jest sice dle § 143 hor. z. oprávněno, aby si dávalo samo stanovy; pokud však nemá zvláštních zákonem schválených stanov, podléhá normám v horním zákoně vytknutým. Zvláštní stanovy třeba báňskému hejtmanství k potvrzení předložiti. Nevzejdou-li v žádném směru námitky, nechť báňské hejtmanství stanovy schválí. Jeden ověřený opis schválených stanov podrží se pro knihu listin (§ 88. vyk. nař.).

VI. Nákladnická kniha.

O majitelích kuksů každého nákladnictva vedou se u báňského úřadu záznamy (kniha nákladnická, těžířská). Knihovní jmění těžířstva může se jen v celku zastaviti nebo vůbec břemeny obtížiti (§ 141 hor. z.). Žádost o povolení záznamu dobytého práva zástavního na kuksech v úředních horních knihách nákladnických dala podnět k úvaze. Byť i mnohým záznamům, s nimiž zákon nespojuje žádný účinek, se žádný zákon nepříčí, vedly by přece tyto k nesčetným zmatkům a újmám nabytých práv, kdyby dříve se nevyslovilo, že zástavních práv na kuksech záznamem v knize nákladnické jako zástavních práv na nemovitostech jen zápisem do knihy pozemkové nebo horní nabyti lze. Kdyby se záznamy ve knize těžířské s tímto právním účinkem předsebraly, neshodovalo by se to s §§ 140—142 hor. z., pak s §§ 451 a 452 o. o. z. a nebylo to lze při tehdejší organi-

saci revírních úřadů báňských, které mají vésti knihy nákladnické, ani provésti bez ohrožení právní bezpečnosti. Z toho plyne, že záznamy zástavního práva vůbec nemají se v úředních horních knihách nákladnických předsebráti (nař. min. orby ze dne 3. března 1876 č. 1362 věstn. č. 12). Revírní úřad báňský má vésti knihu těžířstev v jeho úředním okrsku existujících a v ní mají býti každému těžířstvu věnovány dva dle okolností i více listů. V nadpisu hlavního listu budiž uvedena firma každého nákladnictva vzhledem k listině o jeho založení, po té datum a čísla schválení báňského hejtmanství, pod tím však každá horní državebnost s poukazem na svazek a list knihy záznamů (§ 35), kde jest ona zapsána, tvoříc nyní vlastnictví nákladnictva. Také budiž ředitelstvo, jakmile jest dle § 144 hor. z. zvoleno, s uvedením jména, zaměstnání a bydliště každého člena zde zapsáno, a každá změna jeho, jak to předepsáno jest ohledně majitelů kuksů, budiž poznamenána; po té následuje seznam spolutěžířů s doložením kuksů a kuksových dílů které každý z nich má, zároveň s udáním zaměstnání, bydliště a po příp. splnomocněnce. (§ 86. vyk. nař.)

VII. Schůze nákladníků.

V těchto usnášejí se nákladníci jako takoví hlasováním. Schůze nákladníků musí se z pravidla konati každý třetí rok v sídle ředitelstva aneb vůbec v jiném místě těžířstvem určeném. Na žádost třetiny spolunákladníků, nebo pokládají-li to buďsi ředitel, buďsi báňský úřad v důležitých případech za nutno, mohou býti též mimořádné schůze nařízeny (§ 149 hor. z.).

1. Předmět úrady: Při schůzích nákladnických jest za příčinou úrady a usnesení přednésti: řiditelovu zprávu o provozování, závěrku a rozvahu účetní za uplynulá správní léta a všecky důležitější správní i provozovací záležitosti (§ 151 hor. z.).

2. Jednací řád: Shromáždění předsedá, pokud není vlastní předseda zvolen, ten, kdo nejvíce v podniku jest súčastněn, a je-li více stejně zúčastněných, kdo jest nejstarší věkem. Předseda má vždy spolu hlasovati. Ku hlasování způsobilý jest každý spolutěžíř, který se dostaví buďto osobně, nebo který pošle plnomocníka svého. Z pravidla rozhoduje absolutní většina hlasů přítomných hlasujících dle poměru jich zúčastnění se v podniku, při čemž nejmenší podíl pokládá se za jednotku. Při rovnosti hlasů rozhoduje náhled, ku kterému se připojí předsedající. Běží-li však o změnu spolkových stanov nebo o zcizení postradatelných částí nemovitého jmění nákladnictva, jest nutným ku platnosti usnesení souhlas aspoň tří čtvrtin přítomných hlasujících dle poměru jich podílů. Předpisy o. o. z. o právu přehlasovaných zajištění nebo zrušení společenství (§ 834 o. o. z.) žádati, nemají při těžířstvech místa (§§ 153, 154 a 155 hor. z.). Těžířstvo nebo ředitelstvo jest dle § 149 hor. z. povinno, aby odbývání nákladnické schůze báňskému úřadu dříve oznámilo a předměty rokování (§ 150 hor. z.), jakož i místo a čas, kde a kdy má se schůze odbývati, označilo. § 149 hor. z. zmocňuje sice báňské úřady, aby ku schůzím nákladnickým vysílali komisaře, by zvěděli o postupu jednání při nich; tohoto oprávnění má se však z pravidla v míře co možná nejmenší užívati, aby těžířstvům ponechána byla úplná volnosť radění a usnášení se. Provinί-li se však správa těžířská, nedbajíc trvale horních zákonů, trpíc správu dolů, která jest zhoubnou pro zdar dolování a patrně věci neznalá, anebo je-li podobná žádost od spolunákladníků nebo ředitelstva podána, musí býti ke schůzím

nákladnickým vyslán komisař báňského hejtmanství, aby se tomuto poskytla příležitost, by se takovýmto zlořádům přiměřeným způsobem odpomohlo, aneb aby se poučením a napomenutím schůze nákladnická sama k tomu přiměla (§ 90 vyk. nař.).

VIII. Příplatky.

Příplatky na schůzi těžířské (§ 151) určené (§ 138 hor. z.) má vypisovati ředitel ve smyslu vykonaného usnesení a má je dle předepsaného způsobu a v ustanovený čas vybírati (§ 157 hor. z.). Spolutěžíři, kteří vypsání ředitelovu nevyhoví anebo kterým nemůže se toto v okresu báňského úřadu doručiti, mají se na žádost ředitelovu úřadem soudním spolu s ustanovením lhůty čtrnáctidenní ku složení příplatků vyzvati a o tomto vyzvání dle předpisů § 148 hor. z. písemním doručením nebo uveřejněním v časopisech zpraviti (§ 158 hor. z.). Po marném vypršení lhůty má ředitel proti liknavému spolunákladníku o exekuční dražbu jeho podílu na dolech zažádati (§ 160 hor. z.). Dražba se vykoná, pokud horní zákon neobsahuje nařízení zvláštních, dle předpisů všeob. soudn. řádu.

IX. Práva hypothekárních věřitelů.

Dle povahy věci jest v horním zákoně jen potud řeč o přihlížení k právům hypothekárních věřitelů, pokud tato se vztahují na hypothéku specialní. Při tom bylo dlužno míti zřetel k těm stávajícím nákladnickým právům držebním, při nichž jednotliví podílníci zapsáni jsou v horní knize a pokud tyto jako speciální hypothéka dluhy jsou stíženy. Horní zákon uvažuje zvláště o dvou případech:

1. má-li obtížený podíl pro nezapravené příplatky býti vydražen, a
2. vzdá-li se spolunákladník svého podílu hypothekárními dluhy obtíženého.

Zákonná ustanovení vztahující se na tyto dva případy odpovídají zúplna posavádní právní povaze těžířského vlastnictví důlního.

K č. 1. V tomto případě mají býti vyrozuměni hypothekární věřitelé o zamýšlené dražbě a největší podání, jehož se vydražením docílí, budiž, pokud z něho něco zbude po zaplacení příplatků a útrat exekučních, jim přikázán. Nestačil-li by vybývající zbytek nejvyššího podání k uspokojení hypothekárních věřitelů, anebo nehlásí-li se při dražbě žádný koupěchtivý, přejde podíl do dražby pojatý v prvém případě na vydražitele, v poslednějším případě však na spolunákladníky úplně bez útrat.

K č. 2. Zřekne-li se spolunákladník svého podílu, mají ostatní spolunákladníci s připadlým jim podílem převzíti též závady na něm váznoucí. Mají však na vůli, aby na místě toho žádali za exekuční dražbu pro nedoplacené příplatky (§ 169 hor. z.).

X. Vzdání se podílů:

Každý podílník může se zříci svého podílu (§ 167 hor. z.). Vzdání se jest oznámiti buďto řediteli nákladnictva nebo báňskému úřadu a může se státi jen potud, pokud dražba (pro event. nezapravení příplatků) ještě předsevzata nebyla.

Právní účinky vzdání se:

1. Podíl zříkajícího se připadne ostatním spolutěžířům,
2. tito musí převzíti nedoplacené příplatky,
3. soudní útraty, které po případě vzejdou, nese vzdávající se,
4. báňský úřad nechť vykoná připsání i odepsání uprázdněného podílu ve knize nákladnické (§ 167 hor. z.).

5. Je-li na kuksu poznamenána soudní obstávka a pod., třeba prozatím uvědomiti příslušný úřad soudní o vzdání se a výmaz lze předsevzíti teprve po vykonaném prohlášení tohoto úřadu, že nestojí tomu v cestě žádná překážka (§ 92 vyk. nař.).

XI. Zrušení nákladnictva.

Zrušení těžířstva nebo zcizení hlavního kmene jeho jmění může nastati toliko za souhlasu buďsi všech nebo aspoň $^3/_4$ držitelů všech podílů těžířstva. V posledním případě budiž k tomu svolení příslušného úřadu báňského opatřeno (§ 155 hor. z.). Ježto takové usnesení má převelikou a velmi rozhodnou důležitost pro celé těžířstvo a ježto přihoditi se může, že by se tři čtvrtiny kuksů v ruce jednoho neb několika málo majitelů soustředily, kdežto poslední čtvrtina byla by rozdrobena na mnoho menších spolutěžířů, kteří by tím mohli býti připraveni proti své vůli z nekalých úmyslů většiny o své držení, jest povinností báňského hejtmanství, aby si v takovém případě po pečlivé úvaze všech okolností zjednalo přesvědčení, že vykonané usnesení skutečně z nevyhnutelné nutnosti vyšlo a že zde není vedlejšího úmyslu nebo snad zkrácení menšiny, tudíž budiž pouze po nabytém přesvědčení uděleno schválení (§ 91 vyk. nař.).

Náklady soudní.

A) Řízení civilní.

I. Řízení sporné.

1. K hlavnímu nároku procesnému přistupuje pro vítěze ať to jest žalobce či žalovaný civilní procesný nárok vedlejší, nárok na náhradu výloh procesných odpůrcem jemu způsobených, a to ať přemožený vedl proces bona či mala fide. Základem této povinnosti náhradní není, jak dříve se myslilo, trest straně přemožené uložený, nýbrž soukromoprávní povinnosti ku náhradě škody obdobný závazek přemoženého vzhledem k výlohám, jež tento odpůrci způsobil. Ovšem dlužno závazek tento posuzovati nikoli dle všeobecných předpisů soukromého práva o náhradě škody, nýbrž dle zvláštních norem civilního práva procesného.

Výlohy vedením procesu způsobené mohou býti:

a) soudní náklady sporné neboli poplatky v širším slova smyslu, t. j. náklady, jež musí za činnosť soudu býti zaplaceny a to částečně státu (poplatky v užším smyslu) ve formě kolkování podání, protokolů, příloh, rozsudku atd., nebo i v hotovosti, jako v jistých případech poplatek za rozsudek, částečně v t. zv. športulích, jež připadají jednotlivým státním orgánům samým, jako ku př. cestovné a diety soudcovských funkcionářů, poplatky za doručení a za cesty soudních a úředních sluhů a pod.

b) mimosoudní procesné náklady, jimiž jest rozuměti všechny ostatní výdaje sporem způsobené, jako ku př. odměna vlastnímu právnímu zástupci, poplatky znalcům a svědkům, poštovné, náklad na překlady, výlohy uveřejnění ediktů v novinách atd.

Všechny tyto útraty má platiti předkem strana, jež k nim zavdala podnět (r. ze dne 17. května 1892 věst. min. sprav. 786), a v případě, že by příčinu k nim zavdaly obě strany sporné, ku př. předsevzetí důkazu znaleckého k oboustrannému návrhu, obě strany společně, avšak s výhradou nároku na náhradu proti padlému odpůrci (rovněž § 40 nov. soud. řádu ze dne 1. srpna 1895 č. 113 ř. z.).

Zákonné předpisy o náhradě soudních útrat platí pro všechny sporné strany, tedy také pro fiskus jako žalobce nebo žalovaného (dv. d. ze dne

27. prosince 1782 č. 110 sb. z. s., dv. d. ze dne 14. října 1785 sb. z. s. 484). I za sepsání exekuční žádosti berními úřady jménem eráru jest státní pokladně poplatek přiřknouti (roz. ze dne 26. ledna 1881 sb. »Gl. U.« č. 8267).

Nahraženy musí býti, ježto fiskus a určité fondy finanční prokuraturou zastupované požívají bezvýminečného osvobození od poplatků (p. s. 75 lit. a, b, d popl. z.), též kolky ve smyslu § 13 popl. z zaznamenané (t. zv. ideální kolky) t. j. ony poplatky, jež by byla sporná strana od složení jich osvobozená vynaložiti musela, kdyby od nich osvobozena nebyla O způsobu zaznamenání těchto poplatků viz výn. min. fin. ze dne 31. srpna 1858 č. 137 ř. z. Rovněž platí všeobecné předpisy o náhradě soudních útrat ve sporech konkursní podstaty ať žalované ať žalující (bližší viz pod č. III., jakož i pro strany chudinského práva požívající (viz čl. Právo chudých).

2. Podmínkou náhrady útrat se strany přemoženého procesnému odpůrci jest žádosť tohoto, poněvadž soudce ve věcech sporných nesmí z úřední povinnosti zakročovati. Není však třeba, aby se to stalo výslovně, nýbrž stačí předložení podrobného seznamu útrat (dv. d. ze dne 30. září 1785 sb. z. s. 473 lit. b, roz. ze dne 9. listopadu 1882 sb. »Gl. U.« č. 9173 a 9175) v jednom vyhotovení, jež pro ten případ, že dotyčnou stranu zastupuje advokát, musí se státi dle určitého formuláře (res. ze dne 14. června 1784 sb. z. s. 306 lit. e, f). Tento seznam musí pod ztrátou nároku (§ 403 s. ř., 536 západoh. s. ř.), býti připojen již k žalobě samé, jde-li o platební rozkaz, jenž se vydává bez předchozího slyšení odpůrcova, tedy v řízení mandátním, upomínacím a směnečním, v ostatních případech při podání posledního spisu nebo při posledním stání k jednacím spisům, po případě může za šetření těchto lhůt býti protokolárně odevzdán (§ 424 s. ř., § 556 západohal. s. ř.).

Bylo-li podmínce uvedené vyhověno, musí soudce při vynášení nálezu rozhodnouti též o žádosti za přiřknutí soudních útrat.

Podobně též nový soudní řád ze dne 1. srpna 1895 č. 113 ř. z. který však odchylně od platného práva dovoluje, aby v rozsudku ústně prohlášeném bylo rozhodnuto toliko o povinnosti k náhradě útrat, kdežto číselné stanovení obnosu může se státi teprve dodatečně (§ 53), a že může proti rozhodnutí o útratách v rozsudku obsaženém býti podán zvláštní rekurs bez současného odporu proti nálezu ve věci hlavní (§ 55).

Výjimku z uvedeného pravidla tvoří přísudky, jelikož v nich výrok o náhradě útrat zůstává vyhražen konečnému rozhodnutí (dv. d. ze dne 22. června 1835 sb. z. s. 42). Ohledně dalšího rozsudku v bagatelním řízení srv. § 76 říz. ve v. nep. Za spisy, které strana sama nebo advokát ve vlastní věci sepsal, může býti počítán týž poplatek, jako kdyby je byla sepsala osoba třetí (§ 404 s. ř., § 537 západohal. s. ř.), ovšem sazba pro práce advokátů stanovená platí jen tehdy, když stranou jest advokát.

Jinak ustanovuje § 42 nového s. ř., dle něhož strana nebo vedlejší intervenient za své osobní namáhání nemůže žádati náhradu, mají však oba nárok na náhradu škody vzešlé ztrátou času a na náhradu cestovních výloh. Byla li strana zastupována zmocněncem nenáležejícím k stavu advokátskému nebo notářskému, může dle cit. § žádati toliko náhradu kolků a poplatků, cestovních útrat a jiných nutných výloh v hotovosti.

Kuratoru dle ustanovení soudního řádu straně ustanovenému přísluší dle roz. ze dne 28. května 1890 časop. »Ger. Halle« č. 30 r. 90,

nenáleží-li mu náhrada útrat se strany přemoženého odpůrce (viz pod č. 3), ohledně jeho výloh nárok na náhradu toliko proti jeho straně (srv. čl. Kurator), nebo proti tomu, kdo nepravými údají zřízení kuratora způsobil (roz. ze dne 20. května 1891 časop. »Jur. Bl.« č. 36).

Dle § 10 nov. s. ř. má výlohy kuratora nésti ta strana, jež ustanovení jeho způsobila s výhradou nároku na náhradu proti přemožené straně.

3. Zákonná ustanovení o náhradě útrat přemoženou stranou procesnou: Co se toho týká, ustanovují § 24 a 25 nov. ze dne 16. května 1874 č 69 ř. z. (§ 398 s. ř., § 529 západohal. s. ř.), § 74 říz. ve v. nep. a rovněž § 41 nového s. ř., že strana ve sporu úplně podlehší byť i jen na základě kontumačního rozsudku má ve všech případech nahraditi výlohy k účelnému právnímu stíhání a právní obraně nutné, jež odpůrci způsobila (rovněž kuratoru osobám nepřítomným nebo neznámým ustanovenému [roz. ze dne 4. listop. 1873 resp. nál.č. 60]). Které útraty byly nutné a zda náhrada útrat jest přiměřená či má-li býti snížena (§ 403 s. ř., § 506 západohal. s. ř.), má soudce uváživ pečlivě všechny okolnosti rozhodnouti. Výlohy způsobené přivzetím advokáta jest za účelné považovati i tenkráte, když zákon zastoupení advokátem nežádá jako v řízení stručném, bagatelním a v řízení pro rušení držby (roz. ze dne 9. března 1880 sb. »Gl. U.« č. 7890, rep. nal. 103). Při určování těchto výloh jest šetřiti advokátní sazby. Jestliže obě strany částečně zvítězí částečně podlehnou, to jest dá-li se žalobní prosbě toliko částečně místa, mají se útraty poměrně mezi ně rozděliti nebo navzájem odpočísti (t. zv. kompensace útrat). Může však i v tomto případě býti uložena jedné straně plná náhrada výloh, jestliže druhá strana podlehla toliko v části poměrně nepatrné, jejíž dokázání nevyžadovalo žádného zvláštního nákladu.

Tak i § 43 nov. s. ř., který však připouští, aby jedné straně i tehdy náhrada veškerých útrat byla uložena, jestliže sice toliko částečně zvítězí, avšak obnos vymáhané pohledávky byl závislým od soudcovského uvážení, od výroku znalců, nebo od vzájemného súčtování.

Při otázce náhrady soudních útrat dlužno hleděti též k tomu, zda snad některá část žalobní prosby nevyžadovala zvláštních výloh.

Žalobce, jenž před vynesením rozsudku od sporu ustoupí, musí žalovanému veškeré výlohy nahraditi (§ 399 s. ř., § 532 západohal. ř., § 237 nového s. ř.).

Jestliže žalovaný před podáním žaloby zaplatil, avšak neúplně, má býti k náhradě útrat odsouzen (roz. ze dne 4. ledna 1882 sb. »Gl. U.« č. 8820). Také žalovaný, jenž žalobnímu nároku ihned se podrobil, musí útraty žalobci nahraditi, když svým prodlením před podáním žaloby jej k podání žaloby přinutil (roz. ze dne 23. května 1883 sb. »Gl. U.« č. 9447, ze dne 9. listopadu 1882 sb. »Gl. U.« č. 9173). Bylo-li však bez příčiny žalobou nastupováno, má vítězný žalobce přivolujícímu žalovanému útraty nahraditi (roz. ze dne 3. července 1889, sb. »Gl. U.« č. 12810, rovněž § 45 nov. soud. ř.). Žalobce toliko pro tentokráte odmítnutý má útraty nahraditi (roz. ze dne 17. února 1875, sb. »Gl. U.« č. 5639).

Náklady řízení vyšší instancí pro absolutní nepříslušnost soudu zrušeného, mají, pustil-li se žalovaný v rozepři, navzájem se zrušiti (roz. ze dne 11. února 1886, sb. »Gl. U.« č. 10932, ze dne 24. července 1878 a jiná,

též opačná, podobně § 51 nov. s. ř.). Náklady řízení zrušeného pro nezletilosť žalovaného nemohou býti na bezvinném žalobci požadovány (roz ze dne 27. srpna 1878 sb. »Gl. U.« č. 7119, ze dne 19. prosince 1893 časop. »Jur. Bl.« č. 7 z r. 1894). Kurator nepřítomnému zřízený nemůže býti k náhradě soudních útrat odsouzen (roz. ze dne 6. března 1877, sb. »Gl. U.« č. 6396).

Praxis nejvyššího soudu kolísá ohledně otázky náhrady soudních útrat ve sporu excisním (vybavovacím). Otázka závazku passivního společníků rezepře k náhradě útrat bývala způsobem nejrozmanitějším zodpovídána, až konečně roz. ze dne 19. července 1887 sb. »Gl. U.« r. 11681, časop. »Jur. Bl.« č. 274, rep. nál. 135 byla vyslovena zásada, že neobsahuje-li rozsudek ustanovení zvláštního, ručí všichni společníci rukou nerozdílnou.

Jinak a správněji ustanovuje § 46 nov. s. ř., že za náhradu soudních útrat ručí společníci sporu solidárně jen v tom případě, když ručí nerozdílnou rukou i ve věci hlavní, kdežto jinak při stejném účastenství ve sporu náhrada soudních útrat toliko dle hlav má býti rozdělena.

Útraty, k nimž zavdal podnět toliko jediný ze společníků ve sporu hradí ovšem on sám. Zástupce do sporu vstoupivší za náklady neručí (roz ze dne 23. října 1883, sb. »Gl. U.« č. 9612, a ze dne 13. srpna 1868, sb. »Gl. U.« č. 3111). V případě zrušení zmatečného řízení vyšší instanci má, dopustil-li se nižší soudce provinění, tento útraty, jež straně způsobil nahraditi (§ 264 s. ř.), avšak nesprávné pojímání zákona nelze za takové provinění považovati (roz. ze dne 9. prosince 1868 sb. »Gl. U.« č. 3187, ze dne 26. listopadu 1867 sb. »Gl. U.« č. 293).

Dle § 49 nov. s. ř. může z úřední povinnosti zákonnému zástupci nebo advokátu strany býti uložena náhrada útrat, jež sám svým proviněním způsobil.

4. Svrchu uvedené všeobecné právní zásady platí i pro rozhodnutí soudů II. a III. stolice (§ 26 novely proc. a § 50 nov. s. ř.). Pro rozhodnutí o náhradě útrat řízení odvolacího a dovolacího není však rozhodným výsledek ve věci hlavní, nýbrž toliko okolnosť, zda a pokud vyšší instance dotyčnému správnímu prostředku dala místa. Bylo-li tudiž ku př. odvolání (appellace) nebo dovolání (revise) proti konečnému nálezu přísahou podmíněnému podané zamítnuto, jest uložiti náhradu výloh s nimi spojených straně v řízení apelačním nebo revisním podlehší bez ohledu na výsledek přísahy (roz. ze dne 28. prosince 1875, kn. jud. 96, sb »Gl. U.« č. 5960 změněné roz. ze dne 26. května 1875, sb. »Gl. U.« č. 5736). Bylo-li pak ve vyšší instanci uznáno na nový důkaz svědecký nebo na doplnění řízení a následkem toho rozsudek nižší instance zrušen, jest vyhraditi rozhodnutí o nákladech sporu a dalšího řízení opravného novému konečnému rozhodnutí nižší instance, tak že též I. instance o náhradě útrat appellace resp. revise rozhodnouti musí (roz. ze dne 9. ledna 1879, sb. »Gl. U.« č. 7280, ze dne 22. listopadu 1877, sb. »Gl. U.« č. 7746 a j.).

5. Ohledně nákladů rekursu platí dle roz. ze dne 5. května 1885, rep. nál. 121, sb. »Gl. U.« č. 10560, věst. min. spr. 42 zásada, že při rekursech proti opatřením ve sporu učiněným výrok o náhradě rekursních útrat zůstává vyhrazen rozhodnutí konečnému, kdežto v ostatních případech útraty rekursu vítězi ihned mají býti přiřknuty.

Zásady uvedené pod č. 4 a 5 platí i pro rozhodnutí soudů II. a III. instance ve sporech vedlejších (roz. ze dne 16. února 1875, kn. jud. 94, sb. »Gl. U.« č. 5634).

6. Zásady vytčené pod č. 1—5 mají průchod netoliko v řádném písemném a ústním řízení, nýbrž i ve všech ostatních zvláštních způsobech řízení (roz. ze dne 16. února 1875, kn. jud. 94, sb. »Gl. U.« č. 5634):

a) V řízením upomínacím nese útraty podmíněného platebního rozkazu odporem moci pozbyvšího věřitel, jenž musí též útraty odporu žalovanému nahraditi. Bylo-li však dle § 19 upom. říz. po podání odporu zavedeno další zákonné řízení, jest rozhodnouti o všech výlohách tedy i o útratách platebního rozkazu v konečném nálezu (dle zásad všeobecných). Srv. také § 11 říz. upom.

b) Co se týká řízení nájemného bylo ve smyslu cís. nař. ze dne 16. listopadu 1858 č. 213 ř. z. rozhodnutím ze dne 2. dubna 1891 časop. »Jur. Bl.« č. 38 vysloveno, že útraty výpovědi nese vždy vypovídající.

c) Při sporech manželských dle dv. d. ze dne 23. srpna 1819 sb. z. s. 1595 mají se útraty obrany svazku manželského zaplatiti ze zálohových peněz soudu (roz. ze dne 8. března 1892 věst. min. spr. 754 a j.).

7. Náhrada soudních nákladů ve sporech vedlejších (sporech incidenčních). Všeobecně platí zásada, že strana, jež zavdala podnět k incidenčnímu řízení svým neodůvodněným odporem proti prosbě odpůrcově, ihned má býti odsouzena k náhradě výloh tohoto vedlejšího sporu (§ 401 s. ř., § 534 západohal. s. ř.; roz. ze dne 2. června r. 1891) sb. Novak IV, 386) a sice dle uvedených již pravidel procesní novelly (roz. ze dne 19. ledna 1874, sb. »Gl. U.« č. 5604) a to bez ohledu na výsledek hlavního procesu, tak, že strana v něm zvítěziví náhradu útrat incidenčního sporu, k jichž zaplacení právoplatně byla odsouzena, již žádati nemůže (podobně § 48 nov. s. ř.). To platí tedy

a) v případě vrácení žaloby nebo námitky nepříslušnosti soudu, ač rozhoduje-li se o této námitce samostatně.

b) v písemném řízení o otázce, zda novoty mohou býti podány (dv. d. ze dne 27. září 1792 sb. z. s. 53 b). Neodporuje-li však odpůrce žádosti dotyčné, zůstane rozhodnutí o ní a o stání následkem toho nařízeném vyhrazeno nálezu konečnému (roz. ze dne 2. srpna 1887, sb. »Gl. U.« č. 11690, ze dne 8. února 1887, sb. »Gl. U.« č. 11439 a j.);

c) v t. zv. důkazném řízení k zamezení křivé přísahy (probatio pro ivitando perjurio) § 231 s. ř. a dv. d ze dne 30. října 1788 č. 911 sb. z. s. a roz. ze dne 16. listopadu 1887, sb. »Gl. U.« č. 11831, jinak sb. »Gl. U.« č. 6483, 892). Totéž by mělo

d) asi platiti též ve sporu incidenčním o otázce, zdali jest pokládati přísahu za složenou (dv. d. ze dne 15. července 1784, sb. z. s. 317);

e) ve sporu o předložení knih obchodních (roz. ze dne 15. prosince 1891 časop. »Jur. Bl.« č. 7 z r. 1892, ze dne 14. ledna r. 1890 sb. »Gl. U.« č. 18.).

f) Bylo-li stání soudcovským rozhodnutím odročeno, má strana, u níž nastoupil důvod odročení, ať již proviněním jejím čili nic (roz. ze dne 8. dubna 1891, sb. »Gl. U.« č. 471, ze dne 27. května 1884, sb. »Gl. U.« č. 11326) odpůrci výlohy tím způsobené nahraditi. Analogická ustanovení obsahují § 22 říz. struč. a § 27 říz. ve v. nep., s tím rozdílem, že tento poslednější mluví o »provinění strany«. Totéž platí, nastane-li

nutnosť odročení proto, že žalobce podá v ústním řízení dodatek k žalobě (dv. d. ze dne 15. ledna 1787, sb. z. s. 6206) nebo nepředloží-li listiny v pravý čas (§ 25 s. ř., § 23 západohal. ř.); naproti tomu útraty prohlášení o odpůrcově žádosti za lhůtu, t. zv. negativního prohlášení jest vyhraditi konečnému rozsudku (roz. ze dne 2. září 1891, časop. »Ger. Halle« č. 47, ze dne 19. července 1887, sb. »Gl. U.« č. 11682 a jiná naproti tomu srv. sb. »Gl. U.« č. 11541, 8734).

g) O otázce náhrady soudních nákladů v incidenčním sporu ohledně složení žalobní jistoty, viz čl. Jistota žalobní.

Odchylně ustanovuje zákon

a) v případě žádosti za ospravedlnění nedostavení se k stání ve smyslu § 33 s. ř. a § 29 říz. ve v. nep. že žadatel, i když jeho žádosti se místo dá, útraty incidenčního řízení má odpůrci nahraditi (roz. ze dne 1. prosince 1885, sb. »Gl. U.« č. 10811, ze dne 10. července 1884, sb. »Gl. U.« č. 10105. Podobně § 154 nov. s. ř.). Totéž platí

b) i při žádosti za restituci ohledně propadné lhůty (§ 372 s. ř., dále pat. ze dne 1. července 1790, sb. z. s. 31 a roz. ze dne 31. března r. 1875, sb. »Gl. U.« č. 5675, resp. nál. 78);

c) při žádosti za restituci pro špatné zastoupení (dv. d. ze dne 6. října 1785, sb. z. s. 477, ze dne 19. prosince 1801 sb. z. s. 545) má, žádají-li strany za to, právní zástupce viny se dopustivší býti odsouzen k náhradě výloh obou stran (roz. ze dne 24. července 1888, sb. »Gl. U.« č. 12276), jinak má býti o nákladech restitučního sporu rozhodnuto dle ustanovení novely k procesu (roz. ze dne 24. července 1888, sb. »Gl. U.« č. 12276, ze dne 4. března 1885, sb. »Gl. U.« č. 10458 a jiná, také opačná) [srv. roz. sb. »Gl. U.« č. 9229, 7281]. V případě restituce pro nově objevené důkazní prostředky platí všeobecná ustanovení (§ 24 a násl. pr. nov., roz. ze dne 29. srpna 1889, čas. »Ger. Zeit« č. 34 z r. 1890, ze dne 28. května 1884, sb. »Gl. U.« č. 10055 a j.).

d) Při důkazu pro věčnou paměť jest útraty incidenčního sporu ohledně přípustnosti důkazu ihned přiřknouti straně, jež v tomto vedlejším sporu zvítězí (roz. ze dne 1. dubna 1891 časop. »Ger. Halle« č. 25, ze dne 14. března 1882, sb. »Gl. U.« č. 8920 a j.). O otázce náhrady nákladů s provedením důkazu spojených bylo však rozhodováno způsobem nejrůznějším. Dle posléze uveřejněných rozhodnutí ustálila se však praxis nejvyššího soudu tak, že ten, kdo vede důkaz ve sporu hlavním, má odpůrci k jeho žádosti nahraditi veškeré výlohy, tedy i výlohy spojené s intervencí jeho zástupce (roz. ze dne 19. února 1889, sb. »Gl. U.« č. 12595, ze dne 29. října 1889, sb. »Gl. U.« č. 12463 a j.) ovšem s výhradou náhrady pro případ, že by on v hlavní věci zvítězil.

e) Rozhodnutí o útratách prozatimního zjištění (vězení, obstávka, provisorní sekvestrace) jest vyhraditi konečnému rozsudku, poněvadž jim teprve se na jisto postaví, kdo v hlavní věci podlehl.

8. Soudní náklady kroků po rozsudku následujících, zvláště řízení exekučního. Rozhodnutí o soudních útratách ve sporu hlavním jest též rozhodným pro kroky po rozsudku následující, tedy zvláště pro řízení o nastoupení a složení přísahy (roz. ze dne 13. února r. 1861, sb. »Gl. U.« č. 1275, kn. jud. 37), způsobem tím, že když ku př. v hlavním sporu bylo uznáno na kompensaci útrat, totéž i tu platí (roz. ze dne 4. září 1878, sb. »Gl. U.« č. 7129). To platí rovněž o roze-

brání (exrotulaci) spisů (roz. ze dne 5. června 1889, sb. »Gl. U.« č. 39, ze dne 3. dubna 1883, sb. »Gl. U.« č. 9368 a j.). Naproti tomu útraty mobilární a realní exekuce má vždy hraditi exekut, při čemž dlužno podotknouti, že opomenutí účtování, útrat exekučních v jednotlivých žádostech nemá v zápětí jich ztrátu (roz. ze dne 17. února 1875, sb. »Gl. U.« č. 5638, ze dne 23. dubna 1869, sb. »Gl. U.« č. 3354), avšak útraty s výkonem přísahy spojené nelze v stadiu exekučním již likvidovati (roz. ze dne 18. května 1889, sb. »Gl. U.« č. 12793). O náhradě nákladů zjišťovací exekuce jest rozhodnouti dle všeobecných zásad procesné novelly. Ohledně útrat řízení k rozdělení dražebního výnosu jest poznamenati, že při něm náhrada výloh spojených s užitím opravných prostředků místa nemá (roz. ze dne 29. dubna 1884, sb. »Gl. U.« č. 10016, ze dne 12. srpna 1891, časop. »Jur. Bl.« č. 43). Dle § 9 zák. ze dne 10. června r. 1887 č. 74 ř. z. nepožívají odhadní a dražební náklady ohledně nemovitosti při rozdělení největšího podání žádné přednosti (jinak ovšem ohledně věcí movitých) [roz. ze dne 28. dubna 1891, sb. Nowak, IV. č. 371, ze dne 3. června 1890, časop. »Ger. Halle« č. 45). Dle § 16 knih. ř. vztahuje se zástavní právo nabyté pro pohledávku také na útraty procesní a exekuční. Co se týká výloh sekvestračních praxis nejvyššího soudu velice kolísá (viz. čl. Sekvestrace).

Dle nového exekučního řádu (zák. ze dne 27. května 1896 č. 79 ř. z.) jest exekut povinen věřiteli na žádosť jeho veškeré náklady řízení exekučního, jichž ku realisaci nároku věřitelova bylo nutno, nahraditi. O tom, které náklady jsou nutné, rozhoduje soud, uváživ pečlivě všechny okolnosti. Nárok na náhradu nákladů exekučních, které ještě pravoplatně přisouzeny nebyly, pomine, nebylo-li nejdéle během jednoho měsíce od skončení neb zastavení exekuce za jich přisouzení žádáno (§ 74).

Nárok na náhradu exekučních nákladů věřiteli nepřísluší, bylo-li řízení exekuční zastaveno:

a) tím, že bylo dáno místa námitkám proti nároku věřitelovu vzneseným (§ 35) nebo

b) námitkám podaným proti povolení exekuce (36);

c) byl-li titulus exekuční pravoplatným rozsudkem uznán neplatným, zrušen nebo jinak za bezúčinný prohlášen (§ 39 č. 1.);

d) z důvodů, které exekventovi v době podání návrhu na povolení exekuce nebo při zahájení výkonu exekuce již známy byly (§ 75).

Ku nákladům exekučním čítati jest též výlohy, jež s dobytím těchto jsou spojeny. Při posledním upravování nákladů exekučních má soud z úřední povinnosti k výlohám těmto bráti zřetel, ježto dodatečné přisouzení těchto připustiti nelze (§ 76.).

Povolení exekuce ku provedení nároků na vydání věcí nebo nároků majících za předmět jisté jednání neb opominutí zahrnuje v sobě též povolení exekuce nákladů tohoto řízení exekučního. Ovšem musí věřitel již v žádosti za povolení exekuce označiti ony kusy majetku exekutova, jež ku krytí těchto nákladů upotřebeny býti mají (§ 369).

9. O poměru strany k vlastnímu zástupci ve příčině soudních nákladů viz čl. Advokáti a Notáři.

II. Řízení nesporné.

V řízení nesporném a ve věcech knihovních, pokud u těchto nejde o útraty exekuční, platí zásada, že každá strana sama nese výlohy, jež

svým zakročením přivodila, neboť »soudce smí o náhradě nákladů rozhodnouti jen tehda, když to zákon nařizuje« (roz. ze dne 31. října 1888, sb. »Gl. U.« č. 13073, ze dne 6. srpna 1879, sb. »Gl. U.« č. 8654, ze dne 20. června 1882, sb. »Gl. U.« č. 9796, ze dne 12. září 1884, sb. »Gl. U.« č. 10162). Předpisy proc. novelly tu tedy neplatí. Totéž platí v řízení při zakládání a opravě knih pozemkových dle zák. ze dne 25. července r. 1871 č. 96 ř. z. (roz. ze dne 20. června 1882, sb. »Gl. U.« č. 9796, ze dne 19. června 1883, sb. »Gl. U.« č. 9481) a v řízení při knihovním rozdělení nemovitosti dle zák. ze dne 6. února 1869 č. 18. ř. z. (roz. ze dne 8. března 1893, rep. nál. 158. časop. »Jur. Bl.« č. 19, věst. min. sprav. 890). Naproti tomu v řízení pozůstalostním útraty inventury (§ 111 říz. ve v. nesp.), zřízení pozůstalostního kuratora (roz. ze dne 27. února r. 1889, sb. »Gl. U.« č. 12605), jakož i poplatky notáři jakožto soudnímu komisaři připadající nesou všichni dědicové.

III. Řízení konkursní.

V konkursním řízení dle roz. ze dne 2. listopadu 1883, sb. »Gl. U.« č. 9631 a j. pokud se týče odmítnutí žádosti za zahájení konkursu nemají odpůrci býti přiřknuty žádné útraty. Konkursní řád ustanovuje ohledně soudních nákladů, že útraty svolání věřitelů, jakož i zkoušení jejich nároku náležejí k útratám podstaty. Ostatní výlohy spojené s podáním přihlášky nese věřitel sám (§ 122 konk. ř.). Týž má též v případě opozděné přihlášky výlohy tím způsobené jednotlivým věřitelům a podstatě nahraditi (§ 123 konk. ř.). Byl-li proti ohlášené pohledávce podán odpor, jest náklady sporné, měl-li na něm účasť správce podstaty a nebyl-li proces svévolně vyvolán, považovati za výlohy podstaty; nesúčastnil-li se však správce podstaty v odporu, mají odporující věřitelé jen potud nárok na náhradu soudních nákladů jimi vynaložených, pokud sahá užitek, který z procesu pro podstatu vzešel (§ 133 konk. ř.). Tato ustanovení platí též pro pokračování a rozhodnutí procesů zahájených proti kridatáři před zahájením konkursu, pokud v nich nebylo ještě vydáno rozhodnutí ve věci hlavní (§ 134 konk. ř.). Ostatně mají tu průchod všeobecná ustanovení svrchu pod č. 1—8 uvedená (§ 131 konk. ř.).

IV. Mimo jmenované zákony dotýkají se soudních nákladů též mnohé jiné, z nichž k usnadnění praktického přehledu aspoň důležitější tu buďtež uvedeny:

a) V jistých případech může rozhodnouti o náhradě soudních útrat říšský soud (§ 34 zák. ze dne 18. dubna 1869 č. 44 ř. z.), rovněž

b) správní dvůr soudní (§ 40 zák. ze dne 22. října 1875 č. 36 ř. z. z r. 1876), avšak dobývání těchto útrat děje se cestou správní (týž § 40 cit. zák.).

c) Podobná ustanovení, jako obsahuje procesná novella (svrchu v odst. I., 3), nalezáme též ve většině stanov zákonem uznaných t. zv. soudů rozhodčích, ku př. soudů živnostenských (§ 61 zák. ze dne 14. května 1869 č. 63 ř. z.), rozhodčích soudů bursovních, rozhodčích soudů pojišťovacích společností úrazových (§ 23 min. nař. ze dne 10. dubna 1889 č. 47 ř. z.). Dále se vyskytají ustanovení o náhradně soudních nákladů.

d) v zákoně o zakládání knih železničních (§ 189 ze dne 19. května 1874 č. 70 ř. z.) a v zák. ze dne 18. února 1878 č. 30 ř. z. o vyvlastnění k účelům železničním (§ 44), dále

e) v horním zákoně ze dne 23. května 1854 č. 146 ř. z. v § 261..

f) v zák. ze dne 23. dubna 1874 č. 49 ř. z. o společném zastoupení práv držitelů dílčích dlužních úpisů majiteli svědčících nebo rubopisem převoditelných (§ 3 a 5) a v jiných zákonech.

B) Řízení trestní.

Tr. ř. ze dne 23. května 1873 ustanovuje: Byl-li obžalovaný trestním rozsudkem uznán vinným trestného činu, má v rozsudku zároveň býti vysloveno, že i náklady trestního řízení má nahraditi. Byl-li týž obžalován z více činů trestných, a ohledně některých od obžaloby osvobozen, mají náklady s těmito spojené dle možnosti z náhrady býti vyloučeny. Závazek odsouzeného k náhradě nákladů lpí však toliko na jeho osobě, nebo zemřel-li, když již rozsudek nabyl právní moci, na jeho pozůstalosti, nestihá však nikterak osoby, jež mají pečovati o jeho výživu, tedy nikoli otce nezletilého odsouzence. Spoluvinníci a účastníci trestného činu ručí, pokud soud jinak neustanoví, za soudní náklady rukou nerozdílnou; vyňaty jsou však náklady vzešlé toliko pro jednoho z odsouzených ošetřováním ve vazbě vyšetřovací, obranou, výkonem trestu a jinakým způsobem, jež má nésti dotyčný jednotlivec (§ 389 tr. ř.). Udělení milosti odsouzenému nemění ničeho na povinnosti k náhradě soudních nákladů (výn. min. sprav. ze dne 13. října 1854).

Náklady, jež odsouzený má nahraditi (§ 381 tr. ř.), jsou:

1. Výlohy za doručení, předvolání a poselné (upraveno zvláštními nařízeními).
2. Výlohy předvedení, průvodu stráže a transportace obviněného nebo jiných osob (četná nařízení).
3. Poplatky svědkům, znalcům a tlumočníkům (viz tyto čl.).
4. Poplatky obhajcův a jiných zástupců stran.
5. Náklady zaopatření obviněného ve vyšetřovací vazbě.
6. Cestovné a diety soudních osob a státních zástupců, jakož i cestovné porotců (upraveno zvl. předpisy; viz. čl. Porotci).
7. Náklady výkonu trestního rozsudku.

Náklady pod č. 1—3 a 5—7 uvedené zapraví se především z prostředků státních. Byl-li však obžalovaný prohlášen vinným, má nahraditi netoliko výlohy obhajování, nýbrž i výlohy právního zastoupení jiných osob (§ 393 tr. ř.), ať již toto bylo nutným či ne sice nutným, ale účelným. O tom, jakož i o výši těchto poslednějších rozhoduje soudcovské uvážení (výn. min. spr. ze dne 9. července 1878 č. 7075). Zástupce chudých má nárok na náhradu nutných, skutečně vynaložených, hotových výloh ze státní pokladny (§ 393 tr. ř.). Výše odměny zástupce strany a obhájce a to i když obžalovanému ex officio byl zřízen (§ 220 tr. ř.) určí se dohodnutím mezi právním zástupcem a tím, jenž platiti má (§ 394 tr. ř.), nebo nedošlo-li by k dohodnutí k žádosti zástupce nebo strany soudem I. instance po předchozím slyšení druhé strany (§ 395 tr. ř.). Zvláštní výlohy marného právního prostředku stihají vždy toho, kdo se ho uchopil. Totéž platí o žádosti za obnovení trestního řízení (§ 390 tr. ř.). O náhradě útrat má v případě odsouzení ihned v rozsudku býti rozhodnuto (§ 260 č. 5 tr. ř.); avšak náklady mají na odsouzenci vymáhány býti jen potud, pokud tím dle soudcova uvážení není ohrožen ve své výživě nebo nestane se mu nemožným plnění náhrady škody z trestního činu plynoucí nebo povinnosti k výživě své rodiny (§ 391 tr. ř.). Rozhodnutí o dobytnosti útrat má se státi, pokud možno, hned při vynesení nálezu, může

však býti též odloženo až do vykonání příslušného šetření. K těmto ustanovením trestního řádu náhradě soudních nákladů jest

8. ještě uvésti, že odsouzený má nésti také útraty prohlášení trestního nálezu v novinách, uznal-li na ně soud na základě ustanovení materielního trestního práva (§ 39 tisk. z., § 27 zák. ze dne 6. ledna 1890 č. 19 ř. z. o ochraně známek).

II. Bylo-li trestní řízení skončeno jiným způsobem než nálezem odsuzujícím (tedy osvobozením, zastavením řízení), mají náklady svrchu v odst. I. uvedené vyjímajíc útraty obhajování nebo jiného zastoupení strany býti zapraveny z prostředků státních. Z toho však platí tyto výjimky:

a) Bylo-li trestní řízení zahájeno toliko k žádosti soukromého žalobce, ať státní zástupce převzal jeho zastoupení či nic (čl. V. zák. ze dne 17 prosince 1862 č. 8 ř. z. z r. 1863) nebo k obžalobě soukromého účastníka (podpůrného žalobce), aniž by opět přejal stíhání státní zástupce (§ 48 a 49 tr. ř.) a nedošlo-li k rozsudku, jest jim uložiti náhradu všech nákladů jich zakročením způsobených a sice, byl-li vynesen rozsudek osvobozující v rozsudku (výn. min. sprav. ze dne 9. července 1878 č. 7075), jinak soudním usnesením (§ 390 tr. ř.).

b) Byl-li dán podnět k trestnímu řízení vědomě nepravým udáním, nese všechny náklady udavatel. Státní zástupce nemůže nikdy býti odsouzen k náhradě nákladů.

K těmto nákladům, jež mají osoby v odst. *a*) a *b*) uvedené nahraditi, náleží také náklad na obhajování obžalovaného a jiné zastoupení stran (§ 393 tr. ř.). Nárok osvobozeného obžalovaného na náhradu soudních nákladů může býti vymáhán i po vynesení rozsudku a má o něm vždy trestní soud rozhodnouti. Odkázání na civilní cestu právní se nepřipouští (roz. ze dne 14. března 1883 sb. 521).

Ohlásil-li soukromý žalobce proti nálezu odvolání, nese náklady odvolacího řízení buď obžalovaný nebo soukromý žalobce dle toho, bylo-li odvolání dáno místo čili nic, nikdy však stát (plen. roz. ze dne 15. května 1884 sb. 638). Výše nákladu na právní zastoupení, jejž má nahraditi soukromý nebo podpůrný žalobce nebo ten, jenž vědomě nepravé udání učinil, určí se dle analogie zásad v odst. I. č. 4. vytčených, (§ 395 tr. ř., poslední odstavec), tedy v první řadě svobodnou úmluvou po případě soudem.

III. Byl-li výrok soudu I. instance o otázce viny vyšší instancí změněn, jest tím též zrušeno rozhodnutí o náhradě nákladů a to i když vzhledem k němu stížnost podána nebyla a otázka náhrady řídí se toliko dle rozsudku vyšší instance (srv. výn. min. sprav. ze dne 9. července 1878 č. 7075 č. 4 a 5). Bylo-li však vzato v odpor toliko rozhodnutí o nákladech nikoli též nález o otázce viny, má se to státi stížností jež má se podati u soudu I. instance do 14 nebo 3 dnů, podle toho, zdali to jest soud sborový či okresní. Konečné rozhodnutí pak přísluší sborovému soudu II. instance t. j. vrchnímu zemskému soudu nebo sborovému soudu I. instance jako soudu odvolacímu, dle toho, bylo-li v odpor vzato rozhodnutí soudu sborového či soudu okresního.

IV. Všechna jednání a podání stran, jakož i vydané plné moci a kvitance ve věcech trestních jsou poplatků i porta prosty (§ 380 tr. ř.)

Na t. zv. městskou poštu toto osvobození od poštovného se nevztahuje (min. výn. ze dne 3. ledna 1851 č. 32. ř. z. č. 12—14).

Nález.

Nález jest vzetí v držbu věcí cizích, ztracených nebo skrytých osobou třetí.

I. Nález věcí ztracených.

1. Zásadní pravidla.

a) V pochybnosti nelze se domnívati, že by někdo svého vlastnictví chtěl se vzdáti (§ 388 o. z.). Tomu, kdo této zákonné domněnce chce odporovati, náleží dokázati, že tu byl nepochybný úmysl vlastníkův věci své se vzdáti.

b) Nálezce nesmí nalezenou věc pokládati za opuštěnou a přivlastniti si ji (§ 388 posl. věta o. o. z.) [ve příčině práva pobřežního v. přísl. čl.]; není však také nikterak povinen, aby ztracenou věc, již nalezl, převzal a opatroval.

c) Převezme-li ji však, béře na se tím tyto zákonné povinnosti:

α) Jest zavázán, aby předešlému držiteli, ač-li ho lze ze známek věci nebo z jiných okolností zřejmě seznati, má-li tudíž na př. nalezená věc jméno vlastníkovo na sobě, nebo nápis, ze kterého možno poznati vlastníka — nalezenou věc navrátil. Ježto zákon žádné lhůty neustanovuje, ve které vrácení má se státi, jest tak učiniti ihned bez zbytečného odkladu (§ 904 o. o. z.).

β) Není-li předešlý držitel znám, jest tu rozhodná cena věci: stojí-li nalezená věc méně než 1 zl., jest nálezci ponecháno na vůli, aby učinil patřičná opatření k vypátrání předešlého držitele. Někteří kommentatoři, jako Zeiler, Nippel a Kitka tvrdí, že si může nálezce věc přivlastniti v tom případě, když se nehlásí vlastník; tomuto náhledu nelze však přisvědčiti, ježto dle přesné zásady § 388 o. o. z. není oprávněn nálezce, aby si věc přisvojil, byť i tato měla cenu jakoukoli a ježto nelze nikterak pokládati prominutí povinnosti ohlásiti nález již za mlčky přiřknuté právo k přivlastnění si nalezené věci. Patrně má § 389 o. o. z. na mysli, že při nepatrných věcech jest třeba pokud možná vyhnouti se útratám s vypátráním vlastníka spojeným a že tudíž v tom případě ne úřadu, nýbrž toliko nálezci má se ponechati, aby vlastníka vyhledal.

γ) Převyšuje-li nalezená věc cenu 1 zl., však ne cenu 12 zl., musí nálezce v 8 dnech uveřejniti nález způsobem v místě obvyklým (§ 389 o. o. z.).

δ) Přesahuje-li nalezená věc cenu 12 zl., má nálezce povždy a nepochybně též v 8 dnech učiniti oznámení u místního úřadu (tudíž u obecního představeného nebo ve městech, kde jsou policejní ředitelství u těchto).

ε) Je-li posléze cena nalezeného předmětu vyšší 25 zl., musí se ještě nadto učiniti vyhláška ve veřejných časopisech.

2. Práva nálezcova:

α) Nálezce má nárok na nálezné. Přihlásí-li se totiž majitel do roka, počítaje ode dne ohlášky a dokáže-li své právo vlastnické, budiž mu vydána věc nebo obnos za ni stržený (§ 391 o. o. z.). V římském právu pokládalo se za nehodno (non probe), aby nálezce požadoval od vlastníka zvláštní odměny. Na témže stanovisku spočívají též některé německé právní prameny, mezi nimi též Zrcadlo švábské, kdežto Zrcadlo saské připouští nálezné jen ve případech zcela určitých. Naproti tomu přejaly zákonníky většiny států (vyjímaje Francii) právo na nálezné. Nálezné obnáší 10% obecné ceny, dostoupí-li však odměna 1000 zl., má

býti vyměřeno ohledně přebytku 5%. Také úředník stráže bezpečnosti, který, nikoli však z podnětu příslušného úředního jednání, nalezne ztracenou věc, má nárok na nálezné (rozh. ze dne 19. května 1857 č. 4697 sb. 356), rovněž i nálezce adresovaného poštovního balíku (rozh. ze 7. září 1870 č. 36541 sb. 3864). Při nálezu obligací majiteli svědčících jest sporno, má-li se nálezné vyměřiti dle nominální či dle kursovní ceny. Rozh. ze dne 2. dubna 1856 č. 2895 časop. »Ger. Ztg.« r. 1856 č 69 podotýká, že nálezné dlužno vyměřiti dle nominální ceny, nedokáže-li vlastník, že nalezené obligace v čas nálezu vzhledem na jich bursovní kurs měly menší cenu. S druhé strany musí však stejným právem nálezci býti přiřknut nárok, aby pohledával nálezné dle kursu bursovního, ač-li ho prokáže.

b) Nálezce má nárok na náhradu všech svých výloh (§ 391 a 392 o. o. z.).

c) Nepožaduje-li nikdo právem nalezené věci do roka, nabude nálezce práva, věci neb ceny za ni docílené užívati. Užíváním dlužno rozuměti u věcí nezuživatelných užívání jich bez porušení jejich podstaty (§§ 504 a 1098 o. o. z.), u věcí zuživatelných vynaložení jich ku prospěchu nálezcově. Ve příčině hotových peněz podotýká Stubenrauch, že nálezci přísluší volné nakládání s nimi, kdežto Zeiler hájí náhled, že nálezce může menšího obnosu peněz pro sebe použiti, při větším kapitálu že však může jen úroků ku své potřebě požadovati. Rozhodnutí ze dne 13. května 1863 č. 3388 sb. 1716 nepřimyká se ani k tomu ani k onomu názoru, nýbrž žádá, aby se o způsobu a míře nároku na nálezenou sumu peněžní rozhodlo tolikou řádnou cestou právní. Právo nálezcovo na užívání věci trvá, byť i se věc ve smyslu § 390 o. o. z. neponechala v jeho rukou (rozh. ze dne 10. června 1863 č. 4079 sb. 1745).

d) Po uplynutí lhůty promlčecí nabude nálezce jakožto poctivý držitel práva vlastnického (posl. věta § 392 o. o. z.). Jest to, jak podotýká Grassl, zcela zvláštní nabývací způsob vlastnictví, který nelze subsumovati pod žádný z ostatních zákonných způsobů nabývacích. Neníť zde žádného vlastního případu vydržení, neboť poctivému nálezci schází skutečné držení, které dle § 1460 o. o. z. k vydržení bez výjimky jest žádoucno; nemůže však také o promlčení v užším smyslu býti řeči. Pachmann (ve svém díle o promlčení str. 115) tvrdí, že k nabytí se strany nálezce jest nutná doba třiceti- neb čtyřicetiletá, protože nálezce v § 392 o. o. z. na roveň jest postaven pouze poctivému, nikoli však také pořádnému držiteli. Naproti tomu podotýká Grassl, že podmínkou každého vydržení jest pořádné držení, že tudíž tam, kde zákon nabytí, stejně jako při vydržení, vzejíti dává, nabyvatel musí býti postaven na roveň pořádnému držiteli, že tedy nabytí vlastnictví nastává u nálezce po uplynutí tří let (§ 1466 o. o. z.). S tím shoduje se také rozh. ze dne 20. října 1886 č. 8958 sb. 11216.

Při nálezu veřejných obligací na určité, byť i smyšlené, jméno znějících, nemají místa §§ 391 a 392 o. o. z. ve příčině nálezného, požívání úroků a promlčení, nýbrž nálezce musí je vlastníkovi navrátiti nebo není-li tento znám, pro něho u soudu složiti a má jen právo, žádati náhradu vynaložených nákladů (dv. d. z 24. ledna 1818 č. 1410. sb. z. s.).

II. Společný nález.

Osobám, které současně věc nalezly, přísluší stejné povinnosti a práva (§ 394 o. o. z.). Za nálezce resp. spolunálezce má se dle rakouského práva nejenom ten pokládati, jenž věc objevil a jí se skutečně do-

tknul, nýbrž i ten, kdo po ní sáhal. Více nálezců tvoří společenství a příslušejí jim stejná práva ve příčině užívání a nabytí nalezené věci jakož i ve příčině nálezného.

III. Ručení nálezcovo.

1. Právo občanské:

a) Kdokolivěk předpisů v §§ 388—392 o. o. z. uvedených nedbá, ručí za všeliké škodlivé následky (§ 393 o. o. z.).

b) Vedle toho pozbývá nálezce také svého práva na nálezné.

2. Právo trestní:

Kdo nalezenou nebo omylem se mu dostavší věc (nalezený poklad vyjímaje) schválně zatají a si přivlastní, dopouští se zločinu podvodu, jest-li škoda, která byla způsobena nebo k níž zlý úmysl směřoval, obnáší více než 25 zlatých; při menší škodě dopouští se přestupku podvodu (§§ 200, 205 a 461 tr. z.). S předměty ve vozech železničních nebo na nádražích zanechanými budiž nakládáno dle předpisů o. o. z. o nalezených věcech (roz. min. obch. ze dne 9. června 1853 č. 19.675). Dle § 33 želez. dopr. řádu ze dne 10. června 1874 č. 75 ř. z. dlužno s nalezenými předměty naložiti dle všeobecných předpisů. Na toho, kdo se neprávem vydává za vlastníka nalezené věci, nemá se § 201 lit. c) nýbrž § 201 lit. d) tr. z. použiti (rozh. ze dne 4. září 1880 č. 5084). Věc jest ztracena, jestliže místo, kde se nalézá, poslednímu vlastníkovi není vůbec, aneb není více známo, nebo stalo-li se mu trvale nepřístupným (rozh. ze dne 15. prosince 1882 č. 11439 č. sb. 505; ze dne 11. července 1885 č. 5866 sb. č. 807 a ze dne 19. prosince 1885 č. 12492 sb. č. 866). Předpis § 388 o. o. z. třeba také na ten případ rozšířiti, kdy cena nálezu nepřevyšuje 1 zlatý (rozh. ze dne 10. prosince č. 9013 a ze dne 11. května 1889 č. 2959). Podstata skutková t. zv. krádeže věcí nalezených nevyčerpává se zatajením nalezené věci o sobě, nýbrž zatajením směřujícím ku přivlastnění si věci, tudíž obsahujícím animum rem sibi habendi (rozh. ze dne 9. ledna 1892 č. 13.979). Přivlastnil-li si pachatel v době určené § 389 o. o. z. nalezenou věc, nemůže ho ta okolnost, že jí během této lhůty ještě úplně nespotřeboval, trestu sprostiti (rozh. ze dne 13. listopadu 1886 č. 9992, sb. č. 984). Ustanovení § 201 lit. c. tr. z. vztahuje se také na toho, kdo věc jiným nalezenou zatajil a si přisvojil (rozh. ze dne 7. prosince 1877, č. 10960; ze dne 9. října 1878 č. 5332, ze dne 14. května 1881 č. 2074 sb. č. 336).

IV. Nález věcí skrytých.

a) Objeví-li se zakopané, zazděné nebo jinak skryté věci neznámému vlastníkovi patřící, jest učiniti oznámení jako při nálezu vůbec (§ 395 o. o. z.).

b) Najde-li se vlastník dle zevnějších známek nebo dle jiných okolností, budiž mu věc vrácena (§ 396 o. o. z.). Skryté předměty rozeznávají se od ztracených tím, že tyto náhodou bez vědomí a vůle svého majitele ocitnou se mimo jeho moc, kdežto ony jím samým na určité místo byly přineseny.

c) Ve příčině nálezného dlužno rozeznávati, zda vlastník ukryté věci o ní a její skrýši věděl čili nic. V prvém případě není povinen, aby zapravil nálezné, poněvadž odkrytím věci mu nevzejde žádný prospěch, naproti tomu v případě poslednějším má zákonné nálezné zaplatiti.

d) Ve případě, že nelze ihned vlastníka vypátrati, musí příslušný úřad dle předpisů §§ 390—392 o. o. z. předsejíti (§ 397 o. o. z.).

V. Nález pokladu.

Pokladem vyrozumíváme peníze, skvosty a jiné klenoty vyšší ceny, jež tak dlouho v úkrytu leží, že již dřívějšího (resp. nynějšího) jich vlastníka vypátrati nelze (§ 398 o. o. z.). Ve příčině pokladu platí tato zákonná ustanovení:

1. K pojmu pokladu ve smyslu § 398 o. o. z. jest nutno, aby předměty jeho v nemovité věci byly nalezeny. Toť vysvítá jasně z § 399 o. o. z., jenž mluví výslovně o vlastníku pozemku.

2. Ustanovení § 399, t. j. zabrání třetiny pro státní pokladnu, jest vzhledem k nálezci pokladu vůbec, tudíž i vzhledem k nálezům starožitností zrušeno, poklad rozdělí se tedy beze srážky oné třetiny mezi nálezce a mezi vlastníka pozemku stejným dílem a při děleném vlastnictví rozdělí se obnos na vlastníka pozemku vypadající mezi vrchního vlastníka a mezi vlastníka požitků (d. dv. kanc. ze dne 16. června 1846 č. 970 sb. z. s.).

3. Kdo se při tom dopustí nedovoleného jednání, kdo bez vědomí a dovolení vlastníka požitků poklad hledal neb nalezna poklad to zatajil, toho podíl připadne udavači a není-li udavače, státu. Zatajení pokladu nemůže se pokládati za zločin podvodu a nemá také v té příčině místa trestní řízení, nýbrž třeba tu jednati dle příslušných politických předpisů a zatajení pokladu jen dle § 400 o. o. z. potrestati (dv. d. z 12. října r. 1821 č. 1810 sb. z. s.).

4. Najdou-li dělníci náhodou poklad, přísluší jim jakožto nálezcům třetina z něho. Jsou-li však vlastníkem zřejmě k vyhledávání pokladu zjednáni, jest jim na obyčejné mzdě přestati (§ 401 o. o. z.). Stubenrauch vytýká ještě otázku, co má platiti ve příčině věcí, které nelze subsumovati pod pojem svrchu uvedený, protože buďto:

a) byly nalezeny ve věci movité, nebo

b) nenáležejí ku věcem drahocenným, které byly však tak dlouho skryty, že nikoho tu již není, kdo by na ně činil nárok vlastnický.

Dle Stubenraucha může sobě nálezce věci tyto ihned přivlastniti a ne teprve po projití promlčecí lhůty. Tomuto názoru nelze vzhledem k tomu, že při nedostatku zákonných norem dlužno obdobně užiti ustanovení §§ 390, 392 a 396 o. o. z., nikterak přisvědčiti Třeba tedy také v tomto případě vyčkati uplynutí tříleté lhůty promlčecí, načež může nálezce nepopíratelného a úplného vlastnictví nalezených předmětů nabyti. (Viz čl. Kořisť.)

VI. Ustanovení zvláštní.

Správy železniční jsou povinny, aby věci zanechané v čekárnách, železničních vozech a v jiných jich místnostech nejméně po 3 měsíce opatrovaly; po uplynutí této lhůty pokládají se tyto předměty dle všeobecných zákonných předpisů za nalezené věci; naproti tomu mohou se takové věci, které podléhají zkáze, správou železniční zciziti (nař. min. obch. ze dne 12. prosince 1892, č. 207 ř. z.). Nalezení resp. zanechaní vojenských svršků budiž správou dráhy oznámeno místnímu velitelství (výn. min. obch. ze 14. května 1887 č. 12.366). Numismatické a starožitnické nálezy buďtež politickými úřady oznamovány zemské vládě (dv. d. ze dne 16. ledna 1846 č. 970 sb. z. s.). Nálezy archaeologické buďtež ohlašovány mincovnímu a antickému kabinetu (dv. d. ze 14. srpna 1846 pol. sb. z. 174).

VII. Poplatky.

Všecka podání na úřady politické a policejní, jakož i protokoly se stranami sepsané týkající se ohlášení nalezených věcí jsou prosty poplatků (roz. min. fin. ze dne 6. ledna 1865 č. 59326).

Nález objektivní.

I. Ve věcech tiskových.

Zastaví-li se předběžné vyšetřování zavedené pro obsah tiskopisu, nebo je-li obžalovaný při hlavním přelíčení nařízeném pro obsah tiskopisu osvobozen, jest přece povinností soudu, aby obsah tiskopisu zkoumal a shledá-li v něm objektivní povahu skutkovou, aby vyslovil dle zákona (§§ 36, 37 tisk. z.) zákaz dalšího rozšiřování tiskopisu a aby nařídil buďto úplné neb částečné zničení jeho (§ 492 tr. ř.). Tento t. zv. objektivní nález, jenž se ve případě osvobození nemá pojati v rozsudek (rozh. kass. dv. ze 13. července 1892 č. sb. 1604), vynáší i v řízení porotním porotní soud a nikoli porotci, jichžto výrok vztahuje se jen na vinu obžalovaného. Proti t. zv. objektivnímu nálezu není přípustný žádný prostředek právní, ježto § 494 tr. ř. vypočítává ve věcech tiskových taksativně rozhodnutí, proti nimž se připouští stížnost (jinak motivy generální prokuratury k výše cit. rozhodnutí č. 1604), a obžalovanému nepřísluší proti osvobozujícímu výroku zmateční stížnost (rozh. kas. dv. ze dne 13. července 1892 č. sb. 1604).

II. Dle § 20 zákona o obchodu potravinami ze dne 16. ledna 1896 č. 89 ř. z. z r. 1897 a některými předměty spotřebními může soud, nelze-li stíhání nebo odsouzení určité osoby pro trestní čin v tomto zákoně naznačený provésti, samostatně nalézti na propadnutí zboží neb nářadí, jež tvoří předmět trestního činu. Proti tomuto rozhodnutí, které jest zúčastněným oznámiti, připouští se stížnost. Usnášeti se o tom náleží při soudu I. stolice radní komoře; pro stížnost platí ustanovení § 114 tr. ř.

Nalezince.

Nalezince jsou veřejné ústavy, v nichž děti nemanželských matek, které byly v porodnici porozeny. pak děti, které byly odloženy nebo pohozeny, naleznou přijetí, ošetřování a výchovu. První nalezinec byl založen r. 787 v Miláně. Ve 12. a 13. století byly přečetné nalezince v Italii a ve Francii, po výtce duchovními řády, zřizovány. Původní účel nalezinců byl, aby zachovaly a zachraňovaly pohozené a odložené novorozence. Nalezinec, jejž založil r. 1198 papež Innocenc III. (Ospedale di Santu Spiritu) vytkl si již širší působnost v tom záležející, že přijímal v zaopatření a ošetřování novorozence za tím účelem, aby předešlo se takto různým zločinům na dětech páchaným. Kdežto posud byly nalezince téměř výlučně církví a soukromou dobročinností vydržovány, prohlásil je Ludvík XV. za ústavy státní. V Rakousku byl prvý nalezinec založen za císaře Josefa II. r. 1784 ve Vídni. Dnes stávají nalezince ve Vídni, Praze, Zadru, Dubrovníku, Šibeníku a Splitu. Roku 1887 bylo v těchto nalezincích 9424 dětí ošetřováno, kdežto 31898 nalézalo se jich mimo tyto ústavy. Náklad na ně obnášel 1,874.548 zl.; než v posledních letech lze pozorovati značnější úbytek ošetřovanců v nalezincích. Průměrná doba ošetřovací v těchto ústavech samých činila jenom 11 dní. Dekr. kanc. dvor. ze dne 22. října 1818 č. 22987 byly prohlášeny nalezince za státní ústavy, zák. ze dne 29. února r. 1868 č. 15 ř. z. nařízeno však, aby nalezince vydržovaly a spravovaly jednotlivé země. Proti institutu nalezinců z mnohých stran se bojuje. Nikoli

neprávem poukazuje se k tomu, že nalezince, které mají v nouzi přispěti, podporují často lehkomyslnost, nedbalým rodičům skytají příležitost, aby se zbavili starostí o výživu a vydržování dětí. Jest tudíž přední povinností správ nalezinců, aby přísně k tomu hleděly, aby dobrý účel jich nebyl poškozován, aby možnost zneužití byla vyloučena a aby se pečlivě přihlíželo na vychování nalezených dětí, aby tyto, jsouce často ve světě opuštěny, neupadly předčasně v neřesti, nýbrž aby spíše byly vychovány v řádné členy lidské společnosti.

I. Organisace.

Organisace nalezinců upravena jest stanovy pro ně vydanými; jsouť v nejužším spojení s porodnicemi. Z pravidla přijímají se do nalezinců děti nemanželských matek, které slehly v porodnici, pak děti, jichž nemanželské matky neočekávaně mimo porodnici slehly neb v době slehnutí onemocněly, dále děti, které byly nalezeny jako odložené nebo pohozené a konečně takové děti, které byly odevzdány ústavu ve zvláštních případech. Z pravidla jedině prvý způsob přijímání má místo. Doba zaopatření byla druhdy na 12 let stanovena, později snížena na 10 let, kdežto nyní činí doba tato v některých nalezincích šest roků. Přijetí dítka jest buďsi trvalé (na celé období zaopatřovací) buďsi přechodné a děje se buďto bezplatně neb úplatně. Trvalé bezplatné přijetí se propůjčí:

a) všem nemanželským dětem, které porodily matky na porodních klinikách určených veřejnému vyučování;

b) výjimkou též nemanželské děti matek, které byly na cestě do porodnice překvapeny porodem;

c) rovněž přijmou se výjimečně děti nemanželské, které mimo porodnici z chudých matek se narodily (pravidelně se schválením zemského výboru) a sice buď bezplatně nebo za jistých podmínek odpovídajících zámožnosti dotyčné obce domovské.

Dočasně přijímány bývají též nemanželské děti, které se naleznou (nalezenci v užším slova smyslu), pak děti matek, které slehly ve vězení aneb nejsou s to, aby vyživily své novorozence, jsouce nemocny neb úplně chudy. Utajení mateřství jest přísnou povinností zřízenců ústavu. Z toho lze učiniti výjimku, pokud jest to nutno ve příčině náhrady nákladu ošetřovacího. Zprávy o nalezencích udílejí se pouze na základě potvrzení vydaného při přijetí nalezencův a vlastnoručního potvrzení matek (viz stanovy vídeňského nalezince). Rodiče mají z pravidla právo, aby reklamovaly své děti u správy nalezince, než dříve musí ústavu dáti náhradu nákladu na dítě vynaloženého, ačli již dříve poplatků za ošetřování nezapravili. Než vedle toho jest volno každému, kdo dovede si zjednati potřebných prostředků k výživě a u něhož není pochyby o dobrém způsobu života, aby převzal na sebe bezplatné ošetřování dětí z nalezince (dv. d. ze dne 29. května 1830 č. 18981). Děti možno dáti v opatrování též vlastním matkám nebo jejich příbuzným a přátelům. Dohled nad zdravím, ošetřováním, vyučováním školním a mravní výchovou dětí v opatrování daných přísluší duchovnímu správci, lékaři, obecnímu starostovi a okresnímu úřadu.

II. Náhrada nákladů ošetřovacích.

Veřejným nalezincům náleží nárok na náhradu nákladů ošetřovacích ohledně dětí, které byly přijaty v obyčejné opatrování, aniž by se byla zaplatila za ně přijímací taxa, a které patří do obce jiné země, a sice proti zemskému fondu té země, v níž dítě jest domovem anebo jížto, po-

strádajíc domovské obce, jest přikázáno jakožto tam příslušné. Aby se k platnosti mohl přivésti nárok na náhradu, buďtež všecky okolnosti za příčinou zjištění domovské obce dětí v opatrování přijatých do nalezince přesně vypátrány, pokud se to již nestalo při přijetí matky do porodnice (zák. ze dne 17. února 1864 č. 22 ř. z); výsledek tohoto šetření budiž sdělen se zemským výborem té země, v níž dítě má domovskou obec. Paušální poplatek pro cizí ošetřovance nesmí se výše vyměřiti než pro příslušníky vlastní země. Zemskému výboru jiné země budiž podána do měsíce zpráva o přijetí dítěte, které bude ošetřováno na útraty toho výboru, a jest mu volno, aby dítě ve své vlastní opatrování přejal a na svůj účet zaopatřil, pokud to zdraví děcka dovolí. Veřejné nalezince mají i tam, kde tomu posud tak nebylo, přejíti do správy zemského zastupitelstva, a náklad k tomu potřebný, pokud náhrady se nedostává, budiž uhrazen z prostředků země, kde nalezinec jest (zák. ze dne 29. února 1868 č. 15 ř. z.).

III. Právní poměry nalezencův.

1. Pěstouni.

Vychovatelé nalezenců mohou si je až do dokonaného 22. roku ponechati a používati jich ku pracím polním, domácím nebo ku svému řemeslu; při tom mají vždy místní úřad, duchovní správce a otcové chudých nad tím bdíti, aby s nalezencem nebylo zle nakládáno (dv. d. ze dne 1. dubna 1813 sb. p. z. sv. 40 č. 32). Toto ustanovení nesměřuje k tomu, aby se snad popřálo pěstounům stálé právo nad nalezeným děckem, kterého by se ani vlastní rodičové dítěte nesměli dotknouti; naopak má nalezenec reklamovaný svými vlastními rodiči, kteří jako takoví se legitimují, ihned jim býti vydán, a jest pěstounům pouze nárok na náhradu oproti vlastním rodičům vyhrazen, který pořadem práva se vyřídí, pokud nedojde po dobrém k vyrovnání (nař. dolnorak. ze dne 16. února 1837 č. 6648 sb. z. prov. sv. 19. str. 68).

2. Poručenství.

Ředitelství nalezince zastupuje u všech dětí, které jsou jeho péči svěřeny, místo poručníkovo. Nepatrné dary nalezencův, menší částky, které si tito jako mzdu za služby nebo práci nebo jiným způsobem vydělají, a roční jejich příjmy, pokud nepřevyšují roční plat za stravu dítěte, uschová jim ředitelství nalezince, spravuje je, a klade účty z nich toliko politickým úřadům. Připadne-li nalezenci nemovité neb značnější movité jmění, nechť zřídí vrchnoporučenský soud ku správě téhož poručníka; ve příčině pojištění a uložení movitého jmění šetřiti jest všeobecných předpisů zákonných. Jakmile skončí se péče ředitelství nalezince o dítě, jež bylo pod jeho dozorem, je-li nemanželské a nemá-li otce, musí se mu zříditi poručník anebo poručník již dříve jmenovaný musí býti poukázán, aby ujal se péče nad osobou poručencovou. Ředitelství má tedy neprodleně oznámiti vrchnoporučenskému soudu vystoupení každého dítěte a zároveň podati zprávu o stáří, známých rodičích neb nejbližších příbuzných dítěte, o místu, kde bylo narozeno neb nalezeno a rovněž o jmění, které mu snad připadlo.

3. Příslušný soud.

Nalezenec, který jest na útraty veřejného ústavu buď v něm nebo mimo ústav ošetřován, podléhá soudu ústavu. S tímto ustanovením srovnává se podstatně i předpis nové jurisdikční normy v § 72. 2. odst. K ustanovení poručníka a k obstarávání všech záležitostí, které přísluší po-

ručenskému úřadu, jest z pravidla povolán okresní soud (dosud i městský delegovaný, budoucně nepraktické), jehož pravomoci nezletilý co do osoby své v nesporných věcech podléhá (srovn. i § 109. 1. odst. nové jurisd. normy). Nemanželské děti nebo nalezenci, které jsou vydržovány na útraty veřejného ústavu v něm neb mimo něj, podléhají jen po tu dobu soudu tohoto ústavu, pokud je tento zaopatřuje. Běží-li při vystoupení nemanželského dítěte neb nalezence o ustanovení poručníka a je-li známa matka nemanželského dítěte, jest soud matčin, je-li však tato neznáma, řádný soud toho okresu, v němž dítě v době, kdy se mu má zříditi poručník, má svůj pobyt, povolán k ustanovení poručníka a k obstarávání všech záležitostí, které po zákonu poručenskému úřadu náležejí (min. nař. ze dne 21. srpna 1856 č. 150 ř. z., které i budoucně zůstane v platnosti dle výslovného předpisu čl. VI. nové jurisd. normy, jenž dodává k tomu v 2. větě: Pro děti, jež jsou odevzdány v opatrování osobám bydlícím v cizozemsku, zůstane přes to soud, v jehož okrsku nalezinec leží, příslušným k ustanovením poručníka a k obstarávání všech záležitostí poručenského úřadu).

4. Domovské právo.

Nalezenci nabudou domovského práva v obci, v níž byli nalezeni; osoby, které jsou nebo byly zaopatřovány veřejným nalezincem a jichž místo narození neb nalezení jest neznámo, mají právo domovské v té obci, ve které jest dotyčný ústav (§ 19. zák. ze dne 3. prosince 1863 č. 105 ř. z.). Dle nového zák. ze dne 5. prosince 1896 č. 222 ř. z., který bude proveden r. 1901, nabude nalezenec práva domovského desítiletým pobytem v obci (§ 2 cit. z.).

Námitky.

I. Pojem.

Námitkou v nejširším slova smyslu rozumí se uvedení jakékoliv okolnosti za tím účelem, by vznesený nárok zcela neb z části, na jistý čas nebo na vždy byl odražen. I lze pak mluviti o námitkách všude tam, kde jde o vyřízení nároků buďsi jednotlivců, buďsi státu, buďsi jiných veřejných korporací a to jak v oboru řízení civilního tak i na poli práva trestního nebo správního. Leč pojem námitky v tomto smyslu nejširším nemá svého významu ani vědeckého ani praktického proto, že případy, které sem pak důsledně náležejí, jsou příliš četné a rázu nejrozmanitějšího. Přece však v řízení civilním mluví se o námitkách v tomto smyslu. Jeť zde námitkou uvedení jakékoli skutečnosti za tím účelem, aby nárok pořadem práva (cestou žaloby) vznesený byl odražen.

II. Řízení civilní.

Podle § 7 s. ř. jest námitkou všecko to, co uvede žalovaný ve své odpovědi a čím dle svého náhledu proti žalobci se může ubrániti na jistý čas nebo na vždy. Jsou tedy námitkami ve smyslu § 7. s. ř. t. zv. věcné (materielné) námitky, které přímo čelí vznesenému nároku. Obsahem jejich může býti tvrzení resp. důkaz, že nárok žalobcův buď nepovstal nebo že zanikl — anebo snaha stávající nárok ope exceptionis paralysovati, seslabiti. Dle toho dělívají se námitky na defensiones (obrany) a exceptiones (námitky v užším smyslu), což ve smyslu zákona zcela bezvýznamno jest, ježto § 7 s. ř. rozdělení toho nezná. Za to činí zákon v témž §u rozdíl mezi námitkami s účinkem odkládacím (exc. dilatoriae) a námitkami s mocí

ničivou (exc. peremptoriae) dle toho, má-li býti vznesený nárok na jistý čas (»pro tentokráte«) nebo na vždy býti odražen.

Protivu námitek věcných tvoří námitky procesní (formálné), které přímo vznesenému nároku nečelí, nýbrž popírají pouze příslušnost řízení vůbec nebo řízení in concreto. I zde pak ovšem mohou míti účinek peremptorní nebo dilatorní.

V kategorii prvních náležejí:

1. námitka, že pře již rozhodnuta byla (exc. rei judicatae).
2. námitka, že pře soudním narovnáním byla vyřízena (exc. rei transactae).

V kategorii druhých bylo by lze řaditi hlavně:

1. námitku nepříslušnosti (exc. fori declinatoria),
2. námitku litispendence (t. j. že pře již byla na soud vznesena),
3. námitka nedostatku procesní způsobilosti,
4. aktivní legitimace žalobní.

Další skupinu procesuálných námitek tvoří ty, které hledí vznesený nárok odraziti odporem proti nabízeným důkazům. Sem náleží:

1. námitka vadnosti nebo nepravosti listiny,
2. námitka vadnosti nebo zavržitelnosti svědků a znalců.

Ve zvláštním, nejužším smyslu užívá se pojmu námitek v řízeních mimořádných a to: v řízení směnečném, mandátním, syndikátním jakož i nájemním. Zde značí pak námitky jak formu tak i obsah obrany žalovaného k odražení vydaného rozkazu platebního, dané výpovědi nebo rozkazu ku vyklizení místností.

III. Co bylo řečeno svrchu o námitkách v řízení soudním (civilním), platí analogicky též pro řízení před soudními dvory práva správního: před soudem říšským a před správním soudním dvorem.

IV. Co se týče konečně formy a způsobu provedení jednotlivých námitek, jest zde pouze poukázati na dotyčné zvláštní články (viz řízení směnečné, mandatní, nájemné).

Všeobecně lze ještě jen dodati větu: »Excipiendo fit reus actor« t. j. námitky musí žalovaný uvésti i dokázati. Pokud ovšem in concreto k jednotlivým námitkám jest z úřední povinnosti přihlížeti, o tom pojednáno ve statích o jednotlivých námitkách. (Viz čl. Odpověď, Exceptio rei iudicatae, Exceptio non sic sed aliter gestae).

Námitky odkládací (exceptio dilatoria) jest processuální název v řízení sporném pro ony námitky, které čelí obdobně jako námitky dočasné (exceptio temporalis) ku prozatimnímu odmrštění žaloby (absolutio ab instantia) aneb alespoň k odložení projednávání žaloby až na jistý den aneb až jistá překážka odstraněna bude (quae actionem differunt aut ad tempus nocent, sed evitari possunt ku př.: námitka nepříslušnosti, exceptio non adimpleti contractus a t. d.). V prvním ohledu vztahují se na nárok žalobní samotný jsouce tedy více rázu věcného, meritorního, v druhém směru čelí však vlastně jen proti uskutečnění, realisaci nároku žalobního a bývají proto spíše rázu formálného. Podle některých processualistů nesmí se námitky odkládací zaměňovati s t. zv. námitkami dočasnými, od kterých prý tím se liší, že užití námitek dočasných právě jen na určitý čas jest obmezeno, kdežto užití námitek odkládacích mimo to i spíše od splnění jistých podmínek závislým jest, takže i dilatorní námitky trvalými mohou býti (ku př. exceptio ordinis), naproti tomu dočasné námitky za jistých

okolností mohou býti peremptorními. Avšak v nejnovější době stotožňuje se exceptio temporalis s dilatoria a exceptio perpetua s peremptoria (srv. Arndtsovy »Pandekty« § 102, Cannstein, »Učebnice« str. 47 díl II.), takže rozdíl mezi exceptiones temporales a exceptiones perpetuace úplně vymizel (Ullmann str. 191.). Často bývají odkládacími námitkami označovány též procesné úkony, které v pravdě námitkami ani nejsou (na př. exceptio libelli inepti; žádosť, aby složena byla žalobní kauce atd.).

Nápad dědický.

Nápad dědický (delace dědictví) záleží v tom, že kdo byv smlouvou dědickou, závětí neb zákonem povolán k nastoupení v pozůstalosť, po právu může pozůstalosť zemřelého volně sdáditelnou přijati, v držbu vzíti a tak jí nabyti. Uvedené tři důvody delační (zákon nazývá je »tituly práva dědického«) jsou dle rakouského práva kompatibilní t. j. mohou vedle sebe obstáti, takže z více osob může jedna povolána býti smlouvou dědickou (pozůstalý manžel resp. manželka), druhá závětí, třetí zákonem neb může jeden a týž dědic z různých důvodů delačních v pozůstalosť nastoupiti. Dědictví napadá zpravidla okamžikem smrti zůstavitelovy; výjimkou později a to:

1. Byl-li dědic povolán pod výminkou suspensivnou neb s doložením času, o němž není jisto, zdali se dostaví (dies incertus an), pak splní-li se výminka neb dostaví li se čas teprve po smrti zůstavitelově, napadá i dědictví tímto pozdějším okamžikem (§§ 703 a 704 o. o. z.).

2. Byla-li nařízena obecná substituce, napadá dědictví poddědici pozdějším okamžikem tehdy, když teprve po smrti zůstavitelově se rozhodne, že dědic prve jmenovaný děditi nemůže (poněvadž se stal po smrti zůstavitelově nezpůsobilým neb zemřel) neb nechce (zamítne-li totiž dědictví).

3. Při fideicommissární substituci napadá dědictví fideicom. poddědici buď již okamžikem smrti zůstavitelovy neb teprve dobou, kdy fiduciář vydá pozůstalosť fideicommisáři, dle toho, chtěl-li zůstavitel povolání jen časem obmeztti neb na výmince závislým je učiniti Pfaff a Hofmann, Commentar zum a. b. G. B. II. sv. s. 232). Dle rozh. ze dne 8. června 1880 č. 5356 jest právo fideikommisního poddědice závislé na výmince odkládací a nemůže tudíž býti převedeno, zemře-li fideik. substitut dříve, než mu pozůstalosť napadne; také nemůže se fideik. poddědic předem eventuelně přihlásiti (roz. ze dne 23. března 1881 č. 3263).

4. Nemohou-li neb nechtějí-li dědicové závětní dědictví přijati a povolají-li se proto dědicové zákonní k nastupování v pozůstalosť, napadá jim dědictví oním pozdějším okamžikem, kdy dědicové závětní nezpůsobilými se stali neb dědictví zamítli (§ 727 o. o. z.).

5. Při t. zv. sukcessivní delaci t. j. nemohou-li neb nechtějí-li děditi zákonní dědici v dřívější linii povolaní, napadá dědictví dědicům později povolaným teprve tehdy, když se rozhodlo, že nepřipadne prve povolaným.

Právní význam nápadu dědického spočívá v tom, že

a) delát k dědictví způsobilý teprve přijetím dědictví dědicem se stává;

b) zemře-li před nápadem a nebyla-li žádná substituce posledním pořízením nařízena, nelze přivésti delaci t. j. dědicové delátovi nemohou dědictví nastoupiti. Zemře-li však delát po nastalém nápadu dědickém, má převod ten volný průchod (§§ 537, 809, 615 o. o. z.).

Národnosť.

I. Pojem.

Národnosť jako pojem abstraktní jest souhrn oněch vlastností a znaků, které jisté obsáhlé skupině obyvatelstva jsou společny, čímž ji od ostatního celku do jisté míry odlišují. Konkretně má národnosť týž význam jako národ neb jazykový kmen. Řečené vlastnosti a znaky jednu národnosť od druhé odlišující dlužno hledati v celém zevnějším a vniterním životě té které skupiny lidí jednu národnosť tvořící. Jest to přede vším vedle stejného způsobu zevního života v různých vzájemných stycích jednotlivců se obrážejícího, stejný aneb alespoň příbuzný směr duševního nazírání, jehož zevnějším výrazem jsou ony nesčetné kulturní vztahy a poměry, které na společný (ethnografický) původ určité skupiny lidí ukazují. Jako znaky zevního směru dlužno uvésti útvar a rozměry těla jmenovitě lebky, barva očí, vlasů, kroj, stavby obydlí a pod., ve směru vniterním pak jest to celá řada oněch soukromých a veřejných kulturních zřízení ze života národního plynoucích, tudíž názory náboženské, mravní, veřejnoprávní, filosofické, jichž znatelným projevem jsou lidová pořekadla, průpovědi a hlavně píseň národní. Nejpatrnějším pak kriteriem národnosti jest její jazyk. — Původ různosti jednotlivých skupin národnostních dlužno přede vším hledati ve přirozených poměrech země, kterou ta která národnosť zaujala. Tyto přirozené poměry (podnebí, útvar půdy, poloha) jsou jaksi půdou, ze které jistý druh lidstva vypučel. Patrno, že národnosť jest útvarem přirozeným, organickým. Národnosť či národ v tomto smyslu dlužno lišiti od pojmu politické národnosti, kterýmžto výrazem označuje se obyvatelstvo téhož státního útvaru.

Ježto tudíž přirozené podmínky vzniku a jsoucnosti jistého národa jsou jedny a tytéž, jest zcela přirozeno, že mají za následek jakousi sourodnost či příbuznost zjevů z nich plynoucích. Nejnápadněji jeví se tento vliv přirozených podmínek u národů, jichž přirozené poměry se nejvíce liší, jako u obyvatelů krajin polárních a tropických. Další vývoj jednotlivých národností lze těžko stopovati, jako vůbec tajemný jest vývoj každého organismu. Předmětem tímto se zabývati jest úkolem zvláštní, teprve v nejnovější době se rozvíjející vědy, totiž národopisu či ethnografie.

Při této příležitosti není od místa zmíniti se o řeči či jazyku národním. Důležitost jeho pro národnost jest patrna. Národ nemluvící svým vlastním, národním jazykem přestává býti zvláštním národem a splývá s oním národem, jehož mluvu přijal. Uvažujeme-li věc tuto déle, napadne nám snad otázka, odkud se béře ona ohromná důležitosť jazyku národnímu přiměřovaná, kterak to, že pouhý prostředek ku vyjádření myšlének sloužící má v životě národů tak důležitý význam? Kterak to, že národové — stopujeme-li jich historický vývoj — třeba několikerý převrat veškerého života jak zevního tak i vnitřního prodělavší a ve svém bytí a smýšlení takřka se přetvořivší, přece začasté původní svůj jazyk si zachovávají? Vysvětlení této zdánlivé nesrovnalosti spočívá v pudu po sebezachování, který každému života schopnému organismu jest vrozen. Jestiť jazyk národní, abychom tak řekli, poslední hranicí, až kam více méně odporučitelné přetvořování tělesa národního beze ztráty jeho existence dostoupiti může. On jest jaksi rámcem objímajícím veškero snažení národa po vývoji a zdokonalení. A dále se naskytá otázka, čím to as, že právě jazyku přiřčena přírodou tak velká úloha? Nejspíše proto, že on jest nejdokonalejší a zároveň nejobsáhlejší

formou duše každého národa. Ve slovech a obratech rčení, jichž užívá jednotlivec, obráží se směr jeho duševního názoru, a podobně jest tomu u národa. Týž pojem nebo představa vyjádřený různými jazyky a všeobecně za shodný platící, vykazuje často velké různosti. Nejobsáhlejší formou duše národní jest jazyk proto, že každý jednotlivec v národě jest jeho mocen, což o jiných projevech duše říci nelze. Lze tudíž říci, že národ, který přijímá cizí jazyk za vlastní, duši svou vypouští.

V novější době pozorovati lze na mnohých stranách vznik idey tzv. mezinárodnosti neb internacionalismu. Hlasatelé této idey odvrhují na cestě za ideály, kterou se jest všem lidem všech národností ubírati, národnosť jako břímě tížící a v pokroku je zdržující. Oni hlásají, že všelidskosť jest neskonale dokonalejší než pouhé oddání se jedné národnosti. — Avšak již ze samého pojmu mezinárodnosti plyne, že tato jest jen tam možna, kde národnosti ve skutečnosti existují; neboť kde není národností, nelze přece mluviti o mezinárodnosti. Ta část internacionalistů tedy, která v neporozumění své vůdčí zásady národnost zavrhuje, bojuje proti kardinální podmínce své existence. Ona zamýšlí z koncertu všelidskosti vyloučiti jednotlivé nástroje a hlasy zapomínajíc, že národnosť sama o sobě není cílem lidskosti, nýbrž pouze prostředkem ku její dosažení.

II. Národnostní otázka v Rakousko-Uhersku.

Těžko by bylo jmenovati druhý stát, ve kterém by otázka národnostní tak důležitým činitelem byla, jak tomu jest v říši rakousko-uherské. Zápasy jednotlivých národností v Rakousko-Uhersku o uplatnění jich ve veřejném životě tvoří velkou část veškery politiky rakousko-uherské. Otázka národnostní v Rakousko Uhersku jest tak důležita, že dokud spravedlivým a slušným způsobem nebude rozřešena, nelze očekávati klidného rozvoje říše této a zúčastnění se její při vyšších kulturních úkolech.

Snahy jednotlivých národností po oprávněném jich uplatnění ve veřejném životě datují se od r. 1848. Ústavnost tehdy poskytnutá měla za následek, že počalo se uvažovati o novém přetváření říše rakouské a to na základě národním. Touto myšlénkou zabýval se zákonodárný výbor říšského sněmu dne 22. července 1848 do Kroměříže svolaného. V čele této akce stál Palacký, který rozhodně odporoval straně centralism hájící; on navrhl, aby veškera říše rakouská dle národností rozdělena byla na 8 skupin: 1. českou, 2. polskou, 3. ilyrskou, 4. jihoslovanskou, 5. německou, 6. maďarskou, 7. rumunskou a 8. vlašskou. Každá z těchto skupin měla míti samostatnou správu. Návrh tento však setkal se s tuhým odporem centralistů, kteří proti němu namítali, že by uskutečněním jeho říše rakouská byla rozkouskována a tím ve své existenci ohrožena.

Další pokus o upravení otázky národnostní a sice na základě historickém učiněn byl v čas svolání sesílené říšské rady na základě císařského patentu ze dne 5. července 1860 č. 56 ř. z. Výsledek porad tamže odbývaných byl říjnový diplom z r. 1860, který těžisko zákonodárství do sněmů položil. Než naděje v diplom tento skládané byly záhy ztroskotány vydáním únorového patentu z r. 1861, který na odpor říjnovému diplomu těžisko zákonodárství do říšské rady položil, historická práva jednotlivých zemí a jmenovitě zemí koruny české porušil, působnosť zemských sněmů obmezil a vůbec celou říši zcentralisovati hleděl. Od té doby trvají stálé zápasy o státoprávní postavení zemí koruny české hlavně mezi stranou federalismu a centralismu. — V r. 1871 pokoušelo se ministerstvo Ho-

henwartovo o upravení této otázky zásadami, které formulovány byly v t. zv. fundamentálních článcích. Nejdůležitějšími z nich bylo samostatné postavení zemí koruny české, rozdělení českého sněmu ve dvě národní kurie (českou a německou), vydání národnostního zákona na ochranu stejného práva obou národností, úplná rovnoprávnost obou národních kmenů ve veskerém veřejném životě, upravení úřadního jazyka při úřadech zeměpanských a autonomních. Stejné právo obou národností mělo býti zaručeno přísahou královou.

Avšak ani tento pokus nesetkal se se zdárným výsledkem a to jak pro odpor centralistů, tak i částečně vinou samých přívrženců federalismu.

Opětný pokus o upravení národností otázky české r. 1890 za ministerstva Taaffova podniknutý a známý pode jménem »vídeňské punktace« obmezoval se pouze na království České (s vyloučením Moravy a Slezska) a týkal se rozdělení zemské školní a zemědělské rady, škol pro národní menšiny, ohraničení soudních okresů dle národnosti, nové organisace vrchního soudu zemského, revise osnovy zákona o užívání zemských jazyků při samosprávných úřadech a reformy řádu volebního do sněmu jakož i zřízení národních kurií ve sněmu. Ani tento pokus nebyl v celém rozsahu svém skutkem učiněn. Pouze rozdělení zemské školní a zemědělské rady na sekce českou a německou nabylo platnosti zemskými zákony ze dne 25. června 1890 a 20. března 1891. Dále bylo nařízením ministerstva spravedlnosti ze dne 3. března 1890 ustanoveno, že při obsazování míst radů vrchního zemského soudu má se k tomu hleděti, aby 26 z nich bylo obsazeno osobami obou zemských jazyků mocnými, kdežtto při zbývajících 15ti od požadavku znalosti českého jazyka má býti upuštěno. Ostatní vyrovnávací předlohy setkaly se však s houževnatým odporem českých poslanců zejmena poslanců strany svobodomyslné, takže od provedení jich bylo upuštěno.

Nejnověji byla zásada rovnoprávnosti ve příčině užívání zemských jazyků při úřadech soudních, státních zastupitelstvech, úřadech podřízených ministerstvům vnitra, financí, obchodu a orby v království Českém a markrabství Moravském z části provedena nař. min. vnitra, sprav., fin. a orby ze dne 5. dubna (Čechy) a 25. dubna (Morava) 1897. Toto provedení rovnoprávnosti obou zemských jazyků omezuje se však pouze na jmenované úřady státní v území král. Českého a mark. Moravského, takže užívání německé vnitřní úřadní řeči při úřadech ústředních (nejvyšších stolicích) zůstává cit. nařízením nedotknuto. Totéž platí i ve příčině styku jmenovaných úřadů zeměpanských s úřady samosprávnými okresů, měst a obcí, jichž úřadním jazykem jest němčina, jakož i ve příčině styku s úřady zeměpanskými každé jiné země korunní (dle slovného výkladu § 7 odst. 3 cit. nař. i ve příčině styku dot. zeměpanských úřadů zdejších s moravskými).

Pokud se ostatních zemí na říšské radě zastoupených týče dlužno uvésti snahy vlašského obyvatelstva jižní čásť Tyrolska obývajícího, které usiluje o rozdělení Tyrolska na čásť německou a čásť vlašskou se samostatným sněmem a správou politickou. Pro nesplnění tohoto požadavku nesúčastňují se zástupcové vlašské části jednání zemského sněmu v Innomostí.

V Haliči, trvají různosti mezi Poláky s jedné a Rusíny s druhé strany, při čemž jest živel polský ovládajícím. Stesky Rusínů tlumočila deputace ze středu lidu rusínského k trůnu r. 1895 vyslaná.

Ve Štýrsku a Korutanech domáhá se národnosť Slovinská zřízení obecních a středních škol s vyučovacím jazykem slovinským dosud s nepatrným výsledkem pro odpor zástupců německého obyvatelstva. Zřízení slovinských pobočných tříd při gymnasiu v Celji potkávalo se na říšské radě s velikým odporem německých poslanců, který však byl přemožen.

Podobně bojují Chorvaté a Srbové v Istrii a Dalmacii proti nadvládě Vlachů. Výsledek těchto zápasů jest pro Slovany příznivější v Dalmacii než v Istrii, Gorici a Gradisce, kde Vlachové jsou národností panující.

Uhry mají národnostní otázku formálně rozřešenou, ovšem na úkor národností nemaďarských, národnostním zákonem a vyrovnáním s Chorvatskem a Slavonií. Vzdor tomu nalézáme i tu velké třenice národností způsobené maďarskou nadvládou. Stesky Slováků, uherských Srbů, Rusínů i Rumunů na potlačování jich národnosti jak v úřadě tak i ve škole jsou často srdcelomné. Tyto zápasy národnostní v Uhrách nemají však tak vyznačený ráz jako v Předlitavsku, ježto vláda uherská projevy toho druhu již v zárodku potlačuje. Rumuni provozují v Uhrách pasivní opposici a vzdalují se jednání uherského říšského sněmu. Naproti tomu dosti četný kmen německý v Sedmihradsku smířil se s nadvládou maďarskou a činně účastní se veřejného i politického života.

III. Národnosť v rakouském zákonodárství.

Článek 19. stát. zákl. zákona ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z. o všeobecných právech státních občanů stanoví: Všichni národní kmenové ve státě jsou stejnými právy nadáni a každý z nich požívá nepozrušitelného práva k uplatnění a pěstění své národnosti a svého jazyka. Rovnoprávnosť všech v zemi obvyklých jazyků ve škole, úřadě a veřejném životě jest státem uznána. V zemích, které více národních kmenů obývá, mají veřejné vyučovací ústavy býti tak zřízeny, aby každé národnosti přístupny byly všechny prostředky ku vzdělání ve vlastním jazyku, aniž by při tom kdo byl nucen učiti se druhému zemskému jazyku.

1. Ochrana národnosti.

Ježto není zákonného ustanovení, dle kterých znaků národnost jednotlivých osob by se měla určiti, nutno při stanovení její dbáti momentů obecně za znaky národnosti platících. Takovými znaky jest obyčejně původ (zrození) a řeč mateřská. Nedají-li se tyto skutečnosti zjistiti, jest rozhodným smýšlení a přiznání se jednotlivcovo k jisté národnosti (roz. spr. s. dv. ze dne 3. ledna 1881 č. 2235 80, sb. »Budw.« III. č. 130). Ústavou zaručená ochrana národnosti nebo-li ústavou zaručené právo k uplatnění a pěstění národnosti zahrnuje v sobě příkaz, že každé národnosti mají se též poskytnouti prostředky ku rozvoji její, z čehož ve smyslu záporném plyne, že překážeti rozvoji té které národnosti jest se stanoviska dnešní ústavy protizákonným. Mezi prostředky k rozvoji národnosti sloužící čítati sluší především ústavy vzdělávací v nejširším slova smyslu, umění, vědu, literaturu, národní zařízení a zvyky, starobylé památky, jakož vůbec všechny snahy a podniky, kteréž pro existenci národnosti význam mají nebo kratčeji řečeno: ukojení veškerých oprávněných potřeb toho kterého národa.

Při poměrech národnostních v říši této panujících jest dosti nesnadnou úlohou činitelů k tomu povolaných, podmínky existence a rozvoje jednotlivých národností v soulad uvésti. K usnadnění této úlohy přikázány byly zákonodárstvím jisté záležitosti říšské radě, ostatní pak zemským sněmům.

2. Rovnoprávnost zemských jazyků a jazyků v zemi obvyklých.

a) Jazyk zemský a jazyk v zemi obvyklý není totožným pojmem. Kdežto jazykům zemským přísluší v jednotlivých korunních zemích beze všeho odporu úplná rovnoprávnosť, musí býti od případu ku případu posuzováno, je-li jistý jazyk v zemi obvyklým čili nic (rozh. říš. s. ze dne 25. dubna 1877 č. 91, sb. »Hye«, III., č. 129). Při rozhodování o otázce, má-li se jistý jazyk za obvyklý v zemi pokládati, nezáleží na tom, aby tento jazyk byl v celé zemi rozšířen, nýbrž stačí, užívá-li se ho pouze v některých okresích, neb i místech jako jazyka obcovacího (roz. říš. s. ze dne 12. července 1880 č. 121, sb. »Hye« č. 219.).

α) Za zemský jazyk dlužno uznávati v Čechách, na Moravě a ve Slezsku jazyk český a německý, ve Slezsku vedle nich též jazyk polský; v Dolních i Horních Rakousích, ve Štýrsku, Korutanech, Solnohradsku a Vorarlbersku pouze jazyk německý; v Krajině slovinský a německý; v Dalmacii chorvatský a vlašský; v Tyrolsku německý a vlašský; ve Přímoří vlašský, slovinský a chorvatský; v Haliči polský a rusínský; v Bukovině rusínský, rumunský a německý.

β) Jazyky v zemi obvyklými jsou: V části Dolních Rakous hraničící s královstvím Českým jazyk český, v jižní částech Štýrska a v Korutanech jazyk slovinský; v některých obcích Haliče jazyk německý.

b) Rovnoprávnosť zemských jazyků a jazyků v zemi obvyklých ve styku obyvatelstva s úřady.

Ve smyslu zákl. st. zák. jest každý státní občan rakouský oprávněn žádati od veřejných úřadů, aby se mu dostalo vyřízení v témž v zemi obvyklém jazyku, ve kterém podání ku veřejnému úřadu učiněné sepsáno bylo (roz. říš. s. ze dne 3. července 1888 č. 111, sb. »Hye« č. 440.). Proto musí zeměpanští úřadové podání sepsaná jazykem v okresu obvyklým netoliko přijímati, nýbrž i v téže řeči vyřizovati, strany pak neb jich zástupcové mohou před soudy neb správními úřady užívati kteréhokoli zemského jazyka; totéž platí o protokolech sepsaných k ústní žádosti stran, o výslechu svědků a znalců. Není-li tu ani podání, ani protokolární výpovědi, musí se hleděti k tomu, aby vyřízení sepsáno bylo v mateřském jazyku strany, jíž se týče.

Ohledně jednacího jazyka úředního platí pro některé smíšené korunní země zvláštní nařízení.

α) Pro království České bylo min nařízením ze dne 19. dubna r. 1880 č. 14 z. z. a pro markrabství Moravské č. 15 z. z. nařízeno, že všichni političtí i soudní úřadové, státní zastupitelstva mají úřední vyhlášky, které se u všeobecnou známosť uvádějí, vydávati v obou zemských jazycích; pouze ony úřední vyhlášky, které určeny jsou toliko pro jednotlivé okresy neb obce, mají býti sepsány jazykem v tom kterém okresu neb obci obvyklém. Záznamy ve veřejných knihách, v rejstřících obchodních a pod. mají se díti tím jazykem, jakým o ně žádáno, po případě ve kterém sepsán jest výměr, na jehož základě se dějí.

β) Pro vévodství Slezské bylo výnosem min. sprav. ze dne 12. října 1882 č. 15847 a

γ) pro Stýrsko, Korutany a Krajinu nařízením ze dne 18. dubna 1882 č. 20513 z r. 1881 za účelem upravení jednacího jazyka v zevnější službě soudů ustanoveno, že ku jazykům v zemi obvyklým v těch okresích,

kde ony buď převahu mají, neb kde se jich výlučně užívá, má se hleděti tak, jak to jazykové nařízení pro Čechy a Moravu předpisuje.

δ) V Haliči byl upraven jednací jazyk úřadů min. výnosem ze dne 4. července 1860 č. 545 a způsob vyřizování záležitostí při soudech výnosem min. sprav. ze dne 9. července 1860 č. 10340.

ε) Výnosem min. sprav. ze dne 6. srpna 1867 č. 3968 bylo politickým úřadům nařízeno, aby podání sepsaná jazykem slovinským tam, kde týž jest obvyklý, přijímaly a v téže řeči vyřizovaly; podobně mají předvolání a rozkazy osobám pouze slovinského jazyka znalým pouze v této řeči býti sepsány. Protokoly mají ku žádosti stran sepsány býti jazykem slovinským.

ζ) Podobná nařízení ohledně zevnější služby při úřadech soudních a politických byla vydána pro Dalmácii min. nařízením ze dne 1. prosince r. 1866 č. 23 z. z. z r. 1868, ze dne 21. listopadu 1887 č. 37 z. z., ze dne 20. dubna 1872 č. 17 z. z. a týkají se jako v jiných zemích pouze podání stran, sepisování protokolů a úředních vyřízení.

c) Vnitřní úřední jazyk.

Ve směru tom platí zásada, že upravení vnitřního úředního jazyka jest výhradným právem exekutivy. Při zeměpanských úřadech jest týmž jazykem němčina a sice výhradně při všech nejvyšších ústředních úřadech. Výjimky z tohoto pravidla jsou:

α pro král. České a markr. Moravské: Aby se obmezil velký počet při vrchním zemském soudě se vyskytujících překladů, bylo min. nařízením ze dne 23. října 1886 č. 17520 ustanoveno, aby nástiny vyřízení a jeho odůvodnění v těch případech, kde vyřízení má býti vydáno pouze v jedné zemské řeči, již v návrhu referentově v témže jazyku jako vyřízení samo byly sepsány. Totéž platí pro vyřízení a odůvodnění, na němž se bylo proti návrhu referentově usnešeno. Má-li vyřízení býti vydáno v obou zemských jazycích, zůstává prozatím při dosavadním způsobu překladu, za jehož správnost však ručí předseda i celý senát. Na základě zákona ze dne 24. června 1890 č. 46 z. z. jest jednací řečí české sekce zemské školní rady jazyk český, referáty a poradní protokoly vedou se v témže jazyce.

Nejnověji byla pro král. České a markr. Moravské ohledně užívání zemských jazyků při úřadech soudních, státních zastupitelstvech, úřadech podřízených ministerstvu vnitra, financí, obchodu a orby vydána následující nař. ze dne 5. a 25. dubna 1897:

Úřadové soudní a státní zastupitelstva, jakož i úřadové, podřízení ministerstvům vnitra, financí, obchodu a zemědělství v království Českém a markr. Moravském jsou povinni vydávati stranám na ústní i na písemná podání vyřízení a rozhodnutí v onom z obou zemských jazyků, v jakém podání bylo sepsáno nebo ústně učiněno (§ 1).

Protokol o prohlášení stran má býti sepsán v onom z obou zemských jazyků, v němž prohlášení bylo se stalo (§ 2).

Dokumenty a jiné listiny, jež sepsány jsou v jednom z obou zemských jazyků a jež dodány byly úřadům jako přílohy a pomůcky k úřadnímu použití, netřeba vůbec překládati (§ 3).

Ona úřadní vyřízení, jež nebyla vydána na zakročení stran, mají býti sepsána oním jazykem zemským, kterým mluví osoba, pro niž vyřízení jest určeno. Není-li známo, kterého jazyka osoba ta užívá, anebo není-li to některý z obou jazyků zemských, má býti užito onoho zemského ja-

zyka, o němž lze podle podstaty věci a místa, na kterém se strana zdržuje, předpokládati, že mu porozumí (§ 4).

Ustanovení § 1.—4. platí též pokud se týče obcí a samosprávných orgánů v království českém a mark. moravském v oněch případech, kde tyto orgány za strany pokládati sluší (§ 5.).

Výpovědi svědků mají býti pojaty do spisů v jednom z obou jazyků zemských, v jakém byly učiněny (§ 6.).

Úřadové v § 1. tohoto nařízení naznačení jsou povinni při veškerém úřadním jednání, jež děje se za tím účelem, aby vyřízena byla určitá věc a o ní rozhodnuto, užívati onoho zemského jazyka, v němž podání buď ústně či písemně bylo učiněno. Zejmena mají býti v tomto jazyku podávány návrhy a mají se díti v jazyku tom porady v senátech.

V úřadním jednání, jež nestalo se na zakročení strany, má býti užito buď obou zemských jazyků, nebo jednoho z nich.

Třeba-li k vyřízení některých záležitostí naznačených v § 1. a 2. tohoto nařízení písemných styků s jinými zeměpanskými nebo vojenskými úřady v zemi, platí také v tomto případu ustanovení, naznačené v odstavci prvním, po případě druhém. Pokud se týče styků s úřady mimo zemi a s úřady ústředními, má zůstati při dosud platných předpisech (§ 7.).

Veškeré úřadní vyhlášky, jež určeny jsou pro celou zemi, mají býti vydávány v obou jazycích zemských.

Úřadní vyhlášky, určené toliko pro jednotlivé okresy a obce, mají díti se v onom zemském jazyku, který v té které obci nebo v tom kterém okresu jest obvyklý (§ 8.).

Zúčastněno-li v některé věci několik stran a užívají-li různých řečí zemských, mají úřadové naznačení v § 1., neshodnou-li se strany, aby vyřízení stalo se v jednom z obou jazyků, vydati rozhodnutí v obou jazycích zemských. V úřadním jednání, jež slouží k vyřízení nebo k rozhodnutí ve věci, v níž zúčastněno několik stran, má býti užito, pokud v tomto nařízení není obsaženo ustanovení jiné, jazyka, v jakém bylo učiněno původní podání. V případě, že by se strany neshodly, má býti užito též druhého jazyka zemského (§ 9.).

Ve věcech trestních má spis obžalovací, jakož vůbec návrhy, usnesení a rozsudky a vůbec vše co se týká obžalovaného, sepsáno býti v onom zemském jazyku, kterého užívá obžalovaný. V tomto jazyku má býti též provedeno závěrečné přelíčení, v tomto jazyku mají býti sepisovány protokoly jednací a v něm konány mají býti řeči státního zástupce a obhájce, porady soudu, jakož i prohlašování rozhodnutí a usnesení soudních. Od tohoto ustanovení má býti upuštěno jen tehdy, když z ohledů na mimořádné poměry, zejmena se zřetelem na sestavení porotní lavice provésti by se nedalo, anebo kdyby obžalovaný sám toho žádal, aby užilo se druhého jazyka zemského. Při závěrečných přelíčeních s několika obžalovanými, již neužívají jedné a téže zemské řeči, má konati se závěrečné přelíčení v onom jazyku zemském, jejž soud uzná za vhodný. Ve všech případech mají býti výpovědi obviněných a svědků sepsány oním zemským jazykem, v jakém byly učiněny. Obžalovanému má pak býti prohlášení i rozsudek vydán na žádost v jazyku, kterého užívá (§ 10.).

Ve sporech civilních má býti protokol sepsán jazykem, v němž se jedná. Nemluví-li ale strany jedním a týmž jazykem zemským, v jazyku zemském, v jakém sepsána je obžaloba. Výpovědi svědků, znalců i stran,

jež vyslechnuty byly za tím účelem, aby podaly svědectví, mají býti v každém případě protokolovány jazykem, v jakém byly učiněny. Totéž ustanovení platí ohledně projevů stran při soudu a ohledně prohlášení, jež při ústním jednání byla učiněna, pokud neobsahuje protokol výhradně jen úhrnné líčení toho, co ústně byly strany prohlásily. Soud má při ústním řízení jednati oním zemským jazykem, v němž strany jednají. Zúčastní-li se několik stran, jež při ústním jednání různých užívají jazyků zemských, má soud jednati jazykem, v němž učiněno bylo původní podání, po případě má jednati v obou jazycích zemských. Jinak ale má soud dotazovati se stran, jakož i všech ostatních v jednání zúčastněných osob v jejich jazyku, rozhodnutí a usnesení soudní však vydati v obou jazycích zemských.

Veškerá soudní prohlášení musí býti protokolována jazykem, jakým byla soudcem publikována. Stala-li se publikace v obou jazycích zemských, má býti na žádost strany také v obou jazycích zemských do protokolu zanesena (§ 11.).

Zápisy do veřejných knih, do desk zemských, do knih horních, do knih pozemkových, do knih vodních a do knih depositních, pak do rejstříku protokolovaných firem obchodních a jiných seznamů veřejných mají se státi jazykem, v jakém byla podána žádost za jich provedení, po případě jazykem, jakým sepsáno bylo rozhodnutí, na základě kterého zanáška státi se má. V témž jazyku mají býti také sepsány intabulační klausule na listinách. Výpisy z těchto knih a rejstříků díti se mají jazykem, v jakém jsou zaneseny (§ 12.).

Při všech zeměpanských pokladnách a úřadech v království českém, jež s penězi manipulují, má ohledně kasovních žurnálů a výkazů pokladních a ostatních pomůcek kasovních, jichž třeba orgánům ústředním k vykonávání kontroly a k sestavení občasných výkazů zůstati při dosavadních jazykových předpisech. Totéž platí ohledně vnitřní služby a manipulační při poště a telegrafu a při oněch průmyslových podnicích, jež bezprostředně jsou podřízeny eráru, jakož i pro vnitřní službu a manipulaci při poštovních spořitelnách. Konečně i ve vzájemném styku těchto úřadů a orgánů. Také ohledně větších neerárních ústavů poštovních má býti, pokud možno, užito ustanovení tohoto nařízení (§ 13.).

Ve styku zeměpanských úřadů naznačených v § 1. s orgány samosprávnými jednati se má úředním jazykem těchto orgánů (§ 14.).

Platnost jazyka služebního vojenských úřadů a četnictva tímto nařízením nijak není dotknuta, pokud se týče styků těchto úřadů a potřeby vnitřní jejich služby (§ 15.).

Nařízení to nabylo platnosti v den jeho prohlášení a tímto dnem pozbyla zároveň platnosti všechna ostatní dotyčná nařízení, a jmenovitě též cit. nař. ze dne 23. října 1886 č. 17520.

Dalšími nař. ze dne 5. a 25. dubna 1897 bylo ještě ustanoveno:

Úředníci při soudech a státních zastupitelstvech, jakož i při oněch úřadech v království českém a mark. moravském, jež jsou podřízeny ministerstvům vnitra, financí, obchodu a zemědělství, a kteří ustanoveni budou po 1. červenci roku 1901, musí vykázati se znalostí obou jazyků zemských ve slově i písmě (§ 1.).

Průkaz o této způsobilosti budiž podán buď při praktické zkoušce, která pro obor, v němž úředník jest zaměstnán, je předepsána anebo zkouškou zvláštní, které podrobiti se musí každý úředník nejdéle tři léta

po tom, když byl do služby státní vstoupil. Tato zkouška může býti manipulačním úředníkům prominuta, když průběhem působnosti své na zkoušku, znalost jazykovou prokážou. Poddůstojníkům, kteří mají certifikát a do Čech jsou příslušni, může odborný ministr ve zvláštních případech průkaz jazykové způsobilosti prominouti. Bližší us'anovení o zkouškách budou vydána zvláštním nařízením (§ 2.).

Nehledě k tomuto ustanovení, má býti již nyní o to postaráno, aby v každém odvětví správy státní, pro kteréž nařízení tato platí, obsazena byla místa úřednická, hledě ke skutečné potřebě, úředníky obou zemských jazyků znalými (§ 3).

β) Pro Halič: Dle nař. min. ze dne 5. června 1869 č. 2354 (č. 24 z. z. pro Halič) mají zeměpanské úřady, zemská školní rada a soudy, jakož i státní návladnictva užívati jak ve vnitřní službě, tak i ve styku vzájemném (vyjímaje úřady vojenské) jazyka polského. Při soudech však má se v těch případech, kde vyřízení pro strany má dle platných předpisů býti vydáno jazykem jiným než polským, i při vnitřní službě, tudíž při referování a poradě užívati — pokud to možno — onoho jazyka, ve kterém se má vyřízení vydati.

γ) Ve Přímoří jest při velké části soudů jazyk vlašský vnitřním jazykem podobně i v jižním Tyrolsku v obvodech krajského soudu tridentského a roveredského. Úřední styk okresních hejtmanství v jižním Tyrolsku s dvorním radou v Tridentě vede se jazykem vlašským.

δ) V Dalmacii užívá se ve vnitřní službě buď jazyka vlašského neb chorvatského.

d) Úřední jazyk samosprávných úřadů.

Právo obce jakožto autonomní korporace ku stanovení jednacího jazyka ve výboru obecním plyne z § 19. st. zákl. zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z. a uznáno bylo správním soudním dvorem, jest však obmezeno na jazyky zemské a dále právy jednotlivých členů obecního výboru při jednání tamže užívati jednoho neb druhého zemského jazyka dle vlastní volné volby (roz. spr. s. dv. ze dne 28. února 1883 č. 385 sb. »Budw.« č. 1678).

Literatura: Dr. Jindř. Šolc, Národnosť a její význam v životě veřejném, Praha, 1881. Dr. Jan Vašatý, Zákonná rovnost jazyka českého a něm. v Čechách, Praha, 1884. Dr. Lad. Dvořák, Co jest národnosť, Praha, 1893. Prof. Dr. Jiří Pražák, Rakouské právo ústavní, III., § 179, Praha, r. 1897.

Nároky věřitelů konkursních.

A) Nároky na vrácení věcí z podstaty konkursní.

I. Nalezají-li se v podstatě konkursní věci náležející osobám třetím, jsou tyto oprávněny žádati vrácení věcí těch, po případě mohou žádati za vydání obnosu, který za věci ty byl stržen a konkursní mase odveden. (§ 26 konk. ř.).

II. Tyto nároky liší se od všech jiných nároků vznesených proti konkursní podstatě

1. tím, že není třeba jich ohlašovati, jelikož vztahují se na věci zvlášť určité, kdežto konkusní věřitelé musí své pohledávky za účelem liquidace a zařadění pohledávek těch do určité třídy ohlásiti.

2. Právo na vrácení věcí z konkursní podstaty posuzuje se dle všeobecných zásad právních a nikoli dle zvláštních předpisů řádu konk.

3. Další zvláštnost nároků těch jest ta, že řízení sporné před vyhlášením konkursu zahájené se při nárocích na vrácení věcí nepřerušuje, a že při provádění nároků takových dostačí jen další soudní kroky obrátiti proti správci konkursní masy (nál. ze dne 3. května 1876 č. 5184 sb. 6128). Výjimka z tohoto pravidla nastává jen ohledně eventuelních nároků na náhradu škody pro nevrácený zbytek, vystoupí-li při tom osoba oprávněná zároveň jako konkursní věřitel. Musíť v tomto případu oprávněné osoby v ohlášení vyložiti stav věci a zevrubně udati předmět nároku svého a nárok tento prokázati. Osobám těm jest pak propůjčeno právo žádati za liquidaci a zařadění v některou třídu ve příčině celého obnosu jich osobního nároku. (§ 109 konk. ř.)

4. Kdo oprávněn jest žádati za vrácení věci z konkursní podstaty, nemůže být odkázán se svými nároky až ke skutečnému rozdělení jmění konkursního, nýbrž naopak má právo žádati ihned na správě masy vydání věcí neohlížeje se na to, v jakém stavu jest jednání realisační.

5. Není-li tu již věci, která má býti vrácena, nastupuje na její místo dle zásady — »pretium succedit in locum rei« — obnos za věc tu stržený; oprávněný může tuto úplatu žádati na mase. Nebyl-li obnos ten mase vyplacen, může osoba oprávněná vymáhati cenu dotyčné věci na tom, kdo ji mase dluhuje.

6. Jak řečeno bylo, posuzovati sluší nároky na vrácení věci a provedení jich dle všeobecných zásad právních; přísluší tedy oprávněnému dle §§ 369, 379 o. o. z. proti každému žaloba vlastnická, kdo v držení má jeho věc nebo cenu za ni strženou.

7. Byl-li nárok na vrácení věci určitou osobou vznesený popřen, musí tato dokázati, že konkursní podstata vindikované věci má v držení a že tyto jsou vlastnictvím jejím nebo že má mocnější právní titul, nežli konkursní podstata (§§ 372 a 373 o. o. z.).

III. Ze všeobecných zásad o těchto nárocích platících plyne zcela důsledně, že nelze nároků těch proti konkursní podstatě k platnosti přivésti ve všech těch případech v nichž žaloba vlastnická průchodu nemá. Tomu tak jest tehdy, když — jak stanoví § 371 o. o. z. — dlužníku obecnému svěřený obnos peněžní s jinými penězi konkursní masy byl smísen; proto platí k. př. též domněnka, že cizí peníze od správce podstaty přijaté byly spotřebeny (roz. ze dne 15. října 1861 č. 6010 sb. 1400). Musí tedy oprávněný šetřiti předpisu § 371 o. o. z., chce-li dosíci vrácení hotových peněz aneb papírů majiteli svědčících (au porteur), jest mu dokázati okolnosti svědčící jednak jeho právu vlastnickému, jednak tomu, že podstata konkursní věděti musila, že nebyla oprávněna přisvojiti si věc dotyčnou k. př., byl-li nalezen v konkursní mase obnos peněžní ve zvláštním obalu nebo zapečetěný a jménem vlastníka opatřený (roz. ze dne 2. srpna 1877 č. 3596 sb. 6531), v kterémžto případu není oprávněna konkursní masa odvolávati se na svoji bona fides; platíť naopak domněnka, že podstata konkursní nalezla věc cizí, již vrátiti jest povinna.

IV. Úplata za věc stržená, konkursní mase odvedená jakož i dluhopisy o úplatě dosud nezapravené vydají se oprávněnému jen tehdy, zaplatí-li výlohy ve příčině dotyčné věci vzešlé dlužníku obecnému nebo konkursní mase. I toto ustanovení konkursního řádu jest jen důsledkem všeobecných zásad právních, poněvadž konkursní masa zpravidla a jen potud pokládá se za poctivého držitele, pokud nárok na vrácení věci

proti ní vznesen resp. dokázán nebyl. Nahraditi jest však jenom náklad nutný učiněný za účelem trvalého zachovaní substance věci nebo náklad užitečný podniknutý za tím účelem, by užitky věci byly trvale rozmnoženy. Náklady jiného druhu na věc učiněné, jako na př. pro zábavu, nebo k zušlechtění věci, nutno jen potud nahraditi, pokud věc na své obecné hodnotě skutečně získala (§§ 331 a 332 o. o. z.).

V. Naproti tomu nemá osoba na vrácení věci nárok činící vůči konkursní podstatě ona práva, která příslušejí konkursním věřitelům ve příčině správy, realisace a dělení konkursního jmění. Proto nemůže též zúčastniti se volby správce podstaty nebo výboru věřitelů, nemá práva hlasovacího v těch případech, kde slyšeti nutno věřitelů, resp. kde souhlasu jejich vyhledává se ku prodeji předmětů v konkursní podstatu náležejících, na jichž vydání však nemá žádného práva; není přibrána ani slyšena, jde-li o dobývání pohledávek, nemá práva činiti jakékoliv dodatky k návrhu dílčímu neb jemu odporovati atd. Má však všecka práva věřitelů konkursních, vystoupí-li jako takový dle předpisu § 109 konk. ř.

VI. Řízení o nárocích na vrácení věci.

Kdo nároky takové činí, má je k platnosti přivésti cestou mimo konkursního řízení, ale jen proti správci konkursní podstaty. Řízení zahájiti jest z pravidla u soudu konkursního. Jedná-li se však o spory, jichž rozhodnutí přikázáno jest právomoci soudů realních, tabulárních nebo horních, nebo nebyl-li spor započat již před vyhlášením konkursu u jiného soudu nebo týká-li se pohledávky zástavním právem pojištěné, jejíž uspokojení toliko ze statku hypothekárního se požaduje, mají průchod pravidla o příslušnosti platící mimo konkurs. (§ 138 konk. ř.) Vzhledem k § 138 konk. ř. vyříditi jest také spory ze smluv nájemních příslušným okresním soudem a nikoliv konkursním, poněvadž případy uvedené ve 2. al. § 138 konk. ř. ani výslovně ani jako jediné, vypočítány nejsou, ve kterých by soudní řízení se připouštělo proti správci konkursní podstaty i před jiným soudem než konkursním. Dále nelze za to míti, že pravidlem vysloveným v cit. § 138 konk. ř. vylučuje se zákonný předpis o příslušnosti ve sporech nájemních pro dobu vstoupení konkursní podstaty ve smlouvu nájemní, uzavřenou kridatářem nebo pro dobu trvání nájmu, uzavřeného samotným správcem v zájmu podstaty; neboť by se provedení této domněnky v mnohých případech, zvláště pak je-li předmět nájemní vzdálen, nedalo srovnati s jasným úmyslem zákona, který jest předpisům § 138 konk. ř. a § 1 říz. náj. základem (roz. ze dne 30. července 1880 č. 7444 časop. »Ger. Halle« r. 80 č. 81). Avšak výjimečná ustanovení § 138 v oněch právních sporech, jichž rozhodnutí právomoci soudu realních, tabulárních a horních přikázáno jest, nelze rozšiřovati na věci movité; takové nároky náležejí naopak před soud konkursní, poněvadž § 138 zřejmě má na zřeteli nemovité věci nebo pohledávky zástavním právem na nemovité věci zjištěné (roz. ze dne 17. dubna 1879 časop. »Ger. Halle« r. 79 č. 101 a 102).

Z § 138 plyne dále, že žádost u příležitosti žaloby vybavovací (excisní), podaná o zastavení dražby (§ 3 dv. dek. ze dne 29. května 1815 č. 889 sb. z. s.) také podati se může proti konkursní mase u soudu vykonavacího (exekučního), poněvadž nároky na vydání věci vůči mase k platnosti přivésti sluší dle § 137 konk. ř. pořadem práva, ale ovšem proti správci podstaty. Neboť poslední větu § 26 konk. ř. vztahovati lze patrně jen na ty případy, byly-li věci zcizeny před podáním žaloby vybavovací nebo žádosti

o zastavení (roz. ze dne 21 ledna 1879 č. 340 časop. »Jur. Bl.« r. 79 č. 13).

Nároky na vrácení věci z konkursní podstaty mohou býti uznány před odbýváním všeobecného stání liquidačního jenom se zmocněním se strany komisaře konkursního, po liquidačním stání připouští se to jen na základě vznesení výboru věřitelů společně se správcem podstaty dle předpisu § 140 konk ř. (§ 147 ad e konk. ř.).

B) Nároky věřitelů reálních.

I. Význam.

Věřitelové reální jsou ti, jimž přísluší nároky z věcného práva vyplývající na uspokojení z určitých statků kridatářových přede všemi ostatními věřitely (§ 30 konk. ř.). Toto věcné právo může býti právem zástavním, služebností nebo právem z reálního břemene odvozeným, statek, na němž věcné právo vázne, jest buď nemovitý nebo movitý. Právní postavení reálních věřitelů tím se charakterisuje, že oni vylučují, pokud jich pohledávky sahají, v konkursu osobní věřitele ze zaplacení z těchto statků (zvláštních podstat). Statky věcnými právy stížené jsou tudíž v první řadě určeny k uspokojení reálních věřitelů. Co po uspokojení reálních věřitelů ze zvláštních konkursních podstat zbude, plyne do společné konkursní podstaty k zaplacení konkursních věřitelů určené. Zvláštní podstaty nejsou však pro reální věřitele, pokud těmto zároveň přísluší osobní nárok proti kridatáři, výhradným předmětem uspokojení, nýbrž oni mohou v tomto případě současně také na společné podstatě konkursní, jakožto konkursní věřitelé uspokojení svých pohledávek žádati.

II. Nároky reálních věřitelů přivádějí se k platnosti stejným způsobem jako mimo řízení konkursní, tudíž nikoli přihláškou, nýbrž z pravidla žalobou. Táž směřuje proti správci konkursní podstaty (§ 137 konk. ř.). Jsou-li reální věřitelé zároveň věřitely konkursními, mohou též svoje osobní nároky ku konkursu ohlásiti. V tomto případě mají stav věci s přesným udáním předmětu, na němž reální nárok vázne, v přihlášce vylíčiti. Mohou žádati za liquidaci a stanovení pořadu ohledně plného obnosu svého osobního nároku nebo též jen ve příčině nároku neuhrazeného (§ 109 konk. ř.). Příslušelo-li by reálnímu věřiteli mimo konkurs právo, aby se zaplacena učinil bez žaloby nebo vůbec bez soudního zakročení (čl. 310, 311 obch. z.) z nějakého jmění, může také v konkursu tento způsob uspokojení zvoliti.

III Zástavní věřitelé, nechť jsou zákonem oprávněni uspokojiti se z předmětů zastavených bez soudního zakročení čili nic, mají oznámiti stav věci, t. j. okolnosti vztahující se na jejich zástavní právo, správci konkursní podstaty nebo konkursnímu komisaři. Ústavy, jimž uděleno jest stanovami státem schválenými právo, aby se bez soudního zakročení učinily zaplaceny z předmětů zástavních jimi uschovaných, nepodléhají této povinnosti oznamovací, nýbrž jsou toliko povinny ke sdělování zpráv správcem konkursní podstaty v té příčině požadovaných. Porušení těchto povinností zavazuje k náhradě škody konkursní podstatě tím vzcházející. Každý zástavní věřitel jest zavázán předložiti předměty zástavní ku záznamu a odhadu ustanovenému komisaři (§ 164 konk. ř.).

IV. Soudní dražba statků nemovitých, určených k uspokojení reálních věřitelů, může býti vydobyta jak správcem konkursní podstaty, tak i cestou exekuční každým reálním věřitelem, jehož nárok na statku

vázne. Zastavené věci movité může správce konkursní podstaty kdykolivěk, tedy také ve stadiu dražby, zaplativ plný dluh zástavní, vyplatiti. Chce-li správce konkursní podstaty movitou věc zastavenou zciziti sám, a chce-li žádati k tomu konci za vydání její na zástavním věřiteli, může to učiniti jen tenkráte, když zástavní věřitel vystoupí zároveň jako konkursní věřitel ve příčině neuhraženého zbytku své pohledávky. Při nemovitých statcích přísluší správci konkursní podstaty právo, aby vstoupil na místo každého hypothekárního věřitele, který si vymohl exekuční dražbu nemovitosti, v řízení exekuční, když hypothekární věřitel váhá provésti dražbu a předsevzíti rozdělení výtěžku z prodeje (§ 165 konk. ř.).

V. Ježto reální věřitelé mají začasté zvláštní zájem, s konkursním věřitelstvem často kollidující na správě statku, dává zákon (§ 74 konk. ř.) zástavním věřitelům (nikoliv též jiným věcně oprávněným) na vůli, aby si zvolili svého vlastního správce statku. K tomu konci jest oprávněn každý reální věřitel, aby žádal u reálního soudu za stání k vůli předsevzetí této volby. K stání tomuto buďtež pozváni všickni v knihách na tomto statku zapsaní věřitelé. Správce, kterého většina dostavivších se věřitelů, kterážto budiž dle velikosti pohledávek počítána, zvolí, má býti jako takový reálním soudem zřízen a soudu konkursnímu oznámen, ač není-li ovšem soud tento soudem reálním zároveň. Konkursnímu soudu jest toliko vzíti na vědomí zřízení vlastního správce. Práva a povinnosti tohoto správce buďtež dle ustanovení § 82 konk. ř. posuzovány.

VI. Na správu všeobecné podstaty mají reální věřitelé, jež jsou zároveň věřitely konkursními, dle nynějšího stavu zákonodárství týž vliv, jako ostatní věřitelé konkursní bez ohledu na to, je-li jich pohledávka uhrazena statkem, na němž vázne jich věcné právo, čili nic. Stav tento se však se slušností nikterak nesrovnává, ježto umožňuje reálním věřitelům, i když jsou úplně kryti svými právy zástavními, a když tudíž nemohou míti žádného zájmu na správě a realisování ostatního jmění konkursního, ostatní konkursní věřitele přehlasovati. Výjimečné opatření z této nespravedlivé zásady činí konkursní řád jen ve příčině nuceného narovnání, ustanovujeť v §§ 212 a 213 konk. ř., že nároky reálních věřitelů vůbec neopravňují hlasovati při jednáních o narovnání, leč že by věřitelé reální vzdali se práva ze zástavy se uspokojiti. Nepodvolí-li se reální věřitelé takovému vzdání se, buďtež pokládáni za oprávněné hlasovati, ač-li vystupují jako konkursní věřitelé jen potud, pokud objevují se býti neuhrazenými výtěžkem již docíleným anebo soudní odhadní cenou dle usnesení výboru věřitelů. Za další výjimku mohl by se považovati případ § 146 konk. ř. (zcizení pohledávek k podstatě náležejících), ježto zákon tu ustanovuje, že jest pozvati ke schůzi věřitelské, jež se radí a usnáší o způsobu realisování pohledávek a práv, všecky až posud zaplacením neb pojištěním ještě úplně neuspokojené věřitele. Za věřitele pojištěním uspokojené dlužno pokládati také reální věřitele zástavou kryté.

C) Nároky věřitelů konkursních v užším smyslu (§§ 42 až 48 konk. ř.).

I. Veškeré jmění konkursní, pokud neslouží k uspokojení věřitelů reálních a ku zapravení zvláštních dluhů masy, a pokud osoby s nároky vindikačními k němu práv vlastnických nemají, slouží k uspokojení konkursních věřitelů. Náležejí sem tedy veškeré jmění dlužníka obecného, věci movité, nemovité, pohledávky a práva (výminkou a časem omezená,

sporná i nesporná), však jen ona, jež cenu majetkovou vůbec a pro třetí osoby zvláště mají, a nikoliv ona práva majetková, jichž nabytí osobní pílí dlužníka obecného jest podmíněno. Vyloučeny jsou jisté předměty, které vůbec ani exekuci podrobeny nejsou, na př. nejdůležitější šatstvo dlužníka, jeho čestné odznaky (řády) a pod. Jisté pohledávky konkursního věřitelstva požívají práva přednosti, mocí jehož před pohledávkami ostatních věřitelů zaplaceny býti mají. Zde má na mysli zákon pohledávky osob, které dle povahy věci zvláštního ohledu zasluhují jako na př. mzdy dělníků, pohledávky osob zdravotních, eráru berního. Dle toho dělí se konkursní věřitelé na 5 tříd v ten způsob, že v prvé řadě vždy dřívější třída zaplacení dojde a teprve zbytek k uspokojení dalších tříd se obrátí. Jen v 1. třídě jest zase 6 poddělení, takže v této třídě pohledávky jisté kategorie jiným pohledávkám 1. třídy předcházejí.

II Jednotlivé třídy.

Třída první.

Do 1. třídy náležejí: pohřební náklad pro kridatáře, zadrželá mzda osob v domácnosti, hospodářství nebo živnosti dlužníka obecného trvale přijatých, pohledávky lékařů a jiných osob zdravotních, pokud se vztahují k nemocem dlužníka obecného, jeho rodiny nebo čeledi. Tyto pohledávky zaplatí se nejdříve a sice dle poměru jednotlivých obnosů, zbytek připadne na zadrželé daně, cla, dávky ze spotřeby a vůbec na dávky veřejné, pokud tyto pohledávky nejsou 3 leta ode dne vyhlášení konkursu zpět počítajíc, zadržené a pokud nemají dojíti zaplacení ze statku, na němž váznou.

1. Ve příčině nákladů pohřebních liší zákon, zemřel-li dlužník obecný před neb po vyhlášení konkursu. V případě prvém buďtež všecky náklady pohřbu místnímu zvyku, stavu, jmění zemřelého přiměřeného v této třídě a v 1. pořadí zapraveny (§ 43 č. 1 konk. ř. a § 549 o. o. z.). Zákon béře zde ohled na osoby, které útraty pohřební zapravily, ježto dlužno se zde domnívati, že osoby ty při tom pietou ku zemřelému nikoliv úmyslem ostatní věřitele zkrátiti byly vedeny. Zemřel-li dlužník obecný po vyhlášení konkursu, zapraví se jen výlohy s jeho pohřbem nevyhnutelně spojené. V tomto případě nebéře se zřetel ani na místo, ani na stav kridatáře, ježto správa konkursní masy má v prvé řadě povinnosť, každého zbytečného vydání se vystříhati, zájmy věřitelů přísně chrániti a z pravidla jen takové výlohy činiti, jež jsou nezbytny nebo ku zjevnému prospěchu masy.

2. Výraz »mzda« v § 43 konk. ř. zahrnuje v sobě nepochybně i platy továrních ředitelů, úředníků a jiných v živnosti kridatařově zaměstnaných osob, třebas by se ne ruční, nýbrž duševní prací zaměstnávali, neboť právní poměr, jenž mezi nimi a službodárcem pozůstává, jest smlouvou námezdní; tomu svědčí i okolnosť, že § 43 konk. ř. zmiňuje se o pohledávkách, jež rok jsou zadrželé, takže i »služné« zmíněného privilegia požívá, ježto mzdy obyčejných dělníků vyplácejí se z pravidla denně nebo týdně a tudíž podobný nedoplatek nelze si snadno mysliti (nál. ze dne 24. července 1879 č. 5982 časop. »Ger. Zeit« r. 1881, č. 28). Mzdy vyplácejí se v této třídě, jen jsou-li za poslední rok před zahájením konkursu zadrželé. Přednosť mzdy čeledi a živnostenských pomocníků před pohledávkami ostatních konkursních věřitelů v § 43 č. 2 konk. ř. vytknutá zakládá se patrně v motivech sociálně politických a směřuje k tomu, aby osobám

těmto, jež většinou vlastního jmění nemají a hlavně na svou mzdu odkázány jsou, potřebné prostředky ku výživě po dobu mezi vystoupením ze služby a opětným nabytím služby opatřeny byly. Předpisy § 42 č. 2 konk. ř. spočívají tudíž v důvodech slušnosti a osobních poměrů mezi služebnými osobami tam jmenovanými a službodárcem; není však intencí zákona, povinnou mzdu dle toho, platí-li se napřed neb polhůtně, vzhledem na zahájení konkursu v různé třídy zařaďovati a tak na př. zákonnému nároku obchodního pomocníka na mzdu za běžící $^1/_4$ roku, tedy právě za onen čas, v němž výživy pozbyl, přednosť 1. třídy odpírati, poněvadž ještě splatnou se nestala; výraz »zadržele« vztahuje se právě jen na poslední rok před zahájením konkursu a chce jen pohledávkám dřívějším jistou mez položiti, a nikoli stanoviti, že práce, za niž mzda se platiti má, již vykonána býti musí, neboť stačí, je-li tu ochota k dalšímu konání její (nál. ze dne 13. března 1895 č. 3079 časop. »Jur. Bl.« r. 1895 č. 24).

3. Pohledávky lékařů, porodních bab, lékárníků, ošetřovatelů nemocných, pokud nejsou přes 1 rok zadržele a sice ode dne vyhlášení konkursu, aneb jestliže dlužník obecný před vyhlášením konkursu zemřel, ode dne jeho úmrtí zpět čítajíc. I pro tyto privilegované nároky mluví zvláštní momenty slušnosti, jichž zákonodárství z pravidla osobám zdravotním z povolání popřává.

4. Do privilegovaného pořadu 1. třídy k č. 4. náležejí i daně uherského fisku; neboť § 51 odst. 2. konk. ř. ustanovuje, že cizinci v konkursu stejná práva s tuzemci požívají, když těmto ve státě, jemuž jemuž oni náležejí, rovněž stejná práva s tamějšími státními občany jsou propůjčena. Platí však zákonná domněnka, že i při konkursu v Uhrách požívají daně neuherské říšské polovice přednosti, pročež dlužno pohledávky uherského berního eráru dle § 51 a č. 4., § 43 konk. ř. do I. třídy konkursních věřitelů vřaditi (roz. ze dne 2. prosince 1875 č. 13085 sb. »Gl. U« č. 5927).

Do této třídy náležejí i poplatky z nálezů (roz. ze dne 19. ledna r. 1892 č. 451, věstník min. spr. 736), dále regressní nároky osob, jež co rukojmí za dlužníka mezi tím v konkurs upadšího daně zaplatily (roz. ze dne 30. března 1886 č. 2267 sb. 10979), jakož i pojišťovací příspěvky ku státním pojišťovacím úrazovnám (roz. ze dne 9. prosince 1891 č. 14393 sb. »Nowak«, III, 200).

Třída druhá. (§ 44 konk. ř.). Sem náleží:

1. náhrada, kterou jest povinen dáti otec, poručník nebo kurator, jakožto správce jmění nezletilcova neb opatrovancova;

2. pohledávka, kterou má pokladna státní za úředníkem nebo služebníkem ze svazku služebního. Tyto pohledávky buďtež, nestačí-li masa poměrně zapraveny. Pohledávka náhrady proti faráři, jakožto správci fondů kostelních, farních, nadačních a chudinských náleží do třetí třídy, neboť § 44 č. 1 konk. ř. obsahuje předpis výjimečný, jejž dlužno přísně vykládati a nelze jej analogicky na jiné osoby užiti (nál. ze dne 21. září 1880 č. 9091 časop. »Jur. Bl.«, r. 1880, č. 49).

Třída třetí. Do třetí třídy náležejí všichni věřitelé, kteří nejsou výslovně některé jiné třídě přikázáni; nestačí-li masa konkursní, uspokojí se poměrně. Sem náleží většina věřitelů konkursních a sice nejen s ohlášenými pohledávkami, nýbrž i se všemi vedlejšími poplatky; požívají tudíž úroky, náklady sporu a exekuce stejné přednosti jako kapitál; úroky jen

potud, pokud nejsou déle než 3 leta před zahájením konkursu zadržel. Vůbec platí o všech těchto vedlejších poplatcích totéž, co v §§ 33—37 konk. ř. o nárocích reálních věřitelů jest řečeno.

Třída čtvrtá. Do 4. třídy patří: Úroky déle jak 3 léta před vyhlášením konkursu zadrželé, jakož i důchody, výživné a jiné opakující se platy. Nestačí-li masa, hradí se poměrně.

Třída pátá. Do 5 třídy náležejí:

1. pohledávky z darování a po nich

2. peněžité pokuty za přestupky všeho druhu, pokud pohledávání tato nejsou právem zástavním kryta. Nestačí-li podstata konkursní, zapraví se pohledávky konkurující dle poměru jich obnosů. Sem náleží i pokuty kolkové a zvýšené poplatky (roz. ze dne 4. února 1874 č. 905 sb. »Gl. U.« č. 5242). Peněžné pokuty z daní reálních, které vznikly již před zahájením konkursu, však, byvše zatajeny, teprve po vyhlášení konkursu se předepíšou, nenáleží ku dluhům masy, nýbrž pokud nejsou kryty právem zástavním, do páté třídy konkursních věřitelů (rep. nál. č. 56, rozh. ze dne 27. srpna 1873 č. 8493, sb. »Gl. U.« č. 5064). Zvýšený obnos trestní pro poplatek kolkový již před zahájením konkursu splatný, jenž se po zahájení konkursu předpisuje, náleží do páté třídy (roz. ze dne 28. března 1871 č. 3565, sb. »Gl. U.« č. 4104).

Násilí veřejné.

V tomto nadpisu pojímá všeob. trestní zákonník v 9. oddílu (rovněž 4. oddíl 4. části voj. tr. z. a 4. oddíl 2. části tr. z. pro Bosnu a Herceg. v jedno třinácte různých zločinů, které zahrnuty jsou společným názvem »zločiny veřejného násilí«. Tohoto zločinu lze se dopustiti:

1. Násilným jednáním proti shromáždění vládou povolanému ku projednání veřejných záležitostí (na př. proti oběma sněmovnám říšské rady, zemským sněmům atd.), proti soudu neb jinému veřejnému úřadu, pokud toto jednání nejeví se jiným trestnějším zločinem na př. povstáním (§§ 76, 77, 80 tr. z.). Jednání, jež předsevzíti může osoba jedna nebo ve spojení s jinými, záleží buďto v násilném rušení, nebo překážení v sestoupení se v trvání nebo v činnosti naznačených sborů nebo v pokusu působiti na jejich usnášení se nebezpečným vyhrožováním. Trest jest těžký žalář od 1—5 let, za zvláště přitěžujících okolností 5—10 let.

Osnova nového trest. zákona (§§ 105, 106) vytýká srovnale s německým říš. zák. trest. vedle útoků na shromáždění zastupitelstva národního též útok na jednotlivé členy jeho násilným překážením, aby se některý člen shromáždění nezúčastnil aneb právo hlasovací úplně nevykonal, a ukládá na to káznici neb státní vězení od 1—5 let.

2. Násilným jednáním proti sborům zákonem uznaným (na př. doktorským kollegiím, kapitulám atd.) anebo proti shromážděním, jež se konají za spolučinnosti neb za dohledu veřejného úřadu. Trest jest těžký žalář od 6 měsíců do 1 roku, za okolností zvláště přitěžujících od 1—5 let (§§ 78 a 79 tr. z.).

Bylo-li k některému z uvedených jednání pod č. 1. a 2. veřejně nebo před více lidmi přednesenými řečmi anebo díly tiskovými neb rozšiřovanými vyobrazeními nebo spisy vyzýváno, podněcováno nebo pokoušeno se o svedení a zůstalo li toto působení bez souvislosti s jiným zlo-

činným podnikem a bez výsledku, budiž nalezeno v případě prvém na žalář 1—5letý, ve druhém od 6 měsíců do 1 roku (§ 80 tr. z.).

3. Násilným vztažením ruky nebo nebezpečným vyhrožováním vrchnostenským osobám v úředních věcech.

4. Násilným vpádem v cizí nemovitý statek (viz Rušení míru domovního a zemského).

6. Zlomyslným jednáním neb opomenutím za poměrů zvláště nebezpečných. Tento zločin páše, kdo jednáním předsevzatým ze zlomyslnosti (t. j. ze zlého úmyslu, rozh. kas. dv. ze dne 1. února 1878 č. sb. 168., ze dne 11. března 1882 č. sb. 436, ze dne 12. května 1882 č. sb. 450 a j.), které nezáleží však v poškození cizí věci a nevztahuje se nezbytně na dopravu železniční (rozh. kas. dv. ze dne 21. května 1886 č. sb. 920, a ze dne 6. března 1888 č. sb. 1128), nebo kdo naschvál nedbaje povinnosti uložené mu při dopravě železniční nebo dílech a závodech naznačených v § 85 tr. z. přivodí tím nebezpečí životu, zdraví, tělesné bezpečnosti lidí (též i jen jednoho člověka, rozh. kas. dv. ze dne 28. února 1890, č. sb. 1337), byť i to nesměřovalo právě k ublížení na těle určitému člověku a třetí osoby neohrožovalo (rozh. kas. dv. ze dne 6. března 1888, č. sb. 1128) aneb bylo-li ve větším rozměru nebezpečí cizímu majetku přivoděno (§ 87 tr. z.). Co se týče úmyslu potřebného k tomuto zločinu, nemusí směřovati právě ku způsobení nebezpečí, stačíť spíše, byl-li si pachatel vědom možnosti vzniku nebezpečí a přece podnikl zúmyslně čin s nebezpečím spojený (rozh. kas. dv. ze dne 21. kv. 1886, č. sb. 920). Trest jest těžký žalář od 1—5 let, podle velikosti nebezpečí též 5—10 let. Byl-li však jednáním neb opomenutím skutečně způsoben úraz na shora naznačených právních statcích, jest trest těžký žalář 10 až 20letý, za okolností zvláště přitěžujících doživotní těžký žalář. Nastala-li však smrt člověka a dalo-li se to od pachatele předvídati, jest trestem smrt (§ 88 tr. z.).

Osnova nového trestního zákona uvádí ve 26. oddílu řadu obecně nebezpečných zločinů a přečinů a připojuje po té všeobecné ustanovení (§ 354), že kdo způsobí kterýmkoli jiným jednáním obecné nebezpečenství vlastnictví, zdraví nebo životu jiných, má se potrestati káznicí od 1—10 let, nebo vězením od 3 měsíců do 5 let.

7. Zlomyslným poškozením neb rušením státních telegrafů (viz čl. Telegrafy).

8. Uloupením člověka (viz čl. Loupež lidí).

9. Neoprávněným obmezováním osobní svobody.

10. Nakládáním s člověkem jako otrokem (viz čl. Otroctví).

11. Únosem.

12. Vydíráním.

13. Nebezpečným vyhrožováním (viz příslušné zvláštní články).

Pouhý přehled těchto nejrozmanitějších případů, které se dotýkají dílem veřejných dílem soukromých zájmů, zahrnutých v názvu zločin »veřejného násilí« jasně ukazuje, že označení jich jakožto veřejné násilí jest právě jen pouhým názvem, ale nikoli společným pojmem je kryjícím. Neníť všeobecné podstaty skutkové veřejného násilí, která by byla všem uvedeným 13 druhům zločinů společným znakem. Při zařadění jich pod společné pojmenování rozhodovaly pouze důvody vhodnosti.

Návod
jest dle §§ 5. a 239. tr. z. druh spoluviny záležející v tom, že se trestný čin (zločin, přečin, přestupek) rozkazem, radou, poučováním, schvalováním vzbuzuje a zúmyslně způsobuje. Uvedené prostředky, jichžto návodce používá, jsou jen příkladmo vypočteny; navádění děje se také jinými prostředky, jež nabádají ku spáchání trestného činu, jako na př. slíbením mzdy, vyhrůžkami, pokud arci tyto neuvedou v tak zv. nouzi, zneužitím vážnosti a jiné. Navádění předpokládá zlý úmysl, návodce musí chtíti, aby naváděný trestného skutku se dopustil. Úmysl musí se vztahovati na určitý, konkretní trestní čin, jejž má spáchati určitá osoba jedna nebo několik osob určitých; všeobecné, abstraktní vyzývání nebo svádění k nezákonným skutkům tvoří samostatný přečin, nikoli však navádění k nezákonnému jednání, jež třeba bylo spácháno následkem vyzývání (§ 305 tr. z. a roz. kas. dv. s. ze dne 26. srpna 1887, sb. č. 1104).

Návod jest spoluvinou trestného činu navedeným spáchaného; následkem toho měl by návod teprve tehdy býti trestným, kdyby navádění se podařilo a navedený podnikl aspoň trestný pokus. Než dle § 9. tr. z. jest ten, kdo jiného k trestnému činu vyzývá, podněcuje nebo svésti hledí, také tehdy trestuhodným, jestliže jeho činnosť zůstala bez účinku a stihne jej ten trest, který by měl stihnouti pokus tohoto trestného skutku. Návodce stává se vinným týmž trestným činem, kterého se dopustil pachatel následkem jeho návodu. Spáchá-li tudíž navedený čin, jehož příčinou není návod, na příklad vraždu na místo zjednané loupeže (t. zv. excessus mandati), pak není návodce tímto činem vinen, při čemž však dlužno podotknouti, že neurčitý příkaz návodcův, na př. na těle někomu uškoditi, zahrnuje v sobě všecky zvláště nevyloučené účinky. Návodci přičítá se jen ten skutek, který byl spáchán následkem návodu; osobní vlastnosti nebo poměry, které sice o skutku samém nerozhodují, avšak mají vliv na trestuhodnost účastníků, buďtež jen tehdy návodci přičítány, vyskytují-li se na jeho straně. Okolnosti omlouvající, dí § 5 tr. z., které vylučují trestnost zločinu u pachatele nebo u některého spoluvinníka neb účastníka jenom následkem osobních poměrů jejich, na př. je li dítětem žijícím ve společenství s okradeným (§ 463 tr. z.), nebuďtež na ostatní spoluvinníky a účastníky rozšiřovány. Ježto návodci přičítá se týž trestní skutek, kterého se dopustil pachatel následkem navádění, podléhá z pravidla téže výměře trestu, která na pachatele jest stanovena, při čemž však okolnost, že jest návodcem, padá na váhu jakožto přitěžující (§§ 40 lit. e, 263 lit. 2. tr. z.).

S uvedenými ustanoveními všeob. zák. trest. shodují se také úplně voj. trest. zák. (§§ 17, 17) a trestní zákon pro Bosnu a Hercegovinu (§§ 9 a 15).

Dle osnovy nového trestního zákona (§ 51) tresce se jakožto účastník ten, kdo pohnul úmyslně jiného k vykonání trestného činu, který jím byl spáchán (návodce). Bezúčinné navádění netresce se všeobecně, nýbrž jen ve případech zákonem zvláště uvedených (křivá přísaha, nepravá nepřísežná výpověď, nepravé obviňování, usmrcení, krádež, zpronevěření, loupež a vydírání, všeobecně nebezpečné zločiny a přečiny) [§ 53]. Trest návodcův řídí se oním zákonem, kterého se užije na skutek, na němž návodce měl účasť (§ 52).

Návštěva školy.

I. Se stanoviska všeobecného.

Nesmírné ceny pro každý stát jest co možná nejrozsáhlejší šíření se vzdělání a mravnosti. Jakmile dospěje stát k tomuto poznání, jest jeho snahou šířiti mezi lidem tvůrčí živly vzdělání. Základní vzdělání nemůže tedy býti zůstaveno libovůli jednotlivce nebo rodiny, nýbrž pokročiti musí v obor povinností veřejných. Moderní stát nutí rodiče, aby dopřály dítkám podílu na dobrodiních školního vyučování. Stát stává se tam, kde by dítko nerozumem, lhostejností, zištností neb jinými nepřístojnostmi o výhody vyučování oloupeno býti mohlo, ochráncem schopností v dítku dřímajících, stát zjednává v nutných případech donucovacími prostředky proti rodičům a poručníkům možnost, aby duševní síly dítka se rozvinuly. Stát ukládá tudíž jednotlivci povinnosť, aby své dítky nebo poručence přidržoval ku nabytí základního vzdělání.

II. Povinnost k návštěvě školy.

§ 139 o. o. z. ukládá rodičům povinnost, aby »podporovali tělesný i duševní vývoj svých manželských dětí a položili základ k jich příštímu blahu vyučováním v náboženství a užitečných vědomostech«. § 166 o. o. z. poskytuje i nemanželskému dítku právo, aby požadovalo od svých rodičů »vychování jich jmění přiměřené«. K vychování náleží dle § 672 o. o. z. vedle výživy, ošacení a obydlí též vyučování. Říšský zákon o školách národních zavedl nucenou návštěvu školní, takže všichni rodičové a jich zástupcové jsou povinni postarati se o vyučování svých dítek a poručenců, které předepsáno jest pro veřejné školy národní (§ 20 říš. zák. o školách národních). Tímto zákonným ustanovením uložena jest však pouze povinnost k vyučování v povinných předmětech škol národních, ale nikterak bezvýjimečná povinnost k návštěvě veřejných škol národních; neboť domácí vyučování nesmí nijak býti obmezeno dle čl. 17. stát. zákona ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z. Ponecháno býti musí tedy rodičům nebo jich zástupcům na vůli, chtějí-li dětem svým poskytnouti vyučování ve veřejných školách národních či o to se postarati, aby dítkám dostalo se tohoto vyučování jiným způsobem. Státu jakožto nejvyššímu úřadu dozorčímu přísluší toliko právo kontroly a dohledu nad tím, zdaž dostává se všem školou povinným dítkám dle zákona tohoto vyučování a to zvláště ve věku školou povinném.

III. Všeobecné zásady.

Návštěva školy počíná dokonaným 6. a trvá až do dokonaného 14. roku věku. Vystoupiti ze školy smí žák jen tehdy, osvojil-li sobě nejnutnější vědomosti pro školy národní předepsané jako: náboženství, čtení, psaní a počítání. Říšským zákonem o školách národních ze dne 14. května 1869 č. 62 ř. z. byla zavedena osmiletá povinná návštěva školy. Oněm žákům, kteří na sklonku školního roku byli $13^1/_2$ roku staří a kteří ovládali úplně předměty školy národní, mohlo se okresním školním inspektorátem z důležitých příčin povoliti propuštění ze školy před dokonaným 14. rokem (§ 21 říš. z. škol.). § 75 říš. z. škol. dovoleno bylo zákonodárství zemskému v Dalmácii, Haliči, Vladiměřsku, Bukovině, Krajině, Istrii, Gorici a Gradišce se zřetelem ku zvláštním poměrům zavésti úchylky ze zásady osmileté (povinné) návštěvy školní. Provedení říšského zákona škol. narazilo nicméně v tomto ohledu na mnohé nesnáze. Správa vyučování snažila se, aby k těmto obtížím vzat byl náležitý zřetel a aby úlevy

v tomto směru zavedeny byly. Tak nařídil § 13 škol. a vyuč. řádu ze dne 20. srpna 1870 č. 105 ř. z., že zemský školní úřad přihlížeje ku přáním místních a okresních školních úřadů povoliti může školní mládeži na venkově ve třináctém a čtrnáctém roce zkrácení předepsané doby školní omezením týdenního počtu hodin vyučovacích a obmezením vyučování na zimní půlletí, zavedením večerních škol nebo jiným vhodným způsobem.

.Novelou o školách národních ze dne 2. května 1883 č 53 ř. z. bylo poskytnuto ve příčině osmileté povinné návštěvy školní více dalších úlev. Žádati za úlevu co do návštěvy školy jsou oprávněni:

a) rodiče z nemajetných tříd lidu ve městech a městysech nebo jich zákonní zástupci, jakož i

b) rodiče na venkově t. j. rodiče bydlící mimo města a městyse neb jich zákonní zástupcové (§ 21, 3. odst.);

c) politické obce venkovské ke školské obci přiškolené (§ 21, 4. odst.).

Úlevy co do návštěvy školní musí býti poskytnuty, uvedou-li žadatelé v odstavci *a*) a *b*) jmenovanové ve své žádosti »důvody, jež ohledu zasluhují«; o tom, jsou-li tu důvody takové, rozhoduje školský úřad. Obcím musí být poskytnuty tyto úlevy, byť i důvodů neuvedly, žádají-li všechny politické obce k jedné školské obci přiškolené na základě usnesení svých výborů za úlevy ve příčině návštěvy školní zákonem přípustné. Tyto úlevy mají záležeti v obmezení vyučování na jistou část roku nebo na polodenní vyučování nebo na jednotlivé všední dny. Poskytují-li se tyto úlevy obcím, jest zaříditi v tomto případě rozvrh učební tak, aby toto zkrácené vyučování udíleno bylo dítkám ve zvláštních od ostatních žáků odloučených odděleních nejméně do dokonaného čtrnáctého roku věku jejich. Ve všech ostatních případech má býti vyučování udíleno v ten způsob, aby dítky školou povinné všeobecně předepsaného cíle učebního dosáhly. Na konci školního roku může býti ze závažných důvodů okresním školním inspektorátem povoleno propuštění ze školy těm žákům, kteří sice nepřekročili ještě 14. rok svého věku, kteří ale dokonají jej v nejbližším půlletí a kteří úplně ovládají předměty školy národní.

IV. Dohled.

Za účelem dohledu nad zákonem předepsanou návštěvou školní mají správcové škol středních a odborných oznámiti žáky, kteří před ukončením věku školou povinného vystupují z těchto ústavů, místnímu školskému úřadu onoho obvodu školského, ve kterém soupis těchto žáků se vede a sice za tím účelem, aby tito žáci přidrženi byli ku další návštěvě školy národní (nař. min. ze dne 4. března 1871 č. 13.656 č. 20 ř. z.). Otázka povinné návštěvy školní při měšťanských školách rozřešena jest v říš. zák. o školách národních a prováděcích nařízeních zásadně v ten smysl, že dítky školou povinné mohou v případě nutnosti donucením přidržány býti k návštěvě škol měšťanských tam, kde mají příležitost školy tyto navštěvovati. Dle stávajících norem jsou totiž školy měšťanské školami národními, ať skládají se z osmi nebo tří tříd a vše, co platí o návštěvě obecných škol národních, musí míti zásadně platnost též o návštěvě měšťanské školy přístupné dítkám školou povinným, poněvadž ohledně těchto škol zákonem žádná výjimka stanovena nebyla. V souhlase s tím dostalo se též učebním osnovám min. nařízením ze dne 18. května 1874 č. 6549 pro školy měšťanské vydaným ustanovení, že není bez-

podmínečně předepsáno úplné absolvování měšťanské školy, nýbrž že každá ze 3 nejvyšších tříd osmitřídní školy obecné (pokud se týká každá třída trojtřídní školy měšťanské) zprostředkuje zaokrouhlené vědomosti. Podle toho jsou obecné školy národní a měšťanské (jak osmitřídní tak trojtřídní) povinnými školami pro ony dítky školou povinné, které jsou pro ně přikázány dle platných norem o přiškolení (nař. min. ze dne 14. července 1875 č. 1708 čl. 31 ř. z.).

V. Kontrola nad dítkami školou povinnými.

1. Místní školský úřad (místní školní rada) má předložiti správci školy za účelem dozoru nad pravidelnou návštěvou školy osm dní před početím školního roku seznam veškerých školou povinných dítek svého obvodu školského. Zemský školský úřad (zemská školní rada) vydává zvláštní předpisy o tom, jak sluší školou povinné dítky seznamenati (konskribovati) a v přehledu chovati.

2. Rodiče nebo jich zástupci jsou zavázáni, dítky školou povinné přivésti do školy v některý z posledních tří dnů před početím školního roku a dáti je zanést do seznamu dítek školu navštěvujících (do školní matriky). Správce školy má místnímu školskému úřadu za účelem zákonného jednání úředního oznámiti ony rodiče a jich zástupce, kteří této povinnosti zadost neučiní.

3. Dítky na počátku školního roku mezi pátým a šestým rokem stojící mohou býti přijaty do škol jen se svolením místního školského úřadu. Toto svolení uděliti jest jen pro dítky fysicky i duševně zralé a jen potud, pokud se nepřekročí tím zákonný počet žactva.

4. Žádné dítko nesmí obmeškati bez důvodné omluvy jednotlivé hodiny nebo dny zákonného času školního. Obmeškání do 8 dnů náležitě neomluvené pokládati dlužno za neomluvené, není-li důvod jeho notorický (všeobecně známý). Za přípustné důvody omluvné zvláště jest míti: nemoc dítka nebo rodičů nebo příslušníků, potřebují-li tito nutně ošetřování, špatné počasí zdraví dítek nebezpečné, neschůdnost cesty. Je-li důvodem zameškání školy při dokázané chudobě nedostatek oděvu, má místní školský úřad o to péči míti, aby potřebě dítka bylo učiněno ihned zadost se strany osob zákonem k tomu zavázaných.

5. Každý učitel jest povinen spolupůsobiti při průkazu zameškání školy a každé zameškání školy den co den poznamenati ve třídní knize, ať zameškání jest omluvené či neomluvené. Místní školský úřad má neprodleně vyšetřiti příčiny zameškání školy, o jehož omluvitelnosti naskytá se pochybnost, a úředně zakročiti dle zákonných předpisů proti nedbalým rodičům nebo jich zástupcům (§§ 1—7 řádu škol. a vyuč. ze dne 20. srpna 1870 č. 76.418).

VI. Zákonodárství zemské.

Zákony zemské obsahují ve příčině povinné návštěvy školy tato podstatná ustánovení:

1. Království České (zák. ze dne 19. února 1870 č. 22 z. z.). Bezprostředně před početím každého školního roku pořídí místní školní rada seznam všech dítek školou povinných v obvodu školním bez rozdílu jich vyznání a domovského práva. Kdo dítko z tohoto seznamu vyňal neb udá v něm nepravdu, tresce se peněžnou pokutou 1—20 zl. nebo v případu nemajetnosti vazbou od 1—4 dnů (§ 21). Dítky, které nemohou navštěvovati veřejnou školu národní pro nějakou tělesnou nebo duševní

vadu nebo které doma nebo v jiném soukromém ústavě jsou vyučovány nebo které jsou na vyšší škole, jsou osvobozeny od návštěvy veřejné školy národní a proto sepsati je dlužno ve zvláštním seznamu (§ 22). Totéž platí o dítkách, které zaměstnány jsou v továrnách, živnostech, horách, rašeliništích a pod. a které dostávají vyučování ve škole tovární (§ 23). Okresní školní radě uloženo jest, aby žádala další průkazy o oněch okolnostech, kteréž osvobozují zmíněné dítky od návštěvy obecné školy národní (§ 24). Nebyly-li v prvních 14 dnech školního roku do veřejné školy národní přijaty dítky, u kterých nestává důvodu osvobozovacího, má místní školní rada připamatovati jich rodičům nebo zástupcům těchto jejich povinnost. Nedají-li tito do dalších 3 dnů dítko do veřejné školy národní zapsati, propadají peněžité pokutě od 1 do 5 zl., kterou v případu nemajetnosti zaměniti jest ve vazbu nanejvýš 24 hodin (§ 25). Doví-li se místní školní rada, že dítko školou povinné během roku školního do jiného obvodu školního přesídlilo, má učiniti o tom sdělení příslušné školní radě. Nabude-li místní školní rada vědomosti o tom, že dítko školou povinné z obvodu školy jiné do jejího obvodu školního přesídlilo, má je ihned zanésti do seznamu dítek školou povinných a upraviti úřední jednání dle §§ 22—25 cit. zák. (§ 26). Místní školní rada přehlíží každých 14 dní seznamy nepřítomných ve škole a zakročuje ihned proti nedbalým rodičům nebo jich zástupcům. Zachovati jest se při tom právě tak, jako když dítě školou povinné a zákonem neosvobozené vůbec do veřejné školy obecné zapsáno nebylo. Nedostatečná omluva zameškaní školy rovná se zameškání zcela neomluvenému (§ 27). Zavdali-li rodiče ze ziskuchtivosti příčinu ku zameškání, jest vyměřiti trest peněžitý do 10 zl. nebo vazbu do 2 dní. Při opětném takovémto zameškání jest trest zvýšiti až na 20 zl., po případě 4denní vazbu (§ 29). Rovněž majitelé továren, živností, hor, rašelinišť atd., kteří dětí u nich pracujících nepřidržují ku pravidelné návštěvě školy, buďtež tresty shora uvedenými stiženi (§ 30).

Tatáž ustanovení shledáváme v zemských zákonech pro Moravu (zák. ze dne 24. ledna 1870, č. 17 z. z.), Slezsko (zák. ze dne 28. února 1870 č. 1633), Istrii (z. ze dne 30. března 1870 č. 20 z. z.), Korutany (z. ze dne 17. ledna 1870 č. 12. z. z.), Dolní Rakousy (z. ze dne 5. dubna 1870 č. 34 z. z.), Horní Rakousy (z. ze dne 23. ledna 1870 č. 11 z. z.), Solnohrady (z. ze dne 10. ledna 1870 č. 11 z. z.), Štýrsko (z. ze dne 4. února 1870 č. 15 z. z.), Vorarlbersko (z. ze dne 17. ledna 1870 č. 14 z. z.).

2. Bukovina. Zem. zák. ze dne 30. ledna 1873 č. 9. z. z. obsahuje tato odchylná ustanovení: Povinná návštěva školy počíná dokonaným 7. rokem a trvá do dokonaného třináctého roku. Na konci školního roku může ze závažných důvodů býti povolena okresním školním inspektorátem propuštěná těm žákům, kteří nepřekročili sice 13. rok svého věku, kteří však dokonají jej v nejbližším roce a kteří úplně ovládají předměty školy národní (§ 21).

3. Dalmácie (z. ze dne 29. prosince 1871 č. 10 z. z. z r. 1872 č. 5 ř. z. z r. 1872). V každém obvodu školním má místní školní rada vésti matriku všech školou povinných dítek téhož obvodu školního bez rozdílu jich vyznání a práva domovského. Místní školní rada má každoročně nejméně měsíc před početím nového roku školního zapsati jména oněch dítek do matriky, které dokonaly 6. rok svého věku v předchozím

školním roce, nebo které rok ten dokonávají do počátku nového roku školního. Nejméně osm dní před početím každého nového roku školního má místní školní úřad poříditi seznam dítek povinných v témž roce k návstěvě školy po celý týden a pak zvláštní seznam dítek, které povinny jsou návštěvovati školu v neděli a ve svátek nebo večer. Povinnost k návštěvě celotýdenní pomíjí pro ony dítky, které dokonaly 12. rok svého věku a které prokáží se vysvědčením veřejné školy národní, že si osvojily nejnutnější vědomosti.

4. Halič (zák. ze dne 2. května 1873 č. 250 z. z.). Povinnost k návštěvě školy počíná dokonaným 6. rokem a končí dokonaným 12 rokem.

5. Gorice a Gradiska (zák. ze dne 6. května 1870 č. 30 z. z.). Povinnost školní návštěvy počíná dokonaným 6. rokem a trvá do dokonaného 14. roku. Avšak zemská školní rada může po vyslechnutí okresní školní rady omeziti povinnou návštěvu školy mezi dokonaným 7. a dokonaným 12. rokem pro ony obvody školní, kde toho poměry místní nezbytně vyhledávají.

6. Krajina (zák. ze dne 29. dubna 1873 č. 21). Povinnost k návštěvě školy počíná z pravidla dokonaným šestým rokem a trvá až do dokonaného roku dvanáctého, v městech a městysech o trojtřídních neb vícetřídních školách až do dokonaného roku čtrnáctého. Přihlížejíc však ku zvláštní povaze půdy nebo poměrům klimatickým může okresní školní rada svoliti k tomu, aby povinná návštěva školy počala teprve dokonaným sedmým nebo osmým rokem. Rovněž může okresní školní úřad povoliti propuštěnou též v městech a městysech oněm žákům, kteří dokonali 12. rok svého věku a kteří dokonale ovládají předměty školy národní.

Nemocnice.

Nemocnice jsou ústavy, jež jsou opatřeny všemi zařízeními za účelem ošetřování a léčení nemocných.

I. Zásady platící při zřizování nemocnic.

Zásada podřízenosti všech nemocnic státnímu dozoru jest nyní zákonem uznána téměř ve všech státech (vyjímaje Anglii), a zvláště v Rakousku. Velmi pečlivé zařízení, odpovídající duchu času, jakož i přiměřená správa a vedení nemocnic jest po výtce v zájmu státu; státní orgány mají k tomu hleděti, aby vzhledem k populačním poměrům zřízen byl dostatečný počet nemocnic. Neméně přispěl i rychlý vývoj a velký pokrok v oboru lékařské vědy a zdravotnictví podstatně k tomu, že nemocnice udržují se na výši doby. Neníť pouze úkolem nemocnic, aby pečovaly o nuzné nemocné, pak aby činily opatření proti nakažlivým nemocem, nýbrž též k tomu, aby poskytovaly potřebný material k vyučování klinickému.

Rozeznáváme veřejné a soukromé ústavy léčebné. V rakouské polovici říše jsou veřejnými nemocnicemi ty, které zřídily a vydržují: stát, země, okres, obec, nebo jiná korporace, do nichž přijímají se osoby s vyléčitelnou nemocí bez rozdílu domovské příslušnosti a vyznání a které jsou příslušným úřadem prohlášeny za veřejné nemocnice, kdežto soukromé ústavy léčebné mají zpravidla ve příčině přijímání nemocných svobodnou volbu (§ 2 lit. *b)*, zák. ze dne 30. dubna 1870 č. 68 ř. z.).

Státní úřady mají při zřizování nemocnic nad tím bdíti, aby půda, na níž se tyto staví, neobsahovala bahnité nebo vlhké součásti; stavební

[illegible] musí [illegible] polohu vyvýšenou, chráněnou a snadno větratelnou. Všeobecně uznaným pravidlem zdravotním jest, aby v každé jizbě nemocenské bylo s dostatek vzdušného prostoru, tak aby stálé obnovování vzduchu bylo možno. Dále dlužno postarati se o stejnoměrné topení; vzduch nesmí býti ani příliš suchý ani příliš vlhký. Všechen služební personal jest podřízen odbornému vedení zkušeného lékaře. Nezbytným jest osamocení nemocných s nakažlivými nemocemi a desinfekce jich šatu a prádla. Dieta nemocných musí býti přesně upravena. Hlavně se pak při zřizování a správě nemocnic vyhledávati, aby tu bylo dostatek lázní a koupelen, aby různá pohlaví v různých odděleních byla umístěna a aby tu byl dostatečný počet způsobilého ošetřovacího personalu.

II. Dozor a kontrola.

Státu přísluší vrchní dozor nade všemi veřejnými a soukromými nemocnicemi. Co se týče nemocnic **státem zřízených a vydržovaných** a soukromých ústavů léčebních, vykonávají dozor nad nimi státní orgánové k tomu povolaní; ve příčině všech ostatních **všeobecných veřejných** nemocnic přísluší, nehledě k dohledu státnímu, vrchní dozor nad správou jich zemskému výboru té které korunní země, který má důkladně prohlížeti účty každoročně správou nemocnic jemu předkládané a je vyřizovati; zemský výbor má též právo buďto svými vlastními orgány nebo jinými k tomu zřízenými přímo vyšetřiti stav pokladniční aneb po případě, běží-li o lékařskou správu, též za spoluúčinkování zeměpanských úřadův učiniti potřebná opatření k odstranění zpozorovaných zlořádů. Zemský výbor jest též oprávněn, aby ustanovil pro každou všeobecnou veřejnou nemocnici důvěrníka, jemuž jakožto delegátu zemského výboru přísluší ve sboru dle stanov povolanému ku správě ústavu místo i hlas. Zanedbávají-li funkcionáři správy všeobecné veřejné nemocnice hrubě povinnosti své, má zemský výbor právo, pokud stanovy k žádoucí odpomoci nestačí, vinné orgány suspendovati nebo zbaviti je úřadu vůbec nebo jen dotyčné funkce. Nedbají-li lékaři ústavu svých povinností ve směru naznačeném, mohou býti (neobsahují-li stanovy nic jiného) zemským výborem ve srozumění s politickým úřadem zemským suspendováni nebo propuštěni. V obou těchto případech má zemský výbor patřičná opatření učiniti, aby nemocenská agenda nevázla. Zemskému výboru přísluší, aby na základě účetních výsledků stanovil taxu za stravu a léčení na jeden nebo několik roků se svolením místodržitelství (viz zvláště §§ 14, 15, 16, 17 zem. zák. pro Král. České ze dne 31. března 1888 č. 19 z. z.).

III. Všeobecné veřejné nemocnice.

Všeobecné veřejné nemocnice zřizuje i vydržuje především stát; titul jejich jest: c. k. nemocnice a jsou již jako takové veřejnými ústavy, kdežto všem ostatním nemocenským ústavům, které zřídily a vydržují korunní země, okresy, obce, korporace a jednotlivé osoby, může se propůjčiti právo veřejnosti, dostojí-li ústavy tyto zákonným podmínkám, které se ukládají veřejným nemocnicím. S právem veřejnosti nabývají také zákonných výhod s ním spojených. Právní povaha všeobecné veřejné nemocnice udílí se pokaždé zákonem zemským. Prohlášení nemocnice za veřejnou závisí na průkazu o potřebě takového ústavu v dotyčné krajině. Při posuzování této nutnosti budiž zvláště zřetel vzat na zdravotní poměry a způsoby zaměstnání, rovněž i na počet obyvatelstva, na vzdálenost a spojení s nejbližší všeobecnou veřejnou nemocnicí a na jiné příslušné okol-

nosti. Vedle toho nechť se patřičným způsobem zjistí, zdali se nemocniční budova hodí svou polohou, stavebním zařízením a vnitřním opatřením k účelům veřejné všeobecné nemocnice, při čemž prokázati sluší, že náklady stavební a zařizovací dostatečnou měrou jsou od zakladatelův opatřeny a že ústav vládne potřebnými peněžitými prostředky, jimiž by se po jistou dobu uhražovaly budoucí potřeby. Každá všeobecná veřejná nemocnice musí míti své stanovy; tyto jakož i každá jich změna podrobeny jsou schválení politické vlády zemské, která nechť si v té příčině vyžádá svolení zemského výboru. Dle stanov musí pak každá všeobecná veřejná nemocnice míti instrukce pro zřízence a domácí řád. Instrukce a domácí řády mají obsahovati bližší ustanovení stanov a podléhají schválení zemského výboru za souhlasu zemského politického úřadu (§§ 8, 9, 10 cit. zák. pro král. České). Stanovy obsahujtež v podstatě ustanovení o míře a způsobu výkonů nemocničních, co se týče nemocných, o správě ústavu, o obstarávání lékařské a ošetřovací služby, o zastoupení ústavu na venek, o služebním postavení nemocničních funkcionářův, o jich případných nárocích na požitky a zaopatření ve výslužbě, jakož i o disciplinárním postupu s nimi, posléze ustanovení pro případ zrušení ústavu.

1. Zřízení a správa veřejných nemocnic jakož i veřejnoprávní poměry jejich jsou upraveny nařízením min. vnitra ze dne 4. prosince 1856, č. 26641, pro jednotlivé země korunní příslušnými zákony zemskými a to pro Král. České cit. zák. zem. ze dne 31. března 1888, č. 19. z. z., pro Dolní Rakousy zem. zák. ze dne 25. prosince 1882, č. 14 z. z. z r. 1883, pro Halič zem. zák. ze dne 12. prosince 1869, č. 8 a 9 z. z. pro r. 1870 a zem. zák. ze dne 6. ledna 1875 č. 7. Zákony tyto obsahují tato podstatná nařízení:

a) Ústavy nemocniční nesmí býti pouze ústavy zaopatřovacími;

b) musí poskytovati jak domácím tak i cizím nemocným potřebnou péči a lékařskou pomoc;

c) za ošetřování a léčení nemocných musí se vybírati stálý, podle počtu dní vyměřený poplatek;

d) o příjmech i výdajích jest řádné účty vésti; zemskému úřadu jest vždy vyhrazeno, aby nahlížel v tyto účty opatřené náležitými doklady a potřebí jest tyto účty koncem každého správního roku předložiti nadřízenému úřadu politickému ku zkoumání;

e) veřejné nemocnice musí býti podrobeny stálému dozoru politických úřadů.

Dozor tento nesmí se spokojiti pouhými opatřeními zdravotně policejními, nýbrž musí se vztahovati též na řízení a správu ústavu. Zemským úřadům náleží posouditi a ustanoviti, které ústavy jich správního obvodu, ač-li dostály všem podmínkám na ně kladeným, dlužno pokládati za všeobecné veřejné ústavy léčebné a které mají tudíž nárok na výhody s tím spojené.

2. Přijímání nemocných.

Do všeobecných veřejných nemocnic buďtež bez rozdílu přijati všichni nemocní, kteří buď na základě lékařského vysvědčení, jež svědčí o potřebě nemocničního ošetřování, tam se dopraví nebo kteří ku přijetí sami se hlásí a lékařem ústavu byli uznáni za způsobilé ku přijetí. Dodání nemocného do veřejné nemocnice staniž se, pokud možno vždy na základě listin, které přesně prokazují nacionale, příslušnost, schopnost ku placení

se strany nemocného a se strany osob, korporací a cechů a j., zákonem povolaných ku hrazení nákladů ošetřovacích. Není-li příslušnost nebo způsobilost ku placení doklady přinesenými prokázána, nebudiž proto žádnému těžce nemocnému přijetí odepřeno; při těch nemocných, kteří bez přijímacích listin do ústavu byli dáni nebo sami se ku přijetí přihlásili, má ústav za příčinou dodatečného předložení listin těchto potřebné kroky sám učiniti a obrátiti se v té příčině na příslušné úřady nejdéle v 8 dnech po přijetí nemocného, připojiv opis přijímacího protokolu. Do nemocnice smějí pouze takové osoby se přijati, které skutečně potřebují ošetřování nemocničního. Dále budiž důrazně k tomu přihlíženo, aby nemocní, již byli přijati na útraty veřejných fondův a obcí do všeobecných veřejných nemocnic k léčení, nebyli déle ponecháváni v zaopatření nemocničním, nežli se tou měrou zotaví, že jsou s to bez ohrožení svého zdraví nemocnici opustiti a svému povolání se oddati; sezná-li se, že jich stav jest nezhojitelný a lze li je dopraviti domů, buďtež odevzdáni jich příslušníkům resp. příslušné obci v další ošetřování; nejsouť všeobecné veřejné nemocnice ústavy zaopatřovacími, nýbrž dle jich určení jest jich toliko používati způsobem všeužitečným k ošetřování nemocných (výn. sl. min. ze dne 16. září 1865 č. 19157). Ku stížnosti, že nemocenské pokladny nebývají zpraveny o přijetí onemocnělých členů do nemocnice, vidělo se ministerstvo vnitra nuceno, aby vyzvalo zemské úřady politické, aby tyto náležitým způsobem postaraly se o to, aby správy veřejných nemocnic byly k tomu přidržovány, aby osoby stavu dělnického hledající pomoc v nemocnici byly ihned při přijetí vyslechnuty o posledním poměru pracovním zakládajícím povinnost pojištění pro případ nemoci, dále též o pojištění u pokladny zřízené dle nemocenského zákona pojišťovacího a po zjištění příslušnosti k takovéto pokladně, aby tato ihned o přijetí do nemocnice byla vyrozuměna; nedá-li se však taková příslušnost pro upomenuté ohlášení nemocného k pojištění nemocenskému službodárcem nebo z jiného důvodu zjistiti, budiž neprodleně úřadu politickému, v jehož okresu poslední poměr pracovní pojištění zakládající pozůstával, za účelem vypátrání příslušné pokladny učiněno sdělení o přijetí do nemocnice (výn. min. vnitra ze dne 15. listopadu 1892 č. 27706).

3. Poplatky ošetřovací.

Za ošetřování a léčení nemocných mají všeobecné veřejné nemocnice vybírati určitý poplatek, který jest vyměřiti dle dní, po které ošetřování trvá.

a) Vyměřování poplatků: Vyměřená taxa musí stačiti, aby

α) uhradila náklad na nemocného učiněný a musí (viz výn. čes. místodržitelství ze dne 10. prosince 1856 č. 19.114) ve smyslu min. nař. ze dne 6. dubna 1855 č. 6582 zahrnovati veškeré výlohy. Další jiné výlohy kromě této taxy účtovati není dovoleno.

β) Taxa ošetřovací musí býti pro všechny osoby stejně ošetřované stejnou, rovněž tak i pro všechny v ústavu ošetřované dle téže třídy, ať jsou příslušníky obce, v níž nemocnice se nalézá, nebo příslušníky dotyčné země korunní, nebo jiné země korunní, nebo ciziny. Výjimky z toho mají místo, stávají-li ve příčině té neb oné kategorie příslušníků ošetřovaných jisté úmluvy, jimiž všeobecně stanovená taxa ošetřovací příslušné kategorie se mění.

γ) V zájmu nemocnic, jakož i těch, kteří povinni jsou těmto ústavům vzešlé náklady ošetřovací nahraditi, buďtež taxy ošetřovací vždy dle míst-

ních poměrů a dle nákladu, jejž vyžaduje material a výkony směřující k ošetřování nemocných, dle nastalých změn periodicky znovu vyšetřeny a stanoveny.

δ) Taxy ošetřovací ústavy vyšetřené nabudou platnosti teprve sankcí zemské vlády (místodržitelství).

ε) Při vyšetřování ošetřovacích tax buďtež v úvahu vzaty: výlohy, které výlučně se musí vynaložiti na ošetření jednotlivých nemocných, dále výlohy, které sice také výlučně na nemocné se vynakládají, bez ohledu však na jednotlivé nemocné se uhražují, a ty, které s udržováním nemocnice jsou spojeny.

ζ) Určuje-li se ošetřovací taxa pro příští léta, budiž vždy zřetel vzat na výkazy ošetřovacích tax tří správních roků předcházejících roku běžícímu. Z těchto tří let jest vyloučiti léta drahoty způsobené zvláště nepříznivými poměry, pak ta léta, kdy epidemie vyžadují mimořádné najímání místností a jiné neobyčejné výlohy. Chtějíce vypátrati taxy ošetřovací pro vyšší třídy, musíme k taxe vypočtené pro nejnižší třídy přiraziti to, co odpovídá většímu nákladu, který vyšší třída vyžaduje.

η) Při nově zřizovaných nemocnicích budiž přijata taxa pro různé třídy zaopatření podmínečně dle obdoby jiných nemocnic za stejných poměrů existujících (výn. min. ze dne 19. dubna 1857 č. 10.946).

b) Dobývání tax ošetřovacích.

Nucené vymáhání ošetřovací taxy děje se politickým úřadem na základě právoplatného rozsudku (výn. min. vnitra ze dne 29. dubna 1873 č. 5719 časop. »Zeitsch. für Verw.« VI. č. 40 s. 159). Všeobecné veřejné nemocnice požívají té výhody, že nahražují se jim nedobytné náklady ze zemských fondů na základě výn. min. vnitra ze dne 6. března 1855 č. 6382 a ze dne 4. prosince 1856 č. 26.641 (výn. dolnorak. místodrž. ze dne 20. prosince 1856 č. 55.786). Tyto výnosy udávají i podmínky, kdy lze nemocnici prohlásiti za veřejnou, t. j. kdy nabude práva, aby se jí nedobytné náklady ze zemských fondů nahražovaly.

Nedobytnými jsou takové náklady ošetřovací, které nemohou ani osoby nebo korporace povinné dle všeobecných zákonů nebo zvláštních nařízení ani ošetřovanec sám zapraviti. Že jsou náklady nedobytnými, musí správy nemocnic prokázati zemským výborům, neboť jinak tito neuznají povinnost zemského fondu k náhradě. Aby bylo možno podati průkaz nedobytnosti, vyšetří se poměry platební a poměry příslušnosti zavázaného při jeho přijetí do nemocnice; průkaz dle soudního řádu o nezpůsobilosti ku placení a příslušnosti zavázaného se nežádá (rozh. říš. soudu ze dne 13. července 1871 č. 91). Dále jest povinností správy nemocniční, aby buďsi sama nebo prostřednictvím politického úřadu vypátrala všechna data k tomu potřebná, aby se prokázala příslušnost ošetřovance a jeho životní poměry, které mohou býti příčinou platební povinnosti, té které osoby; správy veřejných nemocnic resp. politické úřady vyšetřujíce okolnosti ty nejsou obmezeny na dotyčnou obec domovskou, mají spíše — pokud se činí nároky na zemský fond — úkol, aby vhodným způsobem nepochybně dokázaly nedobytnost ošetřovacích nákladů, t. j. aby prokázaly, že ani ošetřovanec sám nemůže náklad uhraditi (viz zvláště výn. česk. místodrž. ze dne 24. března 1882 č. 17.356 č. sb. 141).

Dobývání ošetřovacích nákladů připouští se na základě platných zákonů a nařízení v tomto pořadí:

α) Nejprve se uváží, není-li ošetřovaný v takovém poměru vůči třetím osobám nebo korporacím, které by na základě zákonných ustanovení nebo převzatých povinností byly zavázány k zapravení nákladů nemocničních; tak na př. jest službodárce povinen na základě čeledního řádu, aby zaplatil za své čeledíny náklady nemocniční; za osoby nalezající se ve vazbě vyšetřovací nebo trestní zapravuje náklady tyto justiční a bezpečnostní fond (§ 387 tr. ř.). Náklady ošetřovací veřejným nemocnicím vzešlé buďtež nahrazeny dle § 8 zák. ze dne 30. března 1888 č. 33. ř. z. nemocenskou pojišťovací pokladnou za dělníky a zaměstnané osoby, které jsou u ní pojištěny. (Viz čl. Pojišťování proti nemoci.) Pokud společenstva jsou povinna ku placení ošetřovacích nákladů, ustanovuje živnostenský řád (§ 21 živn. ř.). (Viz čl. Pokladny nemocenské společenské.)

β) Není-li ošetřovanec v žádném takovém poměru a je-li povinen platiti, nechť se uváží, je-li schopen platiti, ve kterémžto případě má náklady ošetřovací nahraditi. Neschopnost ku placení prokáže se vysvědčením chudoby, které vydá domovská obec. V tomto vysvědčení (přijímací listině) má obec též podotknouti, má-li ošetřovanec příbuzné v linii vzestupné a mohou-li tito platiti.

γ) Není-li zde případu *α*) ani *β*), jest k tomu hleděti, má-li ošetřovanec příbuzné schopné ku placení čili nic. Povinnost tato posuzuje se dle ustanovení o. o. z. (§§ 141—143, 154); politický úřad, žádá-li toho správa nemocniční, má vyzvati příbuzné k náhradě nákladu ošetřovacího, k exekuci nákladu tohoto však příslušným není, ježto běží tu o závazek spočívající v právu soukromém. Zůstalo-li vyzvání marným, lze nárok na náhradu proti příbuzným pouze pořadem práva soukromého ku platnosti přivésti.

δ) Požívá-li ošetřovanec přes průkaz chudoby nadání nebo chudinského zaopatření, má nemocenská správa nárok na onu kvotu nadání nebo obročí, která za trvání ošetřování byla splatna. Obnos scházející zapraví se z fondu zemského.

ε) V poslední řadě jest obec domovská povinna k náhradě.

IV. Povinnost domovských obcí.

1. Státní občané rakouští.

Náklady za ošetřování těchto jest povinen zapraviti především zemský fond té země, jíž ošetřovanec jest příslušníkem a nelze-li příslušnost vypátrati, zemský fond té země korunní, z níž ošetřovanec byl do ústavu dodán. Obce domovské jsou z pravidla povinny zemskému fondu nahraditi jen jistou část (polovici, pětinu). Povinnosť k náhradě nákladů ošetřovacích domovské obce zemským fondům upravena jest zvláštními zákony zemskými. Ve příčině otázky, který úřad jest příslušným ku rozhodování o takovýchto nárocích na náhradu proti domovské obci, vyskytly se mnohé pochybnosti; bylať brzy příslušnosť státních úřadů právních tvrzena (výn. min. ze dne 3. listop. 1869 č. 16.067, ze dne 14. ledna 1885 č. 20.969), brzy byla zase popírána a (výn. min. ze dne 11. července 1881 č. 7787, ze dne 13. února 1888 č. 22.273 z r. 1887), při čemž v posledním případě vzhledem k § 39 zák. domov. a § 1042 o. o. z odkazuje se ku kompetenci soudní. Rozhodnutím ze dne 11. září 1890 č. 15.321 zrušilo však ministerstvo vnitra obě rozhodnutí prvé i druhé stolice, dle nichž obec domovská byla povinna, aby nahradila výrobní cenu obvazů, jež byly dány rekonvalescentovi správou veřejné nemocnice při

propuštění jeho z ošetřování nemocničního, a to pro nejpříslušnost politických úřadů k rozhodování o tomto nároku.

Za příležitosti podobného sporu vyřkl však říšský soud právní zásadu: že rozhodovati o sporných záležitostech veřejné správy ve všech případech, v nichž není příslušnost zákonem zvláště samosprávným úřadům správním přikázána, přísluší státním správním úřadům, jakožto výron jejich všeobecného práva správního (rozh. ze dne 16. července 1875 č. 189 sb. »Hye«, I., 89 a ze dne 24. ledna 1878 č. 14. sb. »Hye«, IV., 189).

2. Cizinci.

Poplatky za ošetřování cizinců ku placení neschopných, které následkem stávajících státních smluv a po marném vyjednávání cestou diplomatickou nedojdou náhrady, buďtež nahrazeny fondem korunní země nebo správního obvodu, v němž nemocnice se nalézá.

Likvidace a realisace nákladů ošetřovacích ve veřejných nemocnicích upraveny jsou výn. min. ze dne 10. ledna 1866 č. 16.823. Za příčinou stejného postupu stanoveno, že nemají se zvláště účtovati náklady pohřební chudých ve všeobecných nemocnicích zemřelých, nýbrž že mají se snížiti na nejmenší míru a hraditi poplatky za ošetřování (výn. stát. min. ze dne 2. října 1865 č. 9604).

V. Ošetřování vojenských osob a jich příslušníků upraveno jest nař. vrchn. voj. velitelství ze dne 20 ledna 1858. č. 11. ř. z. Nař. ze dne 1. září 1872 díl 11. č. 2159 obsaženým v 45. kuse normal. věstníku pro c. k. vojsko z r. 1872 byly na základě vyjednávání vojenských intendancí s politickými zemskými úřady království a zemí na říšské radě zastoupených, pak s král. uherským ministerstvem vnitra prohlášeny modality, dle nichž jest onemocnělé paní a děti vojínů na útraty vojenského eráru dáti do občanských nemocnic.

VI. Dobývání nákladů za ošetřování uherských státních příslušníků ve veřejných nemocnicích, upravuje min. výnos ze dne 18. dubna 1880. č. 5473. Uhersk. min. vnitra prohlásilo, že veškerým podřízeným jurisdikcím a úřadům nařídilo, aby útraty za ošetřování ve veřejných rakouských nemocnicích za uherské státní příslušníky vzcházející nebyly nahrazovány předem, nýbrž teprve po průkazu domovské příslušnosti.

Dobývání nákladů za ošetřování nemajetných příslušníků cizích států, upravuje se výn. min. vnitra ze dne 21. ledna 1877. č. 18.

VII. Zánik povinnosti zemských fondů k náhradě.

Obmeškala-li veřejná všeobecná nemocnice po tři léta v periodických obdobích výn. min. vnitra ze dne 4. prosince 1856. č. 26641. stanovených a ve formě tamtéž určené koncem každého období vykázati nezapravené náklady ošetřovací za tím účelem, aby tyto nahrazeny byly, pomine nárok na náhradu proti zemskému fondu. Lhůta tato počíná se prvním dnem po ukončení onoho periodického období, v němž bylo náklady vykázati. Nemohla-li však země, za jejíhož příslušníka osobu ošetřovanou jest považovati, býti zjištěna a nelze-li ústavu dokázati obmeškání ve příčině této povinnosti, budiž tříletá lhůta přihlašovací počítána teprve po projití toho periodického období, během jehož se objevilo, ve které obci ošetřovaný má právo domovské a na který fond jest vznésti nárok. Vyjde-li dodatečně na jevo, že náklady ošetřovací omylem menším obnosem byly vykázány, možno žádati za patřičný doplatek ze zemského fondu ještě ve 3 letech po uplynutí toho správního roku, v němž tyto příliš nízké náklady vzešly. Později nelze již

s nároky takovými na zemský fond se obrátiti. Ve příčině nároků nemocnic naproti jiným fysickým nebo právnickým osobám a fondům nelze těchto ustanovení použíti (zák. ze dne 1. května 1869. č. 58. ř. z.).

VIII. Soukromé ústavy léčebné.

Zřízení jich jest podmíněno úřední koncesí, kterou udílí politický úřad zemský po předběžném vyžádání si dobrozdání zemské zdravotní rady. Koncesi lze uděliti jen takovým ústavům, v nichž se provádí ošetřování dle uznaných vědeckých zásad a dle přesně vytčených známých method a které jsou v tomto směru též zařízeny. Povolení závisí mezi jiným i na tom, že se majitel koncese při oznamování svého ústavu zdrží každého dovolávání se léčebných soustav, které by byly v odporu s léčením vědeckým, jakož i všelikého jarmarečního vychvalování. Jedná-li se o zřízení léčebních ústavů, v nichž se má zavésti nový systém léčební, jest především si vyžádati rozhodnutí ministerstva vnitra o připuštění jeho. Veškery soukromé ústavy léčební musí býti podrobeny řízení a zodpovědnému dozoru lékaře k praksi oprávněného (rozh. min. vnitra ze dne 2. března 1892. č. 14498. r. 1891).

IX. Daně.

1. Daň domovní. Dle dv. d ze dne 22. října 1820 č. 1842 (gubern. dekret ze dne 20. října 1820 č. 55648., pol. sb. z. II. č. 201 str. 629.) a nejv. roz. ze dne 12. října 1820. pol. sb. z. sv. 48. jsou soukromé budovy, které majitelé věnují k založení nemocnic, chudobinců a jiných dobročinných ústavů, potud, pokud se jich ve smyslu tohoto věnování používá, osvobozeny od placení daně domovní. Jelikož však jest možno, že budovy takové časem přestanou sloužiti těmto dobročinným účelům dlužno pro všechen případ předsevzíti roztřídění těchto budov nebo vyšetření výnosu domovní činže, aby měřítko k jich zdanění již předem bylo vyšetřeno. Aby bylo lze jmenovaný titul osvobození k platnosti přivésti, jest žádoucno, aby dotyčné budovy určeny byly k ošetřování nemocných nebo chudých, anebo aby byly vyhrazeny k umístění podobného dobročinného ústavu. Nestačí, jsou-li v budovách dotyčných osoby, které jsou určeny k ošetřování chudých, nemocných atd., toliko ubytovány, byť i zaměstnání to bylo jich povoláním (rozh. práv. soudu ze dne 9. března 1886. č. 661. sb. Budwinski 2953.). Z osvobození budovy nemocniční od daně nelze odvozovati též osvobození od činžovní daně z místností, které za příčinou propachtování nemocniční lékárny, spolu v nájem dány byly (roz. ze dne 24. listopadu 1888 č. 3663 sb. »Budwinski« 4362.).

2. Daň výdělková.

Dle § 2. lit. f) pat. o dani výdělkové ze dne 31. prosince 1812 jsou všeliká zaměstnání, jichž účelem jest vnitřní nebo zevnější léčení lidí a jež státní správou jsou povolena, sproštěna daně výdělkové. Naproti tomu jsou podnikatelé soukromých ústavů léčebných, v nichž nemocní za jistý obnos jsou ošetřováni a zaopatřováni, povinni platiti daň z výdělku a z příjmů. Podnik takový směřující k zisku, nelze stotožňovati s vlastním lékařským zaměstnáním k léčení směřujícím a nelze jej tudíž podřaditi ustanovení § 2. lit. f) pat. o dani výdělkové. Podléhá tedy dani výdělkové a to bez odporu vším právem, ježto již dle všeobecného pravidla v úvodu k patentu cit. vysloveného každý podnik nebo zaměstnání zakládá povinnost k dani výdělkové, jakmile provozování jeho směřuje k výdělku a podnikateli neb zaměstnanému zdrojem zisku býti může. Příjmy náležejí do prvé třídy

daně z příjmů (rozh. správ. soudu ze dne 8. října 1889 č. 8188. sb. »Budw.« č. 4866.).

Zásady tyto přijal též zákon o přímých daních osobních ze dne 25. října 1896 č. 220 ř. z., kterým pat. o dani výdělkové ze dne 31. pros. r. 1812 výslovně byl zrušen (čl. II.). Dle § 4. cit. z. jest ministr financí zmocněn osvoboditi od daně výdělkové podniky od právnických nebo fysických osob provozované, které k tomu směřují, aby napomaháno bylo veřejným, dobročinným a obecně užitečným účelům a při tom neposkytují trvale žádného nebo tak skrovného výtěžku, že se k němu pro poměrnou nepatrnost ani nepřihledá. Návrhy, aby osvobození poskytnuta byla, mohou vznésti strany, neb se tak stane z povinnosti úřední, když dříve bylo vyšetřeno, že jsou tu podmínky § 4. cit. z. (Čl. 5. prov. nař. min. fin. ze dne 28. ledna 1897 č. 35 ř. z.). Dle § 125 č. 4. nejsou ústavy k ošetřování nemocných podrobeny dani z důchodu. Soukromé léčebny na zisk vypočtené podlehají ovšem dani z výdělku a jsou zařaděny do XXV. třídy b) (příl. J. cit. prov. nař. čl. 19).

IX. Ostatní zákonné výhody.

1. Dle § 10. odst. 4. zák. ze dne 11. června 1879 č. 93 ř. z. nesmí se místností věnovaných veřejným ústavům nemocničním a dobročinným použíti k ubytování vojska (t. j. ani k trvalému ubytování, ani k umístění vojska na pochodech).

2. Osvobození od poštovného. Dopisování ústavů humanitních, státem bezprostředně spravovaných veřejných nemocnic, blázinců, porodnic a nalezinců ve všech úředních záležitostech s úřady, orgány a korporacemi a ve vzájemném styku jest prosto poštovného. Zaplacení poštovného z přímých zásylek, dále ze zásylek obnosů za ošetřování, které se přímo vybírají od osob fysických nebo právnických, ku placení povinných, nepřísluší nemocnicím, nýbrž těm osobám, které je odesýlají (zák. z r. 1865 č. 108 ř. z.). Dle výn. min. obch. ze dne 20. září 1877 č. 11603 z r. 1876 (věst. pošt. č. 61) jest poštovné ze zásylek nákladů za ošetřování v nemocnicích předem zapraviti. Poštovné má zapraviti příslušná strana platící, resp. obec.

3. Za příčinou různých jednání o záležitostech nemocnic byla nejvyšší zdravotní radou obrácena pozornost k té okolnosti, že zájmy stávajících zdravotních a humanitních ústavů při provádění veřejných opatření, která spadají ponejvíce ve vlastní působnost obce, zvláště při provádění stavebních podniků v obvodu ústavů, se zanedbávají a že úřady povolané k dozoru nade vším zdravotnictvím a k hájení veřejných zdravotních zájmů na základě zák. zdravotního ze dne 20. dubna 1870 č. 68 ř. z. ne vždy náležitou pozornost obracejí k tomu, aby poškozování zdárné činnosti zmíněných ústavů léčebních a humanitních zamezeno bylo. Bylo tedy nařízeno politickým úřadům, aby věnovaly patřičnou pozornost tomuto předmětu, zejména, aby zájmů veřejných ústavů takových oproti zájmům soukromým v každém případě náležitě bylo hájeno (výn. min. vnitra ze dne 21. května 1894 číslo 12834).

Neopatrnosť při jízdě.

I. Zákon trestní rozeznává jízdu (koňmo, povozem, zajisté i velocipedem) neopatrnou, rychlou a nepozornou.

Jízda neopatrná, která jest příčinou smrti člověka, zakládá přečin proti bezpečnosti života a trestá se tuhým vězením od 6 měsíců do 1 roku,

při těžkém uškození na těle jako přestupek vězením od 1 do 6 měsíců (§§ 341 a 335 tr. z.).

Jízda rychlá a nepozorná, kterou nebyla způsobena ani smrt člověka ani těžké uškození na těle tresce se jako přestupek proti veřejné bezpečnosti.

II. Tresty.

Majitele povozu, který jsa přítomen kočímu rychlou jízdu nezakáže, nebo sám rychle jede, stihne trest 25—100 zl. (§ 427 tr. z.); jede-li kočí o své vůli nebo proti zákazu pána svého rychle, potrestán budiž vězením od 3 do 14 dnů (§ 428 tr. z.).

III. Ve hlavních a větších městech platí zvláštní jízdní řády, které předepisují, aby při jízdách křižovatkami, branami, při jízdách po mostech a místech četně navštěvovaných jezdilo se krokem. Jinak ulicemi jest dovoleno jeti mírným klusem. Dále zapovězeno jest jezditi po chodnících a jiných, zvláště vyhrazených místech. Ustanovení těchto řádů jsou dle různosti místních poměrů velmi rozmanitá. Přestoupení jich tresce se jako přestupek policejní.

IV. Přestupku proti bezpečnosti tělesné dopouští se dále ten, kdo ustanoví k řízení potahu vozku, jehož policii nepředstaví a který byl uznán nezpůsobilým (pokuta od 25 do 50 zl.) (§ 429 tr. z.); vozka, který koně zapřažené nebo nezapřažené veřejně nechá bez dohledu, dopouští se rovněž přestupku. Trestem jest vězení od 1 do 8 dnů, při opětování, neb byla-li škoda způsobena, vězení až do 1 měsíce (§ 430 tr. z.) (Viz čl. Velocipedy).

Nepřítomní.

I. Právo občanské. S nepřítomností pojí zákon různé právní účinky. Rozeznávati jest nezaviněnou aneb nutnou nepřítomnosť (absentia necessaria) od nepřítomnosti libovolné a zaviněné. Stát povinen jest starati se o to, aby nepřítomní beze své viny na právu svém poškozeni nebyli. Avšak zákon chrání částečně i toho, kdo vinou svou nepřítomnosť zavinil, ustanovuje mu kuratora, který ho v zájmu jeho zastupuje (§ 21, 276 o. o. z.). Poněvadž pak tím, je-li kdo nepřítomen, nesmí trpěti škodu třetí osoby v běhu svého práva, má ustanovení kuratora pro nepřítomného (curator absentis) dvojí účel:

1. Nepřítomného, který nezanechal žádného zástupce a o němž neví se, kde se zdržuje, chrániti před škodou nedohlednou a

2. Umožniti osobám třetím, aby svým právům proti nepřítomným podle zákona průchodu zjednaly.

1. O. o. z. obsahuje vedle nařízení, že se má nepřítomnému ustanoviti opatrovník, ještě mnohá jiná ustanovení směřující k ochraně nepřítomných. Chrání držitele i když je nepřítomen tím, že pouhou nepřítomností neztrácí se držení již nabyté (§ 352 o. o. z). Nezaviněná nepřítomnosť má při řádném vydržení nebo promlčení práv ten účinek, že při počítání doby promlčecí počítá se v tomto případě rok jen za 6 měsíců předpokládajíc, že nepřítomnost trvá již plný rok. Pro toho, jenž nepřítomnost zavinil, platí ustanovení o řádném vydržení bez výjimky (§ 1475 o. o. z.), avšak ani ten, kdo jest beze své viny nepřítomen, nemůže této výhody užiti při vydržení mimořádném (roz. z roku 1868 č. 4166). Nepřítomnost způsobená službou státní neb válečnou staví veškeré vydržení aneb promlčení (§ 1496 o. o. z.). Toto ustanovení platí i pro

řádné i pro mimořádné vydržení, poněvadž § 1496 o o. z. nečiní v té příčině rozdílu.

2. Poměr osob třetích k nepřítomnému upraven je mnohými zákonnými předpisy, směřujícími k tomu, aby chráněny byly osoby tyto ve svých osobních právech i v právech, jež jim z obligačního poměru k nepřítomnému vzešla. Praxis ustanovení ta jednak rozšířila, jednak přesněji vymezila

a) Curator absentis může se ustanoviti jen tehdy, nezanechal-li nepřítomný řádného plnomocníka; aby pak osoby třetí ve svých právech poškozovány nebyly, jest povinen zmocněný zástupce nepřítomného své ustanovení soudu sděliti (roz. ze dne 5. října 1875 č. 10926.). Domáhá-li se kdo zřízení kuratora, ač ví, kde se nepřítomný zdržuje, jest ustanovení toto neplatné (roz. z 30. dubna 1879 č. 2676).

b) Osoby, které jsou po určitou zákonem ustanovenou dobu nezvěstnými, mohou na základě zákonné domněnky, prohlášeny býti za mrtvy (viz čl. Prohlášení za mrtva §§ 24, 112—114 o. o. z.).

c) Otcovská moc zaniká, je-li otec více než rok nepřítomen, aniž by dal o sobě zprávu, kde se zdržuje (§ 176 o. o. z.). Jestliže se otec zdržuje v cizině již po delší dobu ze strachu před stíháním pro zločin, může býti dle zákona jeho otcovská moc zastavena, byť i jeho pobyt byl znám (roz. ze dne 14. pros. 1858 č. 11961.).

d) Poručníkem nemůže ustanoven býti, kdo nezdržuje se v zemi, v níž bydlí poručenec (§ 194 o. o. z.).

e) Je-li nepřítomen věřitel, může dlužník dle § 1425 o. o. z. to, co plniti, má složiti k soudu, když pohledávka dospěje, čímž uchrání se před následky, jež prodlení (mora debitoris) s sebou přináší. Je-li věřitel nezvěstným, má složení dluhu k soudu i proti osobám třetím povahu skutečného zaplacení (roz. ze dne 26. května 1876 č. 856).

f) Je-li neznámo bydliště dlužníkovo aneb zdržuje-li se týž v cizině, může se věřitel hojiti především na rukojmí, aniž by námitka předchozí žaloby místo měla (§ 1356 o. o. z.); v tomto případě může rukojmí žádati na hlavním dlužníkovi jistotu (§ 1365 o. o. z.), neboť opustí-li dlužník své posavadní bydliště, nabývá věřitel po případě práva, předem na rukojmí nastupovati.

II. Právo trestní.

Trestní řád připouští proti nepřítomným vyhledávání skutkové povahy, a není-li příčiny ku stíhání nepřítomného, zastavuje řízení (§ 412 tr. ř.). Aby vypátrán byl nepřítomný, jenž podezřelým je ze zločinu, vydá se naň zatykač (§ 416 tr. ř.). Veřejný žalobce je oprávněn žalobu vznésti i na nepřítomného (§ 421 tr. ř.). Když nepřítomný byl právoplatně vydán v obžalobu, jehož předvolání pro jeho nepřítomnost je nemožné, ponechá se hlavní přelíčení ve své míře, leč by veřejný žalobce navrhl řízení pro neposlušnost (§ 422 tr. ř). Byla-li obžalovanému doručena obsýlka ku hlavnímu přelíčení a on se nedostavil, odbude se toto v jeho nepřítomnosti; rozsudek se vynese však jen tehdá, jedná-li se o zločin nebo přečin, na nějž vyměřen nejvýše 5letý žalář a byl-li obžalovaný v přípravném vyšetřování již vyslechnut (427 tr. ř.). Tím má býti zabráněno odsouzení obžalovaného, aniž by mu byla poskytnuta příležitost se ospravedlniti. Tu postačí i výslech v přípravném vyšetřování předsevzatý (roz. ze dne 24. ledna r. 1881 č. 11836). Hlavní přelíčení pro zločin nebo přečin nesmí se

konati v nepřítomnosti obžalovaného, když tento pro nemoc nemůže se k soudu dostaviti, leč že by obžalovaný dal k tomu výslovné svolení (roz. ze dne [illegible] května [illegible] č. [illegible]). Proti rozsudku v nepřítomnosti obžalovaného vynesenému může tento podati u sborového soudu I. stolice odpor ve lhůtě stanovené pro ohlášení zmateční stížnosti. Tomuto odporu dejž soud místa, dokáže-li obžalovaný, že neodvratitelná překážka ku hlavnímu přelíčení mu zabránila se dostaviti. Nebyl-li podán proti takovému kontumačnímu rozsudku odpor, a objeví-li se později, že obžalovaný nespravedlivě byl odsouzen, nemůže tento dovolávati se zákona ze dne 16. března 1892 č. 64 ř. z., kterým poskytuje se náhrada nevinně odsouzeným, neboť nárok na náhradu nepřísluší odsouzenému, který nespravedlivé odsouzení zúmyslně přivodil, anebo který proti kontumačnímu rozsudku zúmyslně odporu nepodal (§ 1 cit. z.). Při přestupcích jest řízení, nelze-li obviněnému doručiti obsílku, poodchati ve své míře (§ 452 ad 2. tr. ř.).

III. Právo poplatkové.

Ustanoví-li se ve sporném řízení nepřítomnému zástupce, jest ovšem tento osvobozen ode všech poplatků; místo má tu pouze záznam poplatků kolkových (§ 29 popl. zák.). Při tom sluší rozeznávati, je-li tu dostatečných prostředků náležejících nezvěstnému čili nic; v prvním případě uhradí se totiž po vynesení právoplatného rozsudku všechny poplatky ze jmění nepřítomného; není-li tu žádného jmění, užije se předpisů, jež platí pro osoby chudé (vyn. fin. min. ze dne 1. prosince 1853 č. 37060).

Neutralita.

I. Pojem a druhy.

Neutralita jest mezinárodní poměr státu ku státům válčícím, záležející v tom, že stát dotyčný mír zachovává a ničeho ani ku prospěchu ani ke škodě válčících států nepodniká, nemísí se ani prostředně ani bezprostředně v jich nepřátelství a setrvává k nim v dosavádních poměrech míru.

1. Neutralita jest úplná, zachovává-li se neutrální stát proti bojujícím stranám ve příčině poměrů válečných úplně stejně,

2. neúplná, když neutrální stát jest zavázán dřívějšími smlouvami jednomu nebo druhému státu válčícímu k částečné pomoci válečné a odpůrce se tomu neprotiví, zvláště když hranice neutrality jinak zůstanou stejny.

3. Neutralita jest všeobecná, když se vztahuje na všecky díly státního území a také na otevřené moře;

4. částečná, je-li toliko na určité části nebo osoby obmezena.

5. Zaručená neutralita t. j. jednotlivým státům zvláštními smlouvami zajištěná neutralita, která se uzavírá buď aby dotyčný stát uchráněn byl útoků nepřátelských anebo aby byl přinucen určité území prohlásiti za nesporné tak, že by toto v případě války buď k užívání nebo potřebě jeho nebo všech válčících států bylo pohotově, anebo že by území smlouvou za neutrální prohlášené bylo vyjmuto z účastenství ve válce. Neutralisovaná území jsou povinna zachovati mír, nesmí se súčastniti rozepří států cizích a jsou povinna všemu zabrániti, čím by mír porušen býti mohl.

II. Neutralisované státy a území. Aktem pařížským ze dne 20. listopadu 1815 bylo Švýcarsko, smlouvou londýnskou ze dne 11. listopadu 1831 (čl. 7) byla Belgie prohlášena za stát neutrální. Dle smlouvy

mezi Anglií, Rakouskem, Francií, Pruskem a Ruskem ze dne 14. listopadu 1863 byla Jonským ostrovům při jich spojení se s Řeckem neutralita zajištěna; londýnskou smlouvou ze dne 11. května 1867 bylo Luxembursko prohlášeno za neutrální kteroužto neutralitu má též vůči ostatním státům osvědčovati; Černé moře bylo mírem pařížským dne 30. března 1856 (čl. 11) neutrálním prohlášeno, kterážto neutrálnosť byla smlouvou ze dne 13. března 1871 zrušena. Dále bylo stanoveno vzhledem k podmořskému kabelu telegrafnímu na výročním shromáždění Institut de droit international v Bruselu r. 1880, že kabel, který dvě neutrální země spojuje, jest prohlásiti za neporušitelný. Podobně uznány byly konvencí ženevskou ze dne 22. srpna 1864 za neutrální ambulance a vojenské nemocnice. Dále zajistila též dobrodiní neutrality personálu nemocnic a ambulancí, který jest ustanoven k dohledu, k službě zdravotní, správní nebo dopravě nemocných, pokud tyto osoby zdravotní své povinnosti konají a nemocné odvážejí neb opatrují. Rovněž obyvatelé, kteří raněným ku pomoci přispívají mají se šetřiti a ambulancím má jich material zůstati.

III. Povinnosti neutrálních států.

1. Všeobecně: Mezinárodní právo ukládá neutrálním státům za povinnosť, aby při provádění neutrality vůbec jednaly v tom přesvědčení, že si počínají nestranně i v tom, co dovolují, i v tom, co odpírají, aby zřekly se zisku, pokud by přisvojením si jeho podporovaly válečné účely jednoho státu proti ostatním.

Nikdo z válčících nemá tudíž práva od neutrálního státu žádati, co nelze z povahy neutrality nutně odvoditi a tím méně, co s pojmem neutrality se nesrovnává. V praksi rozhodnou je však politika, kterou válčící státy vůči státu neutrálnímu za nutnou považují. Má-li některý stát zájem na tom, aby stát neutrální nepovažoval za zjevného odpůrce, ponechá mu v mnohém směru volnosť, takže někdy neutrální stát podniká lecos, co často i zásadám o neutralitě odporuje; někdy zase se stává, že neutrální stát při nejmenším zcela bezvýznamném činu k odpovědnosti bývá poháněn.

2. V jednotlivostech dají se povinnosti neutrálnosti v toto shrnouti:

a) Válčícím státům má se válečná pomoc odepříti.

b) Území neutrální k účelu vedení války jest uzavříti; státy neutrální nesmějí své území ku podpoře operací válečných propůjčiti, aniž dovoliti válečným lodím provedení válečných operací v neutrálních vodách; rovněž válčící strany nesmí do vod nebo území státu neutrálního nepřítele pronásledovati.

c) Zakázáno jest provážení zbraní a válečných nábojů všeho druhu územím neutrálním, jakož i vývoz zbraní, válečných nábojů, koní a jiných předmětů válečných.

d) Neutrální stát jest dále povinen péči míti, aby v obvodu jeho právomoci zabráněno bylo vypravení a vyzbrojení lodí, které by zamýšlely loupiti nebo bojovati proti moci, se kterou stát neutrální v míru žije.

e) Nesmí dovoliti ani trpěti, aby strana válčící použila jeho přístavů a vod za základ vodních operací proti jiné straně válčící neb k obnovení nebo rozmnožení zásob válečných nebo zbraní nebo verbování mužstva;

f) Válčící strany nesmí se v jich pravidelných válečných výkonech mimo území neutrální rušiti, a opatření jich jako na př. effektivní blokádu jest šetřiti (viz čl. Blokáda).

g) Stát neutrální nesmí válčícím stranám dovoliti výkon suverenních práv na svém území, jako zvláště verbování a odbývání soudů lapačských. Souhrn povinností neutrálního území dá se tudíž v celku naznačiti jako netrpění žádného bezprostředního nepřátelského činu kterékoli ze stran válčících proti ostatním v území neutrálním a v opomenutí každé positivní podpory, kterou by se útočný neb obranný systém válčících stran posiloval.

3. Povinnosti příslušníků státu neutrálního: Pro příslušníky státu neutrálního platí v celku tytéž zásady, neboť jakoli zásady o neutralitě v první řadě států jako jednotlivých podmětů práva mezinárodního se dotýkají, jsou nicméně i jich podanní povinni zásadami těmi se řiditi a státy své v tom směru podporovati. Ovšem jsou projevy sympatií s jednou neb druhou stranou válčící úplně svobodny a nejsou právní zákazy takových projevů ani přípustny ani účinny. To platí zvláště o tisku v území neutrálním. Ani to nelze považovati za porušení neutrality, když jednotliví poddaní státu neutrálního dobrovolně vstupují v řady bojujících anebo když s některou z válečných stran obchody dodavací nebo zápůjčky uzavírají, ač-li ovšem není tu činěn nárok na zvláštní ochranu státu neutrálního.

IV. Práva neutrálních států jsou podmíněna největší nestranností.

1. Státu neutrálnímu musí zaručena býti nedotknutelnosť.

2. Válčící strany mají se zříci úplně neutrálního území k účelům válečným, každé dotyčné porušení oprávňuje neutrální stát brannou mocí na odpor se postaviti po případě úplné zadostučinění žádati.

3. Neutrální území platí pro tuto svoji neporušitelnosť zároveň za asyl, do kterého se mohou poddaní států válčících utéci, ano i uprchlý sbor jest zde v bezpečí; neutrální stát ho pouze odzbrojí a o to se postará, by se sbor zase nesešel, aby se nestalo tak území neutrální střediskem pro výpady na nepřátely.

4. V nepřátelském území nesmějí státy válčící s poddanými státu neutrálního vzhledem k jich osobě a jich movitému jmění (zvláště také lodi) nepřátelsky jednati, pokud by se tito nepřátelství neúčastnili.

5. Nemovité statky poddaných států neutrálního ležící v území nenepřátelském jsou však daním válečným podrobeny.

6. Jestliže obyvatelé státu neutrálního z důvodu lidskosti opětovně válčícím stranám výhody z nouze poskytují, nepřináleží stranám válčícím žádné závazné právo na to, ač nezavázali-li se k tomu příslušníci státu neutrálního smlouvami nebo jinými prohlášeními.

Neznalost práva.

I. Všeobecně platí pro veškeré obory právní zásada, že škodlivé následky s nešetřením zákonných předpisů spojené nastanou též tehdy, udá-li se porušení zákonů z neznalosti práva. Každý vyhlášený zákon musí účinkovati a okolnosť, že se někdo neobeznámil se zákonnými ustanoveními, netvoří důvod omluvný, pakli se dopustí porušení jich. Jestiť spíše každý následkem autority obsažené v zákonech povinen, aby si zjednal patřičnou znalost ustanovení zákona; škodlivé následky neodvrátí z pravidla ani na-

prostá neznalost právní normy, ani nepravé posuzování její (omyl právní). Právní řád pohlíží na neznalost práva jako na nedbalost (culpa), jejíž následky nese ten, kdo se jí dopustí. Zásada tato vyplývající ze spravedlnosti, toho vyžaduje, aby každému stejného práva se dostalo. Z toho pak plyne nezbytně, aby každý bez rozdílu šetřil zákona i práva, a aby každý znal platné právo i zákon.

II. Právo soukromé.

Co se týče práva soukromého, hlásá § 2 o. o. z. zásadu, že, jakmile jest zákon náležitě prohlášen, nikdo nemůže se omlouvati, že zákon ten nezná. Tento předpis platí však netoliko v oboru občanského zákona, nýbrž vztahuje se nepopíratelně na všechny obory právní práva soukromého i veřejného, materielního i formálného. Při tom naskytují se tyto otázky:

1. Otázka, má-li zákonná neznalost nařízení tytéž zhoubné následky jako neznalost zákonných norem, resp. může-li se někdo odvolávati na neznalost nařízení. Ovšem mluví § 2 o. o. z. toliko o zákonech, než v době vydání o. o. z. požívala nařízení téže moci a účinnosti, jako zákony samy. Nelze však v té příčině vytknouti všeobecné pravidlo, nýbrž třeba od případu k případu zůstaviti soudcovskému posouzení, pokud dlužno bráti zřetel dle povahy věci a daných poměrů k nezaviněné neznalosti takovýchto soudních neb úředních publikací; při tom poukazuje se právem ku čl. 7 zákl. zák. stát. ze dne 21. prosince 1867 č. 144 ř. z., dle něhož soudové mají rozhodovati o platnosti nařízení v zákonném pořadu instancí. Z tohoto zásadného ustanovení vysvítá, že lze odporovati právní účinnosti nařízení byť i vyhlášených a že soudci náleží zkoumati, je-li nařízení v souhlasu se zákonem, než opírá-li se nařízení přesně o zákon a bylo-li náležitě prohlášeno, pak jest závaznou normou, jíž dlužno šetřiti (viz též čl. Prohlašování zákonů). V tomto případě jest námitka neznalosti nařízení právě tak vyloučena jako neznalost zákona.

2. Účinky neznalosti zákona. Právní účinky jednání právního vzcházejí, nehledě k námitce neznalosti práva nebo právního omylu. Jiná jest otázka, nespočívá-li v neznalosti zákona provinění zavazující k náhradě. Rozh. ze dne 8. ledna 1885 č. 14275 sb. 10369 tuto otázku rozhodlo záporně, jelikož k náhradě škody zapotřebí jest bezprávného činu a viny, a jelikož v pochybnosti platí domněnka, že škoda vznikla bez viny; však naproti tomu dlužno uvážiti, že § 1297 o. o. z. pokládá nárok na náhradu i tehdy oprávněným, když se odvolává škůdce na neznalost zákona, jak konstatuje rozhodnutí ze dne 13. července 1859 sb. »Gl. U.« č. 833, které jest v odporu s citovaným rozhodnutím; dlužnoť stejným právem míti za to, že ten, kdo jedná z neznalosti zákona, opomenul šetřiti onoho stupně opatrnosti, který se žádá při obyčejných schopnostech a že mu tudíž nedopatření přičísti dlužno, jež ho právě tak k náhradě zavazuje jako v jiných případech opomenutí potřebné péče a pozornosti.

3. Sporna jest otázka, mají-li ediktální vyhlášky soudů a úřadů týž právní účinek jako vyhlášené zákony a nařízení. Rozhodnutí ze dne 12. září sb. »Gl. U.« č. 1386 podotýká, že nelze přikládati vyhlášce o prodloužení poručenství účinek zákonné publikace a rovněž konstatuje rozh. ze dne 12 září 1861 č. 5529 sb. 1386, že se nevztahuje předpis § 2 o. o. z. na ediktální vyhlášky, odporuje však rozh. ze dne 13. srpna 1872 č. 8315 sb. 4684. Nelze ovšem pokládati ediktální vyhlášky za

publikace zákonných norem ve smyslu § 2 o. o. z., nýbrž dlužno spíše uvážiti, zdali byl edikt publikován tím způsobem, že mohl a musil v obecnou známost vejíti, tak že neznalost jeho je téměř vyloučena.

III. Výjimky.

Ze zásady § 2. vytýká o. o. z. v několika případech výjimky. § 326 ustanovuje: Z omylu ve skutečnostech nebo z neznalosti právních předpisů může někdo být nepořádným držitelem a přece poctivým. Taktéž vyhrazuje § 1431 omylu právnímu právní následky. Rozh. ze dne 18. listopadu 1884 č. 11.258 sb. 10.250 přihlíží k cizincově neznalosti rakouského práva manželského — ovšem při tom jest nanejvýše sporno, zda vůči cizinci toto pravidlo smí státi se výjimkou. Též při posledním pořízení, spočívá-li vůle zůstavitelova v omylu právním, nesměl by takový omyl zůstati nepovšímnut, ježto testament třeba vykládati dle úmyslu zůstavitelova. Však ve všech případech, kde výjimečně zákon přihlíží k právnímu omylu, činí tak patrně ze slušnosti. Ježto však výjimky třeba vykládati přesně, nepřipouštějí tyto výjimečné případy analogického použití a nelze tedy neznalost práva a právní omyl dále rozšiřovati, než zákon sám dovoluje.

IV. Právo trestní.

Trestní právo vylučuje rovněž neznalost zákona. Nemůžeť se nikdo omlouvati neznalostí trestního zákona ve příčině zločinů, přečinů a přestupků (§ 3 a § 233 tr. z.). Neznalost trestní právní normy náležitě vyhlášené neomlouvá ani tehdy, zdržoval-li se pachatel v době vyhlášení mimo obvod našeho státu (rozh. ze dne 23. února 1891 č. 9665 č. sb. 1306; v témže smyslu rozh. ze dne 23. února 1891 č. 9666). Neznalost ustanovení trestního zákonníka vojenského není ani u osob, jež náležejí stavu civilnímu, důvodem trestnost vylučujícím (rozh. ze dne 18. října 1877 č. 6154, č. sb. 158 a ze dne 26. února 1882 č. 14.534). Trestní zákon dopouští mnohé výjimky z vytčeného pravidla:

Na neznalost právních následků zločinu (§ 26 a násl. tr. z.) může se obviněný odvolati nehledě k zásadě § 3 tr. z., způsoben-li neznalostí omyl ve smyslu § 2 lit. e) tr. z. (rozh. ze dne 6. května 1889 č. 14.367 č. sb. 1238). Jestliže se udál omyl, následkem jehož čin nejeví se býti zločinem, nelze dotyčné jednání neb opomenutí za zločin přičísti (§ 2 lit. e). Při tom dlužno však rozeznávati, vznikl-li omyl z neznalosti trestního zákona o zločinech nebo z neznalosti jiného zákona. První druh omylu nevylučuje zlý úmysl a neomlouvá (§ 3), ovšem ale omyl týkající se jiných zákonných ustanovení, neznalost jiných zákonů jest tudíž na roveň postavena omylu skutkovému (viz Herbsta, str. 67). Souhlasně s tímto stanoví rozhodnutí kass. dv. ze dne 3. března 1879 č. 13.451, že neznalost nebo nesprávné pojetí předpisů, kteréž nepatří v obor trestního zákonodárství, způsobují beztrestnost, nebo menší trestuhodnost, jestliže vyvolaly v jednajícím omyl v oněch momentech činu jeho, jež v právu trestním jsou závažny (rozh. ze dne 3. března 1879 č. 13.451). Tak na př. pokládá-li se škůdce cizí věci (třeba syn, jednatel anebo domnělý budoucí dědic vlastníka) za oprávněna, aby s ní nakládal jako se svým vlastnictvím, není tu skutkové povahy deliktu § 85 tr. z. (rozh. ze dne 31. října 1890 č. 7169, č. sb. 1364). Tolikéž nepřičítáme vydírání (§ 98 tr. z.) a obžalovaný jest zodpověden pouze za všeliké násilí, jednal-li v dobrém přesvědčení, že na vynucené plnění (trpění nebo opomenutí) má právo (rozh. ze dne 20. května 1879 č. 2815 č. sb. 202, ze dne 30. prosince 1881 č. 10.512 č. sb. 401 a jiné).

V. Trestní právo důchodkové.

Trestní zákonník důchodkový nedopouští rovněž omluvy z neznalosti práva (§ 13).

Normy jurisdikční.

Jurisdikční normy obsahují zákonná ustanovení o obvodu působnosti a o příslušnosti soudů; dělí se na civilní jurisdikční normy, které se týkají občanských právních záležitostí, a na vojenské jurisdikční normy, jež vztahují se na působnost vojenských soudů.

I. Civilní jurisdikční normy.

1. Objem. Platné civilní jurisdikční normy upraveny jsou patentem ze dne 20. listopadu 1852 č. 251 ř. z. a platí ve všech zemích v říšské radě zastoupených, dále též ve příčině vojenských osob jak v činné službě tak i mimo ni, jakož i ve příčině aeráru v záležitostech vojenství (§ 9 zák. ze dne 20. května 1869 č. 78 ř. z.). Pro Dalmacii vydány byly zvláštní jurisdikční normy patentem ze dne 20. listopadu 1852 č. 261 ř. z., které však až na nepatrné výjimky srovnávají se s jurisdikčními normami pro statní země rakouské. Předpisy civilních jurisdikčních norem platí též pro soudy konsulární (§ 8 nař. ze dne 31. března 1855 č. 58 ř. z.). Z ustanovení jurisdikčních norem vyjmut jest soud nejvyššího dvorního maršálka, pro který vydána byla zvláštní ustanovení (čl. V. vyhl. pat. k civ. jur. norm. a čl. III. vyhl. pat. dalm. jur. nor.) (viz čl. Soud nejvyššího dvorního maršálka). Jurisdikční normy netýkají se úmluv s cizími státy ve příčině soudnictví uzavřených (čl. XII. cit. vyhl. pat. a čl. VIII. dalm. jur. nor.). Řadou pozdějších zákonů vydaných o zvláštních sporech právních byly jurisdikční normy ještě dále pozměněny, resp. doplněny, zvláště řízením bagatelním, upomínacím a směnečným, dále řízením o prohlášení za mrtva, řádem knihovním (amortisace starých pohledávek a soud žaloby o správu), konkursním řádem, řízením ve věcech nesporných a j. v.

2. Rozdělení. Civ. jur. normy z roku 1852 dělí se na 6 dílů; první díl pojednává v §§ 1—12 o soudnictví vůbec a uvádí tyto všeobecné zásady:

a) Soudy mají z úřední povinnosti strany odmítnouti, je-li nepříslušnost jejich zřejmá, a to *α*) když sice dotyčná záležitost před soud náleží, avšak dožádaný soud ve příčině osob nebo předmětu zřejmě jest nepříslušným a *β*) jsou-li příslušnými úřady politické, jako při osobování si šlechtictví, expropriaci, ve příčině nároků na náhradu škody při věcech poštovnímu úřadu k dopravě svěřených (řád pošty jízdní ze dne 12. června 1838 sb. z. s. č. 280, § 45), ohledně privilegií, dále ohledně nároků na náhradu za zvířata na úřední rozkaz zabitá dle zákona o dobytčím moru (vyjma vzteklinu), rovněž při sporech o závazcích týkajících se účelů kulturních; před úřady politické náleží dále nároky o náhradu škody způsobené zvěří nebo honbou, vyměření poplatků schovacích, všechny záležitosti týkající se užívání a bránění se vodám, spory a pojistné mezi majiteli závodů a bratrskými pokladnami i jich příslušníky, žaloby silničních stavebních orgánů, spory, jež dle zvláštních ustanovení výhradně přísluší před soudy rozhodčí (nemocenské pokladny, ústavy pojišťovací).

b) Nesezná-li nepříslušnost soud sám, může žalovaný nepříslušnost soudu namítati (§ 2).

c) V řízení **ve věcech nesporných** musí soudce v každém případě z úřední povinnosti příslušnost svoji zkoumati (§ 2 pat. ze dne 9. srpna 1854, rovněž při zahájení konkursu).

d) Každý soud jest ve příčině záležitostí naň vznesených až do jejich ukončení příslušným (§ 6).

Druhý díl jur. nor. jedná o řízení ve věcech sporných, o řízení nalézacím a vykonávacím; §§ 73—75 byly zrušeny konkursním řádem: §§ 58—61 a 193.

Třetí díl obsahuje ustanovení o řízení ve věcech nesporných, čtvrtý díl příslušnost soudů 2. a 3. stolice.

II. **Vojenské jurisdikční normy** (zák. ze dne 20. května 1869 č. 78 ř. z. a zák. ze dne 11. června 1884 č. 98 ř. z. o působnosti soudů vojenských, zák. ze dne 2. dubna 1885 č. 93 ř. z. o vykonávání soudnictví nad zemskou obranou) (viz čl. Soudnictví vojenské).

III. **Nová jurisdikční norma** (zák. ze 8. srpna 1895 č. 111 ř. z. a úv. zák. ze dne 1. srpna 1895 č. 110 ř. z.). Zpráva stálého výboru sněmovny poslanecké uvádí ve svých motivech: Co se týká otázky, jaké soudní orgány mají býti povolány k vykonávání nového soudního řádu, jaká má býti jejich příslušnost a jak se má dle toho celý organismus soudní tříditi, musíme k tomu přihlížeti, že reforma soudního řádu vládou zamyšlená předpokládá dnešní rozdělení a territoriální organisaci soudů. Třeba by se také theoreticky snadno dalo dokázati, že by logicky a dle principu přiměřenosti ve vládních návrzích vytčeného mělo se složení soudů přispůsobiti řízení a nikoli naopak, jak stalo se svého času ve Francii se správou země při zavedení code de procedure — dají se přece u nás uvésti závažné důvody pro to, aby dnešní organisace soudů byla ponechána.

Příslušnost soudní jest věcí tak ustálenou, že by nové řízení mnohem tíže se ujalo, kdyby měly zároveň nastoupiti úplně nové jurisdikční normy a značnější změna osob, nehledě ani k tomu, že nové territoriální rozdělení u nás z důvodů, kterých netřeba uváděti, s mnohem většími obtížemi jest spojeno než jinde. V roztřídění soudů zúčastněna jest u nás celá řada státních a autonomních svazků, tak že by radikální změna vedla k důsledkům nepřemožitelným. Konečně dlužno sobě i toho všimnouti, že by všeobecné rozmnožení soudů první a druhé instance vyvolalo značných obětí finančních, kterých stát v době přítomné přinésti nemůže.

Nová jurisdikční norma dělí se na 3 díly: první díl jedná o soudnictví vůbec a obsahuje 3 části; prvá část pojednává o soudech a soudních orgánech a uvádí tyto **novoty**:

1. Ve věcech obchodních a námořských zřízeny budou zvláštní soudy okresní (§ 2) (viz čl. Soudy okresní).

2. O odvoláních z rozsudků a nálezů soudů okresních rozhodují ve druhé stolici soudy krajské a zemské, ve věcech obchodních a námořských soudy obchodní, ve věcech horních senáty horní u soudů krajských a zemských (§ 3).

3. Směnečné rozkazy platební a zjišťovací vynáší soudce sborového soudu zvláště za tím účelem ustanovený (§ 7 posl. odstavec).

4. Výkony exekuční mohou při jednotlivých soudech dle potřeby předsebráti zvláštní úředníci vykonávací (§ 17).

5. Úředníci vykonavací, jakož i představení a ředitelové soudní kanceláře musí se vykázati odbytou střední školou a ve příčině úřední

své činnosti podrobiti se zvláštní zkoušce. Úředníci vykonavací musí mimo to položiti kauci (§ 18).

Druhá část pojednává o odmítnutí soudců a část třetí o příslušnosti (viz příslušné zvláštní články).

Druhý díl jedná o řízení ve věcech sporných ve dvou částech: 1. věcná příslušnost, 2. místní příslušnost.

Třetí díl obsahuje řízení ve věcech nesporných. Zvláště povšimnutí hodno jest nové stanovení, že ku povolení dobrovolného rozvodu, jakož i k rozloučení dle § 133 o. o. z. povolán jest onen soud okresní, jenž jest příslušným soudem manželovým (§ 114), dále že ku projednávání nesporných záležitostí fideikomisních, ač není-li ohledně jednotlivých fideikomisů jiná instance ustanovena, onen krajský neb zemský soud jest příslušným, k němuž náležel zakladatel fideikomisu v době své smrti; uhasne-li fideikomis smrtí posledního držitele, přísluší ohlášení o tom soudu fideikomisnímu, a to též tehdy, když soud fideikomisní není zároveň soudem pozůstalostním (§ 116) (viz čl. Řízení pozůstalostní).

Notářství.

A) Notáři.

I. Pojem.

Notáři jsou osoby státem jmenované a státem ověřené, za jichž pomoci a intervence dle zákona písemně prohlášené vůli stran zajistiti se má moc průvodní. Dle rakouského notářského řádu jsou notáři osoby státem zřízené a veřejně ověřené, aby dle zákonných ustanovení o právních prohlášeních a jednáních, jakož i o skutečnostech, z kterých práva odvozována býti mají, veřejné listiny vyhotovovali a sepisovali, potom aby listiny stranami jim svěřené uschovávali a peníze i cenné papíry přijímali, by je pak buď třetím osobám vydali, nebo u úřadu složili. Notáři působí dále také jako soudní komisaři a jako zástupcové v řízení nesporném částečně i sporném.

II. Dějinný vývoj.

Již starý Řím znal zvláštní třídu, tabelliones, t. j. veřejné písaře, kteří po živnostensku zřizovali listiny, které však neměly žádné moci průvodní; jejich činnost byla spíše identická s dnešními veřejnými písaři v Italii, kteří na ulici svůj stůl postaví a na požádání listy a listiny sepisují. V době křesťanské jeví se tito následkem jich úředního použití se strany církve jako předchůdcové středověkých »notarii« a francouzských »notaires«. Za císařů římských a byzantinských vyskytují se tak zv. písaři tajní, kteří byli voleni z osob stavu vznešeného. Za Konstantina Velikého bylo jich užíváno jako říšských kancléřů, kteří při důležitých státních záležitostech psali protokoly. Ve třetím století byli od papežů z tabellionů brány osoby, které měly za úkol sepisovati dějiny mučedníků, potom jednání sněmů, rozmluvy atd. Notáři ve smyslu moderním povstali v Italii teprve za doby Karolingů. Od té doby totiž zřizovali jmenovaní tabelliones o soudních jednáních listiny, kterýmž jistá věrohodnost přiznána byla. Na tomto základě vytvořilo se notářství v Italii v dnešním smyslu a již na konci XII. století byl jeho vývoj ukončen; ku vykonávání tohoto úřadu bylo třeba pro dotyčnou osobu císařské nebo papežské autorisace; úkol notářů záležel ve vyhotování listin, smluv a jiných spisů spadajících do různých oborů právních; tyto listiny tvořily nejen následkem jim propůjčené veřejné víry plný důkaz o právních jednáních v nich obsažených, nýbrž byly

podobně jako soudní rozsudky vykonatelny. Notáři vystupovali tu vůbec jako osoby stejně oprávněné se soudci, poněvadž se počalo civilní soudnictví rozdělovati mezi soudy a notáře v ten způsob, že oněm příslušelo sporné a těmto nesporné soudnictví. Instituce notářství došla na to největšího rozvoje ve Francii, kamž se z Italie dostala. Již před revolucí těšilo se notářství zvláštní přízni králů. Revoluce nejen že ho nezrušila, nýbrž vydala nejobsáhlejší zákon notářský ze dne 25. ventôse XI. 16. března 1803, který jest ještě dnes v platnosti.

Rakouské notářství je v mnohých směrech napodobením francouzské instituce, jak to vysvítá z Regolamento provisorio per i notaj ze dne 15. května 1827 dříve v král. dalmatském platného a z dřívějšího řádu notářského ze dne 21. května 1855 č. 94 ř. z. a ze dne 7. února 1858 č. 23 ř. z. Nyní platí notářský řád ze dne 25. července 1871 č. 75 ř. z. pro království a země v říšské radě zastoupené s tím obmezením, že v království dalmatském vzhledem k výši kauce notářské toho času platná ustanovení (čl. VII. cirkolare del Tribunale d'Appello ze dne 23. června 1840) i dále místo ustanovení obsažených v § 22 tohoto notářského řádu platí a ohledně užívání notářů jako soudních komisařů oddíl XIII. (§ 183—193) dřívějšího řádu notářského ze dne 21. května 1855, jakož i nařízení ministra spravedlnosti ze dne 7. května 1860 č. 120 ř. z. ještě dnes pro všechny země na říšské radě zastoupené — vyjma Dalmacii — platí. (Viz vyhlašovací patent, čl. II., odstavec 3). V rakouské polovici říše jest 1007 notářů, tak že připadá jeden notář na 23.700 obyvatel; v uherské polovici jest 194 notářů a připadá jeden na 89.431 osob.

III. Obor působnosti.

Notářství dělí se ve dva obory:

1. jeden obsahuje činnost notáře, kterou tento vykonává na základě ustanovení notářského řádu jako veřejně povolaný a schválený orgán;

2. druhý obsahuje onu činnost v sobě, která na základě zvláštních nařízení výkony prací právních zahrnuje, při které notář má postavení plnomocníka a zástupce stran.

K č. 1. Tento obor zahrnuje v sobě:

a) oprávnění vyhotovati veřejné listiny dle notářského řádu. Sem patří zřizování spisů notářských (§ 52—69 not. ř.), posledních pořízení (§ 70—76 not. ř.), osvědčování skutečností a prohlášení (§ 76), vidimace opisů (§ 77—79), legalisace podpisů (§ 79), osvědčení času, kdy byla předložena nějaká listina (§ 80), zřizování vysvědčení, že jest někdo na živu (§ 81—83), osvědčování oznámených prohlášení (§ 83—87), osvědčení usnesení valných hromad (§ 87), osvědčování skutečných událostí (§ 88), protesty směnek a obchodních papírů (§ 89—90), vyhotovení opisů, výtahů a vysvědčení (§ 91—104).

b) Převzetí a uschování listin, peněz a cenných papírů, za účelem aby vydány byly třetím osobám neb složeny k úřadu.

Činnosť uvedená pod a) a b) tvoří vlastní notářství v užším smyslu slova tedy zvláštní obor působnosti tohoto právního institutu.

c) Notář jako soudní komisař: Jako soudní komisaři jsou notáři oprávněni:

α) předsevzíti zápis úmrtní, jakož i ostatní ku projednávání pozůstalosti nutné výkony, při nichž se nejedná o soudní rozhodnutí;

β) soudní odhady ve sporném i nesporném řízení;
γ) soudní dražby věcí movitých ve sporném i nesporném řízení, jakož i věcí nemovitých v řízení nesporném. (§ 183 not. ř. ze dne 21. května 1855 č. 94 ř. z.). Přenesení těchto úkonů na notáře jest v místě soudního dvoru I. stolice přikázáno, jinde soudu na vůli ponecháno (nař. ze dne 7. května 1860 č. 120 ř. z.).

K č. 2. Notář jest oprávněn sepisovati na požádání stran podání v řízení nesporném, jakož i soukromé listiny a v rozepřích, které se dle řízení stručného nebo bagatelního projednávají, pak v řízení upomínacím jako plnomocník stran vystupovati potud, pokud v téže věci nezřídil spis notářský a pokud zastupování toto neprovozuje po živnostensku (výn. min. sprav. ze dne 21. srpna 1851 č. 10.351 a ze dne 17. února 1852 č. 17.431 na vrchní zemský soud ve Vídni, ze dne 7. dubna 1852 č. 4453 na vrchní zemský soud král. Českého, ze dne 2. června 1854 č. 9591).

IV. Jmenování notářů.

Notáře jmenuje z pravidla ministr spravedlnosti na základě konkursu vypsaného příslušnou notářskou komorou (§ 10). Náležitosti k dosažení notářství jsou: rakouské státní občanství, stáří 24 roků, svéprávnosť, zachovalosť, odbytá studia právnická, theoretické státní zkoušky nebo doktorát (ustanovení, dle kterého hodnost doktora práv, na některé rakouské universitě nabytá, se rovná složeným státním zkouškám, platí jen pro ty kandidáty, kteří při počátku působnosti zákona ze dne 20. dubna 1893 č. 68. ř. z. vzhledem na právní a státovědecká studia a státní zkoušky hodnosti doktorské právě dosáhli (§ 6 cit. zák.), 4letá praxe, z níž 2 roky u notáře a 2 roky buď u soudu nebo advokáta ztráviti jest, zkouška notářská (po případě soudcovská nebo advokátní) (připuštění ke praktické zkoušce notářské smí se státi teprve po 2leté praxi notářské, § 2 nař. min. spraved. ze dne 11. října 1854 č. 266) a znalost dotyčných zemských jazyků. Provozování advokacie nebo placený úřad státní vyjma úřad učitelský jest neslučitelný s notářstvím. Státní úředník, který jmenován byl notářem, musí ihned výkon své služby zastaviti (roz. min. sprav. ze dne 20. února 1878 č. 2222). Také zakázáno jest notáři každé zaměstnání, které buď samo o sobě nebo jehož provozování se ctí a hodností stavu notářského neslučitelné jest anebo pro které by plná důvěra v jeho nestrannost a hodnověrnost při listinách jím zřízených zviklána býti mohla. Působnosť notáře vztahuje se na celý okrsek soudního dvoru I. stolice, pro který byl jmenován. Dosažením místa notářského nemění se domovská příslušnost žadatelova (rozh. m. sprav. ze dne 29. října 1870 č. 13.247).

V. Místní obor působnosti.

Notář musí míti na vykázaném jemu místě úřední sídlo a nesmí mimo toto místo jiného stálého úředního sídla míti. Úřad svůj může vykonávati toliko uvnitř okrsku soudního dvoru I. stolice, pro který jest jmenován, a to bez ohledu na bydliště stran. Notářská listina notářem sepsaná mimo jeho okrsek nemá moci listiny veřejné. Dle potřeby může notář přidržen býti, aby v určité dny úřadoval mimo své úřední sídlo (§ 8).

VI. Nastoupení úřadu a výkon jeho.

Nově jmenovaný notář nesmí před složením přísahy úřad svůj vykonávati; k přísaze pak připustí se teprve po schválení a složení předepsané kauce, jakož i po schválení jeho úřední pečetě a předložení potřeb-

ného počtu otisků pečetí a vzoru svého podpisu tím způsobem, že se mu od příslušného vrchního zemského soudu vyhotoví dekret, dle kterého svůj úřad nastoupiti může (§ 13—16). Notář, který byl na jiné místo přeložen, nemusí znova přísahati, má si vymoci toliko schválení své nové pečeti a doplniti potřebnou kauci u notářské komory svého nového sídla (§ 17). Notář nemůže dále platně svůj úřad zastávati, jakmile mu bylo doručeno soudní opatření o zániku jeho úřadu nebo suspensi dle § 163 not. ř. Sepsal-li by proti těmto předpisům notářský spis, nemá tento moci veřejné listiny. Nastane-li potřeba, aby notář následkem dovolené, nemoci, nepřítomnosti, suspense, sesazení z úřadu, smrti nebo vystoupení nebo z jiných důvodů byl zastupován, má se k návrhu notářské komory soudem I. stolice v sídle notářské komory zástupce jmenovati. V případě dovolené nebo nemoci má notář, který má býti zastupován, v jiných případech notářská komora vhodného zástupce navrhnouti. Každý nově jmenovaný nebo na jiné místo přesazený notář musí během 3 měsíců ode dne doručení jmenovacího nebo přesazovacího dekretu nebo během doby k jeho žádosti vrchním zemským soudem jemu povolené svou kancelář ve svém místě úředním otevříti, jinak by se mělo za to, že na své místo resignoval. Nastane-li případ tento má vrchní zemský soud, vyslyšev vrchního státního zástupce, bez dalšího projednávání s výhradou stížnosti na nejvyšší soudní dvůr o tom se vysloviti a ministru spravedlnosti to oznámiti. Dotyčné oznámení na vrchní zemský soud učiní notářská komora.

VII. Povinnosti v úřadě.

1. Notář nesmí z pravidla žádné úřadní jednání odepříti. On jest však povinen je odepříti:

a) jsou-li tu důvody, které jej z úřadu vylučují, jako příbuzenství do 4. stupně, švagrovství do 2. stupně a adopce; s osobami, které jsou s ním v tomto poměru, nesmí notářských listin sepisovati, rovněž ne se svojí manželkou.

b) Notář musí dále úřední jednání odmítnouti:

α) ohledně jednání, při kterých stává důvodné podezření, že je strany předseberou toliko na oko, k obejití zákona nebo za příčinou nezákonného poškození třetí osoby;

β) ohledně osob, o kterých ví nebo důvodně se domnívá, že pro svou nezletilost nebo pro jiný důvod k právním jednáním, která přesevzíti chtějí, jsou nezpůsobilé. Jiné pochybnosti ve příčině potřebné plné moci neb oprávnění stran má notář jim pouze sděliti a tyto jim vytknuté nedostatky v notářském spise zjistiti.

2. Notář je zavázán k mlčenlivosti i ohledně svých pomocných pracovníků.

3. Notář ručí za to, že vše, o čem v notářském spise uvedeno jest, že se za jeho přítomnosti stalo, také skutečně v jeho přítomnosti a udaným způsobem se stalo a jest zodpovědným za každou nesprávnost byť i z nedopatření pošlou.

4. Každé porušení povinností notářským řádem notáři předepsaných jest trestuhodné, a notář ručí za škodu stranám tím způsobenou. Trestnost porušené úřední povinnosti nepomíjí náhradou škody.

VIII. Všeobecné předpisy vyhotovování notářských listin.

1. Notářské listiny jest sepisovati v zemském jazyku v okrsku notáře obvyklém a je-li tam více jazyků obvyklých, v jedné z těchto řečí dle přání stran. Listiny notářské musí býti psány jasně a bez zkratek a prázdné prostory musí býti čarami vyplněny.

2. Datum, ustanovení časová, udání číslic mají se písmenami vypsati (§ 44).

3. V notářské listině nesmí býti nic vymazáváno, přepisováno nebo mezi řádky psáno.

4. Změny musí se na konci listiny poznamenati, poznámka tato musí býti notářem a pokud strany a svědci dle not. řádu k podpisu povoláni jsou, též těmito býti podepsána.

5. Listiny notářské uschovává v prvopise z pravidla ten notář, který je sepsal. Notář smí prvopis notářské listiny toliko k soudnímu rozkazu soudu nebo k rozkazu notářské komory této vydati.

6. Vyhotovují-li dva notáři listiny notářské, jest i druhý notář zodpověden za šetření zákonných předpisů.

7. Notářské snímky, opisy a výtahy:

a) Pokud notář své spisy sám uschovává, má jen on právo snímky notářských listin a opisy jich vydávati;

b) snímky notářských spisů smí se, pokud není nic jiného ve spise vymíněno, jen jednou každé ze zúčastněných stran vydati; žádá-li táž strana opětné vyhotovení snímku, může jí býti vydán jen tehdá, svolí-li k tomu všichni účastníci, anebo vrátí-li strana snímek jí dříve vydaný pro vady notáři nebo dokáže-li, že jí vydaný snímek následkem ztráty byl umořen, anebo byl-li notář rozkazem soudním k tomu vybídnut. Dotyčnou žádost jest podati u sborového soudu I. stolice, v jehož okrsku notář své sídlo má. O svolení zúčastněných stran k opětnému vydání snímku má se sepsati spis notářský.

c) Ověřené opisy notářských spisů mohou se, není-li nic jiného vymíněno účastníkům, jich zákonným zástupcům, plnomocníkům a právním nástupcům na jednostrannou jich žádost i vícekráte vydati. Totéž platí o vydání jednoduchých opisů a nahlížení do notářských spisů.

d) Třetím osobám smí se dovoliti nahlížeti do notářských spisů, jakož i vyzdvihnouti si jednoduché neb ověřené opisy jen se svolením oněch účastníků, kteří do nich sami nahlížeti nebo opisy vyžádati si mohou, mimo to, dokážou-li právní zájem na věci a nestává-li žádné pochybnosti proti udělení. Odepřel-li by notář k vůli takové pochybnosti nahlednutí do spisů nebo sdělání opisů, může si strana stěžovati u notářské komory.

e) O protokolech o posledním pořízení sepsaných nebo notáři písemně odevzdaných vydávají se jednoduché ověřené opisy.

f) Osvědčení oznámených prohlášení, osvědčení usnesení valných hromad, skutečných událostí, životní vysvědčení a protesty může notář i vícekráte a všem těm, kdož právní zájem na věci prokáží, vydati.

IX. Kauce notářská.

Nově jmenovaný notář musí před složením přísahy zákonnou kauci složiti; notář, který jest přesazen na jiné místo, musí kauci svou doplniti. Výška kauce řídí se dle sídla notářova a obnáší pro Vídeň 8000 zl., pro města, která mají aspoň 30.000 obyvatel, 5000 zl., pro místa, v nichž jest soud I. stolice 2000 zl. a všude jinde 1000 zl. V Dalmacii jest stanovena výše kauce pro Zader, Kotor, Ragusu, Split 315 zl. a pro ostatní místa

157 zl. 50 kr. Kauci jest složiti v hotovosti nebo v cenných papírech, které skytají pupilární jistotu, nebo lze ji hypotekou zjistiti. Kauce slouží jako zástava ku pojištění nároků na náhradu škody a platů, k nimž by úřadování notářem podnět zavdalo. Pro jiné pohledávky může kauce tato býti jen tehdy zabavena, když pohledávky z úřední jeho činnosti vzešlé jsou zaplaceny. Zemře-li notář, zbaven-li svého úřadu, nebo ztratí-li ho následkem odsouzení, může vydání kauce povoliti notářská komora za souhlasu státního zástupce (§ 22—28).

X. Odměna notářů.

Notáři smí za své úřední výkony vybírati toliko poplatky sazbou stanovené. Jen za taková jednání, která jsou rozsahu neobyčejného, která vyžadují zvláštní námahy a odpovědnosti neb dalekosáhlých příprav, neb která s neobyčejnou ztrátu času spojena jsou, může notář větší poplatek onomu neobyčejnému výkonu přiměřený žádati; poplatek tento budiž buď vzájemným dohodnutím stanoven nebo uvážením soudu vyměřen. Za každé jednání, které notář předsevezme na požádání stran v době od 7. hodiny večerní do 8. hodiny ranní, jest poplatek o polovinu větší, než jak v sazbě jest uveden. Za úřední jednání započaté, které bez notářova zavinění zůstalo nedokončeno, přísluší jemu přiměřená odměna, která však nesmí dosahovati výše poplatku za jednání dokončené. Notář musí poplatky od strany vybrané, jak na svých spisech původních, tak i na vyhotoveních, ověřených opisech, osvědčeních a vysvědčeních stranám vydaných poznamenati a potvrditi. Odporuje-li strana poplatku notářem vyměřenému a zůstane-li smírné zprostředkování notářské komory bezvýsledným, nebo nežádá-li ani strana za ně, rozhodne o výši poplatku k žádosti notářově nebo strany soud I. stolice, který jest v sídle notářské komory, tuto dříve slyšev. Vymáhání poplatků notáři soudem přiřknutých, děje se týmž způsobem, jako dobývání poplatků soudních. Za notářské spisy, vyhotovení, výtahy, opisy, vysvědčení a osvědčení, které pro chyby formální nebo nedopatření notářovo se staly nepotřebnými, nesmí se žádný poplatek vybírati; poplatek již zaplacený lze nazpět žádati. Notář, který vybírá vyšší poplatky, než které jsou sazbou stanoveny, má účastníku vrátiti, oč více vybral, a mimo to má býti disciplinárně potrestán (§ 171—182 notářského řádu).

Notářské poplatky dělí se:

1. Na odměnu za jednání stanovenou buď dle ceny předmětu nebo dle pevné sazby; sazba obsahuje 5 tříd;

2. na poplatky za ztrátu času, jež vybírají se dle poměru zužitého času na místě poplatku za jednání při vyhotovování listin, které neobsahují ani stanovení ceny ani dat pro vyměření poplatku potřebných. Totéž platí při všech osvědčeních nebo při zvláštních notářských úředních jednáních, jež nespadají pod ostatní odstavce sazby. Poplatek obnáší za první hodinu, byť jen započatou 2 zl. a za každou následující počatou 1 zl.

3. Útraty cestovní a poplatky za jednání mimo kancelář. Předsebéře-li se k žádosti účastníkově nějaké jednání, které dle své povahy mimo kancelář notářskou projednávati se musí, přísluší notáři za takové jednání vedle poplatku dle sazby ještě poplatek za jednání mimo kancelář v obnosu 1 zl.; projednává-li se však něco mimo jeho sídlo, přísluší jemu na místě poplatku tohoto poplatek za čas stravený cestou tam a zpět.

4. Poplatek za psaní obnáší za každou stranu, která obsahuje ne více než 25 řádků 10 kr., při větším počtu řádků, jakož i účtech, tabulkách a výkazech, většinou z číslic sestávajících, za každou stranu 20 kr. Započatá strana pokládá se za dokončenou.

XI. Oprávnění notářství vykonávati pomijí:

1. vzdáním se;
2. přestoupením k advokacii nebo k státnímu úřadu;
3. ztrátou rakouského státního občanství;
4. ztrátou svéprávnosti (§ 6 lit. a);
5. následkem nedoplnění zmenšené kauce v případě § 27. not. ř.;
6. odsouzením dle všeob. trestního zákona;
7. následkem trvalé nezpůsobilosti k výkonu notářství pro vadu tělesnou nebo duševní;
8. následkem disciplinárního nálezu znějícího na sesazení. Každý zánik oprávnění, úřad notářský vykonávati, oznámiti jest ministru spravedlnosti a notářské komoře, státnímu zástupci a všem soudním úřadům onoho obvodu, pro který notář byl jmenován (nař. min. sprav. ze dne 15. ledna 1885 č. 722. soudům v Haliči č. 9. věst. min. sprav.). Každý notář, který se dobrovolně svého úřadu vzdal, nebo na jiné místo přesazen byl, má svůj úřad tak dlouho vésti, až vrchní zemský soud jej úřadu toho zbaví. Přesazení z úřední povinnosti jest nepřípustno. Notář, jehož resignace byla přijata, má vůbec dle § 20 not. řádu notářství až na další opatřiti, nemá však žádného práva na další snad jeho vykonávání (výn. min. sprav. ze dne 22. května 1881 na vrch. zem. soud vídeňský).

XII. Řízení disciplinární (viz čl. Řízení disciplinární).

XIII. Daně. Výdělek notářů jest zařaditi v onen druh výdělku, který má za předmět služby a který je dle § 1 pat. ze dne 31. pros. 1812 odst. IV. lit. b) dani z výdělku podroben. Z povinnosti platiti daň z výdělku plyne také povinnost k dani z příjmů v I. třídě dle výměry pat. ze dne 29. října 1849 (výn. min. fin. ze dne 22. července 1852 č. 5380). Dle nových zákonů o daních přímých podléhají notáři rovněž dani výdělkové a jsou zařaděni do XXVI. třídy zaměstnání (§ 34 zák. ze dne 25. října 1896 č. 220 ř. z. příl. J prov. nař. ze dne 28. ledna 1897 č. 35. ř. z.).

B. Kandidáti notářství a notářští substituti.

I. Kandidáti notářství jsou pomocníci notářovi, kteří se za jeho vedení a dohledu k notářskému úřadu připravují a kteří v listině u notářské komory vedené jsou zapsáni (§ 117 not. ř.); zápis do listiny této provede se toho dne, kterého oznámení dotyčného notáře notářskou komoru dojde. Do listiny kandidátů notářství zapsán býti může toliko ten, kdo vykáže, že nejméně 2 státní zkoušky, z nichž jedna musí býti judicialní, odbyl, nebo že dosáhl hodnosti doktora práv. Praxe u notáře musí býti výlučná; není dovoleno kandidátu, aby zároveň byl v praxi advokátní nebo soudní nebo ve službě státní nebo soukromé.

II. Notářští substituti opatřují záležitosti notáře, který pro jisté okolnosti (dovolená, nemoc, nepřítomnost, suspense, sesazení, smrt nebo vystoupení) notářství dočasně nebo pro vždy vykonávati nemůže nebo nesmí (§ 119 not. ř.). Notářské substituty ustanovuje příslušný soudní dvůr I. stolice ku návrhu notářské komory. Má-li notář dovolenou, nebo je-li nemocen, má sobě sám způsobilého notářského substituta navrci. Za

substituta může býti ustanoven buď notář v okrsku téže komory nebo notářský kandidát, který má všecky potřebné vlastnosti ku dosažení místa notářského. Nemůže-li se takto substituce opatřiti, může k návrhu notářské komory a se schválením ministra spravedlnosti i takový substitut se zříditi, který sice nemá dvouletou praxi notářskou, který však má ostatní vlastnosti potřebné k dosažení místa notářského. V nutných případech může také soudní dvůr I. stolice, v jehož obvod sídlo notářské patří, bez návrhu notářské komory prozatímně substituta stanoviti. Kandidát, který byl za suspendovaného notáře substitutem stanoven, musí složiti kauci. Kromě toho jest kandidát za substituta ustanovený povinen kauci složiti též tehdy, když notář, který je zastupován, neprohlásí, že ručí za substituta svou kaucí. Kandidát substitutem ustanovený musí složiti slib u soudního dvoru I. stolice, který ho ustanovuje, ač-li již dříve jako substitut v přísahu vzat nebyl.

Substitut obstarává na místě notáře všechny záležitosti jeho a ve vedení rejstříků a seznamů jeho pokračuje. Notářské listiny podepisuje s dodatkem své vlastnosti jako substitut a cituje při tom též svůj zřizovací dekret. Pokud by sám nebyl notářem, má použíti úřední pečeti toho notáře, kterého zastupuje. Pokud substituce trvá, nesmí notář substituovaný sám notářská jednání předsevzíti. Notářskému kandidátu, který jako substitut působil, může se disciplinární cestou vysloviti písemní důtka, peněžitá pokuta do 500 zl. a zrušení substituce, toto však pouze s tím účinkem, že kandidát musí substituce zanechati, a že po dobu jednoho roku nesmí žádné substituce přijati (§ 158 not. ř.).

III. Zkouška notářská. Ku zkoušce notářské může býti připuštěn pouze ten, kdo vykáže se 2letou praxí, při čemž musí 1 rok stráviti v kanceláři notářské; druhý rok může býti stráven buď praxí advokátní nebo soudní. Notářské zkoušce není na překážku, složil-li uchazeč státní zkoušku státovědeckou teprve po odbytí dvouleté praxe (roz. ze dne 25. června 1878 č. 7165 časop. »Not.-Zeit.« r. 1878 č. 29). Zkušební komise skládá se z předsedy, dvou radů vrchního zemského soudu a jednoho notáře. Při ústní zkoušce mají se vůbec šetřiti předpisy pro zkoušku soudcovskou platné, zvláště ale jest se přesvědčiti o znalosti a zběhlosti kandidátově ve všech oněch oborech, které souvisejí s výkonem notářství, anebo které notáři jako soudnímu komisaři přiděleny býti mohou. Zkouška písemní záleží ve vypracování notářského spisu o smlouvě, posledním pořízení a v sepsání směnečného protestu. Žádost za připuštění ke zkoušce jest podati vrchnímu zemskému soudu, který o ní rozhodne s výhradou stížnosti ku ministerstvu spravedlnosti. Zkouška odbývá se u vrchního zemského soudu nejprvé písemně a pak ústně. S kandidáty, kteří znají ještě druhou řeč v zemi obvyklou, má se zkouška předsevzíti k jeho žádosti i v tomto jazyku a v dekretu o zkoušce má se pak poznamenati, ve kterých jazycích kandidát jest oprávněn jednání předsevzíti. Opakování zkoušky omezeno není. Zkouška advokátní s prospěchem odbytá nahražuje zkoušku notářskou (nař. min. sprav. ze dne 21. prosince 1854 č. 266. ř. z.).

C. Komory notářské a sbory notářů jsou povolány k hájení cti a vážnosti stavu notářského, a ku zastupování zájmů jeho (§ 124—142 not. ř.).

I. **Sbor notářů** tvoří všickni notáři, kteří v obvodu téhož soudního dvoru I. stolice své sídlo mají. Sbor notářů jednoho obvodu soudního, v němž je méně než 15 systemisovaných míst notářských, může se za účelem zřízení společné notářské komory sloučiti se sborem notářů jednoho nebo více soudních obvodů ku společnému hájení zájmů.

V **obor působnosti** sboru notářů spadá:

1. volba předsedy, členů komor a jich zástupců;
2. podávání zpráv o konání spravedlnosti;
3. podávání
   a) návrhů ve příčině odstranění nedostatků, jež se objevily;
   b) návrhů zákonů;
   c) dobrých zdání o sloučení se sborů notářských;
   d) návrhů ve příčině organisace notářství;
4. stanovení přirážek komorou navržených;
5. zkoumání účtů komor;
6. stanovení jednacího řádu, který jest schváliti ministrem spravedlnosti.

II. **Komory notářské.**

Pro obvod každého soudního dvoru první stolice, pro který jest aspoň 15 notářských míst systemisováno, jest zříditi z notářského sboru notářskou komoru. Tak tomu jest při zemských soudech: v Solnohradě, Gorici, Celovci, a při krajských soudech v Budějovicích, Chebu, Kutné Hoře, Celji, Lubnu. Sídlo komory musí býti v sídle soudního dvoru. V obvodech soudních dvorů, pro které nelze zříditi notářské komory, má soudní dvůr záležitosti, notářské komoře přikázané, sám obstarávati. Tak tomu jest v okrsku zemského soudu v Zadru, krajského soudu v Rovignu, Raguse a Splitu. Společné notářské komory jsou ve Vídni, Praze, Linci, České Lípě, Mostě, Chrudimi, Plzni, Brně, Olomouci, Opavě, Lublani, Innomostí, Roveredu, Terstu, Krakově, Tarnově, Lvově, Přemyslu a Černovicích.

1. **Organisace**: Notářské komory sestávají z předsedy a 4 členů, čítá-li sbor notářů 25 neb méně členů, jinak ze 6 členů. Vídeňská notářská komora sestává z předsedy a 8 členů. Zvolení předsedou, členem neb zástupcem nelze odmítnouti, ač neuplynula-li ještě 3 léta od vystoupení z notářské komory; z důležitých důvodů lze však každému z komory vystoupiti. Komora shromažďuje se nejméně jednou v měsíci a mimo to v případě potřeby na vyzvání předsedovo. Proti usnesením a opatřením notářské komory nebo předsedy lze sobě, pokud notářský řád nic jiného nestanoví, během 14 dnů ode dne doručení stěžovati k vrchnímu zemskému soudu.

2. **Úřední dohled**: Nejvyšší dohled na notářství přísluší ministru spravedlnosti; dohlédání na jednání notářů a notářských komor náleží předsedům soudních dvorů I. a II. stolice. President soudního dvoru I. stolice v sídle komory, jakož i státní zástupce jsou oprávněni protokoly a spisy komory v evidenci míti, v ně nahlédati a se přesvědčovati, jsou-li správně vedeny a opisy a výtahy z nich si vyžádati. Ministr spravedlnosti může komoru rozpustiti.

3. **Obor působnosti komor**: Komorám přísluší:

a) dohled na chování se a úřední činnost notářů, dohled na kandidáty jakož i na vedení seznamů těchto;

b) provádění discipliny nad notáři a notářskými kandidáty;

c) zprostředkující zakročení při omylech a sporech mezi notáři ve příčině výkonu jich povolání sběhlých; jsouť notáři povinni před podáním stížnosti prostřednictví komory se dovolati, a to jak ohledně sporů poplatkových mezi notáři téhož obvodu, tak i ve příčině sporů se stranami, jakož i ohledně úřední činnosti notářů;

d) rozhodování o stížnostech u ní podaných dle ustanovení notářského řádu;

e) potvrzování praxe notářských kandidatů;

f) podávání návrhů a dobrých zdání v otázkách zákonodárných, o změnách organisace notářství, obvodu nebo sídla komory, o ztenčení nebo rozmnožení míst notářských nebo přeložení jich, o změnách poplatků atd.;

g) spolupůsobení při obsazování míst notářských, skládání a vracení kaucí;

h) obstarávání hospodářských záležitostí a stanovení jednacího řádu, který schvaluje ministr spravedlnosti;

i) svolávání sboru notářů;

j) volba funkcionářů komory;

k) podávání zpráv o výkonu spravedlnosti;

l) návrhy na odstranění objevivších se nedostatků a návrhy zákonů;

m) udílení dovolené notářům za účelem předsevzetí úředních jednání mimo sídlo úřední, ač-li dovolená 8 dní přesahuje. Je-li notář vzdálen déle než 3 dny a není-li to za úředním jednáním, má si vymoci dovolenou, která se mu během jednoho roku na dobu 6 neděl notářskou komorou, na dobu 3 měsíců vrchním zemským soudem, na delší dobu ministrem spravedlnosti uděliti může;

n) vedení seznamu všech notářů a notářských kandidátů svého obvodu;

o) vynášení trestů pořádkových.

D. Osvědčení notářská (§ 76—90 not. ř.).

I. Pojem a druhy:

1. Notářským osvědčením v širším smyslu rozuměti jest všecky ony listiny, k jichž vyhotovení notář mocí svého úřadu a dle ustanovení notářského řádu jest oprávněn. Sem patří notářské snímky, zvláště notářské spisy (viz odst. E.), dále úřední stvrzení pravosti podpisu„ souhlasu opisů s prvopisy nebo skutkových okolností. K notářským osvědčením prvého druhu patří: vidimace, legalisace, ověření překladů; k osvědčením druhu druhého: vysvědčení o žití, osvědčení usnesení valných hromad, protesty, osvědčení prohlášení o skutečných udalostech (viz příslušné zvláštní články).

2. V užším smyslu jsou osvědčení notářská písemní vyhotovení o prohlášeních strany, učiněných za tím účelem, aby tato notářem oznámena byla jiné určité osobě. Notářská osvědčení rozeznávají. se od notářskývh spisů tím, že při prvých toliko jedna strana nebo jistá skupina stran jest činnou, takže se tu jedná toliko o jednostranná prohlášení vůle, kterými jednající strana nezamýšlí se zavázati aniž práva pro třetí určitou osobu založiti.

II. Řízení při notářských osvědčeních.

Notář jest ku sepsání takových prohlášení jen tehdy zmocněn, mají-li se jimi založiti právní účinky; naproti tomu nemusí se přesvědčovati, zda prohlášení spočívá na skutečnostech pravdivých, a nemá se z pravidla zabývati ani vnitřní povahou dotyčného prohlášení, pokud toto není patrně

protizákonným. Spočívá-li takové prohlášení na temných neb dvojsmyslných okolnostech, jest stranu dle analogie § 53. not. ř. na to upozorniti a přiměřeně poučiti. Notář má o každém notářském osvědčení protokol sepsati a v něm prohlášení, které se má oznámiti, slovy uvésti. Protokol má strana podepsati. S tímto protokolem odebéře se notář do místnosti, kterou strana udala, aby tam protistraně prohlášení přednesl. Okolnost, že se oznámení stalo, jakož i okamžik, kdy se tak stalo, uvede notář v témž protokole jakožto pokračování jeho. Odpověď protistrany lze jen tehdy pojati do protokolu, když toho tato žádá, nebo dovolí-li to a když na znamení souhlasu protokol podepíše. V oznámení má se žádající straně a když za to žádá protistrana, i této, osvědčení v prvopisu vydati. Nelze-li stranu v udané místnosti zastihnouti, nebo vzpěčuje-li se tato notáře vyslechnouti, nebo zabrání-li mu přístup, má notář, pokud si to strana za osvědčení žádající přeje, snímek osvědčení odporučeným listem doručiti, nebo snímek tento předložiti soudu, který naloží s ním dle předpisu soudního řádu.

E. Notářské spisy (§ 52—69 not. řádu).

I. Pojem a druhy.

Notářské spisy jsou listiny, které za spolupůsobení notářova dle předpisů notářského řádu o právních prohlášeních a jednáních stran se zřizují. Notářské spisy mohou se zříditi:

1. O právních prohlášeních, na základě kterých strana před notářem spisem, který on sám sepíše, vůli svoji projeví, vlastně prohlášení učiní, které má míti určité právní následky.

2. O právních jednáních, kterými 2 nebo více stran právní jednání uzavrou nebo právní poměr na jisto postaví.

3. Notářské spisy jsou buď vykonatelné nebo nevykonatelné; na základě oněch lze vésti exekuci, zní-li na dluh peněžný nebo jiné zastupitelné věci, a jsou-li obě smlouvající se strany, právní důvody, předmět a čas výkonu přesně stanoveny a jestliže zavázaný v listině svolil k tomu, že listina tato ve příčině uznaného dluhu ihned jest vykonatelna (§ 3 not. ř.). Notářské spisy, které této doložky nemají (doložka garanční), nejsou spůsobilé k exekuci.

4. Dále lišiti dlužno spisy notářské, které notář na základě prohlášení vůle stran bez ohledu na listiny dříve vyhotovené sepisuje tak, že se notářským spisem teprve právní jednání zakládá, a notářské spisy, které spočívají na soukromých listinách již zřízených, takže tyto se mají notářsky jen utvrditi. V případě tomto jest tuto soukromou listinu k notářskému spisu přišíti; ona tvoří pak s ním co do obsahu nedílný celek (§ 54 not. ř.). Sepsání notářského spisu k utvrzení takové soukromé listiny nesmí býti notářem odepřeno, i kdyby dotyčná listina sepsána byla někým třetím (rozh. ze dne 24. prosince 1872 č. 13084, rep. nál. č. 33).

II. Náležitosti platnosti spisu notářského.

1. Přítomnost a spolupůsobení notářovo: Přítomnost notářova jest nezbytna. Spis v nepřítomnosti notářově sepsaný nemá platnosti veřejné listiny (rozh. ze dne 28. listopadu 1877 č. 3208 sb. »Gl. U.« XV., 6676).

2. Notář musí znáti stranu osobně i dle jmena nebo musí totožnost stran dle předpisů potvrzena býti.

3. Osobní způsobilost a oprávnění stran k uzavření jednání musí býti notářem pokud možná vyšetřena.

4. Poučení stran notářem o smyslu a následcích dotyčného právního jednání.

5. Vážná a opravdová shoda stran ve příčině smlouvy, která se má uzavříti. Notář má se o tom úplně přesvědčiti a má za tím účelem po přečtení spisu osobním dotázáním se stran si přesvědčení zjednati, že spis odpovídá jich vůli.

6. Přivzetí dvou svědků jest potřebí:

a) sepisuje-li se spis notářský o smlouvě dědické nebo o jiném posledním pořízení;

b) neumí-li jedna strana psáti;

c) nebo není-li řeči, v které spis se sepisuje, znalá;

d) nebo je-li slepá, hluchá nebo němá.

Tyto dva svědky může také druhý notář nahraditi.

7. Zvláštní náležitosti obsahují § 59—65 not. ř. ohledně osob slepých, při kterých svědci při prohlášení stran, čtení a podepsání spisu přítomni býti musí, dále ohledně hluchých, kteří spis sami čísti, musí, což jest ve spise poznamenati; neumí-li hluchý čísti jest kromě dvou svědků ještě třeba přítomnosti důvěrníků. Totéž platí o němých. Zřizuje-li se spis notářský cizím jazykem, jest třeba přivzetí přísežného tlumočníka, ač není-li notář sám tlumočníkem dotyčné řeči; při sepisování smlouvy dědické ve formě notářského aktu jest šetřiti ještě zvláštních předpisů obč. zákona.

III. Obsah notářského spisu.

Notářský spis musí obsahovati:

a) datum, místo, potom rok, měsíc a den jednání;

b) jmeno a příjmení jakož i sídlo notářovo a byl-li druhý notář přítomen i jmeno tohoto;

c) jmena i přijmení stran a svědků spisu, svědků totožnosti, důvěrníků a tlumočníků;

d) potvrzení, že notář strany a svědky osobně zná, nebo že jemu a kým jich osobní totožnost byla potvrzena;

e) obsah jednání s poukazem na příslušná plnomocenství nebo jiné přílohy;

f) ku konci poznámku, že spis stranám byl přečten, nebo označení oněch obřadností, které dle ustanovení zákona nahrazují čtení a podotknutí, že spis stranami byl schválen;

g) podpis stran, a je-li nutno přivzíti svědky, důvěrníky nebo tlumočníky i podpisy těchto osob.

Neumí-li strana nebo svědek psáti, musí tito znamení své ruky připojiti a musí v prvém případě jmeno stran svědkem nebo druhým notářem, v druhém případě jmeno svědka, který neumí psáti, druhým svědkem připsáno býti. Nemůže-li strana ani znamení ruky připojiti, musí se tato překážka výslovně uvésti a svědky spisu notářského zvláště potvrditi. Konečně musí notářský spis notářem resp. dvěma notáři podepsán býti a pečeť úřední připojena.

IV. Z pravidla ponecháno je stranám na vůli, chtí-li o svých právních jednáních notářský spis sepsati čili nic. Obyčejně činí strany tak jen tehdy, jedná-li se o to, aby dotyčnému právnímu jednání větší stupeň moci průvodní byl zajištěn. V jednotlivých případech předepisuje však zákon, že

ku platnosti jistého druhu smluv a právních jednání potřetí jest notářského spisu. Tento směr sleduje zákon ze dne 25. července 1871 č. 76 ř. z. a sice jak z motivů k tomuto zákonu vychází, za tím účelem, aby třetí osoby byly chráněny před úmluvami činěnými na oko mezi manžely, jakož i před darováním, které často jen na oko se děje, a aby osoby, které při předsevzetí právních jednání pro své tělesné vady by mohly býti poškozeny, před škodou chráněny byly; jsou to slepí, hluší a němí. Ku své platnosti vyhledávají následující smlouvy notářského spisu:

a) smlouvy svatební;

b) smlouvy trhové, směnné, důchodové, půjčky mezi manžely a uznání dluhu, které vydává jeden manžel druhému;

c) potvrzení o přijetí věna, i když tato jiným osobám než manželce se vydávají;

d) smlouvy darovací bez skutečného odevzdání;

e) všecky smlouvy o právních jednáních mezi živými, které slepci nebo hlušci, kteří neumějí čísti nebo němými, kteří neumějí psáti zřízeny byly.

V. Účinky procesuální:

1. Notářské spisy, jsou-li všemi náležitostmi notářského řádu opatřeny a dle předpisu téhož zřízeny, jsou veřejnými listinami, kterým přísluší plná víra ohledně skutečností, o kterých byly zřízeny (§ 111 s. ř. § 292 nov. s. ř.).

2. Notářský spis jest listinou, na jejíž základě lze zahájiti řízení rozkazní (§ 1 nař. ze dne 21. května 1855 č. 95 ř. z. a ze dne 18. července. 1859 č. 130 ř. z.; § 548 nov. s. ř.). Předpokládá se však, že notářský spis zřízen byl v tuzemsku (roz. sb. »Gl. U.« č. 4112 6113 § 548 nov. s. ř. č. 1 a 2).

3. Nehodí-li se notářský spis k řízení rozkaznímu, může býti nicméně základem sporu exekučnímu dle § 298 s. ř. a dvor. dekr. ze dne 7. května 1839 č. 358 sb. z. s.

4. Za exekuci na základě notářského spisu lze žádati i tehdy, byl-li tento jednostranně, pouze dlužníkem zřízen (§ 1 č. 17 nov. ex. ř.).

VI. Odpor proti notářskému spisu.

Notářský spis lze vzíti v odpor:

1. Žalobou a sice:

a) lze-li právní existenci jednání v notářském spise obsaženého dle všeobecných právních zásad podporovati (viz motivy k not. ř. str. 19);

b) dle zákona ze dne 6. března 1884 č. 36. ř. z. (§ 2, 3, 4, 5, 6, 29, 30);

c) žalobou oposiční, jestliže právo exekventovo okolnostmi, které po zřízení notářského spisu nastaly, zaniklo (§ 35 nov. ex. ř.);

d) je-li vykonatelnost spisu notářského pořadem práva soukromého spornou (§ 36 nov. ex. ř.).

2. Notářskému spisu lze odporovati stížností (rekursem) a sice proti exekučnímu výměru, není-li tu náležitostí pro povolení exekuce předepsaných.

VII. Poplatky.

1. Notářské spisy o právních jednáních, která poplatku dle stupnice podlehají, jest opatřiti příslušným kolkem, ač-li tento nepřesahuje 20 zl. (§ 3 nař. ze dne 28 března 1854 č. 70 ř. z.); převyšuje-li poplatek z právního jednání 20 zl., jest spis notářský ohlásiti úřadu poplatky vyměřujícímu, který poplatek vyměří.

2. Kolku 50 kr. z každého archu podrobeny jsou:

a) notářské spisy o právních jednáních, která procentnímu poplatku podlehají;

b) notářské spisy, kterými soukromá listina již zřízená vlastnosti notářského spisu nabyti má, aniž by změna práce a závazků nastala. Nastane-li však taková změna, vyměří se poplatek z notářského spisu dle §§ 35 a 38 zákona ze dne 9. února a 2. srpna 1850.

3. Podléhá-li spis notářský zároveň stupnicovému, stálému a procentnímu poplatku, jest ohledně každého druhu poplatku vzíti zřetel na dotyčné zvláštní předpisy a tudíž poplatek stupnicový, nepřesahuje-li 20 zl., jednoduchým nebo dle okolností dvojnásobným obnosem a stálý poplatek kolkový použitím příslušných kolků na notářském spisu zapraviti a zapravení na spisu k vyměření procentního poplatku zaslaném poznamenati.

4. Příjem bezprostředních poplatků z notářských spisů potvrzuje úřad k vybírání jich oprávněný vždy s náležitým udáním notářského spisu, z kterého poplatek byl zapraven, proti zvláštní kvitanci.

5. Poplatek stupnicový z notářských spisů má se jen v jednoduchém obnosu vybírati, i když bylo vydáno více snímků tohoto spisu.

6. Podléhá-li prvopis spisu notářského na prvním archu poplatku kolkovému, který obnos 50 kr. nedosahuje, podlehají též snímky tohoto spisu za každý arch témuž kolku, jako první arch prvopisu (nař. min. sprav. a fin. ze dne 27. listopadu 1858 č. 223 ř. z.).

F. Notářské archivy (§ 143—152 not. ř.) jsou určeny ku přijímání a trvalému uschovávání spisů a pečetí notářů, kteří již neúřadují nebo zemřeli. Zřizování notářských archivů děje se dle potřeby a po dohodnutí se dotyčné notářské komory nařízením ministerstva spravedlnosti. Notářské archivy řízeny jsou ředitelem, dle potřeby též příručím. Záležitosti kancelářské obstarává sekretář s archivními písaři a sluhy. Náklad na notářské archivy hradí stát. Po smrti, propuštění, nebo přesazení notáře na jiné místo mají se spisy nalezající se v jeho uschování, jednací rejstřík a seznamy i s jeho pečetí prostřednictvím notářské komory do notářského archivu jeho okrsku zaslati; byl-li notář přesazen na jiné místo v obvodu téhož notářského archivu, může soud I. stolice, slyšev notářskou komoru jeho nynějšího sídla, z důvodů zvláště důležitých jemu dovoliti, že si může své spisy do nového sídla s sebou vzíti. Ku převzetí notářských spisů má notářská komora jednoho ze svých členů vyslati. Ztratily-li se nějaké spisy, nařídí notářská komora notáři, který spisy má odevzdati, nebo není-li tento na živu, jeho nástupci, aby nedostávající se spisy ihned, po případě v jisté lhůtě předložil. Nestane-li se tak, vyrozumí se účastníci o těchto objevených vadách osobně, nebo, není-li to možno, vyhláškou, aby svá práva chránili. Ředitel archivu jest oprávněn vydávati snímky, výtahy, opisy a vysvědčení ze spisů v archivu uschovaných nebo nahlížení do nich dovolovati nebo vraceti listiny, které notář v uschování vezme. Listiny vydané archivem notářským ověřuje ředitel archivu. Poplatky archivní vybírají se dle sazeb pro notáře platných a odvádějí se do státní pokladny. V okresích dvorů soudních I. stolice, pro které není zřízen notářský archiv, obstarávají tyto soudní ovory úkoly úředníkům archivním přikázané. Předseda soudního dvoru má za tím účelem jednomu radovi úkol archivního ředitele svěřiti.

Literatura: V. Šedivý, Notářství dle práva rak., Praha, 1895.

Notorita v novém soudním řádu.

§ 269. nového s. ř. obsahuje toto ustanovení: Okolnosti soudu vůbec známé nepotřebují důkazu. K tomu podotýkají motivy vládní osnovy: Při charakterisování notority (všeobecné známosti), jež činí vedení důkazu zbytečným, nepostavila se v popředí známost místní, ježto jest zajisté možno, že jistá okolnost, o níž lze říci, že v jistém místě jest tak známou, že ji možno označiti jako místně známou, přece zůstane soudu neznámou. Pro soudce bude jen tehdy důkaz zbytečným, je-li okolnost u soudu vůbec známa. Při rozhodování o tom, je-li nějaká skutečnost všeobecně známou (notorickou), rozuměti jest soudem veškeren personal soudu. Jestiť on jednak částí společnosti, jejímuž pozorování nikdo nemůže uniknouti, jednak nositelem funkce veřejné, jakožto takový. Aby se však uváděly zákonné domněnky o této souvislosti jakožto důvody osvobozující od důkazu, nezdá se býti oprávněným, ježto zákonné domněnky začasté nesprošťují povinnosti důkazní, nýbrž způsobují jen změnu průvodů nebo přesunutí břemene průvodního.

Při otázce, co je vůbec známým, již nechává § 269 nového s. ř. nerozhodnutou, bude míti spíše význam posouzení a uvážení soudcovo, neboť, aby se zde jisté hranice vymezily, bylo zákonodárci obtížno. Zůstává tudíž pojem všeobecné známosti stále sporným. Též od praxe lze se nadíti jen objasnění jednotlivých případů. Vymezení pojmu tohoto zůstane závislým na oné míře volnosti, kterou výklad § 269 sobě uhájiti dovede.

Noty a listy závěrkové (smluvenky).

I. Pojem.

1. Závěrkové noty nevydávají strany, nýbrž zpravidla obchodní dohodci, takže nota jimi vydaná jeví se býti osvědčením obchodů jimi sprostředkovaných; jen při obchodech, které ihned nemají býti splněny, jest závěrkovou notu stranám k jich podpisu dodati a každé straně jest stejnopis druhou stranou podepsaný doručiti, resp. zaslati. Platnost obchodu není však ani od podpisu stran ani od doručení nebo přijetí závěrkové noty odvislou; naopak odepře-li jedna strana přijetí nebo podpis noty, musí obchodní dohodce druhé straně o tom bez odkladu oznámení učiniti (čl. 73 obch. z.). Neboť nelze platnost obchodů obchodními prostředkovateli sjednaných učiniti závislou na podpisu a přijetí závěrkové noty, poněvadž již řádně vedený denník obchodního dohodce činí z pravidla důkaz o uzavření obchodu či jeho obsahu (čl. 77 obch. z.).

2. Závěrkové listy vydávají sobě navzájem zpravidla kupci o obchodech, jež mezi sebou učinili; kupec zasílá prodateli závěrkový list, a tento má kupci vydati vzájemný list závěrkový, který souhlasí s listem jemu zaslaným. Touto výměnou závěrkového listu a vzájemného listu závěrkového stává se obchod hotovým (perfektním). Byla-li tedy umluvena výměna závěrkových listů, uskuteční se dotyčné jednání teprve tehdy, až tyto listiny oběma stranám doručeny budou (§ 884 o. o. z.). Totéž platí, i když takové výslovné úmluvy nebylo tehdy, je-li při dotyčném oboru obchodním výměna závěrkových listů obvyklou.

II. Forma a obsah.

1. Závěrkové noty: Tyto musí úplně souhlasiti s denníkem obchodního dohodce a proto v nich obsaženy býti musí tytéž znaky obchodu, které obsahuje denník — tedy jména stran, čas uzavření, označení předmětu a podmínky obchodu (čl. 72 obch. z.).

2. Závěrkové listy: Závěrkové listy nejsou zvláštními formálnostmi vázány; přes to jest však udati v nich podstatné podmínky obchodu. Poněvadž zřizují se závěrkové listy z pravidla o koupích nebo prodejích, bývá v nich užito úsloví: »prodávám Vám« se strany prodatele a se strany kupce: »kupuji od Vás«. Závěrkové listy mají dále obsahovati: přesný popis předmětu koupě nebo prodeje dle quantity i quality, cenu jednotnou i úhrnnou, lhůtu dodávací a způsob dodání, místo platební, resp. místo plnění, vedlejší podmínky (výlohy dopravní, celní, diskont atd.), posléze též nezřídka ustanovení o tom, že se kontrahenti pro případ sporů podrobují soudu rozhodčímu, datum a podpis.

III. Průvodní moc.

1. Závěrkové noty. Čl. 77 obch. z. poskytuje ve příčině průvodní moci závěrkových not soudci pole ještě rozsáhlejší tím, že ponechává jeho uvážení, má-li — právě tak jako při denníku obchodního dohodce — větší nebo menší víru jim přikládati. Soudce může zcela volně uvážiti, poskytují-li závěrkové noty úplný důkaz o obchodu — čemuž by tak bylo, kdyby v daném případu všecky ostatní okolnosti nezavdávaly podnět k pochybnostem o perfektním uzavření obchodu — tak zvláště zná-li se jedna ze stran, nebo svědčí-li jiné důkazy platnosti obchodu. Soudce může však vzhledem k zvláštnímu případu a vzhledem ku podanému odvodu (protidůkazu) přihlížeti ku závěrkovým notám jako k důkazu neúplnému a může potom — byla-li nabídnuta přísaha doplňovací obchodního dohodce — žádati přísežné stvrzení obchodního dohodce. Obzvláště má soudce dle svého volného přesvědčení uvážiti tu okolnost, zda pro posouzení dotyčného sporu odepření přijetí nebo podpisu závěrkových not jednou ze stran má význam čili nic (čl. 77 obch. z.).

Ustanovení obch. z. byla novým soudním řádem v platnosti zachována s tou odchylkou, že doplnění neúplného důkazu lze provésti pouze průvody novým soudním řádem připuštěnými (přísaha nahrazena přísežným výslechem) (§ 295 a 371 nov. s. ř.).

Ustanovení čl.: 72, 73, 76, 77 a 79 obch. z. o závěrkových notách a jich průvodní moci platí patrně jen o přísežných a úředně ustanovených dohodcích, nikoli též o soukromých prostředkovatelích a jednatelích. Co platí o závěrkových notách přísežných a oprávněných dohodců obchodních vůbec, vztahuje se bez odporu i na závěrkové noty vydané bursovními sensály v přísahu vzatými.

2. Závěrkové listy. Pro závěrkové listy platí všeobecná pravidla průvodní odnášející se k listinám smluvním; poskytují důkaz proti tomu, kdo je podepsal (§ 113 s. ř., § 294 nov. s. ř.). Námitky, které vznésti lze proti listinám smluvním, připouštějí se i proti závěrkovým listům; maj zde průchod zásady o platnosti smluv (§§ 865—877 o. o. z.), o možnosti plnění a o vzájemném plnění dle §§ 878—882 o. o. z., jakož i námitky práva hmotného ve příčině zrušení, zániku a změny práv (zaplacení, novace, postup, kompensace atd.). Avšak soudce vždy má vůli kontrahentů zjistiti, a proto nemá se držeti slovného smyslu výrazu; má vždy k tomu přihlédati, že se činí v obchodním styku ujednání ve stručné a úsečné formě — jak tomu jest při závěrkových listech — a proto dopřáti jest při výkladu takových kupeckých listin volnému přesvědčení a soudcovskému uvážení širších mezí, než při ostatních smluvních listinách práva občanského.

IV. Převod závěrkových not. Závěrkové noty nenáležejí sice mezi papíry, jež obch. zák. prohlášeny jsou za rubopisem převoditelné, avšak často nakládá se s nimi v obchodu jako s papíry cennými, tak jmenovitě, když kupec disponuje se zbožím tím, že převede závěrkovou notu. Postup jich provádí se tedy jako při cessi pohledávky nebo nějakého nároku, odevzdáním cessionáři a vyznačením cesse na závěrkové notě neb zvláštní listinou.

V. Právo poplatkové.

1. Závěrkové noty sensálů podrobeny jsou kolku 5 kr. za kus (§ 13 popl. nov. ze dne 29. února 1864 č. 20 ř. z.). Předkládají-li se však tyto noty k soudu, jest zapraviti z nich poplatek předepsaný pro právní jednání (p. s. 93 popl. z.) i tehdy, nemají-li závěrkové noty všech předepsaných náležitostí, obzvláště neobsahují li jména kontrahentů, poněvadž dle čl. 73 odst. 2 uvedení jmén stran v závěrkové notě nezbytně se nevyhledává. Pro poplatkovou povinnost nemá významu okolnost, jsou-li v závěrkové notě náležitosti právního jednání právem občanským předepsané vyznačeny čili nic; stačí, prokáže-li se, že se jedná o závěrkovou notu a vidno-li z obsahu její, že bylo prodáno zboží nebo cenné papíry (nález ze dne 18. února 1895 č. 887 sb. »Budwinski« č. 8424). (Viz čl. Dohodci obchodní.)

2. O poplatcích při závěrkových listech viz čl. »Dopisy obchodní«.

Nouze (v právu trestním).

I. Pojem.

Nouze jest stav, který má ten účinek, že čin trestný za trvání jeho spáchaný, stává se beztrestným. Nouze definuje se také jako nejkrajnější právo sebe zachrániti třebas na útraty a úkor jiných, je-li tu nebezpečí ztráty existence. Dle náhledu několika spisovatelů nevyhledává pojem nouze, aby nebezpečí tu již bylo nebo v přítomnosti nastávalo, a rovněž ne, aby život byl ohrožen. I nebezpečí pro majetek může dostoupiti míry takové, že jen mimořádná síla mravní jest s to, aby jemu odolala resp. je překonala, tak že záchrana toliko zasáhnutím v majetek cizí jest možnou. Naproti tomu Kant, Fichte, Hegel, Köstlin, Wesselý za různých modifikací obmezují pojem nouze jen na přítomné nebezpečí životu hrozící. Jiní považují nebezpečí pro tělo a život za dostatečné (Feuerbach, Hefter, Wächter). Nouze nepříčetnosť buď zakládá nebo ji pouze finguje, ježto v nedostatku síly duševní nelze vinu spatřovati. Nouze má místo nejen při zachránění vlastní existence, nýbrž i při zachránění existence jiného, pokud by nouze tato tak na zachraňujícího působila, jako by se jednalo o jeho vlastní existenci; avšak kruh těchto třetích osob obmezuje se pouze na příbuzné pachatelovy. Nouze lišiti jest od práva nutné obrany, která má místo jen při odražení bezprávného útoku. Právní pořekadlo, »nouze nezná zákona«, svědčí nejlépe tomu, že pojem nouze není totožný s pojmem »nutné obrany«, ježto nutná obrana dle všeobecně uznaných zásad na určité zákonné meze vázána jest, kdežto ohledně nouze daleko větší rozsah se hájí. Hlavními znaky nouze jsou tedy z pravidla: přítomné nebezpečí hrozící životu pachatelovu nebo životu jeho příslušníků, a nikoli pouze bezprávný útok jako při nutné obraně; spáchané právní porušení nesmí býti větší, než pokud jeho k vyváznutí z nouze potřebí jest a pokud to ovšem pachatelem za trvání nouze posouzeno býti mohlo.

II. Právo platné.

Rakouské právo trestní zná sice nutnou obranu, o nouzi však výslovného ustanovení neobsahuje; pouze z jednotlivých zákonných ustanovení dají se znaky nouze vyvoditi; tak jmenovitě z § 2 lit. g), který poukazuje na nouzi slovy: »byl-li čin spáchán následkem neodolatelného donucení«. Nelze tedy popříti, že neodolatelné donucení zakládá takový stav (nouzi), kterým čin jinak trestný stává se beztrestným. Právem lze tvrditi, že neodolatelné donucení jest nejdůležitějším případem nouze. Neodolatelné donucení zakládá nepříčetnosť, poněvadž vylučuje svobodnou vůli. Zákon nerozeznává, je-li donucení vnitřní nebo vnější, dále zda vnější donucení jest fysické či psychické. Podstatnou známkou jest, že donucení jest »neodolatelné« t. j. že ten, proti němuž donucení směřovalo, žádného zákonem dovoleného prostředku po ruce neměl, kterým by donucení byl překonal, a že donucení bylo povahy takové, že pachatel nemohl jinak jednati, než jednal. Čin trestný způsobený vyhrožováním stává se tedy beztrestným, bylo-li hrozbou způsobeno pachateli (neb jeho příbuzným) nebezpečí, které nebylo lze jinak odvrátiti, než činem pachatelovým (rozh. ze dne 8. března 1889 č. 14759 č. sb. 1211). »Neodolatelné donucení« může záležeti též v tom, že otec svému mladistvému dítěti něco rozkáže, což platí pro přečiny i přestupky (rozh. ze dne 4. června 1883 č. 3467). Výraz »neodolatelný« nesmí se vykládati slovně. Vyhrůžka zakládá neodolatelné donucení i tehdy, když ona vnitřní síla mravní, kterou při každém člověku předpokládati lze, nestačí, aby se jí na odpor postavila (rozh. ze dne 10. března 1882 č. 14561 č. sb. 434). Nouze způsobená trestním činem neomlouvá. Svědek, který při složení pravé přísahy vydává se v nebezpečí, že bude pro čin trestný, který sám spáchal, stihán, nemůže se, složil-li přísahu křivou, dovolávati § 2 lit. g) tr. z. (rozh. ze dne 16. října 1880 č. 6648 č. sb. 288). Křivé obviňování (§ 209 tr. z.) nestane se beztrestným, dopustil-li se ho pachatel proto, aby od sebe podezření spáchaného činu trestního odvrátil (rozh. ze dne 20. června 1891 č. 5011 č. sb. 1440). Rakouský trestní zákon obsahuje ještě jednotlivé případy, při kterých rovněž o nouzi mluviti lze, tak na př. nalézá se v nouzi ten, kdo úmyslně opomine učiniti oznámení o spáchané velezrádě, aby sebe, své příbuzné anebo ty osoby, které pod jeho ochranou stojí, nebezpečí nevydal (§ 61 t. z.), jakož i ten, kdo z téhož důvodu úmyslně opomene zločinu zabrániti (§ 212 tr. z.).

III. Osnova.

Osnova nového trestního zákona obsahuje rozsáhlejší ustanovení ve příčině nouze a rozeznává mezi nouzí vyvolanou neodolatelnou mocí nebo vyhrožováním a mezi nouzí v širším a všeobecném smyslu. Návrh výboru obsahuje v § 57 toto ustanovení: Čin není trestným, byl-li pachatel k tomuto neodolatelnou mocí nebo vyhrůžkou přinucen, která s přítomným na jiný způsob neodvratitelným nebezpečím, nepoměrným a bezprávným poškozením na těle, svobodě a jmění pro něho samého nebo pro jiné spojeno bylo. Zpráva výboru vytýká vládní předloze, že mluví toliko o nebezpečí pro tělo a život. Výbor jest však toho náhledu, že také ohrožení svobody a jmění může býti takové, že úplně onoho omlouvá, kdo spáše čin trestný, aby se vyhnul takovému nebezpečí. Ovšem nestačí však každé nebezpečí ujmy, nýbrž ujma tato musí býti především nepoměrná t. j. tak značná v poměru k vynucenému činu trestnému, že lze mluviti o takovém stavu mravním,

který hraničí s donucením fysickým. Ujma musí býti též bezprávná, neboť nelze dopustiti se činu trestného, aby zamezena byla ztráta, která právem koho stihá. Když na př. někdo svému dlužníku vyhrožuje vyhlášením konkursu, ať jest tato výhrůžka jakákoli, nesmí se dlužník dáti svésti k tomu, aby dopustil se zpronevěření, k němuž jej věřitel vybízí, za tím účelem, aby zpronevěřením sobě opatřil prostředky platební. Dle vládní předlohy mělo toto nebezpečí jen tehdy založiti beztrestnosť, když hrozilo dlužníku nebo osobám jemu blízkým. Výbor byl však toho náhledu, že na tom nesejde, zda osoba ohrožená dlužníku jest blízka čili nic. V tomto ohledu jest případ týž, jako při nutné obraně; jako jest dovoleno použíti nutné obrany, aby někdo útok od sebe neb osoby třetí odvrátil, musí rovněž i v případě nouze býti stejno, kdo předmětem ohrožení jest.

O nouzi v širším smyslu obsahuje § 58 tato ustanovení. Činy, kterých se někdo dopouští z nouze, jež jiným způsobem nebylo lze odvrátiti, aby nepoměrné ujmy na těle, svobodě nebo jmění, jež okamžitě nastati mají, od sebe nebo od jiných odvrátil, se netrestají, ač-li pachatel sám nouzi trestním činem nebyl způsobil.

Novace. (Obnova).

I. Pojem.

Novace jest přeměna poměru obligačního, která nastává, když na místo původního předmětu nebo právního důvodu závazku nastoupí jiný.

II. Náležitosti.

O. o. z. pojednává v § 1376—1379 o novaci. Náležitosti jsou tyto:

1. Platná a žalovatelná pohledávka: Není-li tu platné pohledávky v čas obnovy, nebo jestliže již zanikla, jest smlouva o obnově bez právního účinku (roz. ze dne 25. března 1877 č. 353 sb. 6527). Naproti tomu připouští se obnova učiněná pod výminkou rozvazovací (roz. ze dne 13. srpna 1889 č. 8222, časop. »Ger. Zeit.« r. 1891 č. 6). Dle římského práva mohla také naturalní obligace býti předmětem obnovy. Dle rakouského práva zdá se, že nikoli. (Tak soudí Randa, Ellinger; opáčně Stubenrauch).

2. Právní způsobilosť stran ku obnově; otázka tato posuzuje se dle § 865—868 o. o. z.

3. Úmysl stran ku obnově směřující (animus novandi) t. j. úmysl, stávající závazek zrušiti a nový založiti. Úmysl tento může buď mlčky nebo výslovně projeven býti Mlčky činí se na př. obnova, převezme-li kdo pohledávku na místě zaplacení (roz. ze dne 16 dubna 1872 č. 3623 sb. 4574).

4. Změna předmětu nebo právního důvodu závazku. Tak na př. založí se vydáním dlužního úpisu o dluhu směnečním obnova, třebas právo směnečné bylo vyhrazeno (roz. ze dne 22. března 1882 č. 1880 sb. 8931).

III. Právní účinky:

1. Pohledávka stará zaniká. Dle § 1379 o. o. z. platí však zákonná domněnka, že závazek starý nelze považovati za zrušený, pokud tento vedle závazku nového může trvati. Tato zákonná domněnka má svůj důvod v tom, aby chráněna byla nabytá práva tak dlouho, pokud není prokázáno, že pozdějšími úmluvami nebo okolnostmi zanikla.

2. Obnovou vzniká nová pohledávka. Z povahy obnovy vyplývá, že zrušení starého závazku vznikem závazku nového jest podmíněno, tak že v okamžiku, kdy nová obligace vzniká, stará zaniká.

3. Se závazkem starým zanikají též všechny závazky vedlejší. Stanoví § 1378 o. o. z., že rukojemská, zástavní a jiná práva se starým závazkem spojená obnovou zanikají. Proto neručí zástava při kapitalisování nedoplatků výměnečných za novou pohledávku takto vzniklou (roz. ze dne 19. října 1870 č. 12293 sb. 4409). Vyrovnání osvobozuje rukojmě ohledně zbytku dluhu (roz. ze dne 26. března 1885 č. 22174 sb. 10495). Strany mohou však ustanoviti, že závazky vedlejší i na nové obligace jest převésti. S tím shoduje se roz. ze dne 13. května 1863 č. 3140 časop. »Ger. Zeit.« r. 1863 č. 120. s omezením, že úmluvou takovou nesmí práva třetích osob dotknuta býti, čemuž svědčí též ustanovení § 1379 o. o. z.

IV. Novace nenastává dle § 1379 o. o. z.

1. stanovením nového času, místa nebo způsobu plnění;

2. Úmluvou vedlejších ustanovení, kterými se nemění ani hlavní předmět ani právní důvod.

3. pouhým zřízením nového dlužního úpisu nebo jiné listiny. Prodloužení lhůty dodavací jest pouhé bližší určení času plnění a nezakládá tudíž obnovu (roz. ze dne 12. října 1864 č. 7361 sb. 1986), rovněž ne přijetí směnky o dluhu vydané; tu nastává pouhé utvrzení závazku starého (roz. ze dne 14. ledna 1890 č. 14602 sl. »Nowak« IV. 233; roz. ze dne 4. května 1882 č. 2209 sb. 8973; ze dne 4. června 1878 č. 37); totéž platí o převodu směnky (rozh. ze dne 12. ledna 1869 č. 10524 sb. 3241). Rozhodnou v každém případě jest vůle stran.

V. Poplatky.

Z novace zapraviti jest poplatek, který předepsán jest pro právní jednání, ve které dřívější se změnilo (§ 38 popl. z.). Byla-li o zápůjčce zřízena listina, ze které zákonné poplatky zapraveny byly, a byla-li dodatečnou umluvou výše ročních úroků změněna, jest listinu dotyčnou kolkovati dle § 35 popl. z. kolkem 50 kr. za každý arch, předpokládaje, že v listině této není zároveň obsaženo prodloužení lhůty platební, převod jmění nebo utvrzení zápůjčky (výn. min. fin. ze dne 26. srpna 1852 č. 22494). Přeměna akcií na jméno znějících v akcie majiteli svědčící podléhá poplatku akciovému (roz. spr. s. dv. ze dne 18. července 1878 č. 306).

Novostavby. (Osvobození od daní.)

I. Vystaví-li se budova na pozemku, na němž dosud stavěno nebylo, požívá tato po určitou dobu osvobození od domovní daně z nájemného a domovní daně třídní a podléhá toliko t. zv. 5% dani. Ustanovení o tom platící jsou obsažena v zákoně ze dne 25. března 1880 č. 39 ř. z., k němuž vydáno bylo nařízení ze dne 1. prosince 1880 č. 140 ř. z. Osvobození toto trvá, bylo-li v čas o ně žádáno, 12 roků, počínaje od doby, kdy užívání budovy úředně povoleno bylo nebo skutečně nastalo. Za dobu úředně povoleného užívání platí den v povolení k obývání neb užívání udaný, není-li den tento určitě udán, tedy začátek zákonné nebo v místě obvyklé doby, v níž se obydlení neb užívání dovoluje a není-li ani takovýto den v povolení k obývání neb užívání udán, den, kterého toto povolení bylo vydáno. Pronajímá-li se novostavba, počíná se ona doba tím dnem, kterým počíná platnost smlouvy nájemní.

II. Žádosti za osvobození od daní jest podati bernímu úřadu I. stolice do 45 dnů po provedené stavbě budovy a vždy před tím, než se počne objektu užívati a sice pro každý objekt zvláště. Prodloužení této doby jest nepřípustno. K žádosti této jest přiložiti:

a) vysvědčení úřadu, který dle stávajících předpisů k udělení stavebního konsensu příslušný jest, o tom, kdy stavba byla dokončena;

b) povolení k stavbě;

c) úředně potvrzený plán stavební;

d) povolení k obývání a užívání;

e) místní popis budovy.

K žádosti později došlé (lze-li ještě skutečnosti a poměry pro rozhodnutí potřebné zjistiti), povoluje se osvobození od daní teprve od příštího termínu platebního. Dvanáctiletá doba osvobození počítá se však od ukončení stavby. Proti rozhodnutím o osvobození daní lze sobě stěžovat dle ustanovení zákona ze dne 19. března 1876 č. 28 ř. z.

III. Osvobození vztahuje se toliko na daně státní; nezakládá tudíž nárok na osvobození od jiných dávek veřejných jako obecních a zemských přirážek, poplatků a j. Za základ k vyměření těchto přirážek a poplatků vezme se daň činžovní a třídní.

IV. Z budov, které v celku (nebo z části jako při přistavbách) požívají osvobození od daní, má se 5% z čistého výnosu platiti; tato 5% daň jest daní domovní nikoli důchodovou. Čistým výnosem jest pak onen obnos, který zbude, odpočítáme-li od celoročního výnosu činžovního procenta na udržování budovy zákonem ustanovená a při budovách úplně osvobozených mimo to ještě úroky z kapitálů pojištěných na poplatném předmětu, které v berním roce jsou splatny (§ 7 zákona ze dne 9. února 1882 č. 17 ř. z.). Odpočítání úroků nesmí se odepříti, z toho důvodů, že dotyčné pohledávky váznou zároveň nejen na budovách osvobozených, nýbrž i na jiných poplatných budovách (rozh. spr. s. dv. ze dne 7. února 1882 č. 251 sb. »Budwinski« č. 1291). Naproti tomu nemá se vzíti zřetel na úvěr knihovně zjištěný na budovách dočasně od daní osvobozených (nál. spr. s. dv. ze dne 28. března 1882 č. 638 sb. »Budwinski« 1350). Aby mohly býti úroky odečteny, mají majitelé domů během lhůty, která se vyhlásí, předložiti »výkazy břemen«. Nehledě k počítání čistého výtěžku jest 5% daň na roveň postavena dani z nájemného (viz čl. Daň domovní). Počínaje r. 1898 pozbude ustanovení § 7 zák. ze dne 9. února 1882 č. 17 ř. z., že pro výpočet ryzího výnosu domů zcela od daně činžovní osvobozených, jenž 5% dani jest podroben, odečteny býti mají od hrubého výnosu činže úroky, které prokazatelně v berním roce z kapitálů na budově zjištěných dospějí, platnosti (čl. III. zák. ze dne 28. října 1896 č. 220 ř. z.).

Novoty v civilním procesu jsou nové skutečnosti a nové průvodní prostředky, které strana sporná během sporu v pozdějších spisech procesních, nebo po ukončeném sporu uvádí, aby své nároky, vztažmo námitky prokázala.

I. Všeobecný soudní řád rozeznává novoty dovolené a nedovolené. Poněvadž řádné písemní a ústní řízení na zásadě soustřeďovací spočívá, jest žalobce povinen celý děj žalobní i se všemi k němu se pojícími skutečnostmi a důkazy, pokud by mohly sloužiti ku prokázání jeho práva, dle pořadu časového již v žalobě uvésti (§ 3 s. ř.); rovněž žalo-

vaný musí ve své odpovědi všechny námitky, jimiž proti žalobě chce se brániti zároveň s prostředky průvodními uvésti (§ 7 s. ř.) Uváděti skutkové okolnosti a důkazy ve spisech pozdějších jest nepřípustno. Žalobce nesmí ve svou repliku jiných nových okolností pojati než ty, kterými zamýšlí námitky žalovaného vyvrátiti (§ 9 s. ř.); rovněž i žalovaný nesmí v duplice nových okolností uváděti (§ 10 s. ř.). Toliko výjimkou lze nové okolnosti během sporu k platnosti přivésti v případech následujících:

1. Žalobce smí, jak již podotčeno, v replice nové okolnosti uvésti za tím účelem, aby vyvrátil námitky žalovaného; totéž právo přísluší žalovanému, pokud jde o vyvrácení nových vývodů žalobcových v replice uvedených.

2. Nabízeti důkazu, že přiložená listina jest pravou, třeba jest teprve tenkráte, když odpůrce pravost její popřel (§ 133 s. ř.). Z toho jde, že tento důkaz pravosti i v replice vztažmo duplice nabídnut býti může.

3. Totéž platí pro případ, že by popřena byla pravost rukopisu nebožtíkova (§ 134 s. ř.), ve kterémžto případě nejen důkaz přísahou, nýbrž i srovnáním písma nabízen býti může v pozdějším spise, replice resp. duplice.

4. Důkaz rozhodovací přísahou lze také v pozdějších spisech bez zvláštního povolení nabízeti, ačkoli z pravidla také rozhodovací přísahu žalobce v žalobě, žalovaný v odpovědi nabídnouti má (resol. ze dne 31. října 1785 sb. z. s. č. 489 lit. III.).

II. Řízení o novotách.

1. Řízení písemné:

a) Žádosť za připuštění novot musí obsahovati zevrubné vyznačení jednotlivých nových okolností, které strana chce v replice nebo duplice k platnosti přivésti; totéž platí o nových prostředcích průvodních (resol. ze dne 31. října 1785 č. 489). Žadatel má doklady, nebo nemá-li jich, přísahou dokázati, že novoty v replice nebo duplice uvedené v žalobě vztažmo odpovědi vědomě nezamlčel (§§ 48, 54 s. ř.). Avšak i kdyby nebyla tato okolnosť uvedeným způsobem prokázána, nesmí soud z úřední povinnosti žádost odmítnouti, poněvadž soudce nemá pátrati po obsahu spisu, a poněvadž odpůrci musí býti ponechána možnost k novotám těmto svoliti (submittovati). Teprve tehdy, když by se tomu opřel, budiž zahájeno kontradiktorní řízení, které se rozsudkem vyřídí (resol. ze dne 31. října 1785 č. 489).

b) Rozsudek může býti bezvýminečným, když žadatel dostatečně osvědčí, že novot vědomě nezamlčel, nebo jestliže odpůrce tuto okolnost výslovně nebo mlčky dozná; rozsudek jest podmíněný, když novoty se připustí toliko: bude li nastoupena a složena přísaha o novotách. Novoty mohou i beze zvláštního výměru a bez přísahy býti připuštěny, když dle okolností dotyčného případu jest zřejmo, že novoty nebyly vědomě zamlčeny, tedy jestliže na př. nové okolnosti přistoupily, nebo nové důkazy na jevo přišly, když již žaloba vztažmo odpověď byla podána (rozh. ze dne 22. května 1862 č. 3276 sb. 1524). Přísaha konečně může odpadnouti, jestliže odpůrce popírá sice, že by novoty nebyly bývaly vědomě zamlčeny avšak proti připuštění jich se neohražuje (roz. ze dne 2. července 1889 č. 7528 časop. »Ger. Halle« r. 1889 č. 42).

c) V případě, že by neoprávněné novoty v replice nebo duplice bez povolení byly uvedeny, bude rozhodno, zdali odpůrce na takové novoty

beze vší výhrady odpoví čili nic. V prvním případě má soudce v rozsudku konečném k těmto novotám přihlížeti tak jako ke všem jiným průvodům procesním (dvor. dekr. ze dne 15. ledna 1787 č. 621 lit. e)); odporuje-li však druhá strana dotyčné novotě, má soudce rozhodnouti, zdali jde pouze o nové okolnosti a průvodní prostředky, jichž třeba jest k vyvrácení námitek v odpovědi vztažmo replice, či zdali se jedná o skutečné nedovolené novoty. V prvém případě musí soudce k takovým novým okolnostem přihlížeti, v posledním případě nesmí však žádného zřetele na ně vzíti a musí věc tak posuzovati, jakoby tyto novoty nebyly vůbec uvedeny.

2. Řízení ústní.

V ústním řízení jest vůbec sporno, zda ku připuštění novot jest zapotřebí zvláštní žádosti čili nic. Ullmann (rak. soudní řád str. 240), Ott (v Právníku roč. 26. str. 645) tvrdí, že soudce, protestuje-li odpůrce, má rozhoduje spornou věc zkoušeti, zdali novoty jsou důvodny. Přitom však dlužno ještě šetřiti předpisu dvor. dekr. ze dne 15. ledna 1787 č. 621 lit. B) sb. z. s., který stanoví, že žalobci v ústním řízení vůbec jest volno v první řeči i takové okolnosti a průvody přednésti, které v žalobě uvedeny nejsou. Z toho plyne, že zákaz novot vztahuje se i na řízení ústní, s tou však modifikací, že žalovaný není povinen na novoty v replice ihned odpověděti, nýbrž že se k jeho žádosti stání musí odročiti a žalobce pak žalovanému výlohy s odročením spojené musí nahraditi. Naproti tomu jsou v konečné řeči a v duplice novoty vyloučeny rovněž tak jako v řízení písemném.

3. Náklady.

V řízení ústním jest žalovaný oprávněn v případě, že by novoty byly v replice uvedeny, požadovati od žalobce náhradu výloh odročením stání jemu způsobených. Vydán-li k žádosti za novoty nepodmíněný rozsudek, buďtež zvítězivšímu žadateli útraty sporu o novoty přiřknuty; rovněž tak při podmíněném rozsudku, jestliže přísahu složil.

4. V konečném spise může žalobce sice toliko takové novoty uváděti, kterých bezprostředně jest třeba k vyvrácení novot v duplice uvedených. Naproti tomu v konečné odpovědi není dovoleno pod žádnou podmínkou novoty uváděti (§ 57 s. ř.). Žádost za povolení novot ve spise konečném nesmí se však z úřední povinnosti zamítnouti, nýbrž musí o nich po výslechu odpůrcově býti rozhodnuto (rozh. ze dne 7. října 1870 č. 11.009 a 11.010 sb. 3897 kn. jud. č. 69). Novoty v konečném spise lze vůbec připustiti ten tehdy, když jsou s to, aby material procesný objasnily nebo doplnily, aniž by tím trpěla obrana odpůrcova (roz. ze dne 30. září 1885 č. 9901 sb. 10716). Novoty nesmí se připustiti v konečné odpovědi, byť se i strany na tom shodly, že v každém sporném spise novoty mají býti přípustny (rozh. ze dne 29. srpna 1883 č. 10.157 sb. 9546).

III. Nový soudní řád.

Tento nezná vůbec řízení o novotách, poněvadž toto pojmu bezprostředního veřejného a ústního řízení odporuje; nicméně obsahuje však ustanovení, jimiž má býti zamezeno, aby nebylo protahováno řízení nabízením nových důkazů a průvodních prostředků. Tak stanoví § 178: Každá strana má uvésti ve svých předneseních podle pravdy úplně a určitě všechny skutkové okolnosti v jednotlivém případě k odůvodnění svých návrhů potřebné, má nabídnouti důkazy ke zjištění svých návrhů nutné, má se s určitostí

prohlásiti o skutkových údajích od jejího odpůrce přednesených a o nabídnutých důkazech, má vyložiti výsledky provedených důkazů a má s určitostí se vysloviti o příslušných vývodech svého odpůrce. § 179: Strany až do konce ústního jednání mohou přednésti nová ku předmětu tohoto jednání se vztahující skutková tvrzení a průvodní prostředky. Takové přednesení však soud k návrhu nebo z úřední moci prohlásiti může za nepřípustné, když údaje a důkazy nebyly dříve uvedeny patrně v úmyslu, rozepři protáhnouti, a když jejich připuštění značně by zdrželo vyřízení rozepře. Zejména může stranám býti přikázáno, aby ve lhůtě ustanovené zároveň k soudu uložily listiny, aby v ně odpůrce mohl nahlédnouti a aby oznámily jména a bydliště svědků, již vyslechnuti býti mají. Jestliže strana nevyhoví takovému příkazu v úmyslu, aby rozepři protáh'a, a přivede žádané průvodní prostředky teprve při pokračování v ústním jednání, tedy toto přednesení senát k návrhu nebo z moci úřední může prohlásiti za nepřípustné. jestliže by jím další vedení jednání průtahu utrpělo (§ 181). Nové nároky, tvrzení, prostředky a námitky průvodní, které se vztahují k částem právní rozepře v přípravném řízení rozebraným, mohou v ústním přelíčení k platnosti býti přivedeny, odpírá-li tomu odpůrce, toliko tenkrát, když strana hodnověrně osvědčí, že v čase přípravného řízení o existenci těchto nároků, jakož i o nově přednesených tvrzeních, prostředcích a námitkách průvodních neměla vědomosti (§ 263).

Nuntiatury.

Nuntiatury jsou úřady zastupující papežskou stolici na cizích dvorech. Od. V. století mívali papežové na císařském dvoře v Cařihradě zástupce, zvané apocrisiarii neboli responsales (zpravodaje). Dále vysílali k urovnání rozmanitých církevních a politických záležitostí do jednotlivých zemí »legaty« (vyslance), jež na základě zvláštní plné moci na ně přenesené vykonávali právomoc vyšší nežli místní církevní hodnostáři. Nyní nebývají již takovíto legáti vysíláni; název »legatus natus« spojen je jenom s jistými vynikajícími sídly metropolitními (Praha, Solnohrad a Ostřihom) jakožto titul čestný. Naproti tomu zřízeni jsou od počátku 16. věku na různých dvorech zvláštní papežští zástupci — nuntiové — kteří obstarávají hlavně diplomatické styky mezi papežem a dotyčnou vládou. Při tom ovšem jsou kromě toho ještě nadáni jistou církevní jurisdikcí, byť i dřívější jich pravomoc appellační převraty minulého století úplně zanikla. Nuntiatury vedou nyní z pravidla při obsazování biskupských stolic informační proces (viz čl. Biskupové), udílejí jisté indulty a dispense, kteréžto právo papež na biskupy a metropolity nepřenáší, a podávají zprávy o církevním stavu svých obvodů. Diplomatické postavení nuntiovo řídí se úplně zvyklostmi a ustanoveními diplomacie. Vídeňský kongres přikazuje papežskému nuntiovi i na nekatolických dvorech přednost před každým velevyslancem. Nuntius bývá vždy titulárním biskupem nebo arcibiskupem; jenom na dvorech druhého řádu může též prelát bez biskupské hodnosti tímto postavením nadán býti a má pak titul »internuntius«. Obdrží-li nuntius hodnost kardinála, obstarává sice na dále záležitosti nuntiatury, má však titul »pronuntius«. Nuntiatury jsou nyní ve Vídni, Paříži, Madridě, Lisabonu, Bruselu a Mnichově. Brasilie mívá obyčejně internuntia, rovněž i v novější době Holandsko. Nuntianturu, která byla v Lucernu pro katolickou část Švýcarska od roku 1579 zřízena, prohlásila r. 1873 spolková rada za zrušenou.

Obce (politické).

I. Vývoj obecního zřízení.

Vývoj jednotlivých obcí a jich zřízení v zemích nynějšího Rakouska bral se různými cestami, jak při různorodosti částí, z nichž říše naše povstala, zcela přirozeno. Než přes tuto různost lze všude pozorovati společnou překážku samostatného rozvoje řádů obecních, totiž řády feudální, které veškeru politickou moc na šlechtě soustředily.

Před rokem 1848 rozeznáváme následující útvary obcí:

1. Města t. j. větší místa obyčejně hražená, jichž obyvatelé většinou řemeslem a obchodem se zabývali. Tu pak sluší činiti rozdíl mezi městy svobodnými, nestojícími pod pravomocí jiné fysické nebo právnické osobnosti, městy zeměpanskými, založenými na zeměpanských pozemcích a pod dohledem zeměpánovým stojícími a městy panskými (municipálními, ochrannými nebo poddanými), majícími svou vlastní pravomoc politickou, civilní, realní ano i trestní, avšak v jistých směrech vrchnosti podřízenými.

Města panská povstala většinou z bývalých vesnic tím způsobem, že dle větší neb menší rozsáhlosti privilegií jim udělených propuštěna byla z přísného poddanství gruntovního pána, který si obyčejně pouze dosazování obecních představených vyhradil.

2. Městyse t. j. menší města zabývající se jen některými odvětvími veřejné správy ku př. vedením knih gruntovních, která nadána byla právem odbývati trhy.

3. Vesnice t. j. místa nehražená, jichž obyvatelstvo hlavně hospodářstvím polním se zabývalo, jen výjimkou svobodné t. j. bezprostředně zeměpánu podřízené jako v král. Českém: Studená, Arbelovice, Mířetice, Budohostice u Velvar pod rychtáři a konšely svobodně volenými, velkou většinou však poddané, jichž rychtářové a konšelé jako výkonní orgánové vrchnosti o pořádek a pokoj pečovali a vrchnosti při výkonu práv robotních a úročních pomáhali.

Obce venkovské neměly až do roku 1848 žádné účasti u veřejné pravomoci i zákonodárství a podržely převahou ráz osad hospodářských.

Města povstala, jak historicky dostatečně zjištěno, osazováním podhradí různými řemeslníky a lidem k nim patřícím. Méně jasným jest vznik jednotlivých vesnic a obcí venkovských. Pravděpodobným jest, že povstaly tyto přirozeným šířením se prvotních osamělých dvorů nebo dobrovolným spolkem rozptýlených dvořáků a to za účelem větší bezpečnosti, založení institucí náboženských, školních, dobročinných a snazšího snášení veřejných břemen. To by byl vznik a původ t. zv. svobodníků v Čechách. Obyčejný způsob zakládání vesnic byl ale ten, že pracující lid osazován byl na pozemcích okolo dvorů původních zemanů, kteří přepouštěli osadníkům své pozemky na jisté lhůty bez úroku (odtud tak často se vyskytující pojmenování Lhota, Lhotka), později však pod úrok a se závazkem k robotám.

Ve vývoji městských obcí lze pozorovati mnohem více samostatnosti než při obcích venkovských. Rozhodujícím tu byl jich význam obchodní a průmyslový, důsledkem jehož mnohé z nich dosáhly postavení dosti neodvislého tím, že přímo podřízeny byly zeměpánu. Sluly pak zeměpanskými, u nás královskými městy. Politickou správu a výkon spra-

vedlnosti, jakož i hospodářskou správu jmění obecního vykonával v těchto městech t. zv. magistrát.

Ostatní města t. zv. panská omezena byla ve své působnosti různými směry, hlavně pak tím, že vrchnost i na správu jich jmění dohled vedla.

Ani absolutismus veškeru politickou moc centralisující nebyl s to, aby obce z dohledu vrchnostenského vybavil, on naopak ze strachu o svou nadvládu nesamostatnost a pouta obcí ještě utužil.

Teprve události roku 1848 způsobily ve směru tomto dokonalý obrat. Kroměřížská ústava vycházejíc ze zásady: »Základem svobodného státu jest svobodná obec« stanovila pro obce jistá nezadatelná základní práva, která měla tvořiti ústavou zaručený základ přirozené působnosti obecní. Těmito základními právy měly býti: svobodná volba zastupitelstva, samostatná správa vnitřních záležitostí, záležitostí obecních a jmění obecního, veřejnost jednání obecního, veřejnost rozpočtu obecního a neodvislost u přibírání nových členů do svazku obecního. Přirozeným působištěm obce mělo býti vše, co se týká její zájmů a co se v mezích její dá provésti. Zákonné sankce dostalo se těmto zásadám cís. patentem ze dne 17. března 1849 č. 170 ř. z., který obsahoval úplnou úpravu obecní ústavy.

Než reakce těmto udalostem v zápětí jdoucí zamezila uskutečnění tohoto zákona, který mimo to setkával se s tuhým odporem, ježto nedbal historického významu vrchnostenských statkův. Toto opomenutí mělo býti napraveno r. 1851 vydáním »zásad pro organická zřízení v korunních zemích rakouského císařství«, které vyhražovaly panskému kdysi velkostatku právo, aby za jistých v různých korunních zemích různých podmínek svazku obecního byl sproštěn a přímo okresním úřadům podřízen. Dříve však než tyto zásady vzaly na se formu zákona, bylo provedení obecního zákona ze dne 17. března 1849 úplně zastaveno, svobodná volba obecního zastupitelstva zrušena, veřejnost jednání vyloučena a správa obecní v každém ohledu přísnému dohledu státnímu podrobena. Tento stav však netrval dlouho. Vláda byla okolnostmi donucena ku vydání zákona ze dne 24. dubna 1859 č. 58 ř. z., kterým zásady ze dne 31. prosince 1851 byly provedeny a který stanovil utvoření zemských komisí. Tyto komise byly povolány k vypracování osnovy obecního zřízení pro jednotlivá království a země. Komise zemské však svou práci nedokončily, když únorová ústava v život vstoupila.

Zákon obecní dnes platný ze dne 5. března 1862 č. 18 ř. z., který na základě § 11 únor. patentu po tuhých bojích v obou komorách říšské rady platnosti nabyl, tvoří základ obecního řádu zákonodárstvím zemským pro každou jednotlivou zemi zvláště stanoveného.

II. Platné říšské právo obecní.

1. Pojem politické obce.

Politická obec jest obvodovou korporací nejnižšího druhu, která spojujíc všechny osoby a pozemky, jež k oblasti její náležejí, v jeden celek, na základě určité organisace takové veřejné záležitosti obstarává, které se týkají zájmů těchto osob a pozemků a v mezích tohoto svazku vlastními silami a prostředky provedeny býti mohou. Veškero státní území rozpadá se na obecní okrsky, tak že každá nemovitost ve svazku jisté obce se nalézati musí. Výjimku činí císařské residence, zámky a jiné bu-

dovy se vším příslušenstvím určené buď k stálému neb dočasnému pobytu císaře neb dvoru. Zemskému zákonodárství byla zůstavena volnost vyloučení velkých statků ze svazku místní obce, následkem čehož tvoří tyto vlastní statkové území, které přejímá povinnosti místní obce, aniž by mu širší obvod úřadního působení mohl býti přidělen. Taková samostatná území statková byla však zemským zákonodárstvím zřízena pouze v Haliči a Bukovině. Majitel samostatného statkového obvodu jest povinen, nechce-li neb nemůže-li správu jeho sám vésti, ustanoviti k výkonu funkcí obecního starosty jednatele, který skládá slib u politického úřadu. Tento jednatel musí býti státním občanem, svéprávný a v plném užívání občanských čestných práv. Policejní trestní právo příslušící v obci starostovi přechází v tomto případě na politický úřad prvé instance. Na Moravě nejsou sice velkostatky z obvodu obecního vyjmuty, mají však zvláštní postavení, Přísluší jim jmenovitě samostatná působnost ve příčině vydržování cest, policie polní, policie stavební a požární atd. (§§ 84—92 mor. ř. ob.).

Obec může se skládati z jedné neb více osad, nebo z vesnické obce a statkového území; naproti tomu může jedna osada rozpadati se na více politických obcí. Obce mohou se na základě zemského zákonodárství a se schválením státním buď spojovati nebo rozlučovati, ano i hranice své měniti.

2. Obor působnosti.

Působnost obce jest buď samostatná (přirozená) nebo přenesená (delegovaná).

A. Do samostatné působnosti náležejí následující veřejné úkoly:

a) Místní policie, t. j. policejní ochrana osoby a majetku, péče o zachování obecních silnic, cest, mostů atd., péče o nerušenou a bezpečnou dopravu na silnicích a vodách, polní policie, dohled ku tržnictví, zvláště ku vahám a mírám, policie stavební, požární, mravní, pracovní a čelední. Výkon policejní činnosti jest povinností obce, jejíž zanedbání má za následek závazek ku náhradě škody.

b) Péče o veřejný blahobyt, t. j. péče o společné potřeby a zájmy *aa*) v oboru zdravotnictví, *bb*) hospodářského života a *cc*) osvěty. Pokud se posledního týká, jmenovitě péče o střední školy obcí vydržované, zvláště však péče o zřízení, zachování a dotování obecných škol. Úkoly obce v oboru obecného blahobytu jsou částečně fakultativní, částečně obligatorní. Vyplnění těchto posledních úkolů může býti státní mocí vynuceno.

c) Péče o chudinství a obecní dobročinné ústavy.

d) Obecní finanční hospodářství. Tu dlužno lišiti správu obecního jmění a právo obce k ukládání daní.

Při správě obecního jmění řídí se obec ve příčině nabývání a převodu vlastnictví soukromým právem (§ 290 o. o. z., roz. min. vn. ze dne 27. května 1871 č. 5688 časop. »Zeitschr. f. Verw.« r. 1871 s. 127). Pohledávky obce proti jednotlivcům z poškození obecního majetku vzniklé vymáhají se rovněž cestou právní a nikoli politickou (roz. min. vn. ze dne 21. září 1871 č. 11728 časop. »Zeitschr. f. Verw.« r. 1871 s. 166).

Obecní jmění skládá se ze jmění finančního a užitkového Finanční jmění jest ona část obecního jmění, ze kterého opatřují se prostředky nutné k vyplnění úkolů obecních, t. j. nutný důchod obecní.

Jměním užitkovým pak rozumíme ono obecní jmění, jehož účelem jest sloužiti kollektivním potřebám obecního svazku. Toto jmění rozpadá

se na veřejný statek, jehož užívání jest každému dovoleno a jmění obecní v užším slova smyslu, jehož užívání jest dovoleno pouze členům obce nebo jen určité třídě těchto, a konečně na jmění správní, které slouží jednotlivým správním účelům obecním. Právo obce k ukládání daní má místo tehdy, nestačí-li důchody jmění obecního ku krytí obecních výloh.

e) Prostředkování narovnání mezi spornými stranami pomocí důvěrníků z obce volených.

f) Dobrovolné dražby věcí movitých.

Do samostatné působnosti obce náleží též předsevzetí licitačních pachtů pozemků, ježto zde jest předmětem dražby nikoli věc sama, nýbrž právo věci té užívati (roz. min. vn. ze dne 28. února 1875 č. 1626 časop. »Zeitschr. f. Verw.« r. 1875 s. 67).

B. Přenesený obor působnosti obecní zahrnuje v sobě závazek ku spolupůsobení při úkolech správy veřejné v mezích zákonných. Toto spolupůsobení jest velmi rozmanité a nalézá své bližší určení v různých správních zákonech.

Jmenovitě činí stát nárok na spolupůsobení obce při následujících funkcích státních:

a) při vybírání daní;

b) při soupisu a sčítání lidu podle zákona ze dne 29. března 1869 č. 67 ř. z.;

c) při provádění předpisů o ohlášování;

d) při provádění předpisů o postrku (zák. ze dne 27. července 1871 č. 88 ř. z.);

e) při zřizování listin porotců dle zákona ze dne 23. května 1873 č. 121 ř. z.;

f) při pracích spojených s volbou do obecního zastupitelstva, sněmu zemského, říšské rady a obchodních i živnostenských komor;

g) při péči o zdravotnictví a to jmenovitě při provádění místních opatření za účelem zabránění nakažlivým nemocem a jich rozšíření, při provádění policejních zdravotních nařízení a předpisů o pohřbech, ohledání mrtvol atd.;

h) v záležitostech vojenských.

Ohledně přeneseného oboru působnosti dlužno míti na zřeteli:

1. Přenesený obor působnosti jest břemenem obci a může tudíž býti upraven pouze zákony, nikoli však pouhými nařízeními. Náklady přeneseného oboru působnosti musí obec sama nésti, není-li ohledně jednotlivých nákladů státem obci náhrada přiznána (nál. říš. s. ze dne 24. října 1872 č. 144 sb. »Hye« č. 34). Zásada o náhradě útrat jest ku př. v § 13 zákona ze dne 29. března 1869 o sčítání obyvatelstva uznána.

2. Co se týká důležité funkce vybírání státních daní, dlužno uvésti, že není toho času žádného zákona, který by obec k této funkci zavazoval, ježto předpis o vybírání daní ze dne 10. srpna 1855 věst. min. fin. č. 61 není zákonem a nemůže tudíž býti řeči o jakési zákonné povinnosti obce ku vybírání daní, jež by státní mocí vynucena býti mohla (nál. spr. s. dv. ze dne 31. října 1884 č. 2369).

3. Organisace obecní jest povahy representativní. Obec zastupuje při výkonu její funkcí a úkolů sborový orgán, který se volí dle ustano-

vení zemského obecního řádu a obecním výborem se nazývá (viz odst. III.)

4. Dohled ku obci vykonávají samosprávné korporace a úřady státní a to tak, že obec podléhá v oboru samostatné působnosti dohledu a kontrole samosprávných orgánů vyššího řádu (okres, země) dle následujících zřetelů:

a) Proti usnesení obecního výboru lze vésti stížnost u těchto vyšších orgánů, které mohou usnesení to změniti.

b) Dohlédací orgány vykonávají nad orgány obecními, jmenovitě nad starostou obecním, právo disciplinární.

c) Důležitější správní úkony jako uzavírání půjček, zcizení nemovitého jmění musí býti vyšší instancí schváleny.

d) Vyšší orgány samosprávy bdí nad nezkráceným zachováním kmenového jmění ústavů obecných.

Dohlédací právo státní správy na působnost obce v samostatném oboru jest povahy negativní a sice tak, že tato má o to pečovati, aby přirozený, t. j. zákonem vymezený obor samostatné působnosti obcí nebyl překročen a pokud není překročen, aby správa obce se nepříčila státním základním zákonům. Státní moc má právo, obecní zastupitelstvo, které překročilo meze své působnosti, rozpustiti a ku řízení obecních záležitostí až do zvolení nového obecního zastupitelství vládního komisaře dosaditi. Toto právo rozpuštění obecního zastupitelstva vykonávají však pouze zeměpanští političtí úřadové. Kdyby tudíž vyšší samosprávný orgán uznal rozpuštění obecního zastupitelstva vhodným a v tom směru i usnesení učinil, musí o souhlas a výkon jeho obrátiti se na zemskou vládu.

V oboru přenesené působnosti podléhají obecní orgánové positivní kontrole státních úřadů. Obecní starosta má při výkonu povinností s přeneseným oborem působnosti spojených povahu úředníka politického, jest tudíž rozkazy a nařízeními politických úřadů vázán a pokud se týče povinnosti k náhradě vzešlé ze zanedbání jeho povinnosti, státnímu úředníku na roveň postaven. Důsledkem toho jest, že obecní starosta v přeneseném oboru působnosti obecní jest podroben státní disciplinární moci. Proti výnosům a nařízením obecního starosty v přeneseném oboru působnosti lze vésti stížnost u úřadů státních.

U provedení říšského obecního zákona byly následující obecní řády zemským zákonodárstvím upraveny:

Obecní řád pro král. České ze dne 16. dubna 1864 č. 7 z. z., mark. Moravské ze dne 15. března 1864 č. 4 z. z., Slezsko ze dne 15. listopadu 1863 č. 17 z. z., Dalmacii ze dne 30. července 1864 č. 1 z. z., Halič ze dne 12. srpna 1866 č. 19 z. z., Dolní Rakousy ze dne 31. března 1864 č. 5 z. z., Horní Rakousy ze dne 28. dubna 1864 č. 6 z. z., Solnohrady ze dne 2. května 1864 č. 7 z. z., Štýrsko ze dne 2. května 1864 č. 5 z. z., Korutany ze dne 15. března 1864 č. 5 z. z., Krajinu ze dne 17. února 1866 č. 2 z. z., Bukovinu ze dne 14. listopadu 1863 č. 9 z. z., Tyroly ze dne 9. ledna 1866 č. 1 z. z, Vorarlberg ze dne 22. dubna 1864 č. 22 z. z., Istrii ze dne 10. července 1863 č. 13 z. z. a pro Gorici i Gradisku ze dne 7. dubna 1864 č. 8 z. z.

5. Města s vlastním obecním zřízením (statutem).

Zemská hlavní města, větší města lázeňská a vůbec některá větší města spravují se zvláštním obecním zřízením (statutem). Udělení, změny

a doplňky takovýchto zřízení vyhraženy jsou zemskému zákonodárství. Volba obecních starostů v takových městech podléhá císařskému potvrzení. Města se zvláštním statutem spravují své záležitosti svým zastupitelstvem. Ohledně samostatného oboru působnosti jsou podřízena zemskému výboru, po případě zemskému sněmu, ohledně přenesené působnosti pak politické zemské správě. V královstvích a zemích na říšské radě zastoupených mají následující města vlastní statut:

V král. Českém: Praha (statut ze dne 1. května 1850 č. 85 z. z.) a Liberec (statut ze dne 28. května 1889 č. 43 z. z.).

V mark. Moravském: Brno (statut ze dne 6. července 1850 č. 126 z. z. s dodatky z r. 1868 a 1875), Olomouc (statut ze dne 24. ledna 1866 č. 6 z. z. s novelami z r. 1868, 1874 a 1883), Jihlava (statut ze dne 26. října 1864 č. 52 z. z.), Znojmo (statut ze dne 20. ledna 1867 č. 5 z. z.), Uherské Hradiště (statut ze dne 9. května 1867 č. 18 z. z.) a Kroměříž (statut ze dne 18. února 1870 č. 25 z. z.).

Ve vév. Slezském: Opava (statut ze dne 20. ledna 1866 č. 10 z. z.), Bílsko (statut ze dne 8. prosince 1869 č. 4 z. z) a Frýdek (statut ze dne 8. prosince 1869 č. 4. z. z.).

V ostatních zemích: Bolzano (min. nař. ze dne 2. prosince 1850 č. 389 z. z.), Gorice (obecní řád ze dne 28. listopadu 1850), Štýrský Hradec (ob. řád ze dne 1. března 1867 č. 15 z. z.), Inomostí (zák. ze 17. dubna 1874 č. 28), Celovec (min. nař. z 9. června 1850 č. 335 z. z), Krakov (zák. z 1. dubna 1866 z. z. z r. 1870 č. 7), Lublaň (min. nař. z 9. června 1850, z. z. z r. 1870 č. 276), Lvov (zák. ze 14. října 1870 č. 79), Linec (zák. ze dne 18. ledna 1867, z. z. z r. 1870 č. 7), Maribor (zák. z 23. prosince 1871, z. z, z r. 1872 č. 2), Roveredo (zák. z 12. prosince 1869, z. z. z r. 1870 č. 1), Rovigno (zák. z 30. prosince 1869, z. z. z r. 1870 č. 4), Solnohrad (zák. z 8. prosince 1869, z. z. z r. 1870 č. 41), Štýr (zák. z 18. ledna 1867 z. z. z r. 1870 č. 8), Trient (min. nař. z 29. března 1851, z. z. z r. 1870 č. 61), Terst (pat. z 12. dubna 1850 č. 139 z. z.), Waidhofen (zák. ze 6. února 1869, z. z. z r. 1870 č 24), Vídeň (min. nař. z 20. března 1850, z. z. z r. 1870 č. 21, a Vídeňské Nové Město (zák. z 8. února 1866, z. z. z r. 1870 č. 17).

III. Orgány správy obecní.

Obec zastupuje ve všech její záležitostech obecní výbor (v Haliči, Dalmacii, Gorici a Gradisce obecní rada) a obecní starosta (čl. VII. zák. ze dne 5. března 1862 č. 18 ř. z.).

1. Výbor obecní.

Obecní výbor jest v záležitostech obecních orgánem usnášejícím a dohlédacím. Skládá se z určitého počtu členů, který v jednotlivých obecních zřízeních jest různý, většinou však řídí se počtem k volbě oprávněných členů obecních. Obecní řády (Dalmacii vyjímaje) stanoví, že v každé obci mají voleni býti náhradníci ku zastupování oněch členů obecního výboru, kteří z různých příčin svoje povinnosti sami vykonávati nemohou.

Počet těchto náhradníků závisí na počtu členů obecního výboru a po případě na počtu volících sborů. Bližší ustanovení o tom, kdo jest k volbě oprávněn, jakož i o volitelnosti a řízení volebním obsažena jsou v řádech volebních.

Členy obecního výboru bez volby (t. zv. majitelé hlasů virilních) jsou v některých korunních zemích (Čechy, Slezsko, Bukovina, Halič, Dolní

Rakousy, Krajina, Korutany) oni členové obecní s aktivním právem volebním, kteří určitý díl (různý dle obecních řádů, v Čechách $^1/_6$) veškerých v obci předepsaných přímých daní i s přirážkami zapravují, pokud tu není důvodu v obecním řádu uvedeného, jenž by je tohoto práva zbavoval. Tito majitelé hlasů virilních nepočítají se do počtu obecního výboru obecním řádem stanoveného. Všichni virilníci mohou se dáti v obecním výboru zastupovati; osoby vojenské v činné službě musí býti zastoupeny. Zástupce virilníka v obecním výboru musí býti státním občanem rakouským, svéprávným a nesmí býti proti němu žádného vylučovacího důvodu v obecním řádu uvedeného. Jím může býti sice člen obecního výboru, v kterémžto případě počítá se jeho hlas dvojnásobně, ale může zastupovati toliko jednu osobu. Členem obecního představenstva býti nesmí.

2. Představenstvo obecní.

Obecní představenstvo jest ve věcech obecních orgánem správu vedoucím a výkonným. Skládá se ze starosty a nejméně ze dvou radních. Kde toho vymáhá rozsah obecních záležitostí, může obecní výbor počet obecních radních přiměřeně zvýšiti; nikdy však nesmí počet radních převyšovati $^1/_3$ členů obecního výboru. Starostu a radní volí obecní výbor ze svého středu. Starosta a obecní radní musí při nastoupení úřadu za přítomnosti obecního výboru složiti slib do rukou představeného politického úřadu neb jeho zástupce, kterým na místě přísahy se zavazují k poslušnosti a věrnosti vůči císaři, zachovávání zákonů a svědomitému plnění svých povinností. Nemůže-li obecní starosta dočasně úřad svůj vykonávati, zastupuje jej obecní radní dle pořadí zvolení.

3. Volba představenstva a výboru obecního.

Členové výboru, náhradníci a členové představenstva volí se na 3 roky. Po uplynutí této doby zůstávají v úřadě až do ustavení se nového obecního zastupitelstva; vystupující mohou býti opětně zvoleni, není-li zákonné překážky. Uprázdní-li se během 3leté doby místo obecního starosty neb obecního radního, zvolí výbor nejdéle během 14 dní pro zbývající dobu nového obecního starostu neb radního. Má-li se obsaditi uprázdněné místo člena obecního výboru, povolá obecní výbor onoho náhradníka do výboru, který ve volebním sboru, ve kterém vystouplý člen výboru zvolen byl, nejvíce hlasů obdržel. Při stejném počtu hlasů rozhodne los. Je-li však počet ubylých členů obecního výboru tak značný, že ani povoláním všech náhradníků místa jich obsazena býti nemohou, vykoná se neprodleně v dotyčném sboru na základě poslední volební listiny nová doplňovací volba pro zbytek volební periody. Ustanovení o povolání náhradníků platí i v případě dočasného zaneprázdnění člena obecního výboru.

Každý volitelný a řádně zvolený člen obce jest zavázán volbu za člena obecního výboru, náhradníka neb člena obecního představenstva přijati, pokud tu není důvodu, který dle obecního řádu ku sproštění povinnosti té uvésti lze. Kdo bez takového důvodu a vzdor opětnému vyzvání se zdráhá volbu přijati neb úřad již přijatý dále zastávati, ztrácí volební právo jak pro běžnou tak i následující volební periodu a může býti po případě stižen peněžní pokutou, kterou ukládá obecní zastupitelstvo.

4. Odměna.

Úřad člena obecního výboru a náhradníka jest bezplatný. obecní zastupitelstvo stanoví, zda a v jakém obnosu má obecní starosta a radní obdržeti náhradu z prostředků obecních po dobu trvání jich úřadu. Všichni

zástupci obce mají však nárok na náhradu nákladů spojených s obstaráváním obecních záležitostí. Stanovení odměny obecního starosty jest záležitostí volné úvahy samosprávných úřadů (nál. spr. s. dv. ze dne 24. září 1891 č. 6126).

Zemský výbor může odměnu obecnímu starostovi poukázanou, pokud se nalézá v odporu s rozhodnutím zemského výboru, z obecního rozpočtu škrtnouti (nál. spr. s. dv. ze dne 12. března 1891 č. 5818).

5. Zánik úřadu.

Člen obecního výboru, náhradník neb člen obecního představenstva pozbývá svého úřadu, nastane-li neb objeví-li se skutečnost překážející jeho volitelnosti, po případě vstupu do obecního výboru. Bylo-li proti shora uvedeným obecním hodnostářům zavedeno vyšetřování pro trestní skutek v obecním řádu uvedený, neb vyhlásí-li se nad jeho jměním konkurs či zavede-li se řízení vyrovnávací, nemůže týž úřad svůj vykonávati dotud, pokud trvá vyšetřování neb řízení konkursní, po případě vyrovnávací.

6. Obecní úředníci.

Obecní starosta vykonává povinnosti se správou obce spojené za pomoci více méně četného personálu, který má starostovi obecní výbor k ruce dáti. Tento personál tvoří obecní úřednictvo, o jehož počtu, služném, způsobu jmenování a jiných jeho poměrech rozhoduje obecní výbor. Ku platnému usnášení se obecního výboru o obecním úřednictvu jest třeba souhlasu absolutní většiny přítomných členů výboru; hlasování při obsazování míst děje se tajně (lístky). Platnost jmenování obecním úředníkem jest podmíněna zachováním vytčeného způsobu jednání (roz. spr. s. dv. ze dne 2. července 1892 č. 6713). O skutečném poměru úřednickém lze jen tehdy mluviti, byla-li jistá osoba způsobem právě naznačeným povolána ku trvalému obstarávání obecních záležitostí za jistou předem určenou a pravidelnou peněžitou odměnu a byla-li zároveň podrobena disciplinární moci obecního starosty. Uvedený poměr tudíž nevzniká, byl-li někomu udělen obecní úřad od obecního starosty pouze brevi manu (rozh. spr. soudu ze dne 16. prosince 1892 č. 6950).

Obecní úředníci jsou podřízeni obecnímu starostovi, který nad nimi vykonává moc disciplinární. Týž má právo v nutných případech je suspendovati ze služby, o úplném propuštění jich ze služby rozhoduje však pouze obecní výbor.

Ministerské rozhodnutí ze dne 11. února 1871 č. 1590 stanoví, že provedení disciplinárního řízení proti obecnímu úředníku nenáleží do oboru působnosti obecního zastupitelstva. Vzhledem k ustanovením obecních řádů nelze však obecnímu výboru upříti právo usnesení se, aby řízení disciplinární zavedeno bylo, jakož i právo dohledu, který obecní výbor vykonávati může komisí ze svého středu zvolenou a při vyšetřování intervenující.

Právní poměr obce s jedné a obecního úředníka se strany druhé na smlouvě služební spočívající jest povahy soukromoprávní. Z toho plyne, že práva obecního úředníka z tohoto poměru plynoucí, pokud byla nařízením obecního starosty neb obecního výboru porušena, přivésti lze k platnosti před řádným soudem a nikoli před soudem správním (plen. usnesení spr. soudu ze dne 15. října 1877 č. 1334; rozh. ze dne 5. května 1892 č. 6587). Co se tohoto poměru týče, vyslovil říšský soud nálezem ze dne 23. října 1878 č. 212 zásadu, že ve sporu vzniklém o právním trvání alimentace neb výslužného obecním výborem obecnímu úředníku neb zřízenci (též

obecnímu starostovi) povolené rozhodovati mají řádní soudové a nikoliv samosprávné úřady.

Aktivní jakož i pasivní právo volební obecních úředníků jest následkem jich poměru k obci poněkud obmezeno. Aktivního volebního práva nedostává se oněm ob. úředníkům, kteří nedostáli své povinnosti ohledně složení účtů o hospodářství obecním nebo hospodářství obecních ústavů; pasivního práva volebního jsou obecní úředníci potud zbaveni, pokud se nalézají ve službách obce a po vystoupení z nich potud, pokud neučinili zadost své povinnosti ohledně složení účtů po případě zaplacení náhrady. Naproti tomu nemůže pouhá neúplnost skutečně složených účtů zbaviti obecního úředníka volitelnosti (nál. spr. s. ze dne 9. ledna 1892 č. 6351). Profesoři na obecních středních školách jakožto obecní úředníci nejsou volitelnými (nál. spr. s. ze dne 9. dubna 1891 č. 5873).

V jednom směru jsou obecní úředníci úředníkům státním na roveň postaveni: pokud se týká ochrany §§ 68 a 81 tr. z. a podrobení ustanovením §§ 101, 104 a 181 téhož zákona.

V obcích s vlastním statutem vykonává práva jmenování a propuštění obecních úředníků onen samosprávný orgán, kterému byly svěřeny úkoly obecního výboru. Služební poměr úřednictva upraven jest tu obecním statutem.

Zdárné upravení právního poměru samosprávného úřednictva t. j. úředníků obecních a okresních jest úkolem zákonodárství zemského. U nás zabývala se otázkou touto opětně komise pro záležitosti obecní a okresní. Jedná se hlavně o to, aby samosprávný úředník požíval té neodvislosti, jíž ku zdárnému vykonávání úřadu jeho jest třeba, jakož i aby vzhledem k široké jeho působnosti od něho žádána byla určitá úřadu jeho odpovídající způsobilost. Obtíže v tomto směru se vyskytující spočívají hlavně v tom, že nelze dopustiti, aby prováděním těchto oprav doznala újmy zákonem přiznaná samospráva. Další snahy obecního úřednictva směřují k úpravě jich hmotných poměrů a dosažení povahy úředníků veřejných. Sluší podotknouti, že se strany vlády dějí se pokusy v tom směru, aby státní správě byl vyhražen větší vliv než dosud při rozhodování o způsobilosti uchazečů o místa obecních úředníků, kterýžto požadavek i zemským výborem král. Českého jakožto oprávněný uznán byl. Naproti tomu vyslovil se sněm království Českého v sezení dne 13. října 1882 o nárocích tohoto druhu naprosto odmítavě.

IV. Členové obce.

Dlužno rozeznávati tři skupiny obyvatelů žijících ve svazku obecním:

1. občany s právem domovským;

2. státní občany bydlící sice v obci, avšak práva domovského nepožívající;

3. cizince v obci se zdržující.

Důsledkem volnosti stěhování se státním základním zákonem ze dne 21. prosince 1867 č. 141 ř. z. každému občanu zaručené přísluší všem státním občanům, kteří v obci bydlí a tu daně zapravují jak aktivní tak i pasivní právo volební do obecního zastupitelstva a sice za týchž podmínek jako příslušníkům obecním.

Svazek obecní jest základem svazku státního. Přední zásadou u nás jest, že každý státní občan musí v jisté obci požívati domovského práva, a obce, ačkoli o této otázce rozhodují ve vlastním, neobmezeném oboru

působnosti, jsou přece v tomto směru (pokud se týče obsahu a ztráty spolučlenství) vázány příslušnými zákonnými ustanoveními.

Obecní řády rozeznávají:

1. Příslušníky obce, kteří v obci domovského práva požívají.

2. Společníky obce, kteří, aniž by požívali domovského práva:

a) v obvodu obce drží dům nebo pozemek;

b) z řemesla neb živnosti v obci samostatně provozované přímé daně odvádějí, nebo konečně

c) v obci bydlí a tamtéž daň z příjmu zapravují (§ 6 česk zříz. ob.). Moravské zříz. ob. vyhledává, aby dotyčná osoba platila daň nejméně po 1 rok a to v obnosu takovém, který jest základem aktivního volebního práva do obecního zastupitelstva. V Praze může býti společníkem obce jen ten, kdo v Praze bydlí (nál. spr. s. dv. ze dne 25. dubna 1889 č. 4648).

Všechny ostatní osoby, které se v obci zdržují, však do žádné z uvedených tříd nepatří, nazývají se přespolními. Členy přespolními jsou tedy ve smyslu obecního řádu netoliko příslušníci cizího státu (ku př. uherští občané), nýbrž i rakouští státní občané, kteří v obci, níž bydlí, ani domovského práva nemají, aniž náležejí do třídy obecních společníků.

3. Měšťany. Ve městech a některých městysech nazývají se oni obecní příslušníci, kteří udělením od obce nabyli práva měšťanského, měšťany. Právo měšťanské udílí obec v samostatném oboru působnosti, při čemž jest jedině tou zákonnou zásadou vázána, že je muže uděliti toliko svým příslušníkům. Udělení tohoto práva děje se za poplatek, který ve většině obecních řádů obnosem 20 zl. (v Praze 200 zl.) jest vyměřen.

4. Čestné občany. Obce mohou uděliti státním občanům. kteří si zjednali zvláštních zásluh o říši, zemi neb obec, čestné měšťanství (občanství), po případě čestné členství obecní. O tom, jsou-li splněny formální náležitosti zákonné, nutné pro platnost usnesení ohledně jmenování čestných občanů, rozhoduje zemský výbor (Morava) (nál. spr. s. dv. ze dne 2. prosince 1885 č. 3153 sb. »Budwinski« č. 2801). Čestné občanství jednou propůjčené nemůže oprávněnému býti odňato usnesením obecním a nastává tudíž ztráta jeho vzhledem k ustanovením obecního řádu pouze následkem odsouzení v řízení trestním (roz. min. vnitra ze dne 2. července 1871, č. 8090, »Zeitschr. f. Verw.«, roč. IV., č. 34, s. 134).

5. Přespolní. Obec nesmí odepříti pobyt těm přespolním, kteří se svým domovským právem vykáží, nebo aspoň dokáží, že učinili potřebné kroky k opatření si tohoto průkazu a to potud, pokud tito a jich příslušníci (členové rodiny atd.) bezúhonný život vedou a veřejné dobročinnosti na obtíž nejsou (čl. III. zák. z 5. března 1862). Proti opatřením obecním tohoto druhu lze podati stížnost u politického úřadu. Za přespolné pokládají se ony osoby práva domovského nemající, které v době, kdy usnesení a vypovězení jich učiněno bylo, v obci statků nemovitých nemají aniž jakoukoli daň zapravují. V pochybnosti se musí tyto skutečnosti vyšetřiti (nál. spr. s. dv. ze dne 11. června 1887 č. 1485 sb. »Budwinski«, VI., 343, a ze dne 11. října 1888 č. 3139, sb. »Budwinski« č. 4277).

Práva a povinnosti členů obce jsou:

1. Právo nerušeného pobytu v obci.
2. Nárok na ochranu osoby i majetku jenž se nalézá v obvodu obecním.
3. Právo na užívání obecních ústavů dle míry stávajících zařízení.
4. Aktivní a pasivní právo volební do obecního zastupitelstva.

5. Příslušníci obecní mají nárok na zaopatření pro případ zchudnutí a to dle míry jich nuznosti.

6. Měšťanům neb jednotlivým jich třídám jest vyhražen nárok na nadání a ústavy zvláště pro ně založené.

7. Čestní měšťané (po příp. čestní členové obecní) mají práva obecních členů, jsou však prosti jich povinností.

8. Členové obce mají nárok na případné přebytky obecního důchodu.

9. Oni mají však povinnost ku převzetí čestného úřadu v obecním zastupitelství volbou na ně vznešeného.

10. Členové obecní jsou povinni platiti přirážky obecní.

11. Členové obecní jakož i přespolní jsou povinni svůj domovský list obci předložiti, jinak může jim další pobyt v obci býti zakázán, ježto právo ku pobytu v obci, jak pro přespolné, tak pro příslušníky závisí od průkazu práva domovského, a obec tudíž není povinna trpěti ve svém obvodu ony členy a přespolné, kteří zmíněné podmínce nedostáli (roz. min. ze dne 30. června 1868 č. 7670, »Zeitschr. f. Verw.« r. 1868 č. 39). (Viz čl. Odstrčení a Právo domovské.)

V. Majetek obecní.

1. Jmění obecní.

Obecním jměním zove se majetek, který jest určen k tomu, aby z výnosu jeho uhražovaly se náklady správy obecní. O tom, je-li určitý objekt jměním obecním neb statkem obecním, rozhoduje zastupitelstvo obecní. Činí-li kdo nárok na jisté požitky neb na užívání obecné, jest mu nárok ten prokázati.

Přebytky ročního výnosu jest upotřebiti ku krytí potřeb příštího roku správního. Rozděliti lze je mezi členy obce jen se svolením úřadu nadřízeného (okresního zastupitelstva) a to tehdy, jsou-li veškeré potřeby obecní zapraveny a lze-li se toho i pro budoucnosť nadíti. Jmění obecní jest spravovati tak, aby trvale a co možná největšího výnosu poskytovalo (§ 69 česk. obec. ř., § 62 mor. obec. ř.). Jmění kmenové zachovati jest neztenčené. Toto může býti jen na základě usnesení zemského sněmu mezi členy obce býti rozděleno. Správu vede představenstvo obecní, které ku všem úkonům, přesahujícím meze obyčejné správy, vyžádati sobě musí svolení výboru obecního, v případech důležitých zastupitelstva okresního (na Moravě výboru zemského).

Aby jmění obecní bylo zachováno, jest je vésti v patrnosti. Za tím účelem má každá obec o veškerém svém jmění vésti inventář, při čemž podrobena jest dohledu úřadů nadřízených (okresního výboru, zemského výboru).

Jinak platí ve příčině obecního jmění ustanovení občanského zákonníka. Dle § 15 nov. ex. ř. lze vésti exekuci pouze na ony kusy jmění obecního, jež bez ujmy veřejných zájmů obcí chráněných k uspokojení věřitelů vynaloženy býti mohou. O tom, které kusy to jsou, rozhodují správní úřady státní.

2. Veřejný statek obecní.

Onen majetek obce, který dle své povahy a účelu všeobecnému užívání slouží, zove se statkem veřejným, ku př. obecní cesty, sady, náměstí, mosty atd. Toto nepopíratelné vlastnické právo obce nelze nicméně dle § 2 zákona ze dne 5. prosince 1874 č. 92 z. z. do veřejných knih zanésti. Všeobecné užívání statku veřejného není soukromým právem (tím

méně služebností), nýbrž právem veřejným, jež dle předpisů správních každému náleží (nál. spr. s. dv. ze dne 12. června 1885 č. 1619 sb. »Budwinski« č. 2607). Toto obecné užívání jest pro každého stejného druhu a stejné míry. Naproti tomu lze nabyti věcných práv, zejména služebností obecné užívání přesahujících a to buď smlouvou, buď vydržením ku př. právo ku kladení vodního nebo plynového potrubí, kolejí atd.; spory o tato věcná práva patří před řádné soudy. Vlastnické právo obce ku veřejnému statku má za následek, že požitky, které se vedle všeobecného užívání tohoto statku vyskytují, připadají obci ku př. ovoce a plody veřejných sadů. Obecnímu statku neodnímá se jeho veřejnoprávní povaha tím, že obecné užívání jeho jest dovoleno toliko za jistý poplatek, který tu béře na sebe ráz veřejnoprávní dávky.

Veřejný obecní statek jest dle převládajícího názoru z právního obchodu zcela vyjmut, dle náhledu Randova (Právo vlastnické, IV. vyd. § 3) pouze částečně a to potud, pokud nabytí soukromých práv s jeho povahou jako statku veřejného nedá se mysliti.

Veřejný statek trvá potud, pokud se hodí k obecnému užívání; ztráta této způsobilosti může býti pouze přirozená a to buď trvalá neb dočasná.

3. Vlastní statek obecní.

Jmění obci patřící, jehož požitky náležejí přesně vytčené skupině občanů, tvoří t. zv. vlastní statek obecní. Liší pak se od veřejného statku tím, že požitky nebo-li plody tohoto (vlastního) statku obecního připadají občanům a toliko případný přebytek jich obci samé jakožto vlastníkovi. Není však pro pojem statku tohoto třeba, aby jen určitá třída občanů s vyloučením jiných měla právo k požitkům. Toto jmění obecní lze zanésti do veřejných (pozemkových) knih. Požívací práva jednotlivců jsou právy nabytými, každé to právo (podobně jako požívací práva soukromoprávní) stanoví samo o sobě obsah a míru oprávnění, kdežto obsah a míru veřejnoprávního užívání stanoví zákonná norma úplně mimo individualní oprávnění stojící. Toto právo požívací nezakládá se pouze na příslušenství k obci (měšťanství), nýbrž též na t. zv. nerušeném výkonu dosavadním. Pojem tohoto zvláštního jmění obecního nelze § 288 o. o. z. podřaditi ani z něho vyvoditi. Tak i nál. spr. s. dv. ze dne 7. ledna 1886 č. 87 sb. »Budwinski« č. 3333.

Historický vývin právního pojmu obecního statku jest temný a jmenovitě původ jeho jest zahalen rouškou neproniknutelnou. Pouze to jest historicky dokázáno, že vlastnictví obecní tvořilo základ vlastnictví individualního a ještě na počátku tohoto století nalézala se velká část veškery půdy ve vlastnictví obecním, jehož pojem však není zcela přesně vymezen. Zákonodárství století XVIII. a počátku XIX. není tomuto stavu příznivo. Tak bylo patentem ze dne 23. srpna 1770 č. 1225 nařízeno rozdělení společně užívaných pastvin a proměnění jich v louky a role. Zatímní obecní řád ze dne 17. března 1849 č. 170 ř. z. obsahuje v § 22 ustanovení, že všichni občané mají právo k užívání obecního statku, pokud požitky jeho jich potřebu nepřevyšují. Cís. patent ze dne 24. dubna 1859 činí rozdíl mezi obecním jměním dle § 288 o. o. z. a oním jměním obecním, jehož požitky připadají jednotlivým třídám obecních členů. Při tom vyslovuje zásadu, že jen ona práva ohledně obecního statku na dále potrvati mají, jež byla nabyta způsobem zákonným. Uvádí však i jistá obmezení potud, že faktický výkon práva k uznání jeho nestačí, nýbrž

žádá řádný původ jeho, tudíž právní titul (důvod). Posledním stadiem vývinu pojmu obecního statku jest obecní řád z r. 1862. Hlavními zásadami jej ovládajícími jsou: Faktický výkon požívacího práva zakládá oprávnění bez ohledu na jeho řádnost; výkon práva v okamžiku nabytí platnosti nového obecního řádu jest rozhodným pro další trvání požívacího práva.

Celkem stanoví tento zákon pojem obecního statku velmi neurčitě, čehož následek byl, že ve směru tom vyvinulo se a platnosti nabylo v právní praxi právo na zvyklosti spočívající. K upevnění tohoto zvykového práva přispěly v nemalé míře nálezy správního soudu, jehož čelnější zásady tuto podáváme:

Požívací práva k obecnímu statku na titulu obecního členství spočívající jsou povahy veřejnoprávní (nál. spr. s. dv. sb. »Budwinski« č. 137, 342, 683, 931, 998, 1955, 3188, 4588, 4600). Úprava těchto požívacích nároků spadá důsledně do pravomoci úřadu obecního a orgánů jemu nadřízených, ať již se jedná o trvání tohoto práva, neb o způsob a rozsah požitků (nál. spr. s. dv. sb. »Budwinski« č. 1206). Pro trvání takového požívacího práva jest rozhodným dosavadní nerušený jeho výkon: udání titulu nebo právního způsobu nabývacího netřeba; námitka, že výkon děl se precario (na odvolání), nemá významu (nál. spr. s. dv. sb. »Budwinski« č. 187, 342, 683, 931, 998). Užívání pozemků obecních způsobem od pradávna zděděným nezakládá soukromoprávní držbu (nál. spr. s. dv. sb. č. 4390, 4392) a nevylučuje vlastnictví obce. Toto jest sice obmezeno, ale správa statku přísluší obci, která požitky mezi oprávněné rozděluje. Právo ku požitkům obecního statku nemůže býti nabyto soukromou úmluvou (nál. spr. s. dv. sb. »Budwinski« č. 4005) a nemůže býti změněno úmluvou účastníků neb usnesením obecním. Netrvá-li onen hospodářský celek, ku př. následkem parcelace, jehož držba dle dosavadního zvyku opravňovala ku braní požitků, zaniklo tím právo ku těmto požitkům (nál. spr. s. dv. sb. »Budwinski« č. 2279, 2302, 2358, 2479, 3333), ač není-li tu nepochybný a nepopíratelný zvyk, dle kterého i jednotlivým částkám po rozdělení přísluší poměrná účast na požitcích (nál. spr. s. dv. »Budwinski« č. 2188, 2603). Výkon práva požívacího, který příčí se právní zásadě, že požívání má hověti jen domácí a hospodářské potřebě, může býti změněn usnesením obecního výboru (nál. spr. s. dv. sb. »Budwinski« č. 2302, 2697). Ano i oprávněné požívání obecního statku má jen potud trvati, pokud toho vyžaduje domácí neb hospodářská potřeba oprávněných (nál. spr. s. dv. sb. »Budwinski« č. 522, 1801, 3752, 4123). Oprávnění nemohou žádati náhrady za požitky ušlé, ať se to stalo z jakéhokoli důvodu (nál. spr. s. dv. sb. »Budwinski« č. 4204).

Obecní statek jest zbytkem bývalého společného vlastnictví půdy (dědiny), právní to útvar nehodící se do dnešní doby individualního hospodářství. Boj individualního vlastnictví proti společnému (obecnímu) statku trvá nepozorovaně sice, však s úspěchem dále, čehož důkazem jest zjev, že obecních statků stále ubývá. Dále i nynější stav obecního statku dokazuje, že doba přítomná vzdor všem snahám socialním tomuto právnímu ústavu málo jest příznivou. Hlavním úkolem zákonodárství jest pak otázka takové úpravy obecního statku, aby nikdo z účastníků ve svých nabytých právech nebyl zkrácen. Pokus v tomto směru učinil zemský výbor království Českého osnovou ze dne 16. července 1888.

Literatura: Randa: Právo vlastnické, Praha 1889 (§ 3); Pražák: Rakouské právo ústavní, část I., Praha 1895; Klineberger: O obecním statku v Samosprávném obzoru XIV.; Fiedler: O obecním statku, Praha 1889; Schwarz: Výklad zákona obecního, Praha 1894, III. vyd.

Obce farní (evangelické).

I. Pojem.

Obec farní jest souhrn všech v určitém, místně ohraničeném obvodu bydlících evangelických věřících vyznání augsburského nebo helvetského neb obojího pod duchovní správou faráře. Jsou tedy farní obce vyznání augsburského, helvetského a farní obce augsburského i helvetského vyznání. Stávající farní obce jsou uznány za právně existující.

Změny v tomto ohraničení nastávají, nehledě k nahodilému rozejití se obce, zřízením nové farní obce neb odfařením a přifařením jednotlivých míst neb jich částí. Jedná-li se o přifaření pouze části určitého místa, mají všichni tamtéž bydlící evangeličtí vyznavači a jde-li o přifaření jednoho neb více míst — aspoň většina tam usedlých vyznavačů podati dotyčnou žádost výboru senioratnímu, který slyšev příslušná presbyteria předloží ji k rozhodnutí výboru superintendenčnímu. Takovou žádosť může podati též presbyterium obce, leč nesmí býti rozhodnuto o odfaření nebo přifaření proti vůli většiny přifařených. Rozhodnutí má býti doručeno stranám, kterýmž přísluší právo odvolati se k nejvyšší církevní radě. Rozhodnutí nabyvší moci práva jest oznámiti zemské vládě.

II. Zřizování nových obcí.

Ku zřízení nové obce farní neb filialní jest nutno vykázati dostatečné prostředky ke krytí nákladů, bohoslužby a náboženského vyučování mládeže. Žádosti mají býti řízeny pořadem řádných instancí na vrchní církevní radu. Vrchní církevní rada má ve shodě se zemskou vládou založení obce buď schváliti neb s udáním důvodů odepříti.

III. Obec mateřská.

Při farních obcích s obcemi filialními nazývá se ona část, ve které se nalezá sídlo farního úřadu, obcí mateřskou. Každá obec mateřská a každá obec filialní má ke správě svých zvláštních záležitostí zvoliti presbyterium a čítá-li více než 500 duší, obecní zastupitelstvo. O vzájemném poměru a o správě všeobecných záležitostí mají býti zřízeny stanovy. Pro příslušníky, kteří jsou od kostela příliš vzdáleni lze zříditi kazatelské stanice. K tomu jest potřebí souhlasu farářova a presbyteria jakož i příslušného seniora.

IV. Obce jež sestávají z příslušníků obou vyznání, jsou podrobeny církevni správě onoho vyznání, kterému byly při svém založení hledě ku vyznání většiny údů obce vrchní církevní radou podřízeny. V takových obcích mají býti všude zřízeny zvláštní stanovy.

Duchovní i světští údové presbyteria takové obce, kteří nenáležejí k vyznání církevní správy, které je obec podřízena, mohou býti sice členy senioratních a superintendenčních shromáždění, nikoli však dotyčných výborů a generální synody. Aby bylo zamezeno každému nátlaku, jest farář povinen dovoliti příslušníkům obce onoho vyznání, jemuž on sám nenáleží, aby daly vykonati úřední jednání duchovním svého vyznání a nesmí v takových případech odepříti delegaci.

V. Práva a povinnosti příslušníků.

Každý evangelický věřící náleží oné farní obci, v jejímž obvodě má své řádné bydliště a v té má i s příslušností spojená práva a povinnosti.

Každá církevní obec poskytuje všem svým příslušníkům podíl na církevních úkonech, nárok na služby farářů, účastenství v ústavech a právech obce. Ona žádá ode všech svých příslušníků počestný, křesťanský život, zvláště účastenství při veřejných bohoslužbách a při slavnosti svatého přijímání, mír vzájemný, mír s jinověrci, poslušnost zákonů státních a věrnost císaři, podrobení se ustanovením církevní ústavy, úctu k duchovním i větským zástupcům obce a k jich rozhodnutím, přijetí na ně vložených obecních úřadů. Ona má právo požadovati příspěvky na udržování svého kostela a svých ústavů školních a dobročinných a je-li to nutno, má právo dovolávati se k vymáhání příspěvků politickou zemskou vládou schválených ochrany a pomoci světských úřadů.

Právo hlasovací přísluší oněm členům mužského pohlaví, kteří vyhoví církevním požadavkům, překročili 24. rok svého věku a tam, kde jsou nutny neb obvykly příspěvky na udržování (kostela), ti, kdo je aspoň za dvě poslední leta pravidelně zaplatili. Faráři, vikáři a definitivně ustanovení správcové školy a učitelé evangelických škol mají již vzhledem k svému úřadu právo hlasovací. Ohledně volitelnosti viz čl. »Presbyterium«.

VI. Farář jest obcí povolaný nositel úřadu farního. On jest duchovním představeným obce a ve smyslu občanských zákonů přísluší jemu duchovní správa ohledně všech příslušníků jeho obvodu.

1. Práva a povinnosti.

Každý duchovní správce má se před svým potvrzením reversem vlastnoručně podepsaným a vrchní církevní radě předloženým zavázati, že úřad svůj věrně bude zastávati. Povinností farářovou jest především pečovati o to, aby pořádek, mír a práva obce byly zachovány. Jemu náleží jmenovitě: správa bohoslužby dle předpisů církevních, udílení svatých svátostí, opatřování církevních úkonů, vyučování konfirmandů, vyučování ve školách, správa duší, péče o zachování kázně kostelní, účastenství v chudinství; jakožto bezprostřednímu církevnímu představenému dozor nad učiteli, jmenovitě nad vyučováním náboženství; samostatné vedení matrik. Faráři přísluší dále péče o to, aby farní archiv řádně byl uschován a inventář o něm veden.

Působí-li v obci několik farářů, ustanoví se jeden z nich ku stálé správě úřadu farního a representaci jeho na venek. Farář může při jednotlivých výkonech úředních dáti se zastupovati osobami majícími zákonnou způsobilost, jest však při tom za řádné předsevzetí úkonů těchto zodpověden. Má-li farář dovolenou, musí sobě zříditi zástupce a oznámiti to presbyteriu. Zemře-li farář, je-li nemocen neb nepřítomen, pečuje presbyterium v souhlase se seniorem za zastoupení farářovo.

Příslušník obce farní může úřední výkon dáti předsevzíti farářem jiným jen se svolením faráře příslušného a zaplatí-li příslušné poplatky.

Faráři, kteří se stali ku službě nezpůsobilými, mohou dáti úřad svůj opatřovati zcela nebo z části vikáři.

Každý farář jest povinen, přistoupiti ku fondu vdov a sirotků své diecése, jakož i ku fondu neb ústavu pensijnímu. Faráři volí se doživotně.

2. Uprázdnění a obsazení úřadu farního.

Místo faráře se uprázdní: úmrtím, vzdáním se, jež vrchní církevní radou schváleno býti musí, vystoupením z církve, sesazením z úřadu na základě právoplatného nálezu disciplinárního. Po smrti farářově přísluší vdově a dětem 18. rok nepřekročivším požívání bytu, jakož i veškerých důchodů farářových po dobu 6 měsíců ode dne, kdy farář zemřel.

Obsazení uprázdněného úřadu farního děje se volbou. Zvoleného faráře pak potvrzuje vrchní církevní rada vyslechnuvši úřad politický. Jedná-li se o volbu cizince, jest potřebí schválení ministerstva vnitra. Slavnostní uvedení v úřad (instalace) přísluší senioru (§§ 27—37, 45, 46, 48 ústavy církve evang.).

Obce farní (katolické.

I. Pojem.

Obvod církevní rozpadá se na provincie, diecése, děkanství, vikariaty (arcipresbyteriaty) a farnosti.

Provincie jsou podřízeny vrchní správě arcibiskupů. Středem jich jest arcibiskupská kathedrála (chrám metropolitní). Příslušnost zakládá se bydlištěm v diecési: má však pro platné zákony ohledně laiků jen nepatrný význam; za to však tím větší ohledně duchovenstva. Provincie pojímá jednu nebo více diecési, jichž držitelé jeví se ve svém poměru k jich metropolitovi arcibiskupovi jako biskupové suffragani, jako představení diecési však biskupy řádnými. Diecése z pravidla bývají nazývány dle názvu místa, v němž se nalézá biskupské sídlo. Jsou to církevní obvody správní, jichž střediskem a podmětem jest biskupská stolice a biskupský chrám (viz čl. Biskupové). Diecése dělí se na větší počet okresů, děkanství (vikariáty, arcipresbyteriaty), jež mají povahu správních obvodů, jich zřízení a vymezení zakládá se více méně na důvodech prospěšnosti (viz čl. Děkan). Nejmenší církevní obvody jsou fary t. j. církevní okrsky, které jsou obývány věřícími příslušnými k určitému kostelu (communitas fidelium). Zakládání a zřizování jich těsně souvisí s vývojem obroči.

1. Obce farní (parochiae) jsou dle obecného práva církevního správní obvody, v nichž pravomoc ohledně všech církevních úkolů přísluší faráři, vyjma ovšem práv biskupovi vyhrazených.

Ve příčině farních obcí platí tyto všeobecné zásady:

a) Farní obec zahrnuje v sobě všechny věřící, kteří v dotyčném obvodu bydlí (quid quid est in parochia, est etiam de parochia). Náleží tedy k farnosti každý, kdo má v ní své bydliště (domicil); totéž platí i v případě quasidomicilu.

b) Příslušníkem farnosti jest dále každý, kdo má v ní pozemkové vlastnictví, vyjímaje řehole, které jsou ze svazku farního vyjmuty, a jinověrce.

c) Ve farním obvodu smí úkony duchovní předsebráti jen příslušný farář biskupem k tomu autorisovaný, kterýž však může každému v dotyčné diecesi potvrzenému knězi výkon duchovních obřadů v jednotlivém případě dovoliti.

2. Platné právo.

Farní obec jest souhrn všech katolíků téhož ritu, bydlících ve farním okresu (§ 35 zák. ze dne 7. května 1874 č. 50 ř. z.). Rozhodným pro příslušenství k obci farní jest řádné bydliště, tedy místo, kde se kdo s tím, ať prokazatelným ať jen z okolnosti patrně vysvitajícím úmyslem usadil

aby tam trvale sídlil (§ 16 jur. n., § 66 nov. jur. nor. a rozh. spr. s. z 2. listopadu 1883 sb. »Budwinski« VII., 1892 a z 27. října 1886 sb. »Budwinski« X., 3224). Pokud i přespolní, dále pak osoby právnické, společnosti a družstva jsou povinny ku příspěvkům, o tom viz čl. Přirážky farní. Členové obcí filialních kostelů povinni jsou k příspěvkům vůči obcím farním i vůči užšímu filialnímu obvodu (nál. spr. s. dv. ze dne 2. prosince 1886 sb. »Budwinski«, X., 3281).

Ze svazku farního vyjmuty jsou činné osoby stavu vojenského.

Od obce farní lišiti jest obec místní. Obec jako taková nenáleží žádné náboženské společnosti, opatření dávek pro účely náboženské není naprosto záležitostí obce místní; o nákladech tohoto druhu nemohou se usnášeti obce místní vlastním jménem, nýbrž jen jménem obce farní (roz. spr. s. dv. z 9. března 1883 sb. »Budwinski«, VII., 1691 a roz. ze dne 1. února 1884 sb. »Budwinski«, VIII, 2007).

Příjmy z jmění obecního plynoucí nesmějí býti z pravidla užity k účelům náboženským (roz. ze dne 11. března 1885 sb. »Budwinski«, IX., 2448). Obyčejně však bývá zastupitelstvo obce farní totožné se zastupitelstvem obce místní. Z této zcela nahodilé okolnosti vyplývá jen to, že místní obec může býti zavázána rozvrhovati církevní konkurenční příspěvky na farníky (osadníky) a je vybírati (roz. ze dne 7. října 1880 sb. »Budwinski«, IV., 879).

II. Farář.

1. V čele obce farní stojí farář (parochus), kterého jmenuje biskup. Pravomoc farářova v obvodu jeho obce farní jest výlučnou. Bez jeho svolení nesmí žádný kněz v obvodu tomto úkony správy duchovní předsebráti.

2. Náležitosti ku dosažení úřadu faráře potřebné.

Kromě dokončení 24. roku a svěcení kněžského vyhledávají se ony náležitosti, které pro dosažení obročí vůbec předepsány jsou (viz čl. Obročí), tak jmenovitě odbytí zkoušek bohosloveckých. Praktická zkouška bohoslovecká (t. zv. konkurenční) koná se před examinatory, jež volí synoda diecesální nebo jež jmenuje biskup v základě papežské dispense. V četných diecésích žádá se též, aby uchazeč duchovní úřad aspoň již po 3 léta zastával.

3. Práva a povinnosti.

Dle všeobecných zákonů církevních jest farář povinen:

a) vyučovati náboženství t. j. nejméně každou neděli a svátek kázati a katechese odbývati. Upravením školství zanikla ve většině zemí tato poslední povinnost, ježto § 3. zák. ze dne 20. června 1872 nepřímo uloženo bylo duchovním správcům, aby ve 3 nejnižších třídách škol obecných vyučovali náboženství zdarma.

b) Konati bohoslužbu dle řádu diecesálními předpisy stanoveného. V neděli a ve svátek jest povinen t. zv. mši farní pro obec zdarma čísti.

c) Udíleti svátosti věřícím; v čase velikonočním nejsou věřící na příslušný svůj farní kostel vázáni.

d) O všech křtech, sňatcích a pohřbech jest farář povinen pro církev resp. pro stát matriky vésti a z nich každoročně výkazy úřadům předkládati, jakož i stranám žádaná osvědčení vydávati.

e) Farář jest povinen v sídle fary stále bydleti (povinnost residenční).

f) Faráři přísluší požívání obročí (viz čl. tento), při čemž jest mu zákonem zaručen určitý důchod nejnižší (viz čl. Congrua). Dále připadají faráři požitky z nadací a poplatky štolové.

g) Ve smyslu práva církevního jest farář správcem majetku církevního (viz tento čl.).

h) Faráři přísluší dále přijímání laiků do služeb kostelních (varhaníků, zvoníků a pod.), pokud to není právem obce nebo patrona.

i) Dopisy farních úřadů jsou prosty poštovného a budovy farní nejsou podrobeny dani domovní a rovněž ne povinnosti ubytovací (viz čl. Duchovenstvo).

III. Zřízení farních obcí.

Až do vydání zákona ze dne 7. května 1874 byl pojem »farní obec« rakouskému církevnímu právu zcela cizí. Zájmy katolického kultu byly zastupovány zastupitelstvem obce místní. Tento poměr byl ovšem možný v době, kdy vedle církve katolické nebylo žádné rovnoprávné náboženské společnosti; dnes však, kdy rovnoprávnost všech uznaných vyznání platí, bylo by anomalií, kdyby zastupitelstvo místní obce zabývati se mělo záležitostmi kultu jen jediného vyznání; tak povstala nutnost, zříditi k zastupování a hájení katolických zájmů vedle ostatních k tomu povolaných činitelů obce farní, aby tak povstaly svazky katolíků určitého obvodu s právy a povinnostmi samostatně vymezenými vůči katol. správě duchovní a ústavům, jí věnovaným. Obce farní jsou totožné s obcemi náboženskými a záležitosti, jež na ně lze vznésti, mohou býti jen záležitosti, které vyplývají z poměrů náboženských.

Zákonodárství o záležitostech náboženských jest však v plném svém rozsahu dle § 11 lit. c) základ. stát. zák. ze dne 21. prosince 1867 vyhrazeno říšskému zastupitelství; proto také pojala sněmovna poslanců zák. z r. 1874 ustanovení, že zřízení farních obcí má býti blíže upraveno zvláštním (říšským) zákonem, poněvadž základní státní zákony nemají ustanovení, kterým by říšskému zastupitelství zůstaveno bylo, některou část tohoto zákonodárství přenésti na sněmy zemské.

Do té doby, kdy bude vydán zákon v § 37 slíbený o zřízení a zastoupení farních obcí, pak o obstarávání záležitostí jejich, mají vésti agendu katol. farních obcí zastupitelstva obcí místních. Tyto mají tedy i na příště rozhodovati o příspěvcích, dávkách k účelům katolické bohoslužby, které týkají se farních obcí neb které od nich mají býti převzaty, a starati se o jich krytí a vymáhání (nař. min. k. a vyuč. a min. vn. ze dne 31. prosince 1877 č. 5 ř. z. z r. 1878). Použití §§ 35 a 36 cit. z., které upravují povinnosti a prostředky ku krytí nákladů farních obcí, není tedy naprosto odvislé od vydání zákona prováděcího (nál. spr. s. dv. ze dne 21. září 1892 č. 2891 sb. »Budwinski« č. 6755).

IV. Spolučinnost farních obcí při správě jmění církevního.

1. Jmění farního kostela má býti spravováno obcí farní společně s představeným fary a patronem kostela. V dřívějších předpisech nebyla přiznána farním obcím správa tato, vyjma oné starobylé správy církevních otců (církevní komoří, cechovní probošti). Dříve bylo jmenování církevních otců odvislé od svolení zádušního starostenstva, v některých zemích dokonce při kostelích a obročích veřejného patronátu bylo stvrzení krajskému úřadu neb zemské vládě vyhrazeno. Dnes přísluší samotnému představenému kostela jmenovati ony orgány, které mají býti povolány ke kontrole jeho úředního jednání. Na druhé straně byla právě dříve, kdy státní dohled všude zasahoval, kontrola představených kostelů mnohem méně nakazována

než nyní, kdy jim jsou mnohem rozsáhlejší oprávnění ve příčině správy přiznána.

2. Naproti tomu nestává bližšího ustanovení, jakým spůsobem jest upraviti zastoupení farních obcí ve správě církevního jmění, a zdali farní obci přísluší právo, aby tyto své zástupce, totiž církevní komoří, samostatně a výhradně jmenovala; z §§ 41 a 42 cit. z. nelze odvoditi ani důvodu proti trvání poměru dosavadního, dle kterého obci právo ku samostatnému jmenování nepřísluší (roz ze dne 26. listopadu 1885 sb. »Budwinski«, IX. 2793).

3. Zákonná ustanovení ohledně opatrování obročních budov se strany farních obcí zůstávají v platnosti (§ 46 cit. z.).

V. Konkurenční povinnost farních obcí jest upravena zákonodárstvím zemským.

1. Král. České: Dle dekr. dv. kanc. ze dne 24. prosince 1782 a ze dne 29. ledna 1783 mají obce přispívati ku zřízení církevních budov, poněvadž jim za to přísluší právo, zjednati si vlastní duchovní správu. Dkt. dvor. kanc. ze dne 24. září 1785 č. 361 stanoví, že farníci dle poměru opatřovati mají přípřeže a jiné práce. D. dv. kanc. ze dne 24. června 1840 č. 19665 nařizuje, že k pracem ručním i povozným při kostelních a farních stavbách mají přispívati všichni k určitému kostelu přifaření příslušníci obce tou měrou, jakou jsou povinni k placení daní pozemkových, domovních neb výdělkových, vyjímaje úředníky zeměpanské, městské a vrchnostenské, pak duchovní správce, učitele a chudé, jimž dostává se podpory z chudinského ústavu. Podobným spůsobem vyslovuje se i min. výn. k českému místodržitelství ze dne 21. srpna 1857 č. 2137. Poněvadž však dle § 32 zák. ze dne 7. května 1874 (viz. čl. Patronát) přísluší patronu jen povinnost udržovati budovy kostelní již vystavěné a nemůže mu, jsou-li později potřeby kultu větší, nová povinnost uložena býti, stihají všechna ostatní kostelní břemena, pokud ani patron ani kostelní jmění nemají na nich podílu, obce farní.

2. Bukovina. V základě nejvyššího rozhodnutí ze dne 3. prosince 1839 mají katolické církevní obce v Bukovině pro potřeby svých církevních účelů tytéž povinnosti jako podobné obce mimo tuto zem a jen nemohou-li jim dostáti, jest věcí úřadů, aby zprostředkovaly spůsob nutného ulehčení.

Při otázce, zda říšská panství v Haliči a v Bukovině dle nař. min. vnitra ze dne 10. června 1849 č. 3965, jsou povinna ku příspěvkům na církevní a farní stavby řecko-katolického a řeckého nesjednoceného vyznání, musí býti předem rozlišováno, jsou-li tyto příspěvky rázu osobního neb jsou-li závisly a spojeny s předmětem.

Příspěvky prvního druhu jako břemena osobní mohou býti jen od oněch příslušníků obce žádány, kteří dle svého vyznání a svého ritu jsou spolu příslušníky dotyčné církve a fary, kdežto příspěvky, jež jsou závisly od objektu, t. j. od pozemkového majetku, v církevní a farní obci ležícího, mají býti odváděny jakožto věcná břemena, bez ohledu na vyznání (výn. min. kultu a vyučov. ze dne 24. června 1853 č. 2448). Přifařeným obcím jest uložiti onu část příspěvku na stavby kostelní a farní, kterou měl dáti patron ne jako takový, nýbrž jako někdejší pozemková vrchnost (výn. min. kultu a vyuč. ze dne 20. března 1855 č. 19474).

3. Halič. (Zák. ze dne 15. srpna 1866 č. 28 z. z. ze dne 2. února 1867 č. 5 z. z., ze dne 12. prosince 1869 č. 41 z. z., ze dne 15. listo-

padu 1888 č. 96 z. z.). Náklady zřízení a zachování kostelů a budov obročních, které nejsou kryty fondy za tím účelem zřízenými a duchovními společenstvy, mají nésti oni farníci, kteří náležejí dotyčnému ritu.

4. Ohledně následujících korunních zemí a to:

Gorice a Gradisky (zák. ze dne 29. list. 1863 č. 2 z. z. z r. 1864, zák. ze dne 20. dubna 1890 č. 13 z. z.). Istrie (z. ze dne 9. července 1863 č. 12 z z., z 18. října 1868 č. 7. z. z., z 24. února 1889 č. 9 z. z.), Korutan (zák. ze dne 28. května 1863 č. 6 z. z. z r. 1864, z 27. července 1864 č. 16 z. z., Krajiny (zák. ze dne 20. července. 1863 č. 12 z. z., z 20. března 1890 č. 7 z. z.), Moravy (z. z. 2. dubna 1864 č. 11 z. z.), Slezska (z. z. 15. list. 1863 č. 2 z. z. z r. 1864, z 27. září 1868 č. 19), Štýrska (z. z. 28. dubna 1864 č. 7 z. z.), Vorarlberska (z. z. 25. června 1863 č. 48 z. z., z 16. března 1866 č. 36. z. z.) — ustanovují cit. zemské zákony, že výdaje, které jinakými příspěvky nejsou kryty, podle ustanovení zákona obecního z pravidla mají býti hraženy jako jiné potřeby obecní. Je-li k tomu třeba zvláštní přirážky, má se roztřídění na poplatníky státi dle poměru daní přímých, leč s ohledem na zákonné osvobození, kterého mohou dle všeobecných zákonů požívati osoby nekatolické. Je-li ke kostelu přiděleno několik obcí místních neb jich částí, má býti potřebná suma mezi ně dle poměru přímých daní rozvržena. V tomto případě jest k opatření konkurenčních záležitostí obce zříditi výbor, který má tato jednání bezplatně opatřovati; za hotové výdaje s tím spojené jest dáti členům výboru náhradu.

5. Dolní Rakousy: Pro tuto korunní zem platí konkurenční normále z 27. června 1805 pol. sb. z., XXIV. č. 62. Povinnost farních obcí k bezplatnému vykonávání prací povozných i ručních při opravách budov farních platí i pro nově vtělené fary, poněvadž v normále je vyslovena tato povinnost bezpodmínečně (rozh. ze dne 6. dubna 1883 sb. »Budwinski«, VII. 1722). D. dv. kanc. ze dne 30. května 1821 č. 14.925 a ze dne 17. prosince 1816 č. 35.012 bylo rozdělení břemen, připadajících na obec (konání prací ručních i povozných při stavbách farních budov) mezi údy obce blíže upraveno. Dekretem dv. kanc. ze dne 18. října 1827 č. 23.938 sb. z. prov. č. 282 bylo vysloveno, že i na dále trvá povinnost farních obcí ve Vídni, přispívati ke stavbám farním; při tom má platiti zásada, že obce mají býti od těchto příspěvků pokládány za osvobozeny jen tehdy, náleží-li někomu ze zvláštního právního titulu povinnost, nésti veškery náklady.

6. Horní Rakousy: D. dv. kanc. ze dne 14. ledna 1784 č. 194 obsahuje totéž ustanovení jako konkureční normal pro Rakousy Dolní.

7. Solnohrady: Tu platí právo církevní modifikované právem obyčejovým. Obce nesou obyčejně náklady přípřeží a ručních prací.

8. Dalmacie: Zde má dosud platnost francouzký reglement ze dne 30. prosince 1809 (gub. oběž. ze dne 9. března 1819 č. 4420 sb. z. pr. č. 33). Dvorní kancelář doložila notou z 25. června 1829 č. 12.193 dvorní komoře, že by snad pro Dalmacii bylo prozatím záhodno, ponechati vše při všeobecných kanonických patronátních poměrech, které na každý pád patrona více šetří, tak že by téměř všechna břemena kostelních staveb nesly obce Tak stanoví d. dvor. kanc. ze dne 15. prosince 1830 č. 93.515, že v případě, nemají-li kostely prostředků pro své vlastní potřeby, musí obce dle staré kanonické zvyklosti nésti náklady bohoslužby a potřeb ko-

stelních. Tolikéž podotkl d. dv. kanc. ze dne 23. srpna 1844 č. 24.585, poněvadž v Dalmacii není zákona o konkurenci vzhledem k nákladům staveb kostelů a farních budov, že jest se přidržovati v tom ohledu práva kanonického, které stanoví, že v podobných případech jest povoláno k tomu, aby neslo dotyčné náklady, předem jmění kostelní, není-li však dostatečné, že má nastoupiti povinnost patronova a nebyl-li by tento s to, aby k nákladům přispěl, že k tomu povinna jest obec.

9. Tyrolsko: Obce mají v každém případě, kde není zvláštních úmluv, poskytovati zdarma přípřeže i práce ruční (d. dv. kanc. ze dne 19. ledna 1797 č. 1667). Dle toho stihají náklady stavební, pokud tu není zvláštních poměrů ať na základě starobylé zvyklosti ať na základě smluv, vždy jen patrona a obec, ať již dotýčný kostel má nějaké výdajné jmění čili nic (d. dv. kanc. z 28. března 1845 č. 2684). Naproti tomu nemá býti hrazen náklad a potřeby bohoslužby nikdy od obce jako takové, nýbrž těmi, v jichž zájmu se děl; proto také má zvláštní bohoslužební náklad v určité části obce hrazen býti výhradně příslušníky oné části (vyhl. místodrž. pro Tyrolsko a Vorarlbersko z 26. ledna 1871 č. 1590).

10. Terst: Nedostává-li se jmění kostelního, jakož i tehdy, má-li kostel jen jmění, jež mu jest nevyhnutelné, má místo tamější stavební systém konkureční, dle kterého musí platiti farní patron práce řemeslnické a obec přípřeže a práce ruční. Ve skutečnosti hradí však městská obec terstská sama veškeré náklady se stavbou i opravami spojené.

Obce farní (řecko-východní).

Duchovenstvo řecko-východní sestává z duchovních světských a mnichů (duchovních klášterních); z řad kleru na druhém místě jmenovaného doplňuje se vyšší duchovenstvo (patriarchové, arcibiskupové a biskupové). Pro kandidaty stavu duchovního jsou v Rakousku kněžské semináře, které jsou podobně zařízeny jako semináře katolické; kandidáti mají se před udělením svěcení podjáhenského rozhodnouti, chtějí-li náležeti k stavu duchovních klášterních či světských, neboť podjáhen nesmí vstoupiti ve svazek manželský; proto jsou z pravidla i biskupové bráni z kleru klášterního. Duchovní regulační plán, vydaný pro Bukovinu (dv. reskript ze dne 29. dubna 1786 č. 11) obsahuje podstatné, většinou ještě dnes platné zásady o postavení kněží v církvi řecko-východní.

Dalšími akty církevními a k nim se vztahujícími politickými předpisy byly v Haliči a Bukovině farní obce a protopresbyteriaty podobně jako obdobná zřízení v církvi katolické z části nově zavedeny, z části nově organisovány.

I. Faráři (popové).

Již jmenovaný dvorský reskript nařizuje, že faráři mohou býti jmenováni jen rakouští státní příslušníci, jichž předešlý život byl bezúhonný a kteří získali si potřebných vědomostí a podrobili se předepsané zkoušce konsistorialní, obdrželi svěcení, překročili 25. rok svého věku a náležejí ke kleru světskému; těmto je dovoleno se ženiti. Jich stavu přiměřená výživa jest jim předem zaručena a vedle toho dostává farář ještě za zvláštní církevní úkony poplatky jemu dle štolového řádu náležející. Každý farář má vésti ve svém obvodu matriky (sňatků, narození a úmrtí).

Všechna vedlejší zaměstnání, jež by byla na ujmu duchovní hodnosti, jsou farářům zakázána. Přijímání odměn za svátosti, podané nemocnému neb za vyučování ve víře, jakož i sbírky almužen jsou zakázány.

II. Protopresbyter (arcikněz, protopop) zastává po většině také úřad farní a má jako farář vykonávati příslušné funkce, je však nadřízen farářům svého okresu. V této vlastnosti jest povinen prováděti periodické (čtvrtletní) visitace kostelů, jakož i spolu dohlížeti a spravovati kostelní jmění. Při čtvrtletních visitacích má prohlédnouti kostelní účty a je zkoušeti, nařiditi odstranění vad a pak vždy o své visitaci konsistoři podati zprávu. Dle církevního zřízení z roku 1868 pro příslušníky řecké církve orientální národnosti rumunské (romanská metropole) volí se arcikněží na synodě protopresbyterialní a faráři na synodě farní; synody tyto volí i kaplany, jáhny, professory a učitele; dle srbského církevního zřízení volí se faráři, jich pomocníci a jáhni obcí resp. místním církevním výborem; arcikněží volí se však obcí jen tehdy, mají-li zároveň fungovati jako faráři.

III. Zákonem ze dne 13. května 1890 č. 66 ř. z. byl nejmenší příjem řecko-orientálských pomocných kněží v Dalmacii a to u těch systematisovaných pomocných kněží, kterým byly svěřeny funkce duchovní správy při kostelu mimo farní obec se nalézajícím a kteří při něm mají své úřední sídlo, zvýšen o 100 zl. Příjem duchovenstva v Dalmacii tvoří i naturální dávky věřících. Další stanovení příjmů kněží řecko-východních stalo se zákonem ze dne 7. ledna 1894. Vdovám a sirotkům po farářích a arcikněžích (protopopech) poskytují se z náboženského fondu řecko-východního podpory jakož i příspěvky k zapravení nákladů spojených s poslední nemocí a pohřbem (nař. min. kultu a vyuč. ze dne 15. září 1857 č. 174 ř. z.).

IV. Disciplinární kázeň a duchovní dohled nad faráři a arcikněžími přísluší konsistoři; tato může zakázati vykonávání duchovních funkcí na určitý čas, jakož i nařiditi sesazení z úřadu pro přečin proti duchovním povinnostem a předepsané kázni, při čemž však každá libovůle přísně je zakázána; dříve než takovýto disciplinární nález jest vyřčen, mají býti konsistoří eventuelně za tou příčinou zvlášť dosazenou komisí předsevzata nutná vyhledávání, jež mají býti sice jen stručně, přece však s přísným zachováním všeho, co je nutno k důkazu, sepsána v protokol, jenž se má obviněnému předložiti; po skončení vyšetřování má tato komise podati své dobrozdání konsistoři; ta má pak ihned většinou hlasů rozhodnouti o dotyčném disciplinárním případu, proti kterémužto rozhodnutí jest volno se odvolati. Veškerému kleru, jakož i konsistoři a biskupu jest zakázáno nalézti na jakýkolivěk spůsob exkomunikace, pokud účinky její týkají se i občanských práv státních příslušníků.

V. Správa církevního jmění.

Politickými nařízeními jsou k dohledu nad správou jmění biskupství povoláni pro každou kostelní obec vždy dva církevní otcové (epitropové) ze stavu laiků, které navrhuje biskup a potvrzuje vláda.

Již cit. dv. reskript z 29. dubna 1786 nařídil, že mají církevní otcové starati se o řádné vykonávání bohoslužeb a o vnější dobrý stav kostela, tedy o udržování a zařízení jeho. Cit. dv. reskript nařizuje dále, že ve městech, kde fary jsou vlastním nadáním opatřeny, mají býti jeden nebo dva počestní měšťané voleni za představené kostela. Tito mají se starati o pořádek při bohoslužbě, o církevní kázeň a dostatečné kostelní nářadí; oni musí také, pokud totiž kostely mají své vlastní nadání, z kterého jsou vydržovány, neb při nichž jest základní jmění obětní, skládati účty o stavu

kostelního jmění a o příjmech jeho i vydáních. O kostelním zařízení mají představení kostela dvojí inventář spolu s farářem sepsati a jeden z nich zaslati konsistoři; oni mají dále sepsati každoročně podrobný účetní výkaz o příjmech a vydáních a tento účet má býti okresnímu arcikněži (protopopu) u příležitosti jeho čtvrtletní visitace předložen, aby jej spolu s farářem prozkoumal. Účet jest spolu se všemi listinnými doklady zaslati konsistoři a odtud dále zemské správě.

VI. Co se tkne konkurenční povinnosti obcí, mají tyto poskytovati služby ruční a přípřežní; ostatní břemena stavební nese z části patron, z části farní obec, takže tato vedle prací povozných a ručních musí přispěti veškerými surovinami, polovinou hmotných výloh a třetinou ceny stavebního místa.

Náklad k církevním účelům rozvrhuje se na veškery údy farní obce dle poměru přímých daní (viz nál. buk. zemské vlády ze dne 15. června 1857 č. 30 z. z.). (Viz čl. »Přirážky farní a »Církev řecko východní«.)

Obce školní.

I. Pojem a rozsah.

Školní obcí rozuměti jest souhrn všech členů obce přiškolených k určité škole. Místní rozsah školní obce (školní obvod) řídí se dle přiškolení a spadá buď v jedno s hranicemi místní obce nebo rozšířen jest na více obcí nebo více částí obce (místa, části jich nebo jednotlivé domy).

II. Dle říš. zákona ze dne 25. května 1868 č. 48 ř. z. (§ 10 lit. c) a dle zemských zákonů o dohledu ke školám nabývá právní postavení obcí školních repraesentativního rázu v obecní školní radě, která jakožto nejnižší orgán samosprávy školské obstarávati má záležitosti přikázané obci školní ve příčině dozoru nad školstvím národním a správy jeho (viz čl. Rada školní místní). Mimo to jest obec školní ve většině zemí též konkurenčním činitelem co do uhražování školských břemen; tak v Čechách (zem. zák. ze dne 24. února 1873 č. 16 z. z.), ve Slezsku (zem. zák. ze dne 28. února 1870 č. 74 z. z.), v Bukovině (zem. zák. ze dne 30. ledna 1872 č. 9 z. z.), v Istrii (zák. zem. ze dne 30. března 1870 č. 83 z. z.), v Korutanech (zem. zák. ze dne 27. října 1871 č. 23 z. z.), v Krajině (zem. zák. ze dne 28. prosince 1884 č. 4 z. z. z r. 1885), v Dolních Rakousích (zem. zák. ze dne 25. února 1890 č. 22 z. z.), v Horních Rakousích (zem. zák. ze dne 23. ledna 1870 č. 11 z. z.), v Solnohradsku (zem. zák. ze dne 10. ledna 1870 č. 10 z. z.), a v Tyrolsku (zem. zák. ze dne 30. dubna 1892 č. 8 z. z.).

Podle všech těchto zákonů zemských připadá obci školní péče o t. zv. věcné potřeby školy t. j. o zřízení a zachování školních budov, nájem, vytápění, osvětlování místností školních, opatření bytu pro správce školy a ony hospodářské místnosti, kterých je třeba pro místo učitelské, pozemky dotované, zřízení a udržování školních zahrad a tělocvičen, sady k hospodářským účelům zkušebním, opatřování a udržování zařízení školních a jiných nezbytných předmětů k vyučování. Ještě dále sahá povinnost školních obcí v Bukovině, ve Slezsku a Tyrolsku, kde školní obce částečně též přispívají ke služnému učitelstva resp. musí je uhražovati za přispění země. Naproti tomu nevztahuje se povinnost školních obcí na uhražování věcného nákladu škol měšťanských v Korutanech a Krajině, kterýžto náklad v Korutanech (včetně nákladu na 3 nejvyšší třídy osmitřídních škol měšť.) nese země a v Krajině školní okres (vyjímaje město Lublaň). Na Moravě,

v Dalmácii, Haliči, Štýrsku a Vorarlbersku přikázána jest povinnost k uhražování břemen školských v souhlasu s § 62 říš. zák. ze dne 19. května 1869 č. 62 ř. z. místní obci, pokud se týká, všem přiškoleným obcím jakožto místním obcím školním. Místní obec má pak podobně jako obec školní zpravidla opatřovati věcné potřeby, mimo to pak na Moravě, v Haliči a Vorarlbersku přispívati ke služnému učitelů spolu s okresem a zemí (v Haliči), nebo jen se zemí (na Moravě a ve Vorarlberku).

III. K uhražování nákladů školní obcí (místní obcí) nesených užiti jest předkem vlastních příjmů místního školního fondu z trvalých smlouvou neb nadáním založených dávek a jiných zdrojů (odkazů, darů) nebo školních pokut (v Haliči) a školného (ve Slezsku a Tyrolsku). Pokud tyto příjmy nedostačují, uhradí se schodek přirážkami k daním přímým. Ve příčině opatření tohoto neuhraženého nákladu shoduje se praxe v tom případu, spadají-li hranice obce školní v jedno s hranicemi obce místní, ježto osoby ke konkurenci zavázané jakožto členové obcí místních i školních jsou tytéž. Jinaké však tvářnosti nabývá věc tehdy, je-li k určité škole jedna nebo více obcí pouze částečně přiškoleno, sestává-li tedy obec školní z více částí obcí. V tomto případě jest praxe, zvláště v Čechách, velice sporná a to hlavně proto, ježto místní rada školní dle § 11 cit. zák. o konkurenci rozvrhnouti má neuhražený náklad, jejž obci školní jest nésti na jednotlivé přiškolené obce nebo části obcí dle poměru daně na tyto obce dle přiškolení připadající. Uhrazení nákladu právoplatně rozvrhnutého přísluší však výboru obecnímu (§ 12). Z toho odvozuje správní soudní dvůr (roz. ze dne 26. listopadu 1886 č. 3115 sb. »Budwinski« č. 3264, ze dne 22. prosince 1886 č. 2841 sb. »Budwinski« 3312 a ze dne 21. prosince 1887 č. 2927 sb. »Budwinski« 3832), že státi se musí opatření neuhraženého nákladu školského vypsáním přirážek k daním celých místních obcí a nikoli jen k daním přiškolených částí obcí (míst). V jiném rozhodnutí (ze dne 7. června 1894 č. 2231) zastává správní soudní dvůr náhled, že jen tam rozhodným jest pouze přiškolení pro rozvržení školních přirážek, kde přikázána jest povinnost hraditi náklad na školy národní (výjimkou ze zásady § 62 říš. škol. z.) nikoli obci místní, nýbrž výslovně »školní obci« jakožto činiteli od místní obce rozdílnému, nebo kde výslovně stanoveno jest (jako v dolnorakouském zákonu zemském ze dne 25. února 1890), že opatření nákladů školní obcí uhražovaných provésti se má přirážkami ku daním přímým, které předepsány jsou v oněch částech místní obce, které jsou přiškoleny.

IV. Výše přirážek školních. V Čechách nestává obmezení v tomto ohledu, ježto obecní přirážky k účelům školským nepodlehají ustanovení § 87 obec. ř., dle něhož vybírání přirážek určitou výši přesahujících závisí na vyšším povolení. V ostatních zemích korunních platí pro vybírání přirážek školních ustanovení o přirážkách obecních. V Čechách, Bukovině, Dolních Rakousích, Solnohradsku a Tyrolsku mohou takovým obcím školním, kterým nelze opatřiti náklady na nutnou stavbu školy (novostavbu, přístavbu neb přestavbu) bez citelné újmy, nebo které (jako v Haliči) uhraditi nemohou náklad na takové mimořádné výdaje stavební 4% přirážkou tříletou, poskytnuty býti podpory z prostředků zemských (zemského školního fondu) buď jako subvence nebo jako zúročitelné nebo nezúročitelné zálohy (půjčky). Podpory tohoto druhu mají místo jen na Moravě, v Korutanech, je-li obec školním věcným nákladem přetížena.

Z těchto mimořádných podpor zemských vyjmuty jsou v Čechách a na Moravě ony obce, které tvoří zvláštní městský okres školní a uhražují veškeren náklad samy nečiníce při tom nároku na prostředky zemské. Toliko ve příčině dítek od školného osvobozených dostává se takovým obcím (v Čechách, zem. zák. ze dne 12. března 1888 č. 23. z. z.; na Moravě zem. zák. ze dne 12. prosince 1883 č. 77 z. z.) roční úhrnečné (paušální) náhrady z prostředků zemských, která může býti vyměřena v Čechách do 40% a na Moravě do 15% obnosu školního platu vypočteného dle tříletého průměrného počtu dítek.

Obce židovské náboženské.

I. Historický rozhled.

V dobách římsko-německých císařů nazývají prameny právní židy »servi camerae« (sluhy císařské pokladny) a ve zlaté bule z roku 1356 prohlašuje císař Karel IV., že všickni židé hrdly i statky patří komoře, jsouce v moci císařově (»takže my dle své moci můžeme s nimi činiti, nakládati, jak chceme«). Taktéž švábské zrcadlo zřejmě zmiňuje se ve hlavě 146, § 4 o závislosti židův. Právo »míti židy« propůjčovali později němečtí císařové některým stavům říšským i biskupstvím; rovněž i opáčné právo, že nemusí židů ve své zemi trpěti povolovali císařové. Ačkoliv Karel IV. a syn jeho Václav udělili židům mnoho práv a stanovili přísné tresty na utlačování jich, vycházeli oba z tehdejšího právního stanoviska, že židé jakožto chráněnci panovníkovi přímo podléhají císařské komoře. Všeobecný sněm český r. 1501 konaný usnesl se, že vydá se židům v Čechách veřejný ochranný list, »že mají se po věčné časy u země koruny české trpěti a proviní-li se některý ze židů proti zemským zákonům, že se má toliko vinník potrestati, celému židovstvu že se to však nikterak přičítati nemá.« Tento list potvrdili po té: Ferdinand I., Maximilian II., Rudolf a Matyáš. Král Ferdinand II. propůjčil židům r. 1627 netoliko tytéž milosti jako jeho předchůdci, nýbrž rozšířil i jejich práva. Císařovna Marie Teresie nařídila sice vypovězení židů z Čech, než již příštího roku povolila jim další pobyt v zemi na neučitou dobu; duchovenstvu přikázala, aby nežádalo tax za sňatky židovské; prvorozencům dovolila ve sňatek vcházeti. Později přiznal se některým židům i inkolat; povolení k sňatkům záviselo též na jistých podmínkách (pat. ze dne 18. prosince 1744 ze dne 15. a 19. června 1745). R. 1780 prohlásil císař Josef II. v tolerančním ediktu, »že židům v Čechách nedostává se žádoucí osvěty a dovolených způsobů výživy, by se stali užitečnými členy státu«; týmž ediktem dovolilo se jim, aby zdělávali role, by se učili všem řemeslům a provozovali svobodná umění a obchod ve velkém šetříce všeobecných předpisů aby byli zproštěni od obvyklých dvojnásobných tax soudních. Ve sporech občanských prohlášen jest soudní řád za normu, projednání pozůstalostí na venkově přikázáno vrchnostem místním, jejichž ochrany požívali; dosud obvyklé taxy úmrtní se snížily; ve věcech manželských byli podrobeni všeobecným zákonům. Sešlo též z pokuty 1000 dukátů, která se určovala za přijetí cizího žida. Další krok k reorganisaci židovských poměrů právních učinil císař František, který vydal pro Čechy t. zv. patent židovský ze dne 3. srpna 1797 sv. 11 č. 13 sb. z. pol. a pro Halič židovský řád patentem ze dne 7. května 1789 (Kropatschkovy sbírky sv. 18 str. 361), což mělo židy sblížiti s ustanoveními soukromého práva a setříti rozdíl mezi křesťanskými a židovskými podda-

nými. Od těch dob mělo celé židovstvo u nás býti svobodno u výkonu náboženství a zděděných zvyků, pokud neodporují zemskému zřízení a nové soustavě vládní. Než rejstříky o narozeních, sňatcích a úmrtích vedly se za dohledu katolických správců duchovních. V židovské rodině právy nadané směl pouze prvorozený syn za života otcova, nikdy však druhorozený nebo vnuk, se ženiti, pokud se pro tyto neuprázdnilo místo v rodině. Vystěhovati směli se židé zapravíce zákonité odchodné; všecky poctivé způsoby výživy byly jim přístupny právě tak, jako křesťanským obyvatelům. Kdo se však nechopil některého z řečených odvětví výživy, vyhostěn byl jakožto neužitečný a škodlivý člen státu ze země. Oproti státu měli židé stejné povinnosti s křesťany, měli tudíž i povinnost brannou. Dani z majetku podléhal každý, kdo měl jmění nad 100 zl. Vedle toho existovaly pro jiné země korunní zvláštní řády židovské; pro Horní a Dolní Slezsko toleranční patenty ze dne 11. dubna 1782, pro Moravu z r. 1754 spolu se židovským řádem policejním, procesním a obchodním.

Citovanými patenty židovskými a jinými zákony, vydanými jako dodatky k oněm, zůstala politická-občanská práva židů v leckteré příčině obmezena, takže neuskutečnil se dobrý úmysl zákonodárcův, aby »úplně na roveň byli postaveni židovští poddaní křesťanským. Židovští mistři nesměli přijímati křesťanských učňův; daň židovská trvala dále; děti židovské potřebovaly ku vstoupení na gymnasium písemného svolení zemské vlády (zrušeno výn. min. vyuč. ze dne 19. prosince 1848 č. 38); rozmanité zákazy obmezovaly soukromá i veřejná práva židův, na př. zákaz zkoušeti židy z církevního práva a vydávati jim frekventační vysvědčení o poslouchání přednášek (zrušeno výn. min. ze dne 14. ledna 1850 č. 33 ř. z.); židovské báby porodní nesměly poskytovati pomoci křesťankám (zrušeno min. výn. ze dne 3 září 1850 č. 348); k uzavření sňatku potřebovali svolení krajského úřadu (§ 124 o. o. z. zrušeno nař. ze dne 29. listopadu č. 217); židé nemohli svědčiti u soudů; zdržovati se v místech horských bylo jim zakázáno; nesměli nabývati nemovitostí (zrušeno nař. ze dne 18. února 1860 č. 44 a 45); zákaz užívati cizozemských židovských a hebrejských knih náboženských zrušen výn. min. ze dne 24. ledna 1863 č. 10 a j.

Stát pomýšlel upraviti právní poměry židů zákony jednostejnými v celém mocnářství; než vytčeného cíle tohoto nedosaženo. Co se zvláště Čech dotýče, nebylo na venkově žádných norem pro židovské obce; vztahovalať se veškerá ustanovení cit. židovského patentu vyjímaje § 18 pouze na pražskou obec židovskou, kdežto pro ostatní židovstvo a pro náboženské obce v Čechách zřízené nebylo až do roku 1890 zákona o organisaci a upravování právních poměrův. Pro židovstvo království Českého na venkově ustanovuje toliko § 18 cit. pat., že tam, kde se spojí několik židů dobrovolně k náboženským účelům, mohou se utvořiti židovské spolky. Však o tom, jakým způsobem mají se tyto spolky založiti, dle jaké organisace mají se říditi, nemá zákonodárství žádného ustanovení, takže ač fakticky židovské obce v Čechách existovaly, přece nebyly uznávány za veřejnoprávní korporace, nýbrž užívalo se vzhledem k § 18 cit. pat. o nich zákona o spolcích. Tento právní názor došel výrazu i v rozhodnutí správního soudu z r. 1887, který vyslovil ve zvláštním případě právní zásadu, že nelze dle stávajících zákonů nutiti někoho ku přistoupení k náboženské obci mimo Prahu zřízené a že nemusí

k náboženským účelům přispívati, kdo nepřistoupí dobrovolně k takové obci. Takové poměry panovaly i v jiných korunních zemích, takže tato organisace, závislá na libovůli jednotlivcově, byla velice problematickou a neodpovídala zájmům a potřebám státem uznaného vyznání. Vedle toho však počítala legislace s činitelem tímto — s náboženskou obcí — ukládajíc jí obstarávání náboženského vyučování, povinnost zřizovati sobě duchovního správce, který má intervenovati při sňatcích, vésti na základě státem naň vznesené povinnosti matriky narození, sňatků a úmrtí, zřizovati a udržovati hřbitovy; mimo to bylo poskytnuto náboženským obcím školským zákonodárstvím právo dozoru, které vykonávaly tyto tím, že vysílaly jednoho delegáta do místní a okresní školní rady. Po vydání státních zákl. zák. zastaraly v podstatných kusech zmíněné staré řády židovské, zvláště vzhledem ku čl. 14 zákl. stát. zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z., který zaručil každému úplnou svobodu svědomí a prohlásil požívání občanských a politických práv nezávislým na náboženském vyznání. Dle toho bylo židům výnosem ze dne 30. dubna 1877 č. 6988 na vůli dáno, aby zakládali si zvláštní obce na základě vlastních statutů, k čemuž bylo zapotřebí pouze povolení ministra kultu a schválení statutu politickým úřadem zemským. Na základě četných peticí židovských, korporací a zastupitelstev přikročilo se k novému upravení zevnějších poměrů právních židovských náboženských společenstev ústavní cestou. Tak stalo se zákonem ze dne 21. března 1890 č. 53 ř. z.

II. Platné právo.

1. Náboženské obce.

Předmětem zákonného upravení jest židovské náboženské společenstvo ve formě náboženských obcí, které následkem historického vývoje měly veškeré židovské obce pojati do sebe, aby tyto samostatně své záležitosti upravovaly a spravovaly (čl. 15 cit. stát. zákl. zák.). S druhé stránky musí však stát v zájmu veřejného řádu o to usilovati, aby tato správa dála se dle jistých zákonných norem. Co se týče vnitřních záležitostí, obmezuje se tudíž ingerence státu na požadavek, aby pro každou náboženskou obec sdělán byl statut. Základní směrodatný princip zákona spočívá tudíž v tendenci, aby se upravily židovské obce náboženské bez porušení samosprávy státním základním zákonem náboženským společenstvům zaručené. Vytýkáť cit. zákon ze dne 21. března 1890 zásadu, že bez ohledu na různé rituelní odchylky, které se vytvořily historicky v mojžíšském vyznání, všichni v témže obvodu bydlící israelité jen jednu obec náboženskou tvořiti mají a že každý israelita musí náležeti k náboženské obci, v jejímž obvodě má své bydliště. Vyskytly se sice v komisi panské sněmovny pochybnosti, nezpůsobí-li právě toto ustanovení za jistých okolností omezování svobody náboženského přesvědčení a potlačení menšin v obcích náboženských. Tyto pochybnosti ukázaly se nepodstatnými; poskytujeť zákon vyznavačům různých směrů možnost, aby byly i v jednotných obcích náboženské jich potřeby ukojeny. Dle tohoto zákona mají se všude (nikoliv jak dle židovského patentu přikázáno pro Čechy, ve hlavním městě toliko) utvořiti náboženské obce. Působnost jich vztahuje se na vše, co náleží k vedení náboženského života vůbec. Jestiť přirozenou úlohou náboženské obce, aby pořádala a kontrolovala veřejnou bohoslužbu, aby bezprostředně řídila a dohlížela na výkon rituelních přikázání a obyčejů, aby vydržovala a podporovala ústavy potřebné dle náboženských stanov, krátce, aby

[illegible] všecky náboženské potřeby členů obce. Příslušnost k obci náboženské [illegible] jednotlivcově, nýbrž zákonným důvodem [illegible] Z toho plyne:

[illegible] náboženská obec zaujímá území místně ohraničené, takže v [illegible] jedna náboženská obec existovati může.

[illegible] židovského vyznání, který v tomto obvodě bydlí, [illegible]

[illegible] které vykazují toho času zcela nepatrný počet židů, nelze v [illegible] aby pak i v těchto obvodech nyní nebo budoucně [illegible] ze svazku obce, budou přikázáni administra[illegible] náboženským.

[illegible]

[illegible] od každého náboženského přisluhovače [illegible] předpisuje § 11 cit. z. pro úřad rabína [illegible] a to zejména absolvování gymnasia. Zásadu, [illegible] pouze osobám náležitě vzdě[illegible] při všech náboženských společ[illegible] že představený náboženské obce ustanovení [illegible] Předpis tento opírá se o podobné [illegible] května 1874 č. 50 ř. z. § 6 a ze dne 20. května [illegible] úřadu má se poskytnouti možnost, aby [illegible] o kvalifikaci rabínů, kdežto §§ 13 a 14 [illegible] za tím účelem, aby se zamezilo obcházení před[illegible] Poukazuje se sice na to, že postavení [illegible] nesetká se vždy se zdarem; než [illegible] v poměr tento nelze ospravedlniti, ježto [illegible] poměr mezi náboženskou obcí a jejím zřízencem, [illegible] Pouze všeobecně vytýká § 16 [illegible] na delší dobu a že mají býti zajištěni [illegible] než provedení zásady této ponecháno [illegible] předlohy měl býti v každé obci [illegible] Avšak právem podotýká správa [illegible] pečí lze souditi, že již nyní [illegible] nepatrné prostředky jednot nábo[illegible] s druhé strany došly zvláště [illegible] aby rabín v té obci bydlil, pro [illegible] viděla se komise panské sně[illegible] že výjimečně se schválením ministra [illegible] pro dvě neb více obcí.

[illegible]

[illegible] náboženských orgánů jen potud [illegible] zahrnuje zároveň funkce pro stát [illegible]

[illegible] náboženským.

[illegible] náboženských určují stanovy. Dobývání [illegible]

[illegible] ústavy.

[illegible] náboženské obřady dotýká se [illegible] konané v soukromých domech

a ku shromážděním bohoslužebným buďsi jednotlivci, buďsi spolky svolávaným. Nechuť vrozená židovstvu proti jakékoli hierarchické formě má zvláštní význam pro sdružení k rituelním účelům, jakož i pro bohoslužebná shromáždění židů. Ode dávna lze pozorovati, že vedle náboženských institucí zřízených náboženskou obcí tvoří se větší nebo menší kroužky k určitým náboženským účelům (soukromé modlitebny, schůzky náboženského rázu, rituelní spolky), které zavdávají nezřídka podnět ke sporům s obcí náboženskou, odpírajíce jí právo dohledu. Cit. zák. byla náboženské obci uložena povinnost, aby zařizovala modlitebny přihlížejíc k různým obřadním zvyklostem, aby je udržovala a takto pečovala o ukojení náboženských potřeb menšin. Představenstvu náboženské obce přísluší dozor nad zřizováním, udržováním a správou soukromých modliteben.

4. Stanovy obecní.

Každá náboženská obec musí míti úředně schválené stanovy, které mají obsahovati vše, co jeví se nezbytným pro existenci a správu náboženské obce. Podstatné kusy, které takový statut obsahovati musí, jsou: udání místních mezí obecního obvodu, složení, způsob ustanovení a doba úřadování představenstva, ostatní organisace náboženské obce, způsob jmenování rabína a ostatních náboženských funkcionářů, práva a povinnosti příslušníkův obce, ustanovení o způsobu obstarávání vyučování náboženství, o soukromých modlitebnách, dávky náboženské, spory vznikající na základě obecního svazku a řízení při změně stanov. Stanovami podá se jak představenstvu obce tak i příslušníkům zákonem upravená direktiva stran práv jejich i povinností.

5. Dozor státu.

Stát bdíti má nad tím, aby orgány náboženských obcí nepřekročily meze své působnosti a vyhověly ustanovením zákona, jakož i vydaným nařízením. K tomu cíli mohou úřadové protizákonná a stanovám se příčící usnesení a opatření orgánů náboženské obce rušiti, tyto zastupitelské sbory rozpouštěti, ukládati peněžité pokuty přiměřené majetkovým poměrům, jakož používati donucovacích prostředkův zákonem dovolených. Státnímu úřadu jest dále vyhrazeno, aby s úřadu sesadil přisluhovače náboženské, členy představenstva náboženské obce, uvádějí-li svým úřadováním veřejný řád v nebezpečí. Těmito ustanoveními má se předejíti přehmatům správy a funkcionářů náboženských, zabezpečiti státní správě nejvyšší dohled na základě základních zákonů státních jí nade všemi společenstvy náboženskými příslušející.

Občanství státní.

I. Pojem.

Občanství státní jest poměr veřejnoprávní, jímž určuje se příslušnost jakož i vztahy osoby ke státu. Obč. zákonník rakouský nevytýká definice pojmu rakouského státního občanství, nýbrž upravuje toliko způsob, jakým se jeho nabývá a pozbývá. Stubenrauch definuje rakouské státní občanství jako poměr, dle něhož osoby trvale podrobeny jsou zeměpanské moci hlavy státu rakouského. Avšak definice tato, již do jisté míry by snad lze bylo hájiti ve státě absolutistickém, naprosto nesrovnává se s moderní ústavou konstituční, což plyne již z úvahy, že ona vytýká jako charakteristický znak státního občanství trvalé podrobení zeměpanské moci, kdežto přece základní zákony státní zaručují každému občanu státnímu volnosť z území státního se vystěhovati, jež omezena jest toliko povinností

brannou. Nelze tudíž rakouské státní občanství pokládati za jakýsi poměr k moci státní, nýbrž toliko za veřejnoprávní poměr k svazku státnímu, s nímž spojena jsou práva a povinnosti zákonem vytčené. Čl. I. zákl. z. stát. ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z. ustanovuje, že pro všechny příslušníky království a zemí v říšské radě zastoupených existuje nyní jediné obecné rakouské občanství státní. Zákonodárce vrátil se tu ke stanovisku, z něhož vychází i obč. zákonník, jenž též v § 28 mluví toliko o státním občanství »v těchto dědičných státech« (viz »Zeitschr. für Verw.«, 1868 č. 11 str. 42).

II. Nabytí státního občanství.

Rakouského státního občanství nabyti lze:

1. Narozením: § 28 o. o. z. ustanovuje, že děti rakouského státního občana zrozením nabývají státního občanství v těchto dědičných zemích a sice bez rozdílu, zdali se narodily v tuzemsku či v cizině nebo na širém moři. O. o z. mluví toliko o »dětech«. Nastává tudíž otázka, zdali rakouského státního občanství nabývají též děti nemanželské, adoptované nebo legitimované a konečně nalezenci. Při dětech nemanželských rozhoduje patrně státní občanství matčino, jak § 6 odst. 2 zák. o právu dom. výslovně naznačuje. Adoptované děti však, jsou-li cizinci, rakouského státního občanství nenabývají, jelikož dle § 28 o. o. z. státní občanství nabývá se toliko zrozením a jelikož i d. dv. k. ze dne 5. listopadu 1814 č. 1108 sb. z. s. výslovně prohlašuje, že zásada vytčená v § 183 o rovném postavení zvolenců s dětmi manželskými má na zřeteli toliko soukromoprávní vztahy adoptivního otce ke zvolencům, netýče se však práv a oprávnění plynoucích z předpisů politických, tudíž z práva veřejného. Naproti tomu ohledně dětí legitimovaných dlužno vzhledem k jasnému znění § 161 o. o. z. za to míti, že tyto přímo zrozením od rodičů pocházejíce rovněž dle § 28 o. o. z. rakouského občanství státního nabývají (jinak Stubenrauch). S nalezenci konečně, byli-li nalezeni na půdě rakouské, nakládati sluší jako s rakouskými občany státními, kterýžto názor jest v úplném souhlasu s § 19 ad 3 zák. o právu dom., dle něhož nalezenci přikáží se oné obci, v jejímž obvodu byli nalezeni resp. v jejímž obvodu nalezinec se nachází.

2. Občanství státního nabývá se výslovným přijetím ve svazek státní, a to:

a) může býti státní občanství uděleno cizinci, jenž prokázal, že v tuzemsku plných 10 let měl svoje řádné bydliště a že v této době nebyl pro zločin trestán, nýbrž že po celou tuto dobu řádně, poslušen jsa zákonů a nařízení úřadů a v souhlase s dobrým mravem živ byl a svým jednáním ani smýšlením nikdy k důvodnému podezření nebo stížnosti podnětu nezavdal (§ 29 o. o. z. a dv. d. ze dne 12. dubna 1833 č. 2597 sb. z. s.). Žadatel však splněním těchto podmínek zákonných nenabývá snad nároku na přijetí v rakouský svazek státní, nýbrž toto závisí od volného uvážení úřadu. Bydlištěm jest patrně rozuměti řádný domicil ve smyslu § 18 jur. normy (§ 66 nové jur. nor.), tedy místo, kde se kdo usadil se zřejmým nebo z okolností na jevo jdoucím úmyslem tamtéž trvale přebývati.

3. O. o. z. rozeznává vedle výslovného udělení občanství státního též nabytí státního občanství mlčky takovými úkony, s nimiž je zákon jako účinek spojuje; k těmto náleží zejména nastoupení živnosti nebo veřejného úřadu. Avšak toto poslední ustanovení pozbylo významu, poněvadž dle

čl. 3 zákl. z. st. ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z. veřejné úřady jsou přístupny toliko státním občanům zdejším; cizinec může nabyti veřejného úřadu rakouského jen tehda, když prve stane se státním občanem rakouským. Z tohoto ustanovení platí výjimka toliko ohledně služby důstojnické, konsulární a církevní (Ulbrich, österr. Staatsrecht, 1892 str. 50). Ustanovení, že cizinec nastoupením živnosti, jejížto provozování vyžaduje usazení se v zemi, nabývá rakouského občanství státního, bylo zrušeno již cís. nař. ze dne 27. dubna 1860 ř. z. č. 108. Mlčky nabývá rakouského občanství státního cizinka sňatkem s rakouským státním občanem (d. dv. kanc. ze dne 23. února 1833 sb. z. s. č. 2595), a to ipso facto, aniž by bylo třeba zvláštního svolení (dv. d. ze dne 21. února 1834 č. 3921, tyrol. sb. z. prov. roč. 1834). Stane-li se cizinec rakouským státním občanem, nabývají rakouského státního občanství i manželka a manželské děti jeho. To jest t. zv. odvozené nabytí (viz Pražák, Rak. právo ústavní, III, 1897). Dv. d. ze dne 29. září 1818 prohlašuje, »že vstoupí-li cizinec v rakouské vojsko a stane-li se důstojníkem, není vázán jinými občanskými povinnostmi kromě povinností vojenských a vzdal-li by se hodnosti důstojnické, že povinnostem občanským podléhá jen tehdy, nabyl-li některým ze způsobů v o. o. z. naznačených rakouského občanství státního; dle § 16 branného zákona vyžaduje se však nyní ke vstoupení v rakouské vojsko státní občanství v některé z obou polovic říše.

4. I před uplynutím 10 let může příslušný úřad cizinci státní občanství uděliti, jestliže úřední šetření v příčině majetku, výdělkové způsobilosti a nezávadnosti v ohledu mravním s příznivým výsledkem se potkalo (§ 30 o. o. z.). Závisí tudíž přijetí ve svazek státní i v tomto případě od volného uvážení úřadu. Nezávadností v ohledu mravním (»sittliches Betragen«) rozumí se netoliko úplná zachovalosť mravní, nýbrž i politická a má tudíž žadatel i v tomto směru potřebné průkazy předložiti, zejména musí spolehlivým způsobem zjištěna býti uspokojivá dáta o dřívějším jeho životě v ohledu politickém (min. výn. ze dne 31. července 1851 č. 3876).

III. Příslušnosť a řízení.

Žádosť za přijetí ve svazek státní podává se u nižších úřadů politických, jež konají případná potřebná šetření; definitivně rozhoduje však o této žádosti zemská vláda. Osoby politicky závadné ve svazek státní přijímati jest vyhrazeno ministerstvu vnitra (min. nař. ze dne 27. října 1859 č. 196 ř. z.). Poddaní států, s nimiž uzavírány jsou smlouvy, musí, jsou-li mužského pohlaví, prokázati buď, že byli propuštěni ze státního svazku posavadního nebo že svou vojenskou povinnosť v domovině řádně splnili (dv. d. ze dne 30. ledna 1824 sb. z. pol. sv. 52 str. č. 25 a ze dne 22. března 1832 sb. z. pol. sv. 60 č. 24). Průkaz o propuštění z cizího svazku státního jest z pravidla podmínkou udělení státního občanství rakouského (d. dv. k. ze dne 28. srpna 1817 sb. z. pol. str. 326, ze dne 16. října 1829 č. 23637 a ze dne 29. května 1835 č. 42387 »Zeitschr. f. Verw.« r. IV., č. 52 str. 207.). Splnění této podmínky jest však závislo dílem od zvláštních státních smluv, dílem od zákonův oné země, z níž cizinec se přistěhoval. Pro cizince stavu duchovního žádající za přijetí ve svazek státní platí předpisy tytéž (min. výn. ze dne 27. prosince 1874 č. 4937). Za osoby nesvéprávné mohou příslušnou žádost podati jejich zákonní zástupci (d. ze dne 31. března 1831 č. 7357). Přijetí ve svazek státní předchází zákonem předepsaná přísaha poddanská. Ovšem nedospělí

přísahy takové složiti nemohou; v tom případě se složení této přísahy buď vůbec promine aneb se odloží až do dosažení potřebného věku (dv. d. ze dne 31. března 1831 č. 7357). Jelikož každý státní občan rakouský musí míti v některé tuzemské obci právo domovské, musí se žadatel vykázati, že některá obec tuzemská mu právo domovské eventuelně přislíbila (min. výn. ze dne 30. srpna 1850 č. 18515); definitivní přijetí ve svazek obce jest však závislo na skutečném nabytí rakouského státního občanství (§ 2 zák. o právu dom. ze dne 3. prosince 1863). Na zamítnutí žádosti za přijetí do svazku obce cizinec stěžovati si nemůže, poněvadž obec o žádostech těchto rozhoduje zcela samostatně (§ 8 zák. o právu dom.). Naproti tomu, byla-li žádosť jeho za udělení státního občanství zemskou vládou zamítnuta, může podati rekurs k ministerstvu vnitra.

IV. Poměr zemí předlitavských k zemím koruny uherské. Dle četných nálezů říšského soudu může každý rakouský občan státní požívati státního občanství v obou polovinách říše; rakouské státní občanství nabytím domovského práva v některé obci uherské se neztrácí (roz. říš. s. ze dne 14. října 1889 č. 178 sb. »Hye« č. 306 a ze dne 12. ledna 1891 č. 2 sb. »Hye« č. 504). Opáčně a zajisté správně soudí Pražák (Právo ústavní, sb. 1897, III, s. 14), neboť, nehledě ku výlučnosti pojmu státního občanství nelze si ani dobře mysliti, aby jedinec jsa příslušníkem obou států, povinnostem svým z veřejného práva plynoucích dostáti a práva svá stejně účinně v každém státu vykonávati mohl. Otázka tato jest velice sporná a nebyla posud konečně rozřešena. Má-li uherský občan státní býti přijat ve svazek některé obce rakouské, musí prve prokázati, že byl propuštěn ze státního svazku uherského. To zakládá se na zásadě vzájemnosti, jelikož i uherská vláda v obdobném případě klade za podmínku propuštění ze státního svazku rakouského (výn. min. vn. ze dne 7. prosince 1870 č. 15115 »Zeitschr. f. Verw.« str. 208, ze dne 10. ledna 1871 č. 18824 »Zeitchr. f. Verw.« str. 32).

V. Přijetí příslušníků německé říše v rakouský svazek státní. V příčině nabývání rakouského státního občanství byla výn. něm. státního min. ze dne 6. července 1864 č. 11745 observance stávající ohledně poddaných pruských vztažena na celou říši německou, tak že s obou stran vzájemně se žádá průkaz o propuštění ze státního svazku posavadního. Listiny zdejšími úřady za tím účelem vyhotovené zníti mají v ten smysl, že vystoupení žadatele — jenž ovšem musí býti prost branné povinnosti — ze státního svazku rakouského nestojí v cestě žádná překážka (výn. min. vn. ze dne 13. května 1877 č. 5954 »Zeitschr. f. Verw.« str. 120).

VI. Všeobecná práva občanů státních.

Práva tato upravena jsou zákl. zák. státním ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z., jenž vytkl následující zásady:

1. Rovnosť občanů před zákonem.

2. Veřejné úřady jsou všem státním občanům stejně přístupny.

3. Úplná volnosť osoby a jmění uvnitř i vně území státního se zaručuje. Z toho plynou následující práva další:

a) Každý státní občan může v kterémkoli místě státního území se zdržovati a usaditi, nemovitostí jakýchkoli nabývati a jimi volně nakládati, jakož i, splní-li podmínky zákonné, jakoukoli živnosť provozo-

vati. Pro mrtvou ruku může cestou zákona z důvodů veřejného blaha právo nemovitostí nabývati a jimi nakládati býti omezeno.

b) Volnosť vystěhovati se jest vázána se strany státu toliko brannou povinností. Odchodné smí býti žádáno toliko v případě retorse.

4. Volební právo v obci: Všem státním občanům, kteří v obci bydlí a v ní platí daň z nemovitosti, živnosti nebo z příjmů, přísluší aktivní a pasivní právo volební do zastupitelstva obecního za týchž podmínek jako příslušníkům obce.

5. Neporušitelnosť vlastnictví. Vyvlastnění proti vůli vlastníkově má místo toliko v těch případech a v té způsobě, kdy a jak zákon expropriaci připouští (viz čl. »Expropriace«).

6 Neporušitelnosť svobody osobní (zák. ze dne 27. října 1862 č. 87 ř. z.). Čl. 8 zaručená neporušitelnosť osobní svobody vztahuje se toliko na fysickou volnosť osoby, nikoli však na morální omezení volnosti jednání toliko na pouhém zákazu se zakládající (roz. říšs. s. ze dne 20. dubna 1880 č. 68, 69, 70 a 71, sb. »Hye« č. 212, 213, 214 a 215).

7. Neporušitelnosť práva domovního (zák. ze dne 27. října 1862 č. 88 ř. z.).

8. Neporušitelnosť tajemství listovního (viz čl. Listy).

9. Právo petiční: Z toho, že dle čl. 11 zákl. zák. st. ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z. petiční právo »každému« přísluší, avšak petice pod společným jménem vycházeti smějí toliko od korporací nebo spolků zákonem uznaných, plyne, že ani právo volného projevu mínění v čl. 13 zákl. zák. st. každému zaručené zákonně uznaným korporacím odepříti nelze, pokud ani obsah ani forma projevu takového zákonu se nepříčí (roz. říšs. s. ze dne 17. října 1887 č. 159, sb. »Hye« č. 404).

10. Právo shromažďovací a spolčovací. Rakouští státní občané mají právo shromažďovati se a spolky zakládati. Zákl. zákony státními jest každému rakouskému občanu i každé právnické osobě v Rakousku ústavně zaručeno a říšským soudem chráněno netoliko právo spolky zakládati, členy jich býti, nýbrž i právo na zachování posavadního stavu právního a státem schválené organisace spolků již stávajících (roz. říšs. s. ze dne 26. října 1878 č. 220 sb. »Hye«, č. 176).

11. Právo volného projevu mínění a svoboda tisková: Každý má právo slovem, písmem, tiskem nebo vyobrazením svoje mínění v zákonných mezích volně projevovati. I toto právo přísluší netoliko osobám jednotlivým, nýbrž i zákonem uznaným spolkům a korporacím zejména obcím a jich zastupitelstvům, pokud obsahem nebo formou projev takový se nepříčí zákonu (roz. říšs. s. ze dne 21. října 1887 č. 167, sb. »Hye« č. 412 a). Tisk nesmí býti ani censurou vázán ani soustavou koncesní omezován.

12. Úplná volnosť víry a svědomí se zaručuje: Z toho plynou práva další a to:

a) Účastenství na právech občanských a politických od vyznání náboženského jest nezávislo.

b) Nikdo nemůže býti nucen k jakémukoli církevnímu úkonu nebo účastenství na církevní slavnosti, leč že by někomu moc, jeho k tomu přinutiti, po zákonu náležela (na př. moc otcovská).

c) Každá zákonem uznaná církev a společnosť náboženská má právo společně veřejně vykonávati svoje náboženství, dále právo samostatně

spravovati svoje vnitřní záležitosti, svoje ústavy, nadání a fondy věnované účelům náboženským, vyučovacím a dobročinným, jest však jako každá společnosť všeobecným zákonům státním podrobena.

13. Svoboda vyučování:

a) Domácí vyučování nepodléhá vůbec omezení.

b) Každému jest volno kterékoli povolání si zvoliti a k němu se vzdělati, kde a jak chce.

14. Rovnoprávnosť všech národností ve státě.

a) Každý národ má neporušitelné právo, aby chráněna a pěstována byla jeho národnosť a řeč. Otázka, které národnosti kdo přísluší, jest otázkou skutkovou a sluší ji v nedostatku zvláštního předpisu řešiti dle příslušných známek národnosť určujících (roz. spr. s. dv. dle § 6 ze dne 3. ledna 1881 č. 2235/80 sb. »Budw.«, III. č. 130). Ve smyslu státních základních zákonů má každý rakouský státní občan právo žádati, aby podání jím v jazyku v zemi obvyklém úřadu podané v témž jazyku též bylo vyřízeno (roz. říš. s. ze dne 3. července 1888 č. 111, sb. »Hye« č. 440). Zejména důležita jsou v nejnovější době t. zv. jazyková nařízení ze dne 5. dubna 1897 pro Čechy a ze dne 22. dubna 1897 pro Moravu, jichž hlavní význam spočívá v tom, že se vyřízení netoliko doručí straně v jazyku zemském, ve kterém podání učinila, nýbrž i vnitřní styk mezi úřady děje se v každé záležitosti jazykem, kteréhož strana v podání svém užila (§ 7). V případech pak, kde nebylo řízení zavedeno k žádosti strany, má se díti dle povahy věci buď jedním nebo druhým zemským jazykem; vyhlášky a vůbec prohlášení, jež mají býti uvedena ve známosť v celé zemi, mají býti vydána v obou zemských jazycích. Rovněž zajisté velice závažným jest ustanovení, že úředníci v Čechách i na Moravě musí býti znalí obou zemských jazyků. (Viz čl. Národnosť.)

VII. Zvláštní práva státních občanů.

1. Právo soukromé:

O. o. z. staví naproti státním občanům cizince (§§ 4, 29, 33, 34 a 35), cizozemce (§§ 32, 35, 36, 37), obyvatele cizích států (§ 192), poddané cizích států (§§ 34, 35, 37) a uděluje státním občanům zvláštní práva zejména:

a) § 28 o. o. z. vytýká zásadu, že plného požívání občanských práv se nabývá státním občanstvím, kdežto § 33 o. o. z. přiznává cizincům stejná občanská práva a povinnosti s tuzemci jen tehdy, nevyžaduje-li se k výkonu dotyčného práva výslovně občanství státního, nebo jestliže stát, jemuž cizinec nenáleží, v příčině dotčeného práva s rakouskými občany jako se svými nakládá. Důsledně také šetří se zásady vzájemnosti při výkonu rozsudků cizozemských soudů, dále při nárocích cizozemců naproti tuzemské podstatě úpadkové. (Ostatně srv. čl. Cizinci, Reciprocita a Pomoc právní.)

b) Osobní způsobilosť státního příslušníka k právním činům posuzuje se výhradně dle zákonů rakouských, kdežto způsobilost k právním činům cizince posuzuje se vůbec dle zákonů jeho vlasti, pokud ovšem v jednotlivých případech zákon nic jiného neustanovuje. (§ 34 o. o. z.).

c) Právní jednání mezi tuzemcem a cizozemcem řídí se bez výjimky dle zákonů rakouských, kdežto jednání cizozemců mezi sebou jen tenkráte rakouským zákonům podléhají, nedokáží-li tito, že při uzavření právního jednání hleděli k právu jinému.

2. Práva veřejná:

a) Jak bylo již v VI. odst. vzpomenuto, náleží k všeobecným právům státních občanů i právo, že veřejné úřady jsou všem stejně přístupny. Veřejnými úřady rozumí se však netoliko úřady státní, nýbrž i mnohé úřady jiné veřejnou povahu mající. Sem náležejí úřady duchovních správců různých vyznání. Se strany státu vyžaduje se k nabytí katolických církevních úřadů a obročí rakouské státní občanství (§ 2 zák. ze dne 7. května 1874 č. 50 ř. z.). Totéž platí o evangelické duchovní správě, resp. o evangelických úřadech církevních (evang. círk. ústava ze dne 9. prosince 1891). Rabíny mohou se státi toliko rakouští státní občané (§ 11 zák. ze dne 21. března 1890 č. 53 ř. z.), rovněž i členy představenstva židovských obcí náboženských (Viz. čl. Obce židovské náboženské).

b) K veřejným úřadům učitelským mohou býti povoláváni toliko státní občané (§ 6 zák. ze dne 25. května 1868 č. 48 ř. z.).

c) Domovského práva v obci mohou toliko státní občané nabyti (§ 2 zák. o právu dom. ze dne 3. prosince 1863).

d) Právo volební přísluší jedině členům obce, tudíž rakouským státním občanům a to jak do zastupitelstva obecního tak i při volbách do zemských sněmů a říšské rady (čl. 9 ob. zř. ze dne 5. března 1862 č. 18 ř. z.).

e) Členy politických spolků mohou se státi toliko státní občané (§ 30 spolk. zák. ze dne 15. listopadu 1867 č. 134 ř. z.).

f) Podnikateli, pořadateli a řediteli veřejného shromáždění mohou býti jenom státní občané (§ 8 zák. shrom. ze dne 15. listopadu 1867 č. 135 ř. z.).

g) Každý rakouský občan státní, vyhoví-li požadavkům živnostenského řádu, může kteroukoli živnosť nastoupiti, kdežto cizinci musí prve prokázati formální reciprocitu (§§ 7 a 8 živ. ř.). Cizozemci rovněž jako tuzemci mají právo trhy navštěvovati potud, pokud není za příčinou reciprocity něco jiného nařízeno (§ 64 živ. ř.).

h) Konečně vyžaduje se rakouské státní občanství i k dobrovolnému vstupu do vojska jakož i

i) k notářství, advokacii nebo veřejnému jednatelství a konečně k celé řadě jiných úřadů povahu veřejnosti majících.

VIII. Povinnosti občanů státních.

1. Právo veřejné.

a Občanské zákony zavazují všechny státní občany těch zemí, pro které byly vyhlášeny.

b) Státní občané jsou i ve příčině činů a jednání mimo území státní předsevzatých těmito zákony vázáni, pokud by snad jimi ve své osobní způsobilosti byli obmezováni a pokud zároveň tato jednání mají míti právní účinky i v zemích těchto (§ 4 o. o z.).

2. Právo veřejné.

Tu sluší zejména uvésti: věrnost a oddanost ke státu; všichni ke zbrani způsobilí státní občané podléhají povinnosti branné, kterouž osobně splniti musí (§ 1 bran. z.); státní občané povinni jsou převzíti úřad porotce (§ 1 zák. ze dne 23. května 1873 č. 211 ř. z), jakož i soudního svědka (§ 103 tr. ř.). Obecní zřízení obsahují předpis, že volbu do obecního zastupitelstva zvolený z pravidla zamítnouti nemůže a to pod jistými nepříznivými následky pod ztrátou volebního práva pro

přítomné a nejbližší období volební, pod pokutou peněžitou, v Čechách na př. do 100 zl.). Všichni rakouští státní občané mají povinnost svoje dítky do veřejných škol národních posýlati (§ 21 říš. zák. škol.).

IX. Ztráta státního občanství.

1. § 32 o. o. z. ustanovil, že vystěhováním státní občanství se pozbývá; jelikož povolení k vystěhování dle cit. zákl. zák. st. již třeba není, nemá nyní vystěhování samo, nebylo-li zároveň nabyto státního občanství ve státě jiném, za následek ztrátu rakouského občanství státního.

2. Příslušnice státu rakouského pozbývá státního občanství rakouského sňatkem s cizozemcem.

3. Ztráta rakouského státního občanství však také nastupuje, pokud není tomu na závadu povinnost branná, když tuzemec nabude státního občanství v cizině, při čemž ovšem se předpokládá, že bylo též vyhověno předpisům práva rakouského, že tudíž cizího státního občanství nabyto bylo způsobem právoplatným, na př. byla-li část rakouského území postoupena státu cizímu a nebylo-li zároveň dotyčným státním příslušníkům ponecháno na vůli i na dále rakouské občanství státní podržeti.

X. Právo poplatkové.

Žádosti o přijetí v rakouský svazek státní podléhají kolkovému poplatku 2 zl. (p. s. 54, c č. 3 popl. z.).

Literatura: Prof. Dr. J. Pražák, Rakouské právo ústavní, III. Praha 1897.

Obhájce ve věcech trestních.

I. Pojem a význam.

Obhájce jest orgánem trestního procesu, který přivádí ku platnosti skutečnosti, průvody a právní vývody za účelem obrany nebo zmírnění následků výroku trestního soudu směřujících proti obviněnému. V první řadě jest věcí obviněného samého brániti se proti obviňováním naň vzneseným a proti všem opatřením a rozhodnutím trestního soudu na ujmu jeho učiněným, k čemuž jemu přispívá povinnost všech v trestním řízení činných úřadů zákonem (§ 3 tr. ř.) jim uložená, aby se stejnou bedlivostí přihlížely jak k okolnostem obviněnému přitěžujícím, tak i k okolnostem k obraně jeho sloužícím a aby obviněného i tam, kde to výslovně předepsáno není, o jeho právech poučili (t. zv. hájení materielní). Avšak pravé a plné platnosti dochází obrana obviněného, zřízen-li proň zvláštní orgán, jenž výhradně jest povolán k funkcím obhajovacím v trestním procesu a k ochraně obviněného a za tímto účelem jest opatřen zvláštními procesualními právy (t. zv. hájení formalné). Přípustnosť, ba v určitých případech dokonce i nutnosť formálného hájení zakládá se v úvaze, že obviněný zpravidla jest neznalým procesních práv jemu příslušících, a že nehledě ani k tomu, pod tíhou obžaloby pozbývá potřebné duševní rovnováhy k užívání těchto svých práv, k opatření důkazů pro svoji nevinu a jiných prostředků ku své obraně, což se mu ostatně i fakticky činí téměř přímo nemožným tenkráte, je-li i zbaven své svobody. Jádrem každého trestního procesu jest zkoumání podmínky, že obviněný jest trestuhoden. Zjištění této podmínky nastane tím bezpečněji, čím důkladněji se uváží námitky trestnosti odporující. Byť i veřejný žalobce z úřední povinnosti hleděti musil i k okolnostem ve prospěch obviněného svědčícím — soukromý žalobce ani účastník té povinnosti vůbec nemá — přece i bezděky zaujímati bude jednostranné stanovisko obviněnému nepříznivé. Pod dojmem

těchto vývodů i soudce zpravidla nebude s to, aby ihned veškeré námitky, svědčící ve prospěch obviněného, měl na mysli a jich náležitě ocenil, a nastane snadno nebezpečí, že takto v něm vznikne omylné přesvědčení o vině obžalovaného, jež má v zápětí rozsudek nespravedlivý, o čemž v praxi dokladů neschází. Jinaké jest postavení soudcovo, podporuje-li jej obhájce svými protidůvody a usnadňuje-li mu takto jeho úkol, záležející v tom, že přihlížeti má i k okolnostem obviněnému příznivým. Bludný jest tudíž předsudek mnohdy na jevo dávaný, že intervence obhájce řízení stěžuje a protahuje. Tak jako obhájce chrání obviněného v ohledu passivním, rovněž tak chrání i soudce v ohledu aktivním před nespravedlivým odsouzením. Formálné hájení slouží tudíž nejen zájmům obviněného, nýbrž i zájmům státním co do spořádaného trestního řízení. Zajisté spravedlnost utrpí mnohem menší ujmy, zůstane-li výjimkou vinník beztrestným, než stihne-li trest nevinného. Proto trestní řád obhajování nejen připouští, nýbrž spatřuje dokonce v určitých případech ve spolučinnosti obhájce záruku spravedlivého řízení tak nezbytnou, že zřízení obhájce kategoricky nařizuje.

II. Způsobilost k úřadu obhájce.

Dle pojmu a účelu svého vyžaduje úřad obhájce především theoretickou znalost hmotného i formálního práva trestního, jakož i praktickou obratnosť v užívání jeho zásad před soudem, ovšem ale jest i žádoucí, aby obhájce dostatečnou spůsobilostí řečnickou byl s to čeliti útokům žalobce a působiti na přesvědčení soudcovo. Dle našeho zákona může býti obhájcem jen ten, kdo jest zapsán do seznamu obhájců některé země na říšské radě zastoupené anebo úředník při soudě zřízený, k úřadu soudcovskému spůsobilý, ku příkazu přednosty soudu pro nedostatek jiných obhájců (§§ 39, 43 tr. ř.). Každý sborový soud druhé stolice má pro svůj obvod zříditi seznam obhájců, jejž dlužno počátkem každého roku obnoviti a všem trestním soudům dodati, u kterých každému jest volno v něj nahlédnouti. Do seznamu toho jest především z moci úřední pojati veškeré advokáty, kteří v obvodu sborového soudu druhé stolice advokacii skutečně vykonávají. Avšak i práva znalé osoby pro úřad soudcovský, advokacii neb notářství zkoušené, jakož i doktory práv, kteří jsou členy učitelského sboru fakulty věd právních neb státních (též soukromé docenty) dlužno k jejich žádosti do seznamu zapsati, pokud nestává příčin, jež dle zákona mají v zápětí vyloučení z úřadu soudcovského, z advokacie neb notářství. Kdo se vyloučením z tohoto seznamu pokládá stíženým, může sobě u ministerstva práv stěžovati. Státní úředníci mohou, předpokládaje náležitou jejich kvalifikaci, do seznamu obhájců býti přijati jen, dodají-li svolení svého představeného úřadu. Bylo-li osobám v seznam obhájců zapsaným během roku odňato právo, dostaviti se k soudu a strany ve věcech trestních zastupovati, má vrchní zemský soud o tom zpraviti trestní soudy svého obvodu, jakož i kasační dvůr. Pakli někdo u soudu jakožto zástupce ve věcech trestních zakročí odvolávaje se na to, že jest zapsán v seznam obhájců jiného obvodu vrchního soudu zemského, může soud žádati průkaz o jeho zapsání (§ 20 nař. z 19. listopadu 1873 č. 152 ř. z.). Od obhájců dlužno rozeznávati plnomocníky, kterýmž v přestupcích obviněný na svobodě jsoucí může býti zastupován, nechce-li se osobně k soudu dostaviti (§ 455 tr. ř.). Takovým zmocněncem, ovšem jen není-li obviněný na soudě přítomen, a toliko, před soudem okresním může

býti i neprávník, vykáže-li se zvláštní plnou mocí a neprovozuje-li zastupování taková po živnostensku.

Od důvodů nezpůsobilosti k úřadu obhájce vůbec dlužno rozeznávati důvody, které osoby vůbec způsobilé v konkretním případě procesním z převzetí tohoto úřadu vylučují.

a) Trestní řád (§ 40) vylučuje z obhajování při hlavním přelíčení jakož i při odvolacím líčení o přestupcích (§§ 13 č. 2, 473 tr. ř.) ony osoby, které jakožto svědkové k tomuto byly obeslány. Ustanovením tímto má býti zamezena kollise mezi nutně strannickým postavením obhájce a mezi povinností svědeckou, vyžadující bezohledné přispění ku zjištění materielní pravdy. Pokud v řízení předchozím sluší určité osoby proto z obhajování vyloučiti, poněvadž byly jakožto svědci vyslechnuty anebo poněvadž jejich obeslání k hlavnímu přelíčení jest navrženo, posuzuje radní komora. Tato má zkoumati jednak, zdali zřízením určité osoby za obhájce dle zákona povinnosti svědecké sproštěného lze přípravnému vyšetřování odníti důležitého svědka, jednak zdali lze obviněnému odepříti obhájce, jemuž on důvěřuje nejvíce, proto, poněvadž jest jeho svědectví pro vyšetřování zapotřebí.

b) Dle advok. řádu (§ 10) jest vyloučen advokát nebo kandidát advokacie k obhajování v témže procesu, ve kterémž byl dříve činným jakožto státní zástupce nebo soudce vyšetřující.

c) U vykonávání své disciplinarní moci může předsedící hlavního přelíčení, pokračuje-li obhájce v svém neslušném chování, po případě i z moci úřední obžalovanému zříditi jiného obhájce. Za přitěžujících okolností může disciplinární úřad advokáta tomuto i odníti právo k obhajování ve věcech trestních na dobu 1—6 měsíců (§ 236 tr. ř.).

III. Zřízení obhájce.

Obhájce zřídí sobě buď obviněný sám, pokud se týče zřídí jej proň jeho zákonný zástupce třeba i proti jeho vůli (obhajování dobrovolné), anebo zřídí jej soud (obhajování nutné).

A. Obhajování dobrovolné.

Obviněný může sobě ve všech věcech trestních, nechť se jedná o zločin, přečin nebo přestupek, a v každém stadiu trestního řízení zříditi obhájce. Při dodání spisu obžalovacího musí obviněný výslovně o svém právu, zvoliti si obhájce, býti poučen. Obviněnému jest volno zříditi sobě více obhájců zároveň anebo obhájci již zvolenému plnou moc odníti a jinému ji uděliti, nesmí však tím býti spůsobeno rozmnožení počtu řečí při hlavním přelíčení připuštěných. I mandát obhájce z moci úřední zřízeného zaniká, jakmile obviněný zřídil si jiného obhájce. Avšak nesmí změnou v osobě obhájcově řízení býti zdržováno. Zřízení obhájce stává se perfektním, jakmile tento návrh obviněného přijal; obhájce jest povinen jakožto takový vůči soudu se legitimovati. Pro legitimaci obhájce není zákonem předepsána určitá forma; stačí, dostaví-li se obhájce společně s obviněným k soudu a vykonává-li u přítomnosti a bez odporu tohoto úkony obhajovací anebo bylo-li v téže trestní věci za účelem obhajování učiněno podání, které obžalovaný společně s obhájcem podepsal (roz. kas. dv. ze dne 1. dubna 1884 č. 3384). Obhájce již zřízený nemá k jednotlivým procesním úkonům zapotřebí zvláštní plné moci, ba ani k návrhu na obnovení trestního řízení.

B) Obhajování nutné.

Z úřední moci jest soud povinen obžalovanému zříditi obhájce:

1. K hlavnímu přelíčení před soudem porotním, byť i obžalovaný sám obhájce zříditi nechtěl (§ 41 tr. ř.). Obhájce nutno i zříditi tomu, jenž se před soudem porotním toliko z přestupku má zodpovídati (rozh. kas. dv. ze dne 22. března 1875 č. 1022). Před výminečným 6členným senátem nastupujícím na místo porotního soudu v případě zastavení působnosti soudů porotních ve smyslu zák. ze dne 23. května 1873 č. 120 ř. z, jakož i v řízení o deliktech anarchistických (zák. ze dne 25. června 1886 č. 98 ř. z.) nemá místa nutné hájení. Nebyl-li k porotnímu přelíčení přibrán obhájce, jest rozsudek zmatečným (§ 344 č. 2 tr. ř.).

2. V řízení proti neznámým, nepřítomným a uprchlým dodá se po skončeném přípravném vyšetřování spis obžalovací pro zločin nebo přečin proti obviněnému, jehož bydliště jest neznámo aneb mimo země na říšské radě zastoupené, zvláště zřízenému obhájci, jenž má právo, do osmi dnů podati a provésti námitky (§ 421 tr. ř.).

3. V řízení stanném může sobě obviněný sám zvoliti obhájce před soudem stanným; nepoužije-li toho práva, jmenuje soud obhájce z moci úřední (440 tr. ř.).

4. Žádal-li obžalovaný o zřízení obhájce k soudnímu roku před kasačním soudem o zmateční stížnosti proti rozsudku sborového soudu, budiž obhájce zřízen a obeslán (§ 286 odst. 3 tr. ř.).

5. V řízení o zmateční stížnosti proti rozsudku soudu porotního zřídí kasační dvůr obžalovanému z obhájců v sídle kasačního dvoru bydlících obhájce k soudnímu roku, leč že by obžalovaný sám prohlásil, že chce na své útraty k soudnímu roku vyslati obhájce (§ 347 tr. ř.). Právo na bezplatného obhájce má však obžalovaný pouze, jde-li o zmateční stížnost proti rozsudku soudu porotního (usneš. ze dne 4. června 1880 č. 6633 a ze dne 23. června 1885 č. 7258).

6. Žádá-li o zřízení obhájce obviněný, jenž dle svých soudu známých majetkových poměrů není s to, aby náklady hájení ze svého hradil, budiž mu, jedná-li se o provedení určitých obviněným ohlášených opravných prostředků aneb námitek proti spisu obžalovacímu jakož i k hlavnímu přelíčení, zřízen soudem zástupce chudých (§ 41 odst. 3 tr. ř.). K provedení jiných procesních úkonů o zástupce chudých žádati nelze.

7. Další případ nutného hájení obsahuje § 236 tr. ř. (v. shora II. ad c). V řízení o přestupcích nutné hájení místa má pouze, pokud jde o hlavní přelíčení, o provedení opravných prostředků ohlášených obviněným proti rozhodnutím při hlavním líčení vyneseným, a pro líčení před soudem odvolacím (§§ 452 č. 2, 447 tr. ř.). Ve všech případech, v nichž obhájce zřizuje se soudem, budiž týžpokud možno vzat z obhájců v místě soudu bydlících. V místech, kde se nachází výbor advokátní komory, přísluší tomuto jmenování obhájců ze stavu advokátů a kandidátů advokacie. Je-li současně více obviněných, může pro ně býti zřízen společný obhájce; avšak k návrhu byť i jednoho z obviněných anebo obhájce a dokonce i z moci úřední budiž se postaráno o zvláštní zastupování oněch obviněných, jejichž zájmy sobě odporují. Každý, kdo jest zapsán v seznam obhájců, jest povinen, ve svém bydlišti hájení jemu soudem přikázaná převzíti, pokud nemá pro odmítnutí podstatných důvodů. O tom, jsou-li tyto důvody pod-

statnými, rozhoduje radní komora, na př. kdyby obhájce již byl převzal zastupování soukromého účastníka nebo hájení jiného spoluobviněného a nastala li by kollise zájmů. Obhajování dobrovolné může ovšem obhájce libovolně odmítnouti, jakož i s druhé strany jemu nikterak vytýkati nelze, převezme-li hájení, které se jemu samému nezdá býti spravedlivým. Soudní úředníci k soudcovství způsobilí jsou povinni, hájení, která jim přednosta soudu pro nedostatek jiných obhájců přikáže, převzíti i tenkráte, nejsou-li zapsáni v seznamu obhájců. Sporno jest, zdali obhájce (advokát) sborovým soudem neb výborem advokátní komory zřízený může se dáti zastupovati jiným způsobilým obhájcem. Před sborovými soudy I. stolice praxe dopouští substituci. Obhájce soudem zřízený k přelíčení před kasačním dvorem však substituta vyslati nesmí (plen. usneš. 1875 knih. jud. č. 31).

IV. Působnost a procesní postavení obhájce.

Činnost obhájce v každém stadiu procesu směřuje k tomu, aby v každém směru hájil výhradně zájem obviněného, jehož rádcem jest, a aby postavení tohoto předně co do otázky viny, po případě dále co do otázky trestu pokud se týče i otázky soukromoprávních nároků co nejpříznivěji proň se utvářilo. Obhájce užije tedy všech zákonných prostředků, aby podezřelý nestal se obviněným, obviněný ne obžalovaným, obžalovaný ne odsouzeným nebo aspoň ne příliš těžce odsouzeným, a odsouzený aby co nejdříve byl opět rehabilitován. Naproti žalobci jakožto zástupci zákona stojí obhájce jakožto zástupce neviny. Pojem spravedlnosti vyžadoval by, aby obě tyto strany v procesu měly stejná práva a stejné povinnosti (zásada t. zv. stejnosti zbraní). Avšak dle platného trestního řádu zásada tato není veskrze důsledně provedena. S jedné strany, pokud se týče totiž povinností, není obhájce povinen hleděti ku zjištění materielní pravdy a přihlížeti i k okolnostem klientu svému přitěžujícím, nýbrž jest naopak obhájce nejen oprávněn, nýbrž i povinen k výlučnému a jednostrannému hájení stanoviska obviněnému příznivého jsa též sproštěn povinnosti svědecké v příčině toho, s čím se jemu, jakožto svému obhájci obviněný byl svěřil (§ 152 č. 2 tr. ř., § 9 adv. ř.), kdežto ovšem veřejný žalobce též přihlížeti má k okolnostem ve prospěch obviněného svědčícím (§ 3 tr. ř.). S druhé strany však, pokud se týče práv, požívá obhájce rovných práv jako žalobce toliko při hlavním přelíčení, kdežto téměř ve všech stadiích předchozích jest působnost obhájce oproti působnosti žalobce dosti značnou měrou obmezena. V řízení přípravném může obviněný během přípravných vyhledávání i přípravného vyšetřování užívati právní pomoci obhájce k hájení svých práv, avšak toliko při oněch soudních úkonech, které bezprostředně zjištění skutkové povahy se týkají a pozdějšího opakování nedopouštějí, jakož i ku provedení určitých obviněným ohlášených opravných prostředků. Je-li obviněný ve vazbě, může se, dokud mu spis obžalovací nebyl dodán, se svým obhájcem poraditi toliko u přítomnosti soudní osoby. Před dodáním spisu obžalovacího může obhájce nahlédnouti do spisů buďto veškerých anebo z části jen, pokud se to dle náhledu vyšetřujícího soudce anebo v případě stížnosti dle náhledu radní komory srovnává s účelem řízení; v každém případě sluší však obviněnému k jeho žádosti dodati opis rozkazu zatýkacího i důvodů jeho, jakož i onoho soudního opatření, proti kterémuž ohlásil obviněný opravný prostředek (§ 45 odst. 1 tr. ř.). Proti zavedení přípravného vyšetřování, jakož i proti všem opatřením nebo průtahům vyšetřujícího soudce během přípravných vyhledávání, přípravného

vyšetřování anebo v řízení, jež po dodání spisu obžalovacího následuje, přípustna jest stížnost k radní komoře (§ 113 tr. ř.). Formálnímu výslechu obviněného nebo svědků soudcem vyšetřujícím v přípravném vyšetřování nesmí sice ani žalobce ani obhájce býti přítomen; obhájce jest však rovněž, jako žalobce oprávněn, býti přítomnu soudnímu ohledání, prohledání domu a prohledání papírů a označiti předměty, na které tyto vyšetřovací úkony mají býti rozšířeny (§ 97 tr. ř.). Je-li obhájce již zřízen, budiž o tom, že se soudní ohledání předsevezme, zpraven, nestává-li proti tomu zvláštní závady (§ 116 tr. ř.). Byli-li přibráni znalci, může obhájce označiti předměty, na které znalci mají pozornost svoji obrátiti (§ 123 tr. ř.). Dodá-li se k žádosti obžalovaného spis obžalovací jeho obhájci, běží osmidenní lhůta ku provedení námitek proti spisu obžalovacímu obviněným ohlášených ode dne doručení obhájci (§ 209 tr. ř.). Při doručení spisu obžalovacího dlužno obžalovaného poučiti o právu, zříditi si obhájce. Jde-li o zločin přikázaný soudu porotnímu, budiž obžalovaný při této příležitosti, ač nemá-li již obhájce, přímo vyzván, aby si obhájce zřídil, a nepoužije-li práva tohoto, jest proň obhájce ihned z moci úřední jmenovati (§§ 220, 41, 42 tr. ř.). Po doručení spisu obžalovacího může se obviněný se svým obhájcem bez přítomnosti soudní osoby poraditi, a mají oba právo pod dozorem nahlédnouti do spisů a vzíti si z nich opisy, vyjímaje poradní protokoly soudního dvora. K jejich žádosti buďtež jim dány bezplatné opisy protokolů o soudním ohledání, o dobrozdání znalců a originálů listin, které jsou předmětem trestního činu (§ 45, 2 odst. tr. ř.). Den hlavního přelíčení budiž obžalovanému i obhájci oznámen, a sice obžalovanému nejméně 3 dni, jde li však o zločin přikázaný soudu porotnímu, nejméně 8 dnů napřed, ač nesvolil-li obžalovaný sám k tomu, aby lhůta tato byla skrácena (§ 221 tr. ř.). Nebyla-li lhůta tato vůči obhájci dodržena, byl-li však obžalovaný v čas k hlavnímu přelíčení obeslán, není to důvod zmatečnosti (rozh. kas. dv. ze dne 26. května 1875 č. 1605). Obhájce má právo navrhnouti, aby k hlavnímu přelíčení obesláni byli další svědci nebo znalci kromě těch, které již obeslati sluší vedle spisu obžalovacího anebo nálezu vydaného o námitkách podaných proti němu. O tom budiž předsedící hlavního přelíčení v čas zpraven a zároveň udáno, o kterých skutečnostech a bodech tito další svědkové nebo znalci mají býti vyslechnuti (§ 222 tr. ř.). Obžalovaný nebo jeho obhájce má dále právo navrhnouti, aby okolnost k hájení sloužící byla ještě blíže vyšetřena, a jest předsedící hlavního přelíčení, shledá-li, že žádost jest důvodnou, povinen, aby zjištění bez průtahu zařídil a, když se tak stalo, aby jak žalobci tak i obžalovanému nebo jeho obhájci o tom dal zprávu za účelem případného nahlédnutí a případných dalších návrhů (§ 224 tr. ř.). Má-li předsedící za to, že návrhům takovým nemá býti vyhověno, rozhodne o tom radní komora. Proti rozhodnutí radní komory není opravného prostředku, avšak návrh může při hlavním přelíčení býti obnoven (§ 225 tr. ř.). Pro překážku, jež vadila obhájci, má odročení hlavního přelíčení místa jen tenkráte, nabyl-li o překážce obžalovaný nebo soud vědomost tak pozdě, že jiný obhájce již nemohl býti zřízen (§ 226 tr. ř.). Úhlavní činnost obhájce soustřeďuje se v hlavním přelíčení. Též během hlavního přelíčení jest obžalovanému volno, s obhájcem svým se umlouvati; není mu však dovoleno, bezprostředně o zodpovídání jednotlivých dotázek mu daných s ním se raditi (245 tr. ř.). V řízení průvodním jest obhájce oprávněn, když mu předsedící k tomu

udělil slovo, klásti otázky jak obžalovanému, tak i svědkům a znalcům; ovšem má předsedící právo, odmítnouti dotázky, jež se mu nezdají býti přiměřenými (§ 249 tr. ř.). Též může obhájce žádati, aby svědkové, když byli vyslechnuti, ze soudní síně se vzdálili a později opět byli zavoláni a buďto sami aneb u přítomnosti jiných svědků ještě jednou vyslechnuti (§ 251 tr. ř.). Vůbec může obhájce rovněž jako žalobce nejen sám činiti návrhy, nýbrž i vyjádřiti se o návrzích žalobce a soukromého účastníka. Při hlavním přelíčení před soudy porotními jest obhájce činným při sestavení lavice porotců (viz čl. Porotci) a jest oprávněn navrhovati změnu dotázek anebo připojení dotázek jiných (§ 316 tr. ř.). Po skončeném průvodním řízení, před soudy porotními po přečtení dotázek, obdrží obhájce po řeči žalobce, po případě po další řeči soukromého účastníka, slovo k řeči obhajovací (plaidoyer). Pakli státní zástupce, soukromý žalobce nebo soukromý účastník na to něco odpoví, přísluší obžalovanému a jeho obhájci v každém případě řeč konečná (§§ 255, 324 tr. ř.). Totéž platí v řízení stanném a v řízení o přestupcích (§§ 441, 457 tr. ř.). V řízení před soudy porotními sluší též vedle žalobce přibrati obhájce k právnímu poučení předsedícím danému porotcům, jimž nastaly pochybnosti o tom, kterak mají předsejíti anebo v příčině smyslu kladených otázek anebo upravení odpovědí (§ 327 tr. ř.). Prohlásí-li porotcové, že obžalovaný jest vinen, ujme se obhájce opětně slova po návrzích žalobce o sazbě trestu, kteréž užito býti má, jakož i o okolnostech přitěžujících a polehčujících, k nimž jest hleděti, a po případných návrzích soukromého účastníka (§ 335 tr. ř.). V rozsudku budiž uvedeno též jméno obhájce (§ 270); veřejné prohlášení rozsudku soudu porotního staniž se též v přítomnosti obhájce (§ 340 tr. ř.). Nedostavil-li se obhájce k hlavnímu přelíčení přes to že byl řádně obeslán, anebo vzdálil-li se před skončením líčení, anebo byl-li obhájce z disciplinární moci předsedícího z obhajování vyloučen (§ 236 tr. ř.) a nemůže-li jiný obhájce vůbec aneb aspoň bez ujmy pro hájení obžalovaného býti zřízen, budiž hlavní přelíčení odročeno. Útraty zřízení jiného zástupce a odročení nésti má obhájce, jenž je zavinil (§ 274 tr. ř.). Proti rozsudku může obhájce ohlásiti opravný prostředek, a sice buďto zmateční stížnost anebo odvolání anebo obojí, v řízení o přestupcích pouze odvolání, avšak nikoliv proti vůli obžalovaného. I v řízení porotním zůstává vzdor obligatornímu přidělení obhájce obžalovaný pánem sporu. Pakli tudíž tento výslovně prohlásil, že rozsudek přijímá, není obhájci dovoleno, ohlásiti proti rozsudku opravný prostředek (usnesení ze dne 3. května 1881 č. 4861 a ze dne 7. února 1885 č. 14.872). Ovšem může obhájce tak učinit jakožto zástupce osoby jiné, k ohlášení opravného prostředku ve prospěch obžalovaného oprávněné. Ona část zmateční stížnosti, ve které jsou obsaženy důvody zmateční a která byla podána osobou jinou než státním zástupcem v podání písemném, vyžaduje nezbytně podpisu oprávněného obhájce (§ 1 č. 3 zák. ze dne 31. prosince 1877 č. 3 ř. z. pro r. 1878). Nařídí-li kasační dvůr o zmateční stížnosti soudní rok k veřejnému líčení, může, je-li obžalovaný ve vazbě, při tomto líčení intervenovati pouze jeho obhájce. Jmenoval-li již obhájce anebo žádal-li za jeho zřízení, budiž pouze tento obeslán. K odůvodnění zmateční stížnosti obžalovaného obdrží obhájce slovo a má v každém případě, byť se i jednalo o zmateční stížnost žalobce, právo na poslední slovo (§§ 286, 287 tr. ř.). O nutném hájení při soudním roku o zmateční stížnosti proti

rozsudku soudu porotního srov. shora III., B. 5). V odvolacím řízení o přestupcích může obžalovaný, je-li na svobodě, dostaviti se k odvolacímu líčení buďto sám nebo s obhájcem anebo vyslati pouze tohoto; je-li ve vazbě a neshledá-li soudní dvůr jeho předvedení nutným ku zjištění pravdy, má pouze právo vyslati obhajce. Byl-li obžalovaným jmenován obhájce, budiž pouze tento obeslán (§ 471 tr. ř.). Působnosť obhajce při líčení odvolacím řídí se dle zásad platících pro hlavní přelíčení před soudy sborovými. Obžalovanému anebo jeho obhájci přísluší v každém případě právo na poslední slovo (§ 473 tr. ř.). Jsou-li opravné prostředky bez výsledku vyčerpány, může se obhájce v případě porušení anebo nesprávného použití zákona obrátiti na generalního prokurátora při soudě kasačním, aby tento podal zmateční stížnost pro zachování zákona. Líčení o tom nařízeného se ovšem ani obžalovaný ani obhajce jeho súčastniti nemůže (§§ 33, 292, 479 tr. ř.). K působnosti obhájce po vejítí rozsudku v moc právní náleží též po případě domáhati se odložení trestu pro obžalovaného, obnovení trestního řízení na základě nově nalezených skutečností neb průvodních prostředků a konečně žádati za milost (v. tyto články). Byl-li obžalovaný odsouzen k trestu smrti, budiž i obhájce zpraven o místě a hodině vykonání rozsudku, aby mohl býti přítomen (§ 404 tr. ř.).

V. Odměna.

Kdo v řízení trestním užívá zástupce, jest z pravidla povinen zaplatiti též útraty s tímto zastupováním vzešlé, a to i tenkráte, byl li zástupce zřízen z moci úřední, vyjímaje případ ten, když obžalovanému byl přidán obhájce výslovně jakožto zástupce chudých. Zástupci chudých buďtež k jeho žádosti ze státní pokladny nahraženy ony hotové výlohy, jichž bylo zapotřebí a jež byly skutečně vynaloženy. V oněch případech, ve kterých obviněný, soukromý žalobce, soukromý účastník anebo ten, kdo vědomě učinil křivou obžalobu, jest odsouzen k náhradě nákladů sporu vůbec, jsou osoby tyto povinny, nahraditi i veškeré útraty obhajování a zastupování. Přísluší-li obhájci odměna, dlužno určení její, nechť si obviněný zvolil obhájce sám nebo nechť byl obžalovanému zřízen soudem, přenechati volnému dohodnutí se obou stran. Nedohodnou-li se o poplatcích za konané zastupování, jest každému z nich volno žádati na soudě k rozhodnutí v první stolici povolaném, aby poplatky tyto určil, ať již zastupování vztahovalo se k zřízení přípravnému, k hlavnímu přelíčení anebo k sepisování spisů. O takové žádosti budiž druhá strana vyslechnuta. Při upravení těchto poplatků nejsou soudní dvory vázány na určitý obnos, nýbrž mají při tom oceniti podstatnou zásluhu zástupce, zvláště tudíž přihlížeti k opatření průvodních prostředků a k času, námahám a hotovým výlohám, jež při zastupování samém byly vynaloženy. Proti určení poplatků soudem první stolice vyřknutému přísluší oběma stranám do 14 dnů čítaje ode dne, kdy usnešení bylo doručeno, stížnost k soudnímu dvoru druhé stolice, jenž o tom pravoplatně rozhodne (§§ 393—395 tr. ř.).

Obchod.

I. Všeobecný pojem a význam.

Obchod jest po živnostensku provozovaná koupě a směna zboží za účelem dalšího zcizení jeho. Podstata obchodu záleží tedy v tom, že opatřuje se zboží nikoli za účelem, aby přímo bylo užito, nýbrž, aby se ziskem opět bylo odbyto.

Hospodářský význam obchodu jest velmi dalekosáhlý. Jím teprve umožnuje se dokonalejší dosažení ideálu národohospodářského, základu a podmínky vydatné výroby, totiž dělby práce. Obchod sprostředkuje výměnu statků, přivádí je způsobem co nejekonomičtějším od vyrabitele ke konsumentu, vyrovnává rozdíly mezi jednotlivými kraji, jež zakládají se v přirozených vlastnostech a podmínkách jejich. Rozkvět obchodu však sám opět závisí jednak na dokonalosti prostředků komunikačních, zejména na množství železných drah, jednak však působí na rozvoj obchodu i právní řády, jimiž netoliko uvnitř státu, nýbrž a to v první řadě na venek jest upraven.

Co týče se obchodu zahraničního, vyskytly se dvě zásadná hlediska, dva extrémy. Jednak systém ochranářský, jenž snaží se různými obmezeními jmenovitě ochrannými cly, protežovati výrobu domácí oproti výrobě zahraničné a jenž krajního výrazu došel v učení školy merkantilistické (Colbert ve Francii v 2. pol. 17. stol.). Na straně druhé stojí soustava svobodného obchodu, za jejíž platnosti ponechána jest volná soutěž výrobě domácí s výrobou zahraniční, tak že v ohledu hospodářském tvoří státy se svobodným obchodem jaksi území jediné (vyjímajíc ovšem cla finanční — z cizího vína, cukru, piva a j. —, jež však mají ráz zcela jiný než cla ochranná, jelikož se tu vlastně ve formě cla vybírá spotřební daň z těchto předmětů, z nichž tato daň platí se i tehdy, když pocházejí z výroby domácí). Hlavním zastancem této soustavy byl veliký národní hospodář škotský Adam Smith (1723—1790), zakladatel školy fysiokratické, jenž ve svém epochálním díle »O povaze a příčinách národního bohatství« vytkl zásadu, »aby každý mohl prodávati tam, kde nejdráže prodati může, a kupovati tam, kde může koupiti nejlevněji.« Soustava svobodného obchodu pak naproti soustavě merkantilistické nabývala čím dále tím většího rozšíření. Jelikož pak hospodářský rozvoj podmíněný hlavně živým a spořádaným obchodem jest v těsné spojitosti i s postavením státu v ohledu politickém — bohatá obchodní města středověká (Benátky, Janov, Pisa, Lübeck, Kolín a j.) požívala i samostatnosti politické — jest zajisté velice závažno, jakým směrem se obchodní politika v tom kterém státě béře, a dlužno tudíž tu s největší obezřelostí avšak i včasnou rozhodností si počínati. Co týče se obou vytknutých soustav, tu lze konstatovati, že přes občasné kolísání celkový vývoj směřuje k soustavě obchodu volného, která také v Anglii již od let 70tých ve skutečnosti existuje.

II. V Rakouských zemích, jako vůbec v starších dobách, převládala ochranná politika celní resp. systém ochranný. Zejména za Leopolda I. platily v Rakousku zásady merkantilistické, ještě ve větší míře však ve stol. 18., kdy každá korunní země měla svou celní linii, tak že staré skupiny rakouských zemí tvořily celek toliko v ohledu hospodářském a celní hranice stýkaly se s hranicemi jednotlivých zemí. Za císařovny Marie Teresie a císaře Josefa II. těšil se značné oblibě naprostý systém prohibiční, takže četné druhy cizozemského zboží úplně »z obchodu byly vyloučeny.« Vzrůstající rozvoj prostředků komunikačních, jevící se zejména v zakládání železných drah a užívání lodí parou hnaných, nezbytně musel přísný systém prohibiční ve prospěch uvolnění obchodu zmírniti; to zračí se v celé řadě příslušných nařízení, zejména v min. nař. ze dne 18. září 1857 č. 155 ř. z., a ze dne 19. ledna 1858 č. 21 a 22 ř. z. ohledně zboží clu podrobeného, dále min. nař. ze dne 28. dubna 1857 č. 88 ř. z. a ze dne 11. prosince

1861 č. 120 ř. z. vydaná na základě nejv. roz. ze dne 14. října 1856, jimiž omezena kontrola zboží ve smyslu smlouvy se státy celní jednoty. Rovněž zrušen byl na základě nejv. roz. ze dne 10. září 1858 komerční kolek ze zboží a zákonem ze dne 17. srpna 1862 č. 56 ř. z. clo průvozní a nařízeno na základě nejv. roz. ze dne 10. června 1866 za účelem usnadnění obchodu se zbožím a povznesení kupeckého úvěru zřízení veřejných skladišť. Avšak všeobecným celním tarifem rakousko-uherským ze dne 27. června 1878 obnovena opět politika ochranářská, jež k citelné újmě obchodu potrvala až do r. 1891 a jevila se ve značném zvyšování tarifů autonomních, v kterémžto směru jeden stát druhý snažil se předstihnouti, až konečně akta Mac Kinley-ova způsobila reakci. Zvítězilo konečně poznání, že s nynější povahou styku světového a obchodu mezinárodního, kdy veškera téměř země spjata jest železničními kolejemi a kdy parou obtíže i sebe větších vzdáleností nejen na zemi, nýbrž i na vodě přímo hravě jsou překonávány, naprosto nelze srovnati systém prohibiční, nýbrž že tu jedině udržeti se může soustava svobodného obchodu. V nejnovější době vyskytly se snahy obmeziti volnosť obchodu jiným způsobem, totiž požadavkem průkazu způsobilosti. Právem však ozývají se i proti těmto snahám v odborných kruzích hlasy velice závažné poukazujíce k tomu, že obmezení toto, jež při všech jiných živnostech mysliti si lze, obchod by naprosto ochromilo.

III. Druhy obchodu:

1. Dle povahy statků, jež jsou předmětem obchodu, činí se rozdíl mezi obchodem ve vlastním a nejužším smyslu slova t. j. obchodem s věcmi movitými (zbožím a cennými papíry) a mezi obchodem immobilárním, jímž vyrozumívá se živnostenský a jen sporadicky se vyskytující obchod s nemovitostmi.

2. Rozeznává se velkoobchod (en gros), jestliže se prodává zboží obchodníkům nebo průmyslníkům ve větším množství a obchod drobný (detailní), jenž obmezuje se toliko na skutečné konsumenty. Celkem jest drobný obchod též obchodem v malém t. j. jednotlivé obchody dosahují toliko nepatrné výše; sem náleží kramářství, jež zabývá se drobným prodejem obyčejných životních potřeb na venkově; obchod detailní má tudíž z pravidla význam místní t. j. obmezuje se na obchod pro obyvatelstvo v místě samém nebo v blízkém okolí.

3. Obchod může dále býti provozován jako pevný (usazený), provozuje-li se ve stálých provozovárnách nebo jako obchod potulný (podomní obchod), jestliže obchodník zboží s sebou nose, prodává je potulmo od domu k domu, od místa k místu.

4. Dle předmětů rozeznává se obchod zbožím kolonialním (osadnickým), materialním atd.

5. Činí se rozdíl mezi obchodem se zbožím novým t. j. takovým, jež poprvé v obchod přichází, a mezi obchodem s předměty starými, jichž bylo již užíváno (živnosť vetešnická).

6. Obchod na vlastní účet a obchod komisionářský t. j. obchod ve vlastním jméně avšak na účet mandantův.

7. Dále mluví se o obchodu kupeckém, při němž zboží opatřuje se za peníze nebo cenu peněžní, protivou k obchodu směnnému.

8. Vzhledem k osobě obchodníkově rozeznává se mezi obchodem jednotlivce a obchodem společenským.

9. Dle odbytu mluví se o obchodu tuzemském na rozdíl od obchodu cizozemského, o obchodu přívozním a vývozním a konečně

10. dle způsobu dopravy o obchodu pozemním, říčním, námořském a přímořském.

Obchod distanční.

I. Pojem.

Obchod distanční jest koupě, při které se zasílá zboží kupci s jiného místa za účelem splnění smlouvy trhové a to buď prodatelem neb k jeho rozkazu osobou třetí. Naproti tomu při obchodu místním odevzdává prodatel sám — tedy bez prostřednictví třetí osoby — zboží kupci v místě dodání. Účastenství této třetí osoby obchod distanční charakterisující vyvolalo potřebu pravidel zvláštních, jimž obch. zák. v čl. 344, 345, 347, 348 a 349 v zájmu bezpečnosti obchodu v rozsáhlé míře průchodu zjednal.

II. Náležitosti obchodu distančního.

1. Koupě obchodní. Ježto obch. zák. o distančním obchodu pojednává v článku o »koupi«, sluší za to míti, že tento zakládati se musí na koupi a to koupi obchodní ve smyslu čl. 337 a 338 obch. z. (roz. nejvyš. obch. soudu něm. ze dne 22. října 1890, C. IX. 90). Nerozhoduje při tom, zda koupě jest na stranách obou nebo jen na jedné obchodem. Z toho plyne však, že i nekupce, pokud koupi obchodní uznává, stihnouti mohou důsledky obchodu distančního, zvláště ona poněkud přísná praeclusive schválení zboží dle čl. 347 (roz. ze dne 12. července 1890, C, VIII, 275). Ve smyslu čl. 338 posuzovati jest podle ustanovení o koupi i takový obchod, jehož předmětem jest dodání jisté quantity věcí zastupitelných; může tedy i takovýto dodávací obchod tvořiti základ obchodu distančního. Na jiné smlouvy nelze užiti zásad při distančním obchodu platných; tak na př. zasílá-li nakupující komisionář zboží komitentovi ke koupi nebo dojde-li zboží od prodávajícího komitenta komisionáře prodejem jeho se zabývajícího; podobně nesmí se zásad těch užiti při půjčce.

2. Koupě hotová. Předpisů obch. z. o obchodu distančním lze jen tehdy užiti, jde-li o koupi pevně uzavřenou; nelze jich působnost rozšiřovati i na koupi na zkoušku, poněvadž v tomto případě koupě při odeslání zboží není hotovou, nýbrž závisí na schválení kupcově. Tím méně lze mluviti o dist. obchodu při zaslání zboží neobjednaného, jelikož není tu koupě, nýbrž pouhá nabídka ku prodeji. Naproti tomu jest koupě dle vzorku koupí bezvýminečnou (čl. 340 obch. z.).

3. Zaslání zboží s jiného místa. Hlavní známkou obchodu distančního jest zaslání zboží, jakž vysloveno v čl. 344 obch. z.: »zasílá-li se zboží kupci s jiného místa« a v čl. 347: »bylo-li zboží zasláno s jiného místa«. Zaslání předpokládá spolupůsobení kohosi třetího, jenž dopraví zboží z disposiční moci prodatelovy v moc nepřítomného kupce. Doručí-li zboží prodatel sám, není to obchod distanční (nál. nejvyš. obch. s. něm. ze dne 15. listopadu 1877, XXIII. 59). Prodatel musí se zavázati zboží kupci zaslati; zasílá-li se zboží nikoli na kupce, nýbrž na prodatele, by je on sám na místě ustanoveném kupci předložil a vydal, nastává případ obchodu místního a nikoli distančního (nál. nejvyš. obch. soudu něm. ze dne 13. června 1874, XIII, 389). Strany nemusí právě bydleti na různých místech; mohou bydliti v témž místě, jen když prodatel jest zavázán zaslati zboží na jiné místo, kdež kupec má je pak přijati (nál. nejvyš.

obch. soudu něm. ze dne 8. června 1872, VI. 237). Rozhodným jest, že zboží zasláno bylo, lhostejno však, zda zaslání bylo původně hned umluveno či později teprve k žádosti kupce nastalo, podobně nečiní se rozdílu, zda kupec či prodatel obstarává zaslání. Zaslání musí dále se státi s místa jiného; nelze tedy schváliti rozhodnutí rak. nejvyš. soudu ze dne 28. března 1882 sb. »Adler a Cl.« č. 1018, které uznává případ obchodu distančního i tehdy, nalezá-li se prodatel a kupec v témž geografickém místě, a zasílá-li se zboží z domu prodatelova do příbytku kupcova. Různost sídel bude se ovšem obyčejně shodovati s rozdělením míst v politické obce; při nejmenším se žádá však při obchodu distančním aspoň geografická různost míst dotyčných.

III. Závazek prodatele k odeslání zboží. Z pojmu »obchodu distančního« právě naznačeného sleduje, že zaslání zboží musí se státi za účelem splnění smlouvy kupní; předpokládá se tedy, že strany umluvily zaslání to. Co do jednotlivostí ponechána jest při zasílání zboží stranám zákonem úplná volnost (čl. 344 obch. z.) a vůle jejich v tom směru jest jedině rozhodna. Nebylo-li stranami nic bližšího umluveno, jest prodatel zavázán, aby s pečlivostí řádného kupce sám počínal si při volbě způsobu zaslání; zvláště má určiti osobu, která by dopravu zboží obstarala a provedla. Neurčil-li kupec způsob zaslání, smí prodatel zboží poslati drahou (roz. ze dne 30. června 1871 A., 328). Určil-li však kupec způsob zaslání a neučinil-li prodatel vůli jeho zadost bez závažné příčiny, jest práv ze škody z toho vzešlé (čl. 345 obch. z.). Prodatel musí při určení způsobu dopravy jednati ve shodě s výslovně projevenou neb dle okolností samozřejmou vůlí kupce; v pochybnosti jest mu za to míti, že zboží s toho místa kupci zaslati má, na kterém splnění smlouvy mělo se státi, a zašle-li zboží s místa jiného, nese ztrátu jeho resp. škodu, ač-li neprokáže, že jeho jednání nemělo vlivu na osud zboží. Závazek prodatelův není již tím splněn, že odevzdá zboží povozníkovi, nýbrž teprve tím, že uzavře příslušnou smlouvu dopravní. Při volbě dopravního prostředku ručí za »diligentia in eligendo« a sice »bedlivost řádného kupce« ve smyslu čl. 282 obch. zák. Prodatel zodpověden jest však toliko za dodání zboží povozníkovi, nikoli též za provedení dopravy.

IV. Přechod nebezpečí. Jakmile odevzdáno jest zboží zasílateli nebo povozníku nebo jiné osobě k dopravě zboží určené, přechází nebezpečí na kupce (čl. 345 obch. z.); ovšem prodatel musil — odevzdav zboží k dopravě — vše učiniti, co s jeho strany ku splnění smlouvy bylo třeba, takže se jeví odevzdání aktem splnění (nález ze dne 5. června 1877, XXII. 287). Čl. 345 obch. z. upravuje jen otázku, na koho přechází při distančních obchodech nebezpečí po odevzdání věci povozníkovi; kdo nese nebezpečí před tím, posuzuje se dle zásad obč. práva. Proto stanoví čl. 345 odst. 3., že nebezpečí to může již některým dřívějším okamžikem přejíti na kupce, bude-li tu případ spadající pod ustanovení obč. zákona (§ 1064 o. o. z.). Prodatele postihuje nebezpečí při dopravě zboží tehdy, jestliže podle smlouvy má zboží na tom místě dodati, kam doprava se děje, takže toto místo jest pro něho místem splnění (čl. 345 obch. z.). Cíl dopravy přirozeně platí tak dlouho za místo splnění, pokud dle povahy konkretního případu nelze za to míti, že jiné místo jest místem splnění (nál. ze dne 15. prosince 1881, C. B., 389). Převzal-li prodatel výlohy zaslání, neplyne z toho ještě, že cíl dopravy jest pro něho též místem splnění (čl. 345

odst. 2 obch. z.). Tak nemůže se ku př. souditi z ustanovení, že zboží »vyplacené (franco) do nádraží X.« zasláno bylo, že toto místo X. jest místem splnění, neboť poznámka ta znamená jen, že útraty dopravy zboží do místa X. nese prodatel nál. ze dne 30. června 1884 C. B. III. 338). Něco jiného by bylo, kdyby byla učiněna poznámka »loco (do místa) X.«

V. Povinnost kupcova ku přijetí zboží. Kupec jest povinen zboží přijati, odpovídá-li toto smlouvě a, není-li smlouvy mezi kupcem a prodatelem, pokud odpovídá zákonným požadavkům (čl. 346 odst. 1 a čl. 335 obch. z.). Přijetí to musí se státi ihned, nebylo-li nic jiného smluveno neb vzhledem k místním obyčejům nebo okolnostem dovoleno. Čl. 346 stanoví pouze povinnost kupce ku přijetí zboží zaslaného, pokud toto má vlastnosti smlouvou neb zákonem stanovené; práv kupcových pro ten případ, nemá-li zaslané zboží vlastností ujednaných, se nedotýká. Čl. 346 nesmí se vykládati tak, jako by prodateli příslušela žaloba o přijetí zboží; právo to vyhražuje se prodateli jen pro ten případ, že by měl zvláštní zájem v tom, aby byl sproštěn povinnosti zboží přímo kupci odevzdati. Zákon stanoví pouze, že kupec nesmí odmítnouti zboží, které smlouvě úplně odpovídá. Zmíněná ustanovení čl. 346 platí jak pro obchod distanční tak i pro obchod místní.

Konečně na to jest poukázati, že přijetí dle čl. 346 při distančním obchodu není s tradicí souvstažným a že z přijetí toho nelze již dovozovati schválení zboží a upuštění od výtek nedostatků při zboží se objevivších; kupec má jen zboží přijati a v opatrování vzíti, což ovšem souhlasí s čl. 348, dle kterého má kupec zboží ku prozatímnímu uschování převzíti. Z toho vyplývá však, že má kupec právo vytknouti vady zboží zaslaného, i když je přijal. Ale kupec jest povinen přijmouti zboží toliko takové, které vyhovuje smlouvě; bylo-li mu zasláno zboží jiné, než si objednal, smí je podle platného obyčeje obchodního odmítnouti nebo »dáti k disposici.«

VI. Reklamace (čl. 347—349 obch. z.).

1. Podstata. Čl. 347 a násl. potvrzují názor dávno obchodním obyčejem přijatý, že kupec, který si ponechá zaslané zboží po dobu dostačující ku řádnému prohlédnutí zboží a neoznámí vady jeho, jest spokojen se zbožím a vzdává se nároků na odškodněnou pro jakékoli vady. Jediným důvodem zákona při tom jest, aby prodatel nebyl příliš dlouho v pochybnosti ponechán o tom, zda obchod byl náležitě vyřízen, a aby na dobu neurčitou odkládána nebyla otázka o tom, zda zaslané zboží má vlastnosti smlouvě neb zákonu vyhovující a zda-li přijatelné jest. Co možná nejdřívější rozřešení této otázky jest tím naléhavější, jelikož při distančních obchodech zasílá se zboží za spolupůsobení třetí osoby, takže prodatel má býti zpraven od kupce, zda zboží obdržel a jak s ním spokojen jest. Opomenutí tohoto vyrozumění se strany kupce mělo by pro prodatele ten následek, že by s jedné strany nemohl se zbožím jinak naložiti, s druhé strany mohl by pak kupec kořistiti z obchodů takových podle toho, jak by se utvářily aneb alespoň mohl by prodateli znesnadniti ba dokonce illusorním učiniti důkaz, že zboží bylo zcela ve shodě se smlouvou zasláno.

2. Závazek kupce k reklamaci. Jakmile bylo zboží kupci dodáno, má tento bez prodlení — pokud to ovšem řádný způsob provozování obchodu dovoluje, zboží prohlédnouti a, shledá-li vady nějaké, tyto prodateli ihned oznámiti (čl. 347 obch. z.). Dodáním ve smyslu čl. 347

rozuměti jest onen akt, kterým prodatel uvádí kupce v takové postavení, že může se zbožím skutečně nakládati a vlastnosti jeho vyšetřiti (nález ze dne 11. června 1881, V., 28); kupec musí zboží prohlédnouti v místě dodání. Sporno jest, může-li kupec zboží jemu s jiného místa zaslané bez předchozího vyšetření v původním zaobalení dále dopraviti a stačí li reklamace včas učiněná po oznámení vad se strany následovce kupcova. Praxe tu kolísá. Povinnost kupce ke zkoušení zboží jest všeobecná a vztahuje se i na takové zboží, jehož vlastnosti nelze jinak zkoušeti nežli úplným spracováním jisté části na zkoušku, kdež pak kupec jest k tomu zavázán, lze-li nedostatky zkouškou takovou jedině poznati (nález ze dne 10. ledna 1888, VI., 379). Oznámení musí kupec učiniti ihned t. j. bez nutného odkladu (§ 904 o. o. z.) a to přímo prodateli; zpráva o vadách učiněná jednateli prodatelovu nestačí (roz. ze dne 29. května 1891 č. 5443, C. B. IX. 245). Stačí však oznámení jednoduchým (neodporučeným) dopisem.

Kupec může stav zboží dáti zjistiti znalci, jestliže vady objeví se při dodání nebo později; rovněž může i prodatel zjištění znalecké žádati, oznámil-li mu kupec, že není se zbožím pro vadnost spokojen. Znalce jmenuje k návrhu účastníka obchodní soud a není-li tohoto, soudce místní; znalci mají své dobrozdání písemně nebo protokolárně podati (čl. 348). Proti nařízenému zjištění stavu zboží podle čl. 348 jest §em 17 zák. ze dne 16. května 1874 vyloučen rekurs (nál. ze dne 26. února 1879, časop. »Ger. Zeit.« r. 1880 č. 63). Nález znalců (čl. 348) nelze výpověďmi svědků a to ani výpověďmi »odborných svědků« nebo snad přísahou nahraditi (nál. ze dne 17. listopadu 1892 č. 13.244, C. B. XI. 135). Naproti tomu vysloven jest v nál. ze dne 18. listopadu 1892 C. B. XI., 18 názor, že ku zjištění stavu zboží jen tehdy znalci mají být přibráni, vyhledávají-li se k tomu zvláštní odborné vědomosti. Sporno jest, může-li též strana druhá žádati prohlednutí znalci, bylo-li toto již vykonáno k žádosti strany jedné; praxe kolísá, ale zdá se, že nelze to odepříti tehdy, prokáže-li dotyčná strana, že má v tom zvláštní zájem.

3. Předmět reklamace. Povinnost kupce týká se jen qualitativních nedostatků zaslaného zboží; to shoduje se úplně s podstatou a pojmem obchodu distančního, poněvadž při něm dodává se zboží za účelem splnění dokonané koupě. Se stanoviska práva netvoří nedostatky quantitativní předmět povinnosti reklamační. Zašle-li prodatel zboží méně, nelze v opomenutí výtky nikdy spatřovati projev vůle kupujícího, že by chtěl zaplatiti snad zboží, které vůbec neobdržel (nález. ze dne 8. února 1876, A. 661). Kupec může tedy nedostatek zboží namítati ještě tehdy, když na zaplacení ceny kupní jest žalován. Bylo-li zasláno zboží více, pokládá se to za nabídku ke koupi právě ohledně tohoto přebytku a nemá tudíž vzhledem k neobjednanému přebytku průchodu praejudice schválení. Bylo-li zasláno jiné zboží, než koupené, neplatí čl. 347; zboží jiného druhu nebo nepravé místo pravého zaslané má se pokládati za »jiné«. Konečně nenastává povinnost reklamační ani při rozdílnosti ceny, takže kupec může i později cenu jakožto cenu smlouvě se příčící vytknouti. Oznámení vad musí dále býti odůvodněno; všeobecný projev nespokojenosti se zbožím nebo všeobecné oznámení, že zboží není podle smlouvy — nestačí (nál. ze dne 17. listopadu 1892 č. 13244 C. B, XI. 135).

4. Lhůta k výtce. Kupec má ihned po vyšetření zboží učiniti oznámení, jinak má se za to, že zboží schválil, pokud ovšem nejde o vady,

kterých ihned poznati nelze. Objeví-li se takové vady později, jest bez prodlení zpraviti o nich prodatele, sice pokládá se zboží i ohledně těchto vad za schválené. Toto ustanovení platí i při prodeji na zkoušku nebo dle vzorku, pokud běží o takové vady zboží zaslaného, které se nedaly poznati při řádném ohledání nebo řádném zkoušení. Určitá lhůta nedá se pro reklamaci stanoviti. Vadu zboží smlouvě nebo zákonu se příčící nemůže kupec k platnosti přivésti, byla-li objevena po 6 měsících ode dne dodání kupci počítaje. Může tedy oznámení takových vad, které nebylo lze při přijímání zboží odkrýti, státi se v 6 měsících ode dne zaslání počítaje (nál. ze dne 3. října 1872, A. 395). Předpisy čl. 347 jsou povahy disposiční a strany tedy mohou lhůtu reklamační prodloužiti nebo zkrátiti; pouhou poznámkou v účtu nemůže však lhůta tato v neprospěch kupce býti zkrácena, ale za to vázán býti může prodatel, svědčí-li poznámka ta v jeho neprospěch (nál. ze dne 1. listopadu 1870, I., 80).

5. Právní účinky reklamace. Obchodní zákon stanoví, že zboží se pokládá za schválené, nevytkne-li kupec vady jeho v čas. Následky učiněné reklamace dají se jednak z jednotlivých ustanovení čl. 347 až 349 důsledně odvoditi, jednak vyplývají z podpůrných předpisů práva občanského. Kupci přísluší právo, aby zboží po řádném prozkoumání zamítl pro vady příčící se smlouvě nebo zákonu resp. aby je zůstavil prodateli k disposici (čl. 335 a 346; nál. ze dne 18. listopadu 1892 č. 12.981 C. B. XI. 18). Zůstavení zboží prodateli k disposici, jakožto právo kupci přináležející pokládati jest za libovolný úkon kupcův potud, pokud se nedokáže, že byl k tomu oprávněn (nál. ze dne 17. listopadu 1892 č. 13.244 C. B. XI. 135).

Kupec není oprávněn, aby zboží prodateli zaslal zpět zůstavuje je k disposici a to proto, ježto nemůže zbožím nakládati dle libosti, jakmile je k disposici odevzdal; o tom ovšem musí prodatele zpraviti. Další práva kupci příslušející, vykonal-li reklamaci, plynou z obč. zák. (§ 932). Tato všeobecná ustanovení jsou však pozměněna předpisy čl. 349 obch. z. Žaloby pro vady proti prodateli promlčují se v 6 měsících od dodání zboží počítaje; námitky pominou, neučinil-li kupec ihned po dodání zboží oznámení vad v 6 měsících; učinil li tak, mají námitky jeho místo. Podle zvláštních zákonů nebo zvyklostí obchodních mohou tyto lhůty pro jednotlivé druhy předmětů (ku př. obchod dobytkem §§ 924—927 o. o. z.) též kratšími býti; může také ručení prodatelovo smlouvou na delší nebo kratší dobu se stanoviti (čl. 349 obch. z.).

Povinnost kupce ku prozatímnému uschování zboží trvá však jen tak dlouho, dokud prodatel nemůže — zpraven byv o osudu zboží — sám je v opatrování vzíti. Hrozí-li zboží zkáza aneb je-li nebezpečí v prodlení, může je kupec prodati, šetře ustanovení čl. 343 obch. z. (čl. 348 obch. z.).

6. Ztráta práva reklamačního. Nemůže býti pochybnosti, máme-li na zřeteli § 863 o. o. z. a přísná ustanovení čl. 347—349 obch. z., že pozbývá kupec práva reklamačního netoliko nešetřením čl. 347, nýbrž i jiným jednáním, které odporuje intencím dotyčných ustanovení; ba dokonce ztrácí kupec právo reklamační i tehdy, naložil-li se zbožím, ačkoli již prodateli vady oznámil a zboží jemu k disposici zůstavil. Případů těch vypočísti nelze a bude dle konkretních případů možno posouditi, zda ztráta práva reklamačního nastává a kdy tomu tak jest; budiž však alespon zde poukázáno na některá rozhodnutí nejvyššího soudu. Spotřebuje-li

ku př. kupec zboží, které dříve řádně pro vadnost reklamoval, jest v tom spatřovati dodatečné schválení, kterým práv reklamačních pozbývá. I jiné upotřebení zboží rovnající se spotřebě má tytéž účinky a zůstavil-li kupec zboží k disposici prodatelově, má se za to v těchto případech, že rozhodnutí své odvolal (nál. ze dne 21. března 1883 C. 477). Dále může se pokládati za schválení, zpěčuje-li se kupec neoprávněným způsobem nazpět zaslati prodateli zboží, které jako vadné označil (nál. ze dne 4. února 1892, C. B, X. 123). Ponechá-li si mlčky kupec zboží reklamované aneb odprodá-li z něho jistý díl, má se za to, že zboží přijímá (nál. ze dne 11. listopadu 1881, C. III., 54); podobně tomu jest, zůstavuje-li kupec zboží, které pro vady reklamoval, takovým způsobem k disposici, že prodatel nemůže obdržeti zboží v tom stavu jak je byl zaslal, nebo zastavil-li kupec zboží takové (nál. ze dne 10. prosince 1884 C, III., 153). Totéž platí, zpracoval-li kupec zboží, třeba jenom z části (nál. ze dne 23. ledna 1890, C. B. VIII. 184). Zaslal-li kupec zboží nazpět a nevyšetřil jeho vlastnosti znalci, nemůže namítati, že zboží bylo vadné (nález. ze dne 25. listopadu 1885, C. IV. 18).

VII. Břímě průvodní.

Především jest na prodateli, aby dokázal, že zboží ve smyslu čl. 344 dopraviteli odevzdal, aby kupci přijetí dle čl. 346 umožnil, poněvadž teprve ve skutečném odevzdání dopraviteli spatřovati lze odevzdání, k němuž prodatel dle čl. 342 obch. z. a dle § 1061 o. o. z. jest povinen (nál. ze dne 31. března 1892, C. B, XI., 19). Není-li dodání zboží popíráno neb je-li dokázáno, jest předkem povinností kupce dokázati, že šetřil ustanovení čl. 347; musí tedy prokázati, že zboží řádně a v čas vyšetřil a vady hned prodateli oznámil. Učinil-li kupec náležité oznámení o vadách, stíhá břímě důkazní prodatele (nálezy ze dne 29. listopadu 1888, C. B, VII., 143 a ze dne 16. ledna 1889, C. B, VIII., 36). Patrno jest, že tato povinnost průvodní může býti i jinak rozdělena v konkretním případu podle zvláštní povahy věci. Tak ku př. při koupi dle vzoru, zaslal-li prodatel vzorek kupci, musí kupec dokázati, že zboží se vzorkem se nesrovnává (nál. ze dne 3. července 1891, C. B, IX., 244). Rovněž přísluší povinnost průvodní kupci, činí-li nároky z toho, že zboží smlouvě neodpovídá, a vystoupí-li jako žalobce proti prodateli.

VIII. Předpisů čl. 347 a 349 obch. z. nemůže prodatel k platnosti přivésti, jde-li o případ podvodu (čl. 350 obch. z.).

Obchod fixní.

I. Pojem.

Obchod fixní jest zvláštní druh obchodní koupě, který se od obyčejné koupě liší tím, že stanoven jest určitý čas splnění. Obchod fixní předpokládá:

1. Slib, že bude plněno v určitý čas.

a) Vyhledává se tedy, aby pro dodání ustanoven byl určitý čas; jen t. zv. obchody na čas patří mezi fixní obchody; není tu tedy fixního obchodu, je-li plniti »ihned« (roz. nejv. s. sb., Adler a Cl. 866).

b) Tento čas musí býti zevrubně a pevně určen; to jest jen tehdy, jestliže den splnění nebo konec lhůty již předem je tak jasně a určitě ustanoven, že každý další výklad o tom nebo pochybnost úplně jsou vyloučeny. Tomu vyhovuje nejvíce určení času dnem kalendářním neb výrazem »uprostřed měsíce“ (čl. 327 obch. z.), ale i obratem »prů-

během 5 neděl« (roz. nejv. s. sb., Adler Cl. 792) »k dodání od 1. ledna do konce dubna, a to vždy do 10., 20. každého měsíce« (nej. roz. sb. Adler Cl. 1402); ani o pevném čase ani lhůtě dodací nelze mluviti, má-li býti plněno hned po dostavení se jisté události, která není závislá na určitém čase, nebo pro niž čas nebyl smluven; za pouhé přibližné určení času byl prohlášen výraz: »koncem listopadu« (roz. z 13. prosince 1892 č. 14.555, »Centralbl. f. jur. P.«, XI. 303), naproti tomu neprávem »na podzim« a »přesně začátkem týdne« prohlášeno za pevné ustanovení času.

c) Musí býti slíbeno, že plněno bude v ustanovený čas; proto není tu obchod fixní tehdy, jestliže sice pro přeplavení jest ustanoven určitý termín, není-li však umluveno, že místo přepravy je zároveň místem plnění; za to však nutno uznati, že fixní obchod tu je, jestliže stanice přijímací jest spolu místem splnění, roz. sb. (Adler Cl. 1293).

2. Určitý čas splnění musí dle vůle stran býti podstatným kusem smlouvy. Zda strany vůli takovou měly, jest quaestio facti. Z pouhého ustanovení určitého termínu, bez dalších dodatků na tuto vůli nelze souditi (rozh. ze dne 30. listopadu 1892 č. 13.773 »Centralbl. f. jur. Pr.« XI., 599). Tato pohnutka vůle, záležející v tom, že strana má zájem na tom. aby plněno bylo právě v určitý čas, musí naopak zřejmě býti vyjádřena a může se jen tehdy o její skutečné jsoucnosti mluviti, jestliže strany tuto vůli projeví buď výslovně neb užitím určitých slov, jako »přesně, fixně, precisně« etc., nebo připojením doložky kasatorní neb poukázáním, resp. podřízením se stanovám a zvyklostem, upravujícím takovéto fixní dodávací termíny, neb lze-li na tuto vůli souditi dle § 863 o. o. z. resp. čl. 278 obch. z. z okolností případu, na př. z vlastností zboží, při dodávání bursovních effektů, neb jiných, značnému kolísání cen podrobených předmětů obchodu, jako je obilí, olej, líh atd.

II. Zvláštnosti obchodu fixního.

1. Nesplní-li kontrahent v čas, přísluší bedlivé straně druhé právo volby dle čl. 354 resp. 355 obch. z. Tato žádati může:

a) buď splnění a spolu i náhradu škody z obmeškání jeho vzešlé, nebo

b) náhradu plnění odmítnouti a pouze náhradu škody vzniklé nesplněním žádati, neb konečně

c) od smlouvy ustoupiti.

Strana bedlivá, která své právo odst. *b* neb *c* ku platnosti přivésti chce, není povinna (jako při ostatních obchodech) poskytnouti straně prodlévající lhůtu k dodatečnému plnění; naproti tomu právo pod *a* uvedené zachová si pod následky praekluse jen tehdá, jestliže straně druhé — bezodkladně po uplynutí lhůty dodávací oznámí, že trvá na tom, aby smlouva splněna byla. Na opozděné oznámení nelze bráti ohledu. Kdo na splnění smlouvy trvá, musí dokázati, že učinil toto prohlášení v čas.

Oznámením, že se na plnění trvá, jest však fixní obchod zbaven své zvláštní povahy: pak nelze při něm použiti již člu. 357 obch. z., nýbrž jen čl. 356 obch. z. a strana bedlivá jest v případě tomto oprávněna vykonati právo volby člu. 354 resp. 355, leč jen v mezích člu. 356 obch z.

2. Má-li zboží cenu tržní nebo bursovní, jest oprávněn prodatel bez předchozí vyhrůžky na účet kupce toto prodati; prodej musí však býti uskutečněn neprodleně po uplynutí lhůty dodávací, an by jinak

nebyl pokládán za uskutečněný na účet kupce. O prodeji má býti kupec ihned vyrozuměn.

Nárok kupcův na náhradu škody dle čl. 357 odst. 3 obch. z. záleží v rozdílu mezi cenou kupní a cenou tržní nebo bursovní v čase a místě dlužného plnění (t. zv. abstraktní vyměřování škody). Tento rozdíl obsahuje vyrovnání škody, je to tedy zákonná fixace, určení výše škody. Může-li si tedy kupec zboží na trhu opatřiti, nelze jemu odvolávati se za příčinou odůvodnění vyšší vyměry škody na to, že zboží dotyčné již dříve někomu třetímu, za cenu vyšší, než je trhová, prodal (roz. nejv. s. sb. »Adler Cl.« 359, 989 . Více než tento rozdíl může požadovati jen tehdy, jestliže kryl svou potřebu zbožím za vyšší cenu a dokáže okolnosti, které prokazují, že ono krytí za tuto vyšší cenu bylo nezbytno, na př. pro veliké quantum zboží k dodání určeného, nebo poněvadž zboží nebylo po ruce nebo konečně krytí jeho potřeby za levnější cenu nebylo lze docíliti. Differenci jest však beze všeho a bezpodmínečně oprávněn požadovati, ať již potřebu svoji skutečně kryl nebo ne; liknavý prodavač nemůže tu namítati, že kupec vůbec žádné neb takové škody nedoznal (roz. nejv. s. sb. »Adler Cl.« č. 1204).

Za místo dlužného plnění platí místo dodání, nikoli místo splnění (roz. nejv. s. sb. »Adler Cl.« č. 359). Má-li zboží sice cenu tržní, ne však na tomto místě, tu jest rozhodným nejbližší místo, které vůbec pro disposici kupcovu ve příčině zboží jest rozhodným Za základ položiti jest onu cenu tržní nebo bursovní, kterou má zboží v den dodání (roz. nejv. s. sb. »Adler a Cl.« č. 308).

3. Bedlivý kontrahent jest oprávněn promeškání dáti zjistiti na jeho náklad protestem.

Obchod jedy.

I. Pojem.

Jedy zovou se všechny látky, jež následkem chemické povahy svých součástek nebo pro svůj obsah a své složení, dostavše se v lidské nebo zvířecí ústrojí, jsou s to přivoditi škodlivé porušení ústrojí nebo dokonce i smrt. Rozeznáváme žíravé jedy, jichžto dotykem ničí se zvířecí tkanivo (zhuštěné kyseliny a různé kovové soli), narkotické jedy, které způsobují omámení, spavosť nebo různá ochrnutí a to dle mocnosti otravy (rulík, blín, ocún, skvrnitý bolehlav, čemeřice, náprstník, durman, opium, strychin, cyankali, psotnina a j. v.).

Obchod jedy může býti dle zásad lékařské policie jen nanejvýš obmezeným; pravidelně jest ve většině států povolen toliko lékárníkům, kteří smějí poskytovati jedy jen známým osobám pro účely, jež třeba udati.

II. Právo živnostenské.

Výroba jedů, jakož i obchod jimi a prodej jich tvoří koncesovanou živnost (§ 15 lit. 14 živ. ř.). Žadatelé za tuto koncesi mají podati průkaz, buď že na některém technickém učilišti nebo ústavě lučebním nabyli potřebných chemických vědomostí ku provozování zamýšlené živnosti a že nejméně dvouletým zaměstnáním v chemické laboratoři neb v závodě živnostenském druhu tohoto osvojili si nevyhnutelnou zručnost a zběhlost. Žadatelé za koncesi ku prodeji jedů mají rovněž doložiti předepsané průkazy způsobilosti (§ 2 nař. ze dne 21. dubna 1876 č. 60 ř. z, a nař. ze dne 17. září 1883 č. 61 ř. z.).

Obchod jedy upraven jest těmito nařízeními:

1. Nař. min. vnitra a obchodu ze dne 21. dubna 1876 č. 60 ř. z. obsahuje ve příčině obchodu jedy, léčivy jed obsahujícími a zdraví škodlivými, lučebními preparáty tato podstatná ustanovení:

a) Za jedy jsou prohlášeny: arsén či otrušík a všeliké sloučeniny arsén v sobě zdržující, sloučeniny antimonové chlor a kyslík v sobě zdržující, oxydy a soli rtuťové, obyčejný kostík, brom, psotnina a preparáty psotninu obsahující; preparáty prudce účinkující, vzaté z jedovatých bylin a zvířat nebo jiné způsobem umělým připravené.

b) Prodej jedů: Jed může se vydávati jen živnostníkům, kteří mají právo jedy prodávati, ústavům vědeckým a učilištím veřejným a též osobám, které prokáží, že mají platné úřední povolení jed odebírati. Kdo v základě úředního povolení jedu nabyl, nemá ho ani za peníze ani zdarma přenechávati těm, kdož nemají práva obchod jedem vésti. Kdo za povolení k obchodu jedy žádá, musí vykázati, že s dobrým prospěchem odbyl nižší oddělení střední školy nebo jiného odborného ústavu této na roveň postaveného a podati průkaz, že jiným způsobem, zvláště delším zaměstnáním v obchodě jedy nebo léčivy jed obsahujícími nebo v chemické továrně dostatečných vědomostí o jedech a zacházení s nimi si zjednal.

c) Úřední povolení: Povolení, jed odebírati, udílí politický okresní úřad, v jehož úředním obvodu žadatel bydlí. Žádá-li kdo za udělení povolení pouze pro jeden případ, udělí se mu povolení vydáním odebíracího lístku, žádá-li však někdo, jenž má ku provozování své živnosti nebo svého zaměstnání jedu zapotřebí, aby jemu bylo povoleno odebírání jedu po delší dobu, vydá se mu licence ku odebírání. Licence tato nemá se vydávati na dobu delší tří let (§ 5).

d) Zvláštní opatrnosti: Živnostníci, kteří mají právo prodávati jedy, jsou povinni vésti zvláštní knihu záznamů, do níž jest zapisovati, komu a kdy byl jed vydán, jaký jed to byl a mnoho-li ho bylo a může-li se vydati někomu jed jen na úřední povolení, jest též zaznamenati povolení toto, jakož i datum a úřad, který povolení udělil. Tam, kde se prodává jed v malých dávkách a v živnostech, které jedu užívají, označeny buďte schrány a nádoby, v nichž se jed přechová, slovem »jed« tak, aby to bilo v oči anebo obyčejnou umrlčí hlavou. V drobném obchodu buďte vydávány jedy jen dobře opatřené a zapečetěné. Posílá-li se jed jinam, budiž pečlivě zaobalen do schrány dobře se zavírající a opatřené tak, aby nic nemohlo vytéci nebo uniknouti; schránka opatřena budiž nápisem »jed« (13).

e) Dohlédací právo úřadů:

Politický úřad I. instance (okresní hejtmanství) má vésti v patrnosti:

α) živnostníky, kteří dle řádu živnostenského v okresu úředním prodávají jed,

β) vydané licence a lístky odebírací.

2. Nařízením státního ministerstva ve srozumění s ministerstvem obchodu, spravedlnosti a policie ze dne 1. května 1866 č. 54 ř. z. byly vydány předpisy o užívání jedovatých barev a o prodeji jich.

3. Nařízením min. vnitra ve srozumění s min. obchodu ze dne 2. června 1877 č. 43 ř. z. byly vydány předpisy o tom, pokud se barevného papíru může užívati k zabalování cukrovinek, surogátů kávových a jiných podobných věcí k požívání ustanovených.

4. Nařízením ministerstva vnitra ze dne 1. listopadu 1877 č. 14.136 bylo prohlášeno o veškerých otrušík obsahujících lučebních sloučeninách bez rozdílu, jsou-li barevny nebo bezbarevny, tudíž i takových, jichž se používá ku přípravě barev natěracích a malířských, že podrobeny jsou ustanovením nařízení ze dne 21. dubna 1876.

5. Nařízení ministerstva vnitra ve shodě s ministerstvem obchodu ze dne 20. listopadu 1877 č. 105 ř. z. o užívání barevných papírů k balení věcí k požívání určených.

6. Výnosem místodržitelství štýrského ze dne 11. května 1873 č. 28 z. z. bylo nařízeno, že koncese ku prodeji léčivých bylin má se jen těm osobám uděliti, jež se mohou vykázati potřebnými vědomostmi. V tomto výnosu uvádějí se všecky byliny a součástky rostlinné, které mají účinek škodlivý.

7. Nařízení ministerstva financí ze dne 30. listopadu 1885 č. 35.965 stanoví šetření zvláštní opatrnosti při vydávání jedů, jež z ciziny docházejí osobám soukromým.

8. Nařízením ministerstva vnitra a obchodu ze dne 2. ledna 1886 č. 10 ř. z. byli vydány další doplňovací předpisy týkající se obchodu jedy, léčivy jed obsahujícími a zdraví škodlivými lučebními preparáty a

9. nařízením min. vnitra ze dne 2. ledna 1886 č. 21.120 dáno jest poučení politickým úřadům zemským o obchodech jedy.

10. Nařízením min. vnitra a obchodu ze dne 17. ledna 1885 č. 8 ř. z. učiněna jsou opatření k ochraně osob zaměstnaných při výrobě kostíkových zápalek.

11. Nařízení min. vnitra a obchodu ze dne 3. července 1884 č. 111 ř. z. obsahuje ustanovení o užívání chlorového vápna při výrobě škrtacích zápalek; tímto nařízením zmocněni jsou političtí úřadové zemští, aby podnikům, jež se zabývají výrobou takovýchto zápalek po továrnicku, udíleli povolení k užívání chlorového vápna (draslíku chlorečnatého) v tom případě, je-li dán průkaz spolu s udáním přípravy o tom, že výroba a zpracování zápalné látky jsou svěřeny zodpovědnému odbornému řediteli.

III. Právo trestní.

Přestupku a dle voj. tr. z. přečinu proti bezpečnosti života se dopouští:

1. Ten, kdo bez výslovného povolení příslušného úřadu, tedy neoprávněným způsobem, obchod jedy provozuje. Pokuta 5—50 zl. nebo vězení od 1—8 dnů (§ 361 tr. z. a § 629 voj. tr. z.).

2. Jestliže obchodník nebo kramář, byť i šetřil zákonných předpisů, neoprávněně jed prodává; pokuta 25—100 zl., při opětování dvojnásobná pokuta peněžitá a vězeni, při dalším opakování ztráta živnosti (§ 362 tr. z. a 630 voj. tr. z.); nešetří-li se však předpisů pro neoprávněný obchod jedy, nastává ztráta živnosti hned při prvním postižení. Byl-li neoprávněný obchod již po delší dobu provozován, nastoupí jako trest tuhé vězení od 1—3 měsíců; byl-li někdo usmrcen nebo na těle těžce poškozen, nastoupí trest dle § 335 tr. z. resp. 599 voj. tr. z. (§ 363 tr. z. a 631 voj. tr. z.). Na ztrátu živnosti budiž ve všech případech § 363 tr. z. nalezeno (rozh. ze 7. listopadu 1891 č. 11.160 č. sb. 1479).

3. Neoprávněný obchod jedy kočujícími kramáři tresce se tuhým vězením od 1 do 6 měsíců a ztrátou zboží jedového a povolení k obchodu podomnímu (§ 364 tr. z. a 632 voj. tr. z.).

4. Neopatrnost při prodeji jedů lékárníky nebo k tomu oprávněnými obchodníky. Trest: Ponejprv pokuta peněžitá od 5 do 50 zlatých a podruhé ztráta živnosti (§§ 365, 366 tr. z. a §§ 633 a 634 voj. tr. z.).

5. Opomenutí vésti knihu jedů; pokuta: 10—50 zl., podruhé 400 zl., při dalším pokračování ztráta živnosti (§ 367 tr. z. a 636 voj. tr. z).

6. Nedbalost při opatrování a zasýlání jedu; pokuta 5—25 zl., při dalších skutcích budiž pokuta zdojnásobněna; byl-li kdo tím usmrcen nebo na těle těžce poškozen, budiž pachatel dle § 335 resp. 599 voj. tr. z. potrestán (§§ 368, 369 tr. z. a 636 a 637 voj. tr. z.).

7. Nešetření zvláštních předpisů při užívání jedů v jednotlivých živnostech; trest vězení od 3 dnů do 1 měsíce, nebyl-li nikdo poškozen; byl-li však někdo usmrcen nebo na těle těžce poškozen, budiž pachatel dle § 335 tr. z. resp. dle § 599 voj. tr. z. potrestán (§ 370 tr. z. a § 638 voj. tr. z.).

8. Prodej neznámých a úřady nevyzkoušených léčiv. Trest jako ve případě č. 7 (§ 371 tr. z. resp. 639 voj. tr. z.).

9. Použití jedovatých barev nebo jedovatých praeparátů při výrobě jedlého zboží; pokuta od 10—100 zl. neb vězení od 3 dnů do 1 měsíce, při opakování se zdvojnásobní, při třetím postižení vedle peněžité pokuty nastoupí též ztráta živnosti (§ 408 tr. z. a § 676 voj. tr. z.).

Obchod kožemi.

Praxis rozeznává obchod kožemi surovými a vykrajovanými.

I. Kráječ koží smí toliko vésti obchod kožemi vydělanými, nikoli však kožemi surovými. Obyčejně bývá s obchodem kožním spojen též obchod potřebami obuvnickými, jako hřebíky, cvočky a j. Výkroj koží jest tedy živností obchodní, jejíž podstata spočívá v koupi a prodeji koží všeho druhu a zvláště ve výkroji koží dle přání kupcova; obchodníci tohoto druhu nesmí sice po živnostensku hotoviti svršky pro obuvníky, smí je však prodávati. Hotovení svršků obuvnických nelze považovati za výlučné právo obuvníků, tvoříť výroba svršků obuvnických zvláštní část průmyslu obuvnického, který zpravidla své výrobky kraječům koží dodává. Svršky obuvnické nenáležejí mezi potřeby obuvnické, a nejsou tudíž kraječi koží oprávněni k jich výrobě; naproti tomu jsou k tomu oprávněni oni živnostníci, kteří k obchodu zbožím obuvnickým oprávněni jsou, neboť výroba svršků obuvnických byla výn. min. obch. ze dne 23. května 1889 č. 35.903 prohlášena za podstatnou část živnosti obuvnické, tak že řemeslné její provozování rovněž jako živnosť obuvnická podmíněno jest průkazem způsobilosti. Obchodníci kožemi nejsou též oprávněni k dodávání zboží obuvnického.

Obchodníci kožemi jakožto majitelé obchodní živnosti v užším smyslu nejsou oprávněni poráželi zvířata a maso z nich prodávati.

II. Obchod kožemi surovými t. j. nejirchovanými tvoří v Čechách živnosť zcela samostatnou (roz. místodrž. kr. Česk. ze dne 30. července 1887 č. 50.142).

Obchodnice.

I. Pojem

Obchodnicí rozumíme ženu, jež po živnostensku obchody provozuje (čl. 6 obch. z.); při tom jest lhostejno, zdali jest svobodna, vdaná, či vdovou, zdali nastupuje živnosť novou či přejímá již živnosť stávající, zdali provozuje ji sama či ve společenství s jinými, osobně či prokuristou

nebo obchodním zmocněncem. Naproti tomu obchodnicí není manželka obchodníkova, jež svému muži v obchodě toliko vypomáhá. Aby žena za obchodnici se pokládala, k tomu není zapotřebí zvláštního jejího prohlášení, ačkoli se to často, zejména při dalším vedení obchodu již stávajícího, pomocí cirkulářů děje.

II. Manželka jako obchodnice.

Ačkoli rakouské právo nezná pohlavní kurately, nýbrž naopak volnosť manželky vzhledem k jmění i právům jejím tvoří základ manželského práva majetkového (viz čl. »Manželka«), přece nemůže se manželka beze svolení svého manžela státi obchodnicí. Tento požadavek manželova konsensu nemá žádné souvislosti s majetkoprávními poměry manželů, ano dle všeobecného znění zákona sluší vyhledávati tohoto svolení i tenkráte, když manželé byli rozvedeni. Svolení může býti uděleno buď výslovně nebo mlčky. Výslovné svolení není žádnou formou vázáno a rovněž nemusí v obchodním rejstříku býti zapsáno. Mlčky udělené svolení dlužno spatřovati v tom, jestliže manželka s vědomím mužovým obchod provozuje aniž tento tomu odporuje (čl. 7 obch. z.). Aby takový případný odpor byl proti třetím osobám účinným, jest zapotřebí, aby byl učiněn způsobem obecně zřejmým. Nedostávající se svolení mužovo může býti nahrazeno k žádosti manželky výrokem soudu, jenž však je udělí jen tehdy, když úředním šetřením sezná, že práva manželova nebudou vedením obchodu manželkou ohrožena (§ 6 úv. z. k obch. z.). Tyto předpisy však týkají se toliko poměru mezi oběma manžely a neplatí nikterak pro poměr manželky k osobám třetím. Prohřešila-li by se tudíž svéprávná manželka proti oprávnění dle čl. 7 obch. z. jejímu manželi náležejícímu, nelze z toho nikterak vyvozovati oprávnění vyhnouti se splnění závazků převzatých a odporovati platnosti vlastních jednání. Tím méně lze na straně druhé žádati, aby v každém případě pátrala, zdali obchodnice jedná v souhlase s čl. 7, pokud ovšem snad tu nejde o majetková práva manželova (roz. ze dne 3. ledna 1890 C. VIII. 105). Manžel může udělený konsens opět odvolati, avšak aby odvolání takové účinkovalo proti osobám třetím, musí býti uveřejněno; proti bezdůvodnému odvolání může si manželka dle anal. § 6 úv. z. u soudu stěžovati.

III. Práva a povinnosti.

Obchodnice má při provozování obchodu táž práva a tytéž povinnosti jako obchodník; jest mu úplně na roveň postavena a nemůže se tudíž vzhledem k svým obchodním jednáním dovolávati právních dobrodiní, jež v některých státech ženám přísluší. Je-li provdána, může obchody platně závazky přejímati, aniž by v každém jednotlivém případě měla zapotřebí zvláštního svolení svého muže. Za svoje obchodní dluhy ručí celým svým jměním a to — předpokládajíc, že byl udělen nebo nahražen konsens ad II. zmíněný — bez ohledu na práva administrační a požívací nebo na jinaká práva manželova na manželském svazku se zakládající. Rovněž ručí i jmění společné, pokud trvá společenství statků (čl 8 obch. z.); co za společné jmění má býti pokládáno, sluší přirozeně posuzovati dle obsahu dotyčné smlouvy. Svým osobním jměním, i když společenství statků trvá, ručí manžel jen tenkráte, jestliže ručení to výslovně převzal. Před soudem může obchodnice v obchodních věcech bez ohledu, je-li provdána čili nic jednati samostatně (viz čl. »Manželka«).

Obchodník viz čl. **Kupec.**

Obchod papírem.

I. Část všeobecná.

S vynálezem umění knihtiskařského vyšinula se fabrikace papíru a obchod papírem na stupeň netušený; nepřehledná řada odvětví průmyslu nemůže obejíti se při výrobě bez papíru a z té příčiny nabyl obchod papírem též rozšíření a rozsahu, který nemohl a nesměl být zařažen nejstaršími živnostenskými předpisy a zvyklostmi v zájmu pokračující kultury. Nazývá-li se naše století »papírovým«, neskrývá se v tom pohana poměrů, nýbrž naopak dlužno k tomu připojiti, že papír stal se nezbytnou pomůckou ve mnohých směrech pro všeobecné vzdělání lidu. Obchod papírem nemohl se však omeziti výlučně jen na obchod různými druhy papíru, nýbrž v rozsah svůj pojal ještě značný počet jiných druhů zboží, které sice nelze označiti jakožto druh papíru v nejužším slova smyslu, ale které vzhledem ku všeobecné potřebě pro obchod tento nezbytnými se staly. S druhé strany zjednala si v kruzích živnostenských průchodu snaha, aby obchod papírem a zbožím papírovým nebyl propůjčen výhradně živnostníkům hledajícím výdělek svůj jen v obchodu výrobky papírovými, nýbrž místní poměry — zvláště na venkově — nezbytně toho vyžadovaly, aby i jiným odvětvím průmyslu dovoleno bylo provozování obchodu zbožím papírovým a to na základě zvyklostí, které v doby dřívější sáhají. Knihaři, obchodníci zbožím ozdobnickým, majitelé obchodů zbožím smíšeným, kramáři, knihkupci a jiní živnostníci jsou oprávněni obchod svůj rozšířiti na jeden neb více druhů zboží papírového.

II. Ve příčině objemu obchodu papírem vznikla řada sporných otázek, z nichž nejdůležitějšími jsou tyto:

1. Jsou-li obchodníci papírem oprávněni provozovati obchod knihami školními a modlitebními? Obchod. a živnost. komora chebská přisvědčila k této otázce a prohlásila, že žádati za koncesi pro tyto druhy ve smyslu § 15. živn. ř. teprve tehdy nutno jest, nabyl-li by obchod těmito druhy většího objemu, kdežto pro obyčejný obchod v malém takovéto koncese se nevyhledává. Naproti tomu vyslovila obchodní a živnost. komora pražská náhled, že prodej obrazů svatých atd. vázán jest zvláštním povolením (licencí) a že tudíž obchodníkům papírem jako takovým nepřísluší.

2. Přijímání objednávek na tiskopisy spadající pod § 9 al. 2 zákona tiskového, nemůže se ovšem obchodníkům papírem zabrániti, pokud provésti je dají firmami k tomu oprávněnými. Naproti tomu jest výroba tiskopisů jakéhokoliv druhu obchodníkům papírem jen tehdy dovolena, vymohli-li sobě koncese ku lisu předepsané v § 15 č. 1 živnost. ř. (obch. a živnost. komora vídeňská). V podobném smyslu vyslovila se obchod. a živn. komor. Pražská, že totiž nemůže se nic namítati proti převzetí objednávek navštívenek, oznámení zasnoubení a podobných jiných předmětů, kterých nelze v zásobě míti, ovšem s tou výhradou, že výroba označených druhů provede se v ústavech litografických k tomu oprávněných.

3. Obchodníci papírem, potřebami psacími a kreslicími jsou oprávněni na skladě míti a prodávati nerosty s tou výhradou ovšem, že neprodávají jich dle míry nebo dle váhy, nýbrž v malých kusech vědeckým pojmenováním označených, které sloužiti mají pouze jako učebné pomůcky.

4. Gremium vídeňského kupectva vyjádřilo se, že obchodníci papírem, potřebami psacími a kreslícími bez odporu oprávněni jsou kupčiti modely, stereometrickými a krystalovými tvary z papíru, dřeva, sádry atd. Odnětím tohoto práva obchodům papírnickým omezen byl by zajisté snadný a pohodlný přístup k těmto učebným prostředkům a důsledkem toho bylo by i rozšiřování prospěšných vědomostí omezováno, uváží-li se, že za dnešní doby jen nepatrný počet lidí mimo jmenované živnostníky podobným obchodem se zabývá.

5. Dle dvorského rozhodnutí ze dne 23. srpna 1792 bylo propůjčeno právo obchodníkům zbožím norimberským, v jichž skupinu tehdy počítali se obchodníci papírem, psacími a kreslicími potřebami, aby provozovali obchod přístroji optickými, matematickými, hudebními a pod. jakož i předměty patrně jen účelům vyučovacím sloužícími, kteréžto právo obchodníci papírem dnes sobě osvojují.

6. Obchodník papírem a psacími potřebami jest jen potud oprávněn ku výrobě papírových sáčků, pokud je vyrábí ne pravidelně a jen v nepatrném objemu pouze ručně, bez strojového zařízení a bez vlastního k tomu určeného personálu. Provozuje-li se však výroba v takovém rozsahu, že při tom osoby zvláště k tomu ustanovené jsou trvale zaměstnány a užívá-li se též strojů, je to případ samostatného živnostenského provozování, ku kterému obchodník papírem a psacími potřebami jako takový oprávněn není. Co se tkne prodeje papírových sáčků řečenými obchodníky, jsou tito zajisté k tomu oprávněni, poněvadž jedná se tu o zboží papírové, jež bez odporu za předmět obchodu jich považovati dlužno (obch. a živnost. komora vídeňská).

7. Obchodníci papírem smějí prodávati též t. zv. ozdobnické zboží knihařské jako: sešity psací a kreslicí, bloky kreslicí, mapy, lepenkové krabice, zápisníky a pod. (obch. a živnost. komora brněnská).

8. Smějí dále bez odporu prodávati obálky, školní sešity a jiné psací, kreslicí a malířské potřeby, pokud prodej těchto jednotlivých předmětů nemá potřeby zvláštní koncese resp. licence; jsou oprávněni konečně též školní kabely a k tomu potřebné řemeny prodávati, mají-li zároveň sklad potřeb psacích a kreslicích jakož i knih školních. Posléze mají i právo prodávati hrací karty, ježto tyto pokládati jest rovněž za zboží papírové (obchod. a živnost. kom. pražská).

Viz Freyovu a Marešovu »Sbírku dobrozdání a rozhodnutí o objemu práv živnostenských,« Vídeň 1894, str. 940—944.

Obchod podomní.

I. Část všeobecná.

Obchod podomní na rozdíl od obchodu provozovaného v místnostech trvale k tomu určených jest obchod, jenž se provozuje potulně (ambulando).

Ačkoli tento obchod má mnoho stránek stinných, přece pro jistou dobu vývoje hospodářského zejména v krajinách řídce obydlených nelze výhod jeho podceňovati. Ovšem ozývají se zejména též v nejnovější době vážné hlasy volající po obmezení ano i zrušení obchodu podomního, a snahy tyto došly též do jisté míry i ohlasu v osnově nového zákona o obchodu podomním.

Obchod podomní upraven jest zejména těmito zákony:

1. Cís. patent ze dne 1. září 1852 č. 252 ř. z.

[illegible] obch. ze dne 2. listo-[illegible]

[illegible] prosince 1881 č. 2 ř. z. ex 1882.

[illegible] prosince 1881 č. 2049

[illegible] března 1883 č. 37 ř. z. o příslušnosti úřadů [illegible] podomním obchodu.

[illegible] března 1884 č. 318.

[illegible] příležitostně níže se bude [illegible]

[illegible]

[illegible] provozování obchodu se zbožím [illegible] k [illegible] bez určité místnosti ob-[illegible] definice vytýká tedy tři hlavní [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] a [illegible] domu k domu.

Ad 1. [illegible] ve smyslu zákona o podomním obchodě [illegible] potulmo provozované koupě [illegible] též se sbírání průmyslových od-[illegible] pomocí koupě (za peníze) či směny [illegible] nespadá sem dávání jednotlivých věcí [illegible] zákonů jest vůbec zapověděno; [illegible] živnostenských prací, jako za-[illegible] deštníkářů, košikářů atd.

[illegible] podomním, ačkoli dle pojmu by [illegible]

[illegible] předmětů denní potřeby (mléka, chleba, [illegible] domu k domu nebo na ulici.

[illegible] může živnostenský úřad malým živnostníkům [illegible] postavení povoliti prodej vlastních [illegible]

[illegible] živnosti zakládající se na t. zv. [illegible]

Ad 2. [illegible] obchodní«. Nespadá sem po-[illegible] šerantů, dále bazary a sklady [illegible] podomního obchodu plyne, že oprávnění [illegible] spojeno se stálou živností obchodní, ani [illegible] Rovněž jest nyní dle min. výn. ze dne [illegible] 1881 č. 2049 podomním obchodníkům zapovězeno prodávati [illegible] nebo ve stalé místnosti obchodní po dobu [illegible]

Ad 3. [illegible] místa k místu a od domu k domu« [illegible] i když se obmezí podomní obchodník na [illegible] v místě jediném.

Nespadají [illegible] cestující obchodní jednatelé, jelikož tito nemají práva zboží ku prodeji s sebou voziti a je od místa k místu a od domu k domu prodávati.

III. Podmínky nabytí oprávnění k podomnímu obchodu. Obchod podomní smí býti provozován toliko na základě zvláštního úředního povolení (§ 2). Toto povolení smí býti dle § 3 uděleno pouze těm, kdo

a) jsou rakouskými poddanými,

b) dosáhli věku 30 let,

c) nejsou stiženi zřejmou, ošklivosť vzbuzující nemocí nebo podobnou vadou,

d) nebyli pro podloudnictví trestáni nebo byvše ve vyšetřování pro tento trestný skutek pro nedostatek důkazů byli propuštěni, dále když vůbec pro nějaký těžký přestupek důchodkový potrestáni nebyli, nebo jimž udělené povolení snad již nebylo odňato;

e) kdo jsou mravů zachovalých a bezúhonni v ohledu politickém a

f) v úplném požívání práv občanských.

Z doslovného znění »smí toliko uděleno býti« plyne, že osoby, jimž chybí některá z uvedených náležitostí, z nabytí povolení podomního jsou vyloučeny, nikoli však že by osoby, jež vyhovují všem (pod *a—f*) vyznačeným zákonným požadavkům, měly nárok na udělení tohoto povolení; naopak rozhodnutí o žádosti jest závislo od volného uvážení správního úřadu, a nelze tudíž z tohoto rozhodnutí ku správnímu dvoru soudnímu si stěžovati (§ 3 lit. *c* zák. z 22. října 1875 č. 36 ř. z. z r. 1876). Podrobněji sluší uvésti následující:

Ad *a)* Zákaz, cizince k podomnímu obchodu nepřipouštěti, zůstal v platnosti v plném objemu; zejména nedotkla se ho žádná pozdější obchodní a celní smlouva s cizími státy uzavřená. Cizinci však ve smyslu tohoto zákona nejsou:

α) příslušníci zemí koruny uherské (čl. XV. zák. ze dne 27. června 1878 č. 62 ř. z.), aniž

β) příslušníci okupovaného území Bosny a Hercegoviny (zák. ze dne 20. prosince 1879 č. 136 ř. z.).

Zdržují-li se příslušníci koruny uherské neb obsazeného území v Rakousku, jest sice k udělení oprávnění podomního oprávněn úřad rakouský, musí však ucházeči předložiti dle § 3 lit. *a, d, e, f* potřebné výkazy ze své domoviny (výn. min vn. ze dne 18. června 1871 č. 7420 a ze dne 17. srpna 1874 č. 12447).

Ad *b)* Od požadavku stáří 30 let smí býti upuštěno:

1. v krajinách v tom směru zvlášť privilegovaných, v nichž stačí dosažený rok 24.;

2. dle nejv. rozh. dne ze dne 21. ledna 1869 (srv. min. výn. ze dne 23. prosince 1881, č. 2049 ad § 3 al. *b)* může min. vnitra ze zvláště závažných příčin uděliti prominutí věku (venia aetatio).

Ad *c—f)* Při otázce, zdali uchazeč jest v plném požívání občanských práv *(f)*, jest bráti zřetel k § 6 zák. ze dne 15. listopadu 1867 č. 31 ř. z., naproti tomu však na požadavek »zachovalých mravů a bezúhonného chování politického« *(e)*, nemá zmíněný předpis zákonný zejména též uplynutí doby tamtéž vytčené žádného vlivu.

IV. Příslušné úřady a řízení.

Oprávnění podomní udělují a prodlužují nyní dle zák. ze dne 19. května 1868 č. 44 ř. z. okresní hejtmanství a v obcích s vlastním statutem magistrát, v jehož obvodu uchazeč má svoje stálé bydliště (§ 5); tím

sluší rozuměti trvalý pobyt ve smyslu § 16 jur. n. (§ 66 nov. jur. n.), nikoli místo, v němž uchazeč má svoje právo domovské (roz. spr. dv. s. ze dne 6. prosince 1877 č. 1803, sb. »Budwinski«, srv. I. č. 171). Případný rekurs jde k místodržitelství; proti dvěma srovnalým nálezům další rekurs místa nemá. (Nejvyšším úřadem v záležitostech obchodu podomního jest dle min. nař. ze dne 20. dubna 1861 č. 46 ř. z. vůbec ministerstvo vnitra). Žádosť budiž podána písemně nebo protokolárně; stačí však i prostá žádosť ústní bez sepsání protokolu. O žádosti konají se potřebná šetření, zejména tam, kde jest policejní ředitelství, vždy má býti slyšen nejprve úřad policejní (§ 1 vyk. nař.). Povolení udílí se vyhotovením zvláštního podomního pasu nebo knížky (formulář jich viz v § 4. vyk. nař. k patentu o podom. obchodě). Knížka tato jest zároveň cestovní průvodní listinou obchodníka a nesmí tudíž dle výn. min. vn. ze dne 7. července 1853, č. 4419 jemu průvodní list býti vydán. Druh zboží, k němuž se oprávnění podomní vztahuje, budiž taxativně a přesně vyznačen. Povolení k obchodu po domích uděluje se jen na rok (§ 7) a vztahuje se toliko na onu korunní zemi, ve které bylo uděleno (§ 9.; avšak jak prodloužení tak i rozšíření téhož na jinou korunní zemi jest přípustno. Za prodloužení sluší žádati u politického úřadu bydliště a to 3 měsíce před uplynutím lhůty původně povolené (ovšem bez připojení pasu podomního, jejž obchodník naopak vždy při sobě chovati má). Za účelem rozšíření oprávnění podomního na jinou korunní zemi má se pak obchodník do 10 dnů ode dne příchodu do dotyčné korunní země obrátiti k některému politickému úřadu téže se žádostí, aby mu listinu na obchod po domích vidováním potvrdil (»bestätigende Vidirung«). Tím uděluje se obchodníkovi povolení k podomnímu obchodu v celé korunní zemi. Prodloužení nebo vidování může býti odepřeno toliko z příčin závažných (§§ 7. a 9.) a lze si proti takovému odepření stěžovati netoliko v pořadu instancí k stolici vyšší, nýbrž i k správnímu dvoru soudnímu.

V. Práva a povinnosti obchodníka podomního.

Práva podomního obchodníka záležejí v provozování obchodu zbožím v podomní listině vyznačeným potulmo od místa k místu a od domu k domu bez určité místnosti obchodní v časových a místních mezích povolení podomního jemu uděleného.

V jiné korunní zemi smí podomní obchodník obchod provozovati toliko v prvních 10 dnech po předchozím vidování a to jen v oněch místech, pro která jeho podomní dokument politickým nebo policejním úřadem dotyčné země byl vidován. Po uplynutí 10 dní ode dne, kdy obchodník v obvod korunní země vkročil, smí obchod provozovati jen tehdy, jestliže mu prve uděleno bylo »stvrzovací vidování« (viz odst. IV.) jeho listiny na obchod po domích.

Naproti tomu mají podomní obchodníci následující povinnosti:

1. V každém místě, do něhož přijde (lhostejno zdali v úmyslu tam obchod provozovati či nic (§§ 8 13) a v němž nachází se úřad politický nebo policejní, jest podomní obchodník povinen svůj dokument u téhož (jsou-li v místě oba, tedy u úřadu policejního) dáti si vidovati; v městech a městysech, kde není úřadu politického nebo policejního, obstarávají toto vidování magistrát nebo obecní představenstvo. Této povinnosti podomní obchodník jest prost:

a) jestliže přijde do vesnice, v níž nenachází se politický nebo policejní úřad zeměpanský;

b) i v sídle okresního úřadu, jenž mu pas byl vyhotovil. Naproti tomu i v jiných městech i městysech tohoto okresu vidování státi se má (min. výn. ze dne 23. prosince 1881 č. 2049).

Vidování nelze odepříti, leč že by tu byly odůvodněné pochybnosti proti pravosti dokumentu nebo proti osobě, o níž jde (§ 13).

2. Zboží, kterým někdo chce obchod po domích provozovati, musí pocházeti z tuzemska a musí býti opatřeno kolkem, pokud jemu podléhá (srv. na př. § 6 zák. o ochr. zn. a min. nař. ze dne 16. dubna 1890 č. 67 ř. z.) a průkazem provenience, odkud pochází (§ 12).

Jisté zboží, byť i bylo původu tuzemského, jest z obchodu po domích vůbec vyloučeno (§ 12 lit *a—p* pat. o obch. pod.). K těmto ještě se druží:

q) ocet (min. výn. ze dne 29. října 1858, č. 16855);

r) hrací karty (zák. ze dne 15. dubna 1881, č. 43 ř. z. § 10);

s) losy na splátky (zák. ze dne 30. června 1878, č. 90 ř. z. § 4.).

3. V pohraničních okresích povolí se podomní obchod toliko obyvatelům toho okresu v korunní zemi, v níž okres tento leží, a osobám dle § 17 zvláštních výhod požívajícím; těmto pak v pohraničních okresích všech korunních zemí (§ 11 a výn. min. fin. ze dne 31. května 1857, č. 8936).

4. V t. zv. vyňatých místech jest podomní obchod zapovězen všem podomním obchodníkům, vyjímajíc osoby v § 17 vyznačené. Zákazy takové vydány byly pro celou řadu lázeňských míst pro dobu lázeňské sezóny. Vydati zákaz obchodu podomního přísluší ministru obchodu, jenž takový zákaz v souhlase s ministerstvy súčastněnými k návrhu nižšího úřadu v zájmu veřejného blaha vydati může; nelze však takový zákaz odůvodniti toliko ohledy na stálé živnostníky některého města nebo místa.

5. Podomní obchodník musí zboží k obchodu určené sám nositi; toliko výjimkou může mu příslušný úřad povoliti, aby si přibral pomocníka, jestliže již po více let obchod provozuje a choval-li se vždy bezúhonně a pro vady tělesné, jež vysvědčením prokáže, není již s to, aby si zboží k obchodu ustanovené sám nosil. Pomocník tento však musí míti všechny náležitosti, jež pro podomního obchodníka vůbec jsou předepsány, a musí býti v listu podomním zvláště pojmenován (§§ 14 a 15). Rovněž není obchodníkům podomním dovoleno provozovati obchod po domích s takovým množstvím zboží, že by k dalšímu jeho dopravení potřebí bylo vozu nebo soumaru (§ 16). Toliko výjimečně může místodržitelství povolení k užívání vozů nebo soumarů hledíc k poměrům země podomnímu obchodníku uděliti. Podomní obchodník může sice vůbec cizím dopravním prostředkem zboží na určité místo dáti si dovézti a tam je od domu k domu nositi, nesmí však dopravní příležitosť sám provázeti (min. nař. ze dne 23. prosince 1881 č. 2 ř. z. z r. 1882).

VI. Zvláštní výhody.

Z ohledů k poměrům výživy obyvatelů některých krajin povolují se jim ve příčině obchodu po domích s jistým zbožím zvláštní výhody. Výhody tyto záležejí v tom, že

1. nevyžaduje se jinak předepsaný 24. rok věku;

2. že podomní oprávnění jim udělené má platnosť v celé říši i v místech jinak vyjmutých;

3. že mohou podomní obchod provozovati v pohraničních okresích všech korunních zemí a

4. konečně i s některými věcmi, jež jinak z podomního obchodu jsou vyloučeny.

Krajiny a osoby zvláštními těmito výhodami nadané uvedeny jsou v § 17. haus. pat. (Manzova sb. zákonů I. sv., Vídeň, 1892, str. 85 a 86.)

VII. Povinnosť berní.

Podomní obchodník má zaplatiti celý obnos výdělkové daně předem najednou (§ 16 pat. o dani výd. z 31. prosince 1812). Tato vyměřuje se bez ohledu na bydliště podomního obchodníka dle nejnižší sazby výdělkové daně třetí třídy, jaká vyměřena jest pro živnosť stálou v hlavním městě země. (V Tyrolsku 1 zl. 57 1/2 kr., v Dol. Rakousích 5 zl. 25 kr., v ostatních korunních zemích 3 zl. 15 kr.) k tomu přistupuje ještě mimořádná státní přirážka 70%. Při přechodu z jedné země do druhé dlužno případný vyšší obnos daně výdělkové doplatiti. Uherským podomním obchodníkům se daň, již ve svém domově zaplatili, nevčítá (výn. min. fin. ze dne 16. února 1881 č. 33717); podomním obchodníkům z Bosny a Hercegoviny však se včítá. Zapravení výdělkové daně budiž v knížce na obchod po domích stvrzeno, avšak list na daň výdělkovou se nevyhotovuje. Výn. min. vn. ze dne 8. března 1856 č. 3660 byli podomní obchodníci od t. zv. fondovních přirážek osvobozeni, avšak později byl tento výnos pro Čechy, Štýrsko a Solnohrady platnosti zbaven. Výše přirážek v těchto korunních zemích řídí se dle bydliště podomního obchodníka.

Od 1. ledna 1898 platí následující ustanovení:

Obchod podomní, jakož i všechny živnosti od místa k místu provozované zdaní se v poměru prostřední jich výnosnosti ku prostřední výnosnosti podobných živností stálých. K obnosu takto vyšetřenému připočte se za podnikatele samého částka od 1 zl. 50 kr. do 15 zl., a za každého pomocného dělníka rovněž 1 zl. 50 kr. do 15 zl., za upotřebená zvířata tažná a soumary (psy vyjímaje) 3 zl. až 32 zl. Provozuje-li se živnosť v několika zemích, mohou částky tyto zvýšeny býti o polovici. Kdyby po zapravení daně za jednu zemi, provozování živnosti rozšířeno bylo na zemi jinou nebo několik zemí jiných, musí ona větší částka doplacena býti dříve, než-li provozování se rozšíří. Úhrnný obnos daně vyměřiti jest jen sazbami určitými v zákoně zvláště vytknutými. Sazby tyto jsou: zl. 1·50, 2, 2·50, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 12, 15, 18, 21, 24, 28, 32, 36, 40, 45, 50, 55, 60, 70, 80, 90, 100, 120, 140 atd. do 1 300 zl., načež stoupají sazby berní o 200 zl. Daň z výdělku budiž zapravena předem za celý rok najednou. Daň vyměřuje berní úřad první instance, z jehož rozhodnutí lze se odvolati ku zemskému finančnímu úřadu. Nově vyměřená daň v jednotlivých případech nemá obnášeti méně než obnáší posavadní s mimořádnou přirážkou. Nemá býti tudíž novým zákonem berním podomním obchodníkům snad uleveno, nýbrž naopak jest k tomu hleděti, aby obtížení živností kočovních uvedeno bylo ve správný poměr k obtížení živností stálých. Osvobození od daně z výdělku jest při obchodu podomním vůbec vyloučeno.

Politický úřad, který vyhotovuje knihu podomní, pas obchodní, licenci atd., nebo její platnosť prodlužuje, nemá listiny tyto dříve vydati, dokud daň zapravena nebyla (§ 78 zák. ze dne 25. října 1896 č. 220 ř. z., čl. 60 výn. min. fin. ze dne 28. ledna 1897 č. 35 ř. z.).

VIII. Přestupky a tresty.

Přestoupení zákona o obchodě podomním jest buď

1. pouhým přestupkem patentu o podomním obchodě: sem náležejí přestupky uvedené v § 19 lit. *a* (cizozemci, kteří podomní obchod provozují a tuzemci nemající platné listiny podomní), lit. *d* (kdo svůj list na obchod někomu jinému postoupil), lit. *e* (opomenul-li obchodník opatřiti si vidování nebo stvrzovací vidování anebo provozoval-li podomní obchod v okrese pohraničním), lit. *f* (kdo by užíval při obchodu podomním pomocníka), lit. *g* (vozu nebo soumara), lit. *h* (jiná zvlášť nevyjmenovaná přestoupení předpisů patentu o obchodu po domích). Trestem jest pokuta mezi 30 kr. a 100 zl., ad lit. *a*, lit. *d* a při třetím přestoupení ad lit. *e* ztráta podomního oprávnění; nebo jest

2. pouhým přestupkem zákona důchodkového § 19 lit. *b* (obchod se zbožím cizozemským nebo sice tuzemským avšak nekolkovaným pokud ovšem kolku podléhá). Trest záleží ve ztrátě podomního oprávnění.

3. Zvláštní postavení zaujímá přestupek § 19 lit *c* (obchod se zbožím nedovoleným), jelikož může býti buď

a) pouhým přestupkem patentu o obchodu podomním, na př. při podomním obchodě s kořením (trest od 5 do 25 zl. a propadnutí nedovoleného zboží, v případě opakování ztráta podomního oprávnění) nebo

b) zároveň přestupkem zákona trestního, tak při podomním obchodě s jedem (§ 364 tr. ř.), (trest dle tr. zák. ztráta oprávnění podomního, propadnutí nedovoleného zboží, vězení od 1 do 6 měsíců, kromě toho dle patentu o obchodu podomním peněžitá pokuta 5—25 zl.), při prodeji léků (§ 354 tr. z). Trest dlt tr. zák. vězení, po případě tuhé vězení od 1 do 6 měsíců, propadnutí nedovoleného zboží, u cizinců kromě toho vyhostění ze země, trest dle patentu o pod. obchodě týž jako pod č. 3 *a)*, nebo

c) pouze přestupkem zákona trestního zejména při podomním obchodě s tiskopisy dle § 23 tisk. z. (Trest 5—200 zl., propadnutí tiskopisů — tak aspoň rozhodlo tuto otázku min. vn. výn. ze dne 13. března 1884 č. 318); nebo může býti konečně

d) zároveň přestupkem předpisů důchodkových, provozuje-li se podomní obchod zbožím zlatým a stříbrným, jež nevyhovuje předpisům o ryzím obsahu takových výrobků, při obchodu loterními losy a podobnými listy podílnými, jde-li o podomní obchod předměty státního monopolu, hracími kartami nebo se zbožím kontrole podlehajícím dle § 358 stát. min. ř. z podomního obchodu vyloučeným v okrese pohraničním. V případech posléze jmenovaných nastupuje vedle důchodkového trestu ještě trest dle patentu o podomním obchodě. Zboží, jež obchodník při spáchání přestupku s sebou měl, ručí za peněžitou pokutu pro přestupek zákona o podomním obchodě uloženou. Avšak změniti peněžitou pokutu v případě nedobytnosti v trest vězení nelze, jelikož zákon o takové přeměně vůbec se nezmiňuje. Trestní řízení o přestupcích zákona o obchodě podomním vykonávají nyní dle zák. ze dne 21. března 1883 č. 37 ř. z. úřadové političtí a platí pro ně předpisy o trestním řízení dle živnostenského řádu. Spočívá-li v přestupku patentu o podomním obchodě zároveň skutek trestný dle všeobecných zákonů trestních nebo dle zákonů důchodkových, má býti zavedeno vedle řízení dle těchto zákonů nastupujícího také ještě trestní řízení pro přestupek patentu o podomním obchodě před

úřadem politickým, vyjímajíc případ shora pod č. 3 *c* dotčený totiž podomní obchod s tiskopisy (srv. výn. min. vn. ze dne 13. března 1884 č. 318). Překročí-li podomní obchodník u provozování své živnosti předpisy živnostenského řádu, ku př. prodává-li zboží ve stálé místnosti obchodní, podléhá trestu dle řádu živnostenského. Zvláštní trestní ustanovení, zejména pro podomní obchodníky platící, obsahují §§ 471 a 472 tr. z., dle něhož jest podomním obchodníkům zapovězeno od nedospělých dětí něco kupovati nebo vyměňovati.

IX. Zaměstnání s obchodem podomním spřízněná.

Sem náležejí:

1. Trhovci neboli fieranti.
2. Kočovné sklady, bazary a t. zv. létací výprodeje.
3. Cestující obchodní jednatelé.
4. Koupě zboží potulmo provozovaná.
5. Obchodní živnosť zakládající se na t. zv. obchodních pasech v Tyrolsku.
6. Sbírání hadrů, kostí a jinakých odpadků, jakož i pryskyřice, léčivých bylin atd.
7. Živnostenské práce potulmo provozované.

Zaměstnání pod č. 1—5 uvedená spadají vůbec pod ustanovení živn. řádu a mohou býti provozována na pouhé ohlášení u živnostenského úřadu, jak výslovně stanovil § 63 živ. ř. ohledně trhovců a § 59 živ. ř. ohledně jistých jednatelů obchodních. V jednotlivostech sluší ještě uvésti:

Ad 1. Ohledně trhovců viz § 63 živ. ř. a min. nař. ze dne 3. listopadu 1852 č. 220 ř. z. Že živnosť trhovců s podomním obchodem sloučiti nelze, bylo již svrchu vzpomenuto. Provozování podomního obchodu trhovcem tresce se dle zák. o obchodě podomním, a naopak, jestliže podomní obchodník po živnostensku provozuje prodej zboží na trzích, podléhá trestu dle živ. řádu.

Ad 2. Zřízení bazaru jeví se býti ve smyslu platného živnostenského zákona živností svobodnou, byť i dočasně provozovanou ve stálé provozovárně. Živnosť musí býti ohlášena u živnostenského úřadu a musí býti protokolována, ač jsou-li tu podmínky zákona obchodního.

Na t. zv. létací výprodeje bylo v poslední době velice si stěžováno a to z té příčiny, že takové podniky namnoze své sklady i na dále doplňují a obnovují a obecenstvo nepravým označením »výprodej« k zdánlivě laciné koupi vábí a klamou. Tomuto zlu hledí odpomoci zákon ze dne 16. ledna 1895 č. 26 ř. z. výprodeje upravující. Dle tohoto zákona smí veřejný výprodej za účelem rychlého zcizení zboží býti prováděn toliko se svolením živnostenského úřadu, jež smí býti uděleno jen tehdy, jsou-li tu závažné důvody (úmrtí, vzdání se obchodu, přesídlení a pod.), dále trvá-li obchod již nejméně 2 roky (vyjímajíc případ úmrtí majitele závodu) a označí-li se zřejmě udáním množství a povahy zboží, jež vyprodáno býti má. Každé povolení výprodeje budiž oznámeno úřadu pro vyměřování daně. Prve než povolení se udělí, budiž slyšena obchodní a živnostenská komora, jež opět sama slyšeti má příslušné společenstvo. Na prodeje soudně neb úředně nařízené nebo správou konkursní podstaty prováděné se zákon tento nevztahuje.

Ad. 3. Srv. § 59 živ. ř. a nař. min. obch. ze dne 3. listopadu 1852 č. 220 ř. z. a nař. min. vn. ze dne 16. září 1884 č. 159 ř. z. Dle nynějšího stavu zákonodárství dlužno rozeznávati mezi

1. obchodními cestujícími pro cizozemské obchodní a průmyslové podniky a

2. obchodními cestujícími pro obchodní a průmyslové podniky tuzemské a při těchto opět

a) zdali jsou v bezprostřední službě tuzemského výrobce neb obchodníka, či

b) chtějí-li býti toliko sprostředkovateli mezi výrobcem a obchodníkem s jedné a spotřebitelem se strany druhé, aniž by však byli v bezprostřední službě tuzemského vyrabitele neb obchodníka. Cizozemští obchodní jednatelé a cestující mají zapotřebí zvláštního povolení, jež uděluje pro obvod určité korunní země zemská vláda, pro více korunních zemí ministerstvo obchodu. Z provozování své živnosti platí pak zvláštní poplatek (správně daň), jenž se vyměřuje dle měsíců a dle místního objemu, v němž agentura provozována býti má, a obnáší pro Vídeň na dobu 1 měsíce nebo kratší 4 zl. 20 kr., pro Dolní Rakousy 4 zl. 20 kr., pro Čechy 6 zl. 30 kr. atd. Pro více korunních zemí se příslušné poplatky sčítají, s tím však omezením, že poplatek na jeden měsíc nebo kratší dobu nesmí přesahovati obnos 20 zl. K tomu přistupují státní, zemské a jiné přirážky.

Cestující pod č. 2 *a* jmenovaní jsou zřízenci obchodními, mohou také konsumenty bezprostředně vyhledávati, nesmí však s sebou zboží — vyjímajíc na trzích — nositi (výn. min. obch. ze dne 1. srpna 1886 č. 24843); dále mají se o existenci bezprostředního služebního poměru k firmě příkaz dávající v čas vyhledávání objednávek vykázati průkazy, jež musí býti řádně datovány a každoročně obnovovány.

Konečně cestující pod 2 *b* uvedení mají živnosť dle § 59 a 11 živ. ř. ohlásiti; oni jsou samostatnými, výdělkové dani podrobenými živnostníky (srv. roz. spr. s. dv. ze dne 10 května 1883 č. 1089 Budw. č. 1762). Tito, jako obchodní jednatelé cizozemští, jsou toliko oprávněni s kupci, továrníky a živnostníky o předmětech jich závodů obchody sprostředkovati, jim za tím účelem vzorky k nahlédnutí předkládati a ceny zboží mandantova oznamovati, od nich objednávky na takové zboží přijímati a učiněné objednávky na své kommitenty přepisovati, jakož i na jich účet koupě uzavírati; objednané zboží však kupcům zasýlati není záležitostí agentovou. On nesmí se dáti jiným zastupovati, nýbrž musí živnosť osobně provozovati a rovněž nesmí kromě vzorků jiné zboží s sebou nositi, skladiště zboží udržovati a vůbec jakékoli zboží prodávati; rovněž nesmí v obchody jako agent vstupovati s osobami, jež k stavu obchodníků nebo továrníků nenáležejí.

Nové berní zákony stanoví následující:

a) Tuzemští cestující obchodní, kteří jsou v poměru služebném, nepodléhají dani z výdělku. Počet jich bude však rozhodný pro posouzení rozsahu, v jakém se živnosť provozuje;

b) Tuzemští cestující obchodní, kteří nejsou v poměru služebním neb námezdném, podléhají téže dani jako obchodní jednatelé a sice v tom místě, kde mají svůj živnostenský závod, resp. své bydliště.

c) Cizozemští cestující podrobeni jsou dani výdělkové nejméně 40 zl. ročně obnášející, kterou vyměřuje berní úřad první instance v sídle toho politického úřadu, který udílí povolení ku provozování živnosti v tuzemsku. Tímto ustanovením pozbyly příslušné předpisy nař. min. obch. ze dne 3. listopadu 1852 č. 220 ř. z. platnosti. Vzhledem ku obchodním

smlouvám nyní platícím nemá však toto nové ustanovení valného významu. (§§ 80, 81 zák. ze dne 25. října 1896 č. 220 ř. z. a čl. 62 výn. min. fin. ze dne 28. ledna 1897 č. 35 ř. z.).

Ad 5. Obchodní pasy poskytují právo kupovati a prodávati přírodní plodiny a výrobky, jež uvádějí, potulmo od místa k místu; k prodeji zboží od domu k domu obchodní pas neopravňuje. Zemské vládě hraničících zemí jest zůstaveno platnosť obchodního pasu v Tyrolích vystaveného rozšířiti též na dotyčnou zemi (srv. výn. min. obch. ze dne 23. prosince 1881 č. 2049 ad *c*)

Ad 6. Toto zaměstnání dle čl. 5 lit *c* a *q* vyhl. pat. nespadá sice pod živnostenský řád, avšak přes to jest k němu zapotřebí udělení licence politickým úřadem. Podmínkou k nabytí této jest jedině průkaz o zachovalosti (srv. výn. min. vn. ze dne 17. listopadu 1855 č. 14166).

Ad 7. Kdo tyto živnostenské práce chce provozovati, potřebuje, není-li k nim již dle §§ 39—41 živ. ř. oprávněn, povolovacího listu (Licenzschein). Tento uděluje se z pravidla na 3—6 měsíců, výjimečně na rok, může však býti prodloužen, a vyhotovuje se ve formě knížky dle obdoby knížky na obchod po domích (srv. výn. min. ze dne 23. prosince 1881 č. 2049, zejména tamtéž obsažené specialní předpisy o slováckých drátenících, o kotlářích, nunvářích, hubitelích krys a myší).

X. Statistika.

Dle statistických výkazů, jež připojeny jsou k vládní předloze nového návrhu zákona o obchodu podomním, klesl počet nově udělených oprávnění podomních v královstvích a zemích v říšské radě zastoupených s 4670 v roce 1882 na 1685 v r. 1891. I počet prodloužení v letech 1882 a 1891 klesl s 17146 na 16221. Počet vidování však stoupl ze 64312 v r. 1883 na 82612 v r. 1891, čehož příčinu sluší hledati hlavně v přísnější kontrole. I v jednotlivých korunních zemích počet udělených podomních oprávnění stále klesá. Kdežto na př. v Čechách bylo v r. 1881 ještě 1666 nových podomních oprávnění uděleno a 7695 stávajících prodlouženo, obmezil se počet nových oprávnění v Čechách v r. 1891 na 476, prodloužených na 6314. Největší počet podomních obchodníků vykazují Čechy: 6790 oprávnění a prodloužení v roce 1891, pak Dolní Rakousy: 2495, Tyroly 1819 v témž roce. Nejméně podomních obchodníků má Halič, jež pro r. 1891 vykazuje 7 oprávnění nových a 24 prodloužených. Mezi 18233 v celém Předlitavsku udělenými a prodlouženými oprávněními mělo za předmět obchod se zbožím lněným, vlněným a bavlněným, přízí a jiným střížným zbožím 7874 tedy asi 43%, obchod se zbožím krátkým a ozdobným 3079, tedy kolem 17%, kdežto zbývajících 40% rozpadá se na nejrůznější druhy zboží.

XI. Osnova nového zákona.

Osnova tato jeví, ačkoli vláda důležitosť této obchodní formy v plné míře uznává, přece tendenci podomní obchod značně stížiti. Tato tendence došla zřejmého výrazu v tom, že podmínky k nabytí podomního oprávnění byly přiostřeny (§ 3 osn.), tak na př. potřebný věk zvýšen s 30 na 33 let, vytčen požadavek spolehlivosti, jiż politický úřad volně posuzovati má, žadatel musí bydleti aspoň 1 rok v obvodu příslušného úřadu, jenž povolení uděluje; tutéž snahu jeví i obmezení podomního povolení především na okres vlastní neb i na více okresů a toliko výjimečně na celou korunní zemi (§ 5 osn.); opětné zkoumání podmínek podomního oprávnění při

žádosti za prodloužení (§ 6 osn.), oprávnění vidujícího úřadu vidování uděliti toliko na určitý čas, aby zamezilo se přílišné množení se podomních obchodníků v jistém obvodu (§ 8 osn.); osvobození podomních obchodníků od přirážek zemských, okresních a obecních, jež jim posud ve většině korunních zemí přísluší, má býti zrušeno (§ 2 lit. b osn.); předpisy o nedělním klidu mají býti vztaženy též na podomní obchodníky (§ 9 osn.); právo ministra obchodu zapověděti v hlavních městech země, v místech lázeňských jakož i v místních obcích s více než 10.000 obyvateli k žádosti obce a po slyšení příslušné obchodní a živnostenské komory podomní obchod s jistým zbožím naprosto nebo na určitý čas (§ 12 osn.); výslovná zápověď prodeje na splátky při podomním obchodě (§ 13 osn); zvýšení trestu stanoveného na přestoupení patentu o podomním obchodě ze 100 zl. na 300 zl., zvláště pak připuštění přeměny nedobytné peněžité pokuty v trest vězení a j. v.

Obchod potravinami a předměty užitnými.

Obchod tento podroben jest dle zák. ze dne 16. ledna 1896 č. 89 ř. z. (14. říjnem 1897 počínaje) přísnému dozoru úřadů politických.

I. Pojem zákonný.

Cit. zák. vypočítává taxativně předměty, jichž prodej po živnostensku provozovaný kontrole podléhá. Náleží sem:

Obchod potravinami (obchod věcmi k výživě a k požitku sloužícími), prostředky kosmetickými, hračkami, čalouny, předměty oděvními, jídelným nebo pitným náčiním, jakož i nádobím a náčiním, které jest určeno k vaření nebo k uschování potravin nebo ku potřebě při nich, dále vahami, měrami nebo jinými měřícími přístroji, jichž upotřebeno býti má při potravinách, užívání jistých barev k malování pokojů a obchod petrolejem.

II. Orgánové dozorčí.

Dozor přísluší orgánům úřadů politických (magistrátům měst s vlastním statutem), zejména zeměpanským, lékařům okresním, jakož i těm orgánům samosprávných sborů, kteří k tomu jsou určeni zákonodárstvím zemským. Vláda může však zříditi zvláštní zeměpanské dozorčí orgány, podrobené politickému úřadu zemskému. Zemskému zákonodárství jest ponecháno, aby určilo, které samosprávné korporace mají ustanoviti zvláštní a do přísahy vzaté orgány pro vykonávání zdravotní a potravní policie. Zákonná působnost samosprávných korporací, jimž svěřena jest správa policie zdravotní a potravní, není tímto obmezena.

Orgánové dozorčí mají právo v místnostech, v nichž předměty dozoru podléhající na prodej se chovají, nebo které k uschování, vyrábění nebo ku připravování takových předmětů ku prodeji určených slouží, konati revise v obyčejných obchodních hodinách nebo když místnosti za příčinou obchodu jsou otevřeny.

Orgánové tito jsou dále oprávněni, ze předmětů druhu řečeného, které jsou v dotčených místnostech, a z látek tam shledaných, které určeny jsou ku přípravě těchto předmětů, pak ze předmětů, které prodávají nebo na prodej chovají se na veřejných místech, na trzích, náměstích, silnicích neb obcházením s místa na místo, podle své volby vyjímati vzorky ku prozkumu. Vyňatá okázka budiž rozdělena na dvě polovice, z nichž jedna buď úřední pečetí a k žádosti strany také její pečetí opatřena a ve vhodných nádobách uschována. K žádosti strany ponechána jí buď část okázky, úředně zapečetěná. Jedna polovice jest materiálem pro technické

[illegible] když by proti totožnosti [illegible] jednak [illegible] bu již úředně [illegible] k žádosti vlastníkově náhrada [illegible] podle obyčejné ceny kupní. [illegible] soud buďto určitou [illegible]

[illegible] ústavu k techni- [illegible] ze které okázka byla vyňata. [illegible] v průtahu, nebo je-li [illegible] že nedá se bez [illegible] nebuďte okázky [illegible] po sepsání ohledacího [illegible] Avšak nebudiž tenkráte [illegible] požívatelného stavu nebo [illegible] neohrožujícím, při čemž [illegible]

[illegible] vydány nařízením.

[illegible] se k výrobě nádobí ustanoveného [illegible] pak zařadí váhových misek, [illegible] má při potravinách, [illegible] spotřebeno, dokud ministerstvo [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] vybrání okázky nebo revisi, [illegible] podle obecného zákona [illegible] od 1—14 dnů nebo na penězích [illegible]

[illegible] v obchodě a tržbě padělal nebo [illegible]

[illegible] padělané, zfalšované, zkažené, [illegible] na prodej choval pod formou [illegible]

[illegible] klešným označením na prodej [illegible]

[illegible] které jsou padělané, zfalšované, zkažené, [illegible] prodával, leč by kupec [illegible] trest vězení od 1 týdne do [illegible] 5 zl. do 500 zl.

[illegible] 3 a 5 označeného z nedbalosti, nebo [illegible] prodává potraviny, které pro oklamání [illegible] budiž potrestán vězením od 3 do 14 [illegible] také peněžitá pokuta do 100 zl., nebo [illegible] 5 zl. do 300 zl.

[illegible] pokládáno, uvádí-li se potravina [illegible] povahy a jakosti zboží vůbec obvyklým, [illegible] k oklamání směřujícím. Za zfalšování [illegible] se k ní přimísí některá neškodná

látka nebo smísí-li se s neškodnými prostředky, aby potravina učiněna byla k delšímu uschování nebo k zaslání trvanlivější nebo ke zpotřebě způsobilejší, ač-li postupem tímto váha nebo míra pro oklamání se nezvýší nebo menší jakost potraviny se nezakryje.

Přestupku se dále dopouští:

6. Kdo nedbale potraviny, k obchodu nebo k tržbě určené, tak připravuje nebo konservuje, že jejich požívání jest způsobilé škoditi zdraví lidskému.

7. Kdo nedbale předměty, jichž požívání způsobilé jest škoditi zdraví lidskému, za potraviny na prodej chová, prodává nebo jinak do obchodu uvádí.

8. Kdo nedbale kuchyňské, jídelní nebo pitné nádobí a náčiní, určené k uschovávání potravin nebo ku potřebě při nich, pak váhy a míry k užívání při potravinách určené, tak vyrábí nebo upravuje, že by užívání těchto předmětů k jejich určenému nebo předvídatelnému účelu bylo způsobilé uškoditi lidskému zdraví.

9. Kdo nedbale prodává nebo na prodej chová předměty v před. odst. uvedené, ač mu při užití povinné opatrnosti jejich povaha zdraví škodlivá mohla býti známa.

10. Kdo nedbale zmíněných předmětů nebo vůbec nádobí ku potřebě s potravinami, které jsou určeny k obchodu, užívá způsobem zdraví škodlivým, ač mu to mohlo býti známo při užití povinné pozornosti.

11. Kdo nedbale kosmetické prostředky, hračky, čalouny, předměty oděvní tak vyrábí neb upravuje, že užívání těchto předmětů k jejich určenému nebo předvídatelnému účelu jest způsobilé škoditi zdraví lidskému.

12. Kdo nedbale prodává nebo na prodej chová předměty dotčené, ač mu jejich povaha zdraví škodlivá při povinné pozornosti známa býti mohla.

Trestem v případech pod č. 6—12 uvedených jest vězení do 3 měsíců neb pokuta do 500 zl. neb obojí zároveň.

b) Přečiny. Činy pod č. 1—12 uvedené zakládají přečin, když nastalo těžké poškození tělesné nebo smrt člověka.

Přečinu se dále dopouští:

1. Kdo vědomě potraviny, které určeny jsou k obchodu a tržbě, tak připravuje nebo konservuje, že požívání jich jest způsobilé uškoditi zdraví lidskému.

2. Kdo vědomě předměty, jichž požívání jest způsobilé uškoditi zdraví lidskému, za potraviny prodává, na prodej chová nebo jinak do obchodu dává.

3. Kdo vědomě kuchyňské, jídelní, pitné nebo jinaké nádobí v odst. I. dotčené, náčiní, pak váhy a míry, dále kosmetické prostředky, hračky, čalouny, předměty oděvní takým způsobem vyrábí nebo upravuje, že jich užívání k jejich určenému nebo předvídatelnému účelu jest způsobilé škoditi zdraví lidskému.

4. Kdo předměty druhu pod čís. 3 dotčeného prodává, na prodej chová nebo jinak do obchodu dává nebo jich způsobem zdraví škodlivým užívá ku potřebě pro jiné.

Trestem jest tuhé vězení od 1—6 měsíců po případě též pokuta do 500 zl.

Jestliže by uvedenými činy způsobeno bylo těžké poškození tělesné nebo smrt člověka, budiž přečin tento potrestán tuhým vězením od 6 měsíců do 1 roku, s čímž spojena býti může také peněžitá pokuta až do 1000 zl.

c) Zločiny.

Jestliže by některý čin v odst. *b*) pod č. 1—4 uvedený, spáchán byl za okolností, že z toho může vzniknouti nebezpečenství pro život nebo zdraví lidí ve větším rozsahu, budiž čin potrestán jako zločin žalářem od 1 do 5 let, s čímž spojena býti může peněžitá pokuta až do 5000 zl.

Bylo-li by některé z těchto trestních jednání podle obecného trestního zákona trestnějším, budiž potrestáno dle obecného trest. zákona.

S odsouzením může také nalezeno býti na propadnutí zboží a náčiní, jež jest předmětem trestného činu, ať již věci tyto náležejí odsouzenci nebo ne, a sice pokaždé, kdykoli předměty tyto uznány byly za zdraví škodlivé.

Jestliže nedá se provésti stíhání neb odsouzení osoby určité, tedy může na propadnutí samostatně nalezeno býti. Z usnesení, které účastníkům budiž oznámeno, může podána býti stížnost. U sborového soudu první instance přísluší toto usnesení radní komoře; pro stížnost rozhodna jsou ustanovení § 114 trestního řádu ze dne 23. května 1873, č. 119 ř. z.

Rozsudek může býti na náklad odsouzeného uveřejněn. Byl-li kdo odsouzen pro zločin neb přečin neb již po druhé pro přestupek, může nalezeno býti na ztrátu živnostenského oprávnění na vždy nebo na určitou dobu.

Spočívá li oznámení na vlastním služebním pozorování, nebo předloží-li se listina zkušebním ústavem vydaná a má-li býti uloženo vězení do 1 týdne neb pokuta do 50 zl., může k návrhu úředníka, jemuž svěřeny jsou funkce státního zástupce, se tak státi trestním rozkazem bez předchozího řízení. Tímto rozkazem může také vyrčeno býti propadnutí zabaveného zboží. O rozkazích těchto platí ustanovení §§ 461 a 462 tr. řádu.

IV. Státní ústavy zkušebné.

Pro technické ohledání potravin a užitných předmětů budou zřízeny podle potřeby státní ústavy zkušební.

Vláda jest zmocněna, ustanoviti působnost státních zkušebních ústavů, předepsati methody pro ohledávání, pokud ohledávání toto vyžaduje stejného postupu, aby dosaženy byly výsledky nezávadné, vydati potřebné návody o řízení a vnitřní správě těchto ústavů, stanoviti poplatkový tarif za ohledání a učiniti jinaká opatření potřebná.

Aby zabezpečeny byly odborné vědecké informace k tomuto nezbytné, má vláda užívati stálého poradního sboru, složeného ze zástupců příslušných vědeckých disciplin. Tomuto poradnímu sboru přísluší také vytknouti požadavky pro vědeckou a praktickou způsobilost odborníků, kteří na zkušebních ústavech mají býti ustanoveni, a činiti návrhy o způsobu, kterým podán býti má průkaz způsobilosti.

V. Zemské okresní a obecní zkušební ústavy.

Ústavy samosprávnými korporacemi zřízené pro technické ohledávání potravin a předmětů užitných jsou na roveň postaveny co do své působnosti ústavům státním, jestliže statut o jejich zřízení a správě vyhovuje normám pro státní ústavy platným a jestliže od vlády byl schválen s výslovním uznáním tohoto ustanovení. Jestliže by při některých takových

ústavech se shledalo, že nevyhovují účelu svému, může vláda odníti toto uznání. Odborní znalci, kterým svěřeno jest vydávání dobrých zdání, buďte vládou do přísahy vzati. Když konají ohledání, mají užívati zkušebních method té které doby vládou ustanovených.

VI. Práva a povinnosti ústavů zkušebních.

Státní zkušební ústavy jsou zavázány, jak k dožádání úřadů a orgánů, jimž svěřen jest dozor k výkonu tohoto zákona, a soudů, tak i k žádosti soukromníků v působnosti ústavu propůjčené vykonávati technické ohledávání potravin ústavu k ohledání přinesených a předmětův užitných pod tento zákon příslušejících a vydávati o tom nález a dobré zdání. Zkušební ústavy mají právo, svými vlastními orgány vykonávati oprávnění dozorčím orgánům propůjčené.

Jestliže některý politický úřad, z jehož okresu vyňata byla okázka technickému ohledání podrobená, nebo jestliže některý soud proti nálezu, pokud jím vysloveno bylo, že při prozkumu zboží nebylo shledáno závady, má důvodné pochybnosti, může politický úřad, vztažmo soud dáti nález státním ústavem zkušebním přezkoumati.

Ve všech případnostech, v nichž některý zkušební ústav při technickém ohledání některé potraviny neb užitného předmětu pod tento zákon patřícího nabude podezření, že jest tu skutková povaha některého trestného činu, má učiniti oznámení státnímu zástupci příslušného soudu, a jestliže by soud tento ústavu znám nebyl, státnímu zástupci toho soudu, v jehož obvodě ústav leží.

VII. Náklady technického ohledání.

Žádá-li osoba soukromá u státního ústavu zkušebního za technické ohledání potraviny nebo předmětu, má složiti náklady technického ohledání a může za jich vrácení tenkráte žádati, když provedené technické ohledání dalo příčinu ku právoplatnému odsouzení nebo prohlášení věci za propadlou. O nákladech technického ohledání platí ustanovení o nákladech trestního řízení.

Náklady tyto, které strana zkušebnímu ústavu má nahraditi, mohou vydobyty býti exekucí potitickou.

Listinným osvědčením zkušebním ústavem vydaným lze vésti důkaz znalecký dle § 119 tr. ř.

VIII. Stálý poradní sbor při ministerstvu vnitra zřízený.

Sbor tento, který zřízen byl nař. min. vn. ze dne 3. dubna 1897 č. 90 ř. z., jest povolán a zavázán podávati odborná technická dobrá zdání v důležitých otázkách týkajících se toho, jak obchod potravinami a předměty užitnými má býti upraven a jak k němu má býti dohlédáno. Jemu přísluší:

a) Stanoviti zásady o zřizování a vystrojení státních ústavů zkušebních;

b) stanoviti působnost státních a jim na roveň postavených jinakých ústavů zkušebních;

c) předpisovati methody pro ohledávání, která vyžadují stejného postupu, aby bylo nabyto výsledků, proti kterým by se nedalo ničeho namítati;

d) vydávati instrukce, jak tyto ústavy mají býti provozovány a jak jejich vnitřní práce mají odborně býti upraveny;

e) stanoviti tarify poplatků za ohledávání;

f) připouštěti osoby soukromé, aby po živnostensku ohledávaly technicky potraviny a užitné předměty.

Stálý sbor poradní jest povinen činiti návrhy o tom, jaká odborná způsobilost požadována býti má na orgánech, kteří pro dozorčí službu budou vzati do přísahy, pak jaká vědecká a praktická způsobilost má býti požadována na odbornících, kteří při zkušebních ústavech budou ustanoveni, jakož i o způsobu, jak důkaz způsobilosti má býti podán, a podávati své dobré zdání při zřizování zvláštních zeměpanských orgánů dozorčích, jakož i odborníků při státních ústavech zkušebních.

Stálý sbor poradní skládá se z předsedy a alespoň desíti členů; referent pro zdravotní záležitosti a administrativní referent v ministerstvu vnitra jsou členy řádnými. Ostatní členy jmenuje ministr s tím obmezením, že alespoň tři mají vzati býti z řádných členů nejvyšší rady zdravotní. Doba funkční řádných členů trvá tři léta. Vystoupí-li některý člen před koncem doby tříleté, budiž na jeho místo na zbytek třítetí jmenován jiný. Členové vystupující mohou po uplynutí své doby fukční opět býti jmenováni. Ku poradám mohou také mimořádní členové v jednotlivých případnostech býti přibráni k rozkazu nebo se schválením ministra vnitra.

Stálý sbor poradní shromažďuje se k pozvání předsedovu dle potřeby. Sbor poradní rokuje v zasedáních neveřejných. Úřad členů stálého sboru poradního jest úřadem čestným, s nímž není spojena odměna. Mají pouze nárok na diéty (10 zl. denně) a na náhradu skutečných výdajů cestovních. Za větší odborné práce mohou v každé případnosti zvláště povoleny býti také remunerace.

IX. Zákonem cit výslovně zrušeny byly:

§§ 403, 408 tr. zákona ze dne 27. května 1852 č. 117 ř. z. a § 5 zák. ze dne 21. července 1880 č. 120 ř. z.

Obchod zbožím modním.

Předmětem tohoto obchodu jsou veškeré části oděvu, které modou jsou ovládány; neslouží tudíž, jak plyne již z pojmu mody, nutným potřebám, nýbrž přepychu (luxu), a zabývá se tudíž obchod tento i takovým zbožím, které spíše jest povahy proměnlivé, rychleji nebo volněji se měnící. Na rozvoj a rozšíření obchodu s modním zbožím působí různí činitelé, zejména značný styk s cizinou, kterýž obrací pozornosť k novým předmětům a druhům zboží, dále pokrok průmyslu a s tím spojená silná soutěž, která různým potřebám vyhověti se snaží. Zdali rozšíření a rozkvět obchodu modním zbožím jest též známkou obecného blahobytu, jeví se ovšem pochybno, jelikož na modu a obchod modním zbožím často nezdravé socialní stavy působí (rozkošnictví, marnivosť, lehkomyslnosť). Beze vší pochybnosti souvisí však obchod modním zbožím s kulturním vývojem, neboť četná průmyslová odvětví vyvinula se jen na základě všeobecné snahy hověti modě stále se měnící. Ovšem má obchod modním zbožím též jistý neblahý vliv: podporujeť vášnivé hovění modě, které často vybíhá ve směšnosť a potřeby jednotlivců nepoměrně stupňuje. Naproti tomu obmezování tohoto obchodu se naprosto nedoporučuje, jelikož moda jako taková tvoří významnou část kulturních i ethických dějin jednotlivých národů.

Obchod modním zbožím náleží, pokud se obmezuje výhradně na obchod, k živnostem volným. Ohledně jeho objemu lze uvésti následující dobrozdání: »Modním zbožím« rozumí se předměty moderního oděvu, tedy

látky všech druhů, sukna atd. a »obchodem modním zbožím« následovně obchod s takovým zbožím. S tím souhlasí starší nařízení, která obchodníkům modním zbožím přidělují též obchod modním zbožím ozdobným. Kupci, kteří živnosť ohlásili toliko jako obchod modním zbožím, jsou dle § 38 odst. 2 živ. ř. toliko k obchodu modním zbožím oprávněni (obch. a živn kom. ve Vídni). Obchodníky modním zbožím sluší rozuměti obchodníky, kteří se zabývají nejen prodejem moderních látek, nýbrž i obchodem hotovými částmi oděvu modě podléhajícími všeho druhu. Obchodník modním zbožím jest oprávněn, jak se samo sebou rozumí, toliko k prodeji nikoli však k výrobě (obch. a živn. kom. v Brně). Obchodník zbožím soukenným a modním nemá práva přijímati objednávky na oděv, který má býti teprve zhotoven, a k tomu účelu bráti míru, třebas práci přenechával oprávněným krejčím (obch. a živn. kom. v Budějovicích, v Praze). Na základě starých nařízení a zvyklostí náleží v obor obchodu zbožím modním každý oděv modě a vkusu podléhající. Obchodník modním zbožím smí tudíž také prodávati rukávníky a čepice (obch. a živn. kom. v Budějovicích), rovněž kápě plyšové i z kožešiny zhotovené (obch. a živn. kom. v Brně, a deštníky i slunečníky (obch. a živn. kom. v Praze), konečně i prádlo a potřeby toaletní (obch. a živn. kom. v Budějovicích).

Obchod zbožím osadnickým.

Dle stávajících ustanovení a zvyklostí vztahuje se obchod tento na všechny druhy léčiv a barviv jako: semen, kořenů, zelin, květů, dřev, kor, listí, hub, klovatin, pryskyřic, terpentinu, nerostů, hornin; chemických přípravků, solí, trestí, balsámů, likérů, vonných octů, šťávy citronové, tuků, rybích tuků, vosku, medu, čerstvých, sušených a zavařených plodin, cukru, kávy, čaje, kakao, vanilky, čokolády, cukrovaného ovoce, všech druhů koření, oleje olivového a lněného, ryb, sýra a pod. (dobrozdání obch. a živ. komory v Lubláni). Rozdíl mezi prodejem zboží osadnického a obchodem zbožím tímto činiti nelze, neboť živ. řád nerozlišuje »obchod« od »prodeje« (roz. min. vn. ze dne 2. března 1887 č. 2449). Tento rozdíl činí pouze zák. ze dne 23. června 1881 č. 62 ř. z. ve příčině nápojů lihových. Každý obchodník zbožím osadnickým jest sice oprávněn kupčiti tuky a předměty spotřebnými jako uzeným masem, uzenicemi a pod., nepřísluší mu však oprávnění toto zboží vyráběti. Prodej masa surového podléhá úřední prohlídce a tudíž schválení místního úřadu (obch. a živ. komora v Celovci). Obchodníkům těmto přísluší též prodej lihových nápojů v zapečetěných láhvích, ovšem jen tehdy, zapraví-li dávku zák. ze dne 23. června 1881 č. 62 ř. z. stanovenou, dále drobný obchod petrolejem a pivem v láhvích. Též prodej cukrovinek ode dávna obchodníkům zbožím osadnickým příslušel. (Viz sbírku Freyovu a Mareschovu, Vídeň 1894, č. 968). Dle seznamu min. obchodu navrženého vztahuje se obchod zbožím osadnickým na tyto předměty: jižní plodiny, oleje a tuky, ryby a výrobky z nich, výrobky zemědělské a moučné, ovoce, semena, lučebné látky pomocné a výrobky báňské, pryskyřice a chemické výrobky, barviva, barvy hlinité a lučebné, svíčky, mýdlo, nápoje a lihoviny, předměty spotřebné a lahůdky, zápalky. Seznam tento není však ještě konečně stanoven.

Obchod zbožím ozdobným náleží ke svobodným živnostem. Zbožím ozdobným vyrozumíváme druhy zboží, které neslouží potřebám nutným, nýbrž, jakožto předměty přepychové spíše ozdobě, okrase neb úpravě. Obchod tento bývá též označován jakožto obchod zbožím krátkým,

[illegible] výrobky průmyslovými, které se neprodávají ani na váhu ani dle míry a často jsou totožnými s předměty ozdobnickými. Obchodníkům zbožím [illegible] přislušelo již ve starší době na základě živnostensko-právních předpisů oprávnění, aby měli na skladě všeliké zboží náležející k t. zv. zboží norimberskému, jakož i všechny druhy zboží kramářského, [illegible] všeliké drobné zboží, které se vyrábí z ocele a [illegible] jakož i z kovových směsí, dále i z kamene, želvoviny, [illegible] papíru, kůže, dřeva, skla, porcelánu, peří, [illegible] sametu a plyše, rovněž veškeré druhy zboží přepychového a kramářského, [illegible] dále zboží košíkářské, dětské, karnýsové (římsové), [illegible] do oken a dveří, obrazy, pozlacené lišty, konvice, lampy a [illegible] zboží [illegible] všeho druhu, kaučukové, hliněné, slaměné a [illegible] zboží, hračky dětské, nožířské zboží, hřebeny a kartáče, předměty [illegible] obchodu zbožím ozdobným nelze přesně vymeziti. Tak [illegible] k tomu, že potřeby venkova často nutně toho vyžadují, aby obchodník zbožím ozdobným ve příčině rozšíření svého [illegible] si vedl, protože na venkově jednotlivé živnosti nejsou v té míře a v tom rozsahu zastoupeny, jak to ve větších městech bývá. [illegible] se stanoviti přesné hranice pro objem těchto [illegible] četná dobrozdání jednotlivých obchodních a živnostenských komor, jakož i ostatních živnostenských činitelů v ohledu tom [illegible]:

1. Přepychové zboží košíkářské jest předmětem obchodu se zbožím [illegible] však obyčejné zboží košíkářské (dobrozd. obch. a živ. komory [illegible], [illegible]ecké, opavské).

2. Obchodníci zbožím galanterním a drobným mají právo chovati na skladě [illegible], hliněné, porcelánové a skleněné (obch. a živn. komora [illegible]).

3. Ježto obchod zbožím ozdobným jest na roveň postaven obchodu zbožím norimberským, kterýž zahrnuje též obchod zbožím kramářským, z papíru vyrobeným, jest též obchodník galanterní oprávněn, vésti obchod zbožím papírovým, jako papírem listovním a psacím, obálkami a gratulačními listy (obch. a živ. komora [illegible]ecká).

4. Obchodníci zbožím ozdobným smějí prodávati skleněné zboží, jako [illegible] svítilny, zrcadla, petrolejové lampy, skleněné cylindry, broušené zboží skleněné a porcelánové (obch. a živn. komora opavská).

5. Nejsou však oprávněni ku prodeji obyčejných čepic, nejsouť tyto předměty zbožím přepychovým, ovšem ale ku prodeji t. zv. cestovních čepic jakožto příslušenství cestovních potřeb (obch. a živn. komora chebská).

6. Obchodníci zbožím ozdobným nesmějí kupčiti hudebními nástroji, protože tyto předměty nelze zařaditi mezi věci přepychové, ovšem ale ku prodeji malých zvukových nástrojů, které slouží za hračky dětem, jako dětských trubek a píšťalek a podobných věcí (obch. a živ. komora liberecká).

7. Obchodníci zbožím galanterním nejsou oprávněni ku prodeji rukaviček (obch. a živ. komora brněnská, plzeňská, liberecká). Pražská obchodní a živn. kom. vyslovila se opáčně.

8. Slunečníky a deštníky náležejí následkem dlouholetého zvyku ku předmětům ozdobným (obch. a živn. kom. celovecká).

9. Ježto obchod zbožím ozdobným pojímá v sobě jen prodej zboží drobného, nenáležejí k němu dámské klobouky a dámské zboží okrasní; takové zboží okrasní řadí se částečně mezi prádlo, částečně mezi modní zboží, a mohou jím obchodníci zbožím drobným jen tehdy kupčiti, jestliže zároveň podobný obchod ohlásili (obch. a živn. komora vídeňská).

10. Rovněž není možno obchod galanterní na prodej šatstva a obuvi rozšířiti. Jenom obchod předměty trikotovými jest dle stávající všeobecné zvyklosti obchodníkům galanterním dovolen.

11. Obchodníci zbožím ozdobným nejsou oprávněni míti na skladě zboží kožešnické, jako rukávníky, kožešinové límce a čepice. Toto zboží podléhá, jako většina jiných předmětů, živnosti oděvní, modě a spadá tudíž v rámec té kategorie obchodní živnosti, která se zabývá prodejem modních předmětů (obch. a živn. komora vídeňská, brněnská, opavská).

12. Zboží optické není předmětem obchodu galanterního a nemůže se tudíž obchodníku zbožím ozdobným uděliti právo, aby obchodoval brejlemi (okuláry), které teprve v poslední řadě jsou předměty ozdoby a okrasy (obch. a živn. kom. liberecká).

13. Jest dávnou zvyklostí, že v obchodech galanterních prodávají se též mýdla a voňavky; zvyk tento jest jen potud oprávněn, pokud voňavky náležejí ku zboží přepychovému (obch. a živn. kom. inšprucká).

14. Nepatří jim prodej plstěných a soukenných střevíců (obch. a živn. kom. budějovická). V opáčném smyslu vyjádřila se obch. a živn. kom. pražská, opavská, chebská.

15. Obchod prádlem nepatří v obor obchodu ozdobnického (obch. a živn. kom. pražská a budějovická).

Obchod zbožím smíšeným.

I. Pojem.

Obchod tento vztahuje se na zboží nejrůznějšího druhu, jehož prodej není vázán koncessí. Vyskytuje se od nejstarších časů hlavně na venkově, kdež jeví se býti nutnou potřebou.

II. Objem tohoto obchodu jest velmi sporným. Především nastává otázka, je-li živnosť tato totožnou se živností v § 38 odst. 1. živ. ř. uvedenou, kteráž opravňuje majitele kupčiti všemi druhy zboží, které nejsou vázány zvláštní koncesí. Ohledně teto otázky různí se obchodní komory ve svých dobrozdáních, takže nelze ji určitě rozhodnouti. Tolik jest pouze jisto, že obchod zbožím smíšeným má asi týž objem, jako obchod zbožím osadnickým na venkově. Leč z pravidla přiznává se obchodům těmto živnostenské oprávnění objemu daleko širšího, neboť obchodům těmto dopouští se, aby byly zařízeny tak, aby potřebám venkovského obyvatelstva ve příčině zboží úplně vyhovovaly.

1. Obchod zbožím smíšeným vztahuje se z pravidla jen na obchod drobný. Naproti tomu jest obchodníkům těmto dovoleno provozovati obchod komisionářský a zasílatelský, jakož i potraniny všeho druhu prodávati. Sporna je otázka ve příčině prodeje dříví a uhlí. Obch. a živ. komora v Brně vyslovila se záporně.

2. Zboží střížné. Obch. a živ. komora v Plzni odpírá obchodníkům zbožím smíšeným právo, prodávati zboží střížné tam, kde se zdaněné sklady se zbožím druhu tohoto nalezají. Naproti tomu přiznává obch. a živ. komora

[illegible] právo kupčiti zbožím osadnickým, [illegible] železným, koženým, plátěným a modním.

[illegible] jako kapek skořicových a Hoffmannských, [illegible] prášků pro koně obchodníkům zbožím [illegible] pražské obch. a živ. komory), ovšem [illegible] výrobků, barviv, laků, fermeží, [illegible] vody (dobrozdání obch. a živ. [illegible].

[illegible] jsou oprávněni kupčiti šatstvem [illegible] však je [illegible] roz. hornorak. místodrž. ze [illegible] pak nejsou oprávněni staré šatstvo [illegible] přísluší veteškům, kteří mají potřebí [illegible] v Linci).

[illegible] a vína v láhvích, oni nesmí však [illegible] a do láhví stáčeti, ježto by tím zasahali [illegible] a živ. komora ve Št. Hradci).

[illegible] oprávněn provozovati obchod [illegible] v Praze), naproti tomu dle rozh. morav. [illegible] 38428 přísluší jemu drobný [illegible] v Opavě přiznává obchodníkům těmto [illegible] nepřípustné.

[illegible] přísluší též prodej šicích strojů. [illegible]

[illegible] střižným.

[illegible]

[illegible] se dle ministerského návrhu seznamu [illegible] z bavlny, z ovčí vlny, dále [illegible] sluší tudíž pokládati ony výrobky [illegible] se prodávají, měří a stříhají, a obsahuje [illegible] a každé jakosti, pokud jen se [illegible] tedy jen potud předmět [illegible] se na ně hodí (obch. a živ. [illegible] zda jde o tkaniny z hedvábí, bavlny, [illegible] klovatiny a zdali zboží toto [illegible] zbarvené, tištěné a pod., jakož [illegible] a živn. kom. v Olomouci).

[illegible] oprávnění obchodní, s nímž [illegible] chovati, t. j. se suknem vésti [illegible] dle míry střihaných. Dle § 36 živ. ř. [illegible] obchod střižným zbožím, [illegible] obuvnickým, jelikož k provozo- [illegible] ohlášení obchodu zbožím obuvnickým [illegible] obchodního (obch. a živn. kom. [illegible] zbožím dle § 38 živ. ř. vůbec ne- [illegible] a živn. kom. v Chebu), jelikož obchod [illegible] v užš. smyslu slova a obmezuje se [illegible] zbožím.

[illegible] kromě obchodníků střižným zbožím mohou [illegible] Beze vší pochybnosti přísluší toto [illegible] dle § 38 živ. ř., rovněž i ob-

chodníkům zbožím smíšeným, obchodníkům podomním a kramářům. Naproti tomu nemohou vésti obchod střižným zbožím obchodníci zbožím osadnickým (obch. a živ. kom. v Celovci). Majitelé tiskáren, barvíren a ústavů appreturních (ušlechťovacích) jsou vzhledem k § 37 živ. ř. oprávněni vésti obchod lněnými a vlněnými výrobky jimi samými zhotovenými a upravenými, rovněž i cizími výrobky téhož druhu, nikoli však jinakým netištěným a nebarveným zbožím manufakturním (obch. a živ. kom. v Linci). Obchodníci s modním zbožím jsou oprávněni k prodeji modních látek (obch. a živn. kom. v Brně), nikoli však k obchodu zbožím stávkovým a tkaným (obch. a živ. kom. v Praze). Krejčí a oděvníci mají právo látky ke zhotovování oděvu potřebné pro svoje odběratele v zásobě míti, nemají však práva s nimi obchod provozovati (obch. a živ. kom. v Celovci, Budějovicích, Bolzanu, Linci, Chebu a j.).

Obchod železem.

Obchod železem, jenž náleží k živnostem svobodným, obsahuje veškeré druhy železného zboží, zejména i koupi a prodej starého železa (roz. ze dne 10. března 1882 č. 483, sb. »Budwinski« č. 1337), nikoli však obchod starým kovovým nářadím, k němuž jest zapotřebí zvláštní koncese. Ohledně objemu této živnosti uvésti lze tato dobrozdání:

1. Vzhledem k oprávnění obchodníků železným zbožím, vésti obchod zbožím kartáčnickým, vyslovila se Vídeňská obchodní a živnostenská komora následovně: Komora uznává, že zboží kartáčnické ke zboží železnému čítati nelze a tudíž že ti, jichž živnostenský list zní toliko na obchod železem, při přísném výkladu § 38 al. 2 živ. ř. ku prodeji kartáčnického zboží oprávněni nejsou; domnívá se však, že na zakořeněný všestranně uznaný obyčej dlužno potud zřetel bráti, aby obchodníci železem obchod kartáčnickým zbožím posavád vedoucí z provádění této zásady dodatečně neutrpěli újmy, jakož i v budoucnosti, aby na venkově, kde není kartáčníků, vzhledem k potřebám obecenstva i na dále obvyklý prodej kartáčnického zboží obchodníkům železem byl povolen.

2. Železným zbožím nesluší rozuměti šicí stroje, jelikož obchod železným zbožím z pravidla obmezuje se na výrobky kovářské a zámečnické. (Obch. a živn. komora v Plzni.)

3. Obchodník železným zbožím, jak již slovo naznačuje, jest oprávněn vésti obchod netoliko železem surovým, nýbrž i všemi druhy hotového zboží železného a ocelového, k němuž náleží též zboží zámečnické jako kování na okna a na nábytek atd. (Obch. a živn. komora v Linci.)

4. Obchodní a živn. komora Vídeňská vyslovila se v ten smysl, že klíče zhotovovati obchodník železem, jak přirozeno, oprávněn není, nýbrž že musí k tomu užiti příslušných živnostníků; rovněž, přijímá-li klíče k úpravě do zámků, musí tuto práci svěřiti oprávněnému živnostníku, jenž pak rovněž šetřiti musí předpisů trestního zákona; avšak omezovati prodej nových klíčů, jež nezhotovují se dle otisku aniž upravují se do zámku, není dle názoru komory vhodno, jelikož ani § 469 tr. z. takového předpisu neobsahuje ani tu není pro to dostatečných důvodů praktických; naopak byly by tím četné živnosti, jež posud pro svoje výrobky značné množství hotových klíčů od obchodníků si opatřují, značně poškozeny toliko v jednostranný prospěch zámečníků; obchodník železem byl by pak nucen v každém jednotlivém případě žádati písemný průkaz o oprávnění ke koupi klíče,

obtíž to, jež by v žádném poměru nebyla k prospěchu pro veřejnou bezpečnosť z opatření toho plynoucí.

5. Obchodníci železem byli již prve oprávněni k prodeji všech druhů zboží ocelového, železného a kovaného jak ve formě zpracované tak i hrubé, tudíž i k prodeji hotového zboží zámečnického a klempířského. Zní-li živnostenský list toliko na obchod železným nádobím, jest také dotyčný živnostník oprávněn vésti obchod toliko nádobím z litiny, železa a ocelového plechu pocínovaným nebo pozinkovaným a pod., nikoli však zbožím zámečnickým a mosazným. (Obch. a živn. komora v Celovci.)

Obchody.

I. Pojem a rozdělení.

Obchodní právo — nehledíme-li k jednotlivým obchodu vlastním ústavům — nevytklo zvláštních poměrů právních občanskému právu neznámých, nýbrž stanovilo toliko pro tyto jiné normy. Příliš na formě lpící a do jisté míry nehybné právo občanské nemohlo vyhovovati živému ruchu obchodnímu; bylo tudíž třeba pro jednotlivé právní poměry v obchodě se vyskytující stanoviti pravidla jiná od občanského práva odchylná, jimiž by poměry právní pro obchod vhodněji byly upraveny.

Obchody na rozdíl od jednání občanského práva jsou tudíž ona právní jednání, jež pro souvislost svoji s obchodem nemají se posuzovati dle práva občanského, nýbrž podřízeny jsou zvláštním pravidlům obchodního práva. Obchod od ostatních odvětví výdělkových dokonale vymeziti jest velice nesnadno; zákon také nevytkl pojem obchodu definicí, nýbrž vypočítává jednotlivé obchody taxativně v čl. 271—273. Rozeznává obchody objektivní, jež jsou obchody již dle povahy své nehledíc k osobám je uzavírajícím aniž k tomu, zdali jednotlivě či po živnostensku se provozují a proto též slují obchody absolutními (čl. 271 obch. z.). Čl. 272 obch. z. pak uvádí jednání, jež obchody se stávají toliko, jsou-li provozována po živnostensku nebo sice jednotlivě, avšak uzavírá li je obchodník; obchody tyto nazývají se vzhledem k tomu relativními neboli subjektivními. Toliko živnostenským provozováním těchto dvou druhů obchodů stává se jednotlivec kupcem (obchodníkem) a slují proto obchody základními. Vedle těchto mluví se o obchodech akcessorních, odvozených, vedlejších, jimiž rozumí se obchody relativní, jež provozování obchodní živnosti umožňují, usnadňují a podporují. Dle toho rozeznávají se tři druhy obchodů: objektivní základní obchody, subjektivní základní obchody a obchody akcessorní.

II. Objektivní základní obchody vytkl obch. zák. čtyry a to:

1. Opatřování za účelem dalšího zcizení (čl. 271 č. 1. obch. z.) (t. zv. koupě na zisk, spekulační koupě, koupě à la hausse). Musí tu býti dvě základní známky.

a) opatřování. Tím rozumí se každá úplatná smlouva směřující k nabytí vlastnictví, tedy koupě, směna, přijetí na místě platu, smlouva vetešnická, depositum irregulare; nájem nebo pacht není tedy absolutním obchodem, jelikož tu není úmyslu nabyti vlastnictví, rovněž nenáleží sem nabytí dědictvím, odkazem nebo darováním pro nedostatek úplatnosti a dále i nabytí okupací, nálezem, honbou, lovení ryb a vůbec všechny případy výroby prvotné (rolnictví, lesnictví, hornictví) pro nedostatek nabytí od osoby třetí. Původní produkce tvoří sice výrobky, jež předměty obchodu jsou nebo jimi býti mohou, avšak ona jich neopatřuje. Pod pojem

výroby prvotné spadá i těžení plodů z půdy najaté, a to ať děje se v rozměrech jakýchkoli. Nejsou tudíž obchodníky majitelé uhelných dolů (sb. »Adler a Cl.« 409, 1444), cihelen (sb. »Adler a Cl.« 1350, 1417, nesprávně 979), železáren a hutí (jinak sb. »Adler a Cl.« 6 a 19), a rovněž i majitelé nebo pachtýři pramenů vod mineralních (sb. Adler a Cl.« 1475).

b) Předmětem takového opatřování musí býti

α) movité věci. Tím sluší rozuměti hmotné movité věci, při čemž však rozhoduje toliko přirozená povaha jejich, a není tedy rozhodno, zdali zákon v jistém vztahu je prohlašuje za movité nebo nemovité (§§ 299, 293 a 297 o. o. z.); proto nenáleží sem koupě pohledávek (vyjímajíc »cenné papíry«), a dále i spekulační nabývání práv původských, patentních, firmy (sb. »Adler a Cl.« 579). Musí tu však býti též úmysl věc jako movitou dále zciziti a není tudíž absolutním obchodem koupě stavebního materiálu, byť i zřízený z něho dům stavitel chtěl prodati, poněvadž nezcizují se tu zpracované věci movité, nýbrž pozemek s budovou k němu náležející (§§ 417 a 419 o. o. z.), tudíž věc nemovitá. V novějších nálezech nejvyšší soud (sb. »Adler a Cl.« 1161, 1499, 1561, 1651, 1655) ovšem přidržel se názoru, že opatřování stavební hmoty s úmyslem užiti jí při stavbě pro osobu třetí za plat prováděné jest obchodem absolutním.

β) Státní papíry, t. j. státem vydané úvěrní papíry a dlužní úpisy, dále akcie a to bez rozdílu, zdali pro obchod jsou určeny čili nic, tudíž i akcie společností, jež nezabývají se provozováním obchodu, kdežto

γ) jiné cenné papíry jsou toliko tehdy předmětem absolutního obchodu dle čl. 271 č. 1., jsou-li pro obchod určeny, čemuž na př. není u lístků divadelních, železničních a knížek spořitelních.

c) Opatření musí se státi za účelem dalšího zcizení, nikoli tedy ku vlastní spotřebě; z té příčiny nejsou obchody koupě spotřebními spolky uzavřené, pokud jde toliko o spotřebu členů samých.

Stačí však pouhý úmysl, jenž tu musí býti v době opatření si toho kterého předmětu; aby úmysl ten byl ve skutek uveden, potřebí není. Úmysl tento musí býti dán na jevo způsobem každému rozumnému člověku patrným, byť i v konkretním případě druhý kontrahent úmyslu toho nepoznal. Úmysl ten zračiti se může buď ve výslovném prohlášení, nebo může býti zřejmým z okolností, z povahy předmětu (koupě interimních listů akciové společnosti teprve utvořené (sb. »Adler a Cl.« 531), z množství a povahy věci (sb. »Adler a Cl.« 35, 419, 1043, 1259, 1572 jinak 478), z kupních podmínek (podrobení se bursovním usancím sb. »Adler a Cl.« 469, 470), konečně u kupce dle č. 273 a 274 obch. z. se vůbec předpokládá. Okolnosť, že úmysl ten tu byl, musí jinak dokázati ten, kdo se ho dovolává. Další zcizení musí býti »podstatným a bezprostředním účelem nabytí«; proto také není absolutním obchodem opatřování věcí vedlejších, pomocných, jež slouží toliko ku přípravě věcí jiných, kteréž jsou předmětem obchodu; není tu tedy obchod absolutní, kupuje-li malíř barvy nebo rámy na obrazy (sb. »Adler a Cl.« 855, 998, 1575), majitel továrny na rum, sudy (sb. »Adler a Cl.« 779), majitel továrny na sodovou vodu láhve potřebné (jinak roz. sb. »Adler a Cl.« 1596). Aby nabyvatel měl úmysl prodati se ziskem zákon nežádá, s druhé strany nesmí však úmysl k zisku směřující již předem býti vyloučen. Úmysl dále zciziti musí se týkati věci za tímto účelem zjednané; při tom jest lhostejno, zdali zcizí se věc tato v podobě nezměněné či zdali se prve upraví nebo zpracuje,

pokud jen zůstává věcí touž. Velice obtížno bývá rozhodnouti otázku, je-li věc prodaná totožnou s věcí zjednanou.

Tak zejména i továrníci, opatřujíce suroviny za účelem výroby tovarů, a řemeslníci kupujíce předměty za účelem jich zpracování, uzavírají absolutní obchody, dále hostinský, jenž kupuje maso nebo víno, pekař, jenž kupuje mouku, nikoli však lakýrník kupující lak a pod.

2. Převzetí dodávky předmětů pod č. 1. lit. *b* vyznačených, jež dodavatel za tímto účelem si opatřuje (spekulační prodej, à la baisse) (čl. 271 č. 2). Převzetí dodávky t. j. úplatná smlouva zcizovací, kterouž dodavatel se zavazuje, že na někoho převede vlastnictví té které věci, musí prve býti uzavřena, než věc ta byla opatřena (sb. »Adler a Cl.« 1282, jinak 1371); obrat »k tomuto účelu opatřuje« znamená, že opatření to státi se má za účelem a ke splnění převzaté dodávky; není tedy absolutním obchodem převzetí dodávky, jestliže se dodávka hned bezprostředně na to uskuteční. Při tom jest rozhodno a dostačí toliko, aby úmysl strany dotyčné věci teprve si opatřiti při uzavření dodávací smlouvy na jevo byl dán a na tom pak nezáleží, vzdal-li se snad později dodavatel tohoto úmyslu a dodal na př. věci ze svých zásob. Podobně i tu mohou věci, jež jsou předmětem dodávky, dodavatelem býti upraveny nebo zpracovány, vždy však mohou to býti toliko věci movité, čemuž svědčí doslovné znění čl. 271. č. 2. obch. z.

3. Smlouva pojišťovací proti prémii jest se strany pojišťovatele absolutním obchodem nehledíc k předmětu ani nebezpečí, vzhledem k němuž pojištění bylo uzavřeno. Pojišťovatel a pojištěný musí býti dvě rozdílné osoby. Pojišťovatel béře na se nebezpečí, má z vlastního jmění nahraditi škodu tímto nebezpečím způsobenou, prémie pak jest naproti tomu protidávkou, jež předem se stanoví a z pravidla také předem — ve splátkách nebo paušálně — se zapravuje, a již sluší platiti jen potud, pokud dotyčné nebezpečí trvá a odpadá tudíž na př. zkázou pojištěného předmětu.

Jiné povahy jest pojištění vzájemné, při němž pojištěný zároveň jest pojišťovatelem, jež v zásadě nemá poskytovati zisku, při němž jednotlivé škody rozvrhují se na všechny členy a kde tudíž škoda nahražuje se výhradně z příspěvků členských. Pojištění členů vzájemně pojišťující společnosti není nikdy absolutním obchodem (judikát č. 110 ze dne 30. března 1881 č. 834 z r. 1880; sb. »Adler a Cl.« 962, 868). Na povaze vzájemného pojištění ničeho se nemění, platí-li členové dle stanov již předem určenou, pevnou prémii (sb. »Adler a Cl.« 690 a 970), neboť tyto t. zv. premie ve skutečnosti jsou vlastně příspěvky, vklady členů. Přijímá-li však takováto společnosť pojištění proti prémii od nečlenů, uzavírá pak ovšem se své strany obchod objektivní (sb. »Adler a Cl.« 192).

4. Převzetí dopravy zboží a cestujících po moři a pojišťování námořské.

K uvedeným čtyřem druhům obchodů absolutních připojil zák. ze ze dne 1. dubna 1875 č. 67 ř. z. (§ 12. a 14.) ještě

5. obchody bursovní (viz čl. Bursa).

III. Relativní neboli subjektivní obchody základní (čl. 272 obch. z.). Jednání v čl. 272 uvedená jsou jen tehdy obchody, provozují-li se buď po živnostensku nebo sice jednotlivě avšak předsebéře-li je kupec u provozování své obchodní živnosti obyčejně v jiných obchodech pozůstávající (čl. 272 č. 1. a posl. věta). Živnosť směřuje k zisku, nikoli však

nahodilému nebo příležitostnému, nýbrž k zisku trvalému trvalou činností podmíněnému. Živnosť má býti trvalým pramenem důchodu, proto úmysl k zisku směřující jest charakteristickou její známkou.

Čl. 272 uvádí následujících pět druhů relativních obchodů základních:

1. Převzetí úpravy nebo spracování movitých věcí pro jiné. Předmětem tu jest jistá práce, technické nikoli umělecké zpracování movitých věcí; příjemce má věc pro jiného t. j. na cizí účet toliko upraviti nebo zpracovati. Objednatel musí tudíž sám dodati látku celou neb alespoň věc hlavní. Všeobecně se připouští, aby příjemce též látku na účet objednatele koupil, v kterémžto případě jde pak o dvojí rozdílné jednání právní t. j. příkaz ke koupi a k němu se družící smlouva o zpracování věci koupené. Je-li předmětem smlouvy dodávka hotového výrobku, poskytuje-li tedy příjemce práci i látku, pak není to smlouva námezdní, nýbrž kupní, jež ovšem pod čl. 272 č. 1. obch. z. nespadá. Toliko převzetí práce nikoli objednání v tomto případě jest základním obchodem; k jakému účelu se tak činí, jest lhostejno. Tak náleží sem též zhotovení dveří neb oken pro dům objednatelův ze dříví jím dodaného; naproti tomu však nelze převzetí stavby z materiálu stavebníkova pokládati snad za zpracování nebo přepracování materiálu, neboť jde tu spíše o předmět nový, věc nemovitou, a nespadá tudíž pod čl. 272 č. 1., nýbrž pod čl. 275 obch. zák. (jinak roz. sb. „Adler a Cl.« 1035, 1183). O obchodě však lze tu mluviti toliko tehda, přesahuje li rozsah živnosti meze řemesla. Otázku, zdali v konkrétním případě jde o provozování ve velkém, rozhoduje od případu k případu soudce (sb. »Adler a Cl.« 28) hledě k jednotlivým známkám, zejména zdali převládá činnosť osobní či strojová, práce na objednávku či do zásoby atd.; v pochybnosti má se pak obrátiti o dobrozdání k obchodní a živnostenské komoře (výn. min. sprav. ze dne 8. února 1864 č. 803, jenž nebyl zrušen § 1. zák. ze dne 15. března 1883 č. 39 ř. z.).

2. Obchody bankéřů a penězoměnců: Všeobecně lze tyto charakterisovati jako obchody sprostředkující oběh peněz a úvěr. Která jednání sem náležejí, o tom rozhodují názory obchodního světa. Z četných postupem času neustále se množících obchodů sem spadajících buďtež uvedeny na př. směna a výměna různých druhů peněz, koupě a prodej cenných papírů, obchody úvěrní, depositní, eskomptní (sb. »Adler a Cl.« 133), sprostředkování oběhu peněz přijímáním vkladů a poskytováním zápůjček. Spořitelny tudíž provozují obchody (plen. roz. 477, kn. jud. č. 84), naproti tomu pro nedostatek úmyslu k zisku směřujícího neprovozují obchody záložny, pokud toliko členům úvěru poskytují (sb. »Adlera Cl.« 959).

Rovněž kapitalista peníze na úrok půjčující, neprovozuje tím ještě obchody bankéřské (jinak »Adler a Cl.« 861), kdežto ten, kdo sám peníze si vypůjčuje za tím účelem, aby je opět dále na úrok zapůjčil, uzavírá absolutní obchod dle čl. 271 č. 1. obch. z.

3. Obchody komisionáře, speditora a povozníka, jakož i ústavů k dopravě osob určených. Výraz »ústavy« nevztahuje se na podnikatele, nýbrž na podnik a znamená provozování ve velkém, podnik provozovaný ve velkém slohu a po kupecku; zahrnuje tedy netoliko dopravní společnosti, nýbrž i jednotlivce dopravu ve velkém obstarávající. Sem náležejí parní tramwaye, železné koňské dráhy, společnosti

omnibusové, nikoli však »obyčejné« vozky, fiakry, drožky (čl. 10. obch. z.). Předmětem podniku musí však býti skutečná doprava a nikoli pouhé poskytnutí dopravních prostředků.

4. Sprostředkování a uzavírání obchodů pro jiné osoby vyjímajíc úřední jednání obchodních dohodcův. Sprostředkovatelem jest ten, kdo vlastní činností uzavření obchodu mezi svým zmocnitelem a osobou třetí přivodí neb alespoň připravuje; rozumí se tu činnosť »povahy skutkové«, kdežto ten, kdo za jiného toliko obchod uzavírá, kontrahuje jako jeho zástupce. Činnosť sprostředkovatele musí směřovati přímo a bezprostředně k uzavření obchodu a musí to býti úmyslná činnosť osobní, cíle tohoto si vědomá. Tak na př. pouhé poskytování zpráv o úvěrních poměrech firmy není sprostředkováním ve smyslu čl. 272 č. 4. obch. z. (sb. »Adler a Cl.« 1288.).

Předmětem sprostředkování musí býti obchody (nejen však základní, nýbrž též akcessorní). Sprostředkovatel musí provozovati sprostředkování obchodů jako živnosť, tudíž samostatně. Sem náležejí různé druhy samostatných jednatelů, nenacházejících se v poměru služebním, jimž bývají dávána různá jména, zvláště obchodní agenti, cestující jednatelé, generální zástupci, representanti atd., dále sprostředkovací kancelář pro obchodní pomocníky — nikoli pro domácí čeleď —, kanceláře ku zprostředkování pojištění, k opatření nebo uložení kapitálu výhradně nebo zvláště od kupců a kupcům, rovněž sběrny insertů. Nenáležejí sem však, jelikož nezabývají se obchody, kanceláře zprostředkující prodej a nájem nemovitostí, aniž jednatelství divadelní.

5. Obchody nakladatelské jakož i obchody knihkupecké, a věcmi uměleckými, pak obchody tiskáren, ač-li provozování živnosti knihtiskařské přesahuje meze obyčejného řemesla.

Ohledně obchodů nakladatelských dlužno poznamenati, že podstatnou známkou jich jest rozmnožování literárního neb uměleckého výrobku vlastními nebo cizími prostředky a uveřejnění (rozšíření a odbyt) rozmnoženého díla; není naproti tomu třeba, aby nakladatel uzavíral též smlouvy o předmětech ke zřízení díla potřebných. Nakladatel může býti sám tiskařem, vyrabitelem papíru atd.; rovněž není nutnou podmínkou nakladatelského obchodu nabytí práva autorského; nakladatelem jest též ten, kdo provádí patisk nebo díla, pro která autorské právo již neexistuje, hotoví a prodává. I ten, kdo sám své dílo vydává, provozuje tudíž obchody dle čl. 272 č. 5. obch. z., činí-li tak po živnostensku, jestliže tedy vydává dílo periodické nebo ve větším počtu exemplářů. K obchodům nakladatelským náleží též po živnostensku provozované vydávání časopisu, jak tomu jest zejména při listech periodických.

IV. Akcessorní neboli odvozené (vedlejší) obchody.

Čl. 273 obch. z. prohlašuje totiž za obchody všechna jednotlivá právní jednání kupcova, která k provozování jeho obchodní živnosti náležejí. Obchodní živnosť kupcova ve smyslu obch. zák. neomezuje se však toliko na právní jednání z odborné živnosti jeho plynoucí. To vysvítá již z čl. 272 č. 2., zejména však ze čl. 42. K obchodní živnosti kupcově náležejí tudíž vůbec všechny obchody absolutní a relativní, jež jako obchodník činí; k provozování obchodní živnosti pak náležejí všechna právní jednání, jež k vedení, usnadnění, zvelebení obchodní živnosti slouží nebo sloužiti mohou,

ať již se tato provozuje či teprve má se ve skutek uvésti. Sem spadají v čl. 273, odst. 2. příkladem uvedené obchody realisační předsevzaté ku provedení obchodů zmíněných ve čl. 271 č. 1. a 2. (vyjímajíc další prodeje řemeslníky předsevzaté, pokud se dějí jen u provozování řemesla), jakož i zjednávání všelikého náčiní, látek, nářadí a jiných věcí, jichžto při provozování živnosti se má užívati nebo spotřebovati. Pod čl. 273 spadá odevzdávání návěští (insertů) k uveřejnění (sb. »Adler a Cl.« 1063), opatření si provozovacího kapitálu zápůjčkou, akceptem směnek, vydáním a přijetím směnky (sb. »Adler a Cl.« 424), poskytnutí a přijetí platu (sb. »Adler a Cl.« 397), rovněž bezplatné smlouvy, předsevzaté k účelům obchodním, jako obvyklé novoroční dary odběratelům; pomocným obchodem jest též přijetí místa správního rady a s tím souvisejíc složení akcií stanovami předepsané (jinak roz. sb. »Adler a Cl. 686).

K usnadnění jinak obtížného důkazu, zdali právní jednání náleží k provozování obchodní živnosti, zdali tedy obchodník jednal jako takový, vytkl zákon dvojí domněnku. Dle čl. 274 odst. 1. pokládá se v pochybnosti za to, že smlouvy kupcem učiněné ku provozování jeho živnosti náležejí. Domněnka tato připouští ovšem protidůkaz, že to které právní jednání k obchodní živnosti nenáleží, že kupec neuzavřel je k účelům obchodním, nýbrž z důvodů jiných na př. z ohledů příbuzenských, k účelům soukromým nebo z pouhé libosti (sb. »Adler a Cl.« 1460). Ještě dále jde domněnka druhá, že totiž dlužní úpisy kupcem vydané náležejí k obchodní živnosti, pokud z nich samých opak nevysvítá (čl. 274 odst. 2.). Obě domněnky působí pro každého a proti každému.

V. Právní jednání týkající se věcí nemovitých. Dle čl. 275 obch. zák. nejsou smlouvy o věcech nemovitých obchody. Smlouvami o nemovitých věcech jsou však toliko ty, jichž samostatným a bezprostředním hlavním předmětem jest věc nemovitá; tak tomu jest nejen při nabytí vlastnictví a jiných věcných práv požívacích, nýbrž i při smlouvách obligačních, jde-li při nich o užívání věci nemovité. Všem těmto právním jednáním citovaným předpisem povaha obchodu se odnímá, byť i náležela k provozování obchodní živnosti, nejsou tudíž vůbec obchody akcesorními, zejména není obchodem nájem místností obchodních (sb. »Adler a Cl.« 1507). Předmětem smluv, jimiž kdo na se béře provedení staveb (železnic, mostů, silnic, domů atd.) není, jak četnými nálezy a zejména též roz. sb. »Adler a Cl.« 605, 1199 uznáno bylo, práce a dodání potřebného materiálu, nýbrž zřízený objekt, budoucí nemovitá věc jako jednotný celek. Vyplývá-li však z úmluvy, že jednotlivá plnění, ku př. dodání materiálu, vypracování plánu, řízení a provedení stavby atd. se pokládají za plnění samostatná a také zvlášť se honorují, pak není tu jediná smlouva s jedním plněním, nýbrž ve skutečnosti více samostatných toliko zevně spojených smluv, locatio conductio operis a operarum, koupě a bezprostředním jejich předmětem není věc nemovitá, nýbrž jednotlivé dodávky a výkony. Zdali tomu tak jest, sluší rozhodnouti v konkrétním případě dle okolností; při tom není snad naprosto rozhodno, že jednotlivé práce odděleně se účtují, jelikož často děje se tak za tím účelem, aby snáze bylo lze stanoviti celkový náklad na stavbu. Ovšem však nevztahuje se čl. 275 na obchod se stavebním materiálem jako věcmi samostatnými, aniž na převzetí pojištění nemovitostí, jelikož tu není předmětem smlouvy nemovitost, nýbrž převzetí nebezpečí a náhrada škody; dále nespadají pod čl. 275 smlouvy, jež sice

rovněž týkají se bezprostředně věci nemovité, avšak nikoli jako věci hlavní, jako na př. koupě obchodního podniku, k němuž náleží nemovitosť, aniž poskytování hypotékárních zápůjček, poněvadž tu nabytí pohledávky je věcí hlavní, zástavní právo toliko akcessoriem, leč že by hypoteka pro pohledávku již stávající samostatně byla zřízena; rovněž nespadá pod čl. 275, zjedná-li si kdo movité věci jako věci samostatné za tím účelem, aby jich užil pro nemovitosť nebo v nemovitosti, ku př. příslušenství, stroje, plynové roury atd.; věci opatřeny resp. dodány byly jako movité, úmysl nabyvatele tu nerozhoduje, ačkoli ovšem lze tu pak mluviti toliko o obchodu akcessorním a nikoli o absolutním obchodu dle čl. 271 č. 1.

VI. Dle toho, zdali právní jednání jest obchodem na straně obou kontrahentů či toliko jednoho z nich, mluví se o obchodech jednostranných a dvoustranných; i když právní jednání však jest toliko jednostranným obchodem, sluší dle čl. 277 obch. zák. užiti ustanovení čtvrté knihy obch. zák. pro oba kontrahenty, pokud z ustanovení těchto samotných neplyne, že vztahují se toliko na onoho kontrahenta, na jehož straně jednání ono jest obchodem.

VII. Obchod jsa právním jednáním předpokládá způsobilosť k právům a k činům jednajících, jež se posuzuje dle práva občanského. Je-li však právní jednání ve smyslu obch. zák. obchodem, nepozbývá pak této povahy ani když kontrahentovi vzhledem k jeho úřadu nebo stavu nebo z policejních aneb jinakých podobných důvodů jest zapověděno obchod provozovati (čl. 276 srv. též čl. 11 obch. zák.). Tím však sluší rozuměti toliko zákazy bezprostředně na osobu se vztahující, nikoli zákonné zákazy obchodu s jistými druhy věcí ku př. cizozemské prémiové dlužní úpisy zmíněné v §§ 2. a 3. zák. ze dne 28. března 1889 č. 32 ř. z.

VIII. Výraz »obchod« slouží netoliko k označení právního jednání, jež sluší posuzovati podle obchodního práva, nýbrž užívá se ho též v témž významu jako slova »závodní jmění« značícího souhrn a výsledek aktiv a passiv, dále k označení živnostenské činnosti a živnosti kupcovy a zahrnuje též obchodní podnik jako souhrn základů, na nichž provozování resp. pokračování v konkretní obchodní živnosti spočívá; v tomto smyslu jest rozuměti výrazu »obchod« v čl. 22, 23 a 24 odst. 1. obch. z. O převodu obchodu v tomto smyslu a o převodu firmy srv. čl. »Firma«.

Literatura: Randa, Soukromé obchodní právo rak., Praha, 1894. 4. vyd.

Obchody bursovní viz čl. Bursa.

Obchody differenční.

Differenční obchody jsou na určitou lhůtu uzavřené smlouvy o dodání cenných papírů, předmětů obchodu bursovního a zboží, které mají tržní nebo bursovní hodnotu, při čemž úmysl kontrahentů a srovnalé jich vůle pouze a výhradně k tomu se nese, aby rozdíl mezi smluvenou cenou zboží tvořícího předmět této smlouvy a mezi cenou tržní a bursovní v den dodání vyplacen byl tou stranou, která při tom prodělá; tedy při klesnutí ceny bude rozdíl vyplacen kupcem, při stoupnutí prodatelem. Ku podstatě obchodu differenčního v právním smyslu náleží tedy mlčky neb výslovně učiněná úmluva stran, že skutečné dodání resp. odebrání zboží tvořícího předmět smlouvy nesmí být žádáno, nýbrž právo resp. povinnost každého kontrahenta obmezuje se na pohledávání resp. vyplacení rozdílu

vypočteného dle zásady svrchu uvedené. Takovýto differenční obchod spadá pod pojem sázky v § 1271 o. o. z. vyměřený, ježto základem smlouvy dle pravé jeho povahy (§ 916 o. o. z.) posuzované jest pouze rozdílné mínění obou kontrahentů; kupec za to má, že cena zboží stoupne, kdežto prodatel očekává jeho klesnutí. Sázka pak určena jest co do obnosu úmluvou stran. Žalovatelnými nároky z obchodů differenčních dle § 1271 o. o. z. nejsou, vyjímaje ten případ, jestli a pokud obnos rozdíl kryjící soudně nebo mimosoudně byl uložen nebo vzniknou-li z obchodů bursovních t. j. z obchodů uzavřených »ve veřejné místnosti bursovní ve stanoveném čase bursovním o takových předmětech, které na dotyčné burse prodávány a znamenány býti smějí« (§ 12. zákona ze dne 1. dubna 1875 č. 67 ř. z.), pro kterýžto případ námitka, že tu jde o sázku neb hru, podle § 13. zák. ze dne 1. dubna 1875 č. 67. ř. z. výslovně jest vyloučena. Zaplatí-li se rozdíl, nemůže nikterak dle § 1271 o. o. z. býti nazpět požadován. Z řečeného plyne, že podle úmyslu stran každá smlouva dodávací mající ráz některé z různých forem obchodů bursovních může býti posuzována jako obchod differenční; rozhodnou vždy jest mlčky neb výslovně učiněná úmluva stran, aby místo skutečného (hmotného) dodání resp. odebrání zboží nastoupilo vyrovnání zisku resp. ztráty rozdílem počítaným dle obsahu smlouvy. Pro případ sporu bude ovšem míti zhusta nemalý význam okolnost, jinak při pojmové známce differenčního obchodu nepodstatná, zda-li totiž strany výslovně navzájem se zřekly skutečného dodání resp. odebrání zboží, či má-li se předpokládati dle okolností jednoduchá, mlčky projevená shoda jejich. Kdyby platil princip volného uvažování důkazů, měl by ohled na četné individuální momenty a životní poměry stran, které se dokazování dle řádu soudního platnému vymykají, za následek nežalovatelnost mnohých takových nároků, jak o tom svědčí praxe říšského soudu a vrchního obchodního soudu říšského v Německu. Nelzeť nežalovatelnost obchodů differenčních v případech zhusta se opětujících dovoditi tvrzením, že bankovní obchod obstarává kommissionářsky koupi nebo prodej zboží nebo cenných papírů proti složení jistého obnosu; neboť tomu odporuje u nás kromě principu formalného důkazu a kromě předpisu § 887 o. o. z. i názor naší judikatury, dle kterého nezrušuje se obchod kommissionářský (čl. 376 obch. zák.), změnou jeho v obchod dodávací tehdy, vstoupí-li kommissionář v koupi nebo prodej svého kommittenta jako samokontrahent. (Sb. »Adler a Cl.« 1128 a 1187). Nejsou tedy právnickými zvláštnostmi ony smlouvy kupní nebo dodávací o cenných papírech nebo zboží s časem plnění zcela přesně ustanoveným, při kterých jedna nebo obě strany již z předu nemají úmyslu ani s to nejsou, aby zboží odebraly resp. dodaly, nýbrž vůle jejich k tomu se nese, by vzájemným plněním jedna strana získala a druhá prodělala, event. aby obchodem stravným (report) spekulace se prodloužila; není zde však předchozího srozumění, kterým by sproštěna byla každá strana od faktického plnění zaplacením rozdílu. Hospodářský ráz takovýchto po právu nenaříkatelných obchodů differenčních jest ovšem týž jako u pravého obchodu differenčního, schází však jim podstatná známka smlouvy o sázku. Přenesitelnost závazku k dodání resp. k odebrání, kteráž podmíněna jest požadavky obchodu bursovního a kteráž ve všech statutech bursovních se předpokládá, nevyhledává toho, aby strany na vzájem výslovně se zřekly faktického plnění, třeba by obchod takový obě uzavřely za účelem hry differenční. (Viz. čl. Bursa, VIII.).

Obchody místní.

I. Pojem.

Místní obchody jsou v širším slova smyslu ona obchodní jednání, která mají býti splněna na témž místě, kde byla uzavřena; v užším slova smyslu jsou místní obchody ony koupě a prodeje, jichž předmětem jest zboží v témž místě se nalézající, ve kterém prodatel v čas uzavřené smlouvy svůj obchodní závod nebo své sídlo má a kde kupec zboží jest zavázán přijmouti resp. převzíti. Protivu k místním obchodům tvoří obchod distanční, při nichž zboží kupci se zasílá s jiného místa.

II. Zásada čl. 346 obch. zák., že kupec povinen jest zboží přijmouti pokud má vlastnosti smlouvou neb zákonem požadované, a že přijetí musí se státi ihned, není-li jinak určeno smlouvou nebo místním obyčejem nebo okolnostmi, platí jak pro obchod místní tak distanční. Rozdíl však záleží v tom, že při obchodech distančních příjemce zboží jest zavázán došlé zboží bez prodlení prohlédnouti a ihned oznámiti prodateli objevené vady, jinak by se pokládalo zboží za schválené. Naproti tomu při místních obchodech má kupec ihned při odevzdání zboží prodateli prohlásiti, zda zboží schvaluje čili nic resp. zda zboží přijímá čili nic. Přijme-li kupec zboží, není zpravidla již oprávněn dodatečně k platnosti přivésti vady nebo zboží k disposici dáti; neboť při místních obchodech má průchod úplně zásada čl. 318 obch. z., podle které na danou nabídku má být mezi přítomnými k uzavření obchodu ihned učiněno prohlášeni. Prodatel může ihned při dodání a odevzdání zboží žádati, aby se kupec o jeho náležité jakosti prohlásil, není tedy nucen vydávati se nebezpečí dodatečného vytčení vad zboží se strany kupcovy a se své strany převzíti na se důkaz, že zboží v čas odeslání vyhovovalo podmínkám smlouvy neb zákona. Ustanovení čl. 347—350 obch. zák. nemají tudíž platnosti pro obchody místní.

III. Ovšem naskytá se otázka, zda při obchodech místních vady, které při okamžité prohlídce dle řádného způsobu jednání nebyly patrny, následkem přijetí zboží kupcem také mají býti pokládány za schválené resp. nemohou-li již k platnosti býti přivedeny. Nemůže býti pochybnosti, že při obchodech místních kupci při takových nedostatcích, jež nelze ihned postřehnouti, musí býti aspoň to právo zůstaveno, jako každému jinému kupci, ježto by mu byla každá právní ochrana odepřena, aby se zabezpečil před vadami, které nebyly hned při odevzdání resp. přijetí zboží patrny. Musí tedy vzhledem k tomu právem se dovozovati, že dle čl. 1. obch. zák. pokud obchodní zvyklosti pro některý druh zboží zvláštní lhůty ohledně takových teprve dodatečně na jevo vycházejících vad při obchodech místních nepřipouštějí, má míti platnost ustanovení § 933 o. o. z., dle něhož přísluší kupci v souhlasu se čl. 349 obch. zák. šestiměsíční lhůta běžící od dodání zboží, aby mohl za příčinou odstranění takovýchto nedostatků event. zrušení koupě svá práva z titulu správy k platnosti přivésti.

Obchody splátkové.

I. Povaha a význam.

Obchody splátkové jsou u provozování živnosti předsevzaté prodeje movitých věcí s výslovnou úmluvou, že jich kupní cena ve splátkách zapravena býti má. Obchod splátkový vnikl do všech odvětví obchodu. Obchody splátkové uzavírají se při koupi šatstva, prádla, nábytku, kněh, obrazů, losů, cenných papírů, strojů atd. Obchod splátkový jest výplodem moderního styku obchodního a pokud se týče drobného obchodu, nahrazuje

většinou prodej za hotové nebo na úvěr. Tato forma obchodů poskytuje kupci i prodavači mnohých výhod. Prvějšímu poskytují možnosť opatřiti si nejnutnější věci, neboť na splátky jest to mnohem snažší, než kdyby kupní cenu hned celou zapraviti měl. Na obchody splátkové jest tudíž v první řadě ona třída lidí odkázána, jichž příjmy záležejí v určité mzdě neb služném po částkách vypláceném, tedy bez odporu třída nejmenšími prostředky nadaná. Této třídě obyvatelstva poskytuje obchod splátkový nejpohodlnější a nejsnadnější příležitosť jednak své potřeby si obstarati, jednak svým povinnostem platebním zadost učiniti. Avšak i prodávači poskytuje obchod splátkový jistý a často i značný pramen výdělku, jelikož jím tento větší kruh odběratelů získá a na širší vrstvy obyvatelstva počítati může; zjednav si takto větší odbyt, může obchod ve větším rozměru provozovati. Naproti všem těmto výhodám, jež podceňovati nelze, uvésti sluší, že celá řada živnostníků, obchodem splátkovým se zabývajících, své odběratele vykořisťovala a sice jednak lichvářskými špekulacemi, jednak prodejem zboží, skutečné své ceně neodpovídajícího a ku trhové ceně v žádném poměru nestojícího. Jisto jest ovšem, že újma, kterou prodávač poskytnutím úvěru utrpí, zvýšení ceny zboží v zápětí míti musí, leč toto zvyšování cen přehání se často tak, že právě ona nezámožná třída obyvatelstva nesvědomitostí obchodníkovou snadno hospodářské záhubě jest vydána. Nešvarům těmto hledí odpomoci zák. ze dne 27. dubna 1896 č. 70 ř. z.

II. Právo soukromé.

1. Závdavek. Vyhradil-li sobě prodavač pro případ, že by kupující nesplnil svého závazku, právo odstoupiti od smlouvy, jest povinen, užije-li práva tohoto, závdavek i s úroky navrátiti a co kupec po případě na věc vynaložil, tomuto vynahraditi. Opačná úmluva jest neplatnou. Naproti tomu musí kupec prodavači věc vrátiti a dle okolností škodu jemu nahraditi; obzvláště musí za upotřebení věci náhradu poskytnouti. Každá předchozí úmluva ohledně výše náhrady jest neplatnou.

2. Ztráta lhůt smí jen pro případ nedodržení nejméně dvou, bezprostředně po sobě následujících splátek ujednána býti. Ujednání jiného trestu než ztráty lhůt pro případ, že by kupec svým povinnostem nedostál, jest též neplatné.

3. Právního prostředku pro zkrácení nad polovici ceny může kupec použíti i tehdy:

a) když pravou cenu věci znal, nebo

b) když prohlásil, že věc ze zvláštní záliby za neobyčejnou cenu převzal,

c) když obchod splátkový jest obchodem ve smyslu obchodního zákona. Strany nemohou se tohoto prostředku právního platně vzdáti.

4. Na ústní úmluvu, která s prodavačem neb jeho jednatelem před nebo při uzavření obchodu splátkového učiněna byla, může soudce ohled vzíti, i když tato s listinou v obchodě splátkovém učiněnou nesouhlasí.

5. Promlčení nároků kupcových na náhradu:

a) Ujednání kratší než tříleté lhůty promlčecí jest neplatné.

b) Nárok na správu ohledně nedostatků věcí může i po uplynutí 6 měsíců ještě tak dlouho žalobou neb obranou k platnosti přiveden býti, pokud kupní cena úplně zaplacena nebyla. Oznámení vad není k zachování nároků zapotřebí.

III. Řízení soudní.

1. Bydlí-li kupec v Rakousku, nemá stanovení soudu splniště (forum contractus) místo.

2. Rovněž i dobrovolné podrobení se soudu nepříslušnému (forum prorogativum) jest nezávazno.

3. Nepříslušnosť má se z povinnosti úřadní zkoumati a sice až do provedení exekučního prodeje. Tato může jen tím odstraněna býti, že se žalovaný přes to, že soudem dříve poučen byl, do projednávání pustí.

4. Stručné řízení při obchodech splátkových má i v takových případech místo, kde by řádné písemné neb ústní řízení nastoupiti mělo.

5. Od žalobce nemůže býti žádána jistota žalobní.

6. Soudce rozhoduje dle volného uvážení všech okolností.

IV. Právo živnostenské.

Při odevzdání věci musí prodavač kupci na vlastní útraty opis listiny splátkové vydati. Přestupek tohoto předpisu trestá politický úřad peněžní pokutou až do 50 zl., v případě nedobytnosti vězením. Tento trest řídí se předpisy 9. hlavy živnostenského řádu.

V. Uvedený zákon ze dne 27. dubna 1896 vztahuje se též na obchody splátkovým obchodům spřízněné, zvláště na nájemní přenechání věcí. Zákon tento netýká se však obchodů splátkových, které na straně kupce jsou obchodem ve smyslu obchodního zákona a dále obchodů splátkových před působností tohoto zákona uzavřených.

VI. Obchody splátkové losy, t. j. obchody, které při prodeji státních neb jiných losů, neb podílů losů proti splátkám se uzavírají. Na tyto obchody vztahují se dle smyslu předpisy cit. zákona ze dne 27. dubna 1896 (§ 11. cit. zák.), jakož i normy zákonem ze dne 30. června 1870 č. 90 ř. z. stanovené:

1. Prodej losů na splátky jest jen majitelům protokolovaných firem dovolen.

2. Obchod splátkový nesmí spojovati se s jiným právním jednáním.

3. O prodeji musí prodavač vydati listinu svou firmou podepsanou, obsahující přesný popis losu (datum, cenu nominalní, známky vylosovací), kupní cenu, místo platební, následky nedodržení splátek.

4. Prodavač musí platícímu potvrzení o zaplacení každé splátky vydati.

5. Prodavač musí juxtové rejstříky vésti a nesmí prodané losy nebo podíly losů zastaviti ani prodati, pokud kupec nedodržením platebních povinností dle ustanovení prodejní listiny nároků na ně nepozbyl, naopak ale jest povinen majiteli prodejní listiny na požádání koupené losy nebo podíly losů, nejen proti zaplacení ještě zbývající kupní ceny, kdykoli ihned vydati, nýbrž i před zapravením kupní ceny, pokud kupec dle ustanovení prodejní listiny nároků nepozbyl, kdykoli k nahlédnutí předložiti.

6. Orgány finanční jsou oprávněny a na požádání kupce, vykáže-li se tento prodejní listinou a potvrzením, že všechny dosavádní splátky zaplatil, povinny do juxtových rejstříků nahlédnouti a když z těchto vidno není, že kupec nároků pozbyl, okamžité předložení prodaných losů neb podílů losu žádati. Kdo toto nařízení přestoupí, aneb do listiny prodejní zanese udání s plánem slosovacím nesouhlasící, ohledně prodaných neb ke koupi nabízených losů neb podílů losů, aneb listinou takovou k uzavření obchodu vybízí, dopouští se přestupku důchodkového a podléhá pokutě

peněžité v obnosu rovnajícím se 2 až 8násobné ceně nominální dotyčných losů. Každý jiný přestupek těchto nařízení tresce se jako zapovězená hra dle trest. zákona důchodkového.

Obligace alternativní jest poměr obligační, při němž předmět plnění strany předem určitě nesmluvily, takže daný slib na několikerý způsob splněn býti může (§ 906 o. o. z.). Ohledně předmětu plnění mohou nastati různé případy:

1. Ve smlouvě nebylo ustanoveno, která strana voliti má. V tomto případě splní zavázaný, jak mu libo; ustanovil-li se však na některém způsobu a věřiteli to oznámil, nemůže potom sám o sobě od volby upustiti, leč že by věřitel k tomu svolil.

2. Má-li věřitel volbu, nemůže rovněž dle analogie § 906 sám o sobě volbu již vykonanou změniti. Volba jest vykonaná, jakmile věřitel dlužníkovi prohlásí, že žádá ten či onen předmět, aneb přijme-li věřitel od dlužníka jedno z plnění bez námitky. (Nabízí-li se žalobce ku přijetí jisté částky, aby mohl žádati za zahájení řízení stručného neb nepatrného, má žalovaný právo částku tu složiti a tím se závazku svého sprostiti (rozh. ze dne 8. srpna 1881 č. 7943, sb. 8463).

3. Strany mohou též volbu na třetí osobu vznésti, ve kterémž případě přejímá tato arbitrium boni viri. Volba pokládá se tu za vykonanou, jakmile třetí osoba stranám prohlásí, že předmět plnění byla zvolila. Odmítne-li třetí osoba volbu, aneb stane-li se k volbě neschopnou (smrtí, šílenstvím, nebo stane-li se nezvěstnou) má se za to, že dotýčné právní jednání vůbec nevzniklo (§ 1056 o. o. z.).

Byla-li volba více osobám zůstavena, rozhodne většina hlasů. Když se většiny nedocílí, pokládá se za to, že právní jednání se nestalo (§ 1057 o. o. z.).

4. Byla-li smlouva výslovně učiněna s výhradou, že může strana mezi několika předměty voliti, a zmařena-li volba tím, že jedna nebo více věcí náhodou zaniklo; není strana k volbě oprávněná smlouvou vázána. Stane-li se tak vinou strany k plnění zavázané, práva jest tato straně k volbě oprávněné z toho, že volbu zmařila (§§ 907 a 1295 o. o. z.). Je-li oprávněný sám vinnen zmařením volby, nemá nároku na náhradu.

Byla-li volba oběma stranami společně zmařena, nese každá škodu poměrně dle § 1304 o. o. z.

5. Sporno jest, zdali právo volby při každé smlouvě místa míti může. Jasné znění § 1094 o. o. z. nasvědčuje tomu, že taková výhrada při smlouvách o nájem a pacht za vyloučenu pokládana býti musí, poněvadž smlouva ta teprve tenkráte jest hotovou, když strany se o předmětu plnění, totiž o věci a ceně byly shodly. (Roz. ze dne 6. července 1878, č. 13444 časop. »Gerichts-Zeitung« č. 54).

Obohacení bezdůvodné. (Žaloby z obohacení).

I. Pojem.

Žaloby z obohacení mají místo proti tomu, kdo se na škodu žalobce bezdůvodně obohatil a směřují ku vrácení toho, čím se žalovaný bezdůvodně obohatil. Přípustnosť žalob těchto je ospravedlněna již dle římského práva všeobecně uznanou zásadou slušnosti, že nikdo se nemá cizí škodou obohatiti. Dle toho náleží k podstatě žalob těchto okolnosť, že se žalovaný obohatil, že obohacení jest neoprávněné a žalobci na škodu. Obohacením rozumíme každé neoprávněné rozmnožení majetku žalovaného v nejširším slova smyslu;

bezdůvodným jest, nebylo-li zde uznaného důvodu právního pro rozmnožení majetku žalovaného, a sice buď že tento hned od počátku scházel aneb že později odpadl. Se škodou žalobce jest bezdůvodné obohacení tehdy spojeno, jestliže nastalo následkem plnění žalobcova.

II. Strany sporné.

1. Aktivně legitimován je ten, kdo převedl nejsa zavázán resp. jehož závazek později byl zrušen, na žalovaného majetko-právní prospěch, a dále jeho universální i singulární nástupcové, neboť žalobou z bezdůvodného obohacení k platnosti přivedený nárok tvoří pohledávku žalobcovu, tudíž právo jeho, jež nespočívá pouze v osobních poměrech žalobcových (§ 531 o. o. z.) a přechází tudíž jako všecka jiná podobná práva na dědice. Rovněž možno tento nárok, jelikož tvoří právo scitelné, dle § 1393 o. o. z. postoupiti.

2. Passivně legitimován k žalobě je ten, kdo se na škodu žalobce bez důvodu obohatil, jehož jmění bylo tudíž plněním žalobcovým rozmnoženo, a jeho (žalovaného) universální nástupcové; neboť, je-li nárok žalobcův dluhem žalovaného, jsou dědicové tohoto dle § 548 o. o. z. povinni tento s dědictvím převzíti. Avšak žalovaný a jeho universální nástupcové ručí jen potud, pokud v čas doručení žaloby (litiskontestace) ještě jsou obohaceni, resp. pokud obohacení zavinili. Singulární nástupcové obohaceného totiž osoby, na něž předmět obohacení byl převeden, nemohou žalobou z obohacení pohnáni býti, ježto kondikce svůj základ má jen v bezdůvodném přenešení prospěchu majetkového se strany žalobce, předpokládá tudíž žaloba tato právní jednání mezi žalobcem a žalovaným uzavřené, jež mezi žalobcem a singulárním sukcessorem obohaceného nepozůstává.

III. Předmět žaloby.

Předmětem žaloby z obohacení jest nárok na vrácení toho, co do jmění žalovaného bez důvodu bylo převedeno, resp. hodnota plnění žalovanému učiněného. Záleží-li toto plnění v odevzdání určité věci, možno jen tuto věc zpět žádati; byly-li věci zužívatelné na žalovaného převedeny a zužity, musí tento jich hodnotu, kterou pro něho měly a jíž on se bez důvodu obohatil, nahraditi. Byly-li však na žalovaného převedeny věci zastupitelné a smísil-li je tento se svými vlastními téhož druhu, jest povinen vrátiti věci ty ve stejném počtu a druhu (tantumdem ejusdem generis). Objem závazku žalovaného řídí se tím, byl-li v době obohacení bona neb mala fide (měl-li úmysl poctivý či obmyslný). Bona fide byl žalovaný, když nevěděl resp. dle okolností seznati nemohl, že není zde důvodu právního k nabytí majetkového prospěchu na něho převedeného; věděl-li o tom neb mohl-li to z okolností právní jednání provázejících seznati, jednal mala fide. Byl-li žalovaný v době obohacení bona fide, pokládá se za bezelstného držitele nabyté věci; může tudíž dle § 329 o. o. z. věci dle libosti užívati, jí zužiti neb i zničiti. V tomto případě ručí žalovaný jen potud, pokud v době litiskontestace resp. dodání žaloby jest ještě obohacen, tudíž jen potud, pokud on ještě drží majetkový prospěch bezdůvodně naň převedený nebo jeho hodnotu. Vzala-li tudíž věc od doby obohacení až do doručení žaloby úplnou zkázu, zaniká úplně závazek žalovaného; byla-li však věc žalovaným spotřebena nebo scizena, vstupuje cena na její místo, pokud jí žalovaný v čas dodání žaloby je ještě obohacen. Sporno jest, zda bezelstný žalovaný s věcí i plody vydati musí, pokud jimi je obohacen; dle § 330 o. o. z. bylo by dáti odpověď zápornou; většina spisovatelů jest však

náhledu opáčného (sr. Pavlíček »Zur Lehre von den Klagen aus ungerechtfertigter Bereicherung«). Náklad na věc bezelstným žalovaným učiněný budiž jemu dle anal. § 331 o. o. z. nahražen. Byl-li žalovaný v čas obohacení obmyslný, musí jako nepoctivý držitel vše vrát,ti, co jednáním právním nabyl, se vším příbytkem a všemi plody, i když to v čas litiskontestace resp. dodání žaloby více nemá; z nahodilé zkázy však práv není. Ode dne doručení žaloby postaven jest bezelstný na roveň nepoctivému držiteli.

IV. Druhy žalob.

1. Condictio indebiti. Nejčetnější druh žalob z obohacení jest condictio indebiti, jež v tom záleží, že ten, kdo z omylu třebas právního, něco plnil nejsa k tomu zavázán, může to zpět žádati, není-li to možné, tedy úplatu zjednanému užitku přiměřenou (§ 1431 o. o. z.).

Condictio indebiti předpokládá:

a) že něco bylo plněno za účelem zaplacení dluhu s úmyslem dluh tento zaplatiti (solvendi causa);

b) že dluh, jenž měl plněním býti zrušen, právně nepozůstával a

c) že se plátce ohledně existence dluhu placeného v omylu nalézal.

Lhostejno jest, týká-li se omyl faktických okolností neb spočívá-li v neznalosti zákona; jen nesměl plátce věděti, že dluh neexistuje (nál. ze dne 8. dubna 1885 č. 3272 časop. »Ger. Zeit.«, 1885 s. 54., sb. »Gl. U.« č. 10511). Úmysl platce musil směřovati k zaplacení jeho vlastního dluhu; vyloučena je tudíž kondikce, když žalobce v jiném snad úmyslu plnil nebo když plnil, by zaplatil ne vlastní, nýbrž cizí dluh. Condictio indebiti má však průchod, byl-li žalobce sice k plnění zavázán, plnil-li však něco jiného, než předmět tohoto dluhu, rovněž když plnil někomu jinému, než komu plniti měl. Sporno jest, lze-li žádati vrácení zaplacení dluhu, k němuž žalobce rozsudkem právoplatným byl odsouzen nebo soudním narovnáním se zavázal, jestliže dluh tento nepozůstával. V případě prvém dlužno záporně odpověděti (nál. ze dne 19. května 1871, sb. »Gl. U.« č. 4175 a ze dne 14. září 1871, sb. »Gl. U.« č. 4262). Naproti tomu zaplacení dluhu soudním narovnáním uznaného možno kondikovati v těch případech, kde lze narovnání v odpor vzíti, tudíž dle § 1385 o. o. z. pro omyl v osobě nebo předmětu (nál. ze dne 3. února 1859, sb. »Gl. U.« 720). Condictio indebiti má místo, i když bylo placeno na základě soudního rozhodnutí moc práva ještě nenabyvšího, bylo-li toto rozhodnutí po zaplacení vyššími stolicemi změněno nebo zrušeno, rovněž když bylo placeno na základě trestního nálezu, jenž dodatečně byl zrušen neb změněn (nál. ze dne 12. března 1861, sb. »Gl. U.« 1282). Condictio indebiti jest dle § 1432 o. o. z. vyloučena, když byl zaplacen dluh promlčený neb takový, jenž jen pro nedostatek formy jest neplatným, neb k jehož dobytí zákon žalobu odpírá (dluh nežalovatelný), konečně dluh, o němž plátce ví, že z něho zavázán není. Neboť v placení dluhu promlčeného spočívá vzdání se námitky promlčení a ježto ku promlčení lze jen k námitce stran přihlížeti, nemůže tudíž ten, kdo se námitky vzdá, tuto více v žádné formě k platnosti přivésti. Jest otázka, v jakém jest poměru předpis § 1432 o. o. z. k zák. ze dne 25. července 1871 č. 76 ř. z., totiž je-li přípustna žaloba z obohacení když bylo plněno na základě smlouvy, jejíž platnosť podmíněna jest zřízením notářského spisu a nebyla-li tato forma dodržena. Dle přísného znění § 1432 o. o. z. byla by kondikce bez výminky vyloučena, tak i rozh.

ze dne 31. ledna 1888 č. 863, sb. »Gl. U.« č. 12027, ze dne 25. června 1887 č. 6226, sb. »Gl. U.« č. 11650, opáčně rozh. ze dne 17. března 1886 č. 2987, sb. »Gl. U.« č. 10974. Že při splnění obligace nuturalní kondikce místo nemá, je samozřejmé, neboť naturalní obligace tvoří dluh právě existující, jenž není pouze žalovatelným. Rovněž nepřípustna je kondikce, zaplatil-li plátce dluh, ač věděl po právu, že neexistuje, ježto je tu pak darování (nál. ze dne 20. září 1888 č. 9651, sb. »Gl. U.« 12358). Důvody tyto nevylučují však žalobu z obohacení, vyskytují-li se při osobách k právním činům nezpůsobilých (§ 1433 o. o. z.).

2. Condictio causa data, causa non secuta. Tato má místo, když bylo plněno vzhledem k jistému očekávanému výsledku, za určitého předpokládání, a když tento výsledek neb toto předpokládání pak nenastalo (§ 1434 a 1447 o. o. z.). Condictio causa data causa non secuta řídí se všeobecně pravidly shora vyloženými. Rozdíl jest ten, že při ní žalovaný vždy věděti musil, že bude snad musiti obdržené vrátiti, ježto očekávaný výsledek nebo předpokládání zmařeno býti může. Pokládá se tudíž dle toho žalovaný při kondikci causa data causa non secuta až do nastoupení očekávaného výsledku za pouhého schovatele věci naň převedené. Dle toho řídí se i objem povinnosti žalovaného. Lhostejno, zda nedostavení se výsledku očekávaného bylo zaviněno žalovaným, osobou třetí nebo náhodou (nál. ze dne 12. září 1884 č. 8846, sb. »Gl. U.« 10161), naproti tomu zdá se kondikce býti vyloučena, když žalobce sám zmařil výsledek očekávaný. Sem náleží i kondikce § 1247 o. o. z. totiž odvolání daru snubního, když s manželství bez viny dárcovy sejde, při čemž je sporno, jak břemeno průvodní má býti mezi strany rozděleno, zda totiž dárce vinu obdarovaného neb jen nedostatek svého vlastního zavinění dokázati má (nál. ze dne 4. května 1803 č. 3794, sb. »Gl. U.« 9424).

3. Condictio ob turpem seu injustam causam. Tato má místo, byloli plněno z důvodu, jenž byl na straně žalovaného nemravný nebo nedovolený (§ 1174 o. o. z.). Žalobce nesměl tedy věděti o nemravnosti nebo nedovolenosti důvodu na straně žalovaného, ježto by jinak důvod tento i na jeho straně byl nemravný neb nedovolený (turpitudo in utraque parte versatur) a kondikce byla by vyloučena. Při této kondikci jest žalovaný vždy mala fide, což již z povahy její vyplývá; vrátí tedy ve všech případech vše co obdržel se vším přibytkem a plody i kdyby jich již v čas doručení žaloby neměl. Kdy jednání je nemravné nebo nedovolené, určují příslušné zákony, zejmena §§ 878, 879 o. o. z., dv. dek. ze dne 6. června 1838 č. 277 sb. z. s., § 105 *a*) tr. z., zák. ze dne 28. května 1881 č. 47 ř. z. Hlavně má místo tato kondikce při plnění na základě úvěrních jednání, jež čelí proti zákonu o lichvě (nál. ze dne 9. května 1883 č. 4156, sb. »Gl. U.« 9431). O zpátečné působnosti zákona o lichvě na úvěrní jednání dříve uzavřená viz. nál. ze dne 3. července 1883 č. 5493, sb. »Gl. U.« 9504, ze dne 8. srpna 1883 č. 8863 »Gl. U.« 9531).

4. Condictio sine causa specialis (v užším smyslu). Tato má průchod ve všech případech, kde bez právního důvodu bylo plněno a v nichž jiná kondikce místa nemá. Sem náleží kondikce dle § 877 o. o. z. Podmínky této žaloby, její předmět, objem, závazek žalovaného atd. řídí se dle všeobecných pravidel shora vytknutých. Nejčastější případy mají svůj původ v právních jednáních uzavřených s osobami nezpůsobilými

k činům právním, pak při plnění smluv, k jichž platnosti jest zvláštní forma předepsána, která však nebyla dodržána (nál. ze dne 23. června 1887 č. 6226 sb. »Gl. U.« 11650, ze dne 20. prosince 1887 č. 14017 sb. »Gl. U.« 11890, ze dne 11. list. 1885 č. 12689 sb. »Gl. U.« 10788). Při této kondikci jednal žalovaný většinou bona fide, pročež on jen potud ručí, pokud je v čas dodání žaloby obohacen (nál. ze dne 2. dubna 1883 č. 878 sb. »Gl. U.« 9365, ze dne 20. prosince 1887 č. 14017 sb. »Gl. U.« 11890).

5. Condictio ob causam finitam. Dle § 1435 o. o. z. má kondikce průchod i tehda, bylo-li něco dáno co pravý dluh, když však právní důvod jej podržeti na straně příjemce zanikl. O kondikci této platí totéž co o condictio sine causa (nál. ze dne 13. ledna 1875, sb. »Gl. U.« 5599, ze dne 30. listopadu 1880 časop. »Jur. Bl.« č. 4. z r. 1881, ze dne 2. listopadu 1877 sb. Gl. U.« 6622, z 12. února 1861 sb. »Gl. U.« 1273).

V. Průvodní břemeno.

Při posouzení otázky, kterak průvodní břemeno při žalobách z obohacení mezi strany je rozděleno, jest toho dbáti, aby žalobce ve všech sporech existenci skutečností právo tvořících, žalovaný ale okolností právu bránících neb je zrušujících dokázal. Dle toho dokáže žalobce při všech kondikcích, že žalovanému plnil. Kromě toho musí ale žalobce dokázati:

1. při kondikci indebiti

a) že plnil, by dluh zaplatil, solvendi causa;

b) že placený dluh po právu neexistoval a

c) že se ohledně pravé povahy dluhu v omylu nalézal.

Okolnosť, že plnění v čase dodání žaloby v majetku žalovaného se ještě nalezá, tedy obohacení žalovaného, žalobce nedokazuje; neboť záhuba resp. spotřeba neb jinaká ztráta plnění jest okolností právo zrušující, tvrzení její jest námitkou, kterou žalovaný dokázati musí. Rovněž musí žalovaný uvésti a dokázati všecky ostatní důvody, které ho závazku k vrácení plněného sprošťují;

2. při condictio ob causam datorum musí žalobce dokázati, že plněno bylo s ohledem na očekávaný výsledek. Nedostavení se tohoto výsledku žalobce pouze tvrdí a žalovaný nechť dokáže, že se očekávaný výsledek dostavil, chce-li své povinnosti býti sproštěn;

3. před condictio ob turpem seu injustam causam musí žalobce dokázati, že důvod plnění byl nemravným nebo nedovoleným. Nevědomosť svoji o nemravnosti nebo nedovolenosti právního důvodu nepotřebuje žalobce dokazovati;

4. při condictio sine causa specialis přísluší žalobci důkaz, že plněno bylo bez důvodu a

5. při kondikci ob causam finitam, že důvod plnění odpadl.

Obrana cti vojenské.

Nutnou obranu vojenské právo trestní ve třech směrech upravilo způsobem od civilního práva odchylným. Jedna z těchto odchylek týká se obrany cti.

U důstojníků rozsah statků právních, k jichž ochraně nutná obrana se připouští, tím jest rozšířen, že účastnou jí též jest osobní česť jejich. Důstojníci (a vojenské osoby mající charakter důstojnický, jako auditoři, vojenští lékaři), kteří ve své vlastní cti u přítomnosti byť i jen jediné

osoby bezprávně byli napadeni, mohou za tím účelem, aby dalším urážkám zabránili, užiti zbraně jím příslušející, avšak toliko na místě a jen potud, pokud toho nutnosť nevyhnutelně vyžaduje a jiným způsobem další urážky zameziti nelze (§ 114 lit. *d* voj. tr. z.).

Z těchto obmezení plyne, že odůvodněný útok na česť, ku př. výtka podvodu důstojníku nesprávně hrajícímu, útok na česť osoby třetí, nutnou obranu vylučuje; rovněž, dá-li se ten, kdo důstojníka urazil, hned na to na útěk nebo jinak v dalších urážkách ustane, nelze pak proti němu o nutné obraně mluviti. Rovněž nesmí jej důstojník odvolávaje se snad na nutnou obranu stíhati, nebo užiti jiné zbraně než služební a i v tom nesmí meze nutné obrany překročiti, ku př. jestliže by byl postačil pouhý pohyb ruky, nesmí zbraně vůbec užiti anebo bezbranného již poraniti, neboť v tom slušelo by pak spatřovati trestný skutek proti tělesné bezpečnosti nebo proti bezpečnosti cti.

Při tom však nelze přehlednouti, že uraženému z pravidla nebude možno všechny okolnosti řádně uvážiti a jen nejmírnějších kroků užiti, tak že i tu vykročení z mezí nutné obrany snadno se přihodí. Byť i § 3 lit. *g* voj. tr. zák. vykročení z mezí nutné obrany, stalo-li se z bázně, poděšení nebo leknutí, prohlásil za pouhý čin kulposní mírnějšímu trestu podléhající toliko při obecné nutné obraně (při útoku na tělo, život, svobodu a jmění), sluší zajisté předpisu tohoto obdobně užiti i v tomto případě, jelikož dle tradicí důstojnického sboru, jež i voj. tr. zákon respektuje, jest česť nejvyšším jeho právním statkem a vzhledem k platnému dříve § 303 voj. tr. z. ujalo se v kruzích vojenských přesvědčení, že důstojník, který by útok na česť svou vojenskou nechal bez trestu, z důstojnického sboru má býti vyloučen.

Obrana nutná.

I. Pojem a druhy.

Nutná obrana jest onen stav, ve kterém někdo vykoná čin trestní jen za tím účelem, aby jím odvrátil bezprávný útok cizí.

Trestní zákon rozeznává:

1. mezi spravedlivou a nespravedlivou nutnou obranou. Jen prvá jest nutnou obranou ve smyslu § 2 tr. z. a důvodem beztrestnosti při zločinech, kdežto nespravedlivé obrany, tedy oné obrany, které scházejí zákonné známky, nesmí si soudce všímati.

2. Avšak i při spravedlivé nutné obraně jest rozeznávati mezi nutnou obranou, která se v mezích zákona pohybuje, tedy onou, která se na nutné hájení obmezuje (§ 2 tr. z.), a mezi obranou, při níž meze takového nutného hájení přestoupeny byly, ať ze strachu, bázně nebo leknutí. Ač oba tyto druhy nutné obrany ve smyslu zákona spravedlivými nutnými obranami jsou, rozeznávají se obě přece tím, že první druh trestnosť vylučuje, tvoří tedy absolutní důvod beztrestnosti, druhý druh naproti tomu jest jen relativním důvodem beztrestnosti závislým na tom, zda přestoupení mezí nutné obrany, které se z nedbalosti (culpa) stalo, není trestné dle § 335, 431 tr. z.

II. Náležitosti nutné obrany.

1. Nutná obrana předpokládá nouzi v tom smyslu, že napadenému kromě sebeobrany nezbývá žádný jiný prostředek, aby se před útokem ochránil; při tom jest postavení toho, kdo se v nutné obraně nalezal, tak posuzovati, jak on sám na ni pohlížel; o nutné obraně nemůže býti řeči

a nutná obrana jest vyloučena, jestliže útěk nebo přivolání úřední moci možné jest a ten, kdo sáhl k nutné obraně, o tom věděl.

2. Nutná obrana vyhledává útok bezprávný; pouhá obava, že útok bude podniknut, nestačí k odůvodnění nutné obrany; neboť toliko proti skutečnému nikoli však domnělému nebo snad jen předpokládanému nebo obávanému útoku jest třeba obrany. Stačí, když útočník zaujme toliko výhrožné postavení, když po nebezpečné zbrani sahnul, nebo jsou-li tu takové okolnosti, které připouštějí, že může okamžitě zlo, jímž bylo vyhrožováno, nastati. I slovné výhrůžky mohou tvořiti útok, jsou-li spojeny s nebezpečím, že budou okamžitě provedeny (rozh. ze dne 8. června 1883 č. 3385). Nespravedlivosť útoku není tím vyloučena, že napadený útok sám vyvolal (rozh. ze dne 30. dubna 1887 č. 3232, sb. 1055). Nutnou obranu nelze vyloučiti proto, že napadený se o útěk nepokusil, když útok byl tak bezprostředný a náhlý, že napadanému nezbývalo ani času k rozmyslení (rozh. ze dne 14. února 1879 č. 12755). Samo s sebou se rozumí, že nutna obrana nemá místa proti výkonům úředním, pokud předseberou je příslušné organy v oboru jim přikázaném a pokud úkony ty formálně právu se nepříčí. Nelze tudíž násilný odpor proti výkonu vrchnostenského rozkazu práva držitelova rušícímu omluviti právem sebeobrany dle § 344 o. o. z. (rozh. ze dne 1. února 1889 č. 13855 sb. č. 1243).

3. Nutná obrana počíná, jakmile bezprávný útok počal, a bezprostředně hrozí; trvá pak potud, pokud útok trvá, třeba by již zločin právnicky byl dokonán, pročež má i nutná obrana místa proti zloději s ukradenou věcí prchajícímu.

4. Nutná obrana jest přípustna proti útoku na život, svobodu nebo jmění pachatelovo nebo osob jiných. Ohledně útoku na jmění hájí se náhled, že nutná obrana vztahuje se na ochranu nemovitých statků, dle jiných opět na ochranu nenahraditelných statků, avšak oba názory jsou nesprávny, poněvadž nutná obrana musí se připustiti při všech právech majetkových ať jsou velkého nebo malého rozměru; naproti tomu připouštějí také některé trestní zákony nutnou obranu proti útokům na česť. Rakouský trestní zákon vylučuje nutnou obranu cti, výjma útok na česť pohlavní ku př. při násilném smilstvu nebo sprznění (ohledně cti vojenské viz čl. Obrana cti vojenské).

5. Napadený smí použiti toliko obrany nutné t. j. nesmí ve své obraně dále jíti, než pokud jí k odražení útoku třeba jest. Proto je napadený za následky své obrany zodpovědným, jestliže této potřebí nebylo, poněvadž se mohl snadno a bez nebezpečenství útoku útěkem vyhnouti (rozh. ze dne 28. února 1880 č. 13364, č. sb. 233).

5. Překročení mezí nutné obrany (exces): Míra nutné obrany má býti přiměřena ke způsobu útoku. Proti zloději, který s ukradenou věcí utíká, lze užiti nutné obrany, avšak jen potud, pokud se zdráhá ukradenou věc vydati; není však dovoleno ho zabiti, není-li život majitelů v nebezpečí. Přestoupí-li se meze z jiných důvodů, než jen z poděšení, strachu nebo leknutí, jako ze msty, zlomyslnosti a p., není tu spravedlivé nutné obrany. Proti útoku již ukončenému nesmí se použiti nutné obrany. Zlým nakládáním ve smyslu § 496 tr. z. není odůvodněna nutná obrana. Překročil-li kdo meze nutné obrany ze zlosti, nemůže se na § 2 lit. g. tr. z. odvolávati (rozh. ze dne 26. února 1887, č. 15356 č. sb. 1032). Překročení mezí nutné obrany, které se nestalo z poděšení, strachu nebo

leknutí, nevylučuje přičtení zločinu (roz. ze dne 13. února 1888 č. 13136 sb. č. 1124). Exces z poděšení jest trestným dle § 335 a 431 tr. z. jen potud, pokud z okolností jest patrno, že povinná pozornosť a rozvaha způsobem zaviněným zanedbána byla (roz. ze dne 19. prosince 1888 č. 13594).

III. Zvláštními zákonnými předpisy dovoleno jest jistým orgánům služby veřejné v případě spravedlivé nutné obrany použiti zbraně. K těmto orgánům náležejí:

1. Četnictvo (§ 12 zák. ze dne 25. prosince 1894 č. 1 ř. z. z r. 1895).

2. Stráž bezpečnostní (§ 29 organisace úřadů pol. ze dne 10. července 1850, nejv. rozh. ze dne 21. července 1860 č. 5376)

3. Stráž vojenská (voj. regl., nejv. roz. ze dne 20. června 1886, oběž. říš. min. války ze dne 2. července 1886 č. 2839).

4. Ozbrojená moc (služ. ř. voj., nejv. roz. ze dne 20. června 1886, oběž. nař. říš. min. války ze dne 2. července 1886 č. 2839).

5. Stráž finanční (dv. d. ze dne 8. února 1846 pol. sb. z. č. 74 sv. 21. a sb. z. ř. č. 927; a dv. d. ze dne 12. března 1847 sb. z. č. 1054)

6. Personál lesnický (§ 3 výn. ze dne 3. ledna 1849 č. 67; § 54 les. zák. ze dne 3. prosince 1852 č. 250 a § 3. min. nař. ze dne 2. ledna 1854 č. 4 ř. z.).

7. Personál honební (§ 3 min. nař. ze dne 2. ledna 1854 č. 4 ř. z.).

8. Přísežní hlídači polní (§ 10 min. nař. ze dne 30. ledna 1860 č. 28 ř. z.).

Obrana zemská (zeměbrana, mořebrana).

I. Účel a pojem.

Obrana zemská jsouc částí ozbrojené moci slouží ve válce k podpoře vojska a vnitřní obraně země, v míru výjimečně též k udržení pořádku a bezpečnosti uvnitř. Zeměbrany, vyjímajíc zemské střelce v Tyrolsku a Vorarlbersku, lze v případě války výjimkou užiti i mimo území království a zemí v říšské radě zastoupených, jest však k tomu třeba zvláštního říšského zákona, leč že by bylo nebezpečí v prodlení, v kterémžto případě může příslušné nařízení vydati císař sám za spoluzodpovědnosti vlády, avšak toto nařízení musí pak k dodatečnému schválení říšské radě býti předloženo. Zemských střelců v Tyrolsku a Vorarlbersku zásadně mimo zemské hranice lze užiti jen potud, pokud toho vyžadují místní poměry pomezní a strategická obrana obou těchto zemí. Jestliže by ve válce Tyroly a Vorarlbersko nebyly bezprostředně ohroženy, avšak pokud by toho vyžadoval zájem celé říše, může výjimečně naříditi císař užití zemských střelců mimo zemi avšak k nařízení takovému musí zemský sněm svoliti resp. v případě nebezpečí v prodlení musí mu býti dodatečně ke schválení sděleno.

II. Zákonné upravení zeměbrany.

Pro zeměbranu vytkl branný zákon ze dne 11. dubna 1889 č. 41 ř. z. řadu zásadních ustanovení, zejména o povinnosti a době služební a o vstupu do zeměbrany, jimž podrobnějšího provedení dostalo se zákonem ze dne 24. května 1883 č. 87 ř. z. Nařízení min. zem. obrany ze dne 20. února 1891 č. 23 ř. z. obsahuje předpisy o evidenci zeměbrany a zákonem ze

dne 2. dubna 1885 č. 93 ř. z. upraven byl výkon soudní pravomoci nad zeměbranci; organisaci zemských střelců v Tyrolsku a Vorarlbersku vytkl zem. zák. ze dne 23. ledna 1887 č. 7 z. z. týkající se institutu zemské obrany. Zákon o zemské obraně pro Uhry obsažen jest ve čl. V. zák. z r. 1890.

III. Služební doba v zeměbraně, resp. její náhradní záloze, obnáší dva roky pro ty, kdo po vykonané služební povinnosti ve vosku do zeměbrany byli přeloženi, a 12 roků pro ty, kdo bezprostředně v zemskou obranu byli zařaděni.

IV. Válečný stav zeměbrany (pěší a jízdní) bez zemských střelců tyrolských a vorarlberských byl stanoven na 138.000 mužů; minimalní status zemských střelců vytknut tím, že tito společně s řadovým vojskem z Tyrolska a Vorarlberska čítati mají ve stavu válečném 26.300 mužů. Armádní řeč zeměbrany jest táž jako u vojska.

V. Rozdělení zeměbrany.

1. Zeměbrana dělí se v aktivní a neaktivní. Aktivní zeměbrana skládá se z těch, kdo jsou v činné službě při úřadech, velitelství a ústavech ve služebních místech v míru systemisovaných nebo kdo na základě zvláštního nařízení jako přespočetní ve status jsou pojati a tudíž aktivitní poplatky požívají. Všechny ostatní osoby zeměbrany, které vůbec ke službě jsou povinny — ať již dočasně jsou ve službě činné či nic — tvoří neaktivní zeměbranu. K přeložení do aktivní zeměbrany jest zapotřebí nejvyššího rozhodnutí císařova vydaného po slyšení ministra.

2. Okresy velitelství zemské obrany dělí se dle statistického poměru a se zřetelem k rozdělení politickému a k doplňovacím okresům vojska v okresy zeměbraneckých praporů (Landwehr-Bataillons-Bezirke). Zeměbranné velitelství (Landwehr-Commando) ve věcech čistě vojenských jest bezprostředně podřízeno vrchnímu velitelství zeměbrany (L.-Obercommando), v ostatních záležitostech pak prostřednictvím vrchního velitelství ministerstvu zemské obrany.

VI. Dobrovolný vstup do zeměbrany.

V zeměbranu může dobrovolně vstoupiti každý tuzemec, jenž splnil svoji povinnosť odvodní, nenáleží ani k vojsku ani k námořnímu loďstvu a jenž má podmínky zákonem vyhledávané totiž státní občanství v území království a zemí na říšské radě zastoupených a potřebnou duševní a tělesnou způsobilosť.

V zeměbranu dobrovolně vstoupiti mohou ti, kdo byvše rozsudkem trestního soudu odsouzeni nepožívají plných práv občanských. Nezletilí mají zapotřebí svolení svého otce nebo poručníka. Služební doba trvá 2 roky event. po dobu války. Jednoroční dobrovolníci, kteří při pravidelném odvodu byli odvedeni a dle výsledku repartice branců resp. súčtování kontingentu dle třídy věku a losovního pořadí připadají k zeměbraně, přidělí se k zeměbraně a mají pak jednoroční presenční službu odbýti dle přidělení buď ve vojsku nebo v zemské obraně. Nepřipadne-li k zeměbraně 10% jednoročních dobrovolníků, v odvodním roce odvedených, nahradí se tento nedostatek z jednoročních dobrovolníků vojska, kteří do zeměbrany vřaděni býti chtějí, ač uzná-li tak ministr zemské obrany za nutno. Dosáhne-li však zeměbrana dle třídy životní a dle pořadí losů takto více než 10% jednoročních dobrovolníků v témže roce odvedených, připočte se přebytek v nejbližším roce vojsku k dobrému.

V zeměbranu zařadí se také ti, kdo vzhledem k různosti úsudku nebo k tělesné výšce (§ 94) ve 3. nebo vyšší životní třídě zástupcem zeměbrany jako způsobilí byli odvedeni; konečně i ti při odvodu odvedení jednoroční dobrovolníci, vyjímajíc farmaceuty, kteří se k zemské obraně hlásí.

VII. Zeměbrana se doplňuje:

1. odvodem (hlavním a dodatečným, §§ 37, 38, 39 bran. zák.);

2. odvodem mimo životní třídu a pořadí losu (§§ 15, 44, 45, 47, 48, 49 bran. zák.);

3. přeložením záložníků a náhradních záložníků po splnění služební povinnosti ve vojsku (§ 8 bran. z.);

4. dobrovolným vstupem (§ 23 brann. z.);

5. přeložením jednoročních dobrovolníků (§ 25 brann. z.);

6. výjimečně předčasným přesazením kadetů vojska v aktivní stav zeměbrany (§ 52 brann. z.); také záložní důstojníci vojska mohou býti přeloženi v aktivní stav zeměbrany za týchž podmínek jako kadeti (zák. ze dne 10. listopadu 1891 č. 159 ř. z.);

7. zařaděním chovanců zeměbranecké kadetní školy (nejvýše 60 v jednom roce).

VIII. Pravidelné přeložení ze řadového vojska do zálohy, z této do zeměbrany a z náhradní zálohy vojska do náhradní zálohy zeměbrany bez ujmy důstojenství, pak propuštění ze zeměbrany s výhradou povinnosti domobranecké děje se po splnění zákonem stanovené povinnosti služební dnem 31. prosince každého roku. Záložní důstojníci, kteří byli jmenováni po odbyté jednoroční službě presenční mají býti rovněž po splněné služební povinnosti ve vojsku přeloženi k zemské obraně. Dovoluje-li tomu stav vojska a vyžaduje-li toho potřeba, mohou takoví záložní důstojníci dle rozhodnutí říšského ministra války býti přeloženi k zeměbraně již v míru po odbyté devítileté služební povinnosti ve vojsku. Ve válce děje se přeložení do zálohy a zeměbrany jakož i propuštění z této k rozkazu císařově.

IX. Sbory zeměbranecké.

Pěší zeměbranecké sbory království a zemí v říšské radě zastoupených dělí se v 82 zeměbraneckých praporů (z toho 59 praporů pěchoty a 23 praporů střelců) a 10 praporů zemských střelců v Tyrolích a Vorarlbersku. V míru udržuje se zeměbrana v určitých stanovištích ve stálých sborech. Ve válce skládá se každý prapor pěchoty i střelců zeměbrany ze štábu, 4 polních, 1 náhradní a po případě 1 záložní setniny. Ze záložních setnin (Reserve-Compagnie) mohou pak ještě další prapory býti utvořeny. Z 10 praporů zemských střelců (v Tyrolích a Vorarlbersku) utvoří se 10 polních a 10 záložních praporů a konečně 10 náhradních setnin. Jízda zeměbrany království a zemí v říšské radě zastoupených skládá se z 6 jízdních pluků zeměbrany a to 3 pluků dragonských a 3 hulánských, pak z 1 oddělení jízdních střelců v Dalmacii a 2 eskadron zemských střelců jízdních v Tyrolích a Vorarlbersku.

X. Evidence zeměbrany.

Dle nař. min. zemské obrany ze dne 20. února 1891 č. 23 ř. z. platí 3. díl branných předpisů jednající o evidenci mužstva vojska a válečného loďstva též pro mužstvo zeměbrany. Zejména jest stanoveno, že zákonem předepsané hlášení se neaktivního mužstva zeměbrany rovněž má se díti prostřednictvím starosty obce, jenž jest povinen spolupůsobiti

při udržování evidence mužstva zemské obrany týmž způsobem, jak zákonem předepsáno jest ohledně mužstva vojska a válečného loďstva. Správní záležitosti pěších sborů zeměbraneckých obstarává pro každý prapor zřízená správa evidence zeměbrany, podřízená veliteli praporu, jež v míru tvoří podstatnou část kádru praporního. Správa evidence zeměbrany rozpadá se pak dle počtu okresních hejtmanství v evidenční okresy zeměbrany, jichž agendu záležející v udržování evidence pobytu příslušníků zeměbrany obstarává v sídle každého okresního hejtmanství okresní šikovatel zeměbrany. Za účelem udržování evidence, správy zásob ve skladištích, sprostředkování mobilisace a vzdělání branců bezprostředně zařaděných (§ 6), jakož i těch, kdož k výcviku jsou povoláváni (§ 7), udržuje se u zeměbrany v míru jistý status důstojnictva a mužstva jako stálé kádry, jichž stanoviště určí císař k návrhu ministra zemské obrany. Pro zeměbrance, kteří k cvičení ve zbrani v tom kterém roce nebyli povoláni, odbývají se v každém roce kontrolní shromáždění (hlavní raporty), jež nesmí býti stanoveny v čas žní a jichž návštěva nesmí vyžadovati delší doby než 1 den. Kontrolní shromáždění mužstva zemské obrany odbývá se z pravidla v sídle politického úřadu okresního bydliště, nebo v místě, jež pro většinu povolaných není vzdálenější než sídlo politického úřadu okresního. Osobám dočasně z bydliště svého vzdáleným může k jich žádosti býti povoleno dostaviti se do nejbližšího místa, kde kontrolní shromáždění se odbývá (viz čl. Shromáždění kontrolní).

XI. Zeměbranecké úřady dělí se v úřady centrální a territoriální. Ústřední úřady jsou: ministerstvo zemské obrany, vrchní velitelství zemské obrany, pak vrchní úřad zemské obrany pro Tyroly a Vorarlbersko. Territoriálními úřady jsou velitelství zeměbrany (též v Tyrolích a Vorarlbersku), a evidenční správy zeměbrany resp. zemských střelců. Království a země v říšské radě zastoupené v příčině řízení vojenské a administrativní služby zeměbrany dělí se v 9 okresů velitelství zeměbrany se sídlem ve Vídni, Brně, Štýrském Hradci, Praze, Josefově, Krakově, Lvově, Zádru a Innomostí. Příslušné sborové velitelství vojska jest zároveň velitelstvím zeměbrany ve svém obvodu. Vrchním vojenským velitelem v okresu velitelství zeměbrany jest velitel zeměbrany (Landwehr Commandant), jemuž jsou podřízeny všechny zeměbranné úřady v jeho obvodu; velitel zeměbrany v Praze a ve Lvově má eventuelně též právo disponovati se zeměbrannými sbory celé země korunní. V míru jest při každém velitelství zeměbrany (vyjímajíc v Zadru) přidělen generál nebo plukovník zeměbrany jako pomocný orgán v záležitostech zemské obrany, jenž podřízen jest veliteli zemské obrany a vystupuje u sborů a ústavů svého obvodu jako »brigádník« (»Brigadier«).

XII. Důstojnický sbor zeměbrany se tvoří a doplňuje

1. přestoupením činných důstojníků ze stálého vojska;

2. přidělením záložních důstojníků, kteří svoji služební povinnosť ve vojsku splnili;

3. převzetím důstojníků vojska jsoucích ve výslužbě nebo »mimo službu«;

4. z osob, jež povinnosti služební jsouce prosty o důstojnickou hodnosť se ucházejí a k tomu plnou způsobilosť vykazují;

5. povýšením zeměbranců dle zásad pro vojsko platných.

XIII. Ústavy zeměbranecké. K nim náležejí:

1. pomocné ústavy pro výzbroj,

2. zeměbranecký kurs pro štábní důstojníky a
3. zeměbranecké kadetní školy.

Pomocnými úřady jsou:

a) hlavní sklad pro výzbroj zeměbrany ve Vídni a
b) pro zemské střelce v Innomostí, jichž úkolem jest vyšetřovati a přijímati druhy výzbroje (ruční střelné zbraně a náboje, oděv atd.), rozdělovati a vydávati je jednotlivým sborům zeměbrany a domobraně, uschovávati a účty vésti o reservních zásobách válečných.

Ústav tento podléhá po stránce technické ministerstvu zemské obrany, ve věcech vojenských a hospodářsko-administrativních velitelství zeměbrany ve Vídni.

Kurs štábních důstojníků pro zeměbranu má za účel poskytnouti hejtmanům zeměbrany příležitosť, aby si vymohli získati teoretických vědomostí, jichž třeba jest k povýšení stupňů vyšších.

Zeměbranecké kadetní školy slouží ke vzdělání osob mužstva zeměbrany na zeměbranecké důstojníky aktivní i neaktivní. Jednoroční dobrovolníci jsou též účastni přednášek na těchto školách. Počet a rozdělení škol pro důstojnické aspiranty se ročně stanoví dle potřeby. Nyní pozůstávají takovéto školy ve Vídni, Linci, Brně, Štýrském Hradci, Praze, Innomostí, Olomouci, Opavě, Litoměřicích, Krakově, Lvově a Zadru.

XIV. Soudní pravomoc.

Výkon soudní pravomoci v zeměbraně upraven jest zákonem ze dne 2. dubna 1885 č. 93 ř. z. V první instanci rozhoduje zeměbranecký soud u velitelství zeměbrany, druhou instancí jest vrchní soud vojenský a třetí nejvyšší vojenský soud jako soudy zeměbrany.

XV. Zemští střelci v Tyrolích a Vorarlbersku. (Zem. zák. ze dne 23. ledna 1887 č. 7 z. z. o zemské obraně pro okněžněné hrabství Tyroly a zemi Vorarlberg.) Zemští střelci tvoří integrující částť zeměbrany a slouží rovněž jako tato ve válce ku podpoře řádného vojska. V míru výjimečně lze jich též užiti k udržení řádu a bezpečnosti uvnitř. Organisaci zemských střelců stanoví císař. O evidenci, správě a výcviku zemských střelců platí tu obdobně tytéž předpisy jako o zeměbraně.

XVI. Uherská zeměbrana (honvédi).

Uherský zákon o zeměbraně (čl. zák. V. z r. 1890) v podstatě srovnává se s rak. zákonem ze dne 24. května 1883; služební řečí však, v níž se též velí, jest řeč maďarská, po př. chorvatská.

Obročí a církevní úřady.

I. Pojem a druhy.

Obročím (beneficium) rozumějí se příjmy trvalé s úřadem církevním (officium) spojené, které jsou majiteli tohoto úřadu zajištěny ze jmění církevního. Zajištění to spočívá na statcích nemovitých nebo za dnešních poměrů nezřídka též na movitém jmění, kapitálech nebo fondech, čímž nabývá obročí nezbytné své povahy trvalosti (objektivní perpetuita). Avšak i úřad, s nímž příjmy ony spojeny jsou, udílí se držiteli na rozdíl od pouhého správce trvale t. j. na čas života (subjektivní perpetuita). Služební příjmy do odvolání uznané slovou manualiemi.

Vývoj církevního obročí dál se dle obdoby světského poměru lenního, odkudž pochodí též příhodnější název církevního práva »beneficum« (léno), kterým ostatně se též obyčejně rozumí církevní úřad samostatný, poněvadž příjmy z obročí vždy předpokládají úřad církevní. Naproti tomu »praebenda«

značila původně podíl připadající každému kanovníku ze jmění kapitolního a i nyní ještě v užším smyslu svém neznamená úřad. Za obročí (správněji: beneficia) mohou se pokládati všechny úřady církevní; ty pak, s kterými spojena jest vlastní a vnější jurisdikce, tedy všechny úřady od biskupství výše, nazývají se vyššími (beneficia maiora), ostatní nižší (beneficia minora); takové úřady, jichž držitelé vykonávají pouhou službu v choru nebo oltářní, slovou jednoduché (simplicia) na rozdíl od ostatních úřadů, s nimiž spojena jest správa duší nebo aspoň nějaká čestná přednost (beneficia duplicia, najmě obročí kurátní, dignity, personaty a úřady jiné v kapitolách). Opatství, převorství a jiné úřady spravované příslušníky řádu nějakého spadají pod všeobecný pojem obročí a slovou obročí regulární (řeholní) na rozdíl od sekulárních obročí obsazovaných kněžími světskými. Jinak dělí se obročí dle spůsobu obsazení na beneficia electiva, collativa a patronata (viz odst. III.).

II. Zřízení.

Vzhledem k duchovní povaze obročí náleží zřízení nových obročí církevní moci a sice zřizuje vyšší obročí papež, kdežto založení nižších spadá v kompetenci biskupa diecesního; toliko celé kapitoly nemohou být zřízeny beze svolení papežského. Vyhledává se pak ke zřízení obročí, aby zde byl dostatečný důvod (prospěch, ne-li nutnost pro účely církve), vhodné místo (každé obročí má být spojeno s kostelem, biskupství nemají mít sídla svá na místech málo živých), zajištěná dotace, vyslechnutí zúčastněných osob, aby práva třetích porušena nebyla, a v Rakousku žádá se ještě dle § 20 zák. ze dne 7. května 1874 č. 50 ř. z. státního schválení. Soukromé nadace nabývají povahy obročí tím, že jako obročí od církevní vrchnosti přijaty jsou. Všechny bližší podmínky stanoviti jest v zakladací listině (v listině erekční, zřizovací, v listu nadačním). Pozdější změny (»inmnovace«) ve stavu obročí mohou se státi jen z důležitých příčin, po slyšení účastníků, eventuelně se svolením patrona a dle § 20 cit. zák. se schválením státním od příslušné církevní vrchnosti. Takovými změnami jsou:

1. rozdělení (divisio, sectio či dismembratio totaliso), při kterém zřídí se z jednoho obročí několik;

2. nové ohraničení, jímž se vyloučí části obvodu jistého obročí nebo jen kusy jmění jeho a přidělí se obročí jinému (dismembratio partialis).

Dle § 21 cit. zák. ztrácí posavadní farář při změně obvodu fary všechny nároky na dávky přísluš jící proti osadníkům jako takovým, vyjma ten případ, že by se zakládaly na důvodu soukromoprávním nebo že by bylo při změně obvodu fary samé něco jiného umluveno.

3. Ztenčení neb obtížení (diminutio) uložením nových povinností úředních nebo hmotných dávek jako ku př. má-li se platiti předchůdci z obročí výslužné.

4. Sloučení (unio) několika obročí v jedno; to se může státi tím způsobem, že se buď

a) propůjčí dvé obročí vždy jen jedinému držiteli, při čemž jinak zachována jest jich právní podstata a samostatnost (unio aeque principalis),

b) nebo že jedno ze dvou obročí pozbude své samostatnosti, podřídí se druhému, takže přecházejí pak jako filiálka v moc každého držitele obročí druhého (unio per subjectionem), nebo

c) dvé obročí zbaví se posavádní podstaty právní a spojí se v jedno třetí nové obročí (unio per confusionem).

5. Inkorporace, kterouž jisté obročí přivtělí se církevní korporaci ku př. kapitole nebo nejčastěji klášteru a to buď jen ve příčině svého jmění (jure minus pleno) nebo též zároveň ve příčině úřadu (pleno jure).

6. Přenesení (translatio) sídla úřadu na jiné místo.

7. Zrušení obročí.

III. Obsazování. Uprázdněná obročí mají býti bez nutného odkladu obsazena, aby církevní úřad tím netrpěl. K tomu stanovena jest všeobecně při nižších obročích lhůta 6 měsíční, při vyšších lhůta tříměsíční; k volbě papeže přikročiti se má již za deset dní po smrti posledního papeže. Podle § 11. a 12. zák. ze dne 7. května 1874 má se každé uprázdnění ihned zemskému úřadu oznámiti a opětné osazení má se státi zpravidla v roce. Jelikož zvykem jest ucházeti se o nižší úřady, předepsáno jest veřejné vypsání uprázdněných obročí; pro vyšší úřady nemá místa nějaké formální ucházení se. Uchazeč, pokud se týká, vyhlédnutý kandidát musí vykázati se stářím zákonným přiměřeným stupni dotyčného obročí, jakož i vědeckým vzděláním k úřadu potřebným, musí být prost skvrny nemanželského původu a prost irregularity a církevních censur; dále musí být i jinak zachovalý a svobodný, příslušníkem kleru a buď míti musí potřebné svěcení pro dotyčný úřad nebo aspoň možnost, že ho ve lhůtě jednoho roku nabude. V Rakousku žádá se nad to ještě státní občanství a bezúhonnosť.

O způsobilosti kandidatově rozhoduje církevní vrchnost ku propůjčení obročí oprávněná na základě zkoušky, pro niž předepsána jest určitá forma, jde-li v osazení obročí kurátních (se správou duší spojených).

Církevní vrchnost má poměrně zřídka jen volné právo propůjčovací (collatio libera), ana má jen potvrzovati v případech daleko četnějších kněze oprávněnými osobami zvolené nebo zeměpánem jmenované, pokud se týká, má kandidata patronem praesentovaného (viz čl. Patronát) církevně dosaditi (collatio necessaria).

Kdo byl právoplatně zvolen, jmenován nebo praesentován, tomu propůjčeno jest ius ad rem t. j. osobní právo žádati, aby v obročí byl uveden; konfirmací nebo institucí naproti tomu udílí se mu ius in re t. j. věcné právo k obročí neb oprávnění, vzíti obročí v držení a církevní úřad nastoupiti.

Skutečné, fysické vzetí obročí v držbu se strany biskupů děje se pak ihned slavnostní intronisací (nastolením), se strany kanovníků installací předsevzatou od kapitolního děkana t. j. uvedením ve stan (stallum) nebo v místo v choru. Faráři uvedeni nebo jak se i zde říkává installováni bývají od okresního vikáře nebo děkana, jako zmocněnců biskupa, event. za spolupůsobení patrona a spoluúdů správy jmění církevního. V Rakousku musí biskup dle § 6. zák. ze dne 7. května 1874 vyhlédnutého kandidata volným propůjčením nebo praesentací se strany soukromého patrona, jakož i správce ustanoveného pro inkorporované obročí dříve zemské vládě oznámiti, která má právo s biskupem sděliti jakékoli námitky s udáním důvodů. Nepodá-li vláda do 30 dnů žádných námitek, může být dotyčný kněz bez dalšího instituován.

Užívá-li kdo již jednoho obročí, nemůže nabýti druhého, poněvadž tomu brání zápověď kumulace nebo »plurality« obročí. Jenom tomu propůjčeno může býti ještě druhé spojitelné (compatibilis) t. j. jednoduché obročí, s nímž spojena není povinnost residenční, jestliže obročí jeho neposkytuje mu výživu stavu jeho přiměřenou.

IV. Práva a povinnosti.

Majiteli obročí přináležejí ode dne kanonické instituce úplné právo požívací na jmění obročenské (fructus facit suos); jemu připadají tedy výtěžky z polí a kapitálů, které tvoří dotaci obročí, a s příjmy těmito nakládati může zcela libovolně jsa svému svědomí pouze zodpověden. Avšak vlastní jmění kmenové jest mu zachovati v neztenčeném stavu a spravovati dle pravidel platných o správě jmění církevního.

Ohledně církevního úřadu jest zavázán k osobnímu vykonávání úkonů s ním spojených a smí je přepustiti přikázanému sobě pomocníku (v úřadě) nebo náměstku svému jen potud, pokud sám jich provésti nemůže. Takovou osobní povinností jest povinnost residenční t. j. povinnost nepřerušeného (trvalého) pobytu v místě úřadu. Biskupové smějí bez papežského schválení a bez příčiny právem uznané (ku př. účastenství na koncilu) nanejvýš na 2—3 měsíce v roce ze své diecése se vzdáliti; farář musí míti dle pražské synody provinciální z r. 1860 souhlas vikáře, chce-li se vzdáliti na více než tři dny, k nepřítomnosti na více než 6 dnů potřebí má dovolení biskupského. Bezprávné vzdálení se působí ztrátu nároků na běžné výtěžky obročenské a tvrdošíjné zanedbávání povinnosti residenční může být vrchností trestáno i odnětím obročí.

V. Uprázdnění nastává:

1. po právu (ipso iure):

a) smrtí majitele,

b) složením slavných slibů řeholních,

c) vstoupením v manželství i když by toto neplatným bylo, jako u kněží s vyšším svěcením, leč že by neplatnost zakládala se na nedostatku souhlasu (konsensu) ku př. při fysickém donucení.

d) dosažením jiného obročí, které s dosavadním nedá se sloučiti,

e) nedosažením potřebného svěcení při beneficiích kurátních během roční lhůty, nebo svěcení biskupského ve lhůtě 6timěsíční;

f) spácháním zločinu, který ipso facto má za následek ztrátu obročí jako apostasie (odpadnutí od víry) nebo haeresie (kacířství).

2. vůlí obročníkovou:

a) vzdáním se (resignací, renunciací), které státi se může jen ze závažných důvodů a do rukou příslušné vrchnosti a dáno býti musí bezplatně, bez výhrady a bezpodmínečně, pokud vrchnost (představený) podmínku nějakou (ku př. výslužné) nedovolí; soukromé úmluvy o nastupování (v obročí) jsou neplatny jak dle práva církevního tak i dle § 13. zák. ze dne 7. května 1874;

b) výměnou za jiné neuprázdněné obročí, při čemž obě strany vyměňující za souhlasu představeného tím způsobem zříkají se svých obročí, že představený propůjčuje obročí jednoho druhému; při obročích patronátních potřebí jest ještě k tomu souhlasu patronova.

3. přeložením (transferováním), které může předsevzíti představený z důvodů veřejného církevního zájmu (zvlášť u biskupů), nebo z osobních ohledů (translatio oeconomica) nebo z trestu.

4. sesazením (bez vykázání jiného obročí), které připouští se na základě těžkých přečinů služebních nebo jiných zločinů, které za následek mají degradaci (snížení) (viz čl. Duchovenstvo); sesazení to se vykoná příslušným představeným po provedeném řízení kanovnickém. § 8. zákona ze dne 7. května 1874 stanoví v té příčině: »Pozbude-li držitel církevního

úřadu nebo církevního obročí rakouského státního občanství, nebo byl-li uznán vinným zločinem nebo činem trestným ze ziskuchtivosti, proti mravnosti nebo činem působícím veřejné pohoršení, jest státní správa kultu oprávněna žádati za jeho odstranění z úřadu neb obročí. Nevyhoví-li církevní úřady žádosti vlády ve přiměřené lhůtě, jest pokládati úřad neb obročí pro státní obor za uprázdněné a vláda má o to se postarati, aby ony záležitosti, které vznášejí státní zákony na řádného správce duší, po takovou dobu obstarávána byla jinou, vládou ustanovenou osobou, až dotyčný úřad církevní obsazen bude způsobem od státu uznaným.«

V. O správě obročí po čas uprázdnění viz čl. Intercalare.

Obuvnictví.

Obuvnická živnost náleží k živnostem řemeslným:

I. Rozsah: Obuvníci jsou oprávněni hotoviti a prodávati boty a střevíce z plsti a sukna, jelikož k výrobě těchto mohou užiti látky kterékoli a s výrobky těmi pak mohou obchod vésti (obch. a živ. kom. v Praze, sb. »Freyova a Marešova« č. 1135); náleží tudíž i výroba soukenných střevíců s podešvy koženými k živnostenským oprávněním obuvníkům vyhrazeným, nikoli však — rovněž jako ne výroba střevíců plstěných — výroba prostých soukenných střevíců, jichž podešve pozůstávají toliko z několika na se přišitých vrstev soukenných. Výrobu takových prostých střevíců soukenných jest pokládati za živnosť volnou (obch. a živ. kom. v Opavě, sb. »Freyova a Marešova« č. 1137). Obuvník jest též oprávněn vyráběti střevíce kožené s dřevěnými podešvy a naopak (obch. a živn. kom. v Celovci, cit. sb. č. 1143).

II. Výroba obuvnických svrchků dle výnosu min. obch. ve srozumění s min. vn. vydaného tvoří integrující součásť živnosti obuvnické a musí tudíž uchazeči o jmenovanou živnosť, pokud se provozuje způsobem řemeslným, před nastoupením živnosti podati průkaz způsobilosti podobně jako při nastoupení řemeslné živnosti obuvnické (výn. ze dne 23. května 1888 č. 35903 z r. 1889 cit. sb. č. 1147).

III. Výroba ozdob na střevíce ze stužek, látek vlněných a hedbávných jest živností volnou (obch. a živ. kom. v Praze, cit. sb. č. 1148).

IV. Obchod s obuvnickými potřebami: Obuvníci nemají práva prodávati potřeby obuvnické, jelikož dle § 5. dvor. nař. ze dne 12. prosince 1799 živnosť obuvnická a obchod potřebami obuvnickými tvoří dvě živnosti rozdílné (obch. a živ. kom ve Vídni, cit. sb. č. 1152).

V. Výroba leštidla na boty: Obuvník může sice leštidlo sám vyráběti potud, pokud ho sám na výrobky své užije, není však oprávněn po živnostensku vyráběti je za účelem prodeje pro cizí spotřebu; jelikož leštidlo slouží k appretuře jistých obuvnických výrobků a úpravě jich pro prodej, nemůže tudíž obuvníku býti bráněno, leštidlo k tomuto účelu připravovati a užívati, kdežto právo k prodeji jeho jakožto samostatného výrobku živnostenského ani ze živnostenského oprávnění obuvníkova ani z ustanovení § 37 živ. ř. odvozováno býti nemůže (roz. štýrského místodržitelství ze dne 30. prosince 1895 č. 35023, cit. sb. č. 3041).

Obviněný (v řízení trestním).

I. Pojem.

V řízení před sborovými soudy I. stolice pokládá se osoba, na níž lpí podezření, že dopustila se činu trestného, tenkráte za obviněného, když učiněn byl návrh, aby se zavedlo proti ní přípravné vyšetřování neb

když bez předchozího přípravného vyšetřování spis obžalovací byl podán; za obžalovaného pak teprve tehdy, když proti ní nařízeno hlavní přelíčení a vydání jí v obžalovanosť nabylo tudíž moci práva. Předpisů, jež na obviněného se vztahují, jest užiti i na obžalovaného a na toho, kdo, jsa podezřelý z činu trestného, během přípravného vyhledávání byl vyslechnut neb k výslechu obeslán nebo do vězení nebo vazby dán, ač nemají-li předpisy ty dle své povahy platnost jen pro vyšetřování přípravné (§ 38 tr. ř.). V řízení před soudy okresními (jakož i v řízení dle práva stanného) pokládá se za obviněného ten, proti komu řízení zavedeno a nečiní se dalšího rozdílu mezi přípravným vyhledáváním a hlavním přelíčením; teprve v řízení opravném proti rozsudku nazývá se obžalovaným.

II. Práva a povinnosti.

Co se týče právního postavení obviněného (obžalovaného), není tento objektem vyšetřování, nýbrž stranou a jest ve hlavním řízení žalobci na roveň postaven. Není tudíž, byť i byl vinen, po právu zavázán, ke své vině se znáti, přiznání učiniti, ano není vůbec ani povinen, soud při vyhledávání pravdy podporovati a nemůže tedy býti nucen odpovídati na předložené otázky (§ 203, 245 tr. ř.). Obviněný má právo vzíti si obhájce (viz čl. Obhájce ve věcech trestních), jakož i nahlédati ve spisy (viz čl. Nahlédání ve spisy). O řízení před sborovým soudem I. stolice jest obviněný vyslýchán v řízení přípravném; hlavní účel výslechu toho jest, aby obviněný zvěděl o důvodech podezření, proti němu svědčících a měl tak příležitost se hájiti a ospravedlniti. Výslech ten má však dále za účel, aby o věci trestní, o kterou běží, zvěděna byla pravda od obviněného, který ne sice po právu avšak mravně jest povinen udati pravdu, byť se tím i k vlastní vině znáti musil. Povinností soudcovou jest tedy snažiti se, aby obviněný se přiznal, jen že nesmí k tomu cíli býti užíváno prostředků donucovacích aniž vyšetřování protahováno (§ 202 tr. ř.).

III. Výslech v řízení přípravném.

K výslechu v přípravném řízení se obviněný zpravidla obešle. V písemné a uzavřené obsílce jest udati, že obeslaný má býti vyslýchán jako obviněný, a nedostavil-li by se, že bude osobně před soud postaven (§ 173 tr. ř.). Výslech koná se v nepřítomnosti žalobce neb ostatních, po zákonu k tomu neoprávněných osob a zpravidla ústně; byl-li by některý bod spletitý, může soudce dovoliti, aby odpověď dána byla písemně. Je-li obviněný spoután, jest mu před výslechem pouta sníti, ač může-li se tak bez obavy nebezpečí státi; může býti rovněž mu dovoleno, aby se během výslechu posadil. Soudní svědky a to dva přibrati jest tehdy, když obviněný za to žádá, neb pokládá-li to soudce za nutné. Nezná-li obviněný řeč soudní, je-li hluchý nebo němý, jest šetřiti předpisů, jež v případech takových pro svědky platí.

Když byl soudce obviněného napomenul, aby vypovídal dle pravdy, a vyslechl jej v příčině osobních poměrů, má mu povšechně označiti čin trestný, za vinu mu kladený, a k tomu jej míti, aby o dotčené věci souvisle a zevrubně vypravoval. Další otázky, pokud jich třeba, jest zvláště tak předkládati, aby obviněný seznal všechny důvody podezření, proti němu svědčící a měl takto příležitosť se ospravedlniti. Uvádí-li skutečnosti neb důkazy své neviny, jest je vyšetřiti, ač není-li zřejmo, že udání ta směřují jen k průtahu řízení (§ 199 tr. ř.). Co do formy nesmějí býti otázky neurčité, temné, dvojsmyslné neb úskočné; proto nemají kladeny

[illegible] se [illegible]

[illegible] teprve [illegible]

[illegible] svého [illegible] Otázky

[illegible] Dozná-li se

[illegible] nebo [illegible]

[illegible] sám buď z vý-

[illegible] připomenouti,

[illegible] svých otázek zbaviti

[illegible] připomenuti od

[illegible] za [illegible] uvésti všechny

[illegible] a se později vy-

[illegible] svá domácí

[illegible] § 2[illegible]4 tr. ř.

[illegible] vyšetří pokud

[illegible] a [illegible] výsledky

[illegible] vyšetřování od dotyč-

[illegible]

[illegible] a to dříve, než

[illegible] se podstatně od

[illegible] poskytnouti ob-

[illegible] se [illegible] poměru svém k činu,

[illegible] obžalovaného, jak

[illegible] a [illegible] k předpisům,

[illegible] za [illegible] výslech tím,

[illegible] zda jest vinen činem

[illegible] Prohlásí-li obžalovaný,

[illegible] že jest oprávněn proti ob-

[illegible] a [illegible] jednotlivém prů-

[illegible] nemůže býti přidržován,

[illegible] a [illegible] jeho nesmí tudíž za

[illegible] neb uchyluje-li se

[illegible] se v poslednějším

[illegible] se, zcela neb z části dáti

[illegible] obžalovaného v řízení přípravném.

[illegible] s [illegible] svým rozmlouvati;

[illegible] se s [illegible] radil přímo o tom, jak by

[illegible] § 245 tr. ř.).

[illegible]

[illegible] plán i pro výslech obviněného

[illegible] §§ 447, 457 tr. ř.); připo

[illegible] za jistých podmínek při pře-

[illegible] § 455 tr. ř.

[illegible] obviněného (obžalovaného) souhlasí

[illegible] Bosnu a Hercegovinu

[illegible] na zásadě inquisiční spočívající, zná

[illegible] s obviněným předsevezme se zpra-

[illegible] však svou vinu, ještě výslech řádný,

jehož účelem jest vyložiti obviněnému jednotlivé okolnosti, na jeho vinu ukazující a přivésti jej tak k tomu, aby buď doznal čin i jeho okolnosti neb odvrátil od sebe obvinění, proti němu svědčící (§ 169 voj. tr. ř.). Pro stálé tvrdošíjné mlčení a předstírané pomatení smyslů může býti obviněný trestán (§§ 181—184 voj. tr. ř.).

Na principu inquisičním spočívá i řízení o přestupcích důchodkových; i toto zná jen obviněného, s nímž výslechy se předsebéřou a jenž může býti trestán, zdráhá-li se odpovídati. Viz čl. Obviněný (v trest. právu důch.).

Literatura. Prof. Dr. F. Storch, Řízení trestní rakouské, Praha, 1887.

Obviněný (v trest. právu důchodkovém).

Vedle zásady naprosté spravedlnosti (punitur, quia peccatum est) jest základní zásadou trestního zákona důchodkového chrániti pokladnu státní a toho, kdo poctivě daň platí, již soudce ve věcech důchodkových při provádění tohoto zákona stále má míti na zřeteli. Soudce v trestních věcech důchodkových má proto stále toho dbáti, aby jednak nebyl někdo před právo poháněn, kdo po zákonu trestu nepodléhá, jednak aby skutek trestný nebyl posuzován přísněji než jak zákon předpisuje; úřady nálezy činící mají povinnosť, účelům tr. zák. důch. napomáhati způsobem zákonným a o to pečovati, aby účely ty mařeny nebyly ani přílišnou přísností ani nevhodnou mírností neb promíjením (vyhl. pat. ze dne 11. července 1835 pol. sb. z. sv. 633 tr. zák. důch.). Tr. zák. důch. popřává obviněnému celou řadu práv, k obhajování jeho sloužících, a ukládá soudci důchodkovému za povinnosť umožniti obviněnému, aby co možná nejvíce užiti mohl prostředků obranných, po zákonu mu příslušejících. Přísné šetření práv obviněného v trestním řízení důchodkovém jest, jak se zdá, tím důrazněji přikázáno, poněvadž základních zásad každého řízení trestního, veřejnosti a ústnosti se tomuto zákonu nedostává.

I. Obeslání obviněného.

1. Podmíněné obeslání. Ke zvláštnostem trestního řízení důchodkového náleží podmíněné obeslání, jež záleží v tom, že obviněný obešle se s tím výslovným připomenutím, že nedostaví-li se určitého dne, neb nepodá-li do téhož dne písemného prohlášení neb nepožádá-li konečně z platných důvodů za stanovení lhůty nové, že toto opomenutí bude pokládáno za doznání mlčky učiněné, a že na základě jeho bez opětného výslechu obviněného rozhodnuto bude (§ 616 tr. z. důch.).

a) Účel. Podmíněné obeslání sleduje dvojí účel: předem šetření obviněného a zavázaného, jímž dle jejich stavu, bydliště, nebo vůbec dle jejich osobních poměrů může býti obtížno, aby buďsi osobně buďsi skrze zástupce před vyšetřující úřad se dostavili; proto poskytuje se jim podmíněným obesláním možnost, aby se vyhnuli ztrátě času, výlohám, jež by jim vzešly, kdyby se měli na jiné místo dostaviti nebo si zástupce zříditi, a nepříjemnostem, s výslechem spojeným. Podmíněné obeslání má dále za účel, aby zkráceno bylo řízení v těch případech, kde osobní výslech obviněného neb zavázaného k účelu řízení se nevyhledává (§ 63 úřed. instr. k tr. z. důch.).

b) Náležitosti podmíněného obeslání: Podmíněné obeslání musí se státi vždy písemně a dodáno býti proti písemnému listu na obdrženou. V obeslání tom vytknou se určitě a zřetelně okolnosti, o kterých se má obviněný prohlásiti. V podmíněném obeslání má býti stání určeno

na takovou dobu a o včasné dodání obeslání má v ten způsob býti pečováno, aby obviněnému zůstala volná přiměřená doba, nejméně však alespoň třídenní, od dodání obeslání až ku stání (§ 617 tr. z. důch.). Je-li obviněný v cizině, obešle se podmíněně i tenkráte, když by po zákonu (618 tr. z. důch.) nepodmíněně měl býti obeslán. K obeslání však musí se připojiti dodatek, že, nedostaví-li se obviněný k vyšetřujícímu úřadu ve stanovený čas, bude proti němu na základě skutkových okolností, jím doznaných, vydán rozsudek v příčině trestu na majetku, kdežto rozhodnutí o tom, zda i jiné tresty neb zostření trestu má míti místa, že vyhradí se řízení zvláštnímu (dek. dv. komory ze dne 15. list. 1841 č. 41063).

2. Nepodmíněné obeslání. Nepodmíněně má se vždy státi obeslání pro přestupky důchodkové, na něž jako trest neb zostření trestu jest stanoveno vězení bez ohledu na tresty majetkové (§ 618 tr. z. důch.). Každý obviněný má zpravidla osobně se dostaviti a bez zástupce odpovídati, kdykoliv úřad toho vyhledává; jinak může se dáti zastupovati zmocněncem (§ 653). Není-li obviněný svéprávný, jest jeho zákonný zástupce oprávněn vše podniknouti, co pro blaho onoho za potřebné uznává. Jej neb zmocněnce jeho jest též ku všem úředním výkonům obeslati, jichž obviněný osobně neb skrze zástupce se súčastniti po zákonu jest oprávněn (§ 654 tr. z. důch.).

3. Neznámý pobyt obviněného. Obviněný má v tomto případě, ač nepřesahuje-li cena předmětu přestupku důchodkového 100 zl., býti vyzván, vyhláškou, způsobem v místě obvyklým uveřejněnou, aby se do třiceti dnů dostavil před vyšetřující úřad, jinak že se záležitostí o niž jde, po zákonu bude naloženo. Převyšuje-li cena 100 zl., jest vyhlášku tuto i v časopisech uveřejniti.

II. Obrana obviněného.

1. Obviněný jest oprávněn přednésti vše, co může jeho nevinu dokázati neb ku zmenšení jeho viny sloužiti neb přispívati, ač děje-li se to dle zákonův a předpisů (§ 646 tr. z. důch.).

2. Má na vůli, ku konci řádného řízení svou obranu konečnou přednésti; jest totiž oprávněn dle konečného výsledku vyšetřování vše znovu shrnouti a ústně neb písemně uvésti, co za příčinou své obrany ku platnosti přivésti míní; žádá-li k tomu cíli za povolení lhůty, může mu lhůta taková, nejvýše však 14denní býti povolena. Podal-li obviněný za příčinou svého obhájení písemné podání, musí podání to k protokolu býti připojeno. Obviněný může si vzíti zástupce, jenž by mu spis obhajovací vyhotovil a jest konečně též oprávněn v závěrečném svém prohlášení uvésti nové, pro rozhodnutí důležité okolnosti, které napotom vyšetřující úřad má prozkoumati; pak jest ve vyšetřování pokračovati, až by předmět úplně byl probrán (§ 648 tr. z. důch.).

3. Vynesený rozsudek opravnými prostředky v odpor bráti neb žádost za milost podati může nejen obviněný, nýbrž i jeho příbuzní v linii vzestupující i sestupující, pak jeho manžel neb manželka a poručník (§ 836 tr. z. důch.). Je-li obviněný ve vazbě, může se odvolati neb žádosť za milost podati skrze zástupce; není-li ve vazbě, má na vůli vzíti si zástupce, který by odvolání, žádosti za milost neb rekursy podal čili nic (§ 834 tr. z. důch.). Odsouzenému obviněnému jest dovoleno, aby do akt, jež rozsudku za základ sloužily, nahlížel, z nich výtahy si činil a opisy jich si pořídil. Důvody rozsudku jest mu na jeho žádosť ihned bezplatně sděliti

(§ 855 tr. z. důch.). Důvody rozsudku 2. stolice se nesdělují (§§ 843, 844, 863, 866 tr. z. důch.). Proti konečnému rozhodnutí úřadu správního ve trestních věcech důchodkových připouští se stížnost ke správnímu dvoru soudnímu (nál. správ. dv. soud. ze dne 24. dubna 1883 č. 972 sb. »Budwinski« č. 1740).

4. Ten, kdo byl odsouzen neb z nedostatku právních důvodů z vyšetřování propuštěn, může kdykoliv žádati za obnovu vyšetřování, může-li opříti se o důkazy, jež v dřívějším vyšetřování uvedeny nebyly a spůsobilé jsou vyvrátiti důvody, pro něž trest byl uložen (§ 882 tr. z. důch.).

III. Výslech obviněného.

1. Výslech stručný t. j. výslech při vyhledávání skutkové povahy, záleží v tom, že stručně vyslechne se ta osoba, jež ve spravedlivém jest podezření, že jest vinna neb účastna přestupku, o nějž běží, ač nalézá-li se v témž neb blízkém místě. Účelem stručného výslechu jest oznámiti obviněnému podezření, na něm lpící, a poskytnouti mu příležitost, aby se buď přiznal a tím řízení zkrátil, neb aby podal toho důkazy, že jest nevinen (§ 585, 588 tr. z. důch.). Jsou-li výsledky výslechu stručného takové, že na základě jich ve vyšetřování po zákonu může býti pokračováno, jest předsevzíti

2. Výslech řádný.

a) Výslech řádný má za účel, aby obviněný zvěděl do podrobna o okolnostech, jemu za vinu kladených, i o důvodech, proti němu svědčících a následkem toho k přiznání byl pohnut, odporoval-li by si v čem, aby na to byl upozorněn; vůbec pak má býti při řádném výslechu vše vyšetřeno, co nejen proti obviněnému svědčiti, nýbrž i k jeho ospravedlnění sloužiti může (§§ .635, 639, 644 tr. z. důch.).

b) Během vyšetřování má úřad též vyzkoumati, jaké jsou majetkové poměry obviněného, nevyslýchaje však při tom jeho věřitelův a dlužníkův, aby mohl posouditi, bude-li lze dobyti pokutu, jež snad obviněného stihne (§ 652 tr. z. důch.).

c) Obviněný má býti vyslechnut osobně a nikoli skrze zástupce.

d) Odepření odpovědi obviněným: Vzpěčuje-li se obviněný ve výslechu řádném odpovídati na otázky, jemu předkládané, má úřad na vůli buď tak dlouho jej ve vazbě držeti, až by slíbil, řádně odpovídati, neb může mu okolnost za okolností předkládati s tím připomenutím, že okolnosti ty za dokázané se budou pokládati, setrvá li při svém mlčení; vzpěčuje-li se i potom odpovídati na otázky mu předkládané, jest jeho mlčení za doznání pokládati a výslech skončiti (§ 636 tr. z. důch.).

IV. Usvědčení obviněného.

Obviněný jest usvědčen z přestupku důchodkového, jemu za vinu kladeného, prokáže-li se, že dopustil se jistého jednání neb opomenutí jako návodce, pachatel neb spoluvinník a že jsou tu zákonné podmínky, aby mu vina neb účastenství v přestupku důchodkovém, o nějž jde, přičítati se mohla (§ 755 tr. z. důch.). Prostředky průvodními tedy jsou: doznání, listiny, svědci, setkání se více příznaků (§ 756 tr. z. důch.).

V. Odsouzení obviněného.

Byl-li obviněný usvědčen z jednoho nebo více přestupků důchodkových a následkem toho odsouzen, musí rozsudek obsahovati: způsob a výši trestu, způsob a výši zostření, následky trestu, pokud v trestu samém obsaženy nejsou. Dále musí v rozsudku přesně býti označen přestupek, o němž

bylo rozhodnuto, pak, zdali odsouzený dopustil se přestupku toho jako původce, pachatel, spoluvinník neb účastník a konečně zdaž a jakým obnosem odsuzuje se obviněný k náhradě útrat, vyšetřováním vzešlých (§ 826 tr. z. důch.). Osobní neb věcné ručení za útraty, vzešlé vězněním odsouzeného, při trestech důchodkových se nepřipouští (§ 2 nař. ze dne 14. července 1890 č. 150 ř. z.).

VI. Osvobození obviněného.

Shledá-li úřad buďsi hned z počátku nebo během dalšího vyšetřování, že proti obviněnému není žádného důvodného podezření, jest nalézti, že obviněný přestupkem, jemu za vinu kladeným, vinen není; zanikl-li trest, jest nalézti, že obviněný pro přestupek, jemu za vinu kladený, trestán býti nemůže. Nevyplývá-li z vyšetřování sice žádný právní důkaz, že by byl obviněný dopustil se přestupku, o který běží, stává-li však přece proti němu důvodné podezření, budiž prohlášeno, že vyšetřování pro nedostatek právních důkazů se zrušuje (§§ 809, 810 tr. z. důch.).

VII. Oznámení a vydání obviněného trestnímu soudu.

Vycházejí-li z vyšetřování na jevo okolnosti, pro něž by se mohlo zavésti řízení dle všeob. tr. zákona, jest ihned oznámiti věc trestnímu soudu a připojiti dotaz, má-li obviněný tomuto soudu býti dodán. Jde-li o zločin a prohlásí-li soud, že dodání obviněného jest nutné, budiž obviněný ihned soudu tomu vydán. Ve všech ostatních případech (při přečinech neb přestupcích) jest obviněného vydati příslušnému úřadu trestnímu teprve, když skončeno bylo vyšetřování o přestupku důchodkovém (§ 649, 650).

Obžaloba v řízení trestním.

I. Pojem a druhy.

Trestní řád rakouský spočívá na zásadě obžalovací, dle které soudní stihání nastupuje toliko k návrhu žalobcově (§ 2 odst. 1 tr. ř.). Tento návrh, kterým se určitá osoba ze spáchání určitého činu trestního obviňuje a za její potrestání se žádá, nazývá se obžalobou v širším smyslu a v tomto smyslu patří sem též návrh na zavedení přípravného vyšetřování. V užším smyslu značí pak obžaloba návrh obsažený ve spise obžalovacím nebo návrh podaný během hlavního přelíčení (§ 263, 321 tr. ř.) na použití zákona proti určité osobě pro určitý čin trestní. Obžaloba jest buď veřejná, buď soukromá, dle toho, stíhá-li se čin trestní z povinnosti úřední nebo k žádosti účastníkově. Veřejná obžaloba jest pravidlem; toliko výjimkou má soukromá místo při těchto přečinech a přestupcích:

a) při přečinech proti literárnímu a uměleckému majetku (§ 467 tr. z.), při přečinech proti bezpečnosti cti dle § 493 tr. z., leč že by tento přečin proti některé sněmovně říšské rady, nebo proti zemskému sněmu nebo proti veřejnému úřadu směřoval (čl. V. zákona ze dne 17. prosince 1862 č. 8 ř. z. z r. 1863), při přečinu proti čl. IV. bankovní akty (zákon ze dne 21. května 1887 č. 51 ř. z.) a konečně při přečinech zasahání v právo známky (§ 26. zákona ze dne 6. ledna 1890 č. 19 ř. z.);

b) při přestupcích krádeže a zpronevěření mezi manžely, rodiči a dětmi, pokud žijí ve společné domácnosti (§ 463 tr. z.); při přestupcích v § 487 až 492; pak v 496 a 497 tr. z. uvedených proti bezpečnosti cti vyjma případ pod *a)* uvedený; při přestupku cizoložství (§ 502, 503 tr. z.), svedení nezletilého příbuzného jiným soudruhem v domácnosti žijícím a smilstva páchaného sloužící osobou ženskou s neplnoletým v domácnosti

žijícím synem nebo příbuzným (§§ 504, 505 tr. z.); při přestupku zastaralého opilství, pokud by se nedověděla o ní vrchnost (§ 524 tr. z.); při přestupku naznačeném v § 525 tr. z. proti veřejné mravopočestnosti, konečně při přestupku porušeného tajemství listovního (§ 1 zákona ze dne 6. dubna 1870 č. 42 ř. z.).

II. Legitimace k obžalobě.

1. Veřejnou obžalobu vznáší státní zástupce na místě tohoto může však vznesena býti za jistých podmínek (§ 48 tr. ř.) též soukromým účastníkem. Při některých trestních jednáních potřebuje státní zástupce ku podání obžaloby svolení určitých osob a sice při přestupku § 300 tr. z. spáchaném na c. a k. armádě neb jejím samostatném oddílu souhlasu ministra války, ohledně zemské obrany ministra zemské obrany; při přečinech a přestupcích uvedených v §§ 487—491, pak v § 496 tr. z. spáchaných na c. a k. armádě nebo námořnictvu nebo samostatném oddílu obou třeba jest souhlasu ministerstva války resp. námořnictva; při přečinech proti bezpečnosti cti dle § 493 tr. z. spáchaných na veřejném úředníku nebo sluhovi, na vojínu nebo správci duchovním vzhledem k jich povolání jest třeba svolení uraženého, nemůže li vyslechnut býti, svolení jeho představeného nebo nejbližšího vyššího úřadu (čl. IV. a V. zákona ze dne 17. prosince 1862 č. 8 ř. z. z r. 1863). Konečně ku stíhání pro přestupky smilné živnosti dle § 5 č. 1 a 2 zákona ze dne 24. května 1885 č. 89 ř. z. jest třeba žádosti úřadu bezpečnostního.

2. Soukromou obžalobu (viz čl. Obžaloba soukromá) podává účastník; kdo v určitém případě účastníkem jest, stanoví trestní zákon při jednotlivých trestních jednáních sem patřících, jednak tím, že zvláště ty osoby stanoví, jimž právo obžaloby přísluší, jednak že toto právo všeobecně straně poškozené vyhrazuje.

III. Předmět obžaloby a význam její.

Obžaloba tvoří v jednotlivém případě základ řízení trestního, předmětem jeho jest jen ten čin, pro který obžaloba vznesena nebo na který během hlavního přelíčení rozšířena byla. Označení tohoto činu tvoří nejdůležitější část obžalovacího spisu (t. zv. formule obžalovací); musí v něm býti označena trestní činnosť, která se obviněnému za vinu klade, dle všech zákonných, použití určité míry trestové podmiňujících známek, dále musí zvláštní okolnosti co do místa, času, předmětu a p. potud býti uvedeny, pokud toho jest třeba ku zřejmému označení činu (§ 207 tr. ř.). Překročil-li soud v tomto skutkovém směru obžalobu (§ 281 č. 8., 468 č. 3 a 344 č. 7 tr. ř.) neb nevyřídil-li rozsudek obžalobu úplně, jest řízení zmatečným (§ 281 č. 7 a 344 č. 6 tr. ř.).

IV. Rozšíření obžaloby.

Předmětem rozsudku v hlavním přelíčení jest čin, který tvoří předmět obžaloby a to se všemi okolnostmi buď již v ní obsaženými nebo teprve při hlavním přelíčení na jevo vyšlými. Zákon dovoluje však v jednom případě za jistých podmínek rozšíření obžaloby a tudíž rozšíření rozsudku na skutek, jenž v původní obžalobě obsažen nebyl. Jestliže totiž obžalovaný by byl při hlavním přelíčení obviněn ještě z jiného skutku, spáchaného buď před nebo za trvání hlavního přelíčení, může žalobce svou obžalobu a to teprve ve svém konečném návrhu (nál. kas. dv. ze dne 20. února 1880, č. sb. 229 a j.) rozšířiti i na skutek nově se vyskytnuvší, a soud může, ač je-li k rozhodnutí o tomto činu věcně příslušný a není-li třeba

pečlivější přípravy jmenovitě v zájmu obrany obžalovaného projednávání i na tento nově na jevo vyšlý čin vztáhnouti, při soudech porotních otázky ve příčině jeho klásti a rozsudek o něm vynésti. Souhlasu obžalovaného k tomuto rozšíření jest třeba jen tehdy, jestliže by v případě odsouzení pro tento čin potrestán byl dle zásady přísnější, než v případě odsouzení pro trestný čin v obžalobě uvedený. Nesvolí-li v tomto případě obžalovaný nebo nemůže-li soud pro věcnou nepříslušnosť nebo pro nutnosť dalších příprav ihned rozsudek vynésti, může soud podle okolností buď hlavní přelíčení zastaviti a vyhraditi rozhodnutí o všech žalovanému za vinu kladených trestních činech anebo omeziti rozsudek na předmět obžaloby a žalobci vyhraditi samostatné stíhání pro čin přistoupivší, ač-li tento za to žádá, jinak takové stíhání již místa nemá. V obou případech, ať jde o delikt officialní či soukromý (plen. roz. kas. dv. ze dne 2. listopadu 1883 č. sb. 583), musí žalobce své návrhy ohledně zavedení zákonného řízení podati do 3 dnů (kterážto lhůta však pro státního zástupce není lhůtou propadnou) (§§ 263, 321, 458 tr. ř.).

V. Zánik obžaloby.

Obžaloba zaniká

a) smrtí obviněného,

b) pravoplatným jejím vyřízením (zásada: non bis in idem),

c) ustoupením žalobcovým, které se může státi v každém stadiu řízení až do vydání rozsudku, resp. při líčení před porotou až do přečtení otázek porotcům (§ 259 č. 2, 324 tr. ř.). Veřejná obžaloba zaniká konečně, nařídí-li císař, aby se pro jistý čin trestný řízení trestní nezavádělo, nebo, aby se zahájené již řízení zastavilo (§ 2 odst. 4 tr. ř.).

VI. Spis obžalovací.

V řádném řízení trestním před soudními dvory (soudní dvůr I. stolice a soud porotní) musí hlavnímu přelíčení předcházeti zvláštní stadium vydání v obžalovanost. To se stane, vyjímaje 2 případy tím, že žalobce podá spis obžalovací. Obžalovací spis jest písemné prohlášení žalobcovo, že obviňuje určitou osobu z určitého činu trestního a proto nařízení hlavního líčení navrhuje. Obžalovací spis tvoří základ hlavního přelíčení a rozsudku, poněvadž z pravidla při provedení zásady obžalovací toliko čin obviněnému za vinu kladený, může býti předmětem hlavního přelíčení a rozsudku. Musí tudíž spis obžalovací mimo jmeno obviněného a okolností sloužících k jeho důkladnému označení obsahovati:

a) udání trestních činů (t. zv. skutkový základ obžaloby), ať jsou to zločiny, přečiny nebo přestupky, neboť také, když by přestupky pro jich souvislosť se zločiny nebo přečiny tvořily předmět hlavního přelíčení před soudními dvory, vydání v obžalovanosť stejným spůsobem jako při zločinech a přečinech místa má (roz. ze dne 26. března 1884 sb. č. 625). Trestní čin obviněnému za vinu kladený musí se dle všech jeho zákonných, použití určité sazby zákonné podmiňujících znaků označiti a zvláštní skutkové okolnosti, času, místa, předmětu a t. d. potud připojiti, pokud to ku jasnému označení skutku nutné jest (obžalovací formule), ježto tentýž čin téhož obžalovaného toliko jednou předmětem obžaloby býti může (non bis in idem). Další rozvádění skutku zvláště udání způsobu, jakým čin byl proveden, není třeba, avšak neškodí zvláště při deliktech porotě přikázaných (výn. min. sprav. ze dne 9. února 1880 č. 1693 a roz. ze dne 24. května 1880 č. sb. 252);

b) zákonné pojmenování trestního činu, ku kterému obžaloba směřuje, jakož i udání onoho místa trestního zákona, jehož použití se navrhuje, jakož i udaje věcnou příslušnosť odůvodňující (t. zv. právní základ obžaloby);

c) udání soudu, u kterého se má hlavní přelíčení konati.

Spisu obžalovacímu má se připojiti krátké ale úplné odůvodnění, v kterém sběh událostí souvisle vylíčiti jest. Mimo to má se připojiti ku spisu obžalovacímu nebo v něm uvésti seznam prostředků průvodních, které jest dle návrhu žalobcova provésti. Ve spise obžalovacím může také dán býti návrh na zatknutí obviněného. Spis obžalovací musí se tolikráte vyhotoviti, aby mohl býti dodán každému obviněnému a jeden exemplář ponechán u soudu (§ 207 tr. ř.). Spis obžalovací podává, bylo-li provedeno přípravné vyhledávání, státní zástupce během 8 dnů od sdělení spisů přípravného vyšetřování počítaje, kterážto lhůta není však lhůtou propadnou, soukromý nebo podpůrný žalobce však během 14 dnů od vyrozumění o skončeném přípravném vyšetřování, jinak by ztratil své právo žalobní (§ 112 tr. ř.) a sice soudci, který přípravné vyšetřování řídil, nebylo-li však řízení toto zahájeno, předsedovi radní komory. Spis obžalovací musí se obviněnému a je-li ve vazbě, na jeho žádosť jeho obhajci doručiti, který proti němu odpor (viz čl. Odpor) podati může.

Usnesení soudního dvoru II. stolice nahražuje ve 2 případech spis obžalovací a sice

a) ustoupil-li státní zástupce od dalšího stíhání určitého činu trestného dříve, než by obviněný pro tentýž čin trestný vydán byl v obžalovanosť, soukromý účastník však prohlásil, že na trestním stíhání trvá a soudní dvůr II. stolice nevysloví, že není žádné příčiny k trestnímu stíhání (§ 48 č. 2 tr. ř.);

b) podal-li žalobce stížnosť proti usnesení radní komory na zastavení předběžného vyšetřování znějícímu a soudní dvůr II. stolice stížnosť tuto shledal odůvodněnou (§ 114 odst. 4 tr. ř.). V obou případech (*a* i *b*) se předpokládá, že obviněný již byl vyslechnut. Usnesení soudního dvoru II. stolice, které v těchto případech spis obžalovací zastupuje, musí se vyhotoviti podobně jako spis obžalovací (§ 218 tr. ř.).

Právo stanné nezná vydání v obžalovanosť, tudíž také ne spisu obžalovacího, státní zástupce zahajuje líčení před soudem stanným vylíčením skutků, které se obviněnému za vinu kladou (§ 441 tr. ř.). V řízení o přestupcích před soudy okresními není žádného zvláštního jednání o vydání v obžalovanosť, a stačí všeobecný písemný neb ústní návrh žalobce na zákonné potrestání (§ 451 tr. ř.).

Literatura: Prof. Dr. F. Storch, Řízení trestní rakouské II. díl, Praha, 1896.

Obžaloba soukromá.

I. Pojem.

Obžaloba soukromá liší se od obžaloby veřejné tím, že určité činy trestné jen tehdy a jen potud smějí býti trestány, pokud osoba protizákonným jednáním poškozená za to žádá. Obžaloba veřejná vznáší se z úřední povinnosti bez dalšího svolení poškozeného, kdežto při obžalobě soukromé je ponecháno soukromému žalobci na vůli, chce-li žalobního práva svého použíti čili nic. Obžaloba soukromá vztahuje se též na delikty návrhové; kromě toho přiznává se v moderních trestních řádech obžalobě

soukromé rozsah ještě širší tím, že při určitých deliktech se dopouští, aby poškozený vznesl obžalobu soukromou, když veřejný žalobce odepřel stihání činu trestného a sice v ten způsob, že poškozený věc dále sledovati smí (t. zv. obžaloba soukromá subsidiární protivou ku principální).

V rakouském řízení trestním (trestní řád z r. 1873) upravuje se ústav obžaloby soukromé hlavní i subsidiární co nejpodrobněji. Ustanovujeť § 2 odst. 2 tr. ř.: »Ve příčině činů, které dle zákonů trestních jen ku žádosti účastníkově stíhány býti mohou, přísluší tomuto právo vznésti obžalobu soukromou« a § 46 tr. ř. zní: »Jedná-li se o přečin, který dle zákonů trestních toliko na žádosť poškozeného stihati lze, přísluší tomuto právo, písemně nebo ústně při soudu trestním žádati za trestní stihání.« Z ustanovení těchto vyplývá, že ve všech případech, kde obžaloba soukromá vznesena býti musí, soud trestní před podáním jejím zakročiti nesmí a též ingerence státního zastupitelství vyloučena jest. Při pokračování v činu trestném vzchází poškozenému z každého jednotlivého jednání nové právo žalobní (roz. ze dne 18. června 1887 č. 3200 sb. č. 1099). Byla-li vznesena obžaloba veřejná a později se ukáže, že běží pouze o čin trestný, který stihá se jen obžalobou soukromou, nemůže soud o vině rozhodnouti (plen. roz. ze dne 16. srpna 1887 č. 5658).

II. Předmět obžaloby soukromé.

Kdežto veškeré zločiny stihají se z povinnosti úřední, jest obžaloba soukromá obmezena pouze na jednotlivé druhy přečinů a přestupků. Předmětem obžaloby soukromé jsou:

1. Přečiny:

a) proti literárnímu a uměleckému majetku (§ 467 tr. z.);

b) proti zákonu o ochraně známek ze dne 6 ledna 1890 č. 19 ř. z.;

c) přečiny proti bezpečnosti cti v § 493 tr. z. vyznačené.

2. Přestupky zpronevěření a krádeže mezi manžely, rodiči a sourozenci ve společné domácnosti žijícími (§ 463 tr. z.); přestupky proti bezpečnosti cti v § 487—492, pak v § 496 a 477 tr. z. naznačené.

Přestupky proti bezpečnosti cti (uražení říšské rady, sněmů, veřej. úřadů, armády a námořnictva), obsažené ve čl. V. nov. ze dne 17. prosince 1862 č. 8 ř. z. z r. 1863, stihají se z povinnosti úřední, kdežto urážky veřejných úředníků, sluhů, osob vojenských a duchovních správců ve příčině jich úředních úkonů lze stihati netoliko na žádosť uraženého, nýbrž i k obžalobě státního zástupce. Směřovala-li urážka proti jisté skupině úředníků, může každý z nich obžalobu soukromou vznésti (roz. ze dne 18. ledna 1884 č. 12628 sb. č. 610).

Předmětem obžaloby soukromé jsou dále: Přestupky cizoložství (§ 502 a 503 tr. z.), zneuctění nezletilého příbuzného osobou domácí, smilstvo ženské osoby služebné páchané s nezletilým synem v domě bydlícím nebo příbuzným (§§ 504 a 505 tr. z.), zastaralé opilství, pokud ku vědomí vrchnosti nedošlo (§ 524 tr. z.), přestupek proti veřejné mravopočestnosti v § 525 tr. z. naznačený, konečně přestupek porušení listovního tajemství dle § 1 odst. 2 zák. ze dne 6. dubna 1870 č. 42 ř. z.

III. Práva žalobce soukromého.

Právo ku vznášení obžaloby soukromé řídí se v prvé řadě ustanoveními trestního zákona o právu, činiti návrhy na potrestání. Soukromý žalobce jest oprávněn během přípravného vyhledávání a vyšetřování soudu

vše přednésti, co k odůvodnění obžaloby sloužiti může, on smí nahlédati ve spisy a ku provedení obžaloby předsevzíti všechny kroky, k nimž by jinak státní zástupce oprávněn byl (§ 46 tr. ř.). Soudu nepřísluší, aby soukromého žalobce při provádění obžaloby provázel a jej ku předložení průvodů vybízel (roz. ze dne 24. března 1877 č. 12166); naproti tomu jest soud oprávněn, zjednati si potřebné vysvětlení o tom, jde li v daném případě o delikt, který stihá se obžalobou soukromou či z povinnosti úřední (plen. roz. ze dne 18. března 1886 č. 13835 sb. č. 900). Soukromý žalobce může až do okamžiku, kdy soud k poradě o rozsudku se vzdálí, od žaloby ustoupiti. Ústupem tímto končí se řízení a právo žalobní zaniká (§ 259 č. 2 tr. ř.). Osoby mající zákonné zástupce mohou pouze prostřednictvím těchto žalobu podati. Jménem korporací vznášejí obžalobu osoby, které dle stanov neb zvláštních zákonných ustanovení povolány jsou, aby je v soukromoprávních záležitostech zastupovaly. Soukromý žalobce jest oprávněn dáti se zastupovati. Ustanovujeť § 50 tr. ř, že soukromý žalobce, jakož i jeho zákonný zástupce má na vůli svěřiti věc zmocněnci a použiti právního zástupce, který jest zapsán v listině obhájců. Též soud může nepřítomnému žalobci, uzná-li to vhodným, naříditi, aby zvolil si plnomocníka, nebo právního zástupce z osob v listině obhajců zapsaných (§ 50 tr. ř.). Státní zástupce může na žádosť soukromého žalobce zastupování jeho převzíti (§ 47 odst. 4).

IV. Postavení soukromého žalobce.

Soukromý žalobce podroben jest soudci spor řídícímu; výslech jeho, jakožto svědka, se připouští (§ 241 tr. ř., roz. ze dne 23. března 1877 č. 12861). Během řízení přísluší jemu týž úkol jako státnímu zástupci; on má býti soudem za trvání vyšetřování o všem zpraven právě tak, jako státní zástupce, od něho mají vyžádány býti návrhy, on má býti stejným způsobem slyšen jako státní zástupce a přísluší jemu tytéž opravné prostředky jako tomuto. Řízení samo počíná podáním spisu obžalovacího. Předběžné zkoumání spisu obžalovacího ve příčině věci hlavní se strany soudu jest nepřípustno. Ovšem může ale vrchní soud odporu žalovaného proti spisu obžalovacímu vznesenému místa dáti. Soud I stolice má pouze k tomu hleděti, aby spis obžalovací ve příčině zákonných formálních náležitostí odpovídal trestnímu řádu. Při hlavním přelíčení může soudce pokusiti se o smír, což platí jmenovitě při urážkách cti.

V. Ustoupení od žaloby soukromé.

Nepodal-li soukromý žalobce během zákonné lhůty spis obžalovací neb návrhy k zachování obžaloby potřebné, nedostavil-li se ku hlavnímu přelíčení, neb nepodal-li při tomto konečné návrhy, pokládá se za to, že od dalšího stíhání upustil (§ 47 a 112 tr. ř.).

VI. Zánik práva žalobního.

Právo ku vznesení obžaloby soukromé zaniká

1. když účastník trestní čin výslovně prominul;

2. neb když během 6 neděl od okamžiku, kdy o činu trestném zvěděl, obžalobu nevznesl. Zániku tohoto práva nezabrání soukromý žalobce tím, že během této lhůty u státního zastupitelstva za potrestání požádá (roz. ze dne 24. března 1877 č. 12186). Lhůtu tuto čítati jest dle dní a nikoli a momento ad momentum. Den, kterého účastník o činu trestném a pachateli zvěděl, do lhůty té se nevčítá (roz. ze dne 28. února 1879 č. 14512 sb. č. 192).

3. Právo žalobcovo zaniká dále **promlčením skutku trestného.**

4. Odvolá-li žalobce svůj návrh na potrestání ještě před prohlášením rozsudku, odpadá další vyšetřování a trestní řízení, jakož i účinek rozsudku již vyneseného; stane-li se odvolání to teprve po prohlášení rozsudku, lze k odvolání tomu přihlížeti pouze jako k důvodu zmírnění trestu a to soudem vyšší stolce, ku kterému pořadem odvolání věc došla (§ 530 tr. z.).

Obžalovaný viz Obviněný.

Odboj a vzpoura.

A) Odboj.

I. Pojem.

V širším smyslu vyrozumíváme slovem odboj každé srocení se více osob v úmyslu užiti násilí proti představeným, a jest srocení takové zločinem spřízněným s pozdvižením (Aufruhr). V užším smyslu znamená odboj zvláštní zločin vojenský, kterýž vojenský trestní zákon řadí mezi delikty záležející v porušení povinností služby vojenské a obrany státu. O odboji a vzpouře jednají §§ 159 až 171 voj. tr. z.

Odboj vůbec záleží v činech vojenských osob na artikule válečné nebo zvláštní formulí přísahavších, jimiž pozdvižení vojáků způsobeno býti může nebo má, ať již pachatel snaží se toho docíliti hlasitě haně rozkazy nebo nabádaje vojíny k podávání společných zvláště veřejných stížností nebo vybízeje je k neposlušnosti a odporu. Vojenský tr. z. zák. rozeznává tři delikty odboje a to: zločin odboje, zločin nadržování a přečin odboje.

II. Zločinu odboje dopouští se pachatel ve spojení s jinými tím, že oprou se proti stávajícímu vojenskému řádu služebnímu, proti svým představeným nebo jich rozkazům anebo se za tímto účelem smluví, nebo i jednotlivec dopustí se tohoto zločinu projevy nebo činy pobuřujícími nebo jinak k spolupůsobení jiných čelícími, jimiž takové vzepření se způsobeno býti by mohlo (§ 159 voj. tr. z.).

1. Zvláštní případy zločinu odboje:

a) Jestliže osoba vojenská v přísahu vzatá u přítomnosti jiných takových osob vojenských pronáší proti službě, představeným anebo služebním rozkazům nebo dokonce proti zeměpánu řeči způsobu takového, že způsobiti může v mysli jejich jitření oproti službě;

b) mluví-li veřejně s nenávistí neb opovržením o představeném;

c) jestliže jeden nebo více osob před sborem v řadě rozestaveným na zacházení nebo služební poměry si stěžuje způsobem takovým, aby násilím odpomoci zjednal;

d) jestliže jeden u přítomnosti jiných aneb jestliže více než 2 muži zároveň představeného hlukem a hrozbami donutiti se snaží, aby jistý rozkaz vydal aneb odvolal;

e) jestliže daného rozkazu k pochodu, k ubytování nebo přesídlení, k zřízení táboru nebo vůbec rozkazu ve službě více osob zároveň neuposlechne, nebo i jeden toliko k takovému odporu druhé vyzývá nebo byl-li výkon rozkazu služebního takovýmto způsobem zmařen;

f) povzbuzuje-li jedna nebo více osob, jež mají býti uvězněny, k ochraně a odporu, snaží-li se násilím proti veliteli, jenž výkon nařídil nebo proti tomu, jenž jej provádí, nebo hlasitým vyzýváním k násilí, výkon ten překaziti.

2. T r e s t.

a) Zůstal-li odboj bez výsledku, tresce se žalářem od 6 měsíců do 1 roku, dle okolností a v dobách válečných do 3 roků.

b) Bylo-li vyvoláno nebezpečné jitření nebo ochota k odporu, budiž původce nebo návodce trestán žalářem od 3 do 5 let, v čas války od 5 do 10 let, a jsou-li tu podmínky § 161 voj. tr. z., budiž dle práva stanného zastřelen.

c) Spočívá-li odbojnictví v hrozivém chování nebo v odepření poslušnosti oproti představeným, stanoví se trest mezi 3 až 5 roky, v čas války mezi 5 a 10 roky, po případě, jsou-li tu podmínky § 162 trest smrti zastřelením.

d) Odboj tresce se dále smrtí zastřelením, bylo-li proti představenému užito zbraně nebo ruka na něho vztažena, ať již byl poraněn čili nic.

III. Z l o č i n u n a d r ž o v á n í o d b o j n i c t v í dopouští se důstojníci, námořní kadeti a poddůstojníci, kteří o odbojnictví zví a jemu přítrž ihned učiniti se nevynasnaží, neb oznámení o tom neučiní. Trestem jest žalář od 6 měsíců do 1 po příp. 5 roků; přidružil-li se však pachatel sám též ke vzpouře, budiž trestán jako buřič a vůdce (§ 165).

IV. P ř e č i n u o d b o j e dopouští se osoby vojenské tím, že vyzvání k odboji vyslechnou, avšak sami odporu se nesúčastní a také jiné k jednání takovému nevybízí; přečin tento tresce se vězením po příp. tuhým vězením od 1 do 6 měsíců (§ 166 voj. tr. z.).

B) V z p o u r a.

I. P o j e m.

Odbojnictví stává se vzpourou, jestliže při srocení nebo shluknutí se zástupu ozbrojeného mužstva v odporu nebo násilí tak daleko se došlo, že k zjednání řádu a poslušnosti zbraně užito býti muselo (§ 167 voj. tr. r.).

II. T r e s t.

1. Bylo-li uznáno za nutno stanné právo k potlačení vzpoury prohlásiti, budiž každý účastník, který, ačkoli bylo stanným právem pohroženo v odporu neustane, zastřelen (§§ 168 a 169 voj. tr. z.).

2. T r e s t m i m o s t a n n é p r á v o.

a) Vůdce jakož i důstojníci a poddůstojníci ve vzpouře súčastnění buďtež dle práva válečného zastřeleni.

b) Ostatní spoluvinníci buďtež potrestáni žalářem od 3 do 5 a dle okolností zvláště za války do 10 let.

c) Navrátilo-li se vzbouřené mužstvo po objevení se moci povolané k jeho odzbrojení opět k poslušnosti, tresce se původce žalářem 5—10 letým, ostatní vinníci 1—3 letým (§ 171 voj. tr. z.).

Odbytné.

I. P ř i p e n s i: Stát pečuje s jistými zákonními obmezeními a za jistých podmínek o své úředníky a sluhy, jež se stali služby neschopnými, jakož i v případě jich úmrtí o jejich vdovy a sirotky. Dle platných zákonných ustanovení rozeznáváme dvě veliké třídy takových dávek a sice jednak stálá periodicky se opakující plnění, jež jsou známa pode jménem »pense«, »výslužné« a jednak dávky, jež se dávají jednou pro vždy, jimiž tudíž oprávnění jsou odbyti a nemohou již žádného jiného nároku z bývalého služebního poměru ke státu odvozovati. K této třídě patří o d b y t n é (Abfindung).

1. Skutečným nebo prozatímním nebo jen ve stavu příkaznosti (Disponibilität) se nalezajícím státním úředníkům a sluhům, kteří nikoli následkem vzdání se služby nebo následkem propuštění ze služby, nýbrž ku vlastní žádosti, nebo z nařízení úřadu ze státní služby vystupují, má se podle trvání doby služební, která jim přičítána býti může, přikázati výslužné nebo odbytné (§ 1 cís. nař. ze dne 9. prosince 1866 č. 157 ř. z.).

2. Avšak úředníci státní a sluhové na odpočinek jdoucí jsou též oprávněni voliti sobě místo výslužného odbytné, kteréž může jim býti povoleno ve výši jich dvouletého posledního včítatelného služného, ač předloží-li hodnověrné vysvědčení o zdraví a vzdají-li se svého místa, kteréž dosud zastávali, jakož i všech nároků dosavadním výkonem služby pro sebe a své příslušné nabytých (§ 3 cit. nař.). Otázku, zda státnímu služebníku, který již dočasně nebo trvale na odpočinek byl dán a jemuž trvalé výslužné bylo uděleno, může odbytné místo povoleného mu výslužného přiřknuto býti, když odvolávaje se na § 3 cís. nař. ze dne 9. prosince 1866 dodatečně o ně žádá, rozhodlo ministerstvo financí v ten smysl, že proti udělení takového odbytného není překážky, splní-li žadatel všecky podmínky pro ten případ předepsané. Jestliže mezitím na výslužné jiné osoby práv nabyly obstávkou, záznamem nebo exekucí, tedy má se, aby erár před případným ručením chráněn byl za souhlasu žadatelova odbytné složiti k soudu dle § 1425 o. o. z. a věřitely, kteří již na výslužné práv si dobyli, o tom vyrozuměti, aby svoje nároky pro ochranu provésti mohli, ač je-li příznivé vyřízení žádosti za odbytné nepochybným (výn. min. sprav. ze dne 22. dubna 1871 č. 4143).

3. Odbytné dostává se též vdovám, kterým dle platného pensijního normale nepřísluší ani výslužné ani jakási záplata (Provision), pak-li jich manžel před desátým rokem své služby co úředník zemře. Stát poskytuje totiž vdovám, jež ztratily svého živitele, podporu, v podobě odbytného. Již z povahy pojmu odbytného vysvítá, že přijetí jeho má za následek vzdání se veškerých nároků ze služebního poměru manželova vůči státu. Toto odbytné rovná se čtvrtletnímu obnosu služného, jež manžel v činné službě dostával (dv. dek. ze dne 8. dubna 1835 a nejv. rozh. ze dne 14. října 1835 sb. z. s. č. 6).

4. Jiný případ odbytného má místo u vdov pensionovaných, jimž dle zákonných předpisů sice přísluší právo na výslužné, které však opětným provdáním se ztrácejí; těmto vdovám přísluší odbytné, záležející ve 3 nebo 1½letém obnosu výslužného. Též jest dovoleno vdově toliko 1½letý obnos výslužného jako odbytné vydati, ve kterémžto případě se však poukáže polovice dosavadního mateřského výslužného pozůstalým sirotkům jako konkretální výslužné (Concretal-Pension) (dv. dekr. ze dne 24. května 1832 sb. z. pol. sv. 60 č. 56).

5. Také osobě vojenské na odpočinku může býti dáno odbytné ve vyši dvouletého obnosu výslužného, když dobrým zdáním vojenského lékaře se prokáže, že dotyčná osoba nejméně ještě dva roky žíti může. (Pensijní normale pro vojsko.) Mimo to mají všecky vojenské osoby, činící nárok na takovéto odbytné, při přijetí jeho reversem vzdáti se všelikého vojenského zaopatření (výslužného, patentalního vysloužileckého platu (Patentalinvalidenlöhnung) atd.); je-li uchazeč ženat, musí manželka revers spolu podepsati (nař. říš. min. války ze dne 29. června 1877 věst. voj. č. 37).

6. Odbytné jest vyplatiti také úředníkům a sluhům při společných ministerstvech zahraničných záležitostí a financí a při společném nejvyšším účetním dvoře, stanou-li se před ukončením 10tého roku služebního služby neschopnými; vdovám však jen tehda, jestliže manželové jich po více než 10tileté včítatelné době služební zemřeli, ač-li následkem dobrovolneho vzdání se úřadu nebo následkem propuštění z trestu nepozbyli nároků na výslužné; a konečně i oboustranně osiřelým dítkám, jichž otec před uplynutím 10tého roku činné služby byl zemřel (cís. nař. ze dne 12. listopadu 1870).

7. Podle jednotlivých zemských zákonů upravujících právní poměry stavu učitelského přísluší učitelům, kteří byvše dáni na odpočinek ještě neměli 10let včítatelné doby služební, odbytné, ve výši služného za $1\frac{1}{2}$ roku. Vdově po členu stavu učitelskéko, který v čas smrti své ještě nebyl dokončil 5. včítatelného roku služby, náleží jako odbytné čtvrtina, vdově po učiteli, který v čas úmrtí svého 5 nebo více let ale ještě ne úplných 10 let služby dokonal, náleží jako odbytné polovice včítatelného ročního služného manželova. Totéž právo přísluší manželským i se strany matčiny osiřelým dětem 18. rok nedokonavším (zák. ze dne 19. prosince 1875 č. 86 z. z. a zák. ze dne 13. května 1894 č. 36 z. z.).

II. Odbytné při potravní dani.

Vybírání potravní daně a vyměřování její má mnohé obtíže, poněvadž pravidla o kontrole, jichž stát užívá při zjišťování množství věcí dani podlehajících nikdy nemohou býti tak úplnými, aby vyměřování daně dělo se přesně a správně. Aby se jednak tomu odpomohlo a jednak aby se poplatníkům poskytla možnosť zbaviti se předepsané kontroly, která při vybírání předepsaného poplatku jest nutná, nemá-li důchodek zůstati bez ochrany, připouští se t. zv. sjednání odbytného. Toto sjednání má místo především při dani z masa a vína (§ 18 nejv. rozh. ze dne 25. května 1829 sb. zák. pol. sv. 57 č. 74). Kde pak odbytné důchodku potravní daně odpovídající sjednati nelze, používá důchodková správa pachtu. Pachtýř jenž nastupuje v práva a povinnosti důchodkové správě a zřízencům její příslušící jest oprávněn s přikázanými jemu poplatníky pro dobu svého pachtu sjednati odbytné (§ 21, 22 cit. nejv. rozh.).

Pro jednotlivé okrsky stanoví se roční paušalní odbytné (Abfindungspauschale) a sice jednak na základě sazby daně z masa, jednak dle počtu obyvatelstva, jich způsobu žití, a zvláště pak dle pravděpodobného objemu živnosti řezníků, hostinských, uzenářů a vůbec všech živnostníků k dani z masa povinných, jakož i dle pravděpodobného rozsahu prodeje masa a poraženého dobytka, při čemž hledí se též ku dosavadnímu čistému výnosu. Pro víno, vinný a ovocný mošt vyměřuje se roční paušální odbytné se zřetelem na dosavadní čistý výnos podle počtu a pravděpodobného objemu živností prodavačů v malém a dle pravděpodobného objemu dalšího drobného prodeje těchto nápojů (nař. min. fin. ze dne 13. června 1876 č. 18956). Při dani z kořalky jest připuštěno odbytné na základě dobrovolné úmluvy s vinopalníkem dle pravděpodobné velikosti výroby lihu; toto odbytné připouští se jen při vinopalnách, které nepracují s více než dvěma přístroji pálícími, jež zpracují toliko moučnaté látky (brambory, obilí, luštěniny) vyjímajíc moučku škrobovou, a při kterých přepalovadla dohromady nezaujímají většího prostoru než 4 hektolitry, jestliže vinopalníci jsou zároveň majetníky pozemků a vyrábějí-li kořalku

z ovoce jimi vypěstovaného nebo vinného mláta a vinného droždí z vlastního vinobraní nebo bobulovitých plodů nebo kořenů nebo jiných divokých plodů (§§ 31 a 34 zák. ze dne 20. června 1888 ř. z. ze dne 23. června 1888 č. 95 ř. z.).

III. Odbytným nazýváme konečně též úmluvu, kterouž jeden kontrahent proti poskytnutí majetkového prospěchu nároky druhého kontrahenta uspokojí v ten způsob, že tento nemůže vůči onomu nižádného právního nároku činiti, čímž vzájemné vztahy právní úplně a definitivně spořádány a odbyty jsou.

IV. Právo poplatkové.

Smlouvy o odbytném, týkající se zapravování veřejných dávek pro státní a obecní potřeby, mezi berní správou nebo pachtýřem a poplatníky uzavřené, jsou bezpodmínečně osvobozeny od poplatků (p. s. 1 popl. zák.); sem náležejí též všecky smlouvy, které se jak ohledně výše daní, tak způsobu řízení mezi poplatníkem a berní správou činí (výn. min. fin. ze dne 7. listopadu 1850 č. 33074). Všecky jiné smlouvy, jichž předmětem jest odbytné, zejména při soukromoprávních nárocích, jsou podrobeny poplatku podle hodnoty odbytného a podle stupnice II.; jedná-li se o věc nemovitou, zapravuje se poplatek jako při převodu majetkovém.

Oddělení pozemků (řízení vyzývací dle zák. ze dne 6. února 1869 č. 18 ř. z.).

I. Oddělení pozemků se všemi závadami.

Aby mohla býti oddělena nějaká část od statku ve veřejných knihách zapsaného, k tomu jest zapotřebí předchozího vyrozumění a svolení oněch osob, pro něž věcná práva na statku tom jsou zapsána, leč že by pro část oddělenou nová vložka byla zřízena, v níž by všechna práva na statku zapsaná a sice zástavní práva ve formě simultánní hypotéky zanesena byla. Zápisy tyto jsou prosty poplatku. O tom, že část statku byla oddělena a pro ni nová vložka zřízena, buďtež všichni súčastnění vyrozuměni.

II. Oddělení pozemků závad prosté.

Mimo případ zmíněný dopouští se oddělení nějaké části od statku v knihách veřejných zanesenéto bez průkazu výslovného svolení knihovních účastníků jedině na základě provedeného řízení vyzývacího, jež cit. zákonem ze dne 6. února 1869 č. 18 ř. z. jest upraveno. Majitel statku, jenž nějakou část od něho chce odděliti, nechť podá u knihovního soudu žádosť, kterou tento sdělí osobám, pro něž věcná práva na statku jsou zapsána, s vybídnutím, aby případné námitky ve stanovené lhůtě u knihovního úřadu oznámily, jinak že by se za to mělo, že proti oddělení ničeho nenamítají a práv svých k oddělené části tím okamžikem se vzdávají, kdy odepsání knihovně provedeno bude. Lhůta k ohlášení odporu nesmí obnášeti méně než 30 dní. Žádosť za oddělení se ve veřejných knihách při dotyčném statku poznamená. Tato poznámka má ten účinek, že pozdější zápisy věcného práva odloučení tomuto na závadu již býti nemohou. V příslušné žádosti musí býti část pozemku, jež má býti oddělena, zevrubně vyznačena, dle potřeby i plány nebo mapou. Žádosť pak má se súčastněným doručiti dle týchž zásad, jež platí pro doručování žalob. Lhůta k odporu počíná dnem po doručení vyzvání, běží bez přerušení a prodloužena býti nemůže; den, kdy podání bylo na poště, se neodečítá. Navrácení v předešlý stav pro promeškání této lhůty místa nemá. Vyzvaný

má svůj odpor písemně neb ústně oznámiti knihovnímu úřadu; důvodů udávati nemusí.

Nebyl-li odpor podán ve lhůtě ustanovené, budiž o okolnosti té knihovním úřadem na požádání vydáno potvrzení, v němž vyznačeni buďtež všichni vyzvaní, kteří námitek nepodali. Toto potvrzení jakožto úřední vysvědčení podléhá poplatku dle pol. s. 116, A, a popl. z.

Byl-li podán odpor včas, staví se tím zamýšlené oddělení na tak dlouho, pokud odpor tento se neodstraní. Zastavení toto odčiní se tím, že pohledávka odporujícího věřitele se zaplatí (§ 8 cit. z.) anebo že soud vynese nález, jímž odpor prohlásí bezúčinným (§§ 9—12 cit. z.). Věřitelé, kteří námitky podali a jichž pohledávka v knihách jest zapsána ve formě určitého obnosu, musí zaplacení přijati i tenkráte, když doba splatnosti jejich pohledávky ještě nenadešla; osobní nárok na náhradu škody, kterou utrpěli snad předčasným uspokojením, však tím nezaniká. Směřuje-li odpor věřitelův proti výměně pozemků polnímu hospodářství věnovaných, může býti nálezem knihovního soudu prohlášen bezúčinným, může-li směnou býti docíleno buď zaokrouhlení nebo snadnějšího hospodářského vzdělávání pozemků obou kontrahentů a neohrožuje-li se směnou zamýšlenou jistota pohledávky dle předpisů § 1374 o. o. z. (až do 2/3 odhadní ceny). Okolnosť, že pohledávka jest pod ochranou veřejného úřadu (lesního, fideikomisního, substitučního, nadačního, fondovního, poručenskeho nebo jiného opatrovnického) a že pohledávka určitému účelu (na př. jako kauce) slouží, nemění příslušnosť soudu knihovního. V žádosti za vydání nálezu v § 9 naznačeného může býti průkaz podán, že směnou pozemky se zaokrouhlí, buď katastrální mapou nebo, není-li této, úředním vysvědčením starosty příslušné obce nebo jiným hodnověrným způsobem. Cesty nebo potoky souvislosti pozemků neruší. Skutečnosť, že směna pozemků může přispěti k snadnějšímu na nich hospodaření, budiž prokázána vysvědčením okresního hejtmanství (magistrátu). Ve většině případů bude moci soudce již nahlédnutím v mapu o tom úsudek si utvořiti. K žádosti ustanoví knihovní soud stání, k němuž ty, kdož námitky podali, předvolá s upozorněním, že i když by se nedostavili, o žádosti bude rozhodnuto. Doručení žádosti má díti se týmž způsobem, jakým doručují se žaloby. Předvolanému jest volno svoje prohlášení ku stání zaslati písemně. Knihovní úřad po skončeném stání o žádosti vydá nález, zjistiv z úřední povinnosti, zdali jsou tu podmínky § 9 cit. z., pokud o existenci jich nerozhoduje úřad jiný (§ 10 odst. 2 cit. z.), za kterýmžto účelem potřebná šetření provésti má. Tento nález podléhá témuž poplatku jako nálezy o žalobách vyzývacích (pol. s. 103, A, a popl. z.) t. j. 2 zl. 50 kr., kdežto při žádosti samé jakožto žádosti tabulární prvý arch kolkem 1 zl. 50 kr., ostatní archy kolky 36 kr opatřeny býti musí.

III. Oddělení pozemků při stavbách veřejných silnic a veřejných stavbách vodních. (Zák. ze dne 11. května 1894 č. 126 ř. z).

Žádá li se za knihovní oddělení některého pozemku od tělesa knihovního věcnými právy stiženého, kterého bylo užito buď

a) ke zřízení, přeložení nebo rozšíření a k udržení některé veřejné silnice nebo veřejné cesty, nebo

b) pro některou stavbu, ve veřejném zájmu podniknutou, k vedení nebo k hrazení vody (ke stavbě zavodňovací, odvodňovací, vodovodní,

ke stavbě ochranné neb upravovací, k hrazení bystřin), čítajíc v to i k tomu potřebné zvláštní úpravy stavební (na př. úpravy hnací a zdýmací), buďte v žádosti kromě předepsaného přesného označení oddělené části udány také dřívější její druh kultury a její výměra a předloženy buďte listiny, prokazující nabytí části oddělené, i s příslušnými polohopisnými plány, dále úřední potvrzení, že oddělené části upotřebeno bylo k řečenému účelu. Udíleti toto potvrzení, které stane se bez kolku, povolán jest u cest příslušný politický okresní, vztažmo samosprávný úřad, u vodních staveb politický okresní úřad podle vodních zákonů ve věcech vodních vůbec příslušný. Žádosť podati může buďto vlastník pozemku, nebo nabyvatel oddělené části. Jedná li se o několik pozemků v téže katastrální obci ležících, stačí žádosť jediná, i když nabytí těchto oddělených částí zakládá se na různých listinách (§ 1, 14, 15 cit. z.).

Se žádostí, pokud jednotlivé oddělené části záležejí v částech parcel, kromě geometrických nákresů podle § 1 zákona ze dne 23. května 1883 č. 82 ř. z. vyžadovaných, budiž předložena také jedna další ověřená kolku prostá kopie polohopisného plánu, která vyložena býti má k veřejnému nahlédnutí u obecního úřadu oné obce, v jejímž obvodě oddělené části leží.

K vyslechnutí osob, pro které věcná práva jsou zapsána na tělese knihovním (knihovních věřitelů), má soud, jestliže žádosť jinak shledá za způsobilou, by povolena byla, místo vyzývacího řízení v zákoně ze dne 6. února 1869, č. 18 ř. z. upraveného zavésti řízení následující:

Žádosť za oddělení poznamenána buď nejdříve při knihovním tělese, od něhož oddělení státi se má. Tato poznámka má ten účinek, že pozdější zápisy některého knihovního práva nemohou zameziti oddělení. Zároveň buď položeno stání u soudu ku přijmutí případných námitek věřitelů knihovních proti oddělení. O stání vyrozumí soud žadatele, vlastníka příslušného knihovního tělesa a všechny věřitele knihovní výměrem s přesným udáním předmětu, o jehož oddělení se žádá. Zpravení toto státi se má s tou doložkou, že v žádosť i s přílohami může nahlédnuto býti u soudu, že knihovní věřitelé, kteří myslí, že hodnota oddělené části převyšuje 50 zl., nebo že oddělením ohroženo bude jejich knihovní právo, vznésti mají námitky proti zamýšlenému oddělení, sice by mělo se za to, že v oddělení svolují, ostatně že knihovní věřitelé mohou své námitky zaslati písemně ke stání, a že při vznesení námitek má býti udáno, zdali námitky činí se pro hodnotu oddělené části 50 zl. přesahující nebo proto, že knihovní právo jest ohroženo. Kromě toho vydá soud edikt, který přibije se na desce soudní, pak v obci, kde oddělené části leží, i v obcích sousedních. Navrácení v předešlý stav proti obmeškání stání, vztažmo proti promeškání lhůty k námitkám nemá místa (§§ 4 a 16 cit. z.).

O námitkách má soud konati z úřední povinnosti vhodná vyšetřování o všech příslušných poměrech, a zejména opatřiti si výtahy z operatu katastru daně pozemkové o plošné výměře a o ryzím výnosu, smlouvy pachtovní nebo kupní a podobné pomůcky a jich použíti. O důležitějších krocích v tomto směru obmýšlených, a zejména o takových, které mohou způsobiti náklady, má soud žadatele zpraviti. Za hodnotu oddělené části budiž pokládána suma, v nabyvací listině udaná, nejméně však onen obnos, který vyjde, vezme-li se za základ berní násobek, jak pro vyměřování poplatku předepsán jest při stanovení hodnoty nemovitých věcí pozemkové dani podrobených (§ 5 cit. z.). Námitky knihovního věřitele nemohou pře-

kaziti, aby žádané oddělení bylo povoleno, jestliže soud, uváživ pečlivě výsledek vyšetřování, nabude přesvědčení, že hodnota oddělené části nepřesahuje 50 zl. a že oddělením příslušnému knihovnímu věřiteli prohlédajíc k hodnotě, kterou zbývající knihovní těleso bude míti po vykonaném oddělení a podle účinků jeho, a vzhledem ku knihovním břemenům patrně nehrozí nižádná újma. Jinak lze námitky učiniti bezúčinnými způsobem v odst. II. vylíčeným (§§ 6, 7 a 8 cit. z.).

O tom, zdali hodnota jednotlivých oddělených částí převyšuje 50 zl., má soud i tenkráte, když by námitky v tomto směru nebyly učiněny, vyšetřování z úřední povinnosti konati a rozhodnouti. Shledá-li soud, že hodnota některé oddělené části přesahuje 50 zl., staví nález tento stejně jako námitky obmýšlené oddělení. Takovýto nález doručen buď žadateli a vlastníkovi toho kterého tělesa knihovního (§ 17 cit. z.).

Nálezům o námitkách může rekursem býti odporováno ve 14 dnech po doručení. Proti rozhodnutí druhé instance není dopuštěn další prostředek právní. Rekursy, které dle ustanovení předchozího odstavce nejsou dopuštěny, má soud první instance ihned odmítnouti. Když nález nabyl moci právní, nebo jestliže námitky nebyly vzneseny, soud má vyříditi žádosť za oddělení podle platných předpisů a šetře výsledků řízení předběžného. Náklady řízení tohoto nese žadatel (§ 18 cit. z.).

Oddělení statků (bonorum separatio).

Tím rozumí se oprávnění s jedné a povinnost se strany druhé, statky, jež jedinému právnímu podmětu připadnouti mají, od sebe odděliti a z nich samostatné podstaty statkové utvořiti. Naše právo zná tyto případy oddělení statků:

1. Při fideikomisech. Tu platí zásada, že vlastnictví jmění svěřenského jest rozděleno mezi čekanci a držitelem fideikomisu. Oněm přísluší jedině vrchní vlastnictví, tomuto však též vlastnictví požitků (§ 629 o. o. z.). Povaha takového rozděleného vlastnictví záleží v tom, že jednomu přísluší toliko právo k podstatě věci, druhému však vedle práva k podstatě věci ještě výlučné právo k požitkům jejím (§ 357 o. o. z.). Oddělení práva k podstatě věci od práva k požitkům nastává dílem vůlí vlastníkovou, dílem z nařízení zákona; když držitel svěřenského statku má výlučné právo na požitky statku, přihodí se případy, ve kterých nastane potřeba zjistiti objem požitků. Tento případ nastane zvláště při úmrtí držitele svěřenského statku, zvláště když dědická posloupnost v podstatu a dědická posloupnost v požitky tu jsoucí jsou rozdílny, ježto ona zůstává zachována nástupcům ve svěřenství, tato pak vlastním dědicům držitelovým. Připadne-li jmění volně zděditelné a fideikomisní rozdílným osobám, jest potřebí, aby se vypočetlo, kolik bezprostřední nástupce ve fideikomis na stávajících nebo sklizených plodech, na splatných nebo došlých úrocích a stálých důchodech, na nezaplacených dluzích fideikomisu nebo z jiných důvodů od dědiců jmění zpupného pohledávati nebo jim platiti má. Takový výpočet dochází uskutečnění zřízením inventáře, kterýž při úmrtí každého držitele fideikomisu znova pořídití jest (§§ 108, 224, 225 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.) a kterýž sepisuje se ve zvláštní dílčí protokol.

2. Při inventářích sepisovaných při úmrtí držitelů duchovních obročí má se za přítomnosti zádušního kommisaře nebo jiného zřízence státní správy jmění obroční odděliti od vlastního jmění zemřelého a každé z nich sepsati do zvláštního seznamu. Při tom se má pomocí

zakládacích listin a inventáře obročního vypočísti a, je-li nutno, znalci zjistiti obnos, jenž obročí na pozůstalosti pohledávati nebo jí nahraditi má (§ 107 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.). Oddělení v tomto případě spočívá na rozlišování předmětů, jež tvoří volně zděditelné jmění obročníkovo a předmětů, jež mají zůstati při obročí. Zvláštní předpisy platí pro biskupství ve příčině oněch při bohoslužbě užívaných věcí, jež jsou věnovány náboženským výkonům. Takové věci mají zůstati při biskupství. Vyňaty jsou toliko prsteny a náprsní kříže, pak takové bohoslužebné náčiní, které biskup — pokud možno dokázati — nepořídil z peněz kostelních a kostelu nedaroval. Biskupové mají o takových věcech vésti přesné seznamy, jinak platí domněnka, že byly pořízeny ze jmění kostelního (dekr. dv. kanc. ze dne 5. března 1835 č. 4870). Podobné předpisy platí ve příčině vyšetření stavu farních budov (dv. dekr. ze dne 25. dubna 1817 č. 1332 a 30. června 1824 č. 2027 sb. z. s.), ve příčině zkoumání účtů církevních a chudinských ústavů a pokladen (dekr. dv. kanc. ze dne 17. dubna 1834 č. 6011), vyšetření a rozdělení příjmů úmrtního roku.

3. Při projednání pozůstalosti cizinců provede se oddělení ve příčině statků ve zdejším území ležících za jistých okolností tehdy, když část pozůstalosti projednává se v cizině. V takových případech zdejší úřady pozůstalostní, když státní smlouvy ničeho jiného neustanovují, mají právo tuzemskou nemovitou pozůstalost odděleně samu pro sebe projednati (§ 22 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.).

4. Oddělení stejného způsobu nastává, když zemřelý kromě volně zděditelného jmění byl ještě držitelem jmění fideikomisární substitucí stiženého (§ 26 cit. pat.).

5. Hrozí-li ze smísení jmění dědicova s jměním pozůstalostním nebezpečí, má každý věřitel pozůstalostní, odkazovník nebo neopomenutelný dědic právo před odevzdáním pozůstalosti žádati, aby pozůstalosť od jmění dědicova byla oddělena, u soudu uschována neb kuratorem spravována. V takovém případě neručí dědic, třeba by se byl bezpodmínečně k pozůstalosti přihlásil, vlastním svým jměním (§ 812 o. o. z.). Za toto oddělení může žádati jen ten, kdo prokáže, že mu proti pozůstalosti pohledávka nesporná přísluší (četná rozh. nejv. s.; poslední ze dne 9. ledna 1878 časop. »Ger. Halle« 1878 č. 25). Naproti tomu nežádá se průkazu nebezpečí, protože subjektivní obava věřitelova dostačí (rozh. nej. s. sb. »Gl. U.« č. 1547, 1605, 1739, 1921, 2454, 4074, 4630).

6. Při věnu nastává oddělení jmění v případě konkursu. Byl-li na jmění manželovo za jeho živobytí vyhlášen konkurs, nemůže manželka žádati vrácení věna a vydání obvěnění, nýbrž jen pojištění proti věřitelům pro případ zrušení manželství. I jest pak oprávněna, nebyl li vymíněn plat vdovský, žádati pojištění a tudíž oddělení věna (§ 1260 o. o. z.). Za takové pojištění může zřizovatel věna žádati hned při odevzdání jeho (§ 1245 o. o. z.). Důvod pro oddělení a pojištění záleží v tom, že podle zákona věno po smrti manželově napadá jeho manželce nebo jejím dědicům (§ 1229 o. o. z.).

7. V konkursu:

a) Oni věřitelé, kteří mají nárok na uspokojení z určitých statků dlužníka obecného (realní věřitelé), vylučují, pokud jejich pohledávky sahají, osobní věřitele ze zaplacení z těchto statků (§ 30 konk. ř.). Rovněž mají při statcích movitých majitelé zástavních pohledávek právo na od-

dělené uspokojení z těchto podstat (§ 38 konk. ř.). Stejným způsobem nastává ve příčině báňského majetku do konkursní podstaty patřícího oddělené uspokojení zvláštních horních pohledávek, z kteréžto příčiny takovéto jmění podstaty musí rovněž odděleně býti spravováno a rozděleno (§ 41 konk. ř.).

b) Ježto konkursní řízení o nemovitém jmění cizince zůstává vyhrazeno soudům státu, ve kterém jmění to se nalezá (§ 61 konk. ř.), nastupuje oddělení statků, je-li tu též jmění movité, o kterém cizině řízení vyhrazeno zůstává.

c) Držba zástavních listů a dílčích dlužních úpisů poskytuje právo býti uspokojenu odděleně, pročež takové ústavy nejen v konkursu, nýbrž i při hrozícím nebezpečí musí býti do zvláštní správy dány. Ostatní věřitelé mohou vésti exekuci, jen bez ujmy tohoto práva (zák. ze dne 24. dubna 1874 č. 48 ř. z., dále ze dne 5. prosince 1877 č. 111 ř. z. a ze dne 24. dubna 1874 č. 49 ř. z.).

d) V kupeckém konkursu vyhlášeném na veřejnou nebo komanditní společnost má vyhlášení konkursu v zápětí současně další vyhlášení konkursu na jmění každého osobně ručícího společníka, při čemž o každé podstatě se koná zvláštní oddělené řízení, bez ujmy práv věřitelů, kteří jsou oprávněni dosíci uspokojení ze všech podstat (§§ 199, 200, 201 konk. ř.).

Odepis daně pozemkové při pohromách živelních.

Byl-li výnos naturální pohromami živelními poškozen, může býti daň pozemková při kulturách hospodářských poměrně slevena resp. odepsána a sice

1. dle ustanovení zákona ze dne 23. května 1883 č. 83 ř. z. a zák. ze dne 26. června 1894 č. 139 ř. z. (viz čl. Daň pozemková) a

2. dle ustanovení zákona ze dne 12. července 1896 č. 118 ř. z. a nař. min. fin. ze dne 16. července 1896 č. 119 ř. z.

A) Kultury hospodářské.

I. Případy odpisu.

Při kulturách hospodářských nastane nárok na odepsání daně:

1. Jestliže krupobitím, ohněm, vodou nebo myšemi nebo mšicí révovou na parcelách výměry až do čtyř hektarů zničen byl alespoň čtvrtý díl naturalního výnosu parcely, na parcelách výměry větší než 4 hektary pak naturalní výnos alespoň 1 hektaru.

2. Jestliže jinými kromobyčejnými a neodvratnými udalostmi (suchem, mokrem, vymrznutím, mrazem, zhoubou hmyzovou, cizopásníky, peronosporou a oidiem, snětí jakéhokoli druhu, námelí, polehnutím obilí atd.) bez viny držitelovy pozemkové parcely v nejmenší pod č. 1 naznačené výměře byly poškozeny a byl-li tím naturalní výnos příslušného hospodářství v takovém rozměru zničen, že onen ryzí výnos, na poškozené parcely podle operatu pozemkové daně připadající, který podle míry poškození považovati dlužno za zničený, převyšuje $1/_4$ úhrnného ryzího výnosu vzdělaných hospodářských kultur majetku poplatníka daně pozemkové v berní obci ležícího (§ 2).

Rozeznávati jest tedy živelní pohromy, při kterých zřetel bráti jest toliko k jednotlivým parcelám a k nastalému poškození jejich výnosu, a takové pohromy, při kterých zřetel bráti jest k veškerému ryzímu výnosu hospodářství. U pohrom prvního druhu dále rozeznávati jest, jde-li

o parcely ve výměře až do 4 hektarů či o parcely ve výměře větší nežli 4 hektary. U těchto posledně uvedených parcel nastane nárok na odepis daně teprve pak, byl-li naturalní výnos zničen nejméně na jednom hektaru úplně, anebo na $1^1/_3$ hektaru se tří čtvrtin, nebo na 2 hektarech s polovice, nebo na 4 hektarech s jedné čtvrtiny. U živelných pohrom druhého druhu rozuměti jest hospodářstvím (rolnickým podnikem), hledíc k tomu, že daň podle obcí se ukládá, z pravidla veškeré rolnicky vzdělané pozemky jednoho a téhož držitele v berní obci ležící, bez rozdílu, zdali vzdělávají se z obce této nebo jiné. Výjimka nastati může, má li hospodář v téže obci dva nebo více rolnických podniků (hospodářství), z nichž provozován jest každý o sobě, ať ve vlastní správě, ať v nájmu; v této případnosti sluší bráti zřetel ku každému z těchto rolnických podniků (na příklad ke dvorům) o sobě.

II. Odhad škody.

Při posuzování, jak veliká jest škoda na naturalním výnosu hospodářských kultur způsobená, přihlédáno buď toliko ku vzdělané části parcel, a určeno buď potom, jak velice zničen jest naturalní výnos, jejž na vzdělané části očekávati bylo lze. Parcely nebo části jich, které při nastalé živelní pohromě ještě hospodářsky nebyly vzdělány, avšak dle způsobu hospodaření v obci obvyklého určeny byly k osetí neb osázení, pojaty buďte tenkráte do vyšetřování škody, jestliže pohromou staly se pro ten rok zcela k výnosu nezpůsobilými.

Co se týče stupně poškození, není rozhodnou poškozená parcela o sobě, nýbrž sluší míti zření k výnosu hospodářství jakožto celku, protože povolení odepisu daně závisí na tom, zdali ryzí výnos katastralní podle stupně poškození ve výměře v § 6 zákona ustanovené na jednotlivé poškozené parcely připadající činí úhrnkem více nežli $^1/_4$ úhrnného ryzího výnosu vzdělaných hospodářských kultur, který jest pro příslušné hospodářství v operátě katastru daně pozemkové zapsán.

Nastane-li pohroma živelná v době, kdy hospodářské plodiny již byly sklizeny, to jest buď pod střechu přivezeny nebo na poli způsobem v zemi obvyklým uschovány, nebude daň pro poškození sklizených plodin odepsána. Výjimka nastane toliko tehdy, jestliže hospodářské plodiny úplně nebo částečně byly zničeny po sklizni povodní nebo jinou neodvratnou pohromou přírodní.

Při posouzení, jaký rozsah škoda má, budiž při hospodářských kulturách zřetel brán k ročnímu výnosu, jenž dosažen býti měl v tom roce hospodaření, kdy pohroma vznikla. V této příčině buď šetřeno těchto pravidel:

1. Jsou-li u kultury, dle níž parcela se vzdělává, dvě sklizně za rok v obci obvyklé, budiž první úroda oceněna dvěma třetinami a druhá jednou třetinou ročního výnosu.

2. Stejným způsobem oceněn buď zničený první osev toliko dvěma třetinami ročního výnosu, když novým osevem dosažen býti mohl naturalní výnos.

3. U smíšených kultur poškození hlavní plodiny oceněno buď dvěma třetinami, vedlejší plodiny jednou třetinou ročního výnosu. Za hlavní plodinu pokládána buď ona, která srovnává se se způsobem kultury, v operatu daně pozemkové zapsaným. Při polích, která osazena jsou révou, budiž však víno pokládáno za hlavní plodinu.

4. Když parcela v témž hospodářském roce opětovnou škodu utrpí, buď k odepisu daně pro předchozí škodu zákonitě odůvodněnému nebo již povolenému jen s tím obmezením zřetel brán, že odepisy daně v jednom roce povolené nesmějí přesahovati roční daň na tento pozemek připadající.

III. Míra odepisu.

Výška odepsané daně u kultur polního hospodářství řídí se dle toho, jak velikou škodu naturalní výnos parcely utrpěl, a to dle těchto stupňů:

1. Zničena-li jest $^1/_4$—$^1/_2$ naturalního výnosu, povolen bude odepis 25% roční daně;

2. zničena-li jest $^1/_2$—$^3/_4$ naturalního výnosu, povolen bude odepis 50% roční daně;

3. zničeny-li jsou $^3/_4$ naturalního výnosu, povolen bude odepis 75% roční daně;

4. zničen-li jest celý naturalní výnos, povolen bude odepis celé roční daně z postižené parcely.

Jde-li pouze o alikvotní díl nebo o osetý díl parcely, rozhodnou jest pro odepis daně také toliko kvota daně na tento díl parcely připadající. Odepis daně vztahuje se z pravidla toliko na ten rok, ve kterém poškození naturalního výnosu nastalo.

Byla-li však živelní pohromou způsobena neplodnost parcely nebo části její na delší dobu, tedy — vyjímajíc ony případnosti, ve kterých odepis daně na několik let nastane již podle §§ 6 a 31 zákona ze dne 23. května 1883, č. 83 ř. z. a zákona ze dne 26. června 1894, č. 139 ř. z. — povolen buď odepis daně na dobu neplodnosti. § 6 zákona ze dne 23. května 1883, č. 83 ř. z. stanoví odepis pro případ, když neplodnost parcely nebo části její na delší dobu způsobena byla nánosem štěrku nebo písku, a zákon ze dne 26. června 1894, č. 139 ř. z. ustanovuje, jak přihlížeti jest k neplodnosti parcel vinic mšicí révovou postižených. Podle zákona z r. 1896 přihlížeti jest však k neplodnosti také tehdy, byla-li způsobena jinými pohromami živelnými. V takových případnostech tudiž, při rozhodování o odepisu daně pro ten rok, ve kterém poškození nastalo, rozhodnuto budiž zároveň o počtu let, po která parcela pro neplodnost má býti daně prosta.

B) Lesy.

I. Případy odepisu.

Při lesích nastane nárok na odepis daně:

1. když nejméně čtvrtý díl porostu katastralní parcely lesní, při parcelách výměry větší než 20 hektarů však, když nejméně porost 5 hektarů jejich zničen byl ohněm. Zničení porostu ohněm nebo mýcením následkem hmyzové zhouby nezbytné, aby zabránilo se další její šíření, pokládáno buď při tom také za škodu ohněm způsobenou;

2. když sněhovým polomem v některém lese takové spousty se stanou, že na jedné nebo několika témuž majiteli náležejících katastralních parcelách tohoto lesa — alespoň ve výměře jedné třetiny — celé díly porostu se zvrátí nebo rozlámou, takže takováto místa toliko opětným zalesněním výnosnými učiněna býti mohou.

II. Odhad škody.

U lesních parcel pro odepis daně za základ vzata buď zničená zásoba dříví, vypočtená tím způsobem, když roční přírůstek dřeva, z katastralního

operatu na jeden hektar rozvržený (roční naturalní výnos), vypočte se pro plochu, na níž porost byl zničen, a násobí se stářím zničeného porostu. Nemůže-li plocha, na níž porost zničen byl, vyšetřena býti pomůckami po ruce jsoucími (katastralními spisy, lesními mapami atd.) nebo měřením, poněvadž zničení nestalo se na souvislém území nýbrž po různu, tedy u takového území na zkušební prostoře nejméně půl hektaru vyšetřeno býti má, mnoho-li porostu na jednom hektaru jest zničeno, načež odhadne se veškerá poškozená plocha. Roční naturalní výnos (přírost) počítán buď oním peněžitým obnosem, který podle průměrného období (turnu) mýcení zapsán jest v operatu katastru pozemkové daně jakožto roční ryzí výnos na jeden hektar poškozené parcely připadající.

III. Míra odpisu.

U lesních škod vyšetřeno buď nejprve skutečné předepsání daně z hektaru, počítajíc od toho roku zpět, kterého živelná pohroma se stala, za všechna léta příslušnému stáří porostu se rovnající, jestliže by perioda zdanění obsahovala menší počet let, tedy za tento menší počet let, a vypočteno buď tak pro onu plochu, na které porost jest zničen. Jsou li na některé lesní parcele porosty různého stáří a mohou-li se plochy jednotlivých různě starých porostů na jisto postaviti pomůckami po ruce jsoucími nebo měřením, tedy vyšetřena buď skutečně předepsaná daň za hektar a na rok pro každý různě starý porost zvláště. Když však při různém stáří porostu jednotlivé třídy stáří nemohou býti odděleně odhadnuty, budiž průměrné stáří zničeného porostu na jisto postaveno z průměrného stáří kmenu na některé zkušební ploše vyšetřeného. Je-li les vřaděn do několika dobrotních tříd, přihledáno buď ku každé dobrotní třídě zvlášť, když tyto přesně jsou vymezeny. Jinak vyšetřen buď pro odepis daně průměrný ryzí výnos jednoho hektaru. Stanoví-li se stáří jednotlivých různě starých tříd porostu, nesmí překročena býti doba (turnus) mýcení v operatu katastru pozemkové daně za základ zdanění vzatá. Rovněž nikdy nesmí přijato býti vyšší stáří, nežli kolik let byl les zdanění podroben. Nebyla-li při poškození lesa zásoba dříví zničena, nýbrž toliko ve stav úplně změněný uvedena a tím hodnota dříví zmenšena, přihledáno buď při vyšetření škody a přiměřeného jí odepisu daně k hodnotě zásoby dříví po ruce jsoucí, případně k peněžitému výtěžku, jehož za ni lze docíliti.

C) Ustanovení společná.

I. Oznámení škody.

Každé poškození naturalního výnosu, pro které za odepis daně se žádá, budiž pod ztrátou tohoto nároku oznámeno do osmi dnů ode dne, kdy škoda byla zpozorována, od držitele poškozených parcel nebo jeho plnomocníka finančnímu úřadu první instance (okresnímu hejtmanství, berní administraci, berní místní komisi), při čemž stačí, bylo li oznámení posledního dne lhůty dáno na poštu. Za plnomocníka držitele pokládá se manžel, zákonní zástupci osob nesvéprávných, pachtéř neb uživatel pozemků, zmocněný úředník lesní nebo statkový, jakož i starosta obce. Též několik majitelů může společně podati oznámení škody. Oznámení škody a jiná podání jsou prosta kolku. Jestliže by spojení mezi obcí, v níž škoda se stala, a sídlem finančního úřadu první instance kromobyčejně přerušeno bylo, dovoleno jest výjimečně oznámení škody podati v ustanovené praeklusivní lhůtě se stejným účinkem u berního úřadu blíže ležícího.

II. Vyšetření škody.

1. Finanční úřad první instance podaná oznámení prozkoumá co do podmínek pro odepis daně, a jsou-li zde podmínky tyto, opatří, aby škoda komisí byla vyšetřena. Oznámení o poškození naturalního výnosu, k finančnímu úřadu první instance došlá, opatřena buďte datem, kdy byla došla (praesentatem). Došlo-li ohlášení poštou, tedy přiložena buď obálka podání, by mohly býti na jisto postaveny dni poštovského běhu. Poněvadž podle zákona ohlášení podáno býti má do osmi dnů po tom dni, kdy škoda byla zpozorována, není ovšem pro vypočtení této lhůty dán pevný podklad. Ježto však při jistých pohromách živelních jako na příklad při krupobití, škodlivý účinek zpozorovati možno velmi záhy, tedy v takových případnostech podle doby, kdy pohroma nastala, bude lze posouditi, zdali ohlášení podáno bylo opozděně či ne. Při jiných pohromách, jejichž škodlivý účinek stane se znatelným teprva po delším působení, nastane nárok na odepis daně beztoho teprva pak, když poškození nabude větších rozměrů. O takových případnostech finanční úřad první instance nabude vědomosti z pravidla již odjinud, i bude mu tudíž možno, zjednati si o tom doklad, v kterou dobu poškození již bylo lze znamenati. Vůbec však bude možno zamítnouti nárok na odepis daně pro zmeškání lhůty toliko tehdy, dá-li se ohlašovateli dokázati, že toto promeškání v podstatě zavinil, obzvláště bylo-li ohlášení podáno v době, kdy není již možno škodu zjistiti. Jestliže starosta obecní, o to dožádaný, tuto okolnost potvrdí, kteréžto stvrzení jest tím rozhodnější, ježto obecní starosta jest zavázán, nastane-li živelní pohroma bezprostředně před sklizní, vyšetření škody ihned předsevzíti, tedy nárok může ihned býti zamítnut s poukazem na tuto okolnost a zřejmé obmeškání lhůty. Ve všech jiných případnostech bude potřebí, zaříditi vyšetření škody a zamítnouti nárok pro zmeškání lhůty teprve tehdy, když toto bylo prokázáno. Poněvadž při pohromách, které po delší dobu škodlivě působí, úplný objem škody zjistiti se dá teprve v době pozdější, musí býti zůstaveno úvaze finančního úřadu první instance, aby zvolil dobu pro vyšetření škody nejpříhodnější. Vyšetření toto však každým způsobem musí vykonáno býti před sklizní, vztažmo v takové době, kdy objem škody ještě úplně zjistiti se dá.

2. Škoda vyšetřuje se na místě samém od delegata finančního úřadu za spolupůsobení dvou odborných důvěrníků, z obecních členů k návrhu obecního představenstva finančním úřadem zvolených. Dle toho bude záhodno, dáti tento návrh již na začátku roku na dobu toho roku, po případě na dobu ještě delší prodloužiti a ne toliko na dva důvěrníky obmeziti, aby pro nepřítomnost nebo zaneprázdnění jednoho důvěrníka nenastal zbytečný odklad, vznikne-li potřeba, škodu vyšetřiti. Není-li k vyšetření lesních škod mezi obecními členy způsobilých lesnických důvěrníků, povolá finanční úřad úředně pověřené znalce lesnické odjinud. K tomuto úřednímu jednání, jež v obci vyhlášeno buď způsobem v místě obvyklým, přibráni buďte pro informaci kromě toho ještě dva členové obecního zastupitelstva. Poškozený má toho vůli, k němu se dostaviti. O podaných snad námitkách poškozeného proti nálezům komise má tato ihned rozhodnouti. Neshodují-li se mínění dvou odborných důvěrníků, rozhodne správce komise (§ 14).

3. Vyšetření škody komisí obecní.

Nastane-li pohroma živelná bezprostředně před sklizní, takže jest

obava, že vyšetřovací komise přes to, že oznámení škody učiněno bylo včas, polních plodin pro vykonanou zatím sklizeň již nezastane na místě, kde se urodily, jest starosta obecní zavázán, přibrav dva členy obecního zastupitelstva, pak po dvou důvěry hodných držitelích pozemků ze dvou sousedních obcí, a pozvav účastné držitele pozemkův, ihned vyšetřiti, jak velice jest poškozen naturalní výnos jednotlivých parcel a protokol o tom sepsaný neprodleně předložiti finančnímu úřadu první instance. V této případnosti vyšetřovací komise podrobiti má výsledky šetření zavedeného obecním starostou důkladnému přezkoumání; za tímto účelem kromě prohlídky parcel, které byly poznačeny jakožto poškozené, vzhledem ku zbylým snad ještě stopám živelné pohromy, mohou konána býti také šetření o tom, jakého výnosu bylo docíleno na místech, kde sklizeň se přechovává.

III. Náklady vyšetření.

Důvěrníci, jakož i členové obecního zastupitelstva pro informaci ku komisnímu vyšetřování přibraní nemají za své spolupůsobení při vyšetřování škody nároku na náhradu. Komisní náklady delegatů finančního úřadu zapraveny budou erárem. Jestliže by však při komisním vyšetřování přišlo na jevo, že oznámení o škodě učiněné zřejmě nedá se ospravedlniti, uložena buď vinnému oznamovateli náhrada komisních útrat.

IV. Odepis daně.

Podle toho, co komisí bylo vyšetřeno, obnos daně, jenž má býti odepsán, vypočten buď od finančního úřadu zemského, z jehož rozhodnutí dopuštěn jest rekurs k finančnímu ministerstvu. Odepisy pozemkové daně spočívajíce na zmenšení základu pro vyměření daně, rozhodného pro příslušná léta berní, způsobí netoliko pouhou slevu placení, nýbrž též změnu příslušné povinnosti berní. Dle toho budiž předepsání, přihlédajíc k částce, která má býti odepsána, opraveno, a jestliže by při jednotlivých majitelích pozemků přišly na jevo přeplatky následkem platů zatím vykonaných, buďte přeplatky tyto buď na účet budoucího předepsání daně zapsány, anebo, jestliže by za to výslovně bylo žádáno, tomu kterému hotově vráceny. Při škodách lesních, při kterých odepsání daně vztahuje se z pravidla na několik let, přeplatky se nevracejí, nýbrž toliko zapisují k dobrému. Podrobná ustanovení o provedení odpisu obsahujíc lit. nař. min. fin. ze dne 16. července 1896 č. 119 ř. z., kterýmž vydána zároveň instrukce pro komise vyšetřovací a formuláře příslušných výkazů.

Odevzdání viz Tradice.

Odevzdání pozůstalosti.

I. Pojem.

Odevzdání jest soudní akt, kterým celé projednání pozůstalosti formálně se ukončuje a kterým dědic jako právní držitel jmění pozůstalostního aktivně i passivně jest legitimován. Dědice, jenž k dědictví se přihlásil, považovati jest před odevzdáním jen za zástupce dědictví; po odevzdání stává se však representantem majetko-právní osobnosti zůstavitelovy. Dluhy zůstavitelovy tíží před odevzdáním pozůstalosť, po odevzdání dědice. Odevzdání legitimuje dědice k výkonu všech práv a k podání žalob ohledně všeho toho, co do pozůstalosti náleží; odevzdání nemůže však právní důvod (titul), na němž spočívá, zrušiti nebo změniti; je-li tedy titulem tím poslední pořízení, nelze je při zkoumání objemu a existence oněch práv a žalob se zřetele pustiti (roz. ze dne 26. září 1854, č. 10296, sb. »Gl. U.« č. 39). Právo odloučiti pozůstalosť od jmění dědicova lze k platnosti přivésti, jen pokud

pozůstalosť nebyla odevzdána (§ 812 o. o. z.). Soud jest oprávněn jen během projednávání pozůstalosti učiniti opatření ohledně správy pozůstalosti ve smyslu §§ 810 o. o. z. a 145 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854, č. 208 ř. z. Odevzdáním dědictví zakončuje se projednání pozůstalosti; proto nemohou dědicové po nastalém odevzdání svá vzájemná práva v příčině držby a správy věcí pozůstalostních, jim společně náležejících, ku platnosti přivésti v řízení nesporném, nýbrž, jestliže se neshodnou, toliko pořadem práva (roz. ze dne 14. května 1873, č. 4427, sb. »Gl. U.« č. 4972).

II. Náležitosti.

Z pravidla má se odevzdati jmění pozůstalostní dědici teprve po skončení projednání. Úřad, pozůstalosť projednávající, může však dědici neb zákonnému jeho zástupci, jehož neobmezené, výlučné právo dědické a možnost volného nakládání se jměním zřejmě byla prokázána, držbu jednotlivých kapitálů a movitých věcí, k pozůstalosti náležejících, i před skončením projednání poskytnouti a soudní nebo mimosoudní scizení těchto předmětů dovoliti (částečné, postupné odevzdání), jestliže poplatky, pozůstalosť tížící a splnění poslední vůle jest zbývající pozůstalostí zajištěno, neb jestliže účastníci k tomu svolují (§ 145 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854, č. 208 ř. z.). Mimo tento případ má býti pozůstalosť odevzdána, zapečetění podstaty, bylo-li jaké, předsevzato, zrušeno a projednání pozůstalosti za skončené prohlášeno, jakmile dědic své právo dědické náležitě prokázal a podal výkazy o tom,

a) že zapravil poplatky, jež z pozůstalosti mají býti odvedeny (viz Poplatky dědické) a

b) dle okolností, že splnil též všechny ostatní, zákonem neb zůstavitelem jemu uložené závazky (§§ 149 a 174 cit. pat.).

Ad *a*) Soudcové mají se u berních úřadů přesvědčiti, byly-li poplatky z pozůstalosti již vyměřeny a zapraveny. Dle § 72. popl. zák. může býti pozůstalosť odevzdána i před zapravením poplatků, byla-li poskytnuta jistota, soudně za náležitou uznaná (výn. min. spr. ze dne 8. června 1856, č. 10092, a ze dne 18. února 1857, č. 3673). Mají-li poplatky odvedeny býti v kolcích, nesmí rovněž před jich zapravením neb zajištěním pozůstalosť býti odevzdána (výn. min. fin. ze dne 9. ledna 1883, č. 40195).

Ad *b*) Zákon vyhledává ještě výkaz o splnění poslední vůle, jenž se vztahuje zvláště k splnění nařízení zůstavitelových ohledně substitucí a odkazův (§§ 157—161 cit. pat.); pak výkaz o zapravení povinného dílu zákonem chráněných dědiců nepominutelných, jejž podati jest tehdy, vzchází-li pochybnost, nestala-li se nesvéprávnému dědici nepominutelnému újma ve příčině jeho dílu povinného (§ 162 cit. pat.). Nestačí-li pozůstalost k úplnému uspokojení odkazovníků, má dědic, s výhradou inventáře se přihlásivší, předložiti též výkaz o poměrném uspokojení odkazovníků (§ 163 cit. pat.). Této povinnosti může se dědic zbaviti a za zřízení kuratora žádati. Odevzdání nebudiž dělením pozůstalosti protahováno (§ 165 cit. pat.). Pozůstalosť nesmí se odevzdati, pokud nebyl podán výkaz o tom, že vyplaceny nebo zajištěny byly odkazy, věnované chudým, nadáním, kostelům, školám, duchovním, obcím, veřejným ústavům, neb vůbec zbožným neb všeužitečným účelům, jakož i nezletilcům a opatrovancům (§ 159, 160 cit. pat.); rovněž nesmí se osobě, kteráž má státní pokladně počet položiti, odevzdati pozůstalosť bez souhlasu příslušného úřadu (§ 156 cit. pat.). Pozůstalosť držitelů duchovních obročí nemá býti odevzdána, pokud dědicové

nepodali výkaz o tom, že náhradu za poškození budov obročních poskytli neb zajistili, neb že v tom směru od všeliké náhrady byli osvobozeni (dv. d. ze dne 30. července 1824, č. 2027, a ze dne 5. března 1835, č. 4870).

III. Listina odevzdací.

Byl-li pravý dědic soudem seznán a byly-li splněny závazky, má úřad projednací vydati odevzdací nařízení (§ 819 o. o. z.), v němž musí býti vyjádřeno:

1. jméno a příjmení zůstavitelovo a den jeho úmrtí,

2. jméno a příjmení dědicovo, právní důvod dědický, způsob dědické přihlášky a nastupuje-li více dědiců, poměr, dle něhož v dědictví podíl mají, s odvoláním na rozdělení pozůstalosti, jež snad před odevzdáním bylo předsevzato. Z nařízení toho musí dále

3. býti zřejmo, připadá-li pozůstalosť dědici jako volné vlastnictví, neb pokud dědic v příčině práva požívacího a nakládání s podstatou obmezen jest stávajícím svazkem fideikomisním, lenním neb substitučním. Při substitucích a nařízeních, jí na roveň postavených, budiž zvláště substitut, jemuž má býti jmění odevzdáno, nastal-li by případ substituce, přesně označen, pokud ovšem právě jest znám;

4. je-li dědic nezletilý neb má-li opatrovníka, budiž i tento poměr výslovně vytčen (§ 174 cit. pat.).

Listina odevzdací má se obmeziti na momenty právě uvedené (roz. ze dne 26. listopadu 1873, č. 11446) a nemá se v ní činiti zmínka o jednotlivých předmětech pozůstalostních, jelikož dle roz. ze dne 19. listopadu 1879, č. 12179 legitimuje listina odevzdací též k zažalování pohledávek pozůstalostních, dodatečně se objevivších. Listina odevzdací se vyhotoví, byť i jednotlivé předměty pozůstalostní během projednání se dostaly v držení dědice neb osob třetích.

Za zápis listiny odevzdací do knih veřejných může býti žádáno jen u soudu pozůstalostního (§§ 177, 178 cit. pat., zák. ze dne 23. května 1883, č. 82 ř. z.). Bylo li po nastalém odevzdání nalezeno nějaké jmění pozůstalostní, netřeba nové přihlášky dědické a opětného odevzdání (§ 179). Odevzdací nařízení nejsou listinami, na základě jichž by bylo lze exekuci vésti (roz. ze dne 30. prosince 1890, č. 14580, časop. »Ger. Halle« 1891, č. 41); nálezem nejv. soudu ze dne 3. ledna 1884, č. 15165 bylo však vysloveno, že pravoplatnou listinu odevzdací proti spoludědici jakožto držiteli pozůstalosti vykonati lze. Za uvedení dědice v držbu a správu jmění pozůstalostního může po vydání dekretu odevzdacího žádáno býti jen pravidelným pořadem práva (roz. ze dne 27. března 1885, č. 3224, časop. »Ger. Zeit.«, 1886, č. 35). Duplikáty odevzdacích listin nesmějí býti vydány osobám třetím, byť by jich tyto nutně potřebovaly (roz. ze dne 11. května 1887, č. 4444, časop. »Not. Ztg.«, 1888, č. 2). Listiny odevzdací jsou jakožto úřední vyhotovení kolku prosty.

(Viz čl. Odevzdání jure crediti.)

Literatura: Randa, Erwerb der Erbschaft, Vídeň, 1867, Dr. Ferd. Schuschter, Das Verfahren ausser Streitsachen, Vídeň, 1886.

Odevzdání pozůstalosti jure crediti jest odevzdání dědictví na místě platu. Je-li pozůstalosť tak nepatrná, že nestojí ani za to, aby další projednávání její soudem bylo zavedeno, tak jmenovitě lze-li z okolností daných za to míti, že jen nejnutnější dluhy pozůstalostní zapraviti bude

lze, má soud o povaze a ceně pozůstalosti, pak o výši nákladů pohřebních a poslední nemoci, jakož i ostatních privilegovaných pohledávkách proti pozůstalosti strany vyslechnouti a jmění pasivy takto vyčerpané věřitelům na místě zaplacení odevzdati. Výměr, kterým se projednání pozůstalosti takto odbude, musí obsahovati všechny jednotlivé pohledávky, k jichž zapravení pozůstalosť na místě zaplacení odevzdána byla (§ 52 a 73 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.). Nabyvatel ručí pouze za dluhy převzaté. Není-li pozůstalosť privilegovanými pohledávkami vyčerpána a nestačí-li tento zbytek ku krytí nákladů řízení konkursního, budiž zbytek tento bez vyhlášení konkursu přikázán (roz. ze dne 14. dubna 1874 č. 3581 sb. »Gl. U.« č. 5331). Nežli se pozůstalosť na místě zaplacení odevzdá, jest předsevzíti likvidaci aktiv a pasiv. Je-li s odevzdáním tímto ztráta na pohledávkách spojena, jest k tomu potřebí souhlasu všech věřitelů; poměrné rozdělení nastane dle zásad v řízení konkursním platících. Dědic má vždy předność ve příčině převzetí pozůstalosti; má-li tedy býti pozůstalosť odevzdána komusi třetímu, jest vždy potřebí svolení dědicova. Byl-li při odevzdání jure crediti některý z věřitelů pominut, jehož pohledávka dědici již dříve známa neb dokonce zažalována byla, jest odevzdání vůči tomuto věřiteli bezúčinným (roz. ze dne 24. února 1875, č. 1771 sb. »Gl. U.« č. 5642). Pozůstalosť úředníka, který státní pokladně počet složiti měl, nesmí beze svolení příslušného úřadu, ani jure crediti odevzdána býti (dv. d. ze dne 3. prosince 1824 č. 2053 sb z. s). I při odevzdání jure crediti jest soudem pozůstalostním povolení vkladu práva vlastnického ku nemovitostem pozůstalostním uděliti (roz. ze dne 22. června 1880 č. 7359, časop. »Ger. Zeit.« 1882 č. 31). Ručení dědice s výhradou § 802 o. o. z. se přihlásivšího místo má jen tehdy, když dědic následkem nastoupení dědictví část jeho skutečně obdrží; při odevzdání jure crediti toto ručení dědicovo tedy místa nemá (roz. ze dne 15 března 1892 č. 3196. časop. »Ger. Halle« č. 23). Vyjde-li dodatečně na jevo nějaké jmění pozůstalostní, jest projednávání znovu zahájiti a přihlášky dědické přijati (§ 179 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z. a roz. ze dne 8. února 1870 č. 1357 sb. »Gl. U.« č. 3702).

Odhad soudní.

I. Pojem a druhy.

Odhad jest zjištění ceny věci, předsevzaté za soudní intervence. Odhad dělí se ve tři kategorie a to: odhad jako průvodní prostředek ve sporu, odhad exekuční a dobrovolný odhad.

1. Odhad jako prostředek průvodní v řízení sporném se připouští, má-li býti proveden důkaz o ceně sporné věci (§ 201 s. ř.). Tento odhad řídí se předpisy o důkazu vedeném znalci. Odhad musí býti předsevzat ve všech případech, kde právo hájené neb ono, proti kterému se vystupuje, vrcholí v ceně věci; pročež jest odhad předsevzíti, bez předběžného řízení a rozsudku i v těch případech, kde strany vedou spor o postačitelnosti dlužné jistoty (dv. dekr. ze dne 18. září 1786 sb. z. s. č. 576). Právě tak jako při důkaze znalců není dovoleno přezkoušení, nemá se ani odhad znovu předsevzíti..

2. Odhad exekuční t. j. zjištění ceny věci do exekuce pojaté za soudní intervence za účelem případného prodeje exekučního, dělí se na exekuční odhad nemovitostí a exekuční odhad movitostí:

2. **Exekuční odhad nemovitosti** tvoří druhé stadium exekuce po vkladu práva zástavního a postupuje se při něm dle předpisů všeob. soud. ř. Odhad tento předsebere se za příčinou dobytí pohledávky, zjištěné právem zástavním na nějaké realitě neb za příčinou zrušení spoluvlastnictví. Odhad může býti povolen jen na žádost exekventovu, kterouž podati jest buď u soudu nařizujícího neb u soudu realného. Knihovní věřitelé nemají býti zpraveni o povolení a provedení odhadu: o žádosti za odhad má býti ustanoven rok, k němuž mají býti obesláni: exekut, exekvent a znalci a to stavitelé, jde-li o popsání stavu stavby reality v exekuci pojaté a vedle toho i hospodáři při staveních hospodářských, aby jako takoví zjistili cenu jakož i fundus instructus. Soud může odhad předsevzíti sám neb svěřiti jeho provedení notářům jako soudním komisařům. Byl-li již k rukoum jiného věřitele soudní exekuční odhad nějaké reality proveden, bývá z pravidla přistoupení každého následujícího věřitele k tomuto odhadu v protokole odhadním poznamenáno: přes odpor exekutův může býti nový odhad nahražen odkazem na výsledek dřívějšího odhadu téže nemovitosti; exekut může však v takovém případě žádati o nový odhad jen když napřed zapraví náklady s tím spojené roz. ze dne 27. května 1863 č. 3665 sb. [illegible]

Z pravidla má býti odhad povolen teprve tehdy, nabude-li vklad zástavního práva moci právní; jinak rozh. ze dne 23. února 1876 č. 1718 sb. [illegible], kteréž připouští odhad již před tím, než nabude vklad zástavního práva moci právní — leč zajisté neprávem, neboť exekutovi dle ustanovení řádu knihovního musí býti zachováno právo rekursní proti knihovním vkladům na jeho realitách, ať již jsou povahy exekuční čili nic.

Odhad děje se tím způsobem, že všechny části dotyčné reality podrobí se zevrubné prohlídce znalců. Odhad, který se dál bez ohledání nemovitosti, jest neplatný roz. ze dne 12. února 1878 č. 1483 sb. 6835).

Jde-li o exekuční odhad dílu určité reality, má býti odhadnuta celá realita, tak že z celkového výsledku patrna jest i cena dotýčného podílu. V tomto případě není však nutno přibrati k odhadu jednoho dílu nemovitosti všechny spolumajitele roz. ze dne 11. srpna 1874 č. 12584 sb. [illegible]). Exekvent má před provedením odhadu složiti pro znalce přiměřenou zálohu. Rozh. ze dne 21. května 1871 č. 5249 sb. 5733, které nařizuje, že se má odhad i tehdy provésti, nesloží-li strana od soudu požadovanou zálohu na výlohy, nesrovnává se s ustálenou praxí, dle které obyčejně nedojde k provedení odhadu, nesloží-li se záloha; na druhé straně musí se uvážiti, že často záloha není složena z toho důvodu, aby nejkratším způsobem, beze všech dalších nákladů odhad zatím byl ponechán ve své míře. Další otázka jest, má-li mezitímním převedením nemovitosti na osobu třetí odhad, který je již v proudu, býti zastaven z úřední povinnosti. Této otázce dostalo se rozh. ze dne 30. ledna 1877 č. 533 sb. 6368 právem odpovědi záporné, poněvadž soud nemá zakročovati z úřední povinnosti, ba je to spíše věcí nového majitele, chrániti svá práva a činiti vhodné návrhy.

Ustanovení exekuční novelly (zák. ze dne 10. června 1887 č. 74 ř. z.) učinily exekuční odhad nemovitých věcí potud zvlášť zdlouhavým, pokud podle tohoto zakona výše exekučním odhadem zjištěné ceny nemovitého statku jest rozhodnou pro posuzování otázky, zda exekuční vydražení nemovitého statku — ať již vyšším podáním (§ 10), ať na zakročení exe-

kutovo rozhodnutím soudu (§ 18), — může býti prohlášeno bezúčinným. Při zvýšení významu, který za těchto okolností připadá ceně stanovené exekučním odhadem, dá se důvodně očekávati, že strany budoucně budou vydatnější měrou užívati práva, jim dle soudního řádu příslušejícího, totiž činiti při provádění odhadu poznámky, jež za nutné uznají, aby tak vykonávali jim zákonem vyhrazený vliv na výsledek odhadu. Soudům samotným náleží však v každém případě zkoušeti, zda postup při provádění odhadu zachovávaný, zvláště ohledně vyšetření pravé ceny věci, jakož i ohledně základu vzatého pro vypočítání ceny, byl v souhlasu se zákonem (nař. min. spr. ze dne 19. listop. 1887 č. 19660, věst. min. spr č. 38).

b) Odhad movitostí může býti spojen se zájmem (§ 7 ex. nov.) a provádí se dvěma znalci (ve věcech nepatrných jen jedním), kteří po ohledání věci určí její cenu, která se má v protokole zájemním při každé položce zvlášť poznamenati. O přístupu k odhadu jíž provedenému platí totéž, co o odhadu nemovitostí. Zvláštní práva přednosti požívají ohledně odhadu movitostí některé bankovní ústavy a to zvláště: všeobecný rakouský ústav pro úvěr pozemkový (čl. 111 min. nař. ze dne 1. června 1864 č. 49 ř. z.), hypoteční banka království českého (§ 59 stanov vyhlášených místodržitelským výn. ze dne 2. srpna 1888 č. 43 ř. z.) a oddělení pro úvěr hypoteční při rakousko-uherské bance. Jestliže totiž vede některý z těchto ústavů na movité statky dlužníkovy exekuci, má býti ihned se zájmem proveden i odhad, aniž by k tomu bylo třeba zvláštní žádosti za odhad. Při exekuci na veřejné obligace a bankovní akcie (zajisté i při všech papírech, které mají kursovní hodnotu a jsou v úředním kursovním listě znamenány) není třeba odhadu; poslední kurs dle kursovního listu bursy vídenské a není-li ho po ruce kurs úředního listu hlavního města příslušné země má býti vzat za cenu vyvolací (dv. dek. ze dne 24. ledna 1844 sb. z. s. č. 778).

3. Odhad dobrovolný.

Každému je volno, dáti své vlastnictví soudně odhadnouti. Za odhad nemovitých statků může býti žádáno jen u soudů, podle ustanovení jurisdikční normy věcně příslušných, za odhad věcí movitých u každého soudu okresního, v jehož obvodu se tyto nalezají. U dobrovolného odhadu má býti dbáno ustanovení soudního řádu. Znalci k provedení dobrovolného odhadu potřební mají býti zvoleni soudem z úřední povinnosti bez ohledu na návrh stran.

Odhady, které byly předsevzaty na žádosť vlastníkem, nemohou míti žádného vlivu proti osobám třetím, které nebyly o nich předem zpraveny (§§ 267, 268, 270, 274 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.). (Viz čl. »Dražba«.)

II. Nový exekuční řád (zák. ze dne 27. května 1896 č. 30 ř. z.) obsahuje tyto od dosavadních ustanovení o exekuci podstatně se odchylující normy:

1. Odhad nemovitostí:

a) Odhad netvoří zvláštní stupeň exekuce, nýbrž soud exekuční po uplynutí aspoň 3 týdnů od povolení dražby sám z úřadní povinnosti nařídí, aby nemovitosť i s příslušenstvím odhadnuta byla. Není-li již k návrhu na vydražení přiložen výtah z katastru a úřední stvrzení o ročním obnosu řádných daní z nemovitosti odváděných, má tyto listiny pro odhad exekuční soud z úřední povinnosti sám zaopatřiti. Zároveň s odhadem má býti i na

nemovitosti se nalézající příslušenství její (§§ 294 až 297 o. o. z.; §§ 117, 118 a 121 hor. z.) ve prospěch vykonatelné pohledávky exekvujícího věřitele popsáno a odhadnuto (§ 140 cit. z.).

b) Na návrh exekventa nebo dlužníka nemá býti odhad předsevzat:

α) jestliže nemovitosť u příležitosti dřívějšího, leč ještě přece před koncem dražby zastaveného neb zrušeného řízení dražebního již byla odhadnuta, od té doby neuplynul více než 1 rok a nenastala žádná podstatná změna v povaze nemovitosti. Právě tak může za těchže podmínek od nového popsání a odhadu příslušenství nějaké nemovitosti upuštěno býti, jestliže průběhem onoho roku, od předešlého exekučního řízení uplynulého, ani povaha ani objem tohoto příslušenství se podstatně nezměnily (§ 142).

β) byla-li nemovitosť za účelem poskytnutí úvěru odhadnuta ústavem hypotekárním, zákonnými výhodami nadaným (čl. IV. a V. úv. zák. k ex. ř. a nař. ze dne 28. října 1865 č. 110 ř. z.);

γ) při budovách, jichž cenu lze vyšetřiti násobením ročního obnosu daní (§ 141); o tom budou vydány předpisy v cestě nařizovací. O tom, má-li se odhad předsevzíti čili nic, rozhoduje soud usnesením, proti kterémuž stěžovati si nelze (§ 239 č. 23.).

c) Mají-li býti odhadnuty pozemky rozličné kultury, mohou býti, jestliže to k správnému vyměření ceny nutným se jeví, pro jednotlivé druhy pozemků přivzati býti i zvláštní znalci. Pro odhad příslušenství nemovitosti dostačí vždy přibrání jediného přísežného znalce. Znalce jmenuje exekuční soud. Na návrh exekvujícího věřitele neb dlužníka může z jistých důvodů exekuční soud též jiného znalce jmenovati.

d) Popsání a odhad nemovitostí, nezapsaných ve veřejných knihách, jakož i popsání a odhad jich příslušenství má býti vykonáno současně. Právě tak má i odhad v knihách zapsané nemovitosti vždy spojen býti s popsáním a odhadem příslušenství (§ 143).

2. Odhad věcí movitých:

a) Exekuce na movité, hmotné věci provádí se zájmem a prodejem jich (§ 249).

b) Samostatný, předcházející odhad movitostí, jež mají býti vydraženy, se nepřipouští, nýbrž odhad a vydražení mají býti tím způsobem spojeny, že k dražbě určené předměty mají býti hned na základě odhadní ceny znalcem při samé dražbě udané vyvolány. Předběžného odhadu třeba není všude tam, kde odhad dle povahy předmětů k dražbě určených odhadcům nemůže dělati žádných obtíží. Zde nedal by se náklad se samostatným odhadem, zřízením protokolu atd. spojený ospravedlniti.

c) Věci drahocenné, sklad zboží a jiné předměty, jichž odhad při dražbě samé nelze předsevzíti, má výkonný organ jedním znalcem zvlášť dáti odhadnouti.

d) Ve všech ostatních případech provádí se zvláštní předchozí odhad jen na žádost a náklad věřitelův; náhradu těchto nákladů může věřitel jen potud žádati, pokud předchozím odhadem stalo se přibrání znalce k pozdější dražbě zbytečným (§ 275).

Odchodné (jus detractus, gabella emigrationis) náleží ku zastaralým zřízením státním. Odchodné byla záplata, kteráž ze jmění (z pravidla pozůstalosti) cizince se odváděla, když totéž cizímu státu vydáno býti mělo. Později byly s četnými státy smlouvy ohledně svobody stěhování uzavřeny,

kterýmižto odvádění odchodného upraveno bylo, pro příslušníky smlouvajících států úplně zrušeno aneb jistá ulehčení stanovena. Státům, s kterými smlouvy o svobodě stěhování nebyly uzavřeny, dopouští se vydávání jmění beze srážky odchodného jen proti jistému reversu, který zásady vzájemnosti (reciprocity) obsahuje (dv. d. ze dne 18. září 1815 č. 1173 sb. zák. s., ze dne 11. července 1817 č. 1344 sb. zák. s. a ze dne 1. května 1819 č. 1577 sb. zák. s.). Státním základním zákonem ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z. čl. 4 byla posavadní ustanovení zákonná v ten smysl změněna, že v budoucnosti odchodné pouze dle zásad reciprocity vybíráno býti může.

Odkaz.

I. Pojem.

Odkazem čili legátem vyrozumívá zákon ono nařízení zůstavitele na případ smrti, kterýmž obmýšlí jistou osobu nikoliv určitým dědickým podílem vztahujícím se k celé pozůstalosti, nýbrž toliko jednotlivou věcí, jednou neb více věcí jistého druhu, nějakou sumou anebo právem, byť i hodnota toho činila největší díl pozůstalosti (§ 535 o. o. z.). Též předmět, který takto zůstaven, nazýváme odkazem, toho, jemuž byl zůstaven, odkazovníkem čili legatářem. Ten, kdo odkaz má plniti, zove se obtížený (odkazem) čili onerát. Rozdíl mezi dědictvím a odkazem nezáleží tudíž v hodnotě toho, co bylo zůstaveno, nýbrž předně v tom, že dědic nastupuje u veškerosť práv a závazků zemřelého vyjma práva a závazky ryze osobní a že takto představuje zůstavitele (srv. čl. Dědic), kdežto u odkazovníka takováto representace místa nemá. Dědic jeví se tudíž jakožto universalní sukcessor, odkazovník toliko jakožto singularní sukcessor. Dědici přísluší právo věcné proti každému působící, odkazovníku pouze právo osobní na splnění odkazu proti obtíženému. Dle toho, přibývá-li pozůstalosti anebo ubude-li jí, mění se i právo dědické, nárok odkazovníka však tím zůstává nedotknut, ač-li pozůstalosť k zapravení odkazu stačí. Odkazu nemůže býti bez vůle zůstavitelovy, dědického podílu však někdy nejen bez vůle, nýbrž i dokonce proti vůli zemřelého. T. zv. zákonné odkazy t. j. příspěvky zůstavitelem nařízené dle politických předpisů k podpoře jistých veřejných ústavů ve smyslu § 694 o. o. z. nejsou pravými odkazy, nýbrž státními dávkami, leč pokud zákonný obnos převyšují. Dědictví konečně vydává soud, odkaz však obtížený. Jde-li o to, posuzovati, zda nařízení zůstavitele pokládati sluší za dědictví či za odkaz, nezáleží na výrazech, jichž zůstavitel v posledním pořízení užil, nýbrž na tom, zdali dle jeho vůle nastati má sukcesse universální či singularní. Jest tedy na určitou sumu obmezený »dědic« po právu legatářem, přebytkem obmyšlený »legatář« však dědicem (rozh. ze dne 4. června 1862 č. 2503 Gl. U. 1529, ze dne 13. května 1857 č. 4475 Gl. U. 350, ze dne 10. března 1856 č. 11658 Gl. U. 247). Zůstavitel může i jednomu anebo více spoludědicům jistý odkaz napřed určiti (t. zv. praelegát), v příčině kteréhož dlužno je pokládati za odkazovníky (§ 648 o. o. z.). V případě tomto může takový odkazovník (praelegatář) žádati plnění celého odkazu na ostatních spoludědicích beze srážky ze svého podílu dědického.

II. Náležitosti platných odkazů.

K platnosti odkazu jest zapotřebí, aby zůstavitel byl spůsobilým pořizovati na případ smrti, aby odkazovník měl způsobilosť dědickou, aby šetřeno bylo zákonných předpisů o platné poslední vůli (bližší o tom ve čl. Právo dědické) a konečně spůsobilého předmětu (v. odst. III.).

III. Předmět odkazu.

Odkázáno může býti vše, co jest v obecném obchodu právním, tudíž věci, práva, práce a jiné výkony hodnotu mající. Práce a výkony lze odkázati tím spůsobem, že se je uloží dědici nebo odkazovníku. Jsou-li odkázány věci, které jsou sice v obecném obchodu, kterých však držeti legatář pro svoji osobu jest nespůsobilým, nahradí se mu řádná (obecná) cena jejich (§§ 653, 654 o. o. z.). Vůli zůstavitelovu sluší vůbec jak nejpřesněji splniti. Není-li vůle zůstavitelova jasně vyslovena, nutno užiti výkladu jeho vůle. V této příčině stanovil zákon předně všeobecné vykládací pravidlo (§ 655 o. o. z.), dle něhož i při odkazích sluší slova vzíti v jejich obyčejném významu, leč že by dokázáno bylo, že zůstavitel byl zvyklým, s jistými výrazy spojovati zvláštní jemu vlastní smysl anebo že by odkaz jinak byl bezúčinným. Kromě toho vytknul zákon ještě zvláštní pravidla vykládací ohledně určitých druhů odkazů, z nichž buďtež zevrubněji uvedena následující:

a) Odkaz věcí jistého druhu (legatum generis). Odkázal-li zůstavitel jednu anebo více věcí jistého druhu, avšak bez bližšího určení, a nachází-li se více takových věcí v pozůstalosti, přísluší volba dědici. Týž však musí vybrati věc, které odkazovník může upotřebiti. Je-li přenecháno odkazovníku, aby sobě vzal nebo vybral jednu z více věcí, může si vybrati i nejlepší. Odkázal-li zůstavitel jednu anebo více věcí jistého druhu výslovně pouze ze svého vlastnictví, a nenachází-li se něčeho takového vůbec v pozůstalosti, pozbývá odkaz svého účinku. Nenacházejí-li se věci v nařízeném množství, musí se odkazník spokojiti s těmi, které zde jsou. Neodkázal-li zůstavitel jednu nebo více věcí jistého druhu výslovně ze svého vlastnictví a není-li takových v pozůstalosti, jest dědic povinen opatřiti je legatáři ve spůsobu jeho stavu a potřebě přiměřeném. Jeli odkázána jistá suma peněz, jest dědic zavázán k placení, nehledě k tomu, je-li hotových peněz v pozůstalosti čili nic. Zůstavitel může také osobě třetí na vůli ponechati, kterou z více věcí má legatář obdržeti. Odmítne-li tato vyvolení anebo zemře-li dříve, než věc vybrala, ustanoví soud odkaz se zřetelem na stav a potřebu legatáře. Toto soudní ustanovení nastává i tenkráte, když odkazovník před vybráním jemu na vůli daným zemřel (§§ 656 až 659 o. o. z.).

b) Odkaz určité věci (individuelní, legatum speciei). Byl-li odkaz určité věci v jednom anebo ve více pořízení opakován, nemůže legatář žádati jej zároveň in natura a též hodnotu jeho. Jinaké odkazy, byť i obsahovaly věc téhož druhu anebo týž obnos, přísluší legatáři tolikráte, kolikráte byly opakovány. Odkaz jest bez účinku, byl-li odkázaný kus již v čas posledního pořízení vlastnictvím legatářovým. Nabyl-li jej legatář později, zaplatí se mu řádná cena. Kdyby jej však obdržel od zůstavitele samého a sice bezplatně, jest odkaz pokládati za zrušený (§§ 660, 661 o. o. z.).

c) Odkaz cizí věci. Odkaz věci cizí, která nenáleží ani zůstaviteli, ani dědici nebo legatáři (obtíženému), jenž ji třetímu má plniti, jest bezúčinným. Přísluší-li dotčeným osobám podíl na věci nebo nárok na ni, rozumí se odkaz jen ohledně tohoto nároku nebo podílu. Pakli odkázaná věc jest zastavena anebo obtížena, přejímá příjemce též závady na ni váznoucí. Nařizuje-li však zůstavitel výslovně, aby určitá cizí věc byla

koupena a legatáři plněna, vlastník ale ji za odhadní cenu prodati nechce, budiž legatáři zaplacena tato odhadní cena (§ 662 o. o. z.).

d) Odkaz pohledávky resp. dluhu. Odkaz pohledávky, která přísluší zůstaviteli proti legatáři, zavazuje dědice, by dlužní úpis vrátil anebo legatáři vydal listinu o osvobození od dluhu a vystálých úroků. Odkáže-li zůstavitel někomu pohledávku, která jemu přísluší proti třetí osobě, musí dědic přenechati legatáři pohledávku i s vystálými a dále jdoucími úroky. Odkaz dluhu, který zůstavitel má platiti legatáři, má účinek ten, že dědic dluh zůstavitelem určitě vytknutý anebo legatářem prokázaný uznati a jej nehledě k podmínkám nebo lhůtám v dluhopise obsaženým zaplatiti musí nejdéle ve lhůtě k odvedení ostatních odkazů určené. Ohroženým věřitelům zůstavitelovým nemůže však jeho uznání býti na újmu. Prominutí dluhu rozuměti sluší pouze o dluzích již stávajících, nikoliv i o dluzích teprve po učiněném odkazu vzniklých. Bylo-li odkazem upuštěno od práva zástavního nebo rukojemství, nenásleduje z toho, že i dluh byl prominut. Byly-li platební lhůty prodlouženy, musí přece úroky býti dále placeny. Je-li zůstavitel někomu dlužen jistou sumu a odkázal-li mu stejnou sumu, neplatí domněnka, že by chtěl dluh splniti odkazem. Dědic vyplatí v tomto případě sumu dvakráte, jednou jakožto dluh a po druhé jakožto odkaz. V odkazu všech stávajících pohledávek nejsou obsaženy pohledávky z veřejných úvěrních papírů ani kapitály na nemovitosti zjištěné ani pohledávky vzcházející z práva věcného (§§ 663—668 o. o. z.).

e) Odkaz věna. Věno lze odkázati buďto aby manžel byl sproštěn povinnosti ku vrácení jeho, anebo aby dědic byl zavázán, by manželce sumu nebo věc věnem přinešenou bez důkazu a beze srážky nákladů na ni vynaložených odvedl. Zde platí předpisy dané o jiných odkázaných pohledávkách (srov. ad *d*). Odkáže-li zůstavitel osobě třetí neurčité věno, rozumí se tím nehledě k jejímu vlastnímu jmění takové věno, jaké otec této osoby při prostředním jmění dle stavu svého byl by povinen poskytnouti Odkážou-li rodičové dcerám věno, vpočte se toto do zákonného nebo testamentárního podílu dědického, pokud nebylo výslovně prohlášeno jakožto praelegát (§§ 669—671 o. o. z.).

f) odkaz výživy, vychování nebo stravy. Odkaz výživy zahrnuje v sobě stravu, šatstvo, byt a ostatní potřeby a sice doživotně, jakož i nutné vyučování. Vše to vyrozumívá se též vychováním. Vychování končí dosažením zletilosti. Stravou rozumí se pokrm a nápoj na dobu života. Míra odkazů zde uvedených, nevysvítá-li ani z výslovné ani z mlčky projevené ani dosavadní podporou vysvětlené vůle zůstavitele, určiti jest dle stavu legatáři vlastního anebo ku kterému poskytovanou výživou byl připravován (§§ 672, 673 o. o. z.). Další vykládací pravidla ohledně určitých druhů odkazů, a sice: nábytku, domácího nářadí, schránky, klenotů, šperků a ozdob, zlata neb stříbra, prádla, ekypáže, hotovosti srov. §§ 674—680 o. o. z.

IV. Právní postavení legatáře.

Odkaz lze zůstaviti nejen osobám individuelně určeným, nýbrž i určité třídě osob, jako: příbuzným, dětem, osobám služebným, chudým a pod Kdo z těchto osob má býti podělen a mnoho-li má obdržeti, může zůstavitel přenechati dědici nebo třetí osobě. Neustanovil-li o tom ničeho, jest volba vyhražena dědici (§ 651 o. o. z.). Co rozuměti sluší slovem »děti«, »příbuzní« a »osoby služebné«, vykládá obč. zákonník v §§ 681—683. Odkazy určené chudým bez bližšího označení buďtež přikázány místnímu

fondu chudinskému zůstavitelově (dvor. dekr. ze dne 3. června 1846 č. 964 sb. z. s.). Ustanovil-li někdo dědicem »svoji duši« bez bližšího nařízení, připadne jedna třetina pozůstalosti na mše, dvě třetiny přikážou se místnímu fondu chudinskému se závazkem, že chudým jest modliti se za zemřelého (dekr. dv. kanc. ze dne 17. září 1812 č. 1006 sb. z. s.). T. zv. zbožnými odkazy (§ 685 o. o. z.) rozuměti sluší kromě odkazů chudým též ony, které zůstavitel sám jakožto takové anebo slovy »ke zbožným skutkům« nebo »zbožným účelům« bez bližšího ustanovení označil, pak odkazy, jež zůstavitel učinil pro spásu a klid své duše, na sv. mše a jiné náboženské účely.

Odkazovník nabývá z pravidla ihned po smrti zůstavitele právo na odkaz pro sebe a pro své právní nástupce (§ 684 o. o. z.). Okamžik nápadu odkazu (dies legati cedens) nastává tudíž zpravidla smrtí zůstavitelovou; odkazu ještě nenapadlého nelze tedy převésti na jiné osoby. Přihlášení se k odkazu není zapotřebí jako ku přijetí zůstaveného podílu dědického. Výjimečně může však nápad odkazu nastati i později, byl-li totiž zůstaven pod výminkou odkládací (§ 699 o. o. z.), poněvadž v tomto případě lze práva na výmince závislého nabýti jen přesným splněním jejím. Totéž platí o odkazu obmezeném doložením času. Jen tehda, je-li nepochybno, že čas dostaviti se musí, nabývá se odkaz ihned smrtí zůstavitelovou a lze jej v tomto případě i tenkráte, kdyby odkazovník zůstavitele nepřečkal, jako jiná bezvýminečná práva převésti na dědice odkazovníka, jen že odevzdání odloží se do určené lhůty (§ 705 o. o. z.). Právo své může odkazovník ku platnosti přivésti osobní žalobou proti tomu, kdo odkazem jest obtížen (onerátovi); odkazovníkův poměr proti tomuto jest poměrem věřitele k svému dlužníku. Právo vlastnické na odkázanou věc lze pouze nabýti dle předpisů zákonných o nabývání vlastnictví (§ 684 o. o. z.), tudíž tradicí, resp. knihovním vkladem práva vlastnického; teprve pak přísluší odkazovníku žaloba vlastnická proti každému třetímu držiteli. Proto nařizuje § 178 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z., aby těm, jimž nemovitosť ve veřejných knihách zapsaná nebo pohledávky hypotekární připadly z pozůstalosti nikoliv jakožto dědicům, nýbrž jakožto odkazovníkům, k jejich žádosti bylo pozůstalostním soudem dáno stvrzení, že mohou ve veřejných knihách jakožto vlastníci býti zapsáni. Předpisu toho budiž i tenkráte užito, má-li soud pozůstalostní své sídlo v zemi, kde zemské desky, městské neb pozemkové knihy anebo jiné veřejné knihy toho druhu nestávají, pokud pozůstalosť obsahuje takové nemovitosti a pohledávky na nich váznoucí, jejichž vlastnictví dle zákonů místa, kde leží, jenom zápisem do veřejné knihy lze nabýti. Připadl-li odkaz osobě nezletilé anebo osobě pod opatrovnictvím se nacházející, jest soud pozůstalostní povinen z úřední povinnosti zpraviti o tom poručníka nebo opatrovníka způsobem v § 76 cit. pat. vytčeným. Značné odkazy státním pokladnám neb veřejným ústavům, obci, církvi, škole neb zbožné nadaci po zákonu neb poslední vůlí připadlé buďtež soudem ihned oznámeny místodržiteli. Tamtéž budiž zaslán koncem každého půlletí seznam veškerých nepatrnějších odkazů uvedeného druhu (§§ 83, 84 cit. pat.). — Splnění odkazu lze zpravidla žádati (dies legati veniens) teprve po roce čítaje ode dne úmrtí zůstavitele; byly-li však odkázány jednotlivé kusy pozůstalostní a práva na ně se vztahující, malé odměny služební čeledi a zbožné odkazy, lze je žádati ihned t. j. bez zbytečného průtahu (§§ 685,

904 o. o. z.). Při odkazu jednotlivého kusu pozůstalostního náležejí odkazovníku též úroky ode dne úmrtí zůstavitele jdoucí, vzešlé užitky a každý další přírostek. Naproti tomu ručí však legatář též za veškeré na odkazu váznoucí závady a i za úbytek, pakli odkazu bez viny jiného ubude anebo úplně přijde na zmar (§ 686 o. o. z.). Byl-li někomu odkázán obnos, jenž placen býti má v opětujících se lhůtách, na př. každý rok, měsíc a pod., má legatář právo na celý obnos této lhůty, byť se i dožil pouze začátku té lhůty. Obnos lze však žádati teprve uplynutím lhůty. První lhůta počíná běžeti dnem úmrtí zůstavitele (§ 687 o. o. z. t. zv. odkaz důchodů). Ve všech případech, kdy věřitel jest oprávněn žádati na dlužníkovi pojištění, může i legatář žádati pojištění svého odkazu (§ 688 o. o. z.). Též může legatář za podmínek § 812 o. o. z. žádati za odloučení dědictví od jmění dědicova (separatio bonorum). V příčině jistých druhů odkazů pečuje zákon sám o pojištění jejich. Má-li (ustanovenému dědici nebo) legatáři býti vydán kapitál neb jiné movité jmění stižené substitucí nebo jiným nařízením této dle §§ 707—709 o. o. z. na roveň postaveným, dlužno je pupilárně pojistiti, ač-li pojištění v poslední vůli samé prominuto není anebo nevzdali-li se účastníci toho právoplatně. Tytéž předpisy platí též o požívání dědictví nebo podílu dědického (§ 158 cís. pat. z r. 1854). Ve příčině odkazů určených chudým, nadacím, kostelům, školám, duchovním obcím, veřejným ústavům anebo k jiným zbožným neb všeužitečným účelům nutno dříve vykázati jejich zaplacení nebo pojištění, jinak nesmí pozůstalosť býti odevzdána (§ 159 cit. pat.). Je-li legatář nezletilým neb pod opatrovníkem anebo je-li osoba jeho ještě nejistou, budiž odkaz buďto složen k soudu anebo náležitě pojištěn. Legatáři, o němž známo není, kde se zdržuje, budiž nastalé složení k soudu anebo pojištění odkazu oznámeno ediktem (§ 160 pat.). V příčině ostatních odkazů stačí prokázati, že legatáři o tom byli zpraveni soudně nebo mimosoudně (§ 817 o. o. z.). Odkazovníci jsou však oprávněni jak před tak i po odevzdání pozůstalosti žádati zákonnou jistotu za běžné roční platy a jiné odkazy, jejichž zaplacení buďto pro neprošlou ještě zákonnou lhůtu (§ 685 o. o. z.) anebo pro doložení času neb výminky v poslední vůli učiněné ještě žádati nelze (§ 161 pat.). — Odkaz, jejž legatář přijati nemůže nebo nechce, připadne tomu, kdo jest po něm povolán. Zůstavitel může totiž i při odkazu naříditi substituci buďto obecnou anebo fideikomissarní dle předpisu o substituci dědické (viz tento čl.). Není-li nikdo jiný dále povolán a je-li celý odkaz zůstaven více osobám nedílně anebo výslovně rovným dílem, přirůstá podíl, jehož se jednomu z nich nedostane, ostatním právě tak jako spoludědicům dědictví. Kromě těchto dvou případů zůstává uprázdněný odkaz v pozůstalostní podstatě (§ 689 o. o. z.), předpokládaje, že obtíženým, což bývá pravidlem, jest dědic.

V. Právní postavení oneráta.

Zůstavitel může uložiti odkaz každému, kdo poslední vůlí něco obdrží, na co již i bez ohledu na poslední vůli práva neměl. Odkaz může tudíž býti uložen nejen dědici ustanovenému poslední vůlí, nýbrž i zákonnému dědici, směl-li zůstavitel jej vyloučiti. Dále může i odkazovníku býti uložen další odkaz (sublegát), pak též tomu, jemuž se dostalo daru na případ smrti, a i fisku nebo osobám, jimž přísluší právo na odúmrť (viz čl. Odúmrť). Zpravidla, totiž pakli zůstavitel jinak nenařídil, jsou k plnění odkazu zavázáni všichni dědicové dle míry svých dědických podílů a to

i tehda, byla-li odkázána věc spoludědici patřící (§ 649 o. o. z.). Byl-li legatáři uložen další odkaz, nemůže týž sprostiti se úplného splnění uloženého mu sublegátu z toho důvodu, že tento přesahuje hodnotu odkazu jemu obmýšleného. Jest tedy povinen buďto uložený mu další odkaz neztenčeně splniti anebo celého jemu přikázaného odkazu se zříci. Nepřijímá-li odkazu, musí ten, komu legát připadne, buďto splnění příkazu převzíti anebo odkaz jemu připadlý dotyčnému sublegatáři přenechati (§ 650 o. o. z). Je-li odkazem obtížen dědic, jenž nastoupil dědictví s výhradou právního dobrodiní inventáře, jest ovšem legatářům zavázán jen potud, pokud stačí pozůstalosť k uhražení pohledávek věřitelů, legatářů a vlastních pohledávek dědici kromě práva dědického příslušících (§ 802 o. o. z.). Je-li celá pozůstalosť vyčerpána odkazy, může dědic přihlásivší se s výhradou inventáře žádati toliko náhradu svých výloh ve prospěch pozůstalostní podstaty vynaložených a dále odměnu pracím svým přiměřenou. Nechce-li pozůstalosť spravovati sám, musí žádati za ustanovení opatrovníka (§ 690 o. o. z.). Přihlásil-li se však dědic k pozůstalosti bezvýminečně, ručí ovšem odkazovníkům za odkazy jejich, i když pozůstalosť nestačí (§ 801 o. o. z.). Nemohou-li všickni odkazovníci z pozůstalostní massy býti uspokojeni, zapraví se přede všemi jinými odkaz výživy, a odkazovníku přísluší výživa ode dne nápadu dědického (§ 691 o. o. z.), kterou žádat může nejméně na jeden měsíc napřed (§ 1418 o. o. z.). Nestačí-li pozůstalosť k zaplacení dluhů, jiných povinných výloh a k zapravení všech odkazů, utrpí legatář poměrnou srážku dle hodnoty odkazů, která se zjistí odhadem. Dokud takové nebezpečí stává, není dědic povinen odkazy zapraviti dříve nežli stav zůstalosti jest zevrubně vyšetřen a srážka na každý odkaz připadající zjištěna, leč proti pojištění se strany legatářů (§ 692 o. o. z.). V případě tom, když legatáři odkazy již obdrželi, určí se srážka dle hodnoty, kterou měl odkaz v čas obdržení a dle užitků z něho braných. Nechce-li legatář připadající naň příspěvek dáti sobě líbit, jest mu i po přijetí odkazu ještě volno, odkaz anebo hodnotu shora zmíněnou i s vybranými užitky do massy vrátiti; ohledně zlepšení a zhoršení věci pokládá se za držitele bezelstného (§ 693 o. o. z). V jednání pozůstalostním jest dědic, jemuž prospívá právní dobrodiní inventáře, povinen, lze-li odkazy pro nedostatečnosť massy pouze částečně zapraviti, aby předložil výpočet čistého jmění pozůstalostního a poměrné srážky z každého odkazu (§ 163 pat. z r. 1854).

VI. Odvolání odkazu.

Odkaz pokládá se za odvolaný, když zůstavitel odkázanou pohledávku vymáhal a vybral, nikoliv však, když dlužník z vlastního popudu pohledávku zapravil. Odvoláním jest též, když zůstavitel věc někomu obmyšlenou zcizil a ji zase nenabyl zpět, nikoliv však, stalo-li se scizení z nařízení soudu. Odvoláním jest konečně, když zůstavitel věc odkázanou takovým způsobem přeměnil v jinou, že věc pozbyla dřívějšího tvaru i názvu svého, nikoliv však, byla-li věc přeměněna beze svolení zůstavitelova (§§ 724, 725 o. o. z.).

VII. Poplatky z odkazů řídí se předpisy o poplatcích z převodu majetkového na případ smrti (viz čl. Poplatky dědické). Za poplatek z odkazů ručí dědic rukou nerozdílnou s legatářem. Dědic jest však oprávněn náhradu poplatku za odkaz zapraveného při vydání odkazu na legatáři vymáhati, leč že by zůstavitel výslovně zapravení poplatku uložil dědicovi za odkazovníka. (§ 73 č. 2 popl. z.) Byla-li pozůstalosť dědici odevzdána

po zaplacení poplatků a vyměří-li se teprve dodatečně z nějakého odkazu poplatek, neručí zaň dědic, nýbrž pouze legatář. Vůbec ručí dědic za poplatek z odkazu jen tehda, bylo-li mu možno poplatek vymáhati od legatáře (rozh. správ. s. dv. ze dne 30. července 1877 č. 1002 sb. »Budwinski«, 14.).

Odklad exekuce (v novém řízení ex.).

I. Pojem.

Odklad exekuce jest dočasné nebo prozatímné stavení exekučního řízení v dalším postupu jeho. Nastane tu dočasný klid řízení exekučního, které později opět může býti zahájeno tím stadiem, ve kterém v postupu svém přerušeno bylo. Při odkladu exekuce zůstanou veškeré až do podání žádosti za odklad předsevzaté úkony v platnosti. Zrušení těchto úkonů může soud naříditi jen tehdá, když by zachování jich pro stranu za odklad žádající mělo v zápětí ujmu jen s těží nahraditelnou a když strana ta kromě toho uspokojení exekučního nároku pojistí. Odklad exekuce může míti místo též jen ve příčině jednotlivých předmětů v exekuci pojatých, neb jen ve příčině jisté části pohledávky dobývané (§ 43 ex. ř.). Odklad exekuce (Aufschiebung) jest lišiti od zastavení (Einstellung) t. j. předčasného avšak konečného upuštění, jímž úkony až dosud provedené pozbývají platnosti a od pouhého poshovění, které záleží v tom, že vykonavatel může v jistých případech s provedením úkonu exekučního jemu soudem přikázaného posečkati.

II. Případy odkladu.

Odklad nařídíti může soud ku návrhu strany v těchto případech:

a) podala-li tato žalobu o neplatnosť, bezúčinnosť nebo zrušení titulu exekučního, na jehož základě exekuce povolena byla;

b) žádá-li se za obnovu řízení neb vrácení ku předešlému stavu, nebo byla-li podána žaloba na zrušení výroku soudu smírčího;

c) byl-li učiněn návrh na zastavení řízení ve smyslu § 39 č. 2—4, 6 a 8 neb § 40 ex. ř.;

d) běží-li o exekuci nároku, jehož splnění je učiněno závislým na předchozím plnění věřitelově, a jestli věřitel plnění jemu příslušicí dosud ani nepředsevzal, aniž jest hotov tak učiniti neb je pojistiti;

e) byl-li podán jeden z odporů v §§ 35, 36 a 37 zmíněných, žaluje-li se z jiných důvodů, aby exekuce prohlášena byla nepřípustnou, neb byly-li dle § 35 odst. 2 podány námitky proti výroku úřadu, za základ exekuce sloužícímu;

f) byla-li konvokace věřitelů pozůstalostních dle § 813 o. o. z. povolena;

g) byla-li proti výměru exekuci povolujícímu podána stížnosť;

h) byla-li proti způsobu, jakým při exekuci postupováno, podána stížnosť, o níž ihned bez výslechu stran a účastníků rozhodnouti nelze (§ 68);

i) zemřel-li exekut (§ 34 odst. 1 ex. ř.);

j) byla-li podána žaloba o neplatnosť výroku rozhodčího soudu, exekuci za základ sloužícího, který dle udání exekutova vynesen byl o obchodu differenčním, jejž za hru nebo sázku považovati dlužno (čl. XXIX. odst. 2 a čl. XXX. úv. zák. k ex. ř.).

III. Povolení odkladu.

Žádosť za povolení odkladu exekuce podati jest písemně nebo protokolárně u soudu exekuci vykonávajícího (exekučního) neb soudu exekuci

povolivšího dle toho, bylo-li s výkonem exekuce již počato čili nic (§ 45 odst. 2 ex. ř.).

O tom zdali odklad povoliti jest čili nic, rozhoduje soud dle svého volného uvážení (§ 44, odst. 2 ex. ř.). I kdyby tedy nastal případ, kdy odklad povoliti se může, nelze návrhu příslušnému místa dáti, když v exekuci může býti pokračováno bez nebezpečí nenahraditelné neb jen stěží nahraditelné ujmy pro žadatele.

Odklad trestu.

Výkon trestu rozsudkem trestního soudu uloženého dle předpisu řádu trestního nenastupuje:

1. pokud rozsudek nenabyl právní moci (odklad trestu v širším nevlastním smyslu). Pokud lhůta k podání opravných prostředků běží a jakmile rozsudek byl v odpor vzat řádným opravným prostředkem v čas a osobou oprávněnou podaným, nastává vůbec a v příčině každého druhu trestu odklad již sám sebou (§ 397 tr. ř.). Tak tomu jest zejména, byla-li podána zmateční stížnosť (§ 284 odst. 3. tr. ř.) nebo odvolání z rozsudku sborového soudu I. instance, v tomto druhém případě však jen tehda, směřuje-li odvolání proti způsobu trestu nebo jestliže obžalovaný, jenž stěžuje si proti výměře trestu na svobodě, sám neprohlásí, že prozatím trest nastoupiti jest ochoten (§ 294 odst. 1 tr. ř.). Rovněž odvolání z rozsudku okresního soudu má účinek odkladací, avšak obžalovaný může, směřuje-li jeho resp. žalobcovo odvolání toliko proti výměře trestu na svobodě, trest zatím nastoupiti (§ 466 odst. 4 a 6 tr. ř.). Byl-li opravný prostředek podán ve prospěch uvězněného obžalovaného od osob, jež proti jeho vůli k tomu oprávněny nejsou (manžel, příbuzní v linii vzestupující a sestupující, opatrovník a státní zástupce § 282 tr. ř.), nebo je-li pochybno, zdali uvězněný obžalovaný s podáním opravného prostředku obhajcem souhlasí, má obžalovaný o tom býti zpraven a poučen, že se tím odklad trestu způsobuje (§ 397 tr. ř.). Doba strávená ve vazbě od prohlášení rozsudku, I. stolice v tomto případě večte se v uložený trest na svobodě jen tenkráte, když opravný prostředek alespoň částečně s úspěchem se potkal. Byl-li však odklad trestu způsoben tím, že rozsudek byl v odpor vzat od osob, jež oprávněny jsou tak učiniti i proti vůli obžalovaného (rodiče a poručník nezletilcův, § 282 tr. ř.), včítá se zmíněná doba v každém případě v dobu trestu (§ 400). Nebyl-li opravný prostředek ve lhůtě zákonné podán, nastupuje odklad trestu jenom tenkráte, když bylo soudem povoleno vrácení ku stavu předešlému, avšak soud jest oprávněn ještě před rozhodnutím o příslušné žádosti odklad výkonu trestu nařídíti, uzná-li tak dle okolností případu za přiměřené (§ 364, posl. odst. tr. ř.). Mimořádný opravný prostředek obnovy řízení ve prospěch odsouzeného zásadně výkon trestu nezastavuje. Soud, jenž rozhoduje o žádosti za obnovu, slyšev žalobce, může však výkon trestu zastaviti, tudíž také odklad trestu ještě nenastoupeného povoliti.

Byla-li obnova pravoplatně povolena, nastupuje odklad trestu ještě nenastoupeného ihned (§ 361 tr. ř.). Nařídí-li kasační dvůr obnovu cestou mimořádnou (§ 361 tr. ř.), má též rozhodnouti o stavení výkonu trestu resp. o odkladu trestu ještě snad nenastoupeného. Podáním žádosti za milosť se trest neodkládá (§ 411 tr. ř.). V řízení přestupkovém může však soud, byla-li podána žádosť za prominutí nebo zmírnění trestu ještě před jeho nastoupením a opírá-li se o závažné důvody, jež nastaly teprve

po vynesení rozsudku, povoliti odklad trestu, jestliže by jinak účel žádosti zcela nebo z části byl zmařen (§ 482 odst. 2 tr. ř.).

2. Rovněž nastává odklad trestu nehledíc k právní moci rozsudku, stojí-li výkonu trestu v cestě překážky nebo byl-li odklad výkonu soudem povolen (odklad trestu v užším, vlastním smyslu):

a) Zásadně každý pravoplatný rozsudek trestní má býti bez prodlení vykonán, pokud výkonu zákonná překážka v cestě nestojí (§ 397 tr. ř.). Takovými překážkami jsou duševní choroba nebo těžká nemoc tělesná toho, kdo odsouzeu byl k trestu smrti nebo vězení a těhotenství odsouzené. V těchto případech odloží se výkon trestu, až stav tento přestane; jen tenkráte může trest na svobodě oproti osobě těhotné býti vykonán, jestliže vazba až do jejího slehnutí by byla přísnější než trest přisouzený (§ 398 tr. ř.). Rovněž, byl-li odsouzený povolán ke službě činné a nejde-li o trest delší 6 měsíců, odloží se k žádosti příslušného úřadu vojenského výkon trestu. (§ 401 odst. 2 tr. ř.)

Zvláštní překážku výkonu trestu může tvořiti t. zv. řízení o vyloučení nebo výhradě trestného skutku dle ř. tr. (§§ 57, 263, 320 a 321 tr. ř.). Byla-li totiž věc trestní ze souvislosti s jinými vyloučena a žalobci vyhraženo zvláštní stíhání skutku vyloučeného, a byl-li v ostatních věcech rozsudek vynesen, může sborový soud, jestliže žalobce výhrady této užije, výkon rozsudku odložiti až do rozhodnutí o nové obžalobě. Odklad takový sborový soud nařídíti musí, je-li na vyloučený skutek stanoven trest smrti (§ 264 tr. ř.). Jelikož tento trest dle § 50 tr. ř. nesmí býti zostřen, nutno vyčkati výsledku vyhraženého stíhání (roz. kas. dv. ze dne 18. ledna 1876 č. 12535, Manzova sb. č. 96). Správně rozhodl také kas. dv. nál. ze dne 29. července 1891 č. 8799, časop. »Ger. Halle«, č. 3 z r. 1892, že zmíněné řízení o vyloučení vztahuje se i na případ § 332 tr. ř. Dle tohoto předpisu může sborový soud jednomyslným úsudkem uznati, že porotci při výroku o vině ve věci hlavní se zmýlili a tudíž že rozhodnutí až do nejbližšího zasedání poroty se má odložiti a věc jinému porotnímu soudu odkázati jest. Týká-li se tedy tento výrok toliko některého z činů obžaloby, budiž tento vyloučen a žalobci zvláštní stíhání jeho vyhraženo, v příčině ostatních bodů obžaloby se však rozsudek vynese. Z tohoto vyloučení plyne pak též eventuelní nutnosť s výkonem trestu až do rozhodnutí o věci vyloučené vyčkati. Ve všech těchto případech způsobuje tedy vyloučení pro obžalovaného následkem svého reflexního účinku odklad trestu.

b) Z důvodů slušnosti dovoluje dále zákon (§ 401 tr. ř.), aby výkon trestu na svobodě nepřesahujícího 6 měsíců na krátký čas byl odložen, jestliže by jeho okamžitým nastoupením odsouzený ve svém výdělku nebo nevinná rodina jeho ve své existenci byla ohrožena a není-li se útěku jeho obávati. Takový odklad trestu může povoliti sborový soud I. stolice ve shromáždění 4 soudců, z nichž jeden předsedá, slyšev prve státního zástupce na dobu nejvýše 6 týdnů. Na tutéž dobu může též okresní soud při přestupcích odklad trestu povoliti. Odklad na dobu delší může ve všech případech z důvodů zvláště závažných uděliti toliko sborový soud I. stolice. Žádosť, jež podává se u soudu I. stolice, může však tento soud nepodá-li návrh na vyhovění, ihned odmítnouti. Proti dotýčným rozhodnutím nemá opravný prostředek vůbec průchodu.

Osnova nového trestního zákona (§ 26 vládní předl., § 24 návrhu výb.) uvádí v naše zákonodárství odklad trestu, jenž za jistých podmínek má za následek prominutí trestu (podmíněné odsouzení, condemnation conditionelle). Tato instituce, jejíž oprávněnosť v literatuře se všeobecně uznává a jež nejprve v Belgii ve skutek byla uvedena, prýští z úvahy, že krátkodobé tresty na svobodě bezvýsledny ano pro ty, kdo poprvé byli odsouzeni, zhoubny jsou. Proto pojato v návrh nového tr. zák. ustanovení, že soud v případech zvláštních ohledů hodných odklad výkonu trestu na svobodě 3 měsíce nepřesahujícího vysloviti může s tím účinkem, že trest má se pokládati za odpykaný, jestliže odsouzený v době, kterou soud zároveň stanoví (1 až 2 roky od právní platnosti rozsudku) zločinu nebo přečinu se nedopustí. Jelikož instituce tato, jak přirozeno, na zřeteli má toliko osoby toho hodné, od nichž polepšení očekávati lze, nesmí takový odklad povolen býti osobám, které tuzemským soudem již pro zločin nebo přečin k trestu na svobodě byly odsouzeny, nebo proti nimž byla rozsudkem vyslovena újma na právech občanských, přípustnosť policejního dozoru nebo odevzdání do donucovací pracovny, vyhostění, zostření trestu na svobodě nebo zápověď zúmyslně zneužitého povolání, jakož i (vzhledem k snadnějšímu dozoru) osobám takovým, jichž bydliště zjištěno nebylo. Nároků na náhradu škody, peněžitých trestů, pokut a výkonu trestů vedlejších se odklad tento netýká. Odklad trestu musí býti vyhlášen při vynesení rozsudku; žalobci přísluší pak právo stížnosti. Po uplynutí stanovené doby má soud II. stolice nafíditi buď zánik trestu nebo jeho výkon. I proti těmto rozhodnutím mohou si strany stěžovati (čl. XL. úvoz. zák.).

Odložení dítěte.

I. Pojem. Zločinu toho dopouští se ten, kdo dítě ve věku, kdy toto ještě samo není s to ku záchraně svého života pomoci si zjednati, odloží, aby je v nebezpečí smrti vydal, neb zachránění jeho jen náhodě zůstaví (§ 149 tr. z.). Dokonán je zločin tím, jakmile se pachatel od místa, kde dítě zanechal, počne vzdalovati (roz. kas. dv. ze dne 20. října 1883 sb. č. 577).

II. Trest. Trest zločinu tohoto stupňuje se dle velikosti nebezpečí, kterému dítě odložením bylo vydáno. Bylo-li dítě odloženo na místě odlehlém, obyčejně nenavštěvovaném neb za takových okolností, že brzké jeho objevení a zachránění nebylo snadno možným, potrestán budiž čin ten těžkým žalářem od 1 do 5 let, a nastala-li z toho smrt dítěte, těžkým žalářem od 5 do 10 let. Bylo-li však dítě odloženo na místě pravidelně navštěvovaném a způsobem takovým, že jeho brzké objevení a zachránění důvodně se mohlo očekávati, jest vyměřiti trest žaláře mezi 6 měs. a 1 rokem, nastala-li smrť dítěte, mezi 1—5 roky (§§ 150, 151 tr. z.).

Stejná ustanovení obsahuje voj. tr. z. (§§ 428—430) a trest. zák. pro Bosnu a Hercegovinu (§§ 225—227).

III. Dle osnovy nového trestního zákona jest předmětem odložení nejen dítě, nýbrž i každá osoba, jež pomoci postrádá a čin tento páše netoliko ten, jenž osobu bez pomoci jsoucí nebezpečí vydá, nýbrž i ten, kdo maje osobu tuto opatrovati, přechovati, dopraviti nebo k sobě přijati, ji bez pomoci zanechá a opustí. Čin tento trestati jest jako přečin vězením od 1 měsíce do 5 let, byl-li ale spáchán vlastními rodiči na jich dítěti, vězením od 3 měsíců do 5 let. Bylo-li činem tím způsobeno těžké

uškození na těle osoby zanechané nebo opuštěné, jest tu zločin, který jest potrestati káznicí od 1 do 10 let. Nastala-li smrť, nastupuje káznice od 1—15 let nebo vězení od 8 měsíců do 5 let (§ 225 osnovy).

Odporování jednáním právním.

Zákon poskytuje věřitelům k jich ochraně proti změnám ve jmění dlužníkové, kteréž by jim na újmu býti mohly, právo za jistých, podmínek žádati, aby právní jednání dlužníkem na úkor jich předsevatá vůči nim (věřitelům) prohlášena byla bezúčinnými. Jednotlivá ustanovení tohoto směru obsahoval již ob. obč. zák. v §§ 665 a 953, rovněž pak čl. 259 obch. zák. Nyní platné odpůrčí právo v Rakousku zakládá se na zák. ze dne 16. března 1884 č. 36 ř. z.

Zákon tento obsahuje zvláštní předpisy pro případ provedení nároku odpůrčího v konkursu a mimo konkurs.

A. V případě konkursu platí pravidla následující:

I. V odpor vzíti lze

1. Všechny právní činy v posledních 10 letech před vyhlášením konkursu dlužníkem předsevzaté v úmyslu druhé straně známém, aby věřitele poškodil (§ 2 odp. z.). Při tom jest sporno, zdali tento úmysl čeliti musí proti všem či toliko proti určitým věřitelům;

2. následující právní činy v posledním roce před zahájením konkursu předsevzaté:

a) Všechny bezplatné disposice dlužníkovy majetkem (tedy zejména též dary na odměnu a dary vzájemné, darování na případ smrti, splnění dluhu promlčeného nebo pro nešetření formy neplatného; zřízení zástavy na cizí dluh; nikoli však splnění závazku toliko nežalovatelného), pokud dle zákona není k tomu povinen (alimentace, poskytnutí výbavy dětem dle §§ 1220 a 1231 o. o. z.) a pokud se nejedná toliko o obvyklé dary příležitostné ceny poměrně nepatrné. Tomuto právu odpůrčímu podléhají též smlouvy dlužníkovy částečně bezplatné, pokud se jeví býti smlouvou bezplatnou. Odpůrčí důvod § 30, II. 1 odp. z. nemá místa, jestliže dlužník ve stavu předluženém některému ze svých věřitelů jistotu poskytne; takovéto zřízení jistoty může dle §§ 5 a 6 odp. z. býti bráno v odpor toliko v konkursu, jelikož ustanovení §§ 5 a 6 by byla pak naprosto zbytečná, když by již vyplývala z předchozího předpisu § 3 č. 4, kdežto §§ 5. a 6. obsahují zásadu zvláštní, jež mimo konkurs platnosti nemá (roz. ze dne 12. dubna 1893 č. 4071, Jur. Bl., č. 27 z, z. 1893).

b) Jisté právní činy ve prospěch druhého manžela a sice dobrovolné zjištění nebo vydání věna, obvěnění a vdovského podílu se strany mužovy manželce, a naopak zjištění nebo splnění pohledávky manželovy ze slibu věna se strany manželčiny, pokud dotyčný závazek nebyl převzat při uzavření sňatku nebo přijetí věna nebo pokud závazek tento v případě ukončení manželského společenství ze zákona neplyne (§ 3, č. 2 a 3 odp. z.).

c) Úplatné smlouvy dlužníka s manželem — před anebo po sňatku — nebo s »blízkými příbuznými,« t. j. osobami, které s dlužníkem nebo jeho manželem v linii přímé nebo do druhého stupně v linii pobočné jsou spřízněny nebo sešvakřeny, pokud smlouvou touto věřitelé dlužníkovi by byli poškozeni a pokud druhá strana neprokáže, že v době uzavření smlouvy o úmyslu dlužníkově, věřitele zkrátiti, nevěděla (§ 3, č. 4, praesumpce malae fidei manžela a »blízkých příbuzných«). Po rozumu odpůrčího zákona náleží zřízení věna dlužníkem k disposicím bezplatným a lze mu vůbec

odporovati, leč že by týž dle zákona k tomu byl zavázán; není-li tomu tak, lze tudíž v odpor bráti zřízení a zjištění věna, jež v roce před zahájením konkursu dlužník ve stavu předlužení předsevzal (roz. ze dne 16. února 1893 č. 1699, Jur. Bl. č. 14 z r. 1893).

3. Všechny smlouvy kupní, směnné a dodavací, jež dlužník v posledních 6 měsících před vyhlášením konkursu uzavřel s osobami mimo osoby uvedené v § 3, č. 4. odp. z, pokud druhá strana patrně seznati musela, že smlouvou tou věřitelé mají býti zkráceni (§ 4 odp. z.).

4. Právní činy v §§ 5, 6 a 9 odp. zák. uvedené, byly-li předsevzaty ve stavu konkursu materielního (t. j. sice před formálním prohlášením konkursu, avšak po zastavení platů dlužníkem, jehož firma v obchodním rejstříku jest zanesena, nebo po podání žádosti za vyhlášení konkursu). V případě § 5 stačí, nastane-li kritická okolnosť (zastavení platu, podání žádosti za vyhlášení konkursu) ve 14 dnech po předsevzetí dotyčného právního jednání, kdežto v případech §§ 6 a 9 v okamžiku uzavření smlouvy okolnosť zmíněná tu musí již býti. §§ 5 a 6 směřují toliko proti věřitelům kridatářovým, § 9 však týká se též osob třetích. Jestliže dlužník zaplatil směnku, nelze na základě § 6 proti příjemci zakročovati, byl-li tento pod ztrátou směnečního nároku proti jiným směnečně zavázaným povinen zaplacení přijmouti (§ 8; ku př. tedy, platí-li akceptant vydané nebo vydatel vlastní směnky indossatáři, jinak však, platí-li akceptant vydateli směnky, jež zní na vlastní řád vydatelův). Naproti tomu ručí dle § 22 poslední regresní dlužník směneční resp. ten, na jehož účet onen směnku dále dal, v takovém případě za zaplacenou sumu směnečnou, bylo-li mu již v té době známo, že dlužník ve stavu materielního konkursu se nalezá.

Odporovati lze netoliko positivním právním činům, nýbrž i opomenutím dlužníkovým, těmto však jen potud, pokud vykazují známky §§ 2 a 3 ad. 1. odp. zák.; tato opomenutí jsou v § 13 odp. z. taxativně vypočtena. Nelze však odporovati pouhému odmítnutí nabytí, pokud totiž dlužník nic dalšího nečiní, než že příležitosti něčeho nabyti neužije.

Odpor možno vznésti netoliko proti právním činům, jež dlužník sám předsevzal, nýbrž i proti těm, jež předsevzali jeho dědici (kurator) před odevzdáním pozůstalosti (§ 14).

Naproti tomu zřeknutí se dědictví lze odporovati i tenkráte, když opatrovník nepřítomnému dlužníku dědici zřízený (curator absentis) sám dědictví odmítne (roz. ze dne 16. října 1890 č. 11298, Jur. Bl. č. 50, r. 1890).

II. Odpor se připouští proti těmto osobám:

1. proti tomu, kdo vzhledem k dotyčnému právnímu činu naproti dlužníkovi jako smluvník stojí nebo jím byl pojištěn, uspokojen anebo jemu vůbec nějaká výhoda poskytnuta;

2. proti dědicům jeho;

3. proti bezprostřednímu právnímu nástupci nebo odvodci jeho, avšak jen

a) věděl-li tento v době nabytí, že dlužník čin ten předsevzal v úmyslu zkrátiti své věřitele. Odporuje-li se pohledávce ve veřejné knihy zapsané, může odpor čeliti zároveň i proti věřitelům, kteří nabyli práva podzástavního;

b) jde-li o nabytí bezplatné dle § 3 č. 1. odp. z.;

c) náleží-li k osobám v § 3 č. 4. vytčeným, pokud nedokáže, že mu v době jeho nabytí nebyly známy okolnosti, které zakládají právo proti jeho předchůdci;

4. proti dalšímu singulárnímu sukcesoru, ale jen potud, pokud jak proti němu, tak i proti každému jeho předchůdci odpůrčí právo jest odůvodněno;

5. proti dědicům prvního nebo pozdějšího singulárního sukcesora, vůči němuž odpůrčí právo bylo odůvodněno.

Ve všech uvedených případech musí však podmínky odporu tu býti již v době nabytí a nesmí tedy spadati snad teprve v dobu po universální nebo singulární sukcesi.

III. Podmětem odpůrčího nároku jest věřitelstvo zastoupené správcem konkursní podstaty, pokud se nejedná o odpůrčí právo reálního věřitele, jehož se prohlášení konkursu netýká (§§ 16 a 45).

IV. Obsah nároku odpůrčího: Tento směřuje k úplné restituci v konkursní podstatu a to pokud možno in natura, jinak nastává povinnosť k náhradě. Při tom se z pravidla pokládá ten, proti němuž tento nárok čelí, za obmyslného držitele (malae fidei possessor). Povinnost restituční přechází sice na dědice, avšak s tím obmezením, že tento až do doručení žaloby odpůrčí pokládá se za držitele poctivého, leč že by již před doručením žaloby znal okolnosti, odůvodňující odpůrčí právo naproti zůstaviteli (§ 18). Čeho příjemce nabyl bezplatně, to má navrátiti jen potud, pokud jest ještě obohacen. Výhoda tato nepřísluší však příjemci:

1. jestliže by nabytí jeho i jako úplatnému bylo lze odporovati (je-li tu ještě jiný důvod odporu na př. důvod §§ 2 a 3 č. 4. a pod.), nebo

2. jestliže předmět přijatý nebo jeho hodnotu obmyslně z držby pustil (§ 19) t. j. ačkoliv o odporu ví nebo jej očekává, přece předmět ten zcizí, spotřebuje nebo zničí.

Důsledkem restituční povinnosti jest též předpis § 21, dle něhož příjemce ručí za zmenšení ceny způsobené tím, že věc obtížena byla právy osob třetích, jichž pořadem práva již odstraniti nelze. Komu případný zbytek vyskytnuvší se po provedení nároku odpůrčího připadne, sluší rozhodnouti dle všeobecných zásad občanského práva (relativní účinek odporu).

V. Ten, proti němuž odpůrčí právo čelí, má nárok, aby mu z konkursní podstaty navráceno bylo to, ce sám konkursantovi plnil, avšak jen potud, pokud to lze ještě z konkursní masy vyloučiti nebo pokud podstata jest obohacena (§ 25, odst. 1.). Pohledávky další, aby vráceno bylo vzájemné plnění, jakož i pohledávky, která následkem odporu opět moci nabyla, domáhati se může od konkursní podstaty jen jako konkursní věřitel (§ 25 odst. 2.).

VI. Odpůrčí nárok lze k platnosti přivésti žalobou neb obranou (§ 16), obojí však musí býti podáno do roka po vyhlášení konkursu (sporno jest, zdali lhůta tato jest promlčecí či propadnou), leč že by správce podstaty provedení odpůrčího nároku jednotlivého věřitele před podáním odpůrčí žaloby převzal, ve kterémžto případě mu přísluší prodloužení lhůty tímto dle § 33 vymožené, avšak jen s těmi podmínkami a v tom objemu, jak by také věřitel býval oprávněn k odporu. Ve příčině odpůrčích rozepří, jež před vyhlášením konkursu již byly zahájeny, jest správci podstaty volno, ve sporu na místě věřitele dále pokračovati nebo v něm ustati.

O tom, kterak se rozhodl, má věřitele i žalovaného soudně nebo notářem zpraviti; neučiní-li tak ani ve lhůtě k návrhu některého z nich konkursním soudem jemu ustanovené, pokládá se za to, že v řízení dále pokračovati nechce. Vstoupí-li však v rozepři, příslušejí jemu jakož i žalovanému ode dne, kdy jeho prohlášení bylo doručeno, znova plné zákonné lhůty procesné. I když správce podstaty v odpůrčí rozepři nenastoupí, může pak samostatně nárok odpůrčí provésti (§ 40). Na základě rozsudku o věřitelově žalobě odpůrčí vyneseného, může po zahájení konkursu vésti exekuci ve jmění dlužníkovo jedině správce podstaty, leč že by věřitel na základě vydaného rozsudku pro svůj nárok již byl uspokojen nebo pojištěn, což však opět podléhá odporu podle § 6. odp. zák. (§ 42).

B. Odporování právním jednáním mimo konkurs.

I. Kruh právních jednání, jimž mimo konkurs lze odporovati, jest užší, neboť se omezuje toliko na právní činy pod č. 1. v posledních 10 letech a pod č. 2. v posledním roce před podáním žaloby odpůrčí předsevzaté (§ 30). Uznání pravého a splatného dluhu notářským aktem doložku vykonatelnosti obsahujícím lze v odpor bráti dle § 30 č. 4. odp. zák., jestliže následkem této doložky věřitelům újma na majetku byla způsobena (roz. ze dne 1. února 1887 č. 357, Jur. Bl., XVI., č. 33).

II. Odpor vznésti lze proti týmž osobám jako v případě konkursu (§ 31).

III. Právo odpůrčí přísluší každému věřiteli, jehož pohledávka jest vykonatelna, pokud exekuce k uspokojení jeho nevedla nebo patrně by nevedla (§ 32).

IV. Předmět odpůrčího nároku jest v § 37 naznačen toliko ustanovením, že předpisy o odpůrčím řízení v konkursu platí obdobně i mimo konkurs. Kdežto vsak v konkursu má místo úplná restituce, jde tu toliko o restituci do výše pohledávky věřitele odporujícího. Ten, proti němuž odpůrčí nárok čelí, může se ho zbaviti, zapraví-li pohledávku věřitele odporujícího (§ 38). Odpůrčí nárok však zaniká i tehda, když následkem dražby během sporu provedené zjištění v odpor vzaté objevilo se býti nedostatečným (roz. ze dne 10. listopadu 1891 č. 12984 »Jur. Bl.« č. 9 z r. 1892). Konkuruje-li více odpůrčích žalobců v téže nebo ve více rozepřích, nemohou závazky, jež stihnou žalovaného, přesahovati míru v §§ 17 až 21 vytčenou (§ 39). Jestliže tedy ten, proti němuž odpůrčí nárok čelí, jednou závazku svému zadost učinil vůči kterékoli z osob k odporu oprávněných, osvobozuje se úplně i oproti ostatním; mezi těmito rozhoduje tudíž předstižení (praevence).

V. Vzájemný nárok toho, proti němuž odpůrčí nárok čelí na vrácení vzájemného plnění neb na pohledávku odporem opět vzniklou, nesměřuje tu proti žalobci, nýbrž jedině proti dlužníku (§ 36). Nárok tento má tudíž povahu práva regresního, což má ten význam v konkursu později vzešlém, že oprávněný může jej přihlásiti toliko jako konkursní věřitel a nikoli jako věřitel podstaty a dojde tedy jen poměrného uspokojení zároveň s ostatními konkursními věřiteli.

VI. Právo odpůrčí lze provésti žalobou neb obranou; v prvém případě však musí pohledávka býti vykonatelna (§ 32), leč že by žalobce byl reálním věřitelem (§ 34 odst. 2) nebo odpor ve formě obrany se prováděl (§ 34 odst. 1). Odpor musí býti vznesen ve lhůtě jednoroční po případě ve lhůtě dle § 33 prodloužené. Petit žalobní musí zníti, »aby

v odpor vzaté právní jednání oproti věřiteli prohlášeno bylo bezúčinným« (§ 35), a zároveň musí býti vytknuto, co žalovaný za účelem uspokojení věřitele plniti nebo snášeti má (restituce nebo povolení exekuce). Spor odpůrčí žalobou věřitelovou zahájený přetrhuje se vyhlášením konkursu na jmění dlužníkovo (§ 40), pokud se nejedná jedině o odpůrčí nárok reálního věřitele (§ 45); proces mohou dřívější sporné strany obnoviti toliko za tím účelem, aby se rozhodlo o útratách sporu. Ani po skončeném řízení konkursním nemůže proces tento ve věci hlavní býti obnoven a rovněž nelze po skončení řízení konkursního vůbec k platnosti přivésti odpůrčí nárok, jenž vznikl prve, než na jmění dlužníkovo konkurs byl uvalen (§ 44), a to ani exekucí na základě rozsudku před zahájením konkursu vyneseného. Zahájení konkursu má tudíž ve příčině odpůrčího práva jednotlivých věřitelů účinek konsumující. Přibylo-li při o věřitelově odpůrčí žalobě zavedenou jmění do konkursní podstaty, nahrazeny buďte z tohoto jmění odporujícímu věřiteli náklady jím vynaložené (§ 43).

C) Ustanovení společné.

V příčině prozatímních zjišťovacích prostředků sluší nyní srovnati §§ 378 a n. nového exekučního řádu ze dne 27. května 1896 č. 79 ř. z., jenž 1. lednem 1898 vstoupí v život (viz čl. Opatření prozatímní a exekuce zjišťovací). Dle § 46 odp. zák. může též v odpůrčí rozepři průkaz nebezpečenství býti nahrazen poskytnutím jistoty za případné nároky toho, proti němuž se zjišťovacích prostředků užije. Jako další prostředek zjišťovací uvádí § 46 odst. 2 odp. zák. knihovní poznámku odpůrčí žaloby, za niž žádati sluší u procesního soudu a jež má ten účinek, že výkon rozsudku pak bez ohledu na pozdější změny knihovní provésti lze.

Co se týká formy řízení, dlužno uvésti, že na místě řízení stručného (bagatelního) v odpůrčím procesu ve smyslu § 47 odp. zák. nastoupí nyní za platnosti nového soudního řádu řízení pravidelné (čl. II. uvoz. zák. k s. ř. ze dne 1. srpna 1895 č. 112 ř. z.). Ohledně řízení průvodního platí tu již dle odp. zák. (§ 48) zásada volného uvažování prostředků průvodních, jež nyní v novém soudním řádě všeobecně byla přijata.

Konečně v příčině zastavení rozepře odpůrčí dlužno uvésti § 50 odp. zák., dle něhož tato z důvodu, že právní čin v odpor vzatý, jeví se býti činem trestuhodným, může býti zastavena jen tenkráte, když trestní vyšetřování již jest zavedeno, a když kromě toho nález soudce civilního závisí na výroku trestního soudu o vině obžalovaného.

Odpor v řízení trestním.

I. Odpor proti obžalovacímu spisu jest procesuální prostředek obviněného k tomu směřující, aby soud druhé stolice (vrchní zemský soud) rozhodl o příslušnosti soudu ve spisu obžalovacím jmenovaného, před nímž má se konati hlavní líčení, jakož i o přípustnosti obžaloby.

1. Lhůta k podání odporu: Odpor třeba opověděti, nalezá-li se obviněný ve vazbě, ve 24 hodinách od dodání spisu obžalovacího jemu nebo k žádosti jeho jeho obhájci, aneb, byl-li obviněný teprve k návrhu učiněnému ve spise obžalovacím vzat do vazby, od té doby, kdy byl obviněný do vazby dodán a sice u vyšetřujícího soudce, aneb, nemělo-li přípravné vyšetřování místa, u předsedy radní komory. Provésti odpor jest možno buďto protokolárně nebo písemně a to v 8 nejbližších dnech, které, byl-li

spis obžalovací dodán obhájci, od doby dodání počínají běžeti. Zůstal-li obviněný na svobodě, má opověděti odpor v 8 dnech od doby dodání spisu obžalovacího a to buď písemně nebo ústně a jej také provésti (§ 209 tr. ř.). Odpor opozděný aneb opověděný po vzdání se ho budiž soudcem vyšetřujícím (předsedou radní komory) zamítnut, při čemž ovšem stížnost na radní komoru jest možna.

Obviněný může také, aniž by podal odpor proti obžalobě, stěžovati si na vazbu naň vznesenou. Tato stížnost má týž účinek jako odpor; soud II. instance má si také v tomto případě tak počínati, jako kdyby byl podán odpor proti obžalovacímu spisu (§ 210, odst. 4).

2. O podaném odporu rozhoduje sborový soud II. stolice v sezení neveřejném, slyšev prve vrchního státního zástupce. Především má z úřední povinnosti zkoumati, zda se snad nevyskytly ve spise obžalovacím anebo v předcházejícím přípravném řízení formální vady, jež nutno jest odstraniti, by se mohlo rozhodovati o přípustnosti obžaloby. Rovněž má zkoumati, není-li potřebí k lepšímu objasnění stavu věcí dalšího vyhledávání. Nastane-li jeden z těchto případů, jest prozatím obžalovací spis zamítnouti, a náleží nyní na žalobce, aby buďto ve lhůtě 3 dnů (pro státního zástupce není vůbec lhůty propadné) podal opravený spis obžalovací znovu nebo aby učinil v téže lhůtě u soudce vyšetřujícího příslušné návrhy ve příčině doplnění nebo zahájení přípravného vyšetřování, pakli toto ještě předsevzato nebylo. Na základě skončeného vyšetřování, ač-li žalobce neustoupí od dalšího stihání, budiž nový spis obžalovací podán (§ 211 tr. ř.).

Soud II. instance má dále také zkoumati jak věcnou tak i místní příslušnost soudu ve spisu obžalovacím udaného a to z povinnosti úřední. Shledá-li, že k hlavnímu líčení jest jiný soud v jeho vlastním obvodě ležící příslušným, rozhodne v té příčině sám a přikáže záležitost, vyhoviv obžalobě, soudu příslušnému. Pokládá-li však příslušnost jiného soudu, v obvodě jiného sborového soudu II. instance ležícího, za odůvodněnu, prohlásí sebe sama nepříslušným a postoupí spisy k dalšímu rozhodnutí příslušnému sborovému soudu II. stolice (212 tr. ř.). Shledá-li soud II. instance, že soud ve spise obžalovacím naznačený není věcně příslušným, rozhodne taktéž v té příčině sám a přikáže věc soudu věcně příslušnému.

3. Ve věci samé má soud na základě podaného odporu buďto obžalobě místa nedáti a řízení zastaviti anebo žalobě místa dáti.

a) Obžalobě se nevyhoví, stojí-li v cestě jeden z těchto důvodů:

α) jestliže skutek obviněnému přičítaný není vůbec činem trestným náležejícím ku příslušnosti soudní. Je-li však takovým, nemá se soud dále pouštěti ve zkoumání právní kvalifikace jeho, má tudíž obžalobě vyhověti i tenkráte, shledá-li právní kvalifikaci činu ve spisu obžalovacím vylíčenou nepravdivou. Výjimka nastoupí jen v té případnosti, závisí-li na právní kvalifikaci rozhodnutí o věcné příslušnosti soudu ve spise obžalovacím jmenovaného (plen. roz. kas. dv. z 21. března 1893 č. 1679);

β) nedostává-li se dle uvážení soudu dostatečných příčin, aby obviněný mohl býti pokládán podezřelým skutku jemu za vinu kladeného;

γ) jsou-li tu okolnosti, které trestnost skutku zrušují anebo stíhání jeho vylučují, na př. zaražení řízení;

δ) nedostává-li se žádosti dle zákona vyhledávané, neb svolení osob k tomu oprávněných.

Netýká-li se výrok, že obžalobě se nevyhoví, všech článků obžaloby, nařídí soud, že články ty, ve příčině jichž rozhodl, sluší ve spise obžalovacím pominouti. Týká-li se důvod, pro nějž se obžalobě místa nedává, také spoluobžalovaného, který proti obžalobě odporu nepodal, má si soud tak počínati, jakoby i tento takový odpor byl vznesl, tudíž nemá také obžalobě proti spoluobžalovanému místa dáti (§ 213 tr. ř.).

b) Vyhoví-li soud obžalobě, má připojiti ještě rozhodnutí o návrzích, jež snad byly učiněny buďsi ve spise obžalovacím nebo v podaném odporu, totiž: o spojení nebo rozloučení několika žalob, o obeslání svědkův a znalcův.

Mimo to má vrchní soud v každém rozhodnutí učiněném na základě podaných námitek zároveň rozhodnouti o vazbě obviněného, o jeho dodání jinému soudu nebo o jeho propuštění na svobodu a učiniti v tom potřebné opatření (§ 214 tr. ř.). Všecka rozhodnutí vrchního soudu dlužno sice odůvodniti, však jen tou měrou, by ono nepředbíhalo rozhodnutí nalézajícího soudu a věci hlavní (§ 215 tr. ř.).

Proti rozhodnutí o odporu může si dle §§ 216, 217 a 218 odst. 2 tr. ř. stěžovati zmateční stížností na kasační dvůr vrchní státní zástupce, soukromý žalobce a obviněný tenkráte, nebylo-li šetřeno při podání a sdělení obžalovacího spisu zákonných předpisů nebo nebyl-li soud II. stolice příslušným nebo nebyl-li při rozhodování náležitě obsazen aneb súčastnil-li se rozhodování soudce zákonem vyloučený anebo právem odmítnutý. Tyto předpisy zrušeny jsou § 8 novelly ze dne 31. prosince 1877 č. 3 ř. z. z r. 1878, zároveň však prohlášeno, že nepříslušnosť soudu II. instance, který vyslovil vydání v obžalovanosť zmateční stížností proti konečnému nálezu lze ku platnosti přivésti.

S ustanoveními o odporu jest též ve shodě trestní řád pro Bosnu a Hercegovinu (§§ 216—224), odchyluje se však následkem organisace soudní v tom směru, že o námitkách nerozhoduje soud II. instance, nýbrž soud I. instance.

II. Odpor může podati svědek nebo znalec, který k hlavnímu líčení se nedostavil, ač ho obeslání došlo, proti nálezu odsuzujícímu k peněžité pokutě a k náhradě útrat v 8 dnech od doručení nálezu při soudě, který nález byl učinil. Podaří-li se mu podati plný důkaz o tom, že mu obsílka nebyla řádně dodána, nebo že pro překážku nepředvídanou a neodvratnou mu nebylo možno ke hlavnímu přelíčení přijíti, budiž sproštěn trestu mu přisouzeného. Přisouzený trest neb uložená náhrada nákladů se zmírní, prokáže-li stěžovatel, že trest nebo výše náhrady nesrovnávají se s jeho zaviněním nebo s následky jeho nepřijití. Byly-li námitky teprve po skončeném hlavním líčení podány, rozhoduje o nich soud I. instance v sezení neveřejném ve shromáždění 3 soudců, z nichžto jeden předsedá. Opravného prostředku proti tomuto rozhodnutí není (§ 243 tr. ř.).

III. Odpor může obžalovaný, v jehož nepřítomnosti hlavní líčení před soudem I. instance nebo před porotou bylo provedeno a rozsudek vydán, podati proti němu ve lhůtě k ohlášení zmateční stížnosti určené u soudu I. stolice. O něm rozhodne soud II. instance slyšev vrchního státního zástupce v sezení neveřejném. Odporu jest místa

dáti, je-li prokázáno, že obžalovaný byl zdržen neodvratnou překážkou, takže se nemohl k hlavnímu líčení dostaviti. V tom případě má se nové hlavní líčení ustanoviti a rozsudkem na jeho základě vyneseným může se i těžší trest přisouditi obžalovanému nežli rozsudkem prvním. Nepřijde-li však obžalovaný také k tomuto nově nařízenému hlavnímu líčení, budiž toto zastaveno a rozsudek námitkami v odpor vzatý budiž považován za právoplatný. Použije-li obžalovaný zároveň s námitkami některého právního prostředku proti rozsudku nebo použije-li druhá strana právního prostředku, má nejprve soud rozhodující o právním prostředku rozhodnouti o námitkách v sezení neveřejném a má se jen tehdy, byly-li tyto zamítnuty, pustiti do zkoumání prostředku právního (§ 427 tr. ř.).

Také proti trestnímu rozsudku vynesenému okresním soudem v nepřítomnosti obviněného může odsouzený v 8 dnech, od dodání rozsudku počítaje, odpor podati u nalézacího soudu okresního, nebyla-li mu obsílka řádně dodána (čemuž také tak jest, schází li v obsílce výstraha, že, nepřijde-li obviněný, přece se líčení započne a rozsudek vynese; plen. rozh. kas. dv. ze dne 1. června 1881 č. 344), nebo může-li prokázati, že zadržen byl neodvratnou překážkou. O tomto odporu nalezne okresní soudce, slyšev dříve žalobce. Zavrhne-li ho, je možno obviněnému stěžovati si ve 3 dnech u soudu I. instance, s čímž lze i pro případ zavržení odporu spojiti odvolání proti rozsudku. Dá-li se odporu buďsi okresním soudcem buďsi následkem stížnosti u soudu sborového I. instance podané místo, budiž nařízeno nové líčení před soudem okresním. Nedostaví-li se opětně obžalovaný k tomuto líčení, má se pokládati odpor za nevznesený a v odpor vzatý rozsudek za právoplatný (§ 478 tr. ř.).

IV. Odpor může podati obviněný proti trestnímu rozkazu (mandatu) naň vynesenému. Viz Řízení mandátní (v právu trestním).

V. Odpor proti rozhodnutí soudu v objektivním řízení ve věcech tiskových viz Řízení objektivní.

VI. Odpor může posléze i porotce podati, který byl odsouzen k pokutě peněžité pro nedostavení se k porotnímu sezení nebo pro neoprávněné vzdálení se před jeho skončením, proti nálezu odsuzujícímu v 8 dnech od dodání nálezu toho a to buďsi u soudu porotního anebo, není-li tento pohromadě, u soudu I. stolice, doloživ jej dostatečnými doklady, že mu obsílka nebyla řádně dodána anebo že nepředvídanou a neodvratnou překážkou byl zdržen v dostavení se, anebo že vyřknutý trest nesrovnává se s jeho obmeškáním. Proti rozhodnutí o tom vydanému nemá žádný právní prostředek místa (§ 23 zák. ze dne 23. května 1873 č. 121 ř. z.).

Odpověď (ve sporu).

I. Pojem.

Pnstí li se kdo ve spor, činí tak zpravidla podáním odpovědi. Tato jest procesným úkonem žalovaného, jímžto brání se tento poprvé oproti matrielnímu nároku žalobnímu a to tím, že žádá buďto úplné, buďto částečné zamítnutí žalobního nároku. V širším smyslu zahrnuje v sobě pojem odpovědi zodpovědění materie'ního nároku žalobního, tedy také to zodpovědění, v němž žalovaný úplné uznání žalobního nároku ku platnosti přivádí. V užším slova smyslu jest odpověď prvním popíráním nároku žalobního.

II. Obsah.

1. Odpověď obsahujž především zodpovědění všech okolností žalobcem uvedených v žalobě; žalovaný má okolnosti žalobcem uvedené, každou zvláště a to v témž pořádku, ve kterém vypravovány byly, a bez dvojsmyslnosti zodpověděti. Zodpovědění samo může buďsi v doznání buďsi v popírání žalobních fakt záležeti; popírané okolnosti buďtež výslovně a to každá zvlášť popírána, sice by jinak při ukončení sporu pokládány byly za pravdivé (§ 12 s. ř.). Připojování obecné záporné klausule jest bez účinku; kdyby žalovaný zřetelné odpovědi nedal, má ta okolnost, jak ji byl žalobce uvedl, rovněž pokládána býti za pravdivou (§§ 5., 23 s. ř.). Týž účinek má prohlášení žalovaného, »že proti žalobě nemůže námitek činiti«, nebo »že o žalobě nemluví a na ni odpovědi nedává« (rozh. z 11. listopadu 1857 sb. 466., z 19. května 1857 sb. 354.).

2. Po tomto zodpovědění má žalovaný v odpovědi děj žalobní, třeba li toho, doplniti a okolnosti, jež žalobce zamlčel anebo jinak uvedl, nežli se skutečně mají, v náležitém pořadu doplniti. (§§ 6., 12 s. ř.).

3. Konečně má žalovaný všecky námitky (obrany, o kterých se domnívá, že se jimi proti žalobci bude moci hájiti ať na čas anebo na vždy, v odpovědi zároveň uvésti a to nejprve ty, které z téže skutečnosti vyplývají (§ 7 s. ř.). Následkem zásady eventuální jest nucen žalovaný veškeré své námitky najednou uvésti, byť i tyto navzájem sobě odporovaly. Své námitky má žalovaný tak odůvodniti, jako žalobce svou žalobu; máť uvésti tedy jejich právní důvod a svá tvrzení průvody opříti.

4. O svých námitkách, pokud se jeví jako samostatná tvrzení, má žalovaný hned ve své odpovědi potřebné průvodní prostředky nabídnouti. Kromě předních průvodů může odpověď též obsahovati námitky průvodní oproti podstatnosti průvodního základu žalobního, oproti připustnosti důkazů v žalobě nabídnutých a posléze protidůkazy a důkazy opaku.

5. Nutnou součástkou odpovědi jest závěrečná prosba. Při vlastním sepření se stran jest tato prosba negativní, chceť žalovaný domoci se celého nebo aspoň částečného odmítnutí žaloby; z žádání v odpovědi však jest teprve vidno, pokud se strany sepřely, ježto ve příčině nepopíraného článku žalobního nároku nevznikne nikterak rozepře. Žádání v odpovědi, rovněž jako žádání žalobní, má co možná zevrubně určeno býti (§ 8 s. ř.). Vedle tohoto žádání může prosba v odpovědi také vedlejší žádání obsahovati, na př. žádosť za přisvojení procesních nákladů, dodání opovědění rozepře, vydání knih, udělení práva chudých atd.

6. K obsahu zákonem sice nepředepsanému, však dovolenému patří též právní vývody a protivývody, jimž vyličuje se s jedné strany tvrzení v odpovědi jako odůvodněné, tvrzení v žalobě však jako neodůvodněné. Z pojmu sepření stran vychází důsledek, že uvádění námitek sporu vadících jest v odpovědi vyloučeno; v ústním řízení může žalovaný námitku nepříslušnosti nebo námitku zahájené pře také v odpovědi uvésti. V řízení mandátním, směnečném a směnečném zjišťovacím mohou, resp. musí se veškery námitky spojiti s odpovědí na žalobu, totiž mají v odpovědi uvedeny býti. Ve při účetní mají se ve výkladech jednotlivé výtky proti žalobě o vadách bod za bodem zodpověděti (§ 103 s. ř.).

III. Lhůta.

1. Řízení písemné:

Lhůta k podání odpovědi určí se žalovanému ve výměru žalobním;

vyměření lhůty řídí se dle místa pobytu žalovaného (kde se žalovaný zdržuje). I obnáší 30 dní, zdržuje-li se žalovaný v okrsku soudu I. instance, ve kterém soud má své sídlo; leží-li místo pobytu žalovaného mimo tento okrsek, avšak v témž obvodu vrchního soudu zemského, dána budiž lhůta 45denní, a bydlí-li žalovaný mimo tento obvod, avšak v některém království nebo zemi na říšské radě zastoupené, lhůta 60denní. Pro země mimo tuto polovici říše ležící platí lhůta 90denní. V případě předvolání žalovaného ediktem budiž opatrovníku jeho rovněž lhůta 90denní vyměřena (pat. z 9. září 1785 č. 464). V nutkavých případech může soudce k návrhu žalobcovu tyto naznačené, 30 dní přesahující lhůty vzhledem ku vzdálenosti žalovaného od místa soudu a vzhledem ku snadné dopravě, zkrátiti, však ne pod 30 dní. Proti takovému opatření soudcovu není žádný právní prostředek přípustný; žalovanému jest volno a vyhrazeno, aby si prodloužení lhůt nutných ku svému hájení vymohl u soudce I. stolice (§§ 3, 4 zák. ze dne 16. května 1874 č. 69 ř. z.). Zkrácení lhůty k odpovědi jest přípustno též ve sporech obchodních, a nemá soudce při právních jednáních merkantilních a obchodních prodlužování lhůt bez důležitých příčin povolovati (§§ 4, 5 patentu z 9. dubna 1782 č. 41 sb. z. s.). Nahodilá nepřítomnost žalované strany v místě soudu nemůže měniti ničeho na oné lhůtě, která straně dle zákona na základě vlastního jejího pobytu přináleží (dv. d. z 4. června 1789 č. 1015 lit. c. sb. z. s.). Vůbec jest pro vyměřování lhůty k odpovědi jenom místo pobytu, nikoliv bydliště žalovaného rozhodno (roz. ze 14. června 1881 sb. 8427). Podá-li se žaloba proti více účastníkům rozepři, kteří se na rozličných místech zdržují, budiž pro odpověď taková lhůta vyměřena, která dle poměrů jednotlivého účastníka obsahuje nejvíce dní (dv. d. z 15. ledna 1787 č. 620 lit. d. sb. z. s.). Lhůtu k podání odpovědi může soudce z důležitých důvodů prodloužiti (§ 8 zák. ze 16. května 1874). (Viz čl. Lhůty.) Pakliže žalovaný nepodal svou odpověď v určené lhůtě, jest žalobce oprávněn, žádati za srotulování spisů. Lhůta počíná běžeti dnem dodání, kterýžto den do lhůty se nepočítá; připadne-li poslední den lhůty na neděli nebo svátek, končí se lhůta následujícího dne všedního. Dny poštovní dopravy včítají se do lhůty (dv. d. z 9. října 1813 č. 1071 sb. z. s.). Žalovaný jest oprávněn podati odpověď též po uplynutí dané lhůty a to až do dne došlé žádosti za srotulování spisů; ode dne této žádosti odpověď nemá se více přijmouti a to ani tehdy, když by odpověď téhož dne před anebo po žádosti inrotulační podána byla (§ 39 s. ř., zák. ze 14. června 1784 č. 306 sb. z s.); dokud není odpověď odpůrcem zodpověděna, může žalovaný podati dodatek k odpovědi (rozh. ze 14. listopadu 1882 sb. 9183, 4. dubna 1888, Centralblatt VI., 414).

2. Řízení ústní.

Může se přihoditi, že žalovaný, místo aby se dostavil k položenému stání, podá písemní odpověď; pro ten případ bylo dv. d. z 1. září 1786, č. 573 sb. z. s. uděleno poučení, že, nepřivolí-li přítomný žalobce k řízení písemnímu a nesvolí-li tedy dobrovolně, aby na základě předběžného výměru na odpověď byla podána replika, má se stání odročiti s tím dodatkem, že žalovaný má útraty zmařeného stání žalobci nahraditi, že má však odročenému stání bez ohledu na písemně podanou odpověď pod následky kontumačními se dostaviti.

3. Řízení mandátní, směnečné a směnečné zjišťovací.

a) Lhůta k podání námitek v řízení rozkazním zastupujících zde odpověď obnáší zpravidla 14 dní; mešká-li žalovaný však mimo zemi korunní v tuzemsku nebo cizozemsku nebo je-li jeho pobyt neznám, nebo běží-li o vykonání práce, může se také lhůta delší, která však nesmí přesahovati 45 dní, určiti. Během této lhůty v rozkazu vyslovené jest žalovanému volno, aby podal proti žádání žalobcovu své námitky písemně anebo aby je ústně dal do protokolu. Lhůta tato počíná se dnem dodání platebního rozkazu; v ni nezapočtou se však dni, po které podané námitky jsou snad poštou dopravovány (§ 1, 5 cís. nař. z 21. května 1855 č. 95 ř. z.). Lhůta tato jest neprodlužitelna.

b) V řízení směnečném a směnečném zjišťovacím má žalovaný, jemuž bylo uloženo placení směnečného obnosu, po případě poskytnutí jistoty, ve 3 dnech všecky své námitky u soudu písemně podati a prokázati. Tato lhůta běží ode dne dodání soudního rozkazu, v ni se však nemají započísti dni, po které podané námitky poštou byly dopraveny (§ 7 nař. min. sprav. z 25. ledna 1850 č. 52 ř. z, § 2 nař. min. sprav. z 18. července 1859 č. 132 ř. z.). Lhůta k námitkám jest neprodlužitelna; žádost směřující k jejímu prodloužení budiž a limine zamítnuta. Den dodání žaloby nevpočte se v tuto lhůtu (rozh. z 24. září 1890 časop. »Ger. Halle« 1890, 52). Žalovanému od soudu vzdálenému prospějí dni poštovní dopravy také tehdy, dá-li se, podávaje námitky, právním přítelem v místě soudu bydlícím zastupovati (rozh. ze 17. srpna 1886 č. 9591 rep. nál. č. 131, z 10. února 1891 časop. »Ger. Halle« 1891, 25); této zásady § 7 shora cit. nařízení nemůže však nikterak býti použito na stranu v sídle soudu meškající, která k podání svých námitek použije místní pošty (rozh. z 9. května 1876 rep. nál. 86).

Odpověď, je-li podána písemně, budiž ve dvou stejnopisech vyhotovena a opatřena jednoduchými opisy přiložených dokladů, jinak děje se protokolárně.

IV. Poplatky:

Odpověď podléhá jako každé jiné podání soudní, po případě soudní protokol dle p. s. 43. *a)* kolku 36 kr. resp. 12 kr. za každý arch dle toho, převyšuje-li hodnota sporné věci obnos 50 zl. r. č. čili nic.

V. Nový soudní řád.

Soudce první rok řídící, neodbude-li se při tomto spor konečně, nařídí žalovanému usnesením, aby ve lhůtě nejdéle 4 neděl žalobu přípravným spisem zodpověděl t. j. odpověď podal (§ 243 odst. 1, 128 nov. s. ř.). Lhůta ku podání odpovědi soudcem stanovená může býti z jistých důvodů prodloužena. Nepodá-li žalovaný ve lhůtě jemu stanovené odpověď, ustanoví se ku návrhu žalobcově ústní přelíčení, při kterémž soud na žádosť dostavivšího se žalobce vynese rozsudek kontumační.

1. Obsah odpovědi.

Odpověď, jakožto přípravný spis, musí především obsahovati

a) označení soudu, stran, jich zaměstnání, bydliště a postavení jich ve sporu, dále jména zástupců a označení předmětu sporu;

b) označení příloh;

c) podpis žalovaného neb jeho zákonného zástupce, ve sporu advokátském též podpis advokátův (§ 75 nov. s. ř.); a dále

d) určitý návrh, kterýmž žalovaný nárok žalobní buď úplně neb částečně uznává neb za zamítnutí jeho a za odsouzení žalobce ku náhradě nákladů jemu způsobených žádá.

e) prohlášení žalovaného o pravdivosti, správnosti a úplnosti skutečností děje žalobního, jakož i o přípustnosti průvodů žalobcem naznačených;

f) stručné, jasné a přehledné vylíčení skutečností vzniku žalobního nároku překážejících, neb jej ničících, neb okolností, které na čas nebo na vždy činí nárok žalobní bezúčinným a zároveň udaní průvodů, jimiž tato tvrzení prokázana býti mají.

g) návrhy přípravné, aby soud ještě před ústním přelíčením učinil jistá opatření, na př. aby opatřil listiny, svědky předvolal, aby nařízeno bylo přípravné řízení atd.

Právnické vývody a výklady, prohlášení o pravděpodobnosti neb věrohodnosti tvrzení žalobcových neb o průvodnosti nabízených důkazů, odpověď obsahovati nesmí (§ 78 nov. s. ř.)

Odpověď podati jest v tolika stejnopisech, aby všichni žalobci jimi poděleni býti mohli, a kromě toho aby zbyl jeden stejnopis pro soudní spisy.

2. Vyřízení odpovědi.

Má-li odpověď formální vady, učiní soud potřebná opatření, aby vady ty odstraněny byly, po případě ji žalovanému vrátí a nařídí, aby ji do určité lhůty opravenou znovu podal (§ 85 nov. s. ř.). Je-li odpověď v čas podaná formálně správná, nařídí předseda senátu buď rok k ústnímu přelíčení, nebo předloží odpověď senátu, aby se tento usnesl, má-li býti nařízeno přípravné řízení čili nic (§§ 243 a 244 nov. s. ř.).

V řízení před soudy okresními nařídí soud o žalobě hned rok k ústnímu přelíčení, takže odpověď odpadá. Toliko výjimkou, jsou-li obě strany zastoupeny advokáty, může soud v rozepřích v § 245 č. 1 nov. s. ř. uvedených (rozepře účetní, o rozdělení jmění a pod.) žalovanému nařířditi, aby odpověď podal. Leč, opomene-li tak žalovaný ve lhůtě jemu ustanovené učiniti, nestihnou jej účinky promeškání, nýbrž nejvýše povinnosť k náhradě nákladů (§ 440, 442 nov. s. ř.).

Odstrčení (vyhostění policejní).

I. Vyhostění jest opatření mající za účel zachování veřejné bezpečnosti a ochranu naproti podezřelým osobám bez výkazu se potulujícím. Původ vyhostění spadá do dob dávných, kdy užíváno ho jako policejního opatření naproti osobám potřebného výkazu postrádajícím. Nejstarší předpis v tomto směru obsahuje patent ze dne 13. dubna 1724 císaře Karla VI. v Cod. Austr. IV. pag. 179. Rovněž Marie Terezie a Josef II. jakož i nástupci jejich podrobnými předpisy upravili tuto právní instituci. Jelikož však jednotlivá ustanovení rozptýlena byla v různých patentech a dv. dekretech a reskriptech (zejména sluší jmenovati d. dv. kanc. ze dne 30. dubna 1820 sb. zák. pol. sv. 48 č. 50., pak ohledně cikánů dv. reskript ze dne 8. dubna 1775 zák. Marie Terezie, sv. VII., str. 213 a d. dv. kanc. ze dne 31. března 1779 zák. Mar. Ter. 8 sv. str. 235), pociťována naléhavá potřeba revise všech těchto starších předpisů jakož i jednotného upravení tohoto důležitého opatření, zejména vzhledem k zásadám v zákl. zák. státních z r. 1867 v příčině volnosti stěhování vytčeným. Potřebě této vyhověl konečně platný nyní zákon hnanecký ze dne 27. července 1871 č. 88 ř. z., jenž rozeznávaje odstrčení a vyhostění v už. sm. slova upravil policejní vyhostění podstatně asi způsobem následujícím:

1. Podmět odstrčení vůbec: Tuzemci mohou býti odstrčeni jenom v příslušnou svou domovskou obec, toliko cizinci mohou býti vypovězeni mimo obvod státu rakouského. Nedostává-li se podmínek zákonem předepsaných, nemůže tuzemec ze žádného místa nebo okresu těchto zemí z důvodů veřejného řádu nebo policejní bezpečnosti býti vypovězen (roz. říš. s. ze dne 22. října 1879 č. 192, 193). Jmenovitě lze užiti odstrčení proti

α) tulákům a jiným osobám práce se štítícím, kteří padají za obtíž veřejné dobročinnosti. Osoba, jež toliko o soukromou dobročinnosť se uchází byť i opětovaně a způsobem dotíravým, z tohoto důvodu odstrčena býti nemůže, zejména nepotuluje-li se bez výkazu a určení (roz. říš. s. ze dne 20. ledna 1880 č. 207.);

β) dále proti osobám, které nemají ani určení ani výkazu, nemohouce se vykázati ani řádným důchodem ani dovolenou živností. Za osobu takovou nelze však pokládati již toho, kdo v každém okamžiku nemůže snad udati svou obec domovskou, jejíž zjištění mnohdy i odborným znalcům zákona značné obtíže působí, nýbrž stačí, může-li vykázati se způsobem takovým, že jeho příslušnosť, bylo-li by třeba, bez odkladu by bylo možno zjistiti (roz. říš. s. ze dne 17. července 1879 č. 187);

γ) proti veřejným nevěstkám, jestliže neuposlechly úředního rozkazu, by odcestovaly;

δ) konečně proti těm, kdo propuštěni byli z trestní vazby nebo robotárny, ohrožují-li bezpečnosť osoby nebo majetku.

2. Zásady:

a) Policejní vyhostění z jednoho nebo více míst spojené se zákazem vůbec nebo v určité době tamtéž se navraceti má místo toliko proti osobám shora naznačeným a dle ustanovení cit. zákona.

b) Má nastoupiti tehdy, když ohrožení veřejných zájmů, k jichž ochraně odstrčení sloužiti má, v první řadě pozůstává toliko pro ono místo, z něhož osoba dotčená má býti vzdálena.

c) Ze své domovské obce nemůže nikdo býti odstrčen nebo vyhostěn; nabytím domovského práva v tom kterém místě pozbývá vyhostění ve příčině téhož účinku.

d) Kromě toho cizinec, jehož pobyt v tuzemsku ohrožuje veřejný řád nebo bezpečnosť, může býti vypovězen buď z celého obvodu zemí předlitavských aneb aspoň z některé části jeho.

3. Způsoby policejního vyhostění:

a) Toto provede se buď t. zv. úřadním rozpisem pochodu (gebundene Marschroute) t. j. vyznačením cesty hnance dle určitých lhůt a stanic v nuceném listě průvodním nebo provede se vyhostění postrkem (Schub). Postrkem dopravovati sluší toliko osoby svrchu jmenované a to jen tenkráte, nelze-li rozpisem pochodu účelu odstrčení dosíci.

b) Postrk rozpadá se v postrk hlavní a částečný. Hlavní postrk odbývá se v určitých obdobích, kdy osoby, proti nimž během mezidobí na odstrčení bylo uznáno, společně se dopravují, kdežto při částečném (partikulárním) postrku dopravují se jednotlivci, kdykoli naskytne se toho potřeba. Vyhostění bez rozpisu pochodu provádí se dopravou mocí v průvodu stráže (postrk).

III. Řízení a příslušnosť:

1. Odstrčení rozpisem pochodu nebo postrkem může provedeno býti toliko na základě právoplatného nálezu příslušného úřadu Před

každým takovým nálezem budiž prve stanovena příslušnosť a zákonný důvod odstrčení nebo vyhostění a budiž o tom zpráva podána zemskému výboru oné země, kde dotyčná osoba má právo domovské.

2. Nálezy na odstrčení nebo vyhostění jako hnanecké úřady vynášejí:

a) policejní ředitelství a jich exponované orgány; kde těchto není

b) ony zeměpanské neb obecní úřady, jimž přísluší politická správa v první instanci.

c) Vynášení nálezů na odstrčení a vyhostění může cestou nařizovací býti svěřeno obecním úřadům i v místech, kde se nachází policejní ředitelství. Výkon odstrčení obstarávají obce, jež jsou ustanoveny za hnanecké stanice.

d) O stížnostech proti nálezům na odstrčení nebo vyhostění rozhoduje zemská vláda, proti jejímuž rozhodnutí další stížnosť jest vyloučena. Stížnosť proti nálezu na odstrčení dlužno podati ihned, proti nálezu na vyhostění do 3 dnů po jeho prohlášení: stížnosť má účinek odkladací. Nález hnaneckého úřadu budiž zadrženému ohlášen; zní-li na osvobození jeho, budiž pak ihned propuštěn na svobodu.

e) Nález na odstrčení, jenž nabyl právní moci, budiž ihned vykonán.

f) Vyhostění, na něž nalezl soud trestní nebo z policejních důvodů úřad bezpečnosti, budiž vysloveno pro celý policejní obvod (rayon) (min. nař. ze dne 10. května 1852 č. 106 ř. z.).

IV. Trestní předpisy ohledně zakázaného návratu vztahují se netoliko k těm, kdo soudem dle trestního zákona byli vyhostěni, nýbrž i ke všem, jichž vyhostění nařízeno bylo z důvodu jakéhokoli příslušným úřadem policejním. Vyhostěnému buďtež ostatně zákaz návratu jakož i nepříznivé následky jeho výslovně připamatovány. (Blíže viz v čl. »Vypovězení«.)

V. Spolupůsobení obecních úřadů:

Shledá-li obecní představený, že jest tu důvod k odstrčení nebo vyhostění některé osoby z obvodu obce, má o tomto důvodu a osobních poměrech dotčené osoby, jakož i o její zodpovědnosti vzhledem k okolnostem odstrčení odůvodňujícím sepsati protokol (konstitut), osobu tu, je-li toho třeba, ve vazbu vzíti, a není-li sám k vynesení nálezu příslušným, tento protokol s přílohami hnaneckému úřadu k rozhodnutí předložiti a to nejdéle ve 24 hodinách po zadržení nebo uvěznění dotčené osoby.

2. Obce, jež ustanoveny jsou za hnanecké stanice, jsou povinny obstarati úkony jim v té příčině přikázané. Obec tato má pro každého, kdo má býti odstrčen, vyhotoviti průvodní list s podrobným vyznačením rozpisu pochodu nebo pas hnanecký. Tyto listiny buďtež po příchodu odstrčeného na určené místo zaslány onomu úřadu, jenž nález na odstrčení vynesl.

3. Každá obec, v níž se nalezá hnanecká stanice, jest povinna příchozí hnance převzíti, je do nejbližší hnanecké stanice resp. do obce domovské způsobem předepsaným dopraviti a o bezpečný průvod hnanců, o opatření jich a přiměřené ubytování a střežení pečovati.

4. Jestliže by hnanec uprchl, budiž ihned veřejný organ bezpečnostní vyslán k jeho stíhání.

5. Obec, v níž jest stanice hnanecká, jest též povinna nahraditi výlohy způsobené tím, že odepřela převzetí hnance (roz. ze dne 21. června 1879 č. 519).

VI. Ustanovení zvláštní:

1. Odstrčení má se díti cestou nejkratší, vždy však jen po veřejných silnicích, nikoli po cestách postranních a stezkách (pěšinách). Zdali hnanec dále dopravován býti má pěšky či povozem, rozhodne úřad hnanecký nález vydavší slyšev prve lékaře. Z pravidla děje se doprava jednotlivých hnanců pěšky.

2. Hnanci buďtež dopravováni toliko za dne (a po veřejných silnicích s vyloučením všech cest postranních a pěšin). Svoje zavazadla mají hnanci z pravidla nésti sami.

3. Se hnanci vůbec zacházeno budiž způsobem takovým, jenž nejméně výloh vyžaduje, vždy však vyhověno budiž požadavkům lidskosti. Ošacení a čistění hnance má se státi z pravidla toliko ve stanici, do které hnanec za účelem postrku byl dodán. Každý hnanec budiž opatřen nutným oděvem a obuví.

4. Hnanci, kteří by na cestě onemocněli, buďtež lékařem ohledáni a nemohli-li by dále býti dopravováni, buďtež v lékařském ošetřování ponecháni. Hnanci na cestě přísluší strava v zemi obvyklá.

5. O veškerých výlohách způsobených střežením, opatřováním, ošacením a další dopravou hnance musí z pravidla býti složen účet.

6. Konečně jest dovoleno, jak výše bylo uvedeno, více osob, jež mají býti dopraveny buď do téhož místa nebo do více míst při téže silnici ležících, dopravovati společně a je v určených místech pak poměrně odevzdati a rozděliti.

7. Bez řádně vyhotoveného hnaneckého pasu nesmí hnanecký komisař (obecní představený) nikoho jako hnance přijati, avšak s druhé strany nesmí přijetí býti odepřeno hnanci pasem takovým opatřenému.

8 Přibylý hnanec budiž úřadem odevzdán pod dozor příslušné jeho obce domovské, jež má jej k práci přidržovati a naznačiti mu cesty, jimiž by se mohl k řádnému životu navrátiti.

9. Útěk hnancův budiž ihned s připojením zanechaných průkazů oznámen, aby mohly býti učiněny kroky potřebné k jeho stíhání.

10. Ohledně zařízení hnaneckých ústavů, opatření hnanců a krytí výloh pozůstávají ve většině korunních zemí předpisy zvláštní.

VII. Právní účinky odstrčení.

Jestliže by hnanec postrkem dopravovaný uprchl, nebo svémocně od vytčeného rozpisu pochodu se uchýlil, nucený pas odstranil nebo zatajil, nebo předepsané lhůty k cestě bez důležitých příčin nezachoval, budiž potrestán zavřením až do 8 dnů a dále dopraven budiž postrkem. Vynesení nálezu trestního přísluší politickému úřadu onoho místa, kde byl hnanec opětně dopaden.

VIII. Náklady odstrčení.

1. Výlohy způsobené ošetřováním hnance od okamžiku zadržení jeho až do výkonu nálezu jakož i výlohy spojené s ošetřováním zadržených osob, proti nimž nález hnanecký vydán nebyl, náleží k nákladům místní policie.

2. Náklad na zřízení, úpravu, vytápění a osvětlování místností hnaneckých jakož i na udržování jich, pak na dozor nad hnanci a opatření záležitostí hnaneckých má nésti obec, v níž se stanice hnanecká nalezá.

3. Zemskému zákonodárství jest vyhrazeno ustanoviti, zdali a pokud má místo ve příčině těchto výloh náhrada z prostředků konkurenčních, okresních nebo zemských.

4. Obvod hnanecké stanice příslušným úřadem na některé dráze ustanovené vztahuje se též na nádraží a jsou tudíž obce povinny nésti náklad na záležitosti hnanecké, jež v tomto obvodu mají býti opatřeny, samy bez nároku na náhradu z fondu zemského (roz. říš. s. ze dne 23. ledna 1878 č. 146).

5. Náklad na opatření hnance od zadržení jeho za účelem odstrčení až do výkonu nálezu náleží rovněž k výlohám místní policie, a má jej tudíž nahraditi obec, v níž osoba dotýčná byla zadržena, byť i uchopena byla v obci jiné, pokud jen za účelem trestního řízení byla dodána k soudu v obvodu prvější obce se nacházejícímu (roz. ze dne 15. března 1879 č. 449, 450).

6. Všechny ostatní výlohy odstrčení, zejména náklad na lékařské ohledání, ošetřování, čistění a ošacení hnanců, pak na dopravu jich a průvod jakož i případné udělení nutné podpory těm, kdo nuceným pasem jsou opatřeni, pokud se v jednotlivých zemích vyskytují, mají býti uhraženy především ze zemských fondů těchto zemí. Povinnosť k náhradě těchto výloh řídí se dle příslušnosti hnance do některé obce té které země, pročež musí býti pečlivě vyšetřeny všechny momenty sloužící ke zjištění práva domovského. Výsledek tohoto šetření buďiž pak příslušnému zemskému výboru oznámen. Náklad na hnance k placení nezpůsobilé budiž zemskému fondu jich domovské země potud nahražen, pokud byl vynaložen ve smyslu předpisů zákonných. Zemský fond má též nahraditi výlohy jinou zemí v příčině jeho příslušníků zapravené, jež způsobeny byly tím, že úřad žádné z těchto dvou zemí nenáležející omylem nesprávně hnancům cestu vykázal (roz. říš. s. ze dne 9. července 1874 č. 59).

7. Každá obec ručí za výlohy, jež vznikly z toho, že neučinila zadost své povinnosti ve příčině odstrčení jí zákonem uložené.

8. Výlohy spojené s opětným dodáním uprchlého hnance nese ona obec, jejímž orgánům lze útěk jeho za vinu přičítati.

IX. Zákonodárství zemské.

Zemské zákony obsahují ustanovení o příslušnosti ve věcech hnaneckých, o rozdělení hnaneckých stanic a okresů konkurenčních, hlavně však o náhradě výloh. V těchto zemských zákonech vytčena jest zásada, že výlohy režijní jakož i ostatní náklad na odstrčení zejména na lékařské ošetřování, opatření a ošacení hnanců, na dopravu a průvod jich, jež zemský fond zapravil, mají tomuto jako posud nahrazeny býti hnancem k placení způsobilým zcela, domovskými obcemi hnanců nemajetných pak aspoň z části.

1. Království České.

V Čechách dle zákona ze dne 15. ledna 1873 č. 3 z. z. přísluší obcím, v nichž se nalezají hnanecké stanice, na výlohy v § 14 zák. ze dne 27. července 1871 č. 88 ř. z. vyznačené na zřízení, vytápění, úpravu místností, dozor na hnance a opatření prací kancelářských ze zemského fondu náhrada paušálním obnosem 20 kr. r. m. za každého hnance bez ohledu na dobu pobytu jeho ve stanici hnanecké. Domovské obce hnanců k placení nezpůsobilých mají zemskému fondu nahraditi $^1/_5$ hnaneckých výloh.

2. Markrabství Moravské.

Na Moravě (zák. ze dne 26. prosince 1872 č. 1 z. z. z r. 1873) poskytuje se ze zemského fondu obcím, v nichž hnanecké stanice se nalezají, příspěvek na náklad na zřízení, úpravu, vytápění a osvětlování míst-

ností hnaneckých jakož i na udržování jich, pak na dozor na hnance a na opatření záležitostí hnaneckých; výši tohoto příspěvku ustanoví zemský výbor za schválení sněmu. Domovská obec hnancova na Moravě ležící má nahraditi $^1/_5$ výloh odstrčením zemskému fondu moravskému vzešlých potud, pokud náhrady těchto výloh nebylo dosaženo ze jmění hnancova.

3. Vévodství Slezské.

Ve Slezsku (zák. ze dne 8. ledna 1873 č. 3 z. z.) úřední obvod, v němž vynášení hnaneckých nálezů přísluší obci, v níž se nachází hnanecká stanice, stanoven zemskou vládou ve srozumění se zemským výborem. Pátou část výloh hnaneckých hnanců, kteří sami platiti nemohou, nahradí zemskému a domestikálnímu fondu jich obec domovská. Nař. zemského praesidia pro Slezsko ze dne 26. února 1882 č. 663 č. 14 z. z. byla vydána instrukce za účelem obmezení přílišného vzrůstu výloh hnaneckých.

4. Ostatní země korunní.

Podobně i v ostatních zemích předlitavských vydány zemské zákony hnanecké podstatně na týchž základech spočívající a to: v Dolních Rakousích zák. ze dne 15. prosince 1871 č. 43 z. z,, v Rakousích Horních zák. ze dne 28. lepna 1873 č. 15 z. z., v Haliči zák. ze dne 15. listopadu 1874 č. 45 z z. (domovská obec při prvém odstrčení nahrazuje $^1/_5$, při opětovaném odstrčení téhož hnance $^1/_3$ hnaneckých výloh zemskému fondu), v Bukovině zák. ze dne 14. ledna 1873 č. 6 z. z., v Solnohradech zák. ze dne 7. prosince 1869 č. 38 z. z, v Korutanech zák. ze dne 11. února 1874 č. 3 z. z., ve Štýrsku zák. ze dne 15. prosince 1871 č. 1. z. z. z r. 1872, v Krajině zák. ze dne 9. května 1873 č. 18 z. z, v Tyrolích zák. ze dne 5. února 1872 č. 11 z. z., ve Vorarlbersku zák. ze dne 9. ledna 1873 č. 9 z. z, v Dalmacii zák. ze dne 8. ledna 1873 č. 3 z. z., v Přímoří zák. ze dne 15. března 1873 č. 16 z. z.

X. Ohledně hnaneckých výloh ve příčině cizinců zůstaly v platnosti předpisy a nařízení posavadní. Jestliže státní smlouvou zaručeno na základě reciprocity bezplatné odstrčení nebo neposkytne-li cizí stát náhradu hnaneckých výloh nebo nelze-li zjistiti státní občanství nebo domovské právo hnancovo, nese hnanecké výlohy zemský fond té které země bez nároku na náhradu.

Italská a rakouská vláda sjednotily se v této příčině v ten smysl, že mezi Rakouskem a Italií faktický posud stávající poměr reciprocity ve příčině bezplatného odstrčení i na dále má platiti, takže i příště náhrada výloh hnaneckých navzájem mezi Rakouskem a Italií místa nemá (vyhl. zem. praes. Krajinského ze dne 30. května 1871 č. 16 z. z., vyhl. zem. vlády v Solnohradech ze dne 31. května 1871 č. 15 z. z. a výn. min. vn. ze dne 23. května 1871 č. 6095).

Náhrady nákladu vzešlého uvězněním odstrčeného ruského poddaného u okresního hejtmanství nelze od ruské vlády požadovati, jelikož tu jde o výlohy způsobené obstaráváním veřejné bezpečnosti ve vlastním území státním, jichž náhrady s úspěchem od cizí vlády vůbec žádati nelze (výn. min. vn. ze dne 13. ledna 1870 č. 19091). (Viz čl. Káznice, Tuláci, Stravovny.)

Odúmrť (právo kaducity).

I. Pojem.

Odúmrť jest právo příslušející z pravidla fisku a záležející v oprávnění majetkové předměty třetích osob (fysických anebo právnických) za

splnění jistých zákonných podmínek tím způsobem si přisv[illegible] se v majetkoprávní poměry dřívějšího vlastníka. Inst[illegible] římského; dle římského práva připadala bona vacantia jak[illegible] fisku. Toto ustanovení přešlo pak v právní soustavy [illegible] zejména také v zákonodárství rakouské. Právo odúm[illegible] lejemu městu Praze a Vídni udělené bylo na základě vý[illegible] 6. června 1853 č. 9451 prohlášeno za zrušené a to poč[illegible] 7. září 1848 cit. výn. min. uveřejněný v českém z zák. [illegible] a min. výnos ze dne 3. dubna 1855 č. 16448).

II. Nápad statků bezdědických (§ 760 o. o. z.).

1. Za bezdědickou pokládá se pozůstalosť, k níž ani [illegible] ani zákonný dědic se nehlásí a jíž ani odkazovníci nenabyli. [illegible] lhůtě stanovené nikdo dědického práva neohlásil a neprokázal, [illegible] zůstalostní soud ihned pozůstalosť jako bezdědickou fisku ode[illegible] a za tím účelem příslušnému úřadu o tom zprávu podati (§ 13[illegible] cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.). Bezdědické pozůstalosti, zůsta[illegible] veřejné předvolání bez výsledku a uplynula-li ediktální lhůta k p[illegible] dědického práva vyměřená, může fiskus ihned zabrati. Dědicové [illegible] však i pak až do projití lhůty promlčecí nároky své k platnosti přiv[illegible], fiskus tu pak má vzhledem k plodům i k podstatě pozůstalostní postavení poctivého držitele. Tyto předpisy platí též pro pozůstalosti, jež dle zákona připadají fondu invalidů (dv. d. ze dne 12. října 1835 sb. z. s. č. 9[illegible]).

Při tom vyskytují se následující sporné otázky:

a) Mohou-li netoliko dědicové ediktem vyzvaní, nýbrž i dědicové těchto dědiců ještě po uplynutí lhůty ediktální však během zákonné lhůty promlčecí na statek za odúmrť prohlášený nárok činiti? K otázce této sluší přisvědčiti, neboť k pozůstalosti náležejí veškerá práva, pokud v osobních poměrech se nezakládají (§ 531 o. o. z.), a tudíž zajisté též právo zůstaviteli dle § 128 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z. vyhrazené. Ostatně i dle § 537 o. o. z. ku nabytí dědického práva stačí, jestliže dědic zůstavitele přežije, a není tudíž potřebí, aby zůstavitel též dědictví nastoupil.

b) Zdali fiskus má právo platnosti testamentu odpírati z toho důvodu, aby mu v příznivém případě pozůstalosť jako odúmrť připadla. K otázce této sluší přisvědčiti, jelikož fisku nelze upírati legitimace k žalobě, neboť toto právo k žalobě jest nutným důsledkem práva k odúmrti (roz. ze dne 26. září 1882 č. 11257 sb. č. 9103).

c) Ze zásady § 774 o. o. z., že totiž povinný podíl nepominutelnému dědici musí zustati zcela volný, plyne, že netoliko testamentární nařízení substituční zůstavitele jest právně neúčinným, pokud polovici pozůstalosti přesahuje, nýbrž i že nárok odpůrcův o toto nařízení se opírající a přesahující polovici pozůstalosti jest nepřípustným (roz. ze dne 1. května 1866 č. 2519 G. U. 2473).

d) Proti fisku jako nástupci v pozůstalosť bez dědice jsoucí platí řádná doba promlčecí (roz. ze dne 12. listopadu 1861 č. 7026 sb. č. 1415).

2. Jak již podotknuto, bylo právo nápadu odúmrti jiných interessentů než fisku téměř veskrze zrušeno, takže nyní přísluší jakési právo v tomto ohledu toliko nemocnici ve Lvově ku svrškům nemocnými přineseným a trestnicím k výdělku zemřelých trestanců.

III. Deposita soudní.

Soudy, při nichž nacházejí se stará deposita, mají po uplynutí 30 let neznámé vlastníky takových deposit ediktem vyzvati, aby ve lhůtě 1 roku 6 týdnů a 3 dnů se přihlásili a legitimaci svoji prokázali; neuzná-li soud v řízení nesporném legitimaci za dostatečnou nebo jestliže v ediktální lhůtě se nikdo nepřihlásí, prohlásí deposita ta za propadlá a odevzdá je fisku do státní pokladny (dv. d. ze dne 30. října 1802 sb. z. s. 582 a dv. d. ze dne 6. ledna 1842 sb. z. s. č. 587). Jsou-li fysické nebo právnické osoby, od nichž nebo pro něž deposita byla uložena, známy, buďtež o vydání ediktu zvlášť vyrozuměny (dv. d. ze dne 13. února 1837 sb. z. s. č. 173). Aby erár před poškozením byl uchráněn, mají soudy legitimační listiny stranami předložené předběžně postoupiti finanční prokuratuře, jež je pak soudu opět vrátí s dobrozdáním o právní existenci nároku. O svém rozhodnutí má soud zpraviti též finanční prokuraturu, aby tato mohla po případě provésti právo nápadu státu příslušející (výn. min. sprav. ze dne 20. prosince 1848 č. 4358). Právo nápadu fisku nevztahuje se na soukromé dlužní úpisy a soukromé listiny; soudu jest však volno i vlastníky takových listin po uplynutí 30 let ediktem vyzvati, aby si je vyzvedli, a jestliže by se nikdo nepřihlásil, uloží soud listiny ty do spisovny (dv. d. ze dne 1. května 1837 sb. z. s. č. 199). Ministerstvo vnitra v souhlase s ministerstvem spravedlnosti všechny zemské vlády vyzvalo, aby stará deposita politická a stavební, jež již více než 30 roků u okresních hejtmanství jsou uložena, odevzdána byla soudům za účelem zavedení řízení ediktálního a odúmrtního (nař. min. sprav. ze dne 12. května 1888, č. 21 věst. min. sprav.).

IV. Církevní jmění.

Zanikne-li církevní společnosť neb ústav mající samostatné jmění, připadne toto jmění, není-li nic jiného zakladací listinou ustanoveno, náboženskému fondu (§ 53 zák. ze dne 7. května 1874 ř. z. č. 50). Až do vydání tohoto zákona připadala takováto církevní bona vacantia státu. Toto právo státu, jež v právu církevním jest ostatně sporno, příčí se přímo zásadě přirozenosti a slušnosti, jež žádá, aby jmění zaniklých církevních ústavů opět na jiné účely církevní bylo věnováno. Zásadě této též cit. § 53 nyní vyhověl.

V. Železnice.

Po uplynutí doby, na kterou privilegium bylo uděleno, přechází vlastnictví železné dráhy samé a pozemkův a staveb k ní náležejících ihned ze zákona bezplatně a bezprostředně státu. Podnikatelé zůstanou však vlastníky všech předmětů, dopravních prostředků, zařízení a nemovitostí, jež slouží výhradně dopravě. Podnik má dráhu udržovati ve stavu k užívání způsobilém. Úřadům zvlášť důrazně jest uloženo o to pečovati, aby v posledních 5 letech výsadní doby potřebné opravy ihned byly provedeny, k čemuž podnik po případě přiměřenými donucovacími prostředky přidržán býti má (§ 8 zák. o konc. žel.). Ve příčině drah společných t. j. takových, jež probíhají územím zemí na říšské radě zastoupeným i zemí koruny uherské, bylo ohledně práva nápadu stanoveno, že pokud koncesní listina sama neustanovuje ničeho jiného, připadá železniční trať a veškerý nemovitý majetek této železné dráhy onomu státnímu území, v němž se nachází. Naproti tomu movitý majetek jejich, na nějž dle zákona nebo koncesní listiny právo nápadu se vztahuje, rozdělí se mezi obě území

státní, nebyl-li již dříve dle inventáře rozdělen, v poměru průměrného hrubého výnosu dle mil v posledních 5 letech (§ 6 výn. min. obch. ze dne 28. června 1878 č. 1026).

Odvod koní.

I. Pojem a význam.

Odvod koní jest případem vyvlastnění za tím účelem předsevzatého, aby byla opatřena potřeba koní ku výzbroji vojska. Nucený odvod koní zakládá se tedy v právní zásadě § 365 o. o. z., dle které každý příslušník státu musí své vlastnictví k jisté věci postoupiti za přiměřenou náhradu, žádá-li toho všeobecné dobro resp. veřejný zájem. Účely výzbroje vojska vyhledávají dodání vhodného a zdatného koňstva, kterého zvláště v případu mobilisace bylo by lze zjednati jen se značným nákladem, a to ještě v jakosti i množství nehrubě válečným účelům vyhovujícím. Proto musily býti správě vojenské zákonodárstvím poskytnuty prostředky a cesty, aby tato potřeba úplně byla opatřena racionelním a rychlým řízením vyvlastňovacím, ku kterému právě v době míru zavésti jest potřebná opatření a přípravné práce. Tuto tendenci sleduje zák. ze dne 16. dubna 1873 č. 77 ř. z. o uhražování potřeby koní při mobilisaci pro stálé vojsko a zeměbranu, jakož i prováděcí nařízení min. pro zemskou obranu, min. orby a min. vnitra ve srozumění s říš. min. války ze dne 18. března 1891 č. 35 ř. z.

II. Zákonné podmínky.

1. Musí býti nařízena mobilisace t. j. musí býti nařízeno, by ozbrojená moc nebo část její nastoupila ve stav válečný.

2. Odvod koní k výzbroji vojska potřebných smí se státi jen na rozkaz císaře.

3. Majitelé koní musí být vyzváni politickými úřady, aby své koně k službě válečné se hodící přenechali státu,

4. avšak jen za přiměřenou náhradu. Tyto podmínky výzvy a odškodnění vtiskují odvodu koní podstatný znak systému expropriačního.

III. Řízení při vyšetření potřeby.

1. Úhrnnou potřebu koní určuje na základě někdejšího »Ordre de bataille« říšské min. války, kteréž co rok sdílí tuto potřebu s ministerstvem zemské obrany obou částí říše.

2. Náklady s opatřením koní spojené hradí se ze společného rozpočtu.

3. Repartice potřeby koní děje se v obou částech říše, resp. příslušná kvota počítá se dle stavu koní vyšetřeného při posledním sčítání lidu.

4. V naší polovině říše přikáže se počet koní jednotlivým královstvím a zemím dle poměru, v jakém mohou tyto koně poskytnouti.

5. Další repartici na jednotlivé odvodní okresy provede stejným způsobem politická správa zemská ve srozumění s generálním velitelstvím.

6. Způsobilost k dodání koní zvláště zřetelem k jich schopnosti ke službě válečné jakožto jízdných nebo tažných koní vyšetřuje se ročními výkazy sdělanými od politických úřadů za součinnosti obecních starostů.

7. Odvodní okresy spadají v jedno s okresy soudními; města se samostatnými statuty tvoří samostatné (zvláštní) okresy odvodní.

IV. Odvod koní.

1. Na počátku každého roku ustanoví se zvláštní komise; každá komise sestává

a) z okresního hejtmana (starosty města) neb od něho zřízeného náměstka, jakožto předsedy;

b) z jednoho štábního nebo vyššího důstojníka vojska nebo zeměbrany;

c) z jednoho vojenského nebo civilního zvěrolékaře nebo vojenského podkováře a

d) ze dvou majitelů koní jakožto důvěrníků zvolených okresním zastupitelstvím nebo, kde těchto není, ze dvou představených všech obcí okresu odvodního. Ve městech se zvláštním statutem volí obecní zastupitelstvo důvěrníky.

2. Každé komisi přiděliti jest tři odhadce, které ustanovují politické úřady (ze zemědělských spolků nebo ze spolků ku chovu koní) a tito musí být k tomuto účelu zvlášť vzati v přísahu.

V. Osvobozeni od povinnosti odvodní jsou:

a) koně určení k dvorním službám císaře a členů císařské rodiny;

b) koně, které musí chovati státní zřízenci ku vykonávání svého úřadu;

c) koně majitelů pošt, k jichž chování povinni jsou dle smlouvy za účelem provozování služby poštovské;

d) koně praktických lékařů na venkově ku vykonávání jich úřadu;

e) koně cís. dvorních hřebčinců a výchoven státních;

f) hřebci soukromníkům patřící jakož i obecní licentovaní, prokáže-li se tato skutečnost předložením listu licenčního;

g) klisny s hříbaty, jakož i klisny patřící soukromým hřebčincům, které v posledních 4 létech nejméně dvakrát byly připuštěny a neplodnými nezůstaly.

VI. Řízení při odvodu.

1. Pro každý odvodní okres ustanoví politický zemský úřad v souhlasu s generálními velitelstvími odvodní místo.

2. Na místa odvodní v okresích předvedou se po obcích koně, kteří 1. ledna odvodního roku překročili 4. rok, odvodní komisí se prohlédnou a dle jich schopností roztřídí se na koně jízdné, tažné nebo nosné.

3. Z roztříděných koní nejprve odvedou se oni, jichž majitelé dobrovolně chtějí přenechati je za ustanovenou cenu remont. Zbytek odhadne se odhadci odvodními komisi přidělenými bez ohledu na ustanovenou cenu remont nebo na cenu mobilisací snad pro okamžik zvýšenou.

4. Nejprve odvésti jest ony koně, kteří byli nejníže odhadnuti.

5. Žádný majitel koní nesmí býti přidržán k tomu, aby postoupil více než polovinu svých koní.

6. Cena za odvedeného koně vyplatí se ihned. Každý vlastník odvedeného koně, kterému však nebylo vypáleno znamení, může místo něho dodati jiného způsobilého koně k odvodu nepřivedeného téléž kategorie.

7. Proti rozhodnutí odvodní komise, jakož i proti vyšetřené ceně odhadní nepřipouští se ani rekurs ani pořad práva.

VII. Tresty.

Oni majitelé koní, kteří neuposlechli vyzvání ku předvedení koní, mají být k tomu donucením přidržáni a nemohou-li prodlení své ospravedlniti, potrestáni buďtež politickým úřadem peněžitou pokutou 100 zl. za každého koně k odvodu povinného. Mimo to nésti musí útraty nuceného předvedení. Majitelé koní, kteří opomenuli včasně oznámiti, kolik mají koní, nebo nepředvedli svých koní ku klassifikaci a dostatečně se neospravedlnili, potrestají se dle min. nař. ze dne 30. září 1857 č. 198 ř. z.

VIII. Odbytí se strany obcí.

Obce odvodního okresu mohou postaviti dobrovolně též příslušný kontingent koní ze svého okresu, aby odvrátily nucený odvod.

IX. Soupis koní má za účel oznámení a sdělání seznamu koní, čímž má se nabýti statistických dát o koňstvu v zemích a královstvích na říšské radě zastoupených, jakož i podkladů ku klassifikaci koní. Klassifikací mají být vyloučeni od předvedení na místa odvodní koně k účelu války rozhodně nezpůsobilí, a spolu má být vyšetřeno, kolik koní hodí se k účelům válečným. Oznámení koní se strany majitelů děje se každoročně, soupis a klassifikace koní každé tři roky.

X. Povinnost k oznámení.

Majitelé koní jsou povinni na vyzvání oznámiti obecnímu starostovi stav svých koní a nosných zvířat. Od každoročního oznamování jsou osvobozeni toliko

a) koně určené k dvorním službám císaře a členů císařské rodiny;

b) koně císařského dvorního hřebčince a státních ústavů pro chov koní;

c) koně vojenského eráru a koně aktivních důstojníků k obstarávání jich služby nezbytně potřebné;

d) koně vyslanců cizích mocí a personálu vyslaneckého.

XI. Klassifikace koní má se díti zpravidla v každé obci a to v přítomnosti komise sestávající z úředníka okresního politického úřadu, důstojníka (aktivního nebo záložního), z představeného obce (jeho náměstka) a zvěrolékaře. Starosta obce podporován jsa 2 členy obecního zastupitelstva má pořiditi výkazy klassifikační; tento výkaz a výkazy o spůsobilosti tvoří podklad pro určení oněch koní, které předvésti jest v případu mobilisace na místě odvodním. Klassifikace má se pokud možno opírati o poslední plán odvodu koní; při klassifikaci rozhodovati má o spůsobilosti koní vojenský znalec.

Odvodňování (stavby odvodňovací).

I. Pojem.

Stavbami odvodňovacími rozumíme zařízení, jimiž voda z nějakého místa za účelem vysušení pozemků se odvádí. Slouží především účelům hospodářským (odvádění rybníků, vysušování bařin, odvodňování rolí atd.). Jelikož účelem staveb odvodňovacích podobně jako zavodňovacích jest odvádění vody a zhusta se při nich vyskytá potřeba služebností, platí pro ně obdobně tytéž zákonné předpisy jako pro stavby zavodňovací (§ 17 vod. z.) a sice:

1. Pokud jde o stavby odvodňovací prováděné na vlastní půdě a aniž jimi bylo by se dotýkáno vod veřejných anebo práv osob třetích, nejsou vůbec vytknuta žádná omezení (§§ 16, 17, 18 vod. z. z., dle nichž v případě, že by stavby ty měly vliv na vodu veřejnou, jest zapotřebí též povolení politického úřadu).

2. Podnikatelé mohou žádati, aby jim za účelem zřízení staveb odvodňovacích proti přiměřené náhradě služebnosť na cizím pozemku byla udělena nebo dle vůle vlastníkovy potřebný pozemek byl postoupen (§ 15 vod. z.). Toto donucovací právo nevztahuje se však na budovy se dvory, zahradami a ohraženými sady k nim náležejícími. Nemohl-li by vlastník pozemku následem těchto staveb účelně užívati, může žádati, aby celý pozemek byl odkoupen (§ 32 vod. z. z.).

II. Zařízení odvodňovací.

Základní zásady právní jich se týkající jakož i jich přípustnosti obsahuje § 491 o. o. z., dle něhož, bylo-li by třeba k odvádění vod příkopů a stok (kanálů), musí je zříditi vlastník pozemku panujícího; rovněž je musí řádně pokryti a čistiti a tak k ulehčení břemene služebního pozemku přispívati. Zemské vodní zákony ustanovení § 491 rozšířily ještě v tom směru, že podnikatel jest též povinen potřebné mosty a stezky, průtoky, jakož i vůbec, čeho třeba jest k ochraně bezpečnosti osoby a majetku, sám zříditi a udržovati (§ 32 česk. vod. z. z.). Jedním z nejdůležitějších zařízení odvodňovacích jest t. zv. drenáž (drainage, »trubkování«), to jsou podzemní stoky, jimiž se voda odvádí a tím velice rychle pozemek se vysušuje. Drenáž má význam pro rolnictví velmi dalekosáhlý; objevila se nejprve v Anglii v r. 1833, načež rozšířila se velice záhy po celé Evropě.

III. Odvodňování v zájmu veřejném.

Konají-li se stavby odvodňovací v zájmu veřejném, musí potřebné pozemky a jiné nemovitosti k tomu účelu býti postoupeny nebo potřebná pozemková služebnosť zřízena, v obou případech za přiměřenou náhradu. Potřebný materiál, pokud nachází se na pozemku, k jehož ochraně stavba ta sloužiti má, musí vlastník k tomuto účelu za přiměřenou náhradu přenechati (§ 49 vod. z. z.). Zřízení odvodňovacích staveb může i bez návrhu podnikatelova úředně býti nařízeno, pokud jest jich třeba k neškodnému svádění horských bystřin (§ 2 zák. ze dne 30. června 1884 č. 116 ř. z.).

IV. Společná zařízení odvodňovací.

K zřízení společných odvodňovacích staveb ve větších rozměrech utvoří se zpravidla vodní společenstva; náklad na tyto stavby pak nesou členové družstva vodního dle poměru stanovami určeného nebo jinak smluveného. Nelze-li docíliti o tom smírného dohodnutí, rozhodne o míře příspěvku politický úřad slyšev prve znalce (viz čl. Společenstva vodní).

Odvod vojenský a roční kontingent nováčků.

A) Odvod.

Odvod vojenský jest zákonný akt státní moci, kterýmž branci dle míry tělesné způsobilosti ku splnění vojenské povinnosti jsou přidržováni. Předpisy odvodu obsahují § 8 a §§ 38—49 bran. zák. ze dne 11. dubna 1889 č. 41 ř. z. Pravidelný odvod odbývá se v Rakousku od 1. března do konce dubna (předp. bran. I. díl, § 42 I.).

I. Losování branců.

Losování má ten účel, aby ustanoven byl pořad, v němž branci, budou-li odvedeni ve své třídě životní, stanou se buď nováčky (rekruty), nebo náhradními záložníky, vřaděni byvše buď do vojště nebo zeměbrany. Los vytažený má platnosť pro brance po celou dobu povinnosti branné, tedy také i ve vyšších třídách životních. Odvod mimo třídu životní a pořadí losovní považovati jest za trest, kterým trestají se přestupky branného zákona, a který stihne toho

a) kdo v úmyslu, aby ušel povinnosti odvodní, nedostaví se k odvodu aneb ku přezkoušení (§ 44 bran. z.);

b) kdo za trvání odvodu odebeře se do ciziny a tam se zdržuje (§ 45 bran. z.);

c) kdo užívá pletich lstivých, aby vymknul sebe nebo jiného zákonné povinnosti branné (§ 47 bran. z.);

[illegible]

[illegible] přednosty politického [illegible] okresního [illegible] městského [illegible] místa odvodního;

[illegible] vojenského velitele [illegible] lékaře nebo [illegible]

[illegible] praporu zeměbraneckého.

[illegible] úřadem politickým jeden [illegible] praporu zeměbraneckého [illegible] komise odvodní zřízena jest [illegible] ještě stálá komise [illegible] § [illegible] která řídí odvody [illegible]

[illegible] a politického úřadu mají rozhodný [illegible] hlas. V místnosti odvodní nesmí [illegible] komise a brance: udržovati pořádek [illegible] přísluší úřadu politickému [illegible]

[illegible] o výkonu odvodu.

[illegible] obci, oni ručí za totožnosť [illegible] přítomni. Nežli se předvedou [illegible] budtež branci mimo třídu životní [illegible] kteří zmeškavše odvod předešlý staví se do- [illegible] Každému, kdož byl odveden k vojsku (váleč- [illegible] k zemské obraně, nebo náhradní záloze budiž příští [illegible] Prohlídku lékařskou vykoná lékař za přítom- [illegible] duchovní pastýři a branci nápadně [illegible] podržeti, ostatní dostaví se před komisi [illegible]

[illegible] které prohlásí lékař vojenský za způso- [illegible] budtež dle řady losovní k vojsku nebo k [illegible] (předp. bran. I. díl, § 94, 3). O způsobilosti [illegible] lékař vojenský své dobrozdání (předp. bran. I. díl, § 94, [illegible]).

b) Přezkoušení před komisí smíšenou podrobí se branci, u nichž komise odvodní nové ohledání ve příčině jich způsobilosti ke službě vojenské navrhla. Komise přezkoušecí, které zřizují úřady politické ve srozumění s vojenským velitelstvím teritorialním, úřadují v určitých včasně ohlášených dnech a hodinách (předp. bran., I. díl, § 112—121).

c) Neschopnosť jest buď dočasná, buď taková, jež činí brance nezpůsobilým jen ke zbrani aneb ku každé službě. Branci I. a II. třídy životní uznají se dočasně neschopnými, když vyléčení jich vad lze očekávati. V III. třídě životní musí však uznáni býti bud schopnými nebo neschopnými.

d) Branci méně schopní odvádějí se obyčejně teprve ve III. třídě životní a vřaďováni bývají k náhradní záloze aneb k zemské obraně.

e) Branec odevzdá se do nemocnice vojenské, jedná-li se o zjištění vady, kterou dle prohlášení lékařského při odvodu zjistiti nelze a která vyžaduje vyšetření instrumentálního nebo delšího trvalého pozorování; sem náležejí též ti, kdož jsou stiženi padoucnicí, ježto nemoc tato často bývá simulována. Branec může dán býti též do občanské nemocnice, lze-li vadu jeho zhojiti ve čtyřech měsících bez operace chirurgické. Odevzdání do nemocnice nařídí zástupce vojenský tehdá, je-li branec schopným zbraně. Branci však, kteří dodávají se do nemocnice vojenské neb občanské, nesmějí býti nuceni k operaci chirurgické (bran. předp. I. díl, § 93, 1—3). Kde jest více lékařů vojenských, mají býti bráni střídavě k odvodu vojenskému (bran. předp., díl I., § 41, 4).

f) Každá komise odvodní má vésti listinu odvodní. Tato obsahuje jména branců a u každého z nich pak nález, výhody přiřknuté, přidělení odvedeného a povšechné poznámky. V listině nesmí se nic nožem škrábati, opravy a výškrty musejí býti odůvodněny třemi členy komise a tak předsevzaty, že původní slova zůstanou čitelnými; listina odvodní budiž denně skončena a podepsána (předp. bran. I. díl, § 98).

g) Protokol odvodní veden budiž u každého doplňovacího velitelství okresního na základě listiny odvodní a budiž dle ročníků uschováván (předp. bran., I. díl, § 99).

IV. Osvobození.

a) Padoucnice. Komise odvodní může pokládati padoucnici za zjištěnou, prokáže-li se tato souhlasnou výpovědí dvou věrohodných v přísahu vzatých svědků. Též vysvědčení lékařská od vojenských ústavů léčebních nebo vojenských ústavů vzdělávacích dále od zemských a větších občanských nemocnic vydaná mohou býti platnými důkazy o padoucnici, zjistili-li lékaři nemocniční nemoc vlastním pozorováním. Komise odvodní není však ani výpověďmi svědků ani vysvědčeními těmito vázána, nýbrž může nařiditi, aby branec dán byl do nemocnice vojenské anebo požadovati přísežný výslech svědků (předp. bran., I. díl, § 92, 3).

b) O choromyslných platí táž nařízení jako o brancích padoucnicí stižených s tím jen rozdílem, že vysvědčení úřední zemských aneb větších blázinců tuzemských mají úplnou platnosť. Starostové obecní mají doklady o brancích choromyslných a padoucnicí stižených nejdéle v měsíci únoru hejtmanství okresnímu (magistrátu) předložiti (předp. bran., I. díl, § 93, 9).

c) Mrzáci na základě nálezů úředních každou pochybnosť vylučujících škrtnou se komisí odvodní z listiny odvodní, aniž by se museli k odvodu dostaviti (předp. bran., I. díl, § 94, 5).

V. Výhody při konání povinnosti branné.

Dle zákona branného přísluší výhody jednoročním dobrovolníkům (§§ 25 a 26), pak medikům (§ 27), farmaceutům (§ 28), zvěrolékařům (§ 29), vojenským úředníkům (aspirantům) (§ 30), bohoslovcům (§ 31), učitelům (§ 32), držitelům pozemků (§ 33) a živitelům rodin (§ 34). Žádosti reklamační podány buďtež v měsíci lednu nebo únoru, však nejpozději v čase, kdy odvod hlavní se odbývá, u úřadů politických (magistrátu). O podaných žádostech rozhoduje komise odvodní. O nárocích na úlevu rozhodne zástupce vojska po případě zemské obrany tehda, byly-li žádosti podány kandidáty učitelství (předp. bran., I. díl, § 52, 2) a živiteli rodin (předp. bran., I. díl, § 60, 3) při odvodu aneb dodatečném odvodu u příslušného okresu doplňovacího. Ve všech ostatních případech rozhodne zástupce úřadů politických nahlédnuv ve spisy a vyslechnuv dobrozdání zástupce vojenského. Rozhodnutí se vynese však jen tehda, byl-li branec, u kterého za úlevu bylo žádáno, skutečně odveden. Podal-li reklamaci, ale odveden nebyl, vrátí se jemu žádosť jako bezpředmětná (předp. bran., I. díl, § 46). Byl-li však branec, který reklamoval, určen pro odevzdání do nemocnice nebo ku přezkoušení, nebo dostaví-li se následkem delegace před cizí komisi odvodní, může rozhodnutí před skutečným odvodem býti vyneseno. Toto stane se ovšem bezúčinným, když ten, kdo reklamoval, odveden nebyl. Bylo-li žádáno za úlevu vzhledem ku poměrům nastalým teprve po hlavním odvodu, pak vynese rozhodnutí příslušný úřad politický a postoupí spisy doplňovacímu a zeměbraneckému velitelství za příčinou dobrozdání. Strana obdrží o rozhodnutí výměr, ač nebyla-li podána žádná námitka. Námitky činiti může zástupce vojenský i žadatel; rekursy dotyčné podati jest ve 14 dnech u úřadu politického, kterýž je postoupí politickému úřadu zemskému. Zamítnutý může se odvolati ve 4 nedělích k ministerstvu obrany zemské (předp. bran, I. díl, § 47).

VI. O každém předvedeném branci rozhoduje zástupce vojska (předp. bran., I. díl, § 94, 1—11), kterýž uváživ dobrozdání lékařské, jímž však vázán není, má vysloviti některé z následujících usnesení:

a) odvésti;
b) odvésti jakožto méně schopného;
c) znovu se dostaviti;
d) zbraně neschopný;
e) vymazati.

Proti usnesení zástupce vojenského na »odvésti« nemůže činiti námitky žádný člen komise. Z usnesení komise ve příčině způsobilosti brancovy nelze se stranám odvolati (§ 94, 11 předp. bran.). Usnesení »znovu se dostaviti«, může býti učiněno jen v I. a II. třídě životní a znamená, že branec má se předvésti v nejbližší třídě životní. Usnesení »neschopný zbraně« může býti učiněno, je-li branec zbraně trvale neschopný, způsobilým ale ke službě domobranecké beze zbraně; v I. a II. třídě může býti prohlášen branec neschopným zbraně, učinil-li lékař vojenský dobrozdání »neschopný služby ve zbrani« aneb »neschopný kterékoli služby«. Usnesení »vymazati« znamená, že branec má býti škrtnut úplně z listiny odvodní, ježto se nehodí k žádné službě vojenské a také ne ke službě v domobraně beze zbraně. Usnesení toto lze učiniti jen tehdá, je-li branec pro svůj neduh nebo vadu trvale zbaven způsobilosti k práci a výdělku. V I.

a II. třídě životní může prohlášen býti za vyškrtnuta, koho lékař vojenský uzná úplně neschopným »ku každé službě« (předp. bran., I. díl, § 94, 5).

Různí-li se mínění členů komise o způsobilosti brancově, poukáže se branec z I. a II. třídy životní ku přezkoušení; branci ze III. třídy životní mohou býti odvedeni k obrané zemské nebo ku záloze náhradní. Různí-li se mínění jen o stupni neschopnosti, tu nabývá vždy vrchu mínění branné moci státu příznivější (předp. bran., I. díl, § 94, f).

VII. Vřadění nováčků ve sbory dle druhu zbraně.

a) K myslivcům přidělují se muži obratní a dobrého zraku;

b) ku jízdectvu: muži, kteří se vyznají v ošetřování koní;

c) ku dělostřelectvu: lidé vyššího vzdělání;

d) k zákopnictvu: lidé, kteří zaměstnáni byli při živnostech stavebních, lodníci, rybáři, mlynáři a řemeslníci;

e) ke sboru zdravotnímu: ranhojiči, pomocníci ranhojičtí, laboranti, ošetřovatelé, holiči, hotovitelé lékařských a chirurgických nástrojů;

f) k odboru oděvnímu: krejčovští řemeslníci;

g) ke sboru zásobovacímu: pekaři, mlynáři, bednáři;

h) do ústavů pro chov koní: lidé v ošetřování koní zběhlí a žáci hospodářských škol;

i) k válečnému loďstvu žáci vyšších škol hospodářských, topiči, loďaři, provazníci, tesaři, námořníci a dělníci ve zbrojnicích. Ku přáním branců za přidělení k jistému druhu zbraně buď přihlíženo, dají-li se spojiti se zájmy služebními a nejsou-li nemístná (předp. bran, díl I., § 96, 7).

VIII. Chovanci teresianské vojenské akademie v Novém Městě Vídeňském, technické vojenské akademie ve Vídni, námořnické akademie ve Rjece a pak všech kadetních škol, kteří dosáhli odvodního stáří, nedostavují se k odvodu, pokud jsou chovanci zmíněných vojenských ústavů, mají však velitelstvím ústavu oznámeni býti starostovi jich obce domovské. Odvod chovanců uvedených vojenských ústavů vzdělávacích děje se dotyčným ústavem a komise sestává z velitele, pobočníka a správčího lékaře. O odvodech podá se zpráva listinami odvodními příslušnému velitelství doplňovacímu, kteréž vyrozumí úřady politické, v jichž okresu leží domovská obec brancova (předp. bran., I. díl, §§ 141 a 142).

IX. Vřadění všech branců děje se na základě rozvrhů dle okresů odvodních po případě na základě kontingentního sčítání, jež 31. srpna každého roku se končí. Ihned vřaděni buďtež: branci mimo třídu životní a pořadí losovní; branci dodatečně odvedení; námořníci z povolání; branci odvedení ve III. třídě životní k zeměbraně a branci odvedení k zeměbraně z Kotoru a Ragusy (předp. bran., I. díl, § 96, 1—3). Ostatně určí zástupce vojska na základě dobrozdání lékařského a s ohledem na schopnosti důstojníkem okresu doplňovacího zjištěné, vřadění branců do vojště nebo zeměbrany. Má-li branec schopnosť pro dva nebo více druhů zbraně, budiž to poznamenáno v protokole odvodním (předp. bran., § 96 I. díl).

X. K záloze náhradní a sice v pořadí losovním buď k náhradní záloze vojska nebo zeměbrany odvádějí se bezprostředně dle § 18 bran. z.: bohoslovci, učitelé, držitelé zděděných usedlostí hospodářských, vlastní živitelé rodin a osoby méně schopné; naproti tomu nadpočetní odvedou

se jako všichni ostatní branci s výhradou věnování a vřadí se do zálohy náhradní teprv po sčítání kontingentálním.

XI. Odvod jednoročních dobrovolníků koná se u příslušného doplňovacího velitelství okresního, dříve však jest podati příslušnou žádosť. Odvod děje se dle všeobecných pravidel a sice vyjímaje měsíce březen a duben (předp. bran., I. díl, § 69, 1) ve dnech určených pro odvody dodatečné (předp. bran., I. díl, § 92, 3).

XII. Odvod dobrovolníků, kteří vstoupiti míní k vojsku neb obraně zemské na základě §§ 22 a 23 branného zákona, koná se po obdržení povolení písemného, jež udílí velitelství oprávněné přijímati dobrovolníky (předp. bran., I. díl, § 147, 2) bez prostřednictví úřadů politických. Odvádějí se: hudebníci při plucích, plavčíci, všichni ostatní dobrovolníci a cizozemci u toho doplňovacího velitelství okresního, jež jest nejbližším jich bydlišti. V pádu přijetí zašle se listina odvodní dotyčnému sboru vojenskému; nebyl-li však žadatel přijat ve svazek vojenský, zašle se mu zpět spis přijimací; o jeho neschopnosti nesmí se však jemu vydati ani výměr ani vysvědčení (předp. bran., I. díl, § 1217, 9.) (Viz čl. Dobrovolníci jednoroční.)

XIII. Odvod delegací (předp. bran., I. díl, § 101) koná se, když branci, kteří nejsou příslušnými do svého bydliště (§ 27, I. dílu předp. bran.), obdrželi povolení, že smí se dostaviti před komisí odvodní svého bydliště. Zpravidla dostaví se ke hlavnímu odvodu, a za jich totožnost ručí starosta obecní jich pobytu; nemůže-li býti zjištěna totožnosť brancova, dostaví se k odvodu před obvodní komisi, kam přísluší.

XIV. Branci v cizině se zdržující, kterýmž dle § 27, 3, I. dílu předp. bran. uděleno bylo povolení, že mohou se stavěti před komisi tuzemskou, která nejbližší jest jich bydlišti, musí se vykázati tímto povolením a dokázati určitě svou totožnosť (t. j. tato musí býti ověřena úřadem politickým jich pobytu a též úřadem vyslaneckým (předp. bran., I. díl, § 101, 6).

XV. Rak.-uherští občané státní v cizině trvale se zdržující sproštěni jsou povinnosti dostaviti se před komisi odvodní, dokáží-li vysvědčením lékařem vyslaneckým vydaným a vyslanectvím stvrzeným, že jsou stiženi vadou tělesní, která by odůvodňovala usnesení »znovu se dostaviti«, »zbraně neschopný« aneb »vymazati« (bran. předp., I. díl, § 708, 1—3). Byl li však branec uznán vyslanectvím »schopným« aneb »méně schopným«, musí pak si označiti tuzemskou komisi odvodní, před níž se chce dostaviti. Bližší ustanovení obsahují nařízení pro vyslanectví a úřady konsulátní (příloha V. k dílu I. předp bran.). Žádosti dotyčné podati se musí nejdéle do 1. ledna toho roku, v němž branec k odvodu dostaviti se má.

XVI. Přísaha vojenská.

Branci odvedení musejí ještě téhož dne, kdy odvedeni byli, složiti vojenskou přísahu, jejíž přísežní znělku způsobem slavnostním bez náboženských symbolů přečte jim důstojník okresu doplňovacího, po případě zástupce zemské obrany (bran. předp., I. díl, § 100). Přísahu tuto složiti musí též ti, kdož byli odvedeni k náhradní záloze neb k zeměbraně. Tato přísaha vojenská jest nejdůležitějším úkonem odvodu, který nabývá tím plné moci právní. Složením přísahy stane se odvedený vojákem, jakmile byl povolán, podléhá vojenskému zákonu trestnímu; nesplní-li vojenský rozkaz povolávací, podléhá ještě přísnějším nařízením zákona ze dne 28. června

1890. Zdráhá-li se odvedený složiti přísahu, přečte se jemu přísaha a poznamená se to v protokole, kterýžto záznam má tytéž následky zákonné jako složená přísaha (nař. dvor. komory ze dne 10. července 1832, č. 570, a nař. min. zemské obrany ze dne 19. října 1870, č. 189).

XVII. Ustanovení výjimečná.

Pro brance vojska a válečného loďstva stanovena jest výška těla na 155 cm., pro brance zemské obrany nejméně na 153 cm. (předp. bran., I. díl, § 91, 2.) Míra objemu v prsou není předepsána.

a) Bez ohledu na výšku těla mohou býti odvedeni branci písma znalí, avšak jen tehda, nemůže-li se potřebný počet písařů jinak opatřiti (bran. předp., I. díl, § 94, 3). Velitelé lodí námořnictva válečného v cizině meškajících jsou oprávněni (před. bran., I. díl, § 147, 12 a § 108, 4), v důležitých případech odváděti dobrovolníky a brance pro pravidelnou službu námořnictva válečného, kteří se zavázali nastoupiti službu jako námořníci dnem odvodním. Řemeslníci mohou býti odváděni ve výšce od 153 cm. a sice (dle příl. IV. předp. bran.): krejčí, řemenáři, sedláři, mechanici, a jiné osoby ke službě technické způsobilé, telegrafisté, koláři, dělníci zaměstnaní ve strojírnách, zřízenci železniční, dopravní, strojní a dílní, holiči, pomocníci chirurgičtí a vůbec lidé ke zdravotní službě způsobilí; všichni pomocníci oděvních a potravních živností, pak námořníci a lodní řemeslníci.

b) Mladíci zaměstnaní při strojích a hudbě musí se odvésti hned po dokonaném 17. roce, předpokládajíc, že dosáhli úplné schopnosti ku válečné službě, což jest základní podmínkou odvodu (předp. bran., I. díl, § 148, 10).

c) Branci, na nichž lpí podezření, že se sami zmrzačili a kteří byli schopnými neb méně schopnými uznáni, buďtež ihned odvedeni; jinak budiž jich odvod odložen až do ukončení soudního řízení. O podezřelých okolnostech zaveden buď podrobný protokol a zaslán bez odkladu příslušnému soudu trestnímu (bran. předp., I. díl, § 92, 3).

XVIII. Přezkoušení komisí smíšenou podrobí se oni branci, ve příčině jichž komise odvodní opětné vyšetření jich způsobilosti ku službě válečné navrhla.

XIX. K dodatečnému odvodu musejí se dostaviti ti, kdož s povolením aneb bez něho nedostavili se ku hlavnímu odvodu. Pro brance tyto zřízena jest ve stanovišti každého doplňovacího velitelství okresního stálá komise odvodní. Odvody dodatečné konají se vyjímaje měsíce březen a duben, vždy 5. a 20. každého měsíce, v květnu mimo to 12. a 17. ve stanovišti doplňovacího velitelství okresního. Nařízení o hlavních odvodech mají platnosť i při odvodech dodatečných (bran. předp.. I. díl, §§ 102—106).

XX. Různá osvědčení.

a) Každý odvedený branec obdrží list věnovací, který buď vyplněn dle věnování a přidělení a podepsán zástupcem vojska aneb zástupcem obrany zemské. Po doručení listů věnovacích buďtež odvedení branci propuštění vyjímajíc brance odvedené z trestu mimo třídu životní a pořadí losovné, kteří musí okamžitě nastoupiti službu vojenskou (bran. předp., I. díl, §§ 99 T a 100, 4).

b) Vojenský pas obdrží odvedení branci, kteří ihned vřaděni byli k vojenskému sboru, aneb na př. dobrovolníci jednoroční, kteří ponecháni jsou v neaktivním svazku.

[illegible] Branci, kteří byli vřaděni bezprostředně v evidenci zálohy náhradní, obdrží [illegible] list věnovací předp. bran. I. díl, § 100, 5). [illegible] Vysvědčení o lékařském vyšetření při odvodu nesmí se [illegible] předp. I. díl, § 87, 6). Odvodní komise nemusí [illegible] vysvědčením lékařským, kterými se branci při odvodu prokáží [illegible] bran. I. díl, § 92, 6). Brancům, kteří své povinnosti odvodní [illegible] může odvodní komise na jich prosbu potvrditi, že jich sňatku [illegible] se stanoviska branného zákona žádná překážka nevadí (bran. předp. I. díl, § 87, 6).

[illegible] Kontingent nováčků.

[illegible] Význam.

Kontingent nováčků rekrutů, t. j. dorostu vojenského) jest počet [illegible] mužstva, jež má býti každoročně odvedeno, aby doplnilo a udržovalo [illegible] válečné. § 14 bran. z. ustanovuje, že roční kontingent nováčků, kterého jest k zachování vojska a námořnictva válečného [illegible] stanoven jest číslem 103.100 mužův a repartuje se na království a země na říšské radě zastoupené s jedné a na země koruny uherské se strany druhé, dle počtu obyvatelstva a to na základě výsledku [illegible] při posledním sčítání lidu. Dle sčítání konaného 31. prosince [illegible] mají království a země na říšské radě zastoupené postaviti 60.389 mužů [illegible] roční kontingent nováčků. K udržování zemské obrany království a zemí na říšské radě zastoupených, vyjímaje Tyroly a Vorarlbersko, určil se roční kontingent rekrutů na 10.[illegible] mužů. Výše stanoveného kontingentu [illegible] po 10 let. Před uplynutím 10 let lze jej změniti, uzná-li císař [illegible] příslušných zodpovědných vlád rozmnožení nebo zmenšení [illegible] kontingentu nováčkův za nutné. Skutečné postavení kontingentů nastane však jen tehdy, když zákonodárné sbory je pro ten který rok také [illegible] Před [illegible] výše naznačené doby buďtež předlohy [illegible] se nezměněného ponechání nebo změny kontingentu rekrutů [illegible] říšské radě v čas podány. Již v § 11 branného zákona z r. 1868 byla síla vojska a válečného loďstva stanovena co do úplného válečného stavu na [illegible] mužů pro budoucích 10 let. Tento válečný stav byl [illegible] zákonem ze dne 31. prosince 1878 na další rok a zákonem ze dne [illegible] 1879 na dalších 10 let, totiž až do konce roku 1889 s tím ustanovením, že předlohu o dalším stanovení válečného stavu jest podati k ústavnímu projednání před uplynutím roku 1888. Ve skutečnosti [illegible] však žádný jiný stát do svého branného zákona ustanovení o válečném stavu svého vojska; jesti arci zásadním úkolem zákonodárství, by [illegible] používání poddaných k účelům branným v míru i ve válce, [illegible] však, aby vymezovalo hranice tomuto zákonem připuštěnému odvádění obyvatelstva ku konání služby válečné. Obsahuje-li přes to novela ku brannému zákonu ze dne 11. dubna 1889 toto stanovení kontingentu nováčků, stalo se to, aby se zachovala parita vůči Uhrám, které si vždy [illegible] právo určovati kontingent rekrutů.

II. Zákon o ročním kontingentu nováčků. Na zákl. ustanovení § 14 branného zákona má říšská rada každoročně povoliti kontingent rekrutů, tudíž roční počet mužstva, jež se má k zachování stavu vojska, válečného loďstva a zemské obrany odvésti a to pořadem zákona.

III. Co se týče povolání a vojenského výcviku každoročního kontingentu nováčků, jsou o tom v organisaci vojenské pro jednotlivé druhy

sborů zvláštní ustanovení. Při všech druzích sborů vyjímaje sbor zdravotní povolávají se zásadně rekruti 1. října, u zdravotního sboru dílem 1. října odvodního roku dílem 1. února budoucího roku. Aby bylo lze provésti povolání rekrutů, s co možná malým překročením stanoveného presenčního stavu, posýlají se v říjnu na dovolenou vojáci nejdéle sloužící a to u pěchoty před, u jiných sborů po nastoupení nováčkův.

Když úplně se uhradí rekrutními kontingenty potřeba u vojska (válečného námořnictva) a u zemské obrany, tu rekruti zbylí zařadí se jakožto »přespočetní« do náhradní zálohy. Tito přespočetní rozdělí se mezi vojsko a zemskou obranu v poměru ku kontingentům nováčků dle pořadí losu tak, že nejvyšší čísla losů připadnou zemské obraně; kteří pak byli odvedeni přímo k náhradní záloze, přidělí se k vojsku nebo k zemské obraně dle toho, mají-li číslo losu pro vojsko nebo pro zemskou obranu. Rekruti k vojsku připadlí a náhradní záložníci buďtež přiděleni zásadně k těm oddílům vojska, která se doplňují ze zemského obvodu vojenského, v němž mají svůj domov (§ 15 brann. z.).

IV. Kontingentní rozpočet.

O hrazení potřeby vojska (námořnictva válečného) a zemské obrany repartovanými kontingenty rekrutů budiž každoročně 31. srpna učiněn rozpočet. Při tomto kontingentním rozpočtu buďtež čítáni jak všichni ti, kdož od 1. září předešlého roku byli odvedeni na zákonitou dvanáctiletou dobu služební, jakož i všechy až posud definitivně určené zálohy. Vyňati jsou ti, kdož dle § 18 *a*, *b*, *c*, *d*, a *e* bran. z. odvedeni jsouce, přímo zařaděni byli do náhradní zálohy, jakož i ti, kdo sami se zmrzačivše přece za schopné uznáni byli k podřízeným službám. V míru buďtež přeloženi ti, kdož přes kontingent rekrutů byli odvedeni, z vojska (válečného loďstva) k zemské obraně, ze zemské obrany k náhradní záloze. Naproti tomu buďtež přibráni ti, kteří jakožto »přespočetní« při repartici byli přiděleni nákradní záloze, ku hrazení eventuelních schodků ve zmíněných kontingentech. Kdyby se tedy vyskytly schodky, sestaví ze sebe tito onen scházející počet, který se pak při nejbližší kontingentní repartici do rozpočtu zařadí a rozmnoží tudíž kontingent příštího roku. Zbývající podělování vojs a a zemské obrany náhradní zálohou nastává rovněž 31. srpna (§ 42 branného zákona).

Odvolání (v novém soud. řádu).

I. Pojem a účinek.

Odvolání jest řádným opravným prostředkem z rozsudku první stolice, který směřuje především k tomu, aby rozsudek v odpor vzatý na základě procesní látky prvním soudem shrnuté byl přezkoumán a sice jak co do věci samé, tak i co do řízení rozsudku předcházejícího, pokud toto vůbec v odpor ještě vzato býti může. Při posuzování správnosti rozsudku co do věci samé musí však soud odvolací z úřední povinnosti přihlížeti též ku nedostatkům, které řízení činí zmatečným (§ 461 a 462 nov. s. ř.). S odvoláním jest spojiti též t. zv. stížnosti zachované, t. j. stížnosti proti opatřením a usnesením soudu během řízení vydaným, které samostatnou stížností v odpor vzíti nelze. Odvolání, pokud se týče přisouzených nákladů, má však místo jen tehdy, beře-li se zároveň v odpor výrok ve věci hlavní, ježto proti výroku o nákladech připouští se jen rekurs (§ 55 nov. s. ř.).

Odvolání tedy předpokládá:

1. rozsudek (konečný, mezitímní, dílčí, doplňovací, kontumační, rozsudek při uznání, neb odřeknutí);

2. že odvolatel jest k odvolání oprávněn, tedy že je buď žalobcem neb žalovaným, společníkem ve sporu neb vedlejším intervenientem (§§ 13, 14 a 19 nov. s. ř.);

3. že odvolání podáno v čas (ve lhůtě 14denní) (§ 464 nov. s. ř.);

4. že bylo podáno v náležité formě (§§ 477, 496 a násl. nov. s. ř.);

5. že osoba k odvolání oprávněná se ho nevzdala neb od něho neustoupila (§§ 472 a 484 nov. s. ř.).

Odvolání má účinek jednak suspensivný, jednak devolutivný. Odvoláním v čas podaným zastaví se výkon rozsudku až do právoplatného rozhodnutí sporu potud, pokud rozsudek v odpor vzat byl (§ 466 nov. s. ř.). Ony části rozsudku, jichž návrhy odvolací se netýkají, stanou se právoplatnými a vykonatelnými. Avšak i na základě rozsudku, proti němuž odvolání bylo podáno, mohou býti povolena opatření prozatímní (§ 378 nov. ex. ř.), a je-li předmětem nároku rozsudečního pohledávka peněžní, též exekuce zjišťovací (§ 370 a násl. nov. ex. ř.). (Viz čl. Opatření prozatímní a exekuce zjišťovací). Devolutivný účinek odvolání pak záleží v tom, že odvoláním vznáší se spor na soud odvolací (při rozsudcích soudů okresních na sborový soud I. stolice (krajský resp. zemský) a při rozsudcích sborových soudů I. stolice (krajských resp zemských) na vrchní zemský soud.).

II. Spis odvolací.

Odvolání vznáší se odevzdáním spisu přípravného (odvolacího spisu) u procesního soudu první instance v neprodlužitelné lhůtě 14denní. Lhůta počíná se pro každou stranu doručením písemného vyhotovení rozsudku, ve věcech nepatrných však prohlášením rozsudku, když obě strany byly přítomny. Na místech, v nichž nesídlí alespoň dva advokáti, odvolací spisy mohou nahrazeny býti přiměřenými prohlášeními do soudního protokolu, jež spolupůsobení advokátova nepotřebují. Soudce, jenž protokol spisuje, má zvláště vyzvati stranu, aby přesně udala důvody odvolací, aby učinila určitý návrh odvolací, i aby udala okolnosti a důkazy, jež pro odvolací důvody mají nově býti předneseny, a má ji poučiti o právních následcích, když údaje tyto se opominou.

Odvolací spis kromě všeobecných náležitostí přípravného podání musí obsahovati:

1. označení soudu odvolacího;

2. označení rozsudku, z něhož se odvolává;

3. určité prohlášení, pokud rozsudek beře se v odpor, krátké ale přesné označení důvodů odporu (odvolacích důvodů), a prohlášení, zda navrhuje se zrušení nebo změna rozsudku, a která (odvolací návrh);

4. skutkové okolnosti a průvodní prostředky, kterými pravdivost odvolacích důvodů může býti dokázána;

5. jestliže odvolací návrh nebyl dán do protokolu, též podpis advokátův.

Právní vývody odvolací spis obsahovati nesmí (§ 467 nov. s. ř.). Toliko výjimečně může se tak státi, když obě strany výslovně se na tom shodly, že ústní líčení odvolací se odbývati nemá (§ 492 nov. s. ř.).

III. Řízení před soudem I. stolice.

Soud procesní (předseda senatu), jemuž odvolací spis byl podán, vyřídí je v ten způsob:

1. buď je jako opozděné *zamítne* (§§ 464, 468 nov. s. ř.; nebo

2. shledá-li je vadným, straně nařídí, aby se k soudu dostavila, a vady odstranila, neb odvolací spis vrátí a k opětnému předložení jeho již opraveného lhůtu ustanoví (§§ 84, 85 nov. s. ř.);

3. odvolací spis formálně správný a v čas podaný doručí se odpůrci odvolatelovu.

Chce-li tento v odvolacím řízení k vyvrácení důvodů v odvolacím spise uvedených užiti nových, v dosavadním řízení ještě neuvedených okolností a důkazů, nechť podá v konečné lhůtě 14denní po obdržení spisu odvolacího procesnímu soudu přípravný spis, po případě (§ 465) nechť učiní příslušné prohlášení do protokolu. Jakmile spis tento podán byl, neb prošla-li lhůta pro ně stanovená marně, předloží procesní soud odvolací spisy se všemi procesnými spisy soudu odvolacímu (§ 469 nov. s. ř.).

IV. *Řízení před soudem odvolacím.*

A) Řízení předběžné.

Když odvolací spisy došly soudu odvolacího, má přednosta nebo soudce, jemuž přednostou svěřeny byly úkony předsedy odvolacího senátu, spisy odvolací prozkoumati. Na základě tohoto prozkoumání budiž odvolání předloženo senátu odvolacímu, který o něm rozhodne v *sezení neveřejném* a bez předchozího ústního přelíčení *usnesením*:

1. když odvolací soud není příslušný k rozhodnutí o vzneseném odvolání;

2. když odvolání jeví se býti podle zákona nepřípustné nebo opozděné;

3. když v odvolacím spise není udán rozsudek, proti kterému odvolání se děje, když odvolací spis neobsahuje nižádného nebo žádného určitého odvolacího návrhu, nebo když odvolací důvody ani výslovně ani zřetelným poukazem jednotlivě nejsou uvedeny;

4. když odvolání z rozsudku pro zmeškání některé strany vyneseného na tom jest založeno, že tu není promeškání;

5. když rozsudek nebo řízení před vynesením rozsudku předcházející berou se v odpor jako zmatečné;

6. když výrok, do rozsudku pojatý, o námitce nepříslušnosti neb o sporu zahájeném neb o právní moci bere se v odpor;

7. když soudce, jemuž svěřeno jest prozkoumání odvolacích spisů, jest toho mínění, že rozsudek nebo řízení jemu předcházející trpí zmatečností odvolatelem neuvedenou (§§ 470, 471 nov. s. ř.). Odvolání jest nepřípustné zejména také tenkráte, když bylo podáno osobou, které nepřísluší opravný prostředek odvolání, nebo která odvolání platně se zřekla. Působnost zřeknutí se práva odvolacího, které učiněno bylo po prohlášení nebo doručení rozsudku soudce prvního, nezávisí na tom, zda-li by odpůrce přijal zřeknutí (§ 472 nov. s. ř.).

Jestliže odvolací senát pro zjištění odvolacích důvodů nebo zmatečnosti pokládá, že jest třeba vysvětlení okolností od stran neb od soudu první instance anebo jiných předchozích vyhledání, buďte vysvětlení nebo vyhledání tato nařízena a odvolací senát s použitím příslušných udání stran ve spisech odvolacích obsažených nechť buď sám je provede nebo soudcem, jemuž to přikáže, nebo procesním soudem první instance je provésti dá.

Odvolací soud se usnese:

a) aby odvolání přikázáno bylo příslušnému soudu odvolacímu, když odvolací soud, na který odvolání vzneseno bylo, není příslušný (§§ 474, 471 č. 1); neb

b) odvolání zamítne, jakožto formálně nemístné §§ 474, 471 č. 2, 3;

c) rozsudek zruší a rozepři podle toho, kterak úplné jest jednání před prvním soudcem provedené, vrátí procesnímu soudu první instance buď toliko k vynesení nového rozsudku nebo ku pokračování v jednání a k vynesení rozsudku:

α) shledá-li, že odvolání v případě pod č. 4 vznesené jest důvodným, nebo rozsudek resp. řízení v případě pod č. 5 zmatečným, a jestli dalšího jednání potřebí §§ 471, 4, 5, 478 nov. s. ř.;

β) jestliže v případu pod č. 6 soud první instance svou nepříslušnost neprávem byl vyřkl, aneb bezdůvodně pokládal, že spor jest zahájen, nebo rozhodnutí o žalobním nároku neprávem proto odepřel, poněvadž prý o něm již právoplatně jest rozhodnuto;

d) soud odvolací žalobu zamítne a řízení a rozsudek zruší:

α) Jestli neprávem procesní soud pokládal se býti příslušným;

β) jestli soud první instance neprávem nehleděl k zahájenému již sporu nebo jestliže nesprávně zavrhl návrh, aby žaloba bez jednání o hlavní věci byla zavržena, poněvadž žalobní nárok již právoplatně jest rozhodnut;

γ) nebyla-li některá strana řádně zastoupena;

δ) byl-li rozhodnuto o věci k pořadu práva nepatřící (§ 478 odst. 1 a 2, § 477 č. 3, 5 a 6).

Byl-li rozsudek v odpor vzatý zrušen pro nepříslušnost soudu první instance a rozepře poukázána byla k novému jednání před soudem příslušným, budiž nové jednání toto provedeno na základě jednacího protokolu o prvním jednání sepsaného a všech ostatních procesních spisů k odvolacímu soudu došlých. Všechna doznání stran i jinaká prohlášení, stranami při prvním jednání učiněná, podrží svou účinnost také pro jednání nové. Strany však při něm mohou přednésti i taková tvrzení o skutkových okolnostech a důkazy, útočné a obranné prostředky, které od nich při prvním jednání nebyly přivedeny k platnosti; rovněž mohou strany při pozdějším jednání dodatečně učiniti prohlášení o tvrzeních ohledně skutků a nabídnutých důkazech při dřívějším jednaní opomenutá neb odepřená (§ 476).

Byl-li zrušen rozsudek prvního soudce pro zmatečnost, aniž následkem toho pro vyřízení věci jest potřebí dalšího jednání, budiž, pokud zmatečnost sahá, vyrčeno odmítnutí žaloby.

Přikázání toto budiž však zrušeno, když obě strany v konečné lhůtě 8 dnů po doručení rozhodnutí soudu odvolacího navrhnou, aby odvolací soud po provedení potřebného nového jednání rozhodl ve věci sám. Tento návrh buď učiněn u soudu odvolacího. Byla-li rozepře přikázána některému soudu první instance, má soud tento z úřední povinnosti položiti rok k ústnímu líčení. Avšak s položením roku budiž sečkáno, až by rozhodnutí odvolacího soudu nabylo právní moci, když soud tento vyřkl, že řízení v první instanci teprve potom, až by odvolací rozhodnutí nabylo právní moci, má býti započato, nebo v něm býti pokračováno. Takovýto výrok může státi se z úřední moci nebo k návrhu; proti němu samostatný prostředek opravný není dopuštěn.

F) Ústní přelíčení odvolací.

1. Ustanovení roku.

Není-li podmínek pro to, aby vyžádáno bylo rozhodnutí odvolacího senátu, nebo jestliže odvolací senát shledal, že odvolací spis k tomu se hodí, by položen byl rok k ústnímu odvolacímu přelíčení, tedy rok tento budiž předsedou

odvolacího senátu tak ustanoven, aby mezi doručením předvolání stranám a rokem byla doba asi 14 dnů. V naléhavých případnostech může tato lhůta také býti zkrácena. Rok k ústnímu přelíčení odvolacímu má položen býti i tenkrát, když odvolání, vznesené pro mylně předpokládané promeškání, pro nepříslušnost soudu, pro rozhodnutí o sporu zahájeném neb o moci právní nebo pro zmatečnost, bylo zamítnuto v neveřejném zasedání soudem odvolacím, avšak v odvolacím spise uvedeny jsou také ještě jiné důvody ústnímu jednání vyhrazené. Jestliže strany již v odvolacím řízení pojmenovaly advokáty je zastupující, předvolání k ústnímu jednání svědčiti má advokátům (§ 480 nov. s. ř.).

Jeví-li se toho býti potřebí, aby v odvolacím jednání pravdivost jednotlivých skutkových okolností, které v odvolacím spise nebo v přípravném podání uvedeny byly a o které odvolání se opírá, na jisto postavena, důkazy již v první instanci předvedené opětovány, doplněny nebo dosud jen nabídnuté provedeny byly, má předseda odvolacího senátu předvolati k odvolacímu jednání svědky pojmenované nebo znalce v první instanci vyslechnuté, má vyzvati strany, by se dostavily, a má opatřiti, by všechny ostatní průvodní prostředky byly dodány (§ 481 nov. s. ř.).

2. Předmět ústního přelíčení.

Při líčení před odvolacím soudem nesmějí kromě nároků na náhradu nákladů odvolacího řízení vzneseny býti ani nový nárok, ani nová námitka. Skutkové okolnosti a důkazy, které podle obsahu procesních spisů prvního soudce a skutkové podstaty rozsudku nebyly uvedeny v instanci první, smějí stranami v odvolacím řízení býti předneseny toliko k dokázání nebo vyvrácení uvedených důvodů odvolacích; k takovémuto novému přednesení smí kromě toho toliko tenkráte býti přihlédáno, když bylo dříve odpůrci oznámeno spisem odvolacím nebo spisem přípravným (§§ 468, 482 nov. s. ř.). Návrhy odvolací nesmějí beze svolení odpůrcova ani rozšířeny, ani jinými nahrazeny býti. Totéž platí o odvolacích důvodech v odvolacím spise udaných. Svolení takové tu je, když přítomný odpůrce neodporovav změně, jedná o změněných návrzích neb o nově uvedených důvodech odvolacích. Změna žaloby, na níž se rozsudek v odpor vzatý zakládá, není dopuštěna ani se svolením odpůrcovým (§ 483). Odvolání může vzato býti zpět až do konce ústního odvolacího jednání. Toto zpětvzetí může prohlášeno býti při líčení nebo může se státi spisem podaným soudu odvolacímu. Vznese-li se toto podání ještě před počátkem ústního přelíčení, může soud odvolací naříditi, že s položeného roku má sejíti. Zpětvzetí má kromě ztráty prostředku opravného za následek také závazek, nésti náklady opravným prostředkem povstalé a zejména také všechny náklady tím odpůrci způsobené. O závazku k náhradě nákladů rozhodnouti má soud odvolací usnesením. Návrh tento, nemá-li býti vyloučen, budiž učiněn při ústním přelíčení; jestliže však rok k odvolacímu jednáni položený nebyl odbýván, budiž učiněn v 8 dnech po vyrozumění odpůrce odvolatelova o tom, že odvolání zpět vzato (§ 484). Jednání o odvolání z rozsudku, jehož doplnění bylo navrženo, může k návrhu býti odloženo, až doplňovací rozsudek bez odvolání nabude právní moci nebo až také odvolání z doplňovacího rozsudku dojde k soudu odvolacímu. V této případnosti budiž jednání o obou odvoláních spojeno. Odvolací jednání může rovněž k návrhu odloženo býti až k rozhodnutí o žádané opravě skutkové podstaty rozsudku, pokud by žádaná oprava mohla míti vliv na posouzení odvolání (§ 485).

[illegible] přelíčení

[illegible] se [illegible] věci přednesením [illegible] zpravodaje. Zpravodaj tento má [illegible] kterak věc se má a jaký byl dosavadní [illegible] jest třeba, aby [illegible] bylo odvolacím [illegible] rozsudku v odpor vzatého a dů- [illegible] okolnosti ze spisů stranami [illegible] sporné kusy z toho vyplývající. [illegible] jež by mělo býti [illegible] návrhy stran a část rozsudku [illegible] s důvody rozhodovacími a po- [illegible] senát za účelné, také příslušné části [illegible] Po té slyšeny buďte strany se svými [illegible] strany nest[illegible] znává se s obsahem [illegible] § 486.

[illegible] byla odmítnuta, v odvolacím [illegible] tenkráte, když vymoženo nebo zamítnuto [illegible] soudu vykonávajícího obchodní, [illegible] příslušnosti odvolacího soudu [illegible] přednesení, jímž zpra- [illegible] jest vyloučen: o tomto návrhu [illegible] se zahájí, jednáno a rozhod- [illegible] příslušnosti soudu odvolacího vyhověno, [illegible] nepříslušnost. Když toto usnesení na- [illegible] řízení pokračováno před příslušným [illegible] jest v takové případnosti vázán rozhodnutím [illegible] vykonávati sluší. Zamítne-li se návrh, [illegible] pokračováno a řízení toto provedeno. [illegible] v této případnosti zvláště vyhotoveno, [illegible] soudem o hlavní věci vyda- [illegible] § 487.

[illegible] provésti nejen důkazy, příhodné k dotvr- [illegible] může, když toho jest třeba [illegible] také opakovati nebo doplniti pro- [illegible] již vykonané a dodatečně provésti důkazy [illegible] stranami marně nabízené. Odvolací senát [illegible] i když ohledání má býti doplněno, může [illegible] podle předpisů pro to v první instanci platných, [illegible] důkazů vykonati soudcem, jemuž to přikáže [illegible] jestliže v první instanci veden byl důkaz znalci, [illegible] provésti ustanoviv znalce jiné. Byla-li [illegible] v první instanci pod přísahou vyslechnuta, soud od- [illegible] nemůže [illegible] téže skutku přísežně vyslýchán byl odpůrce. Nař[illegible] odvolací senát, aby strana v první instanci již přísežně slyšená byla znova přísežně vyslechnuta, budiž strana tato vyslýchána s připome- nutím přísahy vykonané v instanci první. Odvolací soud může toliko ten- kráte nařídit přísežné vyslechnutí strany, která v první instanci odepřela výslech nebo přísežnou výpověď, když nabyl přesvědčení, že strana měla dostatečné důvody pro odepření výslechu a že tyto důvody od té doby pominuly (§§ 488, 489).

Jestliže by jedna nebo obě strany se nedostavily, budiž přece o odvolání jednáno a rozhodnuto, přihlédajíc k tomu, co v odvolacím spise a v učiněném snad přípravném podání jest uvedeno. Zdali některé nové přednesení pokládati jest za doznané nebo za popřené, o tom odvolací soudce má rozhodnouti, maje zřetel ke skutkové povaze rozsudku v odpor vzatého a ke všem ostatním procesním spisům první i druhé instance. Strany mohou se toho vzdáti, aby položen byl rok k ústnímu přelíčení o odvolání. Vzdání toto jest účinné, bylo-li výslovně prohlášeno stranami v odvolacím spise nebo v podání k procesnímu soudu první instance neb k odvolacímu soudu učiněném. V této případnosti odvolací spis může obsahovati také právní vývody a výklady o skutečnostech a důkazech. O odvolání rozhodne se pak v neveřejném zasedání bez předchozího jednání ústního. Soud však může, když by v té které případnosti jevilo se toho býti potřebí, nařídíti ústní jednání (§§ 491, 492).

4. Protokol.

Do protokolu o ústním odvolacím přelíčení pojat buď obsah přednesení o skutcích a nabídnutí důkazů stran toliko potud, pokud uchyluje se od údajů procesních spisů soudce prvního o obsahu jednání. Když ústní odvolací přelíčení při jednom roku se provede a skončí, vylíčení přednesení stran, k stavu věci se vztahujícího, může vyhrazeno býti skutkové podstatě rozsudku. V jednacím protokole zapsány pak buďte toliko okolnosti a prohlášení v §§ 207 a 208 s. ř. naznačené. Návrhy na opravu udání, do skutkové podstaty rozsudku pojatých, o přednesení stran skutků nebo průvodů se týkajícím buďte učiněny v 8 dnech po doručení rozsudku u odvolacího soudu (§§ 420, 493).

V. Vyřízení odvolání soudem odvolacím po skončeném přelíčení.

1. Shledá-li soud během ústního přelíčení odvolacího, že odvolání je nepřípustné, opozděné nebo vadné (§ 471, č. 2 a 3 nov. s. ř.), tedy je jakožto formálně nepřípustné usnesením zamítne (§ 495).

2. Objeví-li se během ústního přelíčení, že odvolací soud jest nepříslušný, vyslovena budiž nepříslušnosť tato usnesením a věc přikázána příslušnému soudu odvolacímu (§ 487). Případ tento bude praktickým jen při odvoláních z rozsudků soudů okresních ve věcech obchodních, námořských a horních.

3. Soud odvolací odvolání zamítne a věc vrátí procesnímu soudu I. stolice k vynesení rozsudku nebo nařídí doplnění řízení v těchto případech:

a) trpí-li řízení v I. stolici provedené nedostatky takovými, které úplnému a důkladnému posouzení a rozhodnutí brání (§ 496, č. 2),

b) trpí-li řízení v I. stolici zmatkem, který odstraniti nelze (§§ 477 a 478);

c) nebyly-li návrhy ve věci samé rozsudkem v odpor vzatým úplně vyřízeny (§ 496, č. 1);

d) když podle obsahu procesních spisů skutkové okolnosti, které odvolacímu soudu zdají se býti rozhodnými, v I. stolici vyšetřeny nebyly (§ 496 č. 3).

4. Soud odvolací rozhodne rozsudkem ve věci samé:

a) V případech pod č. 3 uvedených, jestliže obě strany srovnale to navrhují, nebo jestliže to dle úsudku soudu jest přiměřené, aby vyřízení bylo urychleno neb nákladů ušetřeno (§ 496).

b) Ve všech ostatních případech, pokud nenastoupí některý z uvedených způsobů vyřízení (§ 497).

Rozhodnutí obsahovati má všechny sporné stránky přiřčeného neb odepřeného nároku se týkající, které podle odvolacích návrhů vyžadují rozboru a posouzení v instanci druhé. Rozsudek soudce prvního smí toliko potud býti změněn, pokud jeho změna byla navržena. Odvolací soud položiti má za základ svému rozhodnutí výsledky jednání a důkazů provedených, v procesních spisech prvního soudce a v rozsudku první instance na jisto postavené, uvedenými odvolacími důvody nedotčené, pokud by výsledky tyto nebyly opraveny právě odvolacím jednáním. Jaký význam má býti dán odporu, který včasně učiněn byl proti jednotlivým protokolárním záznamům první instance nebo proti tomu, co uvedeno jest ve vyhotovení některého důkazního usnesení nebo ve skutkové povaze rozsudku o přednesení skutků a průvodů se týkajícím (§§ 444, 445), posouditi má odvolací soud, třeba-li toho, po ústním jednání o záznamech a údajích odporem postižených (§ 438), vezma pečlivě v úvahu výsledky odvolacího řízení a všechny jinaké okolnosti (§ 498).

Rozsudek neb usnesení odvolacího soudu, kterým odvolání jest vyřízeno, buďte pokaždé stranám v písemném vyhotovení doručeny. Při vylíčení skutkové podstaty rozsudku odvolacího soudu není vyloučeno, aby poukázáno bylo k rozsudku soudce prvního.

Odvolání (v právu trestním) jest řádný opravný prostředek proti rozsudkům trestních soudů.

I. Odvolání z rozsudků soudů sborových a porotních.

1. Přípustnosť a legitimace.

Odvolání vedle zmateční stížnosti může býti podáno z rozsudků sborových soudu I. instance a soudů porotních, ať jde o zločin, přečin anebo přestupek a může čeliti buď proti výroku o míře trestu nebo proti výroku o soukromoprávních nárocích. Odvolání směřující proti výroku o trestu mohou podati všichni, kdo jsou oprávněni vznésti stížnosť zmateční, avšak ke škodě obžalovaného jen tehda, když užito bylo mimořádného zmírnění nebo změny trestu, jestliže tedy soud nešetřiv mezí zákonných vyměřil trest buď jiného způsobu nebo pod minimální sazbou na čin ten stanovenou; ve prospěch obžalovaného pak jen tehda, jestliže soud ani jednoho ani druhého tohoto práva neužil stanoviv trest v mezích zákonné sazby (§§ 283 a 346 tr. ř. a výn. min. sprav. ze dne 3. ledna 1875 č. 18476 a plen. nál. kas. dv. kn. jud. č. 26). Bylo-li nebo nebylo-li v rozsudku vysloveno, že odsouzený může býti dán pod policejní dohled, má i tu odvolání dle § 5 zák. ze dne 10. května 1873 č. 108 ř. z. místo, rovněž pak lze podati odvolání ve prospěch resp. v neprospěch odsouzeného, jestliže bylo resp. nebylo v rozsudek pojato rozhodnutí, že týž může býti odevzdán do donucovací pracovny (zák. ze dne 24. května 1885 č. 89 ř. z., § 7). — Z výroku o nárocích soukromoprávních může se odvolati toliko obžalovaný a jeho zákonný zástupce a dědicové, nikoli však soukromý účastník, jenž může nastoupiti jenom pořadem práva soukromého (§§ 283 odst. 2, 366, 372 tr. ř.).

2. Ohlášení a provedení.

Odvolání dlužno ohlásiti ve 3 dnech po prohlášení rozsudku u sborového soudu I. instance. Odkladací účinek má jen tenkráte, směřuje-li proti způsobu trestu nebo jestliže obžalovaný, jenž si stěžuje proti výměře trestu,

neprohlásí, že jest ochoten trest prozatím nastoupiti. Má-li odvolání na zřeteli toliko výrok o nárocích soukromoprávních, nemá tedy ohledně výroku o trestu vůbec účinků odkladacích. Bylo-li odvolání opozděno nebo podáno osobou neoprávněnou, nesmí přes to býti zamítnuto, nýbrž musí býti předloženo vyšší instanci. Odvolání může pak též do 8 dnů po ohlášení býti provedeno (§ 294 tr. ř.) a v něm, ač li se tak nestalo již v ohlášení, budiž uveden důvod stížnosti. Zejména nesmí býti žádná pochybnosť v tom ohledu, zdali odvolání směřuje proti způsobu nebo trvání trestu, nebo zdali čelí proti výroku o nárocích soukromoprávních a obsahuje-li tento více bodů proti kterým z nich (plen. roz. kas. dv. 1875, kn. jud. č. 25).

3. Řízení odvolací.

O odvolání z rozsudků sborových soudů rozhoduje z pravidla sborový soud II. instance (vrchní zemský soud) slyšev prve vrchního státního zástupce v sezení neveřejném. Při tom má tento soud, ač nezamítne-li odvolání z příčiny, že zmeškána byla lhůta nebo pro nedostatek legitimace stěžovatelovy nebo že důvod stížnosti nebyl udán, svému rozhodnutí položiti za základ výrok sborového soudu I. instance o vině obžalovaného, jakož i předpis trestního zákona, jehož v případě tom jest užiti. V těchto mezích však sborový soud II. instance o existenci a závažnosti důvodů přitěžujících a polehčujících rozhoduje dle volného svého uvážení nejsa názorem prvního soudce nikterak vázán. Má se však obmeziti toliko na body v odvolání uvedené a bylo-li odvolání podáno ve prospěch obžalovaného, nesmí změniti první rozsudek v jeho neprospěch. Sníží-li sborový soud II. stolice trest ve prospěch spoluobžalovaného následkem odvolání jím podaného a svědčí-li tytéž okolnosti i jiným spoluobžalovaným, má z úřední povinnosti tak předsejíti, jako kdyby i tito odvolání byli podali, předpokládajíc ovšem, že by vůbec právo odvolati se jim přiznáno bylo (§ 295 tr. ř.).

Výjimka z pravidla, že o odvoláních z rozsudků sborových soudů rozhoduje sborový soud II. instance, nastupuje tehda, když vedle odvolání byla podána též zmateční stížnosť proti rozsudku jednou nebo druhou stranou, stěžovatelem nebo spoluobžalovaným (kn. jud. č. 32). V tomto případě totiž kassační dvůr zároveň při nebo po vyřízení zmateční stížnosti rozhodne též o odvolání v sezení tajném slyšev prve generálního prokuratora (§ 296 tr. ř.).

II. Odvolání z rozsudků soudů okresních.

I. Přípustnosť a legitimace.

Odvolání jest také jediným řádným opravným prostředkem proti rozsudkům soudů okresních, a to ať obžalovaný hlavnímu přelíčení byl přítomen čili nic. V odvolání tu jest obsažena též zmateční stížnosť a může býti podáno především z následujících důvodů zmatečnosti:

a) Nebyl-li okresní soud místně příslušným anebo nebyl-li řádně obsazen nebo vynesl-li rozsudek soudce dle zákona vyloučený.

b) Byl-li porušen nebo přestoupen předpis, jehož šetřiti zákon pod zmatečností přikazuje (§§ 120, 151, 152, 170, 271, 456 a 458 tr. ř.).

c) Jestliže během hlavního přelíčení o návrhu stěžovatelově nebylo rozhodnuto nebo proti jeho návrhu neb odporu mezitímním nálezem zákon nebo základní zásady řízení byly porušeny nebo nesprávně jich bylo užito

a podstata řízení trestního jakožto obžaloby a obrany toho žádá, aby jich přísně bylo šetřeno.

d) Je-li výrok okresního soudu o rozhodných skutečnostech nejasný neúplný nebo sám si odporuje; nejsou-li udány důvody rozsudku, nebo jsou-li v odporu s průběhem řízení.

e) Prohlásil-li okresní soud neprávem, že jest věcně nepříslušným.

f) Jestliže obžaloba rozsudkem nebyla vyřízena nebo byla-li protizákonně překročena.

g) Byl-li zákon porušen nebo nesprávně použit výrokem o tom

α) zdali čin obžalovanému za vinu kladený jest přestupkem před soud náležejícím,

β) zdali tu jsou okolnosti, jež trestnosť skutku zrušují nebo trestní stihání vylučují, a konečně

γ) zdali schází obžaloba dle zákona potřebná.

h) Jestliže na čin, jehož rozsudek se týká, následkem nesprávného výkladu zákona neprávem trestní zákon byl vztažen.

i) Překročil-li okresní soud při výměře trestu svoje trestní oprávnění nebo meze zákonné sazby trestní vytčené vzhledem k přitěžujícím nebo polehčujícím okolnostem v zákoně výslovně uvedeným nebo překročil-li meze příslušejícího mu práva ve příčině změny nebo zmírnění trestu.

K provedení těchto důvodů zmatečnosti jest zapotřebí týchž podmínek jako při stížnosti zmateční, avšak s tou úchylkou, že ani žalobce práva, je k platnosti přivésti, neztrácí i když ve příčině formální vady za rozhodnutí okresního soudu nežádá a stížnosť ihned si nevyhradil jakmile rozhodnutí bylo odepřeno nebo prohlášeno (§ 486 tr. ř.).

Odvolání může dále býti podáno pro výrok o **vině**, ať jde o rozsudek odsuzující neb osvobozující (plen. roz. ze dne 21. listopadu 1874 sb. i. 33). Tím, že výrok o vině jest předmětem odporu i v ohledu skutkovém (v otázce skutkové a průvodní), liší se odvolání z rozsudku okresního soudu podstatně od odvolání z rozsudků soudu sborových.

Odvolání lze podati dále i pro výrok o **trestu**, avšak jen za podmínek platných pro odvolání z rozsudků soudů sborových a konečně lze odvolati se i z výroku o **nárocích soukromoprávních** (§ 464 tr. ř.).

Odvolání může býti podáno jak **ve prospěch** tak i **ke škodě obžalovaného**. Ve prospěch obžalovaného mohou odvolání podati kromě něho samého manžel jeho, příbuzní v linii přímé a jeho poručník, a to je-li nezletilý, mohou jeho rodiče a poručník odvolání podati i proti jeho vůli. Zemře-li obžalovaný, prve než rozsudek nabude právní moci, mohou zmíněné osoby přes to odvolání vznésti; dědicové jeho, nejsou-li k němu v poměru právě uvedeném, mohou podati a provésti toliko odvolání proti výroku o nárocích soukromoprávních. V neprospěch obžalovaného může odvolání podati žalobce a soukromý účastník, tento však jen v příčině svých nároků soukromoprávních, tudíž toliko proti rozsudku odsuzujícímu a to i tehda, když vystoupil jako podpůrný žalobce (§ 465 tr. ř.).

2. **Ohlášení a provedení.**

Odvolání dlužno **ohlásiti** u okresního soudu do 3 dnů po prohlášení rozsudku. Nebyl-li obžalovaný prohlášení rozsudku přítomen, běží tato 3denní lhůta ode dne, kdy o rozsudku byl vyrozuměn. Pro osoby, jež mohou podati odvolání ve prospěch obžalovaného, běží tato lhůta od téhož dne, jako pro obžalovaného samého. Ohlášení odvolání má z pravidla účinek

odkládací. Propuštění obžalovaného z vazby, jenž rozsudkem byl osvobozen, odkladá se následkem odvolání státním zástupcem podaného jen tehdy, když tento odvolání ohlásil ihned při prohlášení rozsudku.

Ostatně může obžalovaný, byl-li odsouzen k trestu na svobodě a nestěžuje-li si ani proti výroku o vině ani proti způsobu trestu, nýbrž toliko proti výměře trestu, trest prozatím nastoupiti. Totéž platí i tenkráte, když odsouzený odvolání nepodal a odvolání žalobcovo čelí jedině proti výměře trestu (§ 466 tr. ř.). Stěžovatel má právo v 8 dnech od ohlášení nebo žádal-li před nebo při něm za opis rozsudku od doručení téhož, u okresního soudu podati provedení důvodů svého odvolání, v němž může též nové skutečnosti a nové průvodní prostředky uvésti, avšak musí zároveň vylíčiti zevrubně všechny okolnosti, jež o jich důležitosti svědčí (§ 467 al. 1 tr. ř.). Rovněž musí při ohlášení nebo v provedení výslovně prohlásiti, proti kterým bodům rozsudku si stěžuje a kterých důvodů zmatečnosti se dovolává, jinak nevezme odvolací soudce k odvolání vztažmo k zmateční stížnosti zřetele, při čemž však dlužno poznamenati, že ve prospěch obžalovaného podané odvolání proti výroku o vině zahrnuje v sobě i odvolání proti výměře trestu. Ostatně může stěžovatel body stížnosti v ohlášení nepojaté v provedení připojiti, jelikož ohlášení a odvolání dle zákona za akt souvislý se pokládá (plen. roz. kas. s. ze dne 12. května 1875 sb. č. 66). Důvody zmatečnosti musí býti jasně a určitě vyznačeny, zejména okolnosť skutková, jež má tvořiti důvod zmatečnosti, musí býti výslovně a zevrubně uvedena. Odvolání může býti ohlášeno ústně nebo písemně. V prvém případě má soudce stěžovatele zvlášť vyzvati k zevrubnému udání jednotlivých bodů stížnosti a má jej o následcích opomenutí toho poučiti. Opozděné ohlášení nebo provedení budiž okresním soudem odmítnuto, proti čemuž lze si stěžovati k sborovému soudu I. stolice (§§ 467, 481 tr. ř.).

3. Řízení odvolací.

O odvoláních z rozsudků soudů okresních rozhoduje sborový soud I. instance. Týž má každé došlé odvolání slyšev státního zástupce a to i když jde o žalobu soukromou (výn. min. sprav. ze dne 6. ledna 1874 č. 16812) především učiniti předmětem porady v tajném sezení. Odvolání může ihned zamítnouti

a) bylo-li podáno osobou neoprávněnou;

b) zřekl-li se stěžovatel práva odvolacího;

c) bylo-li odvolání pozdě ohlášeno nebo

d) nejsou-li body, proti nimž odvolání čelí, zejména důvody zmatečnosti jednotlivě a určitě vyznačeny.

Směřuje-li odvolání toliko proti výroku o trestu neb o soukromoprávních nárocích, má sborový soud ihned ve věci samé rozhodnouti. Objeví-li se při této tajné poradě nutnosť, aby hlavní přelíčení v I. instanci bylo opakováno, má sborový soud ihned rozsudek okresního soudu zrušiti a věc odkázati k opětnému projednání buď témuž aneb jinému okresnímu soudu ve svém obvodu (§ 470 al. 3 tr. ř.).

Není-li tu žádný ze zmíněných případů, ustanoví odvolací soud den k veřejnému přelíčení o odvolání, a to i když toto směřuje proti výroku o trestu a nárocích soukromoprávních; zároveň pak určí, kteří svědci a znalci k přelíčení tomu mají býti předvoláni, při čemž platí zásady následující:

a) Svědkové a znalci, kteří byli již v I. instanci vyslýcháni, nemají býti z pravidla opět předvoláváni, nýbrž vezmou se za základ jejich výpovědi při řízení v I. instanci učiněné. Výjimečně však mohou ze závažných důvodů i v odvolacím řízení býti předvoláni, vzešla-li podstatná pochybnosť o správnosti skutkového základu v rozsudku I. instance konstatovaného.

b) Byly-li v provedení odvolání uvedeny nové skutečnosti a průvodní prostředky, má odvolací soud zkoumati, zdali jsou rozhodny a může za tímto účelem i nové průvody a skutkové okolnosti vyšetřiti nechati. Nové svědky a znalce k přelíčení má však soud pozvati toliko tenkráte, když lze očekávati, že jich výslechem bude prokázáno, že skutečnosti, jež první soudce za dokázané pokládal, jsou nesprávny (§ 470 tr. ř.).

K veřejnému přelíčení buďtež v čas pozváni žalobce, obžalovaný jakož i ten, kdo v jeho prospěch odvolání podal a konečně oni svědkové a znalci, jež dle usnesení soudu mají býti předvoláni. Obžalovanému musí zůstati k přípravě obrany své volny nejméně 3 dny, při čemž sluší přihlížeti ku vzdálenosti od sídla odvolacího soudu. Nachází-li se obžalovaný ve vazbě, může při přelíčení býti zastupován svým obhájcem, leč že by soud uznal přítomnosť jeho za nutnou. Při pozvání buďtež jak obžalovaný tak i soukromý žalobce zároveň upozorněni, že i když by ku přelíčení se nedostavili, o odvolání vzhledem k obsahu odvolacího spisu dle zákona bude rozhodnuto. I soukromý účastník anebo jím jmenovaný zástupce budiž v každém případě, ať podal on odvolání či někdo jiný, o ustanoveném přelíčení zpraven s poznámkou, že jest mu volno téhož se súčastniti (§ 471 tr. ř.).

Veřejné přelíčení zahájí se tím, že člen odvolacího senátu přednese písemnou zprávu, jež nesmí však ani dobrého zdání ani návrhu obsahovati, nýbrž má se obmeziti jedině na vylíčení skutkového podkladu případu, posavadní průběh věci, pokud jest toho třeba k posouzení podané stížnosti, podstatný obsah odvolacího spisu a z toho plynoucí sporné body. Zároveň budiž předložena příslušná část rozsudku v odpor vzatého i s důvody v každém případě a, uzná-li to předseda za vhodné, i protokol o hlavním přelíčení sepsaný (§ 472 tr. ř.). Na to vyslechnou se obžalovaný a pak svědkové a znalci, při čemž sluší šetřiti předpisů platících pro hlavní přelíčení před sborovým soudem I. instance, ve příčině vzetí svědků pod přísahu pak předpisu § 453 tr. ř. platného pro okresní soudy (§ 473, al. 1 tr. ř.).

Po výslechu znalců a svědků přečtou se spisy jako průvodní prostředek sloužící, načež vyzve soud stěžovatele, aby odvolání své odůvodnil, a po té odpůrce, by k tomu odpověď svou podal.

Obžalovanému nebo jeho zástupci přísluší v každém případě právo poslední řeči (§ 473, odst. 2 a 3 tr. ř.). Rovněž budiž vždy, i když jde o obžalobu soukromou, slyšen státní zástupce.

Konečně dlužno poznamenati, že odstoupení soukromého žalobce od obžaloby při hlavním přelíčení nemůže již prostě míti v zápětí rozsudek osvobozující, poněvadž tu nejde již o obžalobu nýbrž o rozsudek.

Odpustí-li tudíž soukromý žalobce obžalovanému při veřejném přelíčení, má to jedině význam jako okolnosť polehčující (§ 530) a i to jen tehdy, směřuje-li odvolání proti trestu, z čehož výjimka platí jedině v pří-

padě § 503 při cizoložství (plen. roz. kas. s. ze dne 26. srpna 1875 č. sb. 77).

Po skončeném přelíčení odebéře se soud k poradě a vynesení nálezu (§ 473, al. 4 tr. ř.). Shledá-li, že odvolání jest nepřípustné, poněvadž ku př. bylo podáno osobou neoprávněnou nebo shledá-li, že k vyřízení téhož jest místně nepříslušným, odmítne je v prvém případě vůbec, v druhém případě pak prohlásí se nepříslušným a odstoupí spisy soudu příslušnému (§ 474 tr. ř.). Rozhodne-li odvolací soud ve věci samé, může odvolání buď jako neodůvodněné zamítnouti nebo jemu místa dáti a v tomto případě rozsudek okresního soudu zrušiti nebo změniti.

Odvolací soud zruší rozsudek okresního soudu:

a) je-li tu některý z důvodů zmatečnosti shora v odst. 1 *a—d* uvedených. V tomto případě odkáže sborový soud věc jinému okresnímu soudu ve svém obvodu k opětnému projednání;

b) jestliže okresní soud neprávem prohlásil, že jest nepříslušným nebo jestliže obžalobu nevyřídil. V tomto případě nařídí sborový soud okresnímu soudu, aby věc vyšetřil a obžalobu po případě pominuté body její vyřídil.

V obou případech (*a* i *b)* může však odvolací soud potřebná šetření sám provésti a ve věci rozhodnouti (§ 476 tr. ř.).

c) Vynesl-li okresní soud rozsudek o činu, jenž jeví se býti zločinem nebo přečinem (§ 475 al. 2 tr. ř.). Při tom jest lhostejno, zdali odvolání vznesl státní zástupce či obžalovaný; stačí, že odvolání vůbec bylo podáno (§ 475 al. 2 tr. ř.); rovněž na tom nezáleží, dojde-li odvolací soud k tomuto úsudku již na základě řízení v I. instanci provedeného, či teprve následkem skutečností v odvolacím řízení na jevo vyšlých;

d) je-li rozsudek pro porušení trestního zákona zmatečným. V tomto případě rozhodne odvolací soud ve věci samé dle předpisů platných pro řízení před sborovými soudy I. instance.

Ve všech jiných případech, kde odvolání se sice dá místa, avšak rozsudek okresního soudu se zruší, má sborový soud rozsudek dle zákona změniti; toliko nesmí, bylo-li odvolání podáno pouze ve prospěch obžalovaného, uložiti mu trest přísnější než k jakému soudem I. instance byl odsouzen (§ 477 odst. 2 tr. ř.). Tento předpis platí i pro okresní soud, když věc následkem zrušení prvotného nálezu k němu k opětnému projednání byla odkázána.

Sborový soud zkoušeje odvolání má se obmeziti jedině na body ve stížnosti uvedené a smí tudíž jedině onu část rozsudku změniti. proti níž odvolání čelí. V některých případech však stát stavě se na stanovisko obžalovanému příznivé přihlíží k věci, jakoby odvolání bylo podáno nebo určité body ve stížnosť pojaty, ačkoli se tak nestalo. Jakmile totiž sborový soud z odvolání kýmkoli podaného nabude přesvědčení, že trestního zákona v neprospěch obžalovaného nesprávně bylo užito, má rozhodnutí své v tom smyslu vynésti, jako by obžalovaný dovolával se porušení nebo nesprávného užití trestního zákona jako důvodu zmatečnosti. Přesvědčí-li se dále soud, že tytéž důvody, jež ve prospěch jednoho obžalovaného svědčí, vyskytují se i při některém ze spoluobžalovaných, jenž odvolání vůbec anebo aspoň v tomto směru nepodal, má rovněž tak rozhodnouti, jako kdyby obžalovaný vůbec neb i ve směru dotyčném byl odvolání podal (§ 477 tr. ř.).

Ohlašování.

I. Řádně upravené ohlašování jest nejdůležitějším základem policejní činnosti. Ani praeventivní ani bezpečnostní policie nemohou tohoto důležitého pomocného prostředku postrádati, mají-li účelu svému zadost učiniti a před omyly a podvody býti uchráněny. Aby se pokud možná nejpodrobnější vědomosti nabylo o osobách, ve větších místech byť i jen dočasně se zdržujících vydalo min. vn. nař. ze dne 15. února 1857 č. 33 ř. z., kteréž tvoří základ nyní platného institutu ohlašování. V tomto nařízení činí se rozdíl mezi místy, kde se nachází zeměpanský úřad policejní, a místy, kde takového úřadu není.

II. Obce se sídlem zeměpanského úřadu policejního. Ohlašování v obcích, v nichž nalezá se sídlo zeměpanských úřadů policejních, má se dle cit. min. nař. i na dále říditi dle předpisů posavade platných. V případě však, že by předpisy ty v jednotlivých místech nedostačovaly, má zemský úřad politický přihlížeje ke zvláštním místním poměrům ohlašování dle vzoru min. nař. ze dne 16. května 1849 č. 250 ř. z. pro Vídeň vydaného upraviti a příslušné předpisy o ohlašování pak u všeobecnou známosť uvésti (§ 1). Nařízení toto odkazuje k specielním předpisům, jež buď dříve existovaly nebo jež ve smyslu předpisu pro Vídeň byly vydány. Tak platí nyní pro Prahu vyhl. měst. hejtmanství pražského ze dne 10. ledna 1809, ze dne 16. ledna 1819, ze dne 24. března 1857; pro Brno a Olomúc ze dne 21. března 1857 č. 14 z. z.; pro Opavu a Bělsko ze dne 31. května 1858 č. 6 z. z.; pro Vídeň ze dne 16. května 1849 č. 250 ř. z, ze dne 16. dubna 1852 č. 160 a ze dne 23. prosince 1859 č. 15 ř. z.; pro Štýrský Hradec ze dne 3. ledna 1794, Linec ze dne 15. listopadu 1814, Salcburk ze dne 3. února 1855 č. 88, ze dne 15. března 1857 č. 9 z. z., pro Celovec ze dne 15. března 1857 č. 5 z. z., pro Innomostí, Trident a Bregenz ze dne 25. května 1857 č. 11 z. z., Krakov a Podgorici ze dne 10. března 1857 č. 4 z. z.; pro Čechy ze dne 16. května 1849 č. 64 a ze dne 6. března 1854 č. 9 z. z.; pro Moravu ze dne 13. září 1857 č. 40 z. z., pro Slezsko ze dne 1. února 1878 č. 10 z. z., pro Dolní Rakousy ze dne 31. října 1851 č. 362 z. z., pro Štýrsko ze dne 16. srpna 1851 č. 253 a ze dne 22. března 1855 č. 11 z. z., pro Korutany ze dne 12. ledna 1877 č. 1 z. z., pro Krajinu ze dne 26. prosince 1854 č. 4 z. z. a 20. září 1858 č. 24 z. z., pro Tyroly ze dne 15. srpna 1851 č. 226, 22. září 1855 č. 26, 28. dubna 1859 č. 35, 7. února 1860 č. 6 z. z., pro Přímoří ze dne 28. srpna 1852 č. 217 z. z., pro Dalmacii ze dne 5. března 1851 č. 66 a 10. listopadu 1854 č. 43 z. z., pro Halič ze dne 5. srpna 1851 č. 258 z. z., pro Bukovinu ze dne 1. března 1857 č. 12 z. z. Tyto specielní předpisy ohlašovací uvádějí jak osoby, které mají býti ohlášeny, tak i osoby, jež ohlášení mají učiniti a vyslovují zároveň ustanovení trestní.

Jelikož cit. min. nař. odvolává se k vídeňskému ohlašovacímu předpisu ze dne 16. května 1849 č. 250 a ze dne 29. března 1852 (č. 160 z. z.) jako ke vzoru, budiž tu obsah tohoto předpisu stručně uveden: Vlastník, sekvestr nebo jinaký správce domu má každou nově přistěhovavší stranu, ať sama užívá obydlí nebo přenechá je někomu jinému, ohlásiti u příslušného komisariátu a to do 24 hodin po uplynutí zákonné lhůty stěhovací. Jestliže najalo byt více stran společně, budiž ohlášena každá jednotlivá strana zvlášť (§ 1). Rovněž vystěhování se hlavní strany budiž

ohlášeno s udáním místa, kam se odstěhovala (§ 2). Nastanou-li změny mimo obyčejný termin stěhovací, budiž ohlášení učiněno do 24 hod. (§ 3). V téže lhůtě má vlastník nebo správce domu ohlásiti každou změnu ve vlastnosti strany, zejména jestliže hlavní nájemce stane se podnájemcem, nebo naopak (§ 4). Přestoupení uvedených předpisů tresce se pokutou od 5 do 100 zl. konv. m. (§ 5). Nájemce bytu jest povinen do 24 hodin ohlašovacím lístkem ohlásiti své podnájemce, nocleháře, příbuzné nebo osoby sešvakřené, vychovatele, vychovatelky, společníky, předčítatele, domácí učitele, tajemníky a t. d. (§ 6). Rovněž ohlašovacími lístky buďtež ohlášeni všichni živnostenští pomocníci a dělníci, jestliže sdílejí se služebním pánem společné obydlí (§ 7). Při ohlašování osob do služby vstupujících nebo ze služby vystupujících budiž šetřeno čeledního řádu (§ 8). Představení veřejných nebo soukromých ústavů vyučovacích, konviktů, akademií, alumnátů, klášterů, konventů, nadací, chorobinců a zaopatřovacích ústavů mají ohlásiti obyvatele a sluhy svého ústavu jakož i příslušné změny archem o změnách a ohlašovacím lístkem. Totéž platí o představených nemocnic, kteří však jsou povinni ohlásiti příchozí nemocné jen tehdy, nemají-li tito v obvodu města Vídně stálého bydliště (§ 9). Majitelé zájezdních hospod a majitelé hostinců, kteří mají právo cizince přechovávati, mají vésti knihu cizinců a příchozí ohlásiti do 12 hodin ohlašovacím lístkem nebo opisem listu z protokolu cizinců (§ 10). Majitelé nocleháren musí vésti záznamy, jež vždy musí býti úřadu přístupny (§ 11). Hostinští, kteří přechovávají cizince nejsouce k tomu oprávněni, buďtež potrestáni, v případě opětování budiž jim koncese odňata (§ 12). Přestoupení těchto předpisů tresce se pokutou nebo vězením, při čemž za každých 5 zl. pokuty se počítá 1 den vězení (§ 13). Řízení přísluší úřadu posavad příslušnému (§ 14); nesprávné ohlášení podléhá zákonu trestnímu (§ 15). Tresty v §§ 6—10 tohoto nař. vytčenými tresce se též, kdo neohlásí odchod osob v těchto §§ uvedených, jako podnájemců, noclehářů (vyhl. míst. dolno-rak. ze dne 16. dubna 1852 č. 166 z. z.).

Dle vzoru tohoto nařízení pak po r. 1857 vydány veškeré předpisy o ohlašování s ohledem k místním poměrům přiměřeně upravené, jimiž nařízeno, že majitelé, správci atd. domu hlavní nájemce, tito opět podnájemce a domácí lidi mají ohlásiti, kdežto hostinští a majitelé nocleháren, představení klášterů a ústavů jsou povinni ohlásiti cizince, čímž zahrnuty jsou veškeré osoby v místě se zdržující, kteréž mají býti ohlášeny.

III. Ohlašování v místech, kde není sídlo zeměpanského úřadu policejního.

1. Příslušnosť: O ohlašování pečuje obecní představený pod dozorem a řízením politického úřadu okresního. V rozsáhlejších obcích může okresní hejtmanství pro odlehlé části obce ustanoviti občana tam bydlícího, jenž ohlášky pro obecního představeného přijímá a jemu je pak každý týden ve známosť uvádí. Majitelé dřívějších panských statků (Halič, Bukovina) mohou ohlášení podávati přímo u okresního politického úřadu.

2. Ohlašování cizinců: V městech, kde se nachází sídlo okresního politického úřadu jakož i ve větších průmyslových místech, mají hostinští oprávnění přechovávati cizinců, vésti knihu cizinců obsahující 9 oddělení (rubrik). »Cizinci« rozumí se tu ti, kdo nejsou k obci příslušnými nebo v dotyčném místě nemají svého řádného bydliště. Kniha cizinců musí býti obecním úřadem stránkována, musí býti nepřerušeně vedena

a vždy přístupna k nahlédnutí kontrolujících orgánů (okr. pol. úřadu, četnictva). Hostinský má knihu cizinců ihned předložiti přenocujícímu cizinci, kterýž má její rubriky vyplniti; jestliže by se zdráhal, budiž o tom ihned učiněno oznámení obecnímu představenému nebo jeho zástupci po případě politickému úřadu okresnímu. Ohlášení cizince má se státi z pravidla ohlašovacím lístkem (9 rubrik) v den jeho příchodu a přijde-li cizinec pozdě večer, nejdéle do 9 hodin ráno. Zemská vláda může ustanoviti, že hlášení má se díti toliko předložením knihy cizinců. V průmyslových místech mají kromě hostinských i všichni ostatní poskytovatelé noclehů cizince u sebe přenocující ohlásiti; způsob, jakým se to má díti, určí zemská vláda. V noclehárnách (Herberge) buďtež vedeny protokoly o 9 rubrikách. Majitelé jejich mají si od přišlých pomocníků vyžádati pracovní knížku nebo jinaké průkazy a dle nich příslušné rubriky ve svém protokolu vyplniti; zdráhal-li by se pomocník své průkazy předložiti, neměl-li by žádných nebo byl-li by jinak podezřelý, budiž o tom neprodleně oznámení učiněno.

3. Ohlašování služebnictva: Čeleď, tovaryše, živnostenské a pracovní pomocníky a učně musí jich zaměstnatelé všude nejdéle do tří dnů po jich přijetí nebo propuštění ohlásiti. Tuláky a lidi jinak podezřelé nesmí nikdo u sebe přechovávati; nebylo-li by je lze odbyti, budiž o tom učiněno oznámení.

4. Dozor: Obecní představený jest povinen knihy cizinců a záznamy v noclehárnách kontrolovati a o odstranění jich vad pečovati; rovněž jest povinen k noclehárnám a odlehlým hostincům dohlížeti a legitimace cizinců zkoušeti. Pokud osoby nemající výkazu nebo osoby jinak podezřelé má obecní představený zadržeti a dodati politickému okresnímu úřadu, ustanovuje zvláštní instrukce. Obecní představený má písemná ohlášení cizinců dle časového postupu ukládati a pokud třeba, též vésti protokol o cizincích s knihou cizinců souhlasící, do něhož pak všechna ohlášení zapisuje. Týmž způsobem má si počínati i ve příčině ohlášení čeledi, tovaryšů a učňů.

5. Předpisy o ohlašování byly doplněny nař. min. vn. a policie ze dne 15. ledna 1860 č. 20 ř. z., dle něhož mají knihy cizinců nyní obsahovati 6 rubrik a sice: den příchodu, jméno křestní a příjmení, charakter nebo zaměstnání, obyčejné bydliště, cestovní listiny, průvod, den a směr odchodu, z nichž prvních 5 vyplňuje cestující, šestou pak ten, kdo nocleh poskytuje, a pronajímatelům t. zv. hôtelů garni uložena rovněž povinnosť vésti knihy cizinců. Vedle toho bylo ohlašování cizinců v klášteřích se zdržujících upraveno nař. min. vn. ze dne 20. března 1876 č. 10382, kteréž však nebylo veřejně vyhlášeno. Dle toho představení veškerých mužských a ženských klášterů, konventů a nadací resp. místní představení jejich jsou povinni ohlásiti resp. odhlásiti každého cizince v těchto ústavech přenocujícího; to netýká se vlastních členů konventu, kteří jsou rakouskými státními občany a bydlí v zemi, kde klášter, konvent nebo nadání se nachází. Cizinci, kteří nejsou rakouskými státními občany, buďtež ohlášeni do 24 hodin zasláním ohlašovacího lístku politickému úřadu, cizinci tuzemští pak seznamy. V místech náležejících k úřednímu obvodu policejního úřadu buďtež tato ohlášení učiněna tomuto úřadu.

IV. Přestupky.

Veškeré přestupky ve příčině předpisů o ohlašování byly až do r. 1874 trestány dle nař. min. vn., sprav. a nejv. úřadu policejního ze dne 2. dubna

1858 č. 51 ř. z. politickými úřady resp. v místě se nacházejícím úřadem policejním a to peněžitou pokutou nebo vězením od 1 do 14 dnů.

Ohledně řízení, odvolání a promlčení platí ustanovení min. nař. ze dne 3. dubna 1855 č. 61 a ze dne 5. března 1858 č. 34 ř. z. Tímto předpisem byla zrušena příslušnosť soudů ve příčině přestupků předpisů o ohlašování v trestním zákoně obsažených, avšak článkem VIII. uvoz. zák. k tr. ř. ze 23. května 1873 opět soudům byly přiznána. Jsou to přestupky, jichž

1. dopouští se vlastník, administrátor, sekvestor nebo správce domu, neoznámí-li v čas změn, jež nastaly ve příčině jich nájemníků (§ 320, *a)* tr. z.),

2. nájemce, jenž pokoj dle týdnů nebo měsíců dává v podnájem nebo přechovává nocleháře, neučiní-li o každé změně oznámení do 24 hodin (§ 320, *b)* tr. z.);

3. přestupek, jehož se dopouští hostinský ku přechovávání cizinců oprávněný, neohlásí-li přenocujícího cizince (§ 320, *c)* tr. z.), a konečně

4. přestupek, jehož dopouští se hostinský, kterýž nemá práva cizince přechovávati, tím, když cizinci nocleh poskytl (§ 320, *d)* tr. z.).

Ve příčině všech přestupků tuto uvedených jest však soud jen tenkráte příslušným, jestliže byly spáchány v místech, kde byly vydány zvláštní předpisy o ohlašování všech obyvatelů a cizinců bezpečnostnímu úřadu, jinak jde o pouhé přestupky policejní, jež přísluší před senát obecní (§ 62 česk. zř. ob.) a jež trestají se dle min. nař. ze dne 2. dubna 1858 č. 51 ř. z.

Rovněž všechny ostatní přestupky předpisu min. nař. ze dne 15. února 1857 ř. z. a specialních nař. větších měst (pokud nejsou trestny již dle trestního zákona), trestají se toliko dle min. nař. ze dne 2. dubna 1858 a to obecním senátem resp. v místě se nacházejícím úřadem policejním, jako ku př. opominuté ohlášení členů domácnosti, nedostatečné vedení knih cizinců, opominuté ohlášení čeledi, tovaryšů, učedníků a j. O povinnosti ohlašovati čeleď obsahují bližší ustanovení specielní čelední řády (viz čl. Čeleď).

V. Osoby vojenské.

Hlášení osob náležejících ke svazku vojenskému jest upraveno předpisy evidenčními. Pravidlem jest, že všichni trvale dovolení vojáci záložníci mají se ohlásiti u obecního představeného místa svého pobytu nejdéle do 14 dnů po svém vystoupení z činné služby, neaktivní branci nebo záložníci do 14 dnů po svém vřadění; rovněž budiž ohlášena každá změna pobytu nebo bydliště. Týmž způsobem mají se u okresního šikovatele ohlásiti příslušníci mužstva zeměbrany. Podrobné předpisy o povinném hlášení vojínů obsahují předpisy evidenční a jsou vyznačeny též v každém vojenském resp. zeměbraneckém pase. Nař. min. války ze dne 13. prosince 1851 č. 9 z r. 1852 rozšířilo povinné hlášení i na osoby vojenské a ustanovilo, aby předpisy trestního zákona ve příčině povinného hlášení (nyní § 320, *a)* a *b)* tr. z.) osobám vojenským co nejpodrobněji na paměť byly uvedeny.

VI. Nepravé ohlášení.

Ku ohlašování cizinců užívá se z pravidla ohlašovacích lístků, jež obsahují tytéž rubriky jako kniha cizinců. Kdo v ohlašovacím lístku nesprávně udá jméno nebo stav, zaměstnání nebo vůbec jiné okolnosti nebo snaží se, vyjímajíc trestní vyšetřování, v omyl uvésti policii nebo vůbec státní neb obecní úřad křivým udáním svého jména, rodiště, stavu nebo jiných svých poměrů, dopouští se přestupku, jenž dle § 320 *e)* tr. z.

tresce se prostým vězením, byl-li tu úmysl podvodný k oklamání úřadu směřující, těžkým žalářem; podle okolností může pachatel z dotyčného místa, nebo, je li cizincem, i z veškerých korunních zemí býti vyhostěn.

Ohledání a pytvání mrtvol.

I. Část všeobecná.

Jest nepochybno, že ohledání a pytvání mrtvol, které jest také zahrnuto ve slově »obdukce«, jest důležito, jak v trestním tak v civilním právu. Obdukcí lidské mrtvoly má býti zjištěna příčina smrti, dále okolnosť, zdali smrť přirozeným nebo násilným spůsobem nastala, zda sebevraždou či zločinným nebo kulposním jednáním třetích osob, a konečně má býti zjištěn čas, kdy smrť nastala. Četné případy potvrzují důležitosť obdukce a jestliže přes všechen pokrok techniky pytevní, zde neb onde mnohá důležitá otázka pro trestního soudce zůstane nerozluštěna, stala se přece moderní pytva pro statistiku trestní činitelem veledůležitým, který pro zjištění skutkové povahy trestního činu poskytuje material nejzávažnější. Nejobtížnější otázkou, která má býti ohledáním a pytvou mrtvoly rozřešena jest, zda příčina spočívá ve vlastním nebo cizím zavinění, zda tedy spočívá v náhodě, samovraždě, vraždě, neopatrnosti nebo chybě léčební, při čemž jednotlivé okolnosti dotyčného případu největší opatrnosti vyžadují.

II. Pojem.

Řád trestní jedná v 11. hlavě pod nápisem »o ohledání a znalcích« o řízení při vyšetřování konaném o zabití a tělesném poranění. V §§ 127 až 131 tr. ř. jest upraveno řízení o ohledání mrtvol a jich pytvě.

Ohledání mrtvoly záleží ve vnějším prohlednutí její lékařem nebo lékařským funkcionářem (ohledačem mrtvol) za tím účelem, by odborným lékařským nálezem na jisto postaveno bylo, že smrť nastala, zda přirozeným nebo nepřirozeným způsobem a které vnější známky tomu nasvědčují.

Pytva je vnitřní ohledání, tedy umělé otevření a odborné ohledání mrtvoly a sice hlavy, prsou a dutiny břišní.

III. Zásady.

1. O všech nepřirozených úmrtích, při kterých stává podezření, že povstala trestním jednáním, anebo při kterých z prvního vnějšího vyšetření a z předběžného vnějšího ohledání úřadem politickým beze vší pochyby na jevo vychází, že smrť byla přivedena pouhou náhodou nebo samovraždou, jest trestnímu soudu učiniti oznámení (nař. min. ze dne 8. dubna 1857 č. 73 ř. z.).

2. Spozoruje-li se při obdukci politickým úřadem nařízené, že by se měla předsevzíti pytva soudní, má se v pytvě ihned ustati a příslušný trestní soud, pokud možno telegraficky nebo zvláštním poslem vyrozuměti (min. výnos ze dne 14. února 1888 č. 13600 z r. 1886).

3. Ohledání a otevření mrtvol má místo, je-li při úmrtí podezření, že toto nastalo buď zločinem nebo přečinem.

4. Z pravidla jest ohledání a otevření mrtvol předsevzíti před pohřbem. Poněvadž dle prozatímního návodu pro ohledače mrtvol pohřbení teprve po uplynutí 48 hodin po úmrtí se státi může, mohla se z pravidla soudní pytva předsevzíti teprve druhého dne po úmrtí. Tento čas je také proto nejpříhodnější, ježto známky smrti v čase tom se úplně a beze vší pochybnosti vyvinou, kdežto hniloba po nejvíce ještě nenastane

nebo aspoň daleko nepokročí; doba mezi 24. a 36. hodinou po nastalém úmrtí jest tudíž nejvhodnější k pytvě.

5. Je-li mrtvola již pohřbena, musí se vyhrabati, lze-li očekávati dle okolností ještě nějaký výsledek a není-li nebezpečí pro zdraví osob, jež pytvě přítomny býti musí (§ 127 odst 2 tr. ř.). Tento druh pytvy nazývá se pytvou opozděnou a předsebéře se i tehdy, když soukromý lékař mrtvolu ohledal a mrtvola třebas již byla v pokročilém stadiu hniloby; někdy se v tomto případě vztahuje pytva toliko na části mrtvoly.

6. Dříve než se přistoupí k pytvě musí se totožnosť osoby přesně zjistiti. K tomu účelu jest ku pytvě přibrati osoby, které zesnulého osobně znaly. Je-li však mrtvý úplně neznámý, má se důkladný popis jeho ve veřejných listech vyhlásiti (§ 127 odst. 3 tr. ř.). V novější době vystaví se v takovém případě fotografie mrtvoly s vyzváním, aby každý, komu by zesnulý znám byl, sdělení úřadu bezpečnostnímu nebo trestnímu soudci učinil.

IV. Povinnosti vyšetřujícího soudce.

1. Soudce vyšetřující má k tomu hleděti, aby poloha a stav mrtvoly, místo, kde a šat, v němž byla nalezena, bedlivě se pozorovaly, jakož i vše, co dle okolností pro vyšetřování by důležito býti mohlo, by nezůstalo bez povšimnutí.

2. Rány jakož i jiné vnější známky násilí jest dle počtu a vlastností poznamenati.

3. Prostředky a nástroje, kterými asi přivoděny byly, mají se stanoviti a nalezené snad použité nástroje k poraněním přirovnati (§ 127 odst. 4 tr. ř.).

4. Vyšetřující soudce má k ohledání a k otevření mrtvoly přibrati dva lékaře, z nichž jeden může býti ranlékařem.

5. Lékaře, který zesnulého v jeho nemoci před smrtí ošetřoval, může-li to přispěti k objasnění věci a může-li se to státi ihned, jest vyzvati, aby byl ohledání mrtvoly přítomen (§ 128 tr. ř.).

6. Při otravě jest vedle lékaře přibrati též dva lučebníky; prozkoumání jedů může předsevzato býti dle okolnosti lučebníky ve zvláštní místnosti (§ 131 tr. ř.).

V. Dobré zdání.

Dobré zdání má se vysloviti o tom, co v přítomném případě bylo nejbližší příčinou smrti. Při zabití dítěte musí dobré zdání také v tom směru zníti, zda dítě se narodilo živé. Spozorována-li byla poranění, má se zvláště vyšetřiti:

1. zda tato byla mrtvému někým jiným způsobena, a je-li tomu tak,

2. zda toto jednání

a) již pro svou všeobecnou povahu,

b) pro zvláštní osobní vlastnosti nebo následkem zvláštního stavu poraněného,

c) pro nahodilé okolnosti, za kterých čin byl spáchán, nebo

d) následkem nahodile se přidruživších, však jednáním tím přivoděných nebo způsobených příčin smrť mělo v zápětí a zda

e) konečně smrť včasnou a účelnou pomocí odvrácena býti mohla.

Nemá-li dobré zdání všecky tyto náležitosti, má soudce právo ku znalcům zvláštní dotázky činiti (§ 129 tr. ř.). Dobré zdání má se vztahovati na příčinu smrti, jakož i na zločinné nebo trestní jednání; nemůže-li pří-

čina smrti na jisto postavena býti, má se to výslovně v dobrém zdání poznamenati; rovněž je-li třeba dalších technických vyšetřování; v tomto případě mají se také dotyčné důvody uvésti; dobrá zdání mají se vysloviti též o tom, kterým nástrojem smrtelné poranění způsobeno bylo, a zda a které důsledky jest činiti vzhledem na způsob a stupeň násilí, jakého pachatel užil.

VI. Lékařský nález má se připojiti jako odůvodnění k dobrému zdání; nález, který má býti stručný a jasný, může se také později dodati, musí však býti tak sepsán, aby také pro každého laika byl jasným, srozumitelným a přesvědčivým. Otázky soudcem, obžalovaným nebo jeho zástupcem jakož i státním zástupcem znalcům položené musí se pokud možno doslovně zodpověděti a není-li odpověď možná, jest to odůvodniti. Jsou-li v dobrém zdání odpory nebo nedostatky nebo ukáže-li se, že obsahuje důsledky, které z daných okolností nevyplývají a nedají-li se opětovným výslechem znalců odstraniti, může v takovém případě vyžádáno býti dobré zdání některé lékařské fakulty zemí na říšské radě zastoupených (§ 126 tr. ř.).

VII. Obdukční protokol.

Soudce má hned na místě samém sepsati protokol a v něm důkladně ohledání a otevření mrtvoly popsati. Protokol má obsahovati krátké ale, pokud možno, jasné vylíčení případu s popisem všech místních okolností, které se na nalezení a stav mrtvoly vztahují, čas, kdy obdukce předsevzata byla, způsob, jak osobní totožnosť zjištěna byla, kdy smrť nastala, stadium, ve kterém ohledání mrtvoly předsevzato bylo, vyjádření obviněného neb svědků, zejmena osob, které byly k tomu přibrány, dobu, jak dlouho pytva trvala, jakož i všecky na to se vztahující a pro další vyšetřování důležité momenty.

Ohledání soudní (v řízení soudním civilním).

I. Soudní ohledání (inspectio ocularis) záleží v tom, že soudce za účelem důkazu sám z vlastního názoru povahu věci seznává a výsledky svého pozorování protokolárně konstatuje. K soudcovskému ohledání, jež bez důvodné příčiny se nepřipouští, musí býti vždy přibráni znalci (§ 202, s. ř.).

1. Ustanovení všeobecná: Soudcovské ohledání dlužno předsevzíti:

a) k návrhu jedné neb obou sporných stran;

b) předmět ohledání musí býti od strany, jež vede důkaz, podrobně označen;

c) strana má určitě udati okolnosti nebo stav, jež mají býti dokázány;

d) o připuštění soudního ohledání rozhoduje se přísudkem nebo soudním nařízením (výměrem) (§ 187 s. ř.);

e) proti připuštění ohledání nemá místa žádný zvláštní prostředek právní (§ 17 proc. nov.);

f) ku převzetí ohledání nařídí se stání, k němuž dlužno pozvati obě strany;

g) ohledání má býti předsevzato buď u soudu, lze-li věc do soudní budovy přenésti, jinak však tam, kde se věc nachází;

h) leží-li dotyčná věc v jiném soudním obvodu, může ohledání býti vykonáno též soudcem dožádaným.

Povolení soudního ohledání může býti učiněno závislým na podmínce, že ohledáním věci nebude vsaženo v práva osob třetích.

2. Zvláštní předpisy při jednotlivých způsobech řízení:

a) V bagatelním řízení: Soudní ohledání sluší nařídíti za účelem objasnění věci buď k návrhu jedné neb obou stran anebo z úřední povinnosti s přibráním jednoho nebo více znalců (§ 52 říz. ve v. nep.). Z tohoto zákonného předpisu vysvítá, že v řízení bagatelním může soudce předsevzíti ohledání, aniž by k němu přibral znalce, ač ovšem nejeví-li se toto býti nutným. Nachází-li se předmět nebo věc, jež má býti ohledána, v držení strany druhé, má soudce předložení její naříditi, leč že by proti tomu byly uvedeny dostatečné důvody (§ 38 odst. 1 říz. ve v. nep.). Jak dlužno souditi o případu, jestliže se odpůrce zdráhá dotyčnou věc předložiti nebo jestliže odpírá přísežnou výpověď o okolnosti, zdali věc nebyla zúmyslně, aby druhá strana důkazu zbavena byla, odstraněna nebo nezpůsobilou k užívání učiněna, nebo jestliže z výpovědi vysvítá, že se tak skutečně stalo, jest vyhrazeno volnému uvážení soudcovu. Nalezá-li se dotyčná věc ve schování veřejného úřadu, má soudce učiniti potřebné kroky, aby byla soudu dodána (§ 39 cit. říz.).

b) K ohledání za účelem stanovení hranic ve sporech horních má býti vždy přibrán vyslanec horního úřadu (§ 69, odst. 2 hor. z.).

c) V řízení o rušené držbě: Vysvítá-li již ze žaloby potřeba soudního ohledání, má soud hned první stání na dotyčné místo ustanoviti a znalce k němu přizvati (§ 7 cís. nař. ze dne 27. října 1849 č. 12 ř. z.).

II. Nový soudní řád.

1. Ohledání soudní nařídíti může soud buď k návrhu stran nebo z moci úřední.

2. Ohledání předsebéře z pravidla soud procesný a sice buď sám nebo za přibrání jednoho nebo několika znalců. Výjimečně přidělí se úkon ten buď soudci z příkazu činnému nebo soudci dožádanému, nemůže-li předmět, jenž ohledán býti má, k soudu býti donesen, neb jestliže předsevzetí ohledání před soudem spojeno by bylo se značnými obtížemi. O tom, zda-li výkon ohledání na jiného soudce vznésti jest, soud procesní učiní usnesení, proti němuž není prostředku opravného. Soudce dožádaný neb z příkazu činný předsebeře ohledání buď sám nebo s přivzetím znalců, dle toho, jak sám za dobré uzná.

Tímto přivzetím znalců nepozbude snad ohledání soudní své povahy jakožto samostatný prostředek průvodní, ježto při něm vždy rozhodné jest to, co soudce vlastním svým názorem zpozoroval, takže úsudek znalců ustupuje tu do pozadí. Tím liší se důkaz tento od důkazu znaleckého, při kterémž vlastní pozorování předmětu stává se zbytečným, neboť soudce tu jen nález neb dobrozdání znalců volně uváží.

3. Předsevzíti lze ohledání buď při ústním přelíčení, nalezá-li se předmět u soudu procesního, nebo při zvláštním roku, ku kterémuž strany a po případě znalce předvolati jest.

4. Je-li ohledání spojeno s nákladem, může předseda nebo soudce, jemuž výkon ohledání byl svěřen, dokazovateli nařídíti, aby složil přiměřenou zálohu (§§ 368 a 332 odst. 2 nov. s. ř.). Nebyla-li záloha do lhůty soudcem stanovené složena, sejde s ohledání, což v podstatě rozsudeční vytknouti dlužno (§ 417 odst. 3 nov. s. ř.).

5. Má-li se ohledati věc, která dle udání dokazovatelových jest v držení odpůrcově neb v uschování veřejného úřadu nebo notáře, jest předsejíti jako při důkazu listinami dle §§ 301, 303—307 nov. s. ř. (viz čl. Listiny, VIII, 4.). Odchylka jest pouze ta, že posouzení, jaký vliv má okolnosť, když předložení nebo vydání věci odpůrcem bylo odepřeno nebo věc úmyslně neb z podnětu odpůrcova odstraněna nebo pokažena, nebo když výpověď o tom byla odepřena, ponecháno jest volnému uvážení soudcovu (§ 369 nov. s. ř.). Tato povinnosť ediční vztahuje se však jen na věci hmotné a nikoli snad na osoby neb jich stav.

6. Výsledek ohledání zapíše se do protokolu jednacího, koná-li se ohledání při ústním přelíčení, jinak sepíše se o něm zvláštní protokol, v němž udati jest, zda-li a které strany ohledání přítomny byly a zda-li a které námitky při výkonu činěny byly, neb zda-li snad proti sepsanému protokolu odpor podán byl (§ 370 nov. s. ř.).

7. Proti usnesením a opatřením při provádění ohledání učiněným není samostatného prostředku opravného, a lze je vzíti v odpor jedině t. zv. stížností zachovanou, kterou spojiti jest s odvoláním z rozsudku konečného.

Ohledání soudní (v řízení trestním).

I. Pojem.

Soudní ohledání v řízení trestním jest onen úkon procesný, jímž soudce ve formě zákonem předepsané snaží se vlastním smyslovým pozorováním přesvědčiti se o existenci nebo neexistenci určitých okolností pro rozhodnutí trestní věci důležitých. Ohledání má místo nejenom tenkráte, když trestný čin zanechal stopy na místě nebo osobě (§ 98 tr. ř.), nýbrž i ve všech jiných případech, kde soudce by mohl smyslovým pozorováním seznati okolnosť pro vyšetřování rozhodnou (§ 116 tr. ř.).

II. Předmětem ohledání mohou býti osoby i věci, a každý jest povinen, objeví-li se toho potřeba, dovoliti ohledání své osoby. (Také něm. ř. soud vyslovil se v tomto smyslu ve svém roz. ze dne 11. června 1886, sv. XIV. č. 48, ačkoli něm. ř. tr., podobně jako rakouský, otázku tuto přímým předpisem nerozřešil.) Proti vzpirajícím se mají místo donucovací prostředky, jichž možno užiti proti svědkům (§ 160 tr. ř.).

III. V přípravném řízení (v přípravném vyhledávání a vyšetřování) o zločinech a přečinech může ohledání předsevzíti z pravidla toliko vyšetřující soudce, výjimečně soudy okresní v průběhu přípravného vyhledávání, je-li nebezpečí v prodlení (§ 89 odst. 2 tr. ř.). Též úřadů bezpečnosti může státní zástupce užiti k předsevzetí ohledání, avšak jen tenkráte není-li přítomna soudní osoba k tomuto úřednímu výkonu povolaná a jeví-li se nutnosť okamžitého zakročení; avšak protokolu o tom sepsaného lze pod zmatečností jako průvodního prostředku užiti jen tehda, když byl neprodleně sdělen vyšetřujícímu soudci, který má jeho formu a úplnosť zkoušeti a po případě nařídíti opakování nebo doplnění ohledání (§ 88 odst. tr. ř.). K ohledání předsevzatému v přípravném řízení dlužno přibrati dva soudní svědky (v řízení před okresními soudy o přestupcích soudních svědků třeba není, § 452 č. 3 tr. ř.), a jeví-li se to účelným k uznání předmětů nebo k nabytí vysvětlení též obviněného (§ 116 tr. ř.) Žalobce jest oprávněn ohledání býti přítomen a dávati při něm návrhy; má tudíž, ač není-li nebezpečí v prodlení, býti předem zpraven o před-

sevzetí ohledání (§ 97, odst. 2 tr. ř.). Také obhájci nemůže býti odepřeno účastenství při ohledání (§ 45 tr. ř.); byl li obhájce již zřízen, má býti o jeho předsevzetí zpraven, ač není-li zvláštních důvodů proti tomu anebo nebezpečí v prodlení (§ 116 tr. ř.).

Zvláštní péči sluší věnovati sepsání protokolu o předsevzatém ohledání, jelikož opětné ohledání při hlavním přelíčení jest z pravidla již nemožné. Protokol musí býti tudíž tak sepsán, aby poskytoval úplného a věrného názoru na dotyčný předmět. K tomuto účelu dlužno připojiti k němu, je-li toho třeba, kresby, plány nebo nákresy; míra, váha, velikosť a místní poměry musí býti označeny dle určitých a nepochybných měřítek (§ 117 tr. ř.). O ohledání v případě úmrtí srv. »Ohledání a pytva mrtvol.«

IV. Výjimečně může se vyskytnouti i při hlavním přelíčení nutnosť ohledání; toto může býti předsevzato buď sborovým soudem samým, a mají pak k němu býti přibráni žalobce i obžalovaný, resp. též jeho obhájce, nebo může předseda ustanoviti k tomu přísedícího soudu, který pak o tom má zprávu podati (§ 254, odst. 3 tr. ř.).

Ochrana vzorků.

Aby se tuzemskému průmyslu poskytla přiměřená ochrana vzhledem k novým vzorkům a modelům při výrobcích průmyslových užívaným a tím rozvoj průmyslu se podporoval, byl vydán cís. patentem ze dne 7. prosince 1858 č. 237 ř. z. zákon k ochraně nových vzorků a modelů. Týž vstoupil v život dnem 1. března 1859, byl pak v §§ 4 a 6 zákonem ze dne 23. května 1865 č. 35 ř. z. způsobem níže naznačeným modifikován.

I. Pojem a rozsah práva na ochranu vzorků a modelů.

Vzorkem a modelem ve smyslu citovaného zákona sluší rozuměti každou předlohu na formu průmyslového výrobku se vztahující a k přenášení na něho způsobilou. Ochrana novému vzorku nebo modelu zákonem propůjčená záleží v tom, že ten, kdo vzorek resp. model buď sám nebo na svůj účet prostřednictvím někoho jiného původně k místu přivedl, jest po dobu zákonem vyměřenou a za šetření zákonných podmínek výhradně oprávněn užívati jich k účelům průmyslovým. Toto právo lze úplně nebo z části na jiného přenésti. Výhradné právo užívati vzorků a modelů pozůstávajících toliko v napodobování samostatných děl uměleckých uznáno nebylo. Rovněž nepřísluší toto právo tomu, kdo takových vzorků nebo modelů buď z tuzemska nebo z ciziny bezprávným způsobem nabyl (§§ 1 až 3 cit. z.).

II. Trvání práva na ochranu vzorků a modelů.

§ 4 zák. ze dne 7. prosince 1868, kterýž ustanovoval, že výhradní právo užívati vzorku (modelu) trvá po tři roky od okamžiku, kdy vzorek (model) v rejstřík byl zapsán, byl zrušen cit. zák. ze dne 23. května 1865, jenž prohlásil, že toto právo trvá nejvýše tři roky od té doby, kdy vzorek resp. model byl v rejstřík zapsán, v těchto mezích pak že ten, kdo o ochranu se uchází, má naznačiti dobu, po kterou ochrana trvati má; doba, za kterou bylo žádáno a která byla povolena, nemůže býti prodloužena.

III. Uložení vzorků a modelů.

Výhradného práva užívati vzorku nebo modelu nabyti lze toliko:

1. řádným uložením jeho v kanceláři příslušné obchodní a živnostenské komory, kteréž se musí státi prve, než v obchod uveden byl produkt dle tohoto vzorku resp. modelu zhotovený, a

2. zapravením zákonného poplatku.

Ad 1*a)* Příslušnou jest obchodní a živnostenská komora, v jejímž obvodu ten, kdo o ochranu se uchází, má své řádné bydliště nebo v jejímž obvodu se nachází závod, jenž dotyčného vzorku resp. modelu užívati chce. Zkoumati legitimaci žadatele nebo novosť vzorku nebo modelu úřad oprávněn není.

b) Straně jest volno vzorek předložiti buď otevřeně nebo v zapečetěném obalu.

c) Orgán obchodní komory k tomu ustanovený zanese vzorek resp. model nebo balík (svazek) dle běžného čísla v rejstřík vzorků.

d) O složení sepíše se protokol, který má obsahovati jméno nebo firmu a bydliště ukladatele, den a hodinu složení a příslušné číslo rejstříku a má jej strana spolupodepsati. Složený otevřený vzorek nebo zapečetěný svazek se nití pečetí opatřenou náležitě připevní k protokolu a poznamená se na ně číslo rejstříku s úředním podpisem. Protokol se uschová v archivu a straně vydá se úřední certifikát tytéž údaje obsahující. Jestliže strana předložila vzorek resp. model otevřený ve dvou exemplářích, poznamenají se uvedená dáta s úředním podpisem na duplikátu samém a tento odevzdá se stranám místo jmenovaného certifikátu (§ 5 cit. z.).

e) Jest dovoleno pod jedním obalem též více vzorků resp. modelů podati, avšak budiž v tomto případě počet vzorků na obalu poznamenán a taxa za každý jednotlivý vzorek resp. model zapravena. Učiní-li ukladatel na obalu nepravé udání, musí taxu, které tím se vyhnul, zaplatiti v obnosu trojnásobném.

f) Ukladatel vzorku resp. modelu pokládá se potud za vlastníka jeho, pokud opak není prokázán. Do roka po složení musí oprávněný vzorku resp. modelu při průmyslových výrobcích v tuzemsku užiti a tyto v obchod uvésti. Po tuto dobu se též vzorky v zapečetěném obalu složené takto zachovají; po uplynutí roku se však pečeť u přítomnosti dvou svědků sejme, načež pak vzorek resp. model, jako stalo-li se složení otevřeně již od původu, jest každému přístupný k nahlednutí (§§ 7—9 cit. z.).

Ad 2. § 6 zák. ze dne 7. prosince 1858, jímž stanovena taxa za registrování každého vzorku resp. modelu na 10 zl., byl zrušen zákonem ze dne 23. května 1865 a na jeho místo nastoupil předpis následující: »Registrování každého vzorku resp. modelu podléhá poplatku, kterýž plyne do pokladny obchodní komory. Taxa obnáší 50 kr. r. m. za každý rok, pro který ochrana vzorku (modelu) se žádá.«

IV. Neplatnosť zápisu, ztráta práva na vzorek (model).

Zápis vzorku resp. modelu do rejstříku jest neplatný a nemá žádného účinku, bylo-li prokázáno:

1. že již před dobou, kdy složení se stalo, průmyslové výrobky dle uloženého vzorku resp. modelu zhotovené v tuzemsku nebo v cizině byly v obchodě nebo,

2. že již před okamžikem složení vzorek resp. model byl uveřejněn v díle tiskem vydaném, aneb

3. že týž již dříve na jméno někoho jiného v tuzemsku byl registrován, anebo konečně

4. že ukladatel vzorku resp. modelu, ať již v tuzemsku nebo z ciziny, nabyl způsobem bezprávným.

5. Právo výhradně vzorku nebo modelu užívati zaniká:

a) jestliže ukladatel do roka po složení chráněného vzorku nebo modelu v obvodu rakouského území říšského neužije;

b) jestliže ukladatel zboží dle dotyčného vzorku resp. modelu v cizině, zhotovené uvede v území rakouské (§§ 10 a 11 cit. zák.).

V. Zasahání v právo na ochranu vzorku (modelu) a tresty.

1. Zasažení v cizí právo na vzorek resp. model se dopouští, kdo

a) neoprávněným způsobem přenáší nebo napodobuje cizí chráněný vzorek nebo model, a

b) kdo zboží takto zhotovené prodává (odbývá).

Každé takové vsažení poskytuje poškozenému právo na to naléhati, aby další užívání vzorku resp. modelu a další prodej dotyčného zboží byly zastaveny. Rovněž může se žádati, aby nástroje a pomůcky výhradně nebo povýtečně k napodobení sloužící byly k dotčenému účelu učiněny neupotřebnými. Nároky poškozeného na náhradu škody jemu způsobené sluší posuzovati dle občanského zákona. Napodobení sluší považovati i tenkráte za nedovolené, byly-li změněny toliko rozměry nebo barva vzorku resp. modelu (§§ 12 a 13 cit. z.).

2. Rušitel podléhá trestu, jestliže se zasažení vědomě dopustil, a sice pokutě od 25 do 500 zl. Vedle toho může býti trestán po případě i dle všeobecného trestního zákona (§ 14 cit. z.). Opětované vsažení v cizí právo na vzorek resp. model stává se přestupkem (arg. § 19 cit. z.), jenž trestá se pokutou dvojnásobnou. Setrvá-li rušitel i na dále ve svém trestném počínání, budiž potrestán vedle peněžité pokuty též vězením od 1 týdnu do 3 měsíců (§ 15, 1. odst. cit. z.). Jestliže peněžitá pokuta by měla pro odsouzeného v zápětí značnou újmu na majetku nebo na výživě jeho nebo těch, které dle zákona povinen jest vyživovati, anebo jestliže by následkem toho nemohl nahraditi škodu trestným činem způsobenou, budiž mu pokuta změněna v trest na svobodě a sice za 5 zl. vždy jeden den (§ 16 cit. z.). Při vyměření trestu pokládá se za okolnosť zvláště přitěžující, dopustil-li se porušení dělník nebo zřízenec poškozeného nebo vůbec osoba důvěry jeho požívající (§ 15, 2. odst.). Trestní úřad může také naříditi, aby trestní nález byl uveřejněn (§ 17 cit. z.). Peněžité pokuty plynou do chudinského fondu místa, kde vsažení resp. přestupek byl spáchán (§ 18 cit. z.).

3. Trestní řízení pro naznačené vsažení nebo přestupky, pokud se nejedná o trestný čin, který se stihá soudem z úřední povinnosti, zavádí se toliko k žádosti poškozeného. Jestliže však týž od stíhání ustoupí prve než rozsudek byl vynesen, musí trestní řízení býti zastaveno, ale soukromoprávní nárok na odškodnění se poškozenému zachovává (§ 21 cit. z.). Pokud v řízení tomto se jedná o srovnání dvou vzorků resp. modelů, má úřad předsevzíti ohledání znalci, k němuž má přibrati i strany za tím účelem, aby svoje vysvětlivky a případné námitky mohly podati. Nález znalců může býti brán v odpor toliko pro nedostatečnosť znalců nebo pro vady formální. Je-li nález nedostatečný nebo nejasný, lze žádati za jeho doplnění. Ve všech sporech má úřad právo žádati, aby mu od obchodní a živnostenské komory uložený vzorek proti potvrzení byl předložen. Musí-li snad obal býti otevřen, sluší k tomu ukladatele pozvati, a nedostaví-li se, buďtež přibráni dva nestranní svědci. O otevření tom

sepíše se protokol (§ 23 cit. z.). Poškozený má právo žádati, aby ještě před rozhodnutím o žádosti jeho byly zabaveny nebo jinak ve schování vzaty jím naznačené výrobky, jakož i nástroje a pomůcky, jichž bylo při zhotovení jich užito. Úřad má tak ihned nařízditi, jakmile mu byl předložen dle § 5 vyhotovený úřední certifikát resp. duplikát, může však dle volného svého uvážení žádati, aby byla dříve žalovanému zřízena jistota za hanbu a škodu jemu tím způsobenou. Současně s nařízením zabavení nebo jinakého uschování má se úřad ve smyslu § 23 cit. z. postarati o zaslání vzorku resp. modelu u obchodní a živnostenské komory uloženého (§ 24 cit. z.). Bylo-li uznáno, že v právo na vzorek (model) bylo vsaženo, zůstanou dotčené předměty až do uplynutí ochranné lhůty pod úřední pečetí a uschovají se na útraty a nebezpečí odsouzeného, pokud účastníci se nedohodnou na něčem jiném anebo pokud pod úředním dozorem příslušným způsobem nebyly změněny (§ 25 cit. z.). Byl-li obžalovaný uznán nevinným a stížnost zároveň prohlášena za svévolnou, může úřad stěžovateli uložiti ve prospěch místního chudinského fondu peněžitou pokutu až do 300 zl., aniž by tím nárok žalovaného na odškodněnou byl dotčen (§ 26 cit. z.).

VI. Příslušnosť.

1. V nesporných záležitostech ochrany vzorků resp. modelů jest příslušnou obchodní a živnostenská komora, v poslední pak instanci ministerstvo obchodu.

2. K rozhodování ve sporných záležitostech ochrany vzorků resp. modelů povolány jsou dílem soudy civilní, dílem politické úřady správní.

a) Civilní soudy rozhodují

α) ve sporech o vlastnictví vzorku resp. modelu,

β) o náhradních nárocích poškozeného ve smyslu § 12 a

γ) o nároku žalovaného na dostiučinění přípustném dle § 26 v případě svévolné stížnosti.

b) Politické správní úřady jsou příslušny

α) k rozhodnutí o neplatnosti uložení vzorku resp. modelu,

β) k výroku o ztrátě práva na vzorek resp. model a

γ) k řízení a rozhodnutí o vsažení v právo na vzorek (model), i v tom případě, když jde o dotyčný přestupek. V tomto případě mají politické úřady postupovati co do řízení a pořadu dle předpisů platných pro rušení a přestupky živnostenské.

V poslední instanci rozhoduje při věcech spadajících v obor příslušnosti politických úřadů vůbec ministerstvo obchodu; toliko při trestných přestupcích zákona o ochraně vzorku rozhoduje ve třetí instanci ministerstvo vnitra, kteréž má přibrati zástupce ministerstva obchodu, a úřady jsou tudíž povinny strany při doručení dotyčných rozhodnutí poučiti, že mohou podati rekurs k min. vnitra (§ 19 cit. min. nař. ze dne 25. ledna 1870 č. 1095). Shledá-li politický úřad při projednávání nebo vyšetřování, že rozhodnutí jest závislo na otázce předchozí, která přísluší před soud civilní, má strany k tomuto odkázati a může v takovém případě nález vynésti toliko na základě předloženého právoplatného výroku soudu civilního. S druhé strany slouží poškozenému resp. žalovanému právoplatné rozhodnutí politického úřadu, kterýmž kdo byl uznán vinným vsažení v právo vzorku (modelu) resp. jímž dotyčná stížnosť byla odmítnuta jako svévolná, za základ ku provedení nároku na náhradu dle

§ 12, vztažmo nároku na dostiučinění dle § 26 před soudem civilním (§ 20 cit. z.).

VII. Právo mezinárodní.

Toto spočívá na týchž zásadách a pravidlech, která platí pro mezinárodní právo ochrany známek, pokud dotyčné státy vůbec uznávají právo vzorků resp. modelů. (Viz. čl. Ochrana známek.)

Ochrana známek.

I. Pojem a význam.

Známkami (z. obchodní, tovární) rozumí se značky, kterými se předměty a zboží do obchodu dané opatřují za tím účelem, aby bylo zjevno, od kterého výrobce zboží pochází. Je-li výrobce označen dle jména a bydliště, mluví se o známkách nominativních, pozůstává-li však známka ve zkráceném jméně nebo v určitých znameních, jest to známka symbolická. Symbolické známky nabyly jmenovitě stoupáním produkce a světového obchodu vynikajícího významu pro průmysl a obchod, takže zákonodárství kulturních států vidělo se nuceno jak v zájmu průmyslové výroby a obchodu tak a to v přední řadě v zájmu konsumentů vzhledem k živnosti i zákonné platnosti a významu těchto značek určitá pravidla stanoviti. První krok v tom směru učinila Francie zákonem ze dne 12. germinale XI. roku. Příkladu jejího následovala velmi záhy Belgie a v roce 1858 i Rakousko zákonem ze dne 7. prosince 1858 č. 230 ř. z. Zákon ten však brzo nedostačoval, neboť jednak nebylo šetřeno přesně zřízeného určitým centrálním úřadem vedeného registrování známek a s druhé strany porušení nabytých práv na ochrannou známku pokládána za přestupky stíhané úřady politickými, jež při vyměřování trestů příliš mírně si počínaly. Jelikož všeobecný zájem vůbec a zejména v obou těchto směrech vyžadoval nápravy, přikročilo rakouské zákonodárství k novému upravení práva známkového, což se stalo zákonem ze dne 6. ledna 1890 č. 19 ř. z. a zák. ze dne 30. července 1895 č. 108 ř. z. Známkami v tomto zákoně rozumějí se zvláštní znamení, která slouží k tomu, aby výrobky a zboží k obchodu určené rozeznávaly se od jiných výrobkův a zboží stejného druhu (symbolické obrazy, šifry, vignety a j.) (§ 1 cit.). Co zákon ustanovuje o označování zboží, platí též o značkách na nádobách a obalech (§ 11 cit.).

II. Výhradné právo ku známce.

Výhradného práva užívati některé známky nabyti lze toliko zákonným jejím registrováním (§ 2 cit. z.). Zákon mluví v tomto případě, aniž by výslovně příslušného výrazu užíval, o symbolických známkách ve smyslu shora uvedeném. Neboť výhradné užívání známky jméno obsahující dle rak. práva se chrání, aniž by známka taková v rejstřík musela býti zapsána. Praví ť § 10 cit. zák.: »Bez přivolení příslušného účastníka nikdo nesmí užívati jména, firmy, znaku neb obchodního pojmenování závodu některého jiného vyrabitele nebo kupce k označení zboží nebo výrobkův. Jako známek nelze užiti a jsou tudíž ze zápisu vyloučeny značky, které

1. obsahují jedině obraz císařův nebo členů císařské rodiny;

2. záležejí toliko v státních nebo jiných veřejných znacích, v číslech, v písmenech nebo ve slovech, která obsahují pouze údaje o místě, času nebo způsobu výroby, o povaze, o určení, o ceně, mnohosti nebo poměrech váhy zboží;

3. kterých vůbec užívá se k označení určitých druhů zboží v obchodě;

4. která obsahují nemravné a pohoršení vzbuzující nebo jinak veřejnému pořádku se příčící vyobrazení a nápisy neb takové údaje, které se nesrovnávají se skutečnými obchodními poměry nebo s pravdou a jsou způsobilé oklamati konsumenty (§ 3 cit. z.). Výlučné právo k užívání slovní známky řádně uložené vztahuje se netoliko k užívání v této známky v jejím uloženém vyobrazení, nýbrž také k užívání v takových formách, kterými chráněné slovo neb chráněná slova podávají se úplně nebo částečně v jiných písmenech, barvách nebo velikosti (§ 2 zák. ze dne 30. července 1895 č. 108 ř. z.). Známky, jichž součástkami jsou obrazy císaře nebo členů císařské rodiny, nějaké vyznamenání, císařský orel nebo veřejný znak smějí toliko tenkráte býti zapsány, když podle platných předpisů dříve prokázáno bylo právo k užívání těchto zvláštních znamení (§ 4 cit. z. z r. 1890). Zápis známky, která obsahuje také slova nebo písmena, nebrání nikomu užívati k označení svého zboží svého jména, resp. své firmy, byť i ve formě zkrácené (§ 5 cit. z.). Užívání zapsané známky jest toliko fakultativní. Toliko výjimečně mění se právo známky užívati v povinnosť, jestliže ministr obchodu nařídí, že zboží určitého druhu nesmí býti dáno do obchodu, nebylo-li by opatřeno známkou podle tohoto zákona zapsanou a to způsobem zároveň cestou nařizovací ustanoveným (§ 6 cit. z). Dle toho může býti nařízen též nucený zápis známky. Tak ustanovuje nař. min. obch. ze dne 15. července 1895 č. 120 ř. z. takto:

1. Kosy, srpy a nože na slámu nesmějí dány býti dříve do obchodu, t. j. nesmějí opustiti výrobny a skladiště, dokud nebyly opatřeny známkou dle zák. ze dne 6. ledna 1890 č. 19. ř. z. zapsanou.

2. Každá kosa, každý srp a nůž na slámu smí býti opatřen toliko jedinou známkou výrobní, která musí býti zapsána pro ten podnik, kde zboží vyrobeno.

3. Známka tato přiměřené velikosti vtisknuta neb vyražena buď na zboží ještě žhavé před jeho zkalením a tak zřetelně, aby nebylo možno přetisknouti ji později jinou známkou.

4. Jména, firmy, erby, vyznamenání, označení závodu, známky společenstva a značky jakosti, od výrobců vedle jich známky výrobní užívané, otisknuty nebo vyraženy buďte na zboží týmže způsobem jako zapsaná známka výrobní.

5. Vedle výrobní známky dovoleno jest umístiti na kosách, srpech a nožích na slámu etikety, nápisy a jinaké úpravy toliko tehdy, jestliže se tím známka výrobní nezakryje a původ zboží z jeho výrobního místa kupci nezastře.

Porušení předpisů na základě § 6 vydaných trestají političtí úřadové podle předpisů živnostenského řádu, při čemž vždy budiž vysloveno propadnutí dotyčného zboží (§ 31 cit. z.). Výhradné právo k známce nevylučuje, aby jiný podnikatel užíval téže známky k označení jiných druhů zboží. V pochybnosti vzhledem k totožnosti těchto druhů zboží rozhoduje ministr obchodu, slyšev prve obchodní a živnostenskou komoru. Žadatel může ohlásiti na svoje jméno i více známek, i když tyto určeny jsou pro týž druh zboží (§§ 7 a 8 cit. z.). Právo známky lpí na podniku, pro nějž jest určena, zaniká s ním a při změně držby přechází na nového držitele. V tomto posledním případě však, leč byl-li by podnik dále veden vdovou nebo nezletilým dědicem majitele známky nebo na účet podstaty pozůsta-

lostní nebo konkursní, má nový držitel ve třech měsících po nabyté držbě dáti známku na své jméno připsati, jinak zanikne právo ke známce (§ 9 cit. z.). Právo známkové nenáleží mezi záležitostí, kteréž ve smyslu zákona ze dne 21. prosince 1867 č. 146 ř. z. jsou společnými zemím v říšské radě zastoupeným a zemím uherským nebo spravují se dle týchž čas od času smluvených zásad. Ovšem ve skutečnosti pozůstává vypověditelná sice avšak do projiti celní a obchodní smlouvy t. j. do konce roku 1897 zajištěná jednota ochrany známek v Rakousku-Uhersku, jelikož dle čl. XVII. této smlouvy předpisy o ochraně známek mohou býti změněny toliko za souhlasu obou polovic říše a jelikož zápis známky v jedné polovici říše poskytuje jí zákonnou ochranu v říši celé (zák. ze dne 27. června 1878 č. 62 ř. z. a zák. ze dne 21. května 1887 č. 48 ř. z.).

III. Zápis známky.

Chce-li kdo nabyti výhradného práva jisté známky užívati, má ji ve 4 exemplářích předložiti obchodní a živnostenské komoře, v jejímž obvodu dotyčný podnik se nalezá. Orgán obchodní a živn. komorou ustanovený má na každém exempláři uložených známek zaznamenati

a) řadové číslo rejstříku,

b) den a hodinu, kdy známka byla podána,

c) jméno nebo firmu, pro koho byla známka zapsána, a

d) jméno podniku a zboží, pro něž známka jest určena.

Tento záznam má podepsati a úřední pečeť přitisknouti. Jeden exemplář poznámkou touto opatřený se vrátí straně, jeden se připojí ke známkovému rejstříku, který se vede u obchodní a živn. komory, a dva exempláře se předloží ministrovi obchodu. Kromě toho podán buď obchodní a živn. komoře odlitek (cliché) známky, který po upotřebení se žadateli vrátí. U známek na látky, jako jsou: kov, hlína, sklo a pod. přiloženy buďte ukázky takovýchto věcí se vtištěnými obrazy známkovými nejméně ve 3 exemplářích (§§ 13 a 14 cit. z.). Rejstříky známek mají obsahovati údaje pod lit. *a)* až *d)* uvedené a mají býti vyloženy k nahlédnutí u obchodní a živn. komory (§ 14 posl. odst. cit. z.). Za zápis každé známky platí se taxa 5 zl. do pokladny obchodní a živn. komory, u níž se zápis stal. Zápis známky budiž obnovován každých 10 let počítajíc ode dne zápisu, při čemž znova taxa buď zapravena, jinak právo ke známce se pokládá za zaniklé (§§ 15 a 16 cit. z.). Výhradné právo ukladatelovo známky užívati počíná dnem a hodinou, kdy známku u obchodní a živn. komory složil; dle téže doby se posuzuje přednosť nároku v případě, jestliže byla uložena od několika žadatelů stejná známka u téže neb u rozličných obchodních a živn. komor (§ 19 cit. z.).

U ministerstva obchodu vede se ústřední rejstřík známek, do něhož se známky u obchodních a živn. komor zapsané zapisují, v tom pořadí, v jakém byly došly. Do ústředního rejstříku známek pojaty buďte tytéž udaje, kteréž obsahují rejstříky u obchodních a živn. komor vedené. V ústřední rejstřík známek, seznamy o jeho obsahu založené, dle abecedy uspořádané a stále doplňované jakož i ukázky lze volně nahlédnouti. Po vykonaném zápise do ústředního rejstříku se otisky známek uveřejní, k čemuž se užije předložených odlitků (§ 17 cit. z.). Je-li tu již pro týž druh zboží známka s nově ohlášenou totožná nebo jí podobná, vyrozumí o tom ministr obchodu, slyšev po případě prve odborníky, žadatele, aby tento mohl dle svého uvážení buď při ohlášení setrvati, je pozměniti nebo

dokonce zpět vzíti (Avis préalable). O tomto vyrozumění žadatele dá se zároveň vědomosť držiteli příslušné známky již před tím zapsané (§ 18 cit. z.). O otázce, zdali kdo má výhradné právo některé známky užívati, jakož i o přednosti a převodu tohoto práva, dále o tom, zdali osoba třetí může zapsané známky užívati pro jiný druh zboží, rozhoduje ministr obchodu (§ 30, 1 odst.).

IV. Přepis známky.

Za účelem přepisu práva ke známce ve smyslu § 9 má žadatel podati důkaz o nabytí příslušného podniku. Za přepis platí se táž taxa jako za první zápis, a dlužno jej uveřejniti a poznamenati jak na potvrzení pro stranu určeném, tak i v rejstříku obchodní a živn. komory a v ústředním rejstříku známek (§ 20 cit. z.).

V. Výmaz známky.

Výmaz známky se stane:

a) k žádosti toho, kdo jí užívati jest oprávněn;

b) nešetří-li se předpisů § 16 a neobnoví-li se v čas zápis;

c) neprovede-li se v čas přepis;

d) když dle nálezu ministra obchodu známka podle §§ 3 a 4 neměla býti zapsána;

e) následkem nálezu ministrem obchodu vydaného ve sporu o existenci práva ke známce. Nález takový může ministr obchodu vydati též tehdá, je-li známka tak podobna některé ještě platné známce, pro stejný druh zboží dříve zapsané, že by rozdíly od obyčejného kupce mohly býti zpozorovány toliko vynaložením zvláštní pozornosti (§ 3 zák. ze dne 30. července 1895 č. 108 ř. z.).

Výmaz poznamenán buď jak na známce (§ 14) tak i v rejstříku obchodní a živn. komory a v ústředním rejstříku známek i budiž uveřejněn (§§ 51 a 22 cit. z).

Kromě případů shora vyjmenovaných může za výmaz známky žádati ten, kdo prokáže, že nezapsaná značka zboží, pro stejný druh zboží od něho užívaná, již v čase, kdy zapsána byla známka v odpor vzatá, s jeho nezapsanou značkou zboží stejná nebo zaměnitelná, v kruzích obchodních za znak zboží z jeho podniku pokládána byla. Žaloba o výmaz dopouští se též na právního nástupce v držbě známky v odpor vzaté, nemá však tenkráte místa, jestliže držitel zapsané známky dokáže, že zápis známky stal se s přisvědčením žalobcovým, nebo že podnik, pro který známka byla zapsána, ohlášenou značku zboží vedl nezapsanou právě tak dlouho nebo ještě déle nežli žalobce. Žaloba o výmaz takovéto známky musí podána býti u obchodního ministerstva nejdéle ve 2 letech po zápise známky. Nález na výmaz známky znějící působí zpět na čas, kdy vymazaná známka byla podána (§ 4 zák. ze dne 30. července 1895 č. 108 ř. z.). Podniky cizozemské, nemající zde závodů, mohou domáhati se práv ke známce jen řádně zmocněným zástupcem Nebyl-li zástupce řádně ohlášen, nalezne se o žádosti za výmaz bez vyslechnutí držitele známky (§ 5 cit. z. z r. 1895). O nákladech řízení a právního zastoupení rozhoduje ministr obchodu. Výrok o nákladech, jehož právní moc ministerstvem potvrzena byla, lze exekucí soudní vykonati (§ 6 cit. z. z r. 1895). Známky, které vymazány byly dle odst. *a*), *b)* nebo *c)*, jakož i známky, které vymazaným známkám tak jsou podobny, že s nimi zaměněny býti mohou, smějí pro zboží, pro které byly zapsány, nebo pro zboží stejného druhu ve prospěch jiného nežli posled-

ního držitele nebo jeho právního nástupce znova zapsány býti teprve po vypršení 2 let ode dne výmazu v rejstříku obchodní a živn. komory (§ 7 cit. z z r. 1895).

VI. Zasahování v právo známkové a tresty.

I. Přečinu dopouští se vsažením v cizí právo známkové:

a) kdo zboží, které bezprávně označeno jest známkou, jíž výhradně užívati někdo jiný jest oprávněn, vědomě do obchodu dá nebo na prodej chová,

b) kdo k témuž účelu vědomě známku padělá,

c) kdo zboží, kteréž bezprávně označeno jest jménem, firmou, znakem neb obchodním pojmenováním závodu některého vyrabitele nebo kupce, vědomě dá do obchodu nebo na prodej chová, a

d) kdo k tomuto účelu vědomě zhotoví dotčená označení.

Přečin tento trestá se peněžitou pokutou od 500 do 2000 zl. nebo vězením od 3 měsíců do 1 roku, s nímž ještě spojena býti může peněžitá pokuta do 2000 zl. Současné užití přísnějších předpisů obecného zákonníka trestního, zejména o zločinu podvodu tím vyloučeno není (§§ 23 a 24 cít. z.).

Trestnosť přečinů v odst. *a)—d)* naznačených nevylučuje se tím, že známka, jméno, firma, znak neb obchodní pojmenování závodu uvedeny jsou s tak nepatrnými změnami nebo tak nezřetelným způsobem, že by obyčejný kupec dotyčného zboží rozdíl seznati mohl toliko šetře zvláštní pozornosti (§ 25 cit. z.). Neboť podstata práva známkového záleží v charakterisování zboží známkou a vylučuje tudíž přípustnosť napodobení, kteréž by v obchodě téhož účinku mohlo dosáhnouti. Zdali napodobení k tomu jest způsobilé, o tom nerozhoduje jedině povaha jeho, nýbrž i konkretní poměry životní, odbyt zboží, kvalita kupujícího obecenstva a zejména ona opatření, jichž snad užito bylo k dosažení záměny a stotožnění značky.

2. K řízení a rozhodování o přečinech shora naznačených povoláni jsou řádní soudové. Stihání má místo toliko k žádosti poškozeného. Soud má, a sice rovněž jen k žádosti poškozeného, vysloviti, že nástroje a zařízení, k padělání nebo k neoprávněnému označování výlučně nebo zvláště sloužící, mají býti učiněny k tomuto účelu nepotřebnými, že zásoby padělaných známek snad existující a značky bezprávně zhotovené mají býti zničeny a že známky a značky bezprávně učiněné odstraněny býti mají se zboží, které odsouzený v držení má, resp. s obalů i tenkráte, když by tím zboží samo zničeno bylo. Poškozenému buď dále přiřčeno právo odsouzení žalovaného na jeho náklad veřejně vyhlásiti. Způsob tohoto vyhlášení jakož i lhůta k němu buďtež určeny v rozsudku hledíc k návrhům poškozeného. Místo náhrady dle soukromého práva poškozenému příslušející může trestní soud k jeho žádosti odsouzenému uložiti vedle trestu také peněžitou pokutu až do 5000 zl. ve prospěch poškozeného, kterou soud hledě ke všem okolnostem dle své volné úvahy má ustanoviti. Je-li více odsouzených, ručí za zaplacení této pokuty rukou společnou a nerozdílnou. Ustanovení tato platí i tenkráte, má-li průchod potrestání dle přísnějších předpisů obecného zákona trestního (§§ 26 a 27 cit. z.).

VII. Pojištění a odškodnění poškozeného.

1. Poškozený má právo ještě před vynesením trestního nálezu žádati za zabavení nebo za jinaké uschování věcí shora naznačených, jakož i za opatření, jichž jest třeba k tomu konci, aby se zamezilo opakování

trestného činu. O této žádosti má trestní soud ihned rozhodnouti, a jest také zůstaveno jeho volnému uvážení, zdali povolí žádané zabavení, vztažmo uschování jakož i jinaká opatření toliko proti složení přiměřené jistoty či bez jistoty takové.

2. Žádá-li poškozený za přiřčení náhrady pro některý jmenovaný přečin u soudce civilního, má tento jak o existenci tak i o výši škody hledě ke všem okolnostem rozhodnouti dle svého volného uvážení (§§ 28 a 29 cit. z.).

3. Jestliže během trestního řízení o některém z přečinů v odst. *a)* a *b)* jmenovaných na jevo vyjde, že rozhodnutí závisí na předchozí otázce, o které rozhoduje ministr obchodu (viz shora), má trestní soud předlože potřebné doklady prve požádati tohoto za rozhodnutí o této otázce a vyčkati jeho rozhodnutí (§ 30, 2 odst.).

VIII. Právo mezinárodní.

Pro ochranu známek, jakož i jmen, firem, znaků nebo obchodních pojmenování závodu podniků cizozemských jsou rozhodny smlouvy neb úmluvy s dotyčnými státy uzavřené. V tom směru sluší posud za platný pokládati zákon ze dne 15. června 1865 d. 45 ř. z., jenž ustanovuje, že předpisy zákona ze dne 7. prosince 1858 č. 230 ř. z. k ochraně živnostenských známe a jiných označení platí pod podmínkou vzájemnosti pro známky a označení živnostníků cizích států. Aby živnostníci dotčeného státu stali se účastnými ochrany svých známek a označení, mají si je dáti zapsati u tuzemské obchodní a živn. komory, jakož i šetřiti ostatních předpisů zákona ze dne 7. prosince 1858. Ze států, jež specielní smlouvy mezinárodní v tom směru s Rakousko-Uherskem uzavřely, sluší zejména uvésti: Belgii (vyhl. vl. ze dne 3. června 1880 č. 61 ř. z.), Brasilii (vyhl. vl. ze dne 11. prosince 1887 č. 136 ř. z.), Dánsko (vyhl. vl. ze dne 25. května 1888 č. 66 ř. z.), Francii (obchodní smlouva ze dne 18. února 1884 č. 27 ř. z.), Německo (úmluva ze dne 6. prosince 1891 č. 23 ř. z.), Nizozemsko (vyhl. ze dne 10. prosince 1887 č. 135 ř. z.), Spojené Státy Severoamerické (úmluva ze dne 25. listopadu 1871 č. 66 ř. z. z r. 1872), Rumunsko (úmluva ze dne 28. ledna 1893 č. 121 ř. z.), Rusko (úmluva ze dne 24. ledna — 5. února 1884 č. 66 ř. z.), Švédsko a Norvéžsko (vyhl. vl. ze dne 10. května 1890 č. 77 ř. z.) a Švýcarsko (vyhl. vl. ze dne 3. dubna 1886 č. 52 ř. z.).

Literatura: Randa, Soukromé právo obchodní, Praha, 1894 IV. vyd., § 11 *a)*.

Okamžiky světlé.

I. Pojem.

Světlým okamžikem (lucidum intervallum) zove se onen stav člověka choromyslného nebo v deliriu se nalezajícího, ve kterém známky porušené rovnováhy duševní dočasně zaniknou, aniž však nemoc přestane. Světlé okamžiky rozeznávají se od remisse (poleva nemoce), při které nastane pouze úbytek intensity nebo extensity příznaků nemoce trvající, nebo od recidivy (návrat nemoce), při které opětné onemocnění jest novou ale touž nemocí. Světlé okamžiky nastávají skutečně při melancholii, manii, šílenství, periodickém zmatení mysli, deliriu, které se vyvolá prudkou horečkou nebo vyprázdněním krve až do vyčerpání (inanice). Světlý okamžik lze však zřídka a těžko rozeznati od pouhé remisse, zvláště jest velmi těžko časově vymeziti poslední znatelné a první opět nastupující známky nemoci.

Světlé okamžiky trvají zpravidla krátce několik hodin neb dní, ve kterémžto čase nemoc toliko dřímá, avšak skrytě trvá dále, takže stav zdánlivého zdraví neposkytuje ještě záruky pro zdraví skutečné. Nelze tudíž vyloučiti možnosť, že organická změna na právní nebo protizákonné jednání ve světlém okamžiku předsevzaté vliv má a že tudíž se neprovede toto s plným vědomím a rozmyslností, rozvahou a vážností (§§ 1 a 2 tr. z., §§ 565 a 869 o. o. z.). A proto zákonodárství rakouské ku okamžikům, jak v oboru práva občanského tak trestního, jen zřídka kdy, měrou velmi obmezenou a s opatrností největší přihlíží.

II. Právo občanské.

1. Nabytí držby.

Byl-li zuřícímu, šílenému nebo blbému, který úplně zbaven jest rozumu svého neb aspoň není s to, by poznal následky svých jednání, po provedeném soudním prohlášení za blbého nebo šíleného zřízen kurator, má se osoba dotyčná tak dlouho za šíleného nebo blbého ve smyslu právním považovati (§§ 270 a 273 o. o. z.), pokud by tato kuratela dle § 283 o. o. z. zrušena nebyla. Uchopí-li se osoba taková držby, nemá to žádného účinku, a držby nabýti nemůže (§ 310 o. o. z.). Při tom nezáleží na tom, zda osoba tehdy, kdy se chtěla držby uchopiti, se nacházela ve stavu plné rozmyslnosti či nic, neboť zákon nečiní v tom ohledu žádné zmínky. Pokud však osobě takové opatrovník zřízen nebyl, jest ve světlých okamžicích úplně způsobilou k činům a tím i k nabytí držby, poněvadž se za to má, že způsobilosť k právním činům tak dlouho trvá, pokud zákonné obmezení její dokázáno nebylo.

2. Poslední pořízení.

Platnosť posledního pořízení učiněného člověkem rozumu zbaveným závisí na tom, zda byl tento při sepisování jeho úplně rozmyslným, tedy zda je sepsal ve světlém okamžiku. Stanoví totiž § 567 o. o. z., že ten, kdo tvrdí, že zůstavitel, který byl rozumu zbaven, při pořizování poslední vůle při rozumu byl, musí dokázati toto své tvrzení buď znalci nebo vrchnostenskými osobami, které důkladně duševní stav zůstavitelův prozkoumali, anebo jinakým spolehlivým způsobem. Při tom nesejde na tom, zda zůstavitel v čas posledního pořízení soudně za šíleného nebo blbého prohlášen byl nebo zda opatrovníka měl, čili nic. Vždy však musí v takovémto případě duševní stav zůstavitelův prokázati ten, kdo tvrdí, že zůstavitel při rozumu byl (§ 104 s. ř., §§ 266 a 270 nov. s. ř.), poněvadž zřízení opatrovníka zakládá domněnku, že zůstavitel byl nespůsobilým k pořízení poslední vůle a že poslední pořízení za trvání opatrovnictví jím zřízená jsou neplatná (§ 566 o. o. z.). V případě § 567 o. o. z. jest důkazu znalci dáti přednosť, poněvadž dle § 283 o. o. z. otázka, zda šílený či blbý rozumu opět nabyl, po důkladném vyšetření okolností na základě trvalé zkušenosti a vysvědčení lékařů, kteří k vyšetření soudem ustanoveni byli, rozhodnouti se musí. Zákon však nechtěl jediné tento důkaz za přípustný prohlásiti, poněvadž v mnohých případech přivolání znalců není možné. Dle § 567 o. o. z. může se tento důkaz také provésti vrchnostenskými osobami, které důkladně duševní stav zůstavitelův prozkoumaly (na př. úředníky a strážci v ústavech pro choromyslné), jakož i jinými spolehlivými důkazy, zvláště hodnověrnými svědky. Závažnosť důkazů jest hlavně z těchto okolností posuzovati: zda zůstavitel i jindy častěji trvalé světlé okamžiky měl; zda světlý okamžik, během kterého prohlášení se stalo, jen krátce

trval, v kterémžto případě nebývá z pravidla světlý okamžik úplně jasný, zda svědek jest způsobilý a nepředpojatý, zda obsah prohlášení rozvahu a rozmyslnosť potvrzuje, zda nemohli býti znalci neb soudní oboby přibráni (Zeillerův komentář sv. 2, str. 439).

3. Smlouvy manželské.

Sporna jest otázka, zda rozumu zbavený, i když nepředcházelo žádné prohlášení za šíleného nebo blbého, může ve světlém okamžiku učiniti platnou smlouvu manželskou čili nic. I v tomto případě platí to, co bylo v odst. 1. řečeno. Osoba, která soudně za šíleného nebo blbého prohlášena nebyla a pod kuratelou není, musí se považovati za způsobilou k právním činům, a může tudíž též platnou smlouvu manželskou učiniti (§§ 17 a 18 o. o. z.). Pro tento náhled mluví také ustanovení § 99 o. o. z., dle kterého platí vždy domněnka pro platnosť manželství, takže překážka tato by se prokázati musila (§ 104 s. ř., §§ 266 a 270 nov. s. ř.). Někteří kanonisté považují manželství ve světlém okamžiku uzavřené za přípustné (Kutscher, Knopp, Vering), mají však za to, že farář v takovém případě dříve rozhodnutí biskupské si opatřiti musí; jiní proti tomu prohlašují, že uzavření manželství choromyslného ve světlém okamžiku dle rakouského práva (§§ 273 a 283 o. o. z.) jen tehdy jest přípustným, pokud by tento nebyl soudně za šíleného nebo blbého prohlášen, nikoli však, pokud by snad kuratela, jemu ustanovená, nebyla zrušena (Helfert, Rittner).[*] Z rak. civilistů jest Stubenrauch toho náhledu, že člověk rozumu zbavený, i kdyby nebyl prohlášen za šíleného nebo blbého, i za světlého okamžiku žádného platného manželství učiniti nemůže, proti tomu Dolliner, Winiwarter a Ellinger pokládají smlouvu manželskou uzavřenou ve světlém okamžiku osobou soudně ještě za šílenou neprohlášenou za platnou.

4. Smlouvy vůbec.

Smlouva učiněná ve světlém okamžiku šíleným nebo blbým, ať byl za takového soudně prohlášen čili nic, jest dle § 865 ve spojení s § 273 a 283 o. o. z. neplatnou.

5. Náhrada škody.

Dle § 1310 o. o. z. má soudce v jednotlivém případě vyšetřiti, zda šílený jednal při poškození jím způsobeném svévolně čili nic; v prvním případě nelze jeho závazek k náhradě škody posuzovati přesně dle § 1295 o. o. z., ale přece dle okolností jej ku větší nebo menší náhradě odsouditi.

III. Řád soudní.

1. Svědci.

Zavržitelnými svědky jsou dle § 140 s. ř. osoby ty, ohledně jichž pochybno jest, zda v čas, kdy se děj, který se má dokázati, stal, byly způsobilé duševně nebo smyslně chápati, nebo ohledně jichž jest pochybno, zda v době výslechu duševně zdrávy jsou. Dle § 214 s. ř. mohou tito svědkové jen s výslovným svolením odpůrcovým připuštěni býti. O nějakém ohledu ku světlému okamžiku nemůže zde řeči býti. Tytéž zásady platí i pro přísežné slyšení stran jako svědků v řízení bagatelním (§ 54 říz. ve v. nep.).

2. Přísaha stran.

Přísaha jest nepřípustna, je-li osoba mající přísahati choromyslnou (§ 140 s. ř.).

IV. Nový soudní řád.

Osoba choromyslná může býti vyslechnuta jako svědek, jestliže v době, k níž se výpověď její vztahovati má, byla způsobilou pozorovati

to, co dokázáno býti má. Dle § 320 nov. s. ř. jest však kromě toho potřebí, aby svědek byl způsobilý ku sdělení toho, co pozoroval, musí tedy osoba choromyslná, má-li býti přípustným svědkem, jak v době, kdy rozhodné skutečnosti pozorovala, tak i v době, kdy o nich se vyslýchá, ve světlém okamžiku se nalezati.

V. Právo trestní.

1. Dle § 2 lit. *a)* a *b)* tr. z. nepřičítá se trestní čin neb opomenutí za zločin, je-li pachatel zbaven zcela rozumu, nebo dopustí-li se činu za střídavého pomatení mysli v čase, kdy pomatení právě trvalo. K okolnostem prvního řádu patří duševní choroby, při kterých nenastane nikdy světlý okamžik (jako blbosť), k okolnostem druhého řádu pak takové, u kterých nastává světlý okamžik (jako: melancholie, manie, šílenství, periodické pomatení, delirium). Při choromyslných řádu druhého hleděno bude ku světlým okamžikům potud, pokud by jimi odůvodněna byla příčetnosť pachatelova. Nastane-li pochybnosť o tom, zda obviněný má rozum, neb zda je na mysli pomaten tak, že by příčetnosť vyloučena býti mohla, jest duševní stav obviněného dvěma lékaři vyšetřiti. Tito mají o svém nálezu zprávu podati, všecky okolnosti na posouzení duševního stavu obviněného rozhodné sestaviti, je dle jich významu jak jednotlivě tak i v souvislosti s ostatními zkoumati a uznají-li, že jest tu skutečné pomatení mysli, povahu choroby, druh a stupeň její stanoviti a prohlásiti, jaký vliv choroba na představy, pudy a jednání obviněného měla a ještě má a zda v jaké míře tento duševní stav při předsevzetí činu trval (§ 134 tr. ř.).

2. Dle § 151 č. 3 tr. ř. nesmějí se jako svědci vyslýchati osoby, které v dobu, kdy mají svědectví vydati, pro svoji tělesnou nebo duševní vadu nejsou s to, pravdu udati. Dle § 170 č. 5 tr. ř. nesmějí jako svědci v předběžném vyšetřování býti v přísahu vzaty osoby, které trpí povážlivou slabostí, nejsouce s to pozorovati a se upamatovati. Jsou tedy svědci, kteří jak v čase, kdy rozhodné skutečnosti pozorovali, tak v době výslechu, okamžiky světlé měli, svědky přípustnými.

Okolnosti polehčující (v právu trestním) jsou skutečnoti trestný skutek dílem předcházející, dílem jej provázející, dílem po něm následující, jež vinu pachatelovu zmenšují. Právní význam jejich záleží jednak v tom, že trest nejmenší zákonné sazbě trestní více nebo méně se má přiblížiti nebo že soudce užíti má mimořádného práva zmírňovacího (všeobecné polehčující okolnosti); jednak v tom, že při jednotlivých trestních činech zákon sám následkem toho mírnější trestní sazbu stanoví (zvláštní okolnosti polehčující). Jak jedny tak i druhé plynou dílem z povahy skutku (objektivní), dílem z vlastností pachatelových (subjektivní okolnosti polehčující).

Trestní zákonník (rovněž jako voj. tr. z. §§ 111—115) a tr. z. pro Bosnu a Hercegovinu (§§ 80—84) vypočítává v §§ 46 a 47 pro zločiny a v § 264 pro přečiny a přestupky příkladem všeobecné polehčující okolnosti, jež nejčastěji se vyskytují. Z povahy skutku plynou na př. polehčující okolnosti, že skutek zůstal pouze pokusem dle stadia, kdy od pokračování v trestném skutku se ustalo; že škoda způsobená jest nepatrná, že pachatel dobrovolně většího poškození se zdržel atd. Naproti tomu polehčující okolnosti z vlastností pachatelových plynoucích jsou na př. věk pod 20 let, bezúhonný život, prudké vzrušení mysli přirozeným pohnutím způsobené,

naléhavá chudoba, jež pachatele k trestnímu činu svedla, upřímná snaha škodu způsobenou opět nahraditi atd.

Osnova nového trestního zákona nevypočítává příklady ani přitěžujících ani polehčujících okolností. Zvláštní okolnosti polehčující uvedeny jsou při jednotlivých trestných činech.

Okolnosti polehčující (v trestním právu důchodkovém).

I. Pojem.

Tr. zák. důch. vypočítává jednotlivé polehčující okolnosti taxativně. Tyto mají dílem vliv na vyměření trestu, dílem na povahu skutku. Jako polehčující okolnosti uvádí tr. zák. důch., jestliže

1. pachatel nedokonal ještě 14. roku svého věku, nebo je-li mu něco málo přes 14 let;

2. je-li dokázáno, že přestupek byl spáchán toliko z omylu nebo nedostatečné pozornosti a nikoli ze zlého úmyslu;

3. je-li obvinčný rozumu velice chabého;

4. dopustil-li se přestupku poslušen jsa příkazu nebo vyzvání osoby, jíž jest zavázán poslušností, úctou nebo vděčností, ačkoli dle okolností skutek ten mu přičítati dlužno;

5. jestliže obviněný, ačkoli mohl snadno v přestupku pokračovati, od téhož dobrovolně ustoupil, nebo

6. moha způsobiti větší škodu, této se dobrovolně zdržel nebo jiné od ní zdržeti se snažil;

7. jestliže skutkem snažil se zlým následkům přestupku zabrániti;

8. jestliže, prve než přitěžující oznámení nebo důkazy proti němu svědčící ohledně něho byly provedeny, dobrovolně a beze zdráhání se přiznal a vyšetřování usnadnil;

9. jestliže dobrovolně udal vinníky nebo účastníky přestupku nebo prostředky k odkrytí pravdy;

10. pohnula-li jej k přestupku tísnící chudoba.

Okolnosti v odst. 5—9 uvedené mají v zápětí prominutí trestu v případech §§ 256, 476, 477, 478 a 479 tr. zák. důch.

II. Zásady platné ve příčině okolností polehčujících:

1. K polehčujícím okolnostem budiž přihlíženo z úřední povinnosti (§ 88), a z úřední povinnosti budiž uváženo, zdali převládají okolnosti polehčující či přitěžující, a dle toho budiž trest zvýšen nebo snížen (§§ 95, 645, 802).

2. Pokus budiž z pravidla trestán mírněji (§ 93).

3. Dopustilo-li se důchodkového přestupku nebo pokusu několik vinníků (původce, pachatel nebo spoluvinníci) nebo účastníků, budiž každý z nich trestán mírněji dle míry svého účastenství, jež budiž posouzeno dle předmětu, prostředků nebo výsledku způsobeného nebo možného (§ 94).

4. Byl-li obviněný uznán vinným jedním nebo několika důchodkovými přestupky, při nichž stanovena jest nejvyšší a nejnižší míra trestu, buďtež přitěžující nebo polehčující okolnosti pečlivě uváženy (§ 811).

Okolnosti přitěžující (v právu trestním).

I. Pojem.

Přitěžující okolnosti jsou ony skutečnosti, které zvyšují trestnosť skutku. V nejširším nikoli však v technickém smyslu patří sem také ony okolnosti, které činí jednání zločinem nebo některou odrůdu jeho (okolnosti kvalifikační), tak na př. lehké poranění tělesné způsobené otci

tvoří zločin těžkého poškození na těle, aneb okolnosti, kterými se krádež stává zločinem (§§ 174—176 tr. z.). Přitěžujícími okolnostmi v širším smyslu jsou ty, které při jednotlivých deliktech zvláště uvedeny jsou, s kterými zákon spojuje vyšší sazbu trestovou (t. zv. důvody trest zostřující); tak na př. zakládá odpor učiněný se zbraní v ruce dle § 81 tr. z. podniknutý proti vrchnostenské osobě při výkonu úředním vyšší sazbu trestovou od 1—5 let (§ 82, 2. věta tr. z.). V užším a pravém smyslu rozumíme okolnostmi přitěžujícími ony skutečnosti, kteréž nedodávajíce činu rázu trestného nebo neměníce sazby trestní, v rámci jedné a téže trestní sazby jednání trestuhodnějším činí, než by bylo, kdyby jich nebylo (t zv. okolnosti trest zvyšující) a které vyskytnouti se mohou při každém deliktu.

II. Rozdělení a přehled.

Přitěžující okolnosti dělí se na objektivní a subjektivní, dle toho, zakládají-li se ve skutkové povaze činu nebo v osobní vlastnosti pachatelově; na předcházející, provázející a následující, dále na všeobecné a zvláštní dle toho, vyskytují-li se při všech nebo jen při jednotlivých určitých deliktech.

1. Všeobecné okolnosti přitěžující.

Zločin jest tím těžší, čím zralejší jest rozvaha, čím obsáhlejší jest příprava, s kterou se zločin vykoná, čím větší jest jím způsobená škoda, nebo nebezpečí s ním spojené, čím méně lze proti zločinu býti opatrným a čím více povinností se jím poruší. Jako zvláštní t. j. příkladmo uvedené okolnosti přitěžující obsahuje § 44 tr. z.:

a) dopustí-li se kdo více zločinů různého druhu (konkurence, viz tento článek);

b) když tentýž zločin opakuje (opakování);

c) byl-li již pro podobný zločin trestán (vrácení se);

d) svedl-li jiné ke zločinu;

e) je-li původcem, návodcem neb náčelníkem zločinu, který spáchalo více osob.

Okolností přitěžující jest, snaží-li se obviněný podvésti vyšetřujícího soudce vymyšlením nepravých okolností (§ 45 tr. z.), nebo přizná-li se sice ke zločinu, vzpírá se však udati skrýš ukradených věcí (§ 113 voj. tr. z.). Při přečinech a přestupcích pokládají se ještě za přitěžující okolnosti mimo uvedené případy ještě tyto: byla-li svedena mládež nebo jiná poctivá osoba, byl-li dán zlý příklad v rodině nebo bylo-li vyvoláno veřejné pohoršení.

2. Zvláštní okolnosti přitěžující.

Nejdůležitější z nich jsou: při přečinech a přestupcích proti veřejné mravopočestnosti, je-li vinník lepšího vychování a vzdělání (§ 263 lit. *f, g, h, n* tr. z., srov. též § 112 voj. tr. z.). Při trestání nedospělců jest vzíti zřetel nejen na velikosť a povahu trestního činu, nýbrž také na stáří vinníkovo, dle toho blíží-li se dospělosti, jakož i na jeho způsob myšlení, jak z přítomného jednání tak i z předchozího chování vyplývající i na sebeurčení, škodlivé náklonnosti, zlomyslnosť nebo nepolepšitelnosť (§ 271 tr. z.). Při výměře trestu na napodobení nebo změnu veřejných dlužních upisů majiteli svědčících jest tuto vlastnosť veřejných dlužních upisů za přitěžující okolnosť považovati (§ 117 tr. z.), při vraždě nebo zabití blízký poměr příbuzenský, manželský nebo závazkový (§§ 137 a 142 tr. z.); při

souboji vyzývatel (§ 162 tr. z.); krádež vykonaná v noci (§ 180 tr. z.); při dvojženství, zatajil-li vinník svůj stav manželský (§ 208 tr. z.). Zvláštní přitěžující okolnosti při urážce cti vypočítává § 494 tr. z. Při lichvářských úvěrních obchodech působí zvláště přitěžujícím způsobem opětné odsouzení pro týž skutek nebo provozování po živnostensku nebo ze zvyku (§§ 3 a 4 zákona ze dne 28. května 1881 č. 47 ř. z.).

III. Vliv přitěžujících okolností na výměru trestu.

Dle vládních motivů při § 322 tr. ř. z r. 1873 vyslovených jest tam, kde zákon ohledně nejvyšší sazby trestové užívá výrazu »za zvláště přitěžujících okolností« nebo podobného všeobecného výrazu, ve skutečnosti jen jediná sazba trestová. Více sazeb trestových jest jen v těch případech, kde výměra trestu závislá jest na přitěžujících nebo polehčujících okolnostech v zákoně výslovně uvedených (§§ 281 č. 11 a 344 č. 12 tr. ř.). Mají se tudíž otázky porotcům klásti toliko v okolnostech polehčujících nebo přitěžujících výslovně uvedených (§§ 322, 344 tr. ř., rozh. kas. dv. ze dne 12. listopadu 1874 č. 7724 sb. č. 30 a ze dne 14. července 1881 č. 4864 sb. č. 363). O »výslovně« v sazbě trestové obsaženém uvedení polehčujících a přitěžujících okolností lze mluviti tehdy, když sazba trestová pro určitý delikt stanovená ve dvě nebo více oddělených a nikoli ze sebe plynoucích trestních sazeb se dělí (rozh. ze dne 12. listopadu 1874 č. 7724 sb. č. 30).

Osnova nového trestního zákona neuvedla pravidel pro vyměřování trestů v mezích daných trestních sazeb. Neboť zákonné stanovení důvodů pro výměru trestu mohlo by jen tenkráte býti s užitkem, kdyby se podařilo tyto důvody taxativně vypočítati a stanoviti, jaký význam každému jest přiložiti. Jednotlivé přitěžující okolnosti mají různý význam, a při jich použití nelze počítati jich množství, nýbrž jich hodnotu, pro kterou nelze však vhodné míry nalézti. Následek toho jest, že volné uvážení soudcovo pohybuje se v mezích jemu daných. Tím se vliv jednotlivých — často na vůli pachatelově nezávislých — okolností na kvalifikaci činu a trest na pravou míru uvede.

Okolnosti přitěžující (v trest. právu důchodkovém).

I. Pojem.

Přitěžujícími okolnostmi jsou ony, kterými se škoda, kterou přestupek důchodkový za účel má neb působí, anebo nebezpečí hrozící z přestupku zvyšuje, osobní povaha pachatele nebezpečnější se stává, a přestupek podporuje a zajišťuje, nebo jeho odkrytí nebo zabránění stěžuje. Přitěžující okolnosti, které důchodkový zákon trestní uvádí, jsou buď důvody pro výměru trestu nebo důvody kvalifikační. Tyto poslední jsou rozhodny při stanovení vyšší sazby trestové (§ 89 tr. zák. důch.).

II. Všeobecné přitěžující okolnosti jsou ony, které při všech důchodkových přestupcích se v úvahu vzíti musí a zakládají se buď v povaze osoby nebo v povaze skutkové.

1. Z povahy osoby vyplývají tyto:

a) dopustil-li se obviněný současně nebo před tím ještě jiného nebo více důchodkových přestupků (vrácení se k činu);

b) opakoval-li tentýž přestupek;

c) překročil-li zákon nikoli z pouhého omylu nebo nedostatku potřebné opatrnosti, nýbrž úmyslně;

d) páše-li přestupky po živnostensku nebo činí-li z toho stálé zaměstnání;

e) jestliže jiné sváděl nebo ku spáchání přestupků důchodkových zjednal;

f) provozuje-li takovou živnosť, která umožňuje přestupky důchodkové nebo častou příležitosť k nim poskytuje; nebo

g) je-li vinník dle svého úřadu, služby nebo zaměstnání povinen přestupky, jichž se sám dopustil, zabraňovati, odkrývati neb oznamovati;

h) je-li ve státní službě nebo požívá-li od státu výslužné (§ 90).

2. Z povahy skutkové vyplývají tyto přitěžující okolnosti:

a) použilo-li se k provedení, podporování nebo k zakrytí přestupků násilí, vyhrůžek nebo lsti proti veřejným úředníkům, služebníkům nebo jiným osobám, jež se snažili přestupkům zabrániti;

b) bylo-li překročeno zároveň více předpisů důchodkových, anebo

c) spolu jiné zákony a nařízení;

d) zvláště když ku provedení nebo zakrytí přestupku důchodkového vydány byly nepravé listiny, nebo pravé zfalšovány, pečetě, jiné prostředky k uschování, úřední nebo soukromá označení porušena nebo napodobena neb jiná podvodná jednání spáchána;

e) byli-li veřejní úředníci nebo sluhové ku porušení povinnosti vyzýváni nebo naváděni;

f) smluvily-li se dvě nebo více osob ku přípravě provedení nebo zajištění přestupku;

g) když někdo pojistiti nechal zdárný výsledek přestupku; nebo když

h) držitel věci pomocí téže bez vědomí a proti vůli majitelově důchodkového přestupku se dopustil, nebo oň se pokusil (§ 91).

III. Zvláštní přitěžující okolnosti jsou takové, které se při jednotlivých přestupcích důchodkových následkem zvláštní kvalifikace vykonaného činu v úvahu berou. Takové jsou:

1. při podloudnictví, které se za noci nebo nepohody provede, která ztěžuje odhalení, je-li pachatel opatřen zbraní, nebo změniv svůj zevnějšek nebo přestrojiv se nepoznatelným se učiní; jsou-li dopravní prostředky za účelem podloudnictví opatřeny tajnými schránkami; jsou-li předměty, s kterými se podloudnictví provedlo, pod úřední závěrkou nebo jsou-li to předměty cizozemské nevyclené (§ 201);

2. při nesprávném ohlášení zboží, bylo-li při témž ohlášení dvé nebo více nesprávností zároveň shledáno, nebo když předměty, ohledně kterých nesprávnosť při ohlášení objevena byla, takovým obalem byly opatřeny, který odkrytí nesprávnosti neobyčejným spůsobem stěžuje, neb když předmět podlehající vyšší dávce s méně cenným, zakázané nebo z obchodu vyloučené zboží s dovoleným se smísí nebo s ním se uschová (§ 299);

3. při zdaňování a sice při protizákonném prodeji nebo úpravě předmětů spotřební dávce podrobených, provede-li se čin v noci za zvláštních opatření a tajnými schránkami (§ 349);

4. při dopravě oznámeného cizozemského zboží, je-li toto zboží nevyplaceno nebo uchýlí-li se průvodce od předepsané cesty, nebo překládá-li se v noci v pohraničním okresu, anebo když se ohlášení zboží u více než jednoho úřadu opomene (§ 351);

5. při uschování a prodeji zboží z obchodu vyloučeného, bylo-li toto nezákonně přenecháno živnostníkům, nebo je-li u nich uschováno,

nebo převede-li obchodník zboží takové na sebe, nebo je u sebe skrývá (§ 365);

6. při dopravě zboží v okresu pohraničním, provede-li se tato nezákonně za noci nebo na vedlejší cestě (§ 369);

7. za přitěžující okolnost zanedbaného výkazu o původu a vyclení se považuje, jestliže ten, kdo má povinnosť, původ zboží vykázati, udá, že zboží vyrobeno bylo v území celním, a dokáže-li se opak toho (§ 382);

8. nepořádné vedení knih živnostních tvoří přitěžující okolnosť, je-li podnik podroben zdanění (§ 392);

9. při překročení předpisů při daních spotřebních považuje se za přitěžující okolnosť to, je-li pachatel živnostníkem a dopustil-li se přestupku oněmi předměty, jichž výrobou, přípravou, prodejem a rozšiřováním sám jest zaměstnán (§ 403).

IV. Uvažování přitěžujících okolností.

Při vyměřování trestu tam, kde zákon trest určité výše neustanovuje, jest vzíti zřetel na přitěžující a polehčující okolnosti (§ 88), kteréž je pečlivě uvážiti. Přitěžující a polehčující okolnosti mají vliv na způsob, na výši trestu, na způsob a velikosť zostření, a následky trestu (§ 811).

Okresy (Okresní zastupitelstva).

Již koncem prvé polovice tohoto století jevily se snahy zavésti jakési okresní ano i krajské obce, jež by jakožto vyšší autonomní korporace obstarávaly samostatně jisté zájmy obcí v ně pojatých. S positivním trvalejším výsledkem potkaly se však snahy tyto teprve v zákoně ze dne 5. března 1862 č. 18 ř. z., v němž stanoveny byly základní zásady pro zřízení obecní a jenž také vytkl základní myšlénku okresních zastupitelstev. Dle čl. XVII. cit. zák. mohou mezi obec a sněm zemský zákonem zemským vložiti se zastupitelstva okresní, jichž působnost vedle čl. XVIII. vztahovati se má ku všelikým záležitostem vnitřním, jež se týkají společného dobra okresu a osob k němu náležejících. Z toho plyne, že okresní zastupitelstvo pokládati sluší jednak za orgán veřejné správy, jednak za korporaci veřejnou, jež jest právním podmětem ve smyslu veřejnoprávním. Přísluší tudíž okresnímu zastupitelstvu práva státními základními zákony každému zaručená, zejména právo volného projevu mínění v témž rozsahu jako všem státním občanům vůbec (roz. říšs. s. ze dne 31. října 1887 č. 167).

Okresní zastupitelstva tvoří jaksi střed mezi zastupitelstvem obecním a zemským (čl. XVII. cit. říšs. zák.). Povšechným úkolem jich jest:

1. pečovati o hospodářství okresu t. j. společné jmění a společné potřeby okresu, jakož i o jeho ústavy,

2. přihlížeti k tomu, aby jmění a statek kmenový obcím a jich ústavům náležející zachovaly se neztenčené;

3. schvalovati výkony důležitější týkající se zvláště hospodářství obecního;

4. rozhodovati o odvoláních podaných z usnesení výboru obecního ve všelikých záležitostech, jichž stát na obec nevznesl.

Okresní zastupitelstva pozůstávají nyní v Čechách (zák. ze dne 25. července 1864 č. 27 z. z., změněn zákonem ze dne 28. října 1868 č. 37 z. z., zák. ze dne 25. října 1868 č. 36 z. z., zák. ze dne 30. dubna 1887 č. 35 z. z., a zák. ze dne 24. ledna 1890 č. 9 z. z., ve Štýrsku (zák. ze dne 14. června 1866 č. 19 z. z., změněn zákonem ze dne 17. prosince

1874 č. 2 z. z. z r. 1875, č. 2, zák. ze dne 6. července 1876 č. 27 z. z.), v Haliči (zák. ze dne 12. srpna 1866 č. 21 z. z.), změněn zákonem ze dne 2. ledna 1884 č. 9 z. z., ze dne 9. dubna 1886 č. 48 z. z. a ze dne 26. června 1887 č. 48 z. z.). Mimo to vydány zákony o okresních zastupitelstvech ve Slezsku, Tyrolsku a Bukovině, avšak v těchto zemích instituce tato nebyla v život uvedena.

V následujícím přihlíženo bude hlavně k ustanovením českého zemského zákona o okresních zastupitelstvech, s nímž i ostatní cit. zákony v podstatě souhlasí.

I. Organisace.

Působnosť okresního zastupitelstva vztahuje se ke všem obcím, jež leží v okresu. Obce, které mají statut zvláštní, podléhají sice ve svých záležitostech obecních přímo zemskému výboru vztažmo sněmu a ve příčině působnosti státem na ně přenesené místodržitelství; ve všelikých jiných věcech však k působnosti zastupitelstva okresního náležejících jsou ve svazku okresním. Toliko hlavní města zemí (jako Praha) jsou v každém způsobu ze svazku okresního vyňata. Práva, jež zahrnuje v sobě sbor působnosti zastupitelstva okresniho, vykonává zastupitelstvo buď samo nebo výborem okresním. Z pravidla jest sídlo politického úřadu okresního zároveň sídlem zastupitelstva a výboru okresního.

Zastupitelstvo okresní skládá se ze zástupců skupin zájmových a sice ze zástupců:

a) velkých statkářů. Při posouzení, zdali jde o »velký« statek, sluší přihlížeti též k domovní dani majitelem statku placené (roz. spr. s. dv. ze dne 25. listopadu 1886 č. 2545, sb. 3267);

b) ze zástupců těch, kdo z průmyslu a obchodu největší daň platí, ze zástupců

c) ostatních příslušníků měst a městysů a

d) zástupců obcí venkovských.

Okresní zastupitelstvo může se ustaviti teprve, když volba v těchto 3 volebních sborech byla provedena (roz. spr. s. dv. ze dne 15. prosince 1886 č. 3375, sb. »Alter«, 23).

Zastupitelstvo okresní zvolí na tříletou dobu volební ze sebe starostu a výbor. Pokud vsak volba zástupců všech skupin zájmových nebyla provedena, nemůže volba starosty a výboru býti předsevzata (roz. spr. s. dv. ze dne 9. května 1879 č. 614 sb. 486). K volbě starosty jest potřebí císařského potvrzení. Okresní výbor skládá se ze starosty a 6 údů. Pro každou skupinu volí zástupcové jednoho člena, ostatní volí se ode všech zástupců. Členství v okresním zastupitelstvu jest úřadem bezplatným. Starosta a členové okresního výboru mají toliko právo žádati, aby se jim z důchodů okresních nahradily hotové výlohy, které jsou s vykonáním prací jejich spojeny. O způsobu a míře této náhrady rozhoduje okresní zastupitelstvo.

II. Obor působnosti.

K působnosti okresního zastupitelstva náležejí všeliké záležitosti vnitřní, ježto se dotýkají společného prospěchu okresu a jeho příslušníků. Zastupitelstvo okresní jest v těchto věcech orgánem poradným a usnášejícím; moci vykonávací nemá. K záležitostem zastupitelstva okresního náleží zvláště domácí hospodářství okresní, jež zahrnuje v sobě společné jmění a společné potřeby okresů a ústavů okresních. Ústavy okresní jsou

společná zřízení a opatření, jež se dle zákona nebo dle usnesení v mezích zákona učiněného od zastupitelstva okresního z důchodů okresních udržují. Taková zřízení jsou zvláště z okresních důchodů nadané ústavy zemědělské, zdravotnické, chudinské a jiné ústavy dobročinné.

Zastupitelstvo okresní jest povinno podávati dobrá zdání svá o všelikých záležitostech, ve příčině kterých od vlády nebo zastupitelstva zemského jest o ně žádáno, a má právo ku prospěchu okresu činiti návrhy vládě a zastupitelstvu zemskému.

Zastupitelstvu okresnímu přísluší raditi a usnášeti se ve všech záležitostech správy hospodářské okresu se týkajících, zejména jemu náleží zkoušeti a vyřizovati předběžné rozpočty, jakož i výroční účty okresní pokladny a ústavů okresních. K zapravení vydajů, jež nejsou uhraženy ze jmění kmenového může zastupitelstvo okresní rozvrhnouti a vybírati přirážky k daním přímým v Čechách až do '15%. Přirážky vyšší povoluje zemský výbor, dohodnuv se, jde-li o přirážky přesahující 30% prve s místodržitelstvím.

III. Okresní výbor.

Výbor okresní jest v záležitostech okresních orgánem spravujícím a vykonávajícím. Jemu náleží konati obyčejné práce týkající se správy jmění okresního, a dohlížeti, říditi a spravovati ústavy okresní. Jemu přísluší sestavovati rozpočet roční a výroční účty a vyložiti je veřejně aspoň 14 dní dříve, nežli je zastupitelstvo okresní zkoušeti bude, aby příslušníci okresní v ně mohli nahlédnouti. Výbor okresní zastupuje okresní zastupitelstvo na venek a jest prostředníkem v jeho dopisování a jednání. Člen okresního výboru nemůže se nechati zastupovati zmocněncem, jelikož složení okresního výboru děje se volbou jakožto aktem důvěry (roz. ze dne 22. ledna 1891 č. 288 sb. »Alter«, 25).

IV. Jednací řád.

Český zemský zákon o zastupitelstvech okresních ze dne 25. července 1864 č. 27 z. z. neobsahuje žádného ustanovení, dle něhož by členové okresního výboru v jistých případech byli vyloučeni z účastenství v poradě a usnášení okresního výboru, a rovněž nelze tu užiti analogie §§ 45 a 46 česk. vol. řádu ze dne 16. dubna 1874 č. 7 z. z. Dle názoru zákonodárcova má býti okresnímu zastupitelstvu ponecháno, aby samo jednací řád jakož i důvody vyloučení z porady si stanovilo (roz. spr. s. dv. ze dne 9. listopadu 1892 č. 1665 sb. 6868).

Zastupitelstvo okresní sejde se každého čtvrt roku, svoláno byvši okresním starostou v řádné shromáždění. V případech důležitých a pilných nebo k požádání místodržitele svolá starosta shromáždění mimořádné. Sezení okresního zastupitelstva jsou veřejná; výjimkou však může k návrhu starosty nebo 5 členů zastupitelstvo o tom se usnésti, aby veřejnosť byla vyloučena, vyjímajíc poradu o účtech nebo preliminaři okresním, jež musí vždy konati se veřejně. Aby zastupitelstvo okresní mohlo se platně usnášeti, jest potřebí, aby byla přítomna více než polovice členů, a aby usnesení bylo platné, potřebí nadpoloviční většiny hlasů údů přítomných. Předseda hlasuje při volbách a obsazování míst, jinak mu náleží hlasovati jen, když jsou hlasy stejně rozděleny, ve kterémžto případě hlasem svým rozhoduje. Volby a obsazování děje se lístky hlasovacími. Měl-li by předseda za to, že zastupitelstvo okresní v usnesení svém vystoupilo z mezí působnosti své, nebo že usnesení jest protizákonné, jest povinen usnesení zasta-

viti a žádati prostředkem politického úřadu okresního místodržitelství za rozhodnutí, může-li se usnesení to vykonati čili nic, o čemž rozhodne místodržitelství ve srozumění se zemským výborem. Výbor okresní práce sobě přikázané projednává a vyřizuje v poradách kolegiálních (sborových). Aby se mohl usnášeti, jest potřebí, aby byli kromě starosty nebo jeho náměstka alespoň tři údové výboru přítomni, aby pak usnesení bylo platné, potřebí nadpoloviční většiny hlasů údů přítomných. Ohledně zastavení usnesení okresního výboru platí totéž, co o zastavení usnesení okresního zastupitelstva.

V. Dohled.

Právo dozoru nad okresními zastupitelstvy přísluší

1. sněmu, jemuž náleží přihlížeti výborem svým k tomu, aby kmenové jmění okresu a ústavů okresních zachovalo se neztenčené; výbor zemský může k tomu konci žádati od zastupitelstva okresního vysvětlení a ospravedlnění a vyslati komise, aby na místě samém šetření provedly. Jemu přísluší, aby u vykonávání tohoto práva dohledacího dle potřeby náležitými opatřeními pomoci zjednal;

2. státu. Správa státní vykonává dohledací právo k zastupitelstvu a výboru okresnímu v tom směru, aby z mezí působnosti své nevykračovaly a proti zákonu nejednaly. Toto právo dohledací vykonává místodržitelství prostřednictvím příslušného politického úřadu okresního, jenž může za tou příčinou žádati, aby mu propůjčena byla usnesení učiněná a dáno k nim náležité vysvětlení. Rovněž má představený úřadu tohoto nebo ten, jehož on vyšle, právo býti přítomen sezením zastupitelstva okresního a každé chvíle, však aniž by vytrhoval řečníka, v nich mluviti; hlasovati však může jen tehda, je-li členem zastupitelstva. Jestliže by zastupitelstvo nebo výbor okresní učinily usnesení nějaké, kterým by vykročily z mezí působnosti své nebo které by bylo proti zákonům, má příslušný politický úřad okresní právo a povinnosť usnesení takové zastaviti a předložiti místodržitelství, aby ve srozumění se zemským výborem rozhodlo, může-li se vykonati čili nic; z rozhodnutí tohoto lze se odvolati k ministerstvu vnitra. Jestliže by zastupitelstvo okresní opomenulo nebo nechtělo plniti dávek a povinností na okres zvláštními zákony vložených, má místodržitelství na náklad a škodu okresu pomoci zjednati.

Místodržitelství může zastupitelstvo okresní odročiti nebo rozpustiti, z čehož lze odvolati se k ministerstvu vnitra, avšak bez účinku odkladacího. Nejdéle v 6 nedělích po rozpuštění zastupitelstva buďtež rozepsány nové volby. Místodržitelství pak smluvivši se s výborem zemským učiní za účelem obstarávání prací okresního zastupitelstva přiměřená opatření.

VI. Volby do okresního zastupitelstva:

1. Právo voliti. Ve skupině velkých statků mají právo voliti držitelé statků v okresu ležících, v desky zemské nebo manské zapsaných, kteří jsou rakouskými státními občany a platí z těch statků alespoň 100 zl. daní přímých. Náleží-li statek takový více osobám společně, může z nich voliti toliko ten, koho tyto osoby k tomu zmocní. Ve skupině těch, kdo platí největší daň z obchodu a průmyslu, mají právo voliti oni rakouští občané státní, jimž náleží živnosť průmyslová, hornická neb obchodní v okresu provozovaná, platí-li z takových živností a nemovitostí k nim příslušejících alespoň 100 zl. daní přímých. Ti, kdo jsou

k volbě oprávněni ve skupině velkých statků, mohou právo hlasovací vykonávati plnomocníkem; totéž platí o voličích skupiny druhé, nejsou-li v okresu přítomni.

Právo voliti ve skupině měst a městysů mají členové zastupitelstva obecního míst k této skupině náležejících.

Ve skupině obcí venkovských konečně mají právo voliti starostové obecní a kromě toho z každé obce jeden vyslanec, jejž výbor ze svého středu zvolí; má-li obec více než 500 obyvatelů přítomných, má výbor vždy na 500 obyvatelů jednoho voliče za sebe vyslati. Měl-li by někdo právo voliti ve dvou nebo více skupinách, může užiti práva svého toliko ve skupině před ostatními předcházející (roz. ze dne 21. května 1884 č. 917, sb. »Alter«, 7). Byl-li by někdo údem zastupitelstva obecního v několika obcích náležejících ke skupině měst a městysů a bydlel-li by řádně v některé z obcí těchto, může voliti jen v obci této, jinak ale v té obci, kde platí nejvíce daní.

2. Právo volitelnosti. Podmínky pasivního volebního práva do okresního zastupitelstva jsou:

a) rakouské státní občanství;

b) věk 24 let;

c) plné požívání práv občanských a

d) aktivní volební právo ve skupině velkých statků nebo průmyslu a obchodu anebo pasivní právo volební v některé obci okresu.

Vylučovací důvody z volebního práva do okresního zastupitelstva jsou z pravidla tytéž jako při zastupitelstvu obecním. Aktivní důstojníci a strany vojenské s titulem důstojnickým, jež náležejí ke skupině velkých statků, mají sice aktivní, však nikoli pasivní právo volební a mohou svoje hlasovací právo vykonávati jedině zmocněncem.

VII. Pořad instancí.

Okresní výbor rozhoduje o odvoláních z rozhodnutí obecního zastupitelstva pokud nejde o obor působnosti přenesené; v záležitostech stavební policie rozhoduje dokonce přímo o stížnosti na opatření obecního starosty. Jako odvolací stolice jest okresní výbor úřadem samostatným vykonávaje funkce sobě přikázané úplně neodvisle od okresního zastupitelstva. Z rozhodnutí okresního výboru a okresního zastupitelstva lze se dále odvolat k zemskému výboru ve lhůtě 14denní.

VIII. Dohled okresních zastupitelstev k obcím.

Zastupitelstvu okresnímu náleží přihlížeti k tomu, aby jmění a statek kmenový obcím a jejich ústavům náležející zachovaly se neztenčeny. Byla-li by věc nějaká, ku kteréž dle zřízení obecního potřebí jest schválení okresního zastupitelstva tak pilná, že by se vyřízení její beze škody obce až do sejití se zastupitelstva okresního odložiti nemohlo, nastoupí výbor okresní také v právo zastupitelstva okresního, jemuž povinen jest časem svým z usnesení svého odpovídati. Pokud zastupitelstvu vztažmo výboru okresnímu naproti členům obecního představenstva přísluší moc disciplinární resp. trestní, ustanovují příslušná zřízení obecní (§ 100 obec. ř. pro Čechy). Oproti členům obecního výboru však okresnímu zastupitelstvu disciplinární moc nepřísluší (roz. min. vn. ze dne 1. února 1873 č. 20196). Moci trestní nebo exekuční ku provedení svých nálezů okresní zastupitelstvo nemá; v té příčině jest si vyžádati pomoci zeměpanského úřadu politického.

IX. Úředníci.

Zastupitelstvu okresnímu přísluší usnášeti se o tom, kolik úředníků a služebníků se má výboru přidati nebo ku spravování toho neb onoho předmětu zříditi, pak jaké služné mají míti; rovněž jemu přísluší ustanovovati, jak se mají úředníci a služebníci zřizovati a jak se jest k nim ve příčině discipliny zachovati, jaké platy na odpočinutí a jaké požitky opatřovací mají tito úředníci a služebníci míti a jaká instrukce v hlavních rysech má se jim v příčině služby vydati. Okresnímu výboru podřízeni jsou úředníci a služebníci jemu přidaní, nebo pro ten neb onen předmět správy zřízení a jemu náleží vykonávati nad nimi moc disciplinární dle působnosti v té příčině mu propůjčené. Pro poměr úředníků okresních k okresnímu zastupitelstvu rozhodna jest smlouva v té příčině s obou stran uzavřená; nejsouť úředníci i služebníci okresní úředníky veřejnými, nýbrž poměr jejich jest soukromoprávní. Důsledně také spory z poměru tohoto vzcházející o služné, pensi a pod. přísluší před řádné soudy a nikoli před vyšší instance samosprávné. (Tak soudí též Prof. Dr. Pražák, Rak. právo ústavní, I. str. 434.) Názoru, že úředníci okresního zastupitelstva jsou v soukromoprávním poměru smluvním, příčí se roz. nejv. s. ze dne 8. května 1879 č. 4141 sb. 7453 a ze dne 3. prosince 1879 č. 12117 sb. 7686 Rovněž obvodní lékaři jsou úředníky okresními a podléhají tudíž disciplinární moci okresního výboru (roz. spr. s. dv. ze dne 1. února 1893 č. 55 sb. 7051). Poznamenati sluší, že úředníci okresního zastupitelstva nejsou osvobozeni od zemských a obecních přirážek; neboť výjimečný předpis obecních zřízení, že úředníci a sluhové dvorští, státní, zemští a veřejných fondů od přirážek k přímým daním a vůbec od obecních dávek jsou osvobozeni, nemohou se vztahovati k zastupitelstvu okresnímu, jelikož tato teprve v r. 1866 byla zřízena a v zákoně tudíž k nim zřetel nebyl brán. Ostatně, kde jde o ustanovení výjimečné, nemůže o obdobném užití téhož býti řeči (roz. spr. s. dv. ze dne 6. února 1885 č. 335 sb. 2395). Konečně sluší poukázati k § 10 zák. ze dne 5. prosince 1896 č. 222 ř. z., dle něhož též úředníci a sluhové okresních zastupitelstev nabývají nastoupením úřadu nebo služby domovského práva v obci, v níž jim stálé sídlo úřední bylo vykázáno.

Literatura: Prof. Dr. J. Pražák, Rak. právo ústavní, Praha, 1895, I.

Okresy školní.

I. Místní rozsah.

Školní okresy, které dříve byly totožny dle politické ústavy školské s církevními děkanstvími či okresními vikariáty, spadají nyní z pravidla v jedno s politickými okresy podle dotyčných zemských zákonů o dozoru nad školami (srv. čl. »Dozorci školní okresní«). Podle toho zahrnuje v sobě školní okres všecky školní obce, které leží v obvodu téhož politického okresu.

V Čechách rozhodným jest pro rozsah školského okresu též moment jazykový. Dle § 21 zákona o dozoru nad školstvím tvoří totiž tam, kde jsou školní obce náležející témuž politickému okresu různé řeči vyučovací, jeden okres buďto dva okresy školské, z nichž jeden skládá se ze všech německých a druhý ze všech českých obcí školních, anebo přidělí se nejbližšímu okresu školnímu se stejnou řečí ty obce, jež pro svůj skrovný počet zřízení zvláštního okresu školského nedopouštějí. Města se zvláštním statutem obecním tvoří zvláštní okresy školní, městské okresy školské,

jichž zřízení v Čechách a v Tyrolsku za jistých podmínek (§ 22 zák. o dozoru n. škol. pro Čechy) nebo dle míry poměrů (§ 22 zák. škol. pro Tyroly) dovoleno býti může od zemské školní rady. Podle toho rozvrhují se školní okresy na zemské a městské.

II. Právní postavení.

1. Školní okresy tvoří ve všech zemích předem právní territoriální podklad pro úřady povolané ku státnímu dohledu a správě školství národního — okresních školních rad. Uchylku činí městské okresy školní tím, že při nich vykonává správu škol národních dotyčné zastupitelstvo obecní a jeho výkonné orgány, kdežto dohled přísluší městské okresní školní radě. (Bližší viz ve čl. Rada školní okresní.)

2. Další právní postavení náleží školním okresům jako konkurenčním činitelům pro uhražování a opatřování výdajů jim přikázaných. V § 62 říš. zák. o škol. nár. ze dne 14. května 1869 č. 62 ř. z. stanoví se přispívání školních okresů na náklad škol obecných jako povinnost fakultativní a přenechává se upravení v té příčině zákonodárství zemskému. Jako činitelé konkurenční jeví se okresy školní v Čechách, Haliči, Gorici a Gradišce, Krajině, Dolních Rakousích a Štýrsku. Konkurenční povinost jest v těchto zemích různě upravena. Nejdále sáhá povinnost ta v Gorici a Gradišce, kde dle § 38 zem. zák. ze dne 6. května 1870 č. 30 z. z. zřízení a vydržování nutných škol národních tvoří společnou záležitost každého okresu školního. Dle toho uhražovati musí každý školní okres jak všechny věcné náklady (zřízení a vydržování školních budov, nájem, topení, osvětlování a čistění místností školních atd.), tak i t. zv. náklady dotační. Těmito rozuměti jest služné učitelstva, náklady na učebné pomůcky, dotaci pro okresní knihovnu učitelskou a knihovnu školní, výlohy spojené s odbýváním konferencí učitelů z okresu počítaje k tomu náhradu cestovného členům a denní plat i náhradu cestovného pro delegáty okresních konferencí na konference zemské. V Čechách (§ 15 zem. zák. ze dne 24. února 1873 č. 16 z. z.) a v Dolních Rakousích (§§ 37 a 38 zem. zák. ze dne 5. srpna 1870 č. 34 z. z.) uhražuje školní okres všechny shora uvedené potřeby dotační, k čemuž přistupuje v Dolních Rakousích dle § 11 zák. zem. ze dne 2. května 1894 č. 34 z. z. aequivalent školného na místě školného zavedený jakožto další dávka školního okresu V Krajině zapravují školní okresy až na služné učitelstva, které se uhražuje z fondu škol normálních, všechny ostatní potřeby dotační škol obecných, dále všechny výlohy na zřízení a potřeby škol měšťanských (§ 44 zem. zák. ze dne 24. dubna 1873 č. 21 z. z. a čl. 9 zem. zák. ze dne 19. prosince 1874 č. 37 z. z.).

V Haliči (zem. zák. ze dne 24. dubna 1894 č. 49 z. z.) a ve Štýrsku (zem. zák. ze dne 5. června 1876 č. 24 z. z.) přispívají školní okresy určitými přirážkami k zemskému fondu školnímu, z něhož hradí se potřeby dotační.

3. Školní okresy jsou oprávněny i povinny vypsati na veškery přímé daně okresu i se státními přirážkami zvláštní dávky, t. zv. okresní školní přirážky, kteréž se vybírají v okresích městských škol stejně jako jiné obecní dávky, v zemských okresích školních současně s přirážkou k daním přímým na zemské potřeby. Tomu ovšem tak není, stačí-li k uhražování výdajů školních okresů vlastní jich příjmy z jakýchkoli umluvených nebo nadačních dávek nebo odkazů a darů okresu věnovaných a v Čechách

příjmy z úhrnného platu školního. Výše dávek školních okresů jest v některých zemích pevně stanovena a to v Čechách a v Krajině až do 10%, v Dolních Rakousích do 8% resp. s připočtením okresní dávky za aequivalent školného 28%, v Haliči a Štýrsku za přirážky odváděné k zemskému fondu školnímu do 3% resp. 7% veškerých přímých daní i se státními přirážkami. V Gorici a Gradišce není v zem. zákoně ze dne 6. května 1870 č. 30 z. z. (§ 55) stanovena určitá výše daně okresní. Potřeba školního okresu dávkami školního okresu neuhražená zapravuje se v Čechách a v Dolních Rakousích z prostředků zemských; v Krajině potřebí jest zákona zemského ku vyšší dávce školních okresů. Dávky ty odvádějí se jako ostatní příjmy školních okresů v Čechách, Istrii, Krajině a Dolních Rakousích do okresní pokladny školní při každém okresu zřízené, v Haliči a Štýrsku do zemského fondu školního, jelikož tam zrušeny byly dříve zmíněnými zákony o konkurenci školní okresní školní pokladny původně stávající. Při městských okresích školních nese obec školní okres tvořící ony výdaje, které uvaleny jsou jinak na zemské školní okresy, a zvláště ohledně Čech podotknouti sluší, že dle § 32 zem. zák. ze dne 24. února 1873 č. 16 z. z. městské školní okresy nemají nároků na příspěvky z prostředků zemských a že tudíž uhražovati musí samy veškeré výlohy na školství národní. Také městský školní okres vídeňský musí sám obstarávati bez přispění země všechny náklady se školstvím národním spojené.

Oleje minerální.

I. Živnostenské právo.

Dovolený obchod s minerálními oleji jest živností volnou. Náleží tudíž drobný prodej minerálních olejů mezi ona obchodní oprávnění, jichž se nabývá ohlášením obchodní živnosti bez omezení na určité zboží nebo určité druhy zboží (§ 38 al. 1 živ. ř.). Může však drobný prodej mineralních olejů býti pojat i v jednotlivá obchodní oprávnění omezená na určité druhy zboží. Avšak provedení této zásady uskutečniti má teprve nařízení, jež stanoví, která obchodní oprávnění s tím kterým souhrnným jménem se pojí. Do vydání takového nařízení rozhodují v jednotlivých případech úřady živnostenské (výn. min. obch. ze dne 2. ledna 1884 č. 401322). Nejrozšířenější z minerálních olejů jest petrolej. Obchod petrolejem provozuje dle stávajících zvyků celá řada živnostníků, zejména dle dobrozdání obch. a živn. komor jsou oprávněni k obchodu petrolejem: obchodníci zbožím smíšeným (obch. a živn. komora v Celovci, obchodníci zbožím osadnickým (obch. a živ. komora v Praze), kramáři (obch. a živn. komora v Innomostí). Živnostenské provozovárny a místnosti k uchování minerálních olejů (továrny na olej) podléhají předpisům o řízení ediktálním (§§ 28 až 34 živn. ř.).

II. Opatření živnostensko-policejní.

Hledě k velikému nebezpečí požáru a k úvaze, že dle úsudku znalců stupeň zápalnosti jest různý a že ze zevnějších známek jej stanoviti nelze, jakož i že hořících přirozených a umělých minerálních olejů vodou nelze uhasiti, vydalo min. nař. ze dne 17. června 1865 č. 40 ř. z. řadu bezpečnostních pravidel a sice:

1. Minerální oleje smí býti zasýlány toliko v takových obalech nebo nádobách, kteréž nedopouštějí vypařování, vypocování nebo prosákání obsahu, a kteréž při dopravě nepodléhají snadno poškození. Tyto obaly nebo nádoby buďtež označeny slovy »snadno zápalné«.

a) Po dráze smějí býti minerální oleje dopravovány toliko vlaky nákladními a to na konci vlaku, jehož poslední vůz však musí míti obsah jiný. Na vozech s mineralními oleji nesmí býti umístěny hořící svítilny, aniž jiné lehko zápalné nebo výbušné látky. Vozy tyto nesmí býti chovány v místnostech krytých a musí na obou stranách býti opatřeny lístky s nápisem »snadno zápalné« (feuergfährlich). Minerální oleje nesmí se nakládati ani skládati v železničních skladištích, nýbrž na místech volných, kde není žádných hořlavých látek. Adresát má si je ihned odebrati.

b) Při dopravě po řekách a průplavech smí se minerální oleje nakládati toliko na místech místním úřadem vykázaných. Loď s takovým nákladem smí přistáti vždy jen v přiměřené vzdálenosti od ostatních lodí a obydlených budov; vůdce lodi dospěv na místo určené má ihned oznámiti místnímu úřadu, že přistála loď obsahující minerální oleje a má množství jejich vykázati nákladním listem. Na to odebéře se loď na místo místním úřadem stanovené, jež bez jeho dovolení nesmí opustiti; olej pak musí na místě a v době týmž úřadem určené býti složen. Tvoří-li minerální oleje jen nepatrnou část nákladu, musí dotyčné colli a nádoby býti uloženy v lodních prostorách zcela oddělených nebo na palubě, ale vždy odděleně od ostatního lehko zápalného nebo výbušného zboží; nakládány a skládány smí býti toliko v místech, kde jiných hořlavých látek není. Veze-li loď minerální oleje, nesmí přijímati cestující; při jich nakládání nebo skládání jest zapověděno rozdělání ohně nebo světla a rovněž kouření tabáku.

c) Lodi po moři přicházející s nákladem skládajícím se zcela nebo z větší části z minerálních olejů musí zakotviti na otevřené rejdě a smí veplouti do vnitř přístavu teprve tenkráte, vyhoví-li nařízením přístavního a místního úřadu. Lodi, jichž náklad z části záleží v minerálních olejích, musí za tím účelem přibrati úředně zřízeného dohlížitele, za jehož dozoru se pak náklad složí.

d) Dopravují-li se minerální oleje po jiných cestách, nesmí vozy jimi naložené býti chovány v prostorách krytých a musí o stálý dozor býti postaráno.

2. Obchod minerálními oleji.

Minerální oleje, ligroin a jiné tekuté látky osvětlovací se zápalnou teplotou pod 30° Réaumura smí býti prodávány v drobném prodeji toliko v plechových láhvích, na nichž musí býti vyznačeno jméno látky a výstraha: »snadno zápalné, láhve v blízkosti světla nebuďtež vyprázdňovány, uschovány buďtež na chladném místě dobře uzavřeny«. Tento předpis platí též o plechových láhvích, jež kupec sám dodává. Osvětlovací látky zejména v drobném prodeji, neužívá-li se neprodyšného aparátu, smí býti do láhví převáděny toliko za denního světla, na vzdušných místech a nikoli v blízkosti plamene, doutnajícího tabáku nebo vůbec žhavého tělesa.

3. Uschovávání.

Mineralní oleje, jež se nesmí prodávati jako látky osvětlovací, mohou, přesahuje-li jejich množství 5 centnýřů (q), býti uloženy toliko v budovách neobydlených a od obydlených budov přiměřeně vzdálených. Těchto opatrností netřeba šetřiti při menším množství; oleje musí však býti chovány v nádobách dobře uzavřených vypařování obsahu nedopouštějících, a v obou případech musí prostory, v nichž oleje jsou uschovány, býti zabezpečeny proti ohni a musí míti dobrou ventilaci. Veškeré otvory, zejména okna a dvéře buďtež tak opatřeny, aby je bylo možno zevně uzavříti a to

způsobem neprodyšným, aby přístup vzduchu mohl býti zamezen a tak požár snáze uhašen. S volným světlem do těchto místností vstupovati jakož i tabák tamže kouřiti jest ovšem zapověděno.

4. Výroba minerálních olejů z dehtu a destilace surových dehtových a zemních olejů nesmí býti provozována v místnostech uzavřených; továrny musí býti od obytných stavení v přiměřené vzdálenosti, kterou živnostenský úřad určí od případu k případu. Přístroje destilační musí býti tak zařízeny, aby prostora pro oheň od čistírny, ve které překapaný olej se shromažďuje, zdí dokonale byla oddělena. Surový olej budiž tak umístěn, aby v případě požáru továrny před ohněm byl chráněn.

5. Kromě cit. nař. ze dne 17. června 1865 vydána ještě řada předpisů upravujících obchod minerálními oleji; tak dle výn. min. fin. a min. obch. ze dne 29. prosince 1865 č. 5 ř. z. nesmí býti přírodní nebo umělé minerální oleje přijímány v celní úřední skladiště. Min. nař. ze dne 27. ledna 1866 č. 14 ř. z. stanovilo zápalnou teplotu minerálních olejů sloužících za látku osvětlovací nejméně na 30^0 Réaumura; nař. ze dne 10. února 1868 č. 13 ř. z. připustilo lehko zápalné minerální oleje, vyjímajíc petrolej, jako látky osvětlovací a zároveň vytklo přiměřená bezpečnostní opatření; nař. ze dne 18. prosince 1883 č. 2 ř. z. podrobeny min. oleje v pohraničním okrese Haličském oproti Rusku a v pohraničním okrese Bukovinském oproti Rusku a Rumunsku ve smyslu § 337 cel. a st. monop. řádu státní kontrole, z níž vyňato toliko množství do 3 kilogramů avšak jedině při výrobě neživnostenské.

III. Daň z minerálních olejů.

Základ pro daň z minerálních olejů tvoří zák. ze dne 26. května 1882 č. 55 ř. z. s vykonavacím nař. č. 78 ř. z. z r. 1882, kterýž však ohledně vymezení předmětu daně, jakož i ohledně obvodu platnosti podstatně byl změněn zák. č. 52 ř. z. z r. 1887 (novella o celním tarifu) a č. 79 ř. z. z r. 1891.

1. Předmět, podmět a výše daně.

Předmětem daně jest minerální olej, který v královstvích a zemích v říšské radě zastoupených raffinací (čištěním) byl vyroben a jehož hustota při 12^0 Réaumura není větší než 880 stupňů (t. j. 880 tisícin hustoty čisté vody (§ 2 ř. z. č. 55 z r. 1882 ve znění upraveném poznámkou k číslu sazby 121 novelly o celní sazbě č. 52 ř. z. z r. 1887). Daň obnáší 6 zl. 50 kr. z každých 100 kilogramů čisté váhy (netto) takového minerálního oleje (§ 2) a má ji zapraviti podnikatel čistírny minerálních olejů (§ 3) prve, než minerální olej z provozovárny (§§ 10 a 17) byl odstraněn (§§ 23 a 24), leč by bylo povoleno uvěření daně z minerálních olejů (§ 24). Minerální olej, jehož hustota při teplotě 12^0 Réaumura jest menší než 770 stupňů, slouží-li za prostředek rozlučovací neb extraktní, jest za jistých podmínek a opatrností od daně spotřební osvobozen (§ 5); totéž platí o minerálním oleji sloužícím ke hnaní hybadel a k čistění šachet petrolejových (zák. ze dne 29. června 1896 č. 105 ř. z.).

2. Vybírání daně.

a) Každá čistírna minerálních olejů jest podřízena úřednímu dozoru; finanční orgány mají tudíž právo za dne kdykoli, v noci pak, pokud noční práce trvá, volně, jinak v průvodu osoby vrchnostenské nebo člena obecního představenstva v provozovací místnosti vstoupiti a tam kontrolu vy-

konávati, a podnik jest povinen při kontrole potřebnou pomoc jim poskytnouti (§ 15).

b) Odstraňování minerálních olejů z provozovárny smí se díti toliko za dne (§ 17), po cestách k tomu výslovně určených (§ 18), po předcházejícím ohlášení a zdanění příslušného množství minerálních olejů (§ 23 cit. z.).

c) Kolem každé čistírny minerálních olejů určí se s ohledem na místní poměry jistý obvod v šířce nejvýše 5 *km* (kontrolní obvod); každý transport minerálních olejů uvnitř tohoto obvodu musí býti kryt boletou odbytnou (§ 20 cit. z.); každý, kdo uvnitř tohoto území má více než 20 *kg* minerálního oleje dani podrobeného (hustoty pod 880 stupňů), k žádosti finančních orgánů má prokázati původ jakož i zdanění nebo vyclení jeho (§ 19 cit. z.), konečně každý, kdo uvnitř tohoto území provozuje prodej minerálních olejů, má vésti úředně upravený rejstřík o prodeji a za každý prodej 20 *kg* převyšující má zapraviti prodejovou boletu ku krytí transportu v kontrolním obvodu (§ 22 cit. z.).

d) Kdo provozuje resp. zamýšlí provozovati čistění minerálních olejů, má

α) nejdéle do 4 týdnu před zahájením výroby předložiti místně příslušnému finančnímu úřadu I. instance průkazy v § 7 cit. z. uvedené o povaze provozovacích místností a nádob, jakož i nářadí, o technickém postupu atd. Finanční úřad provede na základě toho místní ohledání, zakáže zařízení, jimiž finanční kontrola se stěžuje a sepíše o výsledcích místního ohledání protokol, kterýž tvoří základ pro úřední kontrolu (§§ 8 a 10 cit. z.). Každá změna takto vyšetřeného stavu budiž předem ohlášena (§ 9 cit. z.).

β) Podnikatel jest povinen zříditi a úřadu ohlásiti správce závodu (§ 7 cit. z.), jakož i osobu, která v nepřítomnosti podnikatelově v provozovárně má býti přítomna, a kontrolujícím finančním orgánům podati na jeho místě žádaná vysvětlení (§ 9 cit. z.).

γ) Podnikatel musí míti pohotově pro finanční orgány váhu cejchovanou k odvažování mineralních olejů způsobilou, hustoměr na minerální oleje a teploměr dle soustavy Réaumurovy (§ 13 cit. z.).

δ) V každé čistírně minerálních olejů musí býti veden podrobný rejstřík o prodeji minerálních olejů (§ 20 cit. z.), a finanční úřad I. instance má právo do veškerých živnostenských knih podniku kdekoli vedených nahlédati a z nich výpisy činiti o objednávkách, o užití i odbytu minerálních olejů (§ 21 cit. z.).

ε) Podnikatelům čistíren minerálních olejů, kteří sami jednou nebo jich správci dvakráte právoplatně byli odsouzeni pro zkrácení daně z minerálních olejů, může býti uloženo vedení i dalších zápisů v § 20 cit. z. vyznačených. Při dočasném zastavení závodu mohou přístroje úřední pečetí býti uzavřeny (§§ 11 a 12 cit. z.); bylo-li provozování úplně zastaveno, budiž ze zásoby minerálních olejů v místnostech provozovacích se nacházející daň spotřební zapravena (§ 9 cit. z.).

3. Poplatné jednání a tresty.

Dle § 323 tr. zák. důch. jest poplatným ono jednání, které účelu zjištění nebo výměry dávky musí býti ohlášeno. Při dani z minerálních olejů jest to jedině a výhradně odstranění minerálního oleje z provozovárny (definice téže v § 10 cit. z.). Toto jednání budiž ohlášeno úřadu podniku oznámenému nejdéle 6 hodin před vyklizením minerálního oleje

z provozovárny s udáním dne a hodiny, kdy zásylka má býti vypravena, dále s udáním počtu, znamení a čísel nádob jakož i váhy zásylky a příslušné spotřební dávky, jež zároveň témuž úřadu, ač nebyla-li uvěřena, budiž zapravena (§§ 23 a 24 cit. z.). Pokud osvědčení příslušné (boleta o zaplacení nebo uvěření daně) se nenalézá v provozovárně a to v rukou toho, kdo jest povinen finančním orgánům zprávy podávati, nesmí minerální oleje z provozovárny býti odstraněny (§ 25 cit. z.). Rovněž nesmí se tak státi před uplynutím doby ohlášené, aniž (§ 25 cit. z.) u větším množství (§ 30 cit. z.), aniž konečně po uplynutí hodiny od okamžiku ohlášeného (leč by průtah byl způsoben úředním vyšetřováním). Přestoupení těchto předpisů tvoří těžké důchodkové přestupky, kteréž se trestají dle §§ 323 a 349 důch. tr. zák. a v Dalmacii, kde tento zákon neplatí, dle zák. č. 94 ř. z. z r. 1882; při tom pokládá se správce závodu za pachatele každého neohlášeného neb od ohlášení uchylujícího se vyklizení minerálního oleje, jež stalo se v době jeho nepřítomnosti v provozovárně; za peněžité pokuty ručí podnikatel (§ 31 cit. z.). Rovněž správce závodu za ručení podnikatelova povinen jest zapraviti poplatek pro zkrácení daně vyměřený (§ 3 cit. z.).

Omyl (v právu občanském).

I. Pojem a rozdělení.

Omyl (error) spočívá ve vadné, nesprávné představě o jistém předmětu. Předmětem omylu jest buď pravidlo právní nebo skutečnosť. Podřadí-li se faktum pravidlu právnímu, jest omyl buď právní nebo faktický, dle toho, zda se kdo mýlí v návěsti hořejší, pod kterou ono podřaděno býti má, aneb v návěsti dolejší, která podřaděna býti má. Omyl je neomluvitelný, jestliže mýlícímu se lze hrubou nedbalosť přičísti, jinak jest omylem omluvitelným (error justus probabilis). Omyl právní je zpravidla neomluvitelný, poněvadž nikdo se nemůže omlouvati neznalostí zákona, jakmile byl tento řádně prohlášen (§ 2 o. o. z.). Omyl faktický bývá zpravidla omluvitelný, poněvadž jednající všechny skutečnosti řádně znáti a o nich poučiti se nemůže. Toto různění omylu má význam zejména ohledně břemene důkazního (§ 104 s. ř.). Odvolává-li se kdo na omyl právní a tvrdí, že je omluvitelný, musí to dokázati, poněvadž omyl právní zpravidla je neomluvitelný, kdežto naopak při omylu faktickém musí ten, kdo mýlícímu se hrubou nedbalosť vytýká, tuto dokázati. Omyl ve smyslu občanskoprávním, ať je to již nevědomosť neb omyl v užším smyslu, může se naskytnouti při všelikých jednáních neb opomenutích stran, kteréž mohou míti v zápětí nabytí nebo pozbytí práv. Ježto pak též soudci začasté přísluší o právech stran rozhodovati, buď je přiznati neb odepříti, má zajisté omyl i v řízení soudním dosti značný význam. Jest tudíž k omylu přihlížeti jednak v oboru materielního občanského práva (všeobecného i zvláštního) jednak v oboru formálního práva (totiž v řízení ve věcech sporných i nesporných).

II. Právo občanské.

1. Omyl skutkový jest zpravidla omluvitelný, zejména týká-li se právního stavu nebo jednání cizího na př.: při uzavírání smluv s osobami k tomu nezpůsobilými (§§ 248 a 866 o. o. z.). Výjimečně jest skutkový omyl neomluvitelný, lze-li hrubou nedbalosť mýlícímu se přičísti, jako zejména týká-li se omyl vlastního právního stavu nebo vlastního jednání na př. opomene-li kdo do knih veřejných nahlédnouti (§ 443 o. o. z.).

2. Omyl právní je zpravidla neomluvitelný, poněvadž každý může sám zákon seznati aneb u osob práva znalých se o něm poučiti (§ 2 o. o. z.). Výjimečně je právní omyl omluvitelný:

a) Jestliže zákon sám jej za omluvitelný prohlašuje jako na př. při bezelstné držbě (§ 326 o. o. z.) a při condictio indebiti (§ 1431 o. o. z.), (viz čl. Obohacení bezdůvodné).

b) Jestliže při smlouvě byla strana slibující podvodem strany druhé v omyl uvedena aneb jestliže tato zúmyslně omylu jejího využitkovala, musí omylná strana v každém případě práva býti za škodlivé následky (§ 874 o. o. z.), tedy také i tehdy, když omyl ten byl omylem právním.

c) Jestliže lze dokázati, že vůle pořizovatelova jedině na omylu v pohnutce spočívala, činí tento právní omyl poslední pořízení neplatným (§ 572 o. o. z.), na př. měl-li za to pořizovatel, že musí svému nehodnému bratru povinný díl zanechati.

3. Právní jednání.

Vliv omylu na právní jednání může býti dvojí. Buď vylučuje existenci vůle nebo souhlas vůle a sluje pak omylem podstatným (error essentialis) anebo vůle i přes omyl tu jest — omyl nepodstatný (error concomitans). Obyčejným případem poslednějšího omylu jest, spočívá-li vůle na mylné pohnutce, kdež pak mluví se o omylu v pohnutce.

Omyl podstatný, který existenci vůle vylučuje, spočívá v tom, že vůle strany se skutečným projevem vůle ve hlavních kusech se různí (error). Tato neshoda může jak při jednostranných tak i při oboustranných právních jednáních místa míti. Ve všech takových případech nedostává se projevu učiněnému skutečné vůle a jestliže následkem toho jednání je neplatno, jest omyl důvodem neplatnosti, nikoliv však proto, že se »mýlil« jednající, nýbrž proto, že »nechtěl«. Totéž platí také při projevech vůle, mlčky učiněných (§ 863 o. o. z.). Čin konkludentní omyl vylučuje, poněvadž nebylo tu vůle k činu takovému vyhledávané. Při tom lhostejno je, zda omyl jest omluvitelný čili nic, zda jest to omyl právní či skutkový. Omyl jest podstatný, když projevující mýlí se v předmětu nebo podmětu právního poměru, který se založiti má aneb v obojím (error in corpore, error in persona); k omylu v předmětu náleží též omyl v povaze právního poměru.

Za podstatný bude platiti omyl v těch případech, kde vůle skutečně směřuje ku věci jiného druhu, po případě když projevující má na mysli osobu jinou, než ku které projev směřoval. Omyl ve vlastnostech je pouze omylem v pohnutce. § 872 o. o. z. různí mezi omylem, který dotýká se podstatné vlastnosti věci, a omylem vztahujícím se pouze na vedlejší okolnosť její, pokud ovšem strana tuto v přední řadě na zřeteli neměla. Účinek podstatného omylu má vlastně vždy neplatnosť jednání míti v zápětí, jak tomu jest ve právu římském, ježto podstatná náležitosť jednání, totiž vůle, tu schází. V rakouském právu platí tato zásada jen ohledně posledního pořízení a smluv manželských, kdežto při ostatních, ať úplatných či bezplatných smlouvách zvláštní modifikace se dopouštějí.

4. Poslední pořízení.

Při posledním pořízení platí zásada, že pořizovatel vůli projeviti má prost jsa omylu podstatného (§ 565 o. o. z.). V základě toho prohlašuje § 570 o. o. z., že omyl podstatný pořízení zůstavitelovo neplatným činí a dále, že omyl je podstatným, jestliže zůstavitel mýlí se buď v osobě, kterou obmysliti chce, nebo v předmětu, o němž poříditi chce. Ovšem je

platné pořízení, když osoba nebo věc dotčená pouze nesprávně byla pojmenována nebo popsána (§§ 571 a 655 o. o. z.). Platí tu zásada: falsa demonstratio non nocet.

5. Smlouvy manželské.

Při smlouvách manželských činí omyl konsens manželský jen tehdá neplatným, když stal se v osobě budoucího manžela (§ 57 o. o. z.). Výjimečně obsahuje zákon ustanovení, jímž pro případ, že manžel po sňatku sezná, že manželka jeho jest těhotná, uděluje se mu právo, domáhati se toho, by manželství prohlášeno bylo neplatným (§ 58 o. o. z.).

6. Ostatní smlouvy.

Při ostatních úplatných a bezplatných smlouvách nastává zvláštní modifikace zásady základní, že omyl podstatný působí neplatnost jednání právního. Vychází totiž obec. zákon obč. z toho názoru, že každý smluvník (kontrahent), jenž nepoznal omyl spolukontrahenta, má právo považovati projev jeho za pravý a že, má li omyl účinku míti, musí aspoň (straně dotýčné) zřejmým býti. V posledním tomto případě jednal by kontrahent lstivě, poněvadž by chtěl omylu strany druhé využitkovati. Smlouva v tomto případě jest neplatnou ne pro omyl podstatný, nýbrž pro podvodné jednání spolukontrahentovo (ex capite doli). Týž účinek má omyl také ještě tehda, když vyvolán byl druhým kontrahentem klamnými údaji (§ 871 o. o. z.) ať zúmyslně ať bez úmyslu (uvedení v omyl), poněvadž se tu pokládá za slušnější, by škodu trpěl spíše původce omylu, než nevinný jeho protivník. Účinek v obou případech jest ten, že smlouva jest relativně neplatná na straně mýlícího se (§ 871 o. o. z.). Právo v omyl uvedeného (§ 877 o. o. z.), domáhati se zrušení smlouvy pro sběhší se omyl, při čemž však druhá strana žádného úskoku se nedopustila, musí během 3 let k platnosti přivedeno býti; po té době jest promlčeno; byl-li tu však podvod, promlčuje se nárok ten v pravidelné době 30leté (§ 1487 o. o. z.). Promlčení práva, smlouvu pro omyl v odpor bráti, počíná teprve okamžikem, kdy omyl seznal ten, kdož oprávněn jest smlouvě odporovati (roz. sb. »Gl. U.« 3375). Při omylném kvitování účtu nelze § 1487 použíti (roz. sb. «Gl. U.« 4200), rovněž ne na condictio indebiti (roz. ze dne 11. června 1852 č. 5513, »G. Zeit.« z r. 1833 č. 43).

a) Omyl v osobě nebo ve vlastnostech osoby, byl-li klamnými údaji spolukontrahenta způsoben, má týž účinek jako podstatný či nepodstatný omyl ve věci dle toho, je-li omylem podstatným či nepodstatným (§ 873 o. o. z.). Omyl v osobě tu jest, jestliže na př. *A* vydává se za *B* v poměru smluvním, při kterémž na osobních vlastnostech záleží, anebo jestliže se kdo podvodně za zmocněnce druhého vydává a jménem jeho jednání právní uzavírá (roz. sb. »Gl. U.« 3043); omyl ve vlastnostech, jestliže se kdo podvodně na př. za stavitele nebo znalce vydává.

b) Byl-li omyl zúmyslně klamnými údaji (lstí) vzbuzen, jest práv ten, kdo v omyl uvedl, z positivné i negativné škody a musí náhradu dáti (§ 874 o. o. z.). Náhrada může spočívati dle § 1323 o. o. z. také ve zrušení právního jednání (roz. sb. »Gl. U.« 912).

c) Způsoben-li omyl třetí osobou, není na závadu byť i podstatným byl, platnosti smlouny, leč by ovšem kontrahent mýlícího se spolupůsobil aneb aspoň vědomosť měl o tom, že jeho spolukontrahent jest v omylu, ve kterémžto případě přihlíží se k omylu tak, jako kdyby jím byl způsoben (§ 875 o. o. z.).

d) Od omylu podstatného jest lišiti případ, když osoba nebo věc sice nesprávně byla označena, když však osoba nebo věc dotýčná z jiných spolehlivých známek poznati se dá. Prohlášení jest tu ve smyslu pravé seznané vůle posouditi, takže jest jednání to platné (§ 914 o. o. z.). I při smlouvách platí zásada: »falsa demonstratio non nocet«, jako na př.: prodatel domů v listině kupní označí dům dle polohy a dle rozsahu zcela správně avšak nepravým číslem.

7. Vyrovnání a smlouva doznávací.

Při vyrovnáních a doznáních platí ohledně omylu všeobecné zásady, vytčené v §§ 871—876 o. o. z.

a) Ku neplatnosti narovnání jest dále potřebí, aby omyl jedné strany, narovnání činící byl stranou druhou způsoben (§ 871 o. o. z.), aby sama viny v omylu neměla (§ 876 o. o. z.) anebo aby nebyla třetí osobou v omyl uvedena (§ 875 o. o. z.), takže jen v tomto případě strana druhá nejen na bezprávném jednání osoby třetí podílu neměla, nýbrž ani omyl z okolností poznati nemohla. Narovnání mezi pachtýřem a exekučním vydražitelem uzavřené jest zrušeno, jakmile pozbude dražba platnosti (roz. sb. »Gl. U.« 720).

b) Uznání práva může se, poněvadž právě jako narovnání jest smlouvou, státi pro omyl neplatným, pokud se omyl zběhl v podstatě osoby nebo předmětu (arg. § 1385 o. o. z.). Lze tudíž současně při tomto omylu použiti zásad v § 871—876 o. o. z.

8. Omyl v pohnutce.

Omyl v pohnutce nevylučuje existenci vůle, nýbrž omezuje pouze svobodu její tím, že vůle mylnou představou opanována jest. Zpravidla nemá omyl tento na platnosť jednání žádného účinku; byl-li však klamnými údaji druhé osoby přivoděn, aneb využitkovala-li omylu se sběhšího osoba druhá — jedná se tu pak o podvod (§ 565 o. o. z.) nebo o t. zv. lesť (dolus, §§ 874, 1487 o. o. z.), kterážto se má k omylu v pohnutce jako donucení ku bázni. Omyl v pohnutce nepůsobí zpravidla neplatnosť jednání při posledním pořízení (§ 572 o. o. z.), při smlouvě manželské (§ 59 o. o. z), při ostatních smlouvách (§ 901 o. o. z.). Toliko výjimečně přihlíží se k němu v těchto případech:

a) Při posledním pořízení (testamentu a kodicilu) jest nařízení neplatno, jestliže omyl v pohnutce podvodně byl způsoben (§ 565 o. o. z.), a dá-li se dokázati, že vůle zůstavitelova jediné na této mylné pohnutce spočívala (§ 572 o. o. z.). Nezáleží při tom, zda je tu omyl skutkový či omyl právní. Platným jest, když pořizovatel věnoval sourozencům cosi, domnívaje se omylem, že mají nepominutelné právo dědické (roz. sb. »Gl. U.« 3940). Pravidla ta platna jsou, jak pro ustanovení dědice, tak i pro odkazy.

b) Při smlouvách jest lišiti smlouvy úplatné a bezplatné:

α) Při bezplatných smlouvách platí ohledně omylu v pohnutce zásady vytčené pro poslední pořízení (§ 901 o. o. z.). Jest tudíž smlouva neplatná, jestliže omyl podvodně vzbuzen byl (§ 565 o. o. z.), dále dá-li se dokázati, že projevená vůle jedině na omylu v pohnutce, projevujícím vytčené, spočívala (arg. § 572 o. o. z.). I tu jest lhostejno, zda je tu omyl právní či skutkový.

β) Při smlouvách úplatných činí omyl v motivu smlouvu neplatnou, lze-li přičísti spolukontrahentu, že se dopustil podvodu (arg. §§ 871, 875,

876 o. o. z.), při čemž lhostejno opět jest, zda to omyl právní či faktický. Při nezamýšleném uvedení v omyl jest lišiti omyl ve hlavní pohnutce t. j. takový omyl, kterým kdyby strana zaujata nebyla, nebyla by smlouvu vůbec učinila (error vel dolus causam dans), a omyl v pohnutce podružné t. j. omyl, bez kteréhož by smlouva byla sice k místu přišla ale pouze ne takovým způsobem (error vel dolus incidens). V případě tomto se dotýká omyl platnosti smlouvy jen potud, pokud by tato bez něho nebyla k místu přišla, po případě musí straně v omyl uvedené druhý kontrahent přiměřenou náhradu dáti (arg. § 872 o. o. z. ve spojení s §§ 871, 875, 876 o. o. z.).

c) Při narovnání a uznání práva doznávají předpisy o omylu v pohnutce potud modifikace, pokud obě smlouvy za právní důvod mají skutečnosti minulé a pokud jimi nejistý nebo sporný právní poměr konečně na jisto postaven byl, a dále pokud narovnání úplatnou, uznání práva pak bezplatnou smlouvou jest.

d) Při smlouvě zavazující může zúmyslné uvedení v omyl jednoho kontrahenta druhým i na způsobilosť k činům právním míti vliv. Když totiž osoba dle § 865 o. o. z. k uzavírání smluv zavazujícíeh nezpůsobilá lstivě předstírá, že jest způsobilou smlouvy uzavříti a tím (tedy lstivým předstíráním) jiného v omyl uvede, jest povinna straně druhé ku náhradě positivní i negativní škody (§ 866 o. o. z.). Tu se však předpokládá, že dotýčná osoba bonae fidei byla, tedy že vskutku v omyl byla uvedena; pročež také nárok na zadostučinění vyžaduje ještě, že v omyl uvedený nemohl snadno seznati smluvní nezpůsobilosť druhého kontrahenta (§ 866 o. o. z.). Prosté zamlčení nezpůsobilosti této nezakládá ještě závazek ku náhradě (roz. sb. »Gl. U.« 1386).

9. Účinky omylu.

Omyl působí, že jednání, jinak platné, pro omyl jednajícího ve všech nebo aspoň v jistých částech za neplatné se pokládá anebo aspoň povinnosť ku náhradě zakládá. V případech takových jedná se tu o to, zda druhý kontrahent jednal bezelstně či obmyslně (bona či mala fide). Kdežto obmyslnosť jisté újmy v zápětí má, jsou s bezelstností, jako na př. přesvědčení mýlícího se, že je v právu, jisté výhody spojeny. Právní účinky jsou bezprostředně vyloučeny omylem v těch případech, kde zákon znalosť okolností, zejména pravou vědomosť jako podmínku pro nastoupení právních účinků stanoví. Jsou tedy opomenutí právo rušící, pokud neznalosť okolností trvá, bezúčinými. Sem náležejí především zákonné předpisy, dle kterých praeklusivní nebo promlčecí lhůta počíná běžeti teprve od okamžiku, kdy oprávněný nabyl vědomosti. Tak na př. dle § 94 o. o. z. může platnosť sňatku uzavřeného, jemuž překážka soukromá v cestě stojí, jen tím manželem v odpor brána býti, který se cítí v právech svých uzavřením sňatku poškozen. Dále má muž právo, jemuž před sňatkem těhotenství manželky známo nebylo, manželské splození dítka, jež před 7. měsícem (§ 138 o. o. z.), po sňatku manželka jeho porodila, rovněž i dítka, jež manželka v zákonné lhůtě (§ 138) porodila, — během tří měsíců v odpor vzíti.

10. Prostředky právní, jimiž se možno chrániti proti následkům omylu, jsou:

a) Žaloba ze správy, když někdo nabude bezplatně věci s fysickými vadami jsa v omylu nezaviněném (§ 923 o. o. z.).

b) Žaloba z evikce, když někdo nevědomky cizí věci bezplatně nabude (§§ 923 a 929 o. o. z.).

c) Žaloba na zrušení (rescissi) právního jednání pro zkrácení přes polovici.

d) Žaloba z obohacení, byl-li zaplacen dluh nepozůstávající (condictio indebiti) (viz čl. Obohacení bezdůvodné).

III. Právo obchodní.

Obchodní zákoník nemá zvláštních ustanovení ohledně omylu a jeho právních účinků. Jest tudíž užiti ve věcech obchodních ustanovení občanského práva (§ 1 obch. z.). Zvláštní ustanovení obsahuje toliko čl. 294 obch. z., dle něhož uznání účtu nevylučuje ještě důkaz omylu nebo podvodu v účtu. Toto ustanovení bezpečnosti obchodního styku hovící je v úplném souhlase s občan. zákoníkem, kterýž rovněž k tomuto omylu v motivu přihlíží. Ustanovujeť se v §§ 242 obch. z. a 1388 o. o. z., že vada v účtu, byť i tento již vyřízen byl, nemůže býti straně ku škodě. Omyl nebo podvod, který se přihodil nikoliv v účtu, nýbrž zcela samostatně, má se posuzovati dle všeobecných zásad obč. práva, totiž dle §§ 870—877, 1385, 1431 a 1437 o. o. z.

IV. Právo směnečné.

1. Jestliže neoprávněným a úmluvě se příčícím vyplněním listiny směnečné této bylo zneužito, chrání se s jedné strany omyl bezelstného majitele směnky, na druhé straně beře se zřetel k omylu směnečně zavázaného při připojení závazného prohlášení na směnce, dosud nevyplněné tím, že se připouštějí námitky.

2. Majitel směnky dle č. 36 sm. ř. legitimovaný může jen tehda ku vydání směnky býti přidržán, jestliže směnky obmyslně nabyl aneb lze-li mu při nabývání směnky hrubou nedbalosť přičísti (čl. 74 sm. ř.). Jest tedy indosatář oprávněn žádati zaplacení směnky, jestliže z omluvitelného omylu indossanta za oprávněného pokládal. Ostatně i ve směnečném právu platí zásady obč. zák. o omylu (§§ 870—877, 1385, 1431 a 1437 o. o. z.), pokud dlužníku směnečnému námitka omylu bezprostředně proti žalobci přísluší (čl. 82 sm. ř.).

V. Řízení soudní sporné.

A) Josefinský řád soudní.

a) Omyl stran a jeho účinky:

α) Jestliže strana bez vlastní viny stání, ku projednání určené promeškala, což se též následkem omylu (na př.: ohledně dne, hodiny nebo místa stání) státi může, má právo, toto své nestání eventuelními důkazy omylu spraviti (§ 33 s. ř., § 19 říz. str. a § 29 říz. ve v. nep.).

β) Jestliže strana v řádném ať ústním ať písemném řízení opomenula okolnosti a důkazní prostředky na pravém místě uvésti, k čemuž také omyl nebo neznalosť těchto příčinu zavdati mohly, jest oprávněna žádati za povolení novot (viz čl. Novoty).

γ) Straně, která vede důkaz svědky, může býti dovoleno na místě svědka, který před výslechem zemřel, dva nebo i více svědků navrhnouti v tom případě, když se buď důkaz, který měl zemřelý svědek podati, jen tím způsobem nahraditi dá, anebo když takové poměry nastoupí, které stranu dotýčnou opraňují za příčinou žádosti o navrácení v předešlý stav nové důkazní prostředky uvésti (dvor. dekr. ze dne 18. září 1844 č. 830

a ze dne 13. února 1845 č. 868 sb. z. s.): když tedy o těchto svědcích nemohl věděti aneb jich nalézti (§ 372, *b* s. ř., roz. sb. »Gl. U.« 5934).

δ) Jestliže lhůta praeklusivní bez viny zkrácené strany prošla, tedy také následkem omylu ohledně počátku nebo trvání lhůty nebo právních následků její — může se domáhati uvedení ve stav předešlý. Není tedy vyloučeno vrácení ve stav předešlý pro zmeškání lhůty z neznalosti právní (roz. sb. »Gl. U.« 3106).

ε) Jelikož ku soudnímu i mimosoudnímu disposičnímu doznání strany přihlíží se jako ku projevu vůle (§§ 107 a 110 s. ř.), může doznavatel doznání své i po přijetí jeho se strany odpůrce, jako každý jiný projev vůle v odpor vzíti pro nezaviněný omyl (§§ 870—876 o. o. z.) a to buď během řízení processního appellací a revisí anebo žádostí za vrácení v předešlý stav ob novirter reperta (§ 372 s. ř.).

ζ) Ukončily-li strany spor soudním smírem (§ 268 s. ř.), pokládá se uzavřený smír za soudní smlouvu (§ 298 s. ř.) a může tudíž žalobou týmž způsobem, jako jiné narovnání pro omyl v osobě nebo předmětu v odpor vzato býti (§ 1385 o. o. z.). Ani při soudním narovnání neškodí vada nebo chyba v účtech žádné straně (§ 1388 o. o. z.).

b) Omyl zástupců a jeho účinky.

Zmeškání lhůty advokátem může míti také důvod v omylu jeho, jelikož ale jako znalec práva jest zavázán ku zvláštní dbalosti, jeví se jeho omyl jako zavinění, a zmeškání lhůty se strany jeho jest zvláště potrestati (pat. ze dne 1. července 1790 č. 31 odst. 1 sb. z. s.). Uvedení v předešlý stav pro špatné zastoupení lze připustiti, byl-li advokát omylem zaujat; omyl ten spočívati může v tom, že advokát rozhodující okolnosti na příslušném místě neuvádí nebo je mylně vykládá, proti informacím strany příběh připouští, prostředky důkazní k prokázání skutečnosti uvésti opomene atd. Má-li strana sama na omylu právního přítele viny, na př.: dala-li mu špatné informace anebo schválila-li jeho jednání, nese sama následky omylu (arg. § 876 o. o. z.) a nemá nároku na restituci pro špatné zastoupení.

c) Omyl soudce a jeho účinky:

α) Přijal-li soudce omylem žalobu, jsa nepříslušným, a žalovaný nepodal námitku nepříslušnosti soudce ve lhůtě soudním řádem vytčené, jest v jednání před tímto soudem pokračovati, byť i se zároveň ukázalo, že soud ten nebyl příslušným ku přijetí žaloby té (§ 48 odst. 1. jur. nor.).

β) Dopustil-li se soudce I. instance při vynesení rozsudku v subsumování skutku nebo důkazů chyby, která na právním nebo skutkovém omylu spočívati může, má strana, tímto výrokem stížená, právo, appellaci vznésti ku instanci II. (§ 252 s. ř., § 44 říz. str.).

γ) Omylem soudce může také odůvodněna býti zmatečnosť rozsudku na př.: při zřejmé nepříslušnosti soudu (§ 48 jur. nor. odst. 2.), jestliže omylem v řízení sporném příslušné osoby obeslány nebyly, jestliže dodání žaloby nedopatřením bylo opomenuto, sběhl-li se omyl při projednávání nebo jestliže rozsudek na nepravých důkazech spočívá (falsa causa) atd. Ve všech těchto případech jest stižená osoba oprávněna podati stížnosť zmateční (§ 262 s. ř.).

δ) Zásada nezměnitelnosti soudcovských rozhodnutí a prohlášení nevylučuje opravu chyb písemných nebo vad v účtech, ve vyhotoveních pro strany se sběhších (§§ 206 a 210 instr. s. pro soudy).

B) Nový soudní řád z r. 1895. Dle nov. s. ř. jest bráti zřetel k omylu skutkovému v každém stadiu sporu, a to tím spíše, ježto přední zásadou tu jest vyhledání materielné pravdy a tudíž soudce nesmí omylu skutkového si nevšímati.

Při ústním přelíčení, byť i přípravné řízení právě bylo již provedeno, mohou nové nároky, tvrzení, důkazní prostředky nebo námitky, jež by se vztahovaly ku částem sporu v přípravném řízení již projednaným, uvedeny býti, když strana věrohodně prokáže, že o těchto novotách v čas přípravného řízení neměla vědomosti; neméně i omyl skutkový, kterým strana zaujata byla při uvádění okolností faktických nebo námitek, může během přelíčení vysvětlen a odstraněn býti (§ 263 nov. s. ř.). I když byl rozsudek vynesen, nemá přece platnosti, když omyl se týkal soudce rozhodujícího, ať již omyl spočíval v tom, že soudce v dotyčné záležitosti rozhodovati byl vyloučen, anebo v tom, že soud byl zřejmě nepříslušným, nebo, že pořad práva jest vyloučen. Konečně dopouští se žaloba o zmatečnost a obnovu i po právoplatném rozhodnutí té straně sporné, které hrozí újma z rozsudku toho následkem omylu, jímž ona sama, nebo soudce při rozhodování zaujat byl nebo následkem uvedení v omyl stranou druhou (§ 529—547 nov. s. ř.).

VI. Řízení soudní nesporné.

a) Všeobecná ustanovení.

α) Stranám jest dovoleno, aby ve svých rozkladech a rekursech nové okolnosti a důkazy uvedly, jež z neznalosti jich opomenuly během jednání uvésti (§ 10 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z.). Následkem toho odpadá nutnost restituce ob noviter reperta.

β) Jestliže strana z omylu lhůtu nebo stání promeškala, jest oprávněna, pokud s promeškáním tím újma právní spojena jest, která stížností k vyšší instanci nebo novým podáním napravena býti nemůže — vrácení v předešlý stav pro toto zameškání se domáhati (§ 17 cit. pat.).

γ) Kdo pokládá se za stižena rozhodnutím I. instance, na omylu spočívajícím, má na vůli, u nižšího soudce představení nebo stížnost (rekurs) podati, nebo rekurs s představením spojiti.

b) Řízení pozůstalostní.

α) Jestliže dědic, ku správě vlastního jmění oprávněný, se ku stání projednacímu nedostaví anebo ve lhůtě, ustanovené pro písemnou přihlášku (§ 115 cit. pat.), ku dědictvi se nepřihlásí, může, ač-li toto promeškání na omylu nebo neznalosti spočívá, za restituci během 14 dnů, počínaje okamžikem nabyté vědomosti po tu dobu, žádati, dokud právo jeho promlčením nezaniklo (§ 120 cit. pat. ve spojení s § 17 cit. pat. a § 372 *a* a 373 s. ř.). Stalo-li se však narovnání mezi dědici a věřiteli se přihlásivšími, nelze povoliti restituci pro promeškání lhůty přihlašovací (roz. sb. »Gl. U.« 1472).

β) Když při kolisi přihlášek dědických byl přihlásivší se dědic soudem pozůstalostním odkázán na pořad práva, aby v jisté lhůtě žalobou dědickou vystoupil, může tento, promeškal-li lhůtu tuto z omylu nebo nevědomosti, za restituci žádati (§§ 126, 127 a 17 cit. pat.). Pakli lhůtu k rekursu z výměru pozůstalostního soudu, jímž odkázán na pořad práva, z omylu nebo nevědomosti promeškal, může rovněž za restituci k podání rekursu žádati (roz. sb. »Gl. U.« 6753).

c) Knihy pozemkové. Princip veřejnosti hnih pozemkových spočívá v tom, že práva věcného teprve vkladem v knihy veřejné nabyti lze a že všechna práva, která v kniby ony zanesena jsou, tak dlouho za existující se pokládají a že zápis ten tak dlouho všechny účinky obecnoprávní má, pokud z knih vymazán nebyl (§§ 442, 443, 444, 454, 468, 469, 526, 928, 1412, 1398, 1443, 1446, 1467, 1469 a 1500 o. o. z.). Jestliže tedy kdosi v důvěře v knihy veřejné předsevezme právní jednání, k nim se vztahující a při tom bona fide domnívá se, že mu po právu platný, samostatný nárok vzešel — pokládá se jednání jeho za platné, byť i dle skutečných, v knihy veřejné nezapsaných poměrů neplatným bylo (srv. odst III.).

d) Notářství.

Při sepisování notářského spisu nemůže tak snadno omyl se sběhnouti, jestliže se řádně šetří zákonných ustanovení, sem spadajících (§§ 52—75 not. ř. ze dne 25. července 1871 čís. 75. ř. z.). Nicméně i tu může se státi, že notářský spis neodpovídá vůli stran, když na př. nebylo se tázáno ve věci té strany atd. (§ 52). Jestliže obsah spisu notářského v odporu jest s jednáním právním, stranou zamýšleným, jest tento neplatným pro podstatný omyl spočívající v nedostatku shodné vůle (roz. sb. »Gl. U.« 6350).

Omyl (v právu trestním) má význam pro posouzení trestnosti jednání a následků trestných.

I. Pojem.

Omyl tu jest buď právním omylem nebo skutkovým.

Prvnější má za předmět zákon trestní. Neznalostí resp. omylem v právu nikdo se nemůže omlouvati (§§ 3, 233 tr. z., § 9 voj. tr. z.; § 7 tr. zák. pro Bosnu a Herceg. a § 55 osnovy tr. z.) a to bez ohledu, zda se omyl vztahuje na příkaz nebo zákaz (normu právní) v trestním zákoně obsažený, či ku stanovení trestnosti přestupku. K ospravedlnění tohoto ustanovení odvolává se, pokud jde o zločiny, § 3 tr. z. z r. 1803 na to, že bezprávnosť těchto je zřejmá, a ohledně přečinů a přestupků odůvodňuje § 233 platného tr. z. ustanovení toto poukazuje k tomu, že přečiny a přestupky vesměs činy rázu takového jsou, že každý seznati může nedovolenosť jich a že pachatel povinen jest dle stavu, živnosti, zaměstnání svého a vůbec dle svých poměrů znáti zvláštní nařízení, která přestoupiti nesmí.

II. Nevztahuje-li se omyl k zákonu trestnímu, nýbrž ku jiným skutečnostem, kamž také náležejí jiné obory práva na př.: zákony, týkající se občanského práva správního (roz. kas. soudu ze dne 22. prosince 1851 sb. »Glaser«, I. č. 97), mají platnosti, pokud jde o účinky jeho na příčetnosť, tyto zásady:

1. Týká-li se omyl některého z podstatných znaků skutkové podstaty jistého trestního skutku (na př. člověk na honě za zvěř je pokládán a v tom omylu postřelen), jest zlý úmysl vyloučen (§ 2 lit. *e)* tr. z.). Bylo-li lze omylu se vyvarovati, může čin, jakožto nedbalosť (culpa) býti přičítán.

2. Vztahuje-li se omyl ku následkům činu a nastoupení jich nemohlo býti předvídáno, nemohou tyty následky býti přičítány (§ 2 lit. *f)* tr. z.).

3. Týká-li se konečně omyl okolností, jež opravňují ku předsevzetí jednání jistého na př. k nutné obraně a pod., jest jednání takové jen tehdá trestné pro nešetření povinné dbalosti, když omylu mohl se

jednající při náležité pozornosti vyhnouti. V souhlasu s těmito zásadami stanoví § 54 osnovy tr. z.: »Jestliže kdo, dopustiv se skutku, zákonem za trestný prohlášeného, v omylu byl ohledně okolností, jež ku zákonné povaze skutku náležejí a trestnosť zvýšují, nelze mu tyto okolnosti přičísti. Na spáchání činu z nedbalosti lze předchozí zásady jen potud použiti, pokud omyl nebyl nedbalostí zaviněn. Měl-li čin následky v zápětí, jež vinník v čas spáchání činu předvídati nemohl a jež po činu odstraniti nebylo v moci jeho, nemůže trestán býti dle přísnějších zásad trestních, které by místa měly na základě nastalých následků.«

4. Zvláště jest uvésti ještě případy omylu, jak ve vědě tak i v zákonodárství různě posuzované, totiž omyl v předmětu (error in objecto) a odchýlení se v jednání (aberratio ictus, actus).

a) Omyl v předmětu tu jest, když pachatel jedná oproti objektu, jenž je způsobilým, by na něm čin vykonán byl, na př. vražda, avšak mýlí se ohledně jistého znaku objektu toho, pro povahu skutku nepodstatného, na př. pokládá osobu *A* v šeru za osobu *B* a ji zavraždí. Tento omyl, jenž týká se pohnutky jednání, nemá žádného významu v trestním právu; neboť pachatel chtěl v okamžiku, kdy čin vykonal, dotyčný objekt zničiti a také skutečně proti témuž útok namířil. Jest tedy lišiti dle různosti okolností dokonaný a nedokonaný zločin (pokus zločinu) (§ 134 tr. z. »jeho nebo jiného člověka smrť«), kterýž také strůjci přičítán býti má v případě, kde pachatel jednal z návodu; vždyť přece omyl, jehož se pachatel dopustil, zodpovědnosť strůjcovu právě tak málo může omeziti, jako kdyby jemu samému při bezprostředním výkonu činu onen omyl se naskytl (rozh. kas. dvoru dne 2. června 1882 č. 460).

b) S jiného hlediska sluší posuzovati případ t. zv. aberratio ictus t. j. případ, kde skutek nespáchán na objektu, proti němuž úmyslně byl namířen, nýbrž na jiném, však ku spáchání dotyčného zločinn stejně příhodném předmětu, na př. *A* střelí v úmyslu jej usmrtiti na *B*, chybí jej a zasáhne *C*. V tomto případě nemůže býti řeči o úmyslném provedení zločinu, spíše tu hledati lze pokus vraždy na objektu, proti němuž úmysl směřoval (tedy *B*). Dle našeho trest. zákona § 134 má se vražda i v případě aberrace za dokonanou (»jeho nebo jiného člověka smrť«), kteréžto ustanovení ale, jakožto výjimečné, na jiné zločiny použiti se nedá (roz. nejv. dvoru s. ze dne 3. pros. 1836 č. 11440, kn. jud. č. 1. sb. »Glaser«, I., č. 774).

Omyl v trest. právu důchodkovém).

Omyl jest okolností polehčující (§ 92 č. tr. z. důch.). Při jednotlivých přestupcích má omyl za následek také, že je dlužno posuzovati jako zkrácení důchodkové nižšího stupně, jako na př. jestliže jsou okolnosti takové, že záznamy živnostníků nesouhlasí s listinami, jimi vydanými ohledně zboží kontrole podrobeného, a tento stav pouze na omylu spočívá, podléhá pouze trestům v § 391 tr. z. důch. uvedeným (od 2—50 zl.). Za původce přestupku důchodkového pokládá se však také ten, kdo použiv omylu ku spáchání přestupku jiného pohnul (§ 173 tr. z. důch.). Omyl konečně může býti také důvodem, by zákonem přisouzený trest byl prominut a to v tom případě, když pachatel nebo spoluvinník osobou jinou ku spáchání přestupku byl pohnut tím, že v něm omyl vzbuzen byl, a když tento ve 14 dnech na to úřadu, způsobem, jak § 477 tr. z. důch. nařizuje, o přestupku učiní oznámení.

Opatrovník viz Kurator.

Opatření prozatímní a zajištění (v novém říz. exekučním).

I. Zákon má netoliko umožňovati nucené uskutečnění uznaného nároku, nýbrž také k tomu prostředků poskytnouti, aby příprava tohoto uskutečnění, vlastní utvrzení práva, nerušeně mohla se díti. Rovněž musí se předejíti ohrožení tohoto uskutečnění již před početím vykonatelnosti soudcovského rozhodnutí, které nárok uznává. Ne snad teprve ve stadiu exekuce, nýbrž již z předu čeliti jest všechněm pokusům zavázaného, aby se jakýmkoli jednáním neb opatřením příští exekuce neztížila nebo nezmařila.

II. Přípustnost.

Jak před započetím sporu tak i během jeho, i během řízení exekučního může soud ku zajištění práva strany k návrhu učiniti opatření prozatímní. Přípustnost jeho není vyloučena tím, že nároku strany návrh činící (strany ohrožené) doložen jest čas nebo výminka (§ 378 ex. ř.).

III. Zajištění pohledávek peněžních.

Ku zajištění pohledávek peněžních nehodí se prozatímní opatření, pokud strana k témuž konci může dosíci výkon exekuce na jmění odpůrcovo (§ 379 násl. ex. ř.). Jinak mohou se prozatímní opatření předsevzíti ku zajištění pohledávek peněžních, pravdě-li se podobá, že by bez nich odpůrce straně ohrožené poškozením, zničením, zatajením nebo ukrytím částí jmění, zcizením nebo jiným opatřením, zvláště úmluvami se třetími osobami uzavřenými mohl zmařiti dobytí peněžité pohledávky nebo je značně znesadniti. Ku zajištění pohledávek peněžních může býti nařízeno:

1. uschování a správa movitých hmotných věcí odpůrcových (§ 259 a násl. ex. ř.) čítaje v to i uložení peněz;

2. soudní zákaz zcizení nebo zastavení movitých hmotných věcí s tím účinkem, že zcizení nebo zastavení proti zákazu provedené jest neplatno, pokud nabyvatel není chráněn ve smyslu §§ 367 a 456 o. o. z., nebo předpisy čl. 306 a 307 obch. z. Zákaz zcizení, obtížení nebo zastavení usedlostí, částí jich nebo práv knihovních, jakož i správa usedlostí nesmí býti nařízena ku zajištění pohledávek peněžních;

3. soudní obstávka, jestliže odpůrce ohrožené strany má nějaké třetí osobě pohledávku peněžitou nebo nárok na plnění nebo vydání jiných věcí uspokojiti.

IV. Zajištění jiných nároků.

1. Prozatímní opatření mohou být učiněna:

a) lze-li se obávati, že by jinak soudní stíhání nebo uskutečnění sporného nároku, zvláště změnou stávajícího stavu, zmařeno nebo značně stíženo bylo; za takové stížení jest pokládati ten případ, když má býti rozsudek v cizozemsku vykonán;

b) jeví-li se nutnými taková opatření ku zamezení hrozícího násilí nebo k odvrácení hrozící nenahraditelné škody (§ 381 ex. ř.).

2. Jako prostředky zjišťovací slouží:

a) soudní uschování movitých věcí jsoucích v detenci odpůrce strany ohrožené, na jichž vydání nebo plnění zní nárok tvrzený nebo právě uznaný, nebo nehodí-li se věci k soudnímu uschování, nařízení uschování ve smyslu § 259 ex. ř.;

b) správa ad *a)* označených movitých věcí nebo práv, na něž vztahuje se nárok ohroženou stranou tvrzený nebo jí právě přisouzený;

c) zmocnění strany ohrožené, aby si směla podržeti až do právoplatného rozhodnutí tohoto nároku v detenci její se nalézající věci odpůrcovy, na které se vztahuje nárok stranou tvrzený nebo právě přisouzený;

d) příkaz daný odpůrci strany ohrožené, aby jednotlivá jednání předsevzal, která nutnými se jeví býti ku zachování věcí ad *a)* a *b)* vyznačených nebo ku zachování přítomného stavu;

e) zákaz daný odpůrci ohrožené strany, jímž zapovídají se jednotlivá škodlivá jednání nebo výkon určitých nebo všech změn na věcech ad *a)* a *b)* označených;

f) soudní zápověď zcizení, obtížení nebo zastavení usedlostí nebo práv, které ve veřejných knihách zaneseny jsou a k nimž vztahuje se nárok ohroženou stranou tvrzený nebo jí právě přiřčený;

g) soudní obstávka, jestliže odpůrce ohrožené strany nějaké třetí osobě nárok na splnění nebo vydání věci má splniti, k nimž se táhne nárok ohroženou stranou tvrzený nebo jí právě přisouzený;

h) ustanovení prozatímného výživného (výživy), které má poskytovati manžel manželce své a svým dítkám, povolení odděleného bydliště nebo nařízení předběžného přijetí v domácnost.

V. K účelu zjištění osoby odpůrce strany ohrožené má místo jen **vazba** a zatčení (viz čl. **Vazba** v nov. exek. řízení).

VI. Příslušnost.

1. Pro povolení prozatímních opatření, pro nařízení k provedení jich potřebná, jakož i pro jinaké návrhy a jednání z těchto opatření vzcházející příslušným jest — ač není-li v exekučním řádu nic jiného stanoveno — onen soud, před kterým spor u věci hlavní nebo řízení exekuční, vzhledem k nimž má býti opatření učiněno, byly zahájeny.

2. Činí-li se návrh na taková opatření před zahájením sporu nebo po jeho právoplatném skončení, avšak před početím exekuce, jest příslušným pro zmíněná nařízení, povolení, návrhy a jednání okresní soud, který jest pro odpůrce strany ohrožené v čas prvního návrhu obecně příslušným.

3. Není-li soudu takového, jest příslušným tuzemský okresní soud, v jehož obvodu se věc nalézá, vzhledem k níž opatření se má státi, nebo (třetí) dlužník své bydliště, sídlo nebo pobyt má, nebo v jehož obvodu jinak předsevzíti jest jednání ku provedení prozatímního opatření (§ 387 ex. ř.).

4. Je-li dle § 387, 1. odst. ex. ř. pro povolení prozatímního opatření a pro pojící se k tomu řízení příslušným soud sborový, může ve případech zvlášť nalehavých předseda senátu, jemuž věc přikázána jest, rozhodnouti o návrzích na prozatímní opatření se vztahujících (§ 388 ex. ř.).

VII. Návrh na nařízení prozatímních opatření.

Činí-li ohrožená strana návrh na nařízení prozatímního opatření, musí zevrubně označiti žádané opatření, čas, pro který se opatření žádá, jakož i nárok tvrzený nebo právě jí přisouzený a musí pravdivě doličiti do jednotlivostí skutečnosti návrh její podporující. Nejsou-li připojena k tomuto návrhu potřebná osvědčení v listinné formě, jest tyto okolnosti a, pokud není tu již rozsudku nárok přisuzujícího, také nárok stranou ohroženou tvrzený k žádosti soudu věrohodně osvědčiti. Při pohledávkách udati sluší zvláště dlužnou sumu peněžnou nebo hodnotu jinak povinovaného předmětu, a prohlásí-li strana návrh činící, že spokojiti se chce místo na-

vrženého prozatímního opatření zajištěním skrze soudní uschování určité sumy peněžné, sluší i tuto sumu udati (§ 389 ex. ř.).

VIII. Řízení.

1. Poskytnutí jistoty stranou ohroženou.

Soud může — není-li dostatečně osvědčen nárok stranou návrh činící — nařídití prozatímní opatření, může li býti újma z toho odpůrci hrozící peněžnou náhradou napravena a poskytne-li se k tomu konci od navrhovatele jistota, kterou určí soud dle volného uvážení. Soud může povolení prozat. opatření dle povahy okolností učiniti závislým na poskytnutí takové jistoty, ač-li strana návrh činící osvědčení v dostatečné míře podala. V těchto případech nesmí býti s výkonem opatření započato před před tím, než se prokáže, že jistota k soudu složena byla (§ 390 ex. ř.).

2. Usnesení, kterým se povoluje prozatímní opatření, má stanoviti čas, pro který toto opatření se činí, a v případu, že nařízeno bylo soudní uschování věcí nebo předsevzetí jednání, má stanoviti lhůtu, ve které má odpůrce strany ohrožené tomuto rozkazu vyhověti. Dále má býti v tomto usnesení, pokud to dle povahy případu ku zjištění navrhovatelovu stačí, vytčen peněžní obnos, který lze k soudu složiti, a tím výkon povoleného opatření zastaviti, resp. za zrušení opatření již vykonaných žádati. Je-li povoleno nějaké prozatimní opatření před dospělostí práva vzneseného stranou návrh činící nebo vůbec před započetím sporu nebo exekuce, dlužno v rozhodnutí určiti přiměřenou lhůtu pro podání žaloby nebo návrhu na povolení exekuce. Projde-li bezvýsledně lhůta, jest provedené opatření zrušiti k návrhu strany nebo z povinnosti úřední (§ 391 ex. ř.).

3. Ve prospěch téhož nároku může býti k návrhu strany současně několik opatření povoleno, vidí-li se to soudu nutným dle povahy případu k úplnému dosažení účelu zajišťovacího. Mezi několika opatřeními v jednotlivém případu stejně průchod majících jest ono povoliti, které nejlépe se hodí k odvrácení hrozící škody, při stejné vhodnosti však užiti je toho opatření, kteréž odpůrce ohrožené strany nejméně tísní (§ 392 ex. ř.).

4. Prozatímní opatření činí se vždy na útraty strany je navrhující, nevylučujíc tím nárok na náhradu těchto útrat. To platí zvláště též o útratách uschování, složení neb správy zabavených věcí (§ 385 ex. ř.). Při povolení prozatímního opatření může — vyjma případ nařízení vazby — býti uloženo straně návrh činící, aby složila napřed v soudní kanceláři obnos peněžný ku provedení vydaného opatření potřebný. Pokud složení to se neprokáže, nesmí se s provedením opatření počíti (§ 393 ex, ř.).

IX. Právní účinky.

1. Odmítne-li se právoplatně straně ohrožené nárok jí vznesený, pro kterýž povoleno bylo prozatímní opatření, ukáže-li se žádost její jinak neoprávněnou, nebo promešká-li lhůtu ustanovenou ku vznesení žaloby nebo zahájení exekuce, musí strana, k jejímuž návrhu prozatímní opatření bylo povoleno, dáti náhradu svému protivníku za veškerou majetkovou újmu jemu prozatímním opatřením způsobenou. Výši náhrady má soud k návrhu stanoviti dle volného přesvědčení usnesením (§ 273 nov. s. ř.). Jakmile usnesení toto nabude právní moci, má místo exekuce na jmění strany, která prozatimní opatření navrhla.

2. Bylo-li prozatímní opatření vydobyto patrně ze svévole, jest nad to straně k návrhu jejího odpůrce uložiti se strany soudu pokutu, kterou

vyměřiti dlužno se zřetelem ku zvláštním okolnostem jednotlivého případu (§ 394 ex. ř.).

3. Výkon povoleného opatření místo nemá — pokud nebylo zrušeno na základě podaného rekursu — uplynulo-li více jak měsíc od toho dne, kterého straně návrh činící doručením usnesení bylo povolení ohlášeno neb oznámeno (§ 396 ex. ř.).

X. Odpor.

Proti povolení prozatímního opatření může odpůrce strany ohrožené vznésti odpor, ač nebyl-li již před vynesením usnesení vyslechnut. Odpor musí být vznesen do 14 dní po doručení usnesení u toho soudu, u kterého navrh na povolení prozatímního opatření podán byl. Vznesením odporu nestaví se výkon opatření (§ 397 ex. ř.). Ku vznesenému odporu sluší o vhodnosti a přiměřenosti povoleného opatření ústně jednati a usnesením rozhodnouti. Soud může potvrzení, změnu nebo zrušení učiněného opatření učiniti závislým na složení jistoty, kterou dle volného uvážení určí (§ 398 ex. ř.).

XI. Zrušení nebo omezení učiněného opatření.

Kromě případů zrušení opatření v §§ 386 a 391 ex. ř. uvedených může býti žádáno za zrušení neb omezení a sice i po odmítnutí odporu dle § 397. vzneseného:

1. bylo-li nařízené opatření provedeno ve větším objemu, než-li ku zajištění ohrožené strany nutno;

2. změnily-li se mezi tím poměry, vzhledem k nimž prozatímní opatření povoleno bylo, do té míry, že není více potřebí, aby dále trvalo toto opatření ku zajištění strany, k jejímuž návrhu bylo učiněno.

3. poskytne-li odpůrce ohrožené straně vyhraženou nebo jinakou jistotu soudu za dostatečnou se jevící a podá-li výkaz o tom;

4. byl-li nárok strany ohrožené, pro níž prozatímní opatření bylo povoleno, uspokojen nebo právoplatně odmítnut, nebo jeho zánik právoplatně zjištěn. O takovýchto návrzích má rozhodnouti — byly-li podány v době, kdy spor ve věci hlavní se ještě vede — usnesením procesní soud první instance, ve všech ostatních případech ten soud, u něhož podán byl návrh na povolení prozatímního opatření. Rozhodnutí předcházeti má ústní jednání (§ 399 ex. ř.). Jistota složená ohroženou stranou ku krytí výloh nebo nároků na náhradu škody (§§ 390 a 398 ex. ř.) smí se jí vydati teprve po uplynutí 14 dní počítaje od té doby, kdy nabylo moci práva usnesení, jímž prozatímní opatření zrušeno bylo (§ 400 ex. ř.).

Oprava tisková.

Periodické tiskopisy jsou povinny opravy za jistých podmínek ať již proti zaplacení nebo bezplatně přijmouti. Dle § 19 tisk. zák. (čl. II. zák. ze dne 15. října 1868 č. 192 ř. z.) musí periodický tiskopis každou opravu skutečností v něm uveřejněných (lhostejno tu jest, zdali zpráva ta bona fide byla uveřejněna, zdali byla původní či bez udání pramene odjinud otištěna, zdali okolnosť dotyčná úplně jest nepravdiva či byla-li změněna tím, že jisté skutečnosti byly zamlčeny nebo nesprávně vylíčeny, plen. roz. kas. dv. ze dne 17. dubna 1890 sb. č. 1342) k žádosti úřadu nebo zúčastněných osob soukromých (i společností nebo spolků) uveřejniti opravu v nejbližším nebo ve druhém čísle nebo sešitě po podání jejím a to jak co do místa zařadění tak i co do písma týmž způsobem, jakým inkriminovaný článek byl vytištěn. Oprava (i když by mohla býti odmítnuta,

(plen. roz. kas. dv. ze dne 17. dubna 1890 č. sb. 1342) musí býti otištěna beze změny a bez jakýchkoli doplňků.

K úředním opravám, jež periodické tiskopisy povinny jsou přijati, nesmí v témž čísle ani dodatky ani poznámky býti připojeny (§ 22 al. 1 a 2 tisk. z.). Přestoupení těchto předpisů tresce se jako přestupek peněžitou pokutou od 20 do 200 zl. (§ 22 al. 4 tisk. z.).

Bezplatně musí periodický tiskopis uveřejniti

a) úřední opravy bez ohledu k jich objemu;

b) opravy pocházející od osob soukromých (i tenkráte, bylo-li soudem uveřejnění její nařízeno) jen potud, pokud nepřesahuje jich objem dvojnásobného objemu článku, proti němuž směřuje; při tom béře se za základ objem článku celého, nikoli pouze míst závadných (plen. roz. kass. s. ze dne 17. dubna 1890 č. 1342). Přesahuje-li oprava tuto míru, musí býti obvyklé poplatky zapraveny. O tom, že za přijetí opravy bylo žádáno, budiž na požádání vydáno osvědčení (§ 19, al. 2. a 3. tisk. zák.).

Odmítne-li zodpovědný redaktor opravu, má se úřad nebo soukromá osoba obrátiti bezprostředně na okresní soud jsoucí v sídle sborového soudu I. instance, v jehož obvodu přestupek byl spáchán (§ 485 tr. ř.), jenž v té věci bez průtahu, pokud možno ve 24 hodinách nález má vydati. Uzná-li soud odpor redaktorův za bezdůvodný, uloží mu peněžitou pokutu od 20 do 200 zl. a rozhodne, že oprava v žádané formě má býti uveřejněna, jakož i že vydávání tiskopisu až do splnění této povinnosti se zastavuje. Odvolání podané proti části rozsudku, jíž ukládá se redaktoru povinnosť opravu přijmouti, nemá účinku odkladacího (§ 21 tisk. zák.; čl. II. zák. ze dne 15. října 1868 č. 142 ř. z.).

Oprava výroku porotců (§ 331 tr. ř.).

Výrok porotců o otázkách jim předložených (verdikt), jelikož tvoří základ rozsudku, musí býti jasný, určitý, souvislý a úplný. O tom, zdali výrok porotců těmto požadavkům vyhovuje, rozhoduje sborový soud, jenž, shledá-li, že verdikt jest nejasný, neúplný nebo že sám si odporuje, má porotce k jeho opravě vyzvati a tudíž k opětné poradě o předložených otázkách je vybídnouti (řízení moniturní). Tomuto vyzvání musí předcházeti nález sborového soudu o nedostatečnosti výroku porotců, jejž vydá soud k návrhu některé strany neb z povinnosti úřední, při čemž může též dojíti k doplnění nebo změně otázek zejména též připojením otázky eventualní (roz. kas. s. ze dne 22. září 1876 sb. č. 123). Předseda soudu má porotce upozorniti, že změniti mohou toliko výrok jenž jest předmětem řízení moniturního. Řízení toto může býti potud opakováno, pokud nedocílí se přesného výroku porotců; po prohlášení rozsudku oprava tato již místa nemá (roz. kas. dv. ze dne 2. května 1881 sb. č. 334).

Nebylo-li moniturní řízení provedeno, ačkoli výrok porotců v naznačeném směru byl vadný, jest to absolutním důvodem zmatečnosti (§ 344, č. 9 tr. ř.).

Osobování si vlastnosti veřejného úředníka jest:

1. zločinem podvodu, vezme-li kdo za okolností § 197 tr. z. vypočtených na se povahu veřejného úředníka aneb předstírá-li lstivě nějaký vrchnostenský rozkaz aneb nějaké zvláštní od veřejného úřadu obdržené oprávnění (§§ 199, lit. *b)* tr. z. a 504 voj. tr. z.). Nemůže-li toto předstírané oprávnění úřadem vůbec uděleno býti, nelze tohoto ustanovení užiti (roz. ze dne 22. listopadu 1888 č. 8702, sb. č. 286).

2. Není-li tu podvodného úmyslu, jest osobování si vlastnosti veřejného úředníka nebo sluhy aneb jednání, jímž se kdo nemaje podvodného úmyslu za veřejného úředníka neb sluhu vydává, neb nedovoleným nosením uniformy sobě tvářnosť veřejného úředníka nebo vojína přivlastňuje, přestupkem proti povinnostem veřejného úřadu, který se trestá vězením od 3 dnů do 1 měsíce (§ 333 tr. z., § 597 voj. tr. z.).

Dle osnovy nového trestního zákona dopouští se ten, kdo se lživě za osobu ve veřejné službě stojící aneb za vojína vydává, nebo tvářnosti takových osob nosením úředních šatů, nebo vojenské uniformy nebo nějakého služebního odznaku dodati si hledí, přestupku proti státním zřízením, který se tresce vazbou až do 3 týdnů aneb na penězích do 100 zl. (§ 409 osnovy).

Osoby právnické (korporace a nadace).

A) Všeobecný pojem.

Osoby právnické jsou zákonem uznané podměty právní sledující pomocí určitého nikomu nenáležejícího jmění nebo pomocí určitého souhrnu osob jisté zákonem dovolené úkoly. Zákonník občanský prohlašuje v § 26, že osoby právnické požívají z pravidla stejných práv jako osoby fysické. Tím vysloveny jsou dvě zásady:

1. že způsobilosť k právům zvláště se neuděluje osobám právnickým, nýbrž že přisuzuje se již dle zákona každé dovolené osobě právnické. Výslovné uznání osoby právnické státem se tudíž z pravidla nevyhledává. Nedovoleny jsou dle § 26 o. o. z. pouze osoby právnické, které jsou zvláštními předpisy zákonnými zakázány, aneb které patrně se příčí bezpečnosti, pořádku veřejnému aneb dobrým mravům.

2. § 26 o. o. z. stanoví zásadu, že osoby právnické mají z pravidla stejná práva jako osoby fysické; mohou vykonávati všechna práva věcná, pokud není zákonem zvláště výjimka stanovena, jako na př. zapovězeno v Rakousku zákony amortisačními jistým náboženským korporacím nabytí statků nemovitých. Osoby právnické mohou dále nabyti všech osobních práv k věcem, mohou smlouvy uzavírati, a tím práva a závazky zakládati. Právnické osoby jsou též způsobilé děditi, mohou býti ustanoveny za dědice a též odkazem obmyšleny. Nejsou však způsobilé pořizovati, jelikož nepomíjejí smrtí fysickou, a tudíž pro tento nemožný případ nemohou o jmění svém pořizovati. Rovněž nemohou osoby právnické, jak z povahy věci plyne, býti účastny práv rodinných. Vrchní dohled politických úřadů, jimž jsou určité osoby právnické podrobeny, na př. obce, spolky a p. není poručnictvím a nevykonává se soudy dle předpisů práva občanského, nýbrž úřady politickými v zájmu veřejném dle zvláštních zákonů a nařízení. Není však správným, co tvrdí Unger, že osoby právnické toliko práva majetková míti mohou. Žádný zákonný předpis neobsahuje tato omezení, a § 26 o. o. z. uvádí naopak, že právnické osoby z pravidla mají tatáž práva jako osoby fysické. Toto omezení Ungrem tvrzené neplyne také ani z povahy věci. Nic nepřekáží, aby obce, korporace a spolky vykonávaly práva politická: právo volební, petiční nebo shromažďovací, aby vyřizovaly veřejné záležitosti a o nich se neusnášely; určité korporace mají právo volební do rady říšské, na sněm zemský a do zastupitelstva obecního. To však zajisté nejsou práva majetková. S druhé strany zase nepřísluší všem osobám právnickým, jak již shora bylo uvedno, všechna práva majetková bez výjimky.

Ježto osoby právnické dle své přirozené povahy samy jednati nemohou, musí zastoupeny býti orgánem, který vůli jejich pronáší a práva a závazky za ně zakládá.

Jelikož osoba právnická k právům jest způsobilá, tvoří práva, jichž ona nabývá, její jmění, jež náležejí toliko jí a nikoliv jiným osobám. Následkem toho nemohou spoluvlastníci domu vespolek za právnickou osobu býti pokládáni, neboť dům patří dle určitých podílů jednotlivým spoluvlastníkům a nikoli jakési zvláštní osobě od nich rozdílné.

Ohledně určitých osob právnických platí předpis, že mají ku svému vzniku potřebí povolení úředního na př. spolky, které provozují obchody bankovní, úvěrní a pojišťovaci, ústavy důchodové, spořitelny a zastavárny, ústavy vydávající zástavní listy a úpisy dlužní majiteli svědčící, jakož i zúročitelné poukázky pokladniční a spolky, které se takovými obchody zabývají. V novější době ujal se zcela právem náhled (Randa, Soukromé právo obchodní), že tato úřední koncese jest toliko aktem policejní správy a že směřuje hlavně k tomu, aby zamezen byl vznik ústavů nesolidnich. Spolky s jinými účely, než shora uvedeny byly, musí toliko dle §§ 5, 6, 7 spol. zák. ze dne 15. listopadu 1867 č. 134 ř. z. úřadu býti ohlášeny a mohou svoji činnosť započíti, nebyly-li do 4 týdnů po ohlášení zapovězeny nebo dodatečně úřadem zrušeny. Při nadacích, o kterých se sice § 26 o. o. z. nezmiňuje, které však vzhledem k jich právní povaze rovněž za osoby právnické považovati dlužno, nevyhledává se rovněž zvláštního propůjčení osobnosti se strany moci státní, nýbrž ku vzniku nadace stačí, vyhoví-li se při zakládání předpisům zákonným (§ 646 o. o. z. dv. dekr. ze dne 7. července 1841 č. 541 sb. z. s., § 84 pat. ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z. a nař. min. ze dne 23. ledna 1856 č. 18 ř. z.).

Osoby právnické dělí se hlavně na korporace a nadace. Někteří spisovatelé pokládají za osoby právnické též pozůstalosť ležící (hereditas jacens) a jmění osoby fysické počaté však dosud nenarozené (nasciturus).

B) Korporace.

I. Pojem.

Korporace jsou souhrny osob, které se za jistým, zákonem dovoleným účelem sjednotily. Dosažení účelu tohoto státi se může buď pomocí jistého jmění nebo spoluĉinností členů nebo obojím zároveň. Korporace, jakožto zvláštní od jednotlivých svých členů různý podmět právní, trvá a se nemění, i když jednotliví členové z ní vystoupí nebo noví k ní přistoupí. Jmění korporační jest vlastnictvím korporace, jakožto zvláštní samostatné osobnosti; jednotlivým členům nepřisluší tu nárok ani na celek ani na určitou nebo poměrnou část jeho. Ze závazků korporačních jest práva jedině korporace svým jměním, takže z nich jednotliví členové nemohou býti ani žalováni, aniž může býti na základě titulu exekučního, proti korporaci dobytého, vedena exekuce na jich jmění. Jednotliví členové nemohou za trvání korporace žádati za zrušení její, a byla-li zrušena, za rozdělení jmění korporačního, kteréž v případě tomto, není-li ve stanovách nic jiného ustanoveno, připadne jakožto odúmrť fisku.

Tím, co právě uvedeno, liší se korporace od společnosti ve smyslu § 1175 o. o. z. Avšak korporaci dobře jest též rozeznávati od společenských sdružení, která jmenovitě teprve v době novější se vyvinula a rozšíření nepoměrně značného došla. Tak zajisté nelze povahu osobnosti právnické přikládati společnostem zákona obchodního (společnosť veřejná,

komanditní, komanditní na akcie, akciová společnosť), dále společenstvům výrobním a hospodářským dle zák. ze dne 9. dubna 1873 č. 70 ř. z. utvořeným, a rovněž ne nákladnictvům čili těžířstvům, neboť byť tyto útvary společenské ve mnohém korporacím se podobaly (firma, určité vklady, obmezené ručení, vystupování členů a přistupování nových, vyloučení, žaloby dílčí atd.), nelze přece přehlednouti, že hlavním základem těchto združení jest jistý majetek, který byť i se v poměru ku třetím osobám pokládal za jmění zvláštní od jmění jednotlivých členů různé, zůstává v poměru vnitřním a materielně vždy jen majetkem jednotlivých členů, s čímž při korporaci, ani za trvání ani po zrušení její nikdy se neshledáme. Přirovnáme-li tyto společenské útvary podrobně ku korporacím, musíme doznati, jakko-li ony od společnosti práva občanského značně se liší, že přece jen živel společenský v nich převahu si uhájil. Nelze tudíž útvary tyto pokládati za korporace a jim zvláštní osobnosť přikládati, nýbrž spíše za společnosti druhu zvláštního. O této velmi sporné otázce sr. Randovo, Soukromé obchodní právo rakouské, Praha, 1892, III.

II. Druhy.

Lišiti jest jednak korporace veřejné, jednak korporace soukromé. Ony spravují se co do vzniku, trvání a zániku svého právem veřejným, tyto pak právem soukromým.

1. Korporace veřejné.

Sem náleží na př.:

a) Stát (fiskus), (viz čl. Fiskus).

b) Země (viz čl. Výbor zemský).

c) Okresy (okresní zastupitelstva), (viz čl. Okres).

d) Obce (viz čl. Obce).

e) Obce a okresy školní (viz čl. Obce školní, Okres školní).

f) Obce farní (evangelické, katolické, řecko-východní) a náboženské obce židovské (viz čl. Obce farní (evangelické, katolické, řecko-východní) a Obce židovské náboženské).

g) Komory advokátní, lékařské, notářské (viz čl. Advokáti, Lékaři, Notáři).

h) Komory obchodní a živnostenské, společenstva živnostenská (viz tyto články) atd.

2. Korporace soukromé.

Ku korporacím soukromým náležejí spolky čili jednoty všeho druhu (viz čl. Spolky).

III. Vznik, zánik, organisace a zastoupení korporací. (O tom viz cit. příslušné články).

IV. Ručení korporací za činy svých zástupců.

Korporace právy jsou za vinu svých zástupců, které se tito při uzavírání a splnění smluv dopustí (§ 26, 867 o. o. z.) a ručí i za následky jich obmyslné držby (§ 337, 335 o. o. z.). Ručení korporací vztahuje se však i na bezprávné činy zástupců, což jeví se ostatně jen důsledným provedením zásady v § 26 o. o. z (»gleiche Rechte«) vyslovené. Ovšem mluví zde zákon jen o právech (»Rechte«), leč nelze odůvodniti náhled, že by chtěl zákon osobám právnickým uložiti povinností jiných než osobám fysickým. Že naopak zákonodárství korporace osobám fysickým úplně rovná, vysvítá jmenovitě z celé řady zákonů novějších. Tak na př. ručení státu za bezprávné činy soudních úředníků upravuje zák. ze dne 12. července

1872 č. 112 ř. z., ručení obcí při zanedbání místní policie § 37 česk. ob. ř., ručení obcí při útěku hnanců zák. ze dne 27. července 1871 č. 88, ručení podniku železničního za osoby při podniku zaměstnané zřejmě vyslovuje § 60 železn. dopr. řádu ze dne 16. listopadu 1851 č. 1 ř. z. z r. 1852, § 9 nového dopr. řádu ze dne 10. prosince 1892 č. 207 ř. z. a jmenovitě pak zák. ze dne 5. března 1869 č. 27 ř. z., ručení za úraz při zákonném pojištění dělníků § 45 zák. ze dne 28. prosince 1887 č. 1 ř. z. z r. 1888, o trestání podniků železničních zmiňuje se § 53 zák. ze dne 19. května 1874 č. 70 ř. z. (sr. Randa, O závazcích k náhradě škody, Praha, 1891, vyd. V.).

C) Nadace.

I. Pojem.

Nadace jsou zvláštní majetkové podstaty, jichž důchody pro všecky časy věnovány jsou jistému všeužitečnému, dobročinnému nebo zbožnému účelu. § 646 o. z. definuje nadace jako majetkové souhrny (kapitál, pozemky, práva), jichž důchody určeny jsou »pro církevní obročí, školy, nemocnice nebo chudobince« nebo též »ku výživě jistých osob« pro všecky příští časy. Aby tedy účel nadací došel svého uskutečnění, jest nutno:

1. jistého jmění nadaci věnovaného;
2. výnosného uložení jeho;
3. sepsání listiny (nadační) a schválení její se strany státu jakožto »vrchního dohledacího úřadu nadačního«. Doposud není konečně rozřešena sporná otázka, sluší-li pokládati nadace za právnické osoby či za t. zv. jmění účelové; zmíniti jest se pouze o tom, že dle Ungrova soudu ohledně právní existence právnické osoby přísluší každé státem schválené nadaci osobnost.

II. Druhy nadací.

Druhy nadací určují se účelem, jemuž věnovány jsou úroky kapitálu nadačního. Z různých nadací zasluhují tyto zvláštní zmínky:

1. Nadace chudinské. Tyto jsou nejčetnější. Ku správě povolány jsou obce, poněvadž ty nejspíše mohou rozhodovati o pojmu »nuzoty« a »chudoby«; než přes to není vyloučeno, že též správa nařízením v listině nadační na jinou osobu přenésti se může (nál. spr. s. dv. sb. »Budwinski« 148). Podle listu nadačního mohou býti poděleny chudé osoby určité obce nebo několika, zvláště sousedních obcí, v kterémžto případě mají zúčastněné obce zvoliti společný orgán správní. Nadace chudinské sledují různé účely: podporování poskytnutím určitých peněžných obnosů, darování oděvu, poskytnutí činžovních příspěvků, nájemné, poskytnutí naturalií (topiva, viktualií) a j. v.

2. Nadace školní. V nejširším slova smyslu rozumí se tím všechny ony nadace, které směřují k tomu, aby veřejné účely vyučovací a vychovací všeobecné vzdělání povznášely resp. podporovaly. V užším a vlastním smyslu rozuměti jest však školními nadacemi toliko ony, které určeny jsou pro žáky a žákyně škol obecných a měšťanských a učebních ústavů těmto rovných, jako škol pokračovacích, kursů pokračovacích, nižších odborných a řemeslnických ústavů vyučovacích atd. Tyto nadace shodují se více méně s nadacemi chudinskými, takže zhusta sporno jest, je-li tu nadace chudých či nadace školní. Tak ku př. vykládá výn. min. kultu a vyuč. ze dne 5. září 1872 č. 4244 č. 38 ř. z., že nadace chudinská tehdy tu jest,

jestliže nejedná se o věnování, které slouží ku přímému povznesení účelu vyučování, nýbrž naopak o podporu, kterou sluší poskytovati chudým žákům rozdílením hotových peněz, oděvů atd. Jednak jako nadace »chudinská«, jednak jako nadace »školní« jeví se býti nadace ta, při které neběží toliko o podporu pro chudobné žáky, nýbrž při níž část výnosu nadačního vynaložiti se má na zaopatření knih, na zaplacení školného (arg. výn. min. ze dne 5. září 1872 č. 4244 a výn. min. ze dne 12. dubna 1883 č. 6764). Poslední pořízení, kterým se věnují úroky ku splacení »školného« pro chudé žáky, jeví se býti nadací chudinskou, nikoli školní (zák. ze dne 6. prosince 1882 č. 76 ř. z.). Zvláštní ustanovení stran zřízení listin nadačních a stran evidence stávajících i nově zřízených nadací, dále stran kontroly o plnění nadačních ustanovení obsahující pro Čechy §§ 171 až 175 a 179 politické ústavy školské a gubern. nař. ze dne 21. září 1837 č. 33830.

3. Nadace studijní či studentské určeny jsou ku povznesení vědeckého studia na středních a vysokých školách. Nejčetnější nadace studijní vykazují Čechy. První a původní nadace tohoto druhu byly t. zv. seminární nadace, které zvláště zřízeny byly v různých kolejích jezuitských v Čechách se nacházejících a původ svůj děkují hlavně vynikajícím katolickým rodinám šlechtickým. Spis »Studijní nadace v království českém« sv. I.—IV. v roce 1897 pražským místodržitelstvím vydaný obsahuje tato historická dáta: Za Marie Terezie a císaře Josefa II. byly veškery nadace pojaty v obor veřejné správy. Dekretem někdejší české kanceláře dvorské ze dne 27. září 1785 byly na nejvyšší rozkaz zrušeny semináře a konvikty a přeměněny v ruční stipendia. Později zjednával si vždy víc a více platnosti princip státní svrchovanosti co do nadací, anoť bylo nařízeno zaslání obligací stipendií studentských zemskému guberniu a odvedení úroků komorní pokladně, u které pak dála se výplata stipendistům. Dvor. dekretem ze dne 9. května 1803 bylo nejvyš. rozhodnutím císaře Františka I. nařízeno, »aby byly obnoveny někdejší vychovatelny pro studující mládež a aby se k tomu konci použilo všech nadacích věnovaných zrušeným konviktům, seminářům a světským alumnatům«. Pražský konvikt otevřen byl v studijním roce 1830/31, a projektováno bylo tamtéž 42 míst nadačních; avšak počet jich vzrostl v 18 létech v srpnu 1848 na 135. Dekretem minist. veřej. vyučování ze dne 26. září 1848 č. 6305 byl tento konvikt zase zrušen, načež dalším výnosem téhož minist. ze dne 4. dubna 1849 č. 1778 vydána byla obsáhlá ustanovení o naložení s místy nadačními tímto zrušením uprázdněnými. Na to stanoven jakožto nejvyšší míra propůjčitelných stipendií obnos 200 zl., propůjčování jich zůstaveno místodržiteli a jeho uvážení ponecháno, aby z oněch nadací, jichž fond připouští vyměření vyšších stipendií, dva druhy stanovil, z nichž jeden po 150 zl. by určen byl pro studia gymnasijní, druhý po 200 zl. pro vyšší studia. Koncem roku 1893 překročil počet studentských nadací v Čechách číslo 1000.

Při studentských nadacích rozumí se výrazem »studující« nebo »student« dle obyčejného způsobu mluvy nikoli žák školy obecné, nýbrž středních škol a ústavů těmto na roveň postavených (roz. ze dne 7. listopadu 1884 č. 2225 sb. »Budwinski« VIII. sv. r. 1884 č. 2280). O výkladu nadační listiny studentské srv. roz. ze dne 13. dubna 1881 č. 611 »Budwinski« sv. V., r. 1881 s. 186—189. Požitek z těchto nadací uděliti jest jen

takovým studujícím, kteří ho potřebují a skutečně způsobilí jsou ke studiu nadáním i pílí svou (dv. dek. ze dne 24. září 1806 sb. zák. pol. XXVII). Požitek nadační určen jest pravidelně jen pro ony studující, kteří v tuzemsku studují. K požívání nadace v cizozemsku vyhledává se svolení ministeria kultu a vyučování (výn. min. kultu a vyučování ze dne 24. května 1879 č. 7923). Nadace školské a studijní mohou se vůbec uděliti jen žákům resp. studujícím veřejné ústavy vyučovací navštěvujícím (výn. min. kultu a vyuč. ze dne 28. října 1856 č. 16728). Ježto jest základní podmínkou při udělení nějakého stipendia studentského dobrý prospěch studujícího, nastává jeho ztráta při neúspěšném studiu, dostane-li ku př. stipendista vysvědčení třetí třídy nebo špatnou známku z mravů (viz. výn. ze dne 24. června 1850 č. 3632). Podobně i v případu reprobace při státních zkouškách (výn. ze dne 28. února 1852 č. 61 ř. z.).

4. Nadace šlechtické věnovány jsou ku podpoře, výchově a zaopatření nadanců šlechtického rodu. Mezi četnými šlechtickými nadacemi uvésti sluší jmenovitě »šlechtické nadace dámské«, které velmi četně zastoupeny jsou v Rakousku, tak zejména c. k. šlechtický ústav dámský na Hradčanech v Praze zřízený r. 1755 císařovnou Marií Terezií, c. k. šlechtický světský ústav dámský »Mariaschul« v Brně, zřízený Johankou Priskovou potomní hraběnkou Magnis ze Strašnic r. 1654, c. k. šlechtický ústav dámský ve Štýrském Hradci zřízený císařem Josefem, v Innomostí (zřízený císařovnou Marií Terezií), vévodský Savojský ústav dámský ve Vídni, c. k. korutanská nadace, c. k. krajinská nadace atd. Kromě šlechtických nadací dámských jest ještě celá řada nadací určených ku výchově studujících jinochů z domů šlechtických, jako ku př. akademie hraběte Straky v Praze, posléze řada jiných nadací s různými účely humanitními a všeužitečnými.

5. Nadace rodinné či příbuzenské určeny jsou pro příslušníky rodiny (descendenty a pobočné příbuzné) zakladatelovy a nesou se za rozmanitým účelem Rodinné nadace podrobeny jsou taktéž politickým předpisům o nadacích, ježto § 646 o. o. z mluví o nadacích vůbec nečině výjimky ve prospěch nadání rodinných (roz spr. s. dv. ze dne 11. května 1895 č. 2441 sb. »Budwinski« 8656).

6. Nadace vojenské určeny jsou výhradně pro osoby vojenské. K nim náležejí vojenské nadace pro invalidy, ohledně jichž vydány byly bližší normy nař. vrchn. armádního velitelství, dále ministerstva vnitra a sprav. ze dne 30. června 1853č. 1853 č. 124.

7. Nadace církevní viz odst. VII.

III. Zřízení a správa nadací.

Nadace mohou být zřízeny jednáním mezi živými nebo na případ smrti. Nadace může býti ustanovena ve zvláštní listině nebo býti obsažena v poslední vůli. Jakožto jednostranná právní jednání mohou nadace však býti i zakladatelem odvolány, pokud státního schválení nedošly, zcela nebo částečně pozměněny. Byla-li nadace založena poslední vůlí, má pozůstalostní úřad hned po smrti zakladatelově podati místodržitelství zprávu, že tu nadace jest (§ 84 cís. pat. ze dne 9. srpna 1854, min. nař. ze dne 23. ledna 1856 č. 18 ř. z. a výn. min. ze dne 20. srpna 1870 č. 9899). Jakkol není nevyhnutelně potřebí ku existenci nadace listu nadačního (roz. spr. s. dv. ze dne 5. prosince 1879 č. 2329 sb. »Budwinski« č. 635) vyho-

tovení listiny nadační, jest přece žádoucím proto, že právě gubern. dekretem ze dne 14. října 1822 č. 49907 bylo nařízeno, že každá listina nadační podléhá schválení zemského úřadu. Osnovy listin nadačních sdělati jest dle formulářů místodržitelstvím vydaných a vyhotoviti se mají v tolika exemplářích, kolik jmenováno jest v listině nadační interesentů, kteří spolupůsobiti mají při správě. Jedná-li se o zřízení nadace na základě testamentu, musí se listiny nadační vyhotoviti nejméně ve třech stejnopisech, z nichž jeden zaslati jest soudu pozůstalostnímu, jeden správě nadační, a jeden politickému úřadu zemskému (dv. de r. ze dne 16. prosince 1819 sb. »Kropáček«, 42). Podle předpisů platících pro elokaci a správu peněz nadačních (nejv. roz. ze dne 18. října 1792, republikováno s dvor. dekr. ze dne 16. října 1815, prov. z. 103; dv. dekr. ze dne 4. dubna 1818, sb. prov. z. č. 435; gub. cirkulář ze dne 22. září 1843, sb. prov. z. č. 105, dekr. dv. kanc. ze dne 26. července 1844, sb. prov. z. č. 75, gub. cirkulář ze dne 5. března 1847, sb. prov. z č. 19) dovoleno jest uložení v zákonných papírech cenných právě tak, jako u osob soukromých proti pupillární jistotě (§§ 230 a 1374 o. o. z.). Není předpisu, kterým by se uložení ve veřejných cenných papírech výlučně nařizovalo aneb elokace v soukromý kapitál zapovídala. Ovšem ale přichází opětně ku platnosti zásada, že pro uložení a správu jmění nadačního dbáti nutno stejných pravidel, která platí o správě jmění a poručenců vůbec. Stejnou měrou, jakou bdí úřad poručenský nad správou jmění nedospělých, podléhá též správa nadací dohledu úřadu nadačního. V pojmu správy obsaženo jest též oprávnění, aby správce v mezích zákonem pro obor působnosti své vytčených ukládal výhodně jmění jemu svěřené způsobem vlastním rozhodnutím zvoleným a aby obstarával jednání s tím spojená; úřad dohlédací povinen jest naproti tomu bdíti nad tím, aby tento obor působnosti správní nebyl překročen a platným předpisům vyhovoval. Dekr. dv. kanceláře ze dne 26. července 1844 sb. prov. z. č. 31 s. 427 připouští výslovně uložení kmenového jmění u soukromníků se zákonnou jistotou a vyslovuje se pouze, že ve většině případů bude to žádati zájem nadací, aby se užilo hotových kmenových peněz dle platných direktiv k zakoupení státních papírů. Proto odporučuje se přeměna hotovostí kmenových ve státní papíry a úřadům se ukládá, naléhati na to, aby hotovosti kmenové (základní hotovosti) užito bylo k zakoupení obligací a u soukromníků jen tehdy se uložila, je-li takové nařízení výslovně uvedeno v listině nadační nebo ucházejí li se o ni spolehlivé osoby (roz. spr. s. dv. ze dne 4. května 1895 č. 2325, sb. »Budwinski« 8636). Ohledně uschování listin nadací školních, kapitálů nadačních a obligací nadačních obsahuje zvláštní ustanovení nař. ze dne 27. listopadu 1800 a ze dne 30. června 1786 a ohledně kladení účtů § 173 politické ústavy školské. Uložení nadačního kapitálu v autorisované spořitelně nemá potřebí předchozího konsensu úřadu nadačního (odst. 7 výn. českého místodržitelství ze dne 20. ledna 1861 č. 2889). Při uložení kapitálu nadačního poslední vůlí zůstaveného jest odvésti též úroky počítané ode dne úmrtí zakladatelova (dv. dek. ze dne 12. července 1822 č. 1880 sb. z). Zkoumání jistoty pragmatické (sirotčí) nadačních kapitálů uložených na nemovitostech (realitách) děje se na základě výn. min. fin. ze dne 25. ledna 1884 č. 17 ř. z., zák. ze dne 7. června 1881 č. 49 ř. z., zák. ze dne 9. února 1850 č. 50 ř. z., ze dne 22. června 1883 č. 119 ř. z., zák. ze dne 28. března 1880 č. 34 ř. z. a ze dne

1. února 1882 č. 17 ř. z. Jmění věnované zvláštním účelům chudinství a obcí spravované má se skutečně udržovati a vynakládati způsobem nadaci odpovídajícím. Řízení o zjištění závazků nadačních upraveno jest též dekretem dvor. kanceláře ze dne 12. prosince 1841 č. 34598. Guberniální dekret ze dne 4. srpna 1842 č. 40998 obsahuje předpis o předběžném uložení kapitálů nadačních, dekret ředitelství fondu nadací studijních ze dne 18. září 1841 č. 5910 pak předpis o fruktifikaci nadací.

IV. Státní dohled a ingerence.

Dle § 35 oboru působoosti politických úřadů zemských (min. nař. ze dne 19. ledna 1853 č. 10 ř. z.) má místodržitelství jakožto nejvyšší úřad nadační v zemi korunní, pokud není vliv jeho omezen výslovným ustanovením listiny nadační, k tomu hleděti, aby tyto zřízeny býly dle zákonných předpisů, jmění nadační aby náležitě bylo vyšetřeno, zjištěno a spravováno a závazky nadační aby úplně splněny byly. Samostatné »právo nadační« se v Rakousku nevytvořilo. Rozhodujícím v převážné míře jest dvorský dekret ze dne 7. července 1841 č. 5417 sb. z. s., podle kteréhož přísluží rozhodování o přijatelnosti nějaké nadace, o změně, zrušení, uložení a správě fondu nadačního, dále dohled nad úplným splněním politickým úřadům, při duchovních nadacích ordinariátu, při školských nadáních místní a okresní školní radě. Soudy zakročí pak, má-li býti zavázaný přidržán ku vyplacení nadace nebo vydání důchodů nadačních, vystoupí-li kdo s právními nároky na jmění nadační z toho důvodu, že nadace nebyla náležitě vyplněna, činí-li se nárok na vydání jmění nadačního z titulu soukromoprávního, má-li se na základě titulu soukromoprávního nebo nějakého důkazu procesuálného rozhodnouti otázka, přísluší-li někomu požitek nadační, dále zda a za jakých modalit, komu přísluší právo udílecí. Zemské úřady jsou tedy sice nejvyššími úřady nadačními v dotyčné korunní zemi, avšak jinak jsou povolány k rozhodnutí v první instanci (roz. ze dne 30. dubna 1885 č. 1190 sb. »Budwinski« č. 2534). V poslední instanci jakožto úřad nadační rozhoduje ministerstvo vnitra. Vrchní dozor nad školskými, studijními, uměleckými a vědeckými nadacemi přísluší ministerstvu kultu a vyučování, ohledně vojenských nadací ministerstvu zemské obrany.

Státní úřady nadační mají důkladně zkoumati předložené jim osnovy listin nadačních zvláště v tom směru, shodují-li se s nařízeními zakladatelovými a zákonnými předpisy. Pravidelně zasílá se osnova listiny nadační od zemské vlády ku finanční prokuratuře, aby tato své dobrozdání podala a vyslovila se o případných formálných nebo věcných vadách. Osnova dodá se pak ihned dotyčné straně ku opravě nebo doplnění, načež zemská vláda rozhodnouti a nařízení nadační eventuelně schváliti má (dv. dek. ze dne 21. května 1841 č. 541 sb. z. s.). Listina nadační schválí se tím způsobem, že se na listině vyznačí klausule schvalovací.

Konečně má úřad nadační bdíti nad zajištěním a správou kapitálu nadačního, jakož i nad přesným splněním podmínek nadačních. Povinnost úřadu nadačního ku péči o přesné vyplnění všech závazků nadačních není zůstavena volnému uvážení úřadů správních (roz. ze dne 15. února 1879 č. 315, »Budwinski« III. sv. str. 55—56). Podle dvor. dekretu ze dne 21. května 1841 jest politický úřad příslušným k rozhodnutí otázky, přísluší-li komu právo dozoru nad stávajícím nadáním. Právo dozoru třetí osoby nad nadáním mohlo by uznáno býti toliko tehdy, byl-li by zde zvláštní právní titul (roz. ze dne 12. července 1881 č. 1130, »Budwinski«

V. sv. r. 1881 str. 300—304). O obmezení kompetence samosprávných úřadů ve věcech nadačních srv. roz. ze dne 5. prosince 1879 č. 2329, »Budwinski« č. 635 sv. III., r. 1879. Také ku podstatným změnám nadace vyhledává se schválení úřadu nadačního; změna taková může se jen tehdy povoliti, nedá-li se nadace v celku nebo to či ono její nařízení provésti, resp. jeví-li se provedení být nemožným.

V. Zrušení nadace.

Jako každý jiný souhrn majetkový zaniká i nadace ztrátou jmění nadačního, dále tehdy, když účelu nadace nelze dosíci, jako ku př. při nadacích rodinných, které výlučně založeny jsou pro příslušníky rodiny, ve případu vymření veškerých údů rodiny a není-li subsidiárního ustanovení v listině nadační, že kdyby nebylo příbuzných, má nadace připadnouti i třetím osobám; nadace zaniká dále, zanikne-li účel její.

VI. Právo poplatkové.

Poplatek vyměřiti jest ze jmění nadaci věnovaného, jako z darů a převodů jmění na případ smrti (p. s. 96, § 68 č. 2 popl. z. p. s. 91 III., pozn. 3). Ku zapravení poplatku vkladního při nadaci jest povinna ona strana, v jejíž prospěch vklad se děje (roz. ze dne 22. prosince 1885 č. 3048 č. 2839 sb. »Budwinski«). Listina nadační podléhá kolku 50 kr. za každý arch. Osnovy listin nadačních nebo koncepty t. j. takové spisy, které předkládají se úřadu ke schválení, podrobeny jsou kolku pouze jako přílohy (výn. min. fin. ze dne 14. června 1853 č. 18353). Povinnost poplatková nadaci nastává tím okamžikem, kdy listina nadační došla úředního schválení (roz. spr. s. dv. ze dne 23. března 1880 č. 734 sb. Manzova, str. 495). Poplatek ze jmění nadaci věnovaného zapraviti jest jako z daru; nerozhoduje pro tuto poplatkovou povinnost, koho dlužno pokládati za vlastního dárce, či zda je to případ darování ve smyslu soukromoprávním (roz. ze dne 17. března 1885 č. 630 sb. »Budwinski«, 2456). Nadace u příležitosti 25- jakož i 40letého jubilea panování Jeho Veličenstva císaře zřízené jsou dle zák. ze dne 20. dubna 1874 č. 24 ř. z. a ze dne 16. února 1888 č. 24 ř. z. prosty kolků a poplatků. Totéž platí o nadacích u příležitosti 50. narozenin Jeho Veličenstva císaře (zák. ze dne 11. dubna 1881 č. 37 ř. z.) a u příležitosti požáru okružního divadla zřízených (zák. ze dne 8. dubna 1882 č. 39 ř. z.). O poplatkové povinnosti právnických osob povinných aequivalentem poplatkovým srv. zvláště rozh. ze dne 3. března 1885 č. 608 sb. »Budwinski« č. 2434, ohledně aequivalentu poplatkového při mešních nadáních rozh. ze dne 13. prosince 1887 č. 3308 sb. »Budwinski« č. 3815.

Která nadace neslouží tomu účelu, aby stanovila důchod pro církevní úřad na všechny příští časy, nýbrž aby určitý počet mší byl sloužen, tu považovati sluší nikoli za obročí (beneficium), nýbrž za mešní nadání podrobené aequivalentu poplatkovému (rozh. ze dne 20. ledna 1886 č. 4, sb. »Budwinski« č. 2373; srv. nař. min. fin., věstník ze dne 23. dubna 1860 č. 24, p. s. 106, 13, č. 1 popl. zák. ze dne 13. prosince 1862).

VII. Nadace církevní.

I. Pojem.

Za církevní nadace pokládají se všecka ona věnování, na základě kterýchž udílí se určitému kostelu nebo nějaké duchovní společnosti movité nebo nemovité statky nebo též výnosová práva za trvalý, nebo v určitých dobách vždy se opětující závazek. Církevní nadace jsou netoliko každé

doby nejčetnější, nýbrž i vůbec nejstarší všech nadací a vytvořily se na základě římského práva nejprve z legátů kleriků a potom dosáhly i uznání právnické osobnosti, ovšem vždy jen oporou o nějaký kostel nebo církevní ústav. Pokud měla církev na starosti vedle svých výhradných úkolů ještě i veškerou dobročinnost, zvláště obstarávání chudých a nemocných jakož i vyučování a sice vše to v intenci náboženské, a proto dle předpisů církevním zákonodárstvím vydaných, přimyká se k pojmu nadací církevních (též »duchovních« či »zbožných«) causae piae, další význam. Církevními a státními převraty novější doby byly však nesčetné z těchto nadací od církve vykoupeny (saekularisovány) a od té doby vždy všeobecnější se stává přeměna jich ve světské a státní s těmitéž účely, zejména k účelu chudinství, nemocnic a vyučování. Církev však nevzdala se přes to i na dále ještě — pokud možnost tu má — sloužiti těmto účelům a pokud nyní vlastní nadace má nebo nových ještě nabývá, přiznává jí též moderní stát obyčejně (snad jen Francii vyjímaje) držení a užívání jich a vyhražuje si pouze správu jich nebo dozor nad nimi. Odtud pochodí rozlišování »ryze církevních« nadací, ohledně jichž v Rakousku zaručeno jest církvi netoliko držení a užívání článkem 15 zákl. zák. státního ze dne 21. prosince 1867, nýbrž přísluší jí dle § 47 zákona ze dne 7. května 1874 i správa. Bližšího vytčení nebo opsání pojmu »ryze církevních« nadací ovšem zákon sám nepodal. Jest však patrno, že výraz ten zahrnuje předem všechny ony nadace, při kterých netoliko obdaření, nýbrž i věnování samo nebo povinnosti nadační jsou rázu církevního nebo duchovního, tudíž zejména všecky nadace na mše a jiné bohoslužebné úkony, pobožnosti a náboženská cvičení, která odbývati mají duchovní. Leč jest též mnoho nadací, při kterých nenacházíme obou těchto náležitostí a které přece pokládají se za »ryze církevní« t. j. ponechány jsou ve správě církevní. Tak tomu je při nadacích, jichž výnos rozděliti jest mezi chudé po vykonání určité církevní pobožnosti, při nadacích pro nemocnice, jež přikázány jsou duchovnímu řádu a j. Pro posouzení povahy takovýchto nadací bude vždy rozhodnou intence zakladatelova, která patrna jest z pravidla z listiny nadační. Závažnou jest tedy vždy povaha věnování nikoli osob, v jichž prospěch toto zřízeno bylo. Je-li tu pochybnosť ohledně církevní povahy nadace, rozhoduje dle al. 2 § 47 cit. zák. ministr kultu v poslední instanci; leč rozhodnutí to není aktem volného uvážení, nýbrž může býti podána stížnosť k správnímu soudnímu dvoru (rozh. ze dne 7. listopadu 1879, sb. »Budwinski« č. 609).

2. Zřízení.

Nadaci církevní zříditi lze též jako jiné nadace buď jednáním mezi živými nebo posledním pořízením. V prvním případě má zakladatel sám svůj úmysl dotyčnému správci kostela oznámiti, a tento má o tom sepsati protokol, v němž vyznačiti jest úplně jmění nadaci věnované, závazek církve a ochotu zakladatelovu co do úhrady všech útrat se zřízením spojených. Ve druhém případě sdělí se poslední pořízení s představeným kostela buďto se strany vykonavatele poslední vůle nebo dědiců nebo místodržitelství, které o tom nabylo vědomosti od úřadu pozůstalostního. Farář nebo jinaký zástupce ústavu církevního má se ihned vysloviti, přijímá-li nadaci vůbec nebo aspoň v nabízené formě; při nadáních mešních musí ku př. požadavek sloužení nadační mše ve dny, ve které buďto vůbec tato dle platných církevních předpisů nemůže být čtena nebo aspoň

ne měrou a způsobem žádaným, bezpodmínečně potud se pozměniti, aby byl ve srovnalosti s předpisy církevními. Podobně předkem posouditi dlužno, stojí-li kapitál na nadaci věnovaný, pokud se týče jeho roční výnos, v náležitém poměru k žádanému plnění. Pro mešní nadání stávají v jednotlivých diecésích různé normy (»cynosury«); obyčejně nepřijme se tehdy nadace na roční mši, nenese-li ročně nejméně 1 zl. 50 kr. r. m., z kteréhožto výnosu obdrží určitou kvotu sloužící kněz, mešník a kostel. Jmění nadační samo uloží se buďto hned při tom, nebo doručí se v nutných případech finanční prokuraturou.

Dle § 685 o. o. z. mohou se zbožné odkazy hned po smrti zůstavitelově žádati a proto zaplatiti jest též zákonný úrok ode dne úmrtí zůstavitelova až do dne uložení kapitálu.

Uložení jmění nadačního způsobem výnosným, zřízení a předložení osnovy listu nadačního, schválení jeho úřadem nadačním a vyhotovení stejnopisů děje se dle pravidel pro nadace vůbec platných, jen že při církevních nadacích podání listin k úřadu zemskému děje se prostřednictvím konsistoře, která též se své strany má potvrditi vyjádření přijímací a zkoumati i schváliti osnovu listiny nadační.

3. Přiznání (fasse) a započítání v kongruu.

Pokud církevní nadace ku zlepšení důchodů duchovenstva směřují, zmařil by se tento účel, kdyby se jich výnos započítal v kongruu resp. odpočítal od doplňku kongruy. Kromě toho mají zvláště nadace mešní pro percipienta v zápětí, že se musí tento buď dosti četných jiných stipendií vzdáti nebo jiného duchovního persolventa odměniti za sloužení oněch mší, kterých sám by sloužiti nemohl. Proto byla již při mnohých starších nadacích církevních pojímána v listinu nadační klausule, že výnos jich nesmí býti nikdy percipientovi do kongruy započítán. Zákon o kongrue ze dne 19. dubna 1885 stanoví v § 3 l. *g)*, že pojmouti jest ve fassi (přiznání příjmů) za účelem doplnění kongruy jen »výnos všech před působností tohoto zákona určitým obnosem zřízených stipendií mešních a nadací na bohoslužebné funkce, nepříčí-li se započítání jich nižádnému ustanovení listiny nadační«. Všechny od působnosti tohoto zákona zřízené nadace toho druhu naproti tomu jsou ze započítání bezvýminečně vyloučeny. Obnos stipendií však, kteréž správce duší k persoluci jiným musí vydati, sluší uvésti mezi vydáním, přesahuje-li počet ročních mší číslici 200 nebo normální číslici pro dotyčnou diecési zvláště stanovenou. Poněvadž mezitím mohly tyto zákonné předpisy dojíti změny pozdějšími zákony, vydalo od té doby více konsistoří nařízení, aby se v každou novou listinu nadační pojala »klausule nevčítatelnosti«, i když zakladatel sám dotyčného ustanovení v listinu nadační nepojal. Opětovná rozhodnutí ministerská (výnos ze dne 23. července 1888 k místodrž. moravskému ze dne 15. května 1889, k místodrž. českému; srv. rozh. ze dne 9. prosince 1887 č. 2757) prohlásila to za přípustné s tím však příkazem, by o to bylo postaráno, aby v listině nadační vždy zřetelně se vyznačilo, kým výhrada tato byla stanovena (zda zakladatelem samým či církevním úřadem). Ba může se dokonce předejíti klausulí devinkulační tomu, aby eventuelně se opět nestalo započítání do kongruy. Výnos min. ze dne 14. prosince 1887 č. 17351 rozhodl, že nesmí se odepříti schválení úřadu nadačního oněm osnovám listin nadačních, ve které zakladatel pojal výslovně podmínku, že se nemá započítati v kongruu požitek nadační, v případě započítání však že jest

nadaci jakožto takovou pominouti, uhražovací obligaci že jest devinkulovati a prodati a stržený obnos vynaložiti ku sloužení běžných mší na nadační úmysl. (Dle § 5 nového zákona o kongrue z r. 1896 má býti výnos všech nadací na mše a jiná bohoslužebná jednání (úkony) bez rozdílu ze započtení vyloučen; tento § byl též v obou sněmovnách přijat, avšak vláda vyhradila si předložení ku nejv. sankci na příhodnější časy).

Při vyměření příspěvků do náboženského fondu nesluší dle § 2 zák. ze dne 7. května 1874 č. 51 ř. z. vyloučiti nadace z úhrnného jmění započítání podrobeného.

4. Změna a zrušení.

Dle dek. dvor. kanceláře ze dne 21. května 1841 přísluší politickým úřadům ve srozumění s ordinariatem rozhodnutí jak o přijatelnosti, tak i o změně a zrušení duchovních nadací (srv. roz. spr. s. dv. ze dne 29. května 1878, sb. »Budwinski« II., 277; ze dne 23. září 1883, sb. »Budwinski« VII., 1849).

Se stanoviska církevního tvoří redukování závazků nadačních nebo přeměna, která je obyčejně podmíněna zmenšením výnosu nadačního nebo jinak nemožností dalšího plnění papežské právo reservátní, k jehož výkonu však bývají v jistém rozsahu delegováni biskupové. (Srv. též čl. Nadace mešní.)

Osoby vojenské a důstojnictvo.

Osoby vojenské vůbec.

A) Právní postavení vojínů.

I. Povinnosti osob vojenských vůbec.

Válečný stav, jemuž každý zbraně schopný muž věnovati se musí po čas zákonem stanovený, má ten vznešený úkol, aby bezpečnost a vážnost monarchie hájil a opatroval. Povinnosti stavu vojínova obsaženy jsou ve služebních předpisech; jich svědomité vykonávání slíbiti musí tento slavnostní přísahou. Láska k vladaři a k vlasti, poslušnost, věrnost a vytrvalost ve cvičení se v povinnostech, sebezapření a chrabrost jsou postuláty na vojína kladené. Vojín musí se věnovati odbornému svému vzdělání vážně, nadšeně a s oddaností, on má využitkovati svých schopností, vědomostí a zručnosti své v případu potřeby k nejlepšímu zdaru své služby. Vojín má propůjčiti se ochotně — sám jsa povolán k ochraně vážnosti zákona — nařízením úřadů, kterým svěřeno zachování veřejného řádu, pokud se to nepříčí jeho povinnostem vojenským nebo rozkazům. Vojín nesmí při žádné příležitosti porušiti úctu povinnou každému náboženskému přesvědčení. Mravnost vojínova má nemalý význam pro službu jeho jakožto opora jeho služebního pocitu, jeho věrnosti a spolehlivosti. Povaha a způsob života vojínova mají být bez pohany. Poslání vojska, mnoho tisíc lidí k témuž vznešenému cíli spojujícího, vyhledává sjednocenost a pospolitost jak v jednotlivých organických sborech, tak i u veškeré ozbrojené moci. Pospolitost vojínů má své základy v pocitu společné příslušnosti a v uznání nutnosti, že osobní zájem blahu celkovému podříditi se musí. Pospolitostí nachází každý jednotlivec svoji čest ve cti celku. Vzájemná podpora soudruhů ve všech životních poměrech jest přikázání pospolitosti a sjednocenosti. Šetření nedůstojných a zatajování nectných jednání svědčí o mylném pojímání těchto povinností (viz služební předpisy z r. 1873 doplněné dle cirk. nař. říš. min. války ze dne 2. července 1886 praes. 2839 na zákl. nejvyš. rozhodnutí ze dne 20. července 1886).

II. Zvláštní služební povinosti plynoucí z poměru nadřízenosti a podřízenosti.

Osoby ozbrojené moci jsou netoliko v užším svazku služebním jakožto poddaní svým představeným podřízeni, nýbrž i v organických skupinách místních jakožto nižší vyšším. Tato nadřízenost a podřízenost platí též pro trvalé dovolence, dále pro všechny ty, kteří jsou v záloze, v náhradní záloze, v neaktivním stavu, pokud se týká, na dovolené nebo v evidenci zeměbrany, dále v poměru mimoslužebním nebo v míru i tehdy, když byli k službě povoláni nebo obdrželi rozkaz týkající se jich vojenské povinnosti, jakož vůbec u všelikých příležitostech, kdy objeví se ve vojenském stejnokroji. Služební řád (§ 10 služebních předpisů) žádá na každém, by svědomitě dbal mezí oboru své působnosti, dále, aby všecky záležitosti služební postupně se vyřizovaly v pořadu stanoveném organickými ustanoveními, jinakými předpisy nebo případnými rozkazy z dola nahoru až k té osobě, které přísluší rozhodnouti nebo veleti v dotyčné záležitosti a shora dolů podobně, aby se dostaly až k té osobě, která o výkon usilovati má nebo výměr obdrží. Z poměru nadřízenosti a podřízenosti plynou pak povinnosti poddaných co do subordinace, která spočívá v povinnosti k bezpodmínečné poslušnosti, kterou má osvědčovati ve službě každý podřízený svým představeným a také každý nižší (důstojností, hodností nižší) vyšším (hodností). Povinnost tato vztahuje se i na všecky ony případy, kde důstojníci vykonávají oproti duchovním nebo úředníkům příslušející jim právo vydávati rozkazy. Subordinace jest podřízení své vlastní vůle zákonu a rozkazu pro všeobecné dobro. Přísné zachování této povinnosti jest bezpodmínečně nutným k udržení vojenské kázně a pevného řádu moci válečné a jest podstatnou podmínkou zdárné činnosti vojska. Subordinace toho vyhledává, aby podřízený vykonal každý rozkaz svých představených bezpodmínečně, ochotně, v náležitý čas a dle svých sil i daných poměrů (§§ 11—15 služebních předpisů). Dalším důsledkem poměru nadřízenosti a podřízenosti jsou též předpisy o zacházení s poddanými, šetření a zachování mužstva jakož i péče o blaho poddaných, tedy předpisy o povinnostech představených vůči jich poddaným §§ 16—20 služeb. předp.). K upravení pravidelných služeb a výkonů mají velitelé sborů nebo jiní k tomu povolaní vydati denní pořádek přihlížejíce ku platným předpisům a nařízením ve shodě s dislokací a roční dobou, jakož i s požadavky výcviku (viz §§ 26. a 27. služ. předp.).

III. Služba inspekční obsahuje všecky vojenské předpisy o výkonu vnitřní služby vůbec, zvláště pak o zachování pořádku v kasárnách i bytech. Tato služba obstarává se zvláštními orgány inspekčními (desátník ode dne, svobodník inspekční, inspekční desátník pro stáje, inspekční vojíni se stájích, inspekční důstojníci, inspekční lékař), jichž povinnosti vypočítává § 28 služeb. předpisů.

IV. Hotovost.

Aby bylo lze v případech nepředvídaných dodati patroly a assistence nebo hlídky sesíliti, má býti pohotově jistá, okolnostem přiměřená část sboru na jednom místě soustředěného neporušujíc při tom taktický svazek. Pro hotovost tuto určiti jest shromáždiště, kam se co nejrychleji dostaviti má mužstvo, jakmile bylo dáno znamení ku vykročení hlídek, jakož i na znamení (signál) »k ohni« nebo »ke zbrani« a kdež chovati se má dle nařízení buď dříve již vydaných nebo jemu teprve udělených. Nastoupí-li

nutnost »přísné služby v pohotovosti«, mají býti důstojníci i mužstvo dotyčné hotovosti ve dne i v noci úplně oděni, dle okolností i vyzbrojeni. Hrozí-li vzbouření nebo srocení, nastoupí »konsignace« garnisony, při které shromáždí se a pohotově drží sbory uvnitř kasáren nebo příbytku ku okamžitému použití. Došlo-li ku konsignaci, má aspoň třetina každého sboru přísnou službu v hotovosti. Alarmováním svolají se sbory garnisony v hotovost bitevní (viz §§ 65, 66 služeb předp.).

V. Chování se při požárech.

Místní velitelsví vojenské má (tam, kde funguje jeden místní velitel, dle jeho rozkazů) stanoviti pro své sbory »požární řád« přiměřený místním poměrům ve srozumění s úřadem politickým nebo místním. Řád požární udává požární znamení v místě obvyklé, určuje, jakým způsobem zpraviti jest o vzniku požáru místní velitelství vojenské (místního velitele) a inspekčního důstojníka garnisonního, jakož i generála (štábního důstojníka) ode dne, které hlídky a hotovosti mají dáti znamení »k ohni«, a jaké předpisy vydati jest bez průtahu ku zachování pořádku, jakož i k ochraně erárního statku (§ 67 služeb. předp.).

VI. Zachování veřejného pořádku a bezpečnosti.

Assistencemi slovou ony tlupy, které kommandovány jsou ku podpoře veřejných úřadů, aby jim poskytly při jich nařízeních a úředních výkonech potřebnou sílu materielní k ukrocení násilného odporu. Všechny veřejné úřady a je-li nebezpečí v prodlení, i jejich orgány oprávněny jsou dožadovati se assistencí od ozbrojené moci za účelem zachování neb obnovení zákonného pořádku a bezpečnosti. Má pak se to státi, pokud možná, písemně, vždy však s udáním účelu. Assistence vypraví se od vojska (eventuelně válečného námořnictva) a jen výjimečně od zemské obrany. Assistence musí být tak silná, aby byl za všech poměrů zajištěn zdar úkolu jejího, jakož i obhájení cti zbraní. Assistence musí býti vždy opatřeny ostrým nábojem. Ku vypravení assistencí oprávněn jest v služebním obvodu stanice velitel, tam kde funguje, jinak vždy místní velitelství vojenské, za obvod služební však jen tehdy, neseslabí-li se tím povážlivě garnisona, a nevyhledává-li se k tomu zvláštních nařízení k pochodu, odvislých od vyšších úřadů. Při použití assistencí má býti zásadou, že nikdy nesmí se tlupa súčastniti přímých výkonů úředních těch orgánů, kterým byla přidělena, nýbrž pouze k tomu určena jest, aby jich chránila a opatřením jich potřebného důrazu dodala.

Použití zbraně má nastoupiti:

1. při pobouření a vzbouření na výslovné neb odůvodněné požádání zmocněného politického úředníka v oněch případech, kde jeho předchozí vyzvání k zachování zákonného stavu zůstalo bezvýsledným a kdy sám velitel přidělených tlup přesvědčen jest o nutnosti takového zakročení

2. byla-li některá tlupa insultována nebo dokonce zbraní napadena, rovněž, jestliže lidé se zbraní nebo jinými nástroji doráží v nepřátelském úmyslu proti tlupě a jest obava, že by její další způsobilosť byla zmařena nebo valně ohrožena (viz §§ 70—72 služeb. předp.).

VII. Chování se před nepřítelem.

Přísaha, kterou vojín vladaři přísahal, sláva a blaho vlasti jakož i vlastní čest, kterou uchovati musí stále bez poskvrny, káží vojínu, aby nebál se při plnění svých povinností ni nebezpečí, ni oběti, a aby nasadil ku přemožení nepřítele všecky síly těla i duše své. V jednostejné, spořá-

dané činnosti všech spočívá síla; ojedinělé, třeba obětavé úsilí nezajišťuje rozhodného úspěchu. Dle této zásady má jednati vojín ať vystupuje ve vyšší hodnosti jako představený při vedení a správě, nebo ať působí v podřízeném poměru jako prostý bojovník. Vojín musí odevzdati se v boji s plnou důvěrou vedení svých představených a bezpodmínečně jich poslušen býti. Ochrana a obhájení praporů, představených a vyšších, podpora ohrožených druhů, zvláště v okamžik svrchovaného nebezpečí — jsou nejpřednější povinnosti vojínovy. Služební předpisy obsahují v § 6 všechny dotyčné jednotlivé povinnosti ve příčině chování se před nepřítelem. XXI. odstavec služebních předpisů chová předpisy o chování se před bojem, v něm a po něm.

VIII. Stráže vojenské.

Stráže dělí se v čestné a bezpečnostní stráže, hlídky pak též v čestné a bezpečnostní. Služba strážní omeziti se má jen na nezbytnou potřebu. Stráže staniční jsou ony, které postavují se na všech vojenských stanicích, jichž garnisona dosahuje aspoň síly setniny a slouží zvláště ku vykonávání vojenské policie. Slovou pak hlavními strážemi, jsou li ještě jiné garnisonní stráže na ně poukázány; stráže parkové jsou hlídky střežící děla a povozy, hlídky slouží ku střežení skladišť a jiných místností, ve kterých uschováno jest erární jmění, stráže mezibranské jsou v pevnostech, stráže ochranné jsou ve válce k ochraně nemocných a raněných nebo veřejného vlastnictví (souffgardy), rondy a patroly k tomu slouží, aby každé noci obstarávaly strážní službu uvnitř pevnosti před půlnocí a po půlnoci a před úsvitem. §§ 72—84 služeb. předpisů pojednávají o všeobecných ustanoveních služby strážní, o služebním poměru stráží a hlídek, o jich povinnostech, jakož i o poctách, které tyto vzdávati mají, konečně o zvláštních povinnostech stráží vězenských a hlídek.

IX. Rozdělení důstojenství osob vojenských.

Vojenské osoby v nejužším slova smyslu dělí se ve dvé hlavní skupiny: v šarže a vojíny.

1. Šarže rozvrhují se v důstojnictvo a poddůstojnictvo.

a) Důstojnictvo dělí se co do hodností:

α) generálové: polní maršálek (I. třída hodnostní), polní zbrojmistr nebo generál jízdy (III. tř. hod.), polní maršálek-důstojník (IV. tř. hod.), generál-major (V. tř. hod.);

β) štábní důstojníci: plukovník (VI. tř. hodn.), podplukovník (VII. tř. hodn.), major (VIII. tř. hodn.);

γ) naddůstojníci: setník nebo rytmistr I. třídy (IX. tř.), setník nebo rytmistr II. třídy (IX. tř. hodn.);

δ) subalterní důstojníci: nadporučík (X. tř. hodn.), poručík (XI. tř. hodn.);

b) poddůstojnictvo:

α) kadet jako zástupce důstojníka, assistenční lékař zástupce;

β) šikovatel (nadmyslivec, strážmistr, ohňostrojce, polní telegrafista, účetní poddůstojník I. třídy, plukovní bubeník, trubač praporní, trubač plukovní, puškař I. tř., kovář, mistr I. třídy);

γ) závodčí (štábní závodčí, závodčí, účetní poddůstojník II. třídy, štábní trubač, praporní trubač, sedlář plukovní, kovář, kolář, puškař, plukovní zámečník I. třídy, mistr II. třídy atd.);

d) kaprál (desátník) [podmyslivec, dělový předmistr, bubeník praporní, trubač, trubač eskadrony, trubač batterie, řemenář eskadrony atd.];

c) svobodník (závodčí hlídek, předmistr, bubeník praporní a setniny, trubač praporní atd.);

2. vojíni t. j. všechny osoby nemající šarže v aktivní službě vojenské. Podle toho, ke kterému druhu zbraní se jich upotřebí, nebo podle zvláštního jich upotřebení shledáváme je pod rozličným označením v organisaci vojska, a tím způsobem rozeznává se: infaterista, myslivec, dragoun, husar, hulán, dělostřelec, naddělostřelec, poddělostřelec, nadzákopník, podzákopník, vojín sboru zdravotního, vozatajského, bubeník setniny, hornista, trubač setniny, nosič raněných, nosič obvazů, professionista, sluha důstojníka, strážce koní, vozka 1. a 2. třídy atd.

3. Vojenské osoby v širším slova smyslu dělí se v tyto skupiny:

a) vojenští duchovní, *b)* vojenští auditoři, *c)* vojenští lékaři, *d)* účetní.

4. Vojenští úředníci. Sem náležejí:

a) úředníci vojenské intendance (viz čl. Intendance voj.), *b)* vojenští úředníci účetní kontroly, *c)* úředníci vojenského ústavu zvěrolékařského, *d)* vojenští úředníci pokladní, *e)* vojenští úředníci zásobovací, *f)* vojenští úředníci při registratuře, *g)* vojenští úředníci lékárničtí, *h)* vojenští úředníci účetní a stavební, *i)* úředníci vojenského ústavu zeměpisného, *j)* vojenští úředníci zvěrolékařští, *k)* techničtí úředníci, *l)* lesní úředníci, *m)* praktikanti u auditoriátu.

5. Osoby vojenské gáži berouci avšak v nižádné třídě hodnostní nezařaděné jsou:

a) dohlédací personál ve vojenských věznicích, *b)* technický výpomocný personál vojenského ústavu zeměpisného, *c)* technický výpomocný personál ředitelství ženijního, *d)* ostatní technický personál výpomocný, *e)* sluhové armádní.

Osoby tělesné stráže a strážního sboru vojenské policie (důstojníci a mužstvo), jakož i vojenští učitelé (jakožto gážisti v žádnou hodnostní třídu nezařadění) patří ku vojenským osobám nacházejícím se trvale v aktivní službě, pro něž obdobně platí ustanovení pro poslední vydaná. Pro zařadění jich v poměr nadřízenosti a podřízenosti rozhodna jest hodnostní jich distinkce.

X. Vojenské disciplinární právo trestní (13. oddíl služeb. předpisů §§ 86—91, viz tento článek).

XI. Vojenské trestní soudnictví (14. oddíl služebních předpisů §§ 92—101, viz čl. Právo trestní vojenské).

XII. Články válečné (15. oddíl služ. předp.).

Články válečné shrnují nejdůležitější a nejpodstatnější ustanovení trestního zák. voj. a rozdělují se následovně:

a) Zločiny vojenské (§ 144 voj. tr. z.):

1. Porušení subordinace, 2. Odboj, 3. Vzpoura, 4. Zprotivení se stráži vojenské, 5. Deserce, 6. Svémocné vzdálení, 7. Založení tlupy k deserci, 8. Porušení povinnosti stráže vojenské, 9. Zbabělosť, 10. Rušení kázně a pořádku, 11. Zlehčování předpisů služebních, 12. Poškození sebe sama.

b) Zločiny proti válečné moci státu (§ 304 tr. z. voj.):

13. Verbování nedovolené, 14. Vyzvědačství, 15. Srozumění se s nepřítelem.

c) Ostatní zločiny (§ 332 tr. z. voj.):

16. Velezráda, 17. Urážka Veličenstva, 18. Rušení veřejného pokoje, 19. Pozdvižení, 20. Vzbouření, 21. Veřejné násilí, 22. Zneužití moci služební, 23. Padělání veřejných papírů úvěrních, 24. Padělání mincí, 25. Rušení náboženství, 26. Smilstvo, 27. Vražda a zabití, 28. Těžké uškození na těle, 29. Žhářství, 30. Krádež, 31. Zpronevěření, 32. Loupež, 33. Plen, 34. Podvod, 35. Utrhání na cti, 36. Nadržování a 37. ostatní přečiny.

Články vojenské jsou části trest. zákonníka vojenského, jemuž podlehají jen osoby, které složily přísahu vojenskou.

B Soukromoprávné poměry.

I. Právo občanské. Všeob. obč. zák. obsahuje v čl. 7 vyhlaš. patentu ustanovení, že pro stav vojenský a pro osoby ku sboru vojenskému náležející platí zvláštní předpisy vztahující se ku právu soukromému, jichž třeba dbáti při právních jednáních osobami těmi nebo s nimi předsevzatých. Platí tedy pro osoby vojenské tyto zvláštní předpisy.

a) Právo manželské: Vojenské zákony stanoví, se kterými osobami vojenskými nebo s osobami ku vojenskému sboru náležejícími nelze uzavříti platnou smlouvu manželskou bez písemného svolení jich pluku, sboru nebo vůbec jich představených (§ 54 o. o. z.). Při vojenských osobách, které patří ku militia vaga, jest předsevzíti ohlášky — není-li vlastního kostela garnisonního — od civilního faráře toho okresu, ve kterém ženich bydlí (dv. dek. ze dne 9. května a 15. září 1808, sb. z. pol. sv. 30 str. 213); ostatně nečiní dle dek. dv. kanc. nař. ze dne 4. března 1836 č. 656 a dle dek. dv. kanc. ze dne 3. dubna 1846 č. 954 sb. z. s. nedostatek zvláštního svolení sňatek uzavřený jinak se všemi náležitostmi zákonnými jak vůbec, tak pro vojsko zvlášť stanovenými, neplatným. Je-li nezletilou osoba vojenská, která se nemůže oženiti beze svolení svého představeného, musí ještě dříve svolení k sňatku uděliti poručenský úřad ve smyslu § 91 pat. ze dne 9. srpna 1854 a ke konsensu tomu připojiti jest výslovnou výhradu, že smí dojíti k uzavření sňatku teprve po prokázaném svolení úřadu vojenského.

1. Povolení vojenského úřadu mají potřebí: činné osoby vojenské, nezařadění nováčci vojska, námořnictva a zemské obrany, trvalí dovolenci k službě řadové povinní (vyjímaje ty, kteří jen ještě 3 měsíce v řadě sloužiti mají nebo kteří ze zvláštních ohledů rodinných dovolenou mají), dále důstojníci, kteří byvše na odpočinek dáni byli pro místní službu zaznamenáni, osoby vojska a zeměbrany v invalidovnách (§ 61 bran. nov. ze dne 11. dubna 1889 č. 41 ř. z.).

2. Při udílení povolení k sňatku důstojníkům z povolání, úředníkům vojenským a gažistům nemajícím třídy hodnostní jest šetřiti těchto pravidel:

a) Zamýšlenému manželství nesmí státi v cestě překážka, ani zákonná ani církevní;

b) stanovený počet ženatých nesmí býti překročen;

c) předepsaný vedlejší příjem musí býti zajištěn;

d) nevěsta musí býti pověsti bezúhonné, společenského vzdělání stavu ženicha přiměřeného, a původu takového, že charakter ženichův manželským svazkem s ní se nesníží; kromě toho nesmí sňatku býti na závadu některý z důležitých ohledů služebních.

Počet sňatků není omezen ve příčině: generálů, plukovníků a důstojníků těmto na roveň postavených, obou zeměbran, četnictva, vojenské

stráže policejní, vojenského strážního sboru, účetních při hřebčincích a úřednících vojenských zvláště nevyloučených.

Povolení k sňatku není potřebí: naddůstojníkům přiděleným generálnímu štábu, záložním důstojníkům dočasně aktivovaným, kteří zaměstnáni jsou jako učitelé při vojenských realkách, a praktikantům.

Ostatní důstojníci a úředníci vojenští musí vykázati následující roční vedlejší příjem: plukovník, plukovníci-auditoři, vrchní štábní lékaři I. tř., štábní lékaři I. tř., podplukovníci, vrchní štábní lékaři II. tř, majoři obnos 800 zl.; setníci (rytmistři, setníci auditoři, plukovní lékaři), nadporučící, poručíci (nadporučící auditoři), nadlékaři 1000 zl.; účetní setníci, nadporučící a poručící 600 zl.; setník generálního štábu 1200 zl., důstojník štábní 1000 zl. Úředníci vojenští s platem do 1200 zl. musí svůj plat vedlejším příjmem do tohoto obnosu doplniti. Důstojníci 30. rok věku svého nepřekročivší musí vykázati vedlejší příjem o 50% zvýšený.

3. Kauce svatební.

Vedlejší roční příjem jest pojistiti kaucí, o čemž jest zříditi zvláštní věnovací listinu. Kauce svatební může se poskytnouti

a) složením cenných papírů. K tomu se hodí: papíry státní a obligace vyvazovací obou polovin říše, obligace městských půjček, pokud pupilární jistotu poskytují, listy zástavní, prioritní železniční obligace obou říšských polovin; ku pojištění kauce svatební slouží též

b) druhá polovice pense vojenského řádu Marie Terezie;

c) zúročitelné soukromé dlužní úpisy, pokud na realitách jsou vtěleny;

d) nemovitosti náležející tomu, kdo kauci poskytl, na nichž se kauce pojistí.

Výnosem kapitálu kaucí pojištěného musí býti vedlejší roční příjem úplně zajištěn. Výnos dlužních úpisů kupony opatřených jest počítati jen tím obnosem, kterým kupony příslušná pokladna skutečně vyplácí. Při úrocích z půjček městských, obligací soukromých a kapitálů na nemovitostech zjištěných jest vzíti za základ míru nejvýše 5%. Při zjištění kauce na nemovitostech se vyhledává, aby nemovitosť skytala jistotu pupilární, aby domy pojištěny byly proti ohni, při čemž se musí osoba kauci poskytující zavázati, že bude o nepřetržité trvání pojištění péči míti. Cena nemovitosti vykáže se odhadem soudním. Úmluvy mezi osobou kauci poskytující a snoubenci nebo manžely, které ohledně věnování určitého kapitálu neb výnosu jeho za kauci obsahu listiny věnovací odporují, jsou, pokud účelu kauce svatební a výživě manželů stavu jich přiměřené vadí, neplatnými a sice bez ohledu, byly-li učiněny před sňatkem nebo po sňatku. Za jistotu kapitálů věnovaných, jakož i za jich výnos vojenská správa neručí. Byl-li kapitál za kauci sloužící zcela nebo z části znehodnocen, nebo nestačí-li výnos jeho ku krytí vedlejšího ročního příjmu, má osoba ku poskytnutí kauce zavázaná povinnosť, ač-li kromě své gáže, pense a úroků kapitálu za kauci daného ještě dalších přijmů má, roční vedlejší příjem znovu pojistiti. Složená kauce může býti nahražena jinou, přípustnou a stejně výnosnou. Poskytl-li kauci jeden ze snoubenců, jest k tomu potřebí svolení druhého, a dala-li kauci osoba třetí, vyhledává se k tomu souhlasu obou snoubenců resp. manželů.

Kauce svatební stává se volnou:

a) smrtí manželčinou;

b) bylo-li manželství rozloučeno nebo neplatným prohlášeno;

c) povýšením manžela v šarži, v níž kauce svatební se nevyžaduje;

d) přestoupením manžela do zálohy, neaktivního stavu zeměbrany neb v poměr mimoslužební;

e) opětným provdáním vdovy.

Pro nároky eráru vojenského neb osob třetích lze na úroky kapitálu za kauci sloužícího vésti exekuci, jen jedná-li se o závazky, které za trvání manželství oběma manžely společně, po zrušení manželství pak manželkou podstoupeny byly. Exekuci podrobena jest jen $1/_3$ těchto úroků s omezením, že 500 zl. ročně volnými zůstati musí. Pro nároky alimentační manželky a manželských potomků lze vésti na úroky exekuci neobmezeně, pro nároky alimentační rodičů manželů pak jen s obmezením výše uvedeným.

4. Povolení k sňatku.

Povolení k sňatku udílí:

a) císař *α)* generálům všech šarží, generálům auditorům a lékařům generálního štábu; *β)* úředníkům vojenským IV. a V. třídy hodnostní; *γ)* plukovníkům (plukovníkům auditorům, vrchním štábním lékařům I. tř.) a vojenským úředníkům VI. tř. hod.; *δ)* důstojníkům štábním a naddůstojníkům tělesných stráží; *ε)* vlastním adjutantům generálním a křídlovým, pak všem při nejvyšším dvoru zaměstnaným štábním důstojníkům, naddůstojníkům a úředníkům vojenským;

b) říšské ministerstvo války všem ostatním štábním důstojníkům a naddůstojníkům, kteří jsou na odpočinku se záznamem pro službu místní neb kteří jsou ošetřováni v invalidovnách, jakož i ostatním úředníkům vojenským;

c) territorialní vojenská velitelství udílejí povolení štábním důstojníkům a naddůstojníkům na odpočinku pro místní službu zaznamenaným, jakož i důstojníkům a úředníkům vojenským ve vojenských invalidovnách.

d) Zemská obrana. Gažistům (důstojníkům a úředníkům) ve službě činné jest povolení k sňatku uděliti jen, vykáže-li se jistý vedlejší příjem ohledům služby a stavu odpovídající. Žádosť příslušnou podati jest ministerstvu zemské obrany a povolení k sňatku gažistům VI. a vyšší třídy hodnostní udílí císař, ostatním gažistům jmenované ministerstvo (nař. ze dne 8. listopadu 1882 č. 2220).

5. Tresty.

Osoby vojenské mající zapotřebí ku sňatku povolení dopustí se přečinu, vstoupí-li zde nebo v cizině bez povolení ve stav manželský. Pokud nejsou již službou vojenskou povinny, jest je propustiti, mužstvo službou ještě povinné jest potrestati tuhým vězením od 1—3 měsíců a poddůstojnictvo kromě toho ještě degradací (§ 780 voj. tr. z.).

b) Poručenství a opatrovnictví. Proti své vůli nemohou býti osoby vojenské přidržány ku převzetí poručenství nebo opatrovnictví (§ 195, 281 o. o. z.).

c) Právo dědické: O výhodách vojenských testamentů viz tento článek.

d) Řízení nesporné: Předpisů § 53 pat. ze dne 9. srpna 1854 o úředních spisech, úředních penězích a klíčích od pokladen při úmrtních zápisech dlužno dbáti i při smrti osob vojenských, ve příčině kterých projednává se pozůstalosť před soudy civilními, nacházejí-li se v pozůstalosti předměty k službě vojenské se vztahující. Taktéž musí býti zaslány

vrchnímu armádnímu velitelství všechny v pozůstalosti osoby vojenské se nacházející rukou kreslené plány a půdorysy tuzemských i cizozemských pevností neb opevněných míst, všechny rukou naznačené krajiny a plány bitevní, všechny písemné poznámky, výtahy, návrhy a projekty, které týkají se služby vojenské, aby se mohlo posouditi, co z toho vydati se má dědicům (§ 55 cit. pat.). Má-li se projednati u soudu civilního pozůstalost osoby k vojenskému stavu příslušející, která může se nacházeti vůči vojenskému eráru v nedoplatcích, jest svolati z úřední povinnosti ve smyslu předpisů dv. dek. ze dne 31. prosince 1801 č. 549 věřitele s ustanovením lhůty 6měsíční a zemský úřad vojenský o tom zpraviti (§ 134 pat. ze dne 9. srpna 1854).

II. Právo směnečné.

Jak aktivní tak pensionovaní důstojníci a mužstvo válečného stavu nemají způsobilosti směnečné (nař. ze dne 3. července 1852 č. 138 ř. z.).

III. Právo živnostenské.

Pokud vyloučeny jsou osoby vojenské z provozování živností, stanoví dotyčné předpisy (§ 5 živn. řádu). Sloužícím, ať na určitý nebo neurčitý čas dovoleným osobám vojenským k mužstvu náležejícím nesmí se ani se souhlasem úřadu vojenského koncese živnostenská propůjčiti, ani nesmí býti osoby ty připuštěny ku provozování živností na ohlášení. Naproti tomu není závady, aby záložní mužstvo k aktivní službě nepovolané připuštěno bylo ku provozování volných nebo koncesovaných živností, aniž by však bylo osvobozeno tím od povolání ke službě (min. výn. ze dne 7. srpna 1860 č. 24692 a výn. ze dne 14. srpna 1871 č. 8459).

C) Veřejnoprávní poměry.

I. Civilní řízení trestní.

α) Vyrozumění úřadů: O každém trestním řízení proti osobám vojenským a zeměbrancům zavedeném, jakož i o jeho skončení zpraviti jest představený jich úřad (§ 83 tr. ř.). Jestliže proti osobě náležející stálému vojsku, válečnému námořnictvu nebo zemské obraně zavedeno bylo přípravné vyšetřování nebo přímo podán spis obžalovací, nebo vazba vyšetřovací uvalena, uvědomiti jest o tom doplňovací velitelství okresní povolané ku vedení evidence cestou politického úřadu okresního, v jehož obvodu trestní soud se nalézá. Tento úřad má býti též vyrozuměn o skončení řízení trestního a sdělen s ním obsah právoplatného rozsudku a bylo-li nalezeno na trest na svobodě, podati jest zprávu o nastoupení trestu a místě trestu. Na požádání sděliti jest po skončeném vyšetřování trestní spisy k nahlédnutí dotyčnému nadřízenému úřadu vojenskému (zemské obrany) (rozh. min. sprav. ze dne 5. května 1876 č. 5535).

β) Civilní soudy mají oznámiti politickému úřadu, v jehož úředním obvodu se soud nachází, každé trestní vyšetřování proti neaktivnímu zeměbranci zavedené bez rozdílu, je-li tento ponechán na svobodě čili nic, jakož i právoplatný rozsudek, dále — v případu odsouzení k trestu na svobodě — místo trestu pro odsouzence určené jakož i den nastoupení trestu. Politický úřad má pak hned doručiti dotyčné sdělení okresnímu úřadu obce domovské a tento opět příslušnému evidenčnímu úřadu zeměbrany. Ve všech případech, kde odsouzeni byli domobranou povinní majitelé zlaté nebo stříbrné medaile I. třídy za udatenství dané k těžkému žaláři, oznámiti to jest politickému úřadu okresnímu, v jehož úředním obvodu se soud nachází (nař. min. sprav. ze dne 19. září 1888 č. 15521).

b) Povinnosť svědecká: Během přípravného vyšetřování vyslýchati jest svědky podléhající vojenské pravomoci dle volného uvážení vyšetřujícího soudce buďto jako jiné svědky tímto soudcem samotným, nebo tím soudem vojenským, kterému náleží pravomoc nad osobami těmi. Vyšetřující soudce má v prvním případě obrátiti se za účelem doručení obsílky k příslušnému velitelství svědkovu nebo ku nejbližšímu místnímu velitelství vojenskému. V druhém případě požádejž pak za výslech vojenský soud, kterému svědek podroben jest. Zpěčoval-li by se svědek pravomoci vojenské podrobený dostaviti se před vyšetřujícího soudce nebo žádanou výpověď nebo přísahu svědeckou složiti, má se vyšetřující soudce přímo na představeného svědkova obrátiti, kterému náleží přidržeti osobu tu ku poslušnosti zákona (§ 161 tr. ř.). Obeslání svědka vojenské pravomoci podrobeného ku hlavnímu přelíčení má předsevzíti soud, jako v přípravném vyšetřování skrze vojenská velitelství v § 161 jmenovaná (§ 223 tr. ř.). Platy vojenských osob (zeměbranců) v aktivní službě jsoucích, kteréž dostaví se jako svědkové k trestnímu soudu nalézajícímu se mimo obvod jich stanoviště, stanoveny jsou zvláštními předpisy (§ 383 tr. ř.). Útraty výživy a cesty vzešlé vojenskému eráru povoláním poddůstojníka nebo vojína za svědka mimo jich stanoviště garnisonní nahraditi jest z pokladny justiční (výn. min. sprav. ze dne 6. prosince 1870 č. 14026.). Důstojníci, kteří mají býti osobně jako svědci vyslechnuti při civilním soudu trestním, mohou činiti nárok na náhradu cestovného v téže míře, jak jsou předepsány řádem poplatkovým pro služební cesty vůbec (výn. min. sprav. ze dne 22. září 1863 č. 8524).

c) Vazba vyšetřovací: Vojenské osoby (zeměbranci), které v míru povolány jsou ku výcviku nebo ku cvičením zbrojním, smějí být jen tehdy po čas trvání povolání vzati trestním soudem civilním do vyšetřovací vazby, jde-li o zločin, nebo nastane-li některý z případů v § 175 č. 3. tr. ř. Byla-li vypovězena válka neb vypukla-li, má místo vyšetřovací vazba proti jmenovaným osobám, jsou-li ku službě povolány, jen tehdy, jde-li o zločin trestaný trestem smrti nebo vězením více než pětiletým (§ 180 tr. ř.).

d) Výkon trestů na svobodě: Civilní soudy mohou, shledají-li toho potřebu, dáti vykonati vojenskými úřady trest na svobodě proti osobě vojenské vyřčený; příslušný návrh podati jest k nadřízenému vrchnímu soudu zemskému, kterému jest zůstaveno, aby vymohl v té věci rozhodnutí ministerstva spravedlnosti. Při tom nesluší přehlédnouti, že podobný návrh jen tehdy pokládán býti může za oprávněný, běží-li o trest na svobodě krátkého trvání a byl-li by výkon jeho u civilního soudu, který v první instanci rozsudek vynesl, pro odsouzeného pro značnou vzdálenost jeho úředního stanoviště s nepoměrně velkými obtížemi nebo výlohami nebo s nemalou újmou pro službu spojen, jakož i tehdy, nelze-li výkon trestu na svobodě vzhledem ku pravděpodobné dlouhé době aktivní služby vojenské odsouzencovy ve smyslu § 401 tr. ř. odložiti a není-li možno dle tvářnosti poměrů nebo z důležitých ohledů služebních, aby odsouzená osoba vojenská odpykala si uložený trest na svobodě u některého civilního soudu jejího úředního stanoviště (výn. min. sprav. ze dne 2. dubna 1876 č. 3693.).

e) Řízení dle práva stanného: Soud stanný příslušným jest i pro odsouzení osob, které podléhají vojenské pravomoci, a úřady vojenské jsou povinny je na žádost soudu stanného vydati. Byly-li takové vojenské

osoby dodány k některému civilnímu úřadu, podati jest o tom sdělení nejbližšímu velitelství s uvedením jmena, rodiště, příslušné obce a vojenské vlastnosti obviněného (§ 438 tr. ř.).

f) Úřad porotní: K porotnímu úřadu nelze povolati: osoby stálého vojska, válečného námořnictva a zemské obrany v aktivní službě se nalézající nebo s ponecháním služného dovolené, a osoby vojenské správy v § 1. č. 2 zákona o působnosti soudů vojenských ze dne 20. května 1869 č. 78 ř. z. naznačené (§ 3. zákona ze dne 23. května 1873 č. 121 ř. z.).

II. Právo spolčovací.

Činné osoby vojenské a osoby, které povolány býti mohou k činné službě, neučinivše doposud zadost služební povinnosti v řadě, nesmí se zúčastniti v žádném způsobu a v žádné vlastnosti politických spolků, ať již jsou úředně vůbec dovoleny čili nic. Účastenství v tajných společnostech propadá zákonu trestnímu; nad to podmíněno jest dosažení kterékoli šarže důstojnické bezvýjimečně vydáním reversu, že uchazeč nenáleží žádné tajné společnosti (§ 7 č. 43, 44 služeb. předpisů). Chtějí li činné osoby vojenské míti podíl v nepolitických spolcích dovolených, jest jim vymoci si předem schválení představeného sborového velitelství. Podobného dovolení lze vyžádati si summárně od místního vojenského velitelství též pro celou garnisonu k vojsku náležející.

III. Právo shromažďovací.

S pojmem vojenské discipliny nelze v souhlas uvésti, aby se osoby vojenské v uniformě súčastňovaly veřejných shromáždění nebo demonstrací politického rázu. Takové účastenství zakázáno jest tudíž netoliko všem činným osobám vojenským, nýbrž i všem ve vojenském stejnokroji objevujícím se důstojníkům, vojenským duchovním a vojenským úředníkům v záloze, v klidu i v poměru mimoslužebním. Podobná zápověď platí i pro osoby námořnictva, zemské obrany a četnictva (§ 7. č. 45, 46 služeb. předp.).

IV. Volební právo do sborů zastupitelských.

Činné osoby vojenské mohou vykonávati jen plnomocníky své právo volební do sborů zastupitelských, pokud jim podle jich majetku pozemkového po zákonu přísluší. Volitelnými však zmíněné osoby vojenské vůbec nikdy nejsou; mohou jen náležeti panské sněmovně říšské rady nebo tabuli magnátů uherského sněmu říšského a jen z těchto býti voleni do delegací (§ 7 č. 47 služeb. předp.).

V. Volební právo do zastupitelstva obecního.

K volbě oprávněni jsou:

a) důstojníci a strany vojenské s titulem důstojnickým, které se nalézají na stálém odpočinku nebo které kvitovaly s podržením charakteru vojenského;

b) jak sloužící tak i pensionované strany vojenské bez titulu důstojnického, dále sloužící nebo pensionovaní úředníci vojenští, pokud tyto osoby nepatří k některému sboru vojenskému (viz § 1 česk. řádu voleb. pro obce). Osoby vojenské k mužstvu nebo k jiným oddílům náležející vyjímaje záložníky nepovolané, jsou z práva volebního vyloučeny. Virilisté stavu vojenského jsoucí v činné službě musí se dát zastupovati plnomocníky. Aktivní osoby mužstva jsou vyloučeny z veškerého práva volebního (vyhl. cirk. ze dne 14. března 1861 a ze dne 18. října 1864).

VI. Právo domovské.

Bezdomovce přikázati jest v první řadě té obci, ve které se v čas odvedení k vojsku nebo svého dobrovolného vstupu nalezal (§ 19 ad 1. dom. z.).

VII. Právo tiskové.

a) Účastenství v periodických tiskopisech jak u vlastnosti vydavatele, tak i redaktora nebo spolupracovníka jest osobám v činné službě se nalézajícím zakázáno;

b) zapověděno jest rozebírati tiskem záležitosti vojenské způsobem zlehčujícím disciplinu, vojenského ducha nebo povinnosti stavu vojenského;

c) k vydávání nebo redigování periodického tiskopisu politickému směru zcela uzavřeného jest domáhati se svolení říšs. minist. války cestou úřední s připojením dokladů a výkazů tiskovým zákonem upravených a teprve, bylo-li tohoto svolení dosaženo, oznámiti jest zamýšlené vydávání úřadu v jmenovaném zákonu naznačenému;

d) k uveřejnění skutkových oprav v časopisu vymoci jest jak osobám vojenským tak i velitelstvím svolení nadřízeného sborového (vojenského) velitelství — v poli velitelství armádního nebo samostatně operujícího sboru armádního. K žádosti přiložiti jest článek i zprávu samou v doslovu. V nutných případech může býti vymoženo svolení přímo dle ustanovení řádu služebního.

VIII. Horní právo.

Proti osobám vojenským zavésti lze výkon trestních nálezů ve věcech horních skrze úřady vojenské (§ 232 hor. zák.).

Důstojnictvo.

I. Pojem.

Důstojníky v běžném slova smyslu rozumějí se ony osoby stavu vojenského a místních tlup nenáležejících ke kombattautům, které jmenovány byly císařem, splnivše zvlášť předepsané přísné podmínky co do vojenské způsobilosti, mravní zdatnosti a sociálního postavení, a které povolány jsou ku vzdělání a vedení oddílů od čety nahoru resp. ku obstarávání a vedení služby v mezích příslušných; naproti tomu zovou se poddůstojníky ony šarže, kterým připadá vykonání a ostříhání t. zv. malé, vnitřní služby u pododdělení (setniny, eskadrony, batterie). K těmto patří desátníci, závodčí, šikovatelé, zástupci důstojníků a ostatní šarže těmto poddůstojníkům dle přílohy 1 služeb. předpisů na roveň postavené a gážisti.

II. Rozčlenění.

1. Sbor důstojnictva c. a k. vojska, c. k. a kr. uherské zeměbrany člení se:

a) v generalitu (polní maršálek, generál jízdy a polní zbrojmistr — oba rovni sobě v hodnosti i příjmech — polní podmaršálek, generálmajor;

b) štábní důstojnictvo (plukovník, podplukovník, major);

c) naddůstojníci (setník a rytmistr — oba rovni sobě v hodnosti a příjmech —, nadporučík a poručík).

2. Sbor důstojnictva c. a k. válečného námořnictva rozděluje se takto

a) Vlajkoví důstojníci oprávnění k vedení zvláštní vlajky velitelské a rovni generálům (admirál, viceadmirál, kontradmirál);

b) štábní důstojníci námořští (kapitán loďstva řadového, kapitán fregatní, kapitán korvetní);

c) námořní naddůstojníci (poručík loďstva řadového, praporečníci loďstva řadového, tito v hodnosti nadporučíka; hodnost poručíka není ve sboru důstojníků námořních).

3. Kromě sboru důstojníků zeměbrany a mořebrany jest:

a) důstojnický sbor auditorů všecky šarže od auditora nadporučíka až včetně po generála auditora počítaje a

b) sbor důstojnický vojenských lékařů;

c) sbor důstojnický účetnický (setníci, nadporučící a poručící).

Příslušníci tří posléze jmenovaných skupin důstojnických nejsou kombattanty a nenosí polní pásky (Feldbinde).

K důstojnickému sboru dotyčné skupiny náležejí dále všichni důstojníci (auditoři, lékaři, účetní), kteří nejsou aktivními. Jsou pak to: důstojníci v záloze (vojska a válečného námořnictva), důstojníci v neaktivním poměru a v evidenci se nacházející (c. k. zeměbrany), důstojníci dovolenci (kr. uh. zeměbrany), důstojníci na odpočinku (generálové a plukovníci sem náležející uváděni jsou jako »neustanovení«) a důstojníci v poměru mimoslužebním.

Kromě hlavních skupin v předchozím uvedených rozdělen jest veškeren sbor důstojnický c. a k. vojska (obojí zeměbrany) dle jmenovacích předpisů 1. lednem 1896 v moc vstoupivších (norm. věst. pro c. a k. vojsko 1. kus ze dne 2. ledna 1896 č. 1) v 10 skupin, z nichž každá tvoří pro sebe zvláštní status konkretální, ve kterém děje se postup (avancement), avšak vždy jen k nejbližší vyšší šarži. Tyto skupiny jsou:

1. sbor generálního štábu,
2. ženijní štáb,
3. veškerá pěchota, myslivci, pionýři, pluk železniční a telegrafní,
4. veškero jízdectvo,
5. polní dělostřelectvo,
6. pevnostní dělostřelectvo,
7. sbor zdravotní,
8. sbor vozatajský (train),
9. branže obstarávající oděv,
10. stav armádní, který dělí se opět ve tři skupiny, totiž:

a) důstojníci ve zvláštní službě;

b) důstojníci ustanovení v místě a

c) v kancelářské a výpomocné službě.

V důstojnickém sboru námořním má skupina důstojníků námořských ustanovených v některém námořském místě zvláštní status konkretální. V c. k. rak. a v kr. uherské zeměbraně tvoří důstojníci pěchoty, pak jízdy jakož i důstojníci v místě ustanovení skupiny se zvláštním konkretálním stavem. Skupiny auditorů zeměbrany, lékařů zeměbrany a účetních zeměbrany tvoří podobně, jako obdobné skupiny vojska a válečného námořnictva, každá pro sebe svůj vlastní konkretální status. Podobně má se věc ve příčině důstojnictva c. k. rak. a k. uh. branže u vojenských hřebčinců ustanovené a ve příčině důstojnictva c. k. rak. a kr. uherského četnictva. Důstojnictvo bosensko-hercegovského četnictva jest pouze k tomuto přiděleno, vede se přes počet u svých kmenových sborů a postupuje ve své konkretální skupině.

III. Jmenování.

Všecky důstojnické šarže jmenuje císař a to zásadně postupem od hodnosti nižší k vyšší; než může také nastati jmenování za vynikající

služby způsobem výjimečným. Ku povýšení (avancementu) vyhledává se úplná mravní, duševní i fysická způsobilost pro úřad s vyšší šarží spojený. Na základě uspokojivé služby v nižší hodnosti o sobě nelze činiti nárok na povýšení. Podrobná ustanovení o povýšení pravidelném a nepravidelném nastávajícím jmenování, o povýšení za války a příslušná opatření jsou příliš obsáhlá, než aby se dala zde i v pouhém výtahu uvésti. Budiž jen podotknuto, že vyžaduje se ku povýšení kromě dokonalého ovládání německé řeči i znalosti některého jazyka ku potřebě služební, rovněž že jmenování všech aktivních důstojníků děje se 1. května a 1. listopadu, záložní důstojníci pak jmenováni jsou 1. ledna každého roku. Ku jmenování poručíkem nutno jest — kromě úplné vojenské způsobilosti — i vyjádření sboru důstojnického toho sboru, u kterého aspirant sloužil, v tom smyslu, že hoden jest jak co do stránky služební, tak i co do charakteru, soukromého i pospolitého života, chování, mravů, taktu i vzdělání šarže důstojnické.

IV. Doplňování sboru důstojnického děje se zásadně z jinochů, kteří:

a) vystoupí jako poručíci z akademií vojenských (z tereziánské ve vídeňském Novém městě a z technické ve Vídni);

b) kteří vybráni byli z kadetních škol a jako zástupci důstojníků a jako kadeti;

c) ze záložních a neaktivních důstojníků, kteří výjimečně aktivováni byli po šestiměsíční praktické službě a po složení doplňovací zkoušky za důstojníky z povolání;

d) z oněch kadetů, kteří byli kadety jmenováni ze stavu občanského po složení důstojnické zkoušky.

Bližší ustanovení o objemu zkoušek obsaženy jsou v »organických ustanoveních pro vojenské akademie (školy kadetní)«, dále v předpisu o jmenování, v předpisu o aktivování za důstojníky z povolání a v předpisu o přijetí aspirantů ze stavu občanského, konečně v instrukční knize pro jednoroční dobrovolníky. Důstojníci v záloze a v poměru neaktivním doplňují se ve smyslu § 25 zák. branného z oněch jednoročních dobrovolníků, kteří složili zkoušku pro záložní důstojníky, a o nichž podáno bylo se strany sboru důstojnického vyjádření, že jsou toho hodni.

V. Vystoupení.

Vystoupení může míti místo při přestoupení do civilní státní služby nebo do stavu občanského. Se složením charakteru důstojníka spojeno jest v posledním případu bezpodmínečné a neodvolatelné zřeknutí se každého beneficia důstojníkům v tom neb onom způsobu příslušejícího, jakož i všech nabytých nároků na pensi nebo jinaké zaopatření, konečně ztráta právě odbytého, jinak dle zákona včítatelného času služebního. Při přestoupení do civilní státní služby mají průchod zvláštní, o tom platící ustanovení »předpisů pro posuzování zvláštních osobních záležitostí důstojníků stavu vojenského«. Pro tento případ není předepsáno složení důstojnického charakteru, nýbrž obvyklým jest přeložení dotyčných důstojníků v poměr mimoslužební. Takovéto přeložení, jakož i přeložení na odpočinek jest sice vystoupením z aktivního poměru, nikoli však ze stavu důstojnického. Každý důstojník, proti kterému nebylo zavedeno ani trestní ani čestné vyšetřování, může svoji šarži složiti dobrovolně; jest mu však ponechána možnost, aby vyhoviv podmínkám pro ten případ předepsaným opět mohl se státi důstoj-

níkem. Je-li takovýto důstojník ještě službou povinným, přeloží se dle § 60 bran. z. do zálohy bez šarže a sice do onoho ročníku, do kterého náleží podle svého odvodu. Důstojníci, kteří vychováni byli ve vojenských ústavech vzdělávacích a povinni jsou dle § 21 bran. z. ještě ke službě praesenční, musí po složení důstojnické hodnosti nebo po propuštění dosluhovati v aktivní službě praesenční, ve kterémžto případu přeloží se k jinému sboru téhož druhu zbraně.

VI. Propuštění.

Propuštění z hodnosti důstojnické může nastati:

a) cestou disciplinární,

b) usnesením čestné rady a

c) trestním rozsudkem.

Ve všech těchto případech, jichž bližší ustanovení obsažena jsou ve zmíněném již předpisu o posouzení zvláštních osobních záležitostí, ve služebních předpisech, v předpisu o řízení před čestnou radou a ve vojenském zákonu trestním, není propuštěnému důstojníku úplně odňata možnost, aby opět šarže důstojnické mohl nabýti, ovšem že za podmínek daleko těžších. Jenom sesazení (kassace) vylučuje možnost takovou. S propuštěním spojena jest ztráta všech nabytých práv a nároků na zaopatření. Degradace z důstojníka na poddůstojníka nebo do mužstva nemůže jako taková býti provedena ani cestou disciplinární ani trestním rozsudkem. Nastupuje však ovšem skutečně tehdy, pozbude-li důstojník ještě službou povinný šarže a po zákonu dále sloužiti musí. Ještě zmíniti jest se o složení šarže důstojnické s trvalým požíváním pense vojenské. Toto složení povoluje se absolutně jen důstojníkům na odpočinku. Těmto dostává se u vojenských pokladen jim po zákonu příslušející vojenské pense a vedou se v evidenci jakožto »vojenští pensionisté«. Totéž platí ve příčině důstojníků na odpočinku, jimž odepřena byla šarže důstojnická čestným nálezem; i oni zůstávají v požívání pense.

VII. Práva čestná.

Důstojníku přiznávala se za všech dob a u všech národů jistá práva čestná. Hlavními z těchto práv čestných jsou v Rakousko-Uh. nárok na povýšení do dědičného stavu šlechtického a přístup ke dvoru. Právo prv zmíněné bylo přiznáno císařovnou Marií Teresií v červenci 1757 po bitvě u Kolína každému důstojníku, který po 30 let nepřetržitě s mečem sloužil v řadě a vyznamenal se po ten čas vždycky chrabrostí před nepřítelem, jakož i zcela neúhonným chováním (konduitou). Dle doslovu tohoto cís. patentu nemůže býti šlechtictví připověděno důstojníku, který nikdy proti nepříteli nevytáhl. Přístup ke dvoru t. j. přístup ku všeobecným dvorním slavnostem, dvorním průvodům církevním, obřadům dvorním a ku dvornímu plesu jest zásadně přiznán každému důstojníku. Avšak ježto následkem všeobecné branné povinnosti a organisace branné moci počet důstojníků vzrostl měrou neobyčejnou a ježto místnosti ve dvorním hradu ve Vídni a v Pešti tak značného rozměru nejsou, byl přístup ke dvoru, dříve každému důstojníku beze zvláštního pozvání volný (výn. min. říš. vál. ze dne 1. ledna 1882 č. praes. 7119 z r. 1881) za výslovného uznání práva tohoto pro každého důstojníka v tom směru obmezen, že z ohledu na prostor naddůstojníci, kteří nejsou rytíři rakouských řádů, ku zmíněným dvorským slavnostem obdrží prostřednictvím představených velitelství zvláštní pozvánky a že jen dotyčné lístky ku přístupu opravňují.

Osvědčení ve sporu.

I. Josefinský soudní řád.

Osvědčení jest předvedení vhodných dokladů, kteréž mají v jednotlivých případech skutečnosti rozhodné věrohodnými učiniti. Osvědčení známo bylo i v právu římském a to ve všech oněch případech, kde někdo dožadoval se opatření soudcovského, které mělo provedení jeho nároku pojistiti nebo aspoň usnadniti, jako ku př. při žádosti o missio in bona podané proto, že žalovaný k soudu se nedostavil. Osvědčení nečelí ku definitivnímu rozhodnutí a nepoškozuje nikterak soupeře; účelem jeho jest jednak: aby se sporné straně umožnilo provedení jednotlivých procesních kroků tím, že se prokáží jisté skutkové okolnosti; jednak ale má býti osvědčení ochranným prostředkem proti zneužití práv procesných stranou jednou na úkor strany druhé. K osvědčení mohou se použiti všecky průvodní prostředky.

Osvědčení má místo:

1. v mezisporu (sporu incidenčním) za příčinou uvedení novot v replice nebo duplice (§ 48, 54 a s. ř.); straně jest dovoleno — nemá-li vhodných pomůcek po rukou — nabídnouti přísahu svou, že úmyslně nezamlčela nových okolností nebo průvodů. Doklady jakož i uložení přísahy může jen tehdy odpadnouti, vysvítá-li z okolností jednotlivého případu samo sebou, že nové okolnosti úmyslně zamlčeny nebyly (rozh. ze dne 22. května 1862 č. 3276 sb. 1524).

2. Při žádostech za restituci (§§ 29, 33, 372, 489 s. ř.).

3. Při žádostech za sekvestraci: Je-li sporno, zda přísluší žalobci čili žalovanému držení věci nějaké neb práva jistého, má žalobce činící nárok na onu věc nebo právo, v jehož držení jest žalovaný, osvědčiti nebezpečí toho, že by žalovaný mohl věc během procesu zciziti, zkaziti nebo poškoditi. Stačí tedy, aby žadatel uvedl okolnosti, které pravděpodobným činí zcizení, zkázu věci nebo nebezpečí škody (rozh. ze dne 5. června 1883 č. 5300, sb. 9461).

4. Při volbě znalců může jedna nebo druhá strana sporná jednoho znalce zamítnouti, a prokáže-li k tomu věrohodný důvod, má soudce jmenovati bez dalšího nového znalce (§ 192 s. ř.).

5. Při žádostech za udělení lhůty: Každá žádost za udělení lhůty musí obsahovati osvědčení důvodů, pro které má se povoliti žádané prodloužení lhůty (§ 7 zák. ze dne 16. května 1874 č. 69 ř. z). Totéž platí o odročení stání.

6. Při důkazu za účelem vyvarování se křivé přísahy: Nebyla-li některá strana před složením přísahy nových prostředků průvodních nebo odvodních a je-li s to předložiti vhodné doklady nebo v jich nedostatku svou přísahou dolíčiti, že jich během sporu zúmyslně nezamlčela, nesmí býti odpůrce připuštěn ku přísaze, nýbrž dotyčná strana ku provedení důkazu neb odvodu (§ 231 s. ř.).

7. Při důkazu pro věčnou paměť: Obává-li se kdo z jakékoliv příčiny důvodně, že by mohl přijíti o důležitého svědka ve sporu jemu hrozícím nebo pro obhájení svého práva, jest oprávněn dáti vyslechnouti pro věčnou paměť tohoto svědka během tohoto sporu nebo ještě před jeho početím. Tuto obavu jedné strany nelze zhusta prokázati způsobem přísně procesním; závisí to spíše v tomto případě od volného uvážení soudcova, má-li vedení důkazu pro věčnou paměť přihlížeje ku předloženým

dokladům žadatelovým nebo ku věrohodnosti tvrzení jeho za vyslechnutí nebo bez výslechu soupeře povoliti či odepříti (dv. dek. ze dne 27. září 1784 č. 341, sb. z. s.).

II. Nový soudní řád.

V četných případech jest se soudu jak ve sporu tak v řízení exekučním spokojiti, když strany skutečnosti tvrzené pouze osvědčí, věrohodnými učiní t. j. když jakýmikoliv průvody, které jsou po ruce, přísežný výslech stran vyjímaje, soudci přesvědčení o pravděpodobnosti svých tvrzení zjednají (§ 274 nov. s. ř.). Osvědčení rozeznává se od důkazu tím, že je lze provésti jen průvody právě po ruce jsoucími, a že provedení osvědčení pravidly důkazními vázáno není. Přísežný výslech stran a průvody, jimiž osvědčení ihned provésti se nedá, jsou tu tedy vyloučeny. Toliko výjimečně bude lze se asi za účelem osvědčení odvolati ku přísaze již dříve vykonané (§ 30 nov. s. ř.). Osvědčením spokojí se soud na př. při seznamu útrat ve příčině jeho udání a položek (§ 54), při žádosti za prodloužení lhůty (§ 128), za odročení roku (§ 135), za vrácení v předešlý stav (§ 149), obnovení řízení přerušeného (§ 164), při nahlédání ve spisy (§ 219) atd.

Otcovství.

I. Podstata a význam.

Fysiologicky počíná otcovství početím (koncepcí) dítka následkem oplození; pro právo stává se pojem tento důležitým teprve tím okamžikem, kdy se dítě narodí, neboť teprve narozením vznikne poměr sploditele ke splozenému dítku Tento poměr jest dle své přirozené povahy význačným fysickou odvislostí splozence od sploditele, kteroužto odvislost pokládati sluší za vlastní prazdroj práv a povinností z otcovství vyplývajících. Tato práva a povinnosti zakládají se výhradně ve zvláštním stavu, v němž sploditel se nalézá, t. j. vznik jejich hledati sluší jedině a výhradně ve stavu otcovství, nikoli snad jen ve srovnalé vůli súčastněných osob nebo v deliktu založeném neoprávněným (illegálním) splozením. Nesamostatnost děcka a odvislost jeho od rodičů jest stavem přirozeným, který určuje vzájemný poměr a spolu i vzájemná práva a povinnosti. Právní poměr tento nepovstává zde z těchto práv a povinností jako v jiných případech, nýbrž naopak jest to samostatně vzešlý poměr mocenský nebo právní svazek, který dle své podstaty má na sobě ráz morálního a zároveň právního poměru. Práva otcovská i povinnosti otcovské — jsou-li též uznány positivně jakožto takové — jsou dle svého původu i podstaty své morálními právy a povinnostmi, leč takového způsobu, že právo a morálku nelze od sebe rozlišovati. Morálka měla vždy v první řadě rozhodný vliv na utváření otcovského svazku v historickém jeho vývoji, kdežto právo positivní uznalo právní vědomí morálkou založené. Ve skutečnosti účinkovalo zákonodárství na vývoj svazku otcovského spíše negativně tím, že odňata byla moci otcovské všecka oprávnění, jimiž byla vydána osobnost dítka libovůli otcově, dále tím, že byla individualita dítěte uznána za volnou a k samostatným právům spůsobilou, třebas jinak byla od otce odvislou. Moc otcovská jest tedy soubor práv otci nad dítětem příslušejících, vedle nichž však otec také jisté povinnosti má (povinnosti otcovské). Povinnosti ty nejsou důsledky práv t. j. nejsou obsaženy v jednotlivých právech tak, že by právo a povinnost stály proti sobě na sobě jsouce závislými, nýbrž jsou na sobě zcela nezávisly. Vlastně by se měla moc

otcovská zváti souborem povinností a to zřetelem k tomu, že povinnosti otci připadající se stanoviska právního jsou daleko většího objemu než práva. Práva otcovská jsou spolu povinnostmi otcovskými; málo jest však práv ryzích t. j. oprávnění bez povinností.

II. Moc otcovská.

Objem práv a povinností otcovských bývá rozdílný dle toho, je-li tu otcovství manželské či nemanželské t. j. splozeno-li dítko v manželském spojení otcově či v nemanželském spojení otce s nějakou ženou.

A) Otcovství manželské.

1. Povinnosti uložené otci manželským otcovstvím jsou

a) Péče o fysické blaho, t. j. péče o život a zdraví dítka.

α) Tato péče ukládá otci jako hlavě rodiny povinnost, aby poskytoval dítku slušnou výživu; přiměřenost výživy posuzovati jest dle stavu a jmění otcova (§§ 139 a 673 o. o. z.). Alimentační povinnost otcova jest však rázu subsidiárného (roz. nej. s. sb. »Gl. U.« 8512), t. j. nastupuje jen tehdy, nemá-li dítko vlastního jmění. Výživa dítka mimo otcovský dům odpadá, vzdálilo-li se dítko proti vůli rodičů (roz. nejv. s. sb. »Gl. U.« 646). Alimentační povinnost trvá až do samostatné způsobilosti dítka k výdělku, nepomíjí snad dospělostí jeho (»Gl. U.« 6872). Schudne-li zletilé dítko k výdělku schopné, obživne opět alimentační povinnost otcova (»Gl. U.« 8160, 9067). (Viz čl. „Alimentace«). O alimentační povinnosti a výši alimentace rozhodovati sluší z povinnosti úřední (»Gl. U.« 3244, 9644).

β) Fysické blaho dítka vyhledává přiměřené zaopatření; k tomu cíli má otec nedospělé dítko vychovávati ku stavu dle svého přesvědčení pro dítko vhodnému a umožniti jemu zastávání jeho povolání; musí tedy nésti náklady spojené s vychováním k tomuto povolání a dáti dítku přiměřenou výbavu, jakož i to, čeho ku vstoupení v nějaký úřad nebo živnost jest potřebí (§§ 148, 788 o. o. z.). Zaopatření dcer záleží v poskytnutí věna přiměřeného stavu a jmění (§§ 788 a 1220 o. o. z.), ač nemají-li tyto svého vlastního jmění (viz čl. »Věno«).

b) Péče o blaho duševní pozůstává v povinnosti rozvinovati duševní síly dítka, povznášeti jeho mravnost výchovou vůbec, zvláště pak vyučováním v užitečných vědách jakož i v náboženství. Výchova dítka spočívá téměř výlučně v rukou rodičů, jakkoli též úlohou školy národní jest dítky nábožensko-mravně vychovávati. Beze součinnosti rodičů jest paedagogická výchova ve směru mravním i náboženském nanejvýš pochybnou (viz čl. Ascendenti a Náboženství).

2. Práva otcova.

Povinnosti právě vyznačené jsou pro otce zároveň právy; ale kromě těchto práv jsou ještě jiná práva, která týkají se jednak osoby dítka, jednak jeho jmění:

a) Práva otcova ve příčině osoby dítka. Tato práva vyplývají z otcovských povinností:

α) Povinnosti otcově ku fysické a duševní výchově odpovídá právo otci příslušející, že dítko chová pod domácím dozorem, že požadovati smí poslušnost a úctu na něm a že vykonávati smí nad ním kázeň v míře nepřehnané a zdraví dítka neškodné (§ 145 o. o. z.). Dítko jest povinno zůstati v domě otcovském potud, pokud to otec za nutné uznává pro jeho výchovu. V tom směru platí bydliště otcovo za bydliště dítěte

a pokud ono podřízeno jest moci otcovské, podléhá soudu příslušnému pro otce a zůstává pod tímto soudem i po smrti otcově nebo po zbavení jeho moci otcovské dotud, dokud nenabude práva své jmění volně spravovati (§ 20 jur. nor., § 71 nové jur. nor.); dostává se mu tedy otcova práva domovského (zák. ze dne 3. prosince 1863 č. 105 ř. z., § 6). Na základě tohoto oprávnění může otec — ale ovšem i matka — pohřešované dítky vyhledati, odloučivší se zpět žádati, uprchnuvší nazpět přivésti. Porušení tohoto oteckého práva resp. práva rodičů osobou třetí zakládá zločin veřejného násilí, bylo-li při tom (únosu) užito lsti nebo násilí. Právo na poslušnost a úctu může být ku platnosti přivedeno domácí kázní. Porušení povinné úcty dítka naproti otci (rodičům) zakládá přestupek proti veřejné mravopočestnosti, udá-li se porušení to veřejně (§ 525 tr. z.). Právo trestání (kázně) připouští se jen potud, pokud netrpí dítko škody na těle. Zlé nakládání dítkem se strany otce (rodičů) jest přestupkem dle § 413 tr. z. Na základě práva ku trestání může otec navrhnouti též, aby bylo do polepšovny pro mladistvé kárance dáno dítko, které nepřekročilo 18. rok svého věku (zák. ze dne 24. května 1885 č. 90 ř. z. § 16 č. 2).

β) Povinnosti ku zaopatření dítka odpovídá právo, aby otec vychovával dítko své ještě nezletilé ku stavu po soudu otcově jemu přiměřenému (§ 148 o. o. z.; viz čl. Ascendenti).

γ) Jen v nevlastním smyslu lze též mluviti o právu, že otec může na dítky přenésti jméno a práva stavovská jako šlechtictví, erb s vyloučením práv na osobu omezených. Je to spíše povinnost na straně otcově, čemuž na straně dítek stejné právo odpovídá, tak že vlastně v tomto směru bylo by možno mluviti o právu dítek. Než i na straně otcově lze mluviti o jakémsi právu, pokud přísluší dítkám povinnost nésti jméno otcovo, kteréžto povinnosti zříci se mohou dle min. nař. ze dne 18. března 1866 č. 1452 jen se svolením politické vlády zemské.

δ) Zvláštním právem otcovským, jež však jemu i zákonnou povinnost ukládá, jest právo k zastupování nezletilého dítka (§ 152 o. o. z.), současně ale i povinnost otci připadající jak co do jmění tak co do osoby dítěte. Dítky od 7. roku věku svého mohou sice přijati slib ve svůj prospěch učiněný, nejsou však způsobilé převzíti závazek nebo učiniti slib. Ku platnosti každé smlouvy potřebí jest svolení otcova po příp. zároveň též soudu jako úřadu poručenského (§ 865 o. o. z). Zvláště vztahuje se toto otcovo právo na zastupování dítěte před soudem. Má-li rozepře za předmět to, čím nezletilec dle §§ 151, 246 a 247 o. o z. volně může nakládati, může nezletilec sám k soudu se dostaviti a projednávati ať jako žalobce nebo žalovaný (§ 10 říz. ve v. nep.). Nezletilé dítko nejsouc v ošetřování u svých rodičů může volně nakládati tím, čeho vlastní pilností nabylo, a došedši dospělosti může též disponovati věcmi, které jemu ku potřebě za vlastní odevzdány byly (§ 151 o. o. z.). Po dokonaném 20. roce věku svého může nezletilé dítko se svolením svého otce a se schválením poručenského úřadu volně spravovati a volně nakládati čistým přebytkem svých příjmů (§ 247 o. o. z.). Právo otcovo jakožto zákonného zástupce dítěte má místo též v řízení trestním; dle § 39 tr. ř. může otec i proti vůli nezletilého dítěte opatřiti jemu obhájce, dle §§ 282 a 354 tr. ř. ve prospěch jeho i proti vůli jeho podati stížnost zmateční nebo učiniti návrh na obnovu řízení trestního.

2. Práva otcova ve příčině jmění dítěti náležejícího. Jelikož uznána jest individualita dítka jakožto samostatné osoby vůči otci, přísluší jemu samostatná práva majetková na jeho osobu výlučně obmezená. Důsledně pokládá se za vlastnictví dítěte všecko jmění, kterého dobude si jakýmkoli zákonným spůsobem, při čemž nezáleží na tom, zda zjednáno bylo jmění to vlastní pílí dítěte či opatřením jiné třetí osoby. Otci jakožto zákonnému zástupci přísluší správa jmění dítěti náležejícího (§ 149 o. o. z.), leda že by k tomu byl nezpůsobilý nebo že by byl ze správy vyloučen od osoby, která dítěti jmění darovala. Ve příčině této správy majetkové má úplně průchod zásada § 233 o. o. z.: otec nemůže totiž ničeho podniknouti beze soudního schválení ve všech záležitostech, která nenáležejí ku řádnému způsobu hospodaření a která jsou větší důležitosti.

B) Otcovství nemanželské.

Nemanželské dítko nestojí pod otcovskou mocí sploditele jsouc vůbec vyloučeno ze všelikých práv rodiny a příbuzenstva otcova; nemá nároku ani k rodovému jménu otcovu ani ku jeho stavovským právům a podržuje jméno rodiny matčiny a zastupováno jest poručníkem. Toliko ve směru majetkoprávním má dítě nemanželské proti svému sploditeli jistý právní nárok, totiž nárok na přiměřené zaopatření, vychování a výživu (viz čl. Alimentace). Způsob vychování určuje poručník se schválením úřadu poručenského. Především zůstává dítko ve vychování matčině, pokud ona je vychovávati chce a může; je-li však blaho dítěte ohroženo vychováním matčiným, jest otec oprávněn ale i povinen vzíti dítko od matky a starati se o jeho vychování jiným způsobem. O výživu, vychování a zaopatření mohou se rodiče mezi sebou dohodnouti, avšak dohodnutím takovým nesmí se státi újma právům dítěte. Toto narovnání mezi rodiči nemá potřebí vrchnoporučenského schválení (»Gl. U.« 3061), za to však narovnání mezi otcem a poručenstvem dítěte. Závazek rodičů k výživě a zaopatření nemanželského dítka pokládá se za dluh jejich a přechází na jich dědice.

III. Zánik moci otcovské.

1. Moc otcovská pomíjí zletilostí dítěte. Před dosažením zletilosti může však býti od poručenského úřadu na návrh otcův povoleno prodloužení moci otcovské, není-li dítko pro vady tělesné nebo duševní způsobilým, by sobě samo opatřilo výživu a obstaralo své záležitosti; dále tehdy, zapletlo-li se do značných dluhů nebo spáchalo takové přečiny, pro které pod dozorem chováno býti musí. Prodloužení moci otcovské budiž uveřejněno a současně sděleno s notářem v dotyčném okresním obvodu ustanoveným.

2. Před dokonaným 24. rokem mohou dítky býti propuštěny z moci otcovské se schválením poručenského úřadu. Nezletilé dcery vstupují sňatkem co do své osoby pod moc svého manžela, takže v tom směru pomíjí otcovská moc; ale ve příčině jmění dceřina příslušejí otci až do zletilosti její práva povinnosti kuratora. Zemře-li manžel za její nezletilosti, vrací se opět pod moc otcovskou.

3. Moc otcovská zaniká, povolí-li otec 20tiletému synovi vlastní domácnost (emancipatio saxonicae); vyhledává se však skutečně vedení vlastní domácnosti.

4. Moc otcovská zaniká na čas, vyskytnou-li se na straně otcově okolnosti, které zdárnému výkonu její jsou na ujmu (§ 176 o. o. z.).

V případě takovém jest na soudu, aby otce moci jeho zbavil, a na dobu, po kterou stav tento trvati bude, poručníka ustanovil. To stane se v těchto případech:

a) byl-li otec zbaven rozumu až do doby, kdy prohlášení jeho za blázna soudem bude opět zrušeno;

b) byl-li otec soudem prohlášen za marnotratníka;

c) byl-li otec odsouzen pro zločin k žaláři delšímu 1 roku;

d) je-li otec déle než 1 rok nepřítomen, a nedá-li o svém pobytu zprávy;

5. Moc otcovská zaniká na vždy:

a) zanedbal-li otec úplně péči o vychování dětí (§ 177 o. o. z.), odloživ nebo zapudiv je nebo ponechav je úplně bez dohledu, nikoli však stane-li se tak jen částečně, neboť tu soud může ještě pomoci zjednati;

b) zneužil-li otec hrubě moci otcovské, tak zejmena překročil-li meze kázně domácí, avšak teprve tehdy, zůstalo-li napomenutí jeho marným a dopustil-li se toho po třikráte. Byl-li otec trestním soudem pro těžké zlé nakládání dětmi odsouzen a lze-li se vzhledem k povaze mysli otcově obávati, že se to bude opakovati, může býti otec zbaven moci své ihned (§ 178 o. o. z. ve spojení s §§ 414 a 415 tr. z.; roz. ze dne 20. října 1885 č. 12005). Nicméně jest však otec i v tomto případě povinnen, nésti náklady s výchovou dítek spojené. Je-li otec nemajetný a není-li tu jiných příbuzných, má dle § 416 tr. z. úřad o opatření dítka se postarati. Obec domovská jest pak povinna náklady vychování takového dítěte zapraviti.

IV. Žaloba z otcovství.

Žaloba z otcovství směřovati může buďto k uznání nebo popření otcovství; v prvním případu mluviti lze o positivní žalobě paternitní, v druhém případu o negativní.

A) Žaloba o uznání otcovství.

Podnět ku positivní žalobě z otcovství dán jest v těchto případech:

1. Za sploditele dítka z neprovdané ženy narozeného pokládá se ten, o kom se dokáže, že s matkou tělesně obcoval v čase, od kterého ku slehnutí uplynulo ne méně než 6 měsíců a ne více než 10 měsíců (§ 163 o. o. z.). Tento důkaz musí být proveden dle řádu soudního; stačí však též již mimosoudní přiznání muže, že obcoval s matkou dítka v době kritické. Toto mimosoudní přiznání nemusí odpovídati podmínkám § 110 s. ř. Též dle nového soudního řádu může se soud spokojiti s doznáním mimosoudním, jehož průvodnosť volně uváží (§ 266 nov. s. ř.).

a) O důkazech tělesného obcování v době kritické viz čl. Souložení.

b) Byl-li však jistý muž právoplatným rozsudkem odsouzen k uznání otcovství nemanželského dítěte, nemůže být někdo jiný uznán otcem, byť i usvědčen byl, že s matkou dítka tělesně obcoval. Poručenstvo dítka má ovšem před podáním žaloby volbu, na kterého z více souložníků nastoupiti chce o uznání otcovství a byla-li žaloba zamítnuta, žalovati některého jiného.

2. O dítěti narozeném z manželky před uplynutím 6 měsíců od sňatku nestává prozatím až do prohlášení manželova jistoty, zdali dítko to je manželské či nemanželské, jakkoli posuzováno bývá jakožto dítko v manželství zrozené — tedy jakožto dítko manželské.

a) Uzná-li manžel výslovně nebo mlčky manželské zrození dítka neb opomenul-li k platnosti přivésti právo odporu jemu příslušející, platí dítko za manželské jak naproti manželi, tak i manželce a veřejnosti.

b) Přísluší tedy manželi právo popříti manželský původ děcka tehdy, narodí-li se před uplynutím 6 měsíců od sňatku. Toto právo musí však do 3 měsíců od nabyté vědomosti o narození dítěte k platnosti přivésti soudním odporem, který jen tehdy má účinek, nebylo-li mu před sňatkem již známo, že manželka jeho jest již těhotnou. Přivedl-li manžel toto své právo ku platnosti soudním odporem, platí o dítku v manželství sice, ale před uplynutím 6 měsíců od sňatku zrozeném domněnka, že bylo splozeno mimo manželství, a že jest tudíž nemanželské.

c) Dítku takovému ustanoví se poručník a tvrdí li poručenstvo přece, že manžel jest otcem, musí vystoupiti proti němu positivní žalobou z otcovství; tato žaloba může se opříti buď o to, že manžel tělesně obcoval se svojí potomní manželkou před sňatkem v době kritické, nebo však též o to, že splození nastalo během určité doby po uzavřeném sňatku, což by musilo býti dotvrzeno na základě důkladného vyšetření vlastností dítka i jeho matky důkazem znalců (§ 157 o. o. z.).

d) Bylo-li dítko s vědomím mužovým zaneseno jakožto manželské do knihy křtěnců, nepozbývá tím již muž práva manželskému zrození odporovati (»Gl. U.« 9203).

e) Byla-li muži před sňatkem těhotnost ženy známa, nelze ku platnosti pouhým odporem soudním přivésti domněnku, že dítě jest nemanželské; naopak dítě platí za manželské a tvrdí-li manžel opak, musí nastoupiti žalobou dle § 158 o. o. z. (»Gl. U.« 8900).

3. D í t ě z r o z e n é p o u p l y n u t í 10 m ě s í c ů p o z r u š e n í s ň a t k u pokládá se za nemanželské, ať již zrušení manželství nastalo smrtí mužovou nebo rozloučením svazku manželského. Manželský původ děcka může být poručnictvem k platnosti přiveden žalobou, prokáže-li se, že muž se ženou pohlavně obcoval před svou smrtí nebo před rozloučením manželství a dovodí-li znalci, že dítko splozeno bylo nehledě k pozdnímu narození před smrtí mužovou nebo před rozloučením manželství.

4. D í t k y z r o z e n é o d m a n ž e l k y o d s t o l u a l o ž e r o z v e d e n é 10 měsíců po soudním rozvodu platí za nemanželské; dokáže-li se však obcování v kritické době (§ 163 o. o. z.) nebo že rozvedení manželé opět v manželské společenství vstoupili v tom čase, kdy dle § 138 o. o. z. splození se mohlo státi, pokládají se dítky za manželské (dv. dek. ze dne 15. června 1835 č. 39 sb. z. s.).

B) Ž a l o b a o u z n á n í n e m a n ž e l s k é h o p ů v o d u d ě c k a.

Účelem z á p o r n é ž a l o b y z o t c o v s t v í jest popření otcovství v oněch případech, kde platí muž za otce dítka důsledkem zákonné domněnky a tato domněnka platí o dítkách v manželství zrozených. Dotyčné průvodní zásady jsou asi tyto:

1. Tvrdí-li muž, že dítko v manželství jeho manželkou zrozené nebylo jím splozeno, může nemanželský původ jeho jen tehdy ku platnosti přivésti, dokáže-li, že on nemohl dítko sploditi; dále musí do 3 měsíců od té doby, co zvěděl o zrození dítěte, vystoupiti žalobou proti kuratoru ustanovenému k obhájení dítka.

2. Důkaz o tom, že muž má déle než 3 měsíce vědomost o narození dítěte, vésti musí kurator.

3. Důkaz o nemožnosti splození nelze provésti tím, že se matce dokáže cizoložství, ani doznáním matky, že dítko jest nemanželské, a že s ní jiný muž obcoval. Důsledně nepřipouští se uložení hlavní přísahy o nemanželském původu děcka matce (»Gl. U.« 4000, 557) nebo kuratoru dítěte (»Gl. U.« 8900) a rovněž ne svědectví matčino (»Gl. U.« 5662, 2745).

4. Nemožnost splození lze jen tím prokázati, že byl muž v době kritické nepřítomen, že byl v trestní vazbě nebo impotentní; důkaz o tom, že manželé žili odděleně, nestačí (»Gl. U.« 7055). Žaloba tato přísluší manželi též v případě předčasného porodu, věděl-li před sňatkem o těhotenství ženy; i v tomto případě musí prokázati nemožnost splození, má-li k platnosti přivésti nemanželský původ dítěte.

Matce dítěte nepřísluší právo manželský původ dítěte popírati:

1. Nevykonal-li muž ve 3 měsících práva odporu, platí dítě za manželské a matce nepřísluší právo odporu ani právo, aby někoho jiného žalovala o uznání otcovství.

2. Kuratoru šíleného manžela přísluší právo odporu (»Gl. U.« 1163); tříměsíční lhůta počíná ovšem od té doby, kdy nabyl muž vědomosti o narození děcka; lhůta ta však staví se následkem nastálé mezi tím nepříčetnosti až do ustanovení kuratora.

3. Zemře-li muž před uplynutím lhůty jemu k popření manželského zrození dítěte příslušející, mohou popříti manželský původ ve 3 měsících od smrti mužovy jeho dědicové, kteří by utrpěli újmu na svých právích. Právo to přísluší jak zákonným tak i testamentárním dědicům; vyloučena jest manželka, které právo to nikdy nepřísluší. Narodí-li se dítko teprve po smrti mužově, přísluší právo odporu dědicům do 3 měsíců od doby, kdy dověděli se o narození dítěte; vědomost jednoho z dědiců může tu svědčiti pro všechny i proti všem dědicům, jelikož není možné, aby se dělila vědomost pro všechny dědice. Právo toto přísluší dědicům i tehdy, narodí-li se dítko sice před uplynutím 6 měsíců od uzavření sňatku, ale po smrti mužově; i tu musí býti právo to ku platnosti přivedeno do 3 měsíců od nabyté vědomosti o zrození dítěte.

Zkratky.

A. a Cl. = Adler a Clemens.
adv. ř. = advokátní řád
arg. = argument
aut. zák. = autorský zákon
cel. a mon. ř. = celní a monopolní řád
cís. nař. = císařské nařízení
cís. pat. = císařský patent
cit. = citovaný
čas. »Ger. H.« = časopis »Gerichts-Halle«
čas. »Ger. Ztg.« = časopis »Gerichts-Zeitung«
čas. »Jur. Bl.« = časopis »Juristische Blätter«
čas. »Not. Ztg.« = časopis »Notariats-Zeitung«
č. = číslo
čl. = článek
d. dv. kanc. = dekret dvorní kanceláře
d. dv. kom. = dekret dvorní komory
div. ř. = divadelní řád
dr. ř. = dražební řád
Ex. = Exell
fin. zem. řed. = finanční zemské ředitelství
Gl. U. = Glaser Unger
gub. nař. = gubernialní nařízení
haus. pat. = hausírní patent
hor. z. = horní zákon
jmen. z. = jmenovaný zákon
instr. = instrukce
jur. norm. = jurisdikční norma
kn. jud. = kniha judikátů
kn. ř. = knihovní řád
konk. ř. = konkursní řád
l. nař. = list nařizující
lit. = litera
min. = ministerstvo
min. fin. = ministerstvo financí
min. k. a v. = ministerstvo kultu a vyučování

min. ob. = ministerstvo obchodu
min. or. = ministerstvo orby
min. spr. = ministerstvo spravedlnosti
min. vn. = ministerstvo vnitra
min. z. obrany = ministerstvo zemské obrany
míst. = místodržitelství
nál. = nález
nál. pl. = nález plenární
nař. = nařízení
nař. min. = nařízení ministerské
nař. míst. = nařízení místodržitelské
nejv. roz. = nejvyšší rozhodnutí
not. ř. = notářský řád
nov. = novela
nov. ex. ř. = nový exekuční řád
nov. jur. nor. = nová jurisdikční norma
nov. s. ř. = nový soudní řád
obec. ř. = obecní řád
obec. zříz. = obecní zřízení
o. o. z. = obecný občanský zákonník
obch. z. = obchodní zákonník
odp. z. = odpůrčí zákon
odst. = odstavec
osn. = osnova
§ = paragraf
plen. roz. = plenární rozhodnutí
pol. sb. z. = politická sbírka zákonů
p. s. = položka sazby
popl. z. = poplatkový zákon
prot. str. = protokoly Norimberské konference, stránka
rep. n. = repertorium nálezů
res. = resoluce
roz. = rozhodnutí
roz. kas. dv. = rozhodnutí kasačního dvoru
roz. nejv. = rozhodnutí nejvyšší
roz. nejv. s. d. = rozhodnutí nejvyššího soudního dvoru
roz. říš. s. = rozhodnutí říšského soudu
roz. spr. s. dv. = rozhodnutí správního soudního dvoru
ř. z. = říšský zákonník
říz. ex. = řízení exekuční
říz. náj. = řízení nájemní
říz. v. v. manž. = řízení ve věcech manželských
říz. v. v. nep. = řízení ve věcech nepatrných
říz. nesp. = řízení nesporné
říz. str. = řízení stručné
sb. = sbírka
sb. z. s. = sbírka zákonů soudních
sm. ř. = směnečný řád
s. ř. = soudní řád
stav. ř. = stavební řád

str. = strana
sv. = svazek
tisk. z. = tiskový zákon
tr. ř. = trestní řád
tr. z. = trestní zákon
tr. zák. důch. = trestní zákon důchodkový
úvod. z. = úvodní zákon
věst. = věstník
vl. př. = vladní předloha
vod. z. = vodní zákon
voj. sb. tr. = vojenská sbírka zákonů
voj. tr. z. = vojenský trestní zákon
vyhl. = vyhláška
výn. = výnos
výn. min. = výnos ministerský
zákl. z. st. = základní zákon státní
zák. = zákon
zák. o ochr. vz. = zákon o ochraně vzorků
zák. o ochr. zn. = zákon o ochraně známek
zák. o výs. = zákon o výsadách
západohal. s. ř. = západohaličský soudní řád
Zeitsch. f. Verw. = Zeitschrift für Verwaltung
z. z. — zemský zákonník
žel. dopr. ř. = železniční dopravní řád
živ. obch. k. = živnostenská obchodní komora
živ. ř. = živnostenský řád.

